

SCRIPTORES

Thomas Dent.

SCRIPTORES
REI RVSTICAE
VETERES LATINI

TOMVS ALTER

IN QVO

PALLADIVS

VEGETIVS DE MVLO-MEDICINA

GARGILII MARTIALIS FRAGMENTVM

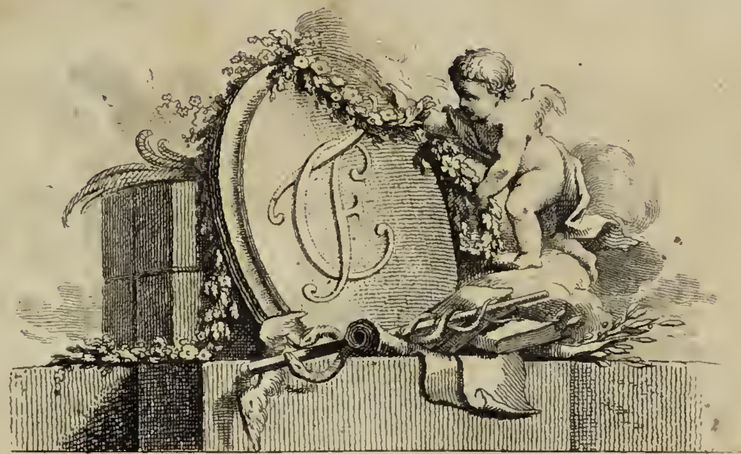
CVM EDITIONIBVS PROPE OMNIBVS ET MSS. PLVRIBVS COLLATI

LEXICON REI RVSTICAE

ALIAQVE CONTINENTVR

CVRANTE

IO. MATTHIA GESNERO.

EDITIO SECVNDA.

LIPSIAE

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCLXXIIII.

LECTORI S.

In praefatione primi huius operis Tomi promiſi integras Pontederae Epistolas hoc Tomo repetere, quae ad emendationem et interpretationem Ruſticorum pertinerent. Sed cum ad rem ventum eſſet, tamen conſultius viſum eſt mutare rationem, ne iuſto maior eius moles fieret. Itaque hunc laborem ſuſcepi, vt eas in compendium redigerem, et emendationes atque interpretationes breuiter et perſpicue commemorarem. Quod conſilium deinde res ipſa mihi magis probauit, cum ſentirem ipſe moleſtiam ambagium, per quas ſaepe vir doctiſſimus lectores duceret. Ego quidem omnes rei criticae peritos hoc laudis Pontederae tributuros, confido, vt in plerisque eum bene iudicaſſe fateantur. Ceterum harum emendationum copiam et facultatem ille debuit variis lectionibus, e MSS. et edd. primis a Gesnero

col-

collectis; nec dubitamus, hunc eodem fere modo iudicaturum et textum emendaturum fuisse, si ei libuisset, totum textum ex copiis illis Lectionum variarum constituere, et non maluisset interpretem agere; quem plerique maxime requirunt. Non poenitebit rei Criticae studiosos comparasse in his emendationibus cognoscendis Lectiones Codicis Sangermanensis, quas saepissime consentire cum lectionibus melioribus MSS. Gesnerianorum reperient.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE

RE RVSTICA

LIBRI XIV. ETC.

CAPITA
REI RVSTICAE
EX RHEGIENSI EDITIONE*
ANNI CIↃ CCCC LXXXII
PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI.

TITVLI LIBRI I.

Ex membranis MSS.

Tituli Mensis Ianuarii.

Tituli mensis Februarii.

* Cum his titulis plane consentiunt ii, qui sunt in Mſ. Erfurtensi.

Tituli menſis Martii.

Tituli menſis Aprilis.

Tituli menſis Maii.

11 De

Tituli mensis Nouembris.

Tituli mensis Decembris.

TITVLI LIBRI XIV.

De insitione, ex impressis libris.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI VIRI ILLVSTRIS, DE RE RVSTICA

LIBER I.

TIT. I.

Pars est prima prudentiae, ipsam, cui praecepturus sis [a], aestimare personam.
Neque enim formator agricolae debet artibus et eloquentia rhetores aemulari,
quod [b] a plerisque factum est: qui dum diserte loquuntur rusticis, assecuti sunt, vt
eorum doctrina nec a disertissimis [c] possit intelligi. Sed nos recidamus praefatio-
nis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem [d] nobis est 2
(si diuina fauerint) de omni agricultura, et pascuis, et aedificiis rusticis, secundum
fabricandi magistros, et [e] aquae inuentionibus, et omni genere eorum, quae vel fa-
cere vel nutrire oportet agricolam ratione voluptatis, et fructus [f], suis tamen tem-
poribus per vniuersa distinctis [g]. Sane in primis [h] hoc seruare constitui, vt eo
mense quo ponenda sunt singula cum sua omni exequar disciplina.

II. PRIMO

VARIETAS LECTIONIS.

[*Scripturae varietas quae in* Palladio *occurrit.* LIBRI PRIMI. TIT. I.] a) *es E. P. Lugd.* b) *quod plerique fecere Iuntt.* c) *quidem* inf. *Iuntt.* d) *a* inf. *Lugd.* abest *est E.* e) *eorumque* omn. f) *vsufructus I. B. R. vsusfructus I. I. — G.* g) punct. om. *I. I — G.* h) *pomis I. B. R.*

NOTAE VARIORVM.

PALLADII RVTILII) In veteribus membranis scribitur *Palladius Rutulus*, teste Barthio animaduers. ad Rutilium 1, 208. SCHVRZFL. Ms. Erf. *Rutili.*

1, 1 FORMATOR) Qui vulgo nunc informator. Horatius Od. 3, 24, 52 — *et tenerae nimis Mentes asperioribus Formandae studiis.* Columella praef. n. 4 *Denique animi sibi quisque formatorem praeceptoremque virtutis e coetu sapientum arcessat.* Sic *informare* idem est, quod *formare* simplex, quod obseruarunt Hottomannus et Passeratius ad Cic. pro Quinctio c. 10. Munckerus ad Hyginum fab. 64. SCHOETTG.

1, 1 DISERTE LOQVVNTVR RVSTICIS) Ex his verbis elicit Franc. Floridus Sabinus Subcis. Lect. 2, 1 non omnes rusticos intellexisse comtam atque Romanam scribendi rationem, sed alia potius et vulgari lingua vsos esse. Et hoc ipsum aliquoties obseruauimus, praecipue apud Columellam, qui latinam linguam, rusticorum scilicet, a Romana eruditiorum aliquoties distinxit. Legat lector caput Floridi citatum, in quo certe non vulgaria occurrunt. SCHOETTG.

Collegimus ea, quae rusticis propria, scriptores ipsi nostri tradunt in Indice v. *Rusticae voces.* Caeterum nescio, an Columellam pungat, eloquentem profecto virum, sed ita, (nam alias hoc nomine vix dignus videretur) vt orationis luminibus res obscuras alioquin et humiles illustret atque iniuria ipsi obiiciatur studium eloquentiae. Palladium ipsum rhetoricari nonnunquam obserues v. g. Mart. 10, 36; April. 2, 2; Iun. 7, 6; Iul. 3, 2; Nou. 1, 2; add. Cl. SCHOETTGENIVS ad illa verba 4, 1 *frigus tepore suo mulceat.*

1, 2 ET AQVAE INVENTIONIBVS) Conieceram olim legendum *aquarumque inuentionibus* pro vulgato *eorumque*, quod noster in hoc argumento satis copiosus est Aug 8 — 12. Tanto facilius obtemperaui ALMELOVEENII et SCHOETTGENII obseruationi, qui monuerunt Hadria. Iunium ep. 201 p. 378 e codice Lugdunensi et ex Basileensi Barthium 37, 3 ita legisse, vt iam edendum curauimus.

1, 2 IN PRIMIS) *In pomis* mauult Hadr. Iunius l. c. Sed nescio, an satis feliciter. Certe

non

II. PRIMO igitur eligendi et bene [a] colendi agri ratio, quatuor rebus conſtat, aëre, aqua, terra, induſtria. Ex his tria naturalia; vnum facultatis et voluntatis [b]. Naturae eſt quod in primis ſpectare [c] oportet, vt eis locis quae colere deſtinabis, aër ſit ſalutaris [d] et clemens, aqua ſalubris et facilis, vel ibi naſcens, vel [e] adducta, vel imbre collecta: terra vero foecunda et ſitu commoda.

III. AERIS igitur ſalubritatem declarant, loca ab infimis vallibus libera, et nebularum noctibus abſoluta, et habitatorum conſiderata corpuſcula [a], ſi eis [b] color ſanus, capitis firma ſinceritas, inoffenſum lumen oculorum, purus auditus, [et [c] ſi] fauces commeatum liquidae vocis exercent [d]. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria noxium caeli illius ſpiritum confitentur [e].

IV. AQVAE vero ſalubritas ſic agnoſcitur [a]. Primum ne a lacunis, aut a [b] palude ducatur [c]: ne de metallis originem ſumat; ſed ſit perſpicui coloris, neque vllo aut ſapore aut odore vitietur, nullus illi [d] limus inſidat [e], frigus tepore [f] ſuo mulceat,

[T. II.] a) *bene* deeſt *P.* b) *eſt* add. *E. I. B. R.* c) *ſpectari Lugd.* d) *ſalubris P. naturalis E.* e) *aliunde* inſ. a recent. manu *Lugd.* [T. III.] a) *Corpora Cr.* b) *ei I. B. R. enim P.* c) *et ſi* om. *E. Lugd. I. B. R. et* om. *Cr.* d) *emittunt P. emittant Cr.* e) *His* — *confitentur* om. *E.* [T. IV.] a) *cognoſcitur Lugd.* b) *a* om. *E. Lugd. I. B. R. I. I.* c) *deducatur P.* d) *ibi E. I. B. R.* e) *inſideat E.* f) *tempore P. I. B. R.*

non in pomis modo ſed in aliis etiam hoc ſeruauit Palladius.

3 Retulit hunc titulum in L. I c. I extr. Creſcentius.

3 NEBVLARVM NOCTIBVS) Similis fere locutio ei, *virtus virium*, quam in Curtio taxat Clericus in Arte Critica. Nam *nox* h. l. idem eſt, quod nebula ſeu denſa caligo, qua notione occurrit apud principem Poëtam Aeneid. 3, 194 *Tum mihi coeruleus ſupra caput adſtitit imber, Noctem hiememque ferens.* Vbi Seruius: *Noctem hiememque, pluuiam cum tenebris.* Et paullo poſt v. 198 *Inuoluere diem nimbi, et nox humida coelum Abſtulit.* Seruius iterum: *Nox humida, nubes caliginoſa.* SCHOETTG.

3 ABSOLVTA) idem, quod ſimplex, *ſoluta*, h. e. libera. Sic et *abſoluere ſomnium* pro ſoluere dixit Sulpicius Seuerus I, II, 6. SCHOETTG.

3 CORPVSCVLA) Lego *corpora*; nam *corpuſcula* de homine hoc in loco ineptiſſime dici inficiabitur nemo. Id tamen ex Petro Creſcentio probare poſſumus, qui libr. I c. II hunc locum ita tranſcripſit: *Praeter haec vero dixit Palladius, quod aëris ſalubritatem declarant loca infimis vallibus libera, et nebularum noctibus abſoluta, et habitantium corpora conſiderata.* PONTED.

3 LIQVIDAE VOCIS) *Vox liquida* eſt clara et ſine raucedine prolata. Horatius Od. I, 24, 3 — *Melpomene, cui liquidam pater Vocem cum cithara dedit.* Calpurnius Ecl. 4, 150 *Tam liquidum, tam dulce canunt, vt* etc. *Liquidae* autem voci opponitur torrida apud eundem Ecl. 3, 59 *Ah dolor! et poſt hoc placuit tibi torrida Mopſi Vox? et carmen inops, et acerbae ſtridor auenae?* SCHOETTG.

4, I DE METALLIS) Obſeruandum *metalla* non metallorum quae κατ' ἐξοχὴν ita vocamus, tantum fodinas notare, ſed etiam quod et in Iſidori verbis obſeruare licet, marmoris. Vide Rigaltium ad Grammaticos Veteres p. 280. ed. Goeſii, Goeſium Ind. Agrar. v. *Metalla*, et locis ab eo adductis adde ſequentes. Statius Silu. 3, I, 5 *Sed nitidos poſtes, Graiisque effulta metallis Culmina.* Lucanus 4, 303 *Tunc exhauſta ſuper multo ſudore iuuentus Extrahitur duris ſilicum laſſata metallis.* Id. 6, 34. Inſcriptio in baſi obeliſci Conſtantiniani apud Ioſ. Caſtalionem Var. Lect. c. 20, et Gruterum p. CLXVIII, 3 *Nunc veluti rurſus rufis aulja metallis Emicuit.* Vnde et *metallum* pro petra poſuit Sedulius I, 139 — *Subitas arente metallo Hauſit aquas.* Loquitur de populo Iſraëlitico, qui in deſerto de petra a Moſe percuſſa bibit. Miror autem, quare Palladius aquas de metallis non adprobet, quum alias aquae ex fodinis et mineralibus praecipue ſaluberrimae eſſe ſoleant. Niſi hic quoque intelligamus marmorum metalla, ex quibus aqua non adeo poteſt eſſe ſalubris. SCHOETTG.

4, I FRIGVS TEPORE SVO MVLCEAT) Nimium cito ſui oblitus eſt Palladius, qui titulo I dixerat *agricolae formatorem artibus et eloquentia rhetorem aemulari non debere.* Ecce enim annon hi ſunt rhetorum floſculi? titulo antecedente dixit: *fauces commeatum liquidae vocis exercent.* Iam de aqua pergit: *frigus tepore ſuo mulceat, aeſtatis incendia frigore moderetur.* Haec certe oratorem et declamatorem melius decuiſſent, quam ruſtici praeceptorem, qui dixiſſet, *aquam,*

mulceat, aeſtatis incendia [g] frigore moderetur. Sed quia ſolet his omnibus ad ſpe-
ciem [h] cuſtoditis occultiorem noxam tectior [i] ſeruare natura; ipſam quoque ex inco-
larum ſalubritate noſcamus [k]. ſi fauces bibentium [l] purae ſunt, ſi ſaluo [m] capite, in
pulmonibus ac [n] thorace aut nulla eſt aut rara cauſatio. nam plerumque has noxas 2
corporis ad inferiorem partem, quae ſupra ſunt corrupta demittunt; [[o] vt vitiato
capite ad pulmones [p] vel ſtomachum morbi cauſa decurrat] tunc culpandus aër
potius inuenitur. Deinde ſi venter, aut viſcera, vel latera, vel renes nullo dolore
aut inflatione vexantur [q]; ſi vitia nulla veſicae ſunt. Haec [r], atque his ſimilia ſi
apud incolas pro maiori parte conſtare videris, nec de aëre aliquid nec de fonti-
bus ſuſpiceris.

V. IN terris vero quaerenda foecunditas: ne alba et [a] nuda ſit gleba, ne macer ſabulo ſine admiſtione terreni [b], ne creta ſola [c], ne arenae ſquallentes, ne ieiuna glarea, ne auroſi [d] pulueris lapidoſa macies, ne ſalſa vel amara, ne vliginoſa terra; ne tofus arenoſus atque ieiunus, ne vallis nimis opaca et ſolida [e]: ſed gleba putris et fere

g) *ſuo* inſ. *P. frigore* om. *I. B. R. ſuo rigore E. Iuntt.* h) *ſpecimen Lugd.* i) *tectorum aquarum inferre Creſc.* k) *E. cognoſcamus.* l) *bidentium H. Steph.* m) *ſi ſaluum caput, ſi Creſc.* n) *aut Lugd.* o) *ſed* inſ. *I. B. R. aut v. E.* p) *pulmonem I. B. R.* q) *vexentur* ante *Com. vexantur* etiam *Lugd.* r) *Haec et ſimilia P. his* om. etiam *E. Lugd.* [T. V.] a) *aut E.* b) *terrena* a m. ſ. *E.* c) abſunt *E.* d) *arenoſi Creſc.* et recent. manus in *Lugd. aut aur. E.* e) *ſqualida* iidem.

aquam, quae bona ſit, hieme tepidam, aeſtate vero frigidam eſſe debere. SCHOETTG.

4, 1 SED QVIA SOLET) Creſcent. 1, 3 extr.

4, 1 CAVSSATIO) morbus. *Cauſſa* etiam malam valetudinem notat. Prudentius περὶ ϛεφάνων 1, 19 *Inde larga fonte ab ipſo dona terris influunt, Supplicum cauſſas petitis quae medelis inrigant.* Paullinus Petrocorius de Vita Martini 2, 641 *Quin et contactus tantum, vel fimbria veſtis Raptaque certatim, diſrupto vellere, fila Omnibus in cauſſis celeres habuere medelas.* Loquitur de veſte Martini, quam varios morbos ſanaſſe teſtatur etiam Sulpicius Seuerus. Videatur Vlitius ad Gratium v. 53 et 346; it. Rhod. ad Scribo: comp. 128. Sumta eſt autem haec locutio ex militia Romana, in qua qui vel aetatem, vel vitium aut morbum corporis poterant *cauſſari*, *cauſſaria miſſione* miſſi dicebantur. Vtitur hac voce ea ſignificatione Sulpicius Seuerus tom. 1 epiſt. 3, 13 vbi Martinum ſuum ita loquentem introducit: *Grauis quidem eſt, Domine, corporeae pugna militiae et iam ſatis eſt, quod hucusque certaui; ſed ſi adhuc in eodem labore pro caſtris tuorum ſtare me praecipis, non recuſo, nec fatiſcentem cauſſabor aetatem.* Ille quoque qui *cauſſaria miſſione* miſſus erat dicitur *Cauſſarius* in Notis Tyronis et Senecae p. 8. Caeterum ne de cauſſaria miſſione prolixi ſimus, conferendi Bapt. Pius annot. prior. c. 4; Politianus Miſc. c. 92; Godeleuaeus ad Liuium 6, 6; Marcellus Donatus ad Spartiani Hadrianum p. 1075; Lipſius de Militia Romana 5 Dial. 19. SCHOETTG.

4, 2 [VT VITIATO CAPITE) Quae incluſi, gloſſam puto. Certe ἐπεξήγημα eſſe corum quae praecedunt, apparet. Si quis tuſſit aut nauſeat, poſt capitis aliquam noxam aut grauedinem; aëris culpa accuſatur: ſed ſi tuſſiat, ſi nauſeat ſaluo capite; penes aquam vitium eſſe intelligitur. Hanc ſententiam eſſe Palladii, etiam hic aduerſus profeſſionem ſuam rhetoricantis, arbitror. Vtrum recte ille philoſophatus ſit, viderint Medici.

5 Hunc titulum in librum ſuum retulit Creſcen. 2, 26 et 27 Palladius autem hauſit pleraque ex Col. 2, 2: quem ante oculos habuit etiam Plinius 17, 4, 5 ſ. 3, qui tamen pleraque ſigna ambigua et fallacia eſſe docet.

5, 1 AVROSI PVLVERIS) Lexica ab *auro* deriuant. Puto ſingularem quendam colorem indigitari, adeoque *auroſus puluis* eſſet *grandior et coloris aurei, metallicaeque duritiae*, prout explicat Barthius Adu. 39, 8. Occurrit apud Vegetium art. vet. 2, 17, 1 *Si auroſo colore fuerit* (membrana pupillae) *inſanabilem ſcias.* SCHOETTG. *Arenoſum* puluerem praetulerim, eumque dici puto minutiſſimum arenae genus duritiem et rigorem arenae habens, et nihil vel parum viſcidae illius et limoſae naturae, qua proprie aluntur plantae. Quod in Lexicis praeſidium arceſſitur huic voci ex Lampridii Eleogab. c. 31 extr. nihil eſt. Verba ſunt, *ſcobe auri porticum ſtrauit, et argenti.* Nolui tamen receptam lectionem loco mouere.

5, 1 NE TOFVS ARENOSVS ATQVE IEIVNVS.) In Creſcentio: *Ne mons arenoſus, atque ieiunus.* Sed illa lectio optima videtur; nam ab illo Columellae loco libr. 4 cap. 22 *arenoſus etiam tofus, et plus iuſto ieiunus ſabulo,* haec accepiſſe Palladius videtur. PONTED.

5, 1 VALLIS — SOLIDA.) Mons e ſaxo conſtans ſolidus iure vocatur, vallis autem, quae terra

fere nigra, et ad tegendam se graminis sui crate[f] sufficiens; aut misti coloris, quae etsi
2 rara sit, tamen pinguis soli adiunctione glutinetur. Quae protulerit nec scabra sint, nec[g] retorrida[h], nec succi naturalis egentia[i]. Ferat, quod frumentis dandis vtile signum est, ebulum, iuncum, calamum, gramen, trifolium non macrum, rubos pingues, pruna siluestria. Color tamen[k] non magnopere quaerendus est, sed
3 pinguedo atque dulcedo. Pinguem sic agnoscis: Glebam paruulam[l] dulci aqua cum[m] spargis et subigis, si glutinosa est et adhaeret, constat illi inesse pinguedinem. Item scrobe effossa et repleta, si superauerit terra, pinguis est: si defuerit, exilis: si conuenerit aequata, mediocris. Dulcedo autem cognoscitur, si ex ea parte agri quae magis displicet, glebam fictili vase dulci aqua madefactam iudicio saporis ex-
4 plores. Vineis quoque vtilem[n] per haec signa cognosces[o]: si coloris et corporis rari aliquatenus, atque resoluti est; si virgulta, quae protulit, leuia[p], nitida, procera, foecunda sunt, vt piros siluestres, prunos[q], rubos, caeteraque huiusmodi, ne-
5 que intorta, neque sterilia[r], neque macra exilitate languentia. Situs vero terrarum neque planus, vt stagnet; neque praeruptus, vt defluat; neque obrutus, vt in[s] imum deiecta valle subsidat; neque arduus, vt tempestates immodice sentiat et calores: sed ex his omnibus vtilis semper est[t] aequata mediocritas[u], et vel campus apertior,

f) *raritate E.* g) *nec* om. *P.* h) *retorta I. B. R.* i) *egentia ferat.* *Quod* ante Commel. *ferat* om. *P.* k) *namque I. I —— G. tamen* etiam *Lugd.* l) *parum P.* m) *conspargis P. B. R. conspergis E. I. I —— G.* n) *terram* inf. rec. manus in *Lugd.* o) *cognoscis E.* p) *laeuia Iuntt.* q) *pnus, rubus P. piros, siluestres prunos,* vt ante *siluestria pruna E.* r) *de ilia Cr.* s) *subsideat E. vt ima valle subsidat Ms.* ap. Barth. 38, 10. t) *et P. et adaequata Cr. est exaequata E.* u) *requiratur* inf. *Cr.*

terra a superioribus partibus deuoluta aggeratur, quo pacto? Egregie itaque excerpsit Crescentius: *ne vallis nimis opaca et squalida.* PONTED.

5, 1 PVTRIS) ab aëre et aqua bene dissoluta. Virg. Ge. 1, 43 *Vere nouo gelidus canis cum montibus humor Liquitur, et Zephyro putris se gleba resoluit.* Vbi Probus: *Putris, i. e. humecta, mollificata et solubilis. Venti enim occidentales mollificant et humectant.* SCHOETTG.

5, 1 GLVTINETVR) In excerptis Pithoeanis et glossis Isidori: *glis, glitis, humus tenax*; pro quo tamen Tollius ad Ausonium Idyll. 12, p. 489 legi iubet: *glus, glutinis.* Inde *glutinare*, quod est, pinguis terrae immistione terram raram crassiorem et pinguiorem facere. SCHOETTG. Solum pingue nisi simul cretosum sit, ad sabulonem temperandum satis esse non potest. Quod Columellae testimonio comprobatur, qui libro 2 cap. 16 *Si tamen,* inquit, *nullum genus stercoris suppetet, ei multum proderit fecisse, quod M. Columellam patruum meum, doctissimum ac diligentissimum agricolam, saepenumero vsurpasse memoria repeto, vt sabulosis locis cretam ingereret; cretosis ac nimium densis sabulum.* Quare facile assentior Crescentio qui transcripsit: *Tamen pinguis et cretosi soli adiunctione glutinetur.* PONTED.

5, 2 SCABRA) Haec vox quotiescumque de frugibus adhibetur, semper notat *rubiginosum.* *Rubiginis* enim epitheton *scabra* est apud Virgil. Georg. 1, 495: et *scabies* quoque pro rubigine ferri vsurpauit Guntherus Ligurin. 8, 666. SCHOETTG.

5, 2 RETORRIDA) *Retorridus* est succi naturalis egens. Plinius H. N. 17, 5 *Frigidam autem* (terram ostendunt) *retorride nata.* Coniungit cum *scabro* etiam Columella 3, 11 *Igitur si non retorrida et scabra, sed leuia et nitida et prolixa foecundaque viderimus*: et c. 13 *aut scabras et retorridas facere.* SCHOETTG.

5, 2 FERAT —— EBVLVM) Eadem plane exstant apud Columellam 2, 2. Anatolius Geopon. 2, 10 ἔνιοι γλυκεῖαν τεκμαίρονται τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τῶν φυομένων ἐν αὐτῇ ὁλοσχοίνων, ἢ καλάμου πλωτοῦ, ἢ βάτου. *Quidam dulcem terram coniectant et ex nascentibus in ipsa iuncis holoschoenis appellatis, aut calamo natatili, aut rubo.* SCHOETTG.

5, 3 SCROBE EFFOSSA) Vid. Geop. 2, 11; Virgil. 2, 227 sq.

5, 5 SCLIVO FALLENTE) *Cliuus fallens* est modicus, qui sensim aquam deducat. *Fallere* enim est tecte rem gerere, quam non speres. Minucius Felix: *oram curui molliter littoris iter fabulis fallentibus legebamus.* Auienus ora maritima: *Formam locorum et arua naturalia Fefellit arte.* BARTHIVS 39, 8. Plinius epist. 5, 6, 14 *Ita leniter et sensim cliuo fallente consurgit.* SCHOETTG.

5, 5 MOL-

tior, et humorem pluuium cliuo fallente ſubducens; vel collis molliter per latera inclinata deductus; vel vallis cum quadam moderatione, et aëris laxitate ſubmiſſa; vel mons alterius culminis defenſus obiectu, et a moleſtioribus ventis aliquo liber auxilio [x], vel ſublimis, aſper, ſed nemoroſus, et herbidus [y]. Sed cum ſint genera 6
terrarum plurima, vt pinguis aut macra, ſpiſſa vel rara, ſicca vel humida, et ex his pleraque vitioſa, tamen propter ſeminum differentiam ſaepe neceſſaria [z] maxime, ſicut ſupra dixi, eligendus eſt pinguis ac reſolutus ager, qui minimum laborem poſcit [zz], et fructum maximum reddit. Secundi meriti eſt ſpiſſus, qui labore quidem maximo, tamen ad vota reſpondet. Illud vero deterrimum genus eſt, quod erit ſiccum ſimul et ſpiſſum, et macrum vel frigidum: qui ager peſtiferi more fugiendus eſt.

VI. SED vbi haec [a], quae naturalia ſunt, neque humana ope curari poſſunt, diligentius aeſtimaueris, exſequi te conuenit partem, quae reſtat induſtriae: cuius haec erit cura vel [b] maxima, vt has, quas ſubieci, ex omni opere ruſtico in primis debeas tenere ſententias. PRAESENTIA domini prouectus eſt agri. Color terrae non magnopere deſideretur, quia bonitatis [c] incertus eſt auctor. Genera 2
omnium ſurculorum vel frugum praeclara, ſed terris tuis experta committe. in nouo enim genere ſeminum, ante experimentum non eſt ſpes tota ponenda. Locis humidis ſemina citius quam ſiccis degenerant: quare ſubinde ſuccurrat electio. Ferrarii, lignarii, doliorum cuparumque factores neceſſario habendi ſunt, ne a labore

x) *quolibet exilio E.* mox *nec vel ſ. vel aſper.* y) *herdus I. B. R.* z) *neceſſariam* omn. mox *dixi* om. *E.* zz) *petit I. B. R. petit Cr.* et *Lugd.* qui om. *et*, vt *E.* [T. VI.] a) *haec* om. *E.* b) *vel* om. *E.* c) *bonitatis* om. *P. benignitatis E.*

5, 5 MOLLITER) leuiter. Caeſar B. C. 2, 10; Minucius Felix 3, 4; Col. 1, 2, 4: et opponitur *arduo*, quod celeriter in altitudinem excreſcit, et difficile ſuperatu eſt. Idem notant verba paullo poſt ſequentia: *cum quadam moderatione.* SCHOETTG.

5, 6 NECESSARIA) Legendum *neceſſaria*, non *neceſſariam*: praeterea τὸ *maxime* ſequenti periodo annectendum videtur. Haec ex Creſcentio emendauimus. PONTED. *Neceſſariam* perit ſequens *maxime*: quo lubentius Clmo viro obſecuti ſumus.

5, 6 SECVNDI MERITI EST SPISSVS AGER.) Ager ſpiſſus, niſi pinguis, maxime improbandus erit: eſſet enim non *ſecundi meriti*, ſed *deterrimi generis*, vt ipſe Palladius adiecit: *Illud vero deterrimum genus, quod erit ſiccum ſimul et ſpiſſum, et macrum et frigidum.* Potior itaque eſt lectio in Creſcentio: *Secundi meriti eſt ſpiſſus et pinguis ager.* PONTED.

5, 6 AD VOTA RESPONDET) *Votum* ruſtici vt terra ſit frugifera, huic *reſpondet* ſiue ſatisfacit terra, quando optatos fructus profert. Virgilius Georg. 1, 38 *Illa demum ſeges votis reſpondet auari Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit.* Columella 2, 9, 7 *Ea* (ſatio bimeſtris) *locis praegelidis ac niuoſis, vbi aeſtas eſt humida, et ſine vaporibus; recte committitur: caeteris admodum raro reſpondet.* Idem 3, 3, 4. *Nam frumenta maiore quidem parte Italiae quando cum quarto reſponderint, vix meminiſſe poſſumus.* Et ſic idem locis quamplurimis. Plura Gronouius Obſ. 2, 4: Schefferus ad Fragmentum Petronii Traguríanum p. 214. SCHOETTG.

5, 6 PESTIFERI MORE) Videtur ſuperſtitio apud veteres fuiſſe, agros quosdam eſſe peſtilentes. Sic apud Plautum Trinummo ſeruus tertio vel quarto quoque ſulco boues in domini ſui agro mori dicit. BARTHIVS 38, 10. De ſuperſtitione neſcio. Sed *peſtilentem fundum* vitari iubent v. g. Cato 1, 2. Varro 1, 12, 2. Col. 1, 3, 1 ſq. vid. quae notantur mox ad 6, 5.

6, 1 PRAESENTIA DOMINI) Vid. quae dicta ſunt ad Cato 4, 2 et Col. 1, 1, 18.

6, 1 BONITATIS INCERTVS) Sic etiam de probatione terrae per viſum Anatolius Geop. 2, 10 ἀσθενὴς αὕτη γῆ οὐ πολλοῦ ἀξία. SCHOETTG. Iam laudauimus Plin. 17, 4 ſ. 3.

6, 2 TERRIS TVIS EXPERTA) Colum. Arb. 20, 1.

6, 2 SPES TOTA) Quid ſi *tuta?*

6, 2 FACTORES) τὸ *factor* in Chriſtianis Poëtis et alibi perperam latinitate damnarunt

boreſolenni [d] ruſticos cauſa deſiderandae vrbis auertat. Locis frigidis a Meridie
vineta ponantur; calidis, a Septentrione; temperatis, ab Oriente, vel, ſi neceſſe
3 ſit, Occidente [e]. Operarum ratio vnum modum tenere non poteſt in tanta diuer-
ſitate terrarum: et ideo [f] ſoli et prouinciae conſuetudo facile oſtendet [g], qui [h]
numerus [i] vnamquamque rem faciat, ſiue in ſurculis, ſiue in omni genere ſatorum.
Quae florent, conſtat non eſſe tangenda. Bene eligi ſerenda non poſſunt, niſi hoc
officium prius eligens [k] aſſumat. In rebus agreſtibus maxime officia iuuenum con-
4 gruunt, imperia ſeniorum. In vitibus putandis tria conſideranda ſunt, fructuum
ſpes, ſucceſſura materies, locus qui ſeruet ac reuocet. Vitem ſi maturius putes,
plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plurimos conſequeris. De locis deterrimis ſicut
arbores, ita vites [l] conuenit ad meliora transferre. Poſt bonam vindemiam ſtri-
ctius, poſt exiguam latius [m] puta. In omni opere inſerendi, putandi, ac recidendi,
duris et acutis vtere ferramentis. In vite vel arbore quae facienda ſunt, perage
ante apertionem floris et gemmae. In [n] vineis aratro praetermiſſa foſſor emendet.
Locis calidis, ſiccis, apricis, pampinandum non eſt, cum magis vitis optet [o]
operiri. Et vbi vineas Vulturnus exurit, aut flatus aliquis regioni [p] inimicus, vi-
5 tem tegamus ſtraminibus vel aliunde quaeſitis. Ramus laetus [q], viridis et ſterilis in
media olea abſcindendus eſt, velut totius arboris inimicus. Sterilitas et peſtilentia
aequo modo fugiendae [r] ſunt [rr]. In paſtinato ſolo inter nouellas vites omnino nihil
eſt

d) *ſolemni Lugd.* e) *ab occ. E.* bene. f) Pro *ideo* alia vox ſed inducta, vt legi non poſſit, in *Lugd.* g) *oſtendit I. I.* —— *G.* h) *quis P. I. B. R.* i) *modus I. B. R.* k) *electus MS.* apud Barth. 38, 10. *Lugd. lectus E.* l) *hominis Lugd. I. B. R.* m) *largius E. Lugd.* n) *Quae inuenies ar. P.* o) *oportet E. I. B. R.* p) *regionis* omnes praeter *Lugd.* q) *lentus E.* r) *fugienda I. B. R.* rr) *vel ſi ſecum vtreque non fuerint* inſer. *P.* et *Lugd.*

runt eruditi. Eo vtitur Cato 64 de R. R. BARTHIVS 38, 10.

6, 2 LOCIS FRIGIDIS) Vide Democritum Geop. 5, 4. SCHOETTG.

6, 3 OPERAR. RATIO) Pungit, credo, et hic Columellam, qui diligenter, neſcio quam feliciter, hanc rei ruſticae partem exſecutus eſt.

6, 3 IN TANTA DIVERSITATE) MS. Codex habet: *poteſt intemperata diuerſitate terrarum.* Ego hoc melius arbitror. BARTHIVS l. c.

6, 3 NISI HOC OFFICIVM) Non intelligere me iſtuc, fateor, neque ſi *electus* praeferamus.

6, 3 OFFICIA IVVENVM) Reſpicit illud Heſiodi: Ἔργα νέων, βȣλαὶ τε μέσων, εὐχαί τε γερόντων. SCHOETTG.

6, 4 OPTET OPERIRI) Scripta lectio: *vites oportet operiri.* Vulgata melior eſt. Nam *fateri reſpondere, poſcere, petere, velle,* mille talia ab hominibus ſcriptores ad plantas referunt. Sic Horatius de boue: *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.* BARTHIVS l. c. Accommodatiora, ſpero, exempla huius rei ſunt, quae damus in Indice, tit. Varronis metaphorarum.

6, 4 VVLTVRNVS) Ita in partibus prouinciae Baeticae vocabatur Eurus teſte Columella 5, 5, 15 vbi de eadem re agit. SCHOETTG.

6, 5 RAMVS LAETVS, VIRIDIS ET STERILIS) Ita omnes editi, et codex quoque Lugd. Commelinus autem τὸ *laetus* vncis incluſit, quaſi commode abeſſe poſſit, quod tamen non eſt. Nam haec tria verba quam optime coniuncta ſtare poſſunt in textu. *Ramus laetus* eſt, qui nimius eſt in proferendis fructibus; *viridis,* qui multum quidem ſuccum habet, ſed non ſemper fructus. Ergo ſenſus auctoris eſt: Ramus laetus, viridis et ſterilis in media olea aeque abſcindendi ſunt. *Laetus,* ne nimis luxuriet, totique arbori damnum adferat; *viridis,* quia omnem fere ſuccum ad ſe trahit, et ob id reliquis ramis detrahit; *ſterilis* vero, quia eius nulla plane vtilitas. SCHOETTG. Vid. quae notamus ad Pall. F. 12, 2.

6, 5 FVGIENDAE SVNT) Vbi diſtinctio eſt, inſeruntur in libro ſcripto haec verba: *Vel ſi ſec. vtreque non fuerint.* Quibus quid faciant videant eruditi. Eandem et in alio Codice Baſileenſis Academiae inueni. BARTHIVS 38, 10 Scribendum vt erat in Leidenſi: *Sterilitas et peſtilentia aequo modo fugiendae ſunt, vel ſi ſecum vtraeque non fuerint. In paſtinato etc.* id eſt: etiam ſi non ſint vna, coniunctum vitium in vno loco. Poteſt enim eſſe ſterilitas, vbi non eſt peſtilentia: et poteſt eſſe peſtilentia etiam in vbertate. Varro: *Contraque in peſtilenti calamitas, quamuis in feraci agro, colonum ad fructus*
peruenir

est conferendum. Graeci iubent, exceptis caulibus, tertio anno quae libebit, in-
iungere. Omnia legumina Graecis auctoribus, feri iubentur in ficca terra: faba
tantummodo in humida debet [s] fpargi. Domino vel colono confinia poffidenti, 6
qui fundum vel agrum fuum locat, damnis fuis ac litibus ftudet. In agro pericli-
tantur interiora, nifi colantur extrema [t]. Omne triticum in [u] folo vliginofo poft
tertiam fationem in genus filiginis [x] commutatur. Tria mala aeque nocent [y], fte-
rilitas, morbus, vicinus. Qui terram fterilem vineis occupat, et laboribus [z] fuis 7
et fumtibus eft inimicus. Campi largius vinum, colles nobilius ferunt. Aquilo
vites fibi obiectas foecundat, Aufter nobilitat. Ita in arbitrio noftro [a] eft, vtrum [b]
plus habeamus, an melius. NECESSITAS feriis caret. Quamuis temperatis
agris ferendum fit, tamen fi ficcitas longa eft, femina occata [c] tutius in agris, quam
in horreis feruabuntur. Viae [d] malitia aeque [e] et voluptati [f] et vtilitati aduerfa
eft. Qui agrum [g] colit, grauem tributis [h] creditorem patitur, cui fine fpe abfo- 8
lutionis aftrictus [i] eft. Qui arando crudum folum inter fulcos relinquit, fuis fru-
ctibus derogat, terrae vbertatem [k] infamat. FOECVNDIOR eft culta exiguitas,
quam magnitudo neglecta. Nigras vites omnino repudies, nifi in prouinciis, et [l] 9
eius generis quo acinaticium [m] fieri confueuit. Longius adminiculum vitis incre-
menta producit. Teneram et viridem vitem ferri acie ne recidas. Omnis incifu-
ra farmenti auertatur a gemma, ne eam ftilla, quae fluere confueuit, extinguat.
Pro

s) *terra iubetur P. afpergi Lugd.* t) *exteriora E.* mox om. *in.* u) *in* om. *Lugd. I. B. R.* x) *faliginis I. B. R.* y) *tria m. funt quae n. E.* z) *lateribus Lugd.* mox *iniquus E.* a) *noftro* om. *P. E.* b) *vtrum* om. *E. Lugd. I. B. R.* c) *locata I. I —— St. occata* etiam *Lugd.* d) *Viae* deeft *P.* e) *aquae vol. P.* f) *voluptatis et vtilitatis I. B. R.* g) *agrum* om. *B. R.* h) *tributi Lugd.* i) *obftrictus E.* melius. k) *vber* idem. l) *et* om. *E. in quibus eius I. I —— G.* m) *acinaticum Barth. acinacium E. Lugd.* erafa fyllaba *ti.*

peruenire non patitur. Columella: *Neminem enim fanum debere facere fumtus in cultura fterilis foli: nec rurfus peftilenti, quamuis feraciffimo pinguique, agro dominum ad fructus peruenire.* Plinius: *Atilius Regulus ille Punico bello bis Cof. aiebat neque foecundiffimis locis infalubrem agrum parandum, neque effoetis faluberrimum.* Haec *Gronouius* Obferu. 2, 16. Cf. Sect. 6.

6, 5 GRAECIS AVTORIBVS) Leontius Geop. 2, 13. SCHOETTG.

6, 7 LABORIBVS) Multo concinnior videbatur nobis Lugdunenfis Codicis lectio, *lateribus*: quae vox ad dicentium quidem contentionem alias fere pertinet, fed etiam de reliquo corporis motu adhibetur commode, in primis vbi anhelitus et gemitus folet intercedere. Ita *ex lateribus et lacertis fuis nobilitatum* Milonem habes Cic. de Senect. 9. Quid fit *lateri parcere*, et contra *exhauftum latus* apud Iuuen. 6, 37 et in nequioribus carminibus, non doceo.

6, 7 CAMPI LARGIVS VINVM) Haufit haec ex Col. 2, 3, 6. SCHOETTG.

6, 7 OCCATA) Vid. Col. 2, 8, 4 in primis illa, *nam quod ficco loco ingeftum et inoccatum eft, perinde ac fi repofitum in horreo non corrumpitur* etc. Qui metuit, ne *occata* etiam ad horrea referatur, parum attendit.

6, 8 TERRAE VBERTATEM) Idem praecipit 2, 3 *Vber* vero fcripta lectio praefert. Ita ipfe hoc libro cap. 7 *in degeneres furculos vber foli feracis expenderit*; et cap. 33 *Pratis vero recentia ftercora proficient ad vber herbarum.* Et notum eft illud Appuleianum: *Vbi vber, ibi tuber.* BARTHIVS 38, 10. Eadem cum ipfo habet Zinzerlingius Promulf. Crit. iuu. c. 25 qui alium codicem et exempla profert. Similem porro locutionem obferuauimus apud Aeneam Gazaeum in Theophrafto tom. 12. Bibl. P. P. p. 630. *τὰ δὲ φυτὰ διαβάλλειν, ὅτι μὴ τὴν γῆν οἷα βοῦς ἐργάζεται.*

6, 9 NIGRAS VITES) Vuas nigras non faepe alias occurrentes ita defcribit Florentinus Geopon. 5, 2 quod denfos habeant acinos, et albam medullam, bonumque et multum et durabile vinum producant.

6, 9 ET EIVS GENERIS, QVO ACINATICIVM) Forte bona lectio eft haec: *in prouinciis eius generis, quibus acinaticium fieri confueuit.*

6, 9 ACINATICIVM) Vinum eft generofiffimum, quod copiofe admodum defcribit Caffiodorus Var. 12, 4. SCHOETTG.

6, 9 QVOD

Pro macie vel ſoliditate vitium nutrienda ſarmenta putator iniungat. Terra profunda (quod Graeci aſſerunt) oleae grandes arbores efficit, fructus minores, et aquatos ac ſeros, magiſque amurcae proximos. Aër oleas tepidus iuuat, et ventis [n] me-
10 diocribus ſine vi et horrore perflabilis. Vitis quae ad iugum colitur, per aetates [o] ad hoc perducenda eſt, vt locis moleſtioribus quatuor pedibus a terra [p], placidioribus vero ſeptem ſummitas eius inſurgat. Hortus qui caelo clementi ſubiacet, et fontano humore percurritur, prope eſt vt [q] liber ſit, et nullam ſerendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis vuis facienda eſt, quando excutiendi aut rumpendi
11 acini nulla formido eſt. Ligatura in vitibus locum debet mutare, ne vnum ſemper aſſiduitas conterat vinculorum. Foſſorem ſi apertus vitis oculus viderit, caecabitur ſpes magna vindemiae: et ideo, dum eſt clauſus [r], fodietur [s]. Terrae altitudinem cum foecunditate, ſi ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor vero, ſi ad arbuſta vel vites. Vitis nouella vt facile incrementum dilecta [t] conſequitur;
12 ita interitum celerem [u], ſi negligatur, incurrit. Modum tene aeſtimatis facultatibus tuis in aſſumtione culturae, ne ſuperatis viribus, excedente menſura, turpiter deſeras, quod arroganter aſſumis. Semina plusquam annicula eſſe non debent, ne vetuſtate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem [x] grano robuſtius, ſed menſurae minus refundet. Omnia quae ſeruntur, creſcente luna, et diebus
13 tepidis ſunt ſerenda. nam tepor euocat [y], frigus includit. Si tibi ager eſt ſiluis inutilibus tectus, ita eum diuide, vt loca pinguia puras reddas nouales, loca ſterilia ſiluis tecta eſſe patiaris, quia illa naturali vbertate reſpondent, haec beneficio laetantur incendii. Sed ſic vrenda diſtingues, vt ad incenſum agrum poſt quinquennium reuertaris: ita efficies, vt aequaliter vel ſterilis gleba cum foecunda [z] conten-
14 dat. Graeci iubent oliuam, cum plantatur et legitur, a mundis pueris atque virginibus

n) *ventus mediocris I. I —— G.* nobiſcum etiam *Lugd.* o) *aetatem I. I —— G.* p) om. *a terra E.* q) *vt* deeſt *I. B. R.* r) *clauſa I. B. R.* s) *et* om. *E. fodietur I. B. R. fodiatur E. I. I —— G.* t) *cultu I. I —— G. dilecta* etiam *Lugd.* u) *facilem vel celerem E.* x) *quidem* deeſt *I. B. R.* y) *reuocat E. vocat I. B. R.* z) *foecunditate E. Lugd. I. B. R.*

6, 9 QVOD GRAECI —— SEROS) Florentinus Geop. 9, 4 *Τὴν δὲ βαθύγειον οὐκ ἐπαινοῦμεν — πολὺ δὲ μᾶλλον φευκτέον τὴν κατορωρυγμένην. τὸν γὰρ καρπὸν ἀλιπῆ φέρει, καὶ τὸ γέννημα ὑδατῶδες.* De *ſero* fructu nihil Graeci. Neque apparet cur *ſeros* poſuerit Palladius inter *aquatos* atque *amurcae proximos.* Suſpicor *ſeroſos* vel *ἐπεξηγηματικῶς* adieciſſe Palladium, vel alium, qui inſolitam vocem, *aquoſos* interpretari vellet.

6, 11 LOCVM DEBET MVTARE) Vid. Col. 5, 6, 27.

6, 11 FOSSOREM) Elegantiſſimum eſt illud, neque puto Palladii, quem ſcio omnia fere exſcripſiſſe ex antiquioribus. Et talibus pari acumine dictis hodieque ruſtici mirifice capiuntur, meliusque ea memoria ſeruant. BARTHIVS 38, 10. In Varrone praeſertim hanc elegantiam obſeruamus vid. Ind. Sed frequenter ſatis etiam talia Palladius affectator talis eloquentiae, quidquid etiam in ipſo prooemio dicat. Caeterum ſi demſeris allegoriam hoc vult, ne immittatur vineae florenti foſſor, cum facile nimis flores, vindemiaeque ſpes decutiantur.

6, 11 DILECTA) Egregie Mſ. Codex: *incrementum dilecta conſequitur.* Sic Septimius in opuſculis: *Inquit amicus ager domino Si bene mi facias, memini.* BARTHIVS l. c.

6, 13 INCENDII) Hoc ne vult, vt ſilua incenſa cineribus ipſis terra ſtercoretur? Si ita eſt, quomodo ad incenſum agrum poſt quinquennium reuerti nos iubet? Quinque igitur annis iacere in cineribus patiemur agrum? An quinis annis interiectis fruges, ſtramenta certe et culmos, incendamus? Illud tolerabilius: ſed non ſatis dilucide dictum.

6, 14 GRAECI IVBENT) Flor. Geop. 9, 2 *καθαρὰ δὲ οὖσα ἡ ἐλάια βούλεται καθαροὺς εἶναι καὶ τοὺς δρεπόντας αὐτὴν, καὶ ὀμνύναι ἀπὸ μόνης τῆς ἑαυτῶν γυναικὸς, ἀφικνεῖσθαι, οὐκ ἀπ' ἀλλοτρίας εὐνῆς. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ ἐπιόντι καιρῷ πλεῖστον παρέξει καρπόν. Φασὶ δὲ* etc. Iſta conſuetudo dicam an ſuperſtitio hodieque apud nos recepta eſt, vt arbores, quae prima vice ferunt fructus, nonniſi

ginibus operandum: credo recordati [a] arbori huic esse praesulem Castitatem. Nomina frumentorum superfluum est praecipere, quae aut loco subinde, aut aetate mutantur. Hoc satis est, vt eligamus praecipua in ea regione quam colimus, vel exploremus aduecta. Lupinus et vicia pabularis, si virides succidantur, et statim supra sectas eorum radices aretur, stercoris similitudine agros foecundant: quae si exaruerint [b] ante quam proscindas [c], in his terrae succus aufertur. Ager aquosus 15
plus stercoris quaerit; siccus, minus. Calidis, maritimis, siccis, apricis, campestribus locis omne opus vinearum maturius inchoëtur [d]; frigidis, mediterraneis humidis, opacis, montanis locis tardius: quod non solum de mensibus aut diebus dixerim, sed [etiam [e] de] horis operandi. Omne opus rusticum, cum fieri praecipitur, neque cito est, si ante quindecim dies; neque tarde, si post quindecim fiat. Frumenta omnia maxime laetantur patenti campo et soluto, et ad solem recliui [f]. Spissa et cretosa et humida terra bene far [g] et triticum nutrit. ordeum agro [h] 16
soluto delectatur, et sicco: nam si [i] in lutoso [k] spargatur [l], moritur [m]. Trimestris [n] satio locis frigidis [et [o]] niuosis conuenit, vbi qualitas aestatis humecta est, caeteris raro respondet euentu. Semen trimestre locis tepidis melius respondebit, si seratur autumno: si necessitas coget [p] in [q] salsa terra aliquid operari [r], extremo autumno plantanda est vel conserenda, vt malitia eius hibernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terrae dulcis, vel arenae fluuialis [s] subiiciendum est, si illi virgulta committimus. Seminarium mediocri terra [t] instituere debemus, vt ad meliorem, 17
quae sata fuerint, transferantur. Lapides qui supersunt [u], hieme rigent, aestate feruescunt: idcirco satis arbustis et vitibus nocent [x]. Terra, quae circa arbores mouetur, ita est vicibus permutanda, vt ei quae in summo fuerat [y], ima succedat. In laetandis arboribus [z] crates faciemus, terram prius trunco admouentes, et mox 18
laetamen; vt sic opus natura [a] beneficii alternante cumuletur. Agri praesulem non ex dilectis, [et] [b] tenere [educatis] seruulis ponas; quia fiducia [c] praeteriti amoris impunitatem [d] culpae praesentis expectat.

VII. IN

a) *recordari I. B. R. recordate E.* b) *ex se aruerint Lugd. Barth. I. B. R.* c) *proscindantur E.* mox *auferetur.* d) *inchoatur E.* e) *etiam de* om. *E. Lugd. I. B. R.* f) *reclini Lugd. recliuo E.* g) *farrem Barth.* h) *agro* om. *E. Lugd. I. B. R.* i) *si* om. *I. I —— G.* k) *agro* add. *E. Lugd. I. B. R.* l) *sparsum I. I —— G.* m) *immoritur E. morietur Lugd. I. B. R.* n) *trimenstris Lugd.* o) *et* om. *E. Lugd. I. B. R.* p) *coget et de salsa terra sperari aliquid, post autumnum Lugd. cogit E.* q) *de I. B. R. E.* r) *sperari, post autumnum Barth. I. B. R. E.* s) *fluuialis* abest *G. Gr. St.* t) *terrae E.* u) *insuper sunt I. I —— G.* nobiscum etiam *Lugd.* x) *quid enim latenti prosunt in terris calidis et siccis, dummodo eis terra subsit?* infer. *I. B. R.* y) *fuerit E.* z) *in laetaminandis arb. E.* a) *beneficiis E. naturae beneficio* post *I. B. R.* b) Inclusa a *Commel.* etiam om. *Lugd. et* item *educatis* om. *E.* c) *fiduciam I. B. R.* d) *ad imp. I. B. R.*

nisi a pueris et iuuenibus decerpi patiantur. SCHOETTG. *Operandam* legi vult Barth. ad Stat. To. 2 p. 654. Sed nihil opus est mutatione. Castitatem πρόσωπον hic esse, Pallada, iam ad Fabrum notauimus.

6, 14 IN HIS TERRAE SVCCVS) Nimirum in liberum aëra dissipatur succus terrae, qui erat in viridi lupino. Praestat igitur inatare viridem, et ita humectare suo sibi succo terram.

6, 16 MORITVR) Alias *mori* dicuntur semina in terram iacta, vt suo tempore denuo resurgant. 1 Cor. 15, 36. Hoc vero loco ea semina *mortua* dicuntur, quae plane non oriuntur. Vid. Bochartum initio Hieroz. SCHOETTG.

6, 18 DILECTIS ET TENERE EDVCATIS) Glossatoris hic manus fuit, quam tamen non agnouissem, si sine Mf. fuisset. In eo optimo libro ita legitur: *Agri praesulem non ex dilectis temere seruulis ponas.* Et plurima talia infra notabimus BARTHIVS 38, 10. Vid. Col. 1, 8, 1. et Var. lect.

7, 2 VI-

VII. IN eligendo agro vel emendo, confiderare debebis, ne bonum naturalis
foecunditatis colentium deprauauerit inertia, et in [a] degeneres furculos vber foli
feracis expenderit: quod quamuis emendari poffit infitione meliorum, tamen ha-
rum rerum fine culpa melior vfus eft, quam cum fpe corrigendi ferus euentus. In
2 feminibus ergo frumentorum praefens emendatio poterit [b] effe. In vineis maxime
confiderandum atque vitandum eft, quod plerique fecerunt ftudendo famae tantum,
et latitudini paftinorum [c], femina vitium ftatuentes, vel fterilia, vel faporis indigni:
quod grandi tibi labore conftabit vt corrigas, fi agrum compares vitiis [d] talibus oc-
3 cupatum. Pofitio ipfius agri, qui eligendus eft, ea fit. In frigidis prouinciis
Orienti, aut Meridiano lateri ager effe debet oppofitus, ne alicuius magni montis
obiectu, his duabus partibus exclufis algore rigefcat; aut per partem feptentrionis
remoto, aut per Occidentis in vefperam fole dilato. In calidis vero prouinciis,
4 pars potius Septentrionis optanda eft, quae et vtilitati et voluptati, et faluti aequa
bonitate refpondeat. Si vicinus eft fluuius, vbi ftatuimus fabricae [e] fedem parare,
eius debemus explorare naturam, quia plerumque quod exhalat [f], inimicum eft, a
quo (fi talis fit) conueniet refugere conditorem. Palus tamen omni modo [g] vi-
tanda eft, praecipue quae ab Auftro [h] eft vel Occidente, et ficcari confueuit aeftate
propter peftilentiam, vel animalia inimica quae generat.

VIII. AEDIFICIVM pro agri merito, et pro fortuna domini oportet infti-
tui: quod plerumque immodice fumtum, difficilius eft fuftinere quam condere. Ita
igitur aeftimanda eft eius magnitudo, vt fi aliquis cafus incurrerit, ex agro, in quo
eft, vnius anni, aut [vt [a]] multum, biennii penfione reparetur. Ipfius autem prae-
2 torii fitus fit loco aliquatenus [b] erectiore et ficciore quam caetera, [et [c]] propter
iniuriam fundamentorum, et vt laeto fruatur afpectu. Fundamenta autem hoc
modo ponenda funt, vt latiora fint ex vtraque parte femipedis fpatio, quam parietis [d]
[infuper [e] ftruendi] corpus increfcet. Si lapis vel tofus occurrat, facilis caufa eft
collocandi,

[T. VII.] a) *indegeneres* iunct. *I. B. R. Inde generes Lugd.* b) *poteft E. Lugd.* c) *paftinatorum Lugd.* d) *vitibus E.* fed in litura. e) *fabricae* om. *P.* f) *halat Lugd.* g) *omnino E.* bene. h) *Auftro vel et Occid. P.* [T. VIII.] a) om. *E. Lugd. ad I. B. R.* b) *aliquanto P.* c) *et* om. *Lugd. I. B. R.* d) *parietes ponendi funt. Si P.* e) *infuper ftruendi* om. *E. I. B. R. Barth. Lugd.* mox *increfcat E.*

7, 2 VITIIS TALIBVS) Lufitne Palladius, quam vulgo *adlliterationem* vocant, *vitiis* non *vitibus*?

7, 3 PARTEM SEPTENTRIONIS) Aut fimpliciter *partem* vocat, quam vulgo *plagam* dicimus, aut illud indicat, vnius plagae vel cardinis plures effe partes, quas *intermedias plagas* dicunt. Per feptentrionalem partem f. plagam fol plane remouetur, differtur in pomeridianum per occidentalem.

7, 4 PALVS — VITAND.) Vid. Col. 1, 5, 6.

8 Bonam partem huius tituli defcripfit Crefcentius 1, 10.

8, 2 FVNDAMENTA AVTEM etc.) Hunc locum ita expreffit Crefcentius libr. 1 cap. 11: *Fundamenta igitur, vt ait Palladius, ftabilia et durabiliora latiora fint ex vtraque parte femipedis fpatio, quam parietis corpus excrefcat.* Quod porro ad illud fpectat *infuper ftruendi*, quod neque in Ienfonianis aut Brufchianis libris neque in Vaticanis codicibus legitur, quod etiam Commelinus lineis inclufit, vt femper ea folet de quibus dubitat, extiteritne quondam apud Crefcentium, incertum habeo. Illos profecto qui huius opera vernaculae confuetudini nobis tradiderunt, inueniffe exiftimo, nifi fortaffe ex Palladio defumferint; nam fic locum interpretati funt: *I fondamenti dunque ftabili, e che lungamente durano, fecondo che fcriue Palladio, deone effereda ciafcuna parte più ampli che 'l corpo della pariete che andera fufopreffo, per ifpazio d' un mezo piede.* Sed, vt haec mittamus, ea quae in tribus vetuftis codicibus faepe laudatus Georgius inuenit,

collocandi, in quo ſculpi tantum fundamenti forma debebit, vnius pedis altitudine vel duorum. [Et] ſi ſolida vel conſtricta [f] inuenietur argilla, quinta vel ſexta pars altitudinis eius, quae ſupra terram [g] futura eſt, fundamentis deputetur. Quod ſi terra laxior fuerit, modo [h] maioris altitudinis obruantur [i], donec munda ſine ruderum ſuſpicione [k] occurrat argilla; quae ſi omnino deſit, quartam merſiſſe ſufficiet.
3 Studendum praeterea vt hortis et pomariis cingi poſſit, aut pratis. Sed totus fabricae tractus vnius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem reſpiciat, in primo angulo excipiens ortum ſolis hiberni, et paululum ab occidente auertatur hiemali. Ita proueniet, vt per hiemem ſole illuſtretur, et calores eius aeſtate [l] non ſentiat [m].

IX. FORMA tamen eſſe debet eiusmodi, vt ad habitationem breuiter collectas et aeſtati et hiemi praebeat manſiones. Quae hiemi parantur ita ſint conſtitutae, vt poſſit eas hiberni ſolis totus propemodum curſus hilarare. In his pauimenta opportuna eſſe debebunt.
2 Primum in fabricis planis earum obſeruandum eſt, vt aequalis et ſolida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem [a] fabricae titubantis excutiat. Deinde vt axes [b] quernae cum aeſculeis non miſceantur. nam quercus humore concepto, cum coeperit [c] ſiccari, torquebitur [d], et rimas in pauimento faciet: aeſculus autem ſine vitio durat.
3 Sed ſi quercu ſuppetente aeſculus deſit, ſubtiliter quercus ſecetur [e], et tranſuerſus atque directus duplex [f] ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro [g], aut fago, aut farno [h] diutiſſime tabulata durabunt, ſi ſtratis ſuper paleis vel filice humor calcis nusquam ad tabulati

f) *ſtricta Barth. conſtricta Lugd.* ante *Et* om. *E.* poſt *inueniatur.* g) *ſupra petram E.* h) *modo* om. *Cr. H.* i) *obruatur H.* k) *ſuſpicatione E.* l) *nocte P.* m) *ſentiet Lugd.* [T. IX.] a) *tremorem I. I — G. tremor* al. *E.* b) *aſſeres Sylb. in Indice I. B. R.* c) *ſe coep. ſiccare* a. *V. E.* d) *torquetur E. I. B. R.* e) *ſiccetur* a. *V. E.* f) *duple E.* g) *acerno I. B. R.* h) *fraxino I. B. R.*

inuenit, apponam: *Fundamenta autem hoc modo ponenda ſunt, vt latiora ſint ex vtraque parte ſemipedis ſpatio vel plus vti placuerit, quam parietis corpus increſcat.* PONTED.

9, 2 TREMOREM — EXCVTIAT) Titubante pauimento ſane gradus euntium excutiuntur. BARTH. 38, 10 Praetuli hanc lectionem, quod altera nimis videretur hyperbolica. Quis enim non plane inſanus ita aedificet, vt *tremor fabricae excutiat gradus ambulantium*, quod in nauibus fieri poteſt fluctuantibus, aut aſſeribus temere poſitis: in fabrica tali illud iam vitioſum cenſetur merito, ſi *gradus ambulantium tremorem illi excutiant.*

9, 2 AXES QVERNAE) Mſ. Pal. teſte Sylburgio in Indice, legit *aſſeres querneae.* Sed bonum eſt τὸ *axes*, quae vox tigna notat, vt oſtendimus in Antiquitatibus triturae §. 13. Inde *coaxare* ſaepius apud Vitruuium. SCHOETTG. Caeterum iuuat comparare locum Vitruuii, quem prae oculis videtur habuiſſe noſter, L. 7, 1 *Danda eſt opera, ne commiſceantur axes eſculini quernis, quod querni ſimul ac humorem perceperunt, ſe torquentes rimas faciunt in pauimentis* etc.

9, 3 SVBTILITER QVERCVS SECETVR) Exſcripta ſunt haec ex Vitruuio 7, 1 Epitome eius c. 19 haec verba ſic exprimit: *in tenuiſſimos axes quercus ſecetur: et primo in directo iactatis axibus* etc. SCHOETTG.

9, 3 TRANSVERSVS) Plin. 36, 24 *binas per tranſuerſum coaſſationes vocat.*

9, 3 DE CERRO, AVT FAGO, AVT FARNO) Haec verba nullo apice exſtant in libris Mſſ. BARTHIVS. Exſtant tamen in codice Lugdunenſi (et Erf.) et ipſo quoque Vitruuio. *Cerrus* eſt ſpecies arboris glandiferae, vt meminit Plinius H. N. 16, 6. Meminit etiam noſter infra 3, 18. *Farnum* querneae arboris ſpeciem eſſe teſtatur Philander ad Vitruuium, qui, vt et hoc moneamus, auctori noſtro prorſus contradicit. Verba Vitruuii ſunt: *Namque de cerro, aut fago, ſeu farno nullus ad vetuſtatem poteſt permanere:* et ſic quoque Epitome. SCHOETTG. Qualis arbor *farnus*, incertum. Veteres excuſi: fraxino. Ita Ioannes Cuba, libro, qui *hortus ſanitatis* inſcribitur, ex Palladii codicibus tranſcripſit. PONTED. Mihi videbatur *farni* vox orta ex correptione quadam librarii, qui *fraxinum* cum nollet integre ſcribere *frānum* poſuit, e quo deinde leui transpoſitione *farnus* ortus eſt. Vel quod magis fere placet, labente aeuo *franum* etiam dixere

4 tabulati corpus accedat. Tunc ſuperſtatuminabis [i] rudus, id eſt ſaxa [k] contuſa
duabus partibus et vna calcis temperante conſtitues. Hoc cum ad ſex digitorum
craſſitudinem feceris, et regula exploraueris aequale, ſi loca hiemalia ſunt, ta-
le pauimentum debebis imponere, in quo vel nudis pedibus ſtantes miniſtri
hieme non rigeſcant. Inducto itaque rudere vel teſtaceo pauimento, congeſtos
et calcatos ſpiſſe carbones cum ſabulone et fauilla et calce permiſcebis, et huius
impenſae craſſitudinem ſex vnciis iubebis imponi: quod exaequatum nigra paui-
5 menta formabit, et ſiqua fundentur ex poculis, velociter rapta deſuget [l]. Sed ſi
aeſtiuae manſiones ſunt, Orientem ſolſtitialem, et partem Septentrionis aſpiciant,
et vel teſtaceum (ſicut ſupra diximus accipiant pauimentum, vel marmora, vel
teſſeras, aut ſcutulas, quibus aequale reddatur angulis lateribusque [m] coniunctis.
Si haec deerunt, ſupra marmor tuſum cernatur [n], aut arena cum calce inducta
leuigetur.

X. PRAETEREA ſcire eſt neceſſarium conſtruenti, quae calcis et arenae
natura ſit vtilis. Arenae ergo foſſiciae [a] genera ſunt tria, nigra, cana, rufa:
omnium [b] praecipue rufa melior: meriti ſequentis eſt cana: tertium locum nigra
poſſidet. Ex iis quae compreſſa [c] manu edit ſtridores, erit vtilis fabricanti. Item
ſi panno vel linteo candidae veſtis inſperſa [d] et excuſſa nihil maculae reliquerit [e] aut
2 ſordis, egregia eſt. Sed ſi foſſilis arena non fuerit, de fluminibus [aut] [f] glarea,
aut littore colligetur. Marina arena tardius ſiccatur, et ideo non continue, ſed
intermiſſis temporibus conſtruenda eſt, ne opus onerata corrumpat: camerarum
quoque tectoria ſalſo humore diſſoluit. Nam foſſiles arenae cementitiis [g] parieti-
bus et cameris [h] celeri ſiccitate vtiles ſunt, melioresque, ſi ſtatim, cum effoſſae
ſunt, calci [i] miſceantur. nam diutino ſole, aut pruina, aut imbre vaneſcunt. Fluuia-
3 les tectoriis magis poterunt conuenire. Sed ſi vti neceſſe ſit maris arena, erit com-
modum prius eam lacuna humoris dulcis immergi, vt vitium ſalis aquis ſuauibus
elota [k] deponat. Calcem quoque [ex] [l] albo ſaxo duro, vel Tiburtino, aut colum-
bino

i) *ſuper teſtacium minabis rudus* ex Mſ. Sylb. in Ind. *ruder E.* k) *ſaxi contuſi duas partes et cum vna ca. temperatae I. I — G.* nobiſcum *Lugd.* l) Sic *Lugd. deſugent* reliqui. m) *lateribus E.* n) *ſternatur I. B. R.* [T. X.] a) *foſſiciae* om. *E.* male. b) *Omnes P. omnibus Lugd. E.* c) *comprehenſa E. Lugd. I. B. R.* d) *impreſſa Lugd. E.* e) *relinquet Lugd.* f) *aut* om. *I. B. R.* mox *colligatur E.* g) *tectoriis et cam. Lugd. E. Barth. I. B. R.* h) *et celeri ſiccitati Lugd.* i) *calci* om. *I. B. R. E.* k) *eluta E.* l) *ex* om. *Lugd. E.* et habet *albam.*

dixere *fraxinum*, e quo Gallorum etiam *Freſne* ſ. *Frêne* ortum eſt.

9, 3 PALEIS VEL FILICE) commemorat etiam Plinius loco citato.

9, 4 SVPERSTATVMINABIS RVDVS) Ita etiam reliquae editiones, ſed duabus vocibus, *ſuper ſtatuminabis. Super* pro ſupra *oben drauf.* Philander l. c. haec ita citat: *Statuminabis rudus,* vnde adparet, eum quoque diuiſim haec duo verba legi voluiſſe. Mſ. Pal. *ſuper teſtaciam minabis rudus*, quae lectio valde eſt corrupta. Certe mihi placet plurimum lectio voces diuiſim iungentium, idque probo ex Vitruuio, quem noſter vt iam monui exſcribit. Verba eius ſunt iſta: *Tunc inſuper ſtatuminetur ne minore ſaxo, quam quod poſſit manum implere* etc. SCHOETTG. Vid. de re ipſa Cato 18, 4.

10 Totum hoc caput noſter hauſit ex Vitruuio 2, 4 et 5.

10, 2 NE OPVS ONERATA CORRVMPAT) Vitruuius: *neque onerari ſe continenter paries patitur.*

10, 2 VANESCVNT) Vitr. *reſoluuntur et fiunt terroſae.*

10, 3 CALCEM QVOQVE) Haec verba non habet Vitruuius, et leguntur tamen in Epitome illius c. 9 vbi Mſ. ita habet. *Calx itaque de albo ſaxo, vel Tiburtino aut Columbino fluuiatilique coquatur, aut rubro, aut fungia.* Vnde τὸ *aut* Palladio reſtituimus. Videant autem viri docti,

bino fluuiali [m] coquemus, aut rubro, aut ſpongia, aut marmore [n] poſtremo quae erit ex ſpiſſo et duro ſaxo, ſtructuris conuenit: ex fiſtuloſo vero aut molliori lapide tectoriis adhibetur vtilius. In duabus arenae partibus calcis vna miſcenda [o] eſt. In fluuiali [p] vero arena ſi tertiam partem teſtae [cretae [q]] addideris, operum ſoliditas mira praeſtabitur [r].

XI. QVOD ſi latericios [a] parietes in praetorio [b] facere volueris, illud ſeruare
debebis, vt perfectis parietibus, in ſummitate, quae trabibus ſubiacebit, ſtructura
teſtacea cum coronis prominentibus fiat ſeſquipedali [c] altitudine, vt ſi corruptae
tegulae aut imbrices fuerint, parietem non poſſint [d] [ſtillicidia [e]] penetrare per
pluuiam. Deinde prouidendum eſt, vt ſiccis et aſperatis parietibus lateritiis indu- 2
catur tectorium [f], quod humidis ac leuibus adhaerere non poterit; et ideo tertio
eos prius debebis obducere, vt tectorium ſine corruptione ſuſcipiant.

XII. IN primis ſtudendum eſt in agreſti fabrica, vt multa luce clareſcat: deinde vt partes temporibus diuiſas, ſicut ſupra dixi, congruis partibus [a] offeramus, id eſt aeſtiuas ſeptentrioni, hibernas meridiano, vernas et autumnales orienti. Menſura vero haec ſeruanda eſt in tricliniis atque cubiculis, vt quanta latitudo et longitudo fuerit, in vnum computetur, et eius medietas in altitudinem conferatur.

XIII. CA-

m) *arenae P.* inſerit. n) *poſtremo marmore. quae I. B. R. marmore quod Lugd. E.* o) *mittenda P.* p) *vero* om. *E.* q) *coctae I. B. R. tectae cretae E.* r) *parabitur E.* bene [T. XI.] a) *ſic Lugd. laterit* al. b) *praetoriis P.* c) *quae pedali ſit alt. P.* d) *poſſit P.* e) *ſtillicidia* om. *E. I. B. R. pluuia penet. Deinde P. parietes non poſſint ſtillicidio penetrari Barth.* 38, 10. *par. non p. pen. perpluuia Lugd.* f) *onus tectorum E.* f. *opus.* [T. XII.] a) *coeli regionibus I. I — G.*

docti, annon Vitruuio eadem ſint reſtituenda, quod aliqua ex parte agnoſcere videtur Philander. *Tiburtinus lapis* eſt, qui iuxta *Tibur* oppidum occurrit. *Columbinus*, Iſidoro teſte Orig. 19, 10 *a colore auis nuncupatus, natura vicinus gypſo, et mollitie ſimillimus. Fluuiatilis ſilex*, ait idem, *ſemper velut madens eſt.* Latinus de limitibus p. 304 edit. Goeſii: *Lapis fluuialis cromaticus dicitur. Lapis Tiburtinus Caeſalis dicitur. Lapis albus ſilicineus, ſi peralbus fuerit, Gallienſis nuncupatur.* SCHOETTG.

10, 3 AVT SPONGIA) Vid. ad Col. 11, 3, 43.

10, 3 TESTAE CRETAE) Vitr. *ſuccretae.* Non videtur de participiali forma cogitaſſe Sylburgius, cum vocem eam vncis incluſit: quin ex eodem fonte etiam *coctae* vetuſtarum editionum, et *toſtae*, quod eſt in epitome Vitruuii, ortum videtur.

11, 1 QVAE TRABIBVS SVBIAC.) An pro *trabibus* legendum *tegulis*; nam in Vitr. 2, 8 ex quo excerpſit Palladius, non abſimilis haec lectio occurrit: *Summis parietibus ſtructura teſtacea ſub tegula ſubiiciantur altitudine circiter ſeſquipedali, habeatque proiecturas coronarum.* PONTED. *Trabes* intelligo, quibus nititur tectum ipſum, tegulis quae ex aſſulis ſuſpenſae ſunt conſtans.

11, 1 PARIETEM NON — PLVVIAM) Τὸ *ſtillicidia* virgulis in editione ſua circumſcripſit H. Commelinus, indicium ea voce Mſ. caruiſſe. Et caret, vt ipſi notauimus, quum eodem codice vſi ſumus beneficio P. Scriuerii, qui et alterum ſuum nobis vtendum dedit. Barthii memb. *parietes non poſſunt ſtillicidio penetrari.* demtis duabus vocibus, quas nunquam ille genuino Palladio adfuiſſe arbitratur. In quo fallitur et manifeſte paſſus eſt ibi codex ille malam manum. Germanum habet Mſ. membr. Bibliothecae Leidenſis: *parietem non poſſint penetrare perpluuia.* Omiſſo τῷ *ſtillicidia*, quod addiderant homines inepti, qui elegantiſſimam vocem, *perpluuia*, ferre non quiuerunt. *Perpluuia* ſunt illae ipſae ſtillae ſiue humor ille pluuialis, qui ſtructuram permeat aut potius rimae, qua pluuia delabitur et perfluit. Feſtus: *pateram perplouere in ſacris cum dicitur, ſignificat pertuſam eſſe. Perpluuia* a *Perpluo*, vt *a diluo diluuium*, ab *eluo eluuies.* Haec GRONOVIVS Obſeru. 1, 20 cuius emendationem etiam confirmat Vitruuius 2, 8 vbi eandem noſtri ſententiam his verbis exprimit: *Cum enim tecto tegulae fuerint fractae, aut a ventis deiectae, qua poſſit ex imbribus aqua perpluere, non patietur lorica teſtacea laedi laterem.* SCHOETTG.

11, 2 TERTIO — OBDVCERE) h. e. tribus diſtinctis temporibus. *Obducere* hic eſt *trulliſſare, corium, loricam inducere.* Ita Vitruu. 7, 3 *parietes quam aſperrime trulliſſentur — ſubareſcente*

XIII. CAMERAS in agrestibus aedificiis ex ea materia vtilius erit formare quae facile inuenietur in villa [a]. Itaque aut tabulis faciemus, aut cannis, hoc genere: Asseres ligni Gallici vel cupressi directos et aequales constituemus in eo loco vbi camera facienda est, ita ordinatos, vt inter se sesquipedalis mensura sit vacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupresso factis ad contignationem suspendemus, et binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas.
2 Postea palustrem cannam, vel hanc crassiorem quae in vsu est, contusam, facta et strictim iuncta crate subnectemus [b], et per omne spatium cum ipsis asseribus et perticis alligabimus [c]. Dehinc primo impensa pumicea [d] induemus, et trulla aequabimus, vt inter se cannarum membra constringat. Post arena et calce coaequabimus. Tertio tusi marmoris puluerem mistum cum calce ducemus, et poliemus ad summum nitorem.

XIV. OPVS quoque albarium saepe delectat, cui calcem debebimus [a] adhibere, cum multo tempore fuerit macerata. ergo vt [b] vtilem probes [c], ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies eius offenderit, et [si [d]] quod absciae adhaeret, fuerit molle atque viscosum, constat albariis operibus conuenire.

XV. PARIETVM vero tectura sic fiet fortis et nitida. Prima [a] trullis frequentetur inductio. cum siccari coeperit, iterum inducatur, ac tertio post haec tria coria ex marmoreo [b] grano cooperiatur ad trullam. quae inductio ante tam diu subigenda [c] est, vt rutrum, quo calx subigitur, mundum leuemus. Haec quoque marmoris grani inductio cum siccari incipiet [d], aliud corium subtilius oportet imponi: sic et soliditatem custodiet et nitorem.

XVI. VITANDVM est autem, quod plerique fecerunt aquae causa, villas [in [a]] infimis vallibus mergere, et paucorum dierum voluptatem praeferre habitatorum saluti: quod etiam [b] magis metuemus [c], si prouincia quam colimus, de morbis aestate suspecta est. Cui [d] si fons desit, aut puteus, cisternas construere conueniet, quibus omnium conduci possit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.

XVII. SI-

[T. XIII.] a) *quae f. inuenietur. In villa E.* post *tabulas —— cannas.* post *tignationem.* b) *subnectimus a. V. E.* c) *alligamus E. I. I —— G.* d) *pumica I. B. R. E.* [T. XIV.] a) *debemus E.* b) *vt* om. *P.* c) *calcem probans, quasi P.* d) *si* om. *P. Lugd. E.* [T. XV.] a) *Primo I. B. R.* b) *marmore Lugd.* c) *ambigenda E.* d) *inceperit I. B. R. coeperit I. I —— G.* [T. XVI.] a) *in* om. *Lugd. E.* b) *etiam* om. *Lugd. P. E.* c) *metuimus E. mutuemus P.* d) *cum Lugd. E.*

scente iterum ac tertio inducatur. Tectorium est subtilior ex gypso vel marmore impensa, laeuigationem recipiens, reliquis coriis inducta. Conf. Tit. 15.

13, 1 ASSERES) Hausit haec pro more suo ex Vitruuio 7, 3 vbi Philander rerum singularum hic descriptarum imagines exhibet. SCHOETTG.

13, 1 CATENIS LIGNEIS) Vide quae dicta sunt ad Ca. 18, 9; locum praesertim Vitruuii, quem noster describendo aliquantum obscurauit. Illud quidem tenendum, *catenas* pertinere ad aequalem tenorem et firmum asseribus iunctis conseruandum (fabri nostri vocant *riegel, leisten,*) *suspendi* autem asseres clauis ferreis tum per asseres, tum per ipsas etiam catenas adactis.

14 Sumsit ex Vitruuio 7, 2. SCHOETTG.

15 Ex Vitruuio 7, 3. SCHOETTG.

15 MARMOREO GRANO) Ita etiam Vitruuius. Sed Epitome c. 22 legit, *ex marmore Graio:* vbi vir doctus in margine auguratur, *grandi.* SCHOETTG. Mihi non displicebat *granum marmoreum* h. e. marmor non in puluerem leuigatum, sed maioribus granis et arenis asperum, cui deinde subtilius corium impositum asperitatem tollat.

15 VT RVTRVM) Explicatius haec Vitruuius: *dum ita materies temperetur, vti cum subigitur, non haereat ad rutrum, sed purum ferrum e mortario libretur.* SCHOETTG.

17 Initium

XVII. SIGNINIS [a] parietibus magnitudo ea, cui delectaris et sufficis, con-
struatur longior magis quam latior. Huius solum alto rudere solidatum [b] relicto
fusoriis [c] loco testacei pauimenti superfusione leuigetur. Hoc pauimentum omni
cura terendum [d] est ad nitores [e], et lardo pingui decocto assidue perfricandum.
Quod vbi deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam 2
parietes simili corio [f] velentur obducti, et ita post diuturnam et solidam siccitatem,
aquae praebeatur hospitium. Anguillas sane, piscesque fluuiales mitti in his,
pascique conueniet, vt horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed
si aliquando in quocunque loco pauimenti, vel parietis tectura [g] succumbat [h], hoc
genus malthae adhibebimus, vt humor in exitum nitens possit includi. Rimas et 3
lacunas cisternarum, et [i] piscinas, vel [k] puteos farciemus hoc genere, et si humor
per saxa manabit. picis liquidae quantum volueris, et tantundem sumes vnguinis,
quod vocamus axungiam, vel seuum. Tunc in olla vtrumque miscebis et coques
donec spumet; deinde ab igne remouebis. Cum fuerit eadem refrigerata permi-
stio [l], calcem minutim superadiicies, et ad vnum corpus omnia mista reuocabis.
Cumque velut strigmentum [m] feceris, inseres locis corruptis ac manantibus, et 4
pressum summa densitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos [n] fictiles
duci, et opertis immeare cisternis. nam caelestis aqua ad bibendum omnibus ante-
fertur, vt et si fluens adhiberi possit, quae salubris non est, lauacris debeat et hor-
torum vacare culturae.

XVIII. CELLAM vinariam Septentrioni debemus habere oppositam frigidam, vel obscurae proximam [a], longe a balneis, stabulis, furno, sterquiliniis [b], cisternis, aquis, et caeteris odoris horrendi: ita instructam necessariis, vt non vincatur a fructu; sic autem dispositam, vt basilicae ipsius forma calcatorium loco habeat altiore [c] constructum, ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda vina hinc inde depressi sint, gradibus tribus fere aut quatuor ascendatur. Ex his lacubus canales structi, vel tubi [d] fictiles circa extremos parietes currant, et subiectis lateri suo

doliis

[T. XVII.] a) *Cisternae magnit. qua delect. et cui suff. Pol. Cr.* b) *soli datum* diuis. *I. I —— G.* c) *fossoriis E. fusoriis I. B. R. Barth. Lugd. fusoris I. I —— G. Com. furariis Pal.* laudatus Schoettgenio. d) *cedendum I. I —— G.* e) *nitorem E. I. I —— G.* f) *cura P. modo E.* g) *tectum I. B. R.* h) *succubat Barth. succumbit E.* i) *et* om. *Lugd. E. I. B. R.* k) *et I. B. R.* l) *promixtio I. B. R.* m) *stricmentum Lugd.* n) *turbas Lugd.* [T. XVIII.] a) *vel obscure positam E.* b) *sterculinis Lugd.* c) *altiore* om. *Lugd.* d) *tubae Lugd.*

17 Initium tituli huius descripsit Cresc. 1, 9. Conf. Col. 1, 6, 12.

17 1 SOLIDATVM) induratum, ἐδαφισμένον. Haec enim est huius loci significatio, pro malthatione tenaci et solidata, qua farciebantur corrupta tectoria in balneis et piscinis fontibusque, vt ait Salmasius ad Soli. c. 52 p. 771. SCHOETTG.

17, 1 TERENDVM EST) Membranae *terendum*, non *cedendum*. Ego tamen, cum a *pauiendo pauimentum* dicatur, teste Varrone R. R. 3, 1 et pauicula sit instrumentum, quo caedatur, apud Catonem et Columellam, vulgatam lectionem, (*caedendum*) damnare minime velim. BARTHIVS 38, 10.

17, 2 SVCCVMBAT) Ms. elegantius *succubat*. Vt *occubare*, et hoc ipsum poëtis non est infrequens. BARTH.

18 Conf. Plin. 14, 21 s. 27 it. Col. 1, 6, 11 qui accuratius aquam a foetidis rebus distinguit.

18, 1 FRIGIDAM VEL OBSCVRAE) Deest verbum *obscuram*, necessarium sane vt in Cresc. 4, 32 *Cellam vinariam septentrioni habere debemus oppositam frigidam, obscuram, vel obscuro,* (lego *obscurae*) *proximam*. PONTED.

18, 1 BASILICAE FORMA) Si vera est lectio, et *basilicam* hic omnino voluit Palladius, intelligo basilicam cum cella comparatam, non tam qua fornicata erat; sed in quantum gradibus aliquot eleuata soli illius pars, quae pro tribunali

esset,

2 doliis per vicinos meatus manantia vina defundant. Si copia maior eſt, medium
ſpatium [e] cupis deputabitur, quas, ne ambulacra prohibeant, baſellis [f] altioribus
impoſitas, vel ſupra [obruta [g]] dolia poſſumus collocare ſpatio inter ſe longiore [h]
diſtantes, vt (ſi res exigat) curantis [i] tranſitus poſſit admitti. Quod ſi cupis lo-
cum ſuum deputabimus, is [k] locus ad calcatorii ſimilitudinem podiis breuibus, et
teſtaceo pauimento ſolidetur, vt etiam ſi ignorata [l] ſe cupa diffuderit [m], lacu ſubdi-
to excipiantur [non] peritura vina quae fluxerint.

XIX. SICVT horreorum quamuis ipſam [Septentrionis [a]] deſideret partem,
et ſuperior, et longe ab omni humore [b] et laetamine et ſtabulis ponendus eſt, fri-
gidus, ventoſus et ſiccus: cui prouidendum [c] ſtructurae diligentia, ne rimis poſſit
abrumpi [d]. Solum igitur [e] omne bipedis ſternatur vel minoribus laterculis, quos
3 ſuffuſo [f] teſtaceo pauimento debemus imprimere. Tunc diuiſas cellas (ſi magnus
ſperabitur ſeminum [g] modus) grano cuique tribuemus. Et [h] ſi terrae pauperies [i]
minora promittit, vel craticiis [k] podiis erunt diſcernenda granaria, vel vimineis
vaſculis [l] reditus tenues colligemus [m]. Sed factis granariis, amurca luto miſta
parietes linuntur; cui aridi oleaſtri vel oliuae folia pro paleis adiiciuntur: quo
tectorio

e) *medium ſpatium* om. *E.* f) *vaſellis I. B. R. aſellis Barth. Lugd. duas ſellis E.* g) *obruta* om. *I. B. R.* h) *largiore E. I. I —— G. Lugd.* i) *currentis I. B. R. E.* mox *deputauimus.* k) *his locus E.* l) *ignoranti Barth.* m) quid ſi *diffiderit?* [T. XIX.] a) *Septentrionis* om. *Lugd. E. I. B. R.* b) *odore P. olere Cr.* c) add. *eſt E.* d) *obrumpi Lugd.* e) *ergo I. B. R. omne* om. *Lugd.* f) *ſuffoſſo E. I. B. R. ſuffoſo Barth.* g) *ſeminis E.* h) *Et* om. *Lugd.* i) *pauperes promittunt Lugd. P. E.* k) *craciis E.* l) *Vaſculis continue redactis tenue Barth. vaſculis in quae redactus tenues Lugd. E.* m) *congeremus E.* mox om. *luto.* et *linentur* et om. *cui.*

eſſet, quoties iudicia ibi agerentur. Conſidera exempli cauſa baſilicam a Vitruuio ſtructam et deſcriptam 5, 1.

18, 2 BASELLIS) Liber calamo exaratus, *aſellis altioribus* habet, et vocem incluſam omittit. Memini ſane et alibi legere *aſellas* pro furcis ſ. perticis, quibus aliquid imponitur, ſed nulli nunc libri adſunt, qui memoriam iuuent. BARTHIVS 38, 10. Non improbabilis videtur lectio Barthiana. Certe ὀνίσκους in machinis eſſe *ſuculam*, trabem, vel *axin* potius transuerſum, conſtat. Si *cantherium* transferre licuit ad aedificandum et ſuſtinendas vites, ſi *onager* eſt in machinis; quidni *aſello* tale quid contigerit? et contigit iam illi nomen et locus in machinis bellicis, quod oſtendit Du Freſnius. Et quid melius aſello conueniat, quam impoſitum onus? Sed ſi verum eſt *baſellis*; erit diminutum μιξοβάρβαρον ex *baſis*: pro quo agnouit laudatus modo Cangius.

18, 2 SVPRA [OBRVTA] DOLIA) Si incluſit Sylburgius hanc vocem, quia in antiquis editionibus abeſt, nihil reprehendo. Sed non abs re tamen fuerit meminiſſe eorum, quae diſputamus ad Colum. 12, 18, 4 de *doliis depreſſis.* Nam de his etiam hic ſermonem eſſe, certum eſt.

18, 2 [NON] PERITVRA) Nihil mutaueris hic quidem ſententiam, ſiue abſtuleris negationem, ſiue reliqueris. Si abeſt *non*, intelligendum eſt *alioqui.*

19 Deſcripſit Creſcentius 3, 2 De eadem re praecipit Col. 1, 6, 13 ſq.

19, 1 HVMORE ET LAETAM.) Quod obſeruauimus, *olere* eſſe apud Creſcentium, illud minime contemnendum eſſe videtur. Fuit, puto, apud Palladium, certe apud Creſcentium *olore*, vt Pall. 1, 33, 1.

19, 1 SVFFVSO PAVIMENTO) Barth. 38, 10 praefert alteram lectionem *ſuffoſſo.* Infeliciter ſane. Imprimuntur molli impenſae ex calce et teſta bipedae: qualis impenſa alias pauimentis adhibetur. Et ne mireris *ſuffundi* pauimentum, geminus locus eſt hoc ipſo libro 40, 2 vbi *ſuperfunditur.*

19, 2 REDITVS TENVES) Mſ. Barthii: *vaſculis continue redactis tenue colligemus.* Latet aliquid aliud, quod alii exſculpant, ait ille. Videbimus. Mſ. *granaria vel vimineis vaſculis, in quae redactus tenues colligemus.* Hinc patet, quanto praeſtet hic codex. *Redactus* eſt ſine controuerſia a manu Palladii: cuius eſt interpretatio *reditus*: a *redigere*, quod proprium ſignatumque antiquis pro recipere ad ſe reditus ſuos ex fructibus, mercibus, vectigalibus. Cicero diuin. in Q. Caecilium: *deinde bona vendit, pecuniam redigit.* In Verrem: *reliqua vendidit, pecuniam exegit. Cum ad HS. vicies quinquies redegiſſe conſtaret.* De L. agraria: *cum omnem pecuniam ex aerario exhauſiſſetis, ex vectigalibus redegiſſetis.* In Philippicis: *Decreuiſtis tamen pecuniam Pompeio, quantam*

tectorio ſiccato, rurſus amurca reſpergitur: quae vbi ſiccata fuerit, frumenta con-
dentur. haec res gurgulionibus et caeteris noxiis animalibus inimica eſt. Aliqui
coriandri folia frumentis miſcent ad ſeruandum profutura. Nihil tamen diu cuſto-
diendis frumentis commodius erit, quam ſi ex areis in alterum locum vicinum
transfuſa refrigerentur aliquantis diebus, atque ita horreis inferantur. Negat 3
Columella ventilanda eſſe frumenta, quia magis miſcentur animalia totis aceruis.
quae ſi non moueantur, in ſummitate intra menſuram palmi ſubſiſtent, et hoc velut
corrupto corio caetera illaeſa durabunt. aſſerit [n] idem, noxia animalia vltra praedi-
ctam menſuram non poſſe generari. Herba conyza ſicca (vt Graeci aſſerunt) ſub-
ſtrata frumentis, addit aetati [o]. ab horreis tamen auſter eſſe debet auerſus [p].

XX. OLEARIS cella meridianis ſit obiecta partibus, et contra frigus muni-
ta [a], vt illi per ſpecularia debeat lumen admitti. Ita et operas, quae hieme futu-
rae ſunt, nullus algor impediet: et oleum cum premetur [b], adiutum [c] teporibus,
frigore [d] non valebit aſtringi. Trapetis, et rotulis et praelo nata [e] eſt forma, quam
conſuetudo dictauit. Receptacula olei ſemper munda ſint, ne nouos [f] ſapores in- 2
fecta veteri rancore corrumpant. At ſi quis maiori diligentiae ſtudet, ſubiectis hinc
inde cuniculis pauimenta ſuſpendat, et ignem ſuggerat [g] fornace ſuccenſa. Ita
purus calor olei cellam ſine fumi nidore vaporabit, quo ſaepe infectum, colore cor-
rumpitur, et ſapore.

XXI. STABVLA equorum vel [a] boum, meridianas quidem plagas [b] reſpiciant,
non tamen egeant ſeptentrionis [c] luminibus quae per hiemem clauſa nihil no-
ceant, per aeſtatem patefacta refrigerent. Ipſa ſtabula propter vngulas animalium,
ab

n) *Aſſeruit I. B. R.* o) *aetatem E.* p) *aduerſus I. B. R.* [T. XX.] a) *obmunita P.* b) *premitur E.* c) *vſum Lugd. eius* inſ. *I. B. R.* d) *vincto temporibus frigore E.* e) *nota Lugd. E.* f) *nouo ſapore I. B. R.* g) *ſubiiciat E.* [T. XXI.) a) *et Lugd. E.* b) *partes Lugd. I. B. R.* c) *a ſeptentrione Lugd. E. I. B. R. et MS. Zinzerl. ad Val. Fl.* 4, 28.

quantam ex bonis patriis in praedae diſſipationem inimicus victor redegiſſet. Plautus Perſa a. II. ſc. V. *Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam.* Vbi male interpretantur, reddam: eſt enim proprie, alicunde reficiam. puta ex vendita paraſiti filia. Liuius lib. VI *quibus ſub haſta venundatis tantum aeris redactum eſt.* Idemque ſaepe alibi. Florus in epitomis: *bona eorum vendidit; ex quibus plurima initio rapuit. redactum eſt HS. ter millies quingenties.* Nec eſt profecto, quod reſpuant docti viri apud Horatium: *Omnem redegit Idibus pecuniam.* Quin quia Mſſc. plures huc eunt, alterum illud, *relegit*, fidenter refutabo; quanquam non ignorem proferri locum Catonis pro illa lectione. Sed expediamus prius Palladium, qui *redigi* ἀντὶ τȣ̃ prouenire ponit, vt *redactum* pro reditu vel prouentu. L. VIII. tit. II *Vt vero ſemina maiora redigantur, eruta rapa foliis omnibus purgabis.* L. IX. tit. VIII *Si depaſci ſaepius velis, vſque in menſem Maium eius paſtura ſufficiet: quod ſi ex ea ſemen redigere, vſque ad Martias Kalendas.* Et iſto modo emendandum auctore Mſ. lib. VII Palladii tit. VII *Hoc menſe aluearia caſtrabuntur, quae matura eſſe ad mellis redactum ſignis quam plurimis inſtruemur.* i. e. vt mel iam redigatur. Vulgo: *reditum.* L. LVIII §. 1 D. de vſufr. *Sempronio do lego ex redactu fructuum, oleris et porrinae, quae habeo in agro ferrariorum, partem ſextam.* GRONOVIVS Obſeru. 1, 19 p. 156, 157.

19, 3 NEGAT COLVMELLA) Vid. 1 6, 16 ſq.

20, 1 OLEARIS) Vitruuius 2, 9 et Epitome c. 13 *olearia.* Sed Mſ. Epitomes *olearis.* SCHOETTG.

20, 1 MERIDIANIS —— PARTIBVS) Monuiſſe videtur Palladium *auſtri* mentio modo facta, vt ad illud membrum tranſiret, vbi illo opus eſt.

20, 1 SPECVLARIA) Specularis lapis, graece διοπτρος, antiquis eum vſum dabat, quem nobis hodie vitrum in feneſtris, et praeſtantiſſimus e Cappadocia et Hiſpania afferebatur. Multa de eo Salmaſius ad Soli. c. 23 p. 182, 183 Lamb. Bos Diatr. ad 1 Cor. 13, 12. SCHOETTG.

20, 2 CALOR —— VAPORABIT) Vid. Col. 1, 6, 18.

21 Conf. Col. 1, 6, 5 et 6.

22 QVO

2 ab omni humore ſuſpenſa ſint. Boues nitidiores fient, ſi focum proxime habeant, et [ignis [d]] lumen intendant. Octo pedes ad ſpatium ſtandi ſingulis boum [e] paribus abundant, et in porrectione xv. Plancae [f] roboreae ſupponantur ſtationibus equorum [cum [g] ſtramine] vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum.

XXII. CORS ad meridiem pateat, et obiecta ſit ſoli, quo [a] facilius hieme aliquem teporem concipiat, propter ea quae inſunt animalia, quibus [b] etiam ad aeſtatis temperandum calorem porticus furcis, aſſeribus, et fronde formari [c] debent [d], quae vel ſcandulis [e], vel (ſi copia ſuppetit) tegulis, vel (ſi facilius et ſine impenſa placuerit) tegentur caricibus aut geniſtis.

XXIII. CIRCA parietes cortis extremos auiaria facienda ſunt, quia ſtercus auium maxime neceſſarium eſt agriculturae, excepto anſerum laetamine, quod ſatis omnibus inimicum eſt. Sed habitacula caeterarum auium maxime neceſſaria ſunt [a].

XXIV. COLVMBARIVM [a] vero poteſt accipere ſublimis vna turricula in praetorio conſtituta, leuigatis ac dealbatis parietibus, in quibus a quatuor partibus [b], ſicut mos eſt, feneſtellae [c] breuiſſimae fient, vt columbas ſolas ad introitum
2 exitumque permittant. Nidi figurentur interius. A muſtellis tutae fient, ſi inter eas [frutex [d] virgoſus ſine foliis aſper, vel] vetus ſpartea proiiciatur, qua animalia calceantur, vt eam ſecreto non videntibus aliis, vnus attulerit, [non [e] pereunt. Et [f] neque locum deſerunt, ſi per omnes feneſtras aliquid de ſtrangulati hominis loro, aut

d) *ignis* om. *E. P. Lugd. ignem int. I. B. R.* e) *boum* deeſt *P.* f) *plantae I. B. R.* g) *cum ſtramine* om. *E. Lugd. I. B. R.* [T. XXII.] a) *quia facilius propter etc. I. B. R. quo —— concipiat* om. *Barth. et Lugd. et E.* b) *his vero, quae inſunt, animalibus ad aeſt. temp. etc. Erf. quibus etiam* om. *I. B. R. Barth Lugd.* c) *formetur P.* d) *debent* om. *P. I. B. R.* e) *ſcindulis Mſſ. Pal. Barth. Lugd. E.* [T. XXIII.] a) in Mſ. Erf. add. *id eſt, quo facilius hieme calorem faciat, frigus repellat.* [T. XXIV.] a) *Columb. accipiat Pol.* b) *i. q. a q. partibus* om. *E.* c) *feneſtrellae a. V. E. ſicut mos eſt* inſ. *Lugd. E.* d) *frutex I. I —— G. frut [ex v. ſ. f. a v.] Com. [frutex —— vel]* om. *I. B. R. Barth. Lugd. Pol. Cr. E.* e) *[non —— ſuſpendas]* om. *Pol.* Vid. etiam *Morg. I,* 80. *et II,* 13. *non pereunt, neque locum deſerunt E.* mox idem om. *loro.* f) *Et* om. *Lugd.*

22 QVO FACILIVS HIEME ALIQVEM TEPOREM CONCIPIAT) Haec, vt et illa verba, *quibus etiam*, a calamo ſcripto vetuſto codice penitus abſunt. Sane legerat ſupra gloſſator, hiemalia conclauia ad meridiem proiecta eſſe debere. Nobis genus hoc farctorum ſemper minus placuit. SCHOETTG.

22 SCANDVLIS) Ita Mſſ. *ſcindulis*, codices vero Pliniani 16, 10 teſte Harduino habent *ſcandulae*. Et vtraque ſcriptio bonorum ſcriptorum et codicum autoritate confirmatur. *Scandularii* in bello ſunt, qui hiberna ſcandulis tegunt l. 6 ff. de iure immunitatis, vbi vide Gothofredum.

24, 2 A MVSTELLIS) Creſc 9, 90.

24, 2 [FRVTEX VIRGOSVS) Incluſa a membranis abſunt. Ego gloſſam *ſpartae* eſſe arbitror, itaque eiicienda prorſus. BARTHIVS 38, 10. Poteſt fieri, vt non ſint Palladii, quae etiam nos includenda putauimus. Sed gloſſam eſſe *ſparteae*, Barthio non credimus. *Spartum* herba eſt non frutex, ſi Dodonaeum audimus, in quantum ad *Sparteas* adhibetur. Intelligi h. l. *Sparteam ſoleam*, epitheton *veterem* declarat. vid. Col. 6, 12, 2 et 3 it. 6, 15, 1. Porro eadem ratio eſt *fruticis virgoſi* et *ſparteae* in hoc negotio; vtraque res impedit et abſterret muſtelam. (Nam de ſecreto, nugae ſunt.) Itaque forte vnus paterfamilias oſtendir, quid Sparteae, vbi ea ad manum non ſit, poſſit ſubſtitui.

24, 2 DE STRANGVLATI HOMINIS LORO) Illud de ſuperſtitionibus priſcorum non tacendum, vt hodie nefarii homines funes aut catenas de patibulis ſtrangulatorum hominum magni ad mira non pauca facienda aeſtimant, ita non penitus eius rei ignaros veteres fuiſſe. Ita ad morbos ſanandos obſeruabant inſtrumento eo iugulari feram, quae remedium datura erat, quo gladiator fuiſſet iugulatus. Scribonius Compoſit. XIII *Hoc remedium qui monſtrauit, dixit ad rem pertinere, occidi hinnulum cultro, quo gladiator iugulatus fuerit.* Sic haſta, quae in gladiatoris corpore ſtetiſſet, vtebantur nouae nuptae. Feſtus.

aut vinculo, aut fune suspendas.] Inducunt alias, si cumino pascantur assidue [g], vel [setosi [h]] hirci alarum balsami liquore tangantur. Foetus frequentant, si ordeum torrefactum, vel fabam, vel herbum [i] saepe consumant. 3 Triginta autem columbis volantibus diurni tres sextarii tritici sufficient, aut [k] creturae, ita vt herbum foetus gratia mensibus praebeamus hibernis. Rutae ramulos pluribus [l] locis oportet contra animalia inimica suspendere.

XXV. SED columbarii cellae [a] duo subiecta cubicula fiant. Vnum breue, et prope obscurum, quo turtures claudi possint. quos nutrire facillimum est. nam nihil expetunt, nisi vt aestate, qua sola maxime [b] pinguescunt, triticum vel milium mulsa maceratum semper accipiant. semodius vnus [c] diurnus centum viginti turturibus sufficit. Aqua sane eis frequenter [mundior] debet offerri.

XXVI. ALIVD vero cubiculum turdos nutriat. qui si alieno tempore saginentur, et voluptatem cibi [a], et reditum maximum praestant; PARCITATI beneficium ministrante luxuria. Sit autem locus mundus et lucidus [b], et vndique leuigatus. transuersae in hoc perticae figuntur, quibus possint post inclusum volatum sedere: rami etiam virides saepe mutentur. Caricae tunsae mistis pollinibus largissime [c] 2 praebeantur. Myrti etiam, si facultas est, lentisci, oleastri, ederae, arbuti semina interdum ad excludenda fastidia, et maxime aqua munda, praebeatur [d]. Claudantur [e] illaesi et recenter capti, mistis aliquibus ante nutritis, quorum societate ad capiendos cibos pauidam nouae captiuitatis moestitudinem consolentur [f].

XXVII. GAL-

g) *assiduo, vel si hirci E.* h) *setosi* om. *Pal. Lugd. I. B. R.* pro *hirci* habet *irti Cr. Vid. Morg. l. c.* i) *orobum Cr. Morg. l. c.* k) *sufficiunt Pol.* l) *plurimis Lugd.* [T. XXV.] a) *columbariae cellae E.* b) *maxime* om. *E.* c) *sed modius vnus E.* et om. *diurnus.* [T. XXVI.] a) *tibi I. B. R. cibum et remedium m. E.* b) *Fit I. B. R. Lugd.* —— *mundus et nitidus, lucidus E.* c) *largitissime Lugd.* d) *tribuatur Lugd. E.* e) *claudantur* om. *Lugd.* mox *recens E.* f) *cons.* om. *Lugd.*

Festus. *Celibari hasta caput nubentis comebatur, quae in corpore gladiatoris stetisset abiecti occisique, vt quemadmodum illa coniuncta fuerat cum corpore gladiatoris, ita ista cum viro sit.* Sic bestia occiditur ferro, quo homo interfectus. Plinius Valerianus 2, 58 *Dantur item edendae carnes occisae bestiae eo ferramento, quo homo ante occisus est.* BARTHIVS 39, 8. SCHOETTG.

24, 2 INDVCVNT) Geop. 14, 2 et 3 Cresc. 9, 91.

24, 2 SETOSI HIRCI) Locum varie tractatum et pro ingenio cuiusque interpolatum puto. Scripsit forte Palladius *hirci liquore:* hunc *alarum balsamum* interpretatus est aliquis. Legit alius prono errore, vt in Crescentio expressum est, *irti* vel *hirti*: alius hoc interpretatus est *setosi.* Sed sagaci nare ista persequi, et odore vestigare amplius, nihil attinet. Illud non inuidebo, si quis haec amat, esse canum amatoribus adhuc solenne, panis bolum sub alis madefactum philtri causa iis obiicere. De quodam liberalium artium Magistro, qui puellae minime liberalis amorem hoc solo excusabat, quod ita suaue animal sub alis aleret Diana sua, res inter lepidos homines peruulgata.

24, 3 HERBVM) Quod alias *eruum* vocatur. Ita 1, 34, 5 et Ian. 8 it. Febr. 7 vetustae editiones, vbi al. *eruum.* Confirmat Crescentius 9, 89 qui vocat *orobum.*

24, 3 RVTAE RAMVLOS) Cresc. 9, 90.

25 Vid. Didymus Geop. 14, 24 Cresc. 9, 89.

26, 1 ALIENO TEMPORE) h. e. quo sine cura hominum non pinguescunt. Hoc fit auctumno tantum in hiemem praecipiti.

26, 1 ET VOLVPTATEM CIBI) Minime contemserim antiquam lectionem *tibi.* Caeterum illud non opus est, vt moneamus post *parcitati* intelligendum *tuae,* post *luxuria, aliena.* Nimirum vitia etiam atque errores hominum tum aliis tum toti praesertim reip. diuina gubernante prouidentia prosunt.

26, 1 QVIBVS POSSINT POST INCLVSVM VOLATVM SEDERE) Sit ne haec vera lectio, an potius haec altera: *Quibus possint post inclusum cibum* (aut *cibatum*) *sedere*; incertum habeo. A Columella, quem imitari solet Palladius, haec de Turdis libr. 8 c. 10 praecepta invenio: *Sed in eo transuersae perticae perforatis parietibus aduersis aptantur, quibus insideant, cum satiati cibo requiescere volunt.* De volatu sane suspicari non deberemus, a quo hae volucres prohibendae sunt, quippe motu macescunt. Idcirco traditum

XXVII. GALLINAS educare nulla mulier nefcit, quae [a] modo videatur [b] induftria. Hoc [c] de his praecepiffe fufficiat, vt fimo [d], puluere vtantur, et cinere. Sint praecipue nigrae aut flaui coloris, [fed [e]] albae vitentur. Vinaceae cibo fterilefcunt: ordeo femicocto et parere faepe coguntur [f], et reddunt oua maiora, duobus cyathis [g] ordei bene pafcitur vna gallina, quae [h] fit vaga. Supponenda funt his femper oua numero impari [i], luna crefcente, a decima vfque in quintamdecimam.
2 Pituita his nafci folet, quae alba pellicula linguam veftit [k] extremam. haec leuiter [l] vnguibus vellitur, et locus cinere tangitur, et allio trito plaga mundata [m] confpergitur. Item allii mica trita cum oleo faucibus inferitur [n]: ftaphis agria etiam prodeft, fi cibis mifceatur affidue. Si amarum lupinum comedant, fub oculis illis grana ipfa procedunt. quae nifi acu leuiter [o] apertis pelliculis auferantur,
3 extinguunt [p]. Oculos portulacae fucco forinfecus, et mulieris lacte curemus, vel Ammoniaco fale, cui mel et cyminum aequale [q] mifcentur. Pediculos earum perimit [r] ftaphis agria, et [s] torrefactum cyminum pari [t] pondere, et pariter tunfa cum vino, et amari lupini aqua, fi penetret fecreta pennarum.

XXVIII. PAVONES nutrire facillimum eft, nifi [a] fures aut animalia inimica formides; qui plerumque [b] per agros vagantes [c] fponte fe pafcunt, pullosque educant

[T. XXVII.] a) *quae — induftria* om. *I. B. R.* b) *videtur Lugd. P.* c) *hoc modo E.* d) *fimo et I. B. R. fumo I. I.* —— *G.* e) *fed* om. *Lugd. E.* f) *quatis Lugd.* fic et 1, 28, 2. g) *faepe nofcuntur.* h) *quae fit vaga* def. *I. B. R. quae circuit P. Lugd. Barth. E.* i) *imparia I. B. R.* mox *ad XV. E.* k) *vertit Lugd.* l) *leniter Cr.* m) *linga mundata E.* mox: *item vt a. m.* n) *infertur P. inferetur E.* o) *leniter Cr.* p) *oculos extinguunt. Portulacae Cr.* q) *aequaliter mifceantur P. Cr.* r) om. *perimit E.* s) *et* —— *pondere* def. *P. Cr.* t) *paria et par. I. B. R.* [T. XXVIII.] a) *nifi eis I. B. R. Cr.* b) *plurimum I. B. R.* c) *vegati E.*

traditum a Varrone 3, 5 tantum luminis hoc ornithonis genus habere oportere, quantum neceffarium eft, *vt aues videre poffint vbi affidant, vbi cibus, vbi aqua fit.* PONTED. *Inclufum* eft interclufum, impeditum. Duplex perticarum vfus, prohibere volatum, et praebere fedilia.

27 Comparandus Crefc. 9, 86 qui hunc titulum fere integrum defcripfit. De cura gallinarum Col. 8, 3-5.

27, 1 FIMO) Quid fi *fumo*? non tam varia lectio eft, quam vox hic adiicienda. Nam *fumo* non minus quam *fimo* delectari hanc auem conftat. De *fimo* notum: de *fumo* Col. 8, 3, 1.

27, 1 QVAE SIT VAGA) Hoc eft, quae inclufa non fit, nam inclufam *cellariam* licet dicere, vt columbas appellat Columella 8, 8 fed in Mf. *quae circuit.* Itidem vulgatum illud gloffatoris officiofitati debemus. BARTHIVS 38, 10. Potius *quae circuit* gloffema videbatur etiam cl. Schoettgenio.

27, 1 NVMERO IMPARI) Numerum imparem in aliis veterum fuperftitionibus notauimus. Is praecipitur a Palladio in fuppofitione ouorum. Idem iubet Columella 8, 5 Sic in medicina impar numerus. Marcellus cap. 1 *Baccae lauri impari numero contritae fronti impofitae profunt.* Ex Plinio Valeriano 1, 2 *Baccae quoque lauri impari numero in oleo contritae capiti inftillantur.* Plinius Valerianus 3, 32 *mufcae impari numero infricantur.* Ad furunculos, *nouem aut feptem raphanis vtendum praecipit* 2, 40 *Cochleae marinae eduntur impari numero.* Idem 2, 15 Serenus c. 12 *Allia tum feptem numero, feptemque lupinos Cretaceam dabis in teftam.* BARTHIVS 39, 8.

27, 2 PITVITA) noftris *der Pips.* Vide Plin. 10, 57. SCHOETTG.

27, 3 STAPHIS AGRIA) ςαφὶς ἀγρία vel ςαφυλὴ ἀγρία vt appellat Columella eadem de re agens 8, 5. 21 eft vuae genus, de quo Plin. 23, 1 *Aftaphis agria fiue ftaphis, quam vuam taminiam aliqui vocant falfo.* Poft pauca. *Quidam eam pituitariam vocant, et plagis ferpentium vtique illinunt.* Celfus 3, 21 *Vua taminia, quam ςαφίδα ἀγρίαν Graeci nominant.* Aurel. Acut. 3, 30 *herba pedicularis, quam ςαφίδα ἀγρίαν vocant.* SCHOETTG.

28 Totum hunc titulum defcribit Crefc. 9, 82. Nofter autem in confilio habuit Varronem 3, 6 et Columellam 8, 11. conf. Geop. 14, 18.

28, 1 NISI FVRES) Zinzerlingius Promulf. Crit. iuu. c. 25 ex Mf. legit: *nifi eis fures.* Et elegans eft phrafis: *timere alicui periculum*, quam etiam comprobat locis fequentibus. Auguft. de Ciuit. Dei 1, 9 *Plerumque fuae famae ac faluti dum infidias malorum timent, ab eorum reprehenfione*

cant [d], et [e] altiſſimas veſpere arbores petunt. Vna [vero [f]] his cura debetur, vt
incubantes per agrum foeminas, quae hoc paſſim faciunt, a vulpe cuſtodias. ideo
in inſulis breuibus meliori [g] ſorte nutriuntur. Vni maſculo foeminae quinque
ſufficiunt. Maſculi oua et pullos ſuos perſequuntur [h] velut alienigenas, priusquam 2
illis criſtarum naſcatur inſigne. Ab Idib. Februariis calere incipiunt. Faba leuiter
torrefacta in libidinem prouocantur, ſi eis quinto quoque die tepida praebeatur.
ſex cyathi vni ſufficiunt. Cupidinem coëundi maſculus confitetur, quoties circa
ſe amictum caudae gemmantis incuruat, et ſingularum capita oculata [i] pennarum
locis ſuis exerit cum ſtridore procurrens. Si oua pauonum gallinis ſupponantur, 3
excuſatae matres ab incubatione, tribus vicibus per annum foetus edunt. Pri-
mus partus quinque ouorum; ſecundus quatuor; tertius trium, vel duorum eſſe
conſueuit. Sed electae (ſi hoc placuerit) nutrices gallinae ſint, quae a primo in-
cremento lunae nouem diebus habeant nouem [k] oua ſuppoſita, quinque pauonina,
et caetera ſui generis. decima die [oua [l]] omnia gallinacea ſubtrahantur; et alia 4
item [m] gallinacea totidem recentia ſupponantur, quot ablata ſunt, vt trigeſima lu-
na, hoc eſt expletis triginta diebus, poſſint cum pauoninis ouis aperiri. oua autem
pauonum, quae gallinae ſubiecta ſunt, ſaepe manu conuertantur, quia hoc ipſa
facere vix valebit. vnam partem oui notabis, vt te ſubinde conuertiſſe cognoſcas.
Maiores tamen gallinas oportet eligere; nam minoribus pauciora ſuppones.
Natos [autem [n] pullos] ſi ad vnam transferre a pluribus velis, dicit Columella
vni

d) *educunt a. V. E.* e) *et* om. *Lugd. I. B. R. E.* f) *vero* om. *Lugd. I. B. R. E.* g) *melius nutr. Cr.* h) *conſequuntur E.* i) *occulta* praeter *Iuntt. editi: E. occulata Lugd.* k) *nouem* om. *E.* l) *oua* om. *Lugd. I. B. R.* contra *omnia E.* m) *tunc I. B. R.* n) *autem pullos* omitt. *I. B. R. Barth. Lugd. E.*

ſione abſtinent. Et infra c. 30 *Timens infirmis animis hoſtem.* Plinius Paneg. c. 27 *Nemo iam parens filio ſuo niſi fragilitatis humanae vices horret.* SCHOETTG.

28, 1 INSVLIS BREVIBVS) Didymus Geop. 14, 18 νησίδια χειροποίητα vocat. SCHOETTG.

28, 2 SEX CYATHI VNI SVFFICIVNT) Vtrum ille non nimius ſit vni pauoni modus cibi diurnus, viderint alii. Conf. T. 28, 1.

28, 2 CAPITA OCVLATA PENNARVM) Melius *oculata*, quod ex Mſ. Leidenſi produxit Gronouius Obſ. 2, 16 et ex tribus Anglicanis Waſſe ad Sall. Cat. c. 45 qui etiam ex aliis autoribus exempla adfert. SCHOETTG. In Cubae horto legitur: *capita occulta.* Videtur ſcribendum *oculata* vt apud Iuntam; fabulantur enim Poëtae Argi oculos pauonis pennis ab Iunone inſertos; hinc cecinit Ouidius libr. I Metamorph. *Arge iaces, quodque in tot lumina lumen habebas, Extinctum eſt, centumque oculos nox occupat vna. Excipit hos, volucrisque ſuae Saturnia pennis Collocat, et gemmis caudam ſtellantibus implet.* PONTED.

28, 4 QVOT ABLATA SVNT.) Hoc membrum *quot ablata ſunt* a librariis fortaſſe interpoſitum fuit; nam ſine eo perfecta eſt ſententia: *Decima die omnia oua gallinacea ſubtrahantur, et alia item gallinacea totidem recentia ſupponantur.* Apud Creſcentium qui haec omnia in 9, 82 tranſtulit, id non extat, neque in vernacula Palladii interpretatione. Accepit autem Palladius a Columella hunc locum, qui 8, 11 de ſupponendis huiusmodi ouis ita loquitur: *Decimo deinceps die omnia gallinacea ſubtrahantur: et totidem recentia eiusdem generis ſupponantur, vt trigeſima luna, quae eſt fere noua, cum pauoninis excludantur.* PONTED.

28, 5 NATOS AVTEM PVLLOS) Verba circumſcripta libri duo veteres non agnoſcunt. Talia licet nec proſint nec obſint, tamen eiicienda ſunt, vt auctores potius integros, quam dimidiatos librarios legamus. BARTHIVS 38, 10. Cum ſuſpectam haberet Commelinus hanc lectionem, τὸ *autem pullos* lineis circumdedit, quia fortaſſe in codicibus, quibus vtebatur, non extabat. Apud Creſcentium quoque id non legitur, neque in Ienſonianis libris, ſed tantum: *Natos ſi ad vnam transferre* etc. Ille quoque vernaculae Palladii interpretationis auctor haec tantum vertit: *E ſe quando ſon nati uuoli dare quelli dell' una Gallina all' altra etc.* PONTED.

28, 5 COLVMELLA) 8, 11, 13. SCHOETTG.

vni nutrici viginti quinque ſufficere. mihi vero, vt bene educi poſſint, videntur
quindecim ſatis eſſe. Primis diebus far ordei conſperſum vino pullis dabitur, vel
vndecunque coƈta pulticula et refrigerata. poſtea adiicietur porrum conciſum,
vel caſeus recens, ſed expreſſus: nam ſerum pullis nocet. Locuſtae etiam pe-
6 dibus ablatis praebentur. Ita paſcendi ſunt vſque ad ſextum [o] menſem [p]. Deinde
ordeum poteris praebere ſolenniter [q]. Trigeſimoquinto tamen die [r] poſtquam
nati ſunt, etiam in agrum tuto eiici poſſunt comitante nutrice paſcendi, cuius ſin-
gultu reuocantur ad villam. Pituitas vero et cruditates iis remediis ſubmoue-
bis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum eſt, cum incipit criſta pro-
duci: nam patiuntur languores infantum ſimilitudine [s], cum illis tumentes gin-
giuas denticuli aperire nituntur.

XXIX. IN phaſianis nutriendis hoc ſeruandum eſt, vt nouelli ad creandos foe-
tus parentur, id [a] eſt qui anno ſuperiore ſunt editi: veteres enim foecundi eſſe
non poſſunt. Ineunt foeminas menſe Martio [b] vel Aprili. Duabus vnus maſculus ſuf-
ficit, quia caeteras aues ſalacitate non aequat [c]. Semel in anno foetus creant [d].
2 Viginti fere ouis pariendi [e] ordo concluditur [f]. Gallinae his melius incubabunt, ita
vt quindecim phaſianina oua [g] nutrix vna cooperiat, et [h] caetera ſui generis ſuppo-
nantur. In ſupponendo, de luna et diebus quae ſunt in aliis diƈta ſeruentur [i].
Trigeſimus dies maturos pullos in lumen [k] emittet. Sed per quindecim [l] dies
diſcoƈto [m] ac refrigerato leuiter [n] ordei farre paſcentur, cui vini imber aſpergitur.
Poſt triticum fraƈtum [o] praebebis, et locuſtas, et oua formicae. Sane ab aquae pro-
3 hibeantur acceſſu, ne eos pituita concludat. Quod ſi pituitam patientur phaſiani,
allio cum pice liquida trito roſtra eorum debebis aſſiduus perfricare, vel vitium,
4 ſicut gallinis fieri conſueuit, auferre. Saginandi haec ratio eſt, vt vnius modii triti-
cea farina [p] in breuiſſimas offulas redaƈta clauſo phaſiano per XXX dies *miniſtrata* [q]
ſufficiat: vel, ſi ordeaceam farinam praebere volueris, vnius, et ſemiſſis modii
farina per praediƈtos dies ſaginam replebit. Obſeruandum ſane eſt, vt offulae ipſae
oleo leuigentur aſperſo, et ita inſerantur faucibus, ne ſub infima linguae parte mer-
gantur: quod ſi euenerit, ſtatim pereunt [r]. Illud quoque magnopere curemus, ne [s]
praebeantur noua alimenta, niſi [t] digeſtis aliis [u]; quia eos facillime onus cibi hae-
rentis [x] extinguit. XXX. AN-

o) *vnum Cr.* p) *diem I. B. R.* q) *ſollenniter Lugd.* r) *Triceſimo tamen quinto die E.* recte. s) *dolores ſimilitudine infantium E.* [T. XXIX.] a) *iidem qui Barth.* b) *Martii vel Aprilis Cr. menſe* om. *E.* c) *non aequant E.* recte. d) *creabunt Lugd. E.* e) *patiendi I. B. R.* f) *concludet I. B. R.* g) *phaſiana oua E.* v. Lex. R. h) *et* om. *Lugd. Cr. E.* i) *ſeruemus Lugd. E.* k) *lumine mittet I. B. R.* l) *XII I. B. R.* m) *decoƈto Barth. diſcreto Cr.* n) *leuiter* om. *Barth.* o) *fruƈtum Barth.* p) *tritici farina E.* q) *miniſtrata* om. *E.* r) *peribunt E. Lugd. I. B. R.* s) *vt I. B. R.* t) *niſi* om. *Barth. Lugd. I. B. R. niſi — aliis* om. *E.* u) *aliis* om. *I. B. R. Lugd.* x) *arentis Barth.*

28, 5 EDVCI) *Educere* eſt educare, quemadmodum et ſupra n. 1 pro *educant* quidam legunt *educunt.* Virgilius: - - *alii ſpem gentis adultos Educunt foetus.* BARTHIVS 39, 8.

28, 5 VNDECVNQVE) ex omnibus partibus. Terentianus apud Laƈtantium 1, 6 *vir doƈtiſſimus vndecunque Varro.* SCHOETTG. Mihi videbatur ſignificare *ex quocunque* legumine vel frumento.

29 De *phaſianis* multa interpretes ad Petro. c. 93. Deſcripſit hunc locum Creſc. 9, 83.

29, 1 VETERES) Phaſianos pro ſenibus accipias. Sic in Priapeis; et *veteres fagi* apud Virg. Ecl. 3. BARTH. 39, 8.

29, 1 CAETERAS AVES) Poſteriorem vocem omittit Lugd. meo quidem iudicio, male, quia ad ſenſum ſupplendum neceſſario requiritur. SCHOETTG.

29, 2 VINI IMBER) *Imber* eſt, quo quid adſpergitur aut irrigatur. Sic *vrinae imber* eſt infra c. 35. Claudianus de ornatricibus Veneris: *longos haec neƈtaris imbres irrigat.* BARTHIVS 39, 8.

30 Conf.

XXX. ANSER ſane [a] nec ſine herba, nec ſine aqua facile ſuſtinetur: locis con-
ſitis inimicus eſt, quia ſata et morſu laedit et ſtercore: pullos [b] praeſtat et plumas,
quas et autumno vellamus et vere. Vni maſculo tres foeminae ſufficiant. Si deſit
fluuius, lacuna formetur [c]. Si herba non ſuppetit, trifolium, foenum Graecum,
agreſtia intuba, lactuculas [d] feremus alimento. Albi foecundiores ſunt; varii vel fuſci,
minus: quia de agreſti genere ad domeſticum tranſierunt. Incubant a Calendis 2
Martii vſque ad aeſtiuum ſolſtitium. Plus parient, ſi gallinis oua ſupponas [e]. Ex-
tremum partum matribus iam vacaturis educare permittimus. Pariturae ad haram [f]
perducantur. cum ſemel hoc feceris, conſuetudinem ſponte retinebunt. Gallinis
ſicut [g] pauonina, etiam anſeris oua ſupponas [h]. ſed anſerina [i] oua ne noceantur [k], ſup-
poſitis ſubiiciatur vrtica. Parui primis decem diebus intus paſcendi ſunt, poſtea 3
ſereno eos poterimus educere [l], vbi vrtica non fuerit, cuius aculeos formidant [m].
Quatuor menſium [n] bene ſaginantur: nam melius in aetate tenera pingueſcunt.
Polenta dabitur in die ter. large vagandi licentia prohibetur. loco obſcuro clauden-
tur et calido: ſic maiores etiam ſecundo menſe pingueſcunt. nam paruuli ſaepe die
trigeſimo [o]. ſaginantur melius, ſi ad ſatietatem milium [p] praebeamus infuſum. In-
ter [q] anſerum cibaria legumen omne porrigi [r] poteſt, excepto eruo [s]. Cauendum 4
eſt etiam, ne pulli eorum ſetas glutiant. Graeci ſaginandis [t] anſeribus polentae duas
partes, et furfuris quatuor aqua calida temperant, et ingerunt pro appetentis vo-
luntate [u] ſumenda. tribus [x] per diem vicibus potu adiuuant. media quoque nocte
aquam miniſtrant. Peractis vero XXX diebus, ſi vt iecur his tenereſcat, optabis,
tunſas caricas et aqua maceratas in offas volutabis exiguas, et per dies [y] viginti con-
tinuos miniſtrabis anſeribus.

XXXI. HIS

[T. XXX.] a) *ſane* om. *P.* b) *polluit Praeſtat Pol. Cr.* c) *lacunae formentur E.* mox *ſuppetat.* d) *lactucas E.* e) *illarum ſupponantur I. I —— G.* f) *aream E. I. B. R. Barth. aram* ſemper *Cr.* g) *ſupponas E.* h) *ſicut - - etiam* deſ. *P. Cr.* i) *anſerina oua* deſ. *P. Cr.* k) *noceantur a. V. it. Barth. Lugd. Pol. noceatur ſuppoſitis Cr. noceant ſuppoſitis,* alii. l) *educare E.* m) *reformidant I. I —— G.* n) *menſibus a. V.* o) *trig. moriuntur. Sag. vero etc. I. I —— G.* p) *milium coctum E.* q) *Item I. B. R.* r) *praeſtari P.* s) *herbo I. B. R. herebo Cr.* t) *anſeribus* om. *E.* u) *voluptate a. V.* x) *tribus —— miniſtrant* om. *Barth.* y) *dies* om. *I. B. R.*

30 Conf. Geop. 14, 22; Col. 8, 14; Creſc. 9, 84.

30, 2 AD HARAM) In altero libro eſt, *aream;* improbe. *Hara* enim etiam anſerile latine dicitur. Varro 3, 10 de iiſdem: *ſingulis vbi pariant, faciendum haras quadratas circum binos pedes et ſemipedem.* BARTH. 38, 10 add. Col. 8, 15, 6.

30, 2 NE NOCEANTVR) Haec eſt veriſſima ſcriptura e membranis priſcis deſumta. Ouis enim *noceri* poteſt, non nutricibus. Neque inſolens verbum eſt. Sic infra c. 35 *quodſi inobſeruantes homines ſub aëre deprehendant, nulli fructuum noceri.* In membranis iiſdem clare ſcriptum eſt: *nullum fructum noceri.* Ita Coelius Aurelianus Acutarum 2, 22 *non apud Romam ſolum phebotomatos pleuriticos, ſed in omni regione noceri debuit indicare.* Idem 3, 18 *Nocentur enim atque vexantur hoc vſu quamquam parui temporis reuelationem falſam ſentire videantur.* BARTH. Voluit noſter exprimere Col. 8, 14, 8.

30, 4 CAVENDVM EST ETIAM, NE PVLLI EORVM SETAS GLVTIANT) Scribendum non *eorum* ſed *hoedorum,* nam *eorum* deprauatum. Accepit haec Palladius a Quintiliis apud quos Geop. 14, 22 de Anſeribus haec traduntur: *φυλακτέον δὲ ὁμοίως μήπως ἐρίφȣ, ἢ χοίρȣ τρίχας καταπίνωσι· διαφθείρονται γὰρ καταπίνοντες. Cauendum ſimiliter ne forte hoedi aut porci pilos deglutiant* (anſeruli) *deglutientes enim moriuntur.* PONTED. Toleraui *eorum,* quod refero ad anſerum: quia ſetae non haedorum modo, ſed aliorum etiam animalium noxiae.

30, 4 GRAECI) Geop. l. c. *ἀλφίτων δύο μέρη καὶ πιτύρων τέσσαρα θερμῷ φυραθέντα* commemorantur.

40, 4 VT IECVR HIS TENERESCAT) Haec addit, quia Romanis maxime in deliciis erat iecur anſerinum. Hier. Mercurialis Var. Lect. 3, 8. SCHOETTG. Ficis augere iecinora adeo ſolenne fuit, vt Graecia infima *συκωτὸν* pro ipſo iecore, et Latine loquentes *ficatum* dice-

rent,

XXXI. HIS ordinatis, caetera exequenda sunt. nam piscinae duae vel solo impressae, vel caeso lapide circa villam esse debebunt; quas facile est, aut fonte aut imbre suppleri, vt vna ex his vsui sit [a] pecoribus, vel auibus aquaticis: alia madefaciat virgas et coria et lupinos [b], et si qua rusticitas consueuit infundere.

XXXII. FOENI, palearum, ligni, cannarum repositiones nil refert in qua parte [fiant [a],] dummodo siccae sint atque perflabiles, et longe remoueantur a villa propter casum surripientis [b] incendii.

XXXIII. STERCORVM [a] congestio locum suum tenere debebit, qui abundet
humore, et propter odoris [b] horrenda a praetorii auertatur [c] aspectu. Humor abun-
dans hoc praestabit stercori, vt siqua insunt spinarum semina, putrefiant. Stercus
asinorum primum est, maxime hortis; dein ouillum, et caprinum [d], et iumento-
rum; porcinum vero pessimum: cineres optimi; sed columbinum feruidissimum [e],
2 caeterarumque auium satis vtile [est [f],] excepto palustrium. Stercus, quod anno
requieuerit, segetibus [g] vtile est, nec herbas creat [h]: si vetustius sit, minus prode-
rit. pratis vero recentia stercora proficient [i] ad vber [k] herbarum. Et maris purga-
menta, si aquis dulcibus eluantur, mista reliquis vicem stercoris exhibebunt, et li-
mus, quem scaturiens aqua vel fluuii incrementa respuerint.

XXXIV. HORTI et pomaria [a] domui proxima esse debebunt [b]. Hortus sit
sterquilinio maxime subiectus, cuius [c] eum succus sponte foecundet. ab area longe
situs [sit [d].] nam puluerem palearum patitur inimicum. Felix positio est, cui leniter [e]
2 inclinata planicies cursus aquae fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit,
aut imprimendus est puteus: aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda [est [f],]
vt illinc [g] aquas pluuia conferente [h], hortus per aestiuos rigetur ardores. Si hac
omni facultate carueris, semper altius tribus vel quatuor pedibus ad pastini simili-
3 tudinem fodies hortulum, qui sic cultus negligat [i] siccitates. Sed huic quamuis
contra necessitatem mista [k] stercore quaelibet terra conueniat, tamen haec genera
sunt in electione vitanda, creta [l], quam argillam dicimus, atque rubrica. Illud quo-
que custodies in hortis, quos humoris natura non adiuuat, vt diuidas [per [m]] partes,
et

[T. XXXI.] a) *sufficiat P.* b) *et lupinos* om. *E.* [T. XXXII.] a) *fiant* om. *I. B. R. Lugd. E.* b) *surrepentis* coni. *Morg. I*, 81. [T. XXXIII.] a) *sterquiliniorum E.* b) *foetoris I. I —— G. oloris Cr.* vid. ad 1, 19, 1. c) *conuertatur a. V.* d) *ouium et caprum E.* e) *feruentissimum E.* f) *est* om. *Lugd. P. E.* g) *satis P.* h) *nec caret herbis E.* i) *proderunt P.* k) *vbertatem Cr. E.* [T. XXXIV.] a) *pomarii Barth.* b) *debent E.* c) *cuius succo I. I —— G.* d) *sit* deest *Barth: I. B. R. E.* e) *leuiter I. B. R.* f) *est* om. *E.* g) *illi I. B. R. E.* h) *consternante P.* i) *negligit I. B. R.* k) *vita P. iuta Lugd. E. vestita Barth.* l) *creta scilicet E.* m) *per* om. *Lugd. I. B. R. E.*

rent, e. g. Marcell. Empir. c. 22 *Ficatum lupi integrum lauri foliis inuolues.* Inde Itali hodie *Fegato*, *Higado* Hispani, *Foyer* Galli. Obseruauit etiam Salmas. ad Solin. p. 343 a. F.

31 PECORIBVS) lauandis scil. Vid. Goesium Indice Agr. v. *lauacrum.*

32 SVRRIPIENTIS) Non *surripere* solent clanculum incendia, sed aperte grassari. Quidsi *surgentis* fuit, quod vt ortum est ex *surrigo*, ita pronunciatione eo potuit declinari etc.

33 Descripsit Cresc. 2, 13. Conf. Col. 2, 15.

34, 1 CVI LENITER) Vid. leg. *cum.*

34, 2 SEMPER ALTIVS) Vid. Col. 11, 3, 10.

34, 3 MISTA STERCORE) Ex varietate lectionis supra proposita coniicio veram lectionem esse *iuta*, e qua cum *vita* ortum esset puncto transposito, coniecit aliquis *vestita*, quod ipsum cum non placeret, mista reposuerunt. Participio hoc vtitur noster Mart. 10, 36 *iuti humoribus.* Quin viderat hoc olim I. Fr. GRONOV. ad Liu. 2, 5 vbi hanc formam nostro propriam docet, quam ostendit etiam noster Index.

34, 4 MV-

et hieme ad Meridiem, aestate ad Septentrionem spatia [n] colenda conuertas. [Debent [o] etiam horti esse clausi: sed] munitionis multa sunt genera. Alii lu- 4
to inter formas clauso, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus [copia [p]] suppetit, macerias luto et lapide excitant. Plerique sine luto congesta in ordinem [q] saxa componunt. Nonnulli fossis spatia colenda [r] praecingunt: quod vitandum est, quia horto subducit humores, nisi forte locus palustris colatur. Alii spinarum plantas et semina in munitione disponunt. Sed melius erit rubi semina, 5
et spinae, quae rubus caninus vocatur, matura [s] colligere, et cum farina erui [t] ex aqua macerata miscere. funes dehinc [u] sparteos veteres hoc [x] genere mistionis [sic [y]] inducere, vt intra funes semina recepta seruentur vsque ad verni temporis initia. Tunc vbi sepes futura est, duos sulcos tribus a se pedibus separatos, sesquipedis al- 6
titudine faciemus, et per vtrosque, funes cum seminibus obruemus leui terra. Ita trigesima die procedunt sentes [z], quos teneros adminiculis opus est adiuuare, quibus inter se sentes [a] per spatia vacua relicta iungentur. Partes sane horti sic diui- 7
dendae sunt, vt eae, in quibus autumno seminabitur, verno tempore pastinentur: quas [b] seminibus vere complebimus, autumni [c] tempore debebimus [d] effodere. ita vtraque pastinatio decoquetur beneficio algoris, aut solis. Areae faciendae sunt angustiores, et longae, id est duodecim pedum longitudine, et sex latitudine, vt [e] sint propter spatia vtrinque [f] purganda diuisae. Margines vero earum locis humidis vel irriguis duobus pedibus erigantur, siccis vno extulisse sufficiet. Inter areas (si humor consueuit effluere) spatia altiora ipsis areis esse debebunt, vt facilius ingrediatur aream de superiore parte humor admissus, et vbi sitientem saturauerit, in alias possit exclusus auerti. Serendi tempora licet per menses certa signemus, tamen se- 8
cundum loci et caeli naturam vnusquisque custodiat. frigidis locis autumnalis satio celerior fiat, verna vero tardior: calidis autem regionibus, et autumnalis serior fieri potest, et verna maturior. Quaecunque [g] serenda sunt, cum luna crescit, seminentur: quae secanda sunt [h] vel legenda, cum minuitur.

XXXV. CONTRA nebulas et rubiginem. Paleas et purgamenta pluribus locis per hortum disposita simul omnia, cum nebulas videris instare, combures. Contra grandinem multa dicuntur. Panno roseo [a] mola cooperitur. item cruentae secures contra caelum minaciter leuantur. item [b] omne horti spatium alba vite praecingitur:

n) *spatia colenda* des. P. o) *Debent — sed* om. *I. B. R. Lugd. E.* p) *copia* om. *Lugd. I. B. R. E.* q) *in ordine E.* r) *spatia collocanda E.* s) *matura* om. *P.* t) *herbi I. B. R. herebi Cr.* u) *deinde P.* x) *hoc genere* om. *P.* y) *sic* om. etiam *Lugd. E.* z) *sentes* om. *I. B. R.* a) *sentes* om. *E.* b) *quas vero I. B. R.* c) *verne E.* d) *debemus Lugd. E.* e) *sic propter Lugd. I. B. R. et sint E.* f) *vtrisq. Lugd.* g) *quae I. B. R.* h) *sunt* om. *E.* [T. XXXV.] a) *russeo Lugd. E.* b) *Tum I. B. R.*

34, 4 MVNITIONIS GENERA) Vid. Col. 11, 3, 3.

34, 4 LVTO INTER FORMAS CLAVSO) Vid. ad Col. 9, 7, 4.

34, 4 QVIBVS [COPIA] SVPPETIT) Iam nominauit parietes, quare glossatores pereant. Tu lege cum Ms. *Quibus suppetit materia, luto et lapide excitant.* BARTH. 38, 10. Quin *macerias* retinendum, quarum quartum genus Varronis 1, 14, 4 hic indicatur.

34, 5 SED MELIVS ERIT RVBI) Describsit hanc particulam, et, quae sequitur Cresc. 2, 28. Noster autem vsus est Col. 11, 3, 5.

34, 7 AREAE FACIENDAE) Col. 11, 3, 13 qui locus hunc interpretatur, vt legitur in antiquis editionibus, *sic diuisas* vult *areas propter spatia vtrinque purganda*, quia in semita consistens opera vltra tres pedes vix porrigere manus potest, sine periculo incidendi in sata.

35 Pleraque hoc capite tradita, superstitiosa bonam partem, habet etiam Columella 10, 340 sqq. vbi ea explicata sunt.

cingitur: vel noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur: vel ferramenta, quibus
2 operandum eſt, ſepo [c] vnguntur vrſino. Aliqui vrſi adipem cum oleo tuſum [d] reſeruant, et falces hoc, cum putaturi ſunt, vngunt. ſed hoc in occulto debet eſſe remedium, vt nullus putator intelligat: cuius vis tanta eſſe perhibetur, vt neque gelu, neque nebula, neque aliquo animali [e] poſſit noceri. intereſt etiam [f] vt res profanata non valeat. – Contra culices et limaces, vel amurcam recentem, vel ex cameris fuliginem ſpargimus. – Contra formicas, ſi in horto habent foramen, cor noctuae admoueamus; ſi foris veniunt, omne horti ſpatium cinere, aut cretae candore ſigne-
3 mus [g]. – Contra erucas, ſemina quae ſpargenda ſunt, ſemperuiuae [h] ſucco madefiant, vel erucarum ſanguine. Cicer [i] intra olera propter multa portenta ſerendum eſt. Aliqui cinerem de fico ſuper erucas ſpargunt. item ſquillam vel in horto ſerunt, vel certe ſuſpendunt. Aliqui mulierem menſtruantem, nuſquam cinctam, ſolutis capillis, nudis pedibus contra erucas et caetera hortum faciunt circumire. Ali-
4 qui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis [k] figunt. – Contra animalia quae vitibus nocent, cantharides, quas in roſis inuenire conſueuimus, oleo merſas reſolui patieris in tabem: et cum putandae ſunt vites [l], hoc oleo falces [putatorias [m]] perunges. – Extinguuntur cimices amurca et [n] felle bubulo, lectis aut locis
5 perunctis, vel foliis ederae tritis ex oleo, vel incenſis ſanguiſugis. – Vt olera animalia infeſta non generent, in corio teſtudinis omnia ſemina, quae ſparſurus es, ſicca: vel mentam locis pluribus, maxime inter caules, ſere: hoc praeſtare fertur eruum [o] aliquantulum ſatum [p], praecipue vbi radices et rapa naſcuntur. Vel acre acetum ſucco iuſquiami [q] miſtum, fertur olerum pulices necare, ſi ſpargas. – Cam-
6 pas fertur euincere, qui fuſticulos allii ſine capitibus [r] per horti omne ſpatium combu-

c) *ſaeuo Lugd. ſeuo E.* d) *tunſum E. I. B. R.* e) *malo I. I. A. H. G. E.* nobiſc. *Lugd.* f) *etiam* om. *Lugd. I. B. R. E.* g) *ſignabimus Lugd. I. B. R.* h) *ſemperuiui E.* i) *Cicer autem E.* k) *crucifigunt* iunct. *P. Barth. Lugd. E.* l) *vites* om. *E.* m) *putatorias* om. *Lugd. I. B. R. E.* n) *et felle bubulo* om. *P.* o) *herbum I. B. R.* p) *ſtratum I. B. R.* q) *Hyosquiami Lugd.* r) *capitibus comburens nidorem excitarit* reliquis omiſſis *Barth.*

35, 1 VRSI ADIPEM) Afric. Geop. 5, 30. SCHOETTG.

35, 2 NEQVE ALIQVO ANIMALI) In Regienſi et Commeliniano, Ienſonianoque libris occurrit: *neque aliquo animali poſſit noceri.* Quod contemnendum iudico, cum de Africani libris id acceperit Palladius. Apud Africanum enim Geop. 5, 30 haec habemus non abſimili modo: ἢ ἀρκείῳ στέατι τὰ δρέπανα χρῖε, μηδενὸς εἰδότος, ἐν οἷς τὰς ἀμπέλους τέμνεις, καὶ οὔτε φθεῖρες, οὔτε παγετὸς ἀδικήσει τὴν ἄμπελον: *c. vrcino adipe, nemine vidente, falces quibus vites putas, vnguito; neque pediculi, neque glacies viti nocebunt.* PONTED. Ego putabam παγετὸν Africani eſſe *gelu* et *nebulam* Palladii; huius autem animal illius φθεῖρας a corrumpendo dictas.

35, 2 INTEREST ETIAM) Pro *etiam* legendum videtur *enim: Profanata* hic ſumitur ex etymo, *e fano* elata, eliminata.

35, 2 CONTRA FORMICAS) Habet etiam Creſc. 6, 2 vt etiam illud *contra erucas.*

35, 3 MVLIERERM MENSTRVANTEM) Ego excidiſſe aliquid puto, et ſcribendum: *Aliqui mulierem primum menſtruantem.* Quae vox latere facile in principio et fine duarum potuit. Talis enim mulier requirebatur. Colum. 10, [359] BARTH. 39, 8.

35, 3 NVDIS PEDIBVS) Sic fiebat in ſacris magicis, vt Geuartius docet Elect. 2, 12. Sane hoc magicum fuiſſe, Columella innuit lib. 10 vbi *Dardanias artes* vocat. BVCHN.

35, 4 INCENSIS SANGVISVGIS) quae viciſſim depelluntur nidore incenſi cimicis Col. 6, 18, 2; Veg. 3, 4, 43.

35, 5 IVSQVIAMI) Bene liber: *ſucco hyoſciami.* Eſt autem hyoſciamus, quem *altercum* vocant Latini, teſte Coelio 3, 21 acut. et Scribonio Comp. 52. BARTH. 38, 10. Deſcribunt etiam Plin. 25, 4 et Apuleius de herbis c. 4. Solemne eſt librariis, graecum κυ in *qui* mutare, vt *ſquibala* apud Vegetium Artis Vet. 1, 47 *Iusquiamus* occurrit apud eundem 2, 12. SCHOETTG. Ita in Bartholomaei Anglici opere de proprietatibus rerum 17, 87 *iusquiamus* ſemper ſcribitur. Vid. Ind. *quima, quatus.*

35, 6 CAMPVS FERTVR) In Mſ. legitur: *Campas*

comburens, nidorem locis pluribus excitarit. Si contra [s] easdem vitibus voluerimus [t] consulere, allio trito falces putatoriae feruntur vnguendae. Nasci quoque prohibentur, si circa arborum vel vitium crura bitumen et sulfur incendas: vel si ablatas de horto vicino campas excoquas aqua, et per horti tui [u] spatia vniuersa diffundas. – Ne cantharides vitibus noceant [x], in cote, qua falces acuuntur, ipsae
sunt conterendae. – Democritus asserit, neque arboribus, neque satis quibuslibet 7
noceri posse a quibuscunque bestiis; si fluuiales cancros plurimos, vel marinos, quos Graeci παγούρες nominant, non minus quam decem fictili vasculo in aqua missos tegas, et sub dio statuas [y], vt decem diebus sole [z] vaporentur. postea quaecunque illaesa volueris esse, [ea [a] aqua] perfundas, et octonis diebus peractis hoc repetas,
donec solide, quae optaueris, adolescant. – Formicas abiges [b], si [c] origano et sulfure 8
tritis foramen asperges [d]. hoc et apibus nocet. item cochlearum vacuas testas si vsseris, et eo cinere foramen inculces. – Culices galbano infuso fugantur, aut sulfure. – Pulices amurca per pauimentum frequenter aspersa, vel cymino agresti cum aqua trito, vel si [e] cucumeris agrestis [f] semen aqua resolutum saepe infundes [g],
vel aquam lupinorum psilotri austeritatibus iunctam [h]. – Mures, si amurcam spis- 9
sam patinae infuderis, et in domo nocte posueris, adhaerebunt. item necabuntur, si helleboro nigro caseum, vel panem, vel adipes [i], vel polentam permisceas et offeras. Et [k] agrestis cucumeris et colocynthidis [l] suffusio sic [m] nocebit. – Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda ante quam spargas. nonnulli rhododaphnes [n] foliis aditus eorum claudunt, qui rosis his, dum in exitu [o]
nituntur, intereunt. – Talpas Graeci hoc genere persequuntur: Nucem perforari 10
iubent, vel aliquod pomi genus soliditatis eiusdem. ibi paleas et ceram [p] cum sulfure sufficienter includi. tunc omnes paruulos aditus, et reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui [q], vnum foramen, quod amplum sit [r], reseruari, in cuius aditu nucem intus incensam sic [s] poni, vt ab vna parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat: sic impletis fumo cuniculis talpas vel fugere protinus, vel
necari [t]. – Mures rusticos, si querneo cinere aditus eorum satures, attactu frequenti 11
scabies

s) *contra easdem* om. *I. B. R. Lugd. Barth.* t) *consulemus; allio Lugd. consulimus allio P. si vitibus consulemus E.* u) *tui* om. *Lugd.* x) *noceant — conterendae* om. *P.* y) *statues I. B. R. sub diuo E.* z) *per solem E.* a) *ea aqua* om. *Lugd. E. I. B. R.* b) *metuens P.* c) *si* om. *I. B. R. Pol. Lugd. E.* d) *aspergens I. B. R. Lugd. E.* e) *si* om. *I. B. R. E.* f) *agrestis* om. *P.* g) *infundens I. B. R. E.* h) *iutam Lugd.* i) *adipe P.* k) *Et agrestis cucumeris* def. *P.* l) *coloquintidis I. B. R. fusio E.* m) *sic* deest *P.* n) *rhododaphnis I. I——G.* o) *exitu* omnes. p) *cedrum Lugd. cedriam E.* q) *obrui Lugd. I. B. R. E.* r) *est Lugd. I. B. R.* s) *intus accensam E. supponi P.* t) *vel fugare poteris protinus vel necare E.*

Campas fertur euincere, qui fusticulos allii sine capitibus comburens nidorem excitarit. Apage cum spurcitiis suis farctores. BARTHIVS 38, 10.

35, 6 NE CANTHARIDES) Haec sumta sunt ex Africano Geop. 5, 49; et Zoroastre 13, 16. SCHOETTG.

35, 7 DEMOCRITVS ASSERIT) Verba eius extant Geop. 5, 50 et 10, 89 vnde ad verbum fere sua vertit Palladius. Vide etiam, quae de παγούροις notauit Needham ad 10, 87. SCHOETTG.

35, 8 AVSTERITATIBVS IVNCTAM) *Iutam* legi vult I. F. GRON. ad Liu. 2, 5 recte et ex more Palladii. V. Index in *Iuuo* et *Adiuuo*.

35, 9 SI HELLEBORO) Eadem praecipit Paxamus Geop. 13, 4. SCHOETTG.

35, 9 APVLEIVS) Verba eius extant Geop. 13, 5. SCHOETTG.

35, 10 ET CERAM) Lugd. *et cedrum*, quam lectionem comprobat Paxamus Geop. 13, 7 ἔμβαλλε ἄχυρα καὶ κεδρίας τὸ ἀρκοῦν καὶ θεῖον. SCHOETTG. Potest fieri, vt *cedriam* scripserit Palladius, *cedrum* substituerit librarius, et alius *ceram*. Sed mutare tamen quidquam nolui, cum *ceram*,

ſcabies occupabit ac perimet. – Serpentes prope omni auſteritate fugantur, et nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, vel cerui cornua, radices lilii, caprae vngulas. hoc genere monſtra noxia prohibentur.
12 – Opinio Graecorum eſt, ſi nubes locuſtarum repente ſurrexerint [u], latentibus intra tecta cunctis hominibus, eam poſſe tranſire : quod ſi inobſeruantes [x] homines ſub aëre deprehendant, nulli [y] fructuum noceri, ſi continuo omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicuntur amari lupini vel agreſtis cucumeris aqua decocta, ſi muriae [z] miſta fundatur. Exiſtimant aliqui locuſtas vel ſcorpios fugari poſſe, ſi ali-
13 qui ex eis vrantur in medio. – Campas nonnulli ficulneo cinere perſequuntur. ſi permanſerint, vrina bubula et amurca aequaliter miſta conferueant, et vbi refrixerint [a], olera omnia hoc imbre conſperge [b]. πρασοκούριδας [c] Graeci vocant animalia, quae ſolent hortis nocere. Ergo ventriculum veruecis [d] ſtatim occiſi plenum [e] ſordibus ſuis, ſpatio, quo abundant, leuiter debebis operire. poſt biduum reperies
14 ibi animalia ipſa [f] congeſta. hoc cum bis vel [g] tertio feceris, genus omne, quod nocebit [h], extingues. Grandini creditur obuiare, ſiquis crocodili pellem vel hyaenae, vel marini vituli per ſpatia poſſeſſionis circumferat, et in villae aut cortis ſuſpendat ingreſſu, cum malum viderit imminere. item ſi paluſtrem teſtudinem dextra manu ſupinam ferens vineas perambulet, et reuerſus eodem modo ſic illam ponat in terra, et [i] glebas dorſi eius obiiciat curuaturae, ne poſſit inuerti, ſed ſupina permaneat. hoc facto fertur ſpatium ſic defenſum nubes inimica transcurre-
15 re. — Nonnulli vbi inſtare malum viderint, oblato ſpeculo imaginem nubis accipiunt, et hoc remedio nubem (ſeu vt ſibi obiecta diſpliceat, ſeu [k] tanquam geminata

u) *ſurrexerit E.* x) *obſeruantes E.* y) *nullum fructum Barth. Lugd.* z) *vrinae Barth.* a) *refriguerint E.* b) *conſpargere I. B. R. E.* c) *πρασθοκορίδας B. R. πραςοκορίδας I. I* —— *G. πρασσοκορίδας Ienſſ. praſocoridas P. Lugd. E.* d) *verbecis Lugd. v. Ind.* e) *ventriculo* —— *pleno* —— *ſpatium* —— *debes E.* f) *ipſa* om. *P.* g) *et P.* h) *nocebat, extinguis P. E.* i) *vt Lugd. E.* k) *ſeu vt E.*

ceram, tanquam parabiliorem *cedriae* ſufficere ipſe quoque Palladius potuerit.

35, 11 SERPENTES) Plura vide apud Plinium H. N. 28, 9, 10. SCHOETTG.

35, 11 NOCENTES SPIRITVS) nihil ſunt aliud, quam adflatus peſtilentes ſerpentium. Ouidius lib. III Metam. —— *quique halitus exit Ore niger ſtygio, vitiatas inficit auras.* Haec Gronouius Obſ. 1, 23 qui ſimul refutat Barthium, quod per *monſtra* haec et *ſpiritus*, daemonas vult intelligi. Gronouii ſententiam confirmat Africanus Geopon. 5, 48 quem noſter exſcripſit; hic enim habet: ἀπήλασαν αὐτόθι τὰ θηρία. SCHOETTG.

35, 11 MONSTRA) vocantur, vt Statio, angues in Herculem infantem immiſſi: — *quum prima nouercae Monſtra manu premeres.* Et cur Africa monſtrorum mater? Gronouius l. c. Virgilius Georg. 1, 184 *Inuentusque cauis bubo, et quae plurima terrae Monſtra ferunt:* —— vbi Seruius: *Monſtra, id eſt alia purgamenta terrarum.* SCHOETTG.

35, 12 OPINIO GRAECORVM EST) Et ex iis Democriti Geopon. 13, 1 ἐὰν νέφος ἀκρίδων ἐπέρχηται etc. SCHOETTG.

35, 12 SI MVRIAE MISTA) Democr. l. c. εἰ πικρῶν θέρμων ἢ ἀγρίων σικύων ζεσθέντων σὺν ἅλμῃ καταῤῥανθῶσι. SCHOETTG.

35, 13 FICVLNEO CINERE) κονίαν ἀμπελίνην habet Florentinus Geopon. 12, 8.

35, 13 Πρασοκούριδες) Et haec quoque olim corrupta vox erat: πρασιαὶ, vt Graecorum Grammatici oſtendunt, ſunt αἱ τῶν κήπων λαχανιαί· Κόριδες, vnde nomen compoſitum, beſtiolas ſignificare ſatis notas, manifeſtum eſt: quare πρασιοκόριδας legendum arbitror. In Geoponicis tamen πρασοκουρίδας ſcriptum eſt: tanquam a porro, quod Graeci πράσον vocant, nomen illis inditum ſit: eadem certe ratio earum necandarum illic a Diophane, quae hic a Palladio traditur, vt vel Latinus a Graeco, vel contra Graecus ſcriptor a Latino hoc remedium neceſſario acceperit. VICTORIVS. Needham ad Geopon. 12, 9 noſtram lectionem defendit bonorum auctorum teſtimonio. Eſt autem πρασοκουρὶς animalculum viride, olera et porra (vnde et nomen traxit quod Gaza vertit *porricidas*) adrodens. SCHOETTG.

35, 14 GRANDINI CREDITVR) Ex Geopon. 1, 14.

35, 16 VIR-

nata alteri cedat) auertunt. item vituli marini pellis in medio vinearum loco vni
ſuperiecta viticulae creditur contra imminens malum totius vineae membra veſtiſſe.
Omnia ſemina horti vel agri feruntur [l] ab omnibus malis ac monſtris tuta ſeruari, ſi 16
agreſtis cucumeris tritis radicibus ante macerentur [m]. Item equae [n] caluaria, ſed
non virginis, intra hortum ponenda eſt, vel etiam [o] aſinae [p]. Creduntur enim [q]
ſua praeſentia foecundare, quae ſpectant.

XXXVI. AREA longe a villa eſſe non debet, et propter exportandi facilita-
tem, et vt fraus minor timeatur, domini vel procuratoris vicinitate ſuſpecta. Sit
autem vel ſtrata ſilice, vel ſaxo montis excisa, vel ſub ipſo triturae tempore vngulis
pecorum, et aquae admiſtione ſolidata [a], clauſa deinde et robuſtis munita cancellis
propter armenta, quae, cum teritur [b], inducimus. Sit circa hanc locus alter planus 2
et purus, in quem frumenta transfuſa refrigerentur, et horreis inferantur: quae
res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde [vndecunque [c]] proximum tectum,
maxime in humidis regionibus: ſub quo propter imbres [d] ſubitos frumenta (ſi ne-
ceſſitas coëgerit) raptim vel [e] munda vel ſemitrita ponantur. Sit autem [area [f]] 3
loco ſublimi et vndecunque perflabili, longe tamen ab hortis, vineis, atque pome-
tis [g]. nam ſicut radicibus virgultorum proſunt laetamen et paleae, ita inſidentes
frondibus [eas [h]] perforant, atque [i] arere [k] compellunt.

XXXVII. APIBVS ſtationem non longe a domini [a] aedibus in horti parte ſecreta et aprica, et a ventis remota, et calidiore locare debemus, quae in quadratam conſtituta menſuram fures et acceſſus hominum pecudumque ſubmoueat. ſit [b] abundans floribus, quos in herbis vel in [c] fruticibus, vel in arboribus procuret induſtria.

l) *feruntur I. B. R.* m) a verbo *macerentur* vſque ad finem deeſt *P.* n) *aeque I. B. R.* o) *potius I. B. R. Barth. Lugd. E.* p) *aſellae Barth.* q) *enim* om. *E.* [T. XXXVI.] a) *ſolidata* om. *Lugd.* b) *cum teretur E.* c) *vndecunque* om. *P. Cr.* d) *per imbres E.* e) *vel* om. *P.* f) *area* om. *I. B. R. Cr.* g) *pomeriis Cr.* forte *pomariis.* h) *eas* om. *Lugd. P. Cr. E.* i) *et corrumpunt Cr.* k) *areſcere P.* [T. XXXVII.] a) *dominicalibus vel in horti parte ſecunda Barth. Lugd. domicalibus vel in h. E.* b) *Sit et P.* c) *in* deeſt *I. B. R.* dein *fructibus E.* ſic et mox.

35, 16 VIRGINIS) *Equa virgo* pulcre dicta, quae marem nondum paſſa eſt. *Virgo Camelus* apud Feſtum: *Camelis virginibus ſupplicare nupturae ſolitae ſunt.* BARTHIVS 39, 8. Sic *ouis virgo* Sedulius 1, 67 —— *qua vellere praeuius albo Virginis agnus ouis, grexque omnis candidus intrat.* Venantius Fortunatus Carm. 2, 3 *Quaeque lupi fuerant raptoris praeda ferocis In cruce reſtituit virginis agnus oues.* Pſellus in Canticum Canticorum p. 696 Ἔχεις γὰρ ὄμματα τερπνὰ περιστερᾶς παρθένου. SCHOETTG.

36 Deſcripſit pleraque Creſcentius 3, 1.

36, 1 FRAVS MINOR TIMEATVR) Suſpicor legendum *minus.* Creſcentius *non* ſubſtituit.

36, 2 VNDECVNQVE) Creſcentius 3, 1 *Fiat deinde proximum tectum*, τὸ *vndecunque* non habet, et recte fortaſſe; nam huiusmodi nubilarium non vndecunque, ſed certo in loco conſtitui debet, meridianae parti oppoſitum, ne ab area ſolem auertat. De hoc vid. Columella 1, 6, 24. Cum itaque hac de voce dubitarem, transmiſſae ſunt mihi ex Florentinis codicibus duae lectiones, quarum prima eſt: *Fiat domum vndecunque proximum tectum*; altera vero melior: *Fiat et inde proximum tectum.* PONTED.

36, 3 LAETAMEN ET PALEAE) Suſpicabar legendum *laetamine paleae.* Paleae proſunt radicibus *laetamine*, quia nutriunt eas. Sed intercedit Didymus Geop. 2, 26 quam prae oculis habuit noſter haud dubie, ὥσπερ γὰρ ἡ κόπρος, οὕτω καὶ τὰ ἄχυρα ταῖς μὲν ῥίζαις συμβάλλεται, τοῖς δὲ κλάδοις καὶ τοῖς φύλλοις βλαβερώτατά ἐστι κ. τ. λ.

37 Conf. Col. 9, 5. Hauſit ex noſtro quaedam Creſc. 9, 94 et plura 98.

37, 1 A DOMINI AEDIBVS) Mſ. probiſſime, *a dominicalibus.* Vt *aedes* ſubintelligatur. Ita *Plutonia* eſt regia Plutonis apud Horatium. Sed et hoc melius quod inſerta vocula legitur, *vel in horti parte ſecunda.* BARTHIVS 38, 10.

2 dustria. herbas nutriat, origanum, thymum, serpyllum, satureiam, melisphyllum[d], violas agrestes[e], asphodilum[f], citraginem[g], amaracum, hyacinthum, qui iris vel gladiolus dicitur similitudine foliorum, narcissum, crocum, caeterasque herbas suauissimi odoris et floris. In fruticibus vero sint rosae, lilia, fabae[h], rosmarinus, hederae: in arboribus ziziphus, amygdalus, persicus, pirus, pomiferaeque arbores, quibus nulla amaritudo respondet flore[i] desucto. Siluestria vero, glandifera robora, terebinthus, lentiscus, cedrus, tilia, ilex minor, et linus[k]. sed[l] taxi remoueantur

d) *melisfillum Pal. Lugd. E.* om. *P. Cr.* e) *agrestes, asph. citraginem* om. *P. Cr.* f) *asfodillum a. V.* et *Lugd.* g) *citriaginem Pal. Lugd. I. B. R. E.* h) *violae flabae Barth. E. Lugd.* hic tamen om. *lilia.* i) *floris vel succi P. flore defuncto E.* k) *tinus Lugd. Pol. I. B. R. E. cinus* al. l) *et P.*

37, 2 MELISPHYLLVM) Mſ. Pal. et Lugd. *melisfillum*, vnde coniicit Sylburgius scriptum fuisse *melissophilon.* Sed *melissophyllon* vocant Dioscorides 3, 118 et Apuleius c. 118; μελιττεῶνα Didymus Geop. 15, 5. Latinis *apiastrum* dicitur, non confundendum cum illo *apiastro*, quod graece ἄγριον σέλινον, alias *herba sardoa* dicitur. Salmasius ad Soli. c. 4 p. 71 Harduinus ad Plin. 20, 11. SCHOETTG. *Citrago* eadem est, quae *melisphyllum* siue *melissophyllum*, quam posteriorem *melissam* vocamus. De qua quidem re quidquam amplius adiicere supersedeo; ipsa enim per se satis euidens est. Si quis tamen ampliorem desideret comprobationem, Dioscoridem adeat, qui 3, 109 *melissophyllum* a Romanis *citraginem* vocari docet. Quapropter vel *melisphyllum* vel *citraginem* delendum videtur. PONTED.

37, 2 ROSAE, LILIA, FABAE) Optime Mſ. *In fruticibus vero rosae, lilia, violae flabae.* Nec quicquam a lectione scripta recedendum arbitror, nisi si leges, *violae, fabae. Violas* agnoscit in eadem re Colum. 9, 5 *fabas* Varro 3, 16. BARTH. 38, 10.

37, 2 TILIA ILEX MINOR, ET CINVS) Arbor *Cinus* omnibus obscura iacet, sed id mendose legitur pro *Pinus*, quae apibus quoque inseruit, vt Columella litteris tradidit 9, 4: *itemque semper virens pinus, et minor ilex, nam prolixior ab omnibus improbatur.* Si quis tamen miretur, cur potius *Pinus* emendem quam *Tinus*, vt legitur in Iensonianis libris, Columellaeque locum secus ac castigauit Salmasius (hic enim probat, *Itemque semper virens tinus*) legam, is sciat aptiorem ad mellificium mihi videri *Pinum* quam *Tinum*. Hoc autem quo planius accipi possit, inter necessaria esse video adiicere, stirpes bifariam Apibus inseruire; sunt enim quae succum de floribus praestant, quo mel conficitur; sunt quae resinosam materiam de cortice et foliis exhibeant, vnde cera constat. Ad mellificium itaque faciunt stirpes floriferae, et odoriferae, vt Thymum, Apiastrum, Cytisus, Viola, Serpillum, Amaracus, et aliae innumerae, *quibus*, vt Palladii verbis vtar, *nulla amaritudo respondet flore desucto.* Ad ceram autem parandam Terebinthus, Lentiscus, Cedrus, Ilex, Pinus, Abies, Larix. De primo apium munere ita Virgilius 4. Georg. cecinit: *Pars intra septa domorum Narcissi lacrymam*: - - De altero quoque statim: *et lentum de cortice gluten, Prima fauis ponunt fundamina.* De hoc item Ioannes Oricellarius libro quo vernacula lingua Apium cultum est complexus: *E la viscosa colla da le scorze Nel picciol sen raccolgono, e co' piedi Pongon le prime fondamenta ai faui; A cui sospendon la tenace cera.* Sunt etiam stirpes quae vtrumque item praestant, de flore nempe mel, de cortice ceram, vt Amygdalus, Prunus, Cerasus. His ita traditis, nunc sequitur vt propius rem videamus. *Tinus* quoniam nullum de cortice stillat gluten, ob flores tantum ad mellificium conferenda esset, nisi eos nullo etiam odore insignes a media hieme emitteret, et, accedente vere, iisdem exui soleret, quibus temporibus in suo quaeque alueo stabulantur apes, neque ad pabulum egrediuntur, sed fauis congestum mel edunt. Ideoque tam praecipua ad mellificium Tinus censenda non videtur. Contra Pinus a primo vere vsque ad brumam resinam fundit, quam semper excipere possunt apes. Idcirco vt in campestribus locis domesticas apes, ita in Alpinis tractibus totum meridiem excipientibus memoria repeto vidisse me saepe siluestres, vespasque omne genus circa Pinos Laricesque volitare, stillantemque oleosum succum suscipere. Quapropter neque illud Columellae *semper virens pinus, et minor ilex* secus legendum ac in vulgatis libris censeo; nam vt *minor Ilex*, vt *Terebinthus*, vt *Lentiscus*, vt *Cedrus* circa aluearia conferuntur, quae tamen non floribus qui nulli fere in huiusmodi amentaceis plantis, sed resina mellificantes apes iuuant, ita etiam *Pinus.* Neque illi Virgilii versus qui libr. 4 *Georg.* traditi sunt: *Ipse Thymum Pinosque ferens de montibus altis Tecta serat late circum cui talia curae.* (Quos ad suam sententiam immutauit Salmasius: *Verior*, inquit, *etiam apud Virgilium lectio:* ipse thymum Tinosque ferens, *quam notauit Philargyrus.*) aliter accipiendi videntur. Etenim non modo in omnibus quos vidi, editis Virgilii libris, sed etiam in rarissimo eodemque mirae antiquitatis Florentino codice sic, vt posui, leguntur. In quorum altero versu recte verbum *serat*, vt in editis etiam, sed non omnibus

moueantur inimicae. Primi ſaporis mella thymi ſuccus effundit. ſecundi meriti 3
thymbra, ſerpyllum vel origanum. tertii meriti roſmarinus et ſatureia. Caetera [m],
vt arbutus et olera, ſaporem ruſtici mellis efficiunt. Sint autem arbores a Septen-
trionali parte diſpoſitae. Frutices atque virgulta ordines ſuos ſub maceriis exequan-
tur. herbas deinde in [n] plano poſt frutices conſeremus. Fons vel riuus [o] huc con-
veniat otioſus, qui humiles tranſeundo formet lacunas, quas [p] operiant rara et trans-
verſa virgulta, ſedes tutas apibus praebitura cum ſitient. Sed ab [q] his apium caſtris 4
longe ſint omnia [r] odoris horrendi, balneae, ſtabula, coquinae fuſoria. Fugemus [s]
praeterea animalia quae ſunt apibus inimica, lacertos [t], blattas et his ſimilia. Aues
etiam pannis [u] et crepitaculis terreamus. Purus cuſtos [x] frequens et caſtus accedat,
habens noua aluearia praeparata, quibus excipiatur examinum rudis iuuentus.
Vitetur [y] odor coeni [z], et cancer aduſtus [a], et locus qui ad humanam vocem falſa imi- 5
tatione reſpondet. Abſint et herbae, tithymallus, helleborum, thapſia [b], abſinthium,
cucumis agreſtis, et omnis amaritudo conficiendae aduerſa dulcedini.

XXXVIII. ALVEARIA meliora ſunt, quae cortex formabit [a] raptus ex ſubere,
quia non transmittunt vim frigoris aut caloris. poſſunt tamen et ex [b] ferulis fieri. ſi
hae deſint, ſalignis viminibus fabricentur, vel ligno cauatae arboris, aut tabulis, more
cuparum. fictilia deterrima ſunt, quae et hieme gelantur, et aeſtate feruefcunt. Sed 2
inter ea loca, quae muniri debere praecepimus [c], podia ternis alta pedibus fabricen-
tur inducta [d] teſtaceo, et albario opere leuigata, propter lacertorum [e] caeterorumque
animalium noxam, quibus eſt moris irrepere: et ſupra haec podia aluearia collocen-
tur, ita vt non poſſint imbre penetrari, ſpatiolis inter ſe patentibus ſegregata. An-
guſtus tamen aditus admittat examina propter frigoris et caloris iniuriam. Sane
ventis frigidioribus altus paries reſiſtat, qui locum poſſit defenſis ſedibus apricare.
Aditus omnes ſoli opponantur hiberno, qui in vno cortice duo vel tres eſſe debe- 3
bunt ea magnitudine quae apis formam [f] non poſſit excedere. Sic enim noxiis ani-
malibus ingreſſu reſiſtetur anguſto: vel ſi apes obſidere voluerint exeuntes, alio, vbi [g]
non fuerint, vtentur [h] egreſſu.

XXXIX. APES

m) *Cetera vero E.* n) *in* om. *I. B. R.* o) *riuus ſit, qui P.* p) *quas —ſitient* om. *P.* q) *a caſtris apium P.* r) *omnia —— coquinae* om. *P.* s) *fugabimus Lugd.* t) *lacertas.* u) *pennis I. B. R. pannis et* om. *Pol.* x) *cuſtos* om. *Lugd.* y) *Vitietur Ienſſ.* om. *P.* z) *odor foeni E.* a) *exuſtus Lugd. P.* b) *tapſia a V. Tharſia Lugd.* om. *P.* [T. XXXVIII.] Cum priori tit. cohaeret in Mſ. *Erf.* a) *formauit E.* mox *ex vbere id.* b) *ex* om. *Lugd. E.* c) *praecipimus I. B. R. praecipi Lugd. praecepi E.* d) *induta Lugd. E.* e) *lacertarum P.* f) *magnitudinem P. Cr.* g) *cum non defuerit I. B. R. Barth. Lugd. cui defuerint E.* omitt. *P. Cr.* h) *nitentur Barth. vitentur Lugd.*

bus (ſunt enim in quibus occurrit pro *ſerat ferat* vitioſe) ſcriptum eſt. Virgilium porro Ioannes Oricellarius imitatus, hoſce verſus eleganter vt ſolet, in vernaculam noſtram conſuetudinem protulit: *Il buon cultor de l' Api con ſue mani Porti da gli alti monti il verde pino, E lo transponga ne ſuoi floridi horti Con le ſue barbe integre e col natiuo Terreno attorno, ſi che non s' aueggia La ſuelta pianta auer cangiato ſito.* Neque denique hunc ipſum Palladii locum aliter reſtituendum exiſtimaui, quoniam Virgilium, Columellam, Oricellarium ita poſuiſſe video. PONTED.

37, 3 SECVNDI MERITI) eſt pretii ſecundi, vt crebro ſcriptores Chriſtiani. Macrob. 1, 3 ſomn. *Eadem loca tam ſibi quam caeteris eiusdem meriti didicit praeparari.* Pro pretio occurrit infra Febr. 9, 5 *Sic merita ſua vitis quaeque ſeruabit.* BARTH. 39, 8.

37, 3 RVSTICI MELLIS) quod *nemorenſe* vocat Col. 9, 4, 7.

37, 5 CANCER ADVSTVS) Vid. Col. 9, 5, 6.

38 Conf. Col. 9, 6. Deſcripſit Creſc. 9, 94 et 95.

38 2 PODIA) *Suggeſtus lapideus* Columellae 9, 7, 1.

XXXIX. APES si emendae sunt, prouideamus vt plena aluearia comparentur:
quam rem vel [a] inspectio, vel murmuris magnitudo, vel frequentia monstrat [b] com-
meantis ac remeantis examinis [c]: [et [d]] ex vicina potius quam [ex [e]] longinqua re-
gione, ne aëris nouitate tententur [f]. Si vero longius aduehendae sunt [g], nocte
collo portentur: nec collocaré, nec aperire aluearia, nisi vespere instante, debemus.
2 Speculemur deinde per [h] triduum, ne omne ianuas suas egrediatur examen. hoc
enim signo fugam meditantur assumere [i]. Contra haec et [k] caetera, suo vnumquod-
que mense [l] reddemus [m]. Tamen creduntur non fugere, si stercus primogeniti vi-
tuli adlinamus oribus vasculorum.

XL. NON alienum est, si aquae copia patiatur, patremfamilias de structura bal-
nei cogitare; quae res et voluptati plurimum confert [a] et saluti. Itaque balneum
constituemus in ea parte, qua calor futurus est, loco ab humore suspenso, ne vligo
eum [b] fornacibus vicina, refrigeret. Lumina ei dabimus a parte meridiana, et Oc-
2 cidentis hiberni, vt tota die solis iuuetur et illustretur aspectu. Suspensuras vero cel-
larum sic facies: aream primo bipedis sternis, inclinata sit tamen stratura ad fornacem,
vt si pilam miseris, intro stare non possit, sed ad fornacem recurrat. sic eueniet vt
flamma altum petendo, cellas faciat plus calere. Supra hanc straturam pilae laterculis
argilla subacta et capillo constructae fiant, distantes a se spatio pedis vnius et semissis,
altae pedibus binis semis. Super has pilas bipedae constituantur binae in altum,
atque his superfundantur testacea pauimenta, et tunc, si copia est, marmora collo-
3 centur. Miliarium vero plumbeum, cui aerea patina subest, inter foliorum spatia
forinsecus statuamus fornace subiecta, ad quod miliarium [c] fistula frigidaria dirigatur,
et

[T. XXXIX.] a) *vel* om. *Lugd.* b) *monstrat* deest *P.* c) *probant* add. *P.* d) *et* om. *Lugd. E.*, *ex* om. *I. B. R.* e) *ex* om. etiam *Lugd. E.* f) *tereantur P. terreantur Cr.* g) *longius vehenda sunt E.* h) *post I. B. R. Lugd.* i) *arripere Cr.* k) *vel P. Lugd.* l) *suo vna quaeque m. E.* m) *redemus I. B. R. reuidebimus I. I — G. reddemus* etiam *Lugd.* [T. XL.] a) *conferat E.* b) *eum I. B. R. cum* al. c) *fistula —— magnitudinis* om. *E.*

39 Habet Cresc. 9, 97.

39, 1 SI VERO LONGIVS) Sumta sunt haec ex Col. 9, 8 et Florent. Geop. 15, 2.

39, 2 REDDEMVS) Suspicor leg. *trademus.* SCHOETTG. Nihil mutandum: Ita Varro 3, 17, 1 ita Plinius centies.

40 Conf. Vitruu. 5, 10.

40, 1 A PARTE MERID.) Didymus Geop. 3, 2. SCHOETTG. Vitr. l. c. *quod maxime tempus lauandi a meridiano ad vesperum est constitutum.*

40, 2 SVSPENSVRAS CELLARVM) h. e. cauum illud cellae caldariae s. balneo proprio subiectum igne aut eius vapore certe ita implendum, vt incumbens ei pauimentum incalescat. Hoc proprie est hypocaustum, vel hypocausis, quasi tu dicas locum ab inferiori parte calefactum. Quamquam specialissime hoc nomine significatur ipse focus, in quo ignis excitatur et flamma, cui miliarium s. ahena imponuntur, quod *fornacem* statim noster vocat, *praefurnium* Vitruuius.

40, 2 LATERCVLIS) *bessales* esse iubet Vitruuius siue octonorum pollicum. Hae pilae igitur sustinent pauimentum cellarum: et intervallis suis vaporem concipiunt ipsi pauimento communicandum.

40, 3 MILIARIVM) Vas erat in balneo, in quo calida aqua fieb..t, et populo etiam subministrabatur. Vide Cuiacium Obs. 2, 6; Baysium de Vasculis apud Gronouium t. IX antiqq. Graec. col. 699; Freinshemium de calidae potu c. 1, §. 5; Graeuium praef. tom. XII Antiqq. Rom. Imaginem eius exhibet Baccius de Conuiuiis vet. 3, 6. SCHOETTG. Formam miliarii satis vel ipse noster designat Apr. 8, 7. Breuiter vas est calefaciendae aquae eo loco constitutum, vbi ignis maxima vis est, et ita constructum, vt facillime et celerrime aqua in eo calescere posset: quam ad rem etiam canales in serpentis modum contortos machinati sunt, quos dum transirent aquae calescerent, de quibus rebus, qui de balneis scripsere, itemque nuper Castellus in villarum apud antiquos descriptione satis egerunt.

40 3 CVI AEREA PATINA SVBEST) credo, ad vim ignis excipiendam, ne ita facile corrumpatur miliarium.

40, 3 FORINSECVS) extra cellam, in quam fistula cum epistomio ex miliario ducta pertinet.

40, 4 SI-

et ab hoc ad folium, ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quae tantum calidae ducat
interius, quantum fiſtula illi frigidi liquoris intulerit. Cellae autem ſic diſponantur,
vt quadrae non ſint, ſed, (verbi gratia) ſi xv pedibus longae fuerint, x latae ſint:
fortius enim vapor inter anguſta luctabitur. Soliorum forma pro vniuscuiusque vo-
luntate fundetur. Piſcinales cellae in aeſtiuis balneis a Septentrione lumen acci- 4
piant, in hiemalibus a meridie. Si fieri poteſt, ita conſtituantur [d] balneae, vt omnis
earum per hortos decurrat eluuies. Camerae in balneis [ſi [e]] ſigninae [fiant,] for-
tiores ſunt. quae vero [f] de tabulis fiunt, virgis ferreis tranſuerſis, et ferreis arcubus
ſuſtinentur. Sed ſi tabulas [g] nolis imponere, ſuper arcus ac [h] virgas bipedas [i] con- 5
ſtitues ferreis ancoris colligatas, capillo inter ſe atque argilla ſubacta cohaerentes,
et ita impenſam teſtaceam ſubter [k] inducis: deinde albarii operis nitore decorabis.
Poſſumus etiam, ſi compendio ſtudemus, hiberna aedificia balneis imponere: hinc
et habitationi teporem ſubmittimus, et fundamenta lucramur.

XLI. SCIRE conuenit, quoniam de balneis loquimur, quae ſunt malthae
calidariae [a] vel frigidariae, vt ſiquando in ſoliis ſciſſa ſunt [b] opera, poſſit repente ſuccurri.
Calidariae compoſitio talis eſt: Picem duram, ceram albam ponderibus aequis, ſtu-
pam, picis liquidae totius ponderis dimidiam partem, teſtam minutam, flore calcis,
omnia ſimul miſta [c] in pila contundes, et iuncturis curabis inſerere. – Aliter: Ammo-
niacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam tundis [d] pilo, et iuncturas oblinis.
– Aliter: Ammoniacum et ſulfur vtrumque reſolutum line, vel infunde iuncturis. 2
– Item picem duram, ceram albam et ammoniacum ſuper remiſſum ſimul iuncturis
adline [e], et cauetere cuncta percurre. Item florem calcis cum oleo miſtum iuncturis [f]
illine, et caue ne mox aqua mittatur. – Aliter: Sanguini taurino et oleo florem cal- 3
cis admiſce, et rimas coniunctionis obducito. Item ficum et picem duram [g], et oſtrei
teſtas ſiccas ſimul tundes. his omnibus iuncturas diligenter adlines. Item malthae
frigidariae,

d) *balnea, vt omnis eorum —— decurrat ebulliens. E.* e) *ſi* et *fiant* om. *Barth. Lugd. E.* f) *de tubulis* omiſſo *fiunt E.* g) *tubulos Barth.* h) *has I. B. R.* i) *bipedes I. B. R. E.* k) *ſuperinducis* iunct. *I. B. R.* [T. XLI.] a) *caldariae Lugd. calderiae E.* et om. *vel frigidariae.* b) *ſint Lugd. E.* c) *mixta confundes, et I. B. R. Lugd. E.* d) *in pilo I. B. R. E. Barth. confundis et iunct. Lugd.* e) *adlide Lugd.* f) *infunde* inſ. *Barth.* g) *oſtreae.*

40, 4 SIGNINAE) *ſtructiles* vocat epitome Vitruuii c. 17; ipſe autem Vitr. *ex ſtructura.*

40, 5 ANCORIS) *vncinos* vocat Vitruuius, et quas *virgas* noſter appellat, *regulas.* Nimirum pro fornice primo ponuntur arcus, his imponuntur, vel ab his ſuſpenduntur regulae; crates illa vel tabulis contegitur ligneis, vel bipedis ſ. tegulis ex argilla: *earum camerarum,* audis Vitruuium, *ſuperiora coagmenta ex argilla cum capillo ſubacta liniuntur: inferior pars, quae ad pauimentum ſpectat,* (hoc eſt Palladii ſubter) *primum teſta cum calce trulliſatur; deinde opere albario ſ. tectorio politur.*

41, 1 CALIDARIAE) qua loca in balneis ſciſſa et corrupta reficiebantur. Salmaſius ad Solinum c. 52 p. 771. SCHOETTG.

41, 1 FRIGIDARIAE) qua piſcinarum, ciſternarum ac puteorum rimae ac lacunae farciebantur ac ſolidabantur. Salmaſius l. c. SCHOETTG.

41, 2 REMISSVM) quod, poſtquam apud ignem ferbuit, ſtatim colorem remittens vſurpatur. Exempla habet Barth. Adu. 38, 1. SCHOETTG. *Remitti* cum de ſale dicitur, eſt dilui; ſed hic quidem non aliam intelligo remiſſionem, quam liquefactionem ſ. reſolutionem, vt quae ſicca ſunt liquidis poſſint infriari. Ad infriationem illam pertinere videtur illud *ſuper,* quo mox vtitur, *Ammoniacum ſuper remiſſum etc.*

41, 2 FICVM) Etiam Plinii maltham ingreditur 36, 25 ſ. 58 Adſcribemus, ſi iuuare queamus: *Maltha e calce fit recenti. gleba vino reſtinguitur, mox tunditur cum adipe ſuillo et ficu duplici linamento.* Duo vltima verba, neſcio an bene emendet atque interpretetur Harduinus, qui legi vult *linimento,* et intelligi corium duplex, quo inducenda ſint tectoria parietum. Sed quid parieti cum maltha? *Linamento* forte illinenda maltha, eoque deinde vtendum ad explendas rimas ad eum modum, vt vulneribus non imponuntur modo linamenta emplaſtro illita, ſed etiam

frigidariae, ſanguinem bubulum, florem calcis, ſcoriam ferri, pilo vniuerſa contundes, et ceroti inſtar efficies, et curabis adlinire. Item ſeuum liquefactum cribellato cineri admiſtum frigidae aquae inter rimas labenti, ſi adlinatur, obſiſtet.

XLII. SI aquae copia eſt, fuſuras [a] balnearum debent piſtrina ſuſcipere; vt ibi formatis aquariis molis, ſine animalium vel hominum labore frumenta frangantur.

XLIII. INSTRVMENTA [a] vero haec, quae ruri neceſſaria ſunt, paremus [b].
Aratra ſimplicia, vel ſi plana regio permittit, aurita, quibus poſſint [c] contra ſtationes
humoris hiberni, ſata celſiore [d] ſulco attolli. Bidentes [e], dolabras, falces putatorias,
2 quibus in arbore vtamur et vite. Item meſſorias vel foenarias, ligones, lupos, id eſt
ſerrulas manubriatas minores maioresque ad menſuram cubiti, quibus facile eſt, quod [f]
per ſerram fieri non poteſt, reſecando trunco [g] arboris, aut vitis interſeri: acus, per
quas in paſtinis ſarmenta merguntur: falces a tergo acutas atque lunatas: cultellos item
curuos [h] minores, per quos nouellis arboribus ſurculi aridi aut extantes facilius ampu-
3 tentur. Item falciculas [i] breuiſſimas tribulatas [k], quibus filicem [l] ſolemus abſcinde-
re; ſerrulas minores, vangas [m], runcones, quibus vepreta perſequimur; ſecures
ſimplices vel dolabratas; ſarculos vel ſimplices vel bicornes [n], vel aſcias in [o] auerſa [p]
parte referentes raſtros. Item cauteres, caſtratoria ferramenta atque tonſoria, vel
4 quae ad animalium ſolent pertinere medicinam. Tunicas vero [q] pellicias [r], cum
cucullis, et ocreas [s] manicasque de pellibus, quae vel [t] in ſiluis, vel in vepribus,
ruſtico operi [u] et venatorio [x] poſſint eſſe communes. Expletis [y] his quae pertinent
ad generale praeceptum, nunc operas ſuas ſingulis menſibus explicabimus [z], et a
menſe Ianuario faciemus initium.

[T. XLII.] a) *fuſuras Barth. fuſura* alii. *ſulfura* et *priſtina* ſunt mendae *Gr.* hoc etiam *Heru.* [T. XLIII.] a) *Inſtrumenta vero haec* om. *P.* b) *praeparemus I. I —— G.* c) *poſſit Lugd. E.* d) *celſior ſulcus attolli P. celſior ſulcus attollere Lugd. I. B. R. E.* e) *dolabra E.* f) *quod —— reſecando* om. P. g) *truncis arb. interſeri, quod per ſarpam fieri non poteſt: acus P.* h) *curuos* om. *P.* i) *faculas P.* k) *tabulatas Lugd. tubulatas E.* l) *filicem perſequimur: ſerr. Ienſſ.* m) *vuangas I. B. R. bangas P. bancas Pal. vanguas E.* n) *et aſcias E.* bene. o) *in —— raſtros* om. *P.* p) *aduerſa I. B. R.* q) *vero* om. *P.* r) *pelliceas I. I —— G.* s) *ocreis manicas P.* t) *vel* om. *P.* u) *operiet, et I. B. R.* x) *poſſunt E.* bene. y) Verba: *Expletis etc.* ordiuntur ſequ. librum *Lugd. I. B. R. E.* z) *explicantes a I. B. R.* abeſſe notat *Barth.*

etiam duplicia inferciuntur. Veniebat etiam illud in mentem, ſi forte in voce *duplici pix* lateat, et *linamentum* pro ſtuppa ſit, quam Palladius commemorat, vt ſcripſerit Plinius, *cum pice et linamento* aut modo ſimili.

41, 3 ITEM MALTHAE FRIGIDARIAE) Hic titulus eſt eorum, quae ſequuntur, ſiue datiuum ſingularem dicas, ſiue pluralem nominatiuum.

42 FVSVRAS) Si *fuſuras* non placeat, tamquam ἅπαξ hoc quidem intellectu λεγόμενον; *fuſoria* legamus, qua vſus eſt noſter 1, 17, 1 et 1, 37, 4.

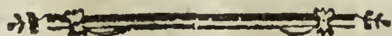
42 MOLIS AQVARIIS) Mirum videtur molarum aquariarum, rei incredibiliter vtilis et prope diuinae, tam raram apud veteres mentionem, et vſum: cui vix aliam cauſam adſignauerim, quam ſeruorum copiam, quos in pinſendo occupari vellent. Habet deſcriptionem molae aquariae Vitruuius 10, 10. Et tamen cum Plinius proderet, 18, 10 ſ. 23 *Maior pars Italiae ruido vtebatur pilo: rotis etiam, quas aqua verſet obiter et molat.* Vitruuiana deſcriptio etiam in hoc imperfectior eſt noſtris molis, quod nullam mentionem habet ſubtiliſſimae illius per pannum laneum cribrationis, qua ad delicias vſque frumenta laeuigantur.

43, 1 AVRITA) Aratris auritis, niſi fallor, opponuntur βραχέα, Geop. 3, 1. SCHOETTG.

43, 2 PER SERRAM) Non negligenda lectio Medicea, *per ſarpam*, quae videtur ἅρπη Graecorum eſſe, a qua *ſarpi* dicuntur, et *ſarpta vineta* apud Feſtum.

43, 3 DOLABRATAS) Earum imaginem, niſi fallor, expreſſit Graeuius ad Florum 4, 10, 10

43, 4 AD GENERALE PRAECEPTVM) Ian. 13, 4 *generalia* vocat abſolute. Ita etiam Columella praeceptum vocat librum ſuum vndecimum 11, 1, 2.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS[a].

TIT. I.

IANVARIO menſe locis temperatis ablaqueandae ſunt vites, quod Itali excodicare appellant, id eſt circa vitis codicem [a] dolabra terram diligenter aperire, et purgatis omnibus velut lacus efficere, vt ſolis teporibus et [b] imbribus prouocentur.

II. APRICIS, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda ſunt, et a pecore vindicanda.

III. PINGVES et ſicci agri proſcindi et apparari [a] iam poſſunt. Sed boues melius collo, quam capite iunguntur; quos, vbi ad verſuram venerint [b], arator retineat, et iugum propellat, vt eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, quam centum viginti pedum eſſe non debet. ſeruandum [vero [c]] eſt, ne inter ſulcos non mota [d] terra relinquatur. Glebae omnes dolabris [e] diſſipandae 2
ſunt. Sed aequaliter terram motam [eſſe] cognoſcis, ſi tranſuerſam per ſulcos perticam

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii Lib. II.] a) *Siue Ianuarius I. B. R.* Semper menſis nomen in titulo librorum eſt, qui deinde incipiunt, *Hoc menſe etc.* quod initium eſt etiam in *Lugd.* [T. I.] a) *radicem I. I —— Gry.* b) *et imbribus* om. *Lugd.* [T. III.] a) *aperiri E.* bene. *apta P.* b) *veniunt I. B. R.* c) *vero* om. *Lugd. I. B. R. E.* d) *aequaliter mota I. B. R.* e) *dolabris* om. *E.* non male v. not.

IANVARIVS. Menſium nominibus caſu recto appellauit libros ſuos praeter primum et vltimum Palladius, ſi vera eſt ratio, quam ſeruari diximus in primis editionibus, vt vnusquisque liber incipiat *Hoc menſe.*

1 ITALI) ruſtica dialecto: nam hoc verbum non eſt bonorum ſcriptorum, ſed ruſticorum. Vide BARTHIVM Adu. 13, 2. Ergo Romana lingua erat eruditiorum, Italica vero vulgi. Sic Vegetius de arte Veter. 1, 56 producit tale vocabulum: *cratis, quae iacca vocatur a vulgo.* Perinde enim apud nos verba ſunt quaedam plebeia, quibus artis ſuae terminos vulgus enunciat, a quibus tamen in ſcribendo abſtinemus. SCHOETTG. Catalogum ſatis magnum texuimus eorum, quae ruſticorum propria in his libris dicuntur, quem retulimus in Indicem v. *Ruſticae* voces.

1 EXCODICARE) Iſidorus Orig. 17, 5. *Oblaqueare eſt circa codicem terram aperire, et velut lacus efficere. Hoc aliqui excodicare appellant.* SCHOETTG.

1 CIRCA VITIS RADICEM) In Manuſcripto libro puto veram lectionem ſupereſſe: *id eſt, circa vitis codicem.* Eamque confirmat Auctor libri de Arboribus, quem ego cur Gargilio Martiali adſcribam, cauſſas in Commentario de dubiis ſcriptoribus diſſerui, cap. X *quaecunque in cliuis erunt poſitae, ita ablaqueandae ſunt, vt a ſuperiore parte ſecundum codicem lacuſculi fiant.* et Columella lib. IV cap. 8. Sed ipſa Etymologia non ſinit dubitare. BARTHIVS 38, 4.

3 Deſcripſit Creſc. 2, 20 et a verbis: *Obſeruandum ne lutoſus* etc. 2, 15.

3, 1 BOVES MELIVS COLLO) Col. 2, 2, 27.

3, 1 ARATOR RETINEAT) Hic locus e Columellae 2, 2 excerptus integer non videtur; haec enim apud Columellam leguntur: *Arator retineat, et in priorem partem iugum propellat, vt eorum colla refrigeſcant, quae celeriter conflagrant, niſi aſſidue refrigerentur.* In vetuſto Florentino codice Palladii locus ſic repertus eſt: *arator retineat in iugum propellens vt eorum colla refrigerentur.* In Vaticanis vero libris manu exaratis: *et iugum propellant, vt corda* etc. vitioſe. PONTED.

3, 2 DOLABRIS) ἐπεξήγημα Creſcentius addit *vel malleis aut ligonibus.*

ticam mittas: quae res saepius facta, bubulcos ab hac negligentia submouebit. Obseruandum [est [f],] ne lutosus ager aretur, aut (quod [g] saepe fit) post longas siccitates leui imbre perfusus. nam terra quae lutosa tractatur [h] in primodio [i], fertur
3 toto anno non posse tractari: quae autem supra leuiter infusa est, et subter sicca, si tunc aretur, asseritur per triennium sterilis fieri. Et ideo mediocriter infusus ager, vt nec lutosus nec aridus sit, proscindi debet. Si collis est, transuersus per latera sulcetur. quae forma tunc seruanda est, cum semen accipiet.

IV. SI clemens fuerit hiems, ordeum Galaticum, quod graue et candidum est, circa Idus Ianuarias [a] seramus locis temperatis. octo modiis iugerum [b] complebitur.

V. CICERCVLA [a] mense hoc seritur, loco laeto, caelo humido. tres modii iugerum complent. Sed hoc genus seminis raro respondet, quia decipitur austro, vel siccitate dum floret, quod tunc prope necesse est euenire.

VI. HOC mense vltimo colligendi seminis causa non pabuli secandi, vicia seritur. iugerum sex modii occupant. Serenda est in terra proscissa post horam secundam vel tertiam, cum ros esse desierit, quem ferre non potest. sed statim cooperienda est ante noctem. nam si nuda manserit, noctis humore corrumpitur. Obseruandum est [a] ne ante vigesimamquintam [b] lunam feratur, quia sic satam limaces persequuntur.

VII. FOENVM graecum in Italia colligendi seminis causa, mense Ianuario vltimo, circa Februarias Calend. [a] serimus. sex modii iugero sufficiunt [b]. Arandum est [c] spisse, sed non alte. nam si plus quam quatuor digitis obruatur, difficile nascitur. idcirco quidam minimis aratris proscissa prius terra seminant, et sarculis statim sata cooperiunt.

VIII. ERVVM [a] seri et hoc mense nouissimo [b] potest, loco sicco et macro. in iugero quinque [c] modii seruntur.

IX. HOC mense serenis et siccis diebus, dum gelicidium [a] non est, sunt sarculanda frumenta. quod opus [b] plerique negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, et [c] necentur frigore subsecuto. mihi autem [d] videtur herbosis locis tantum esse faciendum. Sed triticum et far sarritur quatuor foliorum; ordeum quinque; faba et legumina, cum supra terram quatuor digitis fuerint.
2 Lupinus vero, qui vnam radicem habet, si sarculetur, extinguitur; quod [e] nec desiderat,

f) *est* om. *E.* g) *qui saepe sit* sine parenthesi *Cr.* h) *aratur Barth.* i) *principio P.* [T. IV.] a) *Ianuarii P. E.* b) *iuger Barth.* [T. V.] a) *Cicerula E.* [T. VI.] a) *est* om. *P.* b) *vigesimam l. E.* [T. VII.] a) *Kal.* hic et vbiq. *Lugd.* b) *ad iugerum sufficient E.* c) *est* om. *P.* [T. VIII.] a) *heruum Lugd. herbum I. B. R. E.* b) *vltimo Lugd.* c) *sex Barth.* [T. IX.] a) *gelu Barth. gelicidia E.* b) *opus* om. *E.* c) *aut P.* d) *autem* om. *Lugd. P. E. Hoc videtur Barth.* e) *quod - - affligit* desunt *P.*

3, 2 NE LVTOSVS AGER) Colum. 2, 4, 5.
4 IVGERVM) Liber calamo scriptus, *iuger* habet. vt et cap. seq. *tres modii iuger complent.* De quo viderint docti: sequior aetas *iugeres* dixit. Arno Episcopus: *Tempore Caroli Magni, iugeres vinearum duas prope ciuitatem Reganospurgam.* BARTH. Quae hoc capite habentur, extant apud Columellam 2, 9, 16 vbi tamen *sex modiis* legitur, non *octo.* SCHOETTG.

5 DECIPITVR) Suspicabar *deciditur*, vel *decutitur.*
6 SERENDA EST) Colum. 2, 11. SCHOETTG.
9, 2 LVPINVS VERO QVI VNAM TANTVM RADICEM HABET) Crescentius 3, 100 *Quia vnam tantum radicem habet.* Ita Columella 2, 12 *Excepto tamen Lupino, cuius semini contraria est sarritio, quoniam vnam radicem habet*

rat, quia herbas praeter auxilium cultoris affligit. Faba autem ſi bis ſarculetur [f] proficiet, et multum fructum et maximum afferet [g]; vt ad menſuram modii complendi [h] freſa propemodum ſicut [i] integra reſpondeat. Si ſiccas ſegetes ſarculaueris, aliquid [k] contra rubiginem praeſtitiſti. maxime [l] ordeum ſiccum ſarrietur.

X. PASTINVM fieri nunc tempus eſt: quod fit tribus generibus, aut terra in
totum foſſa [a], aut ſulcis, aut ſcrobibus. Terra tota debet effodi, vbi ager immun-
dus eſt, vt ſilueſtribus truncis et radicibus filicis, vel herbarum noxiarum ſpatia li-
berentur. vbi autem mundae ſunt nouales, ſcrobibus paſtinemus aut ſulcis: ſed
ſulcis melius erit, quia humorem in [b] tota ſpatia paſtinata transmittunt. Fiunt er- 2
go ſulci tanta longitudine, quantam deſtinaueris [c] tabulae; latitudine pedum duo-
rum [et] ſemis, vel trium, ita vt iuncti duo foſſores deſignatum linea ſpatium bi-
dentibus perſequantur altitudine trium vel duorum [d] [et] ſemis pedum. Deinde
ſi per homines vinea colenda eſt [e], tantum crudi ſoli relinquimus, et ſic alter ſulcus
imprimitur. ſi vero arandae ſunt vineae, quinque vel ſex pedum ſpatia, quae non
ſunt fodienda, in medio relinquemus [f]. Quod ſi ſcrobes fieri placeat; faciemus 3
tribus pedibus altas, duobus ſemis latas, tribus longas. Siue foſſoribus colantur
vineta, ſeu bubus, eadem ſpatia, quae inter ſulcos ſunt dicta, ſeruemus [g]. Vltra
tres vero pedes altius fodiendae ſcrobes non ſunt, ne laborent frigore ſarmenta quae
pangimus. Latera ſcrobibus aequaliter inciſa ſint, ne obliqua vitis ſaucietur alte
nitentibus ferramentis cum foſſor incumbet. Paſtini [h] vero, quod omne verſabitur, 4
trium vel duorum ſemis pedum altitudine terra vniuerſa fodietur [i]. in quo erit dili-
gentia, ne crudum ſolum fraude occulta foſſor includat. quam rem ſubinde cuſtos [k]
virga,

f) *non affligitur, ſed* inſ. *P.* g) *reddit E. reddet P. Lugd. redditura vt I. B. R. Barth.* h) *complendi* om. *Barth.* i) *ſicut* om. *P.* k) *et* inſ. *Barth.* l) *maxime ſi I. I —— G.* [T. X.] a) *in totum effoſſa E.* b) *velut in totum I. B. R. Barth. Lugd. Cr. 4, 7. E.* c) *decreueris E.* d) *duum ſemis Lugd. E.* e) *v. colligenda eſt E.* f) *relinquimus I. B. R. relinquentur P.*) *ſeruentur P. ſeruare debemus E.* h) *Paſtino vero omne quod I. B. R. Lugd. E.* i) *a. vniuerſa fodiantur E.* k) *per ſpatia quae fodiuntur cuſtos exploret virga P.*

bet, quae ſiue ferro ſucciſa eſt, ſeu vulnerata, totus frutex emoritur. PONTED.

9, 2 ET MVLTVM FRVCTVM ET MAXIMVM AFFERT) Vetus lectio —— *proficiet et multum fructum et maximum redditura.* Cuba vero transſcripſit: *proficiet multum fructum et maximum redditura.* Illud etiam *bis* ſuſpectum habeo, et libentius legerem non *bis*, ſed *ter*, vt apud Columellam 2, 12 a quo haec omnia excerpta: *Adeoque*, inquit Columella, *fabam ſariendam cenſeo, vt exiſtimem deberi ter ſarriri, nam ſic cultam comperimus non ſolum multiplicare fructum, ſed exiguam portionem in valuulis habere.* Et cap. 13 *Fabae modii quatuor vel ſex in veruacto duas operas bubulcorum retinent, at in reſtibili vnam. Occantur ſeſquiopera, ſarriuntur ſeſquiopera, iterum ſarriuntur vna opera, et tertio vna, metuntur vna.* PONTED.

9, 2 FRESA —— SICVT INTEGRA) *Integram* intelligo cum valuulis: nam alioquin freſa faba illam, quae liberata eſt valuulis, non aequare debet tantum, ſed ſuperare: idque ex tota mo-lendi ratione, legibusque adeo ciuitatum circa hanc rem apertum putamus.

10, 1 TERRA IN TOTVM FOSSA) quae ratio paſtinum κατ' ἐξοχὴν vocatur v. g. Febr. 9, 13.

10, 1 IN TOTA SPATIA) In codice priſco: *quia humorem velut in totum ſpatia paſtinata transmittunt.* Ego emaculandum arbitror: *velut in totum.* Quod ſerie perlecta placiturum arbitror. BARTH.

10, 2 SI VERO ARANDAE SVNT) Intelligo, ſi ea quae foſſores cruda reliquerunt, deinde aranda ſunt: cum vero paullo ante dicitur, *ſi per homines vinea colenda eſt*; *ſolos* intelligo, non adiutos iumentis.

10, 3 NE LABORENT FRIGORE) Cum radii ſolis vltra dictum ſpatium vix penetrent.

10, 3 OBLIQVA VITIS) quae non in media ſcrobe poneretur, ſed ad latera et angulos Vid. Col. 4, 4, 1 it. 5, 5, 2.

10, 4 IN QVO ERIT DILIGENTIA) Deſideratur fortaſſe *adhibenda.* Creſcentius vulgatam ſequitur lectionem: Non ita vernacula Pal-

ladii

virga, in qua praedictae altitudinis modus designatus est, per spatia quae fodiuntur, exploret. Radices omnes et purgamenta, maxime rubi et filicis, in summum regeri [1] faciat. Quae cura in omni positionis genere et vbique seruanda est.

XI. TABVLAS autem pro domini voluntate [a], vel loci ratione faciemus, siue integrum iugerum continentes [b], seu medium; seu quartanariam [c] tabulam, quae quartam [d] iugeri partem quadrata [e] conficiet.

XII. MENSVRA vero [a] pastini haec est, [vt [b]] in tabula quadrata iugerali [c], centeni octogeni pedes per singula latera dirigantur, qui [in [d] se] multiplicati trecentas vigintiquatuor [e] decempedas quadratas [f] per spatium omne complebunt. secundum hunc numerum omnia quae volueris pastinare [g], discuties. Decem [h] et octo enim decempedae, decies et octies supputatae, trecentas vigintiquatuor [i] explebunt. Quo [k] exemplo doceberis in maiore agro [l] vel minore mensuram [m].

XIII. SED [a] solum vineis ponendis [b] nec spissum sit nimis, nec resolutum [c]; propius [d] tamen resoluto: nec exile [e], nec laetissimum; tamen laeto proximum: nec campestre, nec praeceps; sed potius edito campo: nec siccum, nec vliginosum; modice tamen rosidum: nec salsum, nec amarum, quod vitium sapore corrupto vina [f] contristat.
2 Caelum mediocris qualitatis, tepidum tamen magis quam frigidum;

l) *reici Barth.* [T. XI.] a) *voluptate Lugd.* b) *facientes P. E.* sed correctum est. c) *quaternariam I. B. R. Barth. Pol. Lugd.* d) *tertiam P.* e) *quadrati Barth.* qui suspicatur *quadratim.* [T. XII.] a) *vero* deest *I. B. R.* b) *vt* om. *E. Lugd. I. B. R.* c) *vt* ins. *E. Lugd. I. B. R.* d) *in se* om. *Lugd. I. B. R. E.* e) *XX et IIII Pedas Lugd. et* 24 *P.* f) *quadrati P.* g) *pastinorum Barth.* h) *Nam* 18 *dec. P.* i) 24 *decempedas P.* k) *De quo I. B. R.* l) *agri vel in min. mensura I. B. R.* m) *mensurare Barth.* [T. XIII.] a) *Sed* om. *P.* b) *faciendis E.* c) *res. sit tamen I. B. R.* d) *proprius E. P.* e) *nec lentissimum E.* item mox *lento.* f) *vino consistat P.*

ladii interpretatio: *E vuolsi auere grande diligenza.* PONTED.

10, 4 CRVDVM SOLVM) Ms. *rudum solum.* Sed *crudum* est apud Columellam 3, 13. Porro mos erat Romanis patribus familias *Custodes* apponere iis, qui in vineis opus faciebant, vt hic vides, et apud Catonem c. 33 idque inde, quod erant, qui vineas curandas conducerent, qui *Conductores* appellabantur. Columella l. c. *Sic compositum organum cum in sulcum demissum est, litem domini et conductoris sine iniuria decidit.* Custodes ipsi *Exactores* quoque appellabantur. Idem Columella: *Opus est autem perito et vigilante exactore, qui ripam erigi iubeat, sulcumque vacuari.* BARTH.

10, 4 CVSTOS VIRGA —— EXPLORET) Vid. Col. 2, 4, 3 it. 3, 13, 10 sq.

11 TABVLAS) Haec vox apud rei rusticae Scriptores quamuis aream quadratam denotat. Sic alibi apud nostrum Palladium 3, 9, 9 *iugeralis tabula*, quae iugeri modum explet. Et 3, 9, 11 *tabulatim disponere*, id est, per eiusmodi tabulas. Haec Goesius Ind. Agrar. v. *Tabula.* Sed apud Agrimensorios scriptores *tabula vna habet quadratas perticas LXXII*, vt exstat in Fragmento de iugeribus metiundis p. 311 edit. Goes. SCHOETTG.

11 QVAE QVARTAM IVGERI PARTEM) Varietas lectionis supra adnotata facit, vt suspicer aliquid excidisse de tabula *ternaria, quae tertiam iugeri partem conficiat.* *Quaternariam* alioquin praetulerim *quartanariae.*

12 TABVLA QVADRATA IVGERALI) Quam gromatici tabulam vocant, ea est quarta pars iugeri habens pedes quadratos 7200 s. decempedas 72. (vid. fragm. modo laudatum ad tit. 11 a Cl. Schoettgenio) Sed hic aliter accipit Palladius, sumit mediam proportionalem inter longitudinem iugeri 240, et eius latitudinem 120, quae est 180, cuius quadratum sunt pedes 32400 s. decempedae 324. Qui modus multo maior est ipso iugero, cuius decempedae quadratae sunt 288 s. pedes 28800.

13 Compara Columellam 3, 11 et 12; Plin. 17, 4 et 5.

13, 1 CONTRISTAT) iniucunda et amara reddit. *Triste* enim iniucundum notat. Lucretius 1, 9 —— *quoniam haec ratio plerumque videtur Tristior esse, quibus non est tractata.* Virgilius Ecl. 3, 80 *Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.* Amarum autem notat eidem Georg. 2, v. 126 *Media fert tristes succos, tardumque saporem Felicis mali.* vbi Seruius: *tristes, amaros, vt tristesque lupini.* SCHOETTG.

13, 2 IM-

frigidum; ſiccum potius quam nimis imbridum [g]. Sed ante omnia vitis procellas
ventoſque formidat [h]. Ad paſtinandum rudes agros potius eligamus, vel maxime
ſilueſtres. vltima conditio eſt eius loci, in quo fuerunt [i] vetuſta vineta. Quod [k] ſi
neceſſitas coëgerit, prius multis arationibus exerceatur, vt abolitis [l] radicibus prio-
ris vineae, et omni earum [m] carie et ſqualore depulſo, nouella vitis tutius poſſit
induci. Tofus et alia duriora, vbi gelu relaxantur et ſolibus, pulcherrimas vineas 3
ferunt, refrigeratis aeſtate radicibus, et humore detento. Sed et ſoluta glarea, et
calculoſus ager, et mobiles lapides (ſi tamen haec omnia glebis ſe pinguibus miſcue-
re [n]) et ſilex, cui [o] terra ſuperpoſita [p] eſt, quia frigidus eſt et humoris tenax, radi-
ces aeſtate ſitire non patitur. Item loca, ad quae de cacuminibus terra [q] decurrit,
vel valles quas fluminum ſaturabit aggeſtio: ſed [r] hoc in iis locis, quae gelu et ne-
bulis infeſta [s] eſſe non poſſunt. Argilloſa terra commoda eſt, argilla autem ſola 4
grauiter inimica, et caetera quae in generalibus dixi. nam locus, qui miſera virgulta
produxerit, vel vliginoſus, vel ſalſus, vel amarus, vel ſiticuloſus et aridus approba-
tur [t]. niger ſabulo et rubeus [u] vtilis eſt, ſed cui fortis terra permiſta eſt. carbuncu- 5
lus, niſi ſtercoretur, macras vineas reddit. in rubrica difficilius comprehendunt,
quamuis poſtea nutriantur. ſed hoc genus terrae operibus inimicum eſt, quia paruo [x]
vel humore vel ſole [y], nimis madeſcit aut dura eſt. At maxime vtile ſolum eſt,
quod inter omnes nimietates temperamentum tenebit, et raro proximum, quam
denſo fuerit. Plagam caeli vinea ſpectare debet locis frigidis meridianam, calidis 6
ſeptentrionalem, tepidis orientem; ſi tamen Auſtros vel Euros regio non habeat
inimicos. quod ſi hoc eſt vitium, melius in Aquilonem vel Fauonium vineta dirigi-
mus. Sed locus qui paſtinandus eſt, prius impedimentis et omnibus eliſis [z] libere- 7
tur arboribus, ne poſt calcatu aſſiduo terra effoſſa ſolidetur. Si campus eſt, duobus
ſemis

g) *vmbridum Lugd.* h) *nimis for. P.* i) *fuerant E.* k) *qui Lugd.* l) *oblitis Iuntt.* m) *eius P.* n) *miſcuerint I. I — G. miſcuerunt Lugd. E.* o) *circum terram ſuppoſitus, quia P.* p) *ſuppoſita Lugd. Barth. E. I. B. R.* q) *aqua Barth.* r) *ſed hoc —— poſſunt* om. *Pol.* s) *infecta E.* t) *reprobatur I. I —— G. adprobatur Lugd.* u) *rubens I. I — G. E.* x) *quia paſtino vel h. E. paruo humore nimis madeſcit, et paruo ſole nimis dureſcit I. I —— G.* y) *vel* inſ. *P.* z) *eliſis* om. *P*

13, 2 IMBRIDVM) Vtitur hac voce etiam Solinus c. 4 *Homo Sardus opem plurimam de imbrido caelo habet.* SCHOETTG. Non temere negligenda lectio codicis Lugdunenſis. Notum ὄμβρον Graecorum eſſe *imbrem.*

13, 2 CONDITIO) qualitatem vocant Philoſophi. Sic Siculus Flaccus *de conditionibus agrorum* h. e. qualitatibus ſcripſit, quod ad agrimenſoriam rem attinet. Confer Pareum Lex. Crit. p. 248. SCHOETTG.

13, 2 ET OMNI EARVM CARIE) Creſcentius 4, 6 *et omni eius* (vineae nimirum prioris) *carie ac ſqualore depulſo.* PONTED.

13, 3 CVI TERRA SVPERPOSITA EST) In Mſ. lego: *terra ſuppoſita eſt.* Male. Nam Col. 3, 11 *vineis amicus etiam ſilex cui ſuperpoſitum eſt modicum terrenum.* BARTHIVS. Nimirum *ſuppoſita* et *ſuperpoſita* in Mſ. vna modo lineola priorem perſecante differunt. Vid. ad Col. 3, 13, 12.

13, 3 TERRA DECVRRIT) In eodem codice eſt: *aqua decurrit.* nec ipſum bene. Nam Columella: *montium ima, quae a verticibus defluentem humum receperint.* Quae notamus, ne quis in ea incidens vetuſtate erroris in membranis turbas det. BARTHIVS.

13, 4 IN GENERALIBVS) h. e. libro primo, quem etiam *praeceptum generale* vocat 1, 43, 4. Locus, quem hic deſignat eſt 1, 7, 1.

13, 4 MISERA VIRGVLTA) quae minime laeta ſunt. Vt ibidem *contriſtari* vinum dicitur, quod aceſcit aut auſtereſcit. Sic Virgilius *miſerum* carmen pro infelici dixit. *Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen.* BARTHIVS. Credo ea intelligi, quae Plinio 17, 5 ſunt *retorride nata.*

13, 4 APPROBATVR) Ne reponerem alteram lectionem *reprobatur,* obſtitit ipſe Palladius, cui in fine huius tituli *approbare* eſt experimento cognoſcere.

13, 5 QVIA PARVO VEL HVMORE) Terra rubricoſa dum ſiccatur, dura euadit. Creſcentius

ſemis pedibus [a] paſtinetur; ſi cliuus, tribus; collis praeruptus quatuor, ne [b] citius terra decurrat; vallis vero duobus pedibus. Sed ager vliginoſus, qui humores altius foſſus eructat, ſicut Rauennatis ſoli, non [c] amplius quam [d] in pedem ſemis effodiatur.
8 Illud experimentis aſſiduis comprehendi, vites melius prouenire, ſi vel ſtatim foſſae terrae [e], vel non longe ante, pangantur, cum tumor paſtini nondum repetita ſoliditate ſubſedit. Haec quoque [f] in faciendis ſulcis [g] et ſcrobibus approbaui, maxime vbi mediocris eſt terra.

XIV. MENSE Ianuario lactuca ſerenda eſt, vel Decembri, vt planta eius Februario transferatur. itemque [a] Februario ſeritur, vt poſſit Aprili menſe transferri. Sed certum eſt eam toto anno bene ſeri, ſi locus ſit laetus, ſtercoratus, irriguus. Antequam pangatur, radices eius reſecemus aequaliter, et liquido fimo linamus [b]: vel [c]
2 quae iam pactae [d] ſunt, nudatae laetamen accipiant. Amant ſolum ſubactum, pingue, humidum [e], ſtercoratum. Inter has herba [f] manu euellenda [g] eſt, non ſarculo. Latior [h] fit, ſi rara ponatur, vel cum producere incipiet [i] caulem, eo leuiter [k] inciſo gleba prematur [l] aut teſta. candidae fieri putantur, ſi fluminis arena vel lito-
3 ris frequenter ſpargatur in medias, et collectis ipſae foliis alligentur. Si vitio loci vel temporis vel ſeminis, cito lactuca dureſcit, planta eius auulſa, et denuo poſita teneritudinem conſequetur [m]. Item multis ſeminibus condita naſcetur, ſi caprini ſtercoris baccam [n] ſubula ſubtiliter excauaueris, et in ea ſemen lactucae, naſturcii [o], ocimi, erucae, radicis immiſeris, et [p] tunc inuolutam fimo baccam, terra [q] optime culta, breui ſcrobe demerſeris. raphanus nititur in radicem. caetera ſemina in ſum-
4 mo, lactuca pariter mergente [r], proſiliunt, ſingulorum ſapore ſeruato. Alii [s] hoc ita

a) *paſſibus E.* b) *ne —— pedibus* om. *P.* c) *non in I. B. R.* d) *quam pede P.* e) abeſt *terrae E.* f) *Hoc quoque E.* g) *ſulcis* om. *P.* [T. XIV.] a) *Item Febr. E.* b) *lingamur P. liniamus I. B. R. E.* c) *vel* om. *P.* d) *panctae I. B. R.* e) *humiditer Barth.* f) *herbas Lugd. I. B. R.* g) *vellenda eſt E.* h) *laetior Barth.* i) *incipiet* om. *P.* k) *leniter P.* l) *ponatur P.* m) *exequetur P.* n) *bacam Cr.* o) *naſtratio, eru. P.* p) *et* om. *I. B. R. E.* q) *terrae opt. cultae Lugd. E.* r) *emergente Cr.* s) *Alii hoc - - - - - - lactis exuberet* deſunt *P.*

tius 4, 6 *Quia paruo vel humore vel ſole aut nimium madeſcit, aut nimis ſiccatur.* Columella 3, 11 *Grauis eſt rubrica, vt idem Atticus ait, et ad comprehendendum radicibus iniqua. Sed alit eadem vitem, cum tenuit: verum eſt in opere difficilior quod neque humentem fodere poſſis, quod ſit glutinoſiſſima; nec nimium ſiccam, quia vltra modum praedura.* PONTED.

13, NE TERRA DECVRRAT) Quo profundius enim paſtinatum eſt, tanto maior eſt terrae motae moles, quam proinde aquae mediocris copia loco mouere non poteſt.

13, 7 IN PEDEM SEMIS) Col. 3, 13, 9 *ſeſquipedem* vocat.

13, 8 VEL NON LONGE ANTE) Ante paſtinationem nullum arboris genus induci poteſt: idcirco vitioſe legitur *ante* pro *poſt*, quae vox poſt extat in Creſcentio 4, 7. PONTED. Intelligamus poſt haec verba ἀπὸ τȣ̃ κοινȣ̃ participium *foſſae*, et ſana erunt omnia, reſpondebuntque ſibi aduerbia *ſtatim*, et *non longe ante*.

14, 1 HVMIDVM, STERCORATVM) Mſ. *ſtercoratum humiditer.* Differentiam quidem inter ſtercorationem humidam et arentem habes apud Columellam, licet in alia re 3, 11. BARTHIVS.

14, 2 CANDIDAE FIERI) Geop. 12, 13.

14, 3 CAPRINI STERCORIS BACCAM) Germani quidam, *Ziegenlorbern.* Ita vero vocantur ob ſimilitudinem ſtercora, quae ſigillatim decidunt, Graeci σπυράδας et σπυράθȣς vocant, Plinius Valerianus *pilulas.* Reineſius V. L. 2, 8 p. 199; Vegetius Artis Veter. 1, 47 *Et ſtercoris modicum, h. e. duas aut tres pillulas.* SCHOETTG. Habent hoc artificium Creſc. 8, 8; Didymus Geop. 12, 14.

14, 4 LACTVCA PARITER MERGENTE) Probat Creſcentianum *emergente* Cl. PONTEDERA. Retinuimus tamen *mergente*, quia nobis non videbatur Palladius hoc tantum indicare, vna emergere iſta ſemina, quod et ipſum verum eſt; ſed illud, reliqua ſemina ſorberi quaſi h. e. *mergi* lactuca, vt iis tantum *condita ſit*, quod dicebat initio. Didymus: καὶ ἔσαι θρίδαξ τῶν συνεμβληθέντων σπερμάτων συμφυής. Et in titulo ὥϛε θρίδακα ἔχειν ἐν ἑαυτῇ σέλινον κ. τ. λ. Altera, quam ſtatim tradit, ratio hoc praeſtare videtur,

ita aſſequuntur: Auulſae lactucae folia carpunt, quae radicibus iuncta ſunt, et in
eiſdem gradibus ſurculo punctis [t], praeter raphanum, ſemina ſupradicta deponunt,
ac fimo adlinunt [u]. Sic obruta iterum lactuca praedictorum ſeminum caulibus am-
bietur. [Lactuca [x] dicta eſt, quod abundantia lactis exuberet]. Hoc menſe naſtur- 5
cium conſtat et [y] omni tempore eſſe ponendum, loco quali placebit, et caelo: fi-
mum non deſiderat: humorem quamuis diligat, tamen deeſſe non curat. Si cum
lactuca ſeratur, naſci fertur egregie. Et nunc et menſibus quibus volueris, et locis,
erucam ſerere nil [z] moreris. Hoc [a] etiam menſe caules, et toto anno ſeri poſſunt,
ſed melius aliis quibus adſcriptum eſt. Hoc etiam menſe allium et [b] vlpicum bene
ſeritur [c]: ſed [d] allio alba terra proficiet.

XV. MENSE Ianuario, Februario, et Martio, locis frigidis, calidis [a] vero Octo-
bri et Nouembri, ſorba ſeruntur egregie, ita vt [b] matura in ſeminario ipſa poma
pangantur. Ego expertus ſum multas arbores ex pomis ſponte progenitas, et in
creſcendo et in ferendo extitiſſe felices. Plantas etiam ſiquis ponere voluerit, ha- 2
bebit arbitrium, dummodo calidis locis menſe Nouembri, temperatis Ianuario vel
Februario; frigidis, Martio inclinante diſponat. Amat loca humida [c], montana, et
frigidis proxima, [et [d]] ſolum pinguiſſimum: cuius indicium certiſſimum facit, ſi
frequens vbicumque [e] naſcatur. Planta eſt transferenda robuſtior, ſcrobem deſide-
rat altiorem, et ſpatia largiora [f], vt (quod illi maxime [g] prodeſt) a ventis frequen-
tibus agitata grandeſcat. Si vermes patietur infeſtos, qui in ea rufi ac piloſi ſolent 3
medullae interna ſectari, aliquos ex his ſine arboris iniuria detractos, vicino cre-
memus incendio. creduntur hoc genere, vel fugere vel perire. Si minus ferre
coeperit, tedae cuneus eius radicibus inſeratur, vel circa partem vltimam foſſa fa-
cta, cumulo ingeſti [h] cineris adaequetur. Menſe Aprili ſorba inſeruntur in [i] ſe, in 4
cydoneo, in ſpina alba, vel trunco, vel cortice. Sorba ſeruantur hoc genere: Le-
cta duriora, ac poſita, vbi miteſcere coeperint, fictilibus vſque ad plenum clau-
duntur [k] vrceolis, gypſo deſuper tectis, et bipedanea ſcrobe loco ſicco ſub ſole
merguntur ore peruerſo, et deſuper ſpiſſius terra calcatur. Item ſecta per [l] partes
ſiccantur

t) *panctis* *I. B. R.* u) *alliniunt* *E.* x) *Lactuca —— exuberet* om. *Barth.* y) *et ex I. B. R.* z) *non P.* a) *Hoc —— adſcr. eſt* om. *Barth.* b) *et vlpicum* deſ. *P.* c) *bene ſeretur E.* bene. d) *cui alba I. B. R.* [T. XV.] a) *calidis vero* om. *P.* b) *et natura P.* c) *humida* om. *P.* d) *et* om. etiam *Lugd. E.* e) *vbique Lugd.* f) *latiora E. longiora I. I —— G.* g) *maxime* om. *I. B. R.* h] *ingenti cineres adaequentur E.* i) *in ſe* om. *Barth.* mox *in trunco E.* k) *clauduntur Lugd. claudantur* reliqui. l) *tres* inſ. *Cr.*

videtur, vt vna emergant ſuo ſibi ſeruato folio, reliqua ſemina. Vtrum reſpondeant hodiernis agricolis talia experimenta, non potui reſciſcere.

15 Retulit in ſuas areolas hinc pleraque Creſcentius 5, 27.

15, 2 AMAT LOCA HVMIDA) Cuba: *amat ſorbos* (L. *ſorbus*) *loca frigida montana* etc. Ita fit perfecta ſententia; nam *ſorba*, quae praecedunt, τῷ *amat* adnecti non poſſunt. PONTED.

15, 3 TEDAE CVNEVS) Solenne aduerſus ſterilitatem remedium. Vid. Index v. *cuneus*. it. Pall. Ian. 16, 18 et Oct. 8, 3 *Cuneum ex corno* κεραίας ἐπίκερον commendat in vniuerſum radicibus arborum immittendum Sotion Geop. 10, 87 add. Democr. Geop. 10, 61. Caeterum ſi hoc totum non ſit ſuperſtitioſum, et ad commenticium aliquem initum pertineat, quo foecundentur tanquam a mare arbores: videtur rationem eam habere, vt effectis in fibrarum et canaliculorum falce per cuneum adactum anguſtiis tanto concitatiore motu feratur commeans per omnia cum humore ſpiritus, cumque deinde motum poſt eluctatas anguſtias in liberiora ſpatia delatus aliquantum continuet, ea fere ratione, qua fumum felicius educunt camini in medio anguſtiores, et conis aut pyramidibus truncatis, atque illa ipſa parte qua truncati ſunt ſibi impoſitis, ſimiles.

5 ſiccantur in ſole, et ſeruantur in vaſculis in hibernum [m]. Cum voluerimus vti, aqua feruenti macerata reuireſcunt [n] ſapore iucundo. Aliqui cum pediculis ſuis viridia lecta ſuſpendunt locis opacis et ſiccis. Item ex ſorbis maturis, ſicut ex piris vinum fieri traditur, et [o] acetum. Alii [p] ſorba in ſapa aſſerunt diu poſſe ſeruari.
6 AMYGDALVS ſeritur Ianuario et Februario, item locis calidis Octobri et Nouembri, ſemine et plantis, quae de maioris [q] radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris nihil vtilius eſt quam ſeminarium facere. Fodiemus [r] ergo altam [s] pede [t] vno ſemis aream, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis [u], ita vt acu-
7 mina [x] figamus in terra ſpatio inter ſe binorum pedum ſeparata. Amant agrum durum, ſiccum, calculoſum, caelum calidiſſimum [y], quia mature [z] florere conſueuerunt. ita ſtatuendae ſunt [a] arbores, vt ad meridiem ſpectent. Cum in ſeminario adoleuerint, relictis ibi quae ſpatio ſufficiant plantis, alias transferemus menſe Februario. Sed ipſa amygdala ad ponendum, et noua legamus et grandia, quae antequam ponamus [b], pridie [c] mulſa [d] aqua, ita vt ne nimis, maceremus, ne ger-
8 men extinguat ex multo melle mordacitas [e]. Alii prius fimo liquido per triduum nuces eas macerant: deinde die et nocte eſſe patiuntur in mulſa, ſed quae ſuſpicionem tantum poſſit habere dulcedinis. Cum in ſeminario amygdala diſponimus, ſi ſiccitas interceſſerit [f], ter in menſe rigemus, et herbis naſcentibus circumfodiendo ſaepe purgemus. Terra ſeminarii laetamen habere debet admiſtum. Spatia inter
9 arbores viginti aut vigintiquinque [g] pedum dediſſe ſufficiat. Putandae ſunt Nouembri menſe, vt ſuperflua et arida et denſa tollamus. Seruandae ſunt a pecore; quia, ſi rodantur [h], amareſcunt. Circumfodi [i] non debent quoties florent, quia inde flos eius excutitur. In vetuſtate plus affert. Si ferax non eſt, tedae cuneum terebrata
10 radice mergamus, vel ſilicem ſic inſeramus, vt libro tegente claudatur. Locis frigidis, vbi metus eſt de pruina, Martialis dicit hoc remedio ſubueniri: Antequam floreant [k],

m) *ad hibernum E.* n) *reuiuiſcunt Cr. E.* o) *et* om. *P.* p) *Alii — ſeruari* om. *P.* q) *matris Cr.* r) *Faciemus I. B. R.* s) om. *altam E.* t) *vno ſemipede Cr.* u) *alta* add. *I. B. R.* x) *cacumina I. B. R. E.* y) *et* inſ. *I. I —— G.* z) *maturae I. B. R.* a) *ſunt, vt arbores I. I —— G. Vict.* b) *ponimus I. B. R.* c) *pridie* om. *P.* d) *aquata nimis mulſa macer. Lugd. P. I. B. R. E.* e) *ex mulſo melle E.* f) *interuenerit Cr. interceſſit Lugd.* g) *quindecim pedibus Lugd. E.* h) *ſi rodentur E.* i) *Qui ~~circuf.~~ P.*

ſimiles. Sed plura huius generis ipſa natura in ipſis quoque plantarum animantiumque corporibus machinata eſt, quae perſequi nobis iucundum, ſed haud ſcio an huic noſtro labori non valde accommodatum fuerit.

15, 6 AMYGDALVS) Quae habentur ſ. 6, 7 8 illa pleraque ſua fecit Creſc. 5, 2.

15, 7 AMANT AGRVM DVRVM) Addit Plin. 17, 18 *in pingui aut humida terra mori et ſterileſcere.* Reliqua ſumta ſunt ex eodem. SCHOETTG.

15, 7 MVLSA AQVA, ITA VT NE NIMIS, MACEREMVS) Perobſcura lectio; tradita enim macerandi ratione, et praecepto tempore, quid eſt quod addiderit *vt ne nimis maceremus?* Creſcentius vitioſa omnia, excerpſit: *Quae antequam ponamus in mulſa maceremus multum aquata.* Ienſonii quoque editio vitioſa in hoc loco: *pridie aquata nimis in mulſa maceremus*; Ita Regienſis a Bruſchio procurata. In tribus porro Florentinis manu exaratis libris, et in Vaticanis leguntur eadem: *Pridie mulſa aquata nimis maceremus.* Quae mendoſa quoque. Deſumſit autem ex Columella hoc monitum Palladius, quod de Arb. cap. 22 ſic traditur: *Antequam nucem deponas, in aqua mulſa nec nimis dulci macerato.* id praecepit et libro 5 c. 10. Ex quibus apparet vocem *dulci* temporum iniuria de Palladii libris eliſam; quam ita diſpoſitam fuiſſe arbitror: *pridie mulſa aqua ita vt ne nimis dulci maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas.* Hac adiecta planior euadit lectio, ac ſyncera. Si quis vero quaerat, quid de τῷ *aquata,* quod apud Creſcentium, Ienſonium, Bruſchium, et in codicibus Florentinis ac Vaticanis legitur, ſuſpicer, ex *aqua* atque *ita* ſimul coniunctis compoſitum iudico. PONTED. Nihil mutare volui. *Mulſa aqua, ita vt ne nimis* ſc. mulſa ſit, eadem eſt, quae Creſcentii *mulſa multum aquata,* et Ienſonii et quorundam codicum Mſſ. *aquata nimis mulſa.* Dilutior

floreant [k], radices nudantur, et albi lapides minutiſſimi miſti arenis congeruntur,
et vbi iam [l] tempus videbitur vt debeant germinare, effoſſi iterum lapides ſubmouen-
tur. Teneras nuces amygdalus creabit (vt dicit) ſi ante florem radicibus ablaquea- 11
tis per dies aliquot calida aqua ingeratur [m]. Ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo
ſtipite tribus digitis a radice fiat cauerna, per quam noxium [n] deſudet humorem,
vel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur; vel [ſi]
circa radices ſuillum ſtercus affundas. Amygdala ad legendum maturitatem faten- 12
tur, cum fuerint ſpoliata corticibus. Haec ſine cura hominis ſeruantur in longum.
Si difficulter corium dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Item decoria-
ta, ſi aqua marina lauemus, aut ſalſa, et candida fiunt, et plurimum durant. Men-
ſe Decembri vel [o] Ianuario, circa Idus amygdalus inſeritur: locis vero frigidis, et
Februario: ſi tamen ſurculos condias antequam germinent. Vtiles ſunt, qui de 13
ſummitate ſumuntur. Inſeruntur et ſub cortice, et in trunco. Inſeruntur in ſe,
et in perſico. Graeci aſſerunt naſci amygdala ſcripta [p], ſi aperta teſta nucleum ſa-
num tollas, et in eo quodlibet ſcribas, et iterum [q] luto et porcino ſtercore inuolu-
tum reponas. [TIT. XVI.] NVCEM [iuglandem [r]] ſeremus extremo Ianua- 14
rio, vel [s] Februario. Amat loca montana humida, et frigida, plerumque lapidoſa.
poteſt tamen et locis temperatis iuuante humore nutriri. Serenda eſt nucibus ſuis eo
more, quo et amygdala ſeruntur, et [t] iiſdem menſibus. ſed [u] quas Nouembri [x] men-
ſe diſponis, aliquatenus in [y] ſole ſiccabis, vt exſiccetur [z] noxium virus humoris. Quas 15
vero menſe Ianuario [a] vel Februario poſiturus es, aqua ſimplici pridie macerabis.
Ponemus

k) *floreſcant E.* mox *nudentur —— congregentur, ſubmoueantur.* bene. Sic poſt *ingeratur.* l) *iam dudum vid. P. iam tutum vid. I. B. R.* m) *inferatur P.* n) *noxius humor exſudet P.* o) *et Ian. E.* ſic mox *et Febr.* p) *ſcripta* om. *P.* q) *clauſum* inſ. *Barth.* r) *iuglandem* om. *Barth. I. B. R. E.* s) *vel Febr.* deeſt *P.* t) om. *et* recte *E.* u) *Siquas I. B. R. ſed* deeſt *P.* x) *menſe* om. *P.* y) *in* om. *Cr.* z) *exuatur E.* a) *Ianuarii Februarii Cr.*

Dilutior etiam eſt ea mulſa, de qua ſtatim, *quae ſuſpicionem tantum habere poſſit dulcedinis.* Deſcriptoribus obſcura cum videretur phraſis Palladii, illam explicando fecere dubiam. Nihil hic videtur corruptum, praeter illud *nec minus dulci* C. 5, 10, 12 quod pro *nimis* poſitum eſt.

15, 11 TENERAS NVCES) Haec et ſequentia hauſit ex Africano Geopon. 10, 59. SCHOETTG. Deſcripſit Creſc. 5, 2 extr.

15, 12 AMYGDALA) Florentinus Geop. 10, 58 SCHOETTG.

15, 12 DECORIATA) Expreſſit graecum, quod l. c. habet Florentinus, ἀπολεπίζειν. SCHOETTG.

15, 12 SI TAMEN SVRCVLOS CONDIAS) Creſcentius lib. 5 c. 11: *Si ſurculos colligas et condas antequam germinent: vtiles autem ſunt qui de ſummitate ſumuntur.* Praecipit hoc loco Palladius Nucem Graecam locis calidis menſe Decembri vel Ianuario eſſe inſerendam, frigidis vero Februario, ſed prius colligendos eſſe ſurculos, et reponendos antequam gemmae protrudantur, nam ſolet haec arbor prima gemmaſcere. Quare perperam in editis libris legitur, *Menſe Decembri vel Ianuario circa Idus amygdalus inſeritur: locis vero frigidis et Februario. Si tamen ſurculos* etc. Sic enim eſt ſcribendum, et cum Creſcentio legendum: *Menſe Decembri vel Ianuario, circa Idus amygdalus inſeritur: locis vero frigidis et Februario, ſi tamen ſurculos colligas et condas, antequam germinent. Vtiles autem ſunt qui de ſummitate ſumuntur.* PONTED.

15, 13 GRAECI) Democritus Geop. 10, 60. SCHOETTG. Accuratius nugatur noſter Nou. 7, 3.

15, 14 NVCEM IVGL.) Hinc ad ſ. 19 deſcripſit Creſc. 5, 18.

15, 14 NOXIVM VIRVS HVMORIS) *Virus* h. l. naturalem et inſitam virtutem, ſuccum et robur notat. Nonius 2, 915 *Viro etiam pro virtute naturali.* Lucretius lib. 2 *Concoctasque ſuo ſeruare et perdere viro.* *Alias notat tetrum odorem, vel ipſum etiam venenum,* Seruius ad iſta Georg. 1, 129 *Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.* *Malum virus,* ait, *bene addidit malum ad diſcretionem epitheton. Nam virus bonum et malum eſt, ſicut venenum.* SCHOETTG.

Ponemus [b] autem tranſuerſas, vt latus, id eſt carina ipſa, figatur in terra. cacumen
ipſum, cum ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis ſubter, vel
teſta ponenda eſt, vt radicem non ſimplicet, ſed repercuſſa reſpergat. Laetior fiet,
ſi ſaepius transferatur. in frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Ra-
16 dices plantarum (ſicut in aliis arboribus ſolemus) in hoc [c] genere reſecare non de-
bes. Fimo bubulo ima planta tingenda [d] eſt. ſed melius cinis ſpargetur in ſcrobi-
bus, ne calore ſtercoris aduratur: nam cinis creditur vel corticis teneritudinem
17 procurare, vel fructuum denſitatem [e] [afferre [f]]. Altis ſcrobibus delectatur pro
arboris magnitudine, et deſiderat interualla maiora, quia ſtillicidiis foliorum ſuorum
proximis, vel ſui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circumfodi, ne caua [g]
fiat vitio ſenectutis: [quae [h] ſi vitietur,] canalis longus a ſummo trunco ad imum
debet excudi [i]: ſic beneficio ſolis et venti dureſcunt, quae in putredinem tranſi-
18 bant. Si dura nux erit [k], vel nodoſa, cortex circumcidendus erit, vt vitium [l] mali
deducat humoris. Alii radicum ſumma praecidunt: alii terebratae radici palum [m]
de buxo imprimunt, vel cuprinum clauum, vel ferreum. Si [n] Tarentinam facere
volueris, ſolam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in ſeminario debe-
bis obruere. Si ferentem iam in hoc genus velis mutare, lixiuo per annum conti-
nuum ter rigabis in menſe. Cortex in nuce dimiſſus, maturitatis indicium eſt, qua-
19 lis debet et poni. Nuces [o] ſeruantur vel paleis obrutae, vel arena, vel foliis ſuis
aridis, vel arca ex ligno ſuo facta incluſae [p], vel coepis [q] miſtae, quibus hanc viciſſi-
tudinem reddunt, vt eis acredinem tollant. Martialis [aſſerit [r], et] expertum ſe
ait, virides nuces tantum liberas [s] putaminibus ſuis melle demergi, et poſt annum
virides eſſe, et ipſum mel ita medicabile fieri, vt ex eo facta potio arterias curet, et
fauces. Inſeritur, vt plerique [aſſerunt [t],] menſe Februario in arbuto [u]: ſed me-
20 lius in trunco, vt aliqui, et in [x] pruno, vel [y] in ſe. HOC menſe tuberes inſerun-
tur

b) *Ponentur P.* c) *hac reſec. P.* d) *tangenda Cr. Lugd.* e) *et fructum dempſitatem P.* f) *afferre* om. *Cr. Lugd. Pal. Barth.* g) *vacua P.* h) *quae ſi vit.* om. *Cr. Pal. Lugd. Barth. E.* i) *excludi* ſupra ſcr. *excindi E.* k) *fuerit E.* l) *vicinum P.* m) *palum* om. *P.* n) *Si Tarentinas —— et poni* om. *P.* o) *ſi nuces facere volueris, varenis obrues: vel foliis etc. P.* p) *includes: vel cepis miſcebis: vt eis etiam acredinem tolli P.* q) *caepis B. R. coepis Iuntt. et Vict.* r) *aſſerit et* om. *Pal. Lugd. E.* bene. s) *liberatas Lugd. E.* t) *aſſerunt* om. *Pal. Lugd. I. B. R. E.* u) *in arbuſto E.* bene. x) *in pruno vel* om. *I. B. R.* y) *et I. I —— G.*

15, 15 CARINA) Nux nauis quandam habet ſimilitudinem, quae tamen optime omnium in amygdala poteſt conſpici, in qua pars ea quae inferius curuata eſt, *carina* dicitur a Plinio H. N. 17, 10 vnde et ipſae amygdalae ibidem *falcatae* dicuntur. Extremitates autem earum a Plinio *mucrones*, a noſtro *cacumina* vocantur. SCHOETTG.

15, 15 REPERCVSSA) Quidſi *repercuſſam ſpargat?* Conf. Col. 5, 10, 13.

15, 16 TINGENDA) Scribe ex Lugdunenſi Mſ. *ima planta tangenda eſt.* Sic Februario tit. XXV (ſ. 15) *lacertae viridis felle ſi tangantur cacumina non putreſcit.* Et Aprili tit. VIII, *Tunc dorſa apum bibentium tangamus illo liquore tincta feſtucula.* GRONOVIVS Obſ. 3, 18. De frequenti horum verborum in Mſſ. confuſione vid. quos laudat Burm. ad Ouid. Her. 19, 44.

15, 16 CINIS CREDITVR) Haec et ſequentia ſumta ſunt ex Damogeronte Geopon. 10, 64. GRONOV.

15, 18 RADICI PALVM DE BVXO) Vid. hoc tit. ſ. 3.

15, 18 CVPRINVM CLAVVM) In Graeco Damogerontis eſt κυπρίῳ ἥλῳ, quod Cornarius vertit, *cyprii aeris clauo.* Videmus ergo, Palladium κατὰ πόδα expreſſiſſe ea, quae ex Graecis hauſit. *Cyprum* autem ſ. *cuprum* ea aetate aes adpellatum eſt, quod monet Salmaſius ad Solinum c. 52 p. 770. SCHOETTG.

15, 18 SI TARENTINAM) Africanus Geop. 10, 66; Columella 5, 10, 14.

15, 18 LIXIVO) intellige *cinere.* Hic enim eſt lixiuium. Rhod. ad Scribo. comp. 229 p. 305

15, 19 INSERITVR) Inſitionem nucis prolixius docet Damogeron Geop. 10, 65. SCHOETTG.

15, 20 PER-

tur cydoneo. Nunc locis temperatis Perſicorum oſſa ponuntur. Et inſeritur eadem Perſicus in ſe, in amygdalo, in pruno: ſed pruno Armenia [x] inſeremus et praecoqua. Nunc etiam prunus inſerenda eſt antequam gumminet [y], in ſe et [in [z]] perſico. Et ceraſus opportune inſeretur agreſtis.

XVI. HOC menſe (ſicut Columella dicit) maturi agni, et animalia omnia minora atque maiora charactere ſignentur. Hoc tempore lardi, echini ſalſi, raporum condiendorum, et pernarum iuſta confectio eſt.

XVII. HOC menſe ex baccis myrti [a] oleum conficies hoc modo: Vnciam [b] foliorum per olei libram vnam mittes, et per vncias x vini veteris ſtyptici heminam, et cum oleo bullire facies. Idcirco autem vino reſpargentur [c] folia, ne [d] frigantur antequam decoquantur [e].

XVIII. ITEM eiſdem baccis vinum myrtite ſic facies: In vini veteris ſextariis vrbicis x mittis grana myrti confracta ſextarios [a] vrbicos III, quae ſint decem et nouem diebus infuſa. Poſtea expreſſis myrti [b] granis colabis, et [c] in eo vino medium croci ſcrupulum, et folii vnum ſcrupulum mittis, et ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

XIX. Item [ex [a]] lauri baccis oleum conficietur hoc modo: Lauri baccas quam plurimas et maturitate turgentes in aqua calida bullire facies: et vbi diu [b] ferbuerint, olei, quod ex ſe dimiſerint, ſupernatantis vndam pennis leuiter cogentibus in vaſa transfundes.

XX. LENTISCINI [a] etiam olei matura confectio eſt, quae fit taliter: Grana matura lentiſci quamplurima colliges [b], et vna die ac nocte ſupra ſe aceruata eſſe patieris. deinde ſportam granis eiſdem plenam cuicunque vaſculo ſuperpones [c] et [d] calida adiecta calcabis, et exprimes. tunc ex eo humore, qui defluxerit, ſupernatans oleum lentiſcinum ſicut laurinum colligetur [e]. Memento autem (ne rigore poſſit aſtringi) aquam calidam ſaepe ſuffundere [f].

XXI. GALLINARVM partus foecunditatem repetit hoc menſe poſt brumalem quietem; et incipiunt ad educandos pullos oua ſupponi.

XXII. HOC

z) *pruno in medio E.* a) *germinet I. B. R.* b) *in* deeſt *I. B. R. E.* [T. XVII.] a) *myrtae Barth. E.* b) *Per olei libram vnam mittis foliorum vncias decem et per vini ſteptici veteris heminam. Barth.* c) *reſpergentur a. V.* d) *vt refrigerentur P. ne refrigerentur E.* e) *decoquant Barth.* [T. XVIII.] a) *ſextarios vrbicos* 3. om. *P.* b) *myrti granis* om. P. c) *bacchis et P.* [T. XIX.] a) *ex* om. *E.* b) *diu* om. *E.* [T. XX.] a) *Lentiſci Lugd.* b) *colligis a. V. E.* c) *ſuperponis a. V. ſupponis E.* d) *et calida - - exprimes* deſ. *I. B. R. exprimis E.* e) *laurium colligitur E.* f) *ſuperfundere Pol. fundere Lugd.*

15, 20 PERSICORVM OSSA) nuclei. Sic infra 3, 17, 8. *Hinc perſici poma ſine oſſibus naſci.* Flor. Geop. 10, 13 ἀπὸ ὀςέυ περσικῦ. SCHOETTG.

15, 20 ANTEQVAM GVMMINET) ἅπαξ forte λεγόμενον, cui neſcio an praeferenda ſit antiquarum editionum lectio?

16 COLVMELLA) 11, 12, 14.

17 MYRTI) *myrtam* quidem pro *myrto* dicit et Apicius 1, 24 et Caelius Aurelianus Tard. 1, 1 et alibi. Confectionem olei myrti nemo melius monſtrauerit, quam Aëtius, quem vide libro primo. BARTHIVS.

17 STYPTICI) Vid. Febr. 31, 2. SCHOETTG.

18 SEXTARIOS VRBICOS) Ita dicitur, quod ab Italicis alioqui diſtiterit. Sic *ſextarios Italicos* in confectione olei myrtei poſcit Aëtius. In eo *decem et octo* dies nominant membranae, cum vnus vulgo addatur. Eius parationem habes apud Oribaſium Collect. 5, 25. BARTH.

18 ET FOLII) h. e. malobathri.

23 De

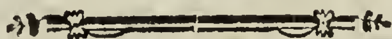
XXII. HOC etiam menſe caedenda materies [a] eſt ad fabricam, cum luna decreſcit, et ridicae [b] vel pali faciendi.

XXIII. HIC menſis in horarum ſpatio cum Decembri menſe conuenit, quarum ſic menſura colligitur.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX[a]
Hora	III	et	IX	pedes	XV
Hora	IV	et	IIX	pedes	XII
Hora	V	et	VII	pedes	X
Hora	VI			pedes	IX

[T.XXII.] a) *materia I. I——G. E.* b) *ridicae vel* om. *P. redicae E.* [T.XXIII.] a) *XVIII. I. B. R.*

23 De horis eſt peculiaris Aldi libellus his ſcriptoribus in hac etiam editione adiectus. Supererat illud quaerere, ad quodnam horologium ſ. ſolarium pertineant numeri Palladiani. Credo equidem ad Romanum, ad cuius certe formam et diuiſiones ſuſpicari licet reliqua in prouinciis eſſe inſtituta. Diuerſam autem fuiſſe et longitudinem gnomonis et diuiſiones, (vt de diuerſa declinatione, quam eleuationem poli dicunt aſtronomi, taceamus) Vitruuius docet 8, 8. Porro ſimilis fere ratio videtur fuiſſe horologii Athenienſis, vbi ϛοιχεῖον δεκάπεν horam coenae ſignabat. Vid. Ariſtoph. Εκκλησ. 648 et Pollux 6, 44. Eſt autem *decem pedum* vmbra circa aequinoctium, Aprili menſe et Septembri (quod menſurae loco aſſumi naturale eſt, tanquam medium inter longiſſimam vmbram et breuiſſimam) hora diei *nona*, quam coenae ſolennem fuiſſe notum eſt. Caeterum hoc etiam notamus, vt in Commeliniana, ita et hic iunctim commemorari eas horas, quarum ſunt aequales vmbrae v. g. I et XI, II et X et ita porro: In editionibus autem antiquis ſeparatim ſuo quamque horam ordine poni a I ad XI, idque etiam in Codice Mediceo obſeruatum oſtendit collatio ab Ang. Politiano facta menſe Decembri, reliqui enim de horis tituli vel deſunt, vel certe a Politiano praetereuntur.

PALLA-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER TERTIVS.

TIT. I.

FEBRVARIO [a] menſe locis temperatis prata incipient cuſtodiri, quae prius (ſi macra ſunt) ſparſo laetamine ſaturentur, quod eiiciendum eſt luna creſcente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis valebit, quod a ſuperiori parte fundatur [b], vt ſuccus eius per totum poſſit elabi.

II. LOCIS tepidis, aut ſi clemens tempus et ſiccum fuerit, colles pingues vel [a] hoc menſe proſcinde.

III. HOC menſe [a] ſerendum omne trimeſtrium [b] genus.

IV. HOC etiam menſe lenticulam ſeres ſolo [a] tenui, et reſoluto, vel etiam pingui; ſed ſicco maxime: quia luxuria et humore corrumpitur. vſque ad duodecimam lunam bene [b] ſeminatur, quae vt cito exeat atque grandeſcat, prius cum fimi ariditate miſcenda eſt: atque vbi ita requieuerit quatuor aut quinque diebus, tunc ſpargitur. Iugerum modii vnius ſemen implebit. Hoc etiam menſe cicercula ſeritur, loco et modo quo ante deſcripſi.

V. HOC menſe vltimo cannabum ſeres [a] terra pingui, ſtercorata, rigua, vel plana, atque humida, et altius ſubacta. In [b] vno pede quadrato ſex eiuſdem ſeminis grana ponuntur.

VI. NVNC

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. III *ſiue Februarius* T. I.] a) *Hoc Lugd. I. B. R. E.* Vid. ad princip. Ianuarii. b) *fundetur I. I —— G.* [T. II.] a) *vel* deeſt *P. Barth.* [T. III.] a) *vltimo inſ. Barth.* b) *trimenſt. Lugd. trimeſtre E.* [T. IV.] a) *loco P.* b) *bene* om. *P.* [T. V.] a) *feris I. B. R. E.* b) *In vno —— ponuntur* om. *P.*

FEBRVARIVS.

4 VSQVE AD DVODECIMAM LVNAM) Deſiderantur haec: *a luna creſcente vſque ad* etc. Vt Columella 2, 10 *Creſcente vſque ad duodecimam.* Vernacula quoque Palladii interpretatio eadem ſeruat: *da luna prima in fine a luna duodecima.* PONTED. Nihil mutaui, quia, quae deſunt, commode ſubaudiuntur. Ita etiam Creſc. 3, 13 *vſque ad lunam duodecimam de menſe Februarii ſeritur.*

4 CVM FIMI ARIDITATE) An pro *fimi ariditate*, *fimo arido*, vt Columella loquitur 2, 10 *quae vt celeriter prodeat, et ingrandeſcat, antequam ſeratur, fimo arido permiſcenda eſt.* Ita ex Palladio Creſcentius (carebat enim, vt indicaui, Columellae libris) accepit 3, 3 *de lenticula: priusquam ſeratur, cum fimo arido miſceatur.* PONTED. Conf. Flor. Geop. 2, 37. SCHOETTG. Nihil mutandum. Amat ea, quae *abſtracta* vocantur pro *concretis* ponere Palladius. Ipſo *ariditas* ita vſus eſt Febr. 21, 2 et Feb. 9, 12 *ſi legatur maturitas cum acerbitate*, h. e. maturae vuae cum acerbis.

5 VEL PLANA) Abeſſe iubet τὸ *vel* Vlitius ad Gratium v. 46 autoritate Mſ. et Columellae, 2, 10, 21. Sed in Columella expreſſe particula iſta occurrit. SCHOETTG.

6 PVR-

VI. NVNC ager qui accepturus eſt Medicam (de cuius natura, cum erit ſerenda, dicemus) iterandus eſt, et purgatis lapidibus, diligenter occandus [a]. Et circa Martias Cal. ſubacto ſicut in hortis ſolo [b], formandae ſunt areae latae pedibus x, longae pedibus quinquaginta, ita vt eis aqua miniſtretur, et facile poſſint ex [c] vtraque parte runcari [d]. Tunc iniecto [e] antiquo ſtercore in Aprilem menſem reſeruentur paratae.

VII. HOC menſe toto eruum [a] adhuc ſeri [b] poteſt; quia Martio ſerendum non eſt, ne paſtu ſuo pecoribus noceat, et boues reddat inſanos [c].

VIII. NVNC pomis et vitibus vetus vrina ſi affundatur, et numero fructuum [a] praeſtat, et formae: cui proderit vt amurcam miſceamus inſulſam, maxime in oleis: ſed hoc frigidioribus diebus antequam feruor incipiat. Etiam nunc ordeum galaticum, quod graue et candidum eſt, ſeretur locis frigidis circa Martias Calendas.

IX. HOC menſe omnia genera paſtinati ſoli, ſeu ſulci, ſeu ſcrobes vitibus compleantur. Natura autem vitis caelum omne ſolumque ſuſtentat, ſi genera conuenienter aptentur. Plano igitur loco ſtatues vitem, cuius genus nebulas [a] ſuſtinet
2 et pruinas; collibus, quod ſiccitatem durat [b] et ventos; pingui agro graciles atque infoecundas [c]; macro feraces et ſolidas; denſo validas atque frondoſas; frigido et nebuloſo, quae hiemem celeri maturitate praeueniunt, aut [quae] duris acinis inter caligines ſecurius florent; ventoſo ſtabiles [d] et tenaces; calido grani tenerioris et humidi; ſicco eas, quae pluuias ferre non poſſunt: et ne multa dicamus, eligenda ſunt genera, quae profeſſione [e] vitiorum ſuorum contraria loca diligunt iis, in quibus durare non poterunt. Placida ſane regio et ſerena tuto genus omne ſuſcipiet.
3 Vitium genera numerare non attinet. ſed notum eſt, maiores vuas pulchrae ſpeciei, grani calloſi et ſiccioris, ad menſam; feraciſſimas [f] vero et cutis tenerioris, et ſapore nobileis, et maxime quae citius defloreſcunt, vindemiis eſſe ſeruandas.
4 Loca naturam plerisque [g] vitibus mutant. Solae [h] Amineae vbicunque ſint, vinum pulcherrimum reddunt. calidum ſtatum potius quam frigidum ſuſtinebunt. de pingui ad macrum tranſire non poſſunt, niſi ſtercus adiuuerit. harum duo genera ſunt,

[T. VI.] a) *curandus I. B. R. caecandus Lugd.* b) *ſicut moris eſt ſolo E.* c) *ex vtraque parte* om. *I. B. R.* d) *rigari Barth.* e) *ingeſto Barth.* [T. VII.] a) *herbū Lugd. I. B. R.* b) *ſerendū eſt: quia P.* c) *inſanandos Lugd.* [T. VIII.] a) *fructum Lugd.* [T. IX.] a) *nebulam Lugd.* b) *durat* om. *Cr.* c) *foecundas Cr. Barth. Lugd. E.* d) *ſtatui tenaces Lugd.* e) *poſſeſſione E.* f) *feraciores P.* g) *pleraque E.* h) *Sole Iuntt.*

6 PVRGATIS LAPIDIBVS) h. e. eiectis, modo vera ſit lectio, et non legendum potius, *purgatus lapidibus.* Neque tamen plane damnare auſim vulgatam lectionem, cum morali intellectu, *crimen et probrum purgare* dixerint Liuius et Tacitus.

8 FRVCTVVM) Lugd. *fructum*, quod melius. Senſus eſt, *praeſtat fructum numero* (caſus tertius) i. e. ad maiorem numerum, *et formae*, ad meliorem formam. SCHOETTG. Ego ſuſpicabar legendum, *et numero fructuum praeſtant et forma.* Sed amat inſolentiam interdum Palladius.

9, 1 PLANO IGITVR LOCO) Secutus eſt Columellam 3, 1, 5 ſqq. deſcriptus a Creſcentio 4, 5.

9, 1 QVOD SICCITATEM DVRAT) Creſcentius 4, 5 *quae per ſiccitatem durat, et ventos non timeat.* Vernacula quoque Palladii interpretatio ab hac Creſcentienſi lectione non abhorret. *Et quella che ne per ſecco, ne per vento ſi ſpauenta porrai ne colli.* PONTED. Noſtra editio Creſcentii Louanienſis, vltimo, vt videtur, decennio ſeculi XVti typis exſcripta, *Plano igitur loco ſtatues vitem, quae nebulas ſuſtinet et pruinas: collibus, quae ſiccitatem et ventos.*

9, 2 QVAE PROFESSIONE) An *quae pro defenſione vitiorum*, vt Creſc. laudato loco. PONTED. Putabam

ſunt, maior et minor. ſed minor melius deflorefcit et citius, internodiis minoribus et grano breuiore. ſi arbori applicetur, pinguem terram; ſi colatur in ordines [i], mediocrem deſiderat. imbres contemnit, et ventos: nam maior ſaepe vitiatur [k] in flore. Sunt et Apianae [l] praecipuae. Satis eſt genera iſta [m] dixiſſe: induſtrius vir 5
probata deligat, et terris talibus mandet, quae imitari eas poſſint vnde ſumuntur: ſic merita ſua quaeque ſeruabit. Sed vitem vel arborem melius erit de exili ad pinguem transferre. nam ſi a pingui terra ad ſolum exile tranſierint, vtiles eſſe non poterunt [n]. Eligenda ſunt ſarmenta, quae pangimus, de vite media, neque de ſumma neque de infima, quinque vel ſex gemmarum ſpatio a veteri procedentia [o], quia non facile degenerant, quae de locis talibus transferuntur. ſumantur autem de vite 6
foecunda. neque putemus brachia eſſe fertilia, quae vuas ſingulas aut [p] binas producunt, ſed quae multa vbertate curuantur. nam poteſt ferax vitis feraciores in ſe habere materias [q]. Erit et hoc ſignum fertilitatis, ſi de duro aliquo loco fructum citabit, ſi foetu impleuerit ramulos ex ima parte ſurgentes. Sed hoc ſignis poſitis 7
per vindemias eſt notandum. Ad pangendum nouellus palmes debet eligi, duri in ſe nihil habens et veteris ſarmenti, quia hoc putreſcente ſaepe corrumpitur. Summa flagella repudiemus ac ſurculos: qui licet bono loco nati ſint, tamen feracitate caruerunt. Pampinarius qui de duro [r] naſcitur, etiam ſi attulerit fructus [s], pro 8
frugifero non eſt ponendus: in ſuo enim loco foecundatur a matre, translatus vero tenet ſterilitatis vitium, quod naſcendi conditione ſuſcepit. Caput ſarmenti cum deponitur, torquendum non eſt, nec aliquo modo [t] vexandum, ne [u] demerſa penitus foecundiore parte, quod ſterili proximum eſt, ſupra terram relinquatur: deinde quoniam [x] ipſa tortura vexatio eſt: et pars ea de qua radix [futura [y]] praeſumitur, iniuriae nulli ſubiicienda eſt, cum [z] qua contendere cogatur ante quam teneat. Ponendae ſunt vites placidis diebus ac [a] tepidis, curandumque ne ſarmenta ſole vrantur aut vento, ſed vel ſtatim ponantur, vel obruta reſeruentur. Hoc menſe, ac dein- 9
ceps toto vere, vinea ponenda eſt regionibus frigidis, pruinoſis, pinguibus campis, et humidis prouinciis. Sit autem menſura ſarmenti cubitus vnus. Vbi pinguis eſt natura terrarum, maiora inter vites ſpatia relinquemus; vbi exilis, anguſta nonnulli [b] itaque in iis vitibus, quas toto ſolo paſtinato diſponunt, ternos pedes inter ſingulas vites quoquouerſus dimittunt. Sed hoc genere diuiſionis in iugerali tabula pangentur [c] tria

i) *in ordine E.* bene. k) *in flore* —— *dixiſſe* om. *P.* l) *Sint et Ap. E.* m) *ita I. B. R.* n) *poſſunt Lugd. E. I. B. R.* o) *procedentia Lugd. I. B. R. Cr. procid.* reliqui. p) *aut binas* om. *Lugd.* mox *quae* om. *E.* q) *feraciorem materiam E.* mox *in ſignis p.* r) *de ſicco E.* s) *fructus* om. *Lugd. Barth. attulit E.* mox *pro fruge non eſt p.* t) *more Lugd. Barth. E.* u) *ne demerſum Lugd. nec demerſa* reliqui. vid. *Morg. I,* 82. x) *quoniam* om. *I. B. R. quod P. Lugd. E.* y) *futura* om. *Barth. Lugd.* hinc a *radix futura* —— *modice humido ſolo* in fine omnia deſunt in Mſ. *E.* z) *cum qua* —— *teneat* om. *P.* a) *ac tepidis* om. *Barth.* b) *Nulli I. B. R. itaque* om. *Lugd.* c) *pangemus P.*

Putabam *profeſſione vitiorum* ſignificare, *propter* vitia, quae indicant in ſe eſſe. Ita Plin. 36, 26 ſ. 65 Belus amnis *non niſi refuſo mari arenas fatetur* h. e. habere ſe oſtendit. Et 27, 2 ſ. 2 *Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu, ſtupentque pallentes, et vinci ſe confitentur.* It. 9, 57 ſ. 83 *gobiones, non niſi patinarum calore vitalem motum fatentes*, h. e. glacie ita rigentes, vt niſi cum iure feruido perfunduntur, vitae ſignum in iis nullum appareat. Plura Palladii loca dabit Index noſter in *Fateor* et *confiteor*.

9, 8 NE DEMERSA PENITVS) Legendum, *ne demerſa* etc. vt Clar. Morgagnus caſtigauit, quod et ratio ipſa docet et Vaticani codices PONTED. Tanto minus dubitaui hanc lectionem recipere, cum conſentiat Col. 3, 18, 2 cuius loci hic eſt epitome.

9, 9 DI-

10 tria millia [d] fexcenta farmenta. Quod fi duos femis pedes inter vites relinqui pla-
cuerit, in eadem tabula ponentur [e] vites quatuor [f] millia feptingentae quinquaginta
tres. Sed ad ponendum vtemur hoc ordine: Lineam, feruatis iis fpatiis quae pla-
cuerit cuftodire, candidis fignis, vel quibuscunque notabimus: tunc tenfa per tabu-
lam linea, in eis locis furculos vel calamos figemus, vbi vnaquaeque [g] vitis ventura
eft. ita fpatium totius tabulae furculis complebitur ad numerum vitium futurarum:
atque is qui panĉturus [h] eft proieĉta circa furculos farmenta fine vllo errore depo-
11 net. Praeterea non eft vno genere vitium omne paftinum conferendum, ne annus
iniquus generi fpem vindemiae totius [i] extinguat. Et ideo quatuor aut quinque
eximii generis farmenta pangemus. fed maxime expediet genera tabulatim difpo-
ni, et decimanis [k] diuidi, nifi [l] deterreat operis difficultas. Quod fi eft vetus vinea [m],
fingulorum generum furculis tabulatim poterimus inferere: et facile hoc genus
colendi, quod eft pulchrum atque vtile, confequemur. Ita et maturitatis et floris
tempora, quae in vite diuerfa funt, fuis temporibus [n] opportunius obtinere poteri-
12 mus. Nec paruo conftabit, fi legatur maturitas cum acerbitate [o], difpendium, cum
vnius tempeftiuam vindemiam fequi, fit permifta [p] cruditate vitiofum, [et] alterius
feras

d) Nobifcum *P. I. B. R. Lugd. Barth. tria millia vicena vna* rel. e) [*inter*] add. *Commel.* f) *V. M. CCCC. LXXVI. Barth. quinque millia quadringentae feptuaginta et fex Lugd.* g) *quaeque.* folit. *P.* h) *paftinaturus P. peraĉturus I. B. R. ita quis quae paĉturus Lugd.* i) *omnem P.* k) *X annis P.* l) *fi P.* m) *veteres vineas Lugd.* n) *fuis poterimus opportunitatibus optinere I. B. R. Barth. fuis temporibus et opport. obt. poterimus Vaticani* a Ponted. laudati. *poterimus* om. *Lugd.* o) *feritate P. feruitutis difpendio Lugd.* p) *permixta cruditate* om. *P.*

9, 9 DIMITTVNT) Pro intermittunt, ita et Nou. 22, 6: ne forte de emendando aliquis cogitet.

9, 9 IVGERALI TABVLA) qualem defcripfit Ian. 12 fi fequamur rationes ibi propofitas, veriorem effe apparet leĉtionem, quam propofuimus. Cum enim latus eius tabulae vtrumque habeat 180, capiet vnumquodque farmenta 60, efficiuntur per totam tabulam farmenta 3600. Alter numerus, quomodo verus effe poffit, non video. Sume enim iugerum ordinarium 240 pedes longitudinis dabunt farmenta 80, latitudinis pedes 120 farmenta 40, quae erunt farmenta in vniuerfum 3200.

9, 10 QVATVOR MILLIA) Cum hic numerus non fit quadratus, licet prope accedat ad quadratum ex 69, a quo tantum abeft vnitatibus 8; alter autem quadratus fit radicis 74, cum tamen hic poftuletur radix 72: (quotus ex latere tabulae iugeralis quadratae 180 diuifo per $2\frac{1}{2}$) apparet, vtrumque numerum corruptum certe errore non vacare: verum autem, fi bene habeant τὰ διδόμενα, effe 5184. Nolui tamen mutare quidquam fola calculi fide; cum haec ipfa videatur corruptorum numerorum caufa nonnunquam fuiffe, quod librarii hypothefi aliqua affumta illam deinde tueri non dubitarunt. Illud *vicena vna* autem vix crediderim effe Palladii, qui *vnum* fcripturus videtur fuiffe.

9, 10 PANCTVRVS EST) Eft ἀρχαϊσμὸς, neque eum non agnofcunt membranae. Ennius. *Adfpicite, o ciues, fenis Enni in imagine formam Qui veftrûm panxit maxima faĉta patrum.* BARTHIVS.

9, 11 EXIMII GENERIS) Vel libri omnes cum Crefcentio 4, 9 confentiunt in corrupta leĉtione, vel ipfe Palladius non fatis cogitate fcripfit. Quis enim non videt fententiam poftulare *eximiorum generum*? Columella 3, 20, 3 vbi in hoc argumento totus eft, *fatis eft*, inquit, *per quatuor vel fummum quinque genera vindemiae fortunam opperiri.*

9, 12 NEC PARVO CONSTABIT SI LEGATVR MATVRITAS CVM ACERBITATE DISPENDIVM) Non magnum eft difpendium vuas acerbas et maturas fimul legere; at non paruo conftat difpendium inter acerbas maturas feligere, nam opus fere duplicatur. Locus itaque vitio laborat ob vnam hanc particulam *cum* pro *fine* pofitam: *nec paruo conftabit fi legatur maturitas fine acerbitate, difpendium.* Columella 3, 21 *Illam quoque non exiguam fequitur vtilitatem, quod et laborem vindemiae minorem patitur et fumtum. Nam et quae maturefcere incipiunt, tempeftiue leguntur, et quae nondum maturitatem ceperunt vuae, fine difpendio differuntur.* PONTED. At mihi videbatur ipfa verborum feries *cum* poftulare. Neque enim hanc quaeftionem attingere hic videtur Palladius, poffintne *interieĉtibus capi cuiusque generis fruĉtus*, vt loquitur Col. 3, 21, 6; et feligi maturae vuae ab
acerbis

ſeras maturitates expectare damnificum. Huic commodo adiicitur, quod, pro ge- 13
nerum diuerſitate per gradus accedente vindemia, minor operarum [q] numerus eam
poterit [r] expedire, et generatim condere, ac melius puros ſapores [s], ſine luctami-
ne alterius generis vnaquaeque vina ſeruare. Hoc ſi [t] difficile videbitur [u], non alias
ſimul conferas, quam quae et ſapore, et flore, et maturitate conueniunt. Sed haec
in paſtinis vel ſulcis ratio erit: in ſcrobibus vero per angulos IV ſarmenta deponis.
Sed (vt aſſerit Columella) vinaceam ſtercori miſtam ſimul ſparges, et ſi exile ſolum 13
fuerit, pinguem terram ſcrobi inferes, vel aliunde portatam [x]. Cum vero plantam
vel malleolum diſponimus, modice humido ſolo, ſed potius arido quam lutoſo, dua-
bus gemmis ſupra terram relictis, ſarmenta ponemus obliqua, et [y] ſic facilius
comprehendent.

X. QVOD ſi arbuſtum te habere delectat, plantam generoſae vitis prius in ſe-
minario nutrire debebis, vt inde radicata transferatur ad ſcrobem cui arbor iniuncta
eſt. Seminarium vero dicimus aeque foſſam tabulam pedum duorum ſemis altitu-
dine. In hac, quam pro numero ponendarum vitium, vel qualiumcunque planta-
rum protendis aut contrahis, breuiſſimo ſpatio diſtantia inter ſe ſarmenta depones [a]:
ſi vallis aut humectus eſt campus, trium gemmarum, exceptis minutis quas habe- 2
bit inferius. et vbi conualuerint, hinc poſt biennium radicatas vites vel arbuſculas
transferas [b]: quas cum depones in ſcrobe, ad ſingulas materias rediges, putatis
omnibus quae ſcabra ſunt, curtatis [c] etiam radicibus, ſi quas potueris inuenire ve-
xatas. In ſcrobe autem ad arbuſtum faciendum duas radicatas vites deponis, hoc 3
ſeruans [d], ne ſe in radice contingant: ſed lapides quinum prope librarum medios
inter vtramque conſtitues, et ipſas vites ad ſcrobis latera diſcreta coniunges. Ma-
go [e] aſſerit, ſcrobem non primo anno eſſe complendam, ſed ſubinde coaequan-
dam: quae res vitem faciet altius fundare radices. ſed hoc aridis prouinciis forte
conueniet: humidis autem ſata putrefient recepto humore, niſi ſtatim terra cumu-
letur. Sed arbuſta qui [f] faciet, plantas arborum de his generibus ponat [g], ſi agro 4
ſuppe-

q) *operariorum P.* r) *poteſt P.* s) *puro ſapore Barth. Cr. ſapore* (om. *puro*) *Lugd.* t) *ſi* om. *Lugd.* u) *ſeruabitur P.* x) *perlatam Lugd.* y) *Et* om. *Lugd. E.* recte. [T. X.] a) *diſpones E.* b) *transferemus P.* mox *redigis E.* c) *curuatis rad. Lugd.* d) *ſcrutans I. B. R. obſeruans P.* mox om. *ſe E.* e) *Maro P.* f) *quae faciant Lugd.* g) *ponantur. Sed ſi Lugd.*

acerbis vindemiatorum opera, quae res et ipſa ſua habet incommoda, de quibus Columella l. c. Verum de eo, quod idem Moderatus ſ. 5 ita effert, *vt aut ſerum fructum cum praecoque eleuet, quae res mox acorem facit* (h. e. *permiſta cruditate vitioſum*) *aut ſi maturitatem ſerotini expectet, amittat vindemiam praecoquem*, hoc eſt ſtylo Palladii *damnificum.* Qui Columellae contulerit locum integrum, cum integro Palladii, non dubitabit ita, vti diximus, rem habere. Videbatur mihi porro non inelegans exiſtere lectio ſi coniungatur Medicea fides cum ſcriptura Leidenſi. *Nec paruo conſtabit, ſi legatur maturitas cum ſeritate diſpendio.*

9, 13 MINOR OPERARVM NVMERVS) Quia omnia ſimul matura plures manus poſcunt: ſi vnus hortus poſt alterum miteſcat, iidem, qui praecoqua condidere vina, mediis etiam et ſerotinis dare poſſunt operam.

9, 13 PVROS SAPORES) Qui *puro ſapore* ſcripſerunt, *vnaquaeque vina quarto* caſu accepere. Sed crediderim *vnaquaeque vina* eſſe ſubiectum quod vocant, orationis, et intelligendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *poterunt.*

9, 14 COLVMELLA) de Arb. 4, 5.

9, 14 SARMENTA OBLIQVA) Sed vid. Col. 4, 4, 1.

10, 3 CONIVNGES) h. e. adiunges, applicabis ne putes inter ſe coniungendas, quod hoc ipſo loco vitari iubet. Cogitabam, an legendum forte ſit *iniunges*, vt ſ. 1 *ad ſcrobem, cui arbor iniuncta eſt.*

10, 3 MAGO) An rectius *Maro* laudatur Florentiae? certe Ge. 2, 354 iubet *deducere terram Saepius ad capita.* Sed potuit idem Mago ſuaſiſſe.

ſuppetit abundantia [h], populo, vlmo: fraxino in montanis et aſperis, in quibus vlmus minus laeta eſt. Has etiam Columella dicit ſeminario debere nutriri. Mihi videtur, quod [i] nulla prouincia eſt, quae non ex his quamcunque ſponte producat, plantas etiam [k] maiores de locis quibuſcunque translatas, vel eorum generum trun-
5 cos radicatos, hoc tempore circa ſcrobem vitis oportere conſtitui. Sed ſi ager frumentarius fuerit, vbi arbuſta diſponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, vt ſeri poſſit; in exili autem vicenos. In ſcrobe vero vitis ab arbore ſua ſeſquipedis [l] ſpatio diſtare debebit. nam vitis multum ſubiecta arbori, incremento arboris opprimetur. Caueis [m] etiam munienda eſt aduerſum pecoris appeten-
6 tis iniurias, et arbori ſuae protinus alliganda. Eſt et aliud de transferenda ex [n] arbuſto vite compendium: Fit ex vimine parua corbicula, quae menſuram [o] pedis, vel aliquanto minus, circini ſpatio poſſit amplecti. haec ad arborem, cui vitis inhaeret [p], fertur, et in fundi [q] media parte pertunditur, quo ſarmenti virgam poſſit
7 admittere. Inducto itaque ſarmento vitis eius, de qua transferre diſponis, corbicula ipſa ex aliqua arboris parte ſuſpenditur, et viua terra repletur, vt ſarmentum terra poſſit includi; quod [ſarmentum] prius intorquetur. Ita exacto annui [r] temporis ſpatio, ſarmentum, quod clauſum eſt, radices creabit intra praedictam corbiculam. tunc ſub fundo corbis inciſum radicatum ſarmentum cum ipſa corbe portabitur ad locum quem vitibus arbuſtiuis deſtinabis [s] implere, ibique obruetur [t] circa arboris maritandae radices. Hoc genere quantum volueris numerum [u] vitium transferes, ſine ambiguitate prehendendi [x].

XI. VINEAE in prouinciis multis generibus fiunt: ſed optimum genus eſt, vbi vitis velut arbuſcula ſtat breui crure fundata. Haec primo calamo iuuatur, donec ſolidetur: ſed altior ſeſquipede eſſe non debet: vbi robuſta fuerit, ſola conſiſtet. Aliud genus eſt, in quo cannis pluribus circa diſpoſitis, ipſa vitis per cannas ſarmentis ligatis in orbiculos [a] flectitur ſe [b] ſequentes. Vltimae poſitionis vitis eſt, quae per terram proiecta diſcumbit. Hae omnes et ſcrobibus ponuntur, et ſulcis.

XII. HOC

h) *his vtatur* inſ. *Lugd.* i) *quia P. Lugd. E.* et mox *ſit* pro *eſt.* k) *iam Lugd. P. E.* l) *ſeſquipedi Barth.* m) *Caue P.* n) *ex arbuſto* om. *Barth. vite ex arbuſto E.* o) *menſuram Lugd. menſura* rel. p) *adhaeret E.* q) *profundi I. B. R. facundia parte P.* mox *quoad ſarmenti E.* r) *anni Lugd. annui* om. *E.* s) *deſideras P.* t) *obruitur I. B. R. E.* u) *numerum* om. *E.* bene. x) *perdendi E.* [T. XI.] a) *orbicula P.* b) *ſe* om. *E.*

10, 4 POPVLO) Forte *opulo.* Ita certe, quem hic laudat, Columella arb. 16, 2 et 5, 6, 5.

10, 4 MIHI VIDETVR, QVOD) *Videtur quod,* ſordes ſunt Latinae linguae ab hac aetate non nimis illae quidem alienae; verum quas hic tribui Palladio nihil neceſſe eſt. Sed male interpunctum erat poſt *producat,* vnde illud conſequebatur, vt τὸ *quod* ad *videtur* adiungeretur; quod tamen ne fieret interceſſum iuere, qui τὴν *quia* illi ſubſtituere; ſiue ipſe, ſi ita ſcripſit, Palladius. Tu coniunge, ita et explica. *Mihi* contra ſententiam Columellae, ſeminaria iniungentis, *videtur, plantas iam maiores oportere conſtitui.* Rationem praecepti interpoſuit, *quod nulla prouincia eſt, quae non ex his quamcunque ſponte producat.* Saepius ita peccatum eſſe a librariis vel correctoribus ſemibarbaris, oſtendimus in diſputatione bene longa, quae Fabriano theſauro nunc inſeritur p. 421 *de vſu coniunctionis quod etc.*

10, 6 QVAE MENSVRAM PEDIS) Ita videbatur legendum, cum commodum ſuppetias tulit Lugdunenſis codex. *Corbicula menſuram pedis circini* ſui *ſpatio amplectitur,* pro eo quod vulgo Geometrae, *corbicula habens diametrum vnius pedis.* De ipſo hoc propagandi genere vid. Cato c. 52 et 133.

10, 7 QVOD [SARMENTVM]) Incluſi, quod vix credibile mihi videretur, ita frequentatum eſſe nomen. Quid in formulis antiquis ſolenne ſit, non ignoro.

12 Totum

XII. HOC menſe locis frigidis aliquatenus et temperatis vitium iuſta putatio
[eſt [a].] Sed, vbi multae ſunt vineae, diuidantur, et pars earum quae Septentrio-
nem reſpiciet, verno putetur; alia pars aduerſa clementioribus plagis, recidatur
autumno. Sed in putatione ſemper nitamur, vt vitis fiat in crure robuſtior, ne
[ve [b]] debili viticulae duo duramenta ſeruemus. Auferenda ſunt lata [c], intorta, de- 2
bilia, malis locis nata ſarmenta. Focaneus [d] etiam, qui inter duo brachia medius
naſcitur, debet abradi: qui ſi pinguitudine [e] ſua brachium quodcunque proximum
debilitauerit, illi [f] deciſo ipſe ſuccedat. Erit tamen optimi [g] putatoris, inferius
ſarmentum, quod bono loco natum fuerit, reparandae [h] vitis cauſa ſemper tueri, et
ad vnam vel duas gemmas relinquere. In locis [i] clementioribus altius vitem lice- 3
bit expandere: in exilibus, aut aeſtuoſis, aut decliuibus [k], aut procelloſis, humilior
eſt habenda. locis pinguibus, ſingulis brachiis vitium bina flagella dimitte. Sed
erit ſapientis aeſtimare vim vitis. nam quae altius colitur [l], et foecunda eſt, plus
quam octo palmites habere non debet, ita vt conſeruemus [m] ſemper in inferiore
parte cuſtodem. Circa crus quidquid naſcitur, amputandum eſt, ſi non deſideret 4
vinea reuocari [n]. Quod ſi truncus vitis ſole, aut pluuiis, aut noxiis animalibus eſt
cauatus, purgamus [o] quidquid eſt mortuum, plagasque eas amurca linimus, et [p]
terra: quod proderit aduerſum praedicta. Cortex etiam reciſus, et pendens a [q]
vite tollatur: quae res minorem fecem reddit in vino. Muſcus radatur vbicunque
repertus [r]. Sed plagae, quas in [s] duro vitis accipiet, obliquae et rotundae [t] eſſe 5
debebunt. Deciſis, ſicut ſupra dixi, male natis omnibus, et veteribus, nouellos
et fructuarios ſerua. Vngues etiam cuſtodum ſiccos, et annotinos recide, et omnia
quae vetera vel ſcabra reperies. Illae [u] quae altius coluntur, vt in iugo vel per-
gula, vbi quatuor pedibus ſupra terram leuatae ſteterint, quaterna brachia habeant.
Si macra vitis erit, in ſingulis brachiis ſingula flagella dimittimus: ſi pinguis, bina. 6
ſed

[T. XII.] a) *eſt* om. *I. B. R.* b) *ve* om. *I. B. R. in tenui viticule* forte *ne tenui viticulae Cr.* c) *leta ſ. laeta Cr. laeta Lugd. lenta E.* d) *Focaneus etiam* om. *Pol. Cr. oculus etiam Lugd. focalis E.* mox *melius n.* e) *pinguedine bra. Pol. pinguedine Lugd. E.* f) *illo Lugd. E.* g) *optimum putatori Lugd.* h) *recuperandae Cr.* i) *laetis et* inſ. *Cr.* k) *decliuis Cr. I. B. R. E.* l) *tollitur I. I —— G. Cr.* Sed *colitur* etiam *Lugd. et Vlit. ad Grat. v.* 64. m) *conſideremus Lugd. E. et Vlit. l. c.* n) *renouari Cr.* o) *purgemus E.* poſt *liniamus.* p) *aut Cr.* q) *ante Lugd. E.* r) *inuentus P. fuerit repertus E.* s) *in duro* om. *Pol. in trunco Barth.* t) *et rotundae* om. *E.* u) *illae* — *habeant* om. *P.*

12 Totum hunc titulum deſcripſit ordine aliquantum immutato Creſcentius 4, 12.

12 2 AVFERENDA SVNT LATA) Aliquoties, fateor, moleſta mihi fuerunt *ſarmenta lata*, neque id diſſimulaui ad Colum. 4, 24, 7. Sed fecit Creſcentius, qui *leta* ſcripſit, et, quod poſtea obſeruaui, Codex Lugdunenſis, vt hanc vocem ſubſtituendam *latis* putem. Abſurdum videbatur librariis, *laetum* ſarmentum abſcindi: (vid. Schoettgenius ad Pallad. 1, 6, 5 vbi ſimilem Commelini metum arguit) maluerunt itaque ponere quod non intelligerent. Verum ſi attendas apparebit, non ſimpliciter *laeta ſarmenta* damnari; ſed ſi ſint eadem ſterilia, vel ſupra modum exuberantia, vt ſuccum vitamque aliis intercipiant. Vid. omnino Col. A. 17, 3. Igitur et hic reſtituenda *laeta* ex Creſcentio arbitror, et apud Columellam 4, 24, 7 itemque de Arb. 10, 2 *latis* ſubſtituenda: niſi tamen exoriatur, qui doceat nos, quam vim *lata ſarmenta* habeant, et qua de cauſa reſecanda videantur.

12, 2 FOCANEVS ETIAM) Vid. Col. 5, 6, 35.

12, 3 IN LOCIS CLEMENTIORIBVS) Creſcentius 4, 12 *In locis laetis et clementioribus* etc. locus enim *laetus exili* opponitur, vt *clemens aeſtuoſo*, de quibus ſtatim agit Palladius. PONTED.

12, 4 AMVRCA ET TERRA) Col. 4, 24, 6.

12, 5 VNGVES CVSTODVM) Col. 4, 24, 8.

22, 6 SI MACRA VITIS ERIT) Creſcentius: *ſi macra et humilis vitis erit.* Idque recte:

duo

ſed prouidendum, ne in vna [x] parte ſint ſarmenta, quae ſeruas: quod cum ſit [y], vitis, tamquam ſi fulgure tangatur, areſcit. Relinquenda ſunt ſarmenta neque circa durum, neque in ſummo: quia haec velut pampinaria minus afferunt, illa vitem nimietate foetus onerant, et longius ducunt. quare in medio loco ſeruanda ſunt, quae [z] tuemur. Plaga non iuxta gemmam, ſed aliquanto ſuperius fiat, et auertatur a gemma propter lacrymam defluentem.

XIII. VITIS quae in arbore collocatur. Prima eius materia ad ſecundam vel tertiam gemmam praecidatur. deinde omnibus annis aliquid per ramos creſcere ſubinde patiamur, vnam materiam ſemper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructum volunt maximum, materias plures [a] per ramos ſubmittunt [b]; qui vinum melius, ſarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures
2 materiae, debilioribus imponendae ſunt pauciores. Putandi autem ratio talis eſt, vt et [c] vetera ſarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, et noua circumciſis capreolis et ramulis inutilibus dimittantur. Sed prouidendum eſt, omnibus annis vitem reſolui ac religari, quia refrigeratur. Ita formandi ſunt rami arborum vitiferarum, ne alter ſub alterius linea dirigatur: ſed loco pingui vlmus a terra octo pedibus, gracili vero ſeptem ſine ramo relinquenda eſt. In ſolo roſido et nebuloſo, rami arboris vitiferae in orientem et occidentem putatione dirigantur,
3 vt latera vacua ſolis radiis membra totius vitis oſtendant. Agendum eſt autem, vt vitis ſpiſſa non ſit in arbore, et deficientibus [d] primis arboribus ſubſtituendae ſunt aliae. In loco cliuoſo humilius rami arborum ſeruandi ſunt; in plano et vliginoſo, altius. Palmites ad arborem non duro vimine ligentur, ne eos vinculum recidat, aut atterat. Hoc autem noueris, quia palmes [e], quod extra ligaturam pendens habuerit, fructu [f] induet: quod infra ligaturam, materiae ſequentis anni deputabit [g].

XIV. VITES, quas prouinciali more velut arbuſculas [a] ſtare dixi, ſi inſtituere velis, ramos a quatuor partibus his relinques, et in eis brachiis ſarmenta pro vitis poſſibili-

x) *vna Cr. et I. B. R. ima* reliqui. y) *fuerit P.* z) *quae tuemur* om. *P.* [T. XIII.] a) *plures* deeſt *P.* b) *dimittant I. B. R.* c) *et* omitt. *E.* d) *deſinentibus E.* mox om. *ſunt.* e) *palmas P.* f) *fructum I. I —— G. fructu induit Lugd.* g) *deputabis E.* bene. [T. XIV.] a) *arbuſcula E.*

duo enim colendae vitis genera hoc in capite Palladius commemorat quorum vnum ſupra hoc modo expreſſit: *nam quae altius colitur et foecunda eſt, plus quam octo palmites habere non debet:* nunc alterum, *ſi macra et humilis vitis erit, in ſingulis brachiis ſingula flagella dimittimus.* PONTED. Verum hic *macra* tantum vitis et *pinguis* opponuntur: et ita quoque Col. l. c.

12, 6 NE IN VNA PARTE) Ita legendum non auctoritate modo antiquarum editionum, (a quibus non diſcedere, cum tacemus, ſignificamus Mediceum librum) et Creſcentii: ſed in primis Columellae 4, 24, 9. Quoties *vnus* et *imus* miſcuerint librarii apud Columellam, Index noſter docet. Reliqua huius capitis plana erunt collato Col. 4, 24, 11.

13, 1 VITIS, QVAE IN ARB. COLLOCATVR) Hunc velut indicem aut lemma poſuiſſe dicendorum videtur Palladius. Itaque interpunctione ſeparaui.

13, 2 PVTANDI AVTEM RATIO) Col. 5, 6, 26.

13, 2 LATERA VACVA SOLIS RADIIS) Ita et liber. Alterum tamen, vbi vox *radiis* omittitur, Latinius nobis viſum, neſcio an aliis. BARTHIVS 41, 7. Si *radiis* abſit, certe *ſoli* videtur legendum. Huic enim oſtendi totam vitem intereſt, et toto quidem die.

13, 3 NOVERIS, QVIA PALMES) Res ipſa eſt apud Col. 5, 6, 28. Ratio conſtructionis *noueris quia* barbara eſt. Poteſt autem cauſae intellectum habere ꝗ quia. Hoc, quod de vinculo dixi, tanto magis noueris et obſerues, quia ſolet illud vrgeri magno pondere fructus.

14 Conf. Tit. 11. h. l.

14 POSSI-

poſſibilitate [b] ſeruabis. Vites autem, quae cannis in orbem coguntur [c], ſic putentur, quemadmodum eae quae nituntur ridicis [d], aut palis. Illae vero quae ſine adminiculis iacent, quod pro ſola indigentia [e] faciendum eſt, vel neceſſitate prouinciae, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis vinea ſtrictius eſt putanda.

XV. NOVELLAM vitem Columella dicit a primo anno ad vnam materiam eſſe formandam, nec recidendam totam, ſicut Italiae conſuetudo eſt [a], anno ſecun-
do expleto, quia vel intereant vites in totum reciſae, vel infoecunda ſarmenta pro- 2
ducant, quae amputato capite velut pampinaria de duro coguntur exire: quare iuxta ipſam commiſſuram veteris ſarmenti, vnam vel duas gemmas [cenſemus [b]] relinquendas [c]: quod eſt merito in viticula fortiore ſeruandum, et ſane excipiendam ca-
lamis nouellam, vel exiguis palis, vt tertio anno robuſtiores poſſit accipere. Nam 3
quadrima nouella, vbi laetum ſolum eſt, tres materias merito nutrire [d] cogetur. Statim poſt putationem [e] ſarmenta deciſa [a [f]] vineis, et rubi et impedimentum [g] foſſoris omne [h] tollatur.

XVI. HOC etiam menſe propagandae ſunt vites: ſed vetus et exeſa vinea cuius [a] duramenta longe [b] proceſſerunt, vt Columella dicit, mergis melius reparabitur, quam ſi infoſſione totius corporis obruatur. quod agricolis certum eſt diſplicere. Mergum dicimus, quoties [c] velut arcus ſupra terram relinquitur, alia parte
vitis infoſſa. Nam (vt ait Columella) cum totae [d] ſtratae ſunt, plurimis radici- 2
bus totius corporis fatigantur. Mergi vero poſt biennium reciduntur in ea parte, quae ſupra eſt, et in loco iuſtas [e] vites relinquunt [f]. Sed (vt agricolae aſſerunt) poſt

b) *ſtabilitate E.* recte. c) *ſtringuntur P.* d) *ridicis aut* om. *P. radicibus Lugd. E.* e) *indulgentia P. pro* om. *E.* [T. XV.] a) Hic interp. *omnes.* Nobiſcum *Morg. I,* 83. b) *cenſemus* om. *Lugd. P. I. B. R. dicimus E.* mox abeſt *merito.* c) *reliquenda ſunt P.* d) *ſeruare P.* e) *in* inſ. *P.* f) *a* om. *Lugd. I. B. R. E.* g) *impedimenta P.* h) *omne* om. *P.* [T. XVI.] a) *cui Lugd.* b) *longe* om. *E.* vt ante *vetus.* c) *quotiens Lugd.* d) *tota eſt craterate P.* e) *iuſta P. viuas E.* f) *relinquuntur P.*

14 POSSIBILITATE) *Poſſibilitas* alicuius rei vel hominis eſt, quod quaeque et quisque extremum ſufferre valet. BARTHIVS 41, 6.

14 PRO SOLA INDIGENTIA) h. e. nonniſi cum alia vinearum genera excludunt cauſae idoneae. Sed nec diſſimulo, magis mihi probari cum Mediceo vnica mutata literula legamus *pro ſoli indulgentia*: inprimis cum *neceſſitatis prouinciae* ſeparatim fiat mentio.

15, 1 COLVMELLA) de Arb. 5; it. 4, 6, 1 et c. 1, 1. Deſcripſit Creſcentius 4, 13.

15, 2 [CENSEMVS] RELINQVENDAS) Verbum *cenſemus* in vetuſtis Florentinis et Vaticanis codicibus non reperitur, neque in Ienſonianis Bruſchianisque libris; idcirco etiam Commelinus lineis ipſum circumſcripſit, cum de eo dubitaret. Ego vitioſum, exiſtimo; nam Palladius non ſic eſſe faciendum exiſtimat, ſed ſic faciendum de Columellae ſententia commemorat, quae etiam id quod adiectum eſt, amplectitur: *et ſane excipiendam calamis nouellam.* Quare ſi retinendum verbum illud videatur, in *cenſet* immutarem. Creſcentius hunc locum ita 4, 13 expreſſit: *Quare iuxta commiſſuram veteris ſarmenti ad vnam vel duas gemmas inferiores capitis relinquenda* (an *relinquendae* vites nempe) *ſunt.* At Columella 4, 11 hoc modo loquitur: *Sed annotato ſuperioris anni pollice, ſupra ipſam commiſſuram veteris ſarmenti vnam vel duas gemmas relinquemus, ex quibus germinet.* De nouella vero vite vel exiguis palis vel calamis palanda proximo capite 12 agit. PONTED.

15, 2 EXCIPIENDAM) Deſiit ex Columellae perſona loqui. ſuumque interpoſuit iudicium, non quidem verbo *cenſemus*, quod dubium admodum, vel plane falſum eſt; ſed verbis, *quod EST merito in viticula fortiore ſeruandum.* Itaque non placet rediri ad infinitum orationis genus et ἀφηγηματικὸν, ſed legi vix apice mutato *excipiendum.* Quoties gerundia cum verbi ſui caſu iungantur, non hic opus eſt docere. Multa Varronis praeſertim ſuppeditabit noſter Index.

16, 1 COLVMELLA) 4, 22, 2; it. Arb. 7, 4 ſunt quaedam in hanc ſententiam, verba quidem

poſt biennium ſi recidas, plerumque infirmas [g] habent radices et repente ſimul pereunt [h].

XVII. HOC menſe calidis et apricis locis optime celebratur inſitio, quae fit
tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri poſſunt; tertium reſeruatur aeſtati.
Sunt [a] autem genera inſerendi haec: aut ſub cortice, aut in trunco, aut emplaſtro.
Inſeremus ergo ſic: Arborem vel ramum, in loco qui nitidus eſt et ſine cicatrice,
ſerra recidemus non laeſo cortice. poſt ſerraturam, plagam ferramentis acutis in-
2 cidamus [b]. Inde quaſi cuneum tenuem [c] ferreum, vel oſſeum, maxime leoninum,
inter corticem et lignum tribus prope digitis conſideranter [d] deponimus, ne corti-
cis faſcia diſſipetur; et in eum modum ſubducto cuneo, ſtatim ſurculum mergimus
vna parte deciſum ſalua medulla, et cortice partis alterius, qui ſupra arborem ſex
3 vel octo digitis emineat. Duos, vel tres, vel plures ſurculos pro trunci qualitate
conſtituimus: quaternis digitis, vel amplius inter eos ſpatium relinquemus: tunc
iunco, aut vlmo, aut vimine ſtringemus, et ſuper lutum muſco tectum ponemus,
ac ligabimus, vt quatuor digitis ſupra lutum poſſit ſurculus eminere. Pleroſque
delectat ſtrictum primo ſectae arboris truncum vinculis arctioribus, in medio finde-
re, et ibi ſurculos ex vtraque parte raſos [e] in modum cunei, vt integra ſit medulla,
demergere, praemiſſo ante cuneolo, quo ſubducto, depoſitus ſurculus redeunte in
4 plagam materia, poſſit aſtringi. Sed hoc vtrumque genus vernum [f] eſt, et fit cre-
ſcente luna, vbi [g] incipit gemma arborum turgeſcere. Surculi autem, qui inſe-
rendi ſunt, ſint nouelli, fertiles, nodoſi, de nouo nati, ab orientali arboris parte de-
ciſi, craſſitudine digiti minoris, bifurci vel trifurci [h], gemmis pluribus vberati.
5 Si arborem minorem deſiderabis inſerere, in qua ſine dubio meliora incrementa pro-
ueniunt, circa terram ſecato: et quod melius eſt, ſurculos inter lignum corticem-
que depone, tunc ſtringe. Quidam raſum ex vtraque parte ſurculum conuenien-
tem ſoliditati arboris inſerendae ſic in medio deponunt, vt cortex ſurculi vndique
cortici arboris reddatur aequalis. Sed in nouella arbore terra mota vſque ad ipſum
6 inſitum colligatur; quae eam res [i] a vento et calore defendet. Mihi aſſeruit dili-
gens agricola omne inſitum ſine dubio comprehendere, ſi depoſitis ſurculis viſcum
non temperatum in ipſa plaga pariter mergamus, quaſi glutino quodam ſuccos
materiae vtriusque miſturum. De emplaſtratione ſuo menſe dicemus. Quartum
7 genus Columella ſic retulit. Gallica terebra vſque ad medullam arborem perfo-
randam, plaga interius leuiter inclinata. ibi educto [k] omni ſcobe, vitem, vel ra-
mum ad modum foraminis impreſſi delibratum, ſuccidum tamen et humentem,
ſtricte imprimi, vna aut duabus gemmis foris relictis. tunc argilla et muſco locum
8 diligenter operiri. ita et vites in vlmo inſeri poſſe commiſſas [l]. Hiſpanus quidam
mihi

g) *infirmatas Lugd.* h) *perierunt Lugd.* [T. XVII.] a) *Eſt autem inſerendum P. genera* om. etiam *Lugd.* b) *nitidamus vel incidimus P.* c) *tenuem* om. *P. E.* d) *conſiderantes rep. Lugd.* e) *receſos P.* f) *veris Lugd.* g) *quando P.* h) *vel trifurci* om. *E.* i) *colligatumque, ea res E.* k) *educta Lugd.* l) *commiſſas* om. *P.*

quidem nondum reperi. *Mergi* diſciplinam habes 4, 15.

17, 1 GENERA INSERENDI) Eadem praecipiunt Col. Arb. c. 26 et Florentinus Geop. 10, 75. SCHOETTG.

17, 6 SVO MENSE) Iunio 5.

17, 7 COLVMELLA) Arb. 8, 4 qui tamen *ſcobem* non vult dici, verum *ramenta*, quae terebra educuntur.

17, 8 SA-

mihi [m] hoc genus nouae [n] inſitionis oſtendit, [quod [o]] ex perſico ſe aſſerebat expertum. Salicis ramum brachii craſſitudine, ſolidum, longum cubitis duobus aut amplius, terebrari iuſſit in medio, et plantam perſici in eodem loco in quo conſiſtit, ſpoliatam ramis omnibus, ſolo capite relicto per ipſum ſaligni manubrii foramen induci: tunc eundem ſalicis ramum terrae capite vtroque demerſo, in arcus ſimilitudinem debere curuari, foramen luto, muſco, vinculis ſtringi [p]: anno deinde exemto [q], vbi infra medullam ſalicis caput plantae [r] ſic cohaeſerit, vt vnitas ſit ex duobus miſta corporibus, plantam ſubter incidi atque transferri, et aggerari terram, quae arcum ſalicis cum perſici cacumine poſſit operire: hinc perſici poma ſine oſſibus naſci: ſed hoc locis humidis conuenire vel riguis [s], et ſalices aquationibus adiuuandas [t], vt et natura ligni vigeat [u], quae delectatur humore, et ſuperfluentem copiam ſucci [x] germinibus [y] miniſtret alienis.

XVIII. HOC menſe locis temperatis inſtituemus oliueta, quae vel paſtinis conſerenda ſunt, vt extremas circa decimanum tabulas cingant, vel ſuum locum tenebunt. Si ponuntur in paſtino, radicatae plantae deciſis capitibus et brachiis, et in truncum redactae vſque ad menſuram cubiti vnius et palmi in fermento terrae foſſae [a] defigantur, locum palo antea deprimente: ordei grana ſubteriaciantur, et amputetur iis quidquid putridi inuentum fuerit, aut arentis: et tunc amputata capita luto velentur et muſco [b], vlmeis vinculis, vel tenacibus quibuſcunque conſtricta. Sed maximum beneficium eſt, vt proficiat incremento, ſi rubrica partes 2
notentur, quibus obuerſae ſteterunt [c], et contra eas ſimili ratione ponantur. Sint a ſe diſcretae pedibus quindecim, vel viginti. Omnis ſubinde circa eas herba vellatur: et quoties ſe imber infuderit, breuiſſimis ac frequentiſſimis foſſionibus ſolicitentur. et ſubinde ducta a trunco terra atque permiſta in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quod ſi oliuetum ſuo loco facere volueris, haec genera terra- 3
rum ſequeris: terram cui miſta ſit glarea, aut cretam ſabulonis coniunctione reſolutam

m) *mihi* om. *Lugd.* n) *nouae* om. *Lugd. I. B. R. bonae P.* o) *quod* om. *Lugd. P.* Gron. ad Liu. 5, 32. *E.* ſic: *oſtendit ex perſico. Aſſerebat ſe expertum.* bene. p) *adſtringi E.* q) *exacto P.* r) *plantulae P. E.* s) *irriguis P. E.* t) *conuenire, vt etc. P.* u) *vice aquae delectetur P. Lugd.* x) *perſici P.* y) *graminibus I. B. R.* [T. XVIII.] a) *defoſſae E.* b) *et tunc capita earum luto vel E.* bene. c) *ſteterant E.* recte.

17, 8 SALIGNI MANVBRII) Haec ipſa appellatio docet intelligi non ramum matri adhuc haerentem, ſed taleam deciſam. Hinc etiam *vtriusque capitis* mentio, h. e. extremitatis.

17, 8 ANNO — EXEMTO) Ne quis feſtinet ad emendandum ex auctoritate Medicei et legendum *exacto*, obſtat Palladii vſus v. g. Febr. 26, 2.

17, 8 PLANTAE) h. e. ipſa ſtirps, quae ſalici inſerta eſt, ab inferiori parte illi coaluerit.

17, 8 CVM PERSICI CACVMINE) quod ex ſumma arcus parte exit, vt adeo commiſſura tota terra obruta ſit.

17, 8 POMA SINE OSSIBVS) Breuior multo ratio eſt Geop. 10, 16.

18 Pleraque huius tituli deſcripſit Creſcentius, 5, 19. Noſter autem ante oculos habuit Col. Arb. 17 et R. R. 5, 8 et 9.

18, 1 EXTREMAS CIRCA DECIMANVM TABVLAS) Non igitur totae tabulae, in quibus generatim vites poſitae ſunt, ſed ea tantum latera vel extrema, quae decimano, h. e. viae maiori vineam diuidendi contigua ſunt.

18, 1 TENACIBVS QVIBVSCVNQVE) Vtitur alias *tenacium* voce noſter pro *pediculis* vel *petiolis* fructuum ſubſtantiue: hic ſubſtantiue non minus, ſed pro materia quacunque ad ligandum et ita firmandum apta videtur poſuiſſe. Creſcentius breuiter *vinculis quibuscunque conſtricta.* Poſſis etiam hic quidem ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ſubaudire *vinculis.*

18, 3 SVO LOCO) qui ei proprie adſcriptus adſignatusque eſſe debet. Virgilius Georg. 2, 62 *Miraturque nouas frondes et non ſua poma.* Plura obſeruarunt Barthius ad Rutilium 1, 537. Gronouius

tam, aut pinguem ſabulonem, aut terram naturae denſioris [d] et humidae. Creta
4 figuli omnino repudianda eſt, et vliginoſa, et in qua ſemper humor aſſiſtit [e], et
ſabulo macer, et nuda glarea: quamuis enim comprehendat, non conualeſcit. Poteſt
ſeri et vbi arbutus aut ilex ſteterat. nam cerrus [f] et aeſculus exciſa radices noxias
relinquit, quarum virus oleam necat. Locis aeſtuoſis Septentrionali colle; frigi-
dis, meridiano gaudet: mediis, cliuis delectatur. Neque imum locum, neque ar-
duum patitur, magis modicos cliuos [diligit [g],] ſicut eſt regio Sabina, vel Baetica.
Baccarum [h] genus numeroſum eſt, et plurium [i] vocabulorum, ſicut Pauſia, Orchis,
Radius, Sergia, Licinia, Cominia [k], et caeterae quas nominare non attinet. Pauſia
tamen oleum quod reddit, dum [l] viride eſt [m], optimum [eſt [n],] ſed cito vetuſtate
corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his haec [o] gene-
raliter praecepiſſe ſufficiet [p], maiores [q] baccas cibo, minores oleo profuturas. Si
5 frumentarius ager eſt, quem conſerimus olіueto, quadragenis inter ſe pedibus di-
ſtent: ſi macer, vicenis [r] quinis. Melius faciemus, ſi ordines in Fauonium diriga-
mus. Cum deponentur, in ſcrobes ſiccas [s] conſtituantur quaternis pedibus foſſas [t].
Glarea etiam, vbi lapides defuerint, miſceatur, et ſtercus. Si clauſus locus eſt,
modice ſupra terram, quae ponuntur, emineant. Si pecora formidantur, altiores
trunci eſſe debebunt. In ſiccis vero prouinciis cum pluuiae deſunt [u], rigare con-
6 veniet. Si [x] prouincia indiget oliuetis, et non eſt vnde planta ſumatur, ſemina-
rium faciendum eſt, id eſt tabula effoſſa, ſicut ſuperius dixi, vt ibi (ſicut Columella
dicit) rami ſerra inciſi in modum ſeſquipedalem deponantur. inde poſt quinquen-
nium poterit valida planta transferri, et locis frigidis hoc menſe plantari [y]. Scio
pleroſque, quod facilius atque vtilius eſt, radices olearum quae in ſiluis plerumque
ſunt, aut in locis deſertis, in cubitalem menſuram reciſas, aut in ſeminario, ſi pla-
cuerit, aut in olіueto ſolere diſponere, et admiſtione ſtercoris adiuuare. Qua re [z]
proueniet, vt ex vnius arboris radicibus numeroſa planta naſcatur [zz].

XIX. ETIAM pomiferas arbores poſſumus in paſtinis a Septentrionali regio-
ne diſponere, de quibus ſigillatim dicemus, quae ſpecialiter ſunt tenenda. Nam
pomis eadem conuenit terra, quae vitibus. ſcrobes autem maiores facies, vt
materiae proſis [a], et fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pe-
2 des relinques. Plantas ſtatues radicatas, quod eſt melius. ſed ſeruabis, ne cacu-
mina aut manu fracta aut eroſa non creſcant. Vnumquemque ordinem ſuo generi
deputabis,

d) *depreſſioris et viuidae Cr. viuidae* etiam *Lugd. E.* e) *exſiſtit Cr. conſiſtit Colum.* 5, 8, 6. f) *cedrus etiam exc. P.* g) *diligit* om. etiam *Lugd.* h) *Olearum P.* i) *plurimorum P. plurimum Lugd.* k) *Comminia Pal.* ind. Sylb. l) *dum* om. *P.* m) *eſt , et P.* n) *eſt* omitt. *I. B. R.* o) *hoc P.* p) *ſufficiat E.* bene. q) *maiores* —— *profuturas* om. *P.* r) *in cenis P.* deeſt plane *I. B. R.* s) *ſicce P.* t) *foſſe P.* u) *et* inſ. *Lugd.* x) *Et ſi I. B. R.* y) *transferri P.* z) *quare* omn. zz) *vellatur P.* [T. XIX.] a) *proſit I. I* —— *G. et fructibus E.*

Gronouius Obſ. I, II. SCHOETTG. De hoc vſu pronominis reciproci vbi ſignificat vnam aliquam et ſolidam naturam, nihil alieni habentem, etiam teſtantur loca Plin. 33, 4 ſ. 21. *Aurum arrugia quaeſitum non coquitur, ſed ſtatim ſuum eſt:* et 33, 8 ſ. 42 *Siſaponenſibus miniariis ſuae venae arena ſine argento excoquitur.*

18, 3 DENSIORIS ET HVMIDAE) Quod eſt apud Creſcentium et Lugd. *viuidae,* illud ex *vuidae* corruptum arbitror. *Vuidam* hic habet etiam Col. 5, 8, 6.

18, 3 CERRVS ET AESCVLVS) *Quercus* eſt apud Col. 5, 8, 7. Itaque *cedrum* non puto admittendam.

18, 6 COLVMELLA) 5, 9, 3.

19 Vidit Colum. de Arb. 18 ſqq. et 5, 10.

19, 2 SED SERVABIS, NE CACVMINA) Locus vitioſus, qui hoc aut alio item modo emendari

deputabis, ne infirmae a valentioribus opprimantur [b]. Plantas similiter notabimus,
vt ipsis quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo sicco et exili, in planum, 3
pinguem et humidum transferemus. Si truncos ponere volueris, supra terram
prope tribus pedibus erigantur. Vbi duas in vna scrobe plantas deponis, cauen-
dum est, ne se contingant. nam vermibus interibunt. Sed (vt Columella dicit) fera-
ciores sunt, quae seminibus, hoc [c] est nucibus suis, quam quae plantis ponuntur,
aut [d] ramis. Vbi regio siccior est, aquationibus adiuuentur.

XX. NVNC locis maritimis et calidis fodiendae sunt vites: vel (si haec [a] pro-
vinciae consuetudo est) exarandae, et in eisdem locis palandae, aut ligandae sunt
vineae prius quam gemma procedat; cuius concussione vel attritu incurritur gran-
de dispendium. Nunc oleae caeteraeque arbores laetamen accipiunt decrescente 2
luna. sufficiet autem maiori arbori vehes [b] vna; minori, media; ita vt subducta
a radicibus terra, et fimo permista, reuocetur. Tempore hoc, si quae sunt in semi-
nariis plantae, circumfodiendae sunt, et amputandi eis rami superflui, vel radiculae,
quas circa in superiore parte miserunt.

XXI. HOC mense rosaria conseremus, quae sulco breuissimo aut scrobibus
ponenda sunt, vel virgultis, vel etiam semine. Semina autem rosarum non pute-
mus medios flosculos esse aurei coloris, quae rosae fuerunt, sed baccas nutriunt,
quas in breuissimi piri similitudinem plenas seminibus post vindemiam reddunt ma-
turas, quarum tamen maturitas ex colore fusco et mollicie poterit aestimari. Siqua 2
etiam sunt antiqua rosaria, hoc tempore [a] circumfodiuntur [b] sarculis vel dolabris,
et ariditas vniuersa reciditur. Nunc et quae rara sunt possunt ducta virgarum pro-
pagine reparari. Si rosam temperius habere volueris, duobus palmis ab ea [in]
gyrum [c] fodies, et aqua calida bis rigabis in die. Nunc et liliorum bulbos pone- 3
mus, vel lilia ante habita sarriemus [d] summa diligentia, ne oculos circa radicem
nascentes, et minores bulbulos sauciemus, qui a matre subtracti, atque in alios di-
gesti ordines, noua lilieta formabunt. Item violarum plantae, et croci bulbi se-
rendi sunt, vel [e] subtiliter (si fuerant ante) fodiendi.

XXII. HOC mense aliqui lini semen laeto [a] solo in iugerum x modios spar-
gunt, et lina consequuntur exilia [b].

XIII. TEMPORE hoc canneta ponenda sunt factis breuissimis scrobibus, et
oculis cannarum per singulas scrobes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare
debebunt. Si calidae et siccae prouinciae studemus, valles humidas vel irriguas
opus

b) *deprimantur E.* c) *hoc est nucibus* om. *P.* d) *aut — adiuuentur* desunt *P.* [T. XX.] a) *vel, cui haec E.* b) *neges P. veges Lugd. I. B. R. E.* [T. XXI.] a) *mense P.* b) *fodiuntur Lugd.* c) abest *in E.* d) *sariemus Lugd.* e) *et P.* [T. XXII.] a) *lento E.* b) *exilia* om. *E.*

emendari potest; *Sed seruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut a pecore praerosa sint, nam non crescunt.* Columella *de Arb.* cap. 18 *Nam si prius cacumina manu perfracta, aut a pecore praerosa fuerint, quam adolescant, in perpetuum corrumpuntur.* Idem 5, 10 *Quoniam si saepius cacumina hominis manu tractata* (an *perfracta* vel *detracta?* vt indicaui) *aut a pecore praerosa sunt, in perpetuum semina incrementum capere nequeunt.* PONTED. Mihi videbatur sanus esse locus, modo pro *erosa* legas *derosa.* Primam literam praecedens eiusdem organi hausisse potest.

19, 2 CARDINIBVS) Eadem praecipit Virg. Ge. 2, 269.

19, 3 VT COLVMELLA DICIT) Nondum inueni locum. Si nuces arbores intelligit res aperta: loca dabit Index.

opus eſt deputare cannetis; ſi frigida regio eſt, locis mediis inſtituantur, ſed [a]
ſucco villarum ſubditis. Inter haec aſparagorum etiam ſemina ſpargere poſſumus,
vt miſta naſcantur, quia et aſparagi coluntur, et incenduntur eo more [b] quo cannae.
2 Sed ſi ſunt antiqua canneta, hoc tempore ſarrientur, reciſis quae in radice purganda
ſunt, id eſt putribus, male porrectis, et ſiqua gignendi oculos non habebunt [c].
Nunc ſalicis plantas, et omnium generum, quae arbuſto applicandae ſunt, vel ge-
neſtae [d], (vbi deerit) obruemus. Ex baccis etiam myrti et lauri, ſeminaria facie-
mus, vel ſi fuerant, excolemus.

XXIV. CIRCA Idus Februarias ſepes hortorum ex congeſto in ſunibus ſpi-
narum ſemine faciendae [ſunt,] ſicut dictum eſt, cum de munimine loqueremur
hortorum. Item Graeci dicunt de craſſa [a] rubi virga fieri debere particulas, et pal-
maribus ſcrobibus obrui, et quotidie [b], donec frondeat, foſſione et rigatione nutriri.
2 Hoc menſe lactuca ſeritur, vt [c] poſſit Aprili menſe transferri. Item carduus ſeri-
tur; et naſturtium, et coriandrum, et papauer, ſicut menſe Nouembri, et allium
et [d] vlpicum. Nunc [e] ſatureia ſeritur pingui agro, non ſtercorato, ſed aprico, vel
3 melius mari proximo, et [cum] cepullis miſta ſeminatur. Hoc etiam menſe cepul-
las ſeres: ſed conſtat et vere et autumno eſſe [f] ſeminandas. ſi ſemen eius [g] ſeueris,
in caput [h] creſcit, et minus reddit in ſemine: ſi capitulum ponas [i], ipſum maceſcit,
et multum ſemen educit. Terram cepae deſiderant pinguem, vehementer ſub-
actam, irriguam, ſtercoratam. ibi areas faciemus omnibus herbis et radice purgatas.
4 feremus placido et ſereno die, maxime Auſtro vel Euro flantibus. ſi minuente luna
ſerantur, tenues et acriores proueniunt: ſi creſcente, robuſtae et ſaporis humecti.
rarius ſunt ponendae; runcandae ac ſarculandae ſunt [k] ſaepius. Si capita volueri-
mus his eſſe maiora, folia omnia debemus auferre, [et] [l] ſic ſuccus ad inferiora
cogetur: de quibus vero ſemina colligenda ſunt, iuuentur [m] adminiculis [n], vbi cau-
lem coeperint excitare. Cum niger color ſeminis fuerit, praeferunt [o] maturita-
tis indicia. Vellendi ſunt thalli adhuc ſemiſicci cum ſemine, et ſic in ſole ſiccandi.
5 Hoc menſe anethum [p] feres locis frigidis. Omnem caeli ſtatum patitur, ſed tepi-
diore laetatur. Rigetur [q], ſi ſe imber abſtineat. ſeratur rarius. Aliqui ſemen eius
non obruunt, opinantes quod a nulla aue tangatur. Nunc et ſinapi ſerere poſſu-
mus [r]. Hoc etiam menſe caules feremus, qui et toto anno ſeri poſſunt. ſolum [s]
pingue et ſatis ſubactum diligunt: argillam [t] et glaream timent: ſabulone et arenis
6 non delectantur, niſi perennis vnda ſuccurrat. Omnem caeli ſtatum caulis patitur,
frigidum magis. Contra auſtrum poſiti citius ferunt; contra ſeptentrionem, ſerius.
Sed hic et ſapore caulis vincit et robore [u]. cliuis delectatur, et [x] ideo ponendae ſunt
plantae

[T. XXIII.] a) *ſed ſucco villarum ſubditis* deſunt *P.* b) *hoc menſe E.* c) *habent E.* d) *geneſtas (vbi deerunt) I. I. --- G.* [T. XXIV.] a) *groſſa Lugd. E.* b) *cotidie Lugd.* c) *vt -- carduus ſeritur* deſunt *P.* d) *et vlpicum* deeſt *P.* *vel I. B. R.* e) *Nam E.* f) *eſſe* om. *P.* g) *earum* coni. *Morg. I,* 84. h) *capite P.* i) *ponas marceſcit P. E.* k) *ſunt* om. *P.* l) *et* om. *E.* m) *iuuemus P.* n) ſic *Lugd. amminic.* reliqui. o) *praeferunt* om. *P.* p) ſic *Lugd. anetum* rel. q) *Regitur, ſi non pluerit; ſer. P.* r) *poſſ. Et caules, qui toto P.* s) *ſolo pingui et ſa. ſubacto P.* t) *arenam I. B. R.* u) *rubore, qui cliuis P.* x) *et ideo -- arearum* om. *P.*

24, 1 DE MVNIMINE HORTORVM) 1, 34, 5 ſq. Conf. Diophanes Geop. 5, 45; Colum. 11, 3. Add. Plin. 17, 10. SCHOETTG.

24, 2 ET [CVM] CEPVLLIS) Commelinus quoniam *cum* in vetuſtis libris non inuenerat ipſum lineis circumdedit. Cuba quoque non excerpſit. PONTED.

24, 7 Co-

plantae per puluinos [y] arearum. gaudet ſtercore et ſarculatione. rarius poſitus con-
valeſcit. celerius [z] coquitur virore [a] ſeruato, ſi, dum eſt trium vel quatuor folio-
rum, nitrum tritum cribello deſuper ſpargas, vt ſpeciem pruinae candentis [b] imite-
tur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas ſeruandae virodita- 7
tis cauſa, fimo ſimul adhaerente [c]. Ponendae ſunt plantae maioris incrementi, quia
licet ſerius comprehendant, fortiores fient. Si hiems eſt, tepido iam die; ſi aeſtas, cum
ſol in [d] veſperam declinatur, planta pangenda eſt. Vaſtior fiet, ſi terra operiatur aſſi-
due. Semen [e] braſſicae vetuſtum mutatur in rapa [f]. Hoc menſe poſt Idus ſpon- 8
gias [g] aſparagorum vel nouas formare incipiemus ex ſemine, vel antiquas ponemus.
Mihi etiam illud vtile [h] videtur ac diligens, vt aſparagi agreſtis radices plurimas in
vnum locum congeramus cultum [i], vel certe ſaxoſum, quae ſtatim fructum dent
ex loco, qui aliud nil alebat, et has annis omnibus incendamus in ſcopis, vt fructus
frequentior ſurgat [k], et fortior. Hoc autem genus eſt ſapore iucundius. Nunc 9
etiam malua ſeri poteſt. Mentam quoque ſere plantis [l] vel radicibus, loco humido,
vel circa aquas. apricum ſolum, nec pingue, nec ſtercoratum deſiderat. Hoc
menſe [m] foeniculum ſeres loco aprico, et [n] modice [o] ſaxoſo. Seritur [p] primo vere
paſtinaca, et ſemine ponetur et plantis, loco pingui, ſoluto [q], altius paſtinato:
raram [r] ſtatues, vt robur accipiat. Cunela [s] etiam nunc ſeritur, et colitur eo more
quo allium vel cepulla. Nunc caerefolium [t] locis frigidis [u] poſt Idus ſeratur: deſi-
derat agrum laetum, humidum, ſtercoratum. Hoc menſe betam ſeremus, quam- 10
vis poſſit et tota aeſtate ſeminari. amat agrum putrem, humidum, laetum [x]. trans-
ferenda eſt quatuor aut quinque foliorum, radicibus fimo recenti oblitis. amat fre-
quenter effodi, et multo ſtercore ſaturari. Hoc menſe porrus ſerendus: quem ſi 11
ſectilem velis, poſt duos menſes, quam ſatus eſt, poteris deſecare manentem in areis
ſuis: quamuis aſſerat Columella, etiam ſectiuum diutius duraturum, melioremque [y],
ſi transferatur, et quoties ſecabitur, aqua iuuetur et ſtercore. ſi capitatum [z] facere
velis,

y) *bulbinos Lugd. I. B. R. vid. ſ.* 13. *pulbidos E.* z) *Celerius -- imitetur* om. *P.* a) *vigore ſervato E.* mox *ſpargis.* b) *pruinae canentis E.* bene. c) *haerente P.* d) *ad P.* e) *ſemen braſſicae --- iucundius* om. *P.* f) *rapam I. B. R. rapa I. I — G. Vict.* g) *ſfongeas Lugd. E.* h) *vile Lugd. illud* om. *E.* i) *incultum* coni. *Morg. I,* 85. k) *reſurgat E.* l) *quae pla. et rad. ſtercus deſiderat* caet. omiſſ. *P.* m) *loco P.* n) *et* deeſt *P.* o) *maxime I. B. R.* p) *ſeritur pr. vere* om. *P.* q) *ſoluto* om. *P.* r) *rarum P.* s) *Cunela --- caerefolium* om. *P.* t) *Nunc etiam cerefolium E.* u) *humidis P.* x) *locum Lugd. I. B. R.* om. *P.* y) *meliorem E.* z) *capitum Lugd.*

24, 7 COLVMELLA) 11, 3, 23.

24, 7 MVTATVR IN RAPA) Quos interrogaui earum rerum peritos, ii negant ſibi tale quid in ſemine quinque et ſex annorum vſu veniſſe. Neque Theophraſtus et Plinius, quo loco de permutatione ſeminum et vitio aetatis agunt, ille hiſt. plant. 7, 6; hic 19, 11 ſ. 58 huius rei mentionem faciunt. Forte permutauit aliquis ſemina non multum diſſimilia.

24, 9 HOC MENSE FOENICVLVM SERES) Haec perperam in omnibus editis libris diſtinguuntur; nam ſic videtur ſcribendum: *Hoc menſe foeniculum ſeres loco aprico et modice ſaxoſo.* Seritur *primo vere Paſtinaca, et ſemine ponetur et plantis loco pingui.* Cuba non abſimili ordine transſcripſit: *Paſtinaca vere ſeritur. Primo ſemine ponitur et plantis.* At Plinium ad iſta ſeparanda potiſſimum ſequor, qui 19, 5 *ex iis*, inquit, *paſtinacae vnum genus ſponte prouenit; ςαφυλῖνος Graece dicitur. Alterum ſeritur radice vel ſemine primo vere, vel autumno, vt Hygino placet Februario, Auguſto, Septembri, Octobri, ſolo quam altiſſime refoſſo.* PONTED. Obtemperaui viro doctiſſimo, et interpunxi vt iuſſit; licet non intelligerem, quid ad ſententiam intereſſet, ſi Commelini ſeruarem diſtinctionem, quae talis eſt, *Hoc menſe foeniculum ſeres loco aprico et modice ſaxoſo: ſeritur primo vere. Paſtinaca et ſemine ponetur, et plantis, loco pingui etc.* Neque enim dubium eſt quin foeniculum et ipſum *primo vere* ſeri velit Palladius: et quod in Februario tradit paſtinacae diſciplinam, eo ipſo

 primo

velis, quod [a] vere feueris, Octobri menfe transferre debebis. ferendus [aa] eft loco laeto, et maxime campeftri, area plana, paftinata alte, et diu fubacta et ftercorata. fi fectiuum velis, fpiffius: fi capitatum, rarius feres. farculo frequentandus eft, et [b]
12 herbis liberandus. Cum digiti craffitudinem habuerit [c], a media parte praecifis foliis, et truncatis radicibus, transferatur: oblitus fimo liquido, quaternis vel quinis digitis feparetur. cum radices agit [d], modice comprehendendus et alleuandus eft farculo, vt fufpenfus [e] a terra, quod fpatii vacuum fubter inuenerit, capitis vaftitate cogatur implere. Item plura femina in vnum ligata fi depofueris, grandis porrus nafcetur ex omnibus. Item fi capiti eius rapae femen immittas fine ferro,
13 et pangas, multum fertur increfcere: melius [f] fi frequenter hoc facias. Hoc menfe inula feritur, quo canneta ponuntur. feritur oculis ficut calami, quos abfcindere [g] et terra leuiter debemus obruere, terra foffa et fubacta, excitatis ad lineam puluinis [h],
14 quibus eius oculos oportet infodere. trium pedum inter fe fpatio feparantur. Hoc menfe colocafiae [i] bulbos ponemus. amant [k] humidum locum, pinguem, maxime irriguum. circa fontes laetantur et riuos, nec de foli qualitate curant, fi perpetuo foueantur humore. frondere prope femper poffunt, fi tanquam citreta tegumentis defendantur a frigore. Hoc menfe cyminum et anifum feritur [l] loco bene fubacto, et cui laetamen admifceas. Quod fatum eft, herbis purgetur affidue.

XXV. PLANTAS pirorum [a] menfe Februario locis frigidis ponemus; calidis vero Nouembri: fed menfe Nouembri pira locis tepidis conferenda funt, vt folo iuuentur irriguo. ita et florem plurimum proferent, et magnitudinem pomi turgentis acquirent. nafci tamen tali folo maxime diligunt, quale [b] vinetis diximus conue-
2 nire: fed laeto folo et validas arbores, et fructus plurimos confequemur. Lapidofi generis pira vitium mutare creduntur, fi terris mollibus conferantur. Sed pirum plantis ferere prope tardus euentus eft: tamen quibus hoc [c] placuit, vt [d] femina generofa nihil fibi de agrefti afperitate permifceant, plantas bimas aut trimas [e], eo more quo oleae ponuntur, radicatas, magnis fcrobibus ponant, fupra terram tribus altas vel quatuor pedibus, quarum decifa cacumina argilla mifta mufcus debet operire. Nam fi quis pirorum femen afpergat, nafci quidem neceffe eft, originem fuam refouente [f] natura, cuius AETERNITATI nulla tarditas poteft afferre [g] faftidium: fed homini hoc expectare longinquum eft [h], cum et fero veniant, et de generis nobi-
3 litate decedant. Melius ergo hoc menfe Nouembri fiet, vt pirorum plantas radicatas feramus agreftium, fubactis bene fcrobibus, vt, cum prehenderint, inferantur. Hoc

a) *quod vere feueris* om. *P.* aa) *fecundus Ienff. fecundum P.* b) *et* om. *P.* c) *habuit P. dig. groffitudinem h. E.* d) *aget E.* mox *alleuiandus.* e) *fufpenfum P.* f) *melius fi --- feparantur* om. *P.* g) *abfcidere Lugd.* h) *bulbinis I. B. R. vid. f. 6.* i) *colocafii Lugd.* k) *amant enim E.* l) *ferimus E.* [Tit. XXV.] a) *pira* per i femper *Lugd.* b) *quali vineas Lugd. quale vineis E.* c) *fic P. hoc placet Lugd. E.* d) *nam P.* e) *binas aut trinas E.* f) *repente P. remouente E.* g) *caufare I. B. R. creare Lugd. E.* h) *longum eft E.* recte.

primo vere et hanc ferendam praecipit. Sed in Cubae verbis interpunctionem mutarem hoc modo: *Paftinaca vere feritur primo: femine ponitur et plantis.* Verum vidit forte aliquid vir clariffimus mihi obfcurum.

24, 11 COLVMELLA) 11, 3, 30.

25, 2 REFOVENTE NATVRA) Ex Medicea fcriptura coniicio fcriptum a Palladio vel *reparante* fyllaba *par* olim in *per* contracta; vel *repetente.*

25, 3 CVM PREHENDERINT) Poterat aliquis fufpicari excidiffe propter viciniam alterius *cum* praepofitionem in hoc verbi intellectu folennem, legendumque *cum comprehenderint*, quod faepe

Hoc autem intereſt, quod quae plantis ſuis feruntur, dulcedinem ac teneritatem [i]
ſeruant [k], diu tamen ſeruata non durant: inſita vero, moram temporis ſuſtinebunt.
Spatia inter piros triginta pedum menſura diſcernat. Genus hoc arboris, vt profi-
ciat, frequenti humore, et aſſiduis foſſionibus eſt colendum, vsqueadeo, vt tem-
pore, quo florere conſueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, ſi eam tunc
foſſor adiuuerit. Multum proficis, ſi interiecto anno quale libet laetamen adiun- 4
gas: ſed bubulum ſpiſſa et grauia poma generare [fertur [l].] Aliqui cinerem
miſcent, credentes hinc contrahi pomis argutos ſapores. Generum varietates exſe-
qui ſuperuacuum [m] puto, cum in ponendis vel [n] excolendis nulla ſit diſtantia. Si
languida arbor eſt piri, vel ablaqueatae radicem terebras, et ibi ligneum palum [o]
deprimis, vel in trunco ſimiliter terebrato ex teda cuneum figis [p], vel, ſi hoc deſit,
ex quercu. Vermes eius arboris et nati necantur, et naſci prohibentur radicibus 5
felle taurino frequenter [q] infuſis. Item faeces vini veteris recentes [r], ſi radicibus
affundantur per triduum, diutius [arbores] in floribus [rr] laborare non faciunt. Si 6
lapidoſa pirus eſt, ab extremis radicibus terram priorem leuabis, et ſecernes omnes
lapillos; quibus diligenter remotis, alteram terram cribro [s] cretam in loco eius in-
fundes. ſed hoc proderit, ſi rigare non ceſſes. Menſe Februario et Martio pirus [t]
inſeritur, more, quo dictum eſt, cum de inſitione loqueremur, ſub cortice, et in
trunco. Inſeritur autem piro agreſti [u], malo; vt nonnulli, amygdalo et ſpino [x];
vt Virgilius, orno et fraxino, et cydonio; vt aliqui, et Punico, ſed fiſſo [y] ligno.
Surculus piri, qui inſeritur ante ſolſtitium, anniculus eſſe debet, et prius quam fi- 7
gatur, foliis et omni tenera parte priuari: poſt ſolſtitium vero eum figis, qui ſum-
mum germen incluſit. Pirus omni genere inſeritur. Condienda ſunt pira [ita [z]] 8
die placido decreſcente luna a vigeſima ſecunda vsque in octauam. Eadem poma
ſicca, et manu lecta ab [a] hora ſecunda in quintam, vel a ſeptima in decimam, a ca-
ducis diligenter electa integra, et prope dura, et aliquanto viridia in picato vaſe
clauduntur, quod operculo tegitur, et deorſum os eius inclinatur, atque [breui [b]
ſcrobe] obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quae dura 9
ſunt in carne et cute [c], prius in aceruo poſita, vbi ſe mollire coeperint, in vas fictile
bene

i) *teneritudinem Lugd. acredinem E.* k) *ſeruabunt P.* l) *fertur* ab. *Pal. et Vlit. creditur E.* m) *ſuperfluum E.* n) *vel excol.* om. *P.* o) *palum figis* om. *P.* p) *deprimis P.* q) *ſaepe P.* r) *recentes* om. *P.* rr) *in floribus* om. *E.* s) *cribratam in P.* t) *prius I. I. --- G. it. Pariſ.* 1536. u) *agreſti: vel vt P.* x) *ſpinae I. B. R.* y) *ſpiſſo P.* z) *ita* om. *P.* a) *hora a ſec. Lugd.* b) *breui ſcrobe* om. *Lugd. I. B. R. E.* c) *et in cute E.* r.

ſaepe eſt apud Columellam. Verum *prehendere* etiam noſter hoc libro 10, 7. v. Gloſſ.

25, 4 [FERTVR]) Abeſt haec vox a Mſ. Pal. et alio, quem Vlitius euoluit, prout ipſe teſtatur ad Gratium v. 522; qui praeterea tradit, Palladio vſitatum eſſe, vt infinitiuum ponat ſimpliciter, ſub quo poſtea intelligendum τὸ *ſolet.* Sed non memini me illud tam ſaepe in Palladio obſeruare, et Mſ. Lugd. vocem illam retinuit. SCHOETTG.

25, 4 NVLLA SIT DISTANTIA) Contra Diophanes Geop. 10, 23 Ἔστι δὲ πολυειδὲς διὸ καὶ ποικίλης δεῖται τῆς φυτείας. SCHOETTG.

25, 4 SI LANGVIDA ARBOR) Haec et ſequentia ad verbum fere deſumta ſunt ex Diophane l. c. SCHOETTG. Add. Col. 5, 9, 16.

25, 4 SI HOC DESIT) Videtur legendum aut *haec*, vt ad *tedam* referamus, aut *hic*, ad *cuneum.*

25, 5 LABORARE) aegrotare, ἐν τῷ ἀνθεῖν νοσοῦσαν dicit Diophanes. Nota eſt alias haec ſignificatio. SCHOETTG.

25, 6 SI LAPIDOSA) Sumſit haec a Quintiliis Geop. 10, 22. SCHOETTG.

25, 6 AMYGDALO) Tarentinus Geop. 10, 24. SCHOETTG.

25, 8 CONDIENDA SVNT) Democritus Geop. 10, 25. SCHOETTG.

bene [d] coctum picatumque ponuntur, et operculo ſuperueniente gypſantur. vas [e]
breui ſcrobe demergitur [f] in eo loco, qui quotidie ſole tangatur. Plurimi pira ob-
ruta inter paleas aut [g] frumenta ſeruarunt. alii ſtatim lecta cum tenacibus ſuis [h] pi-
catis vrceis condiderunt, et oribus vaſculorum gypſo vel pice clauſis, ipſa ſub diuo
obruta ſabulone texerunt. Alii pira, quae ſe non contingerent, in melle ſeruarunt.
10 Item pira diuiſa et purgata granis, in ſole ſiccantur. Aliqui [i] aquam ſalſam, cum
coeperit vndare calefacta, diſpumant, et ei poſt iam frigidae pira ſeruanda demer-
gunt. tunc exemta poſt tempus exiguum condunt vrceo, et eius ore lito conſer-
vant: vel nocte et die in frigida ſalſa manere patiuntur [k]: poſt in aqua pura [l] bi-
11 duo [m] macerant, deinde in ſapa, vel paſſo, vel dulci vino merſa cuſtodiunt [n]. Vi-
num de piris fit, ſi contuſa et ſacco rariſſimo condita ponderibus comprimantur, aut
prelo. hieme durat, ſed prima aceſcit aeſtate. Acetum ſic fit de piris: Pira ſilue-
ſtria, vel aſperi generis matura in cumulo reſeruantur per triduum. deinde mittun-
tur in vaſculo [o], cui fontana aut pluuialis aqua miſcetur, et opertum vas per trigin-
ta dies relinquitur, ac ſubinde quantum ſublatum fuerit aceti ad vſum, tantum red-
12 ditur aquae ad reparationem. LIQVAMEN de piris caſtimoniale [p] ſic fiet: Pira
maturiſſima cum ſale calcantur integra [q]. vbi carnes eorum fuerint reſolutae, vel in
cupellis, vel in vaſculis [r] fictilibus picatis condiuntur. Poſt menſem tertium,
ſuſpenſae eae carnes liquorem dimittunt ſaporis iucundi, ſed [s] coloris albiduli. con-
tra [t] hoc, illud proderit, vt tempore, quo ſaliuntur [u], pro aliqua parte vina ni-
13 gella permiſceas. MENSE Februario et Martio mala [x] ſeramus: ſi calida et ſicca
regio eſt, Octobri et Nouembri. eorum plura ſunt genera, quae numerare ſuper-
fluum eſt. Amant pingue ac laetum ſolum, et cui humorem non tam rigatio, quam
natura ſuppeditet. et ſi in arena vel argilla ſit, rigationibus adiuuetur. Montanis
locis debent ad Meridiem verſa conſtitui. et [y] frigido ſolo proueniunt, ſi caeli tepor
adiuuerit: nec in aſperis et humectis ſedem recuſant. Macrum et aridum ſolum
14 poma vermiculoſa efficit [z] et caduca. Seruntur omni genere, ſicut piri: neque
exarari neque effodi deſiderant. idcirco eis magis prata conueniunt. Stercus [ouil-
lum [a]] tantum non exigunt quidem, ſed libenter aſſumunt, vel ſi cineris pulueres
miſceantur. Amant modeſtas rigationes. Putatio illis apta eſt, ſed maxime vt ari-
15 da aut [b] male nata tollantur. Citius ſeneſcit haec arbor, et in ſenectute degenerat.
Si

d) *bene coctum* om. *P. lene etc. I. B. R.* e) *Vas --- demergitur* om. *P.* f) *tegitur I. B. R.* g) *et I. B. R.* h) *cum radicibus ſuis E.* i) *Aliqui --- et die in* om. *P. Creſc. Aliqui aq. ſal. calefactam, cum coeperint inundare, deſpumant Lugd.* k) *permittuntur: prius in P. Cr.* l) *dura Lugd.* m) *biduo poſtea in dulci etc. P. biduo macerentur vel in ſapa vel paſſo, et vſui reſeruantur Cr. biduum E.* n) *cuſtodiuntur P. vino ſeruata cuſtodiunt E.* o) *vaſculis Ienſ. vaſis P. vaſum Cr.* p) *caſtimoniale* om. *P. Cr.* q) *integra* om. *P. Cr. integro I. B. R.* r) *vaſis P. Cr.* s) *ſed* om. *P.* t) *contra P. Lugd. circa* al. *contra haec E.* u) *ſoluuntur vina P.* x) *mela Lugd.* hic et ſaepiſſime. y) *Et* om. *P.* z) *facit P.* a) *ouillum tantum* om. *Lugd. P. ouilium Ienſſ.* b) *et a. V. E.*

25, 9 ALII STATIM LECTA) Hinc ad ſ. 17 pleraque ſunt etiam apud Creſcentium 5, 20.

25, 12 CASTIMONIALE) Palladii an ſit haec vox, equidem dubito. Sed ſignificari arbitror potum, quo vti illis licet, qui *caſtimoniam* h. e. abſtinentiam a vino ex voto vel alia quacunque de cauſa debent, vt de melitite Plinius 22, 24 ſ. 54 *ſolebat dari mulieribus vini abſtemiis. Caſtimoniarum* ſuperſtitionem etiam de cibo et potu dici, eiusdem locus Plinii indicat obſcurus alioquin 31, 8 ſ. 44 vbi genus vel gari vel halecis ait *caſtimoniarum ſuperſtitioni ſacrisque Iudaeis dicatum, quod ſit e piſcibus ſquama carentibus.*

25, 13 PINGVE AC LAETVM SOLVM) Anatolius Geop. 10, 18 *χαίρει δὲ τὰ μῆλα ψυχροῖς καὶ νοτεροῖς καὶ μελαγγείοις τόποις.* SCHOETTG.

25, 15 LA-

Si caduca ſunt poma, fiſſae radici lapis iniectus poma retinebit. Lacertae viridis
felle ſi tangantur cacumina, non putreſcit. Vermes eius ſuillo ſtercore miſto hu-
manae vrinae, aut felle bubulo, extinguuntur: qui ſi plures circa arborem ſunt,
aereo ſcalpro ſemel raſi non vltra naſcentur, ſi [c] ea loca, vnde raſi ſunt, bubulum
ſtercus obducat. Si ſpiſſa poma ramos onerabunt, interlegenda ſunt quaeque vi- 16
tioſa, vt alimentum caeteris ſuccus aequiparet, et generoſis abundantiam miniſtret,
quam numeroſa vilitate [d] perdebat. Malus omni generi inſeri poteſt, quo pirus. 17
Menſe Februario, Martio et aliis, quibus pirus, inſeritur in malo, in piro, in ſpi-
no, pruno, ſorbo, perſico, platano, populo, ſalice. Diligenter legenda ſunt
mala, quae volumus cuſtodire. ea in locis [e] obſcuris, vbi ventus non ſit, ſtramentis
prius in crate ſubiectis, in cumulos ſecreta diſponimus: qui cumuli frequenti diui-
ſione ſeparentur. Aliqui diuerſa dixerunt, [vel ſingula] in vaſculis fictilibus pica-
tis atque [f] oblitis claudi, vel argilla inuolui, vel [g] ſolos pediculos creta adlini [h], vel
in tabulis [i] ſubſtrata palea diſponi, et ſtramentis de ſuperiore parte cooperiri. Mala 18
rotunda, quae orbiculata dicuntur, ſine cura [k] toto anno ſeruari [l] poſſunt. Alii
in puteo, vel [in [m]] ciſterna mergunt vaſa fictilia, quibus diligenter picatis et clau-
ſis mala committuntur [n]. Alii ex arbore mala illaeſa ſumſerunt, et pediculis eorum
pice feruenti merſis ſupra tabulatum per ordinem diſponunt [o], nucum foliis ſubter
expoſitis. Plerique ſcobem [p] populi vel abietis [q] inter mala diffundunt. Conſtat 19
mala ſic ponenda, vt pediculorum partes deorſum facias, neque ante quam vſui
neceſſaria videantur eſſe, contingas. Vinum et acetum fit ex malis, ſicut ex piris 20
ante praecepi. Cydoniis [r] ferendis plerique tempora diuerſa dixerunt: tamen mihi
vſu [s] compertum eſt, in Italia circa Vrbem, menſe Februario, vel inchoante Mar-
tio, plantas cydoniorum radicatas in paſtinato ſolo tenuiſſe adeo feliciter, vt ſaepe
ſequentis anni fruge gauderent, ſi poſita maioris ſtatus fuiſſent. locis ſiccis et cali-
dis, extremo Octobri, vel Nouembri inchoante, ponantur. Amant cydonii lo-
cum frigidum, humectum. Si in tepido ſtatuuntur [t], opus eſt illis rigatione [u] ſuc-
curri. Ferunt tamen ſtatum mediocris ſitus, inter naturam frigoris et caloris, et 21
in planis et in decliuibus proueniunt, magis [x] tamen inclinata et deuexa deſiderant.
Serunt

c) *quae raſa ſunt bub. Lugd. E.* d) *vilitate Lugd.* e) *loco obſcuro P.* f) *atque* om. *P.* g) *vel ſolos --- eſſe, contingas* om. *P. nec habet Creſcentius, qui hunc locum excerpſit* 5, 12. h) *creta lini E.* i) *in ſtabulis E.* k) *curatione anno ſeruare ſe Lugd.* l) *ſe ſeruare I. B. R. ſeruare ſe Aſc. Par.* 1536 *et Iuntt. E.* m) *in* om. etiam *Lugd. E.* n) *committunt E.* o) *diſpoſuerunt Lugd. E.* p) *ſcrobem Lugd. E.* q) *habietis Lugd.* r) *cydoneis Lugd.* ſemper. s) *viſu E.* recte. t) *ponantur Creſc. ſtatuantur Lugd. E.* u) *irrigatione Creſc. E.* x) Sic *Lugd. tamen magis* al.

25, 15 LACERTAE VIRIDIS) Haec et ſequentia ſumta ſunt ex Anatolio Geop. 10, 18. SCHOETTG.

25, 17 QVIBVS PIRVS, INSERITVR) Ita incidere nos iuſſerat Cl. PONTEDERA.

25, 17 IN SPINO.) An *ſpina*, vt Creſcentius libro 5 c. de *Malis* tranſcripſit, nempe *alba*, de qua idem Palladius 5, 5 *Hoc menſe*, ait, *ſorbum poterimus inſerere in ſe, in cydonio, in ſpina alba.* Columella quoque 7, 9 *Pomiferisque ſylueſtribus, vt ſunt albae ſpinae.* Haec autem *ſpina alba* (quo nomine nunc etiam a colonis vſurpatur) eſt Oxyacantha, diciturque de ſententia Caſp. Bauhini *Meſpilus Apii folio ſylueſtris, ſpinoſa ſiue Oxyacantha* Pin. 454. PONTED. Sed meum exemplum Creſcentii antiquiſſimum *in ſpino* habet.

25, 17 PRVNO) *Coctana* ſubſtituit Creſc. 5, 12 et eam adeo videtur firmare ſententiam, qui prunis quam ficubus accenſere malunt coctana.

25, 17 SECRETA DISPONIMVS). Vid. Apul. Geop. 10, 26. SCHOETTG. Varro 1, 59, 2 it. Col. 12, 45, 6.

25, 20 CYDONIIS SERENDIS) De malis cydoniis digna ſunt conferri, quae notat Needham ad Geop. 10, 26. SCHOETTG.

25, 22 Vel

Serunt aliqui cacuminibus, et talea, sed tardus est in vtroque prouentus. Ita ponendae sunt largae [y] arbores cydonii, ne alteram quatiente vento stillicidium tangat alterius.
22 Dum minor est, vel [z] quando ponitur, iuuetur stercore: maior vero, cinere vel cretae puluere semel toto anno radicibus misso. Poma in his et cito matura, et maioris incrementi [a], assiduus humor efficiet. rigandae sunt [b], quoties caelestis negatur infusio, et circumfodiendae locis calidis, Octobri mense [c] et Nouembri; frigidis [vero [d]] Februario vel Martio. nisi [enim [e]] circumfodiantur [f] assidue, aut steriles efficiuntur, aut earum poma degenerant. Putandae sunt, sicut probaui, et a vitiosis omnibus liberandae.
23 Si arbor aegra est, amurca aquae aequaliter mista radicibus debet affundi [g], aut [h] calx viua temperata cum creta, vel resina locularis pici liquidae mista trunco arboris adlini, vel ablaqueatae arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda et obruenda firmantur: quod annis singulis factum, custodiet a vitiis, sed arboris longae derogabit aetati.
24 Mense Februario cydonia inseruntur, melius in trunco quam cortice [i]. recipiunt in se surculos prope omnis generis Punici, sorbi, omnium [k] malorum, quae meliora producunt. Inseruntur [l] autem nouellae arbores, quibus succus est in cortice: si maior est, circa radicem [m] melius inseretur, vbi cortex et lignum beneficio soli adhaerentis humescit.
25 Legenda sunt matura cydonia, quae hoc more seruantur, vel inter binas tegulas posita, si [n] luto ex omni parte claudantur, vel si [o]

y) *longe Cresc.* et videtur aduerbio hic opus esse. z) *vel q. pon.* om. *P. quando* om. etiam *Lugd. et quando E.* a) *prouentus P.* b) *Rigentur ergo E.* c) *mensibus P.* d) *vero* om. *P. Lugd. vero Februario* om. *I. B. R.* e) *enim* om. *Lugd. I. B. R.* f) *circumfodiatur* —— *sterilis* —— *efficitur* —— *eius* —— *putanda est* —— *liberanda Lugd. E.* g) *infundi P.* h) *aut calx* —— *mista* om. *P. Lugd. Cresc.* 5, 7. *calx viuus E.* i) *in cortice E.* r. k) *omniumq. Cuba,* teste *Ponted.* l) *inserantur Lugd. E.* m) *circa corticem E.* n) *Si* om. *I. B. R.*

25, 22 VEL CRETAE PVLVERE) Desideratur, nisi maxime fallor, ante *puluere* verbum, *terrae* videlicet: *vel cretae terrae puluere*; nam de creta qua ratione suspicari possumus, cuius naturá adeo tenax est, vt nunquam in puluerem resoluatur. Ad hunc modum de Pyro idem Palladius loquitur: *alteram terram cribro cretam in loco eius infundes.* Item 10, 14 *Alii pomis statim grana decussa et sole siccata pingui et prope cribrata terra autumno tria simul ponunt.* Item 1, 10 *In fluuiali vero arena si tertiam partem testae cretae addideris.* PONTED. Antiquum esse vitium debet, si est. Neque enim aliter legitur in editione Crescentii antiquissima. Cretam probe siccam in puluerem posse redigi apertum est: creta stercorari agros et ipsum notum v. g. ex Varr. 1, 7, 8.

25, 23 RESINA LOCVLARIS) Nescio quis primus in Fabriano Lexico exposuerit *in loco factam*, vnde etiam in Calepinum demigrasse videtur. Mihi videbatur locus suspectus, augurabaturque animus *laricinam* vel *larignam* vel forte *laricalem resinam*, pici liquidae conuenientem, quod et ipsa *liquida semper manet* docente Plinio 24, 6 f. 22.

25, 24 SI MAIOR EST) Res vt *minor* pro maior legamus, exigere videtur; nam si *maior* longe a radice quo citius fructum ferat, inseritur summo trunco. Quod et Columella docet 5, 10: *si pusillam arborem inserere voles, imam abscindito, ita vt sesquipede a terra extet.* Idem Palladius 3, 17 hoc apertissime significat: *si arborem minorem desiderabis inserere, in qua sine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram secato.* Quas enim hoc in loco *nouellas* appellat, non tanquam pusillae sunt accipiendae, sed nouellae quidem et adultae quibus succosus ac nitidus inest liber, cum veteres improbentur. PONTED. Putabam legi posse, *si maiores*; vt conueniat cum *nouellis arboribus*, vt *inseretur* tamen singulari numero retineatur: maiorum autem arborum putabam duriorem corticem et sicciorem huic rei remedium esse, si prope terram inserantur. Neque tamen ignoro, etiam maiores arbores procul a terra inseri, et minores proxime. Ceterum Crescentius 5, 7 ita mutat, *nisi cortex et lignum beneficio loci adhaerentis humescit.* Si *locum* pro solo dixit, male τὴν *vbi* mutauit in *nisi* vel ipse vel librarius. Fortasse vasculum intelligit destillans guttatim humorem in vinculum, quo vulnus arboris obligatum est.

25, 25 HOC MORE SERVANTVR) De eorum conseruatione agit Democritus Geop. 10, 28. SCHOETTG.

25, 28 CVM

ſi [o] defruto incoquantur, aut [p] paſſo. Alii quae maiora ſunt, fici foliis inuoluta
cuſtodiunt. Alii tantum locis ſiccis [q] reponunt, a quibus ventus excluditur. Alii
canna [r] vel ebore in quatuor partes diuiſa, ſublatis omnibus quae in medio ſunt,
in vaſe fictili melle obruunt. Alii in melle ſic integra dimittunt [s], in quo genere 26
condiendi ſatis matura deliguntur. Alii milio obruunt, vel paleis ſeparata demer-
gunt. Alii plenis vino optimo [t] vaſculis mittunt: vel vini et defruti ad ſeruanda
cydonia, aequum corpus efficiunt. Alii doliis muſti mergunt, atque ita claudunt [u],
quod odoratum reddit et vinum. Alii in patina noua ſicco gypſo obruunt ſepara-
ta cydonia. SILIQVA [x] Februario menſe ſeritur et Nouembri, et ſemine et 27
plantis: amat loca maritima, calida, ſicca, campeſtria: tamen (vt ego expertus ſum)
in locis calidis foecundior fiet, ſi adiuuetur humore: poteſt et taleis poni. Scro-
bem deſiderat largiorem. Inſeri etiam poſſe menſe Februario credunt aliqui in
pruno, vel amygdalo. Siliquae ſeruantur diutiſſime, ſi expandantur in cratibus.
AMICA eſt morus et vitis. Mori naſcuntur ex ſemine, ſed et poma et virgulta 28
degenerant. Serenda eſt taleis, vel cacuminibus, melius autem taleis ſeſquipeda-
libus [y], ex vtraque parte leuigatis, ac fimo oblitis. cum locum palo ante feceri-
mus, immergimus, ac tegimus [z] cinere terris admiſto. non amplius quam quatuor
digitis operimus. Seremus a medio Februario et toto Martio; locis vero calidio-
ribus, Octobri poſtremo, vel Nouembris initio; ſed verno maxime, die nono Ca-
lendarum Aprilium. Amant loca calida, ſabuloſa, et plerumque maritima. in tofo 29
vel argilla vix comprehendunt. humor aſſiduus [moris] prodeſſe non creditur:
foſſionibus laetatur [a] et ſtercore. Putria in his et arida poſt [b] triennium ſunt pu-
tanda. Plantam [c], ſi robuſta [eſt,] transferes menſe Octobri, vel Nouembri: ſi [d]
tenera, Februario et Martio. Scrobes deſiderant altiores, interualla maiora, ne
[altera [e]] vmbris prematur alterius. Feracem altioremque [f] mori arborem fieri 30
aliqui tradiderunt, ſi perforato hinc inde trunco ſingulos cuneos inſeramus, tere-
binthi hinc [g], inde lentiſci. circa Octobris [h] Calendas morus ablaqueanda eſt, et
radicibus eius vini veteris recentiſſimae faeces infundendae. Inſeritur [autem [i]] in
fico [k], et in ſe tantum ſub cortice. Vlmo inſita comprehendit: ſed parturit ma-
gnae infelicitatis augmenta. AVELLANAE [l] ponendae ſunt nucibus ſuis. non 31
amplius ſupra terra ducenda eſt, quam craſſitudine digitorum duorum. plantis ta-
men et ſobole [m] expertus ſum melius prouenire. menſe Februario ſeu planta ſeu
ſemen exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido, et ſabuloſo. menſe Iulio
circa Nonas auellana matura eſt: [locis [n] tamen calidis.] NVNC [o] ſeruntur myxa 32
ex

o) *defricto E.* ſic et mox. p) *aut paſſo* om. *P.* q) *tantum* om. *E.* r) *canna vel ebore in* om. *P.* s) *demittunt E.* recte. t) *optimo* om. *E.* u) *clauduntur Lugd. E.* x) *ſiliqua —— in cratibus* om. *P. ſilica E.* y) *vel —— ſeſquiped.* om. *E.* z) *immergamus ac tegamus E.* a) forte *laetantur.* Mſ. *E. laeta* mox idem *putrida.* b) *prius P.* c) *Pla. robuſtam tra. P. Pla. ſi robuſtam, tra. Lugd. I. B. R. eſt* om. *E.* d) *ſi teneram Lugd. I. B. R. tenerā* ſol. *P. teneram E.* e) *altera* om. etiam *Lugd. E.* f) *laetioremq. Lugd. E.* g) *hinc, inde lent.* om. *P. Cr. E.* h) *Octobres Kal. Lugd.* i) *autem* om. quoque *Lugd. E.* k) *perſico P.* l) *abellanae Lugd.* m) *et ſemine.* n) *locis tamen calidis* om. *Lugd. P. I. B. R. E.* o) *Nunc —— ſpinis* om. *P.*

25, 28 CVM LOCVM PALO ANTE) Creſcentius, qui 5, 14 hunc locum deſcribit, non videtur attendiſſe, quid ſit *locum palo* facere, et emendandi cauſa poſuiſſe *ſcrobem paullo ante* etc.

25, 30 INFELICITATIS AVGMENTA) Legendum puto *argumenta*, et reſpici ad illam ſuperſtitionem, de qua diximus ad Varr. 1, 40, 5. Sic plane Mſ. Erf.

ex nucleis in aliquo vaſe poſitis, donec plantae induant firmitatem, caelo tepido,
terra ſoluta, humore moderato. Inſeruntur menſe Martio ſorbis vel ſpinis.
ETIAM nunc tuberes ſeruntur, et inſeruntur, et oſſa duracinorum, vel plantae
eiusdem generis ponuntur, et [p] transferuntur, et inferi poſſunt: et meſpilus inſe-
33 retur, et oſſa [ponentur [q]] prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni
poteſt [r], et ſorbus hoc etiam menſe ſeri, et amygdali [s] ſemina in areis obrui, et
locis temperatis nunc inferi menſe inchoante, frigidis vero exeunte, conditis ta-
men ſurculis antequam germinent [t]. Et piſtaciae planta vel nunc ſtatui aut inſeri
poteſt, et caſtanearum ſemina [u] ſpargi. Nuces quoque iuglandes etiam nunc ſe-
minariis [x] recondi, et [y] ipſum genus inſeri, et frigidis et [z] humectis locis nunc
poterunt pineta ſeminari.

XXVI. NVNC verres maxime feminas inire debebunt. Legendi ſunt vaſti et
ampli corporis, ſed rotundi potius quam longi, ventre et clunibus [a] magnis, roſtro
breui, ceruice glandulis ſpiſſa, libidinoſi, anniculi, qui vſque ad quadrimos inire fe-
minas poſſunt. Scrofas vero longi lateris debemus eligere, et quibus ad ſuſtinen-
2 dum foeturae onus magnus ſe venter effundat, caetera verribus ſimiles. Sed in
regionibus frigidis denſi et nigri pili, in tepidis qualescunque prouenerint. Femi-
na ad creandum, vſque in annos ſeptem partus onera geſtare ſufficiet: ad conci-
piendum, annicula debet incipere. quarto exemto menſe pariunt, vbi quintus incipiet.
incipiunt autem, ſicut dixi, menſe Februario, vt ſolidioribus herbis nati, et ſtipula
ſuccedente paſcantur. Vbi facultas eſt tranſigendi, venditis qui ſubinde nati ſunt,
3 celerior matribus foetura reparatur [b]. Genus hoc omnibus locis haberi poteſt; me-
lius tamen agris paluſtribus, quam ſiccis, praecipue vbi arborum fructuoſarum ſilua
ſuppetit, quae ſubinde maturis fructibus alterna per annum mutatione ſuccurrat.
maxime locis graminoſis, et cannarum vel iunci radice nutriuntur. Sed deficienti-
bus alimentis per hiemem, nonnunquam praebenda ſunt pabula glandis, caſta-
neae, vel frugum vilia excrementa caeterarum: verno magis, cum lactent nouella
4 virentia, quae porcis ſolent nocere. Neque gregatim claudendae ſunt porcae mo-
re aliarum pecudum, ſed haras [c] ſub porticibus faciemus, quibus mater vnaquae-
que claudatur, et alumnum gregem tutior ipſa defendat a frigore. quae harae
a ſuperiori parte detectae ſint, vt libere numerum paſtor exploret, et oppreſſis a
matre

p) *ſi I. B. R. et transferri P.* q) *ponentur* om. *Lugd. P. I. B. R. E.* r) *poſſunt P.* s) *amigdala Lugd.* t) *generent P.* u) *caſt. aſpergi Lugd. et vt caſt. ſ. ſp. E.* x) *ſeminariisque P.* y) *et —— inſeri* om. *P. et ipſam inſeri I. B. R.* z) *vel Lugd. E.* [T. XXVI.] a) *cruribus I. B. R.* b) *prouenict P.* c) *aras* hic et alias *Lugd. Erf. areas.* mox abeſt *ipſa.*

26 Prae oculis habuit Col. 7, 9. SCHOETTG.

26, 2 FEMINA AD CREANDVM) vt illud, *canes ad venandum,* ſimilia.

26, 2 INCIPIVNT AVTEM) Vtrum Palladius ipſe poſuit *incipiunt* pro *concipiunt,* vt mulieres apud nos dicunt, *ſie faengt mit dem Kind an*: an, cum illud inſolitum ſit, fecit vox proxima, vt librarius ſcriberet *incipiunt* pro *concipiunt?* Ita puto.

26, 3 CVM LACTENT NOVELLA VIRENTIA, QVAE PORCIS SOLENT NOCERE) Inquinata lectio. Lego: —— *verno magis cum lactant. Nouella virentia porcis ſolent nocere,* docente eadem de re Columella 7, 9 *et vtique vere dum adhuc lactant. Viridia pabula ſuibus plerumque nocent. Itaque mane prius quam procedant in paſcua, conditiuis cibis ſuſtinendae ſunt, ne immaturis herbis citetur aluus.* PONTED. Hic eadem opera de duobus locis diſputabimus, non inuito, ſat nouimus humanitatem Clariſſimi viri, Pontedera. Columellam ita conſtituimus 7, 9, 9 *Fabae quoque —— facienda eſt poteſtas,*

matre foetibus saepe subueniat subtrahendo. curabit autem vt foetus proprios cum vnaquaque procludat [d]. plus vero quam octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi vero vtilius probatur experto, porcam [e], cui [f] pabula suppetunt, vt 5
plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare [g], tamen frequentiore [h] numero sucta deficiet. In porcis etiam illud [i] est commodum, quod immissi vineis necdum turgentibus, vel exacta vindemia gramine persecuto, diligentiam fossoris imitantur [k].

XXVII. [a] IN huius mensis initio aliter myrtite sic facies. Mittes vini veteris decem sextarios in lagoena [b], et baccarum myrti [c] libras v miscebis. cum xx et duorum dierum spatium confusa [d] transegerint, per quos vas quotidie [e] conuenit agitari, tunc palmea sporta colabis, et praedictis decem sextariis mellis optimi fortiter triti pondo v miscebis.

XXVIII. THERIACAM [a] vitem sic facies, cuius iste profectus est, vt vinum eius, vel acetum, vel vua [b], vel sarmentorum cinis proficiat contra morsus omnium bestiarum. Fit autem sic: Sarmentum, quod pangendum est, trium digitorum spatio in ima parte findatur, et sublata medulla ad eius vicem theriacae medicamen addatur. tunc terrae mandetur vinculo diligenter astrictum. Aliqui [c] 2
eadem

d) *producat I. B. R. praecludat Cr.* e) *porca I. B. R.* f) *cui pa. supp.* om. *P.* g) *educere Lugd.* h) *frequenter e numero P. Lugd.* i) *illud* omitt. *I. B. R.* k) *imitatur* sphal. *Vict.* [T. XXVII.] a) Om. totum caput *P.* b) *laguena Lugd.* c) *myrte Lugd.* d) *confusa* om. *Lugd.* e) *cotidie Lugd.* [T. XXVIII.] a) *Seriacam P. Thyriacam a. V. Tiriacam E.* mox *sic faciemus.* b) *vel vua* om. *E.* male et videtur addendum *ipsa* e Geop. l. c. c) *Aliqui — infundunt* om. *P.*

potestas, et vtique vere, dum adhuc lactent viridia pabula, quae suibus plerumque nocent. Secuti sumus ea in re quantum ad interpunctionem et interpositam *quae*, autoritatem primarum editionum: *lactant* autem editorum in *lactent* mutauimus tanto audacius, quod fluctuantes in eo verbo codices hic ipse Palladii locus e Collumella expressus videretur in concordiam reuocare. Porro nego ex disciplina Columellae et Palladii *lactare* tum porcos, cum *viridia* sunt *nouella*, et *herbae immaturae.* *Iniri* enim *debet mense Februario* porca (7, 9, 4) *quatuorque mensibus foeta quinto parit, cum iam herbae* solidiores *sunt.* Eadem fere Palladius modo s. 2. Lactantibus itaque scrophis non iam metuenda sunt viridia. Sed vitanda sunt toti generi *viridia lactentia*, siue *immaturae herbae, quibus citatur aluus.* Neque nouum est *lactere* vel *lactescere* dici noua virentia. Non iam prouocabimus ad Propertii 4, 2, 14 apud quem Vertumni *coma lactenti spicea fruge tumet.* Ibi enim ad mollia adhuc et lactentia grana frumenti respicitur haud dubie: neque ad Virg. Georg. 1, 314. *Frumenta in viridi stipula lactentia turgent*, quamquam serio id agit la Cerda, vt ostendat pertinere hoc ad signa veris ruentis, non ad aestatem adultam, qua in re minime illum falli putamus. Sed quid faciamus Ouidio Fast. 1, 351 *Nam sata vere nouo teneris lactentia sulcis. Nouum ver* profecto nondum habet *fruges lactentes.* Ita etiam Plin. 17, 2 s. 2 in primo vere et proxime a niuibus *lactentia sata* commemorat. Et 17, 24 s. 37 n. 4 de *carbunculatione*, *Haec*, inquit, *verno tepore inuitatis, et erumpere audentibus satis mollibus insidens adurit lactescentes germinum oculos* etc. Denique 18, 29 s. 69 n. 2 de *lacteo circulo* ridicula superstitione abreptus, *Huius defluuio*, inquit, *velut ex vbere aliquo, sata cuncta lactescunt —— si purus atque mitis aër genitalem illum lacteumque succum transmiserit in terras, laeta adolescunt sata* etc. Patiamur ergo Palladium retinere sua sibi *lactentia viridia.*

26, 4 CVM VNAQVAEQVE PROCLVDAT) Cum *procludat* inusitatum sit, quod doceant Lexica, reduxissem lectionem primarum editionum, nisi apud Col. (s. 12) esset, *vnamquamque cum sua prole claudat*, et Crescentius 9, 77 haberet *praecludat*, quae forte verior lectio est.

26, 5 COLVMELLA) 7, 9, 13.

26, 5 FREQVENTIORE NVMERO SVCTA) Apud Crescentium est *e nimio sueta.* Fuit forte olim *e nimio suctu.*

27 ALITER) Forte respicit hac voce ad Ian. 18 add. Tit. 31.

28 THERIACAM) Ex Flor. Geop. 4, 8 Adde Plin. 14, 18. SCHOETTG. Mediceus, quod indicatum est, *Seriacam.* Vtrum ergo etiam Latini

tini

eadem ſarmenta iam medicamine ſatiata, intra ſquillae bulbum recondunt, et terris praedicta [d] ratione committunt. Aliqui antidoti eius affuſione radices vitis infundunt. Sane ſarmentum, ſi de hac vite ſumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem theriacae infuſione aſſidua, vim ſucci ſeneſcentis iterare.

XXIX. EST pulchra ſpecies vuae, quae granis interioribus caret. Hinc efficitur, vt ſumma iucunditate ſine impedimento ſorberi poſſit, [velut vnum omnium corpus vuarum]. Fit autem Graecis auctoribus hac ratione per artem ſuccedente natura: Sarmentum, quod obruendum eſt, quantum [a] latebit in terra, tantum findere debebimus, et medulla omni ſublata, ac diligenter exſcalpta [b], membra iterum
2 diuiſae partis adunare, et vinculo conſtricta deponere. Vinculum tamen [c] papyro afferunt eſſe faciendum, et ſic in humida terra eſſe ponendum. Diligentius quidam ſarmentum reuinctum quantum exciſum eſt, intra ſquillae bulbum demergunt,
3 cuius beneficio aſſerunt ſata omnia comprehendere poſſe facilius. Alii tempore quo vites putant, ſarmentum fructiferum [d] putatae vitis in ipſa vite, quam poſſunt de alto ſublata medulla excauant non diuiſum, et calamo affixo alligant, ne poſſit inuerti. Tunc ὀπὸν [e] κυρηναϊκὸν, quod Graeci ſic appellant, in excauata parte ſuffundunt, ex aqua prius [f] ad ſapae pinguedinem reſolutum, et hoc transactis octonis [g] diebus, ſemper renouant, donec vitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc poſſe firmatur a Graecis, et in ceraſis. Opus eſt experiri.

XXX. VITES quae lacrymarum nimietate tabeſcunt, et deplorando vim roboris ſui auertunt [a] a fructu, trunco earum lacerato Graeci ſinum fieri iubent. ſi hoc minus proderit, radicum robur pingue reſcindi, vt afferat medicinam vulnus impreſſum. tunc inſulſa amurca ad medietatem decocta et refrigerata, plagae exciſio perlinetur [b], et ſub hac acetum acre fundatur.

XXXI. GRAECI item myrtite [a] ſic praecipiunt temperari: Myrti baccas maturas in vmbra ſiccatas, et poſtea tuſas [b], vncias octo mittis in linteo, et ſuſpendis

d) *hac rat. Lugd.* [T. XXIX.] a) *quantum* om. *E.* b) *exculpta Lugd. E.* c) *autem de Cr.* d) *fructifeuum Lugd.* e) *copon tenaycon Cr. quireniacon Lugd. opon quirenaycon E.* f) *prius — reſolutum* om. *P.* g) *octo P.* [T. XXX.] a) *auertuntur I. B. R. Lugd. E.* b) *perlinitur E.* [T. XXXI.] a) *mirtetum E.* b) *tunſas E.*

tini miſcuere ſonum *th* cum ſibilo, quod Ebraeis, Graecis recentioribus, et Anglis familiare eſt. Ipſum certe *ſ* et *t* frequenter permutata apud Latinos pariter et Graecos conſtat.

29, 1 HINC EFFICITVR — VVARVM) Si non totum hoc interpolatum eſt, et omittit certe Creſcentius, qui reliqua habet, 8, 6 certe non putauerim a Palladio eſſe, quae vncis incluſi.

29, 1 GRAECIS AVCTORIBVS) Democrito Geop. 4, 7. SCHOETTG.

29, 3 ΟΠΟΝ ΚΥΡΗΝΑΙΚΟΝ) Vid. Needham ad l. c. SCHOETTG. Verbo eſt ſilphium illud nobile.

29, 3 NE POSSIT INVERTI) et effluat ille ſilphii ſuccus.

29, 3 ET IN GRANATIS MALIS FIERI HOC POSSE FIRMATVR A GRAECIS ET IN CERASIS OPVS EST EXPERIRI.) Vltimum membrum ſic eſt diſtinguendum: *et in ceraſis. Opus eſt experiri* [Sic Mſ. E.] Cum enim hac de re dubitaret, idcirco adiecit, eſſe id experientia confirmandum. Huiusmodi vero experimentum in Geop. 4, 7 nomine Democriti ita traditur: τὸ δὲ αὐτὸ ποιήσεις καὶ ἐπὶ καρύας (Lego ῥοιᾶς cum interprete, idque et Palladii teſtimonio) καὶ κερασέας, εἰ βύλει ἀγίγαρτον ποιῆσαι. PONTED.

30 GRAECI) Sotion Geop. 5, 38. SCHOETTG.

31, 1 GRAECI ITEM) Vid. tit. 27.

31, 2 ASPE-

dis in vino, et [c] vas cooperies ac linibis: et cum plurimis diebus ſic fuerit, auferes et vteris. Aliqui myrti baccas ſine pluuia collectas maturas et [d] locis ſicciori- 2
bus calcant, vel exprimunt, et vino miſcent VIII cotularum menſuram per amphoram vini. quod vinum medicinae quoque proderit, vbi ſtypticis eſt vtendum. ſtomachum ſolidare titubantem ſolet [e], reiectiones ſanguinis inhibere, fluorem ventris aſtringere, limum dyſentericae [f] paſſionis medicabiliter aſperare [g].

XXXII. CONDITVM vel abſinthiatum, vel roſatum, vel violatum procedere ſponte fertur ex vitibus (vt natura ſuſcipiat, quod procurare ſueuit [a] induſtria) ſi ſarmenta in vas aliquod ſemiplenum ſupradictis potionibus merſa ſeruentur, et [b] viuam terram ſimul reſoluas [c] ad lixiuii modum, donec oculi ſarmentorum nitantur exire: tunc eadem ſarmenta gemmantia in quo volueris loco, vitium caeterarum [d] more deponas [e].

XXXIII. VT vitis botryones et albos afferre poſſit et nigros, Graeci ſic fieri debere iuſſerunt: Si vicinae ſunt [a] vites nigra et alba, cum putantur, ſarmenta vtriusque inter ſe diuiſa ſic iunges [b], vt medios vtriusque generis oculos aequando reddere poſſis vnitati [c]: tunc papyro ligabis ſtricto et molli, atque humida terra curabis adlinire, et interiectis ternis diebus adaquare, donec germen nouae frondis erumpat. Hinc exemto tempore, ſi libuerit, genus efficies per plura ſarmenta.

XXXIV. HIC menſis in horarum menſura cum Nouembri menſe concordat, quas hac numeri ratione colligimus:

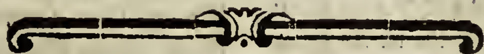
Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XIII
Hora	IV	et	IIX	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	VIII
Hora	VI			pedes	VII

c) *et prius eas tonſas P.* d *ex Lugd. E.* e) *ſolet* om. *I. B. R. Lugd. et Vlit. ad Grat.* 522. f) *diſſintericae I. B. R. I. I. A. H.* g) *aſpirare fertur I. B. R.* [T. XXXII.] a) *conſueuit P. E.* b) *vt P. E.* c) *reuoluas E.* d) *caeter.* deeſt *P.* e) *deponet P. diſponas E.* [T. XXXIII.] a) *ſint Lugd.* b) *iunge Lugd.* c) *reddens, reddere p. E.*

31, 2 ASPERARE) h. e. duriorem reddere, vt *glacialis hiems aquilonibus aſperat vndas.* Aeneid. 3, 285.

32 VIVAM TERRAM) Interpretor ex loco herbido vel frugifero ſumtam.

33. GRAECI) Geop. 4, 14.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA

LIBER QVARTVS.

TIT. I.

MARTIO [a] menſe locis frigidis putatio vinearum celebratur [b], de qua abunde Februario menſe locuti ſumus, vſquequo incipit [c] gemma eſſe ſuſpecta. Nunc vineas oportet inſerere, cum vites non aquato, ſed ſpiſſo humore lacrymabunt. Seruabimus ergo vt truncus, qui inſeritur, ſolidus ſit, et alimento humoris exuberet, neque vlla vetuſtate aut iniuria laceratus areſcat. tunc deciſae viti ſurculi qui inſerendi ſunt, ſint ſolidi, rotundi, gemmis ſpiſſis, et pluribus oculati.
2 Tres tamen oculi in inſitione [d] ſufficient. Radendum eſt ergo ſarmentum ad menſuram digitorum duorum, vt ab vna parte ſit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam [e], ſed leuiter [f] radunt, vt inciſura ſenſim poſſit in acumen exire, et [vt [g]] corticata [h] pars cortici nouae matris aptetur. Infimus oculus ita infigendus eſt, vt trunco iunctus [i] adhaereat, qui oculus exteriorem partem debet aſpicere, vinculo ſalicis, infuſo et paleato luto [k] deſuper, alligari: tegumento quoque aliquo a ventis et a ſole defendi, ne hi quatiant, hic adurat. Vbi calor temporis
3 coeperit, ligaturae ipſi pinnicillo [l] circa veſperam tenuis debet frequenter humor affundi, vt hoc alimento contra vim caeli torrentis animetur. Cum ergo germen ruperit [m], et aliquod ceperit incrementum, calami adiutorio [n] debet annecti, ne motus aliquis fragilem procedentis ſarmenti quaſſet aetatem. vbi ſolidius quantumcunque proceſſerit, vincula oportet abſcindi [o], ne adoleſcentia molliſſimi ger-
4 minis nodo durae conſtrictionis [p] angatur. Aliqui infra terram ſemipedis ſpatio effoſſae viti ſurculos inſerunt, et beneficio congeſtionis accumulant, vt hoc quoque nouis ſarmentis praeter nutricis alimenta ſubueniat. Nonnulli circa terras melius aſſerunt

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. IV. *vel Martius.* T. I.] a) *Hoc I. B. R. Lugd. E. Vid.* princ. Ian. b) *celebrabitur P.* c) *incipitur Lugd.* d) *inciſione P.* e) *nudam medullam E.* f) *vites P.* g) *vt* omitt. *Lugd. I. B. R. E.* h) *excorticata P.* i) *vinctus Lugd.* k) *luto* om. *P.* l) *penicilo Lugd.* m) *eruperit Lugd.* n) *adiuuatorio E.* o) *abſcidi Lugd.* etiam alias. p) *contritionis Lugd.*

MARTIVS.

I, 1 FEBRVARIO MENSE) Tit. 15.

I, 1 GEMMA ESSE SVSPECTA) h. e. cum metus eſſe incipit, ne inter putandum gemma laedatur.

I, 2 NE HI QVATIANT) Creſc. 4, 11 *Ne hii quatiant.* An, *ne ii?* In Vaticanis codicibus vitioſe, *ne huius quatiant.* PONTED.

I, 3 TEMPORIS) malo, *temporius.* SCHOETT G. Vel ita ſcripſiſſe puto Palladium, vel certe *tempori*, h. e. mature, vt ex *coeperit* ſibilus ſini praecedentis vocabuli adhaeſerit. *Tempori* et *temperius* atque *temporius* apud noſtros etiam alias leguntur.

I, 3 PINNICILLO) Sic et Mſ. Pal. et rel. edd. pro penicillo. *Peniculus* autem, a quo diminut. *penicillus* praeter alia etiam ſpongiam notat. Feſtus: *Peniculi ſpongiae longae propter ſimilitudinem caudarum adpellatae. Penes enim vocabantur caudae.*

afferunt inferendum, quia in altiori difficilius comprehendunt. Vſque ad Idus, vel aequinoctium vites locis frigidis pangendae ſunt, ſeu paſtino, ſeu ſulco, ſeu ſcrobibus more quo dictum eſt.

II. NVNC locis frigidis prata purganda atque ſeruanda ſunt. locis gelidis colles pingues, et agros vliginoſos proſcindere, atque exarare conueniet. Veruacta [a] etiam, quae Ianuario menſe [b] ſunt facta repetere.

III. CALIDIS et ſiccis regionibus panicum ſeremus et milium. Leuem et ſolutam terram deſiderant: nec in ſabulone ſolum, ſed in arena quoque proueniunt, dummodo caelo humido et ſolo ferantur irriguo: quia ſiccum et argilloſum agrum reformidant. Herbis liberentur aſſidue: quinque ſextariis ſpatium iugeri complebitur [a].

IV. NVNC cicer vtrumque ſerere debemus loco laetiſſimo [a], caelo humido. macerandum eſt pridie, vt poſſit citius naſci. Iugerum tribus modiis conſeretur. Cicer grande naſci Graeci dicunt, ſi infundatur aqua tepida pridie: amare [b] etiam loca maritima: temperius prouenire, ſi ſeratur autumno.

V. HOC etiam menſe cannabum ſerimus vsque in aequinoctium vernum, hac ratione, qua in Februario diſputatum eſt.

VI. NVNC cicera ſeritur, quae diſtat a cicercula [a] ſolo colore, quo ſordet, et nigrior eſt, primo ſulco, vel ſecundo, ſolo laeto. Iugerum quatuor vel tribus, vel etiam duobus modiis implebimus.

VII. HOC menſe nouella vinea incipiat pulaerari, quod nunc ac deinceps per omnes Calendas, vsque ad Octobres faciendum eſt, non ſolum propter herbas, ſed ne tenera adhuc ſemina, ſolidata terra conſtringat. Graminum radices, quae plurimum vitibus nocent, extirpandae ſunt. Nunc locis frigidis vinearum foſſio 2
celebranda eſt [a]: et palandae atque ligandae ſunt vites: ſed nouellam mollibus vinculis alligemus, quia eam teneram vincula duriora praecidunt [b]. Palus maioribus [vitibus [c]] ſolidus, minoribus ponatur exilis. Propter vmbrae moleſtiam ſtatuatur ab Aquilone, et [d] plaga frigida, ſpatio quatuor digitorum vel ſemipedis remotus a vite,

[T. II.] a) *beruacita P. beruacta Lugd. veriacta E.* b) *menſe* om. *P.* [T. III.] a) *impletur P. ſpatium iugerale comp. E.* non male. [T. IV.] a) *lentiſſimo E.* b) *amara I. I. — G.* [T. VI.] a) *cicerula E.* [T. VII.] a) *approbanda eſt E.* b) *praeſcindunt E.* c) *vitibus* om. *P. Pal.* d) *et* om. *E.*

caudae. Plautus Rudente 4, 3, 69 *Ego iam hic te, itidem quaſi penicillus nouus exurgeri ſolet, Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi'ſt.* Terentius Eunucho 4, 7, 7 vbi Thraſo Sangam adloquitur, qui peniculo armatus ad expugnandas aedes procedebat: *Quid, ignaue, peniculon' pugnare, qui iſthunc huc portes, cogitas?* Reſpondet Sanga, irridendo Thraſonem: *Egone? imperatoris virtutem noueram et vim militum Sine ſanguine hoc fieri non poſſe: qui abſtergerem vulnera.* SCHOETTG.

1, 4 DICTVM EST) T. 17.

3 LEVEM ET SOLVTAM) Haec ex Flor. Geop. 2, 36. SCHOETTG.

3 QVINQVE SEXTARIIS) Col. 11, 2, 33.

4 CICER) Flor. Geop. 2, 36. SCHOETTG. De generibus ciceris Col. 2, 10, 19.

6 CICERA) Ex Col. 2, 11, 12.

6 VEL ETIAM DVOBVS) Si Columellae locum cum noſtro conferas, videtur deſiderari poſt *duobus τὸ ac ſemodio.* PONTED.

7, 1 PVLVERARI) nam puluere admodum vites iuuari ſcribunt Col. 4, 28, 1 et Geop. 3, 11. SCHOETTG.

7, 3 VI-

3 vite, vt poſſit ex [e] omni parte circumfodi. VINEAS veteres nunc aliqui a terra
altius truncant, ſtudentes reparationi: ſed vitioſum eſt. nam plerumque vaſtior
plaga ſole putreſcit et roribus. quare hoc genere reparetur [f]: Prius ablaqueabitur
altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terram ſupra nodum recidatur, vt
operta, de frigore et ſole [g] nihil timeat. Hoc faciendum, ſi optimi generis vitis
ſit [h], et alte poſita; alioquin generoſis melius erit inſerenda ſarmentis. Omnia
ſupra dicta locis calidis primo menſe; frigidis vero poſt Idus ipſius exequemur.
4 AEGRAS vites, vel quibus fructus areſcit, circumfodies, et vrinam veterem ſuf-
fundes [i]. item cinerem ſarmenti vel [k] querci aceto mixtum ſubiice [l], aut inciſas circa
terram laetamine refoueto, et quae germinant fortiora dimitte. CVM vitis biden-
5 te laeditur aut ferro, plagam, ſi terrae iuncta eſt, adline ſtercore ouillo [m] vel ca-
prino: tunc terra miſta circumfoſſa ligare curato. Si in radice laeſa eſt, operiens
liquidum laetamen admiſce.

VIII. NVNC oleis laborantibus circum radices inſulſa amurca fundetur:
maximis arboribus (quod Columella dicit) ſex congii, mediocribus quatuor, cae-
teris pro aeſtimatione ſufficiunt. Alii paleas fabae binos per maiorem [a] arborem
qualos; alii veteris vrinae humanae trunco, quantum ſatis videtur, affundunt, et
2 arbori mortarium ſtatim faciunt, maxime locis ſiccis, trunco ante cooperto. Oleam
ſterilem [b] terebra Gallica perforabis. tunc duos frugiferae arboris ab Auſtrali parte
ramos eiusdem magnitudinis tollis, et ſtricte in foramen vtrumque coniicies [vel
lapidem, vel pini vel querci [c] palos,] et abſciſſo [d] eo quod ſuperabit, luto paleato
curabis

e) *ex* om. P. f) *paretur P.* mox *prius enim E.* g) *et calore P.* deeſt *in ſole I. B. R.* h) *eſt P. E.* i) *infundes P. ſuffundis I. B. R.* k) *vel querci* om. *P.* l) *aut quernu* inſ. *P.* m) *ouilino E.* [T. VIII.] a) *maiorem* om. *P.* b) *oleam veterem E.* c) *quercus E.* d) *abſciſo E.*

7, 3 VINEAS VETERES) Haec ex Col. 4, 22. SCHOETTG.

7, 3 DONEC EIVS NODVS APPAR.) Loquitur ergo de vitibus ex eo genere inſitis, de quo paullo ante 1, 4.

7, 4 AEGRAS VITES) Haec et ſequentia hauſit ex Varrone Geop. 5, 41 et 42.

8, 1 NVNC OLEIS) Eadem habet Febr. 8 it. Quintilii Geop. 9, 10.

8, 1 COLVMELLA) 11, 2, 29.

8, 1 PALEAS FABAE) Ita pleraeque editt. Needham ad Geop. l. c. legit *palearum*, quod non eſt in Rob. Stephani editione, qua eum vſum eſſe ex pagina citata conſtat. Concinnior tamen eſt eius lectio et aptior ſequenti membro, vbi etiam legitur genitiuus caſus: *veteris vrinae humanae* etc. Interim etiam accuſatiuus non abhorret ab huius, quin nec ab optimorum temporum conſuetudine.

8, 1 ARBORI MORTARIVM) h. e. locum excauant aquae excipiendae. Eleganter Quintilii l. c. et multo apertius: Δεῖ δὲ — ποιεῖσθαι τὴν τῆς γῆς περίχωσιν — τάτε κύκλῳ τῆς περιχώσεως φιαλῶν, πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων ὑποδοχήν. Phialae cauitatem illam comparant Quintilii, quam mortario ſimilem dicit Palladius, cuius hinc etiam figura alias indicata confirmatur.

8, 2 [VEL LAPIDEM VEL PINI]) Quae vncis incluſimus, ea libri omnes, ipſe etiam Creſcentius 5, 19 ita collocant. Quam importuna vero ſint eo, quem adhuc incubuere loco, tum illud indicat, quod *frugiferae arboris ramis, et ab auſtrali parte decerptis* non poſſunt paria facere lapis, paliue pinei etc. tum quod ſtatim iubet Palladius *abſcindere id quod ſuperat*, (hoc eſt extra foramen prominet, vt deinde luto poſſit occuli) quod in lapidem plane non conuenit; quam apta autem ſint his, quae ſequuntur, de palo oleaſtri radicibus figendo, non poteſt cuiquam eſſe obſcurum; inprimis ſi cogitauerit, ſolenne id remedium eſſe ſterilitatis apud noſtrum vid. Ian. 15, 3, 9 et 11; Febr. 25, 15; Mart. 8, 2 et 10, 3 ac 30. Huc igitur transferenda, vbi aſteriſcum ſignificaui, verba incluſa arbitrabar aliquanto ante, quam conferrem Geop. 9, 10 vnde omnia ſumta ſunt, quae hic habet Palladius. Hic vero manifeſte priori loco duos tantum frugiferae arboris ramos commemorant Quintilii, obuerſis cacuminibus traiiciendos per foramen, et vtrinque apprehenſis fortiter pertrahendos, vt velut cuneorum duorum tenuio-
res

curabis occulere. Sed [e] si sine fruge luxuriant, oleastri palum * radicibus eius infige. Nunc [f] etiam [g] quibus moris est, frumenta iterum sarrire conueniet. Nunc locis frigidis seminaria, quae Februario mense [h] dicta sunt, baccarum et seminum fiant, et rosaria in mensis initio percolantur.

IX. NVNC horti optime sumunt cultionis initia. Mense Martio carduus
seritur. terram stercoratam et solutam diligit, quamuis in [a] pingui possit melius
prouenire. et hoc illi contra talpas prodest, si pangatur in solido [b], ne terra ab ini-
micis animalibus facilius perforetur. Serendi sunt cardui luna crescente, in area 2
iam [c] parata, semina spatio semipedis [d] discreta. cauendum est [e] ne [f] semina inuer-
sa ponantur. nam debiles, incuruos et duros creabunt. non alte imprimenda sunt,
sed tribus digitis comprehensa mergantur, donec ad primos articulos terra perue-
niat. tunc leuiter operiantur, et herbis liberentur assidue, donec plantaria soliden-
tur, et rigentur si aestus interuenit. Si acumina seminum confringas [g], spinis ca- 3
rebunt: Item si semina eorum madefeceris per triduum laurino [h] oleo, vel nar-
dino [i], vel opobalsamo, vel succo rosae, vel mastichino [k], et postea siccata depresse-
ris, eiusdem saporis orientur, cuius [l] vnguentum semina combiberunt. Singulis
sane annis a [m] codice auferendae sunt plantae, vt nec matres fatigentur, et soboles
per alia spatia digeratur [n]: cum aliqua tamen radicis [o] parte vellendae sunt. quos
reseruabis ad semina colligenda, liberatos omnibus pullis testa supertegere debebis,
aut cortice. nam solent semina sole vel imbribus interire. Contra talpas prodest 4
catos

e) *Sed* om. *I. B. R.* f) *Nunc — conueniet* om. *P.* g) *etiam* om. *I. B. R.* h) *mense* om. *E.*
[T. IX.] a) *non P.* b) *solidiore terra P.* c) *imperata Lugd.* d) *sint* inf. *Lugd.* e) *est* om. *I. B. R.* f) *nam P.* g) *constringas E.* h) *oleo nardino vel laurino et postea P.* i) *nardo Lugd. E.* k) *masticino a. V. E.* l) *cuius — combiberunt* om. *P.* m) *cottidie auf. P.* n) *dirigantur E.* o) *radices G. Gr. Vid. Morg. I.* 87.

res partes crassioribus adiunctae foramen tanto arctius expleant: quale quid in sutrina calceorum etiam obseruare me memini. Deinde statim subiungunt curam olearum ὑλομανουσῶν, (ita eleganter appellant, quas noster *sine fruge luxuriantes*) quae vero illa est? πάσσαλον εἰς τὰς ῥίζας ἐμπήξας ἐλαίας ἀγρίας, ἢ πίτυος, ἢ δρυὸς, ἢ λίθου. Nihil profecto apertius. Itaque etiam Cl. Needham ex hoc loco Palladium emendandum ita censuit: *Sed si sine fruge luxuriant, oleastri palum, vel lapidem, vel pini vel querci palos radicibus eius infige.* Interim vel κακῶς κείμενα κινεῖν noluimus, peccaturi potius in eam partem, quae cautior est.

8, 2 SVPERABIT) exstabit. Quintilii: ἔκτεμε τὰς ἑκατέρωθεν ὑπεροχὰς, καὶ πηλῷ δι' ἀχύρων περίπλασσον τὰς ὀπάς. SCHOETTG.

9, 1 CARDVVS) satiuus scil. Graecis κάκτος et κινάρα. Varro Geop. 12, 39 ex quo pleraque noster hausit. Pluribus illum describunt Io. Bapt. Porta Villae 10, 57; Salmasius ad Sol. c. 19 p. 159; c. 33 p. 371 et ad Tertull. de pallio c. 2. SCHOETTG.

9, 1 SI PANGATVR IN SOLIDO) Crescentius libr. 6. cap. de *Carduis* ita transcripsit: *Si in solidiori terra pangatur, ne ab inimicis animalibus perforetur.* Hunc carduorum cultum Aloysius Alamannus libr. 5 vernacula consuetudine versibus hisce comprehendit: *Lo spinoso carciofo è il tempo homa: Giunto di trapiantar; suegliendo fuore Dell' antiche lor madri i picciol figli, Et riporgli in terren ben lieto, eo grasso, E'l piu duro è il miglior, oue non possa Le nascose sue insidiae ordir la talpa.*

9, 2 SERENDI SVNT CARDVI) An potius: *Serenda sunt cardui luna crescente, in area iam parata, semina.* PONTED. Ingeniosa coniectura, qua tamen nec ipsa videtur opus esse, si incidatur, quod a nobis factum est, post *parata*.

9, 3 CODICE) Bapt. Porta legit *radice*, quod melius puto: nam et statim sequitur: *cum aliqua tamen radicis parte vellendae sunt.* Mirum in nulla editione hoc occurrere. SCHOETTG.

9, 3 VT NEC MATRES) melius Porta: *vt ne.* SCHOETTG.

9, 3 QVOS RESERVABIS) Crescentius *quas* (nempe matres, vt ex iis patet, *vt nec matres fatigentur*) *seruabis — liberatas* etc. PONTED.

catos [p] frequenter habere in mediis carduetis [q]. muſtelas habent plerique [r] manſue-
tas. aliqui foramina earum [s] rubrica et ſucco agreſtis cucumeris impleuerunt. non-
nulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt, vt illae territae fugiant ſolis
5 admiſſu [t]. plerique laqueos in aditu earum ſetis pendentibus ponunt. Hoc etiam
menſe vlpicum bene et allium ſeremus, et cepullas, et cunilam [u] locis frigidis, et
anethum. Nunc et ſinapis, et caules optime ſeruntur, vel plantantur: et malua
ſeritur et armoracea, et origani planta transfertur. lactuca et beta, et porrus, et
capparis [x] ſeri poſſunt, et colocaſia, et ſatureia, et naſturcium. intyba etiam [y] et
6 raphanos [z] nunc aliqui ſerunt, quibus vtantur aeſtate. Nunc melones ſerendi ra-
rius. diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus, locis ſubactis, vel paſtinatis, maxime
arenis. ſemina eius [a] mulſo et lacte per triduum maceranda [b] ſunt, et tunc [c] iam
ſiccata ponenda: hinc ſuaues efficientur. odorati autem [fiunt [d],] ſi eorum ſemina
7 multis [e] diebus inter roſae folia ſicca [f] mergantur. Nunc et cucumeres ſeminan-
tur, rare [g] ſulcis factis, altitudine ſesquipedali, latitudine pedum trium. inter ſul-
8 cos VIII pedum ſpatium crudum [h] relinques [i], vbi poſſint vagari. herbis iuuan-
tur, ideo ſarculo et runcatione non indigent. ſemina ſi ouillo lacte et mulſa mace-
res, dulces naſcentur et candidi. longi et [k] teneri fiunt [l], ſi aquam in patenti
vaſculo ſub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad [m] quam feſtinando tales effi-
cientur [n]. Sine ſemine naſcentur, ſi prius eorum ſemina oleo Sabino [o] perungan-
tur, et herba ea quae culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florem cucumeris
cum viticulae ſuae capite cannae inſerunt, cui prius omnes nodos perforauerint:
ibi cucumis naſcetur in nimiam longitudinem tenſus. Oleum ſic metuit, vt ſi iuxta
poſueris, velut hamus plicetur. quoties tonat, velut timore [perterritus [p]] con-
9 vertitur. Si eius florem ſicut in ſua vite eſt, in forma fictili clauſeris ac ligaueris,
qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit, talem cucumis [q] figuram
praeſtabit. Haec omnia Gargilius Martialis aſſeruit. Columella dicit, loco [r] apri-
co et ſtercoroſo ſi rubos habeamus aut ferulas, poſt autumni aequinoctium, his iuxta
terram [s] reciſis et excauatis ligneo ſtilo, inter medullas laetamen immittamus, et
cucumeris ſemen addamus: hinc naſci fructus qui poſſint et inter frigora non ne-
10 cari [t]. Hoc menſe aſparagos ſeremus circa Apriles Cal. pingui loco, humido,
ſubacto,

p) *cattos Lugd.* q) *carduis E.* r) *quidam I. B. R.* s) hic et mox *eorum Lugd. E.* t) *admiſſum P.* u) *et cucumeres E.* x) *cappar Lugd.* y) *etiam et* om. *P.* z) *raphanum I. B. R. rafanos Lugd.* a) *eorum* coni. *Morga. I,* 84. b) *macerentur et P.* c) *tunc ſicca ponantur P.* d) *fiunt* om. *Lugd. I. B. R. E.* e) *multis diebus* om. *P.* f) *ſiccata Lugd.* g) *raro Lugd.* h) *crudū* om. *P.* i) *relinquis I. B. R. E.* k) *et* om. *P.* ac *Lugd.* l) *fiunt* om. *P.* m) *ad quam feſtinando* om. *P.* n) *fiunt P.* o) *ſapino Pal.* p) *perterr.* om. etiam *Lugd. E.* q) *cucumeris figura Lugd. E.* r) *loco* om. *P.* s) *terram* om. *Lugd.* t) *negari I. B. R.*

9, 4 CVBILIA) pro cauernis et ſpeluncis animalium. Sic apud Phaedrum 1, 20, 8 de cane: *flagitare validius cubile coepit.* Idem 2, 5, 12 *Direpit ad cubile ſetoſae ſuis.* Sic et Graeci: Homerus Iliad. χ, 189 Ὡς δ' ὅτε νεβρὸν ὄρεσφι κύων ἐλάφοιο δίηται Ὄρσας ἐξ εὐνῆς διά τ' ἄγκεα καὶ διὰ βήσσας. vbi Euſtathius: εὐνὴν νεβροῦ, τὴν διατριβὴν λέγει, δυναμένην καὶ κοίτην καλεῖσθαι, ὅθεν Ἡσίοδος θῆρας ὑληκοίτας φησίν. Palaephatus περὶ ἀπίστων 14, 2 ἦν δὲ ἐν τῷ ἄντρῳ εὐνὴ λέοντος καὶ λεαίνης. 15, 2 ἐπὶ τὴν τῆς ἄρκτου κοίτην. SCHOETTG.

9, 7 LONGI ET TENERI) Vid. Col. 10, 393 ſq. et quae ibi notata ſunt.

9, 8 OLEO SABINO) An *oleo ſeſamino*, quo medicari ſemina huiusmodi in *Geop.* 12, 19 teſtantur Quintilii: ὁμοίως δὲ καὶ ἀσπέρμους σικύους καὶ κολοκύνθας ποιήσεις, εἰ τρεῖς ἡμέρας, πρὶν τὸ σπέρμα καταβαλεῖν, ἐναποβρέξῃς τοῦτο σησαμίνῳ ἐλαίῳ. PONTED.

9, 8 ALIQVI FLOREM) Eadem Plin. 19, 5 ſ. 23.

9, 9 COLVMELLA) 11, 3, 53. SCHOETTG.

9, 10 ASPA-

ſubacto [u], ita vt minoribus [x] foſſulis ad lineam directis bina aut terna grana ſemipe-
dis ſpatio diſcreta ponantur. dehinc ſtercore ſolum tegatur, et herbae ſubinde vel-
lantur, vel per hiemem ſupra ſtramina iaciantur primo vere tollenda. hinc poſt
triennium naſcentur aſparagi. Sed expeditior ratio eſt, ſi aſparagorum ſpongias [y]
ponas, quae cito fructum miniſtrent. Hae ſic fient [z]: Semina aſparagi quanta tri- 11
bus digitis comprehendere poſſis [a], poſt Idus Febr. pingui et ſtercorato ſolo [b] in
ſingulis foſſis pones [c], et leuiter obrues. his coëuntibus, radix connexa naſcetur,
quae appellatur ſpongia [d]. Sed et haec moras habet. nam per biennium in ſemina-
rio ſuo eſt ſtercore et aſſidua runcatione [e] nutrienda [f]. deinde [g] poſt aequinoctium
autumni transferetur [h], et vere aſparagum dabit. has erit vtilius comparare, quam
longa expectatione nutrire. eas tamen in ſulcis diſponemus [i], ſi loca ſicca ſunt, in-
ter medios ſulcos; ſi humida, in ſummitate ſulcorum. Humor ſpongias aſparago-
rum tranſitu ſuo debet tantum [k] rigare, non [l] ſiſtere. Aſparagum, quem primo 12
protulerint, confringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus
ſpongiam: caeteris annis auellendus eſt [m], vt oculos ſuae [n] germinationis aperiat:
quia ſi deinceps refringas, loca quae foecunda eſſe conſueuerunt, remanente aſpa-
ragi radice claudentur. [Miniſtrabunt [o] autem vere: et] autumno reſeruabis [p]
eum, de quo ſumturus es ſemina. poſtea ſcopas eius incendes, tunc circa hiemem
ſpongiis adiicies ſtercus et cinerem. Hoc menſe ruta ſeritur locis apricis, ſolius 13
cineris inſperſione contenta. Loca deſiderat altiora, vnde humor elabitur. ſi po-
nas ſemina eius adhuc clauſa folliculis [q], ſingulatim manu debebis affigere. Si iam
minuta ſunt, ſparſa iactabis, et raſtro obducta cooperies [r]. Caules eius, qui in-
cluſis ſeminibus nati fuerint, fortiores erunt, ſed ſero naſcentur. Ramuli eius
cum aliqua corticis parte conuulſi verno [s] tempore pro plantis tenebunt [t]: tota ve-
ro translata morietur. Nonnulli ramulos eius pertuſae fabae inſerunt vel bulbo, at- 14
que ita obruunt alieno vigore ſeruandos. Proſequuntur etiam maledictis, et maxi-
me in terra ſoluti lateris ponunt, quod prodeſſe certiſſimum eſt. ſed (vt aſſerunt)
melius furtiua proueniet [u]. ſub fici arboris vmbra libentius acquieſcit [x]. non effodi
herba [y], ſed optat [z] auelli. immundae [a] mulieris formidat attactum. Ab hoc menſe 15
vsque

u) *ſubacto, ita vt* om. *P.* x) *in min. P.* y) *ſſongeas* hic et ſaepe *Lugd. fungeas E.* z) *Haec ſi fiunt E.* a) *poteris P.* b) *loco P. Lugd. E.* c) *ponis — obruis Lugd. ponas — obruas E.* d) *q. a. cungea E.* mox om. *et.* e) *truncatione Lugd.* f) *nutrita P. Lugd. E.* g) *Denique I.B.R.* h) *transfertur E.* i) *deponemus E.* k) *tantum* om. *P.* l) *non etiam tangere vel ſiſtere P.* m) *euellenda eſt E.* mox *oculis ipſius g.* n) *ipſius Lugd.* o) *Min. — et* om. *P.* p) *ſeruabis Lugd. autumno. Reſeruabis autem eum. E.* q) *foſſiculis P.* r) *operies. E. P.* s) *vere pro P.* t) *erunt P.* u) *proueniunt I. B. R.* x) *acquieſcunt P.* y) *herbam I.B.R. herbas P. E.* z) *optat* deeſt *P.* a) *immundae — attactum* om. *P.*

9, 10 ASPARAGOS) Col. 11, 3, 43. SCHOETTG.

9, 11 INTER MEDIOS SVLCOS) Videtur igitur *ſulcum* poſuiſſe pro parte elatiore inter duas depreſſiores: vide quae diſputantur ad Varr. 1, 29, 3.

9, 11 SISTERE) Non intellecta vis huius verbi intranſitiua pro *ſtare*, peperit gloſſema ineptum Codicis Medicei, quod ſupra produximus.

9, 13 RVTA) Col. 11, 3, 38 it. Plin. 19, 8 ſ. 45 vbi pleraque.

9, 14 PROSEQVVNTVR MALEDICTIS) vt ocimum, de quo Plin. 19, 7 ſ. 36 et Perſius, cum *ocima cantare* 4, 22 dixit pro maledicta ingerere. Ita etiam Plin. l. c. de cumino, *precantur ne exeat*; vbi Theophraſtum 7, 3 et 9, 9 H. Pl. laudat Harduinus.

9, 14 MELIVS FVRTIVA) Etiam hoc habet Plin. 19, 7 ſ. 37 *Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant, ſicut apes furtiuas peſſime.*

9, 14 IMMVNDAE MVLIERIS) id eſt, menſtruatae: ſuffragatur Plinius 28, 7 ſ. 23 *novellas*

vsque in Octobrem totum coriandrum feritur. amat terram pinguem, fed et macro
folo nafcitur. femen melius putatur, quod vetuftius fuerit: delectatur humore.
16 fatum bene cum olere [b] quocunque nafcetur. Hoc menfe cucurbita ferenda eft.
amat folum pingue, humidum, ftercoratum, folutum. Hoc in cucurbitis infigne
eft, quod longas pariunt et exiles femina, quae in earum ceruice nafcuntur: quae
in ventre fuerant, cucurbitas faciunt craffiores: quae in fundo, latas, fi inuerfis
cacuminibus obruantur. Vbi adolefcere coeperint, adminiculis [c] adiuuentur. quae
feruantur ad femina, vsque ad hiemem in fua vite dependeant, deinde fublatae in
17 fole ponantur, aut fumo: aliter femina putrefacta depereunt. Hoc menfe blitus
feritur folo qualicunque, fed culto. olus hoc neque runcandum eft neque farculan-
dum. cum femel natum fuerit, ipfum fe per multa fecula feminis fui deiectione re-
parabit, vt, etiam fi velis, vix poffit aboleri. Nunc etiam ferpyllum feritur plantis
et femine, fed [d] vetuftate meliori. laetius frondebit, fi iuxta pifcinam vel lacum,
vel putei margines conferatur. Anifum [e] quoque et cyminum nunc bene feritur.
locis [f] laetioribus melius prouenit, itemque caeteris, fi humore iuuetur et ftercore.

X. LOCIS temperatis menfe Martio vel Aprili mala Punica feremus; calidis
vero et ficcis, Nouembri: amat haec arbor folum cretofum, macilentum, fed in
pingui etiam prouenit. regio illi eft apta, quae calida eft. feritur plantis de ma-
trum radice deuulfis [a]. Sed quamuis multis generibus feratur, melius tamen ra-
mus eius cubitalis [b] incifus manubrii craffitudine, et capite vtroque acuta falce le-
vigatus, fcrobi velut obliquus immergitur: prius tamen porcino ftercore et in ca-
pite, et in parte, quae ima eft [c], oblinatur, vel in crudo folo malleo cogatur ad
2 inferiora defigi. Melius proueniet, fi ponendus ramus gemmata [d] iam matre fuma-
tur. Sed qui in fcrobe deponit, fi tres lapillos in ipfa radice conftituat, prouide-
bit [e], ne poma findantur. Curandum ne virgula inuerfa deponas. Creduntur aci-
da fieri, fi rigentur affidue: nam ficcitas in his et fuauitatem praeftat, et copiam.
3 cuius tamen nimietati aliquid debet humoris opponi. Circumfodi autumno debet,
et verno. Si acida nafcantur, modicum laferis cum vino tritum per fumma arboris
cacumina oportet [f] infundi, vel ablaqueatis radicibus tedae clauus [g] infigi. Alii
algam marinam obruunt ad radices, cui nonnulli ftercus mifcent afininum atque
porcinum. Si florem non continet, vrinam veterem compari menfura aquae tem-
perabis,

b) *d. humore fatum. Bene cum* etc. *E.* c) *adminic. Lugd. amin.* reliqui. d) *fed vet. mel.* om. *P. fed vetuftate melior E.* e) *Aneum et P.* f) *Locisque P.* [T. X.] a) *diuulfis Lugd. Cr. E.* b) *cubitularis P.* c) *quae humi eft E.* d) *gemante Vlit. ad Grat.* 144. *et Lugd. gemmante E. gemata iam* om. *P.* e) *prouideat E.* mox *fundantur.* item *virgulta.* f) *debet P.* g) *clauos E.*

vellas vites eius tactu in perpetuum laedi: rutam et ederas res medicatiffimas, *illico mori.* Nofter preffe fecutus eft Florentinum, qui Geop. 12, 25 μεμιασμένην in hoc ipfo argumento nominat.

9, 16 IN CVCVRBITIS INSIGNE) Eadem Col. 10, 380 et 11, 3, 49.

10, 1 MALA PVNICA) V. Geop. 10, 29. Pleraque huius capitis habet etiam Crefc. 5, 13.

10, 1 MATRVM RADICE) Vlitius ad Gratium v. 132 ex Mf. emendat *matre radice,* quod eft per adpofitionem, vt *faxo filice* apud Liuium, *termes virga* apud Gratium. SCHOETTG. Nihil mutare volui. Totam plantam dici *matrem* apparet f. 2 *gemmata mater* non de radice fola intelligi certe poteft. *Matrum* quoque eft apud Crefcentium.

10, 2 NE VIRGVLA INVERSA) Quidni? Hoc ipfum remedium laudat Africanus Geop. 10, 30 ὁμοίως δὲ κἂν κατακέφαλα φυτευθῶσιν, οὐ χαίνουσιν.

10, 3 SI ACIDA NASCANTVR) Eadem remedia habet Col. 5, 10, 15. *Lafer* autem intelligi, non Cyrenaicum illud, fed in Perfide,

perabis, et ter per annum in radicibus infundes [h]. vni arbori amphora ingeſta ſuffi-
ciet. vel amurcam mittes inſulſam, vel algam radicibus iunges, et bis rigabis in
menſe; vel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, vel corio
anguis inuoluere. Si crepant poma, lapidem in media arboris radice ſupponis, vel 4
ſquillam circa arborem feris. Et ſi, dum [i] pendent poma, tenacibus, ſicut in ar-
bore habentur, intorſeris, in totum annum ſine corruptione ſeruabis [k]. Si vermi-
bus laborant, tangis radices felle bubulo, et continuo moriuntur: aut [l] clauo aeneo
ſi vermes eosdem purges, difficile naſcentur: vel aſini vrina ſtercori admiſta porci-
no vermibus obuiabit. Cinis cum lixiuio circa Punici truncum frequenter infuſus,
laeta et fructuoſa reddit arbuſta. Aſſerit Martialis candida in his grana fieri, ſi ar- 5
gillae et cretae quartam partem gypſi miſceas, et toto triennio hoc genus terrae
radicibus eius adiungas. Idem dicit mirae magnitudinis fieri, ſi olla fictilis obrua-
tur circa arborem Punici, et in ea ramus cum flore claudatur, ne reſiliat ligatus ad
palum: tunc cooperta olla contra aquae muniatur incurſus. autumno [m] patefacta
ſuae magnitudinis poma redhibebit. Multa [n] in Punico ipſe aſſerit poma proce- 6
dere, ſi tithymalli et portulacae ſuccus aequaliter mixtus ante quam germinet,
trunco arboris adlinatur. Inſeri poſſe affirmat [o] de ramorum connexione, vt me-
dulla vtrinque diuiſa ſe iungat. In ſe tantum inſeri poteſt circa Apriles Calend.
menſe Martio vltimo. Sed ſecto trunco ſurculus recentiſſimus ſtatim debet inſeri,
ne mora exiguum, qui ineſt, ſiccet [p] humorem. Punica mala ſeruantur, ſi pica- 7
tis [q] pediculis ordinata ſuſpendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina vel [r] mu-
ria feruente mergantur, vt combibant. poſt triduum ſole ſiccentur, vt ſub dio [s] nocte [t]
non maneant: poſt in loco frigido ſuſpendantur. cum volueris [u] vti, aqua dulci
pridie macerabis. Feruntur [x] haec pomis recentibus aemulari: item, ſi a tactu 8
inuicem ſeparata paleis obruantur. Item foſſa fit longa, et cortex eiusdem magni-
tudinis [y] paratur, cui mala acutis ſurculis ſuis affiguntur. tunc inuerſus cortex ſupra
foſſam ponitur, vt mala ſine terrae tactu ſubterpendentia ab humore defendat.
Item ſi induantur argilla, et ea ſiccata loco frigido pendeant. Item ſi feriola [z] ſub 9
dio

h) *fundes Lugd. E.* i) *dum* om. *P.* k) *ſeruantur P. E.* l) *aut clauo — arbuſta* om. *P.* m) *autumno vero E.* mox *poma habebit.* n) *multa — adlinatur* om. *P.* o) *firmatur Lugd. firmat E.* p) *exiccet P. Creſc. qui eſt, ſicc. E.* q) *picatis — Aliter* om. *P.* r) *vel muria feru.* om. *P.* s) *diuo Lugd.* hic et alias *I. B. R. E.* *vt ſub diuo nocte permaneant Cr.* t) *nocte* om. *P.* u) *cum autem volueris vti E.* x) *Feruntur — operitur* om. *P.* y) *latitudinis Lugd. E.* z) *olla Cr.*

ſide, Media vel Armenia natum, vult Io. Rhodius ad Scribo. c. 67 p. 127.

10, 4 SI CREPANT POMA) Haec ex Africano Geop. 10, 30 et Col. 5, 10, 16 ex quo et plura. SCHOETTG.

10, 4 ASINI VRINA) humanam ſubſtituit Paxamus Geop. 10, 34 et Col. 5, 10, 15.

10, 5 POMA REDHIBEBIT) In tribus vetuſtis Florentinis codicibus tres inter ſe diſſimiles huius verbi *redhibebit* lectiones reperiuntur; in perantiquo *perhibebit*, in altero *reddere debebit*, in tertio *redhibebit*, vt in vulgatis libris, et in Vaticanis manu exaratis. Creſcentius l. 8. c. 7 tranſcripſit: *exhibebit*. Idem Palladius eadem de re praecipiens l. 6. c. 6 ſic: *pro vaſculi magnitudine pomum reddit.* PONTED.

10, 6 SI TITHYMALLI) Eadem Democritus Geop. 10, 35.

10, 6 MEDVLLA VTRINQVE DIVISA) Eadem fere ratio quam in vite tradidit Febr. 33.

10, 7 PVNICA MALA SERVANTVR) Berytius Geop. 10, 38 Columella 12, 44. SCHOETTG.

10, 7 PICATIS PEDICVLIS) Creſcentius 5, 13 *appendiculis* habet, ſiue librarii errore, ſiue quod ea aetas *appendiculas* vocauit, a quibus penderent fructus, eaque res fugit diligentiſſimum Freſnium.

10, 10 IN-

dio obruatur, quae habeat arenas vsque ad medium, et mala cum tenacibus lecta
imprimantur cannis ſingulis, vel ſambuci virgulis, et ita ſeparata in arenis figan-
tur, vt ipſa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc et ſub tecto in ſcrobe [bipe-
danea [a]] fieri poteſt, et vtilius eſt ad ſeruandum, ſi cum [b] ramo longiore tollantur.
10 Aliter: In ſeriola cui ad medium aqua mittatur, ſuſpenduntur mala, ne humorem
tangant [c], et ſeria clauditur, ne ventus irrumpat [d]. Item in dolio intra ordeum
ſic ordinantur, ne ſe inuicem tangant: [et] dolium deſuper operitur. Vinum
de malis granatis conficies hoc modo: Grana matura purgata diligenter in palmea [e]
fiſcella mittis, [et] in cochlea exprimis, et lente coques vſque ad medietatem: cum
refrixerit [f], picatis et gypſatis vaſculis claudes. Aliqui [g] ſuccum non excoquunt, ſed
ſingulis ſextariis libras mellis ſingulas miſcent, et in praedictis [h] vaſculis ponunt et
11 cuſtodiunt. MENSE Martio citri arbor quatuor [i] modis ſeritur, ſemine, ramo, ta-
lea [k], claua. amat terram rarioris naturae, caelum calidum, humoremque conti-
nuum [l]. ſi granis velis ſerere, ita facies: terram in duos pedes fodies, cinerem
miſcebis, breues areas facies, vt vtrinque per canales aqua diſcurrat. in his areis
palmarem [m] ſcrobem manibus aperies, et tria grana [n] deorſum verſo acumine iuncta
conſtitues, et obruta quotidie rigabis. citius procedent, ſi beneficio aquae te-
12 pentis vtaris. Natis [o] germinibus ſemper proxima herba runcetur. Poteſt hinc
trima planta transferri. Si ramum velis ponere, non amplius ſeſquipede de-
bebis immergere, ne putreſcat. Claua [p] ſeri commodius eſt, quae ſit manubrii craſ-
ſitudine [q], longitudine cubitali, ex vtraque parte leuigata, nodis et aculeis reciſis,
ſed integra ſummitate gemmarum, per quas ſpes futuri germinis intumeſcat. Di-
13 ligentiores et fimo bubulo adlinunt vtrinque, quod ſummum eſt, vel marina alga
veſtiunt, vel argilla ſubacta, partis vtriusque extrema cooperiunt, atque ita in pa-
ſtinato ſolo deponunt. Talea et gracilior et breuior eſſe poteſt; quae ſimiliter vt
claua mergetur. ſed talea palmis duobus ſuperſit: claua omnis obruitur. in ſpatio
14 non deſiderat interualla maiora. aliis arboribus non debet annecti. Calidis locis,
ſed irriguis, et maritimis maxime gaudet, quibus humor exundat. Sed ſi quis hoc
genus, vt in regione frigida nutriatur, extorquet, loco vel parietibus munito, vel
in meridianam partem verſo diſponat hanc arborem. ſed hibernis menſibus tectum [r]
ſtramine velet agreſti: vbi aeſtas refulſerit, aëri arbor nuda et ſecura reddatur. Ta-
15 lea ſiue claua eius calidiſſimis regionibus, et per autumnum ponitur: frigidiſſimis
Iulio et Auguſto poſitas, et quotidianis rigationibus animatas, ipſe vſque ad poma et
magna

a) *bipet* om. *E.* b) *non Cr.* c) *ne humore tangantur E.* recte. d) *erumpat Cr.* e) *palmeam fiſcellam Cr.* f) *refriguerit E.* vt ſupra. mox recte *claudis.* g) *Aliqui* — *cuſtodiunt* om. *P. alii ſuccum E.* h) *praedicto vaſe cuſtodiunt Lugd. I. B. R. Cr. et in praedicta vaſcula E.* i) *multis Lugd. E.* k) *talea claua* om. *P.* l) *que* om. *E.* m) *palmarem* om. *P.* n) *genera P.* o) *Natis* — *transferri* om. *P.* p) *Clabam Cr.* et ita ſemper *Claua* — ad *ſ.* 16 om. *P. Claba* (ſic ſemper) *ſ. commodius poteſt. E.* q) *groſſitudine Cr.* r) *tectum* omn. praet. *Lugd.*

10, 10 INTRA ORDEVM) ἐν σωρῷ σίτȣ Berytius l. c.

10, 11 CITRI ARBOR) Citri nomine duae veniunt arbores, malus medica, et θύον, ex qua menſae citreae fiebant. Salmaſius de homonymis hyles iatricae c. 67; Bodaeus a Stapel ad Theophr. hiſt. plant. 4, 4 p. 337. SCHOETTG. add. Needham ad Geop. 10, 7 no. *a*; vbi docet *citrum* eſſe, quae in vulgaribus linguis hodie id nomen habet, *vn Citronnier* etc. adde quae dicemus ad ſ. 16.

10, 12 CLAVA SERI) Illa ſcribendi ratio, quam in Creſcentio notauimus, *v* et *b* permutatis, non tantum optimis quibusque codicibus familiaris eſt, ſed inde diminutum *clabula* tanquam vox peculiaris ex Nonio refertur in theſauro

magna incrementa perduxi. Citreum iuuari creditur, ſi cucurbitae vicinis locis
ſerantur: quarum vites etiam combuſtae vtilem citri arboribus cinerem praebent.
Gaudent aſſidua foſſione. hinc proueniunt poma maiora. Niſi quae arida ſunt, 16
rariſſime debemus abſcidere [s]. Inſeritur menſe Aprili locis calidis, Maio frigidis,
non ſub cortice, ſed fiſſo trunco circa ipſas radices. Inſeritur et piro, vt quidam
[volunt [t],] et moro, ſed [u] inſiti ſurculi qualo [x] deſuper omnino muniendi ſunt [y],
vel fictili vaſculo [z]. Aſſerit Martialis apud Aſſyrios [a] pomis hanc arborem non ca-
rere: quod ego in Sardinia [et [b] in] territorio Neapolitano in fundis meis comperi
(quibus ſolum et caelum tepidum eſt, [et [c]] humor exundans [d]) per gradus quos-
dam ſibi ſemper poma ſuccedere, cum maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborum
vero aetatem florentia conſequantur, orbem quendam continuae foecunditatis ſibi
miniſtrante natura. Feruntur acres medullas mutare [e] dulcibus, ſi per triduum 17
aqua [f] mulſa ſemina ponenda macerentur, vel ouillo lacte, quod praeſtat. Aliqui
menſe Februario truncum obliquo foramine ab imo terebrant, ita vt altera parte non
exeat: ex hoc humorem fluere permittunt, donec poma formentur: tunc foramen
luto replent: ſic, quod eſt medium, fieri dulce confirmant. Citreum et in arbore 18
poteſt per [g] totum annum propemodum cuſtodiri [h]: melius ſi vaſculis quibuscun-
que claudatur. Si velis legere atque ſeruare, nocte luna latente debebis cum ra-
mis

s) *abſcidere Lugd:* hic et alias *I. B. R. et Com. abſcindere* al. *vid. Pall. Iun.* 2, 2. t) *volunt et moro* om. *Lugd. E.* u) *ſed — vaſculo* om. *P.* x) *qualo — ſunt* om. *Lugd.* y) *omni modo mun. ſunt E.* z) *clauduntur Lugd.* a) *Sirios Lugd.* b) *et in* om. *P. Pal. et Lugd. E.* qui et *Sardia.* c) om. *et* etiam *Lugd.* d) *eſt* add. *P.* e) *maturare E.* f) *aqua* om. *I. B. R.* g) *per totum annum* om. *P.* h) *toto anno ſeruari. Melius quā ſi P.*

ſauro Fabriano. Caeterum *clauam*, κορύνην et πάσσαλον, *taleam* ita diſtinguit Anatolius Geop. 10, 8 vt *claua* ſit ramus ita in arcum incuruatus, vt duo extrema pangantur in terra, ipſumque germen erumpat ex ſumma *flexura*, quam *fornicem*, haec enim eſt καμάρα, appellat: *talea* autem incuruari non poteſt, ſed inuerſim κατὰ κεφαλῆς parte acutiore depangitur, vnde πασσάλου h. e. *claui* nomen inueniſſe videtur. Noſter deponi tantum transuerſam et iacentem iubet clauam, quo modo vites proſterni e Columella vidimus, nulla curuaturae mentione iniecta.

10, 16 POMIS NON CARERE) An *nunquam carere*, vt in vernacula Palladii interpretatione: *ed afferma Marziale che in Aſſiria queſti arbori hanno tutto l'anno frutto.* Sed id etiam Palladius ſtatim docuit ſ. 16. De huiuſmodi ſtirpibus hoſce verſiculos vernacula lingua prodidit Aloyſius Alamannus lib. 5.

Dico il giallo limon, gl' aranci, e' i cedri,
Ch' entr à i fini ſmeraldi al caldo, al gielo,
[Chè Primàuera è loro ouunque ſaglia
Ouunque aſcenda il ſol] pendenti, et freſchi
Et acerbi, et maturi han ſempre i pomi,
E' nſieme i fior.

PONTED. Adiiciamus Plinii locum elegantem 12, 3 ſ. 7 de citro, quam hic *Aſſyriam malum* vocat, *Omnibus horis* (vt *genitalem horam anni* alias ver dixit) *pomifera eſt, aliis cadentibus, aliis matureſcentibus, aliis ſubnaſcentibus — niſi apud Medos et in Perſide naſci noluit.* Palladius igitur forte primus eſt, qui huius arboris extra Mediam conualeſcentis meminit, quae poſtea non in Italia tantum, Hiſpania Galliaque coli ſe paſſa eſt, ſed in ipſum ſeptentrionem translata fructus edidit, quanquam bonitate inferiores his, qui ſub clementiore ſidere educantur. Non ignoro, quid de hac re diſputetur v. g. apud Spanhem. de vſu et praeſt. num. diſſ. 6 p. 329 ſq. Sed illum ſequor characterem, quem indicat Palladius, *orbem continuae foecunditatis*: quidquid ſit de mira totius generis varietate, quam elegantiſſime, vt reliqua, quae ad cultum et naturam eius arboris pertinent, perſequitur Io. Bapt. Ferrarius eleganti libro, quem vocat *Heſperides*: de qua appellatione, ad quem fructum pertineat, praeclare etiam meritus eſt, quem modo laudabam, Spanhemius.

10, 16 IN SARDINIA) h. e. vt explicat Sylburgius, in Neapolitano Sardiniae territorio. Nam et Ptolemaeus Sardiniae Neapolim agnoſcit, Geogr. l. 3. SCHOETTG. Illud [*et in*] nobis pepererunt, qui *Neapolin* illam principem hodie regni cognominis cogitantes, a Sardinia remouendam putarunt.

10, 16 PER GRADVS QVOSDAM) Theophraſtus hiſt. pl. 4, 4 φέρει δὲ τὰ μῆλα πᾶσαν ὥραν· τὰ μὲν γὰρ ἀφήρηται, τὰ δὲ ἀνθεῖ, τὰ δὲ ἐκπέπτει. SCHOETTG.

10, 18 VEL

mis foliatis carpere, et ſecreta diſponere. Alii ſingula vaſis ſingulis claudunt, vel [i] gypſo adlinunt, et opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in [k] cedri ſcobe, vel
19 [in [l]] ſtraminibus minutis, vel in paleis tecta ſeruant [m]. MESPILA [n] locis calidis maxime gaudent, ſed irriguis; tamen frigidis quoque proueniunt: magis ſabulone pingui, atque [o] glareoſa terra, cui arena permiſta eſt, vel argilla cum ſaxis. ſerenda eſt taleis [p] menſe Martio vel Nouembri, ſed ſolo ſtercorato et ſubacto, ita vt vtrumque caput taleae ſtercus obducat. Sunt eius incrementa tardiſſima. amat putari atque [q] circumfodi, et parco humore inter ſiccitates ſaepe refoueri. Seri-
20 tur et ſemine, ſed in longiorem ſperatur aetatem. Si vermibus occupatur, ſtilo aereo purgandi ſunt, et amurca, vel humana vetere vrina, vel viua calce perfundendi, ſed parcius propter arboris noxam, vel aqua decocti lupini. Si [r] putatur hinc arbor ſterilis fieri, fimus et cinis vitium ſimul ſi radicibus infundantur, fertilem red-
21 dunt. Si formicae moleſtae ſunt, rubrica cum aceto et cinere temperata necabuntur. Si poma labuntur, fruſtum de eius radice praeciſum in media trunci parte figatur [s]. Inſeritur menſe Februario in ſe et in piro, et in malo. ſurculus tamen eius ex arbore media debet aſſumi: nam de ſummitatibus vitioſus eſt. in trunco fiſſo in-
22 ſerenda eſt: nam corticis macies ieiuna nil nutriet. Meſpila ad ſeruandum leguntur necdum mitia, quae et in arbore diu durabunt, vel in vrceolis picatis, vel in ordinem ſuſpenſa, vel [t], vt quidam, poſca [vel ſapa] condita. Die ſerena legantur ac media, et paleis obruantur diſcreta, ne ea viciſſim tactus afficiat. Vel cum pediculis lecta ſemimatura, et ſalſa aqua per dies quinque macerata, poſtea ſaepe [u] infun-
23 dantur, vt enatent. Seruantur et melle, ſed ſi minus matura collegeris. CALIDIS locis fici planta radicata Nouembri menſe, temperatis Februario, frigidis melius [x] Martio vel Aprili ponenda eſt: ſi taleam vel cacumen ponas; vltimo Aprili, cum ei ſe viridior ſuccus infuderit. Plantae in ſcrobe depoſitae lapides ſubſtituendi ſunt, ad radicem fimo terra miſcenda eſt. Si loca frigida ſunt, plantarum cacumina diui-
24 ſis cannae internodiis defendantur a frigore. Si cacumen velis ponere, triſulcum [y] ramum bimum vel trimum ab auſtrali parte decidas [z], et ſic obrues, vt diuiſa cacumina terra interiacente velut tres ſurculos [a] reddant. Taleam ſic ponemus, vt caetera, cui leuiter ab infima [b] parte diuiſae lapidem mergemus in fiſſo. Ego menſe Februario vltimo vel Martio in Italia plantas grandes ficorum per paſtinatum ſolum diſpoſui,

i) *vel gypſo adlinunt* om. *P.* k) *in — vel* om. *P.* l) *in* om. *Lugd. I. B. R. E.* m) *ſeruarunt P.* n) *Meſpili E.* o) *aut Lugd. aut glarea terra E.* p) *taleis* om. *P.* q) *atque — refoueri* om. *P.* r) *ſed I. B. R. Cr. Lugd.* s) *figimus P.* t) *vel — condita* om. *P. vel vt quidam paſca condita I. B. R. vel ſapa* om. *Lugd. E.* u) *ſapae E.* mox, *ſi nimis matura.* x) *melius* om. *P. Cr.* y) *triſulcum* om. *Cr.* z) *decides Lugd. E.* bene. a) *tres ſulcos E.* b) *ſima P. vna Cr.* quod ortum videtur ex *ima.*

10, 18 VEL GYPSO ADLIN.) Vid. Geop. 10, 10.

10, 19 SERENDA EST TALEIS) Deſideratur verbum; nam *meſpila* cum verbo *eſt*, proximisque *aliis amat*, *ſeritur* non conueniunt. Decrit fortaſſe *arbor*, vt Tit. 10. de Malo Punico: *Locis temperatis*, inquit, *menſe Martio vel Aprili mala punica ſeremus*; *calidis vero, et ſiccis Nouembri. Amat haec arbor ſolum cretoſum.* PONTED.

10, 20 IN LONGIOREM SPERATVR AETATEM) factura nepotibus vmbram, et fructu profutura alteri demum ſaeculo.

10, 23 CALIDIS LOCIS) Haec ex Didymo Geop. 10, 45. SCHOETTG. Adde Creſc. 5, 10 vbi totam prope ficus diſciplinam a noſtro mutauit.

10, 23 VLTIMO APRILI) Nimis ſera fici ſatio extremo Aprili cenſenda eſt; Quare perlibenter ad Creſcentium accedo qui 5, 10 excerpſit: *Vltimo Martii vel menſe Aprili.* Quod et ipſo Palladio auctore probatur; haec enim infra ab eodem tradita memoriae ſunt: *Nam* (Martio nimirum) *ficulnea cacumina obruuntur vtiliter, cum tumeſcunt, vt plantas faciant, ſi earum copia non abundat.* PONTED.

10, 28 ALI-

diſpoſui, et eo anno poma peperere ſupra comprehendendi felicitatem, velut tributa [c]
reddentes. Legendae ſunt plantae, in quibus frequens nodus extuberat [d]: ſteriles 25
creduntur, quae nitidae ſunt, et oculos ſuos per longa internodia diſtulerunt. Si
plantam fici prius [e] nutrias in ſeminario, et maturam transferas in ſcrobem, poma
generoſiora [f] producet. Aliqui [g] multum prodeſſe confirmant, ſi plantam fici diuiſo
ſquillae bulbo interſitam ſtrictamque vinculis collocemus. Scrobes amat altas, in-
terualla maiora, terrae genus durum, et gracile, et ſiccum pro vtili ſapore pomo-
rum. prouenit et petroſis atque aſperis: tamen poteſt locis prope omnibus ſeri [h]. 26
quae in montanis et frigidis locis naſcuntur, quia minus lactis habent, ad ſiccitatem
durare non poſſunt: vſus illis in viridi eſt, melioris magnitudinis, et ſaporis arguti.
quae naſcuntur in campis et locis calidis, et pinguiores ſunt, et in ſiccitate durabi-
les. Si genera numerare velimus, immenſum eſt: ſufficit, quod omnibus aequa 27
cultura eſt. illa diſtantia eſt, quod in Caricis melius alba ſeruatur: in locis nimie fri-
gidis praecoquas ficus ſeramus, quae cito veniant, vt ante imbres genus hoc poſſit
occurrere; calidis vero et aeſtuoſis eas, quae ſero maturant. Gaudet [i] aſſidua foſ-
ſione. per autumnum proderit, ſi ſtercus admoueas, praecipue de auiariis. reciden-
da ſunt in ea quae aut putria, aut male nata repereris: et ea ratione putanda eſt, vt
inclinata per latera poſſit expandi [k]. In locis humectis ficus ſaporis obtuſi eſt, 28
cui circumciſis contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter
ficarias caprifici arborem ſerunt, vt non ſit neceſſe per ſingulas arbores pro reme-
dio eadem poma ſuſpendi. Menſe Iunio, circa ſolſtitium caprificandae ſunt arbores
fici, id eſt, ſuſpendendi groſſi ex caprifico, lino, velut ſerta [l] pertuſi. Si hoc deſit,
abrotani virga ſuſpenditur; aut callum, quod in vlmeis foliis inuenitur, aut arie-
tina [m] cornua circa radices arboris obruuntur; vel truncus arboris, quo loco turget,
ſcarificandus eſt, vt poſſit humor effluere. Ne vermes patiatur, ramum terebinthi 29
vel lentiſci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerſo. vncinis aereis tollen-
di ſunt vermes [n] ex fico. Alii amurcam, alii veterem vrinam ablaqueatis radicibus
miſcent. Alii bitumen [o] et oleum, aut ſolam calcem viuam latebris vermium liniunt.
Si formicae moleſtae ſunt, rubrica, butyro, et pice liquida miſta circa truncum de-

c) *tributum E.* d) *exuberat Cr. Lugd. E.* e) *prius* om. *P. Cr.* f) *generoſa E.* g) Hinc ad ſ. 31. om. *P.* h) *fieri E.* mox om. *locis.* i) *Gaudent E.* mox *putrida.* k) *incidi Lugd.* l) *ſerra Aſc. et Com. ſera G. Gy. ſerta I. B. R. I. I. Lugd.* m) *arietina* — *obruuntur* om. *Lugd.* n) *vermes* om. *Lugd.* o) *vitimen Lugd.*

10, 28 ALIQVI INTER FICARIAS) Plin. 15. 19 ſ. 21 add. Colum. 11, 2, 56.

10, 28 VELVT SERTA) Emendari iubet Scaliger ad Varr. R. R. 3, 6, 1 *velut linea ſerta.* Nam *ſerta* eſt τὸ σχοινίον funiculus. Sic noſter alibi Iul. 6, 2 *Cum ſerta, quae appenſa ſunt, auferantur.* Deriuatur autem a *ſero*, vnde *ſeries*, ἡ συνάφεια, τάξις, vt docet Salmaſius ad Soli. c. 23 p. 187 vnde *ſertum*, (quod eſt participium praet.) pro connexione florum accipitur. Adde Lipſium Ant. Lect. lib. 3 p. 120. SCHOETTG. Recepimus emendationem Scaligeranam, in quantum ea laudatis in V. L. auctoribus conuenit. *Serta* (int. corona) vox proba, ſubſtantiue poni ſolita, et ad hanc rem aptiſſima, quod ex locis in Fabrianum theſaurum congeſtis manifeſtum eſt: quam vocem hic reponendam eſſe ſola coniectura nixi vidimus, cum locum laudatum Plinii illuſtraremus in Chreſtom. Plin. p. 536, eademque quid *ſerta* eſſet populariter explicaremus. Nempe *ſerta* hic eſt, quem *carpophoren, Fruchtſchnur* nominant architecti: flores, fructus, cepae, et quid non, ita colligata, vt funem quaſi vnum efficiant; ita hic *groſſi lino pertuſi* h. e. traiecti et ita connexi, faciunt ſertam. Talem *ſertam* ita deſcribit Apicius 1, 4 *Folia roſarum limo inſeres, et ſutiles facies.* Propius etiam ad rem noſtram facit noſter Varro 1, 41, 5. *Reſticulas per ficos maturas perferunt* etc.

10, 29 SI FORMICAE) Haec remedia cum aliis etiam habet Paxamus Geop. 13, 10.

bet induci. Alii coracinum piſcem [p] contra formicas in arbore ſuſpendendum eſſe
30 confirmant. Si fructus ſuos velut aegra proiiciet [q], alii rubrica, aut amurca inſulſa
miſta aqua arborem liniunt [r]; vel cancrum fluuialem cum ramo rutae ſuſpendunt;
vel algam marinam, vel faſcem lupinorum; vel radici terebratae cuneum figunt,
vel ſecuri arboris corium ſaepe proſcindunt. Cum folia incipiunt producere fici [s],
vt fructum multum et pinguem ferant, in principio germinis cacumina ſumma de-
31 cutimus, vel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. Si matu-
ram ficum vis ſerotinam [t] facere, incipientes groſſos decute, cum illis fabae fuerit
magnitudo. Vt ficus cito maturet, ſucco [u] cepae longioris cum oleo et pipere
mixto vnge poma, quando groſſi incipiunt ſubrubere. Aprili menſe ficum debe-
mus inſerere inter corticem: vel ſi nouellae arbores ſunt, fiſſo ligno, quod ſtatim [x]
32 operiendum eſt et [y] ligandum, ne ventus introëat. Melius comprehendunt, ſi circa
terram reciſa inſerantur arbuſta. Aliqui et Iunio menſe inſerunt. Surculus legen-
dus eſt anniculus: inutilis enim creditur [z] maioris vel minoris aetatis. Inoculari
ficus locis ſiccis Aprili, humidis [a] melius Iunio [b] mediante poterit, Octobri menſe
locis tepidis. Propagari ficus ramis poteſt. inſeritur autem in caprifico, in moro,
33 in platano, et oculis, et ſurculis. Ficus virides ſeruari poſſunt vel in melle ordina-
tae, ne ſe [c] inuicem tangant, vel ſingulae intra viridem cucurbitam clauſae, locis
vnicuique cauatis, et item teſſera, quae ſecatur, incluſis, ſuſpenſa ea cucurbita, vbi
non ſit ignis vel fumus. Alii miſſas ficus recentes, minus maturas, in nouo vaſe
fictili lectas [d] cum pediculis, et a ſe ſeparatas recludunt, et in dolio vini pleno vas
34 natare permittunt. Martialis dicit, Caricas per genera multa ſeruari, cum ratio vna
ſufficiat. Ergo hoc genere, quo Campania tota cuſtodit, ſeruare debemus. in cra-
tibus ficus expanditur vſque ad meridiem, et adhuc mollis in qualum refunditur.
Tunc calefacto furno, ad panis coquendi modum, ſuppoſitis tribus [e] lapidibus, ne
ardeat qualus includitur, et clauſo furno vbi diſcocta ficus fuerit, ſicut eſt calida, in-
terpoſitis [f] foliis ſuis in vas fictile conditur bene picatum, denſius preſſa, et operculo
35 diligenter obducitur [g]. Si pluuiis abundantibus crates non poſſis expandere, ſub te-
cto eas ita ponis [h], vt ſemipede erigantur a terra, et eas ad vicem ſolis, cinis [calidus [i]]
ſubiectus vaporet, et ſubinde ficus, ſicut eſt diuiſa, vertatur, vt ficorum coria ſiccen-
tur,

p) *coracium E.* q) *proiiciat E.* r) *linunt Lugd.* s) *procedere incipient fici E..* t) *ſerotinam* om. *E.* mox om. *fuerit.* u) *ſuco caepae* hic et ſaepe *Lugd.* x) *ſtatim* om. *P.* y) *et lig.* om. *P.* z) *creditur* om. *E.* a) *humidis* om. *P. Lugd. E.* b) *Iulio Lugd.* c) *ſe contingant P.* d) *lectas* om. *E.* e) *ſuppoſ. lapidibus fuerit ficus cocta.* f) *interpoſita.* g) Hinc vſque ad finem ſ. 36 om. *Pol.* h) *reponis E.* i) *calidus* om. etiam *Lugd. E.*

10, 29 CORACINVM) *κορακῖνον* Paxamo. *Saperidam* aliis, *Platiſtacum*, *Platacem*: auctoritates habet Needh. ad Geop. l. c.

10, 30 SI FRVCTVS) Democritus Geop. 10, 48. SCHOETTG.

10, 33 TESSERA, QVAE SECATVR) h. e. quadrata particula, quae, vt in *emplaſtratione*, reciſa ad locum claudendum reponitur. Afric. Geop. 10, 56 vocat *μέρη τινὰ σπληνίοις ἐοικότα.* Sunt autem *σπληνία*, quod notum eſt, linteola, emplaſtro illita, quibus vulnera clauduntur, a quibus ipſa etiam *emplaſtratio* dicta eſt.

10, 33 RECLVDVNT) Non aperiunt, vt alias, ſed concludunt. Africanus l. c. *πωμάσας τὴν χύτραν.*

10, 33 VAS NATARE PERM.) Suſpenſum nimirum Gr. *ἐπιπλεῖν.*

10, 34 AD PANIS COQVENDI MODVM) Geop. 10, 54 *μετὰ τὸ τὸν ἄρτον ἀφαιρεθῆναι.* Nam prior modus nimis ſiccaret ficus.

10, 34 DISCOCTA) Vtitur hoc verbo etiam Plin. 29, 6 *Quidam denas virides in decem ſextariis olei veteris diſcoquunt.* SCHOETTG.

10, 34 BENE PICATVM) Paxamus Geop. 10, 54 *ἀπίσσωτον καινὸν κεράμιον* poſtulat. Legit certe Palladius *εὐπίσσωτον*: et credibile eſt ita ſcripſiſſe

tur, et pulpae [k] tunc duplicatae in ciſtellis ſeruentur, aut loculis. Alii maturas me-
diocriter ficus et diuiſas in cratibus expandunt toto ſole ſiccandas, et recipiunt [eas]
nocte ſub tecta [l]. Nunc [m] ficulnea cacumina obruuntur vtiliter, cum tumeſcunt, vt
plantas faciant, ſi earum copia non abundat. Vt etiam varios fructus vna ficus ex- 36
hibeat, ramos duos nigrae et albae arborum [n], inter ſe ita vinculo ſtringis ac tor-
ques, vt germina miſcere cogantur. ſic obruti et ſtercorati, et humoribus iuti, vbi
prodire coeperint, germinantes oculos aliqua ſibi [o] annexione conglutina [p]. tunc ger-
men adunatum parturiet duos colores, quos vnitate diuidat, diuiſione coniungat.
NVNC et pirus vel malus inſeri ac ſeri poteſt, et cydonia, et prunus inſeritur, et 37
ſorba ponuntur, et morus, nono Calendarum [q] Aprilium die [r], et inſeruntur piſta-
cia, et locis frigidis pini ſemen aſpergitur.

XI. HOC menſe comparandi ſunt boues, qui tamen, ſiue de noſtris capian-
tur armentis, ſiue emantur, idcirco nunc comparabuntur [a] vtilius, quia necdum ſa-
gina temporis pleni aut celare poſſunt fallaciam venditoris et vitia ſua, aut repu-
gnando [b] domiturae contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Haec tamen 2
ſigna ſpectanda ſunt in bobus, ſeu de noſtro, ſeu de alieno grege fuerint comparan-
di, vt ſint boues nouelli, quadratis et grandibus membris, et ſolidi corporis, muſcu-
lis ac [c] toris vbique ſurgentibus, magnis auribus, latae [d] frontis, et criſpae, labris ocu-
liſque nigrantibus, cornibus robuſtis, ac ſine curuaturae prauitate lunatis, patulis
naribus [e], et reſimis [f], ceruice toroſa atque compacta, palearibus largis, et circa ge-
nua fluentibus, pectore grandi, armis vaſtis, ventre non paruo, porrectis lateribus,
latis lumbis, dorſo recto et plano, cruribus ſolidis, neruoſis et breuibus, vngulis ma-
gnis, caudis longis ac ſetoſis, pilo totius corporis denſo ac breui, rubei maxime co-
loris aut fuſci. Melius autem boues de vicinis locis comparabimus, qui nulla ſoli 3
aut aëris varietate tententur. aut ſi hoc deeſt, de locis ſimilibus ad ſimilia transfera-
mus [g]. Illud ante vniuerſa curandum eſt, vt viribus ad trahendum comparentur
aequales,

k) Hic interpung. *I. B. R. Aſc.* l) *et percipiunt nocte ſ. t. E.* m) *tunc E.* n) *ambarum ita inter ſe Lugd. albae arboris E. inter ſe* om. o) *inter ſe Lugd.* p) *conglutinata Lugd.* q) *Calend. Apriles I. B. R.* r) *die* om. *P.* [T. XI.] a) *parabuntur Lugd. E.* b) *ad repugnandum E.* c) *ac toris* om. *P.* d) *latu fronte et criſpa P.* e) *auribus et ſimis P.* f) *reſupinis E.* g) *transferemus Lugd.*

ſcripſiſſe Paxamum, qui illo ipſo capite etiam aliquot Caricas liquida pice tinctas miſceri iuſſerat reliquis. Permutationem illam τῶν ευ et α frequentem eſſe, olim obſeruatum viris doctis v. g. in Palaeographia Montfauconio.

10, 35 ET PVLPAE TVNC DVPLICATAE) Praetuli interpunctionem recentiorem, cui conſentit Creſcentius. Pulpae ſane ſiccari non debent, quae tanto ſunt delicatiores, quo plus mellei humoris retinent. Eaedem autem *duplicatae ſeruantur*, h. e. compreſſae et inculcatae, contractaeque. Quae interpretatio non abſurda, credo, videbitur, ſi quis cogitauerit, non modo *duplices* et *duplicari* dici, qui vulnerati ſe contrahunt (ἰδνωθέντας apud Homerum) vt ad Virg. Aen. 11, 45 Ouid. Met. 6, 293 Val. Flacc. 6, 509 Statium Theb. 3, 89 viri docti obſeruarunt: ſed Maximo etiam Valerio 5, 1 extr. 1 *duplicatum frigore corpus* dici, defendente eam lectionem Gronouio Obſ. 4, 19 cui hic Palladii locus ſuppetias ferre felices videtur.

10, 36 NIGRAE ET ALBAE ARBORVM) Τὸ *arborum* cum inutile videatur, ſaepe additamentum exiſtimaui; neque etiam apud Creſc. 8, 7 inuenio. PONTED.

11, 2 VT SINT BOVES NOVELLI) Haec deſumta ſunt ex Varrone 2, 5, 7 et Col. 6, 1. SCHOETTG.

11, 2 QVADRATIS) Malo emendare ex Columella: *quadrati*, *grandibus membris.* Eſt autem *quadratus*, qui bene compactis, robuſtis, et firmis membris eſt, ſtaturae tamen mediocris et commodae. Suetonius Veſp. c. 20 *Statura fuit quadrata, compactis firmiſque membris.* Col. 7, 12 de canibus: *Probatur quadratus potius, quam longus aut breuis.* Vide Beroaldum ad l. c. Suetonii. SCHOETTG.

11, 2 LATAE FRONTIS ET CRISPAE)

Creſcen-

aequales, ne valentioris robur alteri procuret exitium. In moribus haec confideranda funt. Sint arguti, manfueti, timentes hortamen clamoris ac verberis, cibi appetentes. Sed fi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eft, quam viride pabulum. vbi vero deeft, eo ordine miniftretur, quo pabuli copia, et laborum coget
4 acceffio. Nunc tauros quoque (quibus cordi eft armenta conftruere) comparabit, aut his fignis h a tenera aetate fubmittet: vt fint alti atque ingentibus membris, aetatis mediae, [et] magis quae iuuentute minor eft, quam quae declinet in fenium:
5 torua facie, paruis cornibus, torofa vaftaque ceruice, ventre fubftricto. Vaccas etiam nunc maxime parabimus. fed eligemus forma altiffima, corporis longi, vteri capacis et magni i, alta fronte, oculis nigris et grandibus, pulchris cornibus, et praecipue nigris, aure fetofa, palearibus et caudis maximis, vngulis breuibus, et cruribus nigris k et paruis, aetatis maxime trimae, quia vfque ad decennium l foetura ex his
6 procedet vtilior. nec ante aetatem trimam tauros m his oportet n admitti. Sed erit ftudium diligentis, amotis o fenioribus, nouellas fubinde conducere, et fteriles aratro ac laboribus deputare. Graeci afferunt, fi mares creare velis, finiftrum tauri in coitu ligandum effe tefticulum; fi foeminas, dextrum: tamen p tauros diu ante ab-
7 ftinendos, vt, cum tempus eft, acrius in caufas dilati q feruoris incumbant. Sed his armentis hieme maritima et aprica loca, aeftate opaca paremus ac frigida, montana maxime: quia melius frutetis, et his herba internafcente faturantur. quamuis circa fluuios recte propter amoena loca pafcantur: foetura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, vnde magis r vtilius habentur, vbi pluuialis aqua tepentes format lacunas.
8 Tolerat tamen frigus hoc armenti genus, et poteft facile hibernare fub dio s: quibus tamen fepta fieri, propter iniuriam grauidarum, conuenit laxiora. Stabula vero vtilia

h) *et his f. E.* mox *fubmittunt.* i) *longi P.* k) *nigris et* om. *I. B. R.* l) *decimum I. B. R.* m) *tauris* ex Mf. *Vlit. ad Nemefian.* 114. SCHOETTG. n) *debet P.* o) *vetulis amotis P. Cr.* p) *tum tauros E.* recte. q) *dilati* om. *Cr.* r) *magis* om. *Cr.* PONTED. s) *diuo Lugd. E.* fic femper.

Crefcentius 9, 64 *Lata fronte, et crifpa.* Sic et Palladius infra: *alta fronte, oculis nigris, et grandibus.* PONTED.

11, 5 VACCAS) Florentinus Geop. 10, 2. SCHOETTG.

11, 5 ALTA FRONTE) Lego: *Lata fronte*, vt Crefcentius 9, 60 tranfcripfit. Sed et Varro 2, 5 ita eft locutus: *latis frontibus*; Ita Columella 6, 1 *Fronte lata et crifpa.* Ipfe quoque Palladius de Bubus (vt retuli) in hoc titulo: *Latae frontis* et *crifpae.* Id vernaculis verfibus celebrauit Aloyfius Alamannus lib. 2. *Quella vacca è miglior, che in ampia fronte Minacciofa hà la vifta.* PONTED.

11, 5 ET CRVRIBVS NIGRIS ET PARVIS) Veteres libri: *et cruribus paruis* tantum, deeft *nigris.* Ita Columella 6, 21 *et modicis cruribus.* Varro 2, 5 *cruribus potius minoribus, rectis genibus, eminulis, diftantibus inter fe.* Florentinus denique Geop. 17, 2 σκέλη ὀρθὰ, στερεὰ, παχύτερα, ἢ μακρότερα: *cruribus rectis, et folidis, craffis magis quam longis.* PONTED.

11, 5 NEC ANTE AETATEM TRIMAM) An pro *trimam*, *bimam*, vt in Crefcentio habemus 9, 62 *Nec ante aetatem bimam tauros ei debet admitti.* Varro 2, 5 *Non minores oportet inire bimas, vt trimae pariant.* Columella 2, 21. Rurfus *minores bimis iniri non oportet.* In *Geop.* etiam Varronis nomine 17, 10 id praecipitur: Βιβάζειν δεῖ μὴ νεωτέρας τῶν β· ἐτῶν, ἵνα τριετεῖς οὖσαι τίκτωσιν. PONTED.

11, 6 AMOTIS SENIORIBVS) Ex Crefcentio deficere *et fterilibus* arguitur fic: *Sed erit ftudium diligentis, amotis fenioribus, et fterilibus, nouellas fubinde conducere, et fteriles aratro et laboribus deputare.* Crefc. 9, 61 *Cuftos diligens debet vetulis et fterilibus amotis, reparare nouellas, et fteriles aratro et laboribus deputare.* Colum. 6, 22 *Sed et curandum eft omnibus annis in hoc aeque atque in reliquis gregibus pecoris, vt delectus habeatur: nam et enixae et vetuftae, quae gignere defierunt, fubmouendae funt, et vtique taurae quae locum foecundarum occupant, ablegandae vel aratro domandae.* Varro in Geop. 17, 10 τὰς δὲ στείρας καὶ τὰς ἀσθενεῖς, καὶ τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκυίας ἐκβλητέον ἐκ τῶν βουκολίων. PONTED.

11, 6 GRAECI) Afric. Geop. 10, 6. SCHOETTG.

12 Conf.

vtilia ſunt [t] ſtrata ſaxo, aut [u] glareis, aut arenis, deuexa aliquatenus, vt humor
poſſit elabi, parti meridianae obuerſa propter flatus glaciales, quibus aliquis re-
ſiſtere [x] debet obiectus.

XII. HOC menſe vltimo domandi ſunt trimi boues, quia poſt quinquennium
bene domari non poſſunt, aetatis repugnante duritia. Capti [a] ergo ſtatim domen-
tur, qui quidem prius, cum teneri fuerint, frequenti manus attrectatione manſue-
ſcant [b]. Sed ſtabulum noui boues largioribus ſpatiis habere debebunt, vt et ante
ſtabulum loca [c] nullis concludantur anguſtiis, et producti non [d] aliqua vitientur
offenſa. In ipſo vero ſtabulo aſſeres transuerſi a terra ſeptem pedibus alti configan- 2
tur. ad quos boues ligentur indomiti. Tunc eligis abſolutam tempeſtatibus et im-
pedimentis omnibus diem, qua capti perducantur ad ſtabulum. quorum ſi nimia
fuerit aſperitas, vno die ac nocte inter vincula mitigentur atque [e] ieiunia: tunc ap-
pellationibus blandis, et illecebris oblatorum ciborum, non a latere, neque a tergo,
ſed a fronte accedens bubulcus admulceat, nareſque et terga pertractet, mero ſubin-
de conſpergens: hac tamen cautione [f], ne aliquem calce contingat, aut cornu: quod
vitium, ſi in primordiis effectui ſibi ceſſiſſe ſenſerit, obtinebit. Tunc mitigatis, os 3
et palatum ſalibus frica [g], et in gulam demitte praeſulſi [h] adipis librales offas, et
vini ſextarios ſingulos cornu infundente per fauces: quae res intra triduum totius
ſaeuitiae iram reſoluet. Aliqui eos inter ſe iungunt, ac docent [i] onera tentare le-
viora, et quod vtile eſt, ſi arationi parantur, ſubacto prius ſolo exercendi ſunt, vt no-
vus labor tenera adhuc colla non quaſſet. Expeditior autem ratio eſt domandi, vt 4
aſperum bouem manſueto et valido boui coniungas, quo oſtendente facile ad omnia
cogetur officia. Si poſt domituram [k] decumbit in ſulco, non [l] afficiatur igne, vel [m]
verbere: ſed potius, cum decumbit, pedes eius ita ligentur vinculis, vt non poſſit
progredi aut ſtare, vel paſci. Quo facto, ſiti ac fame laſſatus [n] carebit hoc vitio.

XIII. HOC menſe ſaginati ac paſti ante admiſſarii generoſi [a] equabus admit-
tendi ſunt, et repletis foeminis, item ad ſtabula colligendi. Neque tamen aequalem
numerum omnibus [b] debemus adhibere, ſed aeſtimatis viribus vniuſcuiuſque [c] ad-
miſſarii, ſubmittenda [d] ſunt pauca vel numeroſa coniugia, quae res efficiet admiſſa-
rios non parua aetate durare. Iuueni tamen equo et viribus formaque conſtanti
non amplius quam duodecim vel [e] quindecim debemus admittere, caeteris pro quali-
tate virium ſuarum. Sed in admiſſario quatuor ſpectanda ſunt, forma, color, meritum, 2
pulchri-

t) *ſunt ſaxo, aut* om. *P.* u) *atque I. B. R.* x) *obſiſtere Cr.* [T. XII.] a) *Capite P. Cr.* b) *manſueſcunt.* c) *loca* om. *P.* d) *nulla vit. I. B. R.* e) *mit. ieiuniis Iuntt.* f) *actione P.* g) *fricabis a V.* mox *in linguam dimitte E.* h) *praeſalſae ad. librares P. praeſulſae Pal. et Lugd.* hic etiam *libriles.* i) *eos* add. *P.* k) *domaturam Lugd.* l) *non — decumbit* om. *I. B. R.* m) *nec P.* n) *laxatus Cr.* [T. XIII.] a) *generoſis E.* b) *omnium Lugd. E.* c) *cuiusque emiſſarii P.* d) *admittenda Lugd.* e) *vel quind.* om. *Lugd.*

12 Conf. Col. 6, 2 it. Creſc. 9, 63.

12, 1 QVIA POST QVINQVE) Non video conſecutionem. Suſpicor legendum *qui.* GESN. Sic Mſ. Erf.

12, 2 EFFECTVI SIBI CESSISSE) Creſcentius, dum breuitatem ſectatur, corrupit, opinor, ſententiam. Ita enim, *quod vitium, ſi in primordiis affectauerit.* Omnes, credo, nouelli boues *affectant*: ſed non cedit effectui, ſ. ſuccedit omnibus.

12, 3 PRAESVLSI ADIPIS) *Praeſulſae* etiam Col. 6, 2, 7; Priſcianus li. 5 p. 138 *Quae vero ſupra ſyllabam* (impariſyllaba) *ſunt, ſi ſint propria vel appellatiua in* ps *deſinentia, maſculina ſunt. Adeps, τὸ λίπος — Quae tamen veteres etiam foeminino genere protulerunt. Varro in 2 R. R.* adipes illa *pro* adeps. *Marſus.* adipis pondo 20 vetuſtae. SCHOETTG.

13, 2 MERITVM) ingenium intelligi apparet n. 3.

pulchritudo. In forma hoc [f] ſequemur, vaſtum [g] corpus et ſolidum, robori conueniens altitudo, latus longiſſimum [h], maximi [i] et rotundi clunes, pectus late patens, et corpus omne muſculorum denſitate nodoſum, pes ſiccus et ſolidus, et cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hae ſunt: vt ſit exiguum [k] caput, et ſiccum, pelle propemodum ſolis [l] oſſibus adhaerente, aures breues et argutae [m], oculi magni, nares patulae [n], coma et cauda profuſior, vngularum ſo-
3 lida et fixa rotunditas. [Meritum [o], vt ſit audax animo, pedibus alacris, trementibus membris, quod eſt indicium fortitudinis, quique ex ſumma quiete facile concitetur, vel ex [p] citata feſtinatione non difficile [q] teneatur. Motus autem equi in
4 auribus intelligitur, virtus in membris trementibus.] Colores hi praecipui, badius

f) *haec Lugd. E.* g) *validum Iſid.* 12, 1. h) *latus longum ſubſtrictius Iſid.* i) *maximae et rotundae Iſid.* k) *egregium I. B. R.* l) *ſolis* om. *P. Iſid.* etiam *propemodum.* m) *acutae Iſid.* n) *et erecta ceruix, coma denſa et cauda. Iſid.* o) incluſa deſ. in omnibus editt. et Mſ. Erf. p) *excitata* al. q) *facile Mſ. Waſſ.*

13, 2 VASTVM CORPVS ET SOLIDVM) *Vaſtum* vitioſa vox, vt patet ex his quae ſequuntur: *robori conueniens altitudo, latus longiſſimum.* Haec enim ad magnitudinem referuntur, quae eſſent ſuperuacanea. Praeterea vaſtos equos improbauit Varro 2, 7 *Quod,* ait, *nec vaſtos nec minutos decet eſſe.* Lego itaque *validum,* vt extat apud Iſid. 12, 1 qui haec tranſcripſit: *forma, vt ſit validum corpus et ſolidum.* PONTED.

13, 2 LATVS LONGISSIMVM) Alio modo excerpſit Iſidorus: *Robore* (lego robori) *conveniens altitudo et latitudo, latus longum ſubſtrictius.* Quod poſtremum verbum ita expreſſit Columella 6, 29 *Latis lumbis et ſubſidentibus.* At alterum ita Varro 2, 7 *Equos ad admiſſuram quos velis habere, legere oportet, amplo corpore, formoſos, nulla parte corporis inter ſe non congruenti.* PONTED.

13, 2 NARES PATVLAE) Iſid. *Nares patulae, et erecta ceruix, coma denſa et cauda.* Quae lectiones inuicem collatae inter ſe vitioſae apparent; nam in Palladio deſiderantur *et erecta ceruix, denſa,* ex Iſidoro repetenda; in Iſidoro *profuſior,* quod ex Palladio deſumendum. Vtriusque itaque locus ſic legi poteſt: *Nares patulae, et erecta ceruix, coma denſa et cauda profuſior.* Quod hic Palladius *erecta cervix* dixiſſe videtur, Virgil. 3 *Georg. ardua ceruix* appellauit: - - - *illi ardua ceruix, Argutumque caput, breuis aluus, obeſaque terga.* Ita Horat. Sat. 1, 2 *Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur, opertos Inſpiciunt, ne ſi facies (vt ſaepe) decora, Molli fulta pede eſt, emtorem inducat hiantem, Quod pulchrae clunes, breue quod caput, ardua ceruix.* PONTED.

13, 2 SOLIDA ET FIXA) Iſid. *vngularum ſoliditatis fixa rotunditas,* in quo vitioſum *ſoliditatis* pro *ſolida et.* PONTED.

13, 3 MERITVM) Quae hic ſub n. 3 continentur, ea in hactenus editis abſuerunt, quae tamen abeſſe vix debebant. Quum enim paullo ſuperius promiſerit auctor, ſe de *forma, colore, merito,* et *pulchritudine* equorum acturum, tria vero, excepto *merito,* praeſtiterit, illud quoque iure abeſſe non debebat. Exhibet autem ea C. C. C. (interpretor Codex Corporis Chriſti) quem addit Waſſe ad Salluſtium l. c. et Iſidorus, qui auctorem noſtrum exſcribit. SCHOETTG.

13, 3 EX CITATA) Ita diuidendas voces iam vidit Waſſe l. c. vid. p. p. ſ. 8 vbi eadem lectionis varietas.

13, 3 NON DIFFICILE) *Facile* legendum putat Waſſe, ex Columella: *qui ſunt ex placido et ex concitato mitiſſimi.* Recte: nam Iſidorus legit: *non difficile.* SCHOETTG. Recepi lectionem Iſidori, quod ſine fraude fuerit.

13, 3 MOTVS AVTEM) Haec et ſequentia Palladio abiudicat Waſſe et a Gloſſurgo profecta putat. Sed leguntur etiam in Iſidoro. SCHOETTG. Mihi idem quod Waſſio, videtur.

13, 3 IN AVRIBVS) Iſidorus: *naribus:* neſcio quod praeferam. Nam vtrumque ingenium heroicum prae ſe fert. Virgilius Georg. 3, 84 *Micat auribus, et tremit artus, Collectumque premens voluit ſub naribus ignem.* SCHOETTG. Editio tamen Iſidori Baſil. 1489 fol. et ipſa *in auribus* legit.

13, 4 COLORES HI PRAECIPVI, BADIVS) Hi colores commemorantur ap. Iſidorum. Sed locus deprauatus eſt, ex quo tamen nonnulla in Palladio emendari poſſunt; et primum *murteus,* vt in nonnullis editionibus, (ſunt enim vitioſae quae exhibent *mureus*) legitur, recte ſcriptum videtur; nam Iſidorus *mirteus* tranſcripſit. *Gilbus* autem defendi poteſt, quamuis et Iſidorus habeat *Giluus,* et Virgilius, *Spadices, glaucique color, deterrimus albis Et giluo.* Quem colorem ita interpretatus eſt Seruius: *Giluus autem eſt melinus color;* veteres ſiquidem haſce literas *b* et *u* inuicem vſurpabant, vt *eruum* et *erbum* ſcribentes, *eruolae* et *erbolae, eluus* et *elbus.* Inter *Gilbus* porro et *ſcutulatus* Iſid. interpoſuit *glaucus,* qui color in iis quoque Virgilii verſibus quos commemoraui celebratur. PONTED.

13, 4 RVS-

dius [r], aureus, albineus, ruſſeus, murteus, ceruinus, gilbus, ſcutulatus, albus,
guttatus, candidiſſimus, niger, preſſus. Sequentis meriti, varius cum pulchritu-
dine, nigro vel albineo vel badio miſtus, canus cum quouis [s] colore, ſpumeus,
maculoſus, murinus, obſcurior. Sed in admiſſariis praecipue legamus, clari et
vnius coloris: caeteri vero deſpiciendi, niſi magnitudo meritorum [t] culpam coloris
excuſet. Eadem in equabus conſideranda ſunt, maxime vt ſint longi et magni 5
ventris [u] et corporis: ſed hoc in generoſis ſeruetur armentis. Caeterae paſſim [x]
toto anno inter paſcua, dimiſſis [y] ſecum maribus impleantur. Equarum natura eſt
partum ſpatio duodecimi [z] menſis abſoluere. Illud in admiſſariis ſeruandum eſt,
vt mediis aliquibus ſpatiis ſeparentur, propter noxam furoris alterni: ſed his ar-
mentis paſcua legamus pinguiſſima, hieme aprica, frigida et opaca prouideamus [a]
aeſtate, nec adeo mollibus locis [b] nata [c], vt vngularum firmitas de aſperitate nil
ſentiat. Si equa marem pati noluerit, trita ſquilla naturalia eius infecta libidinem 6
contrahunt [d]. Deinde grauidae non vrgeantur, nec famem vel frigus tolerent,
nec inter ſe loci [e] comprimantur anguſtiis. Generoſas equas, et quae maſculos
nutriunt, alternis annis ſubmittere debebimus, vt pullis puri et copioſi lactis ro-
bur [f] infundant; caeterae paſſim replendae. Aetas incipientis admiſſarii quinti 7
anni initio eſſe debebit. foemina recte [g] bima concipiet, quia poſt decennium iners
ex ea ſoboles et [h] tarda naſcetur. Pulli equarum nati manu tangendi non ſunt,
quia eos tactus laedit aſſiduus: quantum ratio patitur, defendantur a frigore. In
pullis pro aetatis merito ea ſunt conſideranda, quae ſignum bonae indolis mon-
ſtrant, quae in patribus vel matribus ſpectanda praecepi. dabit et hilaritas, alacri-
tas, agilitasque documentum. Nunc domandi ſunt pulli, vbi tempus bimae aeta- 8
tis exceſſerint. Conſideranda ſunt magna, longa, muſculoſa, et arguta corpora,
teſticuli pares [et] exigui: et caetera quae in patribus dicta ſunt. Mores, vt vel
ex ſumma quiete facile concitentur, vel ex [i] incitata feſtinatione non difficile te-
neantur. Aetatis conſideratio talis eſt: Bimo, et ſex menſium dentes medii ſupe- 9
riores

r) *baidius Lugd.* hic et p. p. *baſidus E.* mox *abſido.* s) *quolibet P.* t) *meriti P.* u) *longae et magni v. E. ventris et* eiicit *Vlitius* ad Nemeſia. *Cyneg.* 244. x) *paſſim* om. *P.* y) *admiſſis I. B. R. demiſſis Com.* z) *XIII mēs P.* a) *prouideamus* om. *P.* b) *locis* om. *P.* c) *nacta P.* d) *concitabunt a V. libidine concitabit Lugd. libidinem excitabunt E.* e) *locis compr. anguſtis Lugd. E.* f) *copiam P.* g) *et* inſ. *Lugd.* h) *et tarda* om. *P.* i) *excitata* iunct. *P. in excitata Lugd.*

13, 4 RVSSEVS) *roſeum* legit Iſidorus, quomodo etiam eſt apud Caſſiodorum Var. 3, 52 vbi Furnerius in margine notauit Veteres edit. legere *ruſſeus.* Puto autem *ruſſeum* colorem eſſe igneum *feuerroth*, et clariorem quam roſeus. Bochartus Hieroz. 1, 2, 7. Nota eſt ſub Romanorum Impp. temporibus *factio ruſſata* a colore panni ruſſei. Gruterus p. CCCXXXVII. DIOCLES. AGITATOR. FACTIONIS. RVSSATAE. Fabrettus X. 2. DECVRIONIBVS. ET. FAMILIAE. PANNI. RVSSEI. Vide Barthium Adu. 16, 18. Fabricium Romae c. 12. Ferretium Muſis lapidariis 3, 43. SCHOETTG.

13, 4 MVRTEVS) Iſidorus: *Mirteus autem eſt preſſus in purpura.* quae non intelligo. *Myrteus* color alias eſt inter flauum et nigrum. Vid. Scaliger ad Tibullum p. 141. SCHOETTG.

13, 4 CERVINVS) Iſidorus: *Ceruinus eſt, quem vulgo gauranem dicunt. Aeranem idem vulgus vocat, quod in modum aerei ſit coloris.* Quid ſi *cerinum* legamus a *cera?* Nonius 16, 6 *Cerinum a cerae colore.* Plautus Epidico 2, 2, 49 *Plumatile aut cumatile, cerinum aut melinum.* SCHOETTG.

13, 5 SED HOC) Mſ. Commel. habuit, *ſed et hoc*, quod Vlitius putat eſſe ex abbreuiatura *non*, et legit, *ſed non hoc.* SCHOETTG.

13, 7 AETAS INCIPIENTIS) Col. 6, 28. SCHOETTG.

13, 7 PVLLI EQVARVM) Col. 6, 27. SCHOETTG.

13, 9 AETATIS CONSIDERATIO) Col. 6, 29 Apſyrtus Geop. 16, 1. SCHOETTG.

14 Vid.

riores [k] cadunt. quadrimo canini mutantur. infra ſextum [l] annum molares ſuperiores cadunt. ſexto anno quos primo mutauit, exaequat. ſeptimo anno omnes dentes [m] eius explentur. Latent ab hinc aetatis notae: ſed prouectioribus tempora cauari incipiunt, ſupercilia caneſcere [n], dentes plerumque prominere. Hoc menſe omnia quadrupedia, maxime equos, caſtrare debemus.

XIV. SI QVEM [a] mulorum genus creare delectat, equam magni corporis,
ſolidis oſſibus, et forma egregia debet eligere: in qua non velocitatem, ſed robur
exquirat. Aetas quadrima vsque in decennem huic [b] admiſſurae iuſta [c] conueniet.
Si aſinus equam [d] faſtidit admiſſus, oſtenſam prius aſinam (donec coëundi [e] voluptas [f]
ſolicitetur) adhibemus [ff]: qua ſubducta, equam libido incitata non ſpernet, et ra-
2 ptus illecebris generis ſui in permiſtionem conſentiet alieni. Si morſu furens lae-
dit obiectas [g], aliquatenus labore miteſcat. Creantur ex equa et aſino, vel onagro
et equa [h]. ſed generoſius nullum eſt huiusmodi animal, quam quod aſino creante
naſcetur. Vtiles tamen admiſſarii naſcentur ex onagro et aſina: qui poſt in ſobole
3 ſecutura [i] agilitatem fortitudinemque reſtituant. Admiſſarius tamen aſinus ſit hu-
iusmodi, corpore amplo, ſolido, muſculoſo, ſtrictis et fortibus membris, nigri
vel murini maxime coloris aut rubei: qui tamen ſi diſcolores pilos in palpebris aut
auribus geret [k], colorem ſobolis plerumque variabit. Minor trimo, maior decen-
4 ni non debet admitti. Annicula mula debet a matre depelli, et per montes aſpe-
ros paſci, vt itineris laborem in tenera aetate ſolidata contemnat. Minor vero
aſellus maxime agro [l] neceſſarius eſt, qui et laborem tolerat [m], et negligentiam
propemodum non recuſat.

XV. HOC menſe maxime apibus ſolet morbus incumbere [a]: nam poſt hiberna ieiunia tithymalli et vlmi amaris floribus, qui prius naſcuntur, auidius appetitis ſolutionem ventris incurrunt [b] et pereunt, niſi affueris velocitate remedii. Praebebis [c] ergo mali granati cum vino Amineo grana contrita, vel vuae paſſae cum rore Syriaco et auſtero vino, vel ſimul omnia leuigata, et incocta vino aſpero. quae deinde

k) *ſuperiores* om. *P.* l) *V. P.* m) *dentes* om. *P.* n) *canere E.* [T. XIV.] a) *Siquidem Lugd.* b) *huic — conueniet* om. *P.* c) *iuxta E.* melius. d) *viſam equam P.* e) *coëundi* om. *P.* f) *voluptate E.* ff) *prius ea ſubducimus: et tunc equam etc. P.* g) *obiecto Lugd.* h) *muli* add. *P.* i) *ſobolem ſecuturam E.* k) *aut naribus generet E.* l) *aratro Lugd.* m) *non recuſat, et neglig. tolerat P.* [T. XV.] a) *incurrere Cr.* b) *intereunt, niſi P. Cr.* c) *implebis Lugd.* mox *grana trita E.*

14 Vid. Col. 6, 36. SCHOETTG.

14, 4 ET PER MONTES ASPEROS PASCI) Hic locus alio modo legitur ap. Creſcentium 9, 58 de Palladio excerpentem: *Et per montes aſperos paſci; vt eorum vngulae dureſcant, et ne* (an *vt?*) *itineris laborem in aetate tenera ſolidati contemnent* (leg. *contemnant*) [ita eſt in edit. antiqu.] Cui non abſimilis eſt Columellae ſententia qui 7, 37 *Annicula,* inquit, *mula recte a matre repellitur, et amota montibus aut feris locis paſcitur, vt vngulas duret, ſitque poſtea longis itineribus habilis.* Propterea enim mulae in aſperis locis paſcuntur, vt ipſarum vngulae dureſcant. Id etiam docet Varro 2, 8 *Cum peperit equa mulum aut mulam, nutricantes educamus. Hi ſi in paluſtribus locis atque vliginoſis nati, habent vngulas molles. Iidem ſi exacti ſunt aeſtiuo tempore in montes, quod fit in agro Reatino, duriſſimis vngulis fiunt.* Quare ſic fortaſſe ſcripſit Palladius: *Et per montes aſperos paſci, vt vngulas duret* (vel *vt ipſius vngulae dureſcunt:*) *et itineris laborem in tenera aetate ſolidata contemnat.* PONTED.

15 Deſcripſit prope totum caput Creſc. 9, 99.

15, 1 TITHYMALLI) Florentinus, Geop. 15, 2 Τιθύμαλλον δὲ νεμηθεῖσαι, τοῦ τε ὀποῦ γευσάμεναι, διάῤῥοιαν νοσοῦσι. SCHOETTG.

15, 1 PRAEBEBIS ERGO) Vid. Col. 9, 13, 5.

15, 2 IL-

deinde in ligneis canalibus [cc] refrigerata [d] ponantur. Item rofmarinus aqua mulfa
decoctus congelatur, et in imbrice ponitur fuccus huiusmodi. Quod fi horridae vi- 2
dentur atque contractae torpere filentio, et mortuarum corpora frequenter efferre,
canalibus ex canna factis mel cum gallae puluere vel ficcae rofae coctum debebis in-
fundere. Illud ante omnia expediet, vt putres partes fauorum, vel vacuas ceras,
quas aliquo cafu examen ad paucitatem redactum non valebit implere, femper [e] re-
cidas acutiffimis ferramentis fubtiliter, ne mota alia pars fauorum cogat apes domi-
cilia concuffa deferere. Nocet apibus plerumque felicitas fua. Nam fi nimiis [f] 3
floribus annus exuberat, dum folam curam gerendi mellis exercent, de prole nil
cogitant. Cuius omiffa reparatione populus idem labore confectus extinguitur,
totius gentis [g] exitio. Itaque cum mellis nimietatem videris ex [h] florum grandi et
continua meffe defluere, interiectis ternis diebus, claufo foramine non eas patia-
ris [i] exire. ita ad generandam [k] fobolem conferentur [l]. Nunc circa Calend. Apri- 4
les curandi funt aluei, vt omnia purgamenta tollantur, et fordes quas tempus con-
traxit hibernum, et vermiculi, et tineae, et araneae, quibus corrumpitur vfus fa-
vorum, et papiliones, qui vermiculos [m] ftercore fuo faciunt nafci [n]. Tunc fumus
incenfi [et [o]] ficci bubuli ftercoris adhibeatur, qui aptus eft apium faluti. quae
purgatio frequenter vsque [p] in autumni tempora [q] celebretur. Haec omnia, cae-
teraque efficies, caftus et fobrius, et alienus a [r] balneis, vel a cibis acribus, et
odoris immundi, atque omnibus falfamentis.

XVI. HIC menfis ad deprehendendas horas confentit Octobri.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XV
Hora	III	et	IX	pedes	XI
Hora	IV	et	IIX	pedes	VIII
Hora	V	et	VII	pedes	VI
Hora	VI			pedes	V

cc) *vafculis P. Cr.* d) *refrigeranda E.* e) *femper* om. *E.* bene. f) *nimis Lugd.* g) *generis P.* h) *ex — defluere* om. *P.* i) *ne eas E.* melius. k) *generandum fe conferunt P. Cr.* l) *conferuntur I. B. R.* m) *vermes P. Cr.* n) *nafci* om. *P. Cr.* o) *et* om. *I. B. R. E. et ficci* om. *P.* p) *vsque* om. *P.* q) *in autumnum tempus E.* r) *ab alleis Cr.*

15, 2 ILLVD ANTE OMNIA) Col. 9, 13, 12.

15, 4 QVI APTVS EST APIVM SALVTI) *Cognatum fimum bubulum apibus* vocat Plinius 21, 14 quia apes ex iuuenco mortuo nafcuntur, et hanc ob caufam etiam fimus eius proficit apibus. SCHOETTG.

15, 4 ET ALIENVS A BALNEIS) Balinei odorem auerti a fedibus apum vult etiam Col. 9, 5, 1. Sed lotum h. e. a balneis accedere debere ait cuftodem ad apes idem 9, 14, 3. Lectio Crefcentiana *ab alleis* h. e. alliis mihi probaretur, nifi ftatim fequeretur, *vel a cibis acribus, et odoris immundi*, quo iam comprehenduntur allia. Forte *alienus a balneis* eft, qui propter ficcitatem et munditiem naturalem non opus habet balneis? An denique *alienus a balneis eft*, qui non olet vnguenta, quibus offendi apes docet Varro 3, 16, 6.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI, DE RE RVSTICA LIBER QVINTVS.

TIT. I.

Aprili menſe [a] in areis, quas ante [b] (ſicut diximus) praeparaſti, Medica ſe-
renda eſt. quae ſemel ſeritur, decem annis permanet, ita vt quater vel ſexies
poſſit per annum recidi. agrum ſtercorat, macra animalia reficit, curat aegrota.
iugerum eius toto anno tribus equis abunde [c] ſufficit. Singuli cyathi [d] ſeminis
2 occupant locum latum pedibus quinque [e], longum pedibus [f] decem. Sed mox
ligneis raſtellis [g] obruantur iacta ſemina, quia ſole citius comburuntur. Poſt ſa-
tionem [h] ferro locum tangi non licet, ſed raſtris ligneis frequenter herba munde-
3 tur, ne teneram Medicam premat. Prima meſſis eius tardius fiet [i], vt aliquantum
ſemen excutiat. caeterae vero meſſes quam volueris cito peragantur, et iumentis
praebeantur. Sed primo parcius praebenda eſt nouitas pabuli: inflat enim, et mul-
tum ſanguinem creat. Vbi ſecueris [k], ſaepius riga. poſt paucos dies, cum fruti-
care [l] coeperit, omnes alias herbas runcato: ita et ſexies per annum metis, et an-
nis decem poterit manere continuis.

II. Nvnc locis temperatis oliua inſeratur, quae inſeritur inter corticem
more pomorum, ſicut ſupra dictum eſt. ſed vt oleaſtro inſeras, contra illud, quod
ex oliueto inſito et caſu incenſo renaſcitur oleaſter infelix, ſic prouidendum eſt.
poſitis prius oleaſtri brachiis in ſcrobe, in qua diſponemus inſerere, ſcrobes ita re-
2 plebimus, vt mediae vacuae ſint. cum comprehenderit oleaſter, inſeremus in in-
fimo, vel inſitum ponemus: et inſitionem [a] prope infra terram nutriemus. deinde
ſicut adoleſcit, terram ſubinde colligimus. Ita commiſſura in profundo latente,
quisquis vrit aut caedit, oliuae locum non aufert [b] pullulandi: quae et apertam
redeundi

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. V. *ſiue Aprilis.* T. I.] a) *Hoc menſe, vt* in libris aliis *E.* b) *diximus ante debere praeparari P.* c) *abunde* om. *P.* d) *quati Lugd. ciati E.* e) *VI Pol.* f) *pedibus* om. *I. B. R.* g) *raſtrellis E.* h) *Poſt ſ. vero ferro E.* i) *fiat P. Lugd. E.* k) *ſeruis P. vbi ſaepius ſecueris, riga E.* l) *fructificare Lugd. E.* [T. II.] a) *inſitione E.* b) *auferet E.*

APRILIS.

1, 1 MEDICA SERENDA) Ex Col. 2, 11, 2 fere ad verbum. SCHOETTG.

1, 3 SED PRIMO PARCIVS) Locus ex Colum. 2, 11 non integer videtur, ex quo ita reſtitui poteſt: *Sed primo parcius praebenda eſt, ne novitas pabuli noceat; inſlat enim.* PONTED.

1, 3 VBI SECVERIS SAEPIVS RIGA) An melius, vt Colum. 2, 11 tradit, cuius haec ſunt, *Vbi ſecueris, ſaepius eam rigato*; nam aliud verbum *runcato* eodem modo adiectum eſt: *Poſt paucos dies cum fruticare coeperit, omnes alias herbas runcato.* PONTED.

2, 1 SVPRA) Mart. 10, 23.

2, 3 IN

redeundi felicitatem de [c] olea, et occultam valendi feracitatem de oleaſtri connexione retinebit. Aliqui oleas in radicibus inſerunt, et vbi comprehenderint, 3
cum aliqua parte radicis auellunt, et transferunt more plantarum. Graeci oleas ab [d] octauo Calendarum [e] Aprilium die, vsque in tertium Nonarum [f] Iulii inſeri debere praecipiunt: ita vt [g] locis frigidis ſerius, calidis maturius inſerantur [h]. Locis frigidiſſimis nunc vinearum foſſio ante Idus peragenda eſt, et ſiqua de Martio menſe reſtabant [i]. Vites quoque inſerimus. Seminaria [k] quae ſunt ante facta, 4
herbis liberentur, et leniter circumfodiantur. Nunc locis mediocriter ſiccis milium [l] ſerimus, et panicum. Hoc menſe pingues campi, et agri qui diu aquam tenent, proſcindantur poſt Idus, cum et omnes herbas protulerint [m], et earum ſemina nondum maturitate firmata ſunt.

III. HOC etiam menſe vltimo, et prope vere transacto [a] braſſicam ſerere poſſumus, quae cauli ſeruiet, quia [b] cymae [c] tempus amiſit. Nunc apium [d] bene ſeritur locis calidis et frigidis, terra quali volueris, dummodo ibi [e] ſit humor aſſiduus, quamuis naſci, ſi neceſſe fuerit, et in ſiccitate non deneget, et prope omnibus menſibus, a primo vere [vsque [f]] ad autumnum ſeratur extremum. Ex [g] ipſius 2
genere eſt hipposelinon, durius tamen et auſterius, et heleoſelinon [h] molli folio, et caule [i] tenero, quod naſcitur in lacunis, et petroſelinon maxime locis aſperis. haec omnia genera [k] poſſunt habere diligentes. Apios [l] maiores facies, ſi ſemen quantum tribus digitis comprehendi poteſt, linteolo clauſeris rariore, et breui foſſa obrueris. ita omnium ſeminum germen capitis vnius ſoliditate nectetur. Criſpi 3
fiunt, ſi ſemina ante tundantur, vel ſi ſuper areas naſcentes [m] aliqua pondera volutentur, aut pedibus proculcentur [n] enata. Apii ſemina [o] vetuſtiora citius naſcuntur; quae nouella ſunt, ſerius. Hoc [p] menſe atriplicem ſeremus, ſi rigare poterimus, et Iulio, et caeteris vsque ad autumnum, menſibus. amat aſſiduo humore ſatiari. ſemen ſtatim cum ſpargitur, obruendum eſt, herbae ei ſubinde vellantur. 4
transferri neceſſarium non eſt, cum bene ſeritur, tamen poteſt melius adoleſcere, ſi ſpatio rariore pangatur, et iuuetur ſucco laetaminis et humoris. ferro tamen recidendum [q] ſemper eſt, quia ita pullulare non ceſſat. Nunc ocimum ſeritur: cito 5
naſci dicitur, ſi ſtatim cum ſeueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocimo Martialis affirmat, quod modo purpureos, modo albos flores, modo roſeos [r] pariat,

c) *de olea — feracitatem* om. *Lugd.* d) *a nono P.* e) *Kalendas Ienſ. Calendas Apriles B. R.* bene. f) *nonas Iulias Lugd.* bene. g) *in* inſ. *I. B. R.* h) *inſeratur Lugd. E.* i) *reſtant P. reſtabunt E.* recte. k) *Seminaria* om. *P.* l) *multum milium I. B. R. milium ſeremus E.* m) *protulerunt Lugd.* [T. III.] a) *exacto P.* b) *quia - - amiſit* om. *P.* c) *quimae Lugd. I. B. R.* d) *amplius P. bene ſerimus E.* e) *vbi humor aqueus eſt Lugd. vbi humor aſſiduus eſt E.* f) *vsque* om. *Lugd. I. B. R.* g) *in Lugd.* h) *leoſelinon P. helioſelinon I. I — G. oleoſelinon maxime* reliquis omiſſis *Lugd.* i) *calide P.* k) *poſſunt ſemina diligenter habere P.* l) *Apios — nectetur* deſ. *P.* m) *acentes Lugd.* n) *conculcentur E.* o) *Alii ſemina E.* p) *Hoc — ceſſat* omitt. *P.* q) *ſemper eſt recidendus Lugd. E.* recte. r) *ruſſeos Lugd.*

2, 3 IN RADICIBVS INSERVNT) Florentinus Geopon. 9, 16. SCHOETTG.

2, 3 GRAECI) Forte periit auctor ex quo ſua deſumſit Palladius, nam Florentinus haec habet l. c. καιρὸς δὲ τούτου τοῦ ἐγκεντρισμοῦ, ἀπὸ τῆς πρὸ θ΄. καλανδῶν Ἰουνίων, τουτέστιν, ἀπὸ κβ΄. τοῦ Μαΐου μηνὸς, ἕως νεομηνίας τοῦ Ἰουνίου μηνός. SCHOETTG.

3, 2 HIPPOSELINON) Col. 11, 3, 36.

3, 2 APIOS MAIORES) Florentinus Geop. 12, 23. SCHOETTG.

3, 4 PONDERA VOLVTENTVR) κυλινδροῦσθαι vocant Graeci l. c.

riat, et ſi ex eo [s] ſemine frequenter ſeratur, modo in ſerpyllum, modo in ſiſymbrium mutetur. Hoc etiam menſe melones et cucumeres ſeruntur, et porrus, et in primordio capparis, et ſerpyllum, et colocaſiae plantaria ponemus, et lactucas, et betas, et cepullas, et coriandrum ſeremus, et intyba ſecunda ſatione, quibus vtamur aeſtate, et cucurbitas, et [t] mentam radice vel planta.

IV. LOCIS calidis Aprili menſe ziziphum [a] conſeremus [b], frigidis vero Ma-
io vel Iunio. amat loca calida [bb], aprica. ſeritur oſſibus, et ſtipite, et planta. creſcit
tardiſſime [c]. Sed ſi plantam ponis, Martio magis [in] terra molli; ſi oſſibus ſe-
ras [d], in ſcrobe palmari, ita vt terna grana per ſcrobem cacuminibus ponantur in-
verſis. quibus in imo et [e] in ſummo affundatur laetamen, et cinis, et herbis ad-
2 naſcentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis ſoliditati ſimilis fuerit,
transferatur in locum paſtinatum, vel in ſcrobem. Terram diligit non nimis [f] lae-
tam, ſed proximam tenui, atque ieiunae. Per hiemem prodeſt illi, vt circa codi-
cem lapidum cumulus aggeretur [g], qui aeſtate debet auferri. Si arbor haec triſtis
3 eſt, ferrea ſtrigili ſubraſa hilarior fiet, vel ſi fimum bubulum radicibus modice et
frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo [h] vaſe fictili ſeruantur obli-
to, et loco ſicciore compoſito: vel recenter [i] lecta poma, ſi guttis vini veteris per-
fundas, efficitur, ne ea rugarum deformet attractio. ſeruantur etiam decisa cum
ramis ſuis, aut fronde ſua inuoluta, atque ſuſpenſa.

V. HOC etiam menſe locis temperatis mala granata ponuntur, ea ratione
qua dictum eſt, et inſeruntur. Nam [a] circa Calendas Maias Perſicus inoculari
poteſt, quo more emplaſtratur [b] ficus, ſicut diximus, cum de inſitione loquere-
mur. Hoc menſe calidis locis citri arbor inſeritur, ſicut ſupra memoraui. Nunc
locis frigidis fici [c] plantaria diſponemus, ſeruantes eam, quae ſupra dicta eſt, diſci-
2 plinam. Nunc etiam ficum debemus inſerere in ligno, vel ſub cortice, ſicut ante
praecepi, et eam locis ſiccis inoculare. Nunc planta palmarum, quam [d] cepha-
lonem vocamus, locis apricis et calidis eſt ponenda. Hoc menſe ſorbum poteri-
mus inſerere in ſe, in [e] cydonio, in ſpina alba.

VI. TOT violae vncias [infundas [a],] quot olei libras miſeris, et diebus XL ſub dio [b] habere debebis. Violae purgatae, vt de rore nihil habeant [c], libras quinque vini veteris X ſextariis debebis infundere, et poſt XXX dies X mellis ponderibus temperare.

VII. HOC

s) *eodem Lugd.* t) *et — planta* om. *Lugd.* [T. IV.] a) *zizifum Lugd. I. B. R. zizyfum Pal.* et interdum *zyzyphus* Sylb. Ind. b) *ſeremus P.* bb) *loca frigida E.* c) *amariſſime E.* mox *ponas* recte. nam poſt eſt *ſeras.* mox om. *in.* d) *ponas P: Lugd.* e) *et in ſummo* om. *Lugd.* poſt *affundantur E.* f) *minus I. B. R.* g) *aggeratur Lugd. I. B. R. E. aggregetur P.* h) *loco P.* i) *recens Lugd. E.* melius. [T. V.] a) *nunc Lugd. E.* recte. b) *implaſtr. Lugd. Ienſ. E.* c) *ficus E.* d) *quae cefal. Lugd.* e) *et I. I — G.* [T. VI.] a) *infundas* om. *P. Lugd. E.* b) *diuo Lugd.* c) *habent Lugd.*

5, 1 QVA DICTVM EST) Mart. 10, 1 ſq. vbi etiam reliqua inuenies, ad quae hic prouocat.

5, 2 CEPHALONEM) Palma vim vitalem habet non in radicibus, vt reliquae ſtirpes, ſed in ſummo trunci vertice, quaſi conſitam in ramorum medio, a quibus circumquaque ſtipatur. Illud quidem auctores, ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος, Dioſcorides ἐγκάρδιον, Plinius 13, 4 *cerebrum* vocarunt. Haec Guilandinus de papyro c. 3. n. 19. *Cephalonis* vero vocem idem a vulgo deprauatam cenſet, mirans, cur id a noſtro vſurpetur, et ſuſpicans id aliunde irrepſiſſe. Certe Mſ. Pal. et Lugd. et editiones, quas vidi, ita legunt. SCHOETTG. *Cephalionem* apud Palladium eſſe ait Salmaſ. p. 933. b, B qui copioſe de hac re agit.

8 Sumta

VII. HOC menſe vituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli iuventur, vt ſufficere poſſint tributo laboris et lactis. ipſis autem vitulis toſtum [a] molitumque [b] milium cum lacte miſceatur ſaliuari [c] more praebendum. Nunc locis calidis tondeantur oues, et ſerotini foetus hoc menſe ſignentur. Nunc etiam prima eſt admiſſura, quae [d] excellit, arietum, vt agnos iam maturos hibernum tempus inueniat.

VIII. HOC menſe locis apricis [a] apes quaeremus. ſed loca mellifica indi-
cant apes, ſi circa fontes frequentiſſime [b] paſcantur: nam ſi rariores videbuntur,
in his locis mellificari vtiliter non poteſt [c]. Quod ſi frequentes aquantur, vbi ſint
examina earum, hoc genere poſſumus inuenire. Ac primo [d] quam longe [e] ſint, 2
exploremus, aut [f] proxime: rubricam liquidam breui vaſculo infuſam geramus,
et obſeruemus fontes aut aquas vicinas: tunc dorſa apum bibentium tangamus [g]
illo liquore tincta feſtucula, atque ibidem moremur. Si cito reuerſae fuerint, quas
tinximus, hoſpitia earum proxima eſſe noſcemus: ſi tarde, ſpatio longiore ſubmo-
ta, quod pro mora temporis aeſtimamus. ad proxima facile venies; ad longinqua 3
hoc genere perduceris. Cannae vnum internodium cum ſuis recidas [h] articulis,
et in latere aperies. ibi mel exiguum vel [i] defrutum mittes, et iuxta fontem pones.
cum ad eum [k] conuenerint apes, atque ingreſſae fuerint poſt odorem, foramen
pollice claudes appoſito [l], et vnam tantum patieris exire, cuius fugam perſequere.
ea tibi partem demonſtrat hoſpitii [m]. cum ipſam coeperis non videre, alteram con-
tinuo dimittes, et ſequeris. ita ſingulae ſubinde dimiſſae, te facient [n] vsque ad lo-
cum examinis peruenire. Aliqui mellis breuiſſimum circa aquam vaſculum ponunt, 4
de quo cum apis aquando [o] guſtauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhi-
bebit: quarum frequentiam ſubinde creſcentem, notata reuolantium parte, vsque
ad examina perſequeris. Quod ſi eſt examen in ſpelunca reconditum, fumo [p] eii- 5
cietur, et cum exierit, aeris ſonitu territum in frutice, vel in aliqua ſiluae ſe par-
te ſuſpendet, et ita admoto vaſculo recipietur. Si vero in cauae arboris ramo
fuerit, acutiſſima ſerra idem ramus ſupra infraque deciſus, et munda veſte coo-
pertus poterit afferri, et inter aluearia collocari [q]. Veſtigantur autem [r] mane, vt 6
tota

[T. VII.] a) *tritum P.* b) *que* deeſt *I. B. R.* c) *ſaliu. — praebendum* om. *P. ſaluiati a. V. ſaliuatim ori Lugd. ſaluiatum ore E.* d) *quae excellit* om. *P.* [T. VIII.] a) *aptis Lugd. P. Cr.* b) *frequentiſſimae E.* c) *poterunt P. non poſſunt E.* d) *vid. Morg. I,* 47. e) *aut prope* inſ. *P. Cr.* f) *aut proxime* om. *P. Cr.* g) *tangantur Pol. Cr. tangat Lugd. E.* mox *fiſtula E.* h) *reciſis E.* f. *recides.* i) *vel defrutum* om. *P. defritum Lugd. defructu E.* k) *id peruenerint Pol.* l) *appoſito* om. *E.* m) *monſtrabit hoſp. E.* bene. n) *faciunt Lugd. E.* o) *aquanda P. Lugd. aquam deguſt. a. V. E.* p) *fimo Lugd.* q) *locari P.* r) *autem* om. *P.*

8 Sumta pleraque ex Col. 9, 8, 7. Palladium deſcripſit Creſc. 12, 4 et 9, 97.

8, 1 LOCIS APRICIS) Lectio *aptis* melius arridet, praecipue cum Columella 9, 8, 7 *idoneos ſaltus* habeat. SCHOETTG.

8, 3 POST ODOREM) An *propter odorem* vt Varro de apibus item loquitur 3, 16. Eo *magis ſi mulſo ſunt aſperſae, quo propter odorem auidius applicant ſe.* Deſumſit autem haec Palladius a Columella, qui 9, 8 ſic ait: *Deinde cum ad odorem dulcis liquoris complures apes irrepſerint, tollitur talea, et appoſito foramini pollice non emittitur niſi vna.* PONTED.

8, 4 CVM APIS AQVANDO GVSTAVERIT) Neſcio an plane contemnenda ſit Medicea lectio, *aquanda.* Quidſi *aquanda* eſt Palladio, quae *aquari debet*, vel iuſſa eſt, vt Plauto Epid. 1, 1, 69 *pereunda puppis*, quae perire omnino debet; et *dos placenda* Trin. 5, 2, 35. quae debet placere. Non ignoro, quid de priore loco diſpu-

tota [s] dies ſufficiat ad ſequendum [t]. nam veſpere peracto opere ad aquam plerum-
que non redeunt. Vaſa autem, quibus [u] recipiuntur, perfricanda ſunt citreagine [x],
vel herbis ſuauibus, et conſpergenda [y] imbre mellis exigui: quod ſi verno fiat, et
circa fontes aluearia ſic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia eſt, multi-
7 tudinem ſibi ſponte conducent, ſi tamen ſeruari a furibus poſſunt. Hoc etiam
menſe, ſicut ſupra, purganda ſunt aluearia ſordibus, et necandi papiliones, qui
maxime abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipiemus. Vas aeneum
miliario [z] ſimile, id eſt altum et anguſtum, veſpere inter aluearia collocemus, et
in fundo eius ponamus lumen accenſum. illuc papiliones conuenient, et circa lu-
men volitabunt, et anguſtia vaſculi ab igne [zz] proximo interire cogentur.

IX. HVIVS menſis horae, horis menſis Septembris aequantur [a] hoc genere.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XIIII
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IIII

s) *toto die Lugd.* t) *querendum P.* mox *aquas E.* vt ſupra. u) *cum quibus P.* x) *citreagine, vel* om. *P. citriagine E.* y) *ſpargenda exiguo melle P.* z) *miliario ſimile, id eſt* omitt. *P. et Creſc.* 9, 99. zz) *igni Lugd.* [T. IX.] a) *concordant Pol.*

diſputetur; ſed cum poſterior controuerſia careat, puto illum et priori et forte huic noſtro ſubſidio eſſe poſſe. Si tamen *aquando* retinere placeat, interpretabimur, *inter aquandum.* Alterum *aquam deguſtauerit*, videtur ſententiae repugnare.

8, 7 NECANDI PAPILIONES) Conf. Col. 9, 14, 9.

PAL-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA

LIBER SEXTVS.

TIT. I.

MAIO [a] menſe locis frigidis et humectis panicum ſeremus et milium [b], more
quo dixi. Nunc omnia prope, quae ſata ſunt, florent, neque tangi a cultore
debebunt. Florent autem ſic: frumenta et ordeum, et quae ſunt ſeminis ſingu-
laris [c], octo diebus florebunt, et deinde [d] per [e] dies XL, grandeſcent flore depoſito
vſque ad [f] maturitatis euentum. quae vero duplicis ſeminis ſunt, ſicut faba, pi-
ſum, caeteraque legumina, XL diebus florent, ſimulque grandeſcunt. Hoc men- 2
ſe in locis ſiccis, calidis, ſiue maritimis foena recidantur [g], prius tamen quam ex-
areſcant. Quod ſi pluuiis infuſa fuerint, conuerti ante non debent quam pars eo-
rum ſumma ſiccata [h] ſit.

II. NVNC conſideremus nouellae vitis [a] ſarmenta, quae protulit, et ei pauca
et ſolida relinquamus, et adminiculis firmemus, donec brachia prolata dureſcant.
non autem amplius reſectae et pullulanti viticulae, quam duae vel tres materiae re-
linquantur, et alligentur propter iniuriam venti. Ideo autem tres materias dixi de-
bere dimitti, ne diſſipantibus ventis nulla remaneat, ſi in primordio reliqueris pau-
ciores. Hoc menſe pampinari conueniet. ſed tunc eſt opportuna [b] pampinatio, 2
cum teneri rami [c] digitis ſtringentibus crepabunt ſine difficultate carpentis. haec
res vuas efficit pinguiores [d], et maturitati [e] conſulit ſolis admiſſu.

III. NVNC quoque pingues agri et herboſi proſcindantur. ſed ſi agros incultos volueris aperire, conſiderabis, ſiccus an humidus ſit ager, ſiluis aut gramine, frutetis [a] veſtitus aut filice. Si humidus erit, foſſarum ductibus ex omni parte ſiccetur. ſed apertae foſſae notae ſunt, caecae [b] vero hoc genere fiunt. Imprimuntur ſulci

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. VI. *ſiue Maius*. T.I.] a) *Maio menſe* om. *Lugd. I. B. R. E.* b) *nullum* ſphalma quarund. notatum *Morg. I*, 88. c) *ſinguli Lugd.* d) *dein Lugd.* e) *XL diebus P.* f) *ad* om. *Lugd.* g) *reciduntur E.* rectius. h) *ſiccetur P. ſiccata eſt Lugd. I. B. R. ſicca ſit E.* [T. II.] a) *nouella vitis E.* recte. b) *optima I. B. R.* c) *rami* om. *P.* d) *grandiores Barth. Aduerſ.* 37, 3. e) *maturationi id.* [T. III.] a) *frutectis Lugd.* b) *caeterae Lugd.*

MAIVS.

1, 1 QVO DIXI) Mart. 3.

1, 1 DVPLICIS SEMINIS) Vide quae diſputamus ad Col. 2, 12, 10. Caeterum deſcripſit hunc locum more ſuo Creſcentius 3, 7 et 8.

1, 2 CONVERTI ANTE NON DEBENT) Contra Creſcentius 7, 3 *Sed, vt ait Palladius, poſt pluuiam debet conuerti, antequam pars ipſius ſumma ſiccetur.* Sed forte librariorum in Creſcentio culpa interceſſit.

3, 1 COECAE) *Coecum* Latinis ἀόρατον ſignificare notum. Hinc apud noſtrum *coecae foſſae apertis* opponuntur. *Coeca plaga* apud Appuleium de herbis c. 2. Non dubitem ita exponere *coecam ſuſpicionem* in epiſtola Caecinnae ad Ciceronem 7. l. 6. Familiarium. BARTHIVS 37, 3.

Aggenus

ſulci per agrum transuerſi altitudine pedum ternum [c]: poſtea vſque ad medietatem lapidibus minutis [d] replentur, aut glarea, et ſuper terra [e], quam egeſſeramus, aequatur.
2 Sed foſſarum capita vnam patentem foſſam petant, ad quam decliues decurrant [f]: ita et humor deducetur, et agri ſpatia non peribunt. Si defuerint lapides, ſarmentis vel ſtramine ſubiecto [g] cooperiantur, vel quibuscunque virgultis. Sed
3 ſi nemoroſus eſt, extirpatis aut raro relictis arboribus excolatur [h]. Si lapidoſus, per macerias ſaxorum a [i] turba collectas et purgari poterit, et inde [k] muniri. Iuncus, et gramen, et filices frequenti aratione vincentur. ſed filicem, ſi ſaepe fabam conferas, vel lupinos, et ſi ſubinde naſcentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus abſumes.

IV. HOC menſe arbores et vites quae ablaqueatae fuerant, occare, hoc eſt, operire iam [a] conuenit. Nunc ad [b] rudem faciendam ſilua caedatur, quando omni fronde [c] veſtita eſt. Caedendi autem hic modus eſt, vt optimus operarius in alta
2 ſilua modii ſpatium, mediocris vero tertia minus poſſit abſcidere [d]. Nunc et ſeminaria fodiuntur aſſidue, et locis praegelidis [e] et pluuioſis oleae putantur, et eis muſcus abraditur. At [f] ſiquis lupinum ſtercorandi agri cauſa ſeminabit [g], aratro illum [h] nunc debebit euertere,

V. HOR-

c) *trium E.* d) *minutis* om. *P.* e) *terram Lugd. E.* f) *recurrant Lugd. E.* g) *ſuperiecto operiantur P. E.* h) *recolatur P.* i) *turba collecta I. B. R. Barth. Lugd.* k) *idem I. B. R.* om. P. [T. IV.] a) *nos P.* b) pro *ad — caedatur P. caedendam eſſe materiam* quae gloſſa videtur. c) *ſilua* inſ. *P.* d) Ita etiam *Lugd. et Baſ.* e) *pergelidis I. B. R. Lugd.* f) *Ac Lugd.* g) *ſeminauit E.* recte. h) *illum* om. *P.* mox *debet E.*

Aggenus Vrbicus de controuerſiis agrorum p. 74, 75 *Eiusdem conditionis eſt controuerſia de cloacis ducendis et foſſis coecis.* *Vallum coecum* eſt apud Caeſarem B. G. 1, 28. SCHOETTG. Sumſit deſcriptionem ex Col. 2, 2, 9.

3, 1 AVT GLAREA) Virgilius Georg. 2, 348. *Aut lapidem bibulum, aut ſquallentes infode conchas, Inter enim labentur aquae, tenuisque ſubibit Halitus, atque animos tollent ſata.* SCHOETTG.

3, 2 CAPITA) extremitates, principia. Fauſtus et Valerius Agrimenſores p. 261 *Vbi termini in capitibus centuriarum ſub terra inueniuntur.* Vitalis p. 360 *In caput limitis terminum inuenies.* Dolabella p. 300 *Sed et quibusdam regionibus pro lapidibus in capitibus centuriarum pali roborei infixi ſunt.* SCHOETTG.

3, 3 SAXORVM A TVRBA COLLECTAS) Quid hoc eſt, *a turba collectas?* Membranae non turbam hominum, quod typographi faciunt, ſed *lapidum* intelligunt copiam. Ita enim legunt: *per macerias, ſaxorum turba collecta* etc. Quod reducamus licet. *Turbam ſaxorum* dicit, ne quis eligenda cenſeat: ſed *in macerias congerenda*, vt oſtenduntur, maiora et minora, cuiuscunque formae. Sic *populi* voce alii ſcriptores vſi, de quo alibi BARTHIVS 37, 3. Rigaltius in Ind. Agrimenſ. verba haec ita citat: *per macerias ſaxorum attina collectas et purgari* etc. Et ita etiam Barthius Adu. 32, 14 qui ibi Hexametrum in auctore noſtro obſeruari tradit, hoc modo: *Attina collectas et purgari poterit atque inde.* Ita verba leguntur apud Barthium, puto autem τὸ *inde* conſtituendum eſſe initio verſus ſequentis, alias verſus non procedet. Vnde hi Duumuiri hanc lectionem hauſerint, non video: nam omnes codices habent vocem *turba*. Sunt autem *attinae* lapides ſeſe mutuo continentes in ſpeciem maceriarum congeſti, vt deſcribit Siculus Flaccus de conditionibus agrorum p. 4 et 6. SCHOETTG.

3, 3 FILICES) Inde Virgilius Georg. 2, 189 *filicem inuiſam curuis aratris* vocat. SCHOETTG.

3, 3 VINCENTVR) *Vincere* eſt labore ſuperare. Celſus 3, 19 *Si ſudor vincit, delinendus eſt homo gypſo vel ſpuma argenti.* BARTHIVS 37, 3.

4, 1 QVAE ABLAQVEATAE FVERANT) Neſcio quanti haec ſint, ſed in priſcis membranis extant haec verba: *Hoc menſe arbores et vites, quae oleis ac lupino vertendo ablaqueatae fuerant* etc. Viderint alii, ego lectionem tacere non debui. BARTHIVS 37, 3. Apparet ex lemmate vltima verba temere in contextum orationis relata.

4, 1 MODII SPATIVM) *Modius* eſt tertia pars iugeri, cuius menſura ſecundum Fragmenta Agrar. p. 264 eſt pedum LXXX in longitudine, et XL in latitudine. Verba ibi ſunt: *Iugerum vnum pedes CCXL long. et in latitudine ped. CXX faciunt terram modiorum III.* SCHOETTG.

5 Habet

V. HORTORVM spatia, quae per [a] autumnum seminibus implenda destinantur [b], aut plantis, nunc conueniet pastinare. Hoc mense apium bene [c] seritur, sicut iam ante dictum est, vel coriandrum, et melones, et cucurbitae, carduus, et radices, et ruta pangentur. Porri quoque planta transfertur, vt rigationibus animetur.

VI. LOCIS calidis nunc mala Punica florere incipiunt. Ramus ergo cum flore (sicut Martialis dicit) si obruto circa arborem fictili vase claudatur, et ne resiliat, ligetur ad palum, pro vasculi magnitudine pomum reddit autumno. Hoc etiam mense locis calidis emplastrari [a] Persicus potest. Locis frigidis nunc citri arbor inseritur, et ea, quae dicta est, disciplina seruetur. Nunc frigidis locis ziziphum conseremus [b], et ficum inserimus [c]. Hoc etiam mense palmae planta disponitur [d].

VII. NVNC castrandi sunt vituli, sicut Mago dicit, tenera aetate, vt fissa fe-
rula testiculi comprimantur, et paulatim confracti [a] resoluantur. Sed hoc luna de-
crescente verno vel autumno fieri debere praecipit. Alii ligato ad machinam vitu-
lo, duabus angustis regulis stagneis, sicut forcipibus, ipsos neruos apprehendunt,
qui Graece κρεμαστῆρες dicuntur. His comprehensis tentos testiculos ferro rese- 2
cant, et ita recidunt, vt aliquid de his capitibus neruorum [b] suorum dimittatur
haerere. quae res et sanguinis nimietatem prohibet, et non omnino iuuencos sub-
ducto robore virilitatis effoeminat. Nec [c] admittendum est, quod plerique faciunt,
vt statim castratos coire compellant [d]. nam certum est ab eis generari, sed ipsos
fluxu sanguinis interire. Vulnera vero castraturae cinere sarmentorum et spuma
linentur argenti. Castratus [e] abstineatur a potu, et cibis pascatur exiguis, et sequenti 3
triduo praebeantur ei tenerae arborum summitates, et frutecta mollia, et herbae
viridis coma dulciore [f] sagina roris aut fluminis. Pice etiam liquida misto [g] cinere
et

[T. V.] a) *per* om. *Barth.* b) *destinata sunt P.* c) *bene* om. *P.* [T. VI.] a) *inplastr. Lugd.* b) *vt ea E.* c) *conseretur et ficus: inseritur P. et fic. ins.* om. *Lugd. et ficum, vel inseremus E.* d) *inseritur I. B. R.* [T. VII.] a) *confringantur. Sed P. confracta H. A. Gr. G.* b) *neru. permittatur P.* c) *Non enim P.* d) *faciant P.* e) *Castratus autem E.* mox *ac sequenti triduo.* f) *dulciore — fluminis* om. *P. Cr. dulciora etc. I. I — Gr.* g) *mixta Lugd.*

5 Habet Crescentius 12, 5.

4 PER AVTVMNVM DESTINANTVR Eleganter Palladius *destinandi* verbo vsus est, *destinare autumnum*, pro *in eum*, omissa vocula. Ea scriptura permansit in membranis, vulgo addito *per* contaminata est. BARTHIVS 37, 3. Fateor me non capere elegantiam, quam vidit aut vidisse putat Barthius.

6 Pleraque huius tituli habet Cresc. 12, 5.

6 QVAE DICTA EST) Mart. 10, 11 sq.

7 Ex Columella 6, 26. SCHOETTG.

7, 1 VERNO VEL AVTVMNO) Vid. Ponted. ad C. 6, 25, 1.

7, 1 REGVLIS STAGNEIS) Sylburgius in Indice: *stagneum pro stanneum, vt et in* Gloss. *stagnum*, κασσίτερον, et λίμνη, ὑδροστάσιον. Sed apud Columellam, vnde noster sua ad verbum hausit, legitur *ligneis*, quod mallem hoc quoque loco reponere. SCHOETTG.

7, 2 VVLNERA CASTRATVRAE) Cresc. 9, 63.

7, 3 DVLCIORE SAGINA) Ms. codex: *herbae virides coma dulciore saginatoris aut fluminis.* Apud Columellam, vnde haec exscripta sunt: *Abstinendus eo die ab humore et exiguo cibo alendus. Sequenti triduo velut aeger cacuminibus arborum, et desecto viridi pabulo oblectandus prohibendusque multa potione.* Ego Palladii eamdem mentem puto, vt herbae virides eae eligantur quae dulciore sint coma, et in Columella *delecto* scribendum. Membranarum autem mendum in sententiam eiusdem ita extrudendum vt legas: *herbae viridis comae dulciores, aqua roris aut fluminis.* Haec BARTHIVS 37, 3; cui contrariatur Gronouius Obs. 2, 16 qui ad haec Barthii verba prolata adiicit: Pessime. Scribendum cum nostro: *aut herbae viridis coma dulcior a sagina roris aut fluminis.* Sic Solinus *fontem humore supero saginatum.* Palladius de beta: *Amat frequenter effodi et multo stercore saturari.* Nouembri tit. III *vinea vetus ablaqueata fimo satietur.* Et Ianuario tit. XIII *Item loca, ad quae de cacuminibus terra decurrit, vel valles quas fluminum saturabit aggestio.* Haec

et modico oleo poſt triduum vulnera diligenter vnguenda ſunt. Sed melius genus
4 caſtrationis ſequens vſus inuenit. Alligato enim iuuenco [h] atque deiecto, teſticuli ſtricta pelle clauduntur, atque [i] ibi lignea regula premente, deciduntur ignitis ſecuribus, vel dolabris, vel, quod eſt melius, formato ad hoc ferramento, vt gladii ſimilitudinem teneat. Ita enim circa ipſam regulam ferri acies ardentis imprimitur, vnoque ictu et moram doloris beneficio celeritatis abſumit [k], et vſtis venis ac pellibus a fluxu ſanguinis ſtrictis [l], plagam cicatrix quodammodo cum ipſo vulnere nata defendit.

VIII. LOCIS temperatis nunc ouium celebranda tonſura eſt. Sed tonſas oues [a] hoc vnguine medicemus [b]. Succum decocti lupini, feces vini veteris, et [c] amurcam pari [d] menſura miſcebis, et in vnum corpus omnia redacta curabis adli-
2 nire [e]. Poſt triduum deinde, ſi mare vicinum eſt, litori mergantur extremo: ſi in mediis terris paſcimus, aqua caeleſtis [f] cum ſale paululum decocta ſub dio debebit pecorum tonſa et vncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto anno, nec ſcabrum fieri dicitur, et prolixas lanas creare fertur, ac molles.

IX. HOC menſe caſeum coagulabimus ſincero lacte coagulis [a] vel agni vel haedi, vel [b] pellicula, quae ſolet pullorum ventribus adhaerere, vel agreſtis cardui floribus, vel lacte ficulneo [c], cui ſerum debet omne deduci, vt et ponderibus vrgeatur. Vbi ſolidari coeperit, loco opaco ponatur, aut frigido, et preſſus

h) *vitulo P. et Cr. iunco E.* i) *atque —— deciduntur* om. *P. Cr.* k) *aſſumit Cr. E.* l) *ſtrictis, plagam* om. *P. Cr.* [T. VIII.] a) *oues* om. *P.* b) *medicemur Pal.* et *Lugd. E.* c) *et —— menſura* om. *Lugd.* d) *vini veteris miſc. P.* e) *adlinere Lugd.* f) *caeleſti c. ſ. p. d. ſub diuo debebit ouium tonſor vncta P. Cr. ſub diuo* et *Lugd. I. B. R. E.* [T. IX.] a) *quagelis Lugd. quagulis E.* b) *vel licula Lugd.* c) *ficulno Lugd. I. B. R.*

GRONOVIVS. Hoc ſuſpectum haberi poteſt, ſitne additamentum, praeſertim quoniam neque apud Creſcentium, apud quem eadem omnia tranſcripta ſunt, reperiatur, neque in vernacula Palladii interpretatione: *El caſtrato faccia aſtinenza delbere, e paſca cibi ſottili: e in queſte di gli ſi deano tenere vetticciuole di frondi d'arbore, e molli frondette, e erbe verdi*; an potius deprauata lectio vt opinor. Cum enim Columella, a quo haec excerpta ſunt, adiecerit *probibendusque multa potione*, cui nihil in Palladio reſpondet, idipſum aut quid idem iis *dulciore ſagina roris aut fluminis* ſignificari exiſtimo, nimirum ea quae caſtrato obiiciuntur aut rore madentia aut aqua aſperſa eſſe danda, ne ſi aquatum ducatur, nimia aqua hauſta, noxam capiat. Quapropter non contemnendi videntur Aldini libri, qui ediderunt: *dulciora ſagina roris aut fluminis*, quod et Iunta comprobauit, Gymnicus nec non Stephanus ac Gryphius. PONTED.

7, 4 PELLIBVS A FLVXV SANGVINIS STRICTIS) *Stricta pelle claudi* iuſſerat teſticulos, eaque ipſa strictura adfluxum ſanguinis prohiberi, quod ipſum facit, vt facilius vſtione durata pellis cicatricem ducat: quod fieri ita celeriter non poterat, ſi liber ſanguini adpulſus patuiſſet.

8 Habet etiam Creſc. 9, 70.

8, 1 HOC VNGVINE) Haec ſumta ſunt ex Columella 7, 4, 7 et Didymo Geopon. 18, 8. SCHOETTG.

8, 1 MEDICEMVS) Ita omnes editi. Valde autem vſitatum eſt bonis auctoribus etiam deponentia actiuo more inflectere. Exempla ſiquis deſideret, quamplurima ſuppeditabunt Nonius c. 7; Gebhardus ad Propertium 2, 32, 7; Dreſemius ad Ioſ. Iſcanum 1, 74; Munkerus ad Hyginum fab. 100. SCHOETTG.

9 Deſcripſit Creſcentius 9, 72. Noſter autem habuit, quos ſequeretur Varr. 2, 11; Col. 7, 8; Geop. 18, 19.

9, 1 PVLLORVM VENTRIBVS) gallinaceorum, *τῆς ἐν οἰκιδίῳ ὄρνιθος ὁ ἐχῖνος, ὃς ἔνδοθεν τῆς κοιλίας ἀπόκειται τῇ κόπρῳ.* Berytius Geop. l. c.

9, 1 LACTE FICVLNEO) Plin. 7, 23 ſ. 63 *Fici ſuccus lacteus aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit.*

9 1 PRO

pressus subinde adiectis pro acquirenda [d] soliditate ponderibus, trito [e] ac torrefacto sale debet aspergi, et iam durior vehementius premi. Post aliquot dies [f] solidatae 2
iam formulae per crates ita statuantur, ne inuicem se vnaquaeque contingat. Sit autem loco clauso et a ventis remoto, vt teneritudinem seruet atque pinguedinem. Vitia casei sunt, si aut siccus [g] sit aut fistulosus: quod eueniet, aut si parum prematur, aut sales [h] nimios accipiat, aut calore solis vratur [i]. In recenti caseo conficiendo aliqui nucleos virides pineos terunt, atque ita misto lacte gelant [k]. Aliqui 3
thymum tritum et frequenter colatum congelant. Qualemcunque etiam saporem velis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, seu piperis, seu cuiuscunque pigmenti [l].

X. HOC mense incipiunt augeri examina, et in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculae, quas aliqui reges putant; sed Graeci eos οἴςρϐς [a] appellant [b], et necari iubent, quia requiem concutiunt quiescentis [c] examinis. Nunc papiliones abundant, quos necemus, more quo dixi.

XI. NVNC circa extremum mensem pauimenta in solariis fiunt [a]: quae in frigidis regionibus, et [b] vbi pruinae sunt, glacie suspenduntur et pereunt. Sed si hoc placuerit, sternemus duplices ordines tabularum transuersos atque directos, et paleam vel filicem [c] supra constituemus [d] et aequaliter aequabimus saxo, quod manum possit implere. Pedaneum super rudus inducimus, et assiduo vecte densamus: 2
tunc antequam rudus siccetur, bipedas, quae per omnia latera canaliculos habeant digitales, iungemus, ita vt calce viua ex oleo temperata, bipedarum canales, qui inter

d) *aqquisita Lugd. acquisita I. B. R. E.* e) *tosto Barth.* f) *p. aliquos d. E.* g) *siccus aut fistulosus est P. Cr.* mox *quod euenit, si a. E.* h) *sal nimium Cr. sales inimicos H. G. Gr. nimios* etiam *Barth. et Lugd.* i) *aduratur E.* k) *congelant Cr.* l) *condimenti I. B. R. pigmenti etiam Lugd. et Cr.* plane om. *P. alteriuscunque p. E.* [T. X.] a) οιςϱος *I. B. R. costros E.* b) *vocant P.* c) *se* inf. *Barth.* [T. XI.] a) *mittunt E.* b) *et pruinosis sic fiunt. Sternemus Pol.* c) *filices substernemus et P.* d) *constit. aequaliter. Aequabimus Lugd.*

9, 1 PRO ACQVIRENDA SOLIDITATE) Veteres libri excusi cum Cuba: *pro acquisita soliditate ponderibus*; apud Cubam praeterea non *adiectis* legitur, sed *adactis* fortasse *adauctis*; quo magis enim densatur caseus, pondera subinde pro eius soliditate augentur. Columella 7, 8 *Sed cum paulo solidior caseus factus est, pondera superponuntur*: et rursus: *atque vbi duratus est, vehementius premitur.* PONTED.

9, 2 SI AVT SICCVS SIT AVT FISTVLOSVS) Tertium casei vitium quod est *aut salsus*, desiderari opinor; haec tria casei vitia, vt ipse adiecit Palladius, contingunt sic: *Si parum prematur*, fistulosus est caseus; si *sales nimios accipiat*, est salsus; *si calore solis vratur*, siccus. De quibus Colum. 7, 8 *Sic neque fistulosus neque salsus, neque aridus prouenit: Quorum vitiorum primum solet accidere, si parum pressus; secundum, si nimio sale imbutus; tertium, si sole exustus est.* PONTED. Mendum tamen antiquum sit oportet, cum totidem verbis hunc locum Crescentius descripserit: licet nulla Palladii mentione facta.

9, 3 PIGMENTI) h. e. condimenti, quod velut coloret saporem. Isidorus in Differentiis Ms. *tuus pronomen est, thus vero pigmentum. Pigmentum* alioqui etiam medicamentum sonat. Caelius Acut. 2, 19 *Credibile autem ad eius pigmenti in stomacho effectum sensum accurrere materiam.* BARTH. 37, 3.

10 Habet etiam Cresc. 12, 10 it. 9, 98.

10 QVIESCENTIS EXAMINIS) In codice calamo scripto diserte legitur, *quiescentis se examinis.* Quod ego aspernandum nego. Nam princeps Poëta Latinus dixit: — *suos requierunt flumina cursus.* Talia multa pro barbaris Typographi perperam eiecerunt. BARTHIVS.

10 DIXI) Ap. 8, 7.

11 Ex Vitruuio 7, 1. SCHOETTG.

11, 2 BIPEDAS QVAE — CANALICVLOS) Vitruuius l. c. vocat *tegulas bipedales, habentes singulis coagmentorum frontibus excisos canaliculos digitales.*

inter se conneƈtendi sunt, impleantur, et earum coniunƈtione [e] rudus omne cooperiatur. Nam ſiccata omnis materia vnum corpus efficiet, et nullum transmit-
2 tet humorem. Poſtea ſex digitorum teſtaceum ſuperfundemus, et frequenter virgis verberabimus [f], ne rimis poſſit aperiri. tunc teſſellas latiores, vel tabellas qualeſcunque marmoreas, aut paginas imprimemus, et hanc conſtruƈtionem res nulla vitiabit.

XII. HOC menſe lateres faciendi ſunt ex terra alba vel creta, vel rubrica. Nam qui aeſtate fiunt, celeritate feruoris in ſumma cute [a] ſiccantur, interius humore ſeruato: quae res ſciſſuris eos faciet aperiri. Fiunt autem ſic. terra creta diligenter, et omni aſperitate purgata, miſta cum paleis diu macerabitur [b], et intra formam lateri ſimilem deprimetur [c]. tunc ad ſiccandum reliƈta, ſubinde verſabitur ad ſolis aſpeƈtum. ſint vero lateres longitudine pedum duorum, latitudine vnius, altitudine quatuor vnciarum.

XIII. [*De roſato.*] QVINQVE libras roſae pridie purgatae, in vini veteris x ſextarios [a] merges [b], et [c] poſt XXX dies x deſpumati mellis libras [d] adiicies, et vteris.

XIV. [*De oleo liliaceo.*] PER olei libras ſingulas dena lilia curabis infundere, et vas vitreum XL diebus locare ſub dio.

XV. [*De oleo roſeo.*] IN olei libras ſingulas, roſae purgatae ſingulas vncias mellis mittes [a], et VII diebus in ſole ſuſpendes [b] et luna.

XVI. [*De*

e) *conieƈtione Lugd. et Meurſ. ad Cato* 18, 7. f) *et frequenter verberemus* om. *virgis E.* [T. XII.] a) *crate Barth. P. Lugd. E.* b) *maturabitur I. B. R.* c) *reprimetur I. B. R. E. lateris ſimilitudine repr. Lugd.* [T. XIII.] a) *ſextariis Lugd. E.* b) *mergis a. V. E.* c) *et* om. *I. B. R.* d) *libras* om. *E.* [T. XV. a) *mittis a. V. E.* b) *ſuſpendis I. B. R. E. I. I — G.*

11, 2 EARVM CONIVNCTIONE) *conieƈtio* Meurſ. ex Mſ. ad Ca. c. 18. ALMEL.

11, 3 PAGINAS) ſunt lapides quadrati, quibus pauimentum tegitur. Sic *paginae fundorum* ſunt partes, in quas agri diuiduntur, apud Innocentium de caſis per litteras. p. 222. ed. Goeſii. SCHOETTG. Vid. L. Pignorii Symb. epiſt. 18. ALMEL.

12 LATERES). Iterum ex Vitruuio 2, 3. SCHOETTG.

12 IN SVMMA CVTE) Codex caſcus: *in ſumma crate ſiccantur.* Ego vulgatam leƈtionem non abiiciam. nam eadem ratione qua hic *cutis* lateribus, *corium* eduliis incruſtatis tribuitur ab Apicio. BARTHIVS. Cui tamen contrariatur Gronouius Obſ. 3, 18. Verba eius ſunt: Mſſ. tres: *in ſumma crate ſiccantur.* vt et Barthianus Aduer. 37, 3. Quod ille ſpernit, mihi religioni eſt ſpernere. Ita vocat belle ſuperficiem eius compoſitionis. Sic in Septembri tit. 10 *Sed in nouo prato rapa conſerere poſſumus, quorum meſſe finita, caetera, quae diƈta ſunt, exſequemur. Viciam tamen foeni ſeminibus mixtam poſt haec ſpargemus. Rigari vero, antequam ſolum durum fecerit, non debebit, ne eius cratem minus ſolidam vis interflui corrumpat humoris.* Humani corporis *luteam cratem* dixit Prudentius Cathemer. Hymno 8 *Frangit et cratem luteam laboris Longior vſus.* Paullo aliter: nempe pro compage. Sed ſic prorſus elephanti corium Sidonius in Burgo Leontii: *quippe improba cratem Natiuam nec tela forant.* Nec oblitus ſum, quod paullo ante mutuatus ſum a Seneca, nec Plinii *extremam cutem terrae,* tum eiusdem, *moveri terram callumque ſummae cutis ſolui.* Sed alias alia placent. *Cruſtam* vocat ibidem Seneca: *Omnis humor intra primam cruſtam conſumitur; nec in inferiora deſcendit.* Plinius *corium* 17, 4 *ſtatim ſubeſt arena tenuiſſimo caeſpitum corio.* Haec GRONOVIVS. Ego adſentior Barthio, quia Vitruuius, ex quo noſter ſua deſumſit, expreſſe ait: *quod ſummum corium ſol acriter cum percoquit, efficit vt videantur aridi* etc. SCHOETTG.

13 In hoc et tribus qui ſequuntur titulis ſeruaui lemmata,

XVI. [*De rhodomeli.*] IN succi rosae sextariis singulis libras singulas mellis admisces, et diebus XL sub sole suspendis.

XVII. ROSAS nondum patefactas seruabis, si in canna viridi stante, fissa, recludas ita, vt fissuram [a] coire patiaris: et eo tempore cannam recidas, quo rosas virides habere volueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub dio obruunt, ac reseruant [b].

XVIII. IN horarum mensuris Maius respondet Augusto.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XIII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIX	pedes	VI
Hora	V	et	VII	pedes	IV
Hora	VI			pedes	III

[T. XVI.] Deest totus titulus *P.* [T. XVII.] a) *scissuram Lugd. E.* b) *et reseruant* om. *E.*

lemmata, quia sine his non intelligitur, qua de re agatur: probabile igitur est, ab ipso auctore apposita vel ipsa, vel his similia.

17 ROSAS VIRIDES) succi plenas et recentes. Exempla vide apud Barthium Adu. 24, 15 et 28, 4. Sic etiam Graeci vtuntur verbo χλωρὸς, quo de Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 2, 8. SCHOETTG.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI, DE RE RVSTICA

LIBER SEPTIMVS.

TIT. I.

IVNIO [a] menſe area paranda eſt ad trituram, cuius primo terra radatur: deinde effoſſa leuiter miſtis paleis et amurca aequatur inſulſa. quae res a muribus et formicis frumenta defendit. tunc premenda eſt rotundo lapide, vel columnae quocunque fragmento, cuius volutatio poſſit eius ſpatia ſolidare. dehinc ſole ſiccetur. Aliqui mundatis areis aquam ſpargunt, et minuta ibi pecora diu ſpatiari ac proculcare compellunt. et cum terra vngulis ſtricta [b] fuerit, ſpectant ſolidam ſiccitatem.

II. NVNC primo [a] ordei meſſis incipitur [b], quae conſummanda eſt antequam
grana arefactis [c] ſpicis lapſa decurrant, quia nullis, ſicut triticum, folliculis veſtiun-
tur. Quinque modios recidere poteſt pleni [d] agri opera vna meſſoris experti, me-
diocris vero tres, vltimi etiam minus. Sed ordei culmos iacere in agris aliquantu-
2 lum [e] ſinamus, quia fertur hoc more grandeſcere. Nunc etiam menſe poſtremo
locis maritimis et calidioribus ac ſiccis tritici meſſis abſciditur. Quam paratam eſſe
cognoſces [f], ſi aequaliter ſpicarum populus maturato rubore flaueſcat. Pars Gal-
liarum planior hoc compendio vtitur ad metendum, et praeter hominum labores,
vnius bouis opera ſpatium totius meſſis abſumit [g]. fit itaque vehiculum, quod dua-
3 bus rotis breuibus fertur. huius quadrata ſuperficies tabulis munitur [h], quae forin-
ſecus reclines [i] in ſummo reddant ſpatia largiora. ab eius fronte carpenti breuior
eſt altitudo tabularum. ibi denticuli [k] plurimi ac rari ad ſpicarum menſuram con-
ſtituuntur in ordinem [l], ad ſuperiorem partem recurui. A [m] tergo vero eiuſdem
vehiculi duo breuiſſimi temones figurantur [n], velut amites baſternarum [o]. ibi bos
capite in vehiculum verſo iugo aptatur, et vinculis, manſuetus ſane, qui non modum
4 compulſoris excedat. hic vbi vehiculum per meſſes coepit [p] impellere, omnis ſpi-
ca in carpentum denticulis comprehenſa cumulatur, abruptis, ac relictis paleis;
altitudinem vel humilitatem plerumque bubulco moderante, qui ſequitur. et ita

per

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. VII. *ſiue Iunius.* T. I.] a) *Hoc Lugd. E. I. B. R. Vid. Ian.* b) *fricta Lugd.* [T. II.] a) *prima Lugd.* b) *recipitur P. inciditur E.* c) *refractis Lugd.* d) *plena Lugd.* e) *aliquantum Lugd.* f) *cognoſcis Lugd. E.* g) *aſſumit Cr.* ita alias ſaepius *Lugd. E.* h) *munitur* om. *P.* i) *reclines I. I. E.* — *St. decliues Cr.* k) *dentili Lugd.* l) *ordine Lugd. E.* m) *At vero P.* n) *figuntur Cr. vel. am. baſt.* om. *idem.* o) *vaſternae Lugd.* p) *coeperit P. Cr.*

IVNIVS.

1 Ex Catone c. 91 et 129; it. Didymo Geop. 2, 26. SCHOETTG. et pene totidem verbis Col. 2, 20.

2 Conf. Col. 2, 21.

2, 2 PARS GALLIARVM PLANIOR) Deficere ex Creſcentii 3, 7 repetenda opinor: *Et modus quidem metendi conſuetus notus eſt. Pars vero Galliarum planior.* PONTED.

3 NVNC

per paucos itus ac reditus breui horarum ſpatio tota meſſis impletur. Hoc campeſtribus locis vel aequalibus vtile eſt, et iis, quibus neceſſaria palea non habetur.

III. NVNC frigidiſſimis locis, quae Maio ſunt praetermiſſa faciemus. agros aeque proſcindemus herboſis et gelidis partibus [a]. vineta occabimus. colligemus viciam. foenum Graecum reſecabimus ad pabulum. Hoc menſe locis frigidis peragenda eſt leguminum meſſis: itaque lenticulam collectam, cineri miſtam, bene ſeruabimus, vel vaſis oleariis aut ſalſamentariis repletis, ſtatimque gypſatis. Nunc et faba luna minuente velletur, ante lucem ſane; et antequam luna procedat, excuſſa et refrigerata ponatur. ita gurguliones [b] non patietur infeſtos. Hoc menſe lupinus colligitur, et ſi placuerit, ſtatim feretur [c] ex area: ſed longe ab humore eſt ponendus in horreis. ſic enim diutiſſime cuſtoditur, maxime ſi granaria eius afflaverit fumus aſſiduus.

IV. HOC menſe circa ſolſtitium braſſicam feremus, quam inchoante transferemus Auguſto, vel irriguo loco, vel pluuia initiante madefacto. Apium quoque bene ſerere poterimus, betas et [a] radices, et lactucas, et coriandrum, ſi [b] rigemus.

V. HOC etiam menſe ramus Punici (ſicut ſupra diximus) poterit intra fictile vaſculum [a] claudi, vt ad eius magnitudinem poma reſtituat. Nunc pira vel mala, vbi ramos multa poma denſabunt, interlegenda ſunt quaecunque vitioſa, vt ſuccus qui ingrate his poſſet impendi, ad meliora vertatur. Hoc etiam menſe, locis frigidis, ziziphum ſerere poterimus. Nunc caprificandae ſunt arbores fici, ſicut in eius 2
narrauimus diſciplina. aliqui eas et hoc menſe inſerunt. Locis frigidis Perſicus inoculatur: palmae planta circumfoditur. Hoc menſe vel Iulio celebratur inſitio in pomis, quae emplaſtratio dicitur. ſolis arboribus conuenit [b], quibus pinguis ſuccus in cortice eſt, vt ficis et oleis, ac ſimilibus, vt Martialis dicit, et Perſico. fit autem ſic: ex nouellis ramis et nitidis ac feracibus gemmam, quae bene apparebit 3
ſine dubio proceſſura, duobus digitis quadratis circumſignabis, vt ipſa ſtatuatur in

[T. III.] a) *locis P.* b) *curcul. I. B. R.* c) *ſeretur I. B. R. fertur Cr. feretur Lugd. ſeparetur* al. [T. IV.] a) *et rad. et lact.* om. *Lugd.* b) *ſi rigemus* om. *P.* [T. V.] a) *vas, ſicut diximus, claudi P. Lugd.* b) *conuenire P.*

3 NVNC ET FABA) Ita ſcribatur: *Nunc et faba, luna minuente, velletur ante lucem ſane et antequam* etc. Sic Creſc. 3, 8 excerpſit. Sic Colum. 2, 10, 12 poſuit: *Sed et illud quod deinceps dicturi ſumus, experti praecipimus, ſilente luna vellito ante lucem.* PONTED.

3 ANTE QVAM LVNA PROCEDAT) h. e. interpret. Columella 2, 10, 12 *incrementum capiat:* oppoſitum *luna minuente.*

3 EXCVSSA ET REFRIGERATA PONATVR) Vbi ponenda non video in Palladio, vtique in Creſcent. 3, 8 *Et excuſſa et refrigerata reponatur in horreo.* In quo etiam verbum *reponatur* pro *ponatur*, recte poſitum videtur. Hoc vero a Columella accepit Palladius; nam 2, 10, 12 haec legimus: *Deinde cum in area exaruerit; confeſtim prius quam luna incrementum capiat, excuſſam refrigeratamque in granarium conferto.* PONTED.

3 GVRGVLIONES) Creſcent. *Et ſic gurguliones aut nullo modo, aut minus patietur infeſtos, vt ait Palladius.* PONTED.

3 SERETVR EX AREA) Editum *ſeparetur.* Sed Creſcent. 1, 3. c. *de Lupino: Et ſtatim, ſi placuerit, fertur ex area.* Vtraque lectio vitioſa pro *ſeretur ex area*, vt in Ienſonii libris editum eſt. Quod Columella confirmat, nam 2, 10, 1 de eodem *lupino* hoc literis mandauit: *Spargitur ſtatim ex area* etc. PONTED.

4 PLVVIA INITIANTE) poſt ardores caniculae nunc primum redeunte.

5 1 SVPRA DIXIMVS) Mai. 6.

5, 1 NVNC PIRA) Repetit Iul. 3, 1.

5, 2 NARRAVIMVS) Mr. 10, 28.

5, 3 EX NOVELLIS) Deſcribit Creſc. 2, 23.

5, 4 TRANS-

in medio, et ita subtiliter corticem leuabis acutiſſimo ſcalpro, ne gemma laeda-
tur. item ex ea arbore, cui velimus [c] inſerere, ſimiliter cum gemma tolletur em-
4 plaſtrum, nitido tamen atque vberi loco. Tunc ibi conuenienter aſtringitur [d], et
preſſum circa gemmam vinculis cogitur ſine germinis laeſione cohaerere, vt ea
quae appoſitae [e] redditur, locum gemmae prioris includat. tunc [f] luto ſuperlinis [g],
et liberam gemmam relinques. Ramos ſuperiores eius arboris ſecabis [h] ac ſtirpes:
et [i] ab vno et viginti diebus exactis, reſoluto [k] vimine vinculorum, reperies ex-
terni ſeminis gemmam mire in arboris alienae membra tranſiſſe [l].

VI. HOC etiam menſe vituli recte (vt dictum eſt ante) caſtrantur. Nunc etiam caſeum iure [a] conficimus, et oues in frigida regione tondemus.

VII. HOC menſe aluearia caſtrabuntur, quae matura eſſe ad mellis redi-
tum [a] ſignis quam [b] pluribus inſtruemur. Primum, ſi plena ſunt, apum [c] ſubtile
murmur audimus. nam vacuae ſedes fauorum, velut concaua aedificia, voces,
quas acceperint [d], in maius extollunt. quare cum murmuris ſonus magnus et
raucus eſt, agnoſcimus non eſſe idoneas ad metendum crates fauorum. item cum
fucos a ſedibus ſuis, qui ſunt apes maiores, grandi intentione deturbant; matura
2 mella [e] teſtantur. Caſtrabuntur autem aluearia matutinis horis, cum torpent
apes, nec caloribus [f] aſperantur [g]. Fumus admouetur ex galbano et arido fimo
bubulo, quem in pultario [h] factis [i] carbonibus conuenit excitare: quod vas ita fi-
guratum ſit, vt velut inuerſi infundibuli [k] anguſto ore fumum poſſit emittere. at-
que ita cedentibus apibus, mella recidentur. Ad examinis pabulum hoc tempore
pars fauorum debet quinta dimitti [l]. ſane putres ac vitioſi faui de alueariis [m] au-
3 ferantur. Nunc mella conficimus congeſtis in mundiſſimum ſabanum fauis, ac
dili-

c) *geſtimus P. Cr.* d) *aſtringitur et* om. *Cr.* e) *appoſita Lugd.* f) *Tamen P. tum Lugd.* g) *ſuper linis* diu. *P. ſuper perlinis I. B. R.* h) *ſeca E.* i) *ac viginti vno Lugd. E.* k) *reſolutis vinculis Cr.* l) *tranſire I. B. R. E.* [T. VI.] a) *iure* om. *E.* [T. VII.] a) *redactum Lugd. I. B. R. E. redditum P.* vt ſaepe in Columella *Lipſ.* b) *quam* om. *Lugd. E.* c) *perſubtile P.* d) *acceperunt Cr.* e) *mellantur Lugd.* f) *laboribus Lugd.* g) *excitantur P. Cr.* h) *pulmentario P. Cr.* i) *fictis Lugd. iactis* ſuſp. *Morg. I, 89. add. II, 15.* k) *infidibuli P. infudibuli Par. Iunt. et Mſ. Pal. infundibili Heru. infidubli Lugd.* l) *dimittitur P. Cr.* m) *aluearibus P. Lugd.*

5, 4 TRANSISSE) Creſc. 2, 22 pro *tranſiſſe transfixam* excerpſit, quod non omnino improbandum videtur. Sed Ienſ. lectio potior eſt, quae *tranſire* ſeruat. PONTED. Sed editio Creſcentii antiquiſſima, qua vtimur, *tranſiſſe*.

6 VT DICTVM EST) Maio 7.

7 Pleraque huius tituli tranſtulit in ſuum opus Creſcent. 9, 101, 102, 103. De eodem argumento Col. 9, 15.

7, 1 AD MELLIS REDITVM) Emendandum auctore Mſ. *ad mellis redactum*, i. vt mel iam redigatur. L. LVIII. §. 1. D. de vſufr. *Sempronio do, lego ex redactu fructuum, oleris et porrinae, quae habeo in agro ferrariorum, partem ſextam.* GRONOVIVS Obſ. 1, 19. Reliqua dantur ad Pallad. 1, 19, 2.

7, 1 MATVRA MELLA TESTANTVR) Mſ. *matura mellantur.* Adiuuanda pudenti coniectura ſcriptio, vt veram habeamus. Nimirum: *mature mellatur*, i. mel colligitur. Verbum digniſſimum Palladio, vnde *mellatio* pro meſſe mellis apud Columellam, Plinium, Solinum. Aut maneat ſane Mſ. lectio: *matura mellantur*, id eſt, maturus fructus redigitur. Vt ſubintelligatur τὸ *mella. Mellare matura*, vt *gaudere vana, iurare falſa.* Haec iterum GRONOVIVS Obſ. 2, 16.

7, 2 PARS — QVINTA) vid. Col. 9, 15, 8.

7, 3 SABANVM) h. l. eſt linum tenuiſſimum. Vox autem haec Romana non eſt, ſed alicunde deriuata, inuenitur enim etiam apud Graecos et Rabbinicos ſcriptores. Vide Matth. Martinium in Lex. Philol. Voſſium de Vitiis Serm. 2, 17; Druſium Animadu. 1, 37. Vſurpatur deinde etiam de variis rebus tanquam materia pro materiato.

diligenter expreſſis. ſed [n] antequam premamus, partes fauorum corruptas, vel [o]
pullos habentes recidemus: nam malo ſapore mella corrumpunt. Mel recens
paucis diebus apertis vaſculis habendum eſt, atque in ſummitate purgandum, do-
nec refrigerato calore [p] muſti more deferueat. Nobilius mel erit, quod ante ex-
preſſionem ſecundam, velut ſponte profluxerit. Hoc etiam menſe ceram confi- 4
cimus, quae in vaſe aeneo, feruenti aqua pleno, minute conciſis fauorum reli-
quiis, mollietur, et deinde [q] in aliis vaſculis ſine aqua reſoluta digeretur [r] in for-
mas. Nunc ſi [s] menſe vltimo, noua egrediuntur examina, cuſtos eſſe debebit
attentus [t], quia nouellae apes [u] vagantibus animis iuuentute [x], niſi ſeruentur, effu-
giunt. exeuntia [y] in aditu ſuo morantur vno aut duobus diebus, quae ſtatim [z]
nouis aluearíis excipienda ſunt. Obſeruabit autem cuſtos aſſiduus vsque in octa- 5
vam vel nonam horam, quia poſt haec tempora non facile fugere aut emigrare
conſueuerunt, quamuis aliquae ſtatim et procedere et abire non dubitent. Signa
futurae fugae haec ſunt. ante biduum vel triduum acrius tumultuantur et mur-
murant. quod vbi appoſita frequenter aure explorator agnouerit, ſolicitior aduer-
ſum haec eſſe debebit. Solent haec ſigna [a] et cum pugnaturae ſunt, facere: qua- 6
rum [b] pugnam compeſcit puluis, aut mulſae aquae imber aſperſus. ineſt illi ad
originis ſuae reparandam concordiam, dulcis auctoritas. Sed cum ſe agmina ſic
pacata, in ramo aut loco quocunque ſuſpenderint, ſi vnius vberis eductione pende-
bunt, noris aut vnum regem eſſe vniuerſis, aut reconciliatis omnibus manere con-
cordiam. ſi vero duo vel plura vbera ſuſpendens ſe populus imitatur, et diſcor-
des ſunt, et tot reges eſſe, quot velut vbera videris, confitentur. Vbi globos 7
apium frequentiores videris, vncta manu ſucco [c] meliſſophylli [d] vel apii, reges [e]
requiras.

n) *ſed* om. *E.* o) *vel pu. habentes* om. *P.* p) *muſti calore deferu. Lugd. E.* q) *et inde E.* r) *dirigetur Lugd.* s) *ſed Lugd.* t) *attonitus Lugd. E.* u) *nouellae apes egrediuntur, et vag.* etc. *E.* x) *iuuentute* om. *P.* y) *Exeuntia — diebus* om. *P.* z) *duobus diebus* inſer. *P.* a) *hoc ſigni E.* b) *quarum compeſcit tumultum puluis Lugd.* c) *ſucci P.* d) *mellis P. melisphylli I. B. R. mellis ſoſilli Lugd.* e) *reges* om. *Lugd.*

riato. Hermas Paſtore lib. 3 p. 789 ed. Barthii, *Tunc ait mihi: Succinge te ſabano et miniſtra mihi. Succinxi me ſabano mundo, quod erat factum ex ſacco.* Barthius Adu. 99, 6 explicat h. l. *Sabanum* praecinctorium craſſiuſculum abſtergendis rebus idoneum. Iſidorus Orig. 19, 26 *Sabanum Graecum nomen eſt, facitergium et manutergium a tergendo faciem vel manus vocatur.* SCHOETTG.

7, 3 MVSTI MORE) Mſ. ignorat vocabulum *more*: vt ſuſpicari poſſis Palladium audentiore tralatione mel recens ac feruens *muſtum* appellaſſe, et ſcripſiſſe, vt illic habetur, *donec refrigerato calore muſti deferueat.* Plin. 11, 13 *Eſt autem initio mel vt aqua dilutum, et primis diebus feruet, vt muſtum, ſeque purgat.* Sic *muſteus caſeus, et redire in muſteum ſaporem* caſeos Plinio 11, 42 ſi magno Turnebo fides, eſt quaedam ſpecies mellis, quae *muſtum oleumque* vocatur. Verba enim Plinii, quae vulgo habentur cap. 15 *In omni melle, quod per ſe fluit, muſtum oleumque appellatur, acetum maxime laudabile eſt.* Sed fallitur vir doctiſſimus, neque illud quod muſto oleoque comparat Plinius, eſt aliud aceto. Scribendum autem eſt iuſſu Mſſ. Codd. *In omni melle, quod per ſe fluxit, vt muſtum oleumque, appellatur acetum. Maxime laudabile eſt etiam omne rutilum.* Ita plane membranae Leidenſes, niſi quod iteratur τὸ eſt. idque eiecimus. Mens Plinii eſt apud Palladium proxime dictum locum: *Nobilius mel erit, quod ante expreſſionem ſecundam velut ſponte profluxerit.* Haec GRONOVIVS Obſeru. 2, 16 qui rem acu tetigit. Nam Columella 9, 15, vnde noſter ſua ſumſit, ita habet: *Quae* (vaſa) *paucis diebus aperta ſint, dum muſteus fructus deferueſcat.* Legendum ergo apud noſtrum: *donec refrigerato calore muſteum deferueſcat. Muſteum* ſubſtantiue, i. e. muſteus fructus, ſeu nouus, vt ad Catonem vidimus. SCHOETTG.

7, 4 CERAM CONFICIMVS) Col. 9, 16. SCHOETTG.

7, 4 NVNC SI) Col. 9, 9 ſq. SCHOETTG.

7, 5 SOLENT HAEC SIGNA) *Hoc ſigni* ex Mſſ. tuetur GRONOV. ad Liu. 32, 37 vbi pluribus hanc loquendi rationem reſtituit.

requiras. ſunt autem paulo maiores, et oblongi magis, quam caeterae apes, rectio-
ribus cruribus, neque grandibus pennis, pulchri [f] coloris et nitidi, leues [g] ſine
pilo, niſi forte [h] pleniores [i] quaſi capillum gerunt [k] in ventre, quo tamen non
vtuntur ad vulnus. ſunt alii fuſci atque hirſuti, quos oportet extingui, et pul-
chriorem [l] relinqui. qui ſi frequenter vagatur [m] cum examinibus, exectis [n] alis
8 reſeruetur [o]: hoc enim manente nulla diſcedet. Sed ſi nulla naſcantur [p] examina,
duorum vel trium vaſculorum multitudinem in vnum conferre poſſumus: dulci
tamen liquore conſperſas apes, atque incluſas, per [q] triduum tenebimus, appo-
ſito cibo mellis, et exigua tantum ſpiracula [r] relinquemus in cella. Quod ſi velis
aluearium, cui per aliquam peſtem [s], multitudo ſubducta eſt, populi adiectione
reparare, conſiderabis in aliis abundantibus, ceras fauorum et extremitates, quae
pullos habent, et vbi ſignum naſcituri regis inueneris [t], cum ſobole ſua recides,
9 et in id aluearium pones. Eſt autem hoc futuri regis ſignum: inter caetera fora-
mina, quae pullos continent, vnum maius ac longius velut vber apparet. Sed
tunc transferendi ſunt, quando eroſis [u] cooperculis ad naſcendum maturi capita
nituntur exerere: nam [x] ſi immaturos transtuleris, interibunt. Si autem ſe ſubi-
tum leuabit examen, ſtrepitu [y] aeris terreatur, aut teſtulae: tunc ad aluearium redi-
bit [yy], aut in proxima fronde [z] pendebit, et inde in nouum vas herbis conſuetis
et melle conſperſum [zz] manu attrahatur, aut trulla, et cum in eo loco requieuerit,
veſpere inter alia collocetur.

VIII. HOC etiam menſe pauimenta faciemus ſub diuo et lateres, more quo dixi.

IX. GRAECI aſſerunt Aegyptios hoc more prouentum futuri [a] cuiusque ſeminis experiri: aream breuem loco [b] ſubacto et humido nunc excolunt, et in ea diuiſis ſpatiis omnia frumenti [c] vel leguminum ſemina ſpargunt. Deinde in ortu caniculae, qui [d] apud Romanos quartodecimo Calendarum Auguſtarum die tenetur, explorant quae ſemina ortum ſidus exurat, quae illaeſa cuſtodiat. his abſtinent, illa procurant [e]; quia indicium noxae aut beneficii, per annum futurum generi vnicuique, ſidus aridum praeſenti exitio vel ſalute praemiſit.

X. PER

f) *pulchrioris et P.* g) *lenes Lugd.* h) *fronte P. Cr.* i) *pleniorem* coni. *Morg. I*, 90. add. *II*, 16. k) *gerant Lugd.* l) *pulchriores P. Cr.* m) *vagantur P.* n) *ereptis P. Cr. E. exemptis I. B. R. exectis I. I — Gr. eruptis halis Lugd.* o) *reſeruentur P. ſeruentur Cr.* p) *naſcantur* om. *E.* q) *per triduum* deeſt *P.* mox *appoſito melle E.* r) *reſpiramina Cr. ſpiramina E.* s) *partem Lugd.* t) *erit P.* mox *id* om. *E.* u) *eroſis* om. *E.* x) *ſi iam maturos Lugd.* y) *ſonitu P.* yy) *rediet P. Lugd. E.* z) *rupe P.* zz) *conſperſo attr. et cum P. conſperſa Lugd.* [T. IX.] a) *futuri* abeſt *I. B. R. venturi E.* b) *leui P. in loco ſub. E.* c) *legumina vel frumenti P.* d) *quae Lugd.* e) *his abſtineant, illa procurent E.*

7, 7 PLENIORES QVASI CAPILLVM) Locus aperte corruptus, ſed neque emendatu, certe intellectu, difficilis ex Col. 9, 10, 1 cuius verba prae oculis dubio procul noſter habuit iſta: *ſine pilo, ſine ſpiculo, niſi quis forte pleniorem quaſi capillum, quem in ventre gerunt, aculeum putet* etc.

7, 9 VELVT VBER) *tuber* legit Harduinus ad Plin. 9, 16. SCHOETTG.

7, 9 COOPERCVLIS) Quae quando tenerae apiculae corrodere incipiunt, tunc ſignum eſt, eas perfectas eſſe. Sunt enim inſtar ouorum membranulae, quae ſingulas cingunt, vt ait Plinius. SCHOETTG.

8 Vid. Mai. 11, et 12.

9 GRAECI) Zoroaſtres Geop. 2, 15. SCHOETTG. Sed nulla hic Aegyptiorum mentio.

11 QVO

X. PER [a] olei libras ſingulas chamaemeli [b] herbae florentis auream [c] medietatem, proiectis albis foliis, quibus flos ambitur, vnciarum ſingularum pondus infundis [d], et quadraginta diebus in ſole conſtitues.

XI. [*De oenanthe.*] SILVESTRES [a] vuas, cum florent, ſine rore colligimus, et expandimus in ſole, ne quid reſtet humoris, et flos ad excutiendum ſiccior apparetur. tunc cribello ſpiſſo cernimus, vt grana non tranſeant, ſed flos ſolus decidat. hunc in melle ſeruamus infuſo: et cum diebus triginta fuerit conditum, temperamus eo genere et more, quo roſatum moris eſt temperare.

XII. [*De Alica.* [a]] ORDEVM ſemimaturum [b], cui adhuc ſupereſt aliquid de virore, per manipulos ligabis, et torrebis in furno [c], vt facile mola poſſit infringi, et in modio vno ſalis aliquantum, dum molitur, miſcere curabis ac ſeruabis [d].

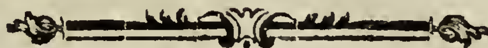
XIII. IVNIVS ac Iulius horarum ſibi aequa ſpatia contulerunt.

Hora	I	et	XI	pedes	XXII
Hora	II	et	X	pedes	XII
Hora	III	et	IX	pedes	IIX
Hora	IV	et	IIX	pedes	V
Hora	V	et	VII	pedes	III
Hora	VI			pedes	II

[T. X.] a) om. totum caput *P.* b) *camomillae I. B. R. chamaemillae I. I — G. chamimeli Lugd. cameli* ſuprafcr. *camamilli E.* c) *aureae medietatis I. I — G.* d) *infundes Lugd.* [T. XI.] a) om. caput *P.* [T. XII.] a) *dialſita Lugd.* b) *ſeminarium Lugd.* c) *forno Lugd.* d) *ſeruas a. V.*

11 QVO ROSATVM) de quo noſtra Maio 13.

12 Huic titulo lemma fecit, quisquis fecit de *alica:* ſed neque Plinii alica 18, 11 ſ. 29 neque ea, cuius Apicius ſemel iterumque meminit, neque χόνδρος Geoponicῶν 3, 7 cum hac deſcriptione convenit. Congruit autem melius polentae, e qua cereuiſia coquitur; licet ea apud nos hodie potius aqua adſperſa, et calore modico fota quaſi repueraſcere cogatur. Video hoc iam obſeruatum Io. Brûyerino de re cibaria 5, 12 p. 346 qui etiam 5, 9 varia polentae genera enarrat, praeſertim ex Plinio 18, 7 ſ. 14.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE RE RVSTICA

LIBER OCTAVVS.

TIT. I.

IVLIO menſe agri qui Aprili proſciſſi fuerant, circa Calendas iterantur [a]. Nunc locis temperatis tritici meſſis expletur, more quo dictum eſt. ſilueſtres agri vtiliſſime [b] extirpabuntur [c] arboribus atque virgultis, cum luna decreſcit, deſectis [d] radicibus atque combuſtis. Hoc menſe arbores [e], quae in meſſe ſteterant, ſectis meſſibus obruantur aggeſtione terrarum propter nimios ſolis ardores. Opera vna x x maximas obruet. Nunc et nouellae vites mane et veſpere, iam calore depoſito, effodi debent, et auerſo gramine puluerari. Hoc menſe vtiliter, vel ante caniculares dies, filices extirpabis, et caricem.

II. HOC etiam [a] menſe cepullas ſerimus, irriguis ac frigidis locis, et radicem [b], et atriplicem, ſi rigare poſſumus, et ocimum, maluas, betas, lactucas, et porros rigandos [c]. Hoc menſe loco irriguo [d], napos ſeremus, et rapa, ſolo putri [e] et ſoluto, nec ſpiſſo. locis humidis laetantur, et campis. ſed napus in
2 ſicco et prope tenui, atque deuexo, et ſabuloſo melior [f] naſcitur. Loci proprietas vtrumque ſemen in alterum mutat. nam rapa in alio ſolo per biennium ſata [g] mutantur in napos; alio vero, napus tranſit in rapum [h]. Subactum ſolum ſtercoratum verſatumque conquirunt, quod et ipſis et ſegetibus proderit, quae ibi anno

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. VIII. *ſiue Iulius.* T. I.] a) *iterentur E.* b) *vtillime I. B. R. E. Lugd. Mſ. Com.* c) *extirpentur P.* d) *defectis Lugd.* e) *arbores* om. *E.* [T. II.) a) *etiam* om. *P.* b) *radices Lugd. E. radices, maluas etc.* om. reliquis *P.* c) *rigamus P.* d) *riguo Lugd. E.* e) *puro I. B. R. putrido E.* f) *melior* id. g) *ſata* om. *E.* h) *rapa Lugd. E.*

IVLIVS.

1 DICTVM EST) Iun. 2.

1 VTILISSIME) Mſ. Lugd. et membranae Commelinianae *vtillime*, quemadmodum et infra 11, 4, 1. Gronouius Obſ. 3, 18. Seruauit deſcriptor iſte analogiam: quemadmodum enim ab *humilis* eſt *humillimus*, ab *agilis*, *agillimus*, ſic ab *vtilis* fecit *vtillimus*. SCHOETTG. De re ipſa Col. 11, 2, 52.

1 MANE ET VESPERE) Geop. 3, 10 ἕως δευτέρας ὥρας, vt legit Braſſicanus, καὶ δείλης ἕως ὀψίας: quem locum non recte videtur emendaſſe doctiſſimus Needhamus ita, ἐὖς ἀπὸ δευτέρας ὥρας et vertiſſe *mane* AB *hora ſecunda.* Taceo, quod vix Graece ita dici poſſe putem: illud ſententiae et rei ipſius, de qua agitur, naturae, et Columellae Arb. 12, 1 verbis, Palladiique, aduerſum, *a ſecunda demum hora* incipi eum puluerandi laborem. Itaque vel ſimpliciter retinenda vetus lectio; illud enim ἕως δευτ. ὥρ. ſatis indicat ſummo mane incipiendum, vel ſi illud ἀπὸ eſt ex Mſ. legendum, ἀπὸ ἕω, ἕως δευτέρας ωρας, vel ἐὖς ἄπο, ἕως δευτέρας ὥρας.

2, 1 NAPOS — ET RAPA) Eadem Col. 2, 10, 23.

anno eodem feruntur. Iugero raporum quatuor fextarii, napi autem quinque fufficiunt. Si fpiffa funt, interuelles aliqua, vt caetera roborentur. Vt vero femina 3
maiora redigantur, eruta rapa, foliis omnibus purgabis, et ad dimidii digiti craffitudinem in caule fuccides. Tunc in fulcis diligenter fubactis, octonis digitis feparata obrues, et iniicies terram, et [i] calcabis. ita magna nafcentur.

III. HOC etiam menfe emplaftratio [a] celebrari poteft, ficut ante demonftraui, et pirus vel malus locis humidis nunc infita, me explorante, proceffit. Hoc etiam menfe in pomis ferotinis, quae vbertate nimia ramos onerauerunt (ficut praedixi) interlegenda [b] funt, fiqua vitiofa repereris, vt arboris fuccum vertamus ad meliorum nutrimenta pomorum. Nunc citri [c] taleam loco irriguo, fri- 2
gidis regionibus me plantaffe memini, et quotidianis animaffe liquoribus, quae et nafcendo et afferendo votum felicitatis aequauit [d]. Hoc tempore [e], locis humidis inoculari ficus, et inferi citrius [f] poteft: menfe iam medio, palmae planta circumfodi [g]. Nunc locis temperatis, amygdala matura funt ad legendum.

IV. HOC tempore maxime [a] tauris fubmittendae funt vaccae, quia decem menfium partus fic [b] poterit maturo vere concludi; et certum eft eas poft vernam pinguedinem geftientes veneris amare lafciuiam. Vni tauro quindecim vaccas Columella afferit poffe fufficere, curandumque ne concipere nequeant nimietate pinguedinis. Si abundantia pabuli eft in regione, qua pafcimus, poteft annis omnibus in foeturam [c] vacca fubmitti: fi vero indigetur [d] hoc genere, alternis temporibus onerandae funt, maximeque, fi eaedem vaccae alicui operi feruire confueuerunt. Hoc menfe arietes candidiffimi eligendi et admittendi funt molli- 2
bus lanis, in quibus non folum corporis candor [e] confiderandus eft, fed etiam lingua [f]: quae fi maculis fufcabitur, varietatem reddit in fobole. De albo plerumque [g] nafcitur coloris alterius: de fufcis nunquam [h] (ficut Columella dicit) poteft albus [i] creari. Eligemus arietem altum, procerum, ventre promiffo [k], et lanis candidis [l] tecto, cauda longiffima, velleris denfi [m], fronte lata, magnis teftibus, aetatis trimae, qui tamen vfque in octo annos poteft vtiliter inire. Foemina de- 3
bet bima fubmitti; quae vfque in quinquennium foeturae neceffaria eft, anno feptimo deficit. eligenda eft vafti corporis, et prolixi velleris, ac molliffimi, lanofi et magni vteri. Sed prouidendum eft in hoc genere, vt pabuli vbertate faturetur, et longe pafcatur a fentibus, qui et lanam minuunt, et corpus incidunt. Admittendi funt menfe Iulio, vt nati ante hiemem conualefcant. Ariftoteles affe- 4
rit,

i) *calcibus proculcas P.* [T. III.] a) *impl. Lugd. E.* b) *legenda P.* c) *etiam I. B. R.* d) *aequabit Lugd. I. B. R.* om. ab hoc verbo vsque ad *Nunc etc. P. felicitatibus. E.* e) *Hoc menfe E.* f) *citreum Lugd. I. B. R. E.* g) *colligenda P.* [T. IV.] a) *maxime* om. *P. et tauris E.* b) *fic* om. *P.* c) *futurum Lugd.* d) *indigent E.* e) *fplenor P. fplendor Cr.* f) *linguae E.* g) *quandoq. Cr. quoque plerumque E.* h) *namque P.* i) *alius Cr.* k) *promiffis,* fed fuprafcr. *prominente E.* l) *candidiffimis Lugd.* m) *depreffi Crefc.*

3, 1 SICVT ANTE DEMONSTRAVI) Iun. 5, 2.

3, 1 SICVT PRAEDIXI) Iun. 5, 1.

4, 1 COLVMELLA) 6, 24, 3. Defcripfit autem hanc fectionem Crefc. 9, 62.

4, 2 HOC MENSE ARIETES) Defcripfit Crefc. 9, 69.

4, 2 COLVMELLA) 7, 2, 6 vnde etiam arietis, quae fequitur, defcriptio haufta eft.

4, 4 ARISTOTELES) H. An. 6, 19. SCHOETTG. Inde Col. 7, 3, 12.

rit, ſi maſculos plures creari velis, admiſſurae tempore ſiccos [n] dies, et halitum Septentrionis eligendum, et contra eum ventum greges eſſe paſcendos: ſi foeminas generari [o] velis, Auſtri captandos flatus, et in eum paſcua dirigenda, ac ſic ineundas matres. [vt [p]] mortuarum vel vitioſarum [q] numerus nouella [r] ſobole re-
5 paretur. Autumno debiles quaeque pretio mutentur, ne eas imbecillas hibernum frigus abſumat. Aliqui duobus ante menſibus arietes a coitu reuocant, vt facem libidinis augeat dilatio voluptatis. Quidam coire ſine diſcretione permittunt, vt hoc eis genere per annum totum foetura non deſit.

V. HOC menſe, cum ſol Cancri tenebit hoſpitium, luna ſexta in Capricorni [a] ſigno poſita, gramen ablatum Graeci aſſerunt nihil de radicibus rediturum [b]. Item ſi bidentes cyprei fiant, et ſanguine tingantur hircino, et poſt fornacis ardores non aqua, ſed eodem ſanguine temperentur, per eos erutum gramen extingui.

VI. HOC menſe vinum ſcillite ſic facimus: ſcillam [a] de montanis aut maritimis locis ſub ortu [b] Canicularum [lectam] procul a ſole ſiccamus. Ex hac in vini amphoram vnius librae menſuram mittimus, inciſis ante [c] tamen ſuperfluis,
2 et abiectis foliis, quibus pars extrema velatur [d]. Quidam velamina ipſa [e] filo inſerta ſuſpendunt, vt vino infuſa [f] mergantur, et non admiſta fecibus poſt XL dierum ſpatium ſerta quae appenſa ſunt auferantur. Hoc vini genus tuſſi reſiſtet [g], ventrem purgabit, flegma diſſoluet [h], ſpleneticis proderit, acumen praeſtabit [i] oculorum, concitabit digeſtionis auxilia.

VII. [*De hydromelli.*] INCHOANTIBVS Canicularibus diebus aquam puram pridie ſumis ex fonte. In tribus aquae ſextariis, vnum ſextarium non diſpumati mellis admiſces, ac diligenter per [a] carenarias diuiſum quinque horarum ſpatio continuo per inueſtes pueros curabis agitare vaſa ipſa concutiens. Tunc XL diebus ac noctibus patieris eſſe ſub caelo.

VIII. [*De aceto ſcillitico.*] SQVILLAE albae crudae proiectis duris, atque extrinſecus poſitis omnibus, teneram medietatem ad libram et ſex vncias per minutas

n) *ſic cuſtodies P. Cr. E.* o) *creare E.* p) *vt* om. *Lugd. E.* q) *initiatarum P.* r) *nouella* om. *P.* [T. V.] a) *capricornu Lugd. capricorno E.* b) *redditurum Lugd. I. B. R.* [T. VI.] a) *ſquillam Lugd. E.* b) *ortum canicularium Lugd. lectam* om. *E.* mox, *et ex hac in v. amphora.* c) *ante* om. *P.* d) *vallatur Mſſ. E.* e) *ipſa* om. *P.* f) *inſerta P.* g) *per* inſ. *Lugd.* h) *purgabit: ſpenetiori P. ſplenicis Pal.* i) *praebebit E.* [T. VII.] a) *per carenarias* om. *P. cauernas Pal. E. çaraenarias Lugd. caroen. I. B. R.*

4, 4 [VT] MORTVARVM) Optime Lugdunenſis Codex omittit τὴν *vt*, quam proinde coërcendam putauimus, ne abſurde committatur ſententia. Conſequens fuit, vt etiam poſt *matres* interpungeremus.

5 REDITVRVM) Si hanc lectionem ſerves vel *gramen ablatum* conſtructione Graeca ponitur pro ablatiuis conſequentiae, vel *nihil* pro *non*. Facilior, credo etiam verior, lectio ſupra propoſita *redditurum*.

6, 1 VINVM SCILLITE) Col. 12, 33. SCHOETTG.

6, 1 QVIBVS PARS EXTREMA VELLATVR) Longe ſuauius Mſſ. *vallatur*. Pari ſimilitudine Cicero lib. 2 de N. D. *Munitaeque ſunt palpebrae tanquam vallo pilorum.* De ſenectute: *frugem vallo munitam ariſtarum.* Haec GRONOVIVS Obſeru. 3, 18. Videtur aduerſari viro ſummo, quod ſtatim ſequitur *velamina* de eadem re.

6, 2 INFVSA MERGANTVR) Quidſi *infuſo?*

7 Ex Col. 12, 12 et Geop. 8, 28. SCHOETTG.

7 PER INVESTES PVEROS) Ita et Oct. 14, 16.

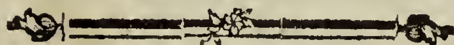
minutas partes recides, et in aceti acerrimi duodecim ſextariis merges. Vas ſignatum quadraginta diebus patieris eſſe ſub ſole: poſt abiecta ſquilla acetum diligentius excolabis, et in bene picato [a] vaſe transfundes. Aliud acetum digeſtioni et 2
ſaluti accommodum: Squillae dragmas VIII, aceti ſextarios XXX mittis in vaſculo, et piperis vnciam vnam, mentae et caſiae aliquantum [b], et poſt [aliquod [c]] tempus vteris.

IX. SINAPIS ſemen ad modum ſextarii vnius et ſemis [a], redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo V, olei Hiſpani [b] vnam libram, aceti acris vnum ſextarium miſces, et tritis omnibus diligenter vteris.

X. IVLII [a] et Iunii horas par [b] menſurarum libra compoſuit.

Hora	I	et	XI	pedes	XXII
Hora	II	et	X	pedes	XII
Hora	III	et	IX	pedes	IIX
Hora	IV	et	IIX	pedes	V
Hora	V	et	VII	pedes	III
Hora	VI			pedes	II

[T. VIII.] a) *picata vaſa Lugd. E.* b) *aliquantulum* id. c) *aliquod* om. *Lugd. I. B. R. E.*
[T. IX.] a) *ſemiculi E.* poſt *reddere* id. b) *panis P. Spani Lugd.* [T. X.] a) *Iulii menſis et Iun. E.* b) *per menſuram libra conponſuit Lugd.*

PAL-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER NONVS.

TIT. I.

AVGVSTO [a] menſe vltimo circa Calendas Septembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis vindemiae [b] apparatus vrgetur. Hoc etiam menſe locis frigidiſſimis occatio vinearum fit [c].

II. HOC tempore, ſi terra exilis in vinea eſt, et vinea ipſa miſerior, tres vel quatuor lupini modios in iugero ſpargis [a], atque ita occabis. Quod vbi fruticauerit [b], euertitur, et optimum ſtercus praebet in vineis, quia laetamen propter vini vitium [c] non conuenit inferre vinetis.

III. NVNC [a] locis frigidis pampinatur, locis vero feruentibus [b] ac ſiccis obumbratur potius vua, ne vi ſolis areſcat, ſi aut vineae breuitas, aut facultas operarum permittit. Hoc etiam menſe extirpare poſſumus careƈta atque fileƈta [c].

IV. NVNC vrenda ſunt [a] paſcua, vt et altorum fruticum feſtinatio reprimatur ad [b] ſtirpes, et incenſis aridis noua laetius [c] ſuccedant.

V. HOC etiam menſe vltimo [a], ſiccis locis rapa et napus ſerenda ſunt, hac ratione qua [ante [b]] diƈtum eſt. Hoc menſe vltimo, locis ſiccioribus radices ſeruntur, quae hieme ſui vſum miniſtrent. amant terram pinguem, ſolutam, et [c] diu ſubaƈtam, qualem rapa. tofum et glaream reformidant. gaudent caeli ſtatu nebuloſo.
2 ſerendae ſunt ſpatiis grandibus et alte foſſis. meliores proueniunt in arenis. ſerantur poſt nouam pluuiam, niſi poſſint forte rigari. quod ſatum eſt, ſtatim debet operiri leui ſarculo. Iugerum duo ſextarii, vel, vt quidam, quatuor, cum ſeruntur, implent [d]. Laetamen non eſt ingerendum, ſed potius paleae: quia inde fungoſae ſunt. Suauiores fiunt, ſi eas aqua ſalſa [e] frequenter aſpergas. Radices foeminini generis putantur, quae minus acres [f] ſunt, et habent folia latiora [et [g]] leuia, et cum iucunditate virentia. Ex his ergo ſemina colligemus.
3 Maiores fieri creduntur, ſi ſublatis omnibus foliis, et ſolo tenui caule dimiſſo [h], ſaepe terris operiantur. Si ex nimis acra

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. IX. *ſiue Auguſtus*. T. I.] a) *Hoc Lugd. I. B. R. E.* Vid. ad princ. Ianuarii. b) *vineae P.* c) *fit* om. *Lugd. eſt E.* [T. II.] a) *ſeres P.* b) *frutificauerit E.* c) *vim P. pro vini vitio E.* [T. III.] a) *Tunc E.* ſic et Tit. 4. b) *ardentibus Lugd. P. E.* c) *filiceta I. I — G.* [T. IV.] a) *ſunt arida P.* b) *ad ſtirpes* om. *P.* c) *laetius berba ſuccedat Lugd. E.* [T. V.] a) *vltimo* om. *P.* b) *ante* om. *I. B. R. E.* c) *et* om. *Lugd.* d) *implebunt E.* e) *ſola P.* f) *accreſcunt et P.* g) *et* om. *Lugd. E. et leuia* om. *P. leuiora I. B. R. laetiora E.* h) *demiſſo Com.*

AVGVSTVS.
2 Col. 2, 16, 5.
5, 1 DICTVM EST) Iul. 2, 1.

5, 3 EX NIMIS ACRA) Florent. Geop. 12, 22 Ῥαφανίδες γλυκεῖαι ἔσονται, ὧν ἂν τὸ σπέρμα, οἰνομέλιτι ἢ χυλῷ ςαφύλων διαβραχῇ. SCHOETTG.

5, 3 RA-

acra [i] dulcem fieri velis, ſemina die et nocte melle macerabis, aut paſſo. Raphanum tamen, ſicut braſſicam, conſtat eſſe vitibus inimicam [k]. Nam ſi circa ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt. Hoc etiam menſe paſtinacas [l] ſeremus.

VI. ETIAM nunc emplaſtrantur arbuſta. Pirum nunc [a] plerique inſerunt, et locis irriguis arborem citri [b].

VII. HOC menſe crabrones moleſti [a] ſunt alueariis apum, quos perſequi ac necare debemus. Nunc etiam quae Iulio non occurrimus [b], exequamur.

VIII. NVNC [a] ſi deerit aqua, eam quaerere ac veſtigare debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortum ſolis iis locis [b] quibus aqua quaerenda eſt, aequaliter pronus mento ad ſolum depreſſo iacens in terra ſpectabis orientem, et in quo loco criſpum ſubtili nebula aërem ſurgere videbis [c], et velut rorem [d] ſpargere, ſigno aliquo vicinae ſtirpis aut arboris praenotabis. nam conſtat ſiccis locis, vbi hoc fiet, aquam latere. Sed terrarum genus [e] conſiderabis, vt poſſis vel de tenuitate, vel
de abundantia iudicare. Creta tenues nec optimi ſaporis venas creabit; ſabulo ſo- 2
lutus exiles, inſuaues, limoſas, et ſpatio altiore ſubmerſas; nigra terra humores et ſtillicidia non magna ex hibernis imbribus et liquore collecta, ſed ſaporis egregii; glarea [f] mediocres et incertas venas, ſed ſuauitate praecipuas [g]; ſabulo maſculus, et arena, et carbunculus certas, et vbertate copioſas: in ſaxo rubro bonae et abun-
dantes ſunt. Sed prouidendum eſt, ne inuentae [h] inter rimas refugiant, et per 3
interuenia dilabantur. Sub radicibus montium, et in ſaxis [i] ſilicibus vberes, frigidae, ſalubres: Locis campeſtribus ſalſae, graues, tepidae, inſuaues [k]: quarum ſapor ſi optimus fuerit, noueris eas ſub terris exordium de monte ſumſiſſe. ſed in mediis campis montanorum fontium ſuauitatem conſequentur [l], ſi vmbrantibus te-
gantur arbuſtis. Sunt et haec ſigna veſtigandae aquae [m], quibus tunc credimus, ſi 4
neque lacuna eſt, neque aliquis ibi ex conſuetudine humor inſidet [n] aut praeterit. Iuncus tenuis, ſalix [o] ſiluatica, alnus, vitex [p], arundo, edera caeteraque, ſi qua

i) *acri B. R.* ſed *acra* etiam *Ienſ. it. Lugd.* k) *inimicum E.* l] *paſtinacam E.* rectius. [T. VI.] a) *nec P.* b) *nutriri P.* [T. VII.] a) *infeſti P.* b) *occurrimus I. B. R. occurrimus facere, exequ. P. excurrimus, exeq.* reliqui. [T. VIII.] a) *Tunc E.* mox *eam* om. et poſt *inueſtigare debes.* b) *ſolis Lugd.* c) *videris Lugd. E.* d) *rorem* om. *Lugd.* e) *terrae genus E.* f) *glareae Lugd. E.* g) *ſed ſuauitate praecipua E.* bene. h) *in ventre P.* i) *ſaxis* om. *P.* k) *plerumque* add. *Cr.* l) *ſequentur Lugd. E.* m) *aquae* om. *E.* ſed eſt *veſtiganda.* n) *incidit. Iuncus Cr. inſideat E.* o) *ſalix ſi ſiluatica repereris. Fodiatur,* reliquis omiſſis *Lugd.* p) *vitex* om. *P. Cr.*

5, 3 RAPHANVM VITIBVS INIMICAM) Ex aliis auctoribus hoc idem prolixe probat Ptolemaeus Flauius Coniect. c. 97. SCHOETTG. Habet etiam Creſc. 6, 98. De braſſica ad Cic. de N. D. 2, 47. Orta opinio ex ambiguitate verbi ῥάφανος, quae Atticis braſſicam ſignificabat. Quam Plinio errandi occaſionem dederit, oſtendit Salmaſius Hyles iatricae c. 31. cuius inuentis hic etiam tacito auctore, vtitur Harduinus ad Plin. V. S. 26. n. 3.

7 OCCVRRIMVS) Adoptauimus lectionem magna conſenſione optimorum librorum comprobatam: alterum *facere* et ipſum bonum putamus; licet non audeamus recipere. *Occurrimus facere* mere Graecum eſt, ἐφθάσαμεν ποιεῖν vel ποιήσαντες. Sed poteſt *facere* omiſſum intelligi.

8 Hoc caput ad verbum fere deſcriptum e Vitruuio 8, 1. Vide etiam Plin. 31, 3. SCHOETTG. Hunc titulum cum 9 et 10 deſcripſit Creſc. 1, 7.

8, 2 SABVLO SOLVTVS) et *maſculus* quomodo differant, docere ſtudet Philander ad Vitruuium l. c. nimirum *maſculum* putat aſperum, ſcabrum, minus flauum, ſubfuſcum; contraria eſſe in ſoluto.

8, 3 PER INTERVENIA) Epitome Vitruuii c. 3 *Sed prouidendum erit, ne inter rimas ſaxorum, quum ſuſpenſae ſunt, decurrant.* Vox *interuenia* legitur etiam apud Vitruuium, et notat rimas ſeu venas ſaxorum. SCHOETTG.

8, 4 SALIX SILVATICA) An *ſalix erratica*, vt tradidit Vitruuius 8, 1 ex quo haec deſumſit Palladius: *Signa autem,* inquit, *quibus terrarum*

5 qua humore gignuntur. Locus [q] ergo, vbi fupradicta [r] figna repereris [s], fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinque, et proxime folis occafum, mundum vas ibi aereum vel plumbeum interius vnctum inuerfum ponatur in folo ipfius foffionis. Tunc fupra foffa [t] labra crate [u] facta de virgis ac frondibus, addi-
6 taque terra, fpatium omne cooperiatur [x]. Sequenti [y] die aperto loco, fi in eodem vafe fudores [z] intrinfecus inuenientur, aut ftillae, aquas ibi effe non dubites. Item fi vas figuli ficcum, neque coctum, eadem ratione ponatur, ac fimiliter operiatur; altero [vero] die, fi aquarum vena eft [a], in praefenti vas concepto humore foluetur. Item vellus lanae aeque pofitum, vel [b] coopertum, fi tantum colligit
7 humoris, vt alia die fundat expreffum, copias ineffe teftabitur. Item lucerna oleo plena et accenfa, fi ibi fimiliter tecta ponatur, et fecuto [c] die inueniatur extincta fuperantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item fi in eo loco focum feceris, et terra vaporata humidum fumum nebulofumque ructauerit, aquas ineffe [d] cognofces. His itaque repertis, certa fignorum firmante notitia, puteum fodies, et aquae caput requires: vel fi plura funt, in vnum colliges. Tamen maxime fub radicibus montium in Septentrionali parte quaerendae funt aquae, quia in his locis magis abundant, vtilioresque nafcuntur.

IX. SED in fodiendis [a] puteis cauendum eft fofforum periculum, quoniam plerumque terra fulfur, alumen, bitumen educit, quorum [b] fpiritus mifti anhelitum peftis

q) *Locis P. Locus vero vbi E.* r) *praedicta P. Cr. E.* s) *reperis I. B. R.* t) *foffam cra. P. Cr. foffae E.* u) *crates Lugd. P. E. I. B. R.* mox *virgultis E.* x) *cooperiat I. B. R. Cr. E.* y) *fecundo Lugd. altero E.* z) *fud. inueniantur P. Cr.* a) *proxima fuerit Cr.* b) *et Cr.* c) *fecundo Cr. Lugd.* d) *ibi fore agnofcas Cr.* [T. IX.] a) *defodiendis Lugd.* b) *quae fpiritum peftis Cr.*

terrarum generibus fuberunt aquae, praeter quod fupra fcriptum eft; haec erunt, fi inuenientur nafcentia, tenuis iuncus, falix erratica, alnus, vitex, arundo, hedera, aliaque. Ita Plinius 31, 3 *Aquarum notae iuncus et harundo, aut herba de qua dictum eft: multumque alicui loco pectore incubans rana: falix etiam erratica et alnus, aut vitex, aut hedera fponte proueniunt.* PONTED.

8, 4 HVMORE GIGNVNTVR.) Omnes ftirpes humore gignuntur, fed non omnes multo humore gaudent. Quare hunc locum hoc modo expreffit Crefcent. 1, 8 *Caeteraque quae humore multo aquofa gignuntur.* At Vitruuius 8, 1 fic hac de re eft locutus: *Aliaque, quae huiusmodi funt, quae non poffunt nafci, nec ali per fe fine humore.* In Vaticanis porro codicibus huius ex Crefcentio commemoratae lectionis veftigium extat, nam haec leguntur: *certaque fi aq̃ humore* etc. τὸ enim aq̃ *aquofa* fignificare videtur. PONTED.

8, 5 LOCVS ERGO) Idem docent Paxamus Geop. 3, 4 et Democritus 3, 6. SCHOETTG.

8, 5 INTERIVS VNCTVM) contra rubiginem ex humore, credo: et vt facilius in guttas coëant vapores a pinguedine quafi refugientes, quippe fpecifice, vt philofophi aiunt, leuiore.

8, 6 SI AQVARVM VENA EST) Crefcentius: *Si aquarum vena proxima fuerit.* Vitruuius: *Si is locus aquam habuerit.* PONTED.

8, 6 IN PRAESENTI) Apud Crefcentium τὸ *in praefenti* non lego, neque apud Vitruuium, qui ait: *cum apertum fuerit, vas humidum erit, et etiam diffoluetur ab humore.* A quo excerpens Plinius, de huiusmodi aquarum inuentionibus fic 31, 3 loquitur: *Si figlinum humidum ruptumue aut in aere fudor, vel lucerna fine defectu olei reftincta, aut etiam vellus lanae madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas.* PONTED. Quidfi fuit in Palladio, *fi aquarum vena eft in proximo*: quod in compendiis fcribendi facile pro *praefenti* irrepere potuit? nifi forte ipfum *in praefenti* pofuit pro *in proximo*.

8, 7 EXTINCTA SVPERANTIBVS ALIMENTIS) Vitruuius: *et poftero die non erit exfucta, fed habuerit reliquias olei et ellychnii, ipfaque humida inuenietur.* Epitome: *Lucerna plena oleo incenfa, fi in eodem loco fimiliter adoperta, in alia die lucens fuerit inuenta, indicabit eum locum aquam habere, propterea quod omnis calor ad fe trahit humorem.*

9 Ex Vitruuio 8, 7. SCHOETTG.

9, 2 FOR-

peſtis exhalant, et occupatis ſtatim naribus extorquent animas, niſi quis fugae ſibi
velocitate ſuccurrat. Prius ergo quam deſcendatur ad intima [c], in eis locis lucer-
nam ponis accenſam, quae ſi extincta non fuerit, periculum non timebis; ſi vero
extinguetur [d], cauendus eſt locus [e], quem ſpiritus mortifer occupabit. Quod ſi 2
alio loco aqua non poteſt inueniri, dextera laeuaque puteos fodiemus, vſque ad
aquae ipſius libramentum, et ab his foramina hinc inde patefacta, velut nares, in-
tus [f] agemus, qua nocens ſpiritus euaporet: quo facto, latera [g] puteorum ſtructu-
ra ſuſcipiat. Fodiendus eſt autem puteus [h], latitudine octo [i] pedum quoquouer-
ſum [k], vt binos pedes ſtructura concludat: quae ſtructura vectibus ligneis ſubinde
denſetur [l], et ſtructa ſit lapide tofacio [m], vel ſilice. Si aqua limoſa fuerit [n], ſalis 3
admiſtione corrigatur. Sed dum foditur [o] puteus, ſi terra non ſtabit vitio gene-
ris diſſoluti, aut humore laxabitur, tabulas obiicies directas vndique, et eas trans-
verſis vectibus ſuſtinebis [p], ne fodientes ruina concludat.

X. AQVAM vero nouam ſic probabis: in vaſe aeneo nitido ſpargis, et ſi
maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta aeneo vaſculo, ſi are-
nam vel limum non relinquit [a] in fundo, vtilis erit. Item ſi legumina cito vale- 2
bit excoquere, vel ſi colore perlucido carens muſco, et omni labe pollutionis alie-
na. Sed qui in alto ſunt putei, perforatis vſque ad infimam [b] partem terris ad loca
inferiora, poſſunt vice fontis exire, ſi vallis ſubiectae natura permittat.

XI. CVM vero ducenda eſt aqua, ducitur aut forma ſtructili [a], aut plumbeis ſiſtulis, aut canalibus ligneis, aut fictilibus tubis. Si per formam ducetur, ſolidandus eſt canalis, ne per rimas aqua poſſit elabi: cuius magnitudo pro aquae menſura facienda eſt. Si per planum veniet, inter ſexagenos vel centenos pedes ſenſim reclinetur ſtructura in [b] ſeſquipedem, vt vim poſſit habere currendi. Si quis

c) quid ſi *infima? vltima E.* d) *extinguatur E.* melius. e) *locus mortifer. Quod P.* f) *intro Lugd. P. E.* g) *latera* om. *E.* mox *ſuſcipiet.* h) *puteus* om. *E.* i) *V. I. B. R. vel VII.* inſ. *Cr.* k) *quaquauerſum P.* l) *denſentur Pol. et Lugd.* m) *toficio Lugd. E.* n) *ſit P.* o) *fodietur E.* p) *ſuſtin.* om. *Lugd.* [T. X.] a) *reliquit E.* bene. b) *vltimam I. B. R.* [T. XI.] a) *ductili E.* ſed correctum *fictili,* et add. vel *ſtructili.* b) *in* om. *I. B. R. E. in VI pedes Cr.*

9, 2 FORAMINA — VELVT NARES) Plin. 31, 3 ſ. 28 *aeſtuaria vocat, quae illum graviorem halitum recipiant.*

9, 1 SALIS ADMISTIONE) Vtrum Eliſae vati iam cognita fuit iſta aquae vitioſae correctio? an ſymbolum ei tantum erat ſalis phiala.

10 Vitruuius 8, 5. SCHOETTG.

10, 1 IN VASE AENEO) Sic quoque epitome Vitruuii c. 5. Sed Mſ. vt vir doctus in margine notauit, legit: *in vas aeneum nitidum*; quod ex ipſo Vitruuio ſumtum: is habet: *in vas Corinthium ſparſa.* SCHOETTG.

10, 1 PROBABILIS IVDICETVR) In Creſcentio *indicabitur* legitur pro *iudicabitur,* quo vſum Palladium opinor, nam rurſus verbum aliud eodem modo vſurpauit: *Si arenam vel limum non relinquit in fundo, vtilis erit.* Vitr. 8, 5 *item ſi fons nouus fuerit foſſus, et in vas Corinthium ſiue alterius generis, quod erit ex aere bono, ea aqua ſparſa maculam non fecerit, optima erit.* PONTED.

11, Vitruu. 8, 7. SCHOETTG.

11, 1 FORMA STRVCTILI) formam ſtructilem pro canali fabrica conſtante explicat Philander ad l. c. SCHOETTG. De hoc intellectu *formae* copioſe illuſtriſſimus vir Io. Polenus ad Fronti. de aquaeductibus p. 143, 12 ſq.

11, 1 IN SESQVIPEDEM) Ienſon. non *in ſeſquipedem* ſed *ſeſquipedem* ſine particula edidit. An *ſemipedem*, vt docet Vitruvius 8, 7 (a quo vt indicaui, excerpſit Palladius) *vt*, inquit, *ſtructura fiat quaſi ſolidiſſima, ſolumque riui libramenta habeat faſtigiata, ne minus in centenos pedes ſemipede eaeque ſtructurae confornicentur, vt minime ſol aquam tangat* PONTED. Caeterum in hac *directura formarum*

2 quis [c] mons interiectus occurrerit [d], aut per latera eius aquam ducemus obliquam, aut ad [e] aquae caput [f] speluncas librabimus, per quarum [g] structuram perueniat [h]. Sed si se [i] vallis interferat, erectas pilas vel arcus vsque ad aquae iusta vestigia construemus, aut plumbeis fistulis clausam deiici patiemur, et [k] explicata valle consurgere. Sed, quod est salubrius, et vtilius, fictilibus tubis cum [l] ducitur, duobus digitis crassi, et ex vna parte reddantur angusti [m], vt palmi spatio vnus in alte-
3 rum possit intrare: quas iuncturas viua calce oleo subacta debemus illinire. Sed antequam in iis [n] aquae cursus admittatur, fauilla per [o] eos mixta exiguo liquore decurrat, vt glutinare possit, siqua sunt vitia tuborum [p]. Vltima ratio est, plumbeis fistulis ducere: quae aquas noxias reddunt. Nam cerusa [q] plumbo creatur attrito, quae corporibus nocet humanis. Diligentis erit aquarum receptacula fabricari, vt copiam vel inops vena procuret.

XII. MENSVRA vero [a] fistularum plumbo seruetur huiusmodi. Centenaria x pedum [b] mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas [c] LX. Quinquagenaria similiter x pedum pondo sexcenta [d]. Quadragenaria [e] pondo quadringenta

c) *qui Lugd.* d) *succurrerit Lugd.* e) *ad* om. *Lugd.* f) *in* inf. *Lugd.* g) *quas structura Lugd. I. B. R. E.* h) *conueniat I. B. R.* i) *se* om. *Lugd.* k) *et* om. *I. B. R.* l) *conducitur P. E.* m) *acuti P.* n) *S. anteq. bis E.* o) *per eos* om. *P.* p) *tubulorum P. E. tabularum Lugd.* q) *cerussa Lugd.* [T. XII.] a) *vero* abest *P.* b) *pedes P.* c) *octingentis XL I. B. R. E. octingentas quadraginta Lugd.* d) *octoginta* add. *Lugd.* e) *quadrag. pondo quadr.* om. *I. B. R.*

marum, hoc enim verbo vtitur Frontinus, non semper obseruatam esse illam de semipede (siue sesquipedem malis adeo) regulam in sumtuosissimis etiam veterum operibus, siue hoc imperitia artis librandi factum sit, siue vt aquae infra terram depressae non ita facile ab hostibus interciperentur, tum ipse Frontinus indicat, tum ad eum laudatus modo Io. Polenus p. 63 sq. qui porro Fabretti inuentis et rationibus hac in re vti se profitetur.

11, 2 SI QVIS INTERIECTVS MONS) De hac parte non vltima Romanae magnitudinis ex instituto agit Raph. Fabrettus, cuius tres de aquis et aquaeductibus veteris Romae dissertationes tomo IV thesauri antiquitt. inseruit Graeuius, vnde petere poterit, cuius interest, haec diligentius explicata, quin oculis etiam subiecta cognoscere.

11, 2 IVSTA VESTIGIA) Vix dubito, quin *fastigia* legendum sit. Vid. Varr. 1, 14, 2 et 1, 20, 5 in quibus locis planitiem decliuem significat. *Lene*, *molle*, *decliue fastigium* Caesaris in Fabriano thesauro adnotata sunt; Curtiana dat index Freinshemii. Forte a tectis templorum desumta loquendi ratio.

11, 3 VITIA TVBORVM) h. e. interprete Vitruuio, *vti coagmenta, siqua non sint satis oblita, fauilla oblinantur.*

12 CENTENARIA X PEDVM) Hausit e Vitruuio 8, 7 quem secutus etiam est Plin. 31, 6 s. 31. Notandum autem, quod ait Vitruuius, *Ex latitudine lamnarum, quot digitos habuerint, ante quam in rotundationem flectantur, magnitudinum, ita nomina concipiunt fistulae. Namque quae lamna fuerit digitorum quinquaginta, cum fistula perficietur ex ea lamna, vocabitur quinquagenaria, similiterqu reliquae.* Numeri, quos e Commeliniana editione damus, a qua non abeunt reliquae saeculo XVto recentiores, videntur illi primum intuenti sibi inuicem respondere; conueniunt etiam cum his, qui nunc sunt apud Vitruuium 8, 7 et Plinium 31, 6 s. 31 nisi quod hic octonariae tribuit centum. Verum aut male subduxerunt rationes antiqui, aut corruperunt hunc locum, infeliciter certe emendarunt, (monstra enim sunt, quae habent primae editiones) Iuntae, et qui hos secuti sunt. Nam qui has rationes sequuntur, illi ponunt eandem fistulis omnibus crassitiem, quae profecto in centenaria longe maior esse debet, quam in quinquagenaria, et ita pro portione in reliquis. Vnde fit, vt male ita constituantur pondera ex sola regula simplicis proportionis vt 100 ad 50 ita 1200 ad 600. Debebat enim aut addi aliquid ad 1200 v. g. quadrans, vt crassior fiat tubus, aut demi idem quadrans de 600, quia non opus est *quinquagenariam* esse aeque crassam. Multo id magis valet, si *centenariam* cum *octonaria* aut *quinaria* adeo compares, cui apparet vel quartam aut minorem etiam crassitiei partem eius, quae est in centenaria, conuenire, vt si centenariae des 1200 libras, octonariae non 96 sed 24 aut pauciores etiam sufficiant: aut si iustum sit octonariae 96; centenaria non 1200, sed 4800 aut

dringenta LXXX [f]. Tricenaria pondo trecentasexaginta [g]. Vicenaria pondo ducenta XL. Octonaria pondo nonaginta [h] sex.

XIII. [*De omphacomelli*] IN vuae semiacerbae succi sextariis sex, mellis triti fortiter duos sextarios debebis infundere, et sub solis radiis diebus XL decoquere [a].

XIV. AVGVSTVM Maio par [a] solis cursus aequauit [b].

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XIII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIX	pedes	VI
Hora	V	et	VII	pedes	IV
Hora	VI			pedes	III

f) *quinquagenaria pondo DC* inf. *P.* g) *CCCC L P. Lugd. quinquaginta I.B.R.* h) *centum Lugd. I.B.R.E.* [T. XIII.] a) *derelinquere P. quoquere Lugd.* [T. XIV.] a) *per Lugd. I.I — G.* b) *aequabit Lugd.*

4800 aut amplius poscat. Bonos restituere numeros forte non nimis difficile foret; de veris h. e. quos scripsit Palladius, an diuinando quis eos assequi possit, vehementer dubito. Caeterum Frontinus de aquaeduct. lib. I art. 25 p. 81 Poleni *quinariam* et reliquas appellationes aliter accipit, vt modulus quidam aquarum indicetur ex diametro fistulae vel luminis aestimatus, cuius locum erudite expendit C. A. Hausenius Vir doctissimus programmate Lipsiensi a. d. IV Febr. 1731 edito. Sed ad nos illa disputatio non pertinet.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER DECIMVS.

TIT. I.

SEPTEMBRI [a] menſe, ager pinguis, et qui diu tenere conſueuit humorem, tertia
vice arabitur, quamuis humido anno poſſit et antea tertiari. Nunc ager humi-
dus, planus, exilis, quem primo Auguſto arari diximus, iteratur et ſeritur. Graci-
2 les cliui nunc primum arandi ſunt, et ſerendi ſtatim [b] circa aequinoctium. Agri
nunc ſtercorandi ſunt, ſed in colle ſpiſſius, in campo rarius laetamina diſponentur [c],
cum luna minuitur: quae res ſi ſeruetur, herbis officiet. Vni iugero aſſerit Colu-
mella XXIV ſtercoris carpenta ſufficere; in plano vero XVIII [d]. ſed iidem cu-
muli tot diſſipandi ſunt, quot ea die [e] poterunt erarari, ne ſtercora exiccata [f] nihil
3 proſint. Eiiciuntur quidem laetamina, et qualibet hiemis parte. ſed ſi tempore ſuo
eiici aliqua ratione non poterunt, ante quam ſeras, more ſeminis per agros pulue-
rem ſtercoris ſparge, vel caprinum manu proiice, et terram ſarculis [g] miſce. Nec
prodeſt nimium ſtercorare vno tempore, ſed frequenter et modice. Ager aquoſus
4 plus ſtercoris, ſiccus vero minus requirit. Sed ſi laetaminis copia non [h] abundat, hoc
pro [i] ſtercore optime cedit, vt ſabuloſis locis cretam [vel [k]] argillam ſpargas, creto-
ſis ac nimium ſpiſſis ſabulonem. Hoc etiam [l] ſegetibus proficit, et vineas pulcher-
rimas reddit. nam laetamen in vineis ſaporem vini vitiare conſueuit.

II. HOC menſe vliginoſis locis, aut exilibus, aut frigidis, aut [a] opacis, circa aequinoctium triticum et [b] adoreum ſeretur, dum ſerenitas conſtat, vt radices frumenti ante hiemem conualeſcant.

III. SOLET terra humorem ſalſum vomere, qui ſegetes necat. vbi hoc fit, columbinum ſtercus, aut cupreſſi folia oportet inſpargere, et ita, vt [a] eadem miſceantur, inarare. melius tamen omnibus remediis erit, ſi aquarius ſulcus noxium deducat humorem. In mediocris agri iugero V tritici modios, et [b] adorei totidem conſe-

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. X. *ſiue September.* T. I.] a) *Hoc m. E.* b) *ſtatim* om. *P.* c) *diſponuntur E.* d) *decem et octo Lugd.* e) *eadem die E.* recte. f) *exſucata Lugd. E.* g) *ſarculis* om. *E.* mox *ſiccus v. minus recipit E.* h) *deſit, hoc P. Cr.* i) *pro* om. *Lugd. pro tempore E.* k) *id eſt Lugd. E. I. B. R. Cr.* l) *etiam* om. *Lugd.* [T. II.] a) *aut* om. *I. B. R.* b) *et adoreum om. P. triticum et hordeum feremus E.* [T. III.] a) *ne I. B. R.* b) *et adorei totidem* om. *P.* habet *E.* ſed corr. *hordei.*

SEPTEMBER.

1, 2 AGRI NVNC) Deſcripſit Creſcent. 2, 13.
1, 1 COLVMELLA) 2, 16, 1.
3, 1 VBI HOC FIT) Col. 2, 9, 7.
3, 1 IN MEDIOCRIS AGRI IVG.) Col. 2, 9, 1.

3, 1 HYAE.

conſeremus. nam quatuor [ager] pinguis accipiet. Si modium, quo [c] feretur, hyaenae pelle veſtieris, et ibi aliquamdiu quod ferendum eſt, eſſe patieris, ſata bene prouenire firmantur. Item quoniam [d] quaedam animalia ſubterranea ſectis radicibus 2
necant plerumque frumenta, contra haec [e] proderit, ſi herbae, quae ſedum dicitur, ſuccus aquae miſtus vna nocte madefaciat, quae ſpargenda ſunt ſemina: vel agreſtis cucumeris humor expreſſus, et eius radix trita, ſi aqua diluatur, et eodem quae ſerenda ſunt, macerentur humore. Aliqui vbi haec [f] ſegetes ſuas perferre ſenſerint, inter initia vitiorum inſulſa amurca, vel praedicta aqua ſulcos et aratra perfundunt.

IV. NVNC gracili ſolo ordeum ſeritur cantherinum, modiis v per iugerum. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris, niſi forte laetamen aſpergas.

V. NVNC [a], vel maturius aliquanto [b], lupinus ſeritur in qualicunque terra, vel crudo ſolo: cui hoc proderit, vt ſeratur ante quam frigus incipiat. limoſo agro non naſcitur: cretam reformidat: amat exilem terram, atque rubricam: x modiis iugeri menſura completur.

VI. HOC menſe poſtremo piſum ſeremus, terra facili et ſoluta, loco tepido, caelo delectatur humecto. iugero quatuor modios vel tres ſparſiſſe ſufficiet.

VII. Nunc [a] ſiſamum ſeritur putri [b] ſolo, vel pinguibus arenis, vel terra congeſticia [c]. iugero quatuor vel ſex ſextarios ſeuiſſe conueniet. Hoc menſe poſtremo, prima vice agros proſcindemus, qui habituri ſunt medicam.

VIII. NVNC viciae prima ſatio eſt et foeni Graeci, cum pabuli cauſa ſeruntur. Viciae VII modii iugerum, aeque et foeni Graeci ſemen implebit. Farrago etiam loco reſtibili [a] ſtercorato ſeritur [b]: ordei cantherini [c] iugero x modios ſpargimus circa aequinoctium, vt ante hiemem conualeſcat. Si depaſci ſaepius velis, vsque

c) *quo feretur* om. *P.* *quo feritur E.* paullo poſt *patiaris* melius. d) *quem P.* fuit forte *quom* h. e. quoniam. e) *hoc Lugd. E.* f) *hoc — ſenſerunt Lugd. E.* recte. [T. V.] a) om. totum caput *P.* b) *aliquando E.* [T. VII.] a) om. caput *P.* b) *putrido Lugd.* c) *congeſtiua E.* [T. VIII.] a) *ſterili Gr. G. Com.* om. *P.* b) om. poſt ſeritur vsque ad finem P. c) *in* inſ. *St. E.*

3, 1 HYAENAE PELLE) Eadem tradunt Africanus Geopon. 2, 18 et Colum. 2, 9. SCHOETTG.

3, 2 CONTRA HAEC PRODERIT) Col. 2, 9, 10.

4 ORDEVM CANTHERINVM) Col. 2, 9 *Proximus eſt his frumentis vſus ordei, quod ruſtici hexaſtichum, quidam etiam cantherinum appellant: quoniam et alia animalia, quae ruri ſunt, melius, quam triticum, et homines ſalubrius, quam malum triticum paſcit.* Quae ad verbum exſcripſit Iſidorus Orig. 17, 3. Deriuatur autem a *cantheriis*, (de quibus alii) quod eiusmodi animalia bene paſcat, vt pluribus docet Bochartus Hieroz. 1, 2, 9. Vnde merito explodenda eſt Schookii ſententia, qui de Cereuiſia c. 4 p. 35 ita dici putat, quod folliculo *caſtratum* enaſcatur. Sic *lapathum* quoque *cantherinum* dixit Plin. 20, 21. SCHOETTG.

5 LVPINVS) Ca. c. 34. SCHOETTG.

7 SISAMVM) Ita etiam Mſ. Cod. vt apud Heſychium quoque σισαμίς. Sed σήσαμον vſitatius. SYLBVRGIVS in Indice.

8, 1 LOCO STERILI) Quantiuis pretii eſt lectio, quam promimus ex Mſ. *Farrago etiam loco reſtibili ſtercorato ſeritur.* Feſtus: *Reſtibilis ager dicitur, qui biennio continuo ſeritur farreo ſpico, id eſt, ariſtato, quod ne fiat, ſolent qui praedia locant, excipere.* Exempla frequentia in rei ruſticae ſcriptoribus. Alludit eleganter Plinius 28, 19 *Conceptum leporis vtero exemtum his, quae parere deſierant, reſtibilem foecunditatem adferre.* GRONOV. obſ. 2, 16. Non dubitaui reuocare lectionem librorum omnium ante Gryphianam 1535 editorum et praeterea Pariſ. 1536 cum ea non Mſ. tantum ſuffragio, quod modo vidimus, ſed Columellae etiam, quem noſter hic deſcripſit, nitatur. Locus eſt 2, 11, 8.

8, 1 X MODIOS SPARGIMVS) Nunc Hordei cantherini decenos modios in ſingula iugera ſpargendos docet: at tit. 5 quinque tantum vni iugero ſufficere dixit: *Nunc gracili ſolo hordeum*

vsque in Maium menſem eius paſtura ſufficiet. quod ſi ex ea ſemen etiam redigere[d], vsque ad Martias Calendas, et dehinc pecora prohibebis.

IX. HOC[a] menſe, vt loca foecundentur exilia, lupinus circa Idus ſeritur[b], et vbi creuerit, vertitur[c] vomere, vt putrefiat exciſus.

X. NVNC prata, ſi libuerit, poſſumus[a] nouella formare. Si eligendi facultas eſt, locum pinguem, roſidum[b], planum, leniter[c] inclinatum, vel huiuſmodi vallem deputabimus[d], vbi humor nec[e] ſtatim praecipitari cogitur, nec diu debet
2 inhaerere. Poteſt quidem et ſoluto et gracili ſolo prati forma, ſi rigetur, imponi. extirpandus eſt itaque locus hoc tempore, et liberandus impedimentis omnibus, vel[f] herbis latioribus[g] et ſolidis, atque virgultis. Deinde cum frequenter exercitatus[h] fuerit, ac multa aratione reſolutus, ſubmotis lapidibus, et glebis vbique[i]
3 confractis, ſtercoretur luna creſcente recenti laetamine. Ab vngulis iumentorum ſumma intentione ſeruetur intactus, praecipue quoties[k] humeſcit, ne inaequale ſolum reddant multis locis[l] impreſſa veſtigia. Sed ſi prata vetera muſcus obduxerit, abradendus eſt, et ſcalptis[m] eiſdem locis foeni ſpargenda ſunt[n] ſemina, et
4 quod ad necandum muſcum prodeſt, cinis ſaepius ingerendus[o]. Quod ſi ſterilis factus eſt locus carie[p], incuria, vetuſtate, exaretur, ac de nouo rurſus aequetur. nam prata ſterilia plerumque arare conueniet. Sed in nouo prato rapa conſerere poſſumus, quorum meſſe finita, caetera quae dicta ſunt, exequemur. Viciam tamen foeni ſeminibus mixtam poſt haec ſpargemus. Rigari vero antequam durum ſolum fecerit, non debebit, ne eius cratem minus ſolidam vis interflui corrumpat[q] humoris.

XI. HOC menſe locis tepidis maritimiſque celebranda vindemia eſt, frigidis apparanda. In doliis picandis hic modus erit, vt dolium ducentorum congiorum XII libris picetur[a], deinde pro minoris aeſtimatione ſubducas. Sed maturitatem vindemiae cognoſcimus hoc genere: ſi expreſſa vua, vinacia[b], quae in acinis celantur, hoc[c] eſt grana, ſint[d] fuſca, et nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis

d) *redire E.* [T. IX.] a) om. totum *P.* b) *ſeratur Lugd. E.* c) *vertente vo. putref. Lugd. E.* [T. X.] a) *poſſumus* om. *Lugd.* b) *roſcidum Lugd. E.* c) *leuiter Lugd.* d) *deportabimus E.* e) *nec ſtatim* om. *Lugd.* f) *et P.* g) *altioribus I. B. R.* h) *exercitus P.* i) *vbique* om. *P.* k) *quotiens Lugd. E.* l) *mollibus E.* m) *captis E.* n) *ſunt* om. *P.* o) *inſerendus E.* p) *incurie* om. *carie Lugd. carie incuriae E.* mox *denuo.* q) *interrumpat E.* [T. XI.] a) *proiicietur et* deinde *Lugd.* b) *grana Creſc.* c) *hoc eſt grana* om. *Cr.* d) *ſint* om. *I. B. R.*

deum cantherinum modiis V per iugerum; quapropter vel haec tit. 5 vitioſa cenſeri poteſt, vel illa tit. 8: vtra autem ex Columella aſſequi poſſumus, ſi ea quae 2, 11 leguntur, diligenter attenduntur: *Farraginem in reſtibili ſtercoratiſſimo loco et altero ſulco ſerere conuenit. Ea fit optima cum cantherini hordei decem modiis iugerum obſeritur circa aequinoctium autumnale.* Ex his apparet, hunc locum eſſe fortaſſe non integrum, et deficere *ea fit optima*, aut quid item. Nam hordei cantherini X modii in iugero ſerendi ſunt, cum in farraginem ſeritur; maiorem quippe ſeminis modum exigit, quod pabuli cauſa iacitur, quia ſpiſſius iacitur: at quinque modii vini iugero ſatis cenſendi ſunt, cum in meſſem feruntur. Quare haec erit huius loci ſententia: *Farrago etiam loco ſterili ſtercorato ſeritur; ea fit optima cum hordei cantherini in iugero* (particulam *in* reponimus ex Rob. Steph. libris) *X modios ſpargimus.* PONTED.

9 VT PVTREFIAT EXCISVS) Habet enim optimam vim ſtercorandi agros aridiſſimos. Florent. Geop. 2, 39.

10, 3 SED SI PRATA VETERA) Habet Creſc. 7, 2.

11 VINACIA HOC EST GRANA) *Granum, vinacia*, idem ſignificat; quare *hoc eſt grana* ſuperuacaneum videtur; praeſertim cum haec tantum

naturalis maturitas facit. Diligentiores optimae cerae in decem [c] picis libras, vnam 2
libram miſcent, quae et odori proficit, et ſapori, et picem lenitate [f] permulcens [g],
frigoribus eam non patitur diſſilire. Picis tamen guſtu exploranda dulcedo eſt, quia
ſaepe vina eius amaritudine [h] vitiantur.

XII. NVNC quibuſdam locis panicum metetur, et milium. Tempore hoc faſelus ad eſcam feratur. Nunc in [a] amitibus apparetur aucupium noctuae, caeteraque inſtrumenta capturae, vt circa Calendas exerceatur Octobris [b].

XIII. NVNC papauer feritur locis ſiccis et calidis: poteſt et [a] cum aliis oleribus ſeminari. fertur vtilius prouenire, vbi virgae et ſarmenta combuſta ſunt.
Tempore hoc braſſicam [b] feres vtilius, vt plantas eius Nouembri inchoante trans-
ponas: de quibus et hieme olus, et vere poſſit cyma [c] produci. Hoc menſe ſpa- 2
tia hortorum, quae per vernum ſeminibus impleturus es, alte tribus pedibus pa-
ſtinare debebis, et luna decreſcente his ſtercus inferre. Hoc menſe vltimo thy-
mum feremus, ſed melius plantis naſcitur, quamuis poſſit et ſemine. agrum dili-
git apricum, macrum, maritimum [d]. Nunc circa aequinoctium feres origanum:
ſtercorari ac rigari, donec conualeſcat, appetit [e]. Amat loca aſpera atque ſaxoſa.
Hiſdem diebus feritur capparis: late ſerpit: ſucco [f] ſuo terris nocet. ferendum eſt
ergo, ne procedat vlterius, circumueniente foſſato [g], vel luto ſtructis [h] parietibus,
ſolo ſicco et gracili: herbas [i] ſponte perſequitur: floret aeſtate. Sub occaſu Ver- 3
giliarum capparis areſcit [k]. Gith [l] hoc menſe vltimo bene feritur. Hoc menſe
naſturcium [m] feremus et anethum locis temperatis et calidis, et radices locis ſiccis,
et paſtinacas, et caerefolium circa Octobres Calendas, et lactucas, et betas, et coriandrum, et primis diebus rapa et napos.

XIV. MENSE Septembri circa Calendas Octobres, vel Februario tuberes
feremus ſobole, vel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia. Suma-
tur cum radicibus planta diuulſa [a]: bubulo fimo linatur ac luto: ſtatuatur pingui
terra et ſubacta, ſubditis conchis, et marina alga: terris magna ſui parte condatur.
Alii pomis ſtatim grana decuſſa et ſole ſiccata, pingui et prope [b] cribrata terra, au- 2
tumno tria ſimul ponunt, quae feruntur in vnum [c] coire virgultum: quod aſſidua
rigatione

c) *viginti Lugd. E.* f) *ſanitate P.* g) *permiſcens P. I. B. R.* h) *amaritudo corrumpit P. amaritudine vitiantur E.* [T. XII.] a) *in amitibus* om. *P.* b) *Octobres Lugd.* [T. XIII.] a) *etiam al. P. E.* b) *braſſicam — menſe vltimo* om. *P.* c) *quima Lugd. E.* d) *Hoc menſe hortorum, quae per vernum ſeminibus impleturus es, alte tribus pedibus paſtinare debebis: et luna decreſcente ſtercus inferre:* Haec inſ. *P.* e) *amplectitur Lugd. ſtercorari — app.* om. *E.* f) *ſucu Lugd.* g) *foſſato P.* h) *ſtrictis Lugd. P. E.* i) *herba* coni. *Morg. I,* 91. *ſed add. II,* 17. k) *marceſcit E.* l) *Gid hoc etiam Lugd. Giddi P. I. B. R. E.* m) *bene* inſ. *P.* [T. XIV.] a) *obuulſa E.* mox *linietur.* b) quid ſi *probe?* c) *vnicum Lugd.*

tantum in Columella, a quo id accepit Palladius, legantur 11, 2 *Naturalis autem* (vuae) *maturitas eſt, ſi cum expreſſeris, vinacea, quae acinis celantur, iam infuſcata, et nonnulla propemodum nigra fuerint.* PONTED.

13, 2 ADPETIT) Placet ſcripta lectio: *donec conualeſcat, amplectitur.* Sic Ammianus lib. XVII *offerre obſides, quietis vincula conſeruandae, gratanter amplexi ſunt.* GRONOVIVS Obſ. 2, 16.

13, 2 SVCCO SVO) Mſ. Lugd. *ſucu.* Lege: *ſuctu ſuo terris nocet.* Idemque intellige, quod Octobris tit. 2, *quod pro malitia ſua ferendum non eſt: nam terrae vber exhaurit.* Varro de re ruſt. 1, 45 *Agrum alternis annis relinqui oportet, aut paullo leuioribus ſationibus ſerere: id eſt, quae minus ſugunt terram.* Plinius 16, 34 de candida hedera: *Etiam plurimis locis interciſa viuit tamen duratque: et totidem initia radicum habet, quot brachia, quibus incolumis ac ſolida arbores ſugit ac ſtrangulat.* GRONOVIVS Obſ. 3, 18.

rigatione iuuandum eſt, atque foſſura, quae ſolum leuiter ſcalpens [d] teneritudini robur inducat. poſt annum deinde, vel aliquanto tardius, quae fuerit de ſemine
3 planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Menſe Ianuario vltimo vel Februario tuberum [e] ſurculus mirabiliter proficit cydonio inſitus. inſeritur autem malis omnibus, et [f] piris, et prunis, et [g] Calabrici melius trunco fiſſo quam cortice. deſuper qualo vel fictili vaſe munitur, repletis vſque prope ſummitatem ſurculis terra ſubacta cum ſtercore. Proſunt tuberibus, quae malis prodeſſe memoraui. Tuberes ſeruabuntur, ſi obruantur in milio, vel vrceolis picatis et oblitis.

XV. HOC etiam menſe pauimenta in ſolariis et lateres faciemus eo [a] more quo Maio menſe deſcripſi.

XVI. [*De diamoro*] SVCCVM mori agreſtis paululum facies deferuere. Tunc ſucci [ipſius [a]] duas partes, et vnam mellis admiſces, et miſta curabis ad pinguedinem mellis excoquere [b].

XVII. VVAS quas ſeruare volumus, legamus illaeſas, neque acerbitate rigidas, neque maturitate defluentes [a], ſed quibus eſt et granum luce penetrabili [b] ſplendidum, et tactus cum molli iucunditate [c] calloſus. Siqua ſunt corrupta [d] vel vitioſa, reſecemus: nec patiamur intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimenta aeſtiui caloris induruit. Tunc inciſos botryonum tenaces calida pice oportet amburi [e], atque ita in loco ſicco, frigido, et obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi.

XVIII. VITIS cuius fructus humore putreſcit, per latera pampinanda eſt ante trigeſimum vindemiae diem, et ſola frons illa ſeruanda eſt, quae in ſummitate poſita ſolem nimium defendit [a] a vertice.

XIX. SEPTEMBRIS et Aprilis dies horis ſimilibus conferuntur [a].

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XIV
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IV

d) *carpens E.* e) *tuburum* hic et alias *Lugd. E.* f) *et pyris* om. *Lugd. P. E.* g) *et calabrici* om. *P. Calabraci Gr.* [T. XV.] a) *eo* om. *E.* [T. XVI.] a) *ipſius* omitt. *I. B. R. Pal. Lugd. E.* b) *exquoquere* hic et ſaepius *Lugd.* ad *ſpiſſitudinem E.* recte. Sic et Scribon. Compoſ. 208. *coquitur donec habeat mellis ſpiſſitudinem.* [T. XVII.] a) *refluentes Lugd. P. E.* b) *penetrabile et P.* c) *iocund.* hic et fere vbiq. *Lugd. cum mellis ioc. E.* d) *corrupta vel* om. *P.* e) *amburi E.* ſed corr. *ambiri.* [T. XVIII.] a) *defendat E.* melius. [T. XIX.] a) *conferunt E.*

14, 3 ET CALABRICI) Credo, quosdam tuberes, a ſolo, vbi tum bene proueniebant, dictos Calabricos, Palladii forte aeuo notiores, quam Plinio aut ſuperioribus.

14, 3 PROPE SVMMITATEM SVRCVLIS) Nihil ſani extundo, ſi ſana haec eſt lectio. *Surculine repleantur terra cum ſtercore ſubacta?* apage. Quid igitur? ſuſpicor legendum, *qualo, vel fictili vaſe, repletis terra — vsque ad ſummitatem ſurculi*: quae forte ratio vigorem viridem facilius conſeruat ſurculo.

17 ILLAESAS) intactas, recentes, integras. Vide Barthium Adu. 34, 18 vbi eodem modo corrigit Apicium lib. 1, qui ſua ex noſtro exſcripſit. SCHOETTG.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER VNDECIMVS.

TIT. I.

Octobri [a] menſe adoreum ſeremus, ac triticum. Iuſta ſatio [b] eſt a decimo [c]
Calendarum Nouembrium, vsque ad ſextum Idus Decembris regionibus tem-
peratis. Nunc etiam laetamen effertur ac ſpargitur. Hoc etiam menſe ſeremus 2
ordeum, quod dicitur cantherinum. Seritur macra et ſicca terra, vel multum pin-
gui [d]. nam [e] quia hoc ſemine maceſcunt arua, pingui vincitur agro: alteri non habet
quod amplius nocere poſſit [f], cum propter macritatem ſemen aliud ferre non valeat.
laeto agro non [g] eſt ſerendum. Etiam nunc eruum, lupinum [h] et piſum, et ſiſa-
mum [i] ſeremus (vt dixi): ſiſamum vsque ad Idus Octobres, et faſelum, tamen [k] 3
terra pingui, ac reſtibili agro: quatuor modiis iugerum complebimus.

II. hoc menſe lini ſemen ſeremus, ſi placet, quod pro malitia ſui ſerendum non eſt; nam terrae vber [a] exhaurit. Sed ſi velis loco pinguiſſimo, et modice humido, ſeretur in iugero viii [b] modiis. Aliqui macro ſolo [c] ſpiſſum ſerunt: ita aſſequuntur vt linum ſubtile naſcatur.

III. nvnc opportuna vindemia eſt, cuius tempore notanda eſt foecunditas vitium, et notis quibuscunque ſignanda, vt ex [a] his ad ponendum ſarmenta poſſimus eligere. Aſſerit autem Columella, explorari foecunditatem [b] vno anno non poſſe, ſed quatuor: quo numero cognoſcitur vera generoſitas ſurculorum.

IV. hoc

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XI. *ſiue October.* T. I.] a) *Hoc tempore hordeum I. B. R.* Vid. Ian. princ. *Hoc menſe E.* b) *ſatis Lugd.* c) *ſexto Idus Nou. I. B. R. X Kls. P.* d) *ſatis p. E.* e) pro verbis *nam — agro* nihil praeter *hac vincitur Lugd.* *nam — ſerendum* om. *P.* f) *poſſit, quae ſem. al. f. n. poſſit Lugd.* *n. h. amplius, quod n. p. E.* g) *nunc Lugd.* h) *Lupinus I. I — Com.* i) *ſiſannum P.* k) *tamen* om. *P. terra tamen p. aut E.* [T. II.] a) *vbertatem E.* b) *IX. P.* c) *in agro ſolo E.* [T. III.] a) *exilis Lugd.* pro *ex illis.* b) *fertilitatem P.* *vno anno explorari fertilit. non Lugd.*

OCTOBER.

1, 2 LAETO AGRO) h. e. medio inter pinguem nimis et macrum.

1, 2 ETIAM NVNC ERVVM, LVPINVM) Recepi interpunctionem et poſtremae vocis lectionem, quae eſt in primis editionibus cum altera, quomodo vera eſſe poſſit, non videam. Eſt autem talis, *Laeto agro non eſt ſerendum etiam nunc eruum, lupinus, et piſum et ſiſamum. Seremus (vt dixi) ſiſamum* etc.

2 LINI SEMEN) Ex Colum. 2, 10. SCHOETTG.

3 COLVMELLA) Arb. 2. SCHOETTG.

4, 1 ARI-

IV. HOC menſe poſtremo [a], vbi calidi ac ſicci aëris qualitas eſt, vbi exilis et aridus [eſt [b]] campus, vbi collis praeruptus aut macer, vites vtiliſſime [c] ponuntur,
2 de quibus ſatis menſe Februario diſputaui. Nunc locis ſiccis, calidis, exilibus, macris, arenoſis, aridis [d], quaecunque de paſtinis, de vitibus ponendis, putandis, propagandis, reparandis, vel arbuſto faciendo, ante dicta ſunt, rectius fiunt [e], vt contra exilitatem glebae [f] hibernis imbribus adiuuentur. Sic et humorem ſitientibus conferunt, et reciſa vel merſa glacie non adurunt [g], quia talibus locis pruinarum vis et natura neſcitur.

V. POST Idus Octobris [a] ablaqueanda eſt omnis nouella vinea [b] ſeu in paſtino, ſeu in ſcrobibus aut ſulcis, vt amputentur radices ſuperuacuae, quas produxit aeſtate: quae ſi conualuerint, inferiores radices faciunt interire, et ita remanebit vitis in ſummitate ſuſpenſa: quae res eam frigori obnoxiam faciet [c], et calori. Sed hae radiculae non ad ſiccum [d] debent recidi, ne aut plures inde naſcantur, aut noua
2 plaga corpori vitis impreſſa, vi ſecuturi [e] algoris vratur. recidemus autem relicto digiti ſpatio: et ſi placida ibi hiems eſt, apertas relinquemus vites: ſi violenta, ante Decembres Idus operiemus: ſi praefrigida, aliquantum columbini ſtercoris ſub [f] ipſa hieme circa viticularum [g] veſtigia largiemur, quod contra frigus nimium [h] Columella dicit toto faciendum eſſe quinquennio.

VI. HOC tempore idcirco, locis quibus dixi, propagatio melior eſt, quia firmandis radicibus vitis incumbit, cum proferendi palmites [a], eam cura non permouet [b].

VII. HOC menſe aliqui vites et arbores locis calidiſſimis inſerere conſueuerunt.

VIII. NVNC etiam locis calidis et apricis olíueta inſtituemus, more vel ordine quem Februarius [a] menſis oſtendit. Seminaria quoque olearum locis talibus faciemus hoc tempore, et omnia quae ad oleam pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, ſicut poſtea referetur [b]. Hoc tempore ablaqueandae ſunt arbores oleae prouinciis ſiccioribus ac tepidis, ita vt eis a ſuperiori parte humor poſſit induci.
2 Omnem ſobolem conuelli Columella praecepit [c]. mihi autem videtur paucas dimitti ſemper ac ſolidas, ex quibus vel in vetuſtate, matris loco delecta [d] ſuccedat, vel melius

[T. IV.] a) *eſtremo P.* b) *E.* om. *eſt.* c) *vtillime Lugd. vt Iul.* 1, 1. *E.* d) *apricis Lugd. I. B. R. E. apertis Cr.* e) *fuerit Pol.* f) *c. exilem glebam E.* g) *Sic — adurunt* om. *E.* [T. V.] a) *Octobres Lugd. Nouembris et P.* b) *vinea* om. *Lugd. E.* c) *faciet et frigori obnoxiam et c. E.* d) vid. *Morg. I,* 92 it. *II,* 18. e) *ſecuti Lugd.* f) *ſub ipſa hieme* om. *P.* g) *vinculorum E.* h) *nimium* om. *P.* [T. VI.] a) *palmitis Lugd. cum proferendis palmitibus E.* b) *promouet E. Creſc.* [T. VIII.] a) *Februario menſe P.* b) *ſeretur P. refertur E.* c) *praecipit E.* melius. mox *mihi vero.* d) *dilecta Lugd.*

4, 1 ARIDVS [EST] CAMPVS) In Florentt. codd. *eſt* non reperitur; ideoque etiam Commelinus circumpoſitis lineis ſuſpectum habuit. Creſcentius quoque reliqua 12, 10 excerpens, id non tranſcripſit. PONTED.

4, 2 SICCIS, ARIDIS,) Bis in hoc loco idem occurrit, primum *ſiccis*, deinde aridis. Sed τὸ *aridis* vitioſum eſt. Creſcentius 12, 10 tranſcripſit *apertis.* Sed in Florentt. manu exaratis libris ac Vaticc. tum etiam in Regienſi edit. ac Ienſon. *apricis.* PONTED.

4, 2 CONTRA EXILITATEM GLEBAE) Plura tranſcripſit Creſcentius 12, 10 *Vt contra exilitatem glebae, et aëris ſiccitatem, hibernis imbribus adiuuentur.* PONTED.

5 Ex Col. Arb. 5. SCHOETTG.

6 Habet etiam Creſc. 4, 10.

8, 1 FEBRVARIVS MENSIS) Locus eſt tit. 18. Caeterum ex Mediceo forte legendum eſt *Februario menſe oſtendi*, deleta vna literula.

8, 2 COLVMELLA) 5, 9, 13.

8, 3 OLEA-

melius nutrita, et aggestae [e] terrae beneficio, et iam suas habens radices, ad oliuetum faciendum sine cura seminarii transferatur arbuscula. Nunc, si suppetit, intermisso triennio stercoranda sunt olieta locis maxime frigidis. Caprini stercoris sex librae vni arbori, vel cineris modii singuli sufficient. Muscus tamen semper radatur arboribus: et putentur (sicut Columella dicit) octo annorum aetate transacta. Videtur mihi vnoquoque anno sicca et [f] infructuosa cum aliqua debilitate nascentia debere recidi [g]. Quod si fructus arbor laeta [h] non afferet, terebretur Gallica tere- 3
bra vsque ad medullam foramine impresso, cui oleastri informis talea vehementer arctetur, et ablaqueatae arbori amurca insulsa, vel vetus vrina fundatur [i]. Hoc enim velut coitu steriles arbores vberantur, quas tamen durante malitia [k] oportebit inserere. Hoc mense fossas riuosque purgabimus.

IX. GRAECI iubent, si vuam nimius imber infuderit, posteaquam mustum eius primo ardore feruebit, vt ad alia vascula transferatur. Ita propter naturae grauitatem remanens aqua subsidet, et translatum vinum pure seruabitur, relicto quicquid se illi ex imbre miscuerit [a].

X. NVNC oleum viride [a] faciemus hoc genere. Oliuam quam recentissimam, cum varia est, colligis, et si diebus aliquot collegeris, expandis, ne calefiat. si qua ibi putris aut sicca est, remoues. Vbi vero compleueris modum factorii, sales tritos, vel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem mittis per decem modios, tres salis, et molis [b] primo, et sic salitam in nouis canistris esse patieris, vt pernoctet cum salibus, et ducat in se eosdem sapores: ac mane premi incipiat olei

e) *agresti E.* f) *et* om. *Lugd.* g) *resecari Lugd. E.* h) *laetos I. I* —— *G.* mox *non affert E.* i) *infundatur P. funditur E.* k) *si durant, in malitia E.* [T. IX.] a) *miscuerat a. V. E.* [T. X.) a) *viride* om. *E.* b) *molis. Pro decem modiis tres salis et molles salis E.*

8, 3 OLEASTRI INF. TALEA) *oleastri epiurum* vocat Nou. 7, 14.

9 GRAECI) Democr. Geopon. 7, 4. SCHOETTG.

10, 1 OLEVM VIRIDE) ex oleis viridibus et recentibus, Graeci vocant ὀμφάκινον. Vide Apuleium Geop. 9, 19 vnde noster sua sumsit. SCHOETTG.

10, 1 TRES SALIS, ET MOLIS PRIMO) Locum hunc quamuis in manu exaratis libris sic repertum neque syncerum neque fortasse integrum opinor; nam primum illud *tres salis* quid significet, incertum habeo. Si enim modios salis tres intelligamus, in decem oliuarum modios addendos, (quid namque aliud suspicari possumus?) in absurdum incidimus, quippe cum modius 22 sextarios contineat, vt docet Isid. L. 14; fit vt decem oliuarum modiis 66 salis sextarios misceamus, nimirum senos sextarios cum dimidio et $\frac{1}{10}$ cum singulis modiis. Qui modus longe illum excedit, quem Colum. 12, 50 seruandum praeceperat ad hunc modum: *adiectis binis sextariis integri salis in singulos modios.* Iam vero quod sequitur, *et molis,* primo multa deficere, vt opinor, ostendit, si ea attendantur, quae idem Pallad. 12, 17 de conficiendo oleo memoriae mandauit: Sed non solum multa esse elisa censeo, verum etiam alio loco quae supersunt collocata. Nam primum oliuae purgantur, deinde molis leuiter suspensis subiiciuntur, vt amurca aliquatenus exprimatur, spargitur mox sal, et interposita nocte maiori vi mane oliuae premuntur. Haec omnia ex Columella percipere possumus 12, 50, 9 *Cum primum,* inquit, *baccae variare coeperint* etc. Id Apuleius in *Geop.* 9, 19 ὅταν οὖν τὰς ἐλαίας ἀρχομένας περκάζειν ἴδῃς et reliqua vsque κάλλιστα γὰρ φυλάξει. Quapropter (si licet coniecturis indulgere) haec erit Palladii de oleo viridi conficiendo sententia: *Vbi vero compleueris modum factorii, praelo oliuas subiicias, et molis primo leuiter suspensis premito, vt amurca aliquatenus exprimatur: deinde sales tritos, vel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem mittis per decem modios sextarios* (τὸ enim *tres* primam *sextarii* syllabam fuisse reliquis elisis, opinor) *salis XX, et sic salitam in nouis* etc. PONTED.

10, 1 ET MOLIS PRIMO) in mola olearia, quae *trapetum* vocatur, et manu circumduci potest, vt ex Apuleii l. c. constat. *Primo* i. e. prius, vel ante. SCHOETTG.

 11, 1 NVNC

2 olei meliorem fluxum redditura, ſalis ſapore concepto. canales ſane, et omnia re-
ceptacula olei, calida aqua prius lauabis, vt nihil de anni praeteriti rancore cuſto-
diant. Focos etiam non propius admouebis, ne olei ſaporem fumus inficiat. Nunc
menſe poſtremo locis ſiccis et calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

XI. MENSE Octobri ſerenda ſunt intyba, quae hiemi [a] ſeruiant. Amant
humores et terram ſolutam. Arenoſis et ſalſis locis atque maritimis ſumma pro-
veniunt. Area his planior apparetur, ne radices eorum terra fugiente nudentur.
Quatuor foliorum transferantur ad locum ſtercoratum. Nunc plantae cardui po-
nuntur: quas cum ponemus, radices earum ſummas ferro reſecamus, ac fimo tin-
gimus: ternum [b] pedum ſpatio ſeparamus incrementi cauſa, pedali ſcrobe depoſi-
tas binas aut ternas. cinerem ſaepe ſub hieme diebus ſiccis, fimumque miſcebi-
2 mus [c]. Hoc menſe ſinapim ſeremus. terram diligit aratam [d], et ſi fieri poteſt,
congeſticiam, quamuis vbicunque naſcatur. ſarculari debet aſſidue vt reſpergatur
puluere, quo fouetur. non minus gaudet humore [e]. De quo ſemen legere diſpo-
nis, ſuo loco eſſe patieris; quod ad eſcam parabis, robuſtius facies transferendo.
In ſinapi vetus ſemen inutile eſt, vel ſationi, vel vſui: quod dentibus fractum, ſi
intus viride videbitur, nouum eſt: ſi album fuerit [f], vetuſtatem fatetur. Hoc
3 menſe malua ſerenda eſt, quae occurſu hiemis ab incrementi longitudine reprime-
tur. loco pingui delectatur, et humido: gaudet laetamine. Transferuntur plantae
eius, cum coeperint folia quatuor habere, vel quinque. melius comprehendit eius
planta quae tenera eſt: maior enim translata languebit. ſapor illis [g] melior eſt, ſi
non transferantur. ſed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas con-
ſtitues, aut lapillos. Rara ponenda eſt, ſarculo delectatur aſſiduo. ſic liberandae
ſunt herbis, ne motum ſentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias
4 in radice, ſeſſiles fient. Nunc etiam locis temperatis et calidis anethum ſeremus.
Cepullae [h] ſeruntur etiam hoc menſe, vel menta, et paſtinaca, thymum et origa-
num, et cappar [i] menſis initio. Item betam locis ſiccioribus, necnon armoraceam
ſeremus, vel transferemus ad culta, vt melior [k] fiat: nam haec agreſtis eſt rapha-
5 nus. Nunc porrum verno ſatum transferre debemus, vt creſcat in caput [l]. ſane
ſarculis

[T. IX.] a) *hiemi I. B. R. Lugd. hieme E.* et alii. mox *terram ſolutam arenis. Et ſ. E.* b) *ternorum P.* c) *miſcemus Lugd.* d) *arentem E.* e) *humore de quo — diſponis: ſuo — patieris quod — parabis. robuſtius Com. non nimis g. E.* f) *eſt P.* mox *fatebitur E.* g) *enim P. Lugd.* h) *Item cepullae I. B. R.* i) *capparis Palat. capar. E.* k) *mollior P.* l) *in capite E.*

11, 1 NVNC PLANTAE CARDVI) Creſc. 6, 27.

11, 3 MALVA SERENDA EST) Quae de Malua hoc in loco traduntur, ad Lactucas magis pertinere videntur. Quis enim nouerit *Maluas ſeſſiles fieri*, vt hic docetur: *ſi transferendis plantis nodum facias in radice, ſeſſiles fient?* At in Lactucis hoc familiare eſt, ſeſſilesque Lactucae plurimum apud veteres celebrabantur, hinc cecinit Martialis (3, 47) *Illic videres frutice nobili caules: Et vtrumque porrum, ſeſſilesque Lactucas.* Plinius 19, 8 de Lactucae generibus: *Tertium ſeſſile quod Laconicon vocant.* Praeterea Florentinus Geop. 12, 13 qua ratione ſeſſiles fiant, tradit: Εἰ δὲ βούλει θρίδακας ποιῆσαι φιαλωτὰς καὶ πολυφύλλους, καὶ μὴ ἐκκαυλεῖν, ἀλλὰ χαμαιζήλους εἶναι, μεταφυτεύσας αὐτὰς πότιζε· ὅταν δὲ μέγεθος παλαιστιαῖον ἔχωσι, περιορύξας αὐτὰς, ὥστε φαίνεσθαι τὰς ῥίζας, περίπλασσε κόπρῳ βοείᾳ νεαρᾷ, καὶ προσχώσας εὐθὺς ἄρδευε· ὅταν δὲ αὐξηθῶσιν, ἐπίσχισον τὸν βλαστὸν ὀξυτάτῳ σιδήρῳ, καὶ ἐπίθες ὄστρακον ἀπίσσωτον, ὅπως εἰς τὸ πλάτος τὴν αὔξησιν, καὶ μὴ εἰς τὸ μῆκος λαμβάνωσιν. *Si autem velis lactucas ſeſſiles facere, et folioſas, et in caulem non excreſcere, ſed humiles, et ad terram depreſſas eſſe, transplantatas rigato. Cum autem ad altitudinem palmi creuerint, circumfode ipſas, vt appareant radices; et ſtercore bubulo recenti obrue*

ſarculis circumfodiatur aſſidue, et comprehenſa porri planta velut tenacibus alleuetur [m], vt inanitas ſpatii, quae radicibus ſuberit, incremento capitis ſuppleatur. Ocimum quoque etiam nunc ſeremus, quod citius naſci fertur hoc tempore, ſi aceti imbre leuiter ſpargatur infuſum.

XII. CVI placet curas agere ſaeculorum, de palmis cogitet conſerendis. Hoc igitur menſe dactylorum non veterum, ſed nouorum ac pinguium recentia oſſa debebit obruere, terrae cinerem miſcere. ſi plantam velit, ponenda [a] eſt Aprili menſe, vel Maio. Locis delectatur apricis et calidis. Fouenda eſt, vt creſcat, humore. Terram ſolutam, vel ſabulonem requirit, ita tamen, vt quando planta deponitur [b], circa eam, vel ſub ea pinguis terra fundatur. annicula transferatur aut bima, Iunio menſe vel Iulio incipiente. circumfodiatur aſſidue, vt [c] rigatione [d] 2
continua [e] aeſtatis vincat ardores. Aquis palmae aliquatenus ſalſis iuuantur, quae infici debent ſalibus, etiam [f] ſi tales eas natura non [g] praebuit. Si aegra eſt arbor, feces vini veteris ablaqueatae oportet infundi, vel radicum ſuperuacua capillamenta decidi, vel cuneum ſalicis interfoſſis radicibus premi. Conſtat autem locum prope nullis vtilem fructibus, in quo palmae ſponte naſcuntur. Piſtacia ſeruntur 3
autumno, menſe Octobri, et [h] ſobole et nucibus ſuis: ſed melius ipſa piſtacia iuncta ponuntur, mas ac foemina. marem dicunt, cui ſub corio velut oſſei longi videntur latere teſticuli. Qui diligentius facere voluerit, pertuſos caliculos, et ſtercorata

m) *alleuetur — radicibus* om. *P.* [T. XII.] a) *palmam ponendam curabimus Apr. P.* b) *diſponitur Lugd. E.* c) *et P. Lugd.* d) *rigationem P. Ienſſ.* e) *continuos Lugd. I. B. R.* f) *etſi I. B. R. ſi* om. *P.* g) *non* om. *E.* h) *et* om. *I. B. R.*

obrue, et ſtatim riga. Vbi autem creuerint, germen acutiſſimo ferro ſinde, et teſtam non picatam impone, quo in latitudinem, et non in longitudinem augmentum capiant. Horum nonnulla et Palladius commemorat hoc loco: *Sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas conſtitues aut lapillos.* Idem de lactucis 2, 14 *Latior ſit, ſi rara ponatur, vel cum producere incipiet caulem, eo leuiter inciſo, gleba prematur aut teſta.* Quod in lactucis fieri etiam Columella declarat 11, 3 *quae* (lactuca) *quo tardius caulem faciat, cum aliquod incrementum habuerit, exiguam teſtam media parte accipiat, eo quaſi onere coërcita in latitudinem ſe diffundit.* Haec tamen adieciſſe ſufficiat, nam *maluane* an *lactuca* (quamuis haec potior videatur) ſit legendum, iniudicatum relinquo. PONTED.

12, 1 CVRAS AGERE SAECVLORVM) de poſteritate bene mereri plantatione illarum arborum, quae ſero fructus ferre ſolent. Fortaſſe noſter ante oculos habuit verba Caecilii in Synephebis a Cicerone Tuſc. quaeſt. 1, 14 et de Senect. c. 7 conſeruata: *Serunt arbores, quae alteri ſaeculo proſint.* SCHOETTG.

12, 1 DACTYLORVM) Deſcripſit Creſc. 5, 23. De cultu palmarum Leontinus Geop. 10, 4 et 5.

12, 1 SABVLONEM) Theophr. hiſt. plant. 2, 8 φιλεῖ δὲ χώραν ἀμμώδη. et p. p. πανταχοῦ γὰρ ὅπου πλῆθος φοινίκων, ἀμμώδεις αἱ χώραι. SCHOETTG.

12, 1 CIRCA EAM — PINGVIS TERRA) Seuere nimis Plinius 17, 5 *Terram terra emendari, vt aliqui praecipiunt, ſuper tenuem pingui iniecta, aut gracili bibulaque ſuper humidam ac praepinguem, dementia operae eſt. Quid enim poteſt ſperare, qui talem colit.* Mixturam illam v. g. Theophraſtus de cauſis plant. 3, 15, itemque Col. 2, 16, 4 commendant, et vſus recentiorum comprobat.

12, 2 CIRCVMFODIATVR ASSIDVE) Creſc. 5, 23: *Circumfodiatur aſſidue vt irrigatio continua aeſtatis vincat ardores.* An: *Circumfodiatur aſſidue, et rigatio continuos aeſtatis vincat ardores.* nam circumfodiendo non rigamus, ſed et circumfodere et rigare ſaepe debemus. Vernacula Palladii interpretatio: *Se li lauori ſpeſſo a' piedi, è ſpeſſo ſ' inacqui.* Repoſui porro *continuos*, vt edidit Ienſon. pro *continua*, quoniam non continua debet eſſe rigatio, vt continui ſunt per aeſtatem ardores. PONTED.

12, 2 SI AEGRA EST ARBOR) Deſcr. Creſc. 5, 23.

12, 3 PISTACIA) Ex Damogeronte Geop. 10, 12. SCHOETTG.

12, 4 CE-

corata terra repletos parabit, et in his piſtacia terna conſtituet, vt ex omnibus germen quodcunque procedat: quod, vbi conualuerit planta, hinc facilius transferatur menſe Februario. Amat locum calidum, ſed humectum [i], et rigatione gaudet, et ſole. Inſeritur terebintho menſe Februario vel Martio: at [k] alii amygdalo inſeri
4 poſſe firmarunt. Ceraſus amat caeli ſtatum frigidum, ſolum vero poſitionis humectae. in tepidis regionibus parua prouenit. calidum non poteſt ſuſtinere. montana vel in collibus conſtituta regione laetatur. Ceraſi plantam ſilueſtrem transferre debemus menſe Octobri vel Nouembri, et eam primo Ianuario, cum [l] comprehendit, inſerere. Plantaria vero creari poſſunt, ſi praedictis menſibus ſpargantur po-
5 ma, quae ſumma facilitate naſcentur. Ego ſic huius arboris facilitatem probaui, vt virgulta ex ceraſo pro adminiculis [m] per [n] vineam poſita in arborem proſiluiſſe confirmem. Et Ianuario menſe ſeri poteſt. Inſeritur menſe Nouembri melius [o], vel [p], ſi neceſſe ſit, extremo Ianuario. Alii et Octobri inſerenda eſſe dixerunt. Martialis in trunco inſeri iubet. mihi inter corticem et lignum feliciter ſemper euenit. qui in trunco inſerunt [q], ſicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quae [r]
6 circa eſt, auferre debebunt; quam [s], ſi remanſerit, inſitis nocere manifeſtat. In ceraſis hoc ſeruandum eſt, et in omnibus gummatis [t], vt tunc inſerantur, quando his [u] vel non eſt, vel deſinit gumma [x] effluere. Ceraſus inſeritur in ſe, in pruno, in platano; vt alii, in populo. amat ſcrobes altas, ſpatia largiora [y], aſſiduas foſſiones. Putari in ea putria et ſicca [z] debebunt, vel quae denſius arctata protulerit, vt
7 rareſcat [a]. fimum non amat, atque inde degenerat. Ceraſa vt ſine oſſe [b] naſcantur [c], fieri Martialis hoc dicit. arborem teneram ad duos pedes recides, et eam vſque ad radicem findes, medullam partis vtriusque ferro [d] curabis abradere, et ſtatim vtrasque partes in [e] ſe vinculo ſtringis, et oblinis fimo, et ſummam partem, et laterum diuiſuras. poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. hanc arborem ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeres, et [f], vt aſſerit, ex his ſine oſſibus poma naſcentur. Si ceraſus concepto humore putreſcit, in trunco foramen accipiat, quo poſſit
8 educi. Si formicas patitur, ſuccum portulacae debebis infundere, cum aceti media parte permiſtum, vel vini fecibus truncum arboris florentis adlinire [g]. Si aeſtu Canicularum [h] fatigatur, trium fontium ſingulos ſextarios ſumtos poſt ſolis occaſum radicibus [i] arboris iubeamus influere ſic, ne remedium luna deprehendat [k]. vel herbam ſymphoniacam circa arboris truncum torquebimus in coronam, vel [l] ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Ceraſa non aliter quam in ſole vſque [m] ad

i) *humidum E.* k) *vel vt P. vt Lugd. vt alii, et amygdalo E.* mox *affirmant.* l) *cum prehendit Lugd.* mox *ſerere E.* m) ſic *Lugd. ammin.* al. n) *per vineam* om. *P.* o) *melius* om. *P.* p) *vel* om. *Lugd.* q) *conſerunt Lugd. I. B. R.* r) *quae circa eſt* om. *P.* s) *quae I. I — G. quam — manifeſtat* om. *P.* t) *gumminatis Lugd. E.* u) *bis I. B. R. his vel non eſt, vel* omitt. *P.* x) *gummen I. B. R.* it. *Pal. et Lugd. germen E. gummi Iuntt.* y) *longiora I. B. R.* z) *putrida vel ſicca E.* a) *areſcat Cr. E.* b) *oſſa* hic et mox *Lugd.* c) *ita* inſ. *P. E. ſic* inſ. *Cr.* d) *ferro* om. *E.* e) *in ſe* om. *P. Cr.* f) *et vt aſſerit* om. *P.* g) *adline I. B. R.* h) *Canicularium Lugd. P.* i) *radicibus infundes, ſed ne etc. P.* k) *apprehendat. Herb. P.* l) *vel ex - - faciemus* abeſt *P.* m) *vſque ad rugas* abeſt *P.*

12, 4 CERASVS) Pleraque de ceraſo tranſtulit in opus ſuum Creſc. 5, 5. Habet Creſcentius, non modo 5, 5; ſed etiam 8, 7.

12, 5 INSERITVR MENSE NOVEMBRI) Ex Plinio 17, 14. SCHOETTG.

12, 7 CERASA VT SINE OSSE)

12, 8 CERASA NON ALITER) Immo et recentia ſeruantur, vt docet Pamphilus Geop. 10, 42. SCHOETTG. Hodie etiam tralaticium eſt ceraſa

ad rugas ſiccata ſeruantur. Menſe Octobri aliqui mali arborem calidis et ſiccis re- 9
gionibus ponunt, et cydonia circa Nouembres Calendas, et ſorbum vel amygdala[n]
in ſeminariis obruunt, et pini ſemen aſpergunt. Hoc menſe poma condienda ſunt,
atque ſeruanda eo more, quo in[o] ſingulorum titulis continetur, velut quaeque ma-
tura proceſſerint.

XIII. HOC etiam menſe aluearia caſtrabuntur, more quo dictum eſt. quae tamen oportet inſpicere, et ſi abundantia eſt, demere: ſi mediocritas, partem mediam relinquere pro hiemis inopia: ſi vero ſterilitas apparet in cellis, nil prorſus auferre. Mellis vero et cerae ſuperius eſt demonſtrata confectio.

XIV. NE[a] lecta praetercam, quae Graeci ſua fide media de condiendi vini
genere diſputarunt, demonſtrare curaui: qui vini naturam tali ratione diſcernunt,
et hanc in eo volunt eſſe diſtantiam, vt quod dulce eſt, grauius dicant; quod album, et
aliquatenus ſalſum, conuenire veſicae; quod croceo colore blanditur, digeſtioni
accommodum[b]; quod album et ſtypticum, prodeſſe ſtomacho laxiori; transmarinum,
pallorem facere, et tantum[c] ſanguinem non creare: vuis[d] nigris fieri forte[e], ru- 2
beis ſuaue, albis vero plerumque mediocre. In condiendo ergo[f] vino aliqui Grae-
corum muſtum decoctum ad medietatem vel tertiam partem vino adiiciunt. Alii
Graeci ita[g] iubent, aquam marinam mundam[h] de puro et quieto mari, quam an-
no ante compleuerint, reſeruari: cuius talem eſſe naturam, vt et ſalſedine vel ama-
ritudine per[i] hoc tempus careat et odore; et dulcis fiat[k] aetate. ergo eius octo- 3
geſimam partem muſto admiſcent, et gypſi quinquageſimam. poſt tertiam dein-
de diem fortiter commouent, ac pollicentur non aetatem ſolum vino, ſed ſplendo-
rem quoque coloris afferre. Oportet autem nona quaque die vinum moueri atque
curari: vel[l] ſi tardius, vndecima. frequens enim reſpectus faciet iudicare, vtrum
vendenda ſit ſpecies[m], an tenenda. Quidam reſinae ſiccae[n] tritae vncias tres do-
lio immergunt et permouent, et vina diuretica ſic fieri poſſe perſuadent. Muſtum 4
vero, quod per pluuias frequentes leue eſt, ſic curari[o] debere iuſſerunt, quod
probari

n) *amygdalas I. B. R. E.* o) *in* om. *Lugd.* [T. XIV.] a) *nunc Lugd. neglecta praeterea E.* mox om. *ſua. media* videtur eſſe gloſſa hominis barbari. b) *conuenire P.* c) *tamen P.* d) *Vis P.* e) *fronte P.* f) *igitur vinum Lugd.* g) *ita* om. *P. Aliqui Gr. ita E.* h) *a. m. ſumendam E.* i) *pro hoc tempore I. B. R.* k) *fiat. Aeta ergo hac eius Lugd. aeſtate E.* l) *ſed P. et E.* m) *ſpecies* om. *E.* et habet *vtrum vendenda ſint an tenenda.* n) *ſiccae* om. *E.* et ſatis eſt *tritae.* o) *cicitari E.*

cerafa condire aceto; ne de ſaccharo dicam, cuius vſum noſtris incognitum fuiſſe apparet, et pluribus docuit Salmaſius.

13 DICTVM EST) Iun. 7, 2.

14, 1 GRAECI) Quaedam ex hoc capite exſtant in Geoponicis, qui nomine Graecorum apud noſtrum intelligendi ſunt: ea ſuo loco citabimus. Plurima vero in iis non adparent, quia eos non integros habemus; ſed tantum fragmenta certarum materiarum a Caſſiano Baſſo collecta. SCHOETTG.

14, 1 MEDIA) ſubſidia, adiumenta. Latinitatis hanc vocem poſt alios viros doctos damnauit Cellarius Antibarbaro c. 3. p. 186. Sed hic locus contrarium docet. Quum tamen iam cadente Latinitate vixerit Auctor noſter, nollem vſum huius vocis nimium frequentari. SCHOETTG. Fuit, qui putaret, *mediam fidem* Graecorum hic dici, h. e. dubiam, vt Liu. 39, 39 *medium reſponſum* vocatur. Mihi veniebat in mentem ſuſpicari, *mendacia* fuiſſe in autographo, quae contracta voce in *media* abierint. Quoties *mendacii* arguatur Graecia, numero comprendere non eſt.

14, 2 IN CONDIENDO ERGO) Creſc. 4, 42.

14, 2 ALII GRAECI) Coi ſcilicet, quod indicat Plin. 14, 8. SCHOETTG. Adde Cat. c. 105.

14, 4 MVSTVM VERO) Haec Democritus Geop. 7, 4. SCHOETTG.

probari guſtu ipſius poterit. Omne muſtum decoqui iubent, donec pars eius vigeſima poſſit abſumi: melius quoque fieri, ſi centeſimam partem [p] gypſi adiicias. Lacedaemonii vero, eouſque decoquere, donec vini quinta pars pereat, et quarto
5 anno vſibus miniſtrare. Suaue vinum de duro fieri docent, ſi ordeacei pollinis cyathos [q] duos ſimul cum vino ſubactos mittas in vini vaſculo, et hora vna ibi eſſe patiaris. Aliqui feces vini dulcis admiſcent. Aliqui [r] addunt glycyrhizae [s] ſiccae aliquantulum, et vtuntur, cum diu vaſorum commotione miſcuerint. Vinum quoque intra [t] paucos dies optimi odoris effici, ſi baccas myrti agreſtis montanas, ſiccas et tunſas mittas in cadum, et decem diebus requieſcere patiaris: tunc coles et vtaris. Vitis etiam flores arbuſtiuae collectos in vmbra ſiccare curabis. Tunc diligenter tunſos et cretos habebis in vaſculo nouo, et cum volueris, tribus cadis vnam floris menſuram, quam [u] Syri choenicam [x] vocant, adiicies, et ſuperlines
6 dolium, et ſexta vel ſeptima die aperies et vteris. Vinum fieri ad potandam ſuaue [y] ita dicunt: Foeniculi vel ſatureiae ſingulorum congruum modum vino immergi atque turbari, vel fructum quem duae nuces pineae produxerint, torrefactum et linteo ligatum mitti in vaſculo, ac ſuperliniri [z], et vſui eſſe quinque diebus exactis.
7 Vinum autem [a] velut vetus effici de nouello, ſi amygdala amara, abſinthium, pini [b] frugiferi gumen, foenum Graecum ſimul frangas [c] quantum ſufficere aeſtimaris, et pariter tundas, et ex his vnum cyathum per amphoram mittas, et [d] magna vina conficies. Si vero ſenſeris peccatura, huic confectioni aloën, myrrham, crocomagma, ſingula modis aequalibus [e] tunſa et in puluerem redacta cum melle miſce-
8 bis, et vno cyatho vnam amphoram condire curabis. Anniculum quoque vinum vt [f] longam ſimulare videatur aetatem, meliloti vnciam vnam, glycyrhizae vncias [g] tres, nardi celtici tantundem, aloës epatices [h] vncias duas tundis [i] et cernis, et in ſextariis

p) *partem* om. *E.* bene. mox *Lacedaemonios E.* q) *quatos Lugd.* hic et *ſ.* 7. *Cados E.* mox *ibidem eſſe p.* r) *Aliqui — miſcuerint* om. *P. Alii E.* s) *glyciridiae I. B. R.* hic et al. *Lugd.* qui mox *glycuridiae.* t) *intra Lugd. inter* reliqui. u) *quam — vocant* om. *P.* x) *Sirichinicia E. chinicā I. B. R. Kynicam Lugd. chenicam I. I — G. quam Syriacam vocant Cr.* y) *v. ſ. optimum et ſuave — ita docent E.* z) *ſuperlini E.* a) *autem* om. *P.* b) *pini gummi foenum graecum I. B. R. pini gummam et fenugrecum Cr.* pro *gumen* habet *ſemen Lugd.* c) *fricas Cr. Lugd. frigas E.* mox *aeſtimas* d) *et magna — curabis* om. *P.* e) *ſingula ſingulis aequaliter E.* f) *non P. vel Lugd.* g) *vncias* om. *P.* h) *epatites Lugd. I. B. R. epatici I. I — G. epat. vncias duas* om. *P.* i) *tendis, et in etc. P.*

14, 5 DE DVRO) amaro, acerbo. Virg. Georg. 4, 101 *Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida, et durum Bacchi domitura ſaporem.* Sic nos quoque dicimus: *Es ſchmeckt hart, härtlich.* SCHOETTG.

14, 5 GLYCIRHIZAE) Notabilis eſt lectio ſupra propoſita, quae *z* in *di* mutat, vt viciſſim factum in *Zabolus, zeta.* Origo eſt pronunciationis conuenientia, cum blaeſum quid in z litera audiretur.

14, 5 QVAM SYRI CHOENICAM VOCANT) χοῖνιξ non Syrorum eſt ſed Graecorum menſura, eaque et aridorum et liquidorum. Eſt autem menſura quatuor ſextariorum, quod teſtatur Rhemnius Fannius de ponderibus et menſuris v. 69. Vide Euſtathium ad Odyſſ. T. 28. Eduard. Bernardum de ponderibus et menſ. lib. 1 p. 29. Terminationem primae declinationis praeter noſtrum hic, et 12, 20, 1 comprobat etiam Paullus Feſti abbreuiator: *Choenica, menſurae genus.* In choenice non ſedendum eſſe, Pythagoreorum eſt dogma de quo Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς 17, 6; Euſtathius l. c. Bapt. Pius ann. poſt. c. 36.

14, 7 VINVM AVTEM VETVS) Ex Damogeronte Geopon. 7, 24. Add. Creſc. 4, 42.

14, 7 PINI FRVGIFERI) Ita conſtanter, quicunque poſteriorem vocem libri agnoſcunt. Cum vero *pinos* vix maſculino genere dici poſſe videatur, et praeterea de hac arbore *reſina* potius dicatur, quam *gumen* aut *gumma*: cogitabam, an *ſpini frugiferi* legendum ſit: quod tanto magis placet, quia etiam *ſpinum ſterilem* agnoſcit noſter de inſit. v. 63.

14, 9 VINA

ſextariis quinquaginta cochlearia ſex reconde, et vas ponis in fumo. In album [k] 9
colorem vina fuſca mutari [aſſerunt [l],] ſi [m] ex faba lomentum factum vino quis ad-
iiciat, vel ouorum trium lagoenae infundat alborem, diuque commoueat, ſequen-
ti die candidum reperiri: quod [o] ſi ex Afra piſa lomentum adiiciatur, eadem die
poſſe mutari. Vitibus quoque hanc eſſe naturam, vt alba vel nigra ſi redigantur 10
in cinerem, vinoque adiiciantur [p], ei vnamquamque formam ſui coloris imponere,
vt [q] ex nigra fuſcum, candidum vero reddatur ex alba [r]; ea ratione ſcilicet, vt com-
buſti ſarmenti cineris modii vnius menſura mittatur in dolio, quod habebit am-
phoras x, et triduo ſic relictum poſt operiatur ac lutetur: album vel (ſi ita viſum
fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoque aſſerunt ex 11
molli forte ſic fieri: Altheae, hoc eſt, ibiſci, folia vel radices, aut eius caulem te-
nerum decoctum mitti, aut gypſum, aut ciceris cotulas duas, aut cupreſſi pilulas [s]
tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apii ſemen, aut cinerem ſarmen-
torum, cui vis flammae [t] corpus reliquit exile, omni ſoliditate detracta. Vinum
vero eadem die ex auſtero lympidum atque optimum fieri, ſi grana piperis [u] de- 12
cem, piſtacia [x] viginti, adiecto modico vino, ſimul conteras, et in ſex vini ſexta-
rios mittas, diu omnibus ante commotis, tunc [y] requieſcere patiaris, et coles vſui
mox futurum. Item feculentum ſtatim [z] lympidum reddi, ſi VII pini nucleos in
vnum vini ſextarium [a] mittas, diuque commoueas, et paululum ceſſare patiaris:
mox ſumere puritatem, colarique debere, et in vſum referri. Item (quod Creten- 13
ſibus oraculum Pythii Apollinis monſtraſſe memoratur) fieri ſic candidum, et ſu-
mere vetuſtatis ſaporem, ſi ſquinuanthos [b] vncias quatuor, aloës epaticae [c] vncias
quatuor, maſtici [d] optimi vnciam vnam, caſſiae fiſtulae vnciam vnam [e], piperis vn-
ciam vnam, ſpicae [f] Indicae ſemunciam, myrrhae optimae vnciam vnam, thuris
maſculi non rancidi [g] vnciam vnam: tundis vniuerſa, et in tenuiſſimum puluerem cri-
bro

k) *album vinum fuſca P.* l) *aſſerunt* om. *P. Pal. Lugd. E.* m) *ſi quis ouorum trium albuginem infundat diuque P.* o) *quod ſi — mutari* om. *P.* p) *imponantur P.* q) *vt — fuſcum* om. *P.* r) *rubeo et albo Cr.* s) *pillulas I. I — Com.* t) *flaminis Lugd. cuius flamma E.* u) *pip. piſtacei XX Cr.* x) *piſtacea viginti* om. *P.* y) *tunc* om. *P.* z) *in* inſ. *I. B. R.* a) *in vini ſextarium E.* om. *vnum* bene. b) *ſquinarias P. ſquinantos I. B. R. ſquinnatos I. I — G. ſquinuanthos* etiam *Lugd. E.* c) *epaticae vncias* om. *P. epatites etc. I. B. R. epatici I. I — G.* d) *maſticis optimae Lugd. I. B. R. maſticis optimi I. I — G.* e) *vnam piperis — rancidi vnc. vn.* om. *I. B. R.* f) *ſpinae Gr. G.* g) *radici Lugd.*

14, 9 VINA — FVSCA) non fuſci coloris, ſed corrupta, quorum indicium eſt color fuſcus, vt exiſtimat Barthius Adu. 23, 13 qui ibidem ex multis auctoribus probat, τὸ *fuſcum* et *fuſcare* pro corrupto et corrumpere frequenter adhiberi. SCHOETTG. Apic. 1, 6 *vinum ex atro candidum ſic facies. Lomentum ex faba factum, vel ouorum trium alborem in lagoenam mittis, et diutiſſime agitas, alia die erit candidum. Et cineres vitis albae idem faciunt.* Trium ouorum albumine οἶνον διαυγῆ ποιῆσαι etiam docet Fronto Geop. 7, 22.

14, 10 VITIBVS QVOQVE) Hanc ſectionem habet Creſc. 4, 41. Fundus forte eſt Varro Geop. 7, 21.

14, 10 IMPONERE) Vtrum, Graeca eſt conſtructio, ὥστε ἐπιτιθέναι.

14, 11 VINVM QVOQVE) Habet Creſc. 4, 42. Omnes forte debent Paxamo Geop. 7, 23.

14, 12 VINVM VERO) Creſc. 4, 40.

14, 13 CRETENSIBVS) Videndum, an hic locus non contradicat doctiſſimo Bentleio, qui ad Horat. Car. 1, 36, 10 negat vllos veterum Romanorum vini Cretici mentionem facere. Nam hic quidem de paſſo non eſt ſermo, ſed de vino conditura emendato ea, quam ipſe Pythius Apollo dicitur docuiſſe, vt vel inde appareat, celebritatem aliquam Cretenſis vini fuiſſe, quam a natura non haberet bonitatem arte ſupplente.

14, 13 SQVINVANTHOS) *Squinu* pro σχοίνου in Mſ. Pal. extare ait in Ind. Sylburgius. *Scinoanthos* ſcribit Vegetius Artis Veter. 1, 59. Ergo haec vox notat σχοίνου ἄνθος. Intelligitur

S 2 autem

14 bro excutiente deducis. Cum vero muſtum ferbuerit, deſpumabis, et omnia vua-
rum grana, quae feruor [h] in ſummum reiecit [i], expelles. Tunc gypſi triti atque
cribrati tres Italicos ſextarios mittis in vini amphoras decem, prius [k] tamen partem
quartam vini condiendi in alia vaſa transfundes, et ita gypſum adiicies, et dolium
15 viridi ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. tertia vero die, ex ſupraſcri-
ptis [l] pulueribus quaterna cochlearia completa modeſtius [m] in denas vini ampho-
ras mittes, et vini, ſicut ſupradictum eſt, quartam partem, quam alibi diffuderas,
ſuperadiicies, et dolium replebis, et item diu agitare curabis, vt ſpecierum vis
16 omne muſti [n] corpus inficiat. tunc operies atque oblinies [o], relicto breui forami-
ne, quo aeſtuantia vina ſuſpirent. Sed exemtis quadraginta diebus, et hoc ſpira-
culum claudis, et deinde [p] vt libuerit, guſtas. Illud [q] memento ſeruare prae cae-
teris, vt quoties [r] vinum mouetur, inueſtis puer hoc, aut aliquis ſatis purus effi-
ciat. Linimentum quoque dolii non gypſo, ſed ſarmentorum cinere debebis in-
17 ducere. Item vinum, quod ſalutare contra peſtilentiam ſit, et ſtomacho proſit,
fieri hoc genere fertur: in optimi muſti metreta vna ante quam ferueat, tunſi ab-
ſinthii octo vncias linteo inuolutas demittes, et exactis XL diebus curabis auferre.
18 id vinum refundis lagoenis [s] minoribus, et vteris. Nunc condiunt, primo amne
muſti ſpumantis egeſto, quibus moris eſt gypſo vina medicari. Sed ſi natura le-
nius [t] vinum eſt, et ſaporis humecti, in congiis centum, duos gypſi ſextarios mi-
ſiſſe ſufficiet. Quod ſi vinum naſcitur virtute ſolidius, medietas abunde praedictis
poterit ſatis eſſe menſuris.

XV. NVNC roſatum ſine roſa facies ſic. Folia citri viridia ſporta palmea miſſa in muſti nondum feruentis vaſe depones, et claudes, et exemtis quadraginta diebus melle addito, ad modum roſati, cum placebit, vteris.

XVI. Hoc menſe, omnia quae locis ſuis leguntur [a], ex pomis vina conficies.

XVII. [*De*

h) *feruens Lugd. I. B. R.* i) *ereſſit in ſummum P. regeſſit Lugd.* k) *poſt I. B. R.* l) *ſupradictis P. E.* m) *modeſtius* et *denas* om. *P.* n) *mixtum P.* o) *illinies P. adlinis I. B. R. E. adlines I. I — G.* optimum forte *oblines.* p) *deinde* om. *P. cum libuerit Lugd. E.* q) *Illud — inducere* om. *P.* r) *quotiens Lugd.* s) *laguenis* hic et al. *Lugd.* t) *lentum P. leuius I. I — G.* [T. XVI.] a) *q. locis leguntur ſuis E.*

autem h. l. ſchoenus aromaticus, qui alias dicitur *iuncus odoratus.* Vide Salmaſium de homonymis hyles iatricae c. 86. SCHOETTG. Familiaris *q* litera barbaris in Graecorum vocibus exprimendis: *ſquiamum* habet ipſe noſter 1, 35, 5 *ſquilliticum* acetum notum eſt: *ſquinantia* dicta pro *cynanche: quatum* et *quimam* pro *cyatho* et *cyma* dabit noſter Index.

14, 14 IN SVMMVM REIECIT) Minime negligenda Medicea lectio *ereſſit*, quam ex *erexit* ortam vix dubito. *Erigendi* autem verbum de his adhiberi, quae fluctu et aeſtu tolluntur vel ſolus Virgilius idoneus auctor eſt, apud quem Aen. 3, 423 Charybdis *ſub auras Erigit alternos* fluctus, et 3, 576 Aetna *ſcopulos auulſaque viſcera montis Erigit eructans.* Illud tamen non diſſimulo, quia Politianus dignum cenſuit, quod annotaret, primae literae verbi *ereſſit* impoſitum quiddam ſpiritui leni Graecorum ſimile. An illud *r* fuit ex *regeſſit*? Neque enim fraudi eſt hariolari, vel ineptire adeo, ſi cui hoc magis verbum placeat.

14, 15 SPECIERVM VIS) *Species* h. l. ſunt ſingula herbarum et aliarum rerum genera, quae hodieque a medicis ita vocantur. Vegetius Artis Veter. 1, 34 *Supra dictas ſpecies aridas contundito.* Idem 6, 63. *Et paſtillos cum ſpeciebus calidis et vino in potionibus dabis.* SCHOETTG.

14, 16 INVESTIS PVER) vid. Iul. 7.

15 Totidem prope verbis eſt apud Apicium 1, 4.

17, 1 MVSTVM) Oenomeli ſic deſcribunt Talmudiſtae in Auoda Sara fol. 30, 1 אנומלין יין ודבש ופילפלין h. e. *Inomelin eſt vinum et mel*

et

XVII. [*De oenomelli.*] MVSTVM de maioribus et egregiis vitibus poſt
xx dies, quam leuatum fuerit ex lacu, quantum volueris ſumis [a], et ei mellis non
diſpumati optimi [b] quintam partem prius [c] tritam fortiter, donec albeſcat, admiſces,
et agitabis ex canna radicata vehementer. Mouebis autem ſic per dies XL conti- 2
nuos, vel [d] quod eſt melius, quinquaginta, ita vt cum [e] moueris, mundo linteo
tegas, per quod facile confectio aeſtuabunda ſuſpiret [f]. Poſt dies autem [g] quin-
quaginta, munda [h] manu purgas [i] quodcunque ſupernatabit, et in vaſculo gypſo
diligenter includis, et [k] ad vetuſtatem reſeruas. Melius tamen ſi in minora et pi- 3
cata vaſcula proximo vere transfundas, et gypſata diligenter operias, et in terrena
et frigida cella recondas, vel arenis fluuialibus, vel eodem ſolo, vaſcula ex aliqua
parte ſubmergas. hoc nulla vitiatur aetate, ſi tam [l] diligenter effeceris.

XVIII. NVNC defrutum [a], caroenum [b], ſapam conficies. Cum omnia vno
genere conficiantur ex muſto, modus his et virtutem mutabit, et nomina. Nam
defrutum a deferuendo dictum, vbi ad ſpiſſitudinem fortiter deſpumauerit, effe-
ctum eſt. Caroenum [b], cum tertia perdita, duae partes remanſerint. Sapa, vbi 2
ad tertias redacta deſcenderit; quam tamen meliorem facient cydonia ſimul cocta,
et igni ſuppoſita ligna ficulnea [c].

XIX. PASSVM nunc [a] fiet ante vindemiam, quod Africa ſueuit vniuerſa
conficere pingue atque iucundum, et [b] quo ad conditum ſi vtaris mellis vice, ab
inflatione te vindices. Leguntur ergo vuae paſſae quamplurimae, et in fiſcellis
clauſae iunco factis aliquatenus rariore contextu, virgis primo fortiter verberantur.
Deinde vbi vuarum corpus vis contuſionis exſoluerit, cochleae ſuppoſita ſporta 2
comprimitur. Hinc paſſum eſt quicquid effluxerit, et conditum vaſculo [c], mellis
more, ſeruatur.

XX. [*De cydonite.*] ABIECTO corio mala cydonia matura in breuiſſimas ac [a] tenuiſſimas particulas recides, et proiicies durum [b], quod habetur interius. dehinc in melle decoques, donec ad menſuram mediam reuertatur, et coquendo piper

[T. XVII.] a) *ſumes Lugd. P.* b) *optimi* om. *P.* c) *prius* om. *P.* d) *vel quod — quinquag.* om. *Lugd.* e) *cum commoueris P.* f) *ergo I. B. R. E. Lugd.* g) *aeſtu abundat, reſpiret E.* h) *munda manu* om. *P.* mox *et* om. *E.* i) *purgabis P.* k) *et ad vet. reſeruas* om. *P.* l) *tamen P.* [T. XVIII.] a) *defritum* hic et al. *Lugd. E.* b) *Caloenum I. B. R. Caroenum Par. E.* hic et mox. c) *ficulna I. B. R.* [T. XIX.] a) *Nunc* abeſt *E.* bene. b) *et quo ad conditum* om. *P.* Vid. *Morg. I*, 93. Sed add. *II.* 19. c) *vice mellis ſeru. P.* [T. XX.] a) *ac tenuiſſimas* om. *P. Lugd.* b) *durum* deeſt *I. B. R.*

et piper. Et paullo ante tradunt, licere Sabbatho facere οἰνόμελι. Scribitur etiam יינומלין, et omnes Iudaeorum Doctores circa eius deſcriptionem conueniunt. Vocant et generali nomine קונדיטון, *conditum*, in Ialkut ad Exod. 19, 1 fol. 78, 2. מה קונדיטון הזה יש בו יין יש בו דבש יש בו פילפל: *Quid eſt conditum? in quo eſt vinum, mel et piper.* Confer R Cohen de Lara in Ir David. p. 83. SCHOETTG.

17, 2 SI TAM DILIGENTER) Aptior videtur Medicea lectio: *ſi tamen* eſt *dum modo.*

18, 1 CAROENVM) Talmudiſtae l. c. ſic deſcribunt: מאי קרינא א"ר אבהו חמרא חליא דאתי מעסיא: *Quid eſt caroenum? R. Aſbu docet, ita vocari vinum dulce, quod affertur ex Aſia.* SCHOETTG. Vid. ad Col. 12, 20 et 21.

19 ET QVO AD CONDITVM) Neſcio an intellectus fuerit hic locus ab his, qui vel *quoad* coniunctis vocibus edidere, vel certe poſt *conditum* poſuere comma. Hoc vult, paſſo vti nos poſſe ad *conditum*, h. e. oenomeli, quod καθ' ἐξοχὴν ita vocari, vel Cl. Schoettgenii ad Tit. 18 nota oſtendit: in primis autem prima Apicii, et quae ad ea viri docti.

2 piper ſubtile conſperges. Aliter: Succi [c] cydoniorum ſextarios duos, aceti ſextarium vnum [d] ſemis, et mellis duos ſextarios miſcebis, et decoques donec tota permiſtio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis atque zinziberis [e] binas vncias miſcere curabis.

XXI. [*De fermento muſteorum ſeruando.*] Ex nouo tritico purgato farriculum [a] facies, et ex muſto [de [b]] ſub [c] pedibus rapto curabis infundere, ita vt modio farris lagoenam muſti adiicias: deinde ſole ſiccabis, et item ſimiliter infundis ac ſiccas. Hoc cum [d] tertio feceris, panes ex eo breuiſſimos admodum facies muſteorum, et in ſole ſiccatos vaſculis nouis fictilibus recondis et gypſas. Pro fermento, quo tempore anni muſteos facere volueris, hoc vteris.

XXII. VVAM paſſam Graecam ſic facies. Melioris acini et dulcis et lucidi botryones in ipſa vite torquebis, et patieris ſponte inareſcere [a], deinde ſublatos in vmbra ſuſpendis, et vuam conſtrictam [b] cum [c] ponis in vaſculis, ſubſternis pampinos ſicco algore frigentes, et manu comprimis, et vbi vas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non calentes, et operculabis, ac ſtatues in loco frigido ſicco, quem nullus fumus infeſtet.

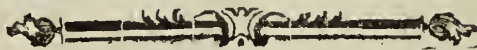
XXIII. OCTOBER Martium ſimilibus vmbris [a] ſibi fecit aequari.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XV
Hora	III	et	IX	pedes	XI
Hora	IV	et	IIX	pedes	IIX
Hora	V	et	VII	pedes	VI
Hora	VI			pedes	V

c) *ſucum Lugd.* d) *vnum* om. *P.* e) *gingiberis P. Pal. E. zingiberis Lugd.* [T. XXI.] a) *nouum P. farreolum E.* b) *de* om. *I. B. R. Lugd. E.* ante et *ex.* c) *ſubpedibus* coni. *Iuntt.* d) *Hoc autem E.* [T. XXII.] a) *marceſcere Lugd. E.* b) *diſtrictam Lugd. I. B. R. Cr. E.* c) *componis I. B. R. E. P.* et *Par.* [T. XXIII.] a) *ſim. horis.*

21 Didymus Geop. 2, 33. SCHOETTG.
21 DE SVB PEDIBVS) Vid. no. ad Colum. 12, 34.

22 Florent. Geop. 5, 21. Habet etiam Creſc. 4, 18.

PAL-

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER DVODECIMVS.

TIT. I.

Novembri [a] menſe triticum ſeremus et far, ſatione legitima, ac ſemente ſo-
lenni. Iugerum vtriusque ſeminis modiis quinque tenebitur. Nunc et or-
deum maturum adhuc ſeremus. In huius principio fabam ſpargimus, quae pin-
guiſſimum vel ſtercoratum deſiderat [b] locum, vel vallem, quam ſuccus veniens a
ſummitate, foecundet [c]. Primo ſeritur, deinde proſcinditur, et tunc ſulcatur.
occanda eſt large, vt tegi plurimum poſſit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabae ſa- 2
tione glebas non eſſe frangendas, vt per eas gelicidiorum [d] tempore poſſint germi-
na obumbrata defendi. Satione [e] eius generis, ſicut opinio habet, non foecundatur
terra, ſed minus laeditur. nam Columella dicit agrum frumentis vtiliorem probari,
qui anno ſuperiore vacuus fuerit, quam qui calamos fabaceae meſſis eduxit. Pin-
gue [f] iugerum ſex modii occupant; mediocre, amplius. Spiſſo bene prouenit: 3
macrum ſolum [g] nebuloſumque non patitur. Curandum eſt [h] praecipue, vt luna
xv feratur, ſi adhuc ictum ſolis repercuſſa non ſenſit. Aliqui dicunt quartamde-
cimam potius eligendam. Sanguine caponis Graeci aſſerunt fabae ſemina macerata
herbis aduerſantibus non noceri. aqua pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua re-
ſperſa cocturam non habere difficilem. Nunc ſeritur prima lenticula, ſicut Februa-
rio menſe narratum eſt. Hoc etiam toto menſe poterit lini ſemen aſpergi.

II. In huius maxime [menſis [a]] principio, poſſumus inſtituere noua prata, more quo dictum eſt. Hoc etiam toto menſe locis calidis et ſiccis, vel [b] apricis, erit vitium celebranda poſitio. Nunc et propago iure ducetur, et locis frigidis nouellas vites, et arborum plantas circumfodere atque operire conueniet, et ante Idus.

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XII. *ſiue Nouember.* T. I.] a) *Hoc* vid. Ian. princ. mox *iugerum* om. *E.* b) *diligit P.* c) *fecundat E.* d) *gelicidias rum Lugd.* e) *glebas — ſatione* om. *E.* mox eſt *opinio habetur*, ſed corr. f) *Pingue* om. *P.* g) *locum P. E.* h) *Curandumque pr. E.* bene. [T. II.] a) *menſis* om. *Lugd. I. B. R.* b) *vel apricis* om. *P.*

NOVEMBER.

I, 2 NAM COL. DICIT) 2, 10, 7. Habet hunc locum etiam Creſc. 3, 8.

I, 3 ICTVM SOLIS REPERCVSSA) Intelligo de radiis ſolis matutini, vtroque ſidere ſupra noſtrum horizontem elato. Nam poſt plenilunium exoriens ſol lunam adhuc ſupra horizontem deprehendit.

I, 3 GRAECI) De caponum ſanguine et aqua pridie infuſa nihil hodie extat in Geoponicis Graecis, verum de aqua nitrata haec habet Didymus Geop. 2, 35 *ἵνα καλοὶ πρὸς τὴν ἕψησιν ὦσιν, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ σπείρειν, βρέχε αὐτοὺς ὕδατι μετὰ νίτρου.* SCHOETTG.

2 QVO DICTVM EST) Sept. 10.

3 NVNC

Idus. Nunc [c] mergus, hoc [d] eſt propaginis curuatura, poſt triennium [e], quam preſſa fuerat, recidetur a vite.

III. NVNC ac deinceps vinea vetus, quae in iugo eſt vel [a] pergula, ſi robuſto et integro trunco ſit, ablaqueata fimo ſatietur [b], et anguſtius putata inter quartum et tertium pedem a [c] terra viridiſſima parte corticis, acuto ferramenti mucrone feriatur, ac foſſa frequentius incitetur. Nam (ſicut aſſerit Columella [d]) ex eo loco germen plerumque [e] producit, et veniente vere fundit materiam, qua vitis reparetur antiqua [f].

IV. NVNC putatio autumnalis celebratur in vitibus et arboribus, maxime vbi inuitamur tepore [a] prouinciae: et putantur olīueta: et oliua, cum varia coeperit eſſe, colligitur, ex qua primum fiet oleum. nam cum tota nigreſcet [b], quod
2 ſpeciei merito poſterauit, fundendi vbertate compenſat. Eſt vtilis olearum putatio, caeterarumque arborum, ſi loci patitur diſciplina, vt deciſis [c] cacuminibus, rami fluentes per latera prona fundantur. Quod ſi regio inſolens et incuſtodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, vt altitudine animalium ſupergreſſa, modus tranſcendatur iniuriae, et arbor iam ſpatio ſuo tuta curetur [d].

V. NVNC etiam locis calidis, ac ſiccis regionibus olīueta ponuntur, ſicut Februario diſputatum eſt. Amat haec arbor [a] arduo locorum ſitu mediocriter [b] ab humore

c) *Nunc* et. d) *hoc* om. *P.* e) *poſtriennium Lugd.* [T. III.] a) *vel pergula*, *ſi* om. *P.* b) *ſanetur E.* c) *a terra* om. *Lugd. E.* d) *ſicut Columella dicit E.* e) *plurimum I. B. R.* f) *antiqua* om. *P.* [T. IV.] a) *tempore E.* b) *nigreſcit E.* c) *deciſſas E.* d) *curretur E.* [T. V.] a) *arbos Lugd.* b) *mediocri E.*

3 NVNC AC DEINCEPS VINEA VETVS QVAE etc.) In Creſcent. 12, 11 hic locus ſic occurrit: *Nunc et deinceps vsque donec terra congeletur, vinea vetus etc.* Non abſimili valde modo Palladius 3, 9 eſt locutus: *Hoc menſe ac deinceps toto vere vinea ponenda eſt regionibus frigidis, pruinoſis etc.* PONTED.

3 FOSSA INCITETVR) Ita Mſ. Forſan malis *foſſu* vel *foſſura:* ſed non audiendus vir eruditiſſimus, qui ſupponit, *inciletur.* Eſt enim locutio pulcherrima et prorſus ex genio auctoris. Id ipſum alibi dicit, *ſollicitari.* Februario tit. 18 de oliuis: *Omnis ſubinde circa eas herba vellatur, et quoties ſe imber infuderit, breuiſſimis ac frequentiſſimis foſſionibus ſollicitentur.* Virgilius Georg. 2 *Sollicitanda tamen tellus puluisque mouendus.* In l. 4 C. de ſepulcro violato, vbi Iuſtinianus *terram euertere,* Theodoſius habet *terram ſollicitare.* Columella 4, 28 *foſſionibus concitari motus naturales vitium et ſurculorum.* Non alia tralatione apud Tacitum: *incitandis coelibum poenis.* Quod eodem iure imprudentia doctorum hominum coniecturis obnoxium fecit. Haec GRONOVIVS Obſeru. 2, 16. Neſcio tamen annon magis legendum ſit *inciletur*, quippe quum bonum admodum ſit hoc verbum et optime huc quadret. Vlpianus l. 1 § 5 ff. de Riuis: *Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, quod incidatur; inciditur enim vel lapis vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi poſſit.* Melius Paullus Feſti abbreuiator: *Incilia, foſſae, quae in viis fiunt ad deducendam aquam, ſiue deriuationes de riuo communi factae.* Vide eundem in *Elices* et *Ialices.* Verbo *incilare* ſaepius vſi ſunt veteres, ſed alia ſignificatione pro increpare, vel inproperare, vt ſequiora ſaecula locuta ſunt. Confer Nonium 2, 977 et exemplis ab eo adlatis adde Lucretium 3, 977; Cyprianum epiſt. 59 et 66. et Antiquum Interpretem N. T. Actor. 23, 4. Vide notas Felli ad Cypriani epiſt. 3. SCHOETTG. Praeclare Gronouius, licet non viderit vſum Columellae, qui plane rem conficit v. g. 4, 33, 5 *ferro repetenda eſt* caſtanea, *vt incitetur eius proceritas*; et 4, 22, 3 *foſſuris terra permiſcetur, vt incitari vitis poſſit*, quem ipſum locum hic laudat Palladius. add. 3, 21, 7. Apud ipſum Cic. de orat. 2, 21 *noua ſarmenta cultura excitantur.*

4, 2 DECISIS CACVMINIBVS) Putationem ita vult inſtitui, vt potius in latitudinem creſcat arbor, quam in altum, qua ratione iucundius poma et minore opera decerpuntur: in quo genere ſunt, quas *Francicas* apud nos *arbuſculas* vel *nanas* appellant.

5 FERA-

humore ſuſpendi, ſcalpi aſſidue, laetaminis vbertate pingueſcere, feracibus ventis clementer [c] agitari. Hoc etiam menſe oleis ſterilibus [d] quae ſupradicta ſunt remedia faciemus. Nunc et corbes, et pali et [e] ridicae bene fieri poſſunt. Etiam nunc locis temperatis, eſt laurini olei iuſta confectio.

VI. HOC menſe allium bene ſeritur, et [a] vlpicum terra maxime alba, foſſa
et ſubacta ſine [b] ſtercore. Sulcos in areis facies, et ſemina in locis altioribus po-
nes IV digitis ſeparata, neque altius preſſa. Sarculabis frequenter, inde plus
creſcent. Si capitatum facere volueris, vbi coeperit caulis prodire, proculca [c];
ſuccus reuertetur ad ſpicas. Fertur, ſi luna ſub terris poſita ſeratur, et item ſub 2
terris luna latente vellatur, odoris foeditate cariturum. Vel paleis condita allia,
vel fumo ſuſpenſa durabunt. Nunc et cepulla ſeri poteſt [d], et carduorum planta
diſponi, et armoracea ſeritur, et cunela.

VII. HOC menſe locis calidis, caeteris vero Ianuario Perſici oſſa in paſtina-
tis [a] areis ſunt ponenda, binis a ſe pedibus ſeparata, vt cum ibi plantae excreue-
rint, transferantur. Sed oſſa ponantur acumine deorſum verſo, et non amplius
quam duobus aut tribus digitis [b] obruantur. oſſa vero quae ponenda ſunt, aliqui
ſiccata prius paucis diebus cineris miſtione terra ſoluta in qualis reſeruant. Ego
vero vſque ad ſerendi tempus ſine vlla cura ſaepe ſeruaui. Locis quidem qualibus- 2
cunque proueniunt. ſed et pomis et frondibus, et durabilitate praecipua ſunt, ſi
caelum calidum, ſolum [c] arenoſum et humidum ſortiantur: frigidis vero, et maxi-
me ventoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera ſunt germi-
na, ſaepe herbis circumfoſſa [d] liberentur. Bimam plantam recte transferemus ſcro-
be breui. Nec a ſe longe [e] ſtatuendae ſunt, vt inuicem ſe a calore ſolis excuſent [f].
Abla-

c) *frequenter E.* d) *feracibus P.* e) *et ridicae* om. *P.* [T. VI.] a) *et vlpicum* om. *P.* b) *ſine* om. *Lugd.* c) *proculcas ita Lugd. ita* habet etiam *E.* bene, vt opinor. d) a *poteſt* vſque ad finem om. P. [T. VII.] a) *paſtinis Lugd.* b) *palmis I. B. R. Creſc. E. Lugd.* c) *ſolum* om. *P.* d) *circumfuſa E.* e) *longius Lugd. E.* f) *excutiant Creſc.*

5 FERACIBVS VENTIS) Seneca de prouid. c. 4. *Non eſt arbor ſolida nec fortis, niſi frequens ventus incurſat. Ipſa enim vexatione conſtringitur, et radices certius figit. Fragiles ſunt, quae in aprica valle creuerunt.* Inceperat ita, *Quid miraris, bonos viros vt confirmentur concuti.*

6 Pleraque habet etiam Creſc. 6, 3.

6, 1 SI CAPITATVM FACERE VOLVERIS) An potius: *Si bene capitatum facere* etc. nam ſemper allium eſt capitatum, at non ſemper bene. Creſcent. L. 6 c. *de Allio: Si bene capitata facere volueris, vbi coeperint* etc. PONTED.

7, 1 HOC MENSE) Deſcribit Creſc. 5, 22.

7, 1 NON AMPLIVS QVAM DVOBVS AVT TRIBVS DIGITIS OBRVANTVR) Creſcentius haec commemorans non *digitis* tranſcripſit, ſed *palmis: Et non amplius quam duobus palmis vel tribus ſecundum Palladium obruantur.* Ita et vernacula Palladii interpretatio: *In orti lauorati ſi pongano due piedi tra l'uno e l'altro due palmi o tre adentro, e colla punta volta di Sotto.* His apparet, pro digitis eſſe cum lenſonio ponendum *palmis*: quod etiam ex his quae *de pruno* Palladius tradidit confirmatur: *Pruna ſi oſſibus ſerantur autumno, menſe Nouembri ſolo putri et ſubacto, duobus palmis obruantur.* Si enim paruula oſſa tam alte ponenda ſunt, cur non et Perſici oſſa longe maiora? PONTED.

7, 2 EXCVSENT) id eſt, liberent, defendant, quod fit quidem vmbras viciſſim praeſtando: ſed non propterea *excuſare* dixit pro obumbrare. Manilius lib. II *Ab quanta eſt ſcelerum moles per ſaecula cuncta Quamque onus inuidiae non excuſabile terris.* Quam terra et ſaecula excuſare ſe ab hoc onere inuidiae, quam purgare hoc onus et crimen non poſſunt! Quod acumen cum non ſuboleret illuſtri viro, monſtrum verbi, *excuſſabile*, contra analogiae legem confinxit. Sic Tacitus Annal. 1, 59 *Coleret Segeſtes victam ripam: redderet filio ſacerdotium: homines Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quod inter Albim et Rhenum virgas et ſecures et togam viderint. Excuſaturos* autem intellige non poſteritati, ſed ipſos pariter et poſteros, nunquam ſatis

3 Ablaqueandae ſunt per autumnum, et ſuis ſtercorandae foliis. Putanda perſicus
in autumno [g] eſt, vt arida et putrida tantum virgulta tollantur: nam ſiquid viride
reſecemus, areſcit. Languenti arbori veteris vini feces aquae miſtas oportet infun-
di. Affirmantibus Graecis Perſicus ſcripta naſcetur, ſi oſſa eius obruas, et poſt
dies VII, vbi patefieri coeperint, apertis his nucleos tollas, et his cinnabari [h], quod
libebit inſcribas. Mox ligatos ſimul cum ſuis oſſibus obruas diligentius adhaeren-
4 tes. [Genera [i] eorum ſunt haec, duracina, praecoqua [k] Perſica, Armenia.]
Si haec arbor ardore ſolis inareſcit, frequenti aggeſtione cumuletur, veſpertino
iuuetur humore, obiectis defendatur vmbraculis. Iuuat [l] in ea et ſpolium ſerpen-
tis appendi. Nunc iam contra pruinas ſtercus ingeratur Perſico, vel feces vini
5 cum [m] aqua permiſtae, vel quod magis prodeſt, aqua in qua faba decocta eſt. Si
vermes Perſicus patitur, cinis eos amurcae miſtus extinguit [n], vel bouis vrina cum
aceti tertia parte confuſa. Si poma caduca ſunt, nudatae radici eius, vel trunco,
lentiſci aut terebinthi cuneus affigitur, vel terebratae in medio, palus ſalicis im-
primetur. Si poma rugoſa creabit, aut putrida [o], circa imum truncum cortex re-
cidatur, et cum inde modicus humor effluxerit, argilla pel paleato luto plaga rete-
6 gatur. Magna poma Perſicus affert, ſi florenti per triduum ternos ſextarios capri-
ni lactis ingeſſeris. Contra vitia Perſici proficit ſpartum [p] ligatum, vel ſpartea
ſuſpenſa de ramis. Menſe Ianuario vel Februario locis frigidis, Nouembri calidis
Perſicus inſeratur, maxime circa terram ſurculis plenioribus, et prope arborem
natis. nam cacumina vel non [q] tenebunt, vel diu durare non poterunt. Inſeritur
in ſe, in amygdalo, in pruno: ſed [r] Armenia vel praecoqua prunis, duracina
7 amygdalis melius adhaereſcunt, et tempus aetatis acquirunt. Menſe Aprili vel
Maio locis calidis, in Italia vero vtroque exeunte, vel Iunio Perſicus inoculari poteſt,
quod emplaſtrari [s] dicitur praeciſo ſuper trunco, et emplaſtratis pluribus gemmis,
8 more quo dictum eſt. Perſicus rubeſcit, ſi platano inſerta figatur [t]. Duracina [u]
ſeruantur, condita muria et oxymelle, vel detractis oſſibus ficorum more in ſole
ſiccantur [x] ac pendent. Item ſaepe vidi, detractis oſſibus duracina [y] melle condiri,
et

g) *eo Lugd. eodem E.* h) *cinnabari* om. *P.* i) *Genera — armenia* om. *P. Lugd.* k) *praecoqua* om. *I. B. R.* l) *Iuuat — appendi* om. *P. iuuat in ea E.* m) *vini aquae miſtae Lugd.* n) *extinguet E.* o) *putria Lugd. E.* p) *ſpartum ligatum vel* om. *P.* q) *non* om. *P.* r) *ſed Armen. — menſe* om. *P.* s) *impl.* hic et al. *Lugd.* t) *inſerta* om. *E. figitur Lugd.* u) *Poma P.* x) *ſiccantur ac* om. *P.* y) *ea P.*

ſatis deleturos, nullis in Romanos fortibus factis, expiaturos ignominiam, quod paſſi ſint eos inter Albim et Rhenum cum imperii inſignibus apparere. Haec GRONOVIVS Obſ. 2, 13. Add. ſ. 14.

7, 3 ADFIRMANTIBVS GRAECIS) Haec hodie non extant, ſed aliam inſcribendi rationem affert Democritus Geop. 10, 14. SCHOETT G. Eadem prope habet noſter Ian. 15, 13.

7, 4 GENERA EORVM) Non male credo omitti hanc paragraphum in Mſſ. Vid. ad Col. 10, 105.

7, 4 SPOLIVM SERPENTIS) pellis. Ouidius Metam. 3, 81 *Cedit Agenorides paullum, ſpolioque leonis Suſtinet incurſus.* SCHOETTG.

7, 8 VT SIC — COGANTVR) In Creſcentio L. 5 c. *de Perſico* haec non inuenio, ſed haec tantum: *Item ſeruari dicuntur, ſi vmbilicum eius gutta picis calentis oppleueris, et in vaſe clauſo reponas.* Neque etiam in vernacula Palladii interpretatione: *Anche ſi ſerban bene, ſe nel bellico loro ſi mette vna gocciola di pece calda, e coſi ſi ripongano in vaſo chiuſo.* Neque denique apud Aloyſium Alemannum qui Palladium imitatus haec L. VII numeris eſt complexus: *E chi calda in quei diſtillaſſe pece Nell' vmbelico ſuo; molti hanno detto, Ch' ei ſi può mantener maturo e freſco Dentro vn vaſo di terra, in lunghi giorni.* PONTED.

7, 9 PINVS

et ſaporis eſſe iucundi. Item bene ſeruantur, ſi vmbilicum pomi gutta picis calentis
oppleueris, vt [z] ſic ſapae [a] innatare cogantur vaſe [b] concluſo. PINVS creditur 9
prodeſſe omnibus quae ſub ea ſeruntur [c]. Pinum ſeremus nucleis ſuis [d], calidis et
ſiccis regionibus menſe Octobri vel Nouembri; frigidis et humectis Februario vel
Martio. amat locum gracilem, ſaepe maritimum: inter montes et ſaxa vaſtior et
procerior inuenitur: ventoſis et humidis, arborum fiunt incrementa laetiora. Sed
ſiue montes velis conſerere, ſeu ſpatia quaecunque [e], haec huic generi deputabis,
quae alteri vtilia eſſe non poſſunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atque purga- 10
bis, et frumenti more ſemen aſperges, ac leui ſarculo curabis operire: nec enim
plusquam palmo debet abſcondi. defendenda eſt tenera arbor a pecore [f], ne [g]
calcetur inualida. proficiet [h], ſi nucleos aqua ante triduum macerabis. Aliqui di- 11
cunt fructum pineum translatione miteſcere [i]: ſed plantas [k] hoc modo procurant,
vt prius multa ſemina in caliculis terra et fimo repletis obruant, quae vbi proceſ-
ſerint, relicto eo quod ſolidius eſt, auferunt alia: vbi iuſtum coeperit [l] incremen-
tum, trimam plantam cum ipſis caliculis transferunt, quibus fractis in ſcrobe indul-
gent radicibus largitatem. terrae tamen equae ſtercus admiſcent, facientes ſtratu-
ram [m] alterno ordine ſubinde creſcentem. Seruandum eſt tamen, vt radix eius, 12
quae vna [n] et directa eſt, vſque ad ſummitatem ſuam poſſit integra et illaeſa trans-
ferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus ſum) vt
quae ſperaueras incrementa, duplicentur. Nuces pineae et [o] vſque in hoc
tempus in arbore eſſe poſſunt, et maturiores legentur. prius tamen legendae ſunt
quam pateſcant [p]. Nuclei niſi purgati durare non poſſunt. tamen aliqui in vaſis
fictilibus nouis, et terra repletis, cum teſtis ſuis miſſos aſſerunt cuſtodiri. PRVNA 13
ſi oſſibus ſerantur autumno, menſe Nouembri ſolo putri, et ſubacto duobus pal-
mis obruantur. Oſſa eadem ponantur [q] et menſe Februario. Sed tunc prius lixi-
vio [r] ſunt maceranda per triduum, vt cito germinare [s] cogantur. Ponuntur et
plantis [t], quas ſumemus ex codice menſe Ianuario exeunte, vel Februario circa
Idus,

z) *vt — cogantur* om. *P. Cr.* a) *ſaepe Lugd. I. B. R.* b) *et vaſa claudas P. vaſe recluſo E.* c) *ſunt P. ponuntur vel ſeruntur E.* d) *cum n. ſ. E.* e) *quaecunque haec* om. *P* f) *ſolum* inſ. *Lugd. E.* g) *ne calcetur inualida* om. *P.* h) *proficies Lugd.* i) *niteſcere E.* k) *plantis Lugd.* l) *auferunt. Aliqui iuſtum vbi coeperit E.* m) *facientes ſtercoratam E.* n) *ima P.* o) *et* om. *Lugd. E. et vſque in hoc tempus* om. *P.* p) *putreſcant E. I. B. R. putreſcant nuclei, qui niſi P.* np. cum putreſcunt, rumpuntur. q) *ponuntur Lugd. E.* mel. r) *lexiuo Pal. lexibo Lugd. ex libo E.* s) *gemmare Cr.* t) *et plantae E.*

7, 9 PINVS CREDITVR) Ex Geop. 11, 11. SCHOETTG. Deſcripſit Creſc. 5, 24.

7, 9 GRACILEM) interpretor arenoſum, quia ſic Apuleius Geop. 2, 18 πίτυς δὲ γῇ ἐν ἀμμώδεσι θάλλει. SCHOETTG.

7, 13 PRVNA SI OSSIBVS) Quaedam horum habet Creſc. 5, 21.

7, 13 OBRVANTVR OSSA EADEM) Videant docti viri num potior haec ſit huius loci diſtinctio: *Et ſubacto duobus palmis obruantur oſſa. Eadem ponantur et menſe Februario.* Nam Creſcentius ſic tranſcripſit: *Seruntur oſſibus ſuis autumno menſe Nouembri, putri ſolo et ſubacto, duobus palmis vel minus, obruantur oſſa: eadem ponuntur et Februario.* Vernacula autem Palladii interpretatio ſic: *E' l ſoſino, ouero pruno ſi ſemini con noccioli nell' autumno, di Nouembre, e ſemini ſi in terra letaminata, cauata adentro, due palmi ſi ſotterino: e ancora ſi ſeminano nel meſe di Febbraio.* PONTED.

7, 13 EX CODICE) Creſcentius, *Ponantur etiam eisdem menſibus et plantis, quas ſumemus de radicibus et cortice matris.* Cum duo ſint ſtolonum ſiue plantarum genera, quorum vnum circum arbores abs terra prouenit, ipſi ſtirpi ſaepe affixum, vt in Orno videmus, in Malo, in Piro, in Olea, in Lauro, in Pruno etiam; alterum longe ab arboris trunco circumquaque e radici-
bus

Idus, radicibus ſimo oblitis. Gaudent loco laeto et humido: caelo tepido melius
14 proferuntur [u], tamen queunt et frigidum ſuſtinere. Locis lapidoſis et glareoſis ſi [x] iuuantur laetamine, excuſant ne [y] poma caduca et vermiculoſa naſcantur. Extirpandae ſunt ſoboles a radice, exceptis rectioribus, quae ſeruabuntur ad plantas. Si languida pruni arbor eſt, amurca cum aqua aequaliter temperata radicibus debet infundi, vel bubulum [z] lotium ſolum, vel humanum vetus cum duabus aquae par-
15 tibus mixtum, vel cineres ex furno [a], maxime ſarmentorum. Si [b] poma decurrant [c], oleaſtri epiurum [d] terebratae infige radici. Vermes eius atque formicas, rubrica cum pice liquida ſi adlinatur, extinguet: ſed modeſtius propter [e] arboris noxam, ne idem faciat remedium quod venenum. Iuuatur frequenti humore, et aſſidua foſſione. Menſe [f] Martio extremo prunus inſeritur melius trunco fiſſo quam cortice, vel menſe Ianuario, antequam incipiat gumen [g] lacrymare. Inſeritur in ſe, et Perſicum [h] recipit, vel amygdalum vel malum, ſed eam degenerem reddit, et paruam. Pruna ſiccantur in ſole per crates loco ſicciore diſpoſita [i].
16 Haec ſunt quae Damaſcena dicuntur. Alii in aqua marina, vel [in] muria [k] feruente recens lecta pruna demergunt, et inde ſublata, aut in furno tepido faciunt aut

u) *perfruuntur P.* x) *ſi* om. *Lugd. E.* y) *in Lugd.* forte fuit *ni.* z) *ſtercus bub. P.* a) *forno* hic et mox *Lugd.* b) *Si — radici* om. *P.* c) *decidant I. I — G.* d) *cuneum I. I — G. epirum Lugd. et Ienſ. opirum Cr. epityrum Bo. et Reg.* e) *pro arb. noxa P.* f) *Menſe* om. *P.* g) *gummine Pal. Lugd. gummae lacrimae E.* vid. ad O. 12, 6. h) *in perſico, et amygdalo, et malo P.* i) *diſpoſitas Lugd.* k) *aqua P.* mox *recentia pruna E.*

bus gignitur, vt in Populo contingit, in Vlmo, in Pruno, in Ceraſo, vtrumque commemoratur in Creſcentio, e Palladio, vt credere licet, excerptum: at in vulgatis Palladii libris vnum tantum, nempe primum, *quas ſumemus de codice*; altero vt ſuſpicor, vetuſtate eliſo. Nam ipſum quoque commemoratum a Palladio, teſtantur ea, quae infra adiecit, *exſtirpandae ſunt ſoboles a radice, exceptis rectioribus, quae ſeruabuntur ad plantas.* Huiusmodi enim plantae, quae a radice proueniunt, quid aliud erunt, niſi alterum ſtolonum genus, quod de radicibus, vt ait Creſcentius, ſumitur. Quare Palladii locum ſic reponerem: *Ponuntur et plantis, quas ſumemus de radicibus et codice matris Ianuario exeunte.* Nam et τὸ *matris* in menſe deprauatum in Palladio ex vernacula ipſius interpretatione manifeſtum habemus: *Pongon ſi ancora le piante che ſi diuellano dalle lor madri cioè dal lato allo ſtipite, all' vſcita di Genaio.* PONTED.

7, 14 EXCVSANT) vitium, quod habitura alias eſſent, emendant et vitant. GRONOVIVS Obſ. 2, 12 vid. ad ſ. 2.

7, 14 SI POMA DECVRRANT) Duas fuiſſe huius loci lectiones in veteribus libris, hinc apparet, quod nonnullae editiones haec ſeruant, eaque et in vernacula Palladii interpretatione leguntur: *Se le ſuſine Scorrono*; aliae vero (inter quas Creſcentius) ſic: *Si poma decidunt.* PONTED.

7, 14 EPIVRVM) paxillum. Alias ἐπίουρος inſpectorem notat, ab οὖρος. Homerus Il. ν' ὃς πρῶτος Μίγωνα τέκε Κρήτῃ ἐπίουρον, vbi Euſt. ἐπίουρον ὅ ἐστι φύλακα, ταυτὸν δ' εἰπεῖν βασιλέα. Vtuntur eo verbo hac notione Diophanes Geop. 10, 23; Iſid. Orig. 19, 19. vid. Bodaeus ad Stapel ad Theophr. hiſt. plant. 2, 8. SCHOETTG. *Epigrum* emendat ex Iſidoro Orig. 19, 19 Meurſ. Crit. Arnob. 3, 11 quam vocem etiam Senecae reddidit poſt Scaligerum et Meurſium l. c. Io. Fr. Gronovius de benef. 2, 12 vbi ante legebatur, *niſi in os ſenatoris ingeſſiſſet imperator pigros ſuos.* Sermo eſt de C. Caeſare (Caligula) pedem oſculandum praebente Pompeio Pennae: hic igitur *epigros* volunt clauos, quibus ſuppacti eſſent ſocci. Porro *epigros* dictos volunt Mauſſacus diſſ. crit. ad Harpocrat. p. 401, a. Blanc. et qui omnia collegit Gatakerus aduerſ. miſc. 2, 19 p. 373 ſq. ex ἐπίκουρος, extruſa diphthongo et κ in γ tranſeunte, cum ἐπίκουροι ſint Heſychio etiam ἧλοι ξύλινοι. Sed ἐπίουρον etiam eſſe vocem probae notae apud eundem Heſychium (ad quem v. not. Hemſterh. in ἐπίκουροι n. 2.) et in gloſſariis pro *clauo* ſ. *ſude* poſitam vidit Gatakerus idem: quibus cum ſuffragentur Geop. 10, 23 et 67 ἐπίουρον ea ipſa de re dicentes: lectionem Commelinianam relinquere nihil dubitaui, neque tamen alteram plane damnare auſim: *cuneum* autem qui habent, eos ſecuiſſe nodum, quem ſoluere non poſſent, arbitror. De re ipſa vid. loca, quae ſuppeditat Index noſter v. *Cuneus.*

7, 17 CA-

aut in ſole ſiccari. CASTANEA ſeritur et plantis, quae ſponte naſcuntur [l], et 17
ſemine. ſed quae plantis ſeritur, ita aegra eſt, vt biennio de eius vita ſaepe dubite-
tur. Serenda eſt ergo ipſis caſtaneis [m], hoc eſt ſeminibus ſuis, menſe [n] Nouembri
et Decembri, item Februario. Eligendae ſunt caſtaneae ad ponendum [o] recentes,
grandes, maturae: quas ſi Nouembri menſe feramus [q], facilem ſe praeſentia [r]
fructus ipſius praeſtat. Si vero Februario ponamus [s], vt vſque tunc durent, ita fa- 18
ciendum eſt: in vmbra caſtaneae ſiccentur expanſae: tunc in anguſtum et ſiccum
locum translatae cumulum [t] faciunt, et eas omnes fluuialis arena diligenter ope-
riat. poſt dies XXX eas remota arena in aquam frigidam mittis. quae ſanae ſunt,
merguntur: ſupernatat [u] quaecunque vexata eſt. item [x] quas probaſti, ſimiliter
obrues, et poſt XXX dies aeque [y] probas. hoc cum tertio feceris, vſque ad veris
initium, ſerere debebis quae manſerint illibatae. Aliqui in vaſculis ſeruant, arena 19
pariter miſſa. Amant ſolum molle et ſolutum, non tamen arenoſum. in ſabulo-
ne proueniunt, ſed humecto: nigra terra illis apta eſt, et carbunculus, et tofus
diligenter infractus: in ſpiſſo agro et rubrica vix prouenit: in argilla et glarea, non
poteſt naſci: diligit [z] caeli ſtatum frigidum, ſed et [a] tepidum non recuſat, ſi hu-
mor aſſenſerit: delectatur cliuis et opacis regionibus, ac maxime in Septemtrio-
nem verſis. Paſtinari ergo locus debebit, qui huic deſtinatur arbuſto, altitudine 20
pedis vnius ſemis [b], vel duorum, vel [c] totus; aut ſulcis in ordinem deſtinatis, aut
certe aratris reſolui hinc inde findentibus: qui fimo ſatiatus, ac redactus in pulue-
rem, caſtanearum ſemen accipiat non amplius pedis dodrante demerſum. Vni- 21
cuique ſemini propter notam ſurculus debet affigi. ipſa ſemina ſingulis locis ſi-
mul [d] terna vel quina ponantur, et inter ſe quatuor pedum ſpatio ſeparentur. Qui-
bus transferre placuerit, bimas plantas transferre [e] debebunt. Locus tamen de-
ductoria liquoris accipiat, ne humor inſidens limo germen extinguat. Cui placet,
poteſt caſtaneae in propaginem ducere ima virgulta, quae in radice naſcuntur. No-
vum caſtanetum circumfodi debet aſſidue. Menſe [f] Martio et Septembri, incre-
mentum maius acquirit, ſi putationibus adiuuetur. Caſtanea inſeritur (ſicut pro- 22
baui ipſe [g]) ſub cortice menſe Martio vel Aprili, tamen [h] genere vtroque reſpon-
det. Poteſt et inoculari. Inſeritur in ſe, et in ſalice, ſed ex [i] ſalice tardius matu-
rat[k], et fit aſperior in ſapore. Caſtaneae ſeruantur vel in cratibus diſpoſitae [l], vel
intra [m] ſabulonem, ne inuicem tangantur immerſae; vel in vaſculis fictilibus nouis
conditae,

l) *naſcuntur* om. *E.* m) *ſuis* add. *P.* n) *menſe* om. *P.* o) *ſerendum P. recentes* om. *E.* q) *ponemus Lugd.* r) *praeſentia* om *P.* s) *ponemus E.* mox *duret.* t) *cumulateque diligenter fluviali arena operiatur P. Cr. cumulum faciant E.* melius. u) *quod ſupernatat non valet. Item P. Cr. ſupernatant q. vexatae ſunt Lugd.* x) quid ſi *ita?* y) *iterum probabis P. Cr.* z) *Diligunt P.* a) *et* om. *Lugd.* b) *vnius et ſemis E.* c) *vel totus aut* om. *P.* ſed habet *Cr. totius Lugd.* d) *ſimul* om. *P.* e) *transferant. Locus P.* f) *menſe* om. *P.* g) *in ſe Lugd. E.* h) *tamen — in ſe* om. *P.* i) *in P.* k) *maturat — ſapore* om. *P.* l) *diſpoſitae — obrutae* om. *P.* m) *in ſabulone I. B. R. inter ſabulonem Lugd. in ſabulonem E.*

7, 17 CASTANEA) Pleraque habet Creſc. 5, 6.

7, 20 VEL, DVORVM, VEL) Ita diſtinxi orationem. Ante ita legebatur, *vel duorum: vel totus aut ſulcis* etc. Credo ſibi opponi *vel totus et hinc inde.* Sed vel ſic neſcio quid durum et hiulcum relinqui, fateor: illud video, aut totum paſtinandum locum, aut hinc inde aratro findendum, ſulcis aut in ordinem directis, aut ſe varie ſecantibus.

7, 21 DEDVCTORIA LIQVORIS) Eiuſmodi foſſiones, quibus humores commode deduci ac deriuari poſſunt. Vegetius Artis Vet. 1, 56 *Foſſa praeterea, quae lotium recipiat, deductorium* *debet*

conditae, et loco ſicciore defoſſae; vel incluſae virgeis ex fago receptaculis, et lutatae, vt ſpiracula non relinquas; vel ordei paleis minutiſſimis obrutae, vel palu-
23 ſtri vlua figuratis denſioribus ſportis recluſae. HOC menſe locis calidis ac ſiccis regionibus [n] agreſtium pirorum plantas ponimus, quas poſtea poſſimus inſerere, et malorum [o], vel mali Punici, et cydonii, et citri, et meſpili, fici, ſorbi, ſiliquae, et plantas agreſtis cerafi [p], poſt inſerendas, et mori taleas, et amygdali ſemina, et nuces iuglandes, ſi in ſeminariis (quo dictum eſt more) pangantur.

VIII. HVIVS menſis initio apes ex tamariſci [a] floribus, reliquiſque ſilueſtribus mella conficiunt: quae auferenda non ſunt, quia ſeruantur hiberno. Eodem menſe ſordibus liberandi ſunt aluei, quia tota hieme eos mouere aut aperire non decet [b]. Sed haec die aprico tepidoque facienda ſunt, et [c] pennis maxime auium maiorum, quae habent rigorem, vel aliquo ſimili omnia interiora mundentur, quo
2 manus non valebit attingere. Tum rimas omnes, quae ſunt extrinſecus, luto et fimo bubulo miſtis linamus: et inſuper geneſtis vel aliis tegumentis ſimilitudinem porticus imitemur, vt poſſint a frigore et tempeſtate defendi.

IX. LOCIS calidis et apricis vites, quae fructu carent, fronde luxuriant, et pauperiem foetuum compenſant vbertate foliorum, nunc putare preſſius conueniet: frigidis vero menſe [a] Februario. Si permanebit hoc vitium, circumfoſſas arena fluuiali, vel cinere debebimus [b] aggerare. Quidam lapides inſerunt inter flexuoſa [c] radicum.

X. HISDEM temporibus et locis vitem quae ſterilis fuerit, Graeci ita praecipiunt eſſe curandam. Trunco eius fiſſo lapidem aſſerunt includendum, et ibi vrinae veteris humanae quatuor cotulas circa truncum debere ſuffundi, vt ad radices inſtillatio ipſa deſcendat. Tunc adiiciendum [a] terra laetamen admiſta, et circa radices ſolum omne vertendum.

XI. QVAMVIS menſe Februario ſint [a] conferenda roſaria, tamen locis calidis, apricis, atque maritimis hoc etiam menſe poterimus inſtituere roſeta [b]. quae ſi indigus [c] plantarum volueris ex paucis virgulis [d] habere copioſa, quaternorum digitorum ſurculos gemmantes [e] cum geniculis ſuis debebis excidere, [et] in modum propaginis ſternere [et] ſtercore [f] ac rigationibus adiuuare: vbi anni aetatem compleuerint, pedis ſpatio inter ſe transferre disiunctos [g], atque ita ſolum quod huic generi deputabis implere.

XII. GRAECIS aſſerentibus, vt vuam ſerues in vite vſque ad veris initia, circa ipſam vitem quae fructu plena eſt, loco vmbroſo ſcrobem fodies, altitudine trium pedum

n) *regionibus* om. *P.* o) *malorum vel* om. *P.* p) *pl. agreſtes c. E. plantas* del. videtur. [T. VIII.] a) *tamarici Lugd. E.* b) *poſſumus Lugd. E.* c) *vt pinguis Pol. vt* etiam *Lugd. E.* qui et *pennis* om. [T. IX.] a) *menſe* om. *P.* b) *debemus aggregare P. arenam fluuialem vel cinerem d. aggregare E.* c) *fluxuoſa Lugd. E.* [T. X.] a) *adiicienda eſt terra admiſta laetamine I. I — G.* nobiſcum etiam *Lugd. terram laetamine admiſto E.* non male. [T. XI.] a) *ſunt I. I — G.* b) *roſaria P.* c) *indiguus Lugd.* d) *virgultis E.* e) *germinantes E.* f) *ſtercorare P. ſtercore* ſine *et E.* g) *disiunctos P.* omitt. *ferre E.*

debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans vrina contingat. SCHOETTG.

9 LOCIS CALIDIS) Haec ex Sotione Geop. 5, 40. SCHOETTG.

9 FRONDE LVXVRIANT) τρυγᾶν vocat Theophr. hiſt. plant. 4, 16. SCHOETTG.

10 GRAECI) Democritus Geop. 5, 35.

12 GRAECIS) Multa de vuis ſeruandis ſunt Geop.

pedum, latitudine duorum, et mittis [a] ſabulonem, et ibi calamos ſigis [a], in quibus
retorquebis [b] aſſidue ſarmenta fructibus plena, et illaeſis botryonibus alligabis, vt
ſolum non contingant, et cooperies, vt imber [c] eo penetrare non poſſit. Item Grae- 2
cis docentibus vuas [d] in vite, aut poma in arbore ſi diu ſeruare volueris, vaſculis
clauſa fictilibus ab ima [e] parte pertuſis diligenter a ſummo tecta ſuſpende, quamuis
poma et gypſo cooperta in longam ſeruentur aetatem.

XIII. HOC menſe agnorum prima generatio eſt. ſed agnus ſtatim natus
vberibus maternis admouendus eſt. manu prius tamen exiguum lactis, in quo
ſpiſſior eſt natura, mulgendum eſt, quod paſtores coloſtram [a] vocant: namque hoc [b]
agnis, niſi auferatur, nocebit. Ac primo per biduum natus cum matre claudatur.
tunc ſeptis obſcuris [c] ſeruetur, et calidis: ita [d] ſecluſo [e] paruulorum grege matri-
ces [f] mittantur in paſcua. Sufficiet autem, priusquam procedant matrices mane, 2
et cum ſaturae reuertuntur [g] ad veſperam, agnis vbera haurienda permittere. qui
donec firmentur, intra ſtabulum furfuribus vel Medica herba, vel (ſi [h] eſt co-
pia) farina ordei paſcantur ingeſta, donec conceptum paulisper robur aetatis, pa-
ſcuum matribus poſſint [i] habere commune. PASCVA ouillo generi vtilia ſunt, 3
quae vel in noualibus, vel in pratis ſiccioribus excitantur: paluſtria vero noxia ſunt,
ſilueſtria damnoſa lanatis. Salis tamen crebra conſperſio [k], vel paſcuis miſta, vel
canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare faſtidium. Nam per hiemem,
ſi penuria eſt foeni [l], vel palea, vel vicia, vel facilior victus vlmi ſeruatis frondi-
bus

[T. XII.] a) *mittes, ſiges Lugd.* b) *retorques I. I — G. E. retorquet* ſphalma *Gry.* 1549. c) *imbre penetrari Gry.* 1549. d) *vuas vel poma in vite aut arb. Lugd. E.* e) *vna E.* [T. XIII.] a) *coloſtrum E.* b) *haec I. B. R.* c) *obſcurioribus Lugd.* d) *item P.* e) *ſole clauſo Lugd.* f) *matres P. Lugd. E. mittantur* om. *E.* g) *reuertantur E.* h) *ſi farinae hordei eſt copia P.* i) *poſſint* omitt. *P. poſſit Lugd. paſtum cum matribus poſſit habere communem E.* k) *reſperſio I. B. R.* l) *foeni vel palae Cr. paleae* etiam *Lugd. E. ſi penuria eſt, fenum, vel palea,* rel.

Geop. 4, 15. Sed quae hic tribuit Graecis inuenta noſter, nondum inueni.

13, 1 AGNVS STATIM NATVS) Didymus Geop. 18, 3; Col. 7, 3, 17. Lugd. Codex melius hic, mea quidem ſententia, diſtinguit: *vberibus maternis admouendus eſt manu. Prius tamen exiguum lactis* etc. SCHOETTG. Videtur ſcribendum: *Sed agnus ſtatim natus vberibus maternis admouendus eſt manu; prius tamen* etc. Cuba ita tranſcripſit: praeterea Columella docet 7, 3: *Agnus autem cum eſt editus, erigi debet, atque vberibus admoueri; tum etiam eius diductum os preſſis humectare papillis, vt condiſcat maternum trahere alimentum.* Hoc porro eſt *manu admouere.* Veruntamen lectores monitos volo neſcio quid quod nunc me latet, ſeque ab ingeniolo meo ſubducit, eſſe amplius inquirendum. PONTED.

13, 1 COLOSTRAM) *Coloſtrum* et *Coloſtra* lac dicitur primum poſt partum, quod caſei inſtar coagulatum eſt, et tam infantibus, quam pecoribus nocet. Inde *coloſtrati pueri* apud Plinium H. N. 28, 9 qui tale lac biberunt, et deinde morbo quodam ſolent adfligi, quem *coloſtrationem* vocant. Haec Hieron. Mercurialis Var. Lect. 5, 12. De genere foeminino dubitat quidem Seruius ad Virgilium Ecl. 2, 22 ſed qui ex auctore noſtro et Nonio 2, 117 facile refellitur. Caeterum alii apud Plinium *coloſtratos pueros* interpretantur, quas nutrices concipiunt et pariunt, a *coloſtra*, quam adhuc a ſuperiore partu tunc temporis ſecum habuerunt. SCHOETTG.

13, 2 POSSINT HABERE COMMVNE) *poſſit*, quod Leidae eſt, vt vidimus, poſtulat Syntaxis ordinata: niſi forte excuſes per Syneſin. Sed vid. etiam, quam medicinam huic loco faciat Cl. Morg. I, 94.

13, 3 PASCVA OVILLO) Creſc. 9, 68.

13, 3 SI PENVRIA EST, FOENVM) Locus peſſime vitioſus. Quae enim eſſe poteſt penuria, ſi foenum habeamus in tabulatis? Quonam alio aptiore cibo ſuſtentantur per hiemem oues quam foeno? Haec igitur tradita a Palladio nullo modo ſuſpicari poſſumus, ſed praecepiſſe, deficiente foeno, vel paleam vel viciam aut vlmeas frondes vel fraxineas eſſe pecori obiiciendas. Sic profecto legebatur in Palladio quo tempore Creſcentius hunc locum excerpebat: *Nam,* inquit 9, 68 *per hiemem ſi penuria eſt foeni, vel paleae, vicia vel facilior victus vlmi vel fraxineis ſeruatis*

4 bus praebeatur, aut fraxini. Aestiuis mensibus pascantur sub lucis initio, cum gra-
minis teneri suauitatem roris mistura commendat. quarta hora calescente potus
puri fluminis aut putei praebeatur, aut fontis. medios solis calores [m] vallis aut ar-
bor vmbrosa declinet. deinde vbi flexo iam die ardor [n] infringitur, et solum primo
5 imbre vespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed Canicularibus
et aestiuis diebus ita pascendae sunt oues, vt capita gregis semper [o] auertantur a
solis obiectu. Hieme autem vel vere nisi resolutis gelicidiis ad pascua prodire non
debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit. ac tunc semel adaqua-
re [p] sufficiet. Graecas oues, sicut Asianas, vel Tarentinas [q], moris est potius stabu-
lo [r] nutrire, quam campo, et pertusis tabulis solum, in quo claudentur, insternere [s]:
6 vt sic tuta cubilia, propter iniuriam pretiosi velleris, humor reddat elabens. Sed
tribus, per annum totum, diebus aprico die lotas oues vngere oleo oportebit, et
vino. Propter serpentes, qui plerumque sub praesepibus latent, cedrum, vel gal-
7 banum, vel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter vramus. NVNC
hirci admittendi sunt, vt foetum primi veris fouere possit exortus. Sed caper eli-
gendus [est [t],] cui sub maxillis duae videntur pendere verruculae [u], magni corpo-
ris, crassis cruribus, breui plenaque ceruice, auribus flexis et grauibus [x], paruo
capite, nitido, spisso et longo capillo. Ad ineundas foeminas et ante anniculum [y]
congruus [z]. non autem durat vltra sexennium. Capella similis corporis, sed ma-
8 gnis vberibus est eligenda [a]. Non tamen ita multae caprae, vt oues vna statione
claudantur [b], quam luto et stercore carere conueniet. Haedis supra lactis abun-
dantiam, edera et arbuti et lentisci cacumina sunt saepe [c] praebenda. Trimae edu-
care optime possunt; quod teneriores matres generant, transfigendum est. sed vltra
octo annos seruandae non sunt matrices, quia genus hoc longiore sterilescit aetate.

XIV. HOC tempore glandis legendae ac seruandae cura nos excitet; quod opus foemineis ac puerilibus operis [a] celebrabitur facile [b] more baccarum.

XV. NVNC materies ad fabricam caedenda est, cum luna decrescit. Sed arbores quae caedentur vsque ad medullam securibus recisas aliquandiu stare patieris, vt per eas partes humor, siquis in venis continetur, excurrat. vtiles autem sunt

m) *ardores aut P.* n) *arbor Gryph.* 1549. o) *semper* om. *E.* p) *aquare E.* q) *Terent. Lugd.* r) *stabulo nutrire* om. *P.* s) *instruere E.* t) *est* om. *Pal. Lugd. E.* u) *veruiculae P. verriculae E.* x) *et cornibus grandibus* addit *E.* y) *annum P.* z) *congruum E.* a) *legenda Lugd.* b) *claudende P. claudatur Ienss.* c) *saepe* om. *P.* [T. XIV.] a) *studiis I. B. R.* b) *facile* om. *P.*

seruatis frondibus praebeatur. Ex his itaque Palladii locus, (neque enim omnia in Crescentio vitio carent) a vitio vindicari potest. *Nam per hiemem si penuria est foeni, vel palea vel vicia vel facilior victus* etc. Paleae enim nulla est penuria. PONTED. Nihil dubitaui ex Crescentio emendare locum aperte vitiosum, suffragante potissimum clarissimo viro.

13, 4 GRAMINIS TENERI SVAVITATEM RORIS MISTVRA) Virgilius Georg. 3, 324 — *dum mane nouum, dum gramina canent, Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.* Nemesianus Ecl. 1, 6

Incipe, dum salices hoedi, dum gramina vaccae
Detondent, viridique gregem permittere campo
Et ros, et primi suadet clementia solis.

Florentinus Geopon. 18, 2 Ἐπὶ δὲ τὴν νομὴν ἐξακτέον θέρους μὲν, πρὶν ἥλιον ἀνασχεῖν, ἔτι τῆς δρόσου κειμένης. SCHOETTG. Ro. Titium ad Nemesiani locum a Clar. Schoettgenio citatum, hic laudat ALMELOV.

13, 7 CAPER ELIGENDVS) Col. 7, 6, 2.

15, 1 ARBORES QVAE CAEDENTVR) Sumta sunt haec ex Plinio 16, 39. Descripsit pleraque Cresc. 1, 10.

15, 1 LARIX

ſunt hae maxime [a]: abies quam Gallicam vocant, niſi perluatur [b], leuis, rigida, et in operibus ſiccis perenne [c] durabilis. Larix vtiliſſima [d], ex qua ſi tabulas ſuffigas tegulis [e] in fronte, atque extremitate tectorum, praeſidium contra incendia [f] contuliſti. neque enim flammam recipiunt, aut carbones creare [g] poſſunt. Quercus 2
durabilis ſi terrenis operibus obruatur, et aliquatenus palis. Aeſculus aedificiis et [h] ridicis [i] apta materies. Caſtanea mira ſoliditate perdurat in agris, et tectis, et operibus [k] caeteris inteſtinis, cuius ſolum pondus in vitio eſt. Fagus in ſicco vtilis, humore corrumpitur. Populus [l] vtraque et ſalix et tilia, in ſcalpturis [m] neceſſariae. Alnus fabricae inutilis, ſed neceſſaria, ſi humidus locus ad [n] accipienda fundamenta [o] palandus eſt. Vlmus et fraxinus ſi ſiccentur, rigeſcunt, ante curuabiles, catenis vtiles habentur. Carpinus [p] vtiliſſima [q]. Cupreſſus [r] egregia. Pinus niſi in 3
ſiccitate non durans, cui contra celerem [s] putredinem comperi in Sardinia hoc genere prouideri, vt exciſae trabes eius, aut [t] in piſcina qualibet anno toto merſae [u] laterent, poſt operi futurae; aut arenis obruerentur in litore, vt aggeſtionem, qua tectae eſſent, alternis aeſtibus reciprocans fluctus [x] allueret [y]. Cedrus durabilis, niſi humore tangatur. Quaecunque autem ex parte meridiana caeduntur, vtiliores ſunt: quae vero ex Septentrionali [z], proceriores, ſed facile vitiantur.

XVI. HOC

[T. XV.] a) *maxime* om. *P. vtiles maxime hae E.* b) *perpluatur Lugd. ni ſuper pluantur E.* c) *per hiemem E.* d) *vtilliſſima I. B. R. Lugd. E.* e) *tegulis* om. *P.* f) *incendium E.* mox om. *flammam.* g) *creant. Quercus P.* h) *et ridicis materies* om. *P.* i) *radicis Lugd.* hic et al. k) *oper. internis, cuius P.* l) *albariis; vtraque ſalix Cr. populus vtraque et* om. *E.* m) *ſculpturis Vitruu. Lugd. in culturis E.* n) *ad accipienda* om. *P. Cr.* o) *fundamentis Cr. parandus E.* p) *Carpinus vtil.* om. *P.* q) *vtilliſſima Lugd. I. B. R. E.* r) *vel pirus* inſ. *Creſc. E.* addit *et vtilliſſima E.* s) *celerem* om. *P.* t) *aut* om. *P.* u) *merſae* om. *P.* x) *aeſtus P.* y) *ablueret Lugd. E.* recte puto. z) *Septentrione P.*

15, 1 LARIX VTILISSIMA) Haec et ſequentia ſumta ſunt ex Vitruuio 2, 9. Eſt autem larix ex picearum genere, quae inter alias ab antiquis hanc laudem habuit, vt igni reſiſtere diceretur. Plinius H. N. 16, 16; Vitruuius l. c. Iſidorus Orig. 17, 7. Quin et narrat Plinius 16, 39 Tiberium Caeſarem concremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendum illum in Rhaetia caedi curaſſe. Obſeruarunt autem Philander ad Vitruuium et Saluagnius Boeſſius de miraculis Delphinatus p. 172 ex propria experientia, etiam hanc arborem ardere. Vnde adparet *laricem* hodie appellari aliam arborem quam olim. Vide copioſe Clericum biblioth. choiſie tom. 12 p. 57 ſq. add. Mem. de Treuoux Iun. 1756 p. 208. Ad hiſtoriam autem ex Plinio et Vitruuio reſpondent eruditi, ob ventum, aërem, frigus, glaciem et pluuiam in Alpinis regionibus impeditam eſſe vim ignis, alias enim larix eſt e reſinoſis, quae faciliime ardent. Bodaeus a Stapel ad Theophraſti hiſt. plant. 3, 10. SCHOETTG. Τὸ *tegulis* neque ap. Vitruvium neque ap. Creſcentium legitur, nam larix ignis metu ad ſubgrundia laudatur, quod ex τῷ *in fronte atque extremitate tectorum* manifeſtum eſt. Vitruu. 2, 9 cuius (Laricis) *materiei ſi eſſet facultas apportationibus ad vrbem, maximae haberentur in aedificiis vtilitates, etſi non in omnibus, certe tabulae in ſubgrundiis circum inſulas ſi eſſent ex ea collocatae, ab traiectionibus incendiorum aedificia periculo liberarentur, quod eae nec flammam nec carbonem poſſunt recipere, nec facere per ſe.* Creſc. 1, 11 *Salix vel Larex ſecundum Palladium vtiliſſima ex qua tabulas ſuffigas in fronte atque extremitate tectorum.* PONTED. I. Valens in numis familiarum numum profert *P. Accolleii Lariſcoli,* in cuius altera facie eſt caput muliebre, in altera tres figurae muliebres, quae videntur in arbores mutari, quarum illam Clymenem putat, has vero ipſius filias Phaëtontis ſorores, in larices mutatas, expreſſas in hoc numo propter ſimilitudinem cognominis: (*Lariſcolum* enim deminutum ex *larice*) Ad iſtum numum explicandum laudat hunc locum Palladii, ſed in haec verba laudat: *Reſina illa liquida eſt, lacrymae ſimilis; non recipit flammam, quaſi odio perſequatur, ob combuſtum Phaëtontem.* Quae neſcio vnde hauſerit. Neque enim Palladii liber vllus, quod ſcire potuerim, neque Vitruuius, aut Plinius, aut Iſidorus adeo vllam fabulae Phaëtontis in explicanda laricis natura mentionem faciunt.

15, 2 CATENIS VTILES) Vitruuius: *recipiunt catenationes.* SCHOETTG.

XVI. HOC menſe locis ſiccis, calidis, et apricis maiores arbores transferemus truncatis [a] ramis, illaeſis radicibus, multo ſtercore et rigationibus adiuuandas.

XVII. GRAECI in conficiendi olei praeceptis iſta [a] iuſſerunt. tantum legendum eſſe oliuae, quantum nocte veniente poſſimus exprimere. molam primo oleo debere leuiter eſſe ſuſpenſam. oſſa enim confracta ſordeſcunt: quare de ſolis carnibus [b] ſit prima confectio. [et [c] de] ſalignis [d] caniſtros fieri debere virgultis,
2 quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod ſponte defluxerit. Sales deinde ac nitrum iubent nouo oleo miſceri, vt haec res ſpiſſitudinem eius abſoluat: deinde [e] cum amurca ſubſederit, oleum purum XXX diebus exactis, in vitrea vaſa transferri. ſecundum, ſimili diſciplina fieri, ſed mola fortiore quaſſari.

XVIII. OLEVM primum Liburnico ſimile fieri aſſerunt Graeci, ſi in optimo viridi [oleo [a]] inulam [b] ſiccam et lauri folia et cyperum, omnia ſimul tuſa, et ſubtiliter [c] creta permiſceas cum ſalibus torrefactis ac tritis, et diu oleo iniecta perturbes, deinde tribus aut aliquanto amplius [decurſis [d]] diebus, cum quieuerit [e], vtaris.

XIX. SI ſordet oleum, frictos et adhuc calentes ſales iniici iubent, et diligenter operiri. ita mundum reddi poſt [a] tempus exiguum.

XX. SI fuerit odoris horrendi, virides [a] oliuas ſine oſſibus tundi [b], et in olei metreta choenicas [c] duas mitti. ſi baccae defuerint, caules tenerrimos oleae ſimiliter eſſe tundendos. Nonnulli vtraque permiſcent, adiecto [d] etiam [e] ſale. ſed omnia intra linteum clauſa [f] ſuſpendunt, atque ita in vas olei demittunt [g]. poſtea
2 tribus diebus exemtis [h] auferunt, et oleum in alia vaſa transfundunt. Quidam mittunt vetuſtum laterem [i] torrefactum. plerique ordeaceos panes [k] breuiter figuratos, et raro linteo inuolutos mergunt, et nouos ſubinde permutant: vbi hoc bis aut tertio fecerint, ſales mittunt [l], et in alia vaſa translatum per paucos [m] dies
3 ſubſidere [n] patiuntur. Quod ſi aliquod [o] animal forte deciderit, et oleum putredine

[T. XVI.] a) *truncatas Lugd.* [T. XVII.] a) *ita Lugd.* b) *carnililibus Lugd.* c) *et de* om. *Pal. Lugd. I. B. R.* d) *ſaligineis P. ſaliginis E.* ſed corr. e) *dein Lugd.* [T. XVIII.] a) *et viridi E. oleo* om. *I. B. R. E. Pal.* et *Lugd.* b) *inullam Lugd. mulam P. anulam E.* mox *iuniperum* pro *cyperum.* item *tunſa.* c) *ſubtiliata perm. P.* d) *decurſis* om. *P. Pal. Lugd. E.* e) *cum quieſcit E.* [T. XIX.] a) *exiguo tempore P.* [T. XX.] a) *virides* abeſt *P.* b) *iubent tundi E.* c) *conchas Lugd.* d) *addito I. B. R.* e) *etiam* om. *P.* f) *cluſa I. B. R.* g) *dimittunt E.* h) *exactis I. I. E. — Gry.* 1549. *exemtis* etiam *Lugd.* i) *breuiter* inſ. *Gy. Gr.* vtraque. k) *panes et linteo etc. P. breuiter* om. *Lugd.* l) *iniiciunt Lugd.* m) *paucis diebus reſidere P.* n) *ſidere Lugd. reſidere E.* o) *aliquod* om. *P. E.* habet poſt *deciderit.*

17, 1 GRAECI) v. g. Apuleius Geop. 9, 19 vbi omnia diſertius docentur, quemadmodum et Col. 12, 50

18 LIBVRNICO SIMILE) Cum eandem compoſitionem tradidiſſet Sotion Geop. 9, 27 ſubiungit τῦτό ἐςι τὸ καλȣ́μενον Λιβυρνικὸν, καὶ αὐτὸ τὸ Ἰςριανὸν. In lemmate vocatur Ἰςρικῷ ὅμοιον. Plin. 15, 2 ſ. 3 *Reliquum certamen* (de bonitate oleae) *inter Iſtriae terram et Baeticae par eſt.* Habet eundem ſingendi olei modum, *quod Liburnicum omnes putabunt,* Apicius 1, 5.

19 SI SORDET OLEVM) Eadem ratio ex Tarentino eſt Geop. 9, 21. SCHOETTG.

20, 1 SI FVERIT) Tarentinus Geop. 9, 23. SCHOETTG.

20, 1 ODORIS HORRENDI) *Horridus odor* ex Palladio 12 citat Barthius Adu. 20, 18 quod quidem huc reſpicere ſtatuo, quamvis in nulla editione hanc vocem obſeruarim. Mihi tamen probatur lectio Barthii prae vulgari. *Horridus* enim notat aduerſum, contrarium etc. vt *fames horrida,* apud Arnobium lib. 1 SCHOETTG. Sed *horrendus odor* etiam eſt apud noſtrum 1, 18, 1.

20, 3 QVOD SI ALIQVOD ANIMAL) Democritus Geop. 9, 25. SCHOETTG.

dine ac [p] nidore vitiauerit [q], iubent Graeci coriandri [r] manipulum in olei metreta
ſuſpendi, atque ita paucis diebus manere. ſi nihil de nidore [s] decuſſerit [t], mutan-
dum eſt [u] coriandrum, donec ſuperetur hoc vitium. Sed maxime proderit, poſt
ſenos [x] dies in vaſa munda transferre; melius [y], ſi acetum ante vexerunt. Quidam 4
foeni [z] Graeci ſemen ſiccum tritumque permiſcent, vel incenſos oleaginos car-
bones in ipſo oleo frequenter extinguunt [a]. Si acerbus odor fuerit, vuae ex-
crementa [b], quae Graeci γίγαρτα vocant, praecipiunt, tuſa et in maſſam redacta
merſari [c].

XXI. OLEVM rancidum Graeci aſſerunt ſic poſſe curari. Albam ceram
mundo et optimo oleo reſolutam, et adhuc [a] liquentem mitti in oleo iubent. tunc
ſales frictos calentes addi, operiri, atque gypſari. ſic fieri vt oleum purgetur ſapo-
re et odore mutato. oleum tamen omne in terrenis locis eſſe ſeruandum, et eam
eius eſſe naturam, vt ſole vel igne purgetur, vel aqua feruenti, ſi ſimul miſcean-
tur [b] in vaſculo.

XXII. HOC etiam menſe oliuas condiemus. Harum genera ſunt diuerſa. Co-
lymbades [a] oliuae fiunt ſic: alternis cratibus oliuarum puleium ſpargis, et mel,
et acetum, et ſales modice, ſtratura intercedente [b], ſuffundes. Item ſternes oliuas
ſupra ſurculos foeniculi vel anethi, ſiue lentiſci, et ramulis [c] oliuae ſubditis, aceti [d]
heminam et muriam ſuperfundis, et has conſtructiones vſque ad vaſculi plenitudi-
nem patieris inſurgere [e]. Aliter. Electas oliuas muria maturabis [f], poſt XL dies 2
muriam fundis vniuerſam: tunc duas defruti [g] partes, aceti vnam, mentam minute
inciſam vaſculo adiicies, et oliuis [h] replebis, vt iuſta infuſione liquor [i] ſupernatet.
Aliter. Oliuas manu lectas, vna nocte integra, in balnei vapore eſſe patieris, ta-
bulae vel crati ſuperpoſitas: mane balneis exemtas ſalibus tritis conſperges et
vteris: quae non amplius [k] quam VIII dies poterunt cuſtodiri. Aliter. Oliuas 3
illaeſas [l] primo mittis in muria [m]: poſt dies XL leuabis, atque intercides acuto cala-
mo: et, ſi dulciores habere volueris, duas ſapae partes, et aceti vnam; ſi acrio-
res, aceti duas, et ſapae vnam debebis infundere. Aliter. Paſſi ſextarium vnum,
cine-

p) *ac nidore* om. *P.* q) *vitiauit I. B. R.* ex *vitiarit*, quod habet *Lugd.* r) *coliandri E.* et poſt. s) *horrore Lugd. E.* t) forte *deceſſerit.* u) *eſt* om. *Lugd. E.* x) *X. P.* y) *melius autem E.* mox *iniecerint* pro *vexerunt E.* z) *foenum graecum ſiccum P. E.* a) *immergunt P.* b) *vuae extrema E.* mox *tunſa.* c) *indempſari P.* [T. XXI.] a) *adliquentem Lugd.* b) *miſceatur E.* poſt *pulegium.* [T. XXII.] a) *columbares Lugd. E.* b) *ſtatura interc. E.* mox om. *oliuas.* c) *ramis I. B. R.* d) *acetum et P. Lugd.* e) *exurgere P.* f) *macerabis Pariſ.* g) *defriti Lugd. defricti E.* om. *duas.* h) *oliuas Lugd. E.* i) *liquor* om. *Lugd. E.* k) *plus VII. diebus P. VII.* etiam *I. B. R. octo diebus Lugd. E.* l) *electas E.* m) *muriam Lugd.*

20, 3 DE NIDORE DECVSSERIT) *Deceſſerit* conieciſſe etiam animaduerto BVCHNERVM.

20, 4 ΓΙΓΑΡΤΑ) Legitur hoc verbum bis Geop. l. c. vbi Cornarius reddit *vinacea*, quamuis appareat ex his Palladii verbis γίγαρτα plura et maiora eſſe excrementa, quam ſola vinacea. SCHOETTG.

21 GRAECI) Tarentinus Geop. 9, 22. SCHOETTG.

21 RESOLVTAM) coctam et liquidam. Nam in Graeco eſt ἕψησον. SCHOETTG.

21 IN TERRENIS LOCIS) ἐν κατωγείῳ τόπῳ.

22, 1 COLYMBADES) ita dicuntur oliuae condititiae, ἀπὸ τῶ κολυμβᾷν, quod in aceto et muria innatent. Plura Needham ad Geop. 29, 33. Sumta ſunt autem haec e Col. 12, 48. SCHOETTG. Varias etiam oliuarum condiendarum formulas dabunt Geop. 9, 28 ſqq.

22, 2 MATVRABIS) Adſcripſeram, forte legendum, *macerabis*: et inueni poſtea ita etiam expreſſum in editione Pariſienſi 1536. 4. Sed cum reliqui libri omnes conſentiant, nolim mutare

cineris bene creti [n] quantum manus vtraque geſtabit, vini veteris vnum ſuniculum [o], et aliquantum cupreſſi foliorum: miſtis omnibus oliuas infundis, inculcas, et ſubinde cruſtam faciendo ſaturabis, donec ad vaſculorum ſumma ora perue-
4 nias. Aliter. Oliuas quas iacentes repereris, rugis [p] contrahentibus criſpas colligis, et ſalibus tritis reſperſas expandis, donec ſole inareſcant [q]. tunc ſubſtrato lauro alternas crates baccarum ſaepius ordinabis: tunc defrutum cum ſatureiae faſciculo duabus aut tribus vndis feruere patieris: et poſtquam tepuerit, ſupra compoſitas baccas refundes admiſto ſale paululo, et origani faſce coniecto, ſupra ius omne per-
5 fundes. Aliter. Lectas baccas ex arbore ſtatim condies, rutam et petroſelinum ſternes inter ſpatia ſtructionis, et ſubinde cyminati [r] ſalis aſperſione cumulabis. poſtremum mel et acetum ſuperfundes. nouiſſime optimi olei quantumcunque miſcebis. Aliter. Legis [s] oliuas ex arbore nigras, et compoſitas muria diluis: tunc ollae adiicis mellis partes duas, vini vnam, defruti dimidiam, et vbi ſimul deferbuerint [t], deponis, ac permoues, et acetum miſces: cum refrixerit [u] ſuper oliuas origani ſur-
6 culos ſternis, et ſupra ius omne diffundes. Aliter. Oliuas manu lectas cum pediculis aqua ſpargis tribus diebus: deinde mittis in muria [x], et poſt VII [y] dies exemtas in vaſe adiicis cum muſti et aceti aequis ponderibus. et impletum vas ita operies, vt aliqua ſpiramenta dimittas.

XXIII. NOVEMBREM et Februarium ratio temporis per horas dierum [b] fecit aequales.

Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XIII
Hora	IV	et	IIX	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	IIX
Hora	VI			pedes	VII

n) *criti P.* o) *ſemiciculum P. I. B. R. E. ſimiculum Lugd. cimiculum Pal. funiculum I. I — G.* p) *rugis* om. *P.* q) *marceſcant Lugd. P. E.* r) *ſeminati I. B. R. ciminati E. I. I — G.* s) *colligis Lugd.* t) *vbi ſ. deferuerint* om. *et E.* forte verius. u) *cum refrigeraueris E.* x) *muriam Lugd. in* om. *E.* voluit dare *muriam.* y) *XII. I. I — Gry.* 1549. [T. XXIII.] a) *Septembr.* b) *dierum* om. *E. hor. duxit aequ. Lugd.*

tare quidquam. Forte vt *maturam* dixit *muriam* Columella 12, 6, 1, ita ipſa muria dicitur *maturare*, quae macerando molliora facit et leniora.

22, 3 SVNICVLVM) Vix dubito quin vera ſit coniectura, quae antiquam lectionem intuentibus non poteſt non in mentem venire, vt legatur *ſemiſicilicus.* Ita iam viſum Hermolao Barbaro apud Baldum de verb. Vitr. ſign. in *ſicilicus.* Ita coniecerat in Indice Sylburgius. Quidni enim deſcriptio partium aſſis poſſit referri etiam ad menſuras alias, nominatim ad *quadrantal* veterum ſ. *amphoram?* Ea vas erat cubicum, cuius omnia latera pedem Romanum habebant, (vid. Eiſenſchm. de pond. et menſ. 2, 2 p. 71.) Quemadmodum *ſicilicus*, vbi de longitudine ſermo eſt, nemine dubitante eſt quarta pars vnciae, ſiue digiti, h. e. 48 pars pedis: ita conſtat, amphorae partem 48 eſſe *ſextarium*, eundemque *ſicilicum*, ſi ad aſſem referatur: *hemina* igitur h. e. dimidius ſextarius, erit *ſemiſicilicus.*

22, 3 CINERIS BENE CRETI) Hunc non concoquo: neque enim ablui deinde praecipit, ſed vinum potius affundi. Nihil de cinere Graeci. *Criti* pro *creti* habetur Florentiae. Quidſi fuit apud Palladium *ciceris* bene *triti?* Sed forte hic etiam de guſtu non eſt diſputandum.

22, 3 CVPR. FOLIORVM) Hic inferi debebat, certe intelligi debet, *ſumes* vel tale quidpiam.

22, 3 CRVSTAM FACIENDO) h. e. ſtratum illius maſſae, quam modo deſcripſit; eadem fere, quam *cratem* mox dicit.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI

DE RE RVSTICA

LIBER DECIMVS TERTIVS.

TIT. I.

DECEMBRI [a] menſe feruntur frumenta, triticum, far, ordeum: quamuis ordei ſatio iam [b] ſera ſit. Et faba circa ſeptimontium [c] ſeri poteſt. Nam poſt exactam brumam [d] male ſeminantur. Hoc etiam menſe adhuc [e] lini ſemen ſpargi poterit, vſque [ad] VII [f] Idus Decembris.

II. NVNC ad inſtituendas vites, ſed poſt Idus paſtina [a] inchoëmus effodere, ſicut ante tractatum eſt. Et materiem bene hoc menſe caedemus: palos quoque et corbes faciemus, et [b] ridicas. Et locis frigidis oleum faciemus ex lauro, et myrti baccas atque lentiſci in olei [c] ſui confectione quaſſabimus, et vinum myrtite [d], ſicut dictum eſt ante, retingemus [e].

III. HOC tempore [a] ſerenda eſt lactuca, vt planta eius Februario transferatur. Et iam nunc allium [b] et vlpicum, et cepullae [c], et ſinapi, et cunela ſeri poterunt, diſciplina et more, quo ante narratum eſt.

IV. HYPOMELIDES poma ſunt (vt Martialis aſſerit) ſorbo ſimilia. mediocri arbore naſcuntur, et flore candidulo. dulcedo huic fructui cum acuto ſapore commiſta eſt [a]. ſeritur menſe Decembri nucleis in vaſculis [b] poſitis. Menſe autem Februario hypomelidis planta, ſed pollicis magnitudine robuſta transfertur breuiſſimo [c] ſcrobe, ſoluta terra, plurimo ſtercore. Sed munienda [d] eſt, quia cito areſcit, 2
ſi radices eius [e] ventus afflauerit. Terram qualemcunque non reſpuit. amat loca tepida,

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XIII. *ſiue December.* T. I.] a) *Nunc ſer. Lugd. E. I. B. R. vid. Ian. pr.* b) *iam* om. *E.* c) *ſepta montium P. Lugd. ſeptimum Idus* reliqui. d) *pruinam Lugd.* mox *ſeminatur E.* e) *adhuc* om. *P.* f) *vſque ſeptimo E.* [T. II.] a) *paſtinam fodimus P.* b) *et ridicas* om. *P. redicas Lugd. E.* c) *et mirti baccis atque lentiſci. In olei* etc. *E.* d) *et v. mirtetum E.* e) *tinguemus Lugd. tingemus E.* [T. III.] a) *menſe P.* b) *allium et* om. *P. etiam nunc E.* c) *cepulae E.* [T. IV.] a) *ſunt P.* b) *vaſe P.* c) *breuiſſima Lugd.* d) *minuenda Lugd.* e) *illi I. B. R. illius P. Lugd. E.*

DECEMBER.

1 SEPTIMONTIVM) Sine dubio verior lectio eſt quam propoſuimus Codicum Mſſ. licet aliquantum et ipſa deformata fuerit. *Septimontium* legendum eſt profecto, quem diem ruſticis in faba ſerenda obſeruatum, *ſeptimontialis ſatio* declarat. Vid. nota Schoettgenii ad illum locum, nempe ad Col. 2, 10, 8.

1 MALE SEMINANTVR) Legendum, vt apud Cubam, *male ſeminatur*; de faba enim loquitur Palladius, de qua etiam Col. 2, 10 *Poſt brumam parum recte ſeritur, peſſime vere.* PONTED.

2 SICVT DICTVM EST) Ian. 18; F. 27.

4 HYPOMELIDES) Neſcio an quis veterum praeterea huius fructus mentionem fecerit. Tacent certe Plinius, Geoponici, tum barbari Creſcen-

tepida, aprica, maritima, et ſaepe ſaxoſa. ſtatum rigidum reformidat. inſeri non poteſt, exigua durat aetate. Poma eius aut in picatis et minutis [f] vrceolis, aut ſcobe [g] populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta ſeruabuntur.

V. NVNC rapa in partes minutas reciſa [a], et leuiter cocta, et tota die diligentius [b] exſiccata, nequid reſeruent humoris, et [c] ſinapi ex aceto (ſicut moris eſt) temperato, mergere et condire curabimus, et repleta vaſa claudemus, ac poſt aliquantos dies guſtibus [d] explorata, proferemus vſuri. Quam rem Ianuario quoque et Nouembri menſe poterimus efficere [e].

VI. NVNC etiam quibus litus in fructu eſt, vbi lunae iuuabit [a] augmentum, quae omnium clauſorum maris animalium, atque concharum iubet incremento ſuo [b] membra turgere [c], echini carnes ſalibus condire curabunt [d]. quod ſolito more conficitur. hanc quoque rem per omnes menſes bene faciemus hibernos. Pernas etiam et lardum conficimus non ſolum menſe hoc, ſed omnibus [e], quos hiemalis algor aſtringit. Tempore hoc per humiles ſiluas et baccis foecunda virgulta ad turdos et caeteras aues capiendas laqueos expedire conueniet. hoc vſque in Martium menſem tendetur aucupium.

VII. DECEMBREM Ianuario in horis cauſa diſpar adiunxit, cum linea ſimili ille augeatur, iſte decreſcat.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX
Hora	III	et	IX	pedes	XV [a]
Hora	IV	et	IIX	pedes	XII [b]
Hora	V	et	VII	pedes	X [c]
Hora	VI			pedes	IX [d]

f) *munitis Lugd.* g) *ſcrobe A. G. C. E.* [T. V.] a) *inciſa P.* b) *diligenter P.* c) *et* om. *P. E.* d) *guſtabimus P.* e) *conficere P.* [T. VI.] a) *luna iuuarit Lugd. iuuarit* etiam *P. inierit argumentum E.* b) *ſuo* om. *P.* c) *turgeſcere P.* d) *condire curabimus E.* e) *ſed et o. E.* [T. VII.] a) *XVII P.* b) *XV P.* c) *XIII P.* d) *Palladii Rutili Tauri Emiliani viri illuſtris opus agriculturae explicit. P.* et *Lugd.* niſi quod hic *finit.* – Subſcriptum Mſ. E. eſt: *Explicit liber Palladii, de cultura agri.*

Creſcentius de commodis rerum rur. et Barthol. de Piſis ac recentiores, Bruyerinus et Nonnius de re cibaria. Ἐπιμηλὶς apud Dioſcoridem eſſe dicitur e genere meſpilorum. Sed nihil inuenio. Interpres Germanicus, Maius, *Hippomelides* vocat; quod ſi bono auctore factum eſt, poſſunt poma praegrandia ita dici. Sed nihil extrico. v. Ind.

PALLA-

PALLADII RVTILII* TAVRI AEMILIANI
DE INSITIONE
LIBER, AD PASIPHILVM VIRVM DOCTISSIMVM.

HABES aliud indultae fidei teſtimonium. Pro vſura temporis hoc opus de arte inſitionis adieci. Sed quod volumina haec ruris colendi ſerius quam iuſſeras, ſcripta

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii *de Inſitione* * *Liber Praef.*] * In *Pol.* et *Lugd.* plane deeſt huius libri collatio. * *Rutiliique Gym.*

PALLADII DE INSITIONE LIBER.

Damus poſt finem libelli epiſtolam Io. Conr. Schwarzii, viri cel. de hac ipſa epiſtola, ſcriptam, quam paſſi ſumus locum, quem adhuc habuit, tenere. Periit, credo, ea, quam toti operi praefixerat Palladius: haec quidem nimis aperte ad librum de inſitione pertinet, nec poteſt toti operi, qualis nunc eſt, ſine abſurditate praeponi. Ecquid enim quiſquam mortalium intelligat, ſi ab initio operis poſita eſſet, illud eius principium, *Habes aliud indultae fidei teſtimonium.* Superiore epiſtola, quam periiſſe ſuſpicamur, forte dixerat, quo tardiores venerint libri, tanto eſſe emendatiores, quin auctiores altera praelectione. Duplicem certe fuiſſe editionem, alteram altera pleniorem, in mentem venire alicui debet, qui creberrimas illas omiſſiones Medicei Codicis, optimae aliquin notae, diligenter conſiderauerit. Vnum v. g. *indultae fidei* (h. e. praeſtitae fidei a Palladio, et morae rebus excuſatae) teſtimonium erat emendatio XIII librorum et augmentum; alterum eſt, quod pro quarto decimo (*bis ſeptem* enim libros iam legerat et commendauerat, cum iſta ſcriberentur, Paſiphilus vid. v. 3) qui proſa vt ceteri primum ſcriptus fuerat, iam carmen mittat: eadem fere ratione, vt de hortis materiem decimo libro Columella verſu retractauit. Caeterum, ne quid huic editioni deeſſet, neue Columellae horto inuideret libellus Palladii, adiecimus nonnulla ex Codri Grammatici Bononienſis dictis excerpta, quae in editione horum auctorum Regienſi 1496 f. eaque forte ſola, habentur: de quibus in praefatiuncula typographi, *quae ſi peritum lectorem non docebunt; minus tamen doctum non nihil adiuuabunt.* Nos quaedam omittere coacti ſumus, ne plane videremur inſultare velle lectoribus noſtris: et vel ſic opus videmur habere excuſatione, quam modo commemorauimus.

I ALIVD TESTIMONIVM) Quia praecedentes XIII libri ſunt teſtes fidei Palladii erga Paſiphilum: hic decimusquartus eſt aliud teſtimonium *fidei indultae.* Noue dictum, ac ſi dicamus, *indulgeo tibi fidem,* h. e. concedo et habeo: et paſſiue, *fides indulgetur*, vnde *fides indulta.* Videtur autem Palladius haec opera fidei Paſiphili commiſiſſe, vt de illis fideliter iudicaret. Scripſerat enim iuſſu illius, vt ipſe refert. An aliter exponendum eſt? vt dicamus, *Habes aliud teſtimonium fidei* ſcilicet meae, *indultae*, id eſt, conceſſae et ſeruatae tibi, quaſi promiſiſſet Palladius Paſiphilo, ſe ſcripturum libros iuris colendi. Hoc participio quod eſt *indultus*, vſus eſt Marcellinus quoque XIV rerum geſtarum, *Tanquam licentia crudelitati indulta.* quod allegat Priſcianus, vbi docet, ab eo quod eſt *indulgeo*, fieri ſupinum *indulſum* et *indultum.* et noſtri Canonici, non adeo ſatis eruditi dicunt ſe a pontifice ſummo habere *indultum* quoddam, quaſi pro quadam condonatione. quod an eleganter dictum ſit, viderint, qui non niſi examuſſim loqui propoſuerunt. CODRVS.

I PRO VSVRA TEMPORIS) h. e. pro temporis vſu. Sic Cic. ad Appium, *vt longi temporis vſuram, qua caruimus* et reliqua. Vſura autem generale vocabulum eſt tam pecuniae quam aliarum rerum. Vnde Plautus in Amphitruone appellat *vſurariam vxorem;* et *vſurarii* ſunt ii quibus relictus eſt vſus alicuius rei. CODRVS. Proprie ſumit vſuram pro fructu aeris alieni tempori, quo habuimus illud, reſpondente. Debebat Paſiphilo Palladius libros ſuos diutius, quam dictum erat. Hic vſurae loco addit libellum verſu ſcriptum, cum deberet tantum ſolutam orationem. Haec adieciſſe vix

tani

ſcripta ſunt, librarii manus ſegnior fecit, cuius ego tarditatem nunquam maligne aeſtimo [a]. ſcio enim, quo frequenter inclinet argutia famulorum. malo operam
2 eius expectare potius quam timere. Neſcio vtrum commune ſit dominis: mihi difficile contigit, in ſeruilibus ingeniis inuenire temperiem. ita ſaepiſſime natura haec [b] vitiat commodum ſi quod [c] eſt, et miſcet optanda contrariis. velocitas procurrit in facinus; ſegnities figuram benignitatis imitatur, et tantum recedit ab agilitate, quantum receſſit a ſcelere. Diu tamen apud te pudorem meum diſtuli, ſed hoc quaſi bonus famulus feci. Verum neſcio, ſi tuum ad has modo minutias
3 inclinetur ingenium. Grande erit, et par deſiderio ſuo, quod ſtudii tui quaereret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter ſentias, ego meas opes aeſtimare non

a) *extimo I. B. R.* b) *hoc B. R.* c) *ſiquid I. B. R.*

tanti erat, niſi in alia omnia abirent commentaria Codri.

1 LIBRARII MANVS SEGNIOR) *Librarius* aequiuocum nomen eſt, et ad eos qui ſcribunt libros vel vendunt, et ad eum qui penſabat cibaria ſeruis. atque id quidem ad pondus dabatur: *demenſum* dicebatur. auctor Donatus in Terentii Phormionem. CODRVS. De demenſo auctor eſt Donatus ad Phor. 1, 1, 9. Sed nihil ibi aut vſquam, arbitror, de *librario*, *librae* praefecto: niſi huc referas, quae de *libraria* Iuvenalis 6, 475 diſputant viri docti.

1 NVNQVAM MALIGNE AESTIMO) *Aeſtimare* appretiare eſt ab eo, quod eſt *aes aeris* deductum, et *timi* dictione Graeca: quod pretium dicitur.

2 NATVRA HAEC) ſcilicet ſeruilis, ſi quid habet in ſe bonum. CODRVS. Nihil, credo, habet abſurdi Codri interpretatio. Sed videbatur mihi locum communem tractare Palladius eum, quem ita Tullius eloquitur de inuent. 2, 1 *Nihil in ſimplici genere omnibus ex partibus perfectum natura expoliuit. itaque tanquam ceteris non ſit habitura quod largiatur, ſi vni cuncta conceſſerit, aliud alii commodi, aliquo adiuncto incommodo, muneratur.*

2 PVDOREM MEVM DISTVLI) h. e. diſtuli tibi offerre hos libros, quos verecunde et cum quodam pudore tibi trado, vt famuli verecundi cunctantur penſa ſua exhibere, metuentes reprehenſionis videlicet.

3 ET LICET DE HIS NVGIS) Adſcripſeram, legendum forte *Ilicet* pro *et licet*, et exponebam, cum primum de his nugis bene ſentire te ſignificaueris, ego non differam et ipſe aliquid eſſe putare illas. Suffragatorem deprehendi minime poenitendum, vel auctorem potius, (cum ille multo ante me ſcripſerit epiſtolam, quae nuper demum in conſpectum meum venit) Io. Conr. Schwarzium in epiſtola modo laudata. Sed recipere tamen non ſum auſus; cum variis nimis interpretationibus, hic locus ſubiectus ſit, quas mox videbimus.

3 FAVORABILITER SENTIAS) *Fauorabilis* dicitur proprie is, cui fauetur. Tranquillus Suetonius in Caligula, *Sic vulgo fauorabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquo adueniret, vel ſicunde diſcederet, prae turba occurrentium proſequentiumue nonnunquam eum diſcrimen vitae adiſſe.* Apud Virgilium *penetrabile telum* et *penetrabile frigus* dicitur actiue. Sed apud Terentium Phormione *cauſam vincibilem* exponit Donatus, *quae facile vincat.* Putabat Codrus, legendum eſſe, *quae facile vincatur ab actore* ſcilicet, et per hoc ſit optima, vt vox *vincibilis* paſſiuam, h. e. propriam habeat ſignificationem. Adi Seruium quoque ſuper eo Virgiliano ex X Aen. *Adſpice num mage ſit noſtrum penetrabile telum.* CODRVS.

3 EGO MEAS OPES AESTIMARE) Huius loci ſenſus non ſatis nobis liquet et veremur, ne non ſana ſit lectio. Dicamus tamen ſic: quamuis fauorabiliter de his nugis ſentias; ego tamen non differo, i. e. non procraſtino, et in longum duco, h. e. celer et promtus ſum et volo aeſtimare i. e. ponderare opes meas, i. e. ingenium et doctrinam meam, i. e. an valeam hoc genere ſcribendi nec ne? vt, *tecum habita et noris quam ſit tibi curta ſupellex*, dicit Perſius, et, *nec te quaeſiueris extra.* *Non eſt magni loci*, h. e. non pertinet ad eum, qui ſit alicuius dignitatis et aeſtimationis. Ter. Eun. *Conueni hodie adueniens quendam mei loci atq. ordinis: aſſibus intuendis*, i. e. vilioribus pecuniis quadrantibus, vt illud in Priapeiis *non aſſis faciunt*: Horat. li. 1 epiſt. *Qui melior ſeruo, qui liberior ſit auarus? In triuiis fixum cum ſe demittit ob aſſem*; itemque Perſius, *Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum.* *notae*, infamiae, ſic enim Valerius Maximus caput ſcripſit *de nota cenſoria*: *compendia*, vtilitates et commoda. CODRVS. Sunt ſane haec vltima prooemii verba obſcuriſſima, vt fieri ſolet, cum arguti et acuti eſſe volunt homines ſemibarbari. Egi de hoc loco per literas cum tribus amicis, quorum duo iam ad plures abiere, tertius et ipſe hic nominari, credo, non cupit. Primus ita interpretabatur, vt a Codri ſententia non multum videretur abire, „Licet benigne de „noſtro te labore ſentire amor iubeat, ego tamen „non cunctabor verum illi pretium h. e. nullum, „exiguum

non differo. Non eſt magni loci aſſibus intuendis oculos duxiſſe per puluerem, quia neſcio quomodo notae ſunt quaedam maximarum perſonarum minuta compendia.

DE INSITIONIBVS

LIB. XIV.

PASIPHILE ornatus fidei, cui iure fatemur,
Siquid in arcano pectoris vmbra tegit,
Bis ſeptem paruos, opus agricolare, libellos,
Quos manus haec ſcripſit, parte ſilente pedum,
Nec ſtrictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum ruſticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, et ruſtica dicta
Affectu ſocii ſollicitante colis.
Nunc ideo modicum creſcens fiducia carmen
Obtulit, arbitrio laetificanda tuo.

Eſt

„exiguum certe adſignare, qui probe meminerim, „non eſſe poſtulandum ab hominibus in dignitate conſtitutis, vt quaſi contaminent oculos percenſendis et dinumerandis pauperum aſſibus, „cum dedecori fere ſint minutae id genus nugae „magnis hominibus. Alter ita: tu quidem bene „ſentis de meo opuſculo, neque plane iniuria. „Non eſt enim magnorum virorum, magnis „operibus peruolutandis puluerem illum bibere, qui occupare ea ſolet: quin potius nota et „character quidam eſſe videtur magni et in magnis rebus occupati viri, ſi paruos libellos et „compendia in ſinu geſtet.„ Tertius denique iſta ſcripſit: „aeſtimare ipſum etiam ſe, ait Palladius, velle opes ſuas. eas tanquam aſſes eſſe, „ſpectandos intuendosue a Paſiphilo. iſtuc facere non magni eſſe loci, h. e. paruum locum „eſſe et εὐσύνοπτον, quo iaceant et videri poſſint „hi aſſes. Duceret igitur oculos per hunc pulverem i. e. perluſtraret, perſpiceretque eum „non magnum locum, quia in minimis ſaepe „maxima inueniantur.„ Satisne interpretationum? non eſt. Certe ſi cui ſatis non eſt, ille adiungere poterit noſtram. Quod tu, vir magnus, quaeres et ſtudio tuo dignum iudicabis, illa ipſa re magnum erit, et dignitatem quandam aſſequetur. Ilicet, cum primum honorifice de his nugis ſenties, et ipſe incipiam pretium illis ſtatuere. Cum enim non ſit viri magni aſſes quaerere, minuta compendia, ſeu lucra ſectari: ipſa tua aeſtimatio indicabit, hunc libellum non ad aſſes, non ad minuta compendia referendum. Quod vir magnus humo tollit, id magnum eſſe debet, et opera dignum.

1 ORNATVS FIDEI) Fuerat enim fortaſſe hic Paſiphilus alicuius Imperatoris Secretarius: aut hoc dicit, cui ego, Palladius, committo ſecreta mea; cum ſis fidei ornamentum. CODRVS. *Ornatus* eſt inſtructus fide. Deinde *ornatus* ponitur pro vocandi caſu, *ornate*, vt apud Iuuenalem: *I nunc, et ventis animum committe, dolato Confiſus ligno* — pro *confiſe*. *Ornatus* autem *fidei* rarius eſt, et Graeciſmum redolet; conſuetius, *ornatus fide*. SCHOETTG. Quid ſi *ornatum* ſubſtantiue dixit, vt *decus patriae* etc. Certe Codro ita placuiſſe vidimus.

3 BIS SEPTEM) Igitur videtur de inſitione etiam proſa prius ſcripſiſſe, quae deinde intercidit, cum libellum poëticum illi quaſi ſufficeret. Certe nonniſi XIII hodie praeter hunc de inſitione habemus, neque aliud quidquam adparet deeſſe.

4 PARTE SILENTE PEDVM) Quoniam ſcripſi ſuperiores libros proſa oratione CODRVS. Elegans, [pro illius certe aetatis guſtu] aequiuocatio: Manus meae hos libros ſcripſerunt, parte pedum ſilente, id eſt, ceſſantibus vel abſentibus pedibus ſeu ligata oratione, quod ex ſequentibus diſtichis apparet. SCHOETTG.

8 AFFECTV SOCII) ſ. mei; ſeipſum ſignat. CODRVS. h. e. amore ſodalis cui te commouente, vt placeat tenuis per ſe labor.

Eſt noſtrae ſtudium non condemnabile muſae,
Vrbanum fari ruſticitatis opus:
Sub thalami ſpecie felices iungere ſiluas,
Vt ſoboli miſtus creſcat vtrinque decor:
Connexumque nemus veſtire affinibus vmbris,
Et gemina partum nobilitare coma:
Foederibus blandis dulces confundere ſuccos,
Et laetum duplici fruge ſaporis ali:
Quae quibus hoſpitium praeſtent virgulta docebo,
Quae ſit adoptiuis arbor onuſta comis.
Ipſe poli rector, quo lucida ſidera currunt,
Quo fixa eſt tellus, quo fluit vnda maris,
Cum poſſet miſtos ramis inducere flores,
Et varia grauidum pingere fronde nemus,
Dignatus noſtros hoc inſignire labores,
Naturam fieri ſanxit ab arte nouam.
Non ſegne officium noſtrae reor eſſe camoenae,
Aut operis parui gratia fiet inops.
Si velocis equae pigro miſcetur aſello

Ardor,

12 VRBANVM) Vnde ſcriptores agricolationum appellant arbores vrbanas, i. e. domeſticas et ſatiuas. CODRVS.

13 SVB THALAMI SPECIE) Inſitio namque ſpecies matrimonii quodammodo eſſe videtur. CODRVS. Quemadmodum duo parentes diuerſi generis vnam ſobolem procreant, ita duae arborum ſpecies in ſe inuicem inſitae vnum eundemque fructum proferunt. SCHOETTG. Alii ſunt amores plantarum, alia connubia, quae canit, ſecundo Apolline Cl. Adria. van Royen in auſpiciis profeſſionis Medicae Leidae 1732.

13 FELICES SILVAS) paſſim ita poëtae: *ramum felicis oliuae* Virg. Aen. 6, 230: *feliciores inſerit* Hor. Epod. 2. BVCHNER.

15 AFFINIBVS VMBRIS) quia in inſitione quaerendum eſt, quae cuique magis arbor conueniat. Lege Plinium 17, 13. Docet tamen Columella ex omnibus arboribus in omnes arbores fieri poſſe inſitiones. CODRVS.

18 ET LAETVM) ſuſpicor, *Et fetum*, vt modo, *partum*.

19 QVAE QVIBVS) Ita Virgilius, *Quae quibus anteferam.* CODR.

19 HOSPITIVM) Ita vſ. 100; quem vſ. 116 *larem* vocat. Ita vſ. 33 *hoſpitem gemmam* appellat, et *hoſpes germen* Zeno eo loco, quem ſtatim laudabit BVCHNERVS, qui etiam ad hunc locum obſeruat, *hoſpitari* Plinium dixiſſe de arboribus. Locus eſt 17, 20 ſ. 34: Verum ibi de *translata* in aliud ſolum *caſtanea* ſermo eſt, non de inſita in aliam arborem.

20 QVAE SIT ADOPTIVIS) Col. 10, 39 item noſter infra v. 144 et 160; Zeno de reſurrectione ſub fi. *Hoſpitis germinis adoptiua pinguedine.* Ouid. de Med. fac. v. 6; de Remed. am. 353. Sed totus verſus eſt ex l. c. 354 BVCHN. Suauiter etiam Plin. 16 pr. *Pomiferae arbores — ſiue illae vltro, ſiue ab homine didicere blandos ſapores adoptione et connubio.*

29 SI VELOCIS EQVAE) Argumentum a fortiori. *Ardor.* alluſit ad illud Virgilianum, *Scilicet ante alios furor eſt inſignis equarum.* CODRVS. Palladii ſenſus eſt volentis aſſerere inſitionem arborum cum laudandam tum exercendam, quoniam illam rerum natura docuit eſſe vtilem. Si enim mortales experientia docti, et ipſa commoditate, coniungunt aſinum equae, vt inde paretur quaedam tertia proles, hoc eſt mula, quae molli gradu delectat inſeſſores; quod cum ita ſit, cur non ex arboribus peregrinis tertium quoddam genus per inſitionem excitabimus, in quo etſi parentis ſuccus non reſeruetur, habeat tamen quandam tertiam naturam, proprietatem, et dotem ſibi peculiarem, quae ſit vſibus hominum partim iucunda, partim commoda, ſicuti mulis deeſt velocitas matris, et reſeruatur tarditas patris. Sed mulas amamus, quoniam mediocritatem quandam retinent inter velocitatem equae, et parentis brutam et ſtupidam

Ardor, vt in ſterilem res cadat acta gradum,
Foecundumque genus productus deleat haeres,
Et ſibi defectum copia prolis agat:
Cur non arbor inops pingueſcat ab hoſpite gemma,
Et decus externi floris adepta micet?
Incipiam, quidquid veteres ſcripſere coloni,
Sacraque priſcorum verba labore ſequar.
PRINCIPIO multas ſpecies induſtria ſolers
Protulit, et doctam iuſſit inire manum.
Nam quaecunque virens alienis frondibus arbos
Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro,
Aut aliud ſummo robore fiſſa capit,

Aut

dam ignauiam. Haec BAPT. PIVS annot. poſter. c. 35.

30 IN STERILEM RES) Tangit mulum et mulam, qui raro, immo fere nunquam gignunt. Vnde prouerbium, *Mula peperit.* Vnde eſt illud Iuuenalis, *Et foetae comparo mulae.* Caeterum legito etiam Ariſtotelem lib. vlt. de animal. CODRVS. Ego *rem actam* admiſſuram aſini ad equam interpretor. Quis neſcit *rem* capi pro *venere*, *habere rem cum aliqua*: *venerem patrare* ſignificat. vnde illud Auſonianum in monoſyllabis: *Imperium, litem, venerem, cur vna notat res. res acta* ergo ſic expone *coitus admiſſus equini. Sterilem gradum* expono non velocem, non pinguem, non ardentem, ſed ieiunum et tenuem, degenerem a gradu generis equini, ex quo mula concipitur, ſed cadat in delicatum, mollem et eneruem, quali vtuntur mulae, quae ſuauiter ſedentem geſtitant, infracto ſcilicet et retracto, cum velociori tamen pedum explicatione glomerationeue. Greſſum talem Graeci vocitant εὔδρομον a curſus bonitate. Nos *tollutim incedere* dicimus equos aut mulas, qui quaeue volubiliter et paſſibus delicatioribus incedunt. Equi vtentes hoc molli gradu, quoniam veniebant ab Aſturibus populis, dicebantur *Aſturcones. Tollutarios equos* Latini dictitant, a tollendis pedibus, et glomerandis. Vulgus *cunneas* appellat, reor, quoniam ea dexteritate geſtitant, vt in cunis nos mouere, credamus. Sunt qui hoc nomen vernaculum tractum a gente barbara teſtentur. Gradum hunc equi *tollutarii* delicatum eſſe quis neſcit, vel eo Plautino verſu ex Aſinaria: *Demam hercle de ordeo, tollutim ni vadizas.* Equum aſturconem Silius ita deſcribit: *Aut inconcuſſo glomerat veſtigia dorſo:* PIVS. *Sterilem gradum* tamen ego dictum putem per neſcio quam figuram, (Hyphen forte dixeris) an ſtribliginem. Vult poëta non nimis felix duo intelligi, *meliorem et molliorem gradum* mularum, ſed ſimul *ſterilitatem. Obſeruatum enim* (Plin. 8, 44 ſ. 69) *e duobus diuerſis generibus nata, tertii generis fieri, et neutri parentum eſſe ſimilia; eaque ipſa, quae ſunt ita nata, non gignere in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſaepe: verum prodigii loco habitum.* Add. Varr. 2, 1, 26. Sed tamen obſeruo *gradum* in hoc ipſo libello verſ. 98 poni pro natiuitate, et cognatione, cuius *gradus* eſſe, qui matrimonio et naſcendi actu contineantur, ICti nos docent. Adeo obſcurum eſt, quid ſibi velit oratio, vbi ſemel a norma receſſum eſt.

31 FOECVNDVM) equinum, nam mulae non gignunt vt equae, quae parantur ad prolem, ſed ab illis infoecundae factae degenerant. PIVS.

31 PRODVCTVS HAERES) in lucem editus mulus. Si admouemus aſellum equae, duntaxat deliciis inſeruientes, et gradui molliculo, vt paremus nobis animal infoecundum, in quo eſt defectus prolis, cur non inſitionem amemus, ex qua tertium genus exit *in dias luminis oras*, vt Lucretius inquit. PIVS.

33 HOSPITE GEMMA) Propterea quod eſt ſpecies inſitionis, quae vocatur inoculatio. Caeterum *gemma* proprie vitium eſt, ſicut *oculi* arborum. Auctor Plinius.

36 LABORE) ſtudioſe et cum labore. De hoc ſexti caſus vſu ad Venantium diximus de reſurrectione. BVCHN. vid. v. 36.

37 PRINCIPIO) Tria genera inſitionum antiqui tradiderunt, de quibus Colum. 6, 9; Pallad. F. 17. [quin vid. Colum. 5, 11; de Arb. 26] CODRVS.

Aut virideis oculos externi [a] gemma tumoris
Accipit, et lento ſtringitur vda ſinu.
Primus echionii palmes ſe iungere BACCHI
Nouit, et externo tenditur vua mero.
Nexilibus gemmis foecundos implicat artus
Vitis, et amplexum paſcit adulta genus,
Degenerisque comae veſtigia mitis inumbrat
Pampinus, et pingui curuat onuſta Deo.

Robora PALLADII decorat ſilueſtria rami,
Nobilitat partus bacca ſuperba feros.
Foecundat ſterilis pingues oleaſter oliuas,
Et quae non nouit munera ferre docet.

Germine cana PIRVS, niueos haud inuida flores
Commodat, et varium nectit amore nemus.

Nunc

[LIBER *ipſe.*] a) *externi I. B. R. extremi* al.

43 EXTERNI) Videtur ſcribendum non *extremi* ſed *externi*: hoc eſt gemma accipit oculos virides externae arboris. Eodem modo hoc in loco paulo ſupra: *et decus externi floris adepta micet?* Sic de cydonio loquitur: *Roboris externi librum aſpernata ſuperbit.* Item de ſorbis: — *et externi dona coloris amat.* Item de Punica: — *nec externis aſſociata comis.* Vetus autem lectio in excuſis libris: *extremi* pro *externi* fortaſſe ob operarum vitium. Si enim legamus *extremi*, cum ad inferendum neceſſario ex aliena arbore vel ſurculus, vel oculus deſumatur, id quod eſt extrinſecus, non apparet. PONTED.

44 LENTO SINV) id eſt tenaci: *ad digitos lentiſcit habendo* Virgilius. CODRVS. Verſificandi ſtudium a recta loquendi ratione abducit noſtrum. Debebat *ſtringit* gemma *vda* ſinu lento oculos virides.

45 PRIMVS) Primo loquitur de vite, quemadmodum facit Plinius 13, 1. nam ea eſt maxime peculiaris Italiae arbor. Vites enim, vt idem auctor eſt, iure apud priſcos [ob] magnitudinem quoque inter arbores numerabantur. De vite autem inferenda loquitur Plinius 17, 15 *Cato,* inquit, etc. Hoc vide apud Catonem c. 41. Addit tamen Plinius, noſtram aetatem correxiſſe etc. De terebra Gallica Colum. 5, 29. [nobis 4, 29, 15] CODRVS.

45 ECHIONII) Echion fuit vnus ex iis quinque, qui reliqui fuerunt ex ſatione dentium Cadmi. Ouid. Met. 3, 126. *Quinque ſuperſtitibus, quorum fuit vnus Echion, Is ſua iecit humi monitu Tritonidis arma, Fraternaeque fidem pacis petiitque, deditque. Hos operis comites habuit Sidonius hoſpes; Cum poſuit iuſſam Phoebeis ſortibus vrbem.* i. e. Thebas. Vnde h. l. *Echionius* h. e. Thebanus dictus eſt Bacchus, quia matrem habuit Semelen Cadmi Thebanorum regis filiam. Heſiodus Theog. v. 917. SCHOETTG.

46 TENDITVR) Diſtenditur, h. e. impletur per inſitionem ſcil. externo mero. SCHOETTG. add. v. 153.

47 NEXILIBVS GEMMIS) Proprie loquitur, locutione quamuis aduenticia. *Gemma* enim vitium propria; tangit autem emplaſtrationem. CODRVS.

49 DEGENERISQVE COMAE) h. e. fruticis alterius generis ex inſito nati.

49 VESTIGIA) Legendum videbatur *faſtigia,* h. e. proſiliens ex gemma inſita flagellum: ſed nec *veſtigia* damnauerim, h. e. caput vitis et radices adeo ipſas, quibus tanquam pedibus ſuis et veſtigiis inſiſtit.

50 PINGVI DEO) Baccho, qui cum magno abdomine, vt notum eſt, pingitur. Bacchus autem deinde pro vino accipitur. SCHOETTG.

51 DECORAT) Legerem, *decorant,* videlicet: *rami Palladii decorant robora ſilueſtria;* quod eſt, olea decorat robur, in quo ſeritur. PONTED. *Decorant* legendum etiam adſcripſerat BVCHNERVS, laudaueratque ad h. l. Zenonem de reſurr. c. 18. et ſic h. l. laudat Mizaldus de arbor. inſit. p. 16. a. Nolui tamen mutare quidquam, cum etiam ad *bacca* hoc verbum ἀσυνδέτως referri queat.

55 CANA PIRVS) Virg. Ge. 2 *Ornusque incanuit albo Flore piri.* CODRVS. Videmus et apud nos cani aliquid in ſuperioribus habere ſurculos et germina pirorum. SCHOETTG.

56 AMORE) h. e. amabiliter, iucunde, vt v. 36 *labore.* Vel reſpicit ad *thalami* h. e. coniugii *ſpeciem,* de qua verſu 13.

57 NVNC

Nunc rapit hirſutis horrenda ſororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela piros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum,
Fraxineasque nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi miteſcere fructu
Inſtituens, durae dat ſua membra cuti.
Et ſteriles ſpinos, et inertem foetibus ornum
Dotat, et ignotum cogit amare decus.
Huius et immiſſi vertere cydonia rami,
Pomaque confuſus [b] blanda creauit odor.
Caſtaneae ſeptos aſpro velamine foetus
Exuit, et placido pondere mutat onus.
Meſpilaque exarmat pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice vota [c] premit.
Creditur in Libycis ſua germina nectere ramis,
Laetaque puniceo poſſe decore frui.

PVNI-

b) *confuſus a. V.* etiam Mizaldus. *confuſis* rel. c) *fota B. R.*

57 NVNC RAPIT) Pirus mitis eſt ſubiectum omnium, quae ſequuntur, praedicatorum: hirſutae ſorores ſunt piri ſilueſtres, ſpinis horridae.

59 NVNC TERETEM) An hoc vult piro inſita malus iam non teretem h. e. rotundum fructum fert, ſed pingui h. e. dulci acumine productum, h. e. turbinatum, faſtigiatum.

60 FRAXINEAS — MANVS) *Manus* rami ſunt. *Brachia vitis* Maio T. 2. add. v. 115. Laudat etiam ex Horatio *brachia ſiluarum* BVCHNERVS. Sed locum non habet index Treteri.

61 PHYLLIDA) Phyllis, regina Thraciae, mutata eſt in arborem, quae dicitur amygdalis: et ab eius nomine *phylla* Graecis, h. e. folia nomen ſortita eſſe videntur. CODRVS. Add. Hygi. f. 59, et Seruius [ad Ecl. 5, 10.] BVCHN.

63 ET STERILES SPINOS) Species pruni. Arbor eſt, ex qua faces nuptiales fiebant. Vnde illud Catullianum, *Spineam quate taedam.* De ſpinis ſterilibus Virgilius Ge. 4. *Et ſpinos iam pruna ferentes.* Sed ſilueſtris eſt et ſpina arbor. CODRVS. Lego *ſteriles ſpinas*, h. e. *oxyacanthas*, vt alibi ſuperiore anno emendauimus. PONTED. Vid. Index noſter h. v.

65 CYDONIA) De malo Cydonio Plin. 15, 11. habet autem nomen a Cydone, vrbe Cretae, vnde translatum fuit. Latini vocant Cotoneum. Huic malo melopeponem, ſuauiſſimum terrae fructum, noſtroque aeuo in deliciis habitum, referimus acceptum. Ex Cydonio praeterea fit Cydonitis cum melle vel ſapa, et cum zuccaro nonnullis, vulgo *cotoneatam* dicimus. CODRVS.

66 CONFVSVS) Ita legendum coniecit etiam, cum ſolam Commelinianam haberet BVCHN. et contulit v. 17.

67 CASTANEAE) Producunt foetus intra corticem ſpinoſum, quem aliqui vocant *echinum*, ab echino piſce, vel ab erinaceo, qui eſt porcus terreſtris ſpinoſus. Caſtanea primum venit de Sardibus, vnde Σαρδιανὸς βάλανος Graecis dictitatur. CODRVS.

70 ET MALA TRANQVILLO) Et mendum, et transpoſitio duarum vocum, hunc verſum corrupit. Nam quae illa *mala vota* ſint, vel optimus hariolus non coniiciat. Lege, *Et noua tranquillo cortice mala premit.* *Mala* vocat ipſum piri fructum generaliter ſumto vocabulo, vt pomi. *Tranquillum corticem* dicit, qui non vt in meſpilo ante horridus; ſed leuis atque blandus tangenti, quemadmodum proxime dixit *placidum pondus.* Similiter infra in de pomo dixit, *pro praegnantibus armis Caſtaneae fuluum dant noua mala decus.* Quin fortaſſis nulla traiectio eſt, et legendum, *Et mala tranquillo cortice tota premit*, h. e. tranquillo cortice, quidquid in meſpilo aſperum ac horridum eſt, opprimit ac delet. *Totum* pro omni ſolent ponere ſequioris aetatis ſcriptores. Haec olim. Nunc aliud videtur. Fruſtra eſt omnis emendandi induſtria. *Mala vota* reſpectu meſpili dixit, quae vouet *pugnacibus horrida membris* naſci, ſed opprimitur ab inſita piro. BVCHN. Τρίτοι φροντίδες certe σοφώτατοι. *Vota* pro inſtituto et voluntate poni huic aetati nouum non eſt.

72 PVNICEO DECORE) Intelligit pira purpurea. CODRVS.

73 PVNI-

PVNICA non alios vnquam dignata ſapores
Mala, nec externis aſſociata comis,
Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
Et ſibi cognato picta rubore placent.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,
Et ſociam [d] mutat MALVS amica pirum.
Seque feros ſiluis hortatur linquere mores,
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataque robora ſentes
Leuigat, et pulchris veſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit, et ad cupidas flectere poma manus.
Stipitibus gaudet nomen mutare ſalignis,
Et gratum Nymphis ſpargere flore nemus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho
Foetibus inſtituit plena rubere [e] nouis.
Illius inſolitas miratur Perſicus vmbras,
Populeaeque ferunt candida dona comae.
Meſpilus huic paret, lapidoſaque viſcera mutans
Tenditur, et niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus foetis, et pro praegnantibus armis
Caſtaneae fuluum dant noua mala decus.

Ipſa

d) *ſocia I. B. R.* e) *rubore* omn.

73 PVNICA) De malo Punico Plinius ſcribit 13, 18 [13, 19 ſ. 34] *Sed circa Carthaginem*, inquit, *malum Punicum ſibi cognomen vindicat, aliqui granatum appellant. Apyrinon* dicitur, cuius nucleus lignum non habet. Martialis in diſtichis. *Balauſtium* dicitur flos eius, et medicinis idoneum, et tingendis veſtibus: vnde veſtes balauſtinae. *Malicorium* vero cortex viridis, quo tinguntur coria. De medicinis eiusdem mali Punici vid. Plin. 24, 7 vbi et loquitur de ſilueſtri Punico, et ſupra Palladium Mart. 10. CODRVS. Non contradicit Palladius his, quae modo de piri inſitione in Punicas dixerat. Pirus inſeri poteſt in Punicam, non contra in pirum ipſa.

77 INSITA PROCERIS) Vid. Pall. Feb. 25.

79 SEQVE FEROS) i. e. malus ſatiua inſeritur malo ſilueſtri. CODRVS.

84 AD CVPIDAS FLECTERE POMA MANVS) Eleganter. Poma grauiora multo ſorbis exiguis inflectunt ramos, vt cupida manus contingere eas facilius queat.

87 CONCORDIA BACCHO) Hoc dicit propterea, quod antiqui ſub vmbra platani conuiuabantur. Virg. Ge. 4 *Iamque miniſtrantem platanum potantibus vmbras.* Et Ouid. Met. 10 *Et platanus genialis, acerque coloribus impar.* De platano Plin. 12, 1 *Tantumque poſtea honoris increuit, vt mero infuſo nutriantur. Compertum id maxime prodeſſe radicibus; docuimusque etiam arbores vina potare.* Et hoc eſt fortaſſe, quod nunc ait Palladius. CODRVS. Vide, quae ad Plin. 12, 1 ſ. 4 de *platanis mero infuſo enutritis* Harduinus, et ad *miniſtrantem platanum potantibus vmbram* Virgilii Georg. 4, 146 attulit la Cerda. Quae Harduinus laudat, ea viderat iam Io. Fr. Gron. Obſ. 1, 5 p. 52. Adde noſtrum v. 123. Idem Virgilius 2, 70 *Et ſteriles*, inquit, *platani malos geſſere valentes.*

88 RVBERE) *Rubere* legendum, erudita emendatio eſt Io. Fr. Gronouii Obſ. loco quem modo laudauimus. Venit idem in mentem Cl. Morgagno I, 95.

93 PRO SVDIBVS) Vult indicare vilem ante caſtaneam, et armis ruſticis adhiberi ſolitam, inſitis malis fieri honoratiorem.

95 IPSA

Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
PERSICVS, et pruno ſcit ſociare genus.
Imponitque leues in ſtipite Phyllidis vmbras,
Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

Cum praeſtet cunctis ſe fulua CYDONIA pomis,
Alterius nullo creditur hoſpitio.
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
Scit tantum nullo creſcere poſſe decus.
Sed propriis pandens cognata cubilia ramis,
Stat, contenta ſuum nobilitare bonum.

Aemula dura piri deſpecti mala saporis
MESPILVS admiſſo germine tuta ſubit.
Et geminis ſeſe violentior inſerit armis,
Atque auidas terrent robora ſaeua manus.

Necnon et CITREI patiuntur mutua rami
Pignora, quae grauido cortice morus alit.
Pomaque paſturi blando redolentia ſucco
Armatis mutant ſpicula nota piris.

PRVNA ſuis addunt felicia germina membris,
Donaque cognato corpore laeta ferunt.
Exarmat foetus, ſed brachia roboris armat
Caſtaneae prunus iuſſa tenere larem.

Aſſueſcunt

95 IPSA SVOS ONERAT) Vid. Pall. N. 7, 6.

97 PHYLLIDIS) vid. ad v. 61.

99 CVM PRAESTET) Malum cydoneam ait non niſi in ſe inſeri, cum recipiat in ſe ſurculos prope omnis generis, Punici, Sorbi, omnium malorum, quae meliora producat, vt ſupra Palladius meminit Feb. 25. Ex cydonio ſalgama fieri diximus eamque compoſitionem Graecis κυδωνίατον vocitari. Lege Pallad. Oct. 20. CODRVS. Neſcio an Graecam vocem hanc voluerit Codrus. Certe debuit. Sunt autem in exemplo, quod vnum habemus aut omiſſa plane ſpatiis relictis Graeca, aut ſatis interdum, vt hic, monſtroſe expreſſa, vt appareat typis Graecis deſtitutum fere fuiſſe typographum.

100 HOSPITIO) vide ad v. 19.

106 TVTA SVBIT) Meſpilum canit inſeri piro ſilueſtri; et cum vtraque arbor aſpera ſit, fructus fieri aſperiores. CODRVS. Dum aliquis commodiorem ſententiam exſculpat, intelligamus haec verba ita: *Meſpilus, piri agreſtis aemula, tuta ſubit mala deſpecti ſaporis* h. e. in malos agreſtes inſeritur, eo euentu, vt tanto fiat ſpinoſior, ac *tuta* a manibus auidis fructus appetentibus.

109 CITREI — RAMI) Malum citream nunc ait inſeri moro ſicut citreae morum, nec non piro ſilueſtri. Malum citreum putant aliqui eſſe id, quod ferat Medica arbor, cuius rei meminit Macrobius cap. de fructibus; ſed de citreo Martialis quoque in diſtichis. CODRVS.

110 PIGNORA) Surculi inſiti ſunt quaſi liberi adoptiui: *pignora* autem vocari liberos, tralaticium eſt.

111 POMAQVE PASTVRI) Iidem rami citrei *paſturi* h. e. nutrituri (vid. v. 118 et 162) *poma ſua redolentia, piris*, quibus inſiti ſunt, *mutant ſpicula*; ramus citreus piro inſitus non erit ſpinoſus, vt alias piri ſolent.

113 PRVNA SVIS ADDVNT) h. e. in ſe inſeruntur, vt ait noſter N. 7, 15.

115 EXARMAT FOETVS) Non facit fructus echinatos. CODRVS. Naſcuntur ſcilicet in tali arbore fructus nihil extra duri habentes, ſed rami fiunt ſpinoſi, vt ſunt nimirum pruni. Caeterum ſintne experimentis hodiernis comprobatae inſitionum rationes et euentus, quos commemorat Palladius, nondum mihi exquiſitum eſt.

117 ASSVE-

Aſſueſcunt SILIQVAE viridi molleſcere ſucco,
Et gremio paſcunt caetera poma ſuo.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
FICVS, et inuaſis [f] dat ſua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco,
Et ſolitum gaudet vincere poma modum.
Inſignes foliis platanos, felicia menſis
Brachia, gaudentes vitis honore comas,
Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
Seruat, et optatos implet adepta ſinus.

Mutua quin etiam MORIS commercia ficus
Praeſtat, et oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidae [g] confert ſua membra ſorori,
Et metuit foetus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos, et poma hirſuta virentis
Caſtaneae, duris aſpera mala comis
Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu,
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
Obſequitur moris blando terebinthus odore,
Et geminis veniunt munera miſta bonis.

SORBA ſuos partus merito maioris honeſtant
Seminis, et pulchro curua labore nitent.
Haec arbos ſpinae duros mucronibus artus

Exuit,

f) *in vaſis* diu. *I. B. R.* g) *auide I. I.*

117 ASSVESCVNT SILIQVAE) De ſiliquis mentionem facit Plin. 15, 24; vbi ait, *Haud procul abeſſe videntur et praedulces ſiliquae, niſi quod in his cortex ipſe manditur. Digitorum hominis longitudo illis, et interim falcata, pollicari latitudine. Sunt et nonnulli, qui* ξυλοκέρατα ſiliquas appellent. Hic etiam ſiliqua ſignificat corticem illum longum leguminum vt fabarum et lupinorum. Virg. *Grandior vt ſoboles ſiliquis fallacibus eſſet:* et Horat. *Paſtus ſiliquis et pane ſecundo.* Vid. Pallad. Feb. 25 it. Theophr. 4. CODRVS.

118 PASCVNT) V. v. 111.

120 INVASIS COMIS) V. Agrimenſ. p. 44, et Barth. 25, 7. BVCHN. *Comae inuaſae* ſunt rami, quos praeter naturam inuaſit ficus illis inſita.

121 SE QVOQVE MIRATVR) Ita Zeno de oleaſtro ſerm. de reſurr. ſub fi. BVCHN. Sed ita et Virg. 2, 82 *Miraturque nouas frondes et non ſua poma.* add. v. 130 et 156.

123 FELICIA MENSIS) Vide ad v. 87.

127 MORIS) De moris adi Plin. 15, 24 it. 16, 26. ait enim, quod *non niſi exacto frigore germinat, ob id ſapientiſſima arbor dicta.* [ὀξύμωρον adfectat Plinius cum *morum ſapientiſſimam* vocat] Palladius autem Feb. 25 *inſeritur*, inquit, *in fico, et in ſe tantum ſub cortice.* Graece dicitur συκάμινος vt Celſ. 3, 18 et μῶρον fructus, vnde medicinalis compoſitio διαμώρων, quod ex ſucco mororum fit.

130 ET METVIT) vt ante, miratur, v. 121.

135 BLANDO TEREBINTHVS) Terebinthus arbor, cuius quaedam ſpecies habet fructum faba maiorem, odore iucundiorem. Virg. Aen. 10 aut *eritia terebintho.* [*Oricia* eſt v. 136 in libris noſtris] Ex hac fluit reſina, quae eſt aliis odoratior, vt ſcribit Plin. 14, 20 ideo Palladius *blandum* appellat terebinthi *odorem.* Plebeii Italici etiam nunc terebinthinam appellant ſuccum illum terebinthi. De terebintho multa Plin. 13, 6.

137 SORBA SVOS PARTVS) Primum diſtichon intelligo de ſorbo in ſe inſito, qua ratione maiora, vt in caeteris, fiunt poma.

143 INSE-

Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureaque annexo miſcere cydonia foetu
Gaudet, et externi dona coloris amat.

Inſeritur lauro CERASVS, partuque coacto
Tinguit [h] adoptiuus virginis ora pudor.
Vmbrantes platanos, et iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeasque nouo diſtinguit munere frondes,
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

PHYLLIS odoratos primaeuis floribus artus
Diſciſſi pruni cortice fixa tegit.
Pomaque permutat velamine perſica miſto,
Duritiemque docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram,
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Caſtaneamque trucem depulſis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma ſui.

Quin et amygdaleos ſubeunt PISTACIA ramos
Et debitum maius de breuitate petunt.
Haec et cognato cingens terebinthus amictu
Nutrit adoptiuis nobilitanda comis.

Flumineam ſalicem foecundant ardua membra
Caſtaneae, et multo paſta liquore vigent.

Arbuteas

h) *Tingit B. R. I. I — G.*

143 INSERITVR LAVRO) Plin. 15, 25 *Minus quinquennium eſt, quod prodiere, quae vocant laurea* (de ceraſis loquitur) *non ingratae amaritudinis, inſita in lauro.* His deſiccatis ſolent coqui noſtri altilia aſſanda replere.

144 VIRGINIS) Daphnes, quae in laurum mutata: nota eſt fabula.

153 SILIQVA TENDENTE) Omnes ſiliquarum ſpecies etiam *cornicula* dicuntur a vernaculis multis noſtris a ſimilitudine cornuum: ſicut a Graecis *κεράτια* nominantur. Immo foenum Graecum i. e. ſiliqua a Graecis hac ratione dicitur *βουκέρας* et *αἰγοκέρας* a cornibus et *τῆλις* a longitudine corniculorum: vnde *telinum* appellatur a medicis vnguentum, in quod foenum Graecum miſcetur: de quo Plin. 13 et *κάρφος* h. e. foenum vel feſtuca. nam et *feſtuca* a foeno dicta eſt. Sciendum praeterea ſiliquam ſ. grana ſiliquae inter pondera numerari. Vnde obolum ſ. ſcrupulum dicimus eſſe pondus ſiliquarum ſex, vt in libris de ponderibus et menſuris eſt inuenire. et noſtri aurifices populari lingua vnum *ceratium*, et duo et tria *ceratia auri* [Intelligit, credo, *Karat* monetariorum hodiernorum. Vid. Io. Frid. Gron. Mantiſſ. Pec. Vet. p. 443] appellant vocabulo Graeco pro ſiliqua. CODRVS. De verbo *tendente* conf. v. 46.

158 ET DEBITVM MAIVS) Puto legendum *meritum.* Innuit piſtacia ob breuitatem amygdalis praeſtantiora. *Meritum* virtus, pretium eſt. Vid. Hieron. vita Pauli Erem. extr. Sic Orientius ea voce vſus eſt, vt notat Barthius 42, 17 ſic *merita negotiorum*, *merita chartarum.* Vid. Seuerus Dial. 1 de Orient. mon. virt. l. 3 it. Sauaro ad Sidon. 6, 3 Confirmat hanc emendationem noſtram ipſe Palladius, de ſorbis loquens, cum ait v. 137 *Sorba ſuos partus merito maioris honeſtant Seminis.* Add. 1, 5, 6: 1, 8, 1: 1, 10, 1. BVCHNERVS. Eadem emendatio etiam in mentem venerat Bocharto Geogr. 1, 10 p. 421, B. *Pretium* coniicit Cl. Morg. I, 95.

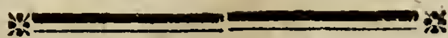
Arbuteas frondes vaſtae nucis occupat vmbra,
Pomaque ſub duplici cortice tuta refert.

Caetera, quae ſolers proceſſu temporis vſus
Exprimet, exemplis inſtituere nouis.
Haec ſat erit tenui verſu memoraſſe poëtam,
Quem iuuat effoſſi terga mouere ſoli.
Carmina tu duros inter formata bidentes
Aſpera, ſed miti ruſticitate, leges.

170 MITI RVSTICITATE) Ruſticitas haec non de legente Paſiphilo, ſed de ipſis carminibus intelligenda eſt, vt v. 6 de libellis ſuis: *Sed pura ruſticitate rudes.*

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE
LIBRI QVATVOR.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

PRAEFATIO.

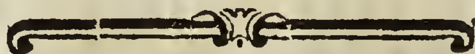
Mvlomedicinae apud Graecos Latinosque auctores non fuit cura postre-
ma. Sicut enim animalia post hominem, ita ars veterina [a] post medicinam
secunda est. In equis enim ac mulis et adiumenta belli et pacis ornamenta consi-
stunt. Sed quoniam [b] minus dignitatis videbatur habere professio, quae pecudum 2
promittebat medelam; ideo [c] minus splendidis exercitata [d], minus [e] eloquentibus
collata docetur in libros [f]. Licet proxima aetate et Pelagonio non defuerit, et Co-
lumellae abundauerit dicendi facultas. verum alter [g] eorum cum rusticae praecepta 3
conscriberet, curas animalium leui admonitione perstrinxit: alter omissis signis cau-
sisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero et Absirtus [h]
diligentius cuncta rimati, eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt. 4
Praeterea indigesta et confusa sunt omnia, vt partem aliquam curationis quaerenti
necesse sit errare per titulos, cum [i] eisdem passionibus alia remedia in capite, alia
inueniantur in fine. Additur [k] etiam quod studio lucri quaedam ita sunt composi- 5
tae potiones, vt pretium enorme contineant, et curae taxatio animalis aestimatio-
nem prope videatur aequare: vt [l] plerumque aut parci [m] homines, aut certe pru-
dentes, animalia sua canibus [n] dedant, aut [o] a damnosa curatione dissimulent.
His et talibus rationibus inuitatus [p], cum ab initio aetatis alendorum equorum stu- 6
dio flagrarem, hanc operam non inuitus arripui, vt conductis in vnum Latinis dun-
taxat auctoribus vniuersis, adhibitis etiam mulomedicis, et medicis non omissis
(nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae non adeo in [q] multis discrepat sed
in [r] multis plurimisque consentit) in quantum mediocritas ingenii patitur, plene
ac breuiter omnia epitome [s] congererem. Nam si laus prima medicorum est ge- 7
nus aegritudinis in homine reperire, qui passionem suam et manu potest et voce
signare [t], quanto magis in mulomedicina necessarium creditur [u] genus aegritudinis
nosse, cum mutum sit [x] animal et non possit proprium indicare languorem et ab
imperitis

VARIETAS LECTIONIS ET NOTVLAE.

a) *veterinaria C. m. S.* b) *quod m. S. quo C.* c) [*a*] inf. *S.* d) *exercitat C.* e) *minusque C.* f) *libro scilicet C.* g) *alius C.* h) *Asurrius al. Apsyrtus C.* i) *de* inf. *C.* k) *Addetur C.* l) *ac C.* m) *pauci C.* n) *casibus C.* o) *et annos a C. aut damnosam curationem.* Rectum videtur, *et damnosam curationem.* p) *inrit. C.* q) *in* om. *C.* r) *in plerisque C.* s) *epitomae digerere, et signa morborum omnium declarare C.* t) *significare S.* u) *credetur C.* x) *mutum animal proprium non possit C.* recte.

imperitis ad opus aliquod laboremque cogatur, geminumque [y] ſubeat ex morbo et fatigatione diſcrimen; aut certe negleƈtum inueterata aegritudine nequeat ſero [z] curari.
8 Sic Mantuanus poëta diuino ore teſtatur: *Morborum* [a] *quoque te cauſas et ſigna docebo.* Absque dubio autem omnis cura vacabit [b], ſi [c] genus paſſionis ignoretur [d].
9 Ex inani perſuaſione illud generatur incommodum, vt honeſtiſſimus quisque erubeſcendum ac vile credat iumentorum noſſe medicinam. Primum nullius rei ſcientia vilis eſt. Nam cum [e] humanae vitae conuerſatione aliud fugiendum [f] aliud vero ſequendum [g]; non eſt perfeƈta peritia [h], niſi quae [i] vtraque cognouerit.
10 Deinde, quis aeſtimet erubeſcendum talem peritiam, quae damna ſubmoueat? Nam ſicut incolumitas iumentorum habet lucrum, ita eorum interitus afferre videtur incommodum. praeſertim cum mancipia, quorum plebeia curatio non putatur
11 ſaepe vilioribus pretiis, quam equi vendantur aut muli. Poſtremo [k] ſiue ad vehendos locupletes aptos, ſiue in circi contentione viƈtores, ſiue in praeliis (vt ita dixerim) probatiſſimos bellatores, acerrimum ſtudium amoremque conſtat habere [l] dominorum. Nec immerito voluptati natum animal aut [m] ſaluti, gratiam meretur ab
12 homine. Quis autem noſſe curas iumentorum erubeſcendum putet cum optima iumenta habere glorioſum ſit? Quis vituperationi det id poſſe curare, quod laudi
13 ducitur poſſidere? Forſan ipſa opera mulomedicorum videtur abieƈtior, notitia autem curationis non ſolum honeſtiſſimis, ſed etiam diſertiſſimis conuenit, vt proviſione et ordinatione ſollerti curatis animalibus, et damnis careant, et voluptati-
14 bus perfruantur. Sed alii morbi ſunt, qui ea tantum animalia, quae occupauerunt, vexant: alii etiam [n] ab vno vel paucioribus, quae pereunt, in plura, quae pariter ſtabulantur vel aluntur, in totos ſaepius greges ſaeuiſſima contagione transmigrant, vt quamuis ſanum animal intra breue tempus, alienae aegritudinis afflante vicinia,
15 repente depereat. Reƈtius eſt ergo eorum prius morborum et ſigna et cauſas praedicere, curasque monſtrare, qui quodam tranſitu pluribus nocent. nam aduerſus
16 maiora diſpendia, maiorem ſollicitudinem oportet impendi. Prima igitur iumentorum vtilitas eſt domini, vel procuratoris, vel paſtoris ipſius amor atque diligentia. COMES enim ſemper eſt affeƈtionis, induſtria: et incolumia [o] cupimus quaecunque diligimus. Domita animalia aut praeſepibus aluntur, aut paſtu: indomita latioribus nutriuntur in ſaltibus. Quotidie ergo, vel frequentiſſime ſpeculari convenit habitum iumentorum. nam diligentibus morbus ipſe ſe prodit.

y) *Sic geminum ſub. F.* z) *ſero* om. *C.* a) *Morborumque et F.* vt nos ex *Corb.* ita *Virg. Ge.* 3, 440. b) *nutauit C.* forte *nutabit*; *vacabit* forte ortum e gloſſa *vacillabit.* c) *ſe C.* d) *ignori C.* forte fuit *ignores.* e) [*in*] inſ. *S.* et *C.* f) *ſit* inſ. *C.* g) *ſit* inſ. *S.* h) *ſapientia C.* i) *qui vtrumque C.* qui ab hac voce deficit vsque ad I, 12, I. *vtroque cognito S.* k) [*circa equos*] inſ. *S.* l) *eſſe S.* m) ita *F.* in margine ex *Mſ. animal* (*ſalutis*) *F. S.* n) *licet ab vno S.* et in margine, *licet ab vno coeperit, in plures, qui pariter in eodem ſtabulo aluntur et.* o) [*ſemper*] inſ. *S.*

ELEN-

ELENCHVS
TITVLORVM CAPITVM
LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI III.

68. Ad

CAPITA LIBRI IV.

SEQVVNTVR MEDICAMENTORVM GENERA QVAEDAM, AD FINEM QVARTI LIBRI ADIECTA.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

CONTINVO animal, quod valetudo tentauerit, triſtius [a] inuenitur, aut pigrius,
nec conſueto vtitur ſomno, nec ſolito ſe more tranſuoluit, nec requiem vt
aſſumat accumbit, nec deputatum cibum aſſumit ex integro: et [b] potum aut in-
2 temperantius accipit, aut omnino faſtidit, ſtupentibus oculis, auribus flaccidis,
erecto viſu [c], turpi pilo: exhauſta ſunt ilia, fit ſpina rigidior, anhelitus crebrior
aut grauior [d], os aſperum et ſolito feruentius, tuſſis aliquando lenis, aut grauior,
3 inceſſus ipſe, quo maxime notatur, ſegnis ac nutans. Cum huiuſmodi ſigna in
iumento vnum vel plura conſpexeris, ſtatim illud ſeparabis a caeteris, vt contagio-
nem non inferat proximis, et facilius in ſolo iam cauſa morbi poſſit agnoſci. Si
4 diligenter habitum, poſt vnam, ſecundam, vel tertiam diem ab illa moeſtitia fue-
rit abſolutum, nihilque reſederit in corpore ipſius, quod putetur ambiguum, ſcito
ex leuioribus cauſis illam veniſſe triſtitiam, et animal conſuetudini priſtinae eſſe red-
5 dendum. Nec explorandi omittatur intentio. nam frequentius inſpici debet et
cautius, quod ſemel coepit eſſe ſuſpectum [e].

II. MORBORVM quidem diuerſae ſunt paſſiones [a], ſed vno generali vocabu-
lo continentur, quod ab antiquis malleus nominatum eſt, ipſa appellatione vim
2 cladis periculumque teſtantes. Sunt autem ſpecies mallei numero ſeptem: humidus,
aridus, ſubtercutaneus, articularis, elephantiaſis, ſubrenalis, farciminoſus. Signa [b]
omnium dicamus.

III. HVMIDVS morbus eſt, cui de naribus pro mucis humor defluit male olens, et ſpiſſus, colore pallido. Huius [a] grauatur caput, oculi lachrymantur, et ſtridet pectus, fit gracilis horrentibus pilis, triſtis aſpectu: quem profluuium atticum [b] veteres vocauerunt. Quandocunque [c] autem ſanguinolentus humor vel croco ſimilis per nares fluere coeperit, iam inſanabilis eſt et vicinus morti.

IV. ARIDVS autem morbus his agnoſcitur ſignis. Nullus ei per nares ſupra ſolitum humor emanat; ſuſpirat tamen grauiter, et nares habet extenſas. ilia curuabit [a] intrinſecus, et contractionem ſpinae duritiamque patietur. teſticuli eius ita ſubſtrin-

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[C. I.] a) *moeſtius ingreditur S.* b) *potum autem aut intemperantius appetit S. f. ſed p.* c) *viſitur pilo S.* d) *os aſperum* —— *grauior* om. *F.* e) *ſpectandum M. S.* [C. II.] a) *ſpecies S.* b) *Signa om. dic.* om. *V. C.* teſte *S. M.* [C. III.] a) *habet grauatum S. M.* b) *atrum S.* vid. 1, 17, 18. c) *cuicunque S. M.* [C. IV.] a) *cauabit S.*

b) *hos*

ſubſtringuntur, vt apparere vix poſſint. cibi parcior, bibendi appetentior vltra morem. propter quod pulmone ſiccato, internum patitur ardorem. tenſis oculis in obliquum reſpicit, nec [b] facile cubet [c]. Hunc [d] ſuſpirium vocant et inſanabilem, niſi ab initio feſtina curatione ſubueneris.

V. SVBTERCVTANEVS morbus autem his proditur ſignis. Vulnera [a] in
corpore eius ſcabiei ſimilia naſcuntur, ex quibus humor effluit liquidus et viridis,
qui pruriginem mouet, vt ſcalpere parietibus vel columnis animalia ſaepe fricare
compellat, quo [b] vlcera corticem ducent [c]. Huic nec humor per nares emanat,
nec anhelat, nec cibum recuſat, nec reſpuit potum. propter quod diu viuit [d].
Et ideo ſi cura non deſit, ex hoc plurima iumenta liberantur. Quidam vero ſca- 2
biem ſubtercutaneum morbum dicere tentauerunt, quod ſimilia ſupradictis ſignis
videatur oſtendere, et contagionem transferre per proximos, et tardius ſanari. Sed
quia nec necem, nec gregi infert facile periculum, a peſtiferi illius mallei ſocietate diſcretus eſt, et ſeorſum ab illa dicetur.

VI. ARTICVLARIS autem morbus, quem ἀρθρῖτιν [a] Graeci vocant, per
haec monſtratur indicia. Interdum paucis, interdum plurimis diebus ab articulis claudicabit, vt aut ictu calcis animalis alterius percuſſus, aut negligentia
impactus, aut ſaxo vel fuſte videatur eliſus. Sed haec ſolet eſſe diſtantia, vt [b] illa
quaelibet laeſio loco figatur, haec autem paſſio, quia erratica eſt, ſubito ad pedem
alterum migrat. Praeterea oſſibus aſtringitur cutis, et ad [c] tactum tractanti dura
reſiſtit. Rigeſcit [d] ſpina, corpuſque contrahitur, pilus [e] erectus et horridus, ac 2
deformis aſpectus, macie corpus affectum. et quamuis non recuſet alimenta, nec
curat ſi deſint: indies tamen deterior fit et triſtior, difficulterque [f] curatur.

VII. FARCIMINOSVM vocabulum ex genere paſſionis euenit. Huiusmodi deprehenditur argumento. In lateribus et in coxis, et in verendis quoque partibus, et praecipue in iuncturis membrorum, vel in toto corpore, collectiones inflantur: rurſumque his velut ſedatis, aliae renaſcuntur: cibum potumque ex mo-
re recipiunt, macreſcunt tamen, quia digeſtio eis plena non prouenit. hilares 2
aſpectu ſaniſque ſimiles creduntur ab indoctis artis mulomedicinae, quia exterius
agitur cauſa: quibus imperitia artificum ſanguinem feſtinat auferre. Sed contraria iſta curatio eſt. nam affectis farcimino, quidquid ſupereſt virium, tollit [a]. In
initio tamen, ne morbus increſcat, vel in fine, cum iam vires redire coeperint,
emiſſio ſanguinis iuuat.

VIII. SVBRENALIS morbus non minus nomine, quam ipſa paſſione monſtratur. Nam animal, velut renibus laeſis, a poſteriori parte deficiens, prodit mortiferae neceſſitatis indicium. tuſſiet grauiter, horrebit aſpectu: cutis duritia ex ſpinae rigore proditur: parcius potum, parcius adpetit cibum. Huic quia tota vis morbi poſſidet lumbos, a femoribus incipit prima curatio.

IX. ELE-

b) *hoc facile curabitur S. M.* c) *cacabit F.* et *S. M.* quod non contemſerim: opus enim ad eam rem nixu pulmonum. d) *Habens ſuſpirium notat inſanabile.* [C. V.] a) *Vlcera S. M.* rectius. b) *quae S.* c) *durant S. M.* d) *bibet F.* [C. VI.] a) ἀρθρῖδην *F.* Debebat ἀρθρῖτιδα. b) *quod illa paſſio ſubito ad pedem alterum migrat. S. M.* c) *adtactum S. ad tractum F.* d) *(in)* inſ. *S.* e) *pilis erectis et horridis S. M.* f) *laborioſeque S. M.* [C. VII.] a) *tollitur S.*

[C. IX.]

IX. ELEPHANTIASIS autem dicitur ex ſimilitudine elephantis, cuius na-
turaliter pellis dura et aſpera, morbo nomen, et in hominibus, et in animalibus
2 dedit. Cuius ſigna haec ſunt. In toto corpore vredo naſcitur, praecipue in dorſo,
ſquamas ſimiles corticibus facit. In naribus, in pedibus etiam et in capite, papu-
3 larum feruor emergit, vel ozoenae aſperiores frequenter oriuntur. Priusquam
haec oſtendantur indicia, ventre ſoluto erit, et marceſcit [a], et aſpere tuſſiet. Cuius
os totum cum lingua aſperum et ſimile creditur eſſe combuſto: quae paſſio pullis
4 a matre depulſis plerumque perniciem conſueuit inferre. Hunc diligenter curare
cupientes, non ante deforis aliquo medicamento fouere contendunt, niſi prius,
potionibus datis, peſtis [b] eleuetur interior. Nam extrinſecus cepta [c] medicamen-
ta morbum non eximunt, ſed ad interiora compellunt, et hac ratione periculum
5 generant. In animalibus, eiuſmodi morbo laborantibus, generalia iſta ſunt vitia:
tuſſis aſpera [d] et crebra ſuſpiria, ſpina contracta et rigida, macies ſemper increſcens,
cum ſtudium et alimenta non deſinant [e], demiſſior ceruix, ſtupentes oculi, tardior
6 inceſſus. Nunc ſignis omnibus generaliter ſingulariterque digeſtis, ſingulorum
morborum ſpeciales propriasque curas oportet adiungere. Poſt [f] haec de generali
minutione ſingulorum, et aduſtione docens, concludam librum primum.

X. MALLEVS morbus ſi humidus fuerit, ita vt per vtramque narem virides
defluant muci, inter exordia caput eius adhibita curatione purgandum eſt ita; Olei
optimi vncias 3, liquaminis floris vnciam 1, vini veteris cyathos 3, ſereno tran-
2 quilloque die pariter commiſces [a], et cum tepefeceris, infundes in naribus. caput
religabis ad pedes, ſenſimque iumentum impeditum compelles incedere, vt omnis
humor emanet. (ad ſiphonem [b] autem paulatim infundes [c] non ſemel a [d] cornu).
3 Quod ſi ſanguis poſtmodum coeperit fluere, nihil timendum, ſed potius ſciendum
eſt, animal legitime fuiſſe purgatum. Poſt quod ſeuum caprinum reſolutum oleo
4 miſcebis, ſic infuſis [e] naribus exulcerationis illius mitigatur aſperitas. Radicem [f]
quoque laſeris tonſam [g], et per fiſtulam vento naribus inſitam, vt ſternutum pro-
5 vocet, adhibere commodum eſt. Caput etiam extrinſecus auriculasque oleo ca-
lente diligenter perunges, et lana cerebro indita, ab omni perfrictionis neceſſitate
6 munibis. Naſturtii quoque ſemen bibendum dabis ex aqua. Praeterea potionem
dabis, qui [h] diapenton vocatur, et hac ratione conficitur: Murrae [i], gentianae,
ariſtologiae [k] longae, baccis [l] lauri, raſuras eboris bene tritas et cribratas aequis
miſcebis ponderibus, ſeruabisque. Exinde prima die vnum coclearium cumula-
tum cum ſextario vini veteris, ſecunda die vnum et ſemis, tertia autem die duo
coclearia tepefacto mero aſperſa, et diligenti agitatione permiſta dabis ad cornu.
Poſtea ex ceruice de matricali vena ſanguinem detrahes, permixtumque acerrimo
aceto,

[C. IX.] a) corr. *marceſcet.* b) *pus euellatur interius S. M.* c) forte *coepta*, an *capta*? d) *aſperior S. M.* e) *deſint S. M.* f) Hinc ad finem cap. deeſſe in V. C. notat *S. M.* [C. X.] a) *commiſcebis S.* b) *ſcyphonem S. M.* c) *infundens S. M.* d) *ad S. M.* e) *infuſum S. M.* f) *Item, accipe febrifugam, et aſari radicem, et fac puluerem, quem naribus per fiſtulam inſuffla vt ſternutet. multum prodeſt S. M.* ex V. C. g) *tunſam* coni. *Morg. IV*, 4. h) forte *quae diapente*: vid. Index. i) *myrrhae troglitae. S. M.* forte *Troglodytitae.* vid. 2, 22, 5. Haec optima. *Dioſc.* 1, 77. Sed neque contemnenda lectio Sambuci marginalis. Oſtendit enim Salmaſius ad Soli. *p.* 894, *b. G.* in optimis Aëtii et aliorum libris Τρωγλῖτιν μύῤῥαν eſſe pro τρωγλοδυτικῆς, ipſamque adeo gentem τρωγλῖτας eſſe dictam. Monuit me huius rei Io. Zachar. Platnerus Medicus Excellentiſſimus. k) forte *ariſtoloch.* l) *bacca S.*

m) *per-*

aceto, omne equi corpus perunges [m], et contra pilum diligenter fricabis, vt ad
ſimilitudinem glutinis adhaereat. iumentum quoque in loco calido conſtitues. Si 8
cibum faſtidit, ſtatim [n] duntaxat farinae hordeaceae ſextarium vnum quinque ſexta-
riis aquae permixtum equo dabis in potu. Triticeam quoque farinam ſimili men-
ſura et ratione offeres ad bibendum. Si autem faſtidit, non ideo aliud dabis, quo-
vſque [o] hoc ex iſta neceſſitate ſanitatem percipiat. De palato quoque poſtea ſan- 9
guinem detrahes, vt omni ex parte, ſi qua morbus praegrauare coeperit, releue-
tur. Scito niſi diligenter occurras, hunc eſſe periculoſiſſimum morbum. Nam
cito in ſuſpirium, hoc eſt, anhelitum tranſit, et ſpem omnem ſalutis excludit.

XI. ARIDVS vero morbus, qui et ſuſpirioſus praecipue dicitur: et hic nega-
tur a quibuſdam poſſe curari, propterea, quod phthiſi, quae hominibus mortifera
eſt, ſimilis inuenitur. Quotidie enim macie creſcente, exilior redditur, penitusque [a]
ſiccatur. In omni autem ratione medicinae, facilius eſt quae abundauerint dimi- 2
nuere [b], quam quae videntur deeſſe ſupplere. Salus tamen iumentis etiam in hac
paſſione praeſtatur, ſi inter principia poſſit occurri. Sanguinem ſiccis detrahere 3
contrarium eſt. Sed vino et oleo ſufficienter admixto et tepefacto, perungendum
toto corpore animal eſt, ita vt caput et maxillae, et extrinſecus fauces eidem lar-
gius infundantur, et contra pilum vſque ad ſudorem diutiſſime confricentur. In-
trinſecus autem a prima die hac potione curandum eſt. Succum ptiſanae, adipem 4
ſuillum remiſſum, et amilum [c] ex melle paſſoque decoctum per cornu in potione
dabis, vt canalis gutturis eidem, maxillarumque compago laxetur, quam ſiccitas
aſtrinxerat morbi. Quo facto, in loco calido ſtabit. Infuſum hordeum herbam- 5
que viridem, ſi inuenta fuerit, debet accipere, vt omni ex parte periculoſa ariditas
temperetur. Conſequenter talis eidem potio praeparetur. Paſſi optimi ſextarium 6
vnum, iridis Illyricae vnciam vnam, piperis nigri ſemiunciam, croci ſcrupulum,
mirrhae trigonitis [d] ſemiunciam, pollinis thuris vnciam vnam, oua cruda quinque
pariter mixta prima die dabis ex integro, ita vt per triduum ipſam miſceas ſemper
et offeras, vt tam grauis morbi aſperitas, potionis dulcedine mitigetur. Poſt haec, 7
melle, butyro, axungia, ſalibus, et picula [e], offis pro aequa omnium portione con-
fectis, ſucco ptiſanae ac paſſo inuolutis, adtinctum animal replebis, [et] die prima
quinque pillulas, ſequenti ſeptem, tertia die nouem daturus ex more. Expenſis au- 8
tem his, nec vngere cum vino et oleo tepefacto deſit induſtria. nam amariſſimus
morbus cum ſit, aliter non poteſt, niſi amaris potionibus ſolui. CONTRARIA
enim non niſi contrariis medicinis curantur. Potionem diapenten [f], ſicut ſuperius 9
monſtratum eſt, non ſolum per triduum cum vino, ſed per dies plurimos dabis, vt
tantum diſcrimen poſſit euinci. Quod ſi grauior tuſſis et ſtrangulans vrgebit, acci- 10
pe fabae fractae ſextarium vnum, ſeui caprini vncias tres, allii [g] capita maiora tria
permixta decoques, et cum paſſo, vel ſucco ptiſanae hordeaceae tepidum dabis ad
cornu. Quod ſi tardius profecerit iſta curatio, ficus ſiccae pondera [h] duo diligen- 11
tiſſime tundis [i] in pila [k], foenugraeci ſextarium decoques, quouſque aqua ad me-
dietatem

m) *perfundes S. M.* n) *aeſtate F. et S.* al. *ſtatim* vterque in marg. o) *quam hoc ex neceſſitate ſitis. S. M.* [C. XI.] a) *paſtuſque S. M.* b) *adimere S. M.* c) *f. amylum.* d) ſuſpecta vox editoribus: *draganti S. M.* forte *Troglodytidis vid.* 1, 10, 6 *no. i.*

e) Ita coniicimus. *pauulcaophis* F. cum nota vitiatae ſcripturae: *piculam ſalem S. M.* Pix phthiſicis commendatur *Dioſc.* 1, 94. f) forte *diapente.* ſed vid. Ind. g) *ſcorodon S. M.* h) *duas partes S.* i) *tondis F. tundes S.* k) *in mortarium. deinde addas*

dietatem veniat, poſt colabis, et foenugraecum in mortario cum ficu conteres. allii
quoque vncias tres contundes ſimiliter in mortario, et tam rutae quam apii faſcicu-
los ternos: quibus omnibus pariter mixtis, diligenter tritis, addis dracontii vncias
12 duas. Aqua in qua foenugraecum coctum fuerit, ſuperfundis, potionemque facias,
quae per cornu poſſit effluere: quam etiam tuſſientibus vel vulſis aut ruptis anima-
13 libus per triduum dabis. Sequens remedium ad [l] aridum morbum: Inter [m] nares
iumenta ſcalpello [n] ſecabis, et aquam frigidam per [o] fiſtulam latam eius ori ſuppo-
nes, naresque ipſius [p] aſſidue diebus plurimis merges, vt ſuſpirium diſtabeſcat in
14 aqua. Potionem quoque ei quotidie dabis huiuſmodi. Succum ptiſanae cum ſeuo [q]
caprino decoctum, ſextarium vnum, ſulphur [r] viuum, thus quoque maſculum
aequis ponderibus deteris atque commiſces: ex eo coclearea ſingula diebus ſingulis
cum ptiſana permixta defundis ad cornu. Cum autem coeperit eſſe validior, de
ceruice ſanguinem detrahes, additoque aceto animal perfricabis.

XII. SVBTERCVTANEVS morbus, cum [a] humor peſtifer intra [b] corium
et viſcera commeat [c], hac ratione curandus eſt. Fiſtulam [d] ei facies vel cauterium,
inter armos eius et ventrem loco conſueto ad [e] menſuram inciſa cute, die ſereno,
et ſi [f] ſpatium eſt, luna minuente, Indis vt mos eſt, per quam omnis e [g] viſceribus
2 humor educitur, coloris [h] aurei vel crocei, languoris [i] tabe corruptus. Quae ſi
minus [k] traxerit, radicem herbae tithymalli [l] eodem [m] vulnere inſeres ſeptem die-
bus, quae reſiduum virus educat. Eſt et aliud remedium. Radiculam quam [n]
quidam conſiliginem vocant, quidam pulmonaceam [o], qua mulo medici frequenter
et [p] bubulci vtuntur, in pectore animalis hac aegritudine laborantis eatenus pones,
3 vt acuto cuprino [q] circines locum. Poſtea [r] corio perforato radiculam interferis [s].
quae ibidem ſponte tamdiu permanebit, quouſque cutis quatenus cuprino [t] ſigna-
ta, in putredinem ſit verſa, et a toto corpore ad illum locum humor trahatur [u],
4 et per vulnus emittatur [x]. Hinc [y] potionem [z] diapenten ſuperius deſignatam,
cum vino veteri optimo, per triduum, vel ſi neceſſitas [a] erit, per dies plu-
rimos dabis. Apium quoque viride, et baccas lauri, vel [b] iſtae res ſi non inueni-
rentur [c], lauri et cucumeris ſiluatici folia [d], per partes minutiſſimas concides, hor-
deoque miſcebis, vt [e] animal [f] ſicut e [g] potione diapente [h], ita ex cibo ſentiat me-
5 dicinam. Huic tamen aquam tepidam cum farina hordeacea vel triticea dare te
conuenit, et in [i] loco tepido ſtabulare. Nam frigus humoris [k] augmentum eſt,
et

addas alli gallici [f. anagallici] *vncias III et tam rutae quam Appii faſciculos ternos, quibus pariter in mortario miſſis, et diligenter contritis, addas draganti vncias II, et aquam, in qua foenum Graecum coctum fuerit, ſuperfundens S. M.* l) *in S.* m) *intus S. M.* n) *ſagittella S. M.* o) *fiſtula latiori S. M.* p) *ipſas S. M.* q) *ſero S. M.* r) *ſulphur, vinum F. vinum et infundis per cornu S. M.* [C. XII.] a) *cui S. M.* b) *inter S. M.* c) *meat S. M.* d) *fac inciſionem S. M.* e) *et menſura in cute S. M.* f) *et ſit lunaris inciſio S. M.* g) *de S. M.* Pergit *M. S. Corb.* i) *longiori S. M.* k) *non bene laboraret S. M.* Gloſſa vt videtur barbarica, qua illud *traxerit*, quod fiſtulae opus *eſt*, explicatur. l) *tytimali F. tytimallei in C.* m) *impone S. M.* n) *vnam kellebori nigri perforato corio inſeres, quae ibidem ſponte ſua permanebit, quouſque cutis ſignata decidat in putredinem verſa. ex toto enim corpore ad illum locum humor attrahitur, et per vulnus emittitur. S. M.* Conf. *Colum.* 6,5,4. o) *pulmoniciam C.* p) *et bub.* om. *C.* q) *cypr. C.* r) *poſtmodum p. c. C.* s) *inſeras C.* t) *cypro fuerit ſignata decidat, in putr. C.* u) *attrahitur* C. x) *emittitur C.* y) *Huic S. M.* z) *ſup. deſign. quae vocatur diapente S. M. C.* a) *neceſſe fuerit C.* b) *folia* inſ. *S. vel ſi iſta inueniuntur folia et cucumerem ſiluaticum per partes C.* c) *baccae* inſ. *S.* d) *radicem S. M.* e) *et animali languido pro cibo dabis, ſicut potionem diapente pro potu. Huic tamen S. M.* f) *languidum* inſ. *C.* g) *ex C.* h) *diapenton F.* i) *in* om. *C.* k) *humorem auget S. M.*

l) *et*

et [l] reumatis. Cibum quoque magis ſiccum quam viridem in hac paſſione debet
accipere, et exerceri vehementer, vt ſudore ſiccetur humor infeſtus.

XIII. ARTICVLARIS morbus his declaratur ſignis [a]. Claudicabit alter-
nis [b] pedibus, modo prioribus, modo poſterioribus, et quaſi tumor eidem in articu-
lis circa coronas, vel certe in genibus apparebit. propterca quod peſtilentia morbi
corruptus ſanguis neruos et venas implet, et [c] laedit atque debilitat. Huic ſangui- 2
nem primo de ceruice, hoc eſt, de matricali vena, detrahes: quem aceto acer-
rimo permixtum per totum animalis corpus induces, ita, vt illa [d] loca, quae vexata
ſunt, diligentius vngas [e]. quia creditur ſanguis emiſſus e corpore, et corpori rurſus
cum aceto impoſitus [f], vitia morboſa ſiccare. Quod ſi vel [g] in genibus, vel arti- 3
culis ſe morbus oſtenderit, de eisdem locis ſanguinem detrahes, cui adiicies cre-
tam [h] cimoliam, id eſt, albam, vrticae [i] libram, tres ſextarios aceti, cimini triti li-
bram, reſinae frixae libram, picis liquidae libram, ſalis communis pugillum, ſter-
cus [k] bubulinum recens, quantum creditur poſſe ſufficere. ex hoc vbicunque
tumor apparuerit, diligenter ſaepius illinies [l]. De palato ſpecialiter ſangui- 4
nem detrahes, ne contagio caput occupet. Ab armis quoque deplendum [m] eſt, ſi
in [n] prioribus pedibus claudicatio [o] apparuerit. Vel certe de coxis auferendus eſt
ſanguis, ſi a poſterioribus coeperit claudicare. Dabis quoque ei [p] potionem 5
aduerſus omnes morbos probatiſſimam [q]. Centauream, abſinthium, peu-
cedanum [r], ſerpillum [s], ſagapinum, betonicam, ſaxifragam, ariſtologiam rotundam.
haec omnia aequis ponderibus tundes [t] diligenter et cernes [u]. Si febrit [x] animal, 6
cum aqua; ſi vero [y] non febrit [z], cum vino optimo dabis, vt ſingulis diebus per
ſextarium vini, vel aquae tepidae coϹti praediϹti [a] medicaminis ſingula [b] maiora co-
clearia plena et cumulata commiſceas, et per fauces degeras [c], vt amaritudinem
morbi herbarum amaritudo compugnans poſſit expellere.

XIV. FARCIMINOSVS autem morbus, a [a] ſimilitudine farciminis appellatus
eſt: quia velut per [b] fiſtulas quasdam inter cutem et carnem corruptus humor emanat,
et per totum corpus colleϹtiones plurimas facit, et aliis velut minuentibus aliae
rurſum naſcuntur. Sed [c] paſſio licet contagioſa ſit, facilius tamen inter principia 2
curabitur [d], quia interna [e] eorum adhuc ſana ſunt, ſed corruptus humor ex morbo,
inter cutem [f] et carnem verſatur. Huic tamen [g] in initio, tantummodo, antequam
incipiat marceſcere, aut in fine, cum iam [h] bene fuerit reparatum, detrahendus
eſt ſanguis. Nam in media paſſione ſi flebotomia [i] vti volueris, aegrotum animal 3
nequaquam curabis. Sed colleϹtiones quascunque fecerit, inuri reϹtis cauteriis
conuenit;

l) *et reum.* om. *C.* [C.XIII.] a) *indiciis C.* b) *pedibus diuerſis C. ped. diuerſius S. M.* c) *et laedit* om. *C.* d) *illa* om. *C.* e) *vnguas C.* f) *adpoſitus C.* g) *vel* om. *C.* h) *id eſt albam cimoliam, aceto ſext. III. vſti aeris lib.* 1, *cyminum tritum lib.* 1, *reſinae C. cimoliam, aceti ſextarii III. item lib. vnam cimini triti, vel lib. vnam reſinae, vel picis liquidae lib.* 1, *ſalis etc. S. M.* i) *vſti aeris* reϹtum videtur. Facit enim ad vlcera. Vid. Dioſc. 5, 87. k) *ſter. bub.* om. *C.* l) *interlines C. linies S. M.* m) *deſplendus C. ſanguis detrahendus eſt S. M.* n) *de C.* o) *clodinem C.* p) *eidem C.* q) *herbam* inſ. *C.* r) *peuchidanium C.* s) *ſerp. ſag.* om. *C.* et abeſſe notat a Mſ. *S. M.* t) *toudes F. toude S.* vid. Morga. *IV*, 4. u) *cribra S. M.* x) *febriunt animalia C.* y) *vero* om. *C.* z) *febriunt, in vino optimo, ita vt C.* a) *praed.* om. *C.* b) *vnum cochlearium maius miſceas S. M.* c) ita *C. digeras F. S. immittas S. M.* [C. XIV.] a) *ad ſimilitudinem C.* b) *fiſtulis quibusd. C.* c) *Haec C.* et *S. M.* d) *curatur C.* e) *interiora S. M.* f) *carnem cutemque C.* g) *etiam initio antequam S. M.* h) *iam* om. *C.* i) *flebotomum vti circa eum ſi volueris, aegrotum animal euirabis. Sed ſi coll. C.*

l) *proſit*

conuenit; et vt efficacius profint [l], cuprinis cauteriis eft vtendum. quae vulnera
4 pice liquida, admixto oleo et melle, curantur. Potiones catharticas, vel nimis
amaras debet [m] accipere, id eft, diapente [n] cum vino, ficut fuperius dictum eft,
quae [o] ad omnia genera morborum animalium efficaciter prodeffe confueuit.
5 Praeterea radices [p] ebuli lib. I infundis [q] per triduum fextariis [r] tribus vini optimi.
Poft [s] femiunciam optimi [t] aloës centaureae vnciam I, opopanacis [u] vnciam I,
diligentiffime teres, et de illo vino, in quo ebuli radices infufae fuerint, fextarium I
mittes et tepidum per cornu dabis. Quam menfuram triduo cuftodire te conue-
nit, vt etiam per ventrem huiusmodi catharticis potionibus digeratur humor in-
6 feftus. Quem exercere [x] in curfu, quoufque ad plenum fudorem veniat [y], faepius
conuenit: et curatum obferuatione praedicta, in pafcua mittes [z], vt diu [a] noctuque
aeftiuo tempore fub diuo [b] et libero aëre pafcatur, quatinus et varietate herbarum
oblectatus [c], et folis calore ficcatus [d], rurfusque noctis aura et [e] rore contactus, fa-
cilius digerat morbum.

XV. SVBRENALIS morbus vt periculis [a] plenus eft, ita ad intelligendum
apertiffimus inuenietur. Nam renes iumenti [b] occupat atque diffoluit. propter
2 quod animal in primis partibus alacre, pofteriora [c] trahere confueuit. Huic hac
ratione fuccurratur [d]. De vtroque latere [e], vel de femore incifis competenti loco
venis, copiofus fanguis emittatur [f], qui acri aceto permixtus [g] per omne corpus, et
praecipue fuper renes animalis inducitur. Potionem notiffimam diapenten ad
3 cornu per os debet frequenter accipere. Sed et per anum calidiffimis fpeciebus
clyfterii [h] ingeftione curandum [i] eft. Aloës vnciam I, pyretri vnciam I, euphor-
bii vnciam femis, pulegii bene triti vnciam I, baccarum lauri vnciam I, caftorii fe-
miunciam, feminis [l] finapis vncias 3 [m], falis triti heminam [n]: haec omnia diligen-
ter contufa in tres diuides partes, et diebus fingulis cum aqua, in qua furfures tri-
tici decocti fuerint, tepida, ficut curae exigit [o] ratio, quafi [p] fingulos femifextarios [q],
clyftere per [r] inteftinum animalis infundis, vt calefactis intrinfecus renibus, refolu-
4 tus humor poffit per ventrem, cum ftercore emitti. Praeterea lumbi ipfius oleo
laurino vino calido permixto confricandi funt vehementer et faepe, vt deforis [s]
et intrinfecus acerbiffima [t] paffio poffit euinci [u]. Cauteria quoque renibus impo-
nuntur, vt vis morbi ignis ardore ficcetur. Danda quoque eft potio octo [x] fpecie-
rum decocta, cuius in articulari morbo fecimus mentionem, quia [y] in omnibus
efficaciter prodeft.

XVI. ELEPHANTIASIS morbi caufa [a] fuperius eft indicata, cui talis eft
adhibenda medicina, vt non extrinfecus vredinem, vel vulnufcula ipfius curare ten-
temus. Nam morbus refugiet [b] intus, et penetrabit vifcera, ac periculum gignet.
Sed

l) *profit cypr. caut. ftudendum C.* m) *oportet C.* n) fic *C. diapenten F. S.* o) *quod C.* p) *radicis C.* q) *infundes C.* r) *libris S. M.* s) *poft - aloës* om. *C.* t) fic omnes. u) *radicis panaces C. ad panacis S. M.* x) *exerceri in curfum quoque vfque C.* y) *ven.* om. *C.* z) *mitti C.* a) *die C.* b) *dio C.* c) *oblectetur C.* d) *ficcetur C.* e) *a C.* [C.XV.] a) *periculi C.* b) *iumento C.* c) *vix* inf. *S.* d) *fuccurretur C.* e) *latere, vel de* om. *C.* et v. c. *S.* f) *emittetur C.* g) *mixtus C.* h) *clyfteris iniectione C. S. M.* i) *curandus C.* l) *femen C.* m) *a fonitri* (forte *aphronitri*) ∽ *III* quod fere femper vnciae fignum eft, obferuatum etiam Eifenfchmidio. n) EMEN *C.* o) *exiget C.* p) *quafi* om. *C.* q) *hinc lacuna in C. ad* 16, 4. [*per*] inf. *S.* r) *per* Mf. non habet *S. M.* s) *et foris S. M.* t) *acerrima S. M.* u) *auerti S. M.* x) *de octo fpeciebus S. M.* y) *quae S. M.* [C.XVI.] a) *difcretio S. M.* quod praetulerim. nam figna tantum funt indicata fupra I, 9, I. b) *refugiens intrinfecus penetr.* [*in*] *vifc.*

Sed primum de matrice tollendus eſt ſanguis, et acri aceto commiſcendus, ac toto 2
inducendus eſt corpori. Poſtea de palato, et, ſi vires permiſerint [c], de caeteris
locis, quae morbus infeſtat, pro modo ac [d] tempore minuendus eſt ſanguis, et cum
aceto rurſum imponendus. Pulli autem a matre depulſi, et ad ſtabula religati, prae- 3
cipue ſolent hunc morbum incurrere. quia [e] digeſtio cibi, qua in paſcuis vtebantur,
primae exercitationis [f] aufertur [g], et nondum ad reſidendum robuſti, ad praeſepia
ſtare coguntur. Elephantioſi morbo, et omnibus mallei paſſionibus, non ſolum dia- 4
pente, cuius experimentis [h] indubitatae [i] ſunt vires, et [k] ſine quo mulo medicus
mutilus eſt, ſed haec quoque portio praeparanda atque ſeruanda:. Mirrae trigonitis [l] 5
libram 1, thuris maſculi lib. 1, corii [m] mali Punici ſelibram, piperis vnciam 1, croci
vncias [n] 6, acaciae rufae ſelibram, abſinthii [o] Pontici ſelibram, ſerpilli libram 1, be-
tonicae libram 1, centaureae libram 1, ſagapini [p] vncias 3, ſaxifragae vncias [q] 6, peu-
cedani [r] vncias 6: haec omnia tuſa et bene cribrata, cum [s] melle optimo decoques, 6
et in [t] vaſe vitreo vel ſtagneo [u] recondita [x] ſeruabis. nam per [y] vetuſtatem magis
valet. Ex quo medicamento ſingula cochlearia cumulata, ſingulis animalibus mor-
bidis, cum [z] ſextario aquae calidae, et tribus vnciis olei optimi permixta [a], per tri-
duum dabis. Vbi proficere coeperit [b], cum [c] vino optimo et oleo dabis, (ſicut di- 7
ctum iam [d] eſt) cochlearia ſingula continuis diebus. Ex qua potione, non minus
quam [e] diapente quolibet morbo correpta animalia liberantur. Pulli [f] tamen bene-
ficio aetatis euadunt facilius: ſaepe incurati moriuntur.

XVII. EA quae ad [a] morbi mallei execrabilis curationem [b] pertinebant, abun-
danter conſtat expoſita. Sed tanta vis ipſius morbi eſt, vt nihil expediat omitti. nam
gregum in paſcuis funeſtus interitus, animalium quoque in [c] ſtabulis mortes innume-
rae, ex ipſius contagione proueniunt, et ab imperitis, vel negligentibus curam aut
diuinae iracundiae imputatur [d], aut fato [e]. Denique ſicut ſupra [f] declaratum eſt, ab 2
vno animali incipit ipſa pernicies, et feſtinanter ad caeterorum tranſit exitium.
Propterea ſemper [g] ſunt ſeparanda, in quibus ſuſpicio tantae peſtis coeperit appare- 3
re, vsque eo, vt etiam corpora mortuorum animalium, quae ab [h] illo morbo interem-
ta fuerint, exportanda ſint ad ea loca, per quae aliorum [i] animalium tranſitus non ſit,
et profunde [k] obruenda ſub [l] terra. Nam et viuorum, quae corrupta fuerint, et
mortuorum foetidiſſimo odore, ſana primo [m] iumenta corrumpuntur [n] et pereunt [o].
Cuius morbi cauſas, plurimi mulomedicinae auctores reddere tentauerunt, aſſerentes 4
ex

viſc. S. M. c) *patiuntur S. M.* d) *ac tempore* om. v. c. *S. M.* e) *quia* — *vtebantur* om. v. c. *S. M.* f) *excitationis S. M.* g) [*modus*] inſ. *S.* h) *exprimenti S. M.* i) Pergit *MS. Corb.* k) *et — eſt* om. *C.* et *S. M.* l) *troglitae S. M.* *troglodytis* coni. *Morg. IV*, 5. m) *corium C.* n) ⚌— *C.* o) *abſ. ſel.* om. *C.* p) *ſugap. C.* *ſerapini S. M.* q) *ſelib.* r) *peucedani ſelib. C.* *peucedoni S. M.* *teuſedoni F.* vid. Morgag. *IV*, 5. et add. *Veg.* 1, 13, 5. s) *ex C.* t) *in* om. *C.* u) *ſtanneo C. et S. M.* x) *condita C.* y) *vetuſtate amplius val. C.* z) *in C.* a) *mixtim S. M.* b) *coeperint S.* c) *ex C. S. M.* d) *iem* om. *C.* e) *ex* inſ. *C.* f) *Pulli* — *liberantur* om. *C.* et v. c. *S. M.* [C. XVII.] a) *curam* inſ. *C.* b) *curat.* om. *C.* c) *in* om. *C.* d) forte *imputantur.* e) *meritis S. M.* f) *ſuperius C.* g) *equi ſeparandi ſunt C.* *Et propter hoc ſemper repellenda ſunt ab aliis illa S. M.* h) *a morbo eodem C.* i) *aliis animalibus C.* k) *altitudine S. M.* *altiſſimo C.* l) *ſubter pana* [*ne* inculcatum] *et viu. C.* quae, ſi attenderis, ſunt ipſa lectio noſtra male diuiſa, *p* pro *r* poſito, quod longius protrahere ſolebant. Vltima litera in *nam* per transuerſam in *a* indicata cum periiſſet, *ne* inculcatum et ad illud quae ſequuntur accommodata ſunt. m) *prius C.* n) *compleantur C.* Verbum non malum ad contagium ſignificandum: ita *impleri* dixit Liu. 4, 30 ex Thucydidis ἀναπίμπλαμαι. Etiam huc retulerim illud *Liv.* 1, 46 *Adoleſcentem ſuae temeritatis implet.* o) *pereant C.*

ex nimia laſſitudine curſus, vel[p] ſaltus violenter extorti[q]; aut[r] ex calore aeſtatis, vel
frigiditate hiemis; aut ſi volentes emittere lotium non ſinantur; vel ſi hordeum ſu-
dantes acceperint, et[s] ſi poſt curſum calidi biberint[t]; [et[u] ſi plena veſica,] vel poſt
potum cogantur ad curſum; aut foenum comederint hordeumque corruptum[x]: ex
5 his vel huiusmodi neceſſitatibus[y] malleum[z] morbum ſolere generari. Vitanda qui-
dem iſta ſunt omnia, nam ex his periculoſae aegritudines iumentis ſaepe proueniunt.
Malleus autem morbus ex aëris corruptione praecipue[a] deſcendit. Nam Auſtro et[b]
Africo vento flantibus, interpoſitis annorum ſpatiis, recurſu[c] (vt aſſerunt) cataſtema-
tis[d], ſicut certo tempore homines peſtilentia corrumpuntur[e], ſic animalia ille aër[f]
6 corrumpit et perimit. Vnde probatiſſimae et plures neceſſariae ſunt potiones, quae
aduerſus tantam vim praeſtare valeant ſalutis auxilium. Quarum partem ſuperiori[g]
iam pagina comprehendimus, partem ex omnibus auctoribus collectas[h] conſequen-
7 ter adiunximus[i]. Remedium proficiens[k] ad omnes generales morbos. Semen cu-
curbitae Aegyptiacae[l], [i. coloquintidem] quantum acetabulum capiet[m]; frangis, et
conteris, addita vini optimi[n] hemina vna, quod diligenti agitatione permixtum lin-
teolo colabis et per dextram iumenti narem[o] infundes, vt peruenire[p] poſſit ad
8 viſcera. Quae compoſitio ad dyſenteriam plurimum[q] prodeſt. Alia[r] quoque vilior[s],
ſed non minus apta curatio eſt. Radices cucumeris ſiluatici virides contundes, et
in aqua nocte vna macerabis, deinde ſublatas contundes et colabis, ex quo ſucco
tria[t] cochlearia cum nitro trito permixta[u], cum vino, ſi animal ſine febre fuerit[x],
tepefacto, quotidie faucibus ingeres[y], ita vt ſeptem diebus continuis curare non
9 deſinas. Nitrum quoque bene[z] tritum et cucumeris[a] ſiluatici radices minutatim
conciſas, addita hemina vini tepidi, in hordeum bene purgatum, animali languenti
ad[b] pabulum infundas[c], vt non ſolum potio[d], verum etiam pabulum medicamento[e]
10 temperatum faciat[f] ad ſalutem. Item aliud[g]. Radicem ebuli, et radicem[h] vrticae
aequis ponderibus minutim[i] inciſas, et[k] infuſas in liquamine optimo macerabis,
colabisque per linteum[l]. ex quo menſura[m] vnius oui tepefactum per nares animalis
11 triduo degeres[n]. Conſequenter ita[o] facturus, vt iumentum, quod morbum pati-
tur, hordeum cum[p] apio, et[q] cucumere ſiluatico minutatim inciſo[r], ſemper ac-
cipiat, contuſumque ipſum agreſtem cucumerem et aquae[s] ſufficienter admixtum,
12 bibere cogatur. Laudatur[t] etiam haec potio. Herbae Sabinae[u] libram I, trixagi-
nis

p) *vel ſaltus* om. *C. S. M.* q) *exorti S.* male. r) *aut — hiemis* om. *C.* s) *aut C.* t) *vel hordeum corruptum acceperint* inſ. *S.* u) *et — veſica* om. *C.* et v. c. *S. M.* x) *ſcalmatum S. M.* Vid. Ind. y) *ſic C. cauſis* al. z) ſic *C. malleus morbus conſueuit generari* reliqui. oblitus eſt aliquis, orationem eſſe pendentem, nec loqui ex ſua perſona auctorem etc. a) *praec.* om. *C.* b) *vel C.* c) *etiam* inſ. *C.* d) *aër corrumpitur S. M.* e) *corrumpuntur* om. *C.* f) *aër* om. *C.* g) *ſuperior iam pa. comprehendit C.* h) *collecta competenter C.* et *S. M.* i) Nouum caput XVIII, cui lemma, *remedium ad omnes morbos C.* k) *perfic. S. proficiens* legi etiam vult Rhod. Lex. Scribo. *p.* 428. *Generaliter ad omnes morbos S. M. C.* l) *Aegyptiae C.* qui omittit etiam incluſa; et ſane gloſſema videntur: illud *i.* pro *id eſt* ſaepius occurrit. m) *capit, friges C.* n) *albi triptici optimi — f truptici C.* quae neſcio quid ſibi velint, niſi quod *ſtyptici* vocabulum hic latere ſuſpicor. o) *nare ſuffundes C.* p) *ei* inſ. *C.* q) *plurimum* om. *C.* r) *Tertia C.* et *S. M.* s) *quamuis vilior ſit, non minus C.* t) *terna C.* u) *remixto in vi. C.* x) *eſt C.* y) *degeres C.* z) *bene* om. *C.* a) *cucumerem ſiluaticum C.* Igitur *radices* per appoſitionem vel ἐπεξήγησιν adieciſſet. b) *ad pab.* om. *C.* c) *infundes C.* d) *potio C. potum F. S.* e) *medicamento S. M. de medicamento C. medicamentum F. S.* f) *proficiat C. S. M.* g) *remedium* inſ. *C.* h) *radices orticae C.* i) *minutatim conciſas C.* k) *et* om. *C.* l) *linteolum C.* m) *menſuram — tepefactam C.* n) *digeres F. S. immittes S. M.* o) *etiam iſta C. etiam haec S. M.* p) *cum radice apii et cuc. min. S. M.* q) *et cuc. ſil.* om. *C.* r) *conciſo C.* s) *cum aqua S. M. et aqua C.* t) *Laud. potio C.* u) *Sauinae F. S.*

x) *trix.*

nis [x] vncias tres, centaureae vncias 2, ariſtolochiae [y] vncias 4, baccarum lauri vn-
cias 4, murrae vncias 4, omnia contundes et cernes, et in puluerem minutiſſimum
rediges, et cum neceſſe [z] fuerit, cochlearium magnum [a] plenum cum ſextario I
vini tepefacto faucibus taediantis [b] infundes. Haec quoque aduerſus omnes morbos 13
medicina ſuccurret, quod [c] quatenus vires patiuntur, interpoſitis diebus [cum [d]
praeſcriptis minutionis obſeruantiis,] primo de ceruice, poſt de palato et in quibus-
cunque locis ſe morbus [e] oſtendit [f], vt ſi in facie, de capite: ſi in primis partibus,
de armis; ſi in poſterioribus, de coxis, ſanguis eſt auferendus, et cum aceto miſcen-
dus, ex quo animal perfricetur. Cui haec per triduum potio dabitur: Panaces [g] ra- 14
dicum vncias 3, eryngii [h] radices [i] ponderis tanti (Eringion [k] autem herba melior [l]
eſt, quae in littore vicina [m] marinis fluctibus naſcitur, carduo ſilueſtri pene ſimilis,
flore galbineo [n], cuius eruendae ſunt radices, nam longius penetrare dicuntur) fe-
niculi quoque ſeminis [o] vncias 3, aloës vncia [p] vna ſemis contuſa et cribrata in tres
particulas diuidentur, et cum fracti et moliti tritici farinae [q] ſextario candenti [r] aqua
miſceatur [s], et ad cornu per fauces triduo animali [t] infundantur [u]. Pelagonius ad- 15
uerſus omnes morbos efficaciſſimum pulueren credit eſſe [x], ſi pullum ciconiae non-
dum adhuc ſtantem, ſed iam plumas habentem, viuum in cacabum [y] mittas, et [z]
gipſes, peruſtumque vapore furni [a], in pulueren redigas, et tritum vitreo [b] vaſe
cuſtodias [c], grande cumulatumque cochlearium cum vini ſextario animalis faucibus
infundas [d], donec recipiat ſanitatem. Chiron [e] vero Centaurus praeter alias com- 16
poſitiones, quae iam relatae ſunt, aſſerit [f] catulum lactantem [g] viuum in aqua [h] fer-
uenti miſſum, ac depilatum, ita decoqui vt oſſa ſeparentur a carne: quibus diligen-
ter ablatis, eius [i] caro cum aqua in qua decocta fuerit [k] liquamine optimo, vino
veteri et oleo, et pipere cum melle condita, vsque [l] ad ſextarium debere ſeruari,
ac ſingulis animalibus binas cotylas [m] tepefactas, donec ad ſanitatem perueniant,
diebus ſingulis dari debere [n] per fauces. Caput quoque haedinum, omnesque pe- 17
des depilatos ad [o] caldarium eadem ratione, qua catulum, excoqui [p], ablatisque
oſſibus condiri, et binis [q] cotylis per [r] diem in potione [s], per cornu ſaepius datis,
animal morbidum liberari. De gallo quoque gallinaceo [t] albo, eadem quae de ca-
tulo obſeruanda [u] demonſtrat. Radicem quoque herbae tithymali decoctam cum 18
vino dulci dare morbidis animalibus ſuadet. Ei quoque animali, quod profluuio [x] 19
Attico

x) *trix. vnc. tres* Mſ. non habet *S. M. taxag. C.* y) ſic *C. ariſtologiae* al. z) *neceſſitas C.* a) *grande.* b) *tedeantis F. S. tediantis S. M.* c) *ſuccurrit ſi quatinus F. S.* nobiſcum *C.* et ipſa conſtructionis ratio, quae laborat, ſi in protaſi ponamus *ſi.* d) incluſa om. *C.* et Mſ. in *S. M.* e) (*humor*) et in marg. *morbus F.* et *S.* nobiſcum *C.* f) *oſtenderit C.* et *S. M.* g) *Pannaces F. S.* h) *erengi* al. *eryngii C. yringii F. S.* hic et p. p. add. Morgagn. *IV*, 6 ex Veg. 3, 2. i) *radicis C.* k) incluſa om. *S. M.* l) *melior eſt quae* om. *C.* m) *vicino* al. *C.* n) *calvino* al. *galbino C.* o) *ſemen C.* p) ∽ *vna ſemis* om. *C. vna* etiam om. *S. M.* q) *albiſſimae* inſ. *S.* r) *candenti — miſc.* om. *S. M. calenti C.* s) *miſcetur C.* t) *da animali S. M.* u) *datur C.* x) *eſſe ſi* om. *C.* y) *fictilem* inſ. *C. fictile vas S. M.* z) *egypſis C. et cum argilla obturatum in furnum mitte, et in pulueren redige, et tritum in vaſe vitreo cuſtodi. Grande* etc. *S. M.* a) *foci C.* b) *vitrio F.* c) *exinde* inſ. *C.* d) *infuſurus C.* e) *Chiron V. C. Praeter* etc. *C. vero Cent.* om. Mſ. *S. M.* f) *adſerit C.* g) *lactentem* coni. Morg. *III*, 42. h) *aquam feruentem S. M.* i) *viſcera C.* k) *fuerint C.* l) *vsque* om. *C. ad ſex ſextarios S. M.* m) *cotulas C.* et *S. M.* n) *debere* om. *C.* o) *in aqua calida ea*|*rat. S. M. ad calidam eandemque rationem C.* p) *diximus* inſ. *C.* q) *vinis C.* r) *ad C. S. M.* s) *potionem C.* t) *gallinacio C.* u) *obſ. dem.* om. *S. M.* x) *profluo ad te quo C. atro S. M. Profluuium Atticum*, quod etiam occurrit deinde 1, 38, 4 dum meliora quis doceat interpretor ſimile illi quo per peſtilentiam Atticam celebrem illam, laboratum eſt, in qua etiam *poſt* πταρμὸν καὶ βράγχον commemorantur a Thucydide 2, 49 ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι, ὅσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσιν. Bilioſas excretiones hic intelligi, coloris vocabula declarant. *Pallidum* enim

Attico coeperit laborare, ita vt viridis ei, vel pallidus [per[y] nares] humor erumpat ex lotio humano vel [z] arietino duas cotylas cum vino [a], et cyatho olei rosacii putat esse miscendas, et per nares, quae humorem funestum egerunt, digerendas [b]. quam [c] curationem et pulmoni sanitatem, et naribus siccitatem praestare confirmat.

XVIII. PRO physico [a] autem et anniuersario remedio tradidit vlpicum beticum [b] vel allium [c] maius, quod quidam Gallicum vocant, capitella [d] singula, cum singulis semiunciis sagapini [e], et singulis cyathis olei optimi diligenter [f] trita, singulis aquae heminis oportere misceri, et heminas singulas per caput animalium dari octauo [g] Kalendas Iulias (hoc est in [h] initio canicularium dierum,) septimo [i], et sexto: quo facto trinis [k] potionibus stagnata [l], vt dicuntur [m] animalia armentina [n], vel domita integro anno a [o] morbo intacta seruari.

XIX. ADVERSVS [a] morbum malleum [b], cuius diuersae [c] sunt species [d],
quae in potionibus, tam per os, quam nares degerendis [e], vel clystere, quaeque [f]
in cauteriis vel flebotomo facienda sunt [g] declaratum est, sed restat [h] alia non minus
necessaria efficaciorque curatio, quae suffimentorum [i] genere et odore praestatur.
2 Nam cum ipsa tabes ex corrupti aëris foetore nascatur, et [k] vsque in pulmonem et
viscera penetrando, descendat, non minus austeritate odoris, quam potionum amaritudine consueuit expelli.
3 Pro numero itaque animalium eliges locum humilem
ex [l] omni parte clausum, in quo [m] induces animalia [n] iam aegrotantia, quae curare desideras; vel adhuc sana et [o] separatim quae non vis morbi contagione perfundi. Origanum, allium [p], mentam, aspaltum, peucedanum [q], castoreum [r], et opopanacem [s], aequis ponderibus permisceas [t], et exinde quantum tribus digitis leuare [u] poteris [x], in carbones viuos mittas, animaliumque os et caput super fumum tenebis, vt austeritas odoris per os et nares intrinsecus ingressa, omnia compleat, et ad pulmonem vsque penetrando [y] perueniat, et praestet animalibus [z] medicinam.

XX. EST et alia compositio suffimentorum ad morbos prohibendos, sumtuosior [a] quidem, sed putatur vtilior. Sulphuris viui libras [b] 2, bituminis iudaici lib. 1, opopanacis vncias 6, achanti [c] vncias sex, galbani et castorei, yreos crudi ana [d] vncias
6, salis armoniaci vncias 2, salis cappadocis [e] vncias 3, cornu ceruini, lapidis gagatis
3 masculi, lapidis gagatis foeminae, ana [d] vncias 3, lapidis ematitis [f], lapidis sideritis,
lapidis argeritis [g] ana [d] vnciam 1, equuleos, id est caballiones marinos numero septem,

enim et ipsum ad subuiridem colorem pertinere vel Palladii nostri vsus docet. Graecissare Vegetium, et Graecis auctoribus vti vel in hoc ipso capite, apparet. y) *per nares* om. *C.* z) *veteri vel* inf. *C. si veteri,* omissis *aut ar. S. M.* a) *vno cyatho olei rosei C. vini cy. et oleo roseo misce S. M.* b) *infundendas S. M.* c) *quae curatio et pulmonibus salubritatem — confirmatur C. qua curatione — praestari S. M.* [C. XVIII.] a) *fesico C.* b) *bene tritum C. S. M.* Neque occurrit, qui praeterea *Baeticum* laudet. c) *aliud C.* d) *capitula C.* e) *serapini S. M. sapeni C.* f) *diligentissime C.* g) *VIII. Kl.* IVL. ac deinde *VI. C.* h) *in* om. *C.* i) *septimo et* om. *C. septimum et sextum S. M.* k) *ternis C. ter ac potio. saginata (vt dicitur) S. M.* l) vid. Index. m) *dicerentur C.* n) *armentitia C.* o) *a morbo* om. *S. M.* [C. XIX.] a) *aduersum C.* b) *maleum C.* c) *multae S. M.* d) *quae in vnctionibus* inf. *C.* e) *dirigendis F. S.* om. *S. M.* nobiscum *C.* f) *quae C. S. M.* g) *sint C.* h) *restant S. M.* i) *fumigiorum nidore praestatur S. M.* Conf. Veg. 4, 12. k) *et pulmones vsque pen. C. et in pulmonem vsque S. M.* l) *et ex vniuersis partibus C.* m) *quem S. M.* n) *vel* inf. *C.* o) *et — perfundit* om. *S. M.* p) *asium F. S. allium S. M. aleum C.* vid. Morg. 4, 5 coll. Veg. 3, 2, 30. add. Ind. voc. *Asium.* q) *peucid. C.* r) *cast.* om. *S. M.* s) *apop. C.* t) *permiscens exinde C.* u) sic *C. eleuare F. S.* x) *potueris C.* qui omittit cap. 20 et 21. y) *penetrando* om. *S. M.* z) *animali S. M.* [C. XX.] Conf. 4, 12 et Morg. *IV*, 7. a) *austerior S. M.* b) *lib.* 1 *S. M.* c) forte *achatis.* d) *añ F.* e) *capadoces F.* f) pro *haematitis.* g) pro *argyritis.*

[C. XXI.]

ptem, caudas marinas, vngues marinos ana numero ſeptem, vuae marinae vncias
tres, medullae ceruinae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria, oſſa ſepiae numero
VII, auri ſemiunciam, ballucae ſiliquam: haec vniuerſa commixta atque ſuccenſa, 3
odore ſuo morbis tam hominum quam animalium reſiſtunt, et daemones fugant, gran-
dines prohibere, et aerem defecare dicuntur. Sed ſi memoratos lapides aut inuenire
nequiueris, aut enormitate pretii ab emtione ceſſaueris, reliqua efficaciter proſunt.

XXI. MEDICINA omnis [a] animalium, vel ſi verum quaerimus [b], etiam ho-
minum, niſi [c] rationem curationis ante cognouerit atque praedixerit languentibus [d]
periculum, errabit [e] frequenter. Expoſita enim curandi ratio, et cum genere con-
gruens paſſionis, indubitanter [f] praeſtat auxilium. Ideoque pluribus membris ac
morbis generale remedium diligenter [g] oportet exponi, quod praecipue in ſanguinis
detractione conſiſtit, ſi rationabiliter pro tempore et viribus animalium, et pro aeta-
te [h] perfecti mulo medici adhibeatur induſtria. Qui ſi ignarus fuerit huius rationis, 2
non ſolum per detractionem ſanguinis non curabit, verum etiam periculum iumen-
tis frequentiſſime generabit. Nam cum vita virtusque animantium conſiſtat in ſan-
guine, rurſus tempeſtiue detractus ſanguis corpori praeſtare adſolet ſanitatem.
Cuius rei talis redditur ratio. Sanguis enim ciborum humorumque [i] indigeſtione 3
corruptus, per membra diſcurrit, et languorem doloremque aut vniuerſo corpori,
aut certis quibuſdam partibus conſueuit inferre. Nam per conſtrictionem neruo-
rum, venarumque tenſionem, inflatio, indigeſtioque [k] generatur: quae tenſura
(vt ita dixerim) corporis aliter laxari, niſi per detractionem ſanguinis non poteſt.
Vnicum enim compendium atque remedium eſt [l], corruptionem illam quae nocet,
et quaſi infeſta [m] tabe aegritudinem vel periculum gignit, cum [n] ſanguinis ipſius vi-
tioſa [o] parte detrahere.

XXII. HINC [a] plerique veris tempore quotannis de ceruice iumentis ſangui-
nem [b] demere, et ſic in herbam mittere neceſſarium putant, ne veteri corrupto-
que [c] ſanguis nouus admixtus natura [d] caleſcens [e] debilitatem valetudinisue [f] peri-
culum faciat. Veteres autem, prudentioresque auctores abſque neceſſitate depleri
animalia vetuerunt [g], ne [h] conſuetudo minuendi [i], ſi tempore aliquo facta non fuerit,
ſtatim intra corpus morbum [k] ac valetudinem generet. Rectius ergo [l] eſt minoris 2
aetatis animalibus et bene valentibus ex nulla parte corporis ſanguinem detrahi abſ-
que palato: de quo aſſidue tam [m] minoribus quam maturis detrahendus eſt humor,
vt caput, oculi cerebrumque releuentur. Maturis vero animalibus non incommo-
dum eſt pulſare venam [n], cum mittuntur in paſcua. Illa tamen in omnibus qui [o] 3
deplendi ſunt, conſeruanda [p] eſt conſuetudo, vt pridie quam vena pulſetur, ſuſten-
tentur leuioribus et parcioribus [q] cibis, vt per diaſtema [r] compoſito corpore ſint,
non

[C. XXI.] a) *communis S. M.* b) *quaeramus S. M.* c) *ſi S. M.* d) *languentis S. M.* e) *errabit* om. *S. M.* Quid ſi ita? *languentibus periculum creabit frequenter.* Ita paullo poſt, *periculum generabit.* f) *indubitatum S. M.* g) *diligentius S. M.* h) *aequitate F. S.* nobiſcum *S. M.* i) *humorumque* om. *S. M.* k) *indignationesque generantur S. M.* l) *ad* inſ. *S.* m) *via quae morbum S. M.* n) Pergit *C.* o) *vitioſam partem.* [C. XXII.] a) *Placuit plerisque S. M.* b) *ſanguinem* om. *C.* c) *corrupto S. M.* d) *nat. cal.* om. *C.* *natura* om. etiam *S. M.* e) Quid ſi *coaleſcens*? f) *vel S. M.* Recte puto: vt disiungat *debilitatem valetudinis, vel periculum* eius. g) *vetauerunt C.* h) *ſi* inſ. *C.* i) *deplendi C. S. M.* k) *morbos ita ac C.* l) *igitur S. M.* m) *tum maioribus quum minoribus S. M.* n) *venas S. M. matricalem* inſ. *C.* o) *quae deplenda S. M.* p) *conſuetudo ſeruanda eſt C. ſtruenda S. M.* q) *paucioribus C. S. M.* r) *ieiunium quieto S. M.*

 s) *loco*

non turbato per indigeſtionem. In ſolo [s] autem aequali ſtatues iumentum, ceruicemque illius loro cinges [t], quo ſtrictius [u] ſuper ſcapulas tangatur [x], vt vena poſſit
4 ab aliquo clarius intueri. Tunc ſpongia [y] cum aqua venam ipſam lauabis [z] et ſaepe deterges [a], vt altius emineat [b]. Pollicem quoque ſiniſtrae manus interius deprimes, vt non eludat [c], et tumidior atque inflatior vena reddatur. Conſequenter [d] iuxta praeceptum artis, vel animalis ipſius poſitionem, ſagittam [e] dari [f] calibis exiges co-
5 tibus bene acutatam. Obſeruabis [g] quoque ne altius imprimas manum [h] et gulam atque gurgulionem rumpas, et [i] arteriam praecidas. hoc enim [k] vitae conſueuit inferre periculum. Percuſſa [l] vena, foenum vel farraginem [m] ad edendum apponas [n] animali, quatenus [o] agitatione maxillarum melius [p] erumpat ſanguinis impetus.
6 Cum autem niger vel corruptus humor egeretur [q], vel coeperit manare [r] purior, ſtatim iumentum tolles a cibo, et impoſita fibula [s] venae plagam [t] adſtringes. In [u] plaga vero pittacium [x] imponas, vt diligentius claudat, licet quidam vtantur et creta [y].
7 Deinde in tenebroſo [z] loco et calido ſtatues iumentum et farraginem, ſi tempus eſt, vel foenum molliſſimum dabis ſeptem diebus ac noctibus. aquam etiam offeres, vt ſi voluerit bibat. Sed triticea [a] farrago hordeaceae praefertur; quae ſi defuerit,
8 hordeaceam dabis. Memento etiam quod ea melior ſit [b], quae vicinior marinis [c]
9 fluctibus fuerit. Propter [d] quod ventrem facilius ſoluit, humoremque [e] deducit [f]. Pulſata etiam [g] quocunque loco vena, omnem [h] ſanguinem diligenter excipies [i], et aceto oleoque permiſtum vel aliis medicaminibus [k] quae ratio depoſcit, animalis ipſius corpus perunges, praecipueque illum locum, ex quo detractus eſt ſanguis,
10 et qui eſſe putatur in cauſa. Conſtat enim naturali quadam ratione atque [l] beneficio, vt quidam aiunt, ipſum ſanguinem, cum ſuperfuſus eſt [m] languentibus membris praeſtare medicinam, vitiumque ſiccare. Quam curationis ſollertiam [n] non
11 oportet omitti. Praeterea [o] interpoſitis diebus poſt flebotomum, animalia producuntur [p] ad ſolem, et ſanguis detrahitur [q] eis de palato. Deſpumantur autem [r] tertio gradu a [s] dentibus caninis [t]. Quos oportet ſuſpendi altius propter ſanguinis fluxum, ita vt eo die molliſſimis [u] cibariis vtantur et furfure. Sequentibus autem diebus, non ex integro hordeum conſequantur, ſed a [x] vilibus incipiant, et ad con-
12 ſuetudinem per [y] ſingulorum dierum augmenta perueniant. Conſequenter tepido die

s) *loco S. M.* t) *ſtringes quod eminere S. M.* u) *diſtrictius C.* x) *teneatur ab aliquo, vt vena poſſit clarius eminere S. M. C.* y) *axungia S. M.* Fuit, credo, *ſphungia.* z) *lauabis et* om. *C.* a) *terges C.* b) *Ad* inſ. *C.* c) ſic *C. cedat, et S. M. ludat , ſed F. conf.* 2,40,1. d) *Conſ. — acutatam* om. *S. M.* e) *ſagittas ex binis cutibus adcuratam obſ. C.* f) forte *dari chalybis.* Caeterum *exiges* hic interpretor adiges in venam, vt ſaepe boni etiam ſcriptores. g) *ſtude S. M.* h) *manus C. S. M.* i) *et* om. *C. atque S. M.* k) *factum* inſ. *S. facto inſ. C.* l) *quoque* inſ. *S.* m) *viridem* inſ. *C. S.* quam gloſſam puto. Farrago enim ſemper viridis. n) *adpones C.* o) *quatinus F. S.* p) *adcotidiet, id eſt er. C.* q) *egreſſus eſt S. M. ceſſatus eſt, et C.* r) *rubicundior emanare vel purior, ſtantem ium. C. rubicundior vel purior* etiam *S. M.* s) ſic *C. fiſtula* rel. De vſu fibulae in alligandis vulneribus multa Rhodius de acia Celſi. add. ad 2, 22, 6. t) *vulnus C.*

u) *Plaga (f. plagae) pitt. pones C.* x) ſic *C. pitac.* rel. y) *cretam C.* z) *tenebricoſo,* om. *in C.* a) *trititia F.* b) *eſt, atque vtilior C.* c) *maritimis S. M.* d) *Propterea quod C. quia S. M.* e) *humoresque educit S. M.* f) *deducat C.* g) *ex C. S. M.* h) *totum S. M.* i) *accipiens S. M.* k) *medicamentis C.* l) *non S. M. atque — aiunt* om. *C.* m) *fuerit langueſcentibus C.* n) *ſolennitatem C. S. M.* o) *interea S. M.* p) *perduc. S. M. producentur C.* q) *detrahetur etiam C.* r) ſic *C.* recte, pro *etiam* aliorum. nam *deſpumare* eſt ipſum *ſanguinem detrahere.* Vid. Ind. s) *abſentibus cannis C.* t) Hic interpunxi. Refertur enim relatiuum non ad proximum, *dentes:* ſed more Vegetii ad obiectum, quod vocant principale, *equos.* u) *mollibus C.* x) *duas libras accip. S. M. a libris incip. C.* quod puto verum. y) *ſingulis diebus augendo S. M.*

z) *loca*

die ducantur ad mare vel fluuium diligenterque loti [z] tergantur. Vino quoque et oleo in ſole perungendi [a] ſunt diligenter et confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfrictionis [b] iniuriam. Quibus perfectis equi [c] nobiles tum demum ad labores [d] curſusque itineris reuocentur.

XXIII. SCIENDVM eſt [a] praeterea, caſtrata animalia nunquam [b] oportere depleri. cauſa haec [c] eſt, quia iam partem virium cum teſtibus amiſerunt [d], et ſi depleta fuerint, vehementius eneruantur. Hinc eſt [e] quod aſinis non [f] detrahendus eſt ſanguis, quia naturaliter minus habent ſanguinis, gracilioresque ſortiti ſunt venas.

XXIV. ADMISSARIOS etiam equos flebotomare non eſt opus: partem enim virium, et ſanguinis in coitu natura [a] digerit [b]. Si tamen [c] ab admiſſura ceſſauerint, niſi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in [d] caecitatem, quia id quod coitu [e] digerere conſueuerant, declinat [f] in oculos [g].

XXV. NVNC, ne quid relinquatur ambiguum, in quibus paſſionibus, et ex
quibus locis, ſanguis emitti debeat, indicabimus. Morbidis et quibuſcunque totum
corpus in cauſa eſt, (ſicut febrientibus, vnde [a], infra dicendum) de matrice detra-
hendus [b] eſt ſanguis. Cephalargicis autem, appioſis [c], inſanis, cardiacis, caducis, 2
freneticis [d], biſtrutitiis [e], ſicardiciis, rabioſis [f] quoquo modo praecipitur de auricu-
lis [g] ſanguinem demere. Verumtamen [h] melius eſt de temporibus, quae in dextra
et ſiniſtra ſunt parte detrahatur, id eſt, ſub cauatura temporum, tribus digitis ab
oculo interpoſitis, inferius vena perquiritur [i], et ex vtraque emittitur [l] ſanguis. Eis 3
vero quibus ſuffuſio contingit [m] oculorum, vel caetera vitia, quae oculis nocent [n],
inferiores venae [o] ſub oculis poſitae, quae deſcendunt ſub [p] angulis oculorum infe-
rioribus, quatuor digitis inferius quam oculi ſunt, inciduntur [q]. Quibus quidem [r] 4
faſtidium inhaeret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel praegrauatio capitis, de
palato auferendus eſt ſanguis. Quibus [s] autem pulmo eſt in cauſa vel iecur, vel
caetera quae his vicina ſunt membris, de pectore minuendus eſt, ex venis quae
poſitae ſunt in dextra ac ſiniſtra, vbi brachiola coniunguntur, et flexura fit cum
armus [t] plicatur. Quibus quidem [u] armus eſt in cauſa, de [x] brachiolis ſanguis mi- 5
nuatur; quae venae poſitae ſunt interius, vbi centuriae [y], id eſt, muſculi brachio-
lares [z] ſunt, ſex [a] digitis ſuperius quam [b] genu, tribus vel duobus digitis inferius
quam centuriae. Hae venae ſagitta percutiantur, ſed caute modeſteque [c] tangan-
tur,

z) *loca S. M.* a) *perunguendi dil. et confric. C.* b) ſic *C.* et *S. M.* *perfricationis* al. c) *Qui S. M.* d) *laborem curſus itinerisq. C.* [C. XXIII.] a) *eſt* om. *C. S. M.* b) *non C.* c) *herbae, quae F. herbae eſt qua S. M.* *haec cauſa quia C.* nobiſcum *S.* d) ſic *S. M. C.* *amiſerint* al. e) *enim* inſ. *F. S.* nobiſcum *C.* f) *de matrice nunquam C.* [C. XXIV.] a) *natura* om. *C. S. M.* b) *digerunt C.* *amittunt S. M.* c) *autem C.* d) *in* om. *C.* e) *per coitum egerere conſuerant C.* f) *redundat C. S. M.* g) *eorum* add. *S. M.* Conf. Veg. 4, 7, 3. [C. XXV.] a) *vn. inf. dic. om. C.* et *S. M.* b) *tollendus S. M.* c) *arpioſis F. S.* appoſito ſigno vitii. et *opioſis S. M.* vid. Ind. *r* et *p*. ſexcenties miſceri a librariis conſtat. d) *phrenet. C.* recte. e) *dyſentericis, ſideratis S. M.* *diſtentis, ſideraticis C.* f) *babaticis praecip. de C.* g) *venis auricularum C. S. M.* h) *Verum melius eſt, vt temporibus quae dextra et ſiniſtra ſunt, detrahatur C.* i) *perquiretur C.* l) *emittetur C.* m) *contigit C.* n) lacuna in *S. M.* vsque ad 2, 23. o) *venas — poſitas S. M.* p) *ab S. M.* q) *phlebotomo incidito S. M.* r) *vero S. M.* s) *quibus — minuendus eſt* om. *S. M.* t) *armis S.* u) *vero armi in cauſa ſunt S. M.* x) *e creticis de brachiolis ſanguis aufertur S. M.* Quid ſibi velit illud *e creticis*, non comminiſcor. *Criticos* dies *Creticos*, et *creticare* dixiſſe Barbaros, docet Dufresnius. Quid ſi igitur *e creticis* ſit, ex illo indicio et iudicio etc. Sed vid. mox ſ. 6. vbi recurrit alio ſenſu. Nihil dum video. y) *Centriae S. M.* hic et p. p. V. Ind. z) *brach.* om. *S. M.* a) *Sed S.* b) *a genibus S. M.* c) *ne mediae*

6 tur, propter debilitatem animalis. quia [d] hae commixtae sunt neruis. Quibus au-
tem articuli in causa erunt, vel si articulus insertus [e] vel intortus fuerit, vel [f] aqua-
tilia habuerit, vel quiduis simile in articulis contigerit, de subcirro [g] sanguis sub-
trahi [h] debet: quae venae positae sunt inferius quam articuli tribus digitis sub [i]
coronam. quae venae cum summa cautela [l] tangendae sunt, quia articulorum con-
iunctae sunt neruis. Creciaco [m] vel si basim mouerit [n], de coronis rectis [o] tolli-
tur sanguis.

XXVI. QVIBVS autem iumentis vel suffusionis vitio, vel per voluntatem
excruciata [a] vngula fuerit [b], vel quibus remorata basis longi [c] temporis claudiginem
2 fecerit, eiusmodi curatione sanantur. Componis [d] omnem vngulam quasi ad vi-
vum, adlidesque virantum, hinc [dd] suffraginem illius alligatam lino vehementer
stringes, totumque simul vngulae solum [e] in circuitu scalpelletur, et circumgyra-
bis, vt a corona vngula [f] subleuetur ex parte, tunc circumcisorium inferes [g] inter
vnguem [h] et solum, et cum bene elimpidaueris, suffraginem [i] soluis [l], et inuenies
de calcaneo venas fluere, et cum sufficienter effluxerit [m] cruor, sale perfricabis, postea [n]
3 aceto et oleo inunges, et linteolis munies diligenter. Sparciam [o] calciare curabis,
vt post egestionem humorum [p] vngula reparetur. Huiusmodi autem curam nun-
quam nisi singulis pedibus adhibere debebis, vt in tanto dolore animal duret ac
stet. Si autem in alio pede similis est causa, cum in illo qui prius curatus est, fir-
miter animal stare coeperit, tunc eum elides, et vt [q] dictum est, simili obseruatio-
4 ne curabis. Si vero in his causis animal cremare [r] volueris, semissabis illud hoc
modo. Compones vngulam eius ad viuum, et contra venam addita sagitta pertun-
dis, vt possit sanguis acontizare [s] per solum quod sagitta pertuderit. Simili au-
tem modo sale fricabis, oleoque et aceto, linteolisque munibis [t], duntaxat singulos
pedes, ita vt portare se possit, hi [u] plane qui semissantur non eliduntur.

XXVII. EPISTOMICIS [a], vel qui morbo subrenali laeduntur [b], vulsis etiam,
colicis [c], et quibus venter frequenter dolet, de cauda sanguis emittitur, licet me-
lius putetur propter huiusmodi [d] causas [e] ortas de visceribus debere sanguinem
2 tolli. Quod si de cauda tollere [f] volueris, sic facies: Erige et resupina caudam ad
lumbos, quatuor digitis ab ano vbi pilos non habet caede caudam cum [g] tabula ali-

qua

diae S. M. d) *quae venae S. M.* e) *exemtus vel tortus S. M.* f) *aut* inf. *F.* g) *subito S. M.* forte *de sub cirro* rectius est. Vid. Ind. v. *cirrus.* Vetus interpres Germ. *unterhalb des Gleichs.* h) *detrahi S. M.* i) *sub cirra tribus digitis super coronam S. M.* l) *sollicitudine S. M.* m) *Cretico autem S. M.* n) *praecisio monuerit.* o) *rectius.* [C. XXVI.] a) *extrusicia S. M.* b) *quae vulgo vngulam cogere dicuntur* inf. *S.* c) *longo tempore claudicedinem S. M.* d) *Componito pedem ad gubiam: et omnem vngulam ad viuum allides fumentumque suffraginem illac alligatam lino vehementer adstringes totumque solum vngulas in circuitu scalpello circumscribis S. M.* Quid si pro *fumentum,* quod alias *fomentum* est in his libris, legamus *tumentemque suffraginem?* Forte alliganda est suffrago, quae etiam ex ipsa alligatione tumebit, ne intempestiue adfluens sanguis curationem impediat: postea quidem solui iubetur, vt fluat sanguis. De *gubia* dicimus in Indice. Τὴν *ad* instrumento etiam significando adhiberi, alias notamus. dd) *huius S.* e) *solum — circumque* om. *S.* f) *vngulae S.* g) *inferes S.* h) *vngulam S.* i) *suffragine S.* l) *soli S. M.* m) *emanauerit S. M.* n) *postmodum S. M.* o) *spatio S. M.* sed rectum est *spartea* Morg. *IV,* 9 ex nostro 3, 18. p) *humoris S. M.* q) *sicut S. M.* r) *stigmare S. M.* s) *exire S. M.* t) *curabis S. M.* u) *Hoc modo pla. qui semiss. non laeduntur S. M.* Quae glossa videtur non necessaria. Hoc, puto, dicit, qui semissentur equi, non opus esse vt curandi causa deiiciantur. [C. XXVII.] a) *Epistonicis S.* Quid si *opisthotonicis?* b) *tenentur S. M.* c) *et colicis quibus S.* d) *eiusdem S. M.* e) *causas* om. *S. M.* f) *extrahere S. M.* g) *de S. M.*

h) *in*

qua non ponderoſa, quouſque ſe vena demonſtret, et [h] in caudae media diuiſura
quatuor digitis ab ano ſagitta percuties venam, vt [i] acontizet ſanguis, poſt decur-
ſionem. faſciola colligabis. Cum autem de viſceribus emittere volueris [l], ſub in- 3
guibus [m] de dextra ſiniſtraue [n] in ſingulis femoribus eminentes venas medias ſagitta
percuties, poſt decurſionem ſanguinis cretam impones, [ſed [o] caute, propter vi-
cinam miſturam neruorum.] Si laccae in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxae 4
vel gambae, ſanguis detrahatur [p] gambis: ſunt enim venae a viſceribus deſcenden-
tes per gambas interius, quas medias propter vicinam mixturam neruorum caute [q]
transuerſo [r] flebotomo percuties, et poſt decurſionem faſciola ligabis [s].

XXVIII. IN animalium curis ac medicinis duplex remedium auctores eſſe
voluerunt [a], minutionem ſanguinis, per quam conſtricta laxantur, et [b] vſtionem
cauterii, per quod [c] laxata firmantur. Sed cum flebotomi ratio euidenter videatur ex-
poſita, cauterii quoque, licet nouiſſima cura ſit, aperienda [d] videtur vtilitas. Nam 2
aduſtio [e] laxata conſtringit, inflata attenuat, humectata [f] deſiccat, coagulata ſoluit,
carcinomata [g] praecidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qua-
libet cauſa ad ſtatum ſuum reuocat, ſuper naturam excreſcentia, ſublata [h], et aduſta
creſcere non patitur [i]. Nam cum candente ferro ruperis cutem, vitium omne 3
concoquitur atque maturatur, et beneficio ignis diſſolutum, per foramina quae
facta ſunt effluit cum humore. atque ita ſanatur paſſio et tollitur dolor. Poſt quae [k]
cicatricibus clauſis, conſtrictior et robuſtior redditur locus, ac prope inſolubilis cutis.
Sciendum vero [l] cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quam ferrea.
Praeterea ſi in capite morbus eſt, inuritur ceruix: ſi ſubrenalis eſt, lumbis ignis 4
adhibetur. Interdum autem puncta [m] inſiguntur, interdum ad ſimilitudinem li-
neae [n] candens deducitur ferrum [o], aliquando velut palmulae [p] fiunt. In hoc enim
laudatur mulo medici ingenium, ſi ita animal cauterio curauerit ne deformet. Pro [q] 5
locis autem in quibus eſt paſſio, et pro pellis aeſtimatione [r] cauteria vehementius
imprimuntur [s] aut leuius. Memoria autem retinendum eſt, quaſſaturas [t], emota
vel extorta, aut eiecta de locis ſuis, vri [u] penitus non debere. nam perpetua debilitas 6
conſequitur. ſed melius eſt [x] cum locis ſuis repoſita fuerint, et ligaturis diligen-
tius [y] communita, atque ita naturae induſtriaeque beneficio corroborata, colaſticis [z]
vnctionibus [a] et malagmis [b], [c] poſtremum cauſticis [d] eadem percurare [e] ad ſpem
perpetuae ſanitatis. Quod ſpecialiter admonendum eſt, ne mulo medici feſtinan- 7
tes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum flebotomis,
potionibus, vnguentis, ſyringis [f] medicaminibuſque diuerſis ante ſit temptanda
curatio, et ſi nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur.

XXIX. QVAE-

h) *in cauda S. M.* i) *ſi non egrediatur ſanguis S. M.* l) *velis S. M.* m) (*inguinibus*) inſ. *S.* n) *et ſiniſtra S. M.* o) Haec loco mota videntur, et referenda poſt *percuties.* Vid. Morga. *IV*, 10. p) *ſub* inſ. *S. M.* q) *caudae S. M.* r) *transverſe S. M.* s) *colligabis S. M.* [C. XXVIII.] a) *ſcilicet* inſ. *S. M.* b) *etiam* inſ. *S. M.* c) *quam laxa S. M.* d) *vis tamen eius S. M.* e) *vſtio S. M.* f) *humecta ſiccat S. M.* g) *farcin. F. S.* nobiſcum *S. M.* h) *ſubtrahit et S. M.* i) *ſinit. nam beneficio cauterii rumpentis cutem caro coquitur et maturatur, et beneficio ignis diſſoluta per foramina, quae facta fuerunt S. M.* k) *quam S. quod S. M.* l) *quoque S. M.* m) *adhibentur vel S. M.* n) *Virgulae* vocantur 3, 41, 3 qui locus confer. o) *veru S. M.* p) *palmale ſit S. M.* q) *In S. M.* r) *extenuatione S. M.* s) *inſiguntur S. M.* t) *fracturas F. M. et S. M.* u) *moueri S. M.* x) *vt* inſ. *S.* y) *diligentibus compoſita S. M.* z) *roborata S. M.* a) *calaſticis S. M.* Rectum eſt *chalaſticis.* Vid. Ind. b) *malacmis* S. c) *ad* inſ. *S. M.* d) *calaſticis S. M.* e) *procurari S. M.* f) om. *S. M.* [C. XXIX.]

XXIX. QVAECVNQVE paſſiones plus iumentis periculi inferre [a] conſueue-
runt, et difficilioribus obſcurioribusque [b] indigent curis, has primo [c] ampleĉtimur
libro, vt et facilius reperiantur quae in exordiis ipſius [d] occurrent, et legentibus
2 faſtidium non poſſint adferre. [e] [De curis quae prima ſunt.] Febrientibus ita-
que animalibus [f] primum conuenit ſubuenire. nam [g] non amplius quam triduo
caloris vim ſuſtinere poſſe creduntur. intra quod ſi curata non fuerint, moriuntur.
Oportet igitur prius paſſionis huius ſigna cauſasque praedicere, et [h] mox medici-
3 nas exponere. Febriens iumentum deieĉtum caput e terra alleuare vix poterit,
erit oculis apertis, labiis demiſſis, triſtitia turpis [i] et grauitas totius corporis inſequi-
tur, teſticuli tumidiores laxius pendent, membra caloribus feruent, venae vehe-
menti pulſu ſaliunt, anhelitusque creber et calidus, tuſſis aſſidua, inceſſus nutans,
4 faſtidium cibi, bibendi cupiditas, vigiliae iuges. Cauſa autem huius paſſionis ex
magno labore et fatigatione eſt, ſi negligentia conſequatur. Interdum aeſtu nimio,
aut perſtriĉtione [l] vehementi, vel ex cruditate ciborum, aut ſudoris ſubita infrigi-
5 datione, vel ex feruore hordei nouelli euenire [m] conſueuit. Curatio autem iſta ſo-
lennis eſt. Continuo ſanguinem eis de facie, vel de temporibus, aut palato opor-
tet emitti, ab omni eſca prima die penitus abſtineri [n], foeni optimi aut [o] herbae
viridis ſubinde [p] puſillum offerri oportebit, et quieſcere etiam ab omnibus rebus,
et etiam ſequeſtratum temperato tempore, et inambulationibus leuibus animal
6 commoueri, calidis quoque locis coopertum ſtabulari. Cum coeperit melius eſſe,
herbam minutatim conciſam [q] porrigito. quae ſi defuerit, hordeum maceratum,
ablatisque ſuis folliculis tuſum, in modum ptiſanae paulatim offeratur, et frequen-
ter exiguum.

XXX. PLERVMQVE autem equi vltra vires ad curſum coaĉti, aut ponderibus praegrauati, ac [a] ſudore defeĉti, ſimilia febricitantibus [b] ſigna demonſtrant. Quos [c] ſic intelliges: Oculi ſublachrymantes erunt, et tanquam ſubfuſi ſanguine, praeterea ſpiritum crebrius agitat, foenumque faſtidit, et de poſterioribus pedibus melius ſe ſuſtentabit. nam primos [d] quaſi ſubtritos tardius ponit.

XXXI. QVOD ſi febris interna fuerit, non [a] facile animal dormiet, et quotidie deterius fiet, interdum furunculos [b] in dorſo vel in lateribus habebit: ſcias [c] eum a morbo qui ſuperius diſputatus eſt malleus, detineri. Cui lotium aliquot dierum [d] tam hominum quam arietum per nares infundes. Et ſic potiones quae de iſto morbo ſupra ſcriptae ſunt, dabis.

XXXII. SI

[C. XXIX.] a) *adferre S. M.* b) *et durioribus S. M.* c) *vno compleĉtimur S. M.* d) forte *ipſis.* e) Quae incluſimus, noui capitis lemma putamus fuiſſe. Certe ad lemma ipſum capitis 29 iſta adſcripſerat Sambucus in margine: "*Hoc loco Mſ. duo diſtincta capita habet. quorum alterum inſcribitur de curis febrium: alterum de laſſitudine, quae videtur febribus ſimilis, et incipit, Febrientibus animalibus etc.*" Haec *S. M.* et praeterea notat haec verba, de quibus quaerimus, in *Mſ.* omitti: quod quidem rem nobis videtur conficere. Aliter paullo Morga. *IV*, 11. nimirum interpuncto ſublato iungit comma hoc praecedentibus. Ingenioſe, vt ſolet! f) (*quam*) inſ. *S.* g) *quae S. M.* h) *poſtea medicinam ponere S. M.* i) *turpi S.* l) *perfricatione S. M. perfriĉtione* verum. Vid. ad 1, 35, 1. m) *accidere S. M.* n) *abſtinent S. M.* o) *vel S. M.* p) *ſubinde oportebit ambulationibus animal commoueri* reliquis omiſſis *S. M.* q) *inciſam S. M.* [C. XXX.] a) *aut S. M.* b) *febrientibus S. M.* c) *quod S. M.* d) *priores S. M.* [C. XXXI.] a) *non —— dormiet* om. *S. M.* b) *funiculos S. M.* male. c) *et tunc ſcias a morbo, de quo ſupra diſputatum eſt, malleo S. M.* d) *diebus S. M.* melius.

[C. XXXII.]

XXXII. SI autem autumni tempore coeperit febrire iumentum, ſtatim de ceruice ſanguinem detrahes, vel gradu tertio de palato; poſt herbae trixaginis ſextarium, draganti, roſarum [a] ana [b] vnciam I in pila lignea piſtabis, cerneſque [c] ſubtiliter, ex aqua [d] cum mulſa et oleo potionabis, atque ita reſtitues ſanitatem.

XXXIII. SI autem aeſtate febrire coeperit, totum ſudabit, ſataget ſalientibus venis, mincturam [a] et naturam ſimul dimittere, ad terram tranſuerſe ambulabit. De coxa media quatuor digitis ab ano venam inquiris, et ex ea ſanguinem detrahes. Si autem non inueneris, de ceruice tollendus eſt. Cui hanc potionem pro [b] tempore dabis: Herbam [c] portulatae plenam manum tundis, ſuccumque eius cum dragante et thure, et [d] ſucco roſae campanae mulſa addita offeres, potionem non ſatis grandem, ne plus quam oportet infrigides: quia [e] cum quaſi ſplene careat ſimul et defectione ſanguinis calore priuatur.

XXXIV. HIEME vero ſi febrierit, ſupra dictas [a] ſpecies aridas contundito,
diligenterque miſceto, et per ſiniſtram narem dato, ſanitas [b] conſequitur. Fe-
brientibus autem haec potio vtilis traditur: Mannae thuris vncias 2 ſemis, yri-
ſillyricae [c] vncias 6, piperis vnciam I, baccarum lauri, ſeminis apii ana vnciam I,
cum paſſo potionabis. Item poſt detractionem ſanguinis de matrice aut de palato 2
ſic potionabis febrientem [d]: Hyſopi libram vnam, abrotani vncias 6, lactis capri-
ni ſextarium, amili [e] cyathum, olei optimi [f] vncias 3, herbae vrceolaris [g] ſucci
cyathum vnum, miſce cum caeteris, et per cornu faucibus infunde, erit ſalutare
remedium. Item alia potio. Lactis ſextarium [h], olei cyathos 2, croci ſcrupulum [i] I, 3
mirrae [l] ℈ 2, appii [m] ſeminis cochlearium [n] plenum, miſcebis pariter, et dabis ad
cornu. Hieme farinam triticeam cum aqua tepida, aeſtate autem farinam hordea-
ceam cum aqua frigida [o] dabis in potum. Si febrient [p] menſuram non des, ilio-
rum [q] autem loca cauterio inurenda ſunt, et vſta curanda. Item alia potio. La- 4
ctis caprini heminam, amili cyathum, oua 4, olei cyathum, ſuccum herbae vrceo-
laris [g] quotidie potum [r] dabis vſque ad ſanitatem. Item vnctio [s] qua perfricandi 5
ſunt febrientes. Roſae libram [t], olei veteris libram I, aceti heminas 3, lactis [u]
caprini libram ſemis, portulatae ſeminis et nucis amarae ana vncias 6, menthae vel
rutae quantum expedit [x]. ſ. [y] teres et commiſces, et tepefacto vtere, ita vt diutiſſime
confrices contra pilum, et in loco tepido vnctum animal coopertumque ſtatues.
Item potio alia ſi hieme febrierit. Gentianae vnciam vnam, ariſtolochiae, hyſſopi, 6
abſinthii, abrotani, ſingulorum vnciam vnam, caricarum vncias 6, ſeminis [z] apii
vncias tres, rutae faſciolum [a] I [b], omnia in cacabo cum aqua decoques [c] ad ter-
tiam, et cum nigreſcere videris, coctum eſt. Exinde vini [d] heminam miſceto
ſicut [e] ſupra ſcriptum eſt, et per cornu faucibus infundito.

XXXV. SI

[C. XXXII.] a) *roſar.* om. S. M. b) *añ* F. c) *tereſque* S. M. d) *qua* S. M. recte. [C. XXXIII.] a) *naturam minctuaro ſimilis demittit* S. M. b) *parabis* S. M. c) forte *herbae portulacae.* d) *vel roſae cum pane* S. M. e) Hinc ad fi. cap. om. S. M. [C. XXXIV.] a) *ſcriptas* S. M. b) *ſanitatem* S. M. c) Sic, pro *Iridis Illyr.* d) *febriens iumentum* S. M. e) *am. cy.* om. S. M. rectius *amyli.* f) *quieti* S. M. g) *vrciol.* S. F. h) *libram vnam* S. M. i) *drach. vnam* S. M. l) pro *myrrhae.* m) pro *Apii.* n) *cochleare* S. M. o) *frigida* om. S. M. p) *Si febrienti tenſura non deſit, iliorum loca etc.* S. M. q) *illorum* S. r) *potionabis* S. M. s) *vnguentum quo* S. M. t) *ſemis* inſ. S. M. u) *Olei ciprini lib. vnam, potulacae vnc. nucis amarae* S. M. x) *ſufficit* S. M. y) Forte haec *ſ* fuit nota vocis *ſufficit.* z) *ſem.* om. S. M. a) *faſciculum* S. b) *bonum* S. M. c) (*vſque*) inſ. S. d) *vnam* S. M. e) *cum ſupraſcriptione* S. M.

XXXV. SI quod iumentum ab indigeſtione vel pletura febricitauerit, nari-
bus ſpiritum ducet, et ilia frequenter agitabit, anhelitusque erit feruens et aridus,
ſpinam facilius flectet, nam qui ex perſtrictione [a] febrit, rigidus eſt; quia calor
membra diſſoluit, frigus aſtringit. Ex pletura igitur febrienti copioſus ſanguis
2 emittitur de ceruice, nares aceto perfricantur vt ſternutet ſaepius. Venter quoque
febrientis ſi durior fuerit, per anum iniecta manu, ſtercus extrahatur [b], a cibo ab-
ſtineat, pauciſſimum [c] potum per interualla ſuſcipiat, et vnctum ſupra ſcripto
medicamine, diuque fricatum, loco ſtabit calido horis tribus aut quatuor cooper-
tum, poſtea ad ambulandum [d] producetur, nihilominus inuolutum.

XXXVI. SI quando ex vulnere aliquo vel ſuppuratione oris aut faucium naſcitur febris, de temporibus, nec non etiam de palato detrahendus eſt ſanguis. De maxillis quoque ſiue de ceruice, et ad poſtremum quicunque locus febrienti doluerit, ex [a] eodem cum menſura ſanguinem oportet auferri. Quod ſi cibum penitus reſpuerit, farinam aquae mixtam ad cibi [b] inſtar faucibus eius infundes. Offas quoque de paſſo [c] facies iuſtae magnitudinis, et ſeptenas cum oleo digeres, vt poſſit habere ſubſtantiam. Ita denique febrienti vtilis eſt, ex quacunque parte detractio ſanguinis fiat, ſi conſideratis viribus animalis menſura ſeruetur. Nam vt emiſſus rationabiliter [d] releuat, ita enormiter ablatus euirat [e] vel turbat.

XXXVII. COACTIO in animalibus paſſionis eſt nomen, ex qua aegritudinum diuerſa genera naſcuntur, ideo ſic appellata, quod ab iniuria vel labore vel [a] ex coactione contingat. Quoties enim laſſum animal fatigatione itineris, vel nimietate curſus, vel magnitudine ponderum, non ſtudioſe refouetur, vel aeſtate ſitire, vel hieme algere compellitur, vel certe penuriam ſuſtinet cibi [b], aut hordeo nouo, aut foeno peſſimo laeditur. et per dies aliquot circa curam eius nulla adhibetur induſtria; [c] ſic totius corporis compago, et interiorum viſcerum diſpoſitio per iniuriam et fatigationem vitiatur.

XXXVIII. EX qua coactione haec paſſionum genera [a] naſcuntur. Ex [b] per-
ſtrictione enim fiunt epiſtomici [c], podagrici, phthiſici. Ex aeſtu autem euenit gra-
vedo, febris, inſania, capitis dolor. Ex ſudore oritur tumor in cruribus, ſuffuſio
2 in pedibus, febris, ſpaſmus, et tuſſis. Ex humore quoque qui de naribus profluit,
paſſio apertiſſima declaratur. A cerebro enim [d] vel a capite venit multa pituita [e]
3 crebra et ſpiſſa. A perſtrictione [f] erit humor tenuis, aquaticus, et frigidus: ex qua
re fiunt coriaginoſi et epatici [g] et phthiſici. A colibus et glandulis et arteriis hu-
mor erit candidus et viſcoſus, ex quo [h] euenit faſtidium et faucium praefocatio et
ſynanche [i]. A pulmone autem humor craſſus, ſanguinolentus, et male odoratus [l]
emanat, colore pallido. Ex qua cauſa fiunt peripleumonici [m], vomicoſi, ortomici [n],
et

[C. XXXV.] a) *perforatione* S. M. *perfrictione* verum. v. Morga. *IV*, 8 et conf. Ind. b) *egeritur* S. M. c) *pauciſſ.* — *et* om. S. M. d) *deamb.* S. [C. XXXVI.] a) *idem fricandus eſt, et ſang.* S. M. b) *cliui inſtantiam* S. M. quid ſi *ad oliuae inſtar* vel *inſtantiam* h. e. magnitudinem. c) non ſolo, ſed farina *ſcil.* addita. d) (*humor*) inſ. S. e) *occidit* S. M. [C. XXXVII.] a) *et* S. M. b) *conuictus* S. M. c) *et* inſ. *F. et S.* om. S. M. [C. XXXVIII.] a) *ſigna* S. M. b) *praefocatione* S. *M.* Leg. *perfrict.* Vid. ad 1, 35, *a.* c) *opiſtetonici* S. M. f. *opiſthotonici.* d) *vero* S. M. e) *prauitas* S. *M.* f) *praefocatione humorum erit* S. M. Vid. *no. b.* g) *tenatici et tuſſici et a talis* S. M. h) *hoc* S. *M.* i) *Synanches F.* l) *maleolens* S. *M.* m) pro *peripneu.* Sed nihil mutandum. Ita enim etiam apud Marcellum etc. n) *vamycoſi*, *ortonoici* S. M. forte *orthotonici*, vel quod malim *orthopnoici.*

o) *Cata-*

et phthifici. A morbo autem malleo venit humor multus et craſſus, et pallidus. 4
Ex [o] qua re fit ortomicus, profluuius Atticus, et ſuſpirium articulare. A iecore
humor erit liuidus, yricus, et viridis, et tabidus, non valde craſſus, neque olidus.
Ex qua re fiunt ſciatici [p], hydropici, febricoſi. Ideo autem ſigna paſſionum cau- 5
ſasque diuiſimus, ne ingratus [q] error noceret [a], et facilius euidens doctrina cura-
ret. Abſyrtus [b] huiuſmodi de coactionibus prodidit medicinas: Si equus, inquit,
coactus de via venerit, oculi eius intro abibunt vel verſabuntur, ſpirat calidum
frequenter atque ſuſpirat, et [c] auriculae huius ac reliquum corpus extenſum erit.
Cuius talis [d] eſt curatio: vt parum hordei accipiat, foenumque non multum. Po- 6
tio autem huiuſmodi praeparabitur, hyſopi, abrotani ana vnciam 1, ſampſuci[e] vncias
6, foenugraeci libram vnam, lini ſeminis pondo [f] duo: haec omnia tuſa et cribrata
in cacabo nouo cum ſex aquae ſextariis infundis, addisque nouem duplices [g] ficus,
quae cum ad partem dimidiam decocta fuerint, vniuerſa conteres atque liquabis [h],
praeterea vini veteris optimi ſextarios tres, mellis heminam, piperis triti drach- 7
mam [i] adiicies ſupra ſcriptis, rurſumque feruere facies omnia, ex qua [k] calidam po-
tionem plurimis diebus dabis, quae mirifice iuuare conſueuit. Si de labore itine- 8
ris ſuffuſio pedum forte prouenerit, caue ne ſanguinem calido detrahas, ſed re-
quietum pauſatumque [l] flebotomabis, huiuſmodi [m] beneficio potionis vſurus: Tu-
ris maſculi drachmas [n] 2, foliorum caprifici libram, grana piperis 25, fermenti vn-
cias 3, croci drachmam [o]: Omnia bene trita in tres partes diuides, et expauſatum [p] 9
iumentum triduo cum oleo potionabis et vino: ſi hiems fuerit, tepida os ablues,
aeſtate [q] frigida: ſi tardius, aut [r] non recte ambulat, ſulphurem [s] et reſinam calen-
tem vngulis imponis, non ſemel tantum, ſed aliquoties donec rectus incedat. Si ve-
ro iſta non profuerint, ſemiſſabis [t] eum vt de vngulis ſagitta contactis competenter
profluat ſanguis, et vulnera traumatico [u] curabis pharmaco. De [x] laxis [y] haec ſigna 10
erunt: toto corpore grauabitur, et poſteriora crura quaſi inligata [z] habebit. poſca
itaque et pulegio nares eius et totam faciem fouebis, panem et [a] merum dabis vt
manducet, offeresque ei lactucas vel gramen diligenter lotum atque conciſum,
conſequenter daturus huiuſmodi potionem, Succum ptiſanae, paſſum, oua, oleum 11
roſatum, quae omnia pariter [b] miſta pertriduum dabis, ita vt hordeum primo [c] de-
corticatum ſiccatumque manducet. Praemonendum autem eſt, ne [d] iumento ex
coactionis iniuria laboranti pulſes venas calenti. continuo enim neruorum contra-
ctio et debilitas conſequitur. Oportet autem armos eorum et genua vino calido et 12
oleo tepido [e] ſuffundere, totumque corpus multorum manibus diutiſſime confri-
care,

o) *Catacroitus profluus et viridis non valde craſſus, neque albidus* S. *M.* De *profluuio Attico* ad 1, 17, 19 dictum: de *ortomico* modo no. *n.* p) *ſynthetici* S. *M.* q) forte *ignoratus* Placet idem Morga. *IV*, 11. a) *nocere* S. b) *Abſyrius* S. *M.* c) *et* item *huius* om. S. *M.* d) *iſta* S. *M.* e) *ſanſuci* S. *M.* f) *libras duas* S. *M.* g) *XVIIII* S. M. Quod gloſſema mihi videbatur neſcio an verum. Recurrunt ficus duplices non cum numeris modo, vbi eadem ratio poſſit eſſe, ſed etiam ſine numeris 3, 21: quamquam ibi non agnoſcit S. *M.* h) *item* inſ. S. *M.* i) *vnciam vnam* S. *M.* k) *quo* S. *M.* l) *pauſatumque* om. S. *M.* m) *huius* S. *M.* n) *vncias duas* S. *M.* o) *quartam partem drachmae* S. M. p) *expuſcatum* S. M. q) *Si aeſtas* S. M. r) *rectum* S. M. s) *furfurem* F. M. et S. M. t) *ſtemiſſabis ipſum* S. M. u) *tragmatico* S. M. x) *Febris ex laſſitudine haec ſigna habet* S. M. cum lemmate noui capitis. *De febre et laſſitudine.* y) Leg. *laſſis.* *X* et *ſſ* millies miſcent librarii. z) *longa* S. M. a) *etiam* S. M. b) *par. miſta* om. S. M. c) *pro modo lotum* S. M. d) *ne iumentum ex euacuationibus in iniuriam laborum impulſes, venas enim calentes habens, continuo neruorum* S. M. e) *tepido* om. S. M.

care, et loco ſtatuere tepido, mollia [f] de ſiccato ſtercore [g] vel de paleis ſtrata praebere. Poſteriorem [h] partem flebotomo laxis non oportet contingi, ne penitus euirentur [i]. Quod ſi venae in cruribus tument, et plenae ſunt humore, de coronis ſanguis auferatur.

XXXIX. NON minus multae et obſcurae valetudines in internis animalium
quam hominum exiſtere conſueuerunt. imo ſi verum quaerimus, prope pares atque
conſimiles ſumus. Nam [a] animalibus, quia rationales ſumus, ſola mente praeſta-
2 mus: corporis vero natura communis eſt, maxime in doloribus. Dolorem ventris
in iumentis Veterinorum [b] imperitia putat facile poſſe curari, quod [c] graue, neſcit:
et [d] ex ventoſitate, vel conſtipatione vitium, torſiones vocant et interiorum inci-
ſiones, quibus aut praecantationes [e] anicularum more, aut aliquod quaſi [f] phyſi-
3 cum remedium adferre conantur. Cum quid enim intrinſecus iumentis dolere in-
ceperit, ſtatim ſe allidunt et volutant, et ſolius ventris creditur eſſe cauſa, cum
plures et difficiles [g] ſint paſſiones, ex quibus dolor et volutatio illa contingit. et niſi
ſingulis pro cauſarum genere competens medicina ſubuenerit, ſanitas redire non
poterit. Efficaciter autem curare poteſt [h] nemo, niſi qui internarum aegritudinum
ſigna rationesque cognouerit.

XL. PRIMVM venter ipſe, qui aqualiculus nominatur, totius corporis obti-
net dominatum, in cuius capacitate cibus potioque miſcetur, ac per digeſtionem
naturali calore decoctus, ſeparatis humoribus, partem ad ſubſtantiam membrorum
conuertit in ſanguinem, et [a] partem in vrinas reſoluit, partemque ſecum [b] trahit
2 in ſtercora. Quod ſi loca illa praeſtrictio [c] longi temporis vitiauerit, inteſtinorum
dolor, et [d] corruptio digeſtionis neceſſario ſequitur [e]. Nam pars humoris coagula-
tur ex frigore, et fit conglutinoſa in praecordiis, atque in inteſtinorum partibus,
quae ducuntur [f] ab aqualiculo vſque ad colum [ff], quod appellatur [g] enteron, retine-
tur et haeret, quod Latine ieiunum dicitur, per quod in colum [ff] humor peſſimus
tranſit, et intercluſione ſua cibum non patitur ad interiores partes more ſolito per-
3 venire. Hinc etiam [h] tortura et extenſio ventris dolorque cum magno periculo
generatur: quae [i] paſſio Graece emphragma, Latine praeoccupatio dicitur.

XLI. EXORITVR et alia cauſa doloris aſperior [a], quae Graece chordapſos [b] appellatur, cum praecluſa inteſtina viſcerum vento fumoue [c] ſe vrgente colligant [d], vſque [e] eo, vt [f] aquam, et cibum, et ſtercus animalia etiam interdum reuomere cogantur. Praeterea ad ſimilitudinem hominum propter [g] inflationis iniuriam, coli quoque dolore vexantur, propter quam neceſſitatem animalia diuerſe [h] vehementerque voluendo rumpuntur, quod curari iam non poteſt, et ideo moriuntur.

XLII.

f) *et ſupponere ei mollia, vt paleam* S.*M.* g) *ſtramine* legere nos iubet Morga. *IV*,12 hic et alias. Sed ſaepe nimis Vegetius et alii *ſtercoris* hac in re mentionem faciunt. Vid. Ind. h. v. h) (*autem*) inſ. S. i) *eneruentur* S. *M.* gloſſema. [C. XXXIX.] a) *Nam* — *ſumus* om. S. M. b) *veterinariorum* S. M. c) *quod* — *vitium* om. S. M. d) *et* om. S. e) *verborum rationes* S. M. f) *conphyſicum* S. M. g) (*et diuerſae*) inſ. S. h) *non poterit,* S. M. [C. XL.] a) *et* om. S. M. b) *ſecernit* S. M. c) forte *perfrictio.* d) *et cor. dig.* om. S. M. e) *conſeq.* S. M. f) *ducunt* S. M. male. ff) *collum F.* male. g) *cyphon, interim* S. M. h) *etiam* — *et* om. S. M. i) *quae p. Gr.* om. S. M. [C. XLI.] a) *a ſuperiori* S. M. b) *cardaphos* S. M. c) *fumoue* om. S. M. d) *colligunt* S. M. ſed melius *colligant*: fit enim nodus. e) *ad* inſ. S. M. f) (*et*, inſ. S. g) *per inſtrictionis iniuriam colicumque dolorem* S. M. h) *diu ſe vehementer voluendo rumpunt.* S. M.

[C. XLII.]

XLII. ILEI [a] quoque vitia ex perfrictione [b] huiusmodi humoris naſcuntur:
qui cum inteſtina maiora et praecluſerit, et in eorum [c] ſinibus ſtercora coeperit de-
tinere: prohibet illa ad catachlytum [d] longanonis decurrere (Longanon autem in-
teſtinum vocatur, per quod ſtercus egeritur) tunc venter [e] craſſus vel praecluſione
ipſa intra viſcera increſcit, ac ſibimet [f] dolores morſusque excitat vehementes, ex
quo iumenta ſe proiiciunt ac volutant, extenſisque pedibus calcitrant. ſed per im- 2
patientiam ſe ſaepe iam [g] iactando ventus increſcit, et mixtus ſtercori vſque ad [h] in-
teſtina deſcendit, nec [i] iam, vt ſupra, rumpitur, ſed iumento quod in vitium, qui
Ileos [k] vocatur (ex eo, quod inteſtina locis ſuis excluſa, animal quaſi elices facere
faciunt) inciderit, ea valetudo periculoſa eſt, niſi cum celeritate ſubueneris. Huiuſ- 3
modi autem ſunt adhibenda remedia: Aqua calida renes animalis diutiſſime fomen-
tabis, foenumque cum calida, vt vapor magis penetret, frequenter apponis, poſt
ciliciis [l] diligenter abſterges [m], oleum vetus et picem liquidam, et oleum laurinum
miſces [n], calefacies, et diutiſſime perfricabis, ita et [o] teſticulos eius perunges, et
in auriculas calidum medicamen infundes. Tam diu autem fricabitur [p], vt ſudare 4
incipiat et ventum emittere, ex quo ſpes oſtenditur ſanitatis. Quod loco calido
ſtatues, ac ſagis [q] cooperies diligenter, hanc daturus quotidie potionem. Piperis
grana quinquaginta, petroſelinum quantum quatuor digiti comprehendunt, cimini [r]
Alexandrini tantundem, cimini quoque Africani tantundem, ſemen apii, murram [s],
nepitam, trixaginem, aequis ponderibus, quibus ad dimidiam omnium partem ni-
trum admiſcere te conuenit. Quae omnia bene trita ex vino calido et oleo aequis
ponderibus, et melle quantum ſatis fuerit dabis. Haec autem [t] potio et calefacit, 5
et ventrem reſoluit. Quod remedium ſi tardius ſubuenerit, ſaccellos [u] cum furfure
calentes per [x] totum dorſum et renes animalis imponis. Clyſteriabis [y] etiam ex
aqua calida et oleo, quod cum ſale et melle Afro [z], et nitro, ouoque [a] miſcebis,
et ita ventre laxato et ſtercora emittuntur et ventus. Quod ſi clyſter defuerit, ſal 6
bene tritum et mel coques [b], paſtillosque longos et duros facies, et in anum iumenti
interius immittes. Quae res omnem ſpurcitiem humoris intus ſtantem [c] abſtrahit,
et ad ſanitatem perducit, nec eſt aliud quod magis valeat ſubuenire.

XLIII. SVNT animalia quibus aſſidue ventris impendit [a] dolor, qui [b] ſtro-
phus appellatur, et hac ratione concipitur. Interdum ſudor animalium vel nimio
curſu, vel labore [c] profluens, in internis reſidet intra [d] ventris inteſtinorumque
compaginem, qui punctiones doloresque praeſtat interius. et cum totum a labore
ceſſauerit, ac refrixerit corpus animalis, ceſſat et dolor. Sed cum a labore calefieri 2
coeperit,

[C. XLII.] a) *Aliqua* S. M. b) *praeforatione iſtius* S. M. c) *renibus eorum* S. M. d) *catochidem* S. M. Suſpicabar *cataccliſtum*, et intelligebam, ipſum ſphinctera et ſedem infimam. Probauique eam coniecturam clariſſimo Platnero, qui eam confirmauit *ex Phauori*. κατάκλιτος, τελευταία. Nimirum emendandum putat κατάκλειστος. Poteſt etiam κατακλεὶς quae ad os ſcapulae alias pertinet, hanc rem ſignificare, qua hic opus eſt. e) *ventus* S. M. f) *ſaeuit et* S. *M.* g) *iam* om. S. M. h) *in* S. M. i) *quod vitium Ileam vocatur, ab eo, quod inteſtina ſuis locis excluſa quaſi obices faciunt, quae valet.* S. M. k) *Ileo* S. male. l) *ſtramine* S. M. m) (*item*) inſ. S. n) (*et*) inſ. S. o) *vt* S. M. p) *fricabis* S. M. q) *ſatis* S. M. male. r) pro *cumini* vel *cymini*. s) pro *myrrham*, *nepetam*, *triſſag.* t) *autem* om. S. M. u) *ſacellationes ex fur. calidiſſimo plenas* S. M. x) *ſemper* S. *ſuper* S. M. y) *clyſterizabis* S. M. z) *Afronitro* coni. Morga. *IV*, 13. a) *ouo* S. M. b) (*et miſcebis*) S. c) *obſtantem* S. M. [C. XLIII.] a) *interuenit* S. M. b) *ſtropholus* S. M. c) *dolore* S. M. d) *inter* S. M.

e) *terram*

coeperit, rurſus exoritur, et ideo ſtrophus vocatur. nam frequenter volutatur, et
cum ſurrexerit, terràm pedibus tundit, et interdum terram [e] quaſi manducare co-
natur, et iacens videtur quaſi puſillum requieſcere, et ſurgens citius ambulare ſe
cogit. Sed ex hac iniuria frequenter volutando ventum ſibi nutrit intrinſecus, et
fit tympanites, ex quo et iumentum [f] rumpitur, et praeſens vitae periculum conſe-
3 quitur. Quod vitium ſi in perpetuum auferre volueris, paracenteſim [g] facies ſic:
quatuor digitis ſub vmbilico [h] veretrum verſus, medio climate ventris ſagittam in-
iicies [i], vt non ſolum cutem, verum etiam peritonaeum [k] ipſum aperias. Perito-
naeum [k] enim dicitur membrana quae inteſtina omnia continet. Ad menſuram au-
tem cum magna cautela peritonaeum [k] aperies, ne inteſtina laedas, et praeſens
4 diſcrimen inferas. Poſt exemta [l] ſagitta ſubiicies fiſtulam centimalem [m], quam mu-
lomedici portare conſueuerunt, minutis foraminibus multisque pertuſam, per quam [n]
foras humor emanat, quem ſuſcipies in vaſe, et inuenies limpido [o] lotio ſimilem,
5 tolles vero non minus ſextario. Haec cura etiam illa animalia ſanabit, quae vel ſtu-
pida vel macra ſunt ex coactione longi temporis, quibus nitrum diligenter cribra-
tum in hordeum [p] debes aſpergere, quod omnes aſperrimos humores et ſpurcitias
corporis purgat. Sed ſtrophoſis dabis potionem ſuperius declaratam plurimis die-
bus. Etiam acopo termantico [q] renes eorum, totumque corpus perunges, et die-
bus aliquot a pluribus [r] facies confricari. Ad vltimum renibus eorum cauſticum
induces, et ſic reuoces ad laborem.

XLIV. INTOLERABILEM dolorem inteſtinis inferunt lumbrici [a], vermes,
et tineolae [b], quas alii pediculos appellant. Nam [c] coagula et aqualiculum intus
erodunt et vulnera faciunt. ex qua neceſſitate animalia macreſcunt, et coriaginoſa [d]
fiunt, et ſine febre non erunt [e] et celeriter moriuntur. Huiuſmodi paſſionis ſignum
eſt, cum inuenitur humor in ano fabae coctae ſimilis: eſt [f] namque ſanies ex illis [g]
2 vulneribus, quae beſtiolae intrinſecus fecerunt. Ieiuna animalia ex hac neceſſitate [h]
vehementius torquentur. Nam cum his deeſt cibus, magis vitalia conſumuntur a
vermibus: Hi [i] non ſunt inflati, et tamen per [l] dolorem ſe volutant, et in ſpinam
ſe proiiciunt, et caput ſibi intra [m] pedes mittunt, et oſtendunt doloris [n] ſui locum,
dentibus ilia ſibi quaſi ſcalpunt, et rodunt nonnunquam lumbos, et caudam [o] pa-
rietibus confricant [p]. Cum iſta ſigna oſtendere coeperint, et crebro clamare, hoc
eſt, vehementer hinnire, ſcias eos iam morti eſſe vicinos. Quibus adhibetur iſta
3 curatio. Olei viridis et amari ſextarios 2, faſciculum abſinthii Pontici concoques:
praeterea naſturtii ſeminis, ſantonici, coriandri ſeminis, radicum ſeminis, ſinopi-
dis [q] Pontici [r] vncias [s] ſingulas, mirtis [t] et foenigraeci ſelibram: haec infuſa et de-
cocta in oleo illo facies permanere, ex quo [u] heminam olei, et aquae tepidae he-
minam

e) *terram* om. S. M. f) *omentum* S. M. g) *paracenth.* omn. h) (*ad*) inſ. S. i) (*ita*) inſ. S. k) *periconium F.* et S. M. l) *exemtam ſagittam* S. M. m) *centinalem* S. M. n) (*fiſtulam*) inſ. S. o) *lympidum lotu* S. M. p) *hordeo* S. M. q) pro *thermantico.* r) *plurimis* S. M. [C. XLIV.] a) (*et*) inſ. S. b) *tineae minutae* S. M. c) *Namque gulam et aliquantulum interius elidunt* S. M. d) *gibboſa* S. M. e) *ſunt* S. M. f) *cum autem ſanies exit a vuln.* S. M. g) *illis* om. S. h) *paſſione* S. M. i) *haec animalia n. ſ. inflata* S. M. l) *propter* S. M. m) *inter* S. M. n) *dolorem, cum* S. M. o) Sic etiam 1, 52, 2. Caudam et ſedem aliquoties nominant etiam Hippiatr. 1, 41 Ruell. p) *fricant* S. M. q) *Sinopis* S. M. r) *Ponticae* coni. Morga. *IV*, 51. s) *aequis ponderibus miſce vnciam vnam et foenugraeci libram ſemis* S. M. t) forte *murti.* u) *oleo heminam et aquae tepidae heminam aquae dimidiam* S. M.

x) (*vel*

minam dimidiam per cornu dabis. quae virtus medicamentorum, et lenitas olei, 4
animalia ipſa intus occidit, et foras eiicit. Ex qua potione ſi per multos dies acce-
perit, permixto nitro tunſo et caſtoreo, omnes lumbricos et tineolas [x] et vermes
diſcludit [y] a corpore, et cum ſtercore eiicit, et reſtituit ſanitatem. Alia potio ad 5
lumbricos, tineolas, et [z] coſſos: Santonici, abſinthii Pontici pulueris [a], lupini cru-
di, ſeminis naſturtii, ſcobis cornu ceruini, ſeminis radicum vncias ternas, ſinopi-
dis Pontici [r] paſtillos tres [b], pollinis [c] erui [d] vncias 3, vini auſteri ſextarios tres [e],
olei Hiſpani [f] ſextarium [g] vnum, opopanacis vnciam 1, ſeminis coriandri heminam:
haec omnia diligenter trita decoques, et quotidie ieiunis heminas ſingulas dabis.

XLV. SED quia peſtes ipſae ſaepius ad coagula [a] ſe conferunt, et potio quae
per os data, ad loca vbi morantur rarius peruenit, ideo etiam per anum adhibenda
ſunt clyſteria: aceti acerrimi ſextarium vnum ſemis [b], olei viridis tantundem, opo- 2
panacis vnciam [c] 1, centaureae vncias 2 [d], abſinthii Pontici vncias 3, ſantonici vn-
cias 3, farinae lupini crudi vncias 3, erui [e] vncias 3, ſeminis rafani, ſeminis co-
riandri vncias ternas, nitri triti vncias 3, radicis capparis tunſae vncias 3. haec
omnia decoques cum oleo et aceto, et per triduum ſingulos ſextarios bene calentes
per anum de [f] clyſtere diffundis animali. Memento autem quoties per os potionem 3
das, animal contra cliuum teneri debere, vt facilius quod acceperit ad interiora
deſcendat. quoties autem clyſteriabis [g], caput animalis in valle [h] ſtatues, et clunes
ad altiora conuertes, vt quod per clyſterem diffundis [i] ad interiora perueniat. Diu-
tiſſime autem poſt potionem in talibus locis animal retinetur, vt facilius necentur
vel eiiciantur peſtes internae. Ad coſſos et [l] lumbricos ſpecialis potio. Herbae ca- 4
meleontis [m] radicem ex aqua ad tertiam decoques, et cum opopanacis duabus vnciis
miſces, ac vini heminam, et ad cornu per ſiniſtram narem diffundis [n]. Item alia 5
ad lumbricos. Seminis coriandri quantum vna manus ceperit friges, naſturtii quo-
que ſeminis tantundem diligenter teres, quae vtraque cum aqua tepida per triduum
faucibus infundes. Ad matricis dolorem medicamen. Aloë epaticum [o], maſticem,
caſtoreum, lauri baccas, amoniacum [p], vino et melle mittis in ollam, et bullita
atteres, dabisque ad bibendum.

XLVI. SI quod iumentum calculoſum fuerit, haec ſigna monſtrabunt: tor-
quetur, gemit [a], extendit ſe ad conatum mingendi, ſtillat veretrum eius guttis [b]
materiam, modicum mingit et plene mingere non poteſt, quod quotidie patitur.
Sed huiuſmodi vitium teneris aetatibus plerumque contingit, quod ſic inuenies:
Manum ad interiorem partem mittes, et a ceruice veſicae ſub ipſo ano ad [c] hippo- 2
centaurum verſus palpabis digitis, et calculum ibi inuenies. Quod vitium difficile
curatur. Nam interdum nimio conamine prope ipſum anum veſica diſrumpitur,
et lotium per anum emittit [d], et quaſi aquae [e] adſimilatur. Ideoque miſſis digitis
per

x) (*vel coſſos*) inſ. *S.* quod probat Barth. 58, 18. y) *excludit S. M.* z) *vel S. M.* a) *pollinem S. M.* b) *quatuor S. M.* c) *pollinis* om. *S.* d) *orobi S. M.* e) *quatuor S. M.* f) *Spari* legit Rhodius Lexico Scribo. p. 443. g) *ſextarios S. M.* [C. XLV.] a) *coagulare S. M.* b) *ſemis* om. *S. M.* c) *vncias quatuor S. M.* d) *tres S. M.* e) *farinae orobi S. M.* f) *ad clyſt. inf. S. M.* g) *clyſterizabis S. M.* h) *pronum* infra 1, 62, 1. i) forte *defundes.* l) *et* om. S. M. m) pro *chamael.* n) *infundis* S. M. o) forte *aloën hepaticam.* p) forte inſ. *cum.* [C. XLVI.] a) *gemet et extendet F.* S. nobiſcum S. M. b) *guttas et vrinam modicam mittit, ex pleno* S. M. c) *verſus hip.* S. M. d) Hoc fieri poſſe et factum eſſe, Platnerus me docuit. e) *aquam* om. *adſim.* S. M. f) *lon-*

per foramen quod fecerit longanonis [f], et ipfius veficae, aculeo calculum eximis, et curabis clyfteriis collecticiis [g], [id eft, quae glutinent,] vt foramina illa fanentur. Potionabis autem illos duritica [h] potione. Difficilis autem huiufmodi cura eft, quia vim patientes ex corruptione veficae tortione moriuntur.

XLVII. QVODCVNQVE iumentum ex qualibet caufa [a] inueneris volutare [b], oleo manum perunges, et ipfum anum oleo fatiabis [c]: poft quod manum in interiorem partem longanonis protendis, et fi inueneris ipfum longanonem clibano fubtili [d] patere, fcias eum ftrophum pati, et continuo ftercora eiicies paulatim ad manum [e], quibus egeftis cito noueris animal percurandum. Si vero manu iniecta longanonis praeclufionem inueneris, et ftercoris modicum, hoc eft, duas aut tres pilulas [f] fquibala [g], et praefocatum longanonem qua manus vix introëat, fcias eum emphragma pati et periclitari, et ideo curandi funt renes medicaminibus fupra fcriptis, et clyftere vtendum, quod indignationem inteftini refoluat et curet.

XLVIII. SI manum inieceris, et totum ventrem tympano fimilem pertractando fenferis, fcias eum ileum [a] pati, et cito periclitari. Et ideo vnctionibus calidis fricandus [b] eft vehementer et diu. Si ventum coeperit emittere, tunc in illo fpes incipit effe viuendi.

XLIX. ITEM fi manum miferis, et inueneris valde patere [a] longanonem, et ftercora non multa habere, nec effe vehementer inflatum, fcias ipfum ventrem dolere, id eft, aqualiculum. Cito requiefcere folet, fi celeriter fupra dictas et calidas acceperit potiones, diligenterque ex calido vnguento fuerit perfricatum. Si moram curationis non [b] abftuleris, difficile euadet. nam ex hac paffione chordapfus fieri confueuit.

L. SI [a] manum miferis, et fimiliter longanonem patere [b] fine vlla inflatione repereris, et non frequenter volutantem fe, fed proiicientem [c] fubinde in dexteram [d] partem, et quafi extenfionem [e] interdum ad conamen [f] minctionis, inuenies duritiem in inteftinis ingentem cucurbitae fimilem, fcias animal coli dolore vexari: et [g] quanto du-
2 rius inteftinum inueneris [h], tanto pluribus diebus dolore cruciatur. Ex qua caufa raro periclitantur, et dolent biduo, vel triduo, vel fi nimium quinque diebus. Sed quanto inueneris molliorem ipfum locum, tanto velocius mitigabitur [i] dolor. nam quaedam ftercora in longanone reperies. et erit falubris curatio, fi poft clyfterem vel potionem multum ftercoris adfellatus [l] ediderit. quo facto, ftatim inteftinum, quod a [m] colo induratum fuerat, et tumebat, non apparebit, reddita fanitate.

LI. SI [vefica [a]] currendo fuerit inuerfa, fimilis dolor fine inflatione ex curfus [b] iniuria et nimietate frequenter emergit. Huic manum [c] fubiicies in anum, et depri-

f) *longaonis* S. M. ex compendio fcrib. g) *collectiicis* S. M. verum eft *colleticis* κολλητικοῖς, cuius vocis veriffima gloffa funt ea, quae ideo inclufi. Neque enim folet Graeca, quibus frequentiffime vtitur, interpretari Vegetius. h) *difuretica* S. M. Leg. *diuretica*. [C. XLVII.] a) (*fe*) inf. S. b) (*ftatim*) inf. S. c) *fanabis, ponesque* S. M. Sed *fatiabis* recte praefert Rhod. Lex. Scrib. *p.* 438 in *faturari*. Ita *complebis* 1, 52, 3. d) *fimilem S. M.* Sed hic videtur Vegetius medium quafi gradum indicare inter *praeclufionem*, de qua *f.* 2 et cum *valde patet c.* 49. e) *anum S. M.* male. *ad* notat inftrumentum. f) *pillulas* editi. g) *fcias S. M.* male. *fquibala* funt σκύβαλα. V. Ind. [C. XLVIII.] a) *ileon S. M.* b) *perfricandum S. M.* [C. XLIX.] a) *pati F.* et *S.* nobifcum *S. M.* b) *attuleris S. M.* [C. L.] a) *Si -- fimiliter* om. *S. M.* b) *pati F. et S.* nobiscum *S. M.* c) (*fe*) inf. *S.* d) *dextera parte S. M.* e) *extendentem fe S. M.* f) *conatum S. M.* g) *nam quando S. M.* h) *inuen. tanto* om. *S. M.* i) *refrigerabitur S. M.* l) *reduiderit S. M.* m) *de colo praedur. S. M.* [C. LI.] a) Vox inclufa videtur a lemmate extrufa, quod adfcripferant, *de dolore veficae*. In *margine Sambuci* ita: *Si paffio fuerit in vefica,*

deprimes vſque ad veretrum verſus, vbi inuenies veſicam eius lotio plenam, quam a dextra et ſiniſtra parte leniter adducis ſurſum ad [d] anum verſus [e] [cum [f] oleo,] et minctionem prouocas, tam diu donec vrinam faciat: liberabitur [g] periculo, de quo animalia difficile euadunt.

LII. SVNT alii qui aſſidue dolorem ventris patiuntur ſine vlla inflatione, nec vehementer ſe volutant, et quaſi in curſu prouocant, aliquando ſe proiiciunt, et ilia ſibi corrodunt, et quaſi ſcalpunt. In huiuſmodi dolore manum immittis in longanonem per circuitum et [a] interiore parte per [b] plurima loca diligenter tentabis, et inuenies vermes collectos exiſſe in [c] ſingulis locis, et inteſtinum pertundere. ex qua neceſſitate naſcitur dolor periculoſus [d]. Digitis euelle eos, qui quidem vix euelluntur, et ipſa [e] 2
tibi in manu [f] cohaerent [g], vt difficile eos proiicias. ex qua ratione [h] multa iumenta caudam [i] frequenter parietibus fricant, propter morſum [l] vermium, quos purgare de longanone ſtudioſe debebis, et potionem [m] dare per plurimos [n] dies eam [o], quae ad lumbricos faciat [p]. ita omnes vermes, quos coſſos appellamus et tineolas, purgabis. Similiter etiam qui lumbricos habent in ventre, ſic eos [q] conuenit mederi. 3
Pice liquida et oleo calido renes et totam ſpinam cum dorſo perfricari oportet tam diu, donec calefactionem patiantur [r] ex manibus. et auriculas eorum et anum ex oleo complebis [s]. ventrem quoque et teſticulos perunges. ſal tritum [t] cum melle decoctum [u] mixtum in anum ſubiicies, animal [potionibus [x]] crebris ambulationibus potionatum exercebis. Si ex hac ratione non mitigauerit [y], clyſteriabis eum calida, et afronitro et ſale. Praeterea ſuper renes et [z] dorſum ſaccellos calidos ex furfure plenos [a] imponis, et tam diu innouabis calefactionem [b] donec ventum reddat. Potionabis cum [c] potionibus ſupra dictis et clyſteriis vt a diſcrimine liberetur. 4

LIII. SI quod iumentum ſyncopauerit his agnoſcitur ſignis: Pigrius ambulabit, tanquam ſuffuſione [a] conſtrictum. Inter ſuffuſos autem et ſyncopatos haec diſtantia eſt, vt [b] ſuffuſi licet tardius a terra leuent pedes [c], flectentes crura incedere ſolent: Syncopati autem vniuerſo corpore conſtricti et rigidi ſunt, etiam cum ſe proiiciunt, 2
non ſine gemitu et [d] toto corpore decidunt. Hi vero non ſine febre erunt, cibum et potum faſtidiunt, magis iacere cupientes. qui cum ſe leuare voluerint, impetu conantur exurgere, ſed propter dolorem omnium membrorum tardius exurgunt. Quod 3
contingit ex magno labore et curſu nimio, vel ex humoribus [e] nimiis, cum plurimus ſudor fatigatis neruis membra conquaſſet, vnde [f] ſyncope, id eſt, defectio naſcitur: cuius iſta [g] curatio eſt. Calida cum flore foeni eum fomentabis a ſpina, armis, et renibus, tepefactumque diligenter tergendo ſiccabis, tunc vino et oleo calido [h] totum perunges, diutiſſimeque confricabis: coopertum deinde locis calidis ſtatues, mollia-

veſica, et facilis dolor ſine inflatione, et vrinam de iniuria nimia etc. b) *curſu S.* c) Hinc inſerenda putem quae paullo poſt ſequuntur, *cum oleo.* d) *ad* om. *S. M.* e) (*et deprimis*) inſ. *S.* f) vid. no. c. g) *de peric. a quo S. M.* [C. LII.] a) *et* om. *S. M.* b) *in S. M.* c) *et in ſing. lo. inteſti. S. M.* d) (*et*) inſ. *S.* e) (*hora*) inſ. *S.* f) *manum S. M.* g) (*ita*) inſ. *S.* h) *occaſione S. M.* i) vid. 1, 44, 2. l) *morſus S. M.* m) *potes S. M.* n) *ſingulos S. M.* o) *ea S. M.* p) *faciunt S. M.* q) *eis S. M.* r) *patiantur: manibus auriculas eorum, et anum oleo perfricabis, ventrem quoque et teſticulos S. M.* s) vt *ſatiabis* 1, 47, 1. t) (*et*) inſ. *S.* u) *decocto S. M.* x) *potionibus* om. *S. M.* y) *refrigerauerit, clyſterizabis cum S. M.* z) *eius ſacellationes calidas S. M.* a) *plenas S. M.* b) *calefactas S. M.* c) *autem S. M.* [C. LIII.] a) *ſuffuſionem conſtrictam patiatur S. M.* b) *quod S. M.* c) (*tamen*) inſ. *S.* d) *ac non ſine feb.* reliquis om. *S. M.* e) *oneribus S. M.* f) *vnde et ſyncopis et defectio S. M.* g) *haec eſt cura. Aqua calida ipſum cum flore fomentabis S. M.* h) *calido perfricabis S. M.*

 i) *molliſſima*

4 molliaque [i] fubfternes vt dormiat. Quod cum per triduum feceris, hac potione re-
fouebis. Mirrae [l] vncias 2, draganti vncias 4, croci drachmas 4, meliloti [m] vnciam
vnam, anagallici [n] libram, thuris mafculi pondus [o] vnum. quae [p] omnia cribrata in
puluerem rediges, ex quo duo cochlearia cum aquae calidae hemina, et mellis
cochlearibus duobus, et [q] olei rofei cyathis duobus potionem dabis plurimis diebus,
donec fanum fiat. Etiam [r] vulfis haec potio, et tenfione laborantibus prodeft.

LIV. SAEPE ex curfu nimio iumenta fanguis infeftat, et per nares emanat,
qui difficile, veluti [a] ruptis venis labore et calore, fubftringitur, et velociffimam
etiam [b] poftulat medicinam. Succum [c] itaque viridis coriandri, vel fi defuerit,
porri fatiui [d] fuccum in naribus periclitantis infundes. pollinis triticei drachmam [e],
thuris pulverizati drachmam 1, anagallici [f] vnciam 1, amyli femiunciam, commixta et
in tres partes diuifa, ex [g] vino nigro fuffundes naribus, fanguinemque praecludes.

LV. ANIMAL fanguine laborare haec figna declarant: Oculi tumebunt [a],
frigidum erit corpus et ceruix, triftitia faftidiumque iungetur [b], difficileque curabi-
tur [c]. Hac ratione curandum [d]. A cibo potuque temperabitur, fomnique [e] indul-
gebitur copia mollibus ftratis, tum [f] de matrice quantum ratio poftulauerit fanguis
2 auferatur, nec potionis [g] cura ceffabit. Succum itaque viridis coriandri, vel fi de-
fuerit, porri fectiui, trixaginis quoque et centaureae violaceae, et nitri aequi pon-
deris mixtura inungitur [h]. Ex quibus tunfis atque cribratis diurnum [i] cochleare ex
hemina aquae tepidae infundatur faucibus. Quae potio humores [l] et fanguinem,
imminentesque [m] alios morbos purgat, prohibet [n] et fanat.

LVI. OBSCVRAS difficilesque curas prima fronte digeffimus, confequenter
ad caetera pergentes: fed neceffarium credimus oftendere rationes, ex quibus inco-
2 lumitas iumentorum incorrupta feruetur. Melius enim eft diligenti ftudio cuftodi-
re fanitatem, quam aegritudinibus [a] praeftare remedia. Diligens itaque dominus
ftabulum frequenter intrabit, et primum dabit operam vt ftratus [b] pontilis emineat,
ipfumque fit non ex mollibus lignis, ficut frequenter [c] per imperitiam vel negligen-
tiam euenit, fed roboris viuacis duritia et foliditate compactum. Nam hoc genus
3 ligni equorum [d] vngulas ad faxorum inftar obdurat. Foffa [e] praeterea quae lotium
recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans
vrina contingat. Patena [f], quae appellatur, hoc eft, alueus, ad hordeum miniftran-
4 dum, fit munda femper, ne fordes aliquae cibariis admifceantur et noceant. Lo-
culi [g] praeterea vel marmore vel lapide vel ligno facti diftinguendi funt, vt fingula
iumenta hordeum fuum ex integro nullo praeripiente [h] confumant. Nam funt ani-
malia

i) *molliffima quoque S. M.* l) pro *myrrhae.* m) *mellis loti S. M.* n) *Symphici S. M.* pro *Symphyti* forte *ali Gallici hic et 54 it.* 1, 56, 19. vid. Morga. *IV*, 36. o) *vnciam vnam S. M.* p) *quae* om. *S. M.* q) *et — duobus* om. *S. M.* r) *Euulfis S. M.* [C. LIV.] a) *difruptis S. M.* b) *etiam* om. *S. M.* c) *fuccum — infundes* om. *S. M.* et haec ponit: *Quibus fic fubuenias.* d) *fectiui* coni. Morgag. *IV*, 14. e) *vnciam vnam S. M.* f) *confolidi maioris S. M.* vid. *c.* 53, 4, *no. n.* g) *cum S. M.* [C. LV.] a) *tument S. M.* b) *adeft S. M.* c) *curabit S. M.* d) *fanandum eft S. M.* e) *fomnoque indulgebit copiofe S. M.* f) *et tunc S. M.* g) *potionum S. M.* h) *iungatur S. M.* i) *diuturnum S. M.* l) *humorem S. M.* m) *minuens S. M.* n) *prob. et* om. *S. M.* [C. LVI.] a) *aegrotantibus S. M.* b) *cum ftratum pontile S. M.* forte leg. *conftratum pontile.* c) *plerumque* S. M. d) *eq. vng. ad* om. S. M. e) *tum praeterea foffa S. M.* f) *illa quae appellatur pat. S. M.* g) *Loculis praeterea vel marmore vel lapide vel ligno factis diftinguenda eft S. M.* h) *impediente S. M.*

malia ad edendum auidiſſima, quae cum celeriter propria [i] deuorauerunt, partem
conſortis inuadunt. Alia vero naturali faſtidio tardius comedunt, et niſi ſeparatim
acceperint, vicinis rapientibus [l] macreſcunt. Cratis, quae iacca [m] vocatur a vulgo, 5
pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum iniuria [n] guttur extendatur, nec ni-
mis humilis, ne oculos contingat [o] aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi 6
oportet, ne tenebris aſſueta, cum producuntur ad ſolem vel caligent, vel aciem
viſus imminuant [p]. Aeſtate in apertis locis, tam noctibus quam diebus, iumentis li-
bera aura praeſtanda eſt. hieme [q] vero tepere debent ſtabula potius quam calere. nam 7
nimius calor licet cuſtodiat [r] pinguedinem et reficere videatur, tamen indigeſtionem
facit, et vehementius nocet naturae [s]. Propter quod diuerſa genera morborum ex
vapore ipſo animalibus generantur. Si producuntur ad frigus inſolitum [t], ſtatim
aegritudinem ex frigoris nouitate percipiunt. Curandum eſt praecipue, vt ſiue foe- 8
num, ſiue paleas, vel manipulos viciae pro regionum vſu vel copia animalibus prae-
beas, incorrupta [u] ac bene olentia et munda mittantur. De hordeo quoque non
erit ſollicitudo diſſimilis, ne aut puluerulentum ſit, aut lapidoſum, aut mucidum,
aut vetuſtate corruptum, aut certe recens de areis ſumtum, et ipſa nouitate praefer-
vidum [x]. Aqua etiam limpida ac [y] frigida, etiam [z] perennis ac profluens miniſtran- 9
da eſt. Nam quicquid importunius [a] fluit, virus non admittit. Bis in die multorum 10
manibus animalia ſunt toto corpore confricanda [b]. quae cura et manſuetudinem do-
cet, et laxata cute pinguedinis [c] praeſtat augmentum. Hordeum quoque non ſemel
nec bis, ſed pluribus portionibus praeberi conueniet. quidquid enim paulatim ac-
ceperint, legitima digeſtione conficiunt: quod vero ſemel et enormiter ſumſerint,
cum fimo indigeſtum integrumque tranſmittunt. Vicinum vero ſtabulum [d] conue- 11
nit eſſe loco arido, ſtercore [e] vel paleis mollibus adopertum, in quo ante potum ani-
malia volutentur. Quod exercitium et ſanitati proficit, et aegritudinis vitium [f] com-
monſtrat. nam quoties animal, aut non ſolito more ſe tranſuoluit, aut omnino de-
trectat [g] accumbere, ſcias illud ex taedio laborare, et ideo ſeparari debere, atque cu-
rari. Ad [h] quod opus quoque plurimum iuuat, ſi ſaepius et cum moderatione ani- 12
malia ſedeantur [i]. Nam imperitia rectoris et inceſſus eorum debilitat, et mores,
praecipue ſeruorum impatientia [k], qui abſentibus dominis ad curſum equos vehemen-
ter ſtimulant, et non ſolum flagellis, ſed etiam calcaribus [l] caedunt, dum aut inter
ſuos velocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis vehementi obſtinatione conten-
dunt, nec reuocant aliquando currentes, nec temperant. neque enim de damno do-
mini cogitant, quod eidem [m] contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfa- 13
milias ſumma ſeueritate prohibebit, et iumenta ſua idoneis et moderatis hominibus,
ſcientibusque tractare committet [n]. Poſt ſudorem quoque ſi aeſtus ſit, puſca [o] os 14
ablui

i) *propriam deuorauerunt partem, conſortis partem inu.* S. M. l) *petentibus* S. M. m) *cocca* S. M. n) *inedia aguntur extendant* S.M. o) *contingant caput* S. *conterant et caput* S. M. p) *minuant* S. M. q) *hiemis v. tempore tep.* S.M. r) *ad cuſtodiendam ping. proficere* S. M. s) *nam praeter haec* S. M. t) *inſol.* om. S. M. u) *non corrupta des, ſed bene olentia. De* S. M. x) ſic S. M. *praeferendum* F. S. y) *ac* om. S. z) *et* S. M. a) *in potu noxium eſt virus veneni comitatur* S. M. Sed recte vt editum, nam *Capiunt vitium ni moueantur aquae.* b) *perfricanda* S.M. c) *pinguedini* S. d) *ſtabulo conuenit eſſe locum arido ſtercore vel paleis lenibus opertum* S. M. recte, puto. e) *ſtramine* coni. Morg. *IV*, 12 legendum hic et alias. Sed vid. Ind. v. *ſtercus.* f) *initium* S. M. bene. g) *deſinit* S. M. h) *ad quod* om. S. M. i) *equitentur* S. M. Gloſſa. k) forte *impotentia h. e. libido et petulantia.* l) *calcibus* S. M. m) *dum contingit gratulantur* S. M. n) *permittet* S. M. o) pro *poſca.*

ablui[p] conuenit: ſi hiems, muria[q]. Vinum quoque et oleum faucibus infundi oportebit ad[r] cornu, aeſtate frigidum, hieme tepefactum, ita vt hieme meri ſextario, olei
15 vnciae tres, aeſtate autem duae tantummodo miſceantur[s]. Nec conuenientium[t] potionum debet cura ceſſare. nam languor, macies, et tuſſis, et internorum dolor
16 facile ſubmouetur, ſi ſulphuris viui ſemiunciam[u] [1. ℈ 12] myrrhae ℈ 4. redactos in puluerem, ouoque[x] crudo immixtos cum hemina vini optimi per os dederis[y]. Eſt[z] alia ſumtuoſior[a], ſed accommodatior potio ad[b] omnes morbos, quae et celeriter reficit et cum intrinſecus purgauerit, curat omnes morbos, tuſſim veterem,
17 phthiſicos, vulſos, et quaecunque vexata ſunt in opertis[c]. Ptiſanae ſextarium 1, ſeminis lini heminam, foenigraeci heminam, croci vnciam 1, acronem ſalſum porci pinguis, vel longanonem, vel ſi porcina defuerint, caput haedinum depilatum, cum pedibus ſuis, et cordulis inteſtinorum mundis, hyſſopi faſces duas, cochleas germanas xv, bulbos[d] xv, ficus duplices xx, rutae faſciculum 1, baccarum lauri
18 cum virent ſextarium, dactylos xx, allii capita tria, ſeui caprini vncias 6, pulegii ſicci faſciculum. haec omnia purgata leniterque contuſa decoques in aqua ciſternina, donec acron[e] ille, vel certe caput haedi[f] liqueſcat et diſſoluatur ab oſſibus. propter quod aſſidue[g] aquam refundis ne comburatur[h], ſed feruendo pingueſcat[i],
19 vel ſuccus ipſe pinguior efficiatur. Poſt haec diligentiſſime colabis ad colum[k], tum draganti vnciam 1 in tres diuides partes, ita quod[l] exinde in vnam potionem miſſurus es[m], pridie infundas in calidam vt inturgeſcat. tunc addis paſſi ſextarios 3, et tribus diebus ſingulos ſextarios dabis, oua numero ſex, (in die[n] ſecundo olei roſati oua plena numero 2) butyri vncias 3, (in die tertio) anagallici vncias 3, amyli vncias
20 3, pulueris quadrigarii ſelibram, lomenti fabae ſelibram. Quae omnia miſces, vt dictum eſt, aequis ponderibus per triduum diuides, et ieiunum animal potionabis, et horis aliquot deambulare facies, vſque ad ſeptimam, a cibo abſtineatur et potu.
21 Animalia vero macie attenuata, non abſque ſtudio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem[o]. Nam oleo veteri vinoque permixtis, et tepefactis in ſole, per totum corpus vnguntur, et contra pilum multorum manibus perfricantur, vt et nerui molleſcant, et cutis laxetur, et ſudor erumpat. Quo facto cooperta in pontili[p] ſtrato
22 collocentur. Et ſi hiems fuerit, condita cum ſemiuncia apii ſeminis[q] triti, et olei tribus vnciis calefacto per os ipſius oportet infundi. Si aeſtas fuerit, abſinthium vel roſatum cum 4[r] ſcrupulis croci, et duabus vnciis olei frigidum per os ſimiliter debet accipere. Quorum ſi non ſuppetit copia, vinum[s] ſimpliciter conuenit praberi[t]
23 cum caeteris. Praeterea eiuſmodi[u] ſpecies tempore hiemis cum hordei modiis 4 miſces, fabae ſextarios 8, tritici ſextarios 4, ciceris ſextarios 8, foenigraeci ſextarios 4, erui ſextarium 1, et ſi meritum equi vel facultas domini ſuppetit, vuae paſſae

et

o) pro *poſca.* p) *lauari S. M.* q) *myrrham. Vinum et oleum S. M.* r) *cum S. M.* s) *admiſceantur S.* M. t) *ob hoc pot. S. M.* u) *vnciam S.* Sed qui notas quas incluſimus adiecit, *quae XII* ſcriptula ſ. ſcrupulos ſignificant, ille certe legit ſemunciam. Huius enim, non vnciae ſunt ſcriptula X*II*. x) *ouaque cruda S. M.* y) *frequenter infundes S. M.* z) (*et*) inſ. *S.* a) *quidem* inſ. *S. M.* b) *ad om. mor.* om. *S. M.* c) *locis* inſ. *S.* Caeterum eadem fere potio deſcribitur 4, 8, 1 ſq. d) *bulbos XV* om. *S. M.* e) *acron — certe* om. *S. M.* f) *illud S. M.* g) *ſaepe aq. inf. S. M.* h) *adur. S. M.* i) *pinguis ſuccus appareat. S. M.* k) *colatorium, cum draganti vncias tres diuides in partes S. M.* l) *vt S. M.* m) *es* om. *S. M.* n) *hoc eſt in quolibet die duo olei roſei, oua plena numero VI, butyri vnc.* III, *pulueris origani vnc.* III. *Quae omnia S. M.* o) *ſanitatem S. M.* p) *loco tepido S. M.* q) *ſeminis* om. *S. M.* Vid. etiam Morgag. *II*, 20. r) *tribus S. M.* s) *vnum S. M.* t) *praebere S. M.* u) *cuiusmodi S. M.*

x) *ſolen-*

et nuclei ſextarios ſingulos. quae omnia ſollerter [x] commiſta cum fuerint, vnum 24
modium in aqua mundiſſima pridie debes infundere, et paululum mane ſiccare, ex
quo equo ſemimodium [y] ante prandium, et ſemimodium ad veſperam dabis per [z]
plurimos dies in loco optimo. viginti [a] vno die ita ſtabuletur vt intrinſecus bibat.
Quod ſi vltra modum ſagina prouenerit, ne pletura noceat, auferendus eſt ſan- 25
guis a [b] matrice. Praeterea graminum radices, quas aratrum frequenter euellit [c],
ſtudioſe collige [d], et quam potueris longas minutatim concide, hordeoque commiſce,
et quotidie praebere non dubites. Aeſtate vero, excepto eruo, ſpecies illae quas 26
diximus, pro aeſtimatione menſurae farragines [e] ad inuicem praebeantur, hoc eſt,
hordei viridis plures maioresque faſciculos [f], tritici vel ciceris vel foenigraeci mino-
res et pauci. Quae omnia contuſa [g] oportet apponi. Praecauendum [h] tamen vt in 27
longiore vectatione vel itineribus, iumentis vrinae copia non negetur, quae res non
ſine periculo plerumque differtur. Pedes quoque eorum poſt viam eruendi [i] ſunt
diligenter, ne quid luti vel ſordium in articulis baſique [l] permaneat. Vnguento etiam 28
confricandi ſunt, quo vngulae nutriantur, et [m] medicaminis beneficio ſubcreſcat
quod itineris attriuerat iniuria [n]. Allii capita tria, rutae veteris [o] faſciculum, alumi- 29
nis ſciſſi [p] et cribrati vncias 6, axungiae veteris pondo 2, ſtercoris aſinini recentis
manum plenam, quibus commixtis atque decoctis domi, vt volueris in itinere vteris
ad veſperam. Praeterea aliud quod vngulas nutrit et firmat. Picis liquidae libras 3, 30
abſinthii libram 1, allii capita 9, axungiae libram 1 [q], olei veteris libram ſemis, aceti
acrioris [r] ſextarium vnum, vniuerſa contundes et miſces, et [s] decoques, et ex eo co-
ronas vel vngues animalium confricabis. De palatis [t] ſingulis menſibus minuente 31
luna ſanguis detrahetur. quo facto [u] ſi qua eſt [x] capitis paſſio releuatur, et ciborum
faſtidium tollitur. Oportet autem ferramento conciſorio [y] animalium ſoleas ramu-
laſque [z] purgari, quod euaporat atque refrigerat, et fortiores vngulas reddit. Si 32
animal domi foriſque [a] perfrixerit, calidioribus vnguentis, quae multa ſunt, lumbi
eidem confricentur et cerebrum, potionibuſque [b] et pigmentis, et herbis, quarum
feruentior eſt vis, per os continuo oportet infundi, vt perfrictionis [c] incommodum
euincatur atque pellatur. Nam ſi in viſceribus permanſerit algoris iniuria, diuerſos,
periculoſoſque procreat morbos. Si vero dierum canicularium tempore aeſtu [d] 33
animal fatigabitur, vel aquis frigidis eſt perfundendum, vel in mare flumenue mit-
tendum, frigidis etiam potionibus recreandum, vt neceſſitati laboris aut [e] temporis
aptior medicina ſuccurrat. Sed in equis non ſolum vtilitas, verum etiam decoris
ratio ſeruanda eſt. Nunquam itaque niſi neceſſitas paſſionis exegerit, de articulis
reſecandi ſunt cirri. Naturale enim [f] ornamentum pedum natura [g] in illis conſti- 34
tuit. Ceruicem etiam ipſam diligens [h] debet ornare tonſura. Multi enim ſicut
curu-

x) *ſolenniter admiſta* S. M. y) *ſemodium* S. M. z) *per pl. di.* om. S. M. a) *vno et viginti diebus* S. M. b) *de* S. M. c) *euertit* S. M. d) *colliges quantas poteris, et lotas minutatim cotidie cum hordeo commiſce, et praebes* S. M. e) *ferragines* F. *ad inuicem cum farragine* S. M. Rectum videtur farraginis, h. e. frugum viridium miſcendarum: harum iubet proportionem ſupra propoſitam obſeruari. f) *faſciculi, tritici et.* S. M. g) *commixta* S. M. h) *Procurandum autem in longa via iumentis ne vrinae copia denegetur* S. M. i) *abluendi* S. M. forte verum *eluendi*: quin ipſum *eruendi* ad purgationem referri poteſt magis ſolicitam. l) *baſibusque* S. M. m) *vt* S. M. n) *Quod eſt* inſ. S. M. o) *viridis* S. M. quod probo, vt 1, 57, 1 *viridis apii.* p) *tunſi* S. M. q) *libras tres* S. M. r) *acerrimi* S. M. s) *et* om. S. t) *palato* S. M. u) (*et*) inſ. S. x) *fuerit* S. M. y) *ociſſorum* S. M. z) *vngulasque* S. M. a) *vel foris friguerit* S. M. b) *potionesque ex pig.* S. M. c) *frigiditatas* S. M. puto *frigiditatis* gloſſema. d) *aeſtu* om. S. M. e) *et* S. M. f) *autem* S. M. g) (*ipſa*) inſ. S. h) *diligenter* S. M. i) *clitella-*

curulibus [i], ita et ſellaribus iumentis preſſius [l] colla radunt. Quae res licet prae-
35 ſtare creditur [m] augmentum, tamen ſub honeſto ſeſſore deformis eſt. Alii ita ton-
dent, vt arcum videantur imitari. Nonnulli [n] Armeniorum more crines [o] aliquos
in tonſura ipſa per ordinem derelinquunt, ſed gratiora ſunt quae translata de Perſis
poſterior vſus inuexit [p]. Nam media iuba ad omnem accurationem ex ſiniſtra par-
36 te tondetur, a dextra vero omnino inſecta ſeruatur. Et neſcio quo pacto plurimum
deceat, quia illud quod naturaliter laudat [q] Vergilius [r], imitantur:

Denſa iuba, et dextro iactata recumbit in armo.

Quod ſi bicomis fuerit, vt vulgus appellat, mediae ceruicis ſetas aequaliter oportet
attondi [s], ita [t] vt tam dextri quam ſiniſtri limitis continuata ſerie iubae relinquantur [u]
37 intactae. Quod nihilominus inuentum conſtat a Parthis, quibus conſuetudo eſt
equorum greſſus ad delicias dominorum hac arte mollire. non enim circulis atque
ponderibus praegrauant, vt ſoluti ambulare condiſcant, ſed ipſos equos, quos vulgo
Trepidiarios, militari verbo Tottonarios [x] vocant, ita edomant ad leuitatem, et quae-
38 dam blandimenta vecturae, vt Aſturconibus ſimiles videantur. In ſicco itaque
aequalique ſolo quinquaginta paſſus in longum, et quinque in latum plenis cophi-
nis digeritur per ordines creta, ad ſimilitudinem ſtadii, quod aulicibus [y] aſperius ſit,
tum difficultate [z] coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo ſpatio [a] cum equus
frequentiſſime exerceri coeperit, in illos aulices neceſſario offendit [b], et priores et
poſteriores vngulas impingit, et aliquando vel cadit, vel ſic [c] offendit, vt cadere
videatur, poſt quod admonitus [d] iniuria, tollit altius crura, et inflectione [e] genicu-
39 lorum atque gambarum molliter vehit. Praeterea minutos greſſus [f] imitatur, vt [g]
inter aulices [y] vngulas ponat. nam ſi extendere voluerit, offendit [h] in cumulum.
Minutim autem equus ambulans commodius vehit, et pulchrius videtur incedere.
Potiones etiam hiemales aeſtiuasque conſcripſimus, quibus aut conſeruetur [i] ſani-
tas perpetua, aut vehemens [l] aegritudo pellatur [m].

LVII. DVM aeſtus [a] incanduit, haec potio animalibus commoda [b] eſt, quia
humectat et refrigerat: Croci vnciam [c] vnam infundes in vino veteri, draganti vn-
cias tres infundes in aqua calida, his adiunges faſciculum viridis porri 1, item faſci-
culum viridis [d] apii, herbae portulacae ſucci heminam, lactis caprini ſextarios tres,
oua ſeptem, olei roſei libram, mellis vncias 3, paſſi ſextarium 1, vini veteris quod
ſufficiat. ex quibus omnibus diligenter commiſtis atque contritis, ad cornu per tri-
2 duum ſextarios ſingulos animalibus dabis. Alia quoque refrigeratoria potio: Vini
veteris

i) *clitellaribus* S. M. *currulibus* edd. l) *ſtudioſius* S. M. Sed *preſſius* rectum. *Preſſius putare vitem* Pallad. Nou. 9. m) pro *credatur*. n) *Nonn. Ar. more*. om. S. M. o) *cirros* S. M. p) *introduxit. Nam a ſiniſtra parte medietatem cirrorum tondere iubent: a dextra vero omnes intactos ſeruant*. S. M. q) *laudatur Virg. imitatur* F. S. nobiſcum S. M. r) Georg. 3, 86. s) *tonderi* S. M. t) *quod tam dextra quam ſiniſtra* S. M. u) *relinquatur* S. M. qui et totam ſ. 37 omittit, et ſtatim haec ponit: *Parthi, cum primo equitant pullos, vadunt cum eis in ſiccum aequalemque ſolum, cuius longitudo ſit 50 paſſuum, latitudo 5, vbi ſit creta ad modum ſpatii.* x) poterat aliquis ſomniare aliquid de Gallorum *trotter* et noſtro *troſſen*: Sed Freſnius in Gloſſ. voc. trepidier, *Guttonarios* legi vult hic et 4, 6, 7 ex emendatione Salmaſiana ad Capitoli. Maxim. p. 13 Hack. quo loco copioſiſſime de hoc argumento. y) forte *aulacibus αὔλαξι ſulcis*. z) quid ſi *difficultatem?* a) *loco cum pullus* S. M. b) *offendit* om. S. M. c) *ita offenditur* S. M. d) *monitus in initia* S. M. e) pro *inflex*. f) *ingreſſus* S. g) *et crura applicat, cum in terram* S. M. h) *offenditur, in quo magis minutatim equus ambulat*. S. M. i) *ſeruetur* S. M. l) *veniens* S. M. m) *appellatur* S. [C. LVII.] Conf. 4, 28, 31. a) *aeſtas ferueſcit* S. M. b) *vtilis* S. M. c) *vncias tres* S. M. d) *apii virginis* S. M.

e) *ſucci*

veteris ſextarium, olei libram ſemis, oua tria, ſucci coriandri cyathum I, lactucarum [e] cyathum I, ſollerter admiſces [f], et in tres diuides partes, daturus per triduum iumentis aeſtuantibus ſalutare remedium. Tamen [g] eo momento quo potionem defuſurus es, per ſingula animalia ſingulas heminas aquae frigidae et recens ſumtae potioni debes adiungere.

LVIII. HIEME quoque potio iſta praebetur: Vini veteris ſextarios 3, olei ſelibram, piperis vnciam I, rutae viridis vncias 6, cerefolii [a] viridis vel ſeminis ipſius vncias 3, draganti vncias 3, ſeminis feniculi vncias 3, baccarum lauri vnciam I, mellis vncias 6 [b], oua quot volueris, et paſſi quantum vſus exegerit.

LIX. VERE [a] vero et autumno haec detur potio. Coſti ſemiunciam, caſſiae fiſtulae vnciam [b], Celticae [c] ſemiunciam, petroſelini ſemiunciam, betonicae ſemiunciam, glicericae [d] ſemiunciam, ſagapini ſemiunciam, ſpicae Indicae ſemiunciam, ſaxifragae, eupatorii, meliloti, iris Illyricae, ana ſemiunciam, centaureae, gentianae, ariſtologiae [e] longae, ana vnciam I, amomi, ariſtologiae [e] rotundae, ana ſemiunciam, ſcinoanthos [f] ſemiunciam [g], aſari, aloë, ana ſemiunciam, murrae vnciam, opopanacis [h], radicis draconteae, ana ſemiunciam, croci vnciam, draganti vncias 6, caſtorei vnciam, abſinthii Pontici faſciculos 2, haec omnia in puluerem redacta ad XII animalia [i] per triduum ſufficere creduntur, ita vt cum vino optimo digerantur [l].

LX. (ALIA [a] potio, quae omni tempore exhibetur.) Coſti, meliloti [b], hyſſopi, iris Illyricae, ariſtologiae, ſampſuci, dracontii [c], aſari, draganti [d], centaureae minoris, marrubii, gentianae, ſpicae Celticae folia, aequis ponderibus miſces [e], redactaque in puluerem cernes. ſed ſi aeſtiuam dare volueris potionem, commiſces croci, mellis, et draganti quod ſufficiat. Si [f] autem potionem facies hiemalem, addis ſeminis piperis, appii ſeminis, et ſeminis ſinapis. Vtroque autem tempore cum [g] boni vini ſextario plenum cochleare miſcetur, faucibuſque animalium diffunditur.

LXI. DE vrinae difficultatibus ordine ſuo multa dicenda ſunt, ſed viatorium [a] iſtud, et phyſicum, et ſemper paratum te ſcire conuenit. Lutum [b] ex cuiuſcunque equi lotio factum vino permiſces, colatumque per nares infundes, et confeſtim prouocat vrinam. Item allium conteres et in anum [c] iniicies et veretrum, mox egerit lotium. Item, puluerem quoque thuris cum ouo vinoque permixtum, addito ſucco apii et caulium, ſi potionem [d] dederis, prouocabit vrinam. Item, betas ac 2
maluas ad tertiam decoques, ex quibus aquam calentem ad medium ſextarium cum melle commiſces, et per os digeres [e], proderit minctioni. Item, cimicem quoque

e) *ſucci lactucae S. M.* f) *commiſces S. M.* g) *addendo hora, qua datur potio, heminam aquae frigidae S. M.* [C. LVIII.] *Conf.* 4, 28, 30. a) *caepullae S. M.* b) *duas S. M.* [C. LIX.] a) *Vere — potio* om. *F.* Sed habet *S.* notatque in alio *Mſ.* ea abeſſe. Scilicet importunum lemma verba auctoris extruſit. b) *hemiunciam S. M.* c) *ſanſuci ſpicae Indicae, ſaxifragae ſemiunciam, ſcinoanthos* etc. *S. M.* d) pro *glycirrhizae.* e) pro *ariſtoloch.* f) pro *ſchoenuanthos.* g) (*Dragunteae ſemunciam*) inſ. *S.* h) *opop. radicis ſemiun. opopantis vnc.* I, *dragantidis vnc. ſeptem, caſt. ſemiuncias S. M.* i) *coclearia S. M.* l) *miſceantur.* [C. LX.] a) *Alia — exhibetur* om. *F.* Vid. cap. 59 no. *a.* b) *mellis loti S. M.* c) *Dragunteae S. M.* d) *dragatidis S. M.* e) *miſcens pulueriza. et ſi aeſtate dare S. M.* f) *Et ſi in hieme S. M.* g) *potum S. M.* [C. LXI.] Compara 3, 15 vbi diligentius iſta tradi videntur. a) *in adiutorium iſtis phyſicum remedium ſemper S. M.* b) *potum S. M.* c) *naribus S. M.* an aliquis legit *natibus?* d) *potione S. M.* Malis forte *in* vel *cum potione.* e) *ad cornu dabis ſlatim* (pro *ſtatim*) *confert S. M.*

que viuum [f] in aurem equi mitte, et alterum [g] ſupra naturam in ipſo foramine quo mingit confrica, facillimum certumque remedium eſt.

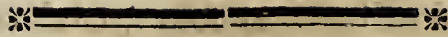
LXII. ITINERVM caſibus ſubuenire cupientes, de pluribus [a] pauca, ſed
manifeſta libabimus [b]. Nam animalia ſub ſeſſore [c] vel onere dolor ventris frequen-
ter affligit [d], vt volutentur et procumbant. Semen itaque rutae ſilueſtris vel hor-
tenſis, ſi illa defuerit, diligenter tritum cum vino calido per fauces oportet infundi.
Praeterea aquam in qua vſque ad tertiam betae decoctae ſunt, ſuccumque earum
nitro trito ſollerter [e] admiſces, oleique addes heminam, tepefactaque in inteſtinum
per clyſterem diffundes, cum prius pronum [f] animal ſtatueris, vt iniectum ad in-
2 teriora perueniat [g]. quae ſi forte defuerit [h], mel coctum cum tertia parte ſalis triti
cogis [i] in pilulas, ita vt collyria ad oui magnitudinem facias, ſimiliterque prono
animali in inteſtinum vel quinque, vel ſeptem, aut nouem collyria inſerere curabis.
poſt [l] ſoluitur venter et mitigatur dolor. Item [m], phyſicum traditur os [n] limacis
neque manu immunda, neque terra, neque dente contactum alligare vmbilico do-
lentis curare continuo.

LXIII. PLERVMQVE dorſum animalibus aut ſarcina [a] laedit, aut ſella, propter ſtramenti [b] negligentiam vel oneris iniuriam. quod in itineribus interdum neceſſe eſt euenire, ſed recens tumor hac ratione curatur [c]: mallonem ceparum vel ipſas cepas in feruenti aqua decoques, et calentes quantum corium valet ſuſtinere, tumori ſuperimpones, et faſcia ligabis. vna nocte omnis aufertur inflatio. Praeterea ſal tritum cum aceto miſcebis, additoque vitello oui, loca quae tumere coeperint perfricabis, recens indignatio deſtricta [d] ſiccabitur.

LXIV. CVI [a] curae eſt animalium ſalus, potionem ſuperius declaratam,
quam ſpecierum numero diapenten [b] Graeco vocabulo nuncupant. Gentianae, ari-
ſtologiae, murrae, baccarum lauri, raſurae eboris, paria pondera diligenter trita
atque permixta, domi, ſiue in itineribus prius condita [c], habere oportet in promtu,
vt quoties [d] moeſtum aut horridum videris animal, aut morbi alicuius labe tenta-
tum, ſtatim plenum cochleare ex puluere memorato cum ſextario vini optimi per
fauces diffundas, et per triduum, etiam [e] equo in labore conſtituto, digeras, vt ad-
2 uerſus virus internum ſubueniat. probata curatio. Tuſſienti autem cum paſſi he-
minam dabis, et ſtatim ſentiet curam. Si liber, cui iam ponendus eſt finis, legen-
tium non offendit auditum, ſequenti volumine inchoantes a vertice vſque ad vngu-
las ex diuerſis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, vt ordo, qui a [f]
natura datus eſt, in medendi [g] diſpoſitione ſeruetur, ne indigeſta ac membrorum
conſequentiae repugnans pagina quaerentem confundat, aut tardet.

f) *viuum* om. *S.* g) *in foramen virgae. Certum remedium eſt. S. M.* [C. LXII.] a) *plurimis S. M.* b) *dicamus S. M.* c) *ſeſſione S. M.* d) (*ita*) inſ. *S.* e) *ſolerter S. ſolenniter S. M.* f) vid. 1, 45, 3. g) *decurrat S. M.* h) *defuerint S. M.* i) *reducis S. M.* l) (*quod*) inſ. *S.* m) *item* om. *S. M.* n) *oſſiculam* vocat *Plin.* 29, 6 *ſ.* 36 vbi laudat Harduinus Marcellum. Locus eſt To. 2. *p.* 252, *b. H. Steph. Limacis*, inquit, *calculum, quem in capite habet, tolle, quod non facile facies, niſi ei, dum in via repit, caput ſubito abſcideris.* Debeo haec loca Cl. Platnero. [C. LXIII.] a) *ſigma S. M.* an *ſagma?* b) *ſternentis S. M.* recte. c) *pellatur S. M.* d) *aſtricta S. M.* [C. LXIV.] a) *Potio diapenton, nominata ſuperius in capitulo morbi tumidi, praeterea haec eſt S. M.* b) pro *diapente.* c) *dicta S. M.* d) (*aut*) inſ. *S.* e) *in lab. conſt. equo dabis S. M.* f) *antea S. M.* g) *praeſenti expoſitione S. M.*

VEGE-

VEGETII RENATI ARTIS VETERINARIAE SIVE MVLO MEDICINAE LIBER SECVNDVS.

PROLOGVS.

Mvlo medicinae ars iamdudum vitio cupiditatis, et exiguitate mercedis,
nullo ſtudioſius [a] diſcente, collapſa eſt. Numquid [b] vero exemplo Hunnorum
ſiue gentium aliarum artis ipſius etiam vſus intercidet [c], dum homines refugientes
expenſas, barbarorum conſuetudinem imitari velle ſe ſimulant, et incurata animalia
hibernis paſcuis, et negligentiae [d] caſibus dedunt? Quae res nulli compendium [e], 2
plurimis attulit damnum. Primo quod Barbarorum [f] animalium aliae [g] naturae, et
ad omnem iniuriam durius corpus eſt. Deinde quod ſic inſtituuntur a paruulis, vt
nec potionem medicinalem requirant [h], et hibernis paſcuis vigeant [i], ac ſine perni-
cie frigora pruinasque [l] ſuſtineant. Noſtra vero iumenta et mollioris generis ſunt, 3
et tectis frequentioribus aſſueta, calidiſſimis etiam ſtabulis imbuta, cum indignatio-
nem ex aliqua neceſſitate contraxerint [m], continuo [n] in aliquod genus incidunt
morbi. Diligens itaque paterfamilias [o], cum mortibus animalium ſuorum et cum
medicinae expenſis atque mercedibus faciat rationem, intelliget, vnius viliſſimi iu-
menti pretium ad multorum, quae ſine dubio peritura ſunt [p], ſi curata non fuerint,
ſalutem poſſe ſufficere.

CAPVT I.

In vniuerſo animantium genere caput obtinet principatum, quod eminentius caete-
ris, dominatum quendam circa loci [a] ipſius conditionem ſortitur. In eo eſt odor,
guſtus, auditus, ac viſus: quod quantum habet poteſtatis, tantum ſuſtinet ex labore
diſcriminis. Cauſas itaque ex quibus aegritudines generentur, et ſigna, per quae 2
qualitas eorundem poſſit agnoſci, curas etiam, quarum medela ſanitas reuocetur, per
ordinem indicare tentabimus. Plerumque autem in corporibus iumentorum indi- 3
geſtionis vitio ſanguis [b] corrumpitur: quod euenit cum ex [c] aeſtu vel frigore debili-
tata ſunt membra, et in [d] capite frixus ſanguis vertitur in virus. tunc enim repletis
venis

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[LIB. II. Prolog.] a) *ſtudio finis S. M.* b) *nuper S. M.* c) *intercidit S. M.* d) *negligentibus calonibus S. M.* e) (*ſed*) inſ. *S.* f) *Barbaricorum S. M.* g) *alia natura S. M.* h) *inquirant S. M.* i) *degant S. M.* l) *niuesque S. M.* m) *ſuſtinuerint S. M.* n) *continuo* om. *S. M.* o) forte inſ. *ſi.* p) *eſſent S. M.* [C. I.] a) *ſubiecta loci ipſ. conditione S. M.* b) *ſanguinis plenitudo S. M.* c) *ex* om. *S. M.* d) *noxii ſanguinis virus in caput ſe rapit S. M.*

venis cerebri membrana diſtenditur, et ſomni ſalubritatem [e] frequenter excludit Ex quo neceſſario dolor capitis, moeſtitia, et imbecillitas ſubit [f]. Quae valetudc et prima videtur, et leuior, ſi velox medicina ſubuenerit.

II. CAETERVM cum noxius ſanguis membranam cerebri et [a] ex vna parte pertuderit, et eandem [c] dolore nimio coeperit praegrauare [b], efficitur animal appioſum [d]: cuius et mens hebetatur, et viſus. Nam cerebri incolumitas et oculos paſcit et ſenſus. In qua paſſione quia vna pars capitis praegrauatur, tanquam ad molam [e] vadit in gyrum.

III. CVM vero medium cerebrum corrupti ſanguinis virus infecerit [a], animal freneticum redditur, vt repente ſaliat, et velut [b] effugere velit, parietibus [c] ſe tanquam irregibilis impingat, nec poſſit ratione aliqua contineri.

IV. CARDIACVS [a] is eſt, cui cor dolet. Cardiacus [b] autem fit, quoties ſanguinis illa corruptio ſtomachi vel [c] thoracis impleuerit venas, cerebrumque [d] percuſſerit, cor etiam peſtiferi humoris labe conſtrinxerit [e]. Quae valetudo inducit [f] mentis alienationem, et corporis ſudore monſtratur, ex quo [g] difficillime liberatur [h].

V. QVOD ſi appioſum [a] ſimul paſſio thoracis inuenerit, facit [b] continuo ra-
bioſum. Ex ardore enim nimio iecinoris et ſanguinis, venae cordis neruique prae-
focantur, ex qua conſtrictione fit dolor ipſius loci vſque adeo, vt mordendo ſe come-
2 dat. Ex quibus valetudinibus ſi animal fuerit liberatum, et poſt curationem aliqua
pars cerebri fuerit imminuta, vel tumor ſubcreuerit, ineptum iumentum, pigrumque
redditur. et in [c] illa parte capitis vbi vitium remanſit, difficile ſe gyrabit, et ex eo
3 latere ſe parietibus iungit, et tarde incedens, non ſentiens plagam, ambulaturae [d]
gratiam perdit, et [e] erit ſubmiſſo capite, et cum ſtare coeperit cum tarditate ſe mo-
vet, minus etiam videbit, nec cibum nec potum recuſat. Quem ſi curare volueris,
cyclo [f] curabis. In omnibus [g] ſupra ſcriptis valetudinibus, primum [h] de tempori-
bus minuendus eſt ſanguis, ſed et de matrice aliquando tollendus. Cura autem
pene omnium ſimilis [i] eſt, cuius ordinem ſequentia declarabunt.

VI. MEMINERIS autem omnes valetudines capitis, praecipue veteres, peri-
culoſas, cyclo oportere curari. Cui haec obſeruantia et ordo eſt adhibendus: Tri-
duo ab hordeo abſtinebitur [a] animal, temperabitur etiam mollibus cibis, poſt diem
tertiam de dextra ac [b] ſiniſtra, prout aetas aut vires, vel valitudo permiſerint, de
2 matrice ſanguis auferetur. Quo facto, per triduum viridi [c] cauliculorum ac lactu-
carum ſuſtentabitur cibo [d]. Primo vno die a cibo eum [e] ſuſtinebis et aqua. nouo
autem die offas caulium cum liquamine et oleo optimo temperatas non minus vi-
ginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter [f] in die. poſt potionem bi-
3 bere ſemper incipiat. Si vero venter vehementer [g] ſolui inceperit, caulium offas
dare

e) *ſalubritas fr. excluditur S. M.* f) *ſubſequitur S. M.* [C. II.] a) *et om. S.* b) *eadem S. M.* c) *praegrauat S. M.* d) *opioſum S. M.* e) *vti equum aut mulum rapit S. M.* [C. III.] a) *infeſtauerit S. M.* b) *velut* om. *S. M.* c) Hinc ad fi. om. *S. M.* Vid. *c.* 4 no. *b.* [C. IV.] a) *Cordiacus F.* om. *S. M.* b) *cardica S. M.* pro morbo igitur vel paſſione poſuit. c) *et S. M.* d) *cerebrum concuſſ. S. M.* e) *perſtrinx. S. M.* f) *inducit S. M.* g) *qua S. M.* h) Hic ponuntur omiſſa *c.* 3, no. *c.* [C. V.] a) *opioſum S. M.* b) *conti. rab. efficitur S. M.* c) *illa pars S. M.* d) *ambulans grauiter pergit S. M.* e) *et* om. *S. M.* f) *ex cyclo et helleboro cur. S. M.* g) (*autem*) inſ. *S.* h) *prius S. M.* i) *eadem S. M.* [C. VI.] a) *abſtinebit S. M.* b) *aut S. M.* c) *iure S. M.* d) *et poſt. S. M.* e) *et aqua abſtinent. nouo iam die S. M.* f) *ita vt ſecunda die S. M.* g) *vehementius S. M.*

h) *ſec*

dare deſiſtes: ſed [h] dabis paleas et [i] furfures, ita vt ſequente die penitus nihil man-
ducet, ſed ſolam aquam percipiat ad bibendum, ac poſtero [l] die inducatur in cellam
balnei calidam, et ſudet. Opus eſt autem diligentia vt reducatur [m] celeriter de ca- 4
lore, ne interclusſo ſpiritu pereat: tunc extergetur [n] diligenter, vinoque et oleo lar-
giter perfricatus, accipiet cum [o] nitri puluere folia rafani conſperſa, quantum com-
modum eſt. Poſtmodum cum radicibus cucumeris aſinini viridis minutatim conci- 5
ſis oleum optimum miſces, et in vaſe nouo ita decoques vt tertiam perdat. ex quo
ſingulas heminas per capita animalium per triduum dabis, vt potio ventrem reſol-
vat. Sed ſi vltra modum fluere coeperit, lenticulam et hordeum pari [p] menſura fri- 6
ges, et de [q] his ſingulas bilibres per dies ſingulos cum furfure et paleis dabis. Quin- 7
que itaque diebus operam refectioni [r] eius impendes, et leuiter exercebis, vt [s] intel-
ligas [t] quantum vires corporis ſanitasque profecerit. Poſt haec [u] eum pro arbitrio
deſpumabis. Sequente die caput eius purgabis exorica [x], vel radice Dianaria, quam
Artemiſiam [y] dicimus: ſi haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto.
cuius caput pedesque connectis [z]. Cum bene purgatum agnoueris, ſoluito [a], buty- 8
rum ex oleo roſeo ſolutum infundes in nares, vt illo purgationis mitigetur aſperitas,
ita vt ſingulae cotylae ſingulis naribus infundantur. Si [b] ſupra dictae potiones non 9
ſoluerint ventrem, mellis, hellebori albi pondus vnius denarii cum hemina dulcis
vini bene tritum in potione recipiat, vel certe ſcammoniae pondus duorum denario-
rum diligenter tritae cum dulcis vini hemina ſimili ratione diffundes in fauces.
Quod ſi venter vltra modum diſſolutus diſcrimen importat, anagallicum ſucco ptiſa- 10
nae ad reſtrictionem ipſius dabis, lenticulamque et hordeum frixum, ſingulas bili-
bres cum paleis et furfure praebebis in cibo. Ad vltimum, partes quae in cauſa 11
ſunt, ſinapizabis diligenter, ſinapizatum cautere ferreo, vel quod vtilius creditur
cuprino combures, vſta curaturus ex more. Potionem quoque ex antidoto poly-
greſto [c] per dies plurimos dabis, et exercebis leuiter, et ad cibaria ipſius aliquid
per partes ſemper adiunges, donec ad priſtinam conſuetudinem reuocetur. Inſa- 12
nabiles valetudines cyclo [d] affirmantur poſſe curari, id eſt, inſani corroborari.
Caduci cyclo curati vruntur in capite: morbidi vero, dyſenterici, coriaginoſi, or-
thopnoici, ſtrophoſi, cyclo curentur in renibus.

VII. CEREBRVM plerumque diuerſis paſſionibus commouetur, quod his
deprehenditur ſignis: Ambulabit prauus [a], et frequenter offendet, et toto ſe corpo-
re commouet. Cuius iſta curatio eſt: Baccas lauri numero xx, nitri ſelibram, rutae
manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri [b], et oleo optimo ro-
ſaceo commixta [c], hieme calefacies, perunctoque oleo capite eius et cerebro, vel
auriculis cerebellum de lanata [d] pelle conuoluis. Quae ſi forte deſuerint, farinam 2
hordea-

h) *ſed* om. S. *et* S. M. i) *aut* S. M. l) *poſtremo* S. M. m) *educatur celerius* S. M. n) *tergetur* S. M. o) *hanc potionem ex puluer is nitri, folia raphani, radices cucumeris ſilueſtris, contere et adde oleum, coque in vaſe nouo ad tertiam* S. M. p) *pariter* S. M. q) *de* om. S. M. r) *refectionis F.* s) *vt* om. S. t) *in* inſ. S. M. u) *hoc ipſum* S. M. x) *exoriza* S. M. quid ſi *conyza*? Certe laudat eam in re ſimili Caelius Aurel. acut. 2, 9, 40. y) *Artemiam* S. M. z) Nimirum vt deſpumare poſſis: eadem cauſa *deiici* alias iubet, *deponi*, vel *elidi.* a) *butyro et oleo roſeo ſimul mixtis inf.* S. M. b) Hinc ad finem cap. om. S. M. c) pro *polychr.* d) *h. e.* cautere adhuc deſcripto, de quo etiam Hippiatr. Ruell. *c.* 100 p. 95, *b. venter et tempora crebro candentibus laminis exulceranda:* et p. 96, a. *Caput leniter adurendum.* [C. VII.]

a) *improuidus* S. M. *Oblique graditur* Ruell. Hippiatr. 2, 102 *p.* 97, *b.* vbi idem remedium. b) *acro F.* c) *mixta* S. M. d) *lauata F. S.* nobiſcum S. M. et Ruell. Hippiatr. *p.* 96, *a.*

e) *con-*

hordeaceam reſinamque miſcebis, ex quo cataplaſma confectum [e] cerebro oportet
imponi. Praeterea [f] ceram oleo cyprino coniungis, et linteolo inter auriculas ad
3 ceroti inſtar imponis. Sed et reliquum corpus potionibus refouendum eſt. Tres [g]
fluuiatiles cancros conteres diligenter, et cum duabus vnciis ſucci caulium, addito
lactis ſextario, olei duobus cyathis, permiſcebis, et colatum per os diffundes ad
cornu. Quorum ſi inopia eſt, mellis cyathos duos, aquae calidae ſextarium I,
coquito, ex quibus paſtillos facies [h], et in aqua frigida dilues, et dabis in potum.
Praeterea ſi hieme curaueris, farinam triticeam; ſi aeſtate, hordeaceam, aquae frigidae adinuicem amuli [i] permixtam, in potione praebebis.

VIII. DE capitis dolore multi auctores [a] multa dixerunt. Cuius haec ſunt
ſigna. Tumor circa oculos apparebit, pabulum recuſabit, lingua eius et palatum
labiaque tumebunt, quanto vehementius increuerit morbus, tanto exoritur [b] amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant, vmbramque [c] ſuam velut odorantes
2 expaueſcunt. Cuius paſſionis ex corruptione ſanguinis naſcitur cauſa, cum indigeſtio [d] ciborum naturali meatu intercluſo, vel certe derelicto, in eas venas, quae
circa tempora ſunt, defluit [e], membranamque cerebri vitiat. Cui ſanguinem de
temporibus oportet minui, et continuo oleo acetoque permixto [f] caput largiter
3 perungi. Quod ſi hiems fuerit, hordeum pridie infundes in aquam et decoques,
calidamque [g] in ſaccellos immittes, iumentorumque caput fumentando [h] diutius
4 vaporabis. Alii auctores [a] tolli de palato ſanguinem iubent. Tunc cimoliam cretam
ex aceto infuſam, et merdam bubulam recentem cum nitro trito miſcent, et in cacabo ſuper carbones decoquunt, calidumque cerebro languentis imponunt, aceto
rigantes ne creta aſtringatur [i] ad pilos vſque cum prius calida fumentauerunt [h] ca-
5 put. Dolorem capitis prope [l] ad inſaniam iſta ſigna demonſtrant: Quoties graue
eſt, et in praeſepio ſe deponit, lacrymae frequenter oriuntur, auriculae ſtabunt,
oculi grauiores erunt, anhelitus [m] creber, aridus pilus, tremores frequentes, triſtis
aſpectus. Quem in primis ab aqua abſtinebis, ne nimium bibat; de vtraque parte
colli ſanguinem detrahes; caput ſicut ſcriptum eſt curabis.

IX. DISTENTIONIS quoque valitudo ad capitis praecipue cauſam refertur.
Cuius haec erunt ſigna. Impediente caligine obſcurabitur viſus, tremor et ſudor
2 totius corporis inſequitur. quod [a] vitium contingit ex aqua, ſi ſudans [b] iumentum
biberit: vel ex indigeſtione cibi, ſi [c] non dormiat, vel ſubſtrictus manſerit. Huic
capitis membrana diſtenditur. quae paſſio caeterarum valetudinum et fons probatur
3 et mater. niſi enim inter initia curaueris caput, vt animal dormiat competenter,
fiunt appioſi [d], inſani, rabioſi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal diſtentionis
aegritudo comprehenderit [e], de ceruice eidem ſanguinem tolle pro magnitudine
4 corporis et [f] aetatis. Et [g] ſi aeſtas erit, oleo et aceto caput totumque corpus perunges, et diutiſſime confricabis, loco refrigerato et opaco incluſum continebis, ſub-
ſternes

e) *confeſtim* S. M. f) Hinc ad fin. cap. om. S. M. g) *VII* Hippiatr. l. c. h) Qui ex aqua et melle vna coctis? non videtur poſſe. i) pro *amyli*. [C. VIII.] a) *veteres* S. M. b) *creſcit amplior* S. M. c) *vmbr. — expaueſcunt* om. S. M. d) *indigeſtione* S. *M.* e) *tranſire non poſſit. cuius haec eſt cura. Primum ſangu.* S. *M.* f) *permixtis* S. *M.* g) *forte calidumque.* Neque enim aqua, ſed hordeum immitti poteſt. h) pro *foment.* om. S. *M.* i) *in pilis* S. *M.* l) *ac prope inſa.* S. *M.* m) *anhelitus — aſpectus* om. S. M. [C. IX.] a) *hoc* S. *M.* b) *ſudat ium. et* S. *M.* c) *ſi — competenter* om. S. *M.* d) *opioſi* S. *M.* e) *appreh.* S. *M.* f) *vel* S. *M.* g) Hinc ad fi. ſ. 5 om. S. *M.*

h) *ſtra-*

ſternes etiam ſtercora [h] ſicca vel paleas, vt prouocet ipſa mollities ad cubandum.
locum calidum declinabis, nam impedit ſomnum. furfure, vel paleis, vel foliis lactu-
carum reficies. praeterea potum praebebis exiguum. cum conualeſcere coeperit, 5
modicis ambulationibus exercebis. vbi idoneum viſum fuerit, ad cibaria largiora in-
fuſum [i] hordeum ad priſtinam conſuetudinem paulatim per incrementa reuocabitur.
Si die ſeptimo non profecerit, ſanguinem iterum de temporibus emittes, et caput
ſine intermiſſione curabis. Potionem [k] dabis qua ſanantur appioſi [d]: Naſturtii ſe- 6
minis, apii ſeminis, ſeminis [l] lactucae, anagallici, petroſelini, aneti, papaueris ſilua-
tici ſeminis vncias ſingulas, piperis ſcrupulos [m] 3, croci drachmam vnam. Quae
omnia bene cribrata [n] atque commixta ex aqua temperabis [o]. trochiſchos [p] facies, vt
habeant non minus quam ſingulas drachmas [q]. In [r] dieta vnum trochiſchum in aqua 7
diſſolutum per os digeres. quod quotidie oportet fieri donec ſanitas redeat. Si non
appetit cibum, ſingulos trochiſchos ſolutos cum ſucco ptiſanae quotidie praebebis.
Vinum nunquam dabis. Capitis enim valetudo ſumto mero deterior efficitur.

X. SI quod iumentum appioſum [a] fuerit, in praeſepio [b] incumbit, oculos
tenſos habebit, micabit [c] auriculis, viſus caliginem patietur, et gyrat in circulo
tanquam ad molas [d].

XI. QVOD ſi etiam fuerit conuerſus in rabiem, ſic intelliges: Subito [a] hin-
niet tanquam ſanus, parem ſuum appetit morſu, vel hominem, praeſepia, aut ilia
ſibi mordicans rodit: quem ſicut appioſum curabis. Prorſus abſtinebis [b] ab hordeo [c],
mollibus cibariis ſuſtentabis [d]. Praecipue tamen [e] apium viridem [f] quantum volue-
rit praebebis. Sanguinem de temporibus aut de ceruice emittes [g], loco tenebroſo 2
ſtatues, caput eidem huiuſmodi acopi [h] confectione curabis: Opopanacis libram [i] 1,
reſinae, terbentinae ana vncias 2 [l], galbani [m] vnciam 1, reſinae frixae vncias 3, maſti-
cis tritae vncias 2, olei veteris libram 1. ex hoc ei cerebrum et [n] auriculas confricabis,
oleum tamen ſolum ac liquidum in aures eius ſuffundes. cuius [o] tamen prius quam 3
acopo vtaris, ſaccellationibus caput cerebrumque vaporare te conuenit, et caput ap-
poſito cerebello [p] communire. Potiones quoque ex trochiſcho [q] ſuperius memorato
quotidie praebebis, collyrio acri inungis aſſidue vt caligo ex oculis poſſit auferri.
Quae cura ſi non profecerit, caput et tempora ſub ipſo protocomio ſemiſſe inuris 4
cauterio, quod et ſuper venas temporales facies. Plerique tamen, facies [r] ne defor-
ment iumentum, ſolo tabulare palati confecto [s], ſani fieri poſſent. Feruor enim foci
debilitatem capitis tollit, et membranam menti [t] priſtinae, ſanitatique reſtituit.

XII. ALII auctores inſanientis iumenti ardentes et ſanguineos [a] oculos et
humore ſuffuſos [b], ſtantes auriculas dicunt vel micantes [c], vt ad inſtar indomitorum
nec

h) *ſtramina* coni. Morg. *IV*, 12. Sed vid. Ind. v. ſterc. i) forte *infuſo hordeo.* k) *Potio etiam datur* S. *M.* l) *ſeminis — ſeminis* om. S. M. m) *vnciam — vnam quae* S. M. n) *trita* S. M. o) (*et*) inſ. S. p) pro *trochiſcos.* q) (*in die*) inſ. S. r) Hinc ad fi. cap. om. S. M. [C. X.] a) *opioſum* S. M. b) *praeſepium* S. M. c) *nutabit* S. M. d) cohaeret ſine diſtinctionis nota *c. XI* S. M. [C. XI.] Conf. Hipp. Ruell. *c.* 100. *p.* 96. a) *ſubbito F. invenies tanquam ſanum* S. M. b) *abſtinebit* S. M. c) (*et*) inſ. S. d) *fomentabis* S. M. e) *autem* S. f) pro *viride.* g) *educes* S. M. h) *apii* S. M. i) *vnciam* S. M. l) *tres* S. M. m) *galbani — vncias* 2 om. S. M. n) (*inter.*) inſ. S. o) Hinc ad fi. cap. om. S. M. p) Hipp. l. c. *caput lanata pelle conteges.* q) pro *trochiſco.* r) h. e. ne ſpecies et adſpectus deforme reddat. Conf. 1, 28, 4. s) *vſto F. M.* et S. M. quae gloſſa videtur: Verum autem *confictо* pro *confixo* ex *configo*: *vid.* 2, 14, 4. *it.* 2, 22, 3 *et* 2, 27, 3. t) Quid ſi legamus, *membranam mentis priſtinae ſanitati.* Vid. Ind. v. *membrana.* [C. XII.] Conf. Hipp. Ruell. 2, 100. a) *ſanguinolentos* S. M. b) (*vel*) inſ. S. c) *nutantes* S. M.

d) *capi-*

nec capi possit, et captum [d], parietibus se illidens conetur [e] effugere. terram pedibus
2 fodiet, et multum flegmatis [f] ex ore profundet. quod hac ratione curatur, vt [g] aufe-
ratur ei sanguis de angularibus [h] venis, de palato, et post de cruribus. a cibo [i] eadem
3 die abstineatur et potu. Alia autem [l] die aquam frigidam dabis ei bibere. Aufe-
rantur stercora quae in ano eius [m] sunt, per quatriduum continuato clystere, curabi-
tur venter [n], vngetur cerebrum, secreto collocabitur [o] loco, accipiet in [p] substan-
4 tiam [q] porros, et [r] herbam mollissimam, aut mollissimum foenum. His potionibus
percurandum. pulueris turis [s] drachmam [t] I, aceti albi sextarium I, radicis panacis
vnciam I, herbae saxifragae vncias 3 [u], ex aqua mulsa per os dabis. Lactis [x] caprini
sextarium vnum defundis in fauces. quod si defuerit, ciminum rusticum pondo duo
in puluerem rediges, additoque olei optimi vno [y] ebulo, ex aqua mulsa diffundis
5 ad cornu. Sed caeteris potio haec aptior creditur: apii vnciam I, iusquiami [z] vn-
ciam I, seminis apii vnciam I, seminis lactucae vncias 2, papaueris siluestris vnciam.
quae omnia in puluerem redacta commisces, et vnum cochlearium magnum ex aqua
6 dabis, vel si cibum non accipit, ex [a] succo ptisanae. obscuro et frigido et [b] laxiore
loco statues, silentiumque praebebis vt dormiat. prius tamen oleo ac pice liquida
caput perunges, auresque complebis, tempora etiam munies cerebellare [c] vel fasciis,
7 mirtam [d] quoque aridam conteres, et aceto oleoque miscebis, corpusque eius to-
tum diutissime confricabis. Solent constringi [e] et obrui stercore vt sudent et dor-
miant [f]. Quibus si somnus venerit, afferet sanitatem. Rabiosum vero iumentum
8 eadem omnia, et maiora ostendit quam insanum. Nam et alia animalia comedit,
et facit ipsa [g] contagione rabiosa. Plerumque etiam [h] morsibus intestina sua extra-
hunt et hinniunt [i] fortiter. Quae valetudo ex nimia sanguinis abundantia et ardore
contingit. Curatur autem obseruatione et potione superius declaratis.

XIII. CHIRVRGIA appellatur quodcunque secatur ferro, vel cauteriis vri-
tur. quae [a] cum sit omnibus membris animalium, praecipue tamen capitis necessaria
2 est medicina. Quodcunque igitur iumentum in qualibet parte fregerit caput vel
nudauerit casu, sollicite curandum, ne indignatio vulneris in neruos cerebrumque
3 penetrando periculum generet. nec in primo medicamentis vti acrioribus conuenit,
sed magis melle [b] curare. cum ad maturitatem venerint illa quae fracta fuerant,
ossa [c] laxantur, tenta sollerter [d], et mobili manu vel forficibus [e] eximito. Reliqua
fragmenta ossis, quae asperata sunt, ferramentis caedito [f] atque perradito, vt car-
nem facilius inducant. nunquam enim clauditur vulnus si non raseris, donec san-
4 guis per os ipsius respondeat. In quo maior est adhibenda cautela, quia solet in
locis offuosis [g] et commissuralibus fistula fieri. quae [h] cum euenerit, parumper [i] in-
iuria afficit vulnus, per quod non sanies, sed humor liquidus emanat, nec vnquam
deducta

d) *capite* S. M. e) *nisi teneatur effugiet* S. M. f) *flatus* S. M. g) *vt* om. S. h) *iugularibus* S. M. quod verisimilius. i) (*autem*) ins. S. l) *vero* S. *M.* m) *ipsius* S. M. n) *purgetur venter et cerebrum, et obscuro coll.* S. M. o) *conloc. F.* p) *ad* S. *M.* q) (*intuba*) ins. S. r) *in herba et moll.* S. M. s) *thuris* S. t) *libram* S. M. u) *duas* S. *M.* x) *Lactis — cornu* om. S. *M.* y) forte *acetabulo.* z) pro *hyoscy.* a) *succum ptisanae dabis* S. M. b) *et lax.* om. S. M. c) *cereb. vel* om. S. M. d) *myrrham* S. M. e) (*diligenter*) ins. S. f) *obdorm.* S. M.

g) *ipso contactu* S. M. h) *enim* S. M. i) *ineunt* F. S. nobiscum S. M. et Hippiatr. Ruell. 2, 100 p. 95, b. *Importune hinnitus edunt, et saeuiunt morsu.* [C. XIII.] a) *Quae omn. membris an. tum praec. cap.* S. M. b) *molliter* S. M. c) *ossa lax.* om. S. M. d) *solerter* S. *solenniter* S. M. e) *forpicibus* S. M. f) *competentibus* S. M. g) *saxosis* S. M. h) *quod* S. M. i) *paruum et incurabile efficit vulnus, quod non saniem, sed humorem liquidum emittit* S. M. recte, puto.

l) *ducta*

deducta [l] cicatrice ſolidatur. Quod ſi euenerit, hac ratione curabis. Papyrum [m] 5
per ipſam fiſtulam traiicies [n], ita vt capita papyri, quae [o] extra fiſtulam eminent, ex
vtraque parte alligas [p] lino ne cadat, et diebus v, vel pluribus, donec calloſitas
fiſtulae papyri [q] diſtentione turgeſcat, et maius vulneris foramen fiat. Tunc [r] ad 6
menſuram vulneris ex fiſtulari medicamento collyrium faciens [s], exemto papyro in-
tra [t] fiſtulam iniicies, vt impleatur ex integro, plane [u] ne excidat, munies diligenter.
Poſt dies quatuor vel quinque ſoluis [x]. ſi fiſtula ceciderit, traumatico curabis, quod
vulneri ſemper immittes, donec ſpiſſa ſanies et non multa in eo loco reperiatur.
Cum autem iam limpidum videris collyrium, fac pollinem herbi [y], et thus maſcu- 7
lum tritum aequis ponderibus cum melle decoquito, et plagae ipſi imponito, per
dies plurimos quotidie curato ita, vt deprimas ipſas partes vulneris, quatinus iunctae
citius cohaereſcant [z]. Si grauiter offenderit caput, vt cerebrum vexet intrinſecus, 8
continuo de temporibus ſanguinem eidem oportet auferri, et ſpongiam aqua [a], ſi
aeſtas fuerit, oleo roſeo, et aceto aequa parte commixto capiti eius imponi, faſcia-
que connecti, et cibos virides praeberi. ſi nec ipſos appetit, quia omnem cibum re- 9
cuſat, fabam moles et conuertes in pollinem [b], farinam quoque triticeam pariter ad-
miſces, et cum mulſa per cornu ad ſubſtantiam animali tam diu faucibus eius infun-
des, donec cibos virides appetat, quos aqua marina vel ſalſa oportet aſpergi.

XIV. AVRIVM [a] vt vicinitate proxima, ita periculi non diſcrepans cura eſt.
quae ſi caſu aliquo fuerit a radice contuſa, et collectionem fecerit, eam cum matura-
verit, ſcalpello ſecato, et pus ſinito fluere. tum linis aceto acerrimo et oleo per tri-
duum, quarta die traumatico curato, donec ſanetur. Etiam ſi cartilaginem vexa-
verit, eiuſdem medicinae obſeruatione proficiet. Si vero a radice auriculae, vel 2
commiſſura capitis tumor magnus cum duritia extabit, ex foenigraeci et lini ſemine
et tritici polline cataplaſma imponito, maturatam [b] collectionem ſcalpello ſecato,
ita vt inferius plaga ſpectet, quatinus [c] humor per prona decurrat. Vino, oleo, et 3
ſale mixto infuſos [d] lemniſcos inducis, et vulnus per quatriduum fouebis, poſt trau-
matico vteris. ſed [e] difficilis cura eſt, quia fiſtulae in talibus locis frequenter oriun-
tur. quae ſi euenerint, ſupra ſcripta curatione curantur. Si tamen aegritudo vul- 4
neris vlterius etiam poſt medicamenta procedat, vicinae vrendae ſunt partes, et cau-
terio [f] in ipſis collectionibus inſigenda ſunt puncta [g] vehementius, vt et cutis et
cauſa perrumpatur interior. poſt ſolerter [h] vſta curanda ſunt [i]. Non enim aurium
eſt negligenda curatio, ne ex dolore nimio generetur inſania. Primum purganda eſt 5
auris diligenter intrinſecus, vt auferatur quod dolorem mouet, aut laedit. Si nihil
inuenitur [l], ſpongiam nitro et aqua molliter infundes et dilues [m], vnamque noctem
intra auriculam infuſam ſpongiam manere patieris. Die tertio nitro et aqua calida 6
fouere incipies frequenter et diu, donec dolor recedat. Quod ſi aqua fuerit ingreſſa,
oleum

l) *ducta S. M.* melius. m) Vid. noſter 2, 26, 1. n) *inducis S. M.* o) *extra orificia ex vtraque parte alliges, ne cadat, et tribus S. M.* p) debebat *alliges.* q) *tergere* [forte *turgere*] *papyrum faciat, et nullum vuln. S. M.* r) (*autem*) inſ. *S.* s) *facies, et S. M.* t) *intra* om. *S. M.* u) *et S. M.* x) *ita quod caro infecta cadat* pro *ſoluis* habet *S. M.* y) *erui S. M.* z) *creſcant. ſed ſi S. M.* a) *aqua — fuerit* om. *S. M.* b) *puluerem S. M.*

[C. XIV.] a) Prima ſ. om. *S. M.* b) *maturatam — ſpectet* om. *S. M.* c) pro *quatenus.* d) *infunde, et vulnus S. M.* e) *non tamen fiſtulae S. M.* f) *cauteria S. M.* g) *bene cutis et caro rumpatur int. S. M.* h) *ſolenniter S. M.* i) *non eſt, aurium neglecta curatione, ne S. M.* l) *inveneris S. M.* m) *ſic infuſam vna nocte intra aurem manere patieris. S. M.*

oleum vetus et acetum aequis ponderibus adiecto nitro in aurem mittito, et succidam lanam superimponito. Si vulnera fuerint lyparem [n] auribus inferes et curasti [o].

XV. QVODCVNQVE iumentum in oculis tritiacem [a] patietur, id est, vt
pili aliam [b] palpebram vrentes [c] lacrymas moueant, visumque conturbent, hac ratio-
ne curatur. Non longe a pilis ab interiori parte scalpello plagam dabis [d] in cute pal-
pebrae, post forpicibus [e] per longum ad mensuram oculi fasciolam praecides, et im-
positis fibulis consues palpebram foris versus, vt oculus sine deformitate recipiat vi-
2 sum et gratiam naturalem. Tunc vero optimo oleo, nec non etiam muria [f] infu-
sam spongiam superpones, et oculum fasciabis. Post die [g] quinto soluis, tunc in-
trinsecus oculum collyrio curabis: deforis vero tetrapharmacum impones, non
3 prius fibulas ablaturus quam duxerit [h] cicatricem. Nihilominus et cadentibus fibu-
lis, collyrii cura non deerit, ne caro rursus superflua excrescat. Sed plerique ad-
hibent cum deformitate compendium, vt partem [i] quae prominet ad mensuram na-
turae forpicibus [e] amputent, pusca [k] quae frigida sunt propter fluxum sanguinis
foueant, oculum collyrio intrinsecus curent, ne indignationis necessitate laedatur [l].

XVI. SVFFVSIO sicut hominum, ita iumentorum impedit visum, cuius
tria genera ab auctoribus indicantur: Stenocoriasis [a], platycoriasis, hypocoriasis,
Graece pupula nominatur. Stenocoriasis dicitur, cum constringitur visus et vires
2 amittit. Quae hac ratione curanda est, vt [b] sanguis de temporibus auferatur: radi-
cem quoque foeniculi, et herbam chelidoniam [c], vel rutam decoques ad tertias, et
cotidie ex ipsa aqua quantum manus patitur [d], oculus foueatur. Inunges etiam col-
3 lyrio opobalsamo [e], quod suffusionibus prodesse consueuit. [Aduersus [f] infestantes
pilos tertia cura est, vt leni tenuique cauterio genae quae procreuerint [g] inurantur,
quo facto, ducta cicatrice contrahitur [h] pellis, et palpebra altius [i] eleuata a pupilla [k]
4 cursu pilorum arcet iniuriam.] Platycoriasis [l] autem est, cum se vltra naturalem
modum pupilla diffundit, et eripit visum, nec curari vllatenus potest. Nam sicut
oui vitellus casu aliquo disruptus [m] in priorem formam coire [n] non potest, ita semel
5 pupilla diffusa recipere non potest vsum [o] videndi. Quod euenit [p] equorum sudore
dum membranula quae continet lumen, indignatione [q] caloris disrumpitur: vel
certe sollicitudo longi itineris ad indignationem iumenta compellit, aut laesum ocu-
6 lum dominus curare neglexerit. Quod cum accidit, oculus videtur incolumis, nullis [r]
lacrymis,

n) *lipparia S. M.* verum est *liparem*, λιπαρήν. o) *curabis S. M.* [C. XV.] a) *tyriacem S. M.* Sed verum est *trichiasin*, quod I. A. Fabricius adscripsit et coni. Morg. *IV*, 15. b) quid si *alieni?* loco non suo et importuno enati. c) *vertentes S. M.* d) *facies in palpebra S. M.* e) *forficibus S. M.* f) *aqua marina S. M.* g) *diem quintum S. M.* h) *induxerit S. M.* i) *pars S. M.* k) *et puscafrig. q. S. M.* l) add. *c.* 16, 3. *no. f.* [C. XVI.] a) Ita scilicet scribenda haec nomina, στενοκορίασις, πλατυκορίασις, ὑποκορίασις. Deinde post vltimam vocem excidisse videtur, *core enim*; nisi tamen totum hoc *core enim Graece pupula nominatur*, glossema est. In editis fuit *stenochor. plotochor. hypoch. papula.* An haec passionum pupulae nomina alias occurrant, non habeo dicere. Lexicis certe sunt indicta. Apud Aretaeum Diut. 1, 7 *p.* 34, *e.* Boerh. est πλατυκορίη, εὖτε ἐκχέαται (ἡ κόρη vel παρθένος) πολλὸν ἐς μέγεθος. b) verbis *vt sanguis* substit. *si visus caligat S. M.* c) *celidoniam F. S.* d) (*calida*) inf. *S.* e) *opobalsamato S. M.* f) Quae inclusimus, ea referenda ad *c.* 15 extr. obseruatum in libro I. A. Fabricii et a Morgag. *IV*, 14. g) *procreuerit inuratur S.* h) *conteritur F. S.* nobiscum *S. M.* et I. A. Fabr. in marg. i) sic *S. M. alterius* reliqui. k) sic *S. M. pupilla cursu* rel. l) sic rescripsi pro *platochor.* m) *disiectus S. M.* n) *redire S. M.* o) *visum. Quod S. M.* p) *in equorum furore S. M.* q) *indignationis calore S. M.* r) *nullius S.* male.

s) *vno*

lacrymis, nullo ſanguine, nulla indignatione prodit iniuriam, ſed viſus [s] tantum
declaratur indicio, quod in pupilla ipſius imaginem tuam tanquam in ſpeculo videre
non potes. Hypocoriaſis autem a capitis humore deſcendit, et in vno oculo ſeſe [t] 7
primo oſtendit, poſtea etiam ad alterum tranſit. Intelligitur [u] autem humore vel
lacrymis. Continuo ſanguinem ei de ſupercilio, vel de ipſa parte temporum detra-
hes, fomentabis ex tepida aqua, in qua radices foeniculi decoctae fuerint cum ruta.
Praeterea inunges collyrio opopanato [x] et opobalſamato. Quod ſi inſtiteris medi- 8
cinae, per lacrymarum curſum conſueuit ſaepius caligo ſanari. Temporales quo-
que venae cauteriis inuruntur, et [y] meatum humoris excludunt.

XVII. QVOD ſi vis paſſionis intulerit cicatricem [a], diligenter attende quo
colore ſit membrana, quae appoſita [b] pupillae impedit [c] viſum: ſi auroſo [d] colore
fuerit, inſanabilem ſcias: ſi candida nimium, etiam noueris non poſſe curare ipſam.
Si vero ſpiſſa fuerit, colore oleagino [e], muco ſimilis, per paracenteſin [f] ad homi-
num ſimilitudinem, cum fuerit maturata curatur. Iumentum igitur pridie tempe- 2
rabis [g] a cibo, vel potu maxime prohibebis, in loco molli elides [h], caputque eius
et ceruicem apte collocabis. ita patentem oculum facies, vt claudere non poſſit.
deinde ab ipſa fronte paracenterium inter tunicas oculares ſubiicito, ne pupillam
tangas, aut aliquid laedas interius, ſed ipſum album de ſuperiori parte vbi hypo-
chyſis [i] poſita eſt, capitello [l] paracenterii deorſum deprimis ad palpebram inferiorem
ſubtiliter. Quod ſi depoſitum fuerit, non prius paracenterium eximas, niſi clauſum 3
oculum penicello calido diutiſſime vaporaueris. ſolet enim reſilire. Quod ſi ita eue-
nerit, reprimito, donec ita componatur vt reſilire non poſſit. Cum itaque intel-
lexeris claritatem pupillae ſine vllo obſtaculo hypochyſis, tunc eximes ferrum, et
inuenies animal videre. Curabis ſic. Ex oleo roſeo et oui albo anacollima facies, 4
lanam [m] infundes, et ſuper oculum curatum [n] impones, ac deſuper faſciabis. Ca-
veto ne ipſa die manducet, et moueat oculum agitatione maxillae; ſed tamen ſi
voluerit, bibat. Altera die ſoluis et calida fomentabis diutiſſime. deinde foeni- 5
graeci ſuccum in oculo ſubfundis [o], et rurſum anacollima ſupra dictum ſimiliter
imponis, faſciabisque. Quod cum per triduum, aut quatriduum feceris, oculum
ſoluis, et foenigraeci ſucco fomentabis [p], ex melle optimo Attico [q] vnges, donec
cicatrix ſe confirmet et oculus.

XVIII. EST [a] aliud vitium eiuſmodi, vt interdum oculo album inducat [b],
interdum limpidet: ex qua paſſione lunaticum oculum veteres nominauere. Cuius
iſta curatio eſt, vt de ipſa parte temporum [c] detrahatur ſanguis. interpoſitis die-
bus, ſub oculo nihilominus ſanguinem oportet minui. Cotidie quoque [d] calido
fomento oculum curabis deforis; intrinſecus autem inunges collyrio thermantico [e]
et acerrimo per plures dies, donec recipiat ſanitatem. Si nihil ex hac ratione pro-
fecerit,

s) *vno* S. M. t) *ſpeculum* S. M. u) *intelligun-tur* F. x) *opponacato* S. M. Verum *opopanacato.* y) *vt m. h. excludant* S. M. [C. XVII.] a) *cae-citatem* S. M. *hypochyſin* liber I. A. Fabricii in marg. quod verum puto. vid. *ſ.* 2. b) *oppoſita* S. M. c) *operit* S. M. d) *aurei* S. M. e) *oleagi-neo* S. M. f) ſic ſcripſimus pro *paracentheſim* vbique hoc cap. g) *ſeparabis* S. *M.* h) *deiicies* S. M. gloſſa. *conf.* 2, 22, 1. i) ſic ſcr. pro *hypo-chiſis. hypociſma* S. M. forte fuit *hypochyma.* l) *ca-put* S. M. m) forte *lanae.* n) *curatum* om. S. M. o) *infundis* S. p) (*et*) inſ. S. q) *anti-quo* S. M. [C. XVIII.] a) *et* inſ. S. b) *ducat ita, quod impedit viſum, quem morbum lunaticum* S. *M.* c) *temporis* S. M. d) *vero* S. M. e) *trag-mantico* S. M.

 f) *et*

fecerit, venas ſuperiores in temporibus ſupra ipſum locum qui ſuſtinet paſſionem, diligenter perquires et [f] inures, vt humor noxius poſſit arceri.

XIX. QVODCVNQVE iumentum in oculo habuerit ſtaphyloma, incurabile eſt: talis tamen curatio conſueuit adhiberi: De ſub oculo ſanguinem ei detrahes, et fomentabis calida cum radicibus foeniculi et rutae decocta, inunges etiam collyrio non valde acri, ſi vulnus fecerit et deplanauerit [a], ex ſucco foenigraeci fomentabis [b], et inunges collyrio leni, quod facit ad tunicas ruptas, donec ſe cicatrix cum planitie claudat [c], tunc vteris acriori collyrio, et [d] per dies plurimos, donec quaecunque pars [e] aequari poſſit ad naturae ſimilitudinem, compleaturque vt non deformetur obtutus.

XX. SI caſu aliquo animal oculum impegerit, aut confricauerit, vel ex percuſſura laeſerit et album induxerit, etiam ſi totus oculus praecluſus ſit, tamen experimentis hac ratione probatum eſt cito poſſe curari. Hederam colliges terreſtrem, et in pila mundiſſima diutiſſime [a] contundes, ſuccum exprimes, ex hoc animal in-
2 vnges: poteſtate [b] medicaminis quamuis deſperata conſumitur albugo. Sed ſi terreſtrem hederam non inueneris, ſiue baccas hederae, ſiue folia contundes, et ſuccum exprimes, et ex eo ſucco [c] inunges. Si hoc quoque difficile videbitur, aut moroſum, paululum aquae frigidae cum foliis hederae diutiſſime contundes, ſuccum exprimes, et per [d] ſiphonem ei in oculum defundis. Quod cum per dies plurimos tam mane quam ad veſperam feceris, album omne tolletur. Sed ſi vinum miſeris optimum et [e] recens efficacius curata ſanat.

XXI. ALIQVI auctores dixerunt, ſi dexter oculus ſuffuſionem ſuſceperit, vel album incurrerit, dexteram partem naris, ſi ſiniſter ſiniſtram diligenter inſpiciet [a]: in ipſa calloſitate narium [b] foramina ſubtiliſſima inueniet, quibus tenuis inſerenda eſt fiſtula, per quam ille qui curare debet os plenum vino inſufflet, vt merum per foramen illud penetret. Quo facto oculus incipiet lacrymare. Velocius autem proficiet. quia per interiores venas meri virtus ad oculum penetrat.

XXII. IVMENTVM in oculo [a] in oſſe percuſſum, ſi tumorem [b] fecerit durum, calloſum, et oſſiagini ſimilem, hac ratione eſt curandum: Deiecto animali contra cauſam ipſam cutem aperito, et oſſis ciſorio gingiuulam, vel cartilaginem vel os quod ex ſe excreſcere coeperit, caedito, vt deplanes ad ſimilitudinem partis alte-
2 rius. Si apte deplanaueris, aceto et oleo linteolis vel licinio addito, locum ipſum

comples,

f) *et ibi adures* S. M. [C. XIX.] a) forte *deplanaueris*. Vulnus enim *facere* videtur ipſe oculus *vua*, hoc enim eſt *ſtaphyloma*, laborans, *deplanat* medicus. *Hoc* mihi intelligere videor etiam ex Hipp. Ruell. 1, 11 *p.* 18, *b.* et ex *Aët.* 3, 2, 34. b) *fomentis* Sph. S. c) (*et*) inſ. S. d) *et* om. S. e) *partes aequari poſſint ad naturalem ſimil. compleantur, et non deformetur obtuitus* S. M. [C. XX.] a) *diutiſſ.* om. S. b) *circa oculos oculis iniiciendo. nam eius virtute conſumetur albugo* S. *M.* c) *oleo oculos* S. M. d) *per ſipho.* om. S. M. e) *pro aqua, efficacius eſt* S. M. [C. XXI.] a) (*et*) inſ. S. b) *varia* S. M. Caeterum notabilis eſt hic locus, quia docet ductum qui lacrymalis vocatur, veteribus etiam vulgo fuiſſe cognitum. Addimus Hippiatr. 1, 11 *p.* 18, *b* Ruell. *Oculus per anguſtum quoddam ſpiraculum proluitur, quod coniunctum naribus, ad eum ducente cuniculo permeat.* Tribuitur Eumelo Thebano, cuius aetas ſi explorata eſſet, etiam de antiquitate huius inuenti conſtaret. Galenum antiquiſſimum commemorat Cl. Morgagnus Adu. anat. 1 *p.* 27. [C. XXII.] a) *oculi oſſi* S. M. b) *ſi in ipſo oculo creuerit os, cartilago vel ſimile, ſic curato. Eiecto animali in terram contrahe palpebram, et cum ferro congruo incide ſuperfluitatem illam, ita quod ſimiliter ſano: et imple locum de puluillis infuſis in oleo et aceto, non ſoluendo niſi tertia die: et ſic fac vsque ad diem quintum, donec feruor recedat. poſtea vtere tragmantico corroſiuo, aut medicamento labia cutis conſumis, quam diu limpidum vulnus aequetur* S. M.

c) h. e.

comples, et fasciabis. tertia die solues, et similiter curabis per dies 5, donec fer-
vor desinat. post traumatico vteris. Catastolico quoque medicamento libraturam
cutis consumis, quam [c] diu limpidum vulnus curetur et adaequetur. Quod [d] si 3
ipsum os concarnari non potuerit, tam diu cotidie eradicato [e] donec sanguinet [f] at-
que concarnet, ita vt medicamenta congruentia vulneri imponas. Quod si post
sanitatem causa eadem crescere [g] coeperit, punctis [h] cauterio subtiliter vrito. Ocu-
lorum epiphora [i] infra oculum detractus sanguis emendat, si vsque ad sanitatem
melle optimo inungatur assidue. Praeterea prodest eidem passioni: myrrhae pon- 4
dus denarii vnius, crocodili stercoris semiunciam, salis armoniaci [l] semiunciam, se-
piae ossium semiunciam, mellis Attici [m] cyathos 2: ex quibus omnibus tunsis atque
permixtis oculum perunges. Magnae lippitudini adhibetur tale remedium: Myrrhae 5
trogloditis vnciam 1, thuris masculi, croci Siculi, limpidis [n] Cypriae, aeris vsti, ana
vncias 2, teres [o] simul, consparges et cernes, aquae coelestis, et Falerni vini, mellis
Attici adiicies quantum sufficit, in vase vitreo condes, et cum necesse fuerit vteris.
Si casu cilium ruperit, fistulam [p] dabis et mannam thuris cum ouo impones. Discu- 6
tit cicatricem oculorum eiusmodi compositio: Spicae [q] nardi vnciam semis, salis
armoniaci vncias 3, catimiae [r] vnciam semis, croci vnciam 1, piperis semiunciam,
in puluerem conuertes et vteris. Albi vitia deterget ista curatio: Sepiae marinae 7
ossis rasi ℈ decem, croci ℈ duos, salis armoniaci scrupulos 2, myrrhae, crocodili
stercoris scrupulos duos. Item, album siue glaucomata emendat, vini Aminei [s] 8
veteris sextarii tres, gariofili sextarius, mellis vnciae tres, quibus omnibus deco-
ctis vteris. Album tollit si ex humore vel percussura euenerit: Sandaricae [t] vn- 9
ciae 2, ossis sepiae combusti vnciae 4, piperis albi semiuncia, salis armoniaci vnciae 2,
cum melle [u] permixtis. Cicatricibus oculorum medetur ieiuna saliua, si cum sale 10
mandatur in ore, et expuatur in oculum. Sal quoque tritum cum osse sepiae, et 11
sinapis [x] agrestis semine. Collyrium nardinum: opopanacis scrupulos 2, violae 12
vncias 2, spicae nardi, cassiae, marrubii [y] ana semiunciam, croci Siculi vnciam se-
mis [z], olei semiunciam et scrupulos 4, piperis albi vncias [a] sex, gummi scrupulos 5.
Item alia confectio collyrii: Aeruginem aeris et salem optimum aequis ponderibus 13
et aceti quantum sufficit misces. Necessaria compositio: rutae scrupulos 4, thuris 14
masculi, stercoris columbini, murium, olei, croci, mellis, catimiae [r], olei rosati
ana scrupulos 4, diligenter trita miscebis et vteris. Si [b] vero oculus ictu vulneris 15
insanabilis redditur, et (vt mulo medici dicunt) canchremata fecerit [c], ne periculum
mortis incurrat, erui pollinem cum oleo roseo et ouo simul immittito. Cum purga-
tum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt et alia multa collyria, quae 16
quia eandem vim, easdemque species continent, enumerare superfluum duximus.

XXIII.

c) h. e. donec. vid. Ind. d) *quo* S. e) *eradito* S. M. f) *incarnari coeperit* S. M. g) *excrescere* S. M. h) *punctim* S. M. i) Leg. *epiphoram* vel *epiphoras.* l) *albi* S. M. m) *Attici* om. S. M. n) *lapidis calcis* S. M. o) *tere et incorpora cum aqua pluuiali, vino, sale, nitro, et melle Attico, in vase* S. M. p) *fistulis farinam thuris* S. M. Leg. *fibulam dabis* vid. ad 1, 22, 6. q) *Croci, salis Ammoniaci ana vn.* 11, *myrrhae* ℈ 11, *Catiniae vnc.* v, *stercoris crocodili* ℈ 11. *Item album siue glaucomata emendat vini Aminaei sextarii* 111. *Cariophyllorum vnc. semis, Mellis vnc.* 111, *quibus simul decoctis vtere* S. M. r) forte *Cadmiae.* Oculis vtilem docet Dioscor. 5, 84. add. 4, 11, 1. s) *amenii F. S.* t) *Sandarachae* coni. Morgag. *IV*, 15. u) *mellis vnc.* 11 S. M. x) *sem. napii* S. M. y) *myrrha* laudatur 4, 27, 4 vid. Morga. *IV*, 15. z) [℈ *VIII*] inf. *S.* a) *scrupulos* S. M. b) Hinc ad fi. cap. om. S. M. c) *fecerint F.*

XXIII. PLERVMQVE ſtrumae, vel parotides, aut ſcrophulae [a] iumentorum guttur infeſtant, et faucium tumorem [b] producunt. Nam et [c] ſubrecto [d] ſunt capite, et tanquam ab ſtranguria [e] praeſocantur. Hos [f] primum fomentis [g] calidis, et cataplaſmate ex polline hordeaceo, et reſinae vnciis [h] tribus mero valido coctis
2 curari expedit: et cum collectio fuerit maturata, ſcalpello ſecari [i] opus eſt, et quidquid collectum fuerit, emittere, et [l] aceto et [l] ſale et oleo infuſos [m] lemniſcos ſubiicere. caeteris quoque diebus traumatico [n], et medicamentis aptis ſolerter curare, ſi [o] vulnus pateat, dum ſanetur. Nam in his locis ex praecluſione cito ſolet fiſtula fieri: quae ſi euenerit, vt ſupra [p] demonſtratum eſt, papyro et collyrio poterit perſanari.

XXIV. GLANDVLAE quoque animalibus, et praecipue pullis [a], vsque ad periculum interdum moleſtae ſunt, et [b] in morbum [c] tranſeunt aliquando [d]; quae inter maxillas inferioresque fauces naſcuntur, et ad ſimilitudinem pilularum maiores [e], aliae vero minores connexae ex carne obdureſcunt, et tumorem [f] ſine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae oleo [g], picula perfricari ſolent, vehemen-
2 tiusque manibus corrumpi [h]. et ita velut vaneſcendo ſanari [i]. Quod ſi excreuerint amplius, deiecto animali, ita vt per medium ſecentur ſcalpello ſubtiliter, cum radicibus eximuntur, ne [k] aliqua vena tangatur. Quo facto aceto et oleo cum ſale medicamentisque [l] ſuperius declaratis ſananda ſunt vulnera. Plerique vrenda [m] dixerunt. Sed ſi parua [n] ſint, prodeſt, ceterum maiores exſecandae ſunt ferro [o].

XXV. DVM [a] caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter [b] gingiuas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cuius [c] paſſionis tanta tenſura eſt, vt manducare vix poſſint. Sed cataplaſmatibus ſtudioſiſſime maturanda ſunt, deinde [d] ſcalpello aperienda, poſt ſale, et [e] aceto, et oleo curanda.
2 Plerique [f] etiam cum ferro exemtae fuerint glandulae, propter ſanguinis fluxum loca vri debere praecipiunt, poſt ſale et oleo octo diebus vtuntur. nec [g] non ex nitro et aqua calida diluunt. Si nitri inopia eſt, lotio calido aut lixiuio vtuntur. Deinde vinum et oleum et farinam de eruo imponunt per triduum, conſequenter de [h] vino ac oleo, et farina hordeacea, et melle percurant. Addentes [i], quaecunque plaga fuerit, aut ſtrumae, vel parotidis, glandulae quae tolluntur Lycio [k] medicamento, vulnera [l] percurari ita, vt de malis [m] granatis ſiccis puluis aſperſus, celeriter [n] afferat ſanitatem.

XXVI. [*De conficiendo collyrio fiſtulari.*] SI ex aliqua huiuſmodi [a] curatione iumentum [b] fiſtulam in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum iniicies [c] in fiſtulam,

[C. XXIII.] a) *ſcrufae C.* b) *tumore producuntur S. M. tumore produntur C.* recte, puto. c) *et* om. *C.* d) *ſubiecto S. M.* e) *ſtranguilia C.* vid. 3, 15, 2. f) *Hoc S.* g) *fum. C.* vt ſaepe. h) *aeronali cocta C.* i) *ſecare pus vel C.* l) *et* om. *C.* m) *infuſo lemnisquos C. lauare S. M.* n) *tragmantico S. M.* o) *vt C. S. M.* p) *ſuperius S.* vid. 2, 13, 4. [C. XXIV.] a) *pollis C.* b) *et* om. *C.* c) *morbo C.* d) *aliquandoque inter axill. C. et aliquando S. M.* e) *altae* inf. *C.* pro *aliae.* f) *hum. C.* g) *picula et oleo confricari C.* (*et*) inf. *S.* h) hoc eſt, tractari, ſubigi, elidi. i) *ſanatur C.* k) *nec et in ali. C.* l) Τὴν *que* om. *S.* m) *eſſe* inf. *C. vrendas* coni. Morga. *IV*, 16. n) *parui ſunt — exſecandi C.* o) Videntur hic adiungenda quae mox praecipiuntur *c.* 25, 2. quod monitum iam video in marg. libri Fabriciani et a Cl. Morgagno *IV*, 16. [C. XXV.] a) *Cum C.* b) *in gingiua atque maxilla C.* c) *Huius C.* d) *dehinc C.* e) *ac. oleoque C.* f) Haec fini capitis 24 adnectenda videntur, vbi vid no. *o.* g) *nono die ex C.* h) *ac denuo farinam de vino ac farina C.* i) *attendentes cum quaeque plaga facta fuerit ſtrumi vel parotidae glandulae quae tollantur lycmo.* k) *lotii S. M. licio F. S.* ſed vid. Ind. l) *vel natura S. M.* m) *mali granati ſicci F. S.* n) *celeritatem adf. ſanitatis C.* [C. XXVI.] a) *eiusm. C.* b) *tuſſientum C.* c) Lacuna in *C.* ad

ſtulam, vt pars eius in ore extet, quam lino diligenter ligabis, ne poſſit elabi: pars
vero foris exeat, quae nihilominus conſtringenda eſt lino ne cadat. triduo [d] perma-
neat, quarta [e] die papyrum eximes, collyriumque ad longitudinem et cauaturam
vulneris ad arctum [f] fiſtulae ſubiicies, et ne forte labatur, faſciabis locum, ita vt ad
manducandum poſſit maxillas agitare: tertio die ſolues. Si fiſtula ceciderit, diebus 2
ſeptem vnguento traumatico [g] curabis. deinde collyrium ex melle et erui polline
decoctum ſubiicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad vltimum, ana-
pleroticum [h] ipſi vulneri medicamen imponis, donec omnis plaga, ducta cicatrice,
ſolidetur. Fiſtulare autem collyrium hac ratione conficies: aniſi [i] vnciam I, feru- 3
lae [k] vnciam I, aeruginis aeris vnciam I, battiturae calcetis [l] vnciam I, cimini [m]
ſeminis vnciam I, teres cum aceto acerrimo, et ſecundum qualitatem vulnerum,
cum vſus exegerit, collyria formabis.

XXVII. FISTVLAE naſcuntur, quoties neruus, aut cartilago, aut os ne-
gligentia vel imperitia curantis, ex plagae alicuius tabido humore vitiatur. Tunc
enim quae [a] commeauerit, ad inſtar cuniculi, carnem indurat et incallat, et fit fi-
ſtula, quae nulla ratione ſanari poteſt, nec aliquando coire, nec ſolidari, niſi peni-
tus eximatur. Huius a diuerſis auctoribus tradita eſt diuerſa curatio. Alii enim 2
ſcalpello reſecari et aperiri iubent, et ſyringotomio [b] decarnari, medicamentisque
acerrimis conſumi, et ſic poſtmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum labo-
ris ac diſcriminis habeat plurimum, minus tamen prodeſt. Alii vero cauterio 3
omnem fiſtulam inurendam, vicinasque partes eius punctis feruentibus praerumpen-
das eſſe duxerunt, quatinus per ignem calloſitate ſubmota, aſtalticis [c] medicamen-
tis vulnera percurentur. Sed melius eſt fiſtulam, ſicut ſuperius [d] declaratum eſt,
papyri iniectione curare. quia neque neruus, neque vena, neque commiſſura vexa-
tur. Nam ſcalpello vel cauterio ſaepe fit cauſa deterior, et periculum creant [e]. Col- 4
lyrium vero omnem calloſitatem fiſtulae de alto a radice eius eximit. Quod ſi os
fuerit vexatum quod oporteat radi patens vulnus, per medicamenti curam non pot-
eſt impediri. Si vero in alto tabes aliqua vel neruus aut cartilago remanſerit, ex
eodem collyrio puluerem facies, et frequenter iniicies. Omnia enim vulnera elim-
pidat atque perſanat.

XXVIII. INTERDVM ad ſimilitudinem ſynanches animalibus fauces et ca-
put interius intumeſcunt, adeo vt bibere aut manducare non poſſint. Cuius totum
et os et lingua aqua calida fomentatur, et taurino felle perlinitur. Potio autem da- 2
tur huiusmodi ad cornu. Olei veteris libras 2, vini ſextarium I [a] commiſces [b], no-
vem [c] quoque Caricas cum nouem capitibus porrorum decoques, et diligentiſſime
conteres;

ad cap. 28, 1. De re ipſa vid. 2, 13, 5. d) *trid. perm.* om. *S. M.* e) *alia S. M.* f) *radicem fiſt. iniicies S. M.* g) *tragmantico S. M.* h) *apoſtolicum S. M.* *cataſtolicum* videtur cogitaſſe: de quo Vid. Ind. i) *Aniſi vnc. trita cum forti aceto miſce et fac collyria pro qualitate vulnerum cum vſus exegerit S. M.* Pro *aniſi* coni. *myſi* Morgag. *IV*, 17. coll. Veg. 4, 16. k) *feculae* coni. id. ibid. l) *chalybis* coni. in marg. exempli Fabric. ſed legendum *chalcitis*. Apprime certe ea huc facit, ſi audiamus Dioſcoridem 5, 95. m) pro *cymini*. [C. XXVII.] a) *qua C.* editi male *quae. per quam S. M.* gloſſa τῆς *qua*. b) Ita reſcribere auſus ſum. Editi *ſtringotomio*, quod ortum ex *ſtringot.* quod *cum raſorio* eſt S. M. gloſſa eſt. Itaque *ſyringotomio* legendum videre ante nos I. A. Fabricius, vel ſi alterius coniecturam ille ſuo exemplo adſcripſit, tum Platnerus, et Morgagnus *IV*, 18. c) *cauſticis S. M.* Sed puto verum eſſe *ſtalticis:* quod huic rei proprium verbum eſt. *a* adhaeſit ex verbo proximo. d) 2, 13, 5 *et* 2, 26, 1. e) *creatur* forte leg. [C. XXVIII.] a) Hinc pergit *C.* b) *commiſcebis C.* c) *octo S. M.*

d) *quod*

conteres, et in aqua ipſa nitrum Alexandrinum tritum quantum [d] ſufficit miſces [e],
et ex his omnibus potionem mane et ad veſperum heminas ſingulas dabis, vt tu-
3 moris [f] ipſius relaxetur et mitigetur aſperitas. Manducet autem herbam viridem,
aut quod melius eſt paſcatur. Quae [g] ſi defuerint, farinam de hordeo facies, cui
nitrum admiſcebis, et ſic apponis [h]. Foenum quoque molliſſimum eliges; quod
4 nihilominus nitro et aqua conſperges. Sanguinem non detrahas, niſi forte de pa-
lato deſpumes. Cum coeperit conualeſcere, nitrum tunſum et cribratum, pulue-
res [i] de radicibus cucumeris aſinini [k] ſiluatici commiſces, et [l] vini ſextarium, co-
chlearia pulueris ipſius iunge [m], vt huius potionis vi reſoluto ventre purgetur.
5 Alii [n] auctores tumorem capitis ac linguae, vel faucium, etiamſi obdurauerit, ita
feſtinantes propter periculum curare nituntur: lapides molares plures igne ſuccen-
dunt, cum candere coeperint, caput equi cooperiunt, et vas plenum lotio ſub ore
et naribus ſupponunt [o], et per vices ſingulos candentes lapides in lotium [p] immit-
tunt, vt ille vapor ac fumus, a [q] calore lapidum concitatus, os equi et nares im-
6 pleat [r]. Nam [s] et fuſtem transuerſum, vt apertum os habeat, debet accipere.
Quod cum diutiſſime feceris, aquam marinam calefacito, vel certe ſalem in aqua [t]
dulci miſcebis, feruendoque [u] diſſolues; addito aceto acerrimo, caput eius et [x] os,
et gingiuas diutiſſime confricabis. Poſtea fimum bubulinum [y] cum acri aceto miſce-
bis, et tepefacies, ex quo caput totum [z] frontemque et labia perunges, tunc fari-
nam hordeaceam cum aqua tepida ſufficienter pro cibo dabis et potu.

XXIX. QVOD ſi ex [a] ſanguine tumor ille indignationis euenerit, ita intelliges, ſi venis tenſis obturabitur [b] halitus [c], et oculi ſanguinei apparebunt. cui de temporibus, ſi non tumebunt, aut certe de palato, ſi ibi indignatio non erit, ſanguinem oportet auferri. Cretam [d] Cimoliam duabus partibus, et tertiam partem cretae nigrae, ex vino auſtero temperabis, et dum calet [e], illinis caput.

XXX. SCIENDVM eſt autem tubera in corporibus frequenter excreſcere, quae Graeci oncomata [a] vocant. Horum variae qualitates et [b] diuerſa ſunt nomina. Steatoma [c] eſt tuber, quod in ſe adipem vel [d] pinguedinem continet. Meliceris [e] eſt tuber, in quo caro inſpiſſata [f], quomodo in verrucis, inuenitur. Aneuryſma [g] eſt tuber, in quo ſanguis conſpiratus [h] vberis venae ſimilis inuenitur. Atheroma [i] eſt tuber, in quo farinoſa [ii] congeries reperitur. Ganglion eſt tuber, quod [k] fit ex duplicatione

d) *quod C.* e) *miſcebis C.* f) *tumores — relaxentur C.* g) *quae* om. *C.* h) *adpones C.* i) *pulveri C.* k) *aſinini* om. *C.* et certe alterum alterius gloſſa eſt. l) *in vini ſext.* 1 *cochleare C.* m) *iunges, vt hac potione C.* n) Hinc ad fi. cap. om. *S. M.* o) *adponunt C.* p) *lotio mittunt C.* q) *a* om. *C.* r) Non diu eſt cum nidor horrendus domum aliquam impleret: interrogando ſeuere tandem compertum eſt, ad tumorem ſimilem depellendum abſciſſam ab ancilla veterem circa τὰ ἀπόῤῥητα ſilicem *etc.* Conf. Veg. 3, 7, 2. s) Damus lectionem *C.* alii: *impleat, et fuſte.* Coniectura ad eam peruenit Morgag. *IV*, 19. t) *aquam dulcem C.* u) ſic *C. fouendoque diſſoluis* al. x) *et* om. *C.* y) *bubalum C.* z) *et frontem et labra perungues. Cui C.* [C. XXIX.] a) *expletura ſanguinis*, pro *explethora C.* quod eo magis probo, quia etiam eſt in lemmate. b) *praeobdurabitur C. praeobt. S. M.* c) *auditus F. M. aditus vel auditus S. M.* d) Hinc ad fi. cap. om. *S. M.* e) *cadet C.* forte *candet*, quo verbo etiam de liquidis noſter vtitur. vid. Ind. [C. XXX.] a) *intomata F. S. ontomata S. M. oncomata C.* et recta ratio, ὀγκώματα. b) *ſed C.* c) *ſtechatoma F. S. ſtephiloma S. M.* quod memoriae haerebat librario ex *c.* 19. *ſtetatomaon C.* nobiſcum ratio et eius interpres Morgagnus *IV*, 20, quo auctore etiam *aneuryſma* et *atheroma* eo audacius repoſuimus. d) *velut S. M. C.* e) *Melicaeleps S. M.* f) *conſpiſſata C.* g) *aneutriſma F. S. aneueſma S. M.* vid. no. *c.* h) *conſpicitur vrbaris bene C.* i) *acteroma F. S. adheromata C.* vid. no. *c.* Caeterum hinc lacuna in *C.* ad *c. XXXVII.* ii) *farciminoſa S. M.* k) *quod* om. *S.*

l) *et*

plicatione nerui, ſimilis tubero cum dolore immobili. Horum omnium vna eſt cu-
ratio. Iumentum colligatum deponitur, et [l] contra [m] locum cauſae ſagitta aut 2
ſcalpello in longum dextra ac ſiniſtra pro menſura tumoris aperitur, ita vt media
faſciola cutis, quae ſupra tuberum eſt, intacta permaneat. Poſt egeſtis vel euer-
ſis omnibus, quae tumorem mouerant, medicamentis competentibus, ea quae ſu-
pra declarata ſunt, producitur ad cicatricem.

XXXI. SI iumento lingua fuerit inciſa, ſtatim cum fibulis conſuito, deinde vino lauato, poſt gallam tundito et puluerem cernito, ex eo imponis, donec ſanetur. cui dabis foenum molliſſimum conciſum, et pro hordeo furfures. Alii [a] poſtquam fibulas acceperint linguaque vino fuerit elota, mel imponendum eſſe duxerunt, vt plagam purget et curet. Ad vltimum ex malo granato puluerem iniecerunt.

XXXII. SI iumento loculamenta [a] dentium id [b] eſt gingiuae vel dentes doluerint, his [c] agnoſcitur ſignis: hordeum ſolidum glutiet, maceſcit, ſaliuarum plurimum effundit, gingiuae intumeſcunt. Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato, et calentem extrinſecus maxillis inducito, ne minus quinque diebus: gingiuas autem interius cum puluere corticis mali granati, et melle tertia die diutiſſime confricato, donec egeſta ſanie conualeſcat. Quod euenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluxerit venas.

XXXIII. QVOD ſi animal iuxta collum vel molares, vel alio oris loco os fre-
gerit, vt morſum claudere non poſſit, et apertis dentibus horreat propendentibus
labris, continuo calida fomentabis, et labrum et quae ſunt diſrupta componis, faſcio-
la tenuiſſima aceto et oleo madefacta [a] diligenter vnam partem, deinde alteram
compingis ad locum, et ſimiliter faſciato, ne iterum diſſipetur: Cui et corbem [b] con- 2
ſtrictam oportet imponi, ne deprauet dentes et labia. [c] Cum ſolueris ad curandum,
manu quae ante compoſueris contineto, furfurem et farinam hordei mixta in cophi-
no ad manducandum dabis, ita vt quamdiu manducat, manus tua a loco, quem con-
tinet, non recedat. Cum iam manducare noluerit, offerto ei aquam vt bibat.
Cum biberit, curato ſimiliter, vt ſupra ſcriptum eſt. cui et ſuccum ptiſanae [d] con-
uenit dari, ſi minus fortaſſe manducauerit. Quem tali obſeruatione per dies qua-
draginta curatum reſtitues ſanitati.

XXXIV. IVMENTO narium cartilago ſi corrupta ſit, et ſanguis reprimi
non poſſit, ſpongiam Afram [a] et thuris maſculi pollinem commixtum impone ad lo-
cum qui laeſus eſt, et ſi vulnus factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato.
Interdum animal [b] deſpumatum remiſſus ſemel de palato ſanguis non poteſt repri- 2
mi, propter quam neceſſitatem, ſicut ſupra ſcriptum eſt, in loco in quo ſagitta ru-
ptum [c] eſt palatum, ſpongiam imponis, caputque eius ſurſum conſtringe, et aqua
frigida renes cerebrumque teſticuloſque perſundis. Quae res ſi tardius ſubuenit 3
acatiam [d] nigram et thuris pollinem aequis ponderibus ex aceto acerrimo tempera-
bis, totumque caput illinies, donec ſanguis ipſa conſtrictione claudatur.

XXXV.

l) *et* om. *S.* m) *circa locum aut S. M.* n) Hinc ad fin. om. *S. M.* [C. XXXI.] Habent eadem Hippiatr. Ruell. *p.* 115, *b.* a) Hinc om. *S. M.* [C. XXXII.] a) *loca S. M.* b) *i. F.* c) *hiis F.* [C. XXXIII.] a) (*et*) inſ. *S.* b) *crumenam F. M. crumenam vel curcumam S. M.* vid. Ind. v. *curcuma.* Caeterum Hippocrates apud Hippiatr. Ruell. 2,74 *os in capite fractum ſollicitari medicamentis fruſtra vetat.* c) *Et* inſ. *S. M.* d) (*per nares*) inſ. *S.* [C. XXXIV.] Conf. Hippiatr. Ruell. *p.* 117, *a.* a) *vſtam S. M.* Penicillum aceto imbutum hic commendant Hipp. b) An Graeciſmus eſt? Debebat certe *animali deſpumato.* c) *tactum S. M.* d) *aciam S. M.*

XXXV. Mature periculum creat, cum incifa vena claudi non poteſt in palato, ſed continuo [a] ſanguinis profluuium inhibetur, ſi aut candenti cauterio fuerit meatus ille combuſtus, et ſuſpenſum altius caput. Cum per nares ſanguis defluit, nec poteſt aliter retineri, coriandrum viridem ſufficienter tundes, ſuccumque eius expreſſum, ſubſtricto equo, naribus infundes, frigore naturali venas protinus claudit: chartam etiam et lanam combures, ipſumque puluerem per fiſtulam inſufflabis naribus.

XXXVI. MVCORVM etiam qualitates, qui per nares effluunt, conuenit noſſe, ex quibus genus paſſionis oſtenditur, et cauſa cognita facilius curari poteſt. Mucus limpidus cotidianus eſt, et niſi nimius [a] fuerit, non debet eſſe ſuſpectus. Craſſus autem et candidus a cerebro defluit, et admonet ad medelam capitis feſtinandum. Rubens, tenuis, frigidus, veteris perfrictionis [b] prodit iniuriam. Propter quod thermanticis [c] potionibus calefieri animal oportet. Coeruleus, id eſt, fuſcus, leuis [d] ab interioribus venit; qui indicat febrem: et ideo conueniens lepti-
2 periſis [e] id eſt, piretran adhibenda curatio eſt. Craſſus autem, ſpumoſus, et pallidus, a pulmonibus naſcitur, qui ſuſpirioſos [f] oſtendit: quibus difficile, niſi feſtinatum fuerit, ſubuenitur. Fabaceus vero a glandulis ſerpit, quae celeriter aut eximendae ſunt, aut ferro curandae, ne conuertantur in morbum.

XXXVII. SAEPE ictu vulneris animalibus per nares ſanguis fluit, quod vitium cuferion [a] vocant, quod praecipue contingit, ſi equus vltra vires agatur ad curſum: omni [b] corpore oleo et aceto perungendum eſt animal, ac loco tepido ſtatuendum, cooperiendum etiam diligenter, dandaque [c] opera, vt molliter cubet, nec ad deambulandum cogatur, ſed cibo diligentius reparetur [d]. tunc erucae [e] vnciam I cum lacte conteres, et per cornu naribus infundes. Quod ſi eruca [e] defuerit, ariſtolochiae vnciam [f] I, croci ſemiunciam [g] cum vino dulci conterito, et deiicito [h] per nares. Similiter coriandri viridis ſuccum exprimes [i] et naribus infundes.

XXXVIII. SI polypus oritur in naribus, praecluſo ſpiramine ſtrangulabitur, ſtertet, humidi profluent muci, pericula [a] paſſionis plurima. haec medicina ſubuenit. Si prope polypus [b] fuerit, acutiſſimo execabitur ferramento. Curandum [c] his rebus, quibus circumciſa ſanantur. Si vero altius fuerit, cauterium plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, et ſic polypum ſanas.

XXXIX. IVMENTVM ſi fuerit ſideratum, his agnoſcitur [a] ſignis. Labia eius et maxillae nec non etiam nares eius [b] deprauantur in parte [c], ita vt vix cibaria dentibus inlidat [d]. Quae etiam humoribus plena reperies, et cum voluerit bibere,

os

[C. XXXV.] a) *cont. profluit ſanguis. prohibetur autem, ſi* S. M. Accepit interpolator τὴν *continuo*, pro perpetuo, vt ſolent barbari. [C. XXXVI.] Similia habet Pelagonius Hippiatr. Ruell. *p.* 114, *a.* a) ita recte S. M. *minus* al. b) *perſtrict.* S. M. c) *tragmanticis*, vt ſolet, S. M. d) *lenis* S. M. neutrum aſſequor. e) *liptomeris* S. M. Mihi prope certum eſt, fuiſſe apud Vegetium *Lexipyretos*, ληξιπύρετος, febrifuga: acceſſiſſe deinde gloſſatorem cuius neque tota ad nos interpretatio peruenerit: *piretran* autem retinere ſpeciem aliquam vocis *pyreton.* f) *ſuſpitioſus oſtenditur* S. M. [C. XXXVII.] a) *cyferion* S. b) *vnde oleo* S. M. c) *danda quoque* C. d) *temperetur* S. M. e) *rutae* C. et S. M. f) *vnciam mediam* S. M. g) *vnciam vnam* S. M. h) om. *C. iniice* S. M. i) *exprimens nar.* C. [C. XXXVIII.] Hippiatr. 1, 21 *p.* 28 Ruell. de eadem re, ſed aliter. a) *periculoſa paſſio, niſi haec med. ſubuenerit C. peric. paſſio eſt, ſi haec medicina non ſubuenit* S. M. b) *polypoſus* C. male. c) *curandus C. et cura bis diebus* S. M. [C. XXXIX.] Vid. Hippiatr. 2 *c.* 106, vbi docetur ſiderationem eſſe in iumentis, qui in hominibus morbus comitialis eſt. a) *agnoſcetur* C. b) *eius* om. *C.* c) *partem* C. d) *colligat* C. S. M.

e) *an-*

os vſque ad nares demerget in aquam; quia infirma ſunt labia, quibus hauſtus [e] at-
trahitur. [f] Aceto et ſale lingua eius et labia diutiſſime perfricantur, donec ſanguis 2
emanat [g]. Tertia die cauſticum crudum in illa parte labii imponis [h], quae ſentit [i]
iniuriam, cum cautela, vt prius alliges linguam, ne medicamenti violentia noceat.
Cum medicamento labia peruſta [l] videris [m], aqua lauabis, deinde aceto et oleo fo-
vebis, ſicut alia vulnera, et [n] hac ratione curabitur [o]. Si vero maxillam ſideratam 3
habuerit et tortam, haec [p] eſt cura. De temporibus partis ipſius ſanguinem detra-
hes [q], ſimum bubulum [r] acerrimo aceto permiſcebis [s], et diutiſſime decoques, et [t]
parti temporum, ex qua ſanguinem extraxeris, calidum induces [u] ſaepius, vt exſic-
cetur [x] et curet, hac [y] vſus [z] potione. Trixaginem [a], hyſſopum ſiluaticum, origa-
num, ſerpillum, ariſtolochiam, mannam croci [b], pro aequis ponderibus [c] contundito
atque cribrato, ex quo puluere plenum cochleare, cum aqua mulſa, oleo et vino
per narem ſiniſtram ad vnam heminam [d] quotidie oportet infundi.

XL. CONVENIT de ceruicis curatione dicturo obſeruationem indicare fle-
botomi: quia circa ea [a] loca frequenter operatur. Detracturus ſanguinem animal a
cibo abſtinebis et potu, aequali loco [b] conſtitues. tunc [c] locum ſupra ceruicem alius
teneat, et [d] adſtringat ad normam, vt vena facilius appareat. Deinde ſupra la-
queum [e], de ſiniſtrae manus pollice venam deprimas [f] ne ludat [g], tum [h] ſagitta tan-
gas. Duae autem venae a capite ſummo deſcendunt, et conueniunt ſe ſub maxillis 2
vsque ad gulam, inde a geminis venis inferius quatuor digitis, ferramentum depri-
mis, ne in gulam mittas, et bifurcum tangas, et iumentum occidas. Statim ſagit-
tam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quam extra digitos eminebat.
Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando ſuſpende, vt ſit leuior, 3
ne vehementius imprimas quam oportet. quia non plus debet quam mucro deſcen-
dere. Si parum apte profluat ſanguis, iumento foenum dabis, aut aliquid quod
manducet. Agitatione maxillarum plus ſanguinis vena profluet.

XLI. SI iumentum ceruicem eiecerit, aut laxauerit, aut certe vertibulas eie-
cerit, vel extorſerit, hac ratione curabitur. Deponito iumentum [a] atque conſtrin-
gito, et ceruicem eius extendito ſupra foſſam [b], donec omnia vertibula laxentur.
Poſt oleum vetus et axungiam veterem tunſam colatamque permiſces, et cum cale- 2
facto eodem vnguento ceruicem diligenter infundis, in [c] locum reponis, et faſciam
tenuem et amplam ex oleo tepido et vino madefactam alligabis ad corpus. Lanas 3
quoque ſuccidas ex oleo et vino infuſas ſupra conuertes, poſt regula [d] ſoleaginiis
non

e) *anguſtus ſpiritus* S. M. f) (*vnde*) inſ. S. g) *emanet* C. h) *impones* C. i) *ſenſit* C. l) *deuſta* C. S. M. m) *peruidebis* C. *perunxeris* S. M. n) *et* om. C. o) *ſanabitur* C. p) *haec eſt cura* om. C. q) *detrahes* F. S. r) *bubalum* C. s) *miſcebis* C. t) *partim ex aqua ſanguinem detrax.* C. u) *inducis* F. S. x) *et ſiccet* C. *exſiccet* S. M. y) Hinc om. S. M. z) *vſurus* C. a) *Traxagine yſſopum* C. b) *crocum* C. c) *partibus* C. d) *emina* hic et al. C.
[C. XL.] a) *ea* om. S. b) (*ſolum*) inſ. S. *ſoli* C. melius. c) Hinc om. S. M. d) *atque conſtr.* C. e) *lacum* C. f) *deprimes* C. g) forte legendum *eludat*. *Conf.* 1, 22, 4 vbi de eadem re agitur. h) *cum ſag. tangitur* C.
[C. XLI.] a) (*in terram*) inſ. S. b) quamlibet opinatur Cl. Platnerus, quo melius ex omni parte vertebrae e ſede ſua motae comprehendi et reponi poſſint. c) *et ſuperpone ſtupam infuſam oleo tepido et vino, ligando optime, vel etiam lanam ſuccidam, quae melior eſt, et ſuperpone aſcellas quatuor digitis latis lino obuolutas, et liga decenter, et ſi aeſtas fuerit quater in die ſuffundes.* Haec et nihil praeter ea S. M. d) Locus haud dubie corruptus, in quo tamen eſſe puto, quod emendari facile poſſit, quod lucem obſcurae alii rei foeneretur. Nimirum *regulas oleagineas* poſuiſſe Vegetium, mihi non eſt dubium: Deinde easdem *regulas* in codice, quem laudat in margine Sambucus, a gloſſatore aliquo vel

non minus quatuor digitis, ita vt tantum ſpatii ſit inter regulas alligatas et connexas, et lino conſtringes. Et ſi aeſtas fuerit quater in die ſuffundis; ſi hiems, bis. Cum modum [e] fecerit, regulas ſolues. hoc die quinquageſimo et primo, poſt vnctionibus vteris, donec ad ſanitatem perducas. Si tardius confirmabit vires, regulatim et ſolenniter vſta curabis.

XLII. SI iumento malandria de ceruice auferre volueris, ita facies. Candentia prius cauteria praeparabis, deinde ferramento decarnabis ſic, ne neruos tangas, et venulas quaſcunque videris emittere ſanguinem, aduris, vt poſſit cruoris fluxus inhiberi. Caue [a] autem ne cauteriis plus aduras, et indignatione neruorum
2 periculum facias. Poſt axungia veteri ceruicem perfricabis, et faſcia munies. Sequenti quoque die cataplaſma imponere incipies, ablataque [b] ferunta lotio calido fouebis, deinde aceto et oleo dilues, et medicamentis aptis curabis. Si iam videris cicatricem pilos renouare, pulueren ex canino capite combuſto, et adipem ſuillum recentem permiſces, et inducis: ex quo medicamento et ſanitas conſequitur, et pilorum redit ornatus.

XLIII. SI ceruix deſtillationem patiatur, tumidior videbitur quam oportet, foetorem habebit canceraticum cum humore nigro et liquido. Cuius foramina ſcrutaberis diligenter, ne vlterius inter neruos aut armorſimum [a] deſtillationem fecerit.
2 Quod ſi accidit, pauca hinc difficulter euadunt. nam his ſignis diſcrimen [b] oſtenditur: ſtridet de [c] pectore et per nares humorem liquidum proiicit. hac ratione curabis. Foramina deſuper [d] marrubio et ſale pariter contuſo implebis, atque calcabis, ſubter [e] autem cataplaſmate appoſito laxabis. Et ſi loci conditio patietur, diaereſin [f] dabis, vt foras per plagam [g] humor emanet [h]. Tertio quoque die calida vrina lauabis, deinde [i] traumatico et pannis lineis limpida et purata [l] iam vulnera ſanare incipies,

vel interpolatore barbaro *aſcellas* vocari, h. e. *aſſulas*: tertio, eas *regulas, aſcellaſque, fibulas* eſſe Io. Ruellio in Hippiatricῶν interpretatione 1, 24 vbi *fibularum ex tamarice ſ. myrica* mentio fit ab Abſyrto, Hierocle, et Theomneſto denique, in hoc ipſo ceruicis emotae argumento: denique ſimilitudinem intercedere inter hunc locum, et alia quaedam, vbi fibulae mentio eſt Vegetio, inprimis 2, 15, 1 vbi de *fibula ad palpebras*, et 2, 31 vbi de *fibula ad vulnus linguae* agitur. Nimirum licet neque hic Vegetii locus ſanus videatur, neque Graeca hippiatricῶν inſpiciendi facultas iam ſit, neque denique aliquem huius rei vſum habeamus: illud quidem nobis apparet, *fibulas, aſſulas, regulas*, eſſe ligna recta alligata funiculis, per ipſam animalis cutem ductis, vt cogatur animal rectam tenere ceruicem, ita vt in neutram ea torqueri partem poſſit. Ita aperte *regulae* ponuntur, 2, 47, 3. Add. Hippiatr. 2, 74 *pr. p.* 75. Actum, de quo loquimur, vocant mulo medici noſtri, et chirurgi adeo, *ſchindeln a ſcandulis* ſ. *ſcindulis*, h. e. *aſſulis, regulisue*. Poteſt fieri, vt iſta omnia dixerit, et doctius propoſuerit Io. Rhodius de Acia: ſed fateor, me peruolutato libro incredibilis diligentiae, ſatis diſtinctam eorum, quae hic opus ſunt notionem non hauſiſſe. Proxime tamen huic noſtrae conuenire videtur fibulae, illa 'מעצי' 'שני' ſiue ligula Hebraeorum, quae proponitur *c.* 8 *p.* 118. ibi enim, in barbara licet pictura, duas tamen regulas videre eſt faſciis vel filis funiſculisue inter ſe iungendas. e) Quid ſi *nodum*? h. e. cum coierit firmiter. [C. XLII.] a) *caue — facias* om. *S. M.* b) *ablato feruore S. M.* Pro *ferunta*, cui corruptionis notam appoſuerat Faber, omiſſam a Sambuco, aut legerim *ferutam* h. e. plagam a cauterio factam: aut feruuram h. e. vulnus ex vſtione. Certe *ablata* ad *cataplaſma* refero, quo verbo etiam feminino genere vtuntur Semibarbari: *ferutam* vero, vel *feruuram* quarto caſu ad *fouebis* adiungo. [C. XLIII.] a) *armos ſit S. M.* Lego *armos ſinum deſtillatio fecerit*, vel *deſtillatione fecerit*. *Sinum facit* vel *deſtillatio* vel *ceruix*: vt apud Colum. 6, 11, 1 eſt *ſinus ſuppurationis*. b) *diſcr.* om. *C.* c) *in S. M.* d) *de ſupra C.* e) *ſubtus C.* f) *diereſim F. S. diareſim S. M.* Graeciſſat, vt ſolet, Vegetius *diaereſis* eſt laxamentum quoddam et ſpatium, qua effluere humor poſſit. *Plaga* et *diaereſis* ſunt nomina rei eiusdem, illud a forma et geneſi, ſi cum philoſophis loqui licet, hoc a fine petitum. g) ita recte *C.* et *S.* *plagas* al. h) ſic *C.* et *S.* *emanat* al. i) *deinde* om. *S. M.* *dein C.* l) *depurgata vul. C.*

m) *herbi*

cipies, cuius compoſitio talis eſt: erui [m] pollinis ſextarium, iris Illyricae vncias 2, thuris maſculi vncias 2, miſcebis et facies cephalicum [n] medicamentum, quo vteris ad conſumtionem [o] medelae.

XLIV. QVOD ſi iumento ſcapulae fuerint diſſolutae, diligenter inſpicias [a], ne quas inter neruos et commiſſuras pendigines [b] faciat, quod ſi inueneris, quacunque parte plagas accipere [c] poterit, cataplaſmatibus mollire, et ſcalpello vel cauterio aperire curabis, vt ſanies illa atque [d] collectio defluat. Foraminibus [e] autem
traumaticum et linteola ſicca dabis [f]. Si quod inter neruos foramen factum fuerit 2
cautiſſime curato, ne vlterius aut ferrum aut cauterium [g] procedat, neque putorem [h] neque putredinem lauis [i], ſed magis ſiccis omnibus curare [l] feſtina. Nam [m] omnis [n] humor deſtillationi praeſtat augmentum. Quum inciſa vel vſta duxerint cicatricem, pro [o] confirmatione in vltimo cauſticum imponitur.

XLV. SI [a] armus [b] laeſus [c] erit, in medio crure vtraeque [d] ſoluentur venae, et puluere [e] thuris cum eo qui profluit ſanguine [f] copioſiſſime [g] immiſto armi liniantur [h]. Quod ſi plus profluat, quam neceſſe ſit [i], ſtercus ipſius iumenti fluenti-
bus imponitur [l] venis, et faſciis alligatur [m]. Poſtero quoque die quaſi epaphaere- 2
ſis [n] fit, et ex eiſdem locis ſanguis detrahitur [o], atque ſimilis [p] in omnibus cura procedit. Ab hordeo abſtinebitur, foeno ſuſtentabitur exiguo per triduum. deinde porri [q] tres cyathos, et [r] olei heminam miſcebis, et per cornu faucibus infundes.
Poſt ſextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piſcinam 3
vel flumen aut mare, vti natet, cum ſpartea [s] et pannis [t] vincto pede. poſtea [u] fir-
mioribus cibis ad ſaginam priſtinam reuocandus [x]. Si leuiter dolebit, vino et oleo 4
tepefacto perfricetur in ſole: ſi validius dolebit, ventum in armum mittito atque pertundito, a ſumma iuba infra digitos octo ne cartilaginem tangas. Et cum inflaveris, ferula vel virga molli armum caedito, ſale et oleo perfricato, ipſo die poſtero
ſtracta [y] vteris: cuius haec erit compoſitio: ſimilae ſextarios duos, ſi defuerint [z], 5
pollinis

m) *herbi pollinem ſext. C.* n) *faliſcum medicamentum, quod vteris vſque ad conſummationem C.* o) *conſummationem* etiam coni. Morgag. *IV*, 21. [C. XLIV.] a) *inſpicies ſi ne quas C.* alterutro opus non eſt. b) *Pendigo* hic et 2, 55, 4 eſt collectio puris et corruptae carnis inter neruos et commiſſuras. Sed apud Arnobium contra gent. lib. 6. *p.* 201. Mair. redditur per compagem et commiſſuras. Ego vero puto, etiam ibi vitium inteſtinum et occultum ſignificari: *ô vtinam liceret in ſimulacri alicuius medias introire pendigines!* idem dicit ac paullo poſt, vbi *non videtis*, inquit, *ſpirantia haec ſigna — putredinis modo carie relaxari — ſub iſtorum ſimulacrorum cauis, ſtelliones, ſorices, mures, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare. Spurcitias huc omnes — conducere etc.* Sunt igitur, vti dixi, *pendigines* caua occulta et vitioſa, vt in viuo corpore apud Vegetium, ita apud Arnobium in ſtatuis. c) *accipiunt S. M.* d) *collectionis egeratur C.* et *S. M.* e) *in foraminibus autem tragmaticum linteolo ſicco calcabis S. M.* f) *calcabis* etiam *C.* g) *cautere procidat C.* h) *tumorem C.* et *S. M.* i) id eſt *lauas:* vt 2, 49, 1. *lauabis C.* l) *curabis C.* m) *Nam* om. *S. M.* et *C.* n) *Quiuis humor diſtillationem praeſtat ad augmentum.* o) *in confirmationem in vltimum imponetur cauſticum C.* [C. XLV.] Conf. Colum. 6, 30, 6. a) Hunc locum ita conſtituit Morgag. *III*, 38 *ſi armos laeſerit, in medio crure vtroque ſoluantur venae, et puluere — liniantur.* b) *armos laeſerit S. M.* c) *laeſerit* etiam *C.* d) *vtraeque* om. *C. vtriusque S. M.* e) *puluerem F. S.* f) *ſanguis C.* g) *copioſe C.* h) *lineantur F. S. linuntur C.* i) *eſt C.* l) *imponetur C.* m) *alligatus C.* n) ſic *C.* et recta ratio. ἐπαφαίρεσις enim repetitam detractionem notat. *apofereſis F. S. apophaereſis* Morg. III, 39. o) *detrahetur C.* p) *ſimiles in omni maſera procidet C.* q) *ſuccum C.* [*ſucci*] *S.* et Morg. l. c. r) ſic *C. et* om. al. s) *ſparcia F. S. ſpartia C.* nobiſcum Morg. l. c. t) *penes vinctum pede C.* u) *poſt C.* x) *eſt* inſ. *C.* y) quid ſi legamus *tracta*, aut certe *ſtractam* eandem dicamus? Diuerſo quidem genere pro maſſa farinacea dixit Cato 76, 1: ſed *tractam* Plin. 18, 11 *ſ.* 27. Apud Caelium Aurel. Acut. 2, 32, 167 *tractuoſus* eſt viſcoſus vel glutinoſus. z) forte *defuerit.*

a) *vi.*

pollinis triticei ſextarios duos, cum aceto acri et cum tribus ouis miſcebis: ſed ouo-
rum ſolum album mittes. adiicies etiam pulueris thuris vnciam ſemis. quae omnia
manu ſubigis, et in armos inducis, et per dies multos armum aqua calida cum flore
foeni fouebis diligenter, vt molleſcat, ſtractam quotidie imponito, de vino puro
6 armum lauato, Additurus vnguentum: baccas lauri ſelibram, olei ſextarium, vini [a]
boni ſextarium, nitri vncias 3, ſed nitrum et baccas lauri in puluerem rediges, et
7 cribrabis. Ex quo in ſole, cum calida armus fomentatus fuerit, inungatur ex tepi-
do, et diutiſſime confricetur [b]. Poſt ſyncriſma [c] ad curandos armos inducitur, et
cum melius habuerit natatum mittito. Quod ſi eiecerit iuxta conſuetudinem [d] ad
rotam armum, reponito, et ſupra ſcriptis medicamentis curato. Si non ſenſerit, vl-
8 timum eſt vt vratur. Armi doloris haec ſunt ſigna: pedem priorem tentum [e] quaſi
rigidum aforis [f] extrahit. ſed conuenit inſpici diligenter vtrum ex percuſſura vel
caſu coeperit cauſa [g]; et [h] ſi ex iectura [i] fuerit, prius locis ſuis reponenda ſunt mem-
bra, et ſic reliqua facienda. Quod ſi ex humore vel ſanguine armi grauabuntur,
ſanguinem emittis a pectore, vel vnctionibus vteris.

XLVI. GENV [a] vel baſim ſi ſemouerit [b] ad tormentum rotae vel machinae [c], locis ſuis eiecta reſtitues [d], lanam ſuccidam ex oleo et aceto infuſam imponis, et alligabis ex more, tertio die ſolues fomentabisque, poſt reſinam induces et piculam, ad vltimum malagmate [e] vteris aut cauſtico.

XLVII. IMPVLSV axium vel rotarum in circo vel in aliis locis varietate ca-
ſuum animalibus crura franguntur, aut coxae vel articuli, in qua neceſſitate ſi extra
cutem fractura [a] oſſis eruperit, hoc eſt, ſi exbercen [b] fecerit, difficilem noueris et
2 prope inſanabilem curam. Similis deſperatio eſt, ſi coxam fregerit, aut acroteria [c],
3 aut ſupra gambam, inſanabilis eſt caſus, quia non recipit ligaturam. Si vero fra-
ctura ſit ſine vulnere in his locis, quae conſtringi poſſunt, hac ratione curabis. Pri-
mo fracturam recompones, et faſciis [d] mundis ſciſſilibus infuſis ex vino et oleo con-
ligabis, Inſuper lanarum munimenta coniunges et regulas circumduces, iumentum
autem in canterio [e] vel in ſcalis vel in ſuſpenſo loco, ne [f] fractura flebiliter com-
meet,

a) *vi. bo. ſext.* om. *S. M.* b) Proximis tribus periodis haec ſubſtituit *S. M. priusquam vngatur, quotidie de vino puro armum lauato, deinde additur vnguentum.* c) pro *ſynchriſma.* d) vid. mox *c.* 46 et 47. e) ſic *S. M. tantum* al. f) Hoc ſignificari puto, non imprimit veſtigium, ſed extra lutum vel arenam tenet quantum poteſt, vt *excludere* eſt non intromittere. g) Sic *S. M. eam* al. quod ortum ex compendio vocis *cauſa.* h) *quod S. M.* i) *percuſſura S. M.* ſed verum puto *eiectura.* Vid. Ind. h. v. [C. XLVI.] a) *Si baſin exierit, ad torculare mitte, et ſic locis S. M.* b) videtur leg. *emouerit.* c) *macine* omnes. d) (*et*) inſ. *S.* e) *malagma F.* nec inſolens in talibus genus femin. [C. XLVII.] Conf. Hippiatr. 2, 74 *p.* 75 Ruell. a) *fractum os S. M.* b) Legendum videtur *exberxin*, ἔξερξιν, *excluſionem*, *ab* ἐξείργω *excludo*, vt Hippocratis σύνερξιν, σύγκλεισιν hoc eſt *concluſionem*, interpretatur Galenus. c) *acroceria F.* et *S.* qui vtrique in margine notant, alios legere *acrocolia*, quae gloſſa eſt τῶν ἀκρωτηρίων, certe ſynonymum. Caelius Acut. 1, 11, 94 *Crura porcina, quae Graeci acrocolia vocant.* Celſo 2, 23 ſunt *trunculi.* d) *faſcies, mundis* editi. Sed meliora nos docet Morgag. *IV*, 22. e) *canterio S. M. cauterio* al. Nimirum ita ſcripſiſſe puto auctorem, *in cantherio vel in ſcalis velut ſuſpenſum locato. Cantherius* eſt iugi genus, in quo recumbunt vites, item *cantherii* ſunt tigna parallela in tecto. Intelligo igitur equum ita intra duos longurios ſuſpendi, ne terram pede aegrotante contingere poſſit. *Scalas* hic intelligo mobiles, *Leitern*, quibus nihil ad hanc rem accommodatius eſt. Ita nimirum efficitur ne in *fractura flebiliter commeet.* Firmant hanc emendationem et interpretationem vltima huius capitis, *Non ante permittes ſtare etc.* f) *vt fractura velut leuiter F.* et *S.* qui noſtram lectionem in margine poſuerunt; cui libenter adiecerim vocculam *in*: *ne in fractura fleb. comm.*

g) vi-

meet, cui quotidie mane et ad veſperam ſuffundes [g], tertio die ſolues [h], et expleta
curatione ligabis. Quinto quoque, VII, aut IX die eadem facies, donec corpus
inducat. Poſt haec adiicies muſcum de vitice [i], aut ſalicis radicem, et oua cruda 4
quinque, verum non regulis, vt prius, ſed circumductis ferulis [l] alligabis. die ter-
tio ſolues et fomentabis, de reſina et axungia perunges: vbi cura profecerit, ma-
lagma [m] vel cauſticum inducis, non ante tamen permittis ſtare iumentum quam dies
quadraginta praetereant. hoc autem tempus eſt quo diuulſa vel fracta ſolidantur.

XLVIII. PLERVMQVE in genibus, vel articulis aut phlegmon [a] oritur,
aut marmora [b], aut mallones [c]. Quae vitia ex malo humore generantur, et paſſio-
nem cum deformitate tumoris oſtendunt: ſed iſta diſtantia eſt, quod phlegmon [a] tu-
ber [d] eſt molle, marmor duritiam oſtendit ex nomine, mallo inflatus tuber eſt ſine
dolore. quibus recentibus poteſt facilius ſubueniri. Primo [e] lanam ſuccidam ex 2
oleo et aceto induces, contra aquam frigidam et currentem animal conſtitues. poſt [f]
ſine ferro hac ratione curabis. Sinapis et ſalis Alexandrini ℈ 4, aceti cyathos 2,
axungiae veteris ſelibram, ſimul conteres et induces, poſt diem tertium ſoluis. Si 3
aperturam fecerit, ſpongiam cum aceto et laſere imponis, vulnera ſtyptico curabis.
Praeterea locum, quem curare volueris, inducto pſilothro [g] decaluas, Radicem fili-
cis et eruum et ficus aphros [h] contundes in pila et induces in panno, per triduum
ligatum patieris manere. Alii [i] radicem filicis et eruum [l] cum axungia veteri et 4
aceto acerrimo putant oportere miſceri. Item [m] cineris quoque de foco vncias 3,
calcis viuae vncias 6, vino ſubigito ad craſſitudinem oxymellis, et antequam obdu-
reſcant, tubercula obline. Quod ſi aſſidue in recenti feceris, paſſionis moleſtia ſic- 5
cabitur: Si vetuſtiora ſint, punctis ſubtiliter inurantur, ne vi et igne vitientur. Ta-
lis quoque compoſitio ſpargere phlegmon [n] aſſeritur. Rhododaphnes [o] vncias 3,
bituminis, nitri ana vncias 3, axungiae veteris colatae vncias 3. Plerique dixerunt 6
cauterio cuprino candenti duobus punctis debere perrumpi [p], et phlegmon effundi,
licinio [q] quoque intorto cum axungia, et aceto, et oleo loca, de quibus muſcus [r]
eiectus fuerit, ſatiare [s]: per foramina etiam vſtionis lemniſcum trahi debere, vt
quidquid humoris eſt, egeratur. Poſt haec cataplaſma et foenugraeco et vino [t] con- 7
fectum inducis, cum [u] vſta ceciderint et tumor reſederit, lemniſcum [x] eximis, trau-
matico curabis, ad vltimum cauſticum inducis. Alii ſagitta pertuſo corio phle-
gmon effundunt, et lanam madidam cum aceto et laſare [y] plagis inſerunt; ſic ſpon-
giam cum puſca acri et laſare ſupra vulnus imponunt: tertia die ſoluunt, lanam exi-
munt,

g) vinum et oleum intelligo, faſciis infundendum. h) faſcias, quas *expleta curatione*, h. e. inſpectione pedis, purgatione, denuo *ligabis*. i) *vrtice S. M.* l) vid. Colum. 7, 5, 18. m) pro reliquis huius capitis *S. M. hoc facies per dies quadraginta, et ſic ſolidatur.* [C. XLVIII.] a) *phlegmone* verum eſt: librarius putauit, hanc ſolius ablatiui terminationem eſſe. b) *marmoreum S.* c) *mallon S. M.* d) *tumor eſt mollis, marmor oſtendit mallon inflatum S. M.* e) *ſ.* 2 et 3. om. *S. M.* f) Conf. Hippiatr. 1, 52. *p.* 62, *a*. Ruell. vbi eadem. g) *plilotro* editi. Nobiſcum ratio; eſt enim ψιλωθρον, et Morgag. *IV*, 23. h) Leg. *Afras.* i) *Tolle S. M.* l) *herbam* pro *herbum S. M.* m) *Item — vitientur* om. *S. M.* n) pro *phlegmonen* diſcutere et diſſipare. o) ſic *S. M. Rhododanes F.* et *S.* p) ita repoſui pro *praerumpi.* q) *licineo* editum. conieceram *lineo:* ſed in viam me reduxit Morgag. *IV*, 23. Vid. Ind. *licin.* r) *mucus* coni. Morg. l. c. quod et nobis in mentem venit. s) *ſanari S. M.* t) *lino S. M.* u) *combuſtio donec ceciderit S. M.* x) *linies cum removes S. M.* priora duo verba corrupta ex *lemniſcum*, tertium Synonymum. Reliqua huius cap. om. *S. M.* y) pro *laſere* hic et ſaepius.

z) *habuer.*

9 munt, et tetrapharmaco curant quinque diebus vel ſeptem. Si vero marmor ha-
buerit [z], ex quo validius claudicet, et vix fleɛtat articulos, inurendus eſt leuiter.
Cui poſt feruntam [a] malagma [b], quae cupreſſina appellatur, oportet imponi. ex qua
10 curatione ſanitas redditur, et [c] deformitas permanet. Si autem mallon in genibus
vel articulis excreuerit, continuo curam adhiberi oportet, ne negleɛta paſſione de-
11 formitatem tumor augeat, vel obduratione diuturna conuertatur in marmor. Ape-
ries in pedibus ſiue genibus dextra ac ſiniſtra vel ferro vel cauterio cuprino, ſicut
ſuperius declaratum eſt. lemniſcum traiicies cum aceto, et ſale, et oleo, vt ſupra.
cataplaſma imponis, donec feruor deſinat et ſaniem faciat. Poſt purgatis vitiis, le-
mniſcos eximis, et traumaticum imponis, et ternis diebus interpoſitis ſolues, et me-
dicamentum renouabis, donec ſanetur.

XLIX. SI aquatilia in articulis vel in gambis fuerint, frigido ferro omnino
non ſunt tangenda, ne abundantia humoris iumento diſcrimen importet. Sed vten-
dum eſt ſcarificatione ſubtili, et detraɛtione ſanguinis, poſt quae lauis [a] validiſſimis,
tam cum aceto quam cum optimo ſale tunſo, et oleo, vel axungia. per dies quin-
2 que conliganda ſunt loca. Si tardius haec cura profecerit, vtendum eſt feruentiſ-
ſimo cauſtico vt faciat vſtiones. Alia [b] quoque ratione ſanantur, ſi fletam [c] qua tri-
ɛtores vtuntur, et ſalem pro dimidia parte commiſceas, lanamque ſuccidam ex aceto
alliges, poſt diem tertium ſoluturus. Si aperturam fecerit farinam hordeaceam ex
melle coɛtam cum lini ſemine et foenigraeco inducis, ad vltimum malagma crudum
3 impones. Praeterea atramentum ſutorium [d], gallulas minutas, et alumen aequis
ponderibus tunſum cum axungia miſcebis, addito puluere mali granati, nitro, et
aceto: quae in commune decoɛta, vitium, ſi adiungatur [e], emendat. Ficus ſiccae
cum ſinapi contuſae mixto aceto imponuntur. Poſt diem tertium ſoluto medica-
mento, ſi tardius profecerit, eadem cura renouatur. Cum melius habere coeperit,
4 alliccem [f] impone articulis. Alii opoponacem cum farina hordeacea coɛtum in
modum cataplaſmatis imponunt. Nonnulli fabam fraɛtam in aqua decoquunt, et
mixto melle deterunt, et in panno inducentes curant. Ad vltimum malagma cupreſ-
ſinum imponunt. Plures calcem viuam et cineres ex melle et vino commiſcent, et
5 ozaenis frequenter imponunt. Ad vltimum cauſtico vtuntur. Quae genera cura-
rum et poſterioribus pedibus adhibenda veterum cenſet auɛtoritas. Vſus inuenit, ad-
dito ſale et aceto ciliciis [g] ozaenas defricare, donec cruor aut tumor emanet. Quae
obſeruatio etiamſi non perſanauerit, ſequentes tamen adiuuat curas.

L. INTERDVM reumatici iumentorum, interdum ventoſi ſunt pedes: quae vitia nunquam tangenda ſunt ferro, ſed exſiccanda per malagmas vel cauſticum, et aliquando vrenda leuiter per venas, vt cauteriis [a] meatus, qui humorem ſuſcipiunt anguſtentur, et conſtringantur, vt [b] pro tempore afferant medicinam. Quia in [c] totum, etiamſi interciſae et aduſtae ſunt venae, non poterit talis cauſa ſanari.

LI. IM-

z) *habuer.* om. *S.* a) vid. ad 2, 42, 2. b) Forte *malagmam?* c) Forte *at?* [C. XLIX.] a) pro *lauas*, vt 2, 44, 2. Sed *lanis calidiſſimis S. M.* b) reliqua cap. om. *S. M.* c) quae ſit *ſleta*, qui *triɛtores?* nec inuenio, neque comminiſcor. d) *ſcriptorium* in hac re commendat Eumelus Hipp. 2 p. 113, *a.* Ruell. e) debebat *adiungantur, emendant.* f) *allicem S.* an *halecem? Salſamentum detraɛtis ſpinis ac pelle* in ozaena commendat Eumelus *l. c. Halecula* in ſimili remedio Colum. 6, 8, 2. *Vetus ſalſamentum* noſtro 3, 4, 16. g) *panno pilis vel ſetis texto* Ruell. Hippiatr. *p.* 213. *a.* [C. L.] a) *cauterii F. S.* nobiſcum *S. M.* b) (*meatus*) inſ. *S.* c) *ſi in totum et intenſae et aduerſae S. M.*

[C. LII.]

LI. IMPETIGINES quoque in articulis vel genibus inter neruos commiſſuralibus locis aliquando naſcuntur, et fit vulnus ſimile rhagadio, et non facile ſanatur, niſi ſtalticis vel ſtypticis rebus, non ſine alligatura, vel interdum aduſtione, curetur. Malagmas quoque conuenientes oportet imponi.

LII. VLIGINES [a] etiam in pedibus, cruribus, vnguibusque vel ſub armis
aliquando generantur, quas quidam dulcedines vocant, habent ſimilitudinem ſca-
biei. Quae cum ſe diffuderint, pedes exulcerant ad ſimilitudinem leprae, et vr-
gente prurigine animalia ſibi partes illas corrodunt vel alternis pedibus confricando
vulnerant. Quod vitium a [b] crudo vel putrido humore conſueuit generari, et idem 2
curatur detractione ſanguinis, vnctionibus, et purgationibus ventris. ſi radix cucu-
meris ſiluatici cum nitri puluere miſceatur infuſa per fauces, humores peſſimos
purgat.

LIII. PODAGRA vero nonnunquam ſolet occupare iumenta, cum hominum
vitium tranſit in pecudes: cuius paſſionis haec ſunt ſigna. nec ſtare poteſt nec am-
bulare, ſed ſi cogatur, claudicat, et ſaepe ſe proiiciet, ſicut indigeſta ex hordeo ani-
malia faciunt, quae [a] propter dolorem non coquunt cibum. et ideo fit horridum, 2
et corpus eius calebit, venae etiam extabunt, natura ſubmiſſa erit, in pedibus ſter-
cus haerebit propter nimium eorum calorem, ſicut ſubtritis ſolet euenire. Cui prode- 3
rit ſi non ſinatur accumbere, ſed minutim deambulare et loco ſicco, donec ſudet,
multorum manibus confricandum eſt, vt vehementius ſudet. ſanguinem ei detra-
hes a capite a ſuperioribus venis, ſed non multum. ſequenti die de poſterioribus lo-
cis detrahes ſupra talos. tertio de gambis, vel de ſub ipſis dolorum locis. Memi- 4
neris ſemper parum oportere detrahere. Aquam calidam dabis in potu, in qua ad-
iicies puluerem nitri, et triticeam farinam, pollinem [b] quoque thuris acetabulum
plenum in vino maceratum infundis, et triduo per nares ſingulas cotylas. betas 5
etiam excoques, et aquam earum ad tres cyathos ſuffundes, et exercebis eum ſingu-
lis diebus. ventrem quoque eidem expurgabis vt auferatur humor peſſimus, qui de-
ſcendit in venas. Hoc genus purgationis adhibebis: thymi acetabulum plenum in 6
vino veteri dulci macerabis, et ſingulas cotylas per nares eidem infundis, foenum vi-
ride adponis. quod ſi defuerit, ſiccum nitro aſperſum dabis. Si nihil profecerit,
caſtretur, et vitio carebit. nam podagra raro vexat eunuchos.

LIV. ORTHOCOLA [a] etiam iumenta vel ſtilloſa dicuntur, quae contractio-
nem neruorum patiuntur in pedibus, et de capitibus vngularum calcant, et ſunt ri-
gidi [b] articuli, plenas vngulas in terram ponere non poſſunt. Quod vitium naſci- 2
tur ex enormitate onerum et labore confragoſarum viarum. ſed hac ratione curan-
tur: ſanguinem ei de ſub cirro vel de coronis detrahes, vngulas bene compones,
pollinem ex hordeo et reſina cum axungia decoques, et ter [c] in die perunges. te-
pida quoque, in qua verbena decocta fuerit, confouebis, et tota eius crura acopo per-
fricabis. Poſt [d] dies quinque cataplaſmabis eum ex polline hordei et lini ſemine et 3
foenigraeco aequis partibus ex vino decoctis [e]: cataplaſma imponis in omnibus cru-
ribus

[C. LII.] a) *vrigines* Meurſ. Crit. Arnob. *p.* 175. recte. b) *acritudo humorum conſueuit generare, et ideo curantur S. M.* [C. LIII.] a) Forte leg. *quia — coquit.* b) reliqua cap. om. *S. M.* [C. LIV.] a) *articuloſa S. M.* b) *rigidis articulis, et planas S. M.* c) *lautum die S. M.* d) reliqua om. *S. M.* e) haec eſt ipſa *ome lyſis ſ.* ὠμὴ λύσις de qua vid. Ind.

ribus ante acopo perunctis ab articulis [f] vſque ad genua: quae loca lanis ſuccidis
4 munies et faſciabis, et ter in die paulatim incedere facies. Si hoc non profecerit
malagmam hanc articulis [f] eius imponis. Armeniaci [g], galbani, opoponacis, medul-
lae ceruinae lib. 2, reſinae terbentinae [h] vncias 2, apochymatis [i] libram, reſinae
frixae libram S. oleum vetus quod ſufficiat, lento igne decoques et colabis, impo-
nes in alutam [k] per dies plurimos omnibus pedibus, donec ſani ſunt. Sed neceſſa-
5 ria feſtinatio eſt, quia ſic ſolent remanere ſi tardius cura praeſtetur [l]. Alii vero vren-
dos cenſent paulatim in articulis, ſed raro etiam prodeſt iſta medicina.

LV. ANIMALIVM vngulae aſperitate ac longitudine itinerum deteruntur
et impediunt inceſſum. Ex tortura [a] quoque, ſi in aſpero vel lapidoſo itinere iu-
menta coguntur ad curſum, indignationes oriuntur. Poſtremo etiam ſi nulla cauſa
2 praeceſſerit, otioſa in ſtabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. Opor-
tet [b] autem ſolum vngulae celeriter aperiri, vt per inferiores partes apoſtema dige-
ratur, ne eruptionem ſuper coronulas faciant [c], et difficile ac tardius cura [d] proce-
3 dat. Cuius haec ſunt ſigna: Pedem priorem [e] planum ponet, quod ſi ſuſpendere
videris greſſum, vt diligentius intelligas cauſam, vngulam ſubradis, et locum quem
videris nigriorem, digito pulſabis, ſi ceſſerit in dolore, et maturum fuerit, ape-
4 ries, et ſaniem emittis. pendiginem circumcides ad viuum. ex oleo roſeo, et aceto
et ſale cum ſtercore ipſius linteola imponis, animal calceabis [f], tertio die ſoluis. ſi
5 caro excreſcit gramen decoques cum oleo et impones. Si videris carnem ipſam ni-
greſcere, inſpicies ne aliquam fracturam habeat, neque [g] clauum aut lapidem acu-
tum, aut ſpinam. propter quod fomentis et reſina vtaris, vt poſſit educi. Cum pu-
6 rum videris vulnus, traumaticum impone. Poſt quod adiicies fuliginem ſiccam.
Cum autem compleueris curam, reſinam remiſſam [h] et ſulphur imponito. Quod [i]
ſi adhuc in alto apoſtema fuerit, hordeum vel fabam in aqua decoques, et exinde
7 fomentabis, vt exinde ad maturitatem poſſit adduci. Subtritos pedes fomentabis
aqua calida, axungiaque veteri perunges. deinde teſta [l] candenti decoquis, oleo poſt
8 et ſulphure pariter contrito lamina [m] candente leuiter vres per triduum. Si vero
contuderit, ſanguinem de corona emittes, et calida fomentabis, axungia veteri
perunges, ouinum quoque ſtercus cum aceto permiſcebis, et imponis: quamuis alii
caprinum efficacius credant.

LVI. SI iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, ſcias totum ſolum, hoc [a] eſt aſſem. hac ratione tollendum. vngulam ſubradis, deinde inter commiſſuram calcis et aſſis in circuitu incidis, ſubleuabis a parte priore et ſolum calcis retroverſus expelles, vbicunque pulmunculus fuerit, radis ad viuum, et adiicies lanamentum [b] ex oleo, et aceto, et ſale, et ſtercore ipſius [imponas [c]] et calceas, tertia die

f) Ita repoſuimus pro vulgato *auriculis* et ratione ducti, et ſ. 5. g) *Ammoniaci* marg. I. A. Fab. h) pro *terebinth.* i) ſic marg. I. A. Fabricii pro *apocimatis* vid. Ind. k) forte *aluta.* l) *praeſtitur* ſph. vtriusque edit. [C. LV.] a) *contuſione S. M.* b) *oportet — procedat* om. *S. M.* c) Legendum videtur *faciat.* d) *cura* om. *S.* e) Quid ſi, *pedem priorem non plenum?* Conf. 2, 54, 1 et intellige *priorem pedem*, partem priorem vel anteriorem pedis cuiuscunque: cui cum ſoli innititur, *ſuſpendit greſſum.* f) *canciabis* S. *M.* *calciabis F. S.* g) *aut S. M.* ſed reſpondet ἢ *neque* τῷ *ne* interroganti. h) *tenuiſſimam* S. M. male. i) *quod — fuerit* om. S. M. l) Hippiatr. 2, 102 feruentibus teſtis animal cogitur inſiſtere. m) Sic repoſui pro *lana*, quae hic nulla eſt. Conf. 3, 4, 28 *it.* 3, 4, 8. Ita *ferro candenti* 3, 4, 11. [C. LVI.] a) *hoc cum hac* S. M. b) *linimentum* S. forte *linamentum.* Sed neque *lanamentum* damnauerim. c) *imponas* redundare videtur. d) *ferru-*

die ſoluis et tollis. poſt hoc fomentabis [d]: farinam hordeaceam, reſinam, et acetum 2
decoques, per triduum impones; hoc enim medicamento etiam fracturam curabis,
ſi frequenter apponas. poſt etiam traumaticum cum liniamento [e] impone, et cum
corpus fecerit, corium mali granati et bitumen Iudaicum ex aceto decoques et im-
pones triduo, et cum ſolueris, iterum impone, donec obdureſcat in cornu [f].

LVII. SI exungulauerit iumentum, cura difficilis, ſed profutura, ſi non
egebit induſtria, papyrum candelarum purgatam, ſubtiliter carpis, intingis in oui
crudi albumento circa nudatum pedem in circuitum pones, panno et faſciolo ſuper-
ligabis, poſt diem tertium ſoluis, fomentabis farina frumentacea, reſina, aceto et
melle pariter decoctis, interdum, lomentum [a] pro farina mittis. Si vulnus non 2
erit purum, vino tepido lauabis, liniamenta [b] cum melle impone: cum purgaue-
rit [c] traumatico vteris. Cum autem duxerit cicatricem corium fabae [d] cum pelle
ceruina combures, ex melle temperabis, addito puluere bituminis Iudaici et mali
granati, cum aceto: alternis diebus medicamentum renouabis, donec cornu vngu-
lam faciat. Ad vltimum ſparteam [e] veterem contundes, ex aceto in olla noua de- 3
coques, ex quo vngulam obdureſcentem obuolues, et ad plenam reuocas ſanita-
tem. Si ſuffuſiones pedes patiantur, ficus ſiccas cum ſale pro aequa parte con-
tunde [f] et vngulis impone.

LVIII. ANIMALIBVS exiguae [a] vngulae creſcunt, vel attritae reparan-
tur, ſi allii capita 7, rutae [b] manipulos 3, aluminis tunſi et cribrati vncias 7, axun-
giae veteris pondera 2, ſtercoris aſinini plenam manum commiſceas ac decoques et
vtaris. Prudentius conſilium eſt pedum tueri ſanitatem, quam paſſionem curare.
Corroborantur autem vngulae, ſi iumenta mundiſſime ſine [c] ſtercore vel humore
ſtabulentur, et roboreis pontibus [d] conſternantur. Articuli quoque vel ſuffragines
poſt iter calido [e] foueantur vino. Naturaliter autem molles vngulae ſolidantur, ſi 2
hederae ſeminis duas partes et aluminis rotundi vnam partem pariter contundas, et
calceatis [f] pedibus per multos dies inducas. Item ſubtritis pedibus prodeſt, picis
liquidae ſelibram, aceti heminam, ſalis libram, hederae foliis quantum ſufficit pari-
ter contundis, et laboranti quotidie pedes perunges. Molliſſimae vngulae hoc vno 3
medicamine, quo potentius nihil eſt, aſſolent indurari. lacertum viuum viridem in
ollam nouam mittis, adiicies olei veteris libram 1, aluminis [g] Iudaici ſelibram, ce-
rae libram, abſinthii tunſi ſelibram, et decoques cum lacerto. Cum fuerit reſolu- 4
tum, calentia vniuerſa colabis, abiectisque oſſibus et purgamentis, liquatum medi-
camen in ollam remittes, et cum vngues indurare volueris, vngulam ſubradis, et
factum vnguentum in cannam viridem mittes, adhibitis carbonibus prope feruens,
per cannam inſtillas vngulis: prouiſurus ne coronam tangas aut ranulas [h], ſi [i] his
exceptis, in ſolo et in circuitu ſolidaturus vngulam confricabis. Memineris autem 5
vngulas

d) *ferruminabis* S. *M.* e) videtur eadem hic vox requiri, de qua ad no. *b.* f) *corium* S. M. male. vid. 2, 57, 2. [C. LVII.] a) *Iumentum* F. *ſtercus* S. M. quod recte reiicit Rhodius Lex. Scribo. h. v. b) vid. ad *c.* 56, 1 no. *b.* c) vid. 2, 60, 2. d) *foue cum melle quod vino coniungis, et* S. M. e) *ſparciam* editi. cauſam noſtram agat Morgag. *IV*, 9. f) editi *contonde.* vid. Morg. *IV*, 4. [C. LVIII.] a) h. e. nimis paruae. b) *ruti F.* Sph. c) *ſine* om. S. male. d) forte *pontilibus.* Vid. Ind. h. v. e) *calida fou. et vino* S. M. f) *calciatis* edd. g) forte *bituminis.* h) *ramulas, quae excreſcendo renouantur* S. M. i) forte *ſed.*

vngulas excreſcendo renouari, et ideo interpoſitis diebus [l] vel ſingulis menſibus talis cura non deerit, per quam naturae emendatur infirmitas.

LIX. ANIMALIVM dorſa vt laboris plurimum ſentiunt, ita diligentius ſunt curanda [a]. Exceptis enim his, qui deputati ſunt circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo praeſtat officium. Vnde laudabilior induſtria eſt, quae incolumitatem tuetur, quam quae cupit laeſa curari [b].
2 Nam diligentia defendit a vitio, ſi centones vel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur, et lota [c], atque ad tempus diligenter excuſſa, ne aliquid ſordidum [d] aut aſperitatis inhaereat quod ſub pondere inulceret [e] pellem. tunc [f] ſagma-
3 rum vel ſellarum menſura conueniens, et apta qualitas debet adhiberi. Si enim iſta minora fuerint vel maiora, anguſtiora, vel vltra modum lata, vel quae non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim colliſiones, ſuppurationes, apoſtemataque naſcuntur, cum nimis locis inaequalibus premitur pondere, vel diſcentes [g] tracturam mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorum [h] quoque pondere, etiamſi in ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, et ideo temperanda eſt menſura ne inferat vulnus.

LX. QVOD ſi dorſum ſedentis iniuria tumere iam coeperit, in recenti ſtatim mallonem ceparum id eſt calamos [a] ſiccos, vnde faſces dependent [b], in aquam [c] feruentiſſimam mittis, et aliquamdiu maceratum, calidum ſuper tumorem impones, faſcia conſtringes vel cordiſcum ſuperimpones, vna quoque nocte manere patieris.
2 abſque ſuppuratione palpabitur [d] tumor. Quod ſi clauum fecerit, farinam hordeaceam cum foliis caulium contundis pariter et tepidam impones. Cinerem quoque cum oleo miſcebis, et inducis quam diu clauus cadat: cum ceciderit lipara [e] vtere cum minutiſſimis pannis, vel mel cum linteolis: cum vlcus purgauerit [f], Lycio [g] percurabis.

LXI. SI pulmunculus natus fuerit in dorſo, difficile eſt eum medicamentorum appoſitione [a] ſiccari: ſed ſi paruulus fuerit, cautere, et praecipue cuprino aperiendus eſt, vt ſanies quam collegerat [b], egeratur: tunc curandus eſt ſicut moris eſt vſta curari. ſed commodius eſt pulmunculum decuſſatim [c] ferro ſecare et eximere, ita vt pellem ad modum praecidas, ne cum cicatricem duxerit, inueniatur
2 epidermis [d]: oleum, acetum, et ſalem continuo addis in plagam, et ne nimius ſanguis erumpat, ſtercus ipſius vulneri ſuperponis et colligabis, die tertio [e] folia caulium tunſa cum oleo, et aceto imponuntur per dies quinque. Cum iam ducere cicatricem coeperit, Lycio [f] curabitur.

LXII. SI vero fecerit vulnus, indulgebis otium, vt diligentius [a] curetur, et recepta ſanitas confirmetur induciis, nec imponendus eſt labor qui reſcindat adhuc

l) an deeſt numerus? [C. LIX.] a) *ſcrutanda S. M.* b) *curare S. M.* c) *lata S. M.* d) forte *ſordium.* e) *exuiceret S. M.* f) forte *tum.* g) Hoc quidem monſtrum eſt: *vel diſcindens fractus incurrit S M.* Quid ſi *vel diſtendens farctura inuritur. Farcturam* intelligo *centones, ſaga*, quibus efficitur vt aequaliter incumbat et molliter ſella vel clitellae. h) forte *ipſo*, vel *ipſorum ponderum.* [C. LX.] a) *calernos S. M.* b) *rependent S. M.* c) *quam S.* ſph. d) h. e. palpando tumore intelliges ex patientia animalis, ſuppurationem non adeſſe. e) *lyppara F. lyppa S. M.* f) *purgaueris S. M.* Sed videtur intranſitiue poni etiam 2, 57, 2. g) *licio* edd. [C. LXI.] a) (*curare vel*) inſ. *S.* b) *colligerat* edd. c) *denſatum S. M.* d) *epidarmus F. epideriderinus S. M.* e) *poſtero S. M.* f) *licio* edd. [C. LXII.] a) *et* inſ. *S.*

b) *omne*

huc teneras cicatrices. Sanatur autem [b] vlcus si gallas Syriacas combustas cum melle superimponas. Pulueres quoque corticum pini et flos [c] calcis viuae aequo pondere miscebis, et vulneribus inspergis. Pilulas quoque cypressi tunsas, et 2
cribratas, et cortices quercus tritos et in puluerem redactos mittis. Praeterea ossa sepiarum et testas etiam ostrearum in puluerem rediges, et aerei quoque vasis fuliginem pariter miscebis, quae bene tunsa si frequenter asperseris, siccatum vulnus ducet celerius cicatricem.

LXIII. QVOD si pili tardius crescunt, viuam testudinem supra sarmenta combures, et cineres eius in nouum cacabum mittes, additis vnciis 3 aluminis crudi, medullae [a] ceruinae quod sufficit, et [b] vino infuso decoques, et diebus plurimis imponis. reuocare pilos creditur. Puluis de fabis [c] combustis vel de lupinis crudis, vel de foliis fici [d] combustis, seuo [e] commixtus superponitur [f] assidue. Quod si nulla praecedente causa decidunt [g] pili, spicam [h] nardi, et vuas passas pariter tundes et ex [i] aceto decoques, calidumque medicamentum glabro [k] corpori impones.

LXIV. SI album pilum nigrescere cupias, atramenti sutoricii [a] scrupulos 7, rhododaphnes [b] succum scrupulos 4, sebi caprini quod sufficit, pariter temperabis et vteris.

LXV. SI e diuerso albos [a] pilos facere volueris, cucumeris siluestris radicum [b] libram vnam, nitri scrupulos [c] 12, in pulueres [d] cogis [e], heminam [f] mellis adiicies, quibus permixtis [g] vteris.

b) *omne S. M.* c) Leg. *florem* vel *flores.* [C. LXIII.] a) *etiam* inf. *C.* b) *ex C.* c) *faba combusta C.* d) *ficuum C.* e) *vino F. M. si vino C.* f) *superponatur C.* g) *decidant C.* h) *spicanardi, vuas F. S.* nobiscum *C.* i) *ex* om. *C.* k) *clauorum C.* [C. LXIV.] V. Hippiatr. Ruell. 2, 55, *p.* 64, *b.* a) *sutorii C. veteris drachmam* 1 *S. M.* b) *odolaphinis F. S. rhododaphnis S. M. rododafnnis C.* nobiscum Hipp. l. c. c) *succi drachmas III S. M.* d) *cepi cparini F. sepi S. sibi C.* Hippiat. l. c. *adipis caprini; quod ad ea cogenda satis sit.* [C. LXV.] a) *album pilum C.* b) *radicem C.* c) *scrip. C.* recte. d) *puluerem C.* e) *coges C.* f) *emin. C.* g) *mixtis C.*

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLO MEDICINAE
LIBER TERTIVS.

PROLOGVS[a].

MVLO MEDICINAE me[b] commentarios ordinante[c], ciuium, atque amico-
rum frequens querela, accepti[d] operis continuationem ſuſpendit, deflentium
aegritudines, morteſque clamoſiſſimas[e] boum, cum magnopere peterent publi-
candum, ſi quid pro ſalute tam commodorum animalium ſcriptum reperiretur in
2 libris. Cedens itaque familiarium honeſtiſſimae voluntati, ex diuerſis auctoribus
enucleata collegi, pedeſtrique ſermone in libellum contuli. Cuius erit praecipua
3 felicitas, ſi eum nec ſcholaſticus faſtidiat, et bubulcus intelligat. Maximo[f] autem
incitamento mihi fuit ipſorum boum vtilitas et gratia, ſine quibus nec terra excoli,
nec humanum genus ſuſtentari vllatenus poterunt. Cuncta igitur legumina ſiue
frumenta bobus merito aratriſque debentur: vinearum ipſarum vſus periret niſi eo-
4 rum adminiculis ſubuehendis carpenta ſudarent. Quid de diuerſorum onerum
comparatione[g] referamus, dum inter mobilia et quidquid grauius eſt, abſque ve-
hiculis pene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſaeque cohortales
aues ex[h] eorum capiunt labore ſubſtantiam. Vnde enim equis hordeum, vnde
cibum canibus, vnde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur
5 boum labore frumenta? Et ne longum faciam bobus debent alimenta, quidquid ali
poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephan-
6 torum licet exiguus vſus eſt: nulla poteſt natio eſſe ſine bobus. Poſtremo vt ad
prouidentiſſimorum virorum ſcripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, Iuſti-
tiam[i] iumentorum caede violenta[k] derelictis terris ad ſiderum remeaſſe con-
ſor-

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[LIB. III. Prolog.]

a) *Haec praefatio cum quatuor ſequentibus capitibus, quae de bobus agunt, conſtituunt librum IV Digeſtorum mulo medicinae in Mſ. Codice Corbeienſi, in quo tamen et praefatio, et tria capita cum parte quarti deſunt. Sed id quod dixi et ex iis quae ſuperſunt, et ex catalogo capitum, qui libro praemittitur, collegimus. Notandum autem eſt, quae hic in quatuor capita, in codice illo Corbeienſi in quadraginta quatuor capitula diuidi.* Haec adſcripta exemplo I. A. Fabricii. Quid de tota re videatur nobis, in praefatione dicimus. Diuiſionem capitum ſemel publicatam retinuimus. Sed vt laudari commodius poſſint, quae ſequuntur poſt hanc de bubus tractationem capitibus *IV* comprehenſam, capita proxima laudamus ita *Veg.* 3, 2 *b.* 3, 3 *b.* 3, 4 *b.* b) *me* om. *S. M.* c) *ordinanti S. M.* d) forte *incepti* aut *occepti* adeo. e) *damnoſiſſimas boum pro magnopere ſupplicantium S. M.* ſuſpicabar *calamitoſiſſ.* f) om. hinc ad *ſ.* 6 *S. M.* g) quid ſi *comportatione?* vid. Morgag. *IV*, 24. h) *et F.* i) vid. Morgag. l. cit. Reſpicit nimirum Arati Phaen. 132 *ſq.* Sed cauſae ſeruit, et παρατραγῳδεῖ, cum manſiſſe dicit *Iuſtitiam* dum homicidia fierent. Verum eſt, praeceſſit de homicidiis apud poëtam; ſed verba ſunt, vaticinantis Δίκης

v. 125

ſortem [l]. Quid poteſt laudabilius reperiri quam vt nomen [m] aequiſſimum, boum
fugaretur interitu? quod dum homicidia fierent permanebat in terris [n]. Dupli- 7
cem igitur ſolicitudinem oportet impendi, vt ſanitas incorrupta maneat, et aegri-
tudo, quae ex caſu vel negligentia ſiue labore contracta eſt, competentis medici-
nae curetur ratione.

CAPVT I.

Vt longaeui et ſani ſint boues, bubulcum conuenit prouidere [a] vel dominum, qua-
tenus frigoribus calidiſſimo [b] cubili muniantur, et ſi fieri poteſt, ſemper foco
vicini ſint boues. Quodam [c] enim beneficio naturali eiuſmodi animalibus ſemper 2
ignis commodum [d] eſt, ſiue quod inutilis et peſtifer humor exudat, ſiue conceptum
ex paſtu vel opere frigus expellitur, ſiue in [e] flammarum halitu interna [f] curantur.
Praeſepium oportet extructum eſſe diligenter, ne quid pabuli inter pedes anima- 3
lium pereat. Bouile autem loco ſicco [g] ſtatuendum eſt, aſſidueque mundandum
eſt, ita quod [h] quotidie pabulum ad edendum inutile ſubſternatur, vt boues ſic-
cius et mollius cubent. Par [i] quoque ſtudium eſt, cum boues reuocantur ex opere, 4
vt colla eorum ex vino tepido perfundantur, et diutiſſime perfricentur [l]. Cum 5
vero de via vel paſtu redeunt lutulenti [m], adhibita, priuſquam deducantur [n] ad
bouile, aqua diluendi pedes, ne inhaerentes corpori ſordes vlcera generent, vel
vngulas faciant molliores, vel certe moleſtiam manducantibus, vel inquietudinem
afferant dormituris. Sed [o] hieme omni ſolertia frigus eſt prohibendum, velut [p] 6
aeſtiuis menſibus pura aura quaerenda. Per diem igitur ſub [q] vmbra, per noctem
ſub diuo boues ſtare conuenit. Non enim pauciores ſi aeſtuauerint, quam ſi alſe- 7
rint, colligunt morbos. Praeterea vnum ouum crudum cum hemina ſalis, et ſex-
tarium vini per ſingula capita ſeptimo [r] diffundi percommodum eſt. Iuuat etiam 8
ſi [s] allium tunſum hircino miſceas ſeuo [t], herbam quoque verbenam additam dete-
ras, rutam herbam, etiam [u] pollinem inungas [x], et cum vino per os digeras. Ca- 9
vendum praecipue eſt ne aut curſu nimio, aut longo itinere fatigentur, vel [y] vllis
grauioribus certe oneribus affligantur. nimiam enim laſſitudinem ſequitur aegritu-
do, et omne animal eſt [z] debile, ſi rumpitur. Aquam quidem iſtius generis ani- 10
mal non requirit nitidiſſimam, nec vſque adeo laeſerit, ſi ſordidam biberit. Sed [a]
tamen bubulci diligentius [b] eſt procurare [c] vt mundam ſemper et optimam bibant.
Maxime autem ſtudendum eſt vt competentibus redundantibusque [d] ſaturi ſemper 11
habeantur et pingues. Omnis enim aegritudo exordium ſumit ex macie. Exhau-
ſtum [e] animal celerius labor frangit, aeſtus vexat, frigus penetrat. Non ſolum 12
enim

v. 125 Καὶ δή πυ πόλεμοι καὶ δὴ καὶ ἀνάρσιον αἷμα Ἔσσεται — Tum ſequuntur ea quae euenerint, Χαλκείη γενεὴ προτέρων ὀλοώτεροι ἄνδρες Οἳ πρῶτοι κακόεργον ἐχαλκεύσαντο μάχαιραν Εἰνοδίην, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων Καὶ τότε μισήσασα Δίκη κείνων γένος ἀνδρῶν Ἔπτατ' κ. τ. λ. Vid. Schoettg. ad Varr. 2, 5, 4. add. Cic. de nat. Deor. 2, 63 et quos laudat Broukh. ad Tib. 2, 1, 8. k) forte *violatam.* l) *conſortium* coni. *Morg. l. c.* m) *Numen* coni. *Morg. l. c.* n) vid. no. *i.* [CAP. I.] a) *praeuidere S. M.* b) *calidiſſimum cubile muniatur S. M.* c) *Quod S. M.* d) *accommodatus atque vtilis eſt, vt peſtifer humor recedat, et frigus excellatur S.* e) *et S. M.* f) *interiora curentur S. M.* g) *calido S. M.* h) *vt S. M.* i) *Parum quoque faſtidium F. S.* nobiſcum *S. M.* l) *fricentur S. M.* m) *luculentia F. S.* nobiſcum *S. M.* n) *induc in ouile S. M.* o) *ſicut S. M.* p) *ita S. M.* q) *in S. M.* r) (*die*) inf. *S.* s) *ſi* om. *S.* t) *ſepo* hic et al. *F.* u) *erui S. M.* x) *teras S. M.* y) *vel grauioribus ſat. S. M.* z) *incipit S. M.* a) *eſt S. M.* b) *diligentiſſime S. M.* *diligentis* coni. Morg. *IV*, 25. c) *praecurare S.* d) *cibariis ſaturatos ſemper habeant S. M.* e) *Vacuum igitur S. M.*

f) *niſi*

enim aestiuis mensibus pascuum sufficit, vbi [f] frondes diuersi generis addantur, et [g] minuat varietas ipsa fastidium. Hieme [h] non tantum paleis, sed foeno quoque et
13 hordeo, et saepius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem vberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare voluerit, boum per inopiam pereuntium quam cariora sunt [i] pretia. Aduersum [k] boum morbos non minor adhibenda est diligentia quam equorum.

II. NAM equinum genus morbus qui appellatur malleus, diuerso genere passionum emigrans [a] per plures contagione [b] consumit, boues quoque idem morbus interficit[c], sed a diuersis diuerso nomine vocatur, quem plerumque vulgus appellat[d].
2 Hic morbus bouem si quando tentauerit, istis agnoscitur signis; erit pilo horridus et tristis stupentibus oculis, ceruice deiecta, saliuis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina rigidior, fastidium maximum, pauca[e] ruminatio.
3 Cui si inter initia subuenire tentaueris, discrimen euadet: si per negligentiam adhibeatur tardior
4 cura, vetustioris morbi non potest superari pernicies roborata [f]. Inter exordia igitur taedianti boui aduersus omnes morbos potio ista succurrerit: tres semis [g] vncias squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae populi [h] effossas et diligenter lotas contundes [i] in pila, et tria ex iis pondera, addito sextario salis, in vini septem
5 sextarios mittes, et per septem dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno aduersus omnes aegritudines desperatas boues stagnare [k] volueris, incipiente vere, id est ab idibus Februarii quindecim diebus continuis, hanc potionem dabis omnibus diebus, quae vsque adeo salutaris est, vt approbatum sit integro
6 anno boues sic curatos nullius morbi contagione tentari. Talis etiam compositio et morbis resistit, et vires animalium firmat: folii caprinis [l], folii mirti siluestris [m], folii [n] cypressi ana vncias tres [o] diligentissime deteres, infundes in congium aquae, et vna nocte sub diuo manere patieris, et inde [p] vnoquoque boue tepefacto per triduum singulos sextarios dabis. quae potio ad stagnanda animalia quater in anno fa-
7 cienda est vltimis temporibus veris, aestatis, autumni, et hiemis. Morbos aegritudinesque depellit. tres vncias baccarum lauri, gentianae, aristolochiae longae, myrrhae [q], betonicae diligentissime detere, et misce cum mero, ex quo trinas heminas
8 triduo iugiter iumento per os dabis. Spicae [r] quoque allii tritae, cum vino quoque per nares infusae purgant capita iumentorum. Oua cruda cum melle iumentorum faucibus inferuntur, atque ita [s] fastidium ac nausea discutitur. Expedit tamen salem pabulis misceri, marrubium quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere.
9 Thuris puluerem cum mero siue per nares inieceris, siue per os dederis, prodest. Nec minores medicinae bobus horum [t] copia subministrantur. Nam porros, rutam, apium, et herbam sabinae [u] si quis large deterat, et misceat vino, ternasque hemi-
10 nas praebeat ad potandum aegrotantibus subuenit. Plurimique caulem vitis albae concisam

f) *nisi S. M.* recte. g) *et — fastidium* om. *S. M.* h) (*autem*) ins. *S.* i) forte *sint.* k) caput secundum ita incipit, *Contra morbos boum non minus adhibenda est diligentia, quam equorum S. M.* [C. II.] a) *migrando S. M.* b) *contagiones S. M. Si contagione* verum est, iunctim legendum *per-plures.* c) *consueuit interficere S. M.* d) (*achanum*) *S.* e) *parua S. M.* f) (*Potio contra omnes morbos boum*) ins. S. quod lemma fuit. g) *semis* om. *S. M.* h) *popinum F. S.* nobiscum *S. M.* et Morgag. ex *Veg.* 3, 75. i) reposui pro *contondes.* iussu etiam Morg. *l. c.* k) *praeseruare S. M.* alterum alterius glossa. l) *capparis S. M.* m) *ana vncias* III ins. *S.* n) *foliis S.* o) *sex S. M.* p) *ieiuno boui tepefactum S. M.* q) (*enulae*) ins. *S.* r) Conf. Colum. 6, 4, 2. s) *ita — discutitur* om. *S.* culpa typographi. t) conieceram *hortorum.* Sed *horti S. M.* u) *sauinae* edd.

x) Conf.

conciſam atque ſerpillum et ſquillae partem in aqua macerant, ternasque heminas
per triduum digerunt, quae potio ventrem purgat, vires quoque confirmat. Ad in- 11
terna autem curanda praecipue amurca [x] creditur ſalutaris, ſi tantundem aquae mi-
ſceas, et animal bibere conſueſcat. Sed quia licet ſitiat, potum faſtidiat [y] ignotum,
primo cibi aſperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad vltimum pro men-
ſura miſcetur, et vſque ad ſaturitatem ſitientibus datur. Quocunque autem tem- 12
pore, ſed maxime aeſtate, ſi boues concitentur ad curſum [z], aut aluus eorum ad
perniciem ſoluitur, aut febriculae commouentur. Natura enim pigrum, et labori
potius quam velocitati accommodum [a], vehementer laeditur ſi ad opus cogatur in-
ſuetum. Periculoſum quoque eſt, ſi ad praeſepia ſues aut gallinae peruenerint. 13
Nam bos cum gallinae fimum inter pabula ſumſerit, ſtatim nimio ventris dolore tor-
quetur, inflatusque [b] moritur: cui [c] hac ratione ſuccurri conuenit: Apii ſeminis
vncias 3, cimini [d] ſextarium [e] ſemis, et duas lib. mellis commiſces, et tepidum per
os infundes, ac tam diu ambulare compellis, et confricas manibus plurimorum, do-
nec ventrem potio moueat. Giſni quoque cum vino deterere, et per os dare cre- 14
ditur ſalutare remedium. Lixiuium quoque ex arbore vlmi, vel cuiuſcunque gene-
ris ligni cinerem, dummodo bene coctum [f], cum oleo miſcebis, et liquidum ac
tepidum diffundere per fauces, aduerſus ſtercus plurimum [g] prodeſt. Si autem por- 15
cinum ſtercus bos deuorauerit, ſtatim peſtilentiam contagionis ſolius [h] mallei ſuſti-
net morbi. Qui cum ſemel in gregem vel armentorum vel domitorum inceſſerit iu-
mentorum, ſtatim omnia animalia quae leuem ſuſpicionem [i] habuerunt, de poſſeſ-
ſione [k] tollenda ſunt, et diſtribuenda illis locis, vbi nullum pecus paſcitur, vt nec
ſibi inuicem, nec aliis noceant. nam paſcendo herbas inficiunt, bibendo fontes, ſta-
bulo [l] praeſepia: et [m] quamuis ſani boues, odore morbidorum afflante depereunt.
Vſque eo etiam mortua cadauera vltra fines villae proiicienda ſunt, et altiſſime ob-
ruenda ſunt ſub terris, ne forte ipſorum corporum interna ſanorum contingantur et
pereant. Vno [n] quidem vocabulo peſtilentia appellatur, ſed habet plurimas ſpe- 16
cies [o], quas enumerare non licet [vel [p] riget]: facilius ipſa principia a diligentibus
intelligi poſſint. Eſt itaque humidus [humor [q]], quoties per os et nares humor 17
effluit bobus, et faſtidium aegritudoque conſequitur. Eſt ſiccus, quoties nullus hu-
mor apparet, ſed animal quotidie maceſcit et fit deterius, nec iuxta conſuetudinem
appetit cibos. Eſt articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de poſte-
rioribus pedibus claudicant boues, cum habeant vngulas ſanas. Eſt et ſubrenalis,
quoties a poſterioribus debilitas appareat [r], et quia lumbi dolere creduntur. Eſt 18
farciminoſus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt ſe, et quaſi
ſanantur,

x) conf. Colum. 6, 4, 4. y) *faſtidit* coni. Morg. *III*, 40. z) Conf. Colum. 6, 5, 1. a) intell. aut inſ. *animal.* b) (*ipſa hora*) inſ. *S.* c) *ſi ſtatim hac rat. non ſuccurris S. M.* d) quid ſi *Aminei.* Conf. *Veg.* 3, 85, 2. add. Morgag. *IV*, 27. e) *ſextarios ſex S. M.* f) *cribratum ſit S. M. cretum* coni. Morg. *IV*, 27. g) *pullinum S. M.* h) *illius S. M.* i) (*languoris*) inſ. *S.* k) *paſcuo S. M.* l) quid ſi *ſtando* vel *ſtabulando?* m) *et* om. *S.* n) Nouum caput, *de ſpeciebus peſtilentiae boum etc. S. M.* o) (*diuerſas*) inſ. *S.* p) Suſpicor ſcripſiſſe auctorem, *quas enumerare non piget.* *r* et *p* miſcentur ſexcenties. Enumerat ſane, *vt* (hanc vocem excidiſſe puto) *facilius intelligi poſſint principia* et indicia vel ſigna adeo vniuscuiusque generis. Corrupit hanc ſententiam, qui, cum illud *riget* ex *piget* ortum non intelligeret, ſubſtituit *licet.* Alius vtramque lectionem ſeruare voluit. Non male feciſſem, puto, ſi ita excudi curaſſem, *Quas enumerare non [licet, vel] piget, (vt) facilius.* q) Leg. *morbus.* Conf. *Veg.* 1, 3 et 10. Lemma Cod. Corb. hic, *ſigna morbi humidi.* r) *incipit et quaſi S. M.*

19 ſanantur, et iterum in aliis locis exeunt. Eſt et ſubtercutaneus, quoties humor
peſſimus in diuerſis partibus corporis [s] bobus erumpit et decurrit. Eſt elephantio-
ſis [t], quoties velut ſcabies minutae cicatrices [u] exeunt extra corium, et ad ſimilitu-
dinem lenticulae. Eſt mania [x] quae refectis bobus eripit ſenſum, vt nec audiant
more ſolito, nec videant: ex qua paſſione celerrime moriuntur, quamuis hilares pin-
20 guesque videantur. Hi omnes morbi contagione ſunt pleni, et ſi vnum animal ap-
prehenderint, celeriter ad omnia [y] tranſeunt, et ſic interdum aut integris armentis,
aut omnibus domitis afferunt interitus. Vnde omni ſtudio quae ſemel tentata fue-
runt ſegreganda ſunt animalia, et ad ea loca mittenda, vbi nullum animal paſcatur,
ne contagione ſua omnibus periculum generet [z], et negligentia domini (ſicut ſolet
21 a ſtultis) diuinae imputetur offenſae. Euincendi [a] tamen ſunt, et exquiſitis reme-
diis expellendi quamuis acerbiſſimi morbi [b]. Panacem [c] ſupplaſſariis [d] comparas.
22 Eryngion autem herba dicitur, quae in littore naſcitur prope vndam maris, florem
habet quaſi aureum vel galbineum, folia eius ſunt quaſi folia cardui ſilueſtris, inter
arenas littorum largiſſime ſpargitur [e]: has effodies, et in vmbra ſiccatas ſeruabis. ad-
23 verſus morbum tam equorum quam boum plurimum proſunt. Ex quibus potio
componitur iſta: Radicis panacis, itemque radicis herbae eryngii ternas vncias, ſe-
minis quoque foeni [f] vncias 3 pariter deteres diligenter, addisque farinae triticeae
ſextarium, ita vt prius frumentum frangas et molas: quae omnia de calida feruente
24 conſpergis, et cum melle vel ſapa nouenas offas ſingulis [g] diebus digeres. Praeterea
ſanguinem marinae teſtudinis colliges, et cum vino per os dabis. quam quia inue-
nire difficile eſt, vulgarium teſtudinum prodeſſe aeſtimant. quod vtrum bene opi-
25 nantur [h], vſus viderit. nam auctores de terreſtri teſtudine tractauerunt [i]. Pulue-
rem [k] et caſſiae fiſtulae, necnon etiam thuris pro aequa parte admiſces, ex eo vnam
ſemis vnciam cum ſextario vini veteris in die per nares bouis infundis. Quod me-
26 dicamentum per triduum facies. Morbi quoque quos ſuperius nominauimus amari
ſunt, et non niſi amaris potionibus ſuperantur [l]. Nam contraria contrariis potio-
nibus curantur ratione medicinae. Ideoque puluerem herbae abſinthii et crudorum
lupinorum, herbae quoque centaureae vel peucedani aequis ponderibus diligenter
miſces et in ſextario vini veteris trina cochlearia ſingulis diebus, additis vnciis 3
27 olei [m], per os dabis. Praeſens quoque remedium experimentauerunt [n]: radiculam
herbae conſiliginis [o] (quam alii pulmonariam vocant, alii tantundem [p] radiculam)
ſiniſtra manu ante ortum ſolis collige (quia ſic maiorem vim habere creditur) tunc [q]
ad acum vel acutum cuprinum pars auriculae quae lata eſt, quaſi in circulo ſignatur,
28 adprematque [r] vt rupta cute leuiter ſanguis exeat. Quod cum ex vtraque parte fe-
ceris, medium orbiculum perforas ad acum, et in eodem foramine inſeres [s]: quod
vbi exierit, omnis peſtilentiae virus per ipſum defluit vulnus, donec ille ſolus lo-

cus

s) (*per corium*) inſ. *S. M.* t) *elephantiotes S. M.* u) *puſtulae circa nares vel collum exeunt S. M.* x) *et inſania S. M.* y) *plura S. M.* z) *generent* forte leg. *inferat S. M.* a) conf. Colum. 6, 5, 2. b) (*variis expenſis curantur*) inſ. *S.* c) ſ. 22. om. *S. M.* d) forte *a ſeplaſiariis.* add. Morga. *IV*, 28. e) cogitabat, vel ſcripſit, *ſpargit radices:* hinc infertur, *has effodies.* f) *foeniculi S. M.* g) *inde dabis ſingulis bobus S. M.* h) pro *opinentur.* i) *tacuerunt S. M.* recte, opinor. k) (*myrrhae*) inſ. *S.* Conf. Col. 6, 5. 3. l) *curantur S. M.* m) (*ſingulis bobus*) inſ. *S.* n) *experimenta docuerunt S. M.* Ad hunc locum pertinere videtur lemma Corbei. *de bubus radicandis.* o) quae ſit iſta conſiligo, diſputat, et hunc ipſum locum illuſtrat Dodonaeus 2, 3, 19 de Buphthalmo. p) forte *tantum.* q) *Colum.* 6, 5, 4. r) forte *adpremiturque.* s) *radiculam* intell.

t) *Vſci*

5 cus, qui designatus est, putrescat et decidat, atque ita animal liberetur. Visci [t] fo- 29
lia cum vino trita defunduntur in nares [u], atque ita singulis bobus, siue vniuersis
gregibus cum morbum incurrerint, subuenitur. Suffimenta quoque plurimum iu- 30
vant, sulphur, bitumen, allium, origanum, semen coriandri [x], carbonibus insperge,
et cooperta [y] boum supra vas, in quo suffimenta incenderis, diutissime continebis,
vt fumus os eorum capiat [z], ac nares impleat, atque ita ad cerebrum et interna sa-
lutari [a] remedio penetret. Sed et totum suffimentare percommodum est, vt ab eo- 31
dem morbi [b] pernicies expellatur, et caetera pestilentiae contagio non coinquinet.
Generalia igitur remedia aduersus morbos generales contagiosos que retulimus, nunc
aduersus valetudines, quae singulis animalibus accidunt, nec in alia transeunt, reme-
dia subiungemus [c].

III. CRVDITAS plurimum nocet, cuius haec sunt signa: crebri ructus, cibi
fastidium, sonitus ventris, intensiones [a] neruorum, oculi hebetes: propter quae nec
bos ruminat, neque linguam [b] detergit vt solet. Prodest itaque vt [c] duos congios
vbi [d] bibi possit digerere per fauces. post quos statim brassicae [e] triginta caules mo-
dicas [f] decoques, et ex aceto dabis, suspensumque animal ab alio cibo penitus ab-
2 stinebis. Alii cruditate laborantes, clausos in bouili detinent, nec cibos praebent. 2
praeterea [g] lentisci et oleastri cacuminum pondera 4 deterunt, et cum lib. mellis at-
que aquae [h] congio miscent, quae vna nocte sub diuo mittunt, atque ita faucibus
digerunt. Deinde interposita hora, macerata [i] infusaque erui 4 lib. obiiciunt, ab alio
3 quoque cibo vel potione prohibentur [l]. Nam si neglecta fuerit cruditas, ventris 3
inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non sinit,
nec in loco [m] consistere, decumbere et volutare [n] cogit, caudamque frequenter
commouet. De experimento medicina est caudam iuxta clunes resticula vel lino
vehementer astringi, vinique sextarium cum hemina olei tepidum dare [o] per fauces,
atque ita per mille quingentos passus bouem currentem trahere: si dolor perman-
serit, vngulas eius secare, et vncta manu per anum fimum extrahere, et rursus agere
4 currentem. Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, et cum duplici 4
aquae calidae dantur. Si [p] ista non valent, myrtae [q] siluestris foliorum duae lib.
tunduntur in pila, et duae [r] ex calida aqua miscentur, ac per vas ligneum faucibus
infunduntur. atque ita sub cauda quatuor digitis ab ano percussa vena sanguis emit-
tatur. Qui cum satis effluxerit papyro ligata cauda restringitur. post concitatus bos
5 agitur vsque dum anhelet. Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista [s] re- 5
media: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti allii [t] permiscentur, postquae
potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem vnciis [u] ceparum
atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur; ex quo facta collyria longiora non
parum

t) *Vsci* edd. nobiscum *Col.* 6, 5, 5 et Morga. *III*, 41. u) (*et sic animal liberatur*) inf. *S.* x) (*aequaliter misce, et viuis*) inf. *S.* y) videtur inf. *capita* ex *Veg.* 1, 19, 4. z) *caput S. M.* a) *salutare remedium S.* b) *morbo* editum, nobiscum Morga. *IV*, 28. c) *conscribamus S. M.* [C. III.] Hoc capite continentur *Colum.* 6, 6. *it.* 7 *et* 8, quorum segmenta vt facilius conferri possint in margine interiori notanda curauimus. a) *contractiones S. M.* b) *lingua se* coni. Morgag. *III*, 1. c) *calidae S. M.* d) *vt S. M.* e) *brassica F.* vid. Morg. *l. c.* f) *modice* coni. Morg. *l. c.* g) *quibus S. M.* h) *aquae* om. *S.* i) aut retulit ad *pondera* auctor; aut leg. *macerati infusique* l) debebat *prohibent.* m) *loca S.* quod falsum et κακέμφατον. n) *volutari* coni. Morg. *III*, 2. o) debebat *dari*, — *trahi etc.* Sed non obseruatur in his libris, cuiuscunque culpa, temporum consecutio. p) *si laurus non adest S. M.* q) vid. Morgag. *III*, 3. r) *duo sextarii S. M.* s) *ista* om. *S.* t) *olei F.* nobiscum *S. M.* Morgag. III, 4. u) *cepis* coni. Morg. *l.* c.

x) Conf.

parum valida immittunt in anum, vt ventrem resoluant: atque ita bos currere cogi-
6 tur [x]. Ventris quoque et intestinorum dolor sedatur, si anseres natantes, et maxi- 1
me anates animal aspexerit. Nam anas mulos, etiam equinum genus conspectu sui
7 celeriter sanat. Sed interdum nulla [y] medicina conuenit sequiturque torminum [z]
vitium, quorum signum est, si cruentum [a] mucosumque ventrem ediderit. singulare 2
remedium est cupressinae [b] quindecim, verbenae [c] quindecim gallae diligentissime
tritae [c] quantum vtraeque ponderantur tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus
pariter detritis admiscentur vini austeri sextarii 4, et in potu dantur, ita vt lentisco [d]
8 mixtaque oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, et videris [e]
egere corpus et vires capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medelam
bouis nil peruenit, [quod sic videris per ventrem proiicit quam [f] quod manducaue-
9 rit.] Quae cum acciderint, prima die a cibo et potu abstinendum est, ita quod [g]
nec secunda die bibere permittatur, cacumina tamen oleastri et cannae siluestris, 3
itemque baccae lentisci et myrti dandae sunt, nec post triduum etiam potestas bi-
10 bendi nisi perparum concedenda est. Sunt qui ex foliis lauri teneris libram 1, abro-
tanum hortense pari portione, deterunt cum aquae calidae 2 sextariis, atque ita fau-
cibus infundunt, pabulaque [h] superius [i] praebent. Aliqui vero 2 lib. ex vinaceis [l] 4
11 ad focum torrent et conterunt, et cum [m] sextario vini austeri [n] ad bibendum dant,
et commemorata [o] saepius [p] cacumina obiiciunt. Quod si neque proluuies ventris
erit, neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos, et praegrauato capite erit [q].
lacrymae quoque oculis et pituita naribus currit, vsque ad ossa frons media vratur,
auresque ferro discindantur, sed vsturae igne [r] factae vt sanescant, veteri vrina bo-
12 vis ipsius confricandae sunt. aures vero scissae picula oleoque curantur. Periculo- 1
sum [s] fastidium bobus ranulae faciunt, quae aperiendae sunt, et allio cum sale pa-
riter trito ipsa vulnera confricanda, vt omnis humor exeat prouocatus. Melius
creditur, si ad acutam cannam exseces ranulam. post vino os lauatur. Interposito
vnius horae spatio virides herbae vel frondes dantur. Tam diu autem sustentantur
mollibus cibis, donec facta vulnera cicatrices ducant. Si neque ranula fuerit, et 2
non appetent cibum, allium tritum cum oleo naribus infundes.

IV. BOS si febrire coeperit (quod ex venarum inquietudine, et calore totius 1
corporis vel oris intelliges) vna die a cibo est penitus abstinendus, ita vt postero
ieiuno eidem sub cauda exiguum sanguinem detrahas, atque interposita hora trigin-
ta [a] paruos [b] aculeos [c] decoques, et ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque
escam

x) Conf. *Colum.* 6, 7. y) *in illa F. S.* nobiscum *S. M.* et ratio Mss. de qua in praef. ex praef. ad Rasium Wecheli. add. Morg. *III*, 5. z) *omnium F. S. torminum S. M.* a) *excuentum mutosumque* editi. Vid. Morgag. l. c. b) *cupressi baccas, et Gaubrae ana XV, bene tritas, et tantundem vetustissimi casei S. M.* c) *et* inf. Morg. *l. c.* d) *lentisci myrtique et oleastri* coni. Morg. *l. c.* e) Leg. *et viridis, et quale manducant egerere* etc. Morgag. *l. c.* Ego ita cogitaueram. Scripsit forte Vegetius, *si venter coeperit fluere, et viridia egerere, vires carpit, operique inutilem reddit, quia ex cibariis ad medullam bouis nihil peruenit.* Illa autem verba quae vncis coërcenda curaui, glossatoris alicuius putabam, qui *viridia* Vegetii explicare vellet: cogitabat nimirum homo cautus, *viridia* etiam esse sani bouis retrimenta *etc.* itaque scripsit, vt suspicor, *quod sic viridia etc.* Codex quem laudat in margine Sambucus epitomen exhibet, aut lemma. Sic enim, *si v. coep. fl. et viride quale manducant, prima die* etc. f) *inquam S.* g) pro *vt* quod forte librariis potius *quam auctori debetur.* h) *quae* inf. coni. Morg. *III*, 6. i) *saepius S.* l) *binanceis S. M.* m) 11 *sextariis* Morg. *l. c.* n) *austeris* sphalma edd. o) *cummerata* edd. nos obsequimur rationi et Morg. *l. c.* p) forte *superius.* q) *est* coni. Morg. *III*, 7. r) *igneae* edd. nos sequimur Morg. *l. c.* s) Colum. 6, 8. [C. IV.] Habentur eadem Col. 6, 9 — 19. segmenta indicamus in margine interiore. a) *trigesima* edd. vid. Morgag. *III*, 8. b) *strignum ex oleo et liquam. coquas,*

escam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina lentisci [d], vel oliuarum, 2
vel tenerrimum [e] quemque frondem, ac pampinos, si eodem tempore sunt, prae-
2 bebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad [f] spongiam, et aquam frigidam ter
in die offeres ad bibendum, ita vt infra [g] tectum bos febriens teneatur, nec ante-
quam sanatus est dimittatur in pastum [h]. Febrientis autem ista sunt signa: lacry- 3
mae profluunt, grauatur caput, oculi semiclausi sunt, labra saliuis madida, longior
1 et cum quodam impedimento tractus spiritus, frequenter et gemitus. Tussis [i] 4
boum non minus diligenter sananda est quam equorum: [k] si recens fuerit, sextarius
farinae hordeaceae cum vno ouo crudo et hemina passi per os datur ieiuno: gramen
quoque concisum tunsumque admixta farina fabae frixae et pollinis [l] lentis, sexta-
rio [m] aquae calidae miscetur, agitataque diligenter per os diffunditur. Veterem 5
tussim sanant duae librae hyssopi maceratae ex aquae sextariis tribus, quod infusum
teritur, et cum duabus partibus farinae [n] miscetur, et per os datur, super quod
aqua hyssopi, in qua [o] [decoctum] infusum decoctumque etiam [p] propinatur ad
2 cornu. Porri etiam succus expressus cum oleo et ipsi [q] febri cum hordeacea farina 6
remedium praestant. Radices quoque eius diligenter lotae, et cum farre triticeo
contusae, ieiunoque datae, discutiunt vetustissimam tussim. Idem praestat eruum
si [r] in pabulis cum ptisana hordei molitum [y], et cum aqua tepida vel mulsa in fauces
saliuanti [z] ore dimissum. Suppuratio [a], quam apostema dicunt, melius ferro ape- 7
ritur [b], post cum expressum pus aut sanies fuerit, sinus ipse, qui eam continebat,
vrina bubulina calida lauatur, ac linamentis ac stuppis siue linteolis pice liquida et
oleo infusis curatur. Quod si colligari [c] ea pars, vbi est vlcus, non potest, lami- 8
na [d] candente sepum caprinum aut bubulinum stillatur. Aliquanti [e], cum vitio-
sam partem inunxerint [f], tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aequis ponde-
ribus pice [ff] liquida cum veteri axungia incoquunt et liniunt. Sanguis [g] cum ex 9
aliqua necessitate ad pedes venerit boum, claudicationem affert. Quod cum acci-
dit, inspicito vngulam, inuenies eam vltra solitum calere, et vitiatam partem pre-
mi vehementer bos non patitur. Sed si sanguis adhuc super vngulas in cruribus
2 est, ad triduum triti salis perfricatione discutitur. Quod si tantum [h] in vngues 10
descenderit, cultello leniter [i] inter duas vngues [k] aperies, et mundabis deintus,
et postea stuppam sale atque aceto infusam applicabis ad [l] solum, sparta opere cal-
ceatur, maxime [m] quae datur operantibus, et in aquam non mittat pedem, sed vbi
siccum est ambulet. Qui [n] sanguis nisi emissus fuerit saniem [o] creabit. Quo sup- 11
puratio etiam [p] curabitur. Nam [q] primo ferro circumcisus expurgatur ad viuum.
Deinde pannis aceto et oleo et sale madefactis impletur, mox axungia veteri et sepo
hircino

coquas, et per os S. M. c) *coliculas* Morg. *l. c.* d) *lentis S. lentisci S. M.* et Morg. *l. c.* *lentium F.* e) *tenerrimam quamque* Morg. f) *spongia S. M.* g) *intra S. M.* h) *pastu F.* i) Colum. 6, 10. Conf. Morgag. *III*, 9. k) (*quae*) inf. S. l) forte *polline.* m) *sine cortice sextariis duobus aquae S. M.* n) *lentis* inf. Morg. *III*, 10. ex *S. M.* o) *qua videlicet infusum* Morg. ibid. *qua* etiam *S. M.* *aqua* al. p) *est* inf. Morg. et habet *S. M.* q) *ipsa fibra* coni. elegans Morga. *III*, 11. r) *sine valuulis* coni. Morgag. ibid. y) *mollitum* edd. z) *saliuati more* legendum etiam iubente Morg. *l. c.* a) Colum. 6, 11. b) (*quam medicamento*) inf. S. c) *collui* legendum. vid. Morgag. *III*. 12. d) *lana* editi. vid. Morg. *l. c.* et nos ad 2, 55, 7. add. 3, 4, 36. e) *Quidam vero S. M.* Morg. *l. c.* f) *inusserint* Morg. ff) *picem liquidam* Morg. g) Colum. 6, 12. h) *iam* coni. Morg. *III*, 13. i) *leuiter* idem. k) *duos* debebat. l) *ac solea spartea pes calc.* Morg. *l. c.* m) *maximeque datur opera, bos vt in aquam — sed vt sicce stabuletur* Morg. *l. c.* n) vid. Morgag. *III*, 14. o) *ramicem S. M.* p) *tarde S. M.* q) *Hic librum de cura boum incipit codex Corbeiensis.* Haec adscripta ad exemplum Fabricii an conciliari possunt cum iis, quae dicuntur ad principium libri?

 r) *spar-*

hircino pari pondere ferro candenti ſtillantibus curatur, et perducitur ad ſanitatem.
12 Si ſanguis in interiori parte vngulae eſt, nec aperturam facit, et tantum claudicat 3
animal, extrema ipſius vngulae ad viuum reſecantur, et ita remittitur, ac ſtuppa
vel linteolis cum ſale et oleo aceto infuſis pes inuolutus ſpartea [r] munitur. Me-
diam vero vngulam ab inferiori parte non expedit aperiri, niſi eo loco in quo ſup-
13 puratio facta eſt. Si claudicat ex dolore neruorum, oleo et ſale genua poplitesque 4
et crura confricanda ſunt [s] calido aceto, et lini ſemen aut milium detritum infu-
ſumque aqua mulſa imponendum eſt, et ſpongia quoque feruenti aqua infuſa et ex-
preſſa, conſperſaque poſtmodum melle, genibus circumdatur ac faſciis alligatur.
14 Quod ſi humor eſt cum tumore, fermentum vel farina hordeacea ex paſſo aut aqua
mulſa incocta imponitur, et cum maturauerit ſuppuratio, ſcinditur ferro, emiſſa-
15 que ſanie (vt ſupra docuimus) percuratur. Poteſt etiam radix lilii vel ſquilla cum 5
ſale, vel herba ſanguinalis (quam polygonon [u] Graeci appellant) vel marrubium,
ferro aperta ſanare. Omnis autem corporis dolor, ſi ſine vulnere eſt, recens fo-
mentis mellinis [x] diſcutitur: vetus autem vritur, et ſupra vulnus vel butyrum, vel
16 caprina inſtillatur axungia. Scauies [y] ſanatur trito allio defricata: Eodemque re-
medio rabioſi canis ſanatur morſus [z], vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque ſal-
ſamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad ſcabiem quoque praeſentior
medicina iſta eſt: ſi cunila [a] bubula ſulphurque conteritur, admixtaque myrrha
cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepeſcere coeperit, alumen ſciſſum tri-
tum inſpergitur [b]: quod medicamentum candente [c] ſole illinitum prodeſt. Vlceri- 2
17 bus gallarum tritarum puluis inſpergitur. Succus quoque marrubii impoſitus cum
fuligine ſanat. Infeſta [d] peſtis eſt bubulino [e] pecori (quam coriaginem [f] ruſtici vo-
cant) cum pellis ita dorſo haeret, vt apprehenſa manibus deduci non poſſit a coſtis:
quae res non aliter accidit quam ſi bos ex languore aliquo ad maciem deductus eſt,
aut ſudans in opere [g] faciendo refriguit [h], aut ſi lapſus ſub onere vehementer eſt in-
18 fuſus in pluuia. quae quandoque [i] pernicioſa ſunt, cuſtodire debemus, vt, cum ab 3
opere redierint boues adhuc aeſtuantes anhelantesque, vino aſpergantur, et offula
panis vino infuſa faucibus eorum inferatur [k]. Quod ſi praedictum vitium inhaeſerit,
expedit decoquere laurum, et cum calida et oleo et vino ſpinam dorſumque anima-
lis confricare contra pilum, ac per omnes partes apprehendere pellem, et velut a
19 coſtis ſeparare. Quod aut in loco calidiſſimo faciendum eſt, aut ſub diuo ſole fer-
vente. Aliquanti [l] feces [m] vini et axungiae commiſcent, eoque medicamento te-
20 pido poſt fomentum praedictum vtuntur. Eſt [n]. etiam grauis pernicies, vt [o] cum
pulmones exulcerantur, vnde tuſſis et macies, ad vltimum vero phtiſis inuadit,
quae mortem afferant. [p] radix conſiliginis, ſuccus porri omnium [q] hemina per men-
21 ſuram olei miſcetur, et bibendi ſunt cum vini ſextario per dies plurimos. Non- 2
nunquam et tumor palati ciborum faſtidium facit, crebrumque ſuſpirium. Prodeſt
palatum

r) *ſparta* edd. s) vid. Morg. *III*, 15. t) *ſ.* 12. u) *palaganon* edd. x) *melius S. M.* Morgag. *III*, 16. y) Colum. 6, 13, 1 ex quo emendauimus, cum legeretur, *ſcabies anatis trita oleo defr.* vid. Morgag. *III*, 17. In marg. Samb. erat, *ſcabies ſcabioſa trita cum* etc. z) *morbus* edd. a) *cumulam bubulam* edd. vid. Col. et Morg. b) (*quo vngatur ad ſolem fortiter*) inſ. S. c) *candentis olei* edd. vid. Colum. et Morg. d) *Peſſima S. M.* e) *bubalum F. bubulum S.* f) *maginium* edd. ſignum vitii appoſuerat *F.* vid. Morgag. *III*, 18. g) *corpore faciente* edd. nos ſequimur *S. M.* Columellam et Morg. *l. c.* h) pro *refrixit.* i) *quoniam Col.* et *S. M.* k) *inſeratur* Morg. l) *aliquanti — vtuntur* om. *S. M.* m) *fraces vino* Morgag. *III*, 19. n) Sic ex *S. M.* Colum. 6, 14, 1. Morg. *III*, 20. *Et cum* edd. o) forte *illa, cum.* p) (*Cui*) inſ. *S.* q) *inſtar heminae pari menſurae* ex Col. Morg. Pro *omnium* ſuſpicabar

palatum ferro aperire vt profluat ſanguis, cui eruum ſine corio maceratum ad man-
ducandum dabis, viridemque frondem vel quodlibet aliud molle pabulum dum ſa-
3 netur. Si in operibus [r] contuderit collum, praeſtantiſſimum remedium eſt, ſanguis 22
ab aure emiſſus. At ſi id totum [s] in tempore quae vocatur amati amaticum ſale
tantum et impoſito. Si ceruix mota et deiecta [t] eſt, conſiderabimus in quam [u] decli- 23
net, et ex diuerſa parte ſanguinem detrahimus [x], ex ea vena, quae in aure videtur
ampliſſima, quae ſarmento [y] prius verberanda eſt, et cum intumuerit, ferro aperia-
tur, effuſoque ſanguine poſtero die ex eo loco emittitur cruor, et biduo vacatio
4 operis datur. Tertio vero die leuis iniungitur labor, et paulatim ad operis conſue- 24
tudinem reuocatur. Quod ſi ceruix in neutram partem deiecta eſt, mediaque intu-
muit, ex vtraque auricula ſanguis emittitur. Qui ſi inter [z] 'triduum, quod bos vi-
tium coeperit, emiſſus non eſt, intumeſcit collum, neruique tenduntur, et ita nata
5 durities iugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum eſſe medicamentum [a], 25
ex pice liquida et bubula medulla, hircino ſepo, et axungia veteri, oleo quoque ve-
teri aequis ponderibus impoſitum [b] concoquitur, quo vtendum eſt cum bos ab ope-
re disiungitur. et in piſcina in quolibet [c] tumore [d] ceruix lauatur, confricaturque
6 diligenter praedicto medicamento, deterſaque diluitur. Si ex toto propter tumo- 26
rem ceruicis iugum recuſat, paucis diebus requies ab opere danda eſt, et ceruix cum
aqua frigida lauanda, et ſpuma argenti linienda eſt. Celſus quidem tumenti [e] cer-
vici herbam quae vocatur auia [f] (vt ſupra [g] dixi) contundi et imponi iubet. Quae [h]
ceruicem infeſtant minor eſt cura. Nam facile ſanantur per ardentem lucernam
7 oleo inſtillato. Melius tamen eſt cuſtodire ne naſcantur venae [i]. Etiam colla calue- 27
ſcunt, quae non aliter glabra fiunt niſi cum ſudore aut pluuia ceruix madefacta eſt
in opere. Quod ſi acciderit, puluere lateritio trito priuſquam deiungatur [l], bouis
colla conſpergi oportet. Et cum exſiccati [m] fuerint, exinde [n] oleo iterum infundi. 28
1 Si [o] talum vel vngulam vomer laeſerit, picem duram et axungiam cum ſulphure et
lana ſuccida inuoluito, et candente ferro ſupra vulnus imponito, et vngito [p]: quod
remedium optimum facit, ſi clauum calcauerit, aut acuta teſta vel lapide vngula
pertunditur: quae tamen ſi altius vulnerata eſt, latius ferro circumciditur, [q] ita in-
vritur vt ſupra praecepi. Deinde ſpartea [r] calceata per triduum aceto ſuffuſo cura-
2 tur. Quod ſi vomer intrauerit [s], lactuca marina, quam Graeci cyniolam [t] vocant, 29
admixto ſale imponitur. Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina.
Deinde fauillam [u] ſarmentorum feruentem calcare compellitur, et pice liquida cum
oleo vel axungia cornua eius vnguntur. Minus tamen claudicant, ſi ab opere dis-
iunctis frigida pedes lauentur, et ſuffragines coronaeque ac ſciſſura ipſius vngulae,
1 veteri axungia defricentur. Frequenter [x] etiam vel ab aſperitate itineris, vel in pro- 30
ſcindendo duritiam [y] ſoli, aut obuiis radicibus obuolutatus conuellit armos. quod
cum

bar *circiter*. r) *opere bos* eleganter Morg. *III*, 22. s) vid. Morg. *l. c.* et Ponted. ad Colum. *h. l.* t) *eiecta* noſter 2, 41, 1. u) *partem* inſ. Morgag. *III*, 23. x) *detrahemus* idem. y) ſic *S. M.* et ex Colum. Morg. *ſarcocata* rel. z) forte *intra*. a) *quod* inſ. Morg. *III*, 24. b) *compoſ. incoqu.* Morg. *l. c.* c) *qua bibit S. M.* Colum. Morgag. *III*, 24. d) *tumor ceruicis* Morg. ex Colum. e) ſic *S. M.* Colum. Morg. *III*, 25. *iumenti* al. f) *ama F. S.* *auena S. M.* *auia* Col. Morg. *l. c.* g) ſ. 22. h) *quae* — *infundi* om. *S. M.* *Clauorum qui ceru.* Morg. ex Colum. i) *neue etiam colla calueſcant.* id. l) *disiungantur boues*, Morg. *l. c.* m) *ſiccati* idem. n) *ſubinde oleo inf.* idem. o) Colum. 6, 15. p) *vre S. M. inurito* Morg. *III*, 26. q) *et* inſ. Morg. r) ſic ex Colum. Morgag *ex parte* edd. s) *crus vulnerauerit S. M.* ex Colum. Morg. t) *tithymallum* iidem. u) *fauilla feruente* edd. nobiſcum ratio et Morgag. *III*, 27. x) Colum. 6, 16. y) *duritia* — *obluctatus* ex Colum. Morg. *III*, 29.

z) debe-

cum acciderit, ex prioribus cruribus ſanguis emittitur, ſi dextram [z] ex ſiniſtro [a].
Et ſi vehementius vtramque vitiauerit, etiam in anterioribus [b] cruribus venae ſol-
31 vuntur. Perfractis vero cornibus, linteola, ſale, atque aceto et oleo imbuta po- 2
nuntur, ſuperligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum [c] axun-
gia cum pice arida et cortice pini pari pondere imponitur, et ad vltimum cum iam
cicatricem producunt, ſubito [d] infricatur. Solent autem neglecta vlcera vermes
creare, quae ſi mane ex aqua frigida perfundantur, rigore eius contracti, decidunt;
Vel ſi haec ratio nihil profecerit, marrubium aut porrum conteritur, admixto ſale
imponitur, vel calcis viuae puluis inſpergitur, aut cucurbitae viridis ſuccus cum
32 aceto mittitur. Ideoque vniuerſis vlceribus picem liquidam, oleum vetus et axun- 3
giam oportet adhiberi, et extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne
33 infeſtentur a muſcis, vel vermes creent cum vulneribus inciderint. Serpentis [e] quo- 1
que ictus mortiferus eſt bobus, ſed et minorum animalium noxium virus. Nam
vipera et Caecilia [f] cum in paſcuis bos improuide ſupercumbit, ſtimulo [ff] morſus
imprimunt. [g] Araneus quoque, quem Graeci Mygalen [h] appellant, parui quidem
corporis, non paruam ſolet inferre perniciem. Verum viperae venenum depellit,
ſupra tumorem, qui inflatur ex ictu, ſcarificatio ferro facta, ita vt herba quam per-
34 ſonatam [i] vocant, imponatur trita cum ſale. Creditur radix ſi contuſa ponatur [l], vel 2
ſiler montanum reperiatur, et trifolium Symonianum [m], quod fragoſis locis effi-
caciſſimum naſcitur, odoris grauis, bitumini ſimilis, propter quod a Graecis aſphal-
tion [n] appellatur, noſtri autem propter figuram acutum trifolium vocant. nam lon-
35 gis et hirſutis foliis viret, caulemque robuſtiorem facit quam pratenſe. huius herbae 3
ſuccus cum vino faucibus infundatur, atque ipſa folia cum ſale trita imponantur in
plagam. Quod ſi viridem minime reperiunt, ſemina eius collecta et trita dantur
ad potandum cum vino. Radices quoque eius cum ſucco [o] caulis tritae, addita hor-
36 deacea farina et ſale, cum aqua mulſa ſcarificationi ſuperponuntur. Eſt etiam prae- 4
ſens remedium ſi fraxini cacumina tenera conteras cum ſextariis vini quatuor vel olei,
expreſſumque ſuccum faucibus infundas. Itemque cacumina eiuſdem arboris cum
ſale trita laeſis naribus [p] ſuperponas. Caeciliae [q] enim morſus tumorem, ſuppu-
ratumque generat. idemque facit muris aranei. Sed Caeciliae morſus ſanatur, ſi
37 acu aerea locum laeſum compungas, et creta Cimolia [r] ex aceto oblinis [s]: Muris 5
vero pernicies, ſi animal ipſum oleo merſum neces, et plagam dentium ex eodem
confrices. quod ſi non fuerit, contritum ciminum cum picula [t] et axungia, vt ſimi-
38 litudinem malagmae habeat, impoſitum plagae, perniciem ſubmouet. Quod ſi an- 6
tequam tumor diſcutiatur, ſuppuratio fuerit generata, optimum eſt ignea lamina
vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitioſum eſt inurere, atque ita cum
liquida pice et oleo inlinere. Quidam viuum murem araneum creta figulari circum-
39 dant, et collo [u] boum ſuſpendunt, morſusque ipſius beſtiae ſubmouent. Oculo- 7
rum vitia plurima in illis [x] ſanantur. Nam ſiue intumuerunt aqua mulſa triticea
farina

z) debebat *dextrum* — *vtrumque*. a) Colum. addit, *ſi laeuum in ſiniſtro*. b) debebat *poſterioribus*. c) forte *tandem*: Colum. *demum*. d) *fuligo* ex Colum. Morg. *l. c.* e) Colum. 6, 17. f) *celicia F. S.* nos ſequimur Colum. et Morgag. *III*, 30. ff) forte *ſtimulatae*. g) *Mus* inſ. Morg. h) Sic Colum. *migaltem* edd. i) Sic ex Colum. Morg. *III*, 31. *perſonatiam* edd. l) ſic idem. *conatur* edd. m) *Simoniamum* edd. n) Sic in marg. Fabric. et ex Colum. Morg. *aſphalton* edd. o) *ſuo caule* Morg. *III*, 32. p) *partibus* idem. q) *Celiciae* edd. vid. no. *f.* et conf. ad totum h. l. Morg. *III*, 34. r) *cimolea* edd. s) debebat *oblinas*. t) *pice liquida* coni. Morg. *l. c.* u) ſic pro *colla* ex Colum. x) *melle inſ.* Morg. *III*. 35.

y) pro

farina conſpergitur et imponitur, ſiue album in oculo eſt ſalis foſſilis Hiſpani vel Ar-
meniaci [y], vel [z] cum melle permixti [a] vitium extenuant. Idem praeſtat trita [b] ſepiae
teſta, et per fiſtulam oculo ter in die inſufflata. Prodeſt etiam radix, quam Graeci
8 ſilphion [c] vocant, noſtri autem laſerpitium; Huiuſmodi quantum volueris ponderis 40
cum decima parte ſalis Armeniaci [d] et cum fiſtula oculo inſufflas [e]. quae radix tunſa
et cum oleo lentiſci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacry-
misque viſus confunditur (quam epiphoram vocant) polenta ex hordeo mulſae [f] aquae
conſperſa ſuper genas ſuperciliaque impoſita reprimit humorem. Paſtinaca quoque 41
agreſtis [g], quam armoneaceam [h] vocant, cum melle trita oculorum ſedat dolorem.
Memineris vero quoties mel aliosue ſuccos remedio adhibes, vt prius pice liquida
cum oleo circumlinias oculos, ne a muſcis apibusue vel veſpis infeſtentur, quas dul-
1 cedo mellis inuitat. Plurimumque [i] hirudo, id eſt, ſanguiſuga, cum foris iuxta fau- 42
ces haeret, ſanguinem trahit, eam a iumento digitis oportet auferri: ſed ſi interius
ſit, vt manu detrahi non poſſit, cannam vel fiſtulam perforatam inſerito faucibus, ac
per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu beſtiolae importunitas recedit. 43
2 Odor quoque cimini [l] ſuper carbones impoſiti vbi ſanguiſugam afflauerit, euellet a
vulnere. Quod ſi ſtomachum vel inteſtinum tenuerit, calido aceto per cornu infuſo
1 necatur. Machina [m] quoque deſcribenda eſt fabrica, qua concluſa cuiusuis generis 44
iumenta bouesque curantur, vt ei tutus ad pecudem medendum [n] acceſſus ſit, nec
luctando quadrupes aut membra conuxet [o], ac ſic remedia deſpuet [p]. Roboreas [q]
aſſes conſtringis, ſolium, quod in longitudine [r] nouem pedes debet habere, in alti-
tudinem [s] pars poſterior [t] duos, ſemipedem: pars vero quae ad priora [u] animalium
2 pertinet quatuor pedes: Texuntur ita vt velum [x] in caudam ductum non poſſit exire. 45
Sed a parte poſteriori paululum latiorem [y], a priore ſtrictiorem machinam compingi
oportet. Cui tranſuerſum tigillum [z] ad modum iugi confirmandum eſt, ad quod 46
equorum capita, vel boum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones
ſocios [a], vel funibus alligetur, vt iuuamentum [b] praeſtetur ad medentis arbitrium.
Quae machina ad omnium maiorum animalium medelam ſolet eſſe communis [c].

II, [b]. SI

y) pro *Ammon.* vid. Morg. z) *Cappadocis* inſ. Morg. a) Deeſſe hic aliquid arbitratur Morgagnus. Et ſane nihil reſpondet genitiuo *ſalis*, et verbo *extenuant.* Ego putabam legendum *ſales foſſiles* etc. b) *tritae* edd. c) *ſilpion* edd. d) tum ante *et* tum poſt illud deeſſe aliquid videtur Morg. *III*, 35. Quid ſi pro *et cum* legamus *tritum.* Ita nihil deerit. e) *influas* ſph. S. f) *mulſa aqua* Morg. Nihil mutaui, cum *aquae adſpergi* vel *conſpergi farina* non minus dici poſſe videatur, quam contra. g) deeſſe aliquid ex Columella obſeruat Morg. h) *armoracea* Colum. i) Conf. Colum. 6, 18. Malim *Plurimum quoque.* l) *cimicis* e Columella Morg. *III*, 36. m) Conf. Colum. 6, 19. *Machinae* coni. Morgag. *III*, 37. Putabam *machinam* et *fabricam* poſſe per appoſitionem iuncta eſſe. n) Ita interdum Varro et alii. Sed tamen forte malis ex Colum. *medenti.* o) *conuexet* coni. Morg. nobis aliquando videbatur *colluxet.* p) *reſpuat* ex Colum. Morg. q) *Roboreis aſſibus compingis ſolum* id. r) *longitudinem* id. s) *latitudinem* idem. t) *prior* idem. u) *poſteriora* idem. x) *velut in caueam* idem. Quid ſi *niſi in caudam* hoc eſt, retro tractum, vt Cacus traxit boues Herculis. In vniuerſum illud video, emendatione Clariſſimi Morgagni cum Columella conformari Vegetium. Supereſt, vt non ipſe in quibusdam diſcedere voluerit. Nos rem in integro relinquendam cenſuimus. y) *altiorem* vult Morg. *l. c.* z) *trigillum* edd. a) Qui ſunt *temones ſocii?* an paralleli? quia ſequitur, *vel funibus:* ſuſpicor, in voce *ſocios* ligandi inſtrumentum latere, laqueum aut ſimile. b) gloſſa magiſterialis pro *iumentum.* c) Hic addit *Sambucus* [*Rabioſis equis et canibus da bibere menſuram de iliernia, et ſanantur*]. Deinde eſt alia obſeruatio a Fabro iam propoſita, et paullum immutatis verbis a Sambuco ita concepta: *Quae ab initio huius libri vsque ad hunc locum habentur, non reperiuntur in vetuſtiore codice: adeoque pro vno ſumuntur capite: itaque ſubſequens reputabitur caput ſecundum.* In margine autem Fabriciani libri iſta: *Hic in Mſto Corbienſi ſequuntur tria parua capita, et poſtea ex corpore Gargilii Martialis de curis boum alia nouemdecim capita,* quae

II, b. SI vulnus in dorſo, aut[a] quacunque parte corporis coeperit habere vermes, et timetur, ne putredo vulneris[b] tranſeat in cancrum, nepitam[c] et cedrinam[d] ſiue cyminum vel cicutam conteres ex aceto et impones[e]. Calcem quoque viuam ex aceto acerrimo temperatam, necare vermes experimenta docuerunt. Si vermiculus[f] dorſo putredinem fecerit, vtiliſſimum eſt cauterizare[g] ſubtiliter, poſtea[h] viſcum cum melle et vino conterere et imponere. Pannos quoque minutos cum oleo et aceto vulnera purgare manifeſtum eſt. Quo facto ſi neceſſitas fuerit[i] vſtio rurſus adhibetur. Ad vltimum cornu caprinum combuſtum et[l] contritum valet[m], vlceribus ſuperinſpergitur, vt[n] recuperetur, et ſanitas ei detur.

III, b. LVMBORVM quoque cura vicina eſt. Nam animalia, aut cum nimio pondere, aut cum transſcendere foſſam[a] conantur, ſi poſteriores reſederint pedes, aut nimio frigore[b] dolorem renum contrahunt. Ideoque[c] aqua calida cum flore foeni diutiſſime confouendi ſunt lumbi. Inunctionibus[d] etiam calidiſſimis per-
2 fricandi, et ad vltimum afronitri[e] diluti inducto cauſtico corroborandi[f]. Quod ſi dolor vehementior fuerit, de inguibus[g] ſoluendae ſunt venae, et[h] oleum cum axungia, ſanguini qui profluit immixta[i] renibus inlinuntur. Et ſi neceſſitas fuerit cata-
3 plaſmis vtendum eſt[l]. Potio quoque renibus ſubuenit, ſi pilulas cypreſſi incidis[m] duodecim ſupra carbones[n], nitri quoque vncias tres aſſis[o], et vtraque in puluerem redigas, cum vnciis tribus mellis, et vini veteris ſextariis tribus, et olei boni tribus
4 vnciis, quod[p] per quatriduum[q] aequa parte faucibus digeras[r]. Vitio lumborum medetur hemina ſeminis braſſicae, cum ſextario polentae attuſa[s] ex aqua frigida ſubacta atque impoſita[t] dolentibus locis. Siſymbrium[u] quoque[x] cum polentae ſextario, et aqua ſubactum medetur. Efficacius tamen eſt ſi cypreſſi folia ad modum heminae diligentiſſime contundas, et polentae ſextarium admiſceas[y], acrique
5 aceto ſubactum[z] dolenti imponas. Praeterea reſinae durae vncias ſex[a] decoquas[b] vt liqueſcat, cui ferventi[c] ſuperaſpergis hordeaceam farinam, quam diu inſpiſſetur[d] ad ſimilitudinem pulmenti[e], et diu ſubactum[f], et calidum ita[g] vt manus pati poſſit, ſuperillinis[h] renibus. Quod ſi frequenter renouaueris et dolori[i] ſubuenit et tumori. Si vero tanta indignatio fuerit, vt eiusmodi non ſentiat curas, aut[k] cauterio cuprino, locis opportunis vrendo deprimes puncta ne deformetur animal, aut ſi vilius eſt, et[l] neceſſitati aptius, quam decori, craticulatim, ſicut moris eſt, vres.

IV, b. RE-

quae omnia huc pertinent. Vide noſtram animadverſionem primam ad hunc librum. Martialis fragmenta ſubiecimus Vegetio. [C. II, b.] Hic in Mſ. incipit liber ſecundus et ſequitur ſtatim poſt vltimum caput libri ſuper. a) *vel in C.* b) *vlceris migret C.* c) pro *nepetam.* d) *cediam C.* e) ſic *C. imponis* edd. f) *mercurius F.* et *S. M. C.* Hic etiam inſ. *in.* g) *cauteriare C.* h) *poſt ebiſcum C.* i) *ſuaſerit C.* l) *et* om. *C.* m) *valet* om. *C.* n) *et adredintegrationem ſufficit ſanitatis.* [C. III, b.] a) *foſſas C.* b) *frigoris dolore renum contrahuntur F. S.* nobiſcum *C.* et *S. M.* niſi quod *dolorem renes.* c) *ideoque* om. *C.* d) *vnctionibus C.* e) *afro nitro* omn. Ipſum cauſticum eſt, puto, afronitrum. ideo etiam inciſum poſt diluti ſuſtuli. f) *roborandi C.* g) pro *inguinibus.* h) *tunc ſale, oleo et ax. C.* i) *mixta C.* l) *eſt* om. *C.* m) *viridis XI ſuper C.* n) *exuras* inſ. *C.* o) ſic *S. treſſaſſi F. vnc.* III *acis C.* quid ſi *vnc. macis?* Sed ignotum Vegetio *macis* Arabum. p) *quod* om. *C.* q) *quo* inſ. *C.* r) *degerat C.* s) *tunſa C.* t) *compoſ. infunde naribus S. M.* u) *ſiſembr. F. S. ſiſimb. C.* x) *quoque cum* om. *C.* y) *miſceas C.* z) ita *C. ſubactis* al. a) *duas S. M. VII C.* b) *decoques C.* c) *frequenter ſuperaſperges C.* d) *ſpiſſetur C.* e) *pultis quod diu.* f) ſic *C. ſubactis* al. g) *ita* om. *C.* h) *ſuperillinas C.* i) *dolores ſubuenies C.* k) *aut* om. *C.* l) *aut neceſſitati aptum, quos decori gratia lares, ſicut moris eſt vteris F. S. aut ſimile, et eſt neceſſitati aptius etc. S. M.* nobiſcum *C.* Vid. Veg. *I, 28, 4 ſq.*

[C. IV, b.]

IV, [b]. RENVM autem dolor his agnofcitur fignis: Pofteriores [a] vngulas trahit, lumbi vacillabunt, cauda deiecta erit, faeculentum [b] minget, ilia dura atque contracta. Interdum tales [c] funt renes, vt fanguinem mingant, et fi nimium [d] effuderit incurabilis eft paffio. Si parum [e] cruoris abundauerit [f], fcito poffe curari. Cui poft detractum [g] fanguinem vel de matrice, vel de femoribus, hanc potionem [h] dabis, videlicet, porri fectiui fuccum ex aqua.

V. SAEPE mufculi, qui in [a] renibus funt, vexantur ex cafu, et exteriores [b]
facilius curantur, fi [c] iuftae medelae afferunt [d] tarditatem. Optimum eft, quoties
ceciderit iumentum, loco non moueri, et [e] aqua frigida perfundi, et poftmodum
vnguentis vti [f]. Quae paffio ifta [g] confueuit ferre indicia: renes obdurefcunt, con-
trahuntur [h] teftes, coxamque trahit, et colligere fe non poterit. Quae [i] valitudo 2
nafcitur ex itineris longi fatigatione, aut ab infractu [l] cliuofarum viarum. Incitatio
quoque curfus, et faltus extenfio, hanc adferunt caufam. Sanguinem igitur ex [m]
vifceribus oportet emitti, prout qualitas corporis patietur. Vtendum [n] eft potio-
nibus etiam ad valetudinem neceffariis, molli dormitione animal collocandum.

VI. EX [a] perfrictione nonnunquam animalibus foras exit extalis [b]. qui hac
ratione curatur. Scalpello fcarificabis [c], praecipue loca quae videntur eminentiora,
fimiliaque veficulis [d], fcarificatio digitis exprimitur, et decarnatur, puluere falis per-
fricatur, donec cum fanguine actus [e] humor exficcetur. Poft calida et fale fouebis
et deprimendo [f] intus remittis, et continuo reuertetur ad locum vnde [ff] exierat.
Altera intus digitis miffis inlita lipara [g], vel meliloto, donec fanetur. Quod vitium fi 2
ferro tangere dubitas, hoc medicamento curabis quotidie: Caftorei vncias tres,
falis triti [h] pondera duo, falis Ammoniaci [i] lib. vnam, finopidis [l] Ponticae fefcunciam.
haec omnia tunfa et cribrata pariter decoques, impones [m] extali, et alligabis [n], quo-
tidie autem lixiuio [o] calido fouebis, et medela continua, vfque ad fanitatem. Po-
tionibus autem thermanticis [p] calefiet [q] aegrotum. Alii in hac paffione, cum axun- 3
gia ad manum [r] extale fulciri et reponi oportere dixerunt, poftea fpongiam [s] appo-
ni caudam fupra alligando [t]. Si tamen diebus aliquot [u] fuerit cura neglecta, prius
foueri [x] ad fex ex lixiuio, vel fale, et vrina calenti, et fic reliqua curationibus [y] impleri.

[C. IV, b.] a) *Pofteriore funt cui abftrahit C.* Aduertite oculos et animum Criticae therapeuticae ftudiofi, et difcite, quid factum fit, quid liceat. b) *et foetulenter mingit F. S.* c) *ita laefi C.* d) *viuum C.* e) *rarum C.* f) *habuerit C.* g) *detractionem fanguinis de C.* h) *porriges potionem, porri feptiui ficcum ex aqua dabis C.* [C. V.] a) *fub C.* b) *de exterioribus* al. *exteriores C.* quid fi *exterius.* c) *finiftrae C.* d) forte *ferunt* h. e. patiuntur. e) *fed C.* f) *vtendum C.* g) *haec confu. praeferre ind. C.* h) *et contrahuntur, vultus erit triftis, coxam trahet, colligere C.* i) *Valido nafcitur aut longi it. fat. C.* l) *anfractu C. S. M.* Sed editum non damnauerim. m) *a C.* n) *vtendumque pot. ad caufam nec. C.* [C. VI.] a) *Ex perfr.* om. *C.* b) *talus F. S. procedat hiftalis C.* Eft eadem vox quae diferte infra 3, 11 fcribitur extalis, quamque fatis idoneis auctoribus probatam dedit Dufrenius. Nihil frequentius mutatione fyllabae *ex* in *is* vel *his*, vel *s* adeo. *Extalem* etiam Laur. Rufius hipp. *c.* 96 *fale confpergi* iubet. *Ex perfrictione longanonis*, (qui idem eft *extalis* f. inteftinum rectum) *vitia* in equis apud Veg. 1, 42, 1. c) *clarificabis C.* d) *ficulis, quae poft fcarifactione* (leg. *fcarifactionem*) *digitis exprimentur et decarnantur, puluere etiam falis confricantur C.* e) *totus C.* f) *deprimes intusque remittes C.* ff) *fi non profecerit, altero die intus miffis dig. curabis inlita lipara.* g) *lypparia* edd. h) *noftratis C.* i) *Armen.* edd. *amon. C.* l) *finapis Pontici vncias* 6 edd. nobifcum *C.* et ita coni. Morgag. *IV*, 51. m) *in ftalem pones C. impones talo F. S.* n) fic *C. alligabis quotidie, aut F. S.* o) *lixiuia calida C.* p) *thermat. S. tragmant. S. M.* q) *calefacies C.* r) *manus talos F. S. manum ftale C.* s) *fpongia* omn. t) *adligabis C.* vtmodo *adpone.* u) *aliquantis.* x) *adferunt et lixiuia vel fale, mauria calenti C.* Exfculpo, *adferunt ex lixiuia, vel fale, et muria calenti etc.* y) *curationes C.* pro *curationis.*

VII. DOLOR[a] renum animalibus ſaepe contingit[b]; his proditur[c] ſignis:
nec incedere poterit, nec cubare, ilia eius inflantur et obdureſcunt. quorum iſta cu-
2 ratio eſt. Sanguis de vtriſque femoribus emittitur[d], poſtea lotium vetus[e] et pu-
tridum in vaſe ſupponitur, et lapides molares feruentes[f] mittuntur, animal ſagis di-
ligentiſſime, vſque ad vngulas operiatur[g], vt[h] vapore lotii venae teſtium ſudent,
poſt aqua calida confouentur[i], nitrum et alumen ſciſſum[k] pariter conteres diligen-
3 ter, et admixto[l] oleo teſtes perunges[m] fricando. Si molares [lapides[n] defuerunt,
qualeſcunque calefacies, et mittes in lotium. Alia quoque] huius[o] rei proditur
medicina. Lentis heminam[p] vnam decoquis[q], admixto vino[r] mortario teres, cy-
preſſi folia ϶ 4[s] molliſſime pariter trita commiſces[t], tantundem etiam ſuillae adipis
adiunges, vinumque vetus deſuper[u] ſparges, panno inlinitum teſtibus. apponas[x],
donec ſanitas procuretur. Si tardius[y] dabitur ſanitas, teſtes ſubter ſtillatis[z] cau-
teriis vrito, vel leuiter ſcarificato.

VIII. [QVOD[a] ſi teſtes tumebunt,] hordeum comburito, pulueresque[b] ex
eo trito, ſuillae adipi miſceto, ex quo medicamento mane et veſpere teſtes illinito.
2 Phyſicum autem creditur, teſtes animalium ablutos canino felle ſanari. Alii aucto-
res aqua calida teſtes cum dolent fouendos eſſe duxerunt[c], ſuffumigandos[d] etiam
viridibus foliis cypreſſi[e], quae arbor ſpecialiter mederi teſtibus creditur. Sed ſi de-
fuerit, teſtas[f] ardentes nihilominus in aqua calida mitti, et inde[g] ſuffumigari,
poſt cretas[h] Cimolias cum ſtercore bubulino ex aceto acerrimo calentes induci, et
quotidie reuocari, quousque ſanitas ſubſequatur.

IX. SI natura iumento excedit[a], et reuocari non poſſit, in aqua frigidiſſima
conſtituendum eſt, et ibi fouendum, et[b] ſublitam manum in anum eius iniicies, et
contra veſicam fricabis, poſt diligenter cooperies, ne perfrigeſcat. Potiones[c] da-
bis, ſtercus ſuillum[d] quotidie[e] ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur.

X. SI iumentum ſanguinem minxerit, vel adſellatum fuerit, hac ratione cu-
rabitur. De ſuperiore vena ſanguis auferatur, aſphodeli[a] quoque herbae radix te-
ritur[b], et cum vini albi dulcis duabus cotylis[c] per os infunditur[d], quae glutinoſa
2 videatur[e]. Prodeſt etiam farinam triticeam cum adipe ſuilla[f] et puluere corticis
mali granati decoquere, et non craſſas[g] potiones, ſed liquidas per os fundere. et[h]
non ſolum a curſibus, ſed etiam ab ambulatione abſtinendum[i] eſt, vt glutinetur[l]
vena quae interrupta eſt. Contingit enim[m] curſu vel ſaltu, vt intrinſecae[n] venae
rumpantur,

[C. VII.] a) *Teſtium dolor C.* b) *qui* inſ. *C.* c) *prodetur C.* d) *emittetur* — *ſupponetur* etc. *C.* e) *eius putr. C.* f) *illic* inſ. *C.* g) *cooperietur C.* h) *vt* om. *S.* i) *confoueantur C.* k) *ſpiſſum C.* marg. l) *admiſces oleum C.* m) *pervngues C.* n) incluſa ſuppleuimus ex *C.* Conf. 3, 28, 5. o) *huiusmodi rei proditur ma. F. S.* p) *eminam C.* q) *decoques C.* r) *in* inſ. *C.* s) *ſcrip. IV. C.* quae manus Vegetii videtur. Sed cum barbaris numeris vtantur editores vbique, neque hic quidquam mutauimus. t) *commiſcis F. S.* u) *rurſus aſperges C.* x) *impones C.* y) *tardabitur C.* z) *ſtillatim cauteribus C.* quid ſi *ſtilatis* h. e. in ſtili formam factis. [C. VIII.] a) incluſa reſtituimus ex *C.* Lemma extruſit initium capitis. b) *pulueremque ex eo tritum ſuillirem permiſceto C.* c) *dix. C.* d) *ſuffumigando C.* e) *cypreſſique arboris F. S.* nobiſcum *C.* f) ita *C.* *teſtes F. S.* vel *taedas ardentes* vel *teſtas candentes* Morg. *IV*, 29. g) *infumigari C.* h) *cretam Cimol. c. ſt. bubalo et a. a. calente* — *renouari C.* [C. IX.] a) *exciderit, vt C.* b) *et cum ſubſtrinxerit, in manum ei iniic. C.* c) *potionem C.* d) *ouillum* coni. Morg. *IV*, 30. e) *ex vino. Quotidie autem in aquam duces, donec C.* [C. X.] a) *aphodilli F. S.* *aſphodillae C.* nobiſc. Morg. *IV*, 31. b) *teretur C.* c) *cotulis C.* d) *infundetur, vt glut. C.* e) *aluo prodeſt* inſ. *C.* f) *ſuillo C.* g) *craſſam potionem, ſed liquidam per os defundere C.* h) *et* om. *C.* i) *abſtinendus C.* l) *glutinet venam, quae interius rupta eſt C.* m) *ex* inſ. *C.* n) *intrinſecus vena rumpatur.*

o) *col-*

rumpantur, quapropter rebus ſtypticis, et his quae conſolidationem [o] faciunt cu-
retur. Super renes hoc anacollima oportet imponi: bulbos taſcedeas [p] viuas con-
tuſas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commiſcis [q],
et renibus eius imponis. quod prodeſt etiam illis, quibus euulſi, vel emoti ſunt re- 4
nes. His autem quibus per nares effluit ſanguis, puſca [r] frigidiſſima caput eius [s] fo-
vebis, modicum ſalis adiicies. poſt anacollima [t] in capite, et in [u] temporibus obli-
nis, et in [x] medicamento conſtrictis venis fluxum ſanguinis reprimes [y].

XI. si dyſenteria iumentum apprehenderit, reuerſatur eius extalis [a], qui [b]
vt curetur circumſecandus eſt cautiſſime, ne inteſtinum, quod praepoſitum eſt ex-
tali [c], frangatur. Procidit inteſtinum a [d] contactu: vitae periculum facit, ſi tanga-
tur; quod ſemel non redit, et ſic remanebit, et paululum exit extalis ſupra.

XII. animalibvs otioſis et pigris [a] contingit ex [b] pletura ſanguinem
mingere, cum hoc [c] quod abundat, erumpendi per vrinam [d] inuenit viam: atte-
nuati [e] et exhauſti animalis interdum eſt vrina [f] ſanguinea. Quod accidit, aut ex [g]
nimio aſcenſu, aut labore ponderis [h], aut nimietate curſus. ſed [i] illis, qui ex deli- 2
ciis, aut abundantia contraxerint paſſiones [l], de matrice auferunt ſanguinem; at-
tenuatis venas [m] laxare contrarium [n]. Vtrisque tamen ſalutaris eſt potio, ſi [o] lac ca-
prinum cum a matricibus obolis et vitio laris herbae ſucco [paſtillos facias, ex qui-
bus vnum] per os frequenter infundas. Certiſſima quoque ad ipſorum ſalutem po- 3
tio praedicatur, ſi draganti vnciam [p] ſemis, meſpili [q] ϶ ſtoracis [r] ϶ tres, nucleos
pini, hos purgatos ducentos decem infundis in vino optimo [s], ac diutiſſime conte-
res [t], poſt ad magnitudinem nucis auellanae cum apibus [u] attritos et vini [x] ſextario
reſolutos [y] dabis ad cornu, et faucibus digeres, per dies continuos ſeptem, quod
etiam omnibus [z] prodeſt, ad [a] fabae magnitudinem cum [b] ouo dediſſe.

XIII. si vero ſanguinem [a] vomat, oportet geneſtae ſuccum [b], cum vino at-
que [c] porri ſucco lixiuio oleoque permixta, faucibus infundere. Aliquando anima-
lia

o) *colligefaciunt, curandus eſt, et ſindendus* (f. *defendendus*) *eſt a frigore. cui et ſuper renes hoc anancolymba* (*anacollima*) *oportet imponi: bulbos ruferos* (ἐριοφόροι ſunt apud Theophraſtum et Athenaeum) *L, oua V, anagallicus lib I, quae omnia C.* p) vid. Morg. *IV*, 31. Fauet viri doctiſſimi coniecturae, quod priores literae *tas* potuere ex numeralibus notis corruptae eſſe, *cedeas* autem transmutatum eſſe ex *cocleas*, vt fere ſcribitur in hoc libro. Librarius Corb. plane omiſit. q) *commiſces — et impones C.* vt videatur futurum vtrinque voluiſſe intelligi. r) pro *poſca*. s) *eorum C.* t) *anancalmia ſupra ſcriptum C.* u) *et tempore oblinies C.* x) *vehementer C.* y) *reprimes C.* [C. XI.] a) *ſtalis qui incuratur C.* b) *quae — ſecanda F. S.* c) *talitan generatur. Quod ſi fuerit laeſum, iam non rediet, ſic remanebit et patulus erit eſtalis, et facile procidet inteſtinum, ſtatim vitae* etc. Barbarie oppleta omnia. Sed ita forte fuit, *ne inteſtinum — tangatur. Quod ſi fuerit laeſum, non iam redibit, ſed remanebit.* d) *ab extale, et S. M.* [C. XII.] a) *pinguibus S. M. C.* b) *expletura F. S.* pro *ex plethora* vid. Morg. *IV*, 32. c) *eo quo C.* d) *vrinas C.* e) *etiam* inſ. *C.* f) *in terra ſanguinea F. S. vrinam ſanguinem C.* g) *ex* om. *C.* h) *ponderum C.* i) ſic *C. Sed ille qui S. M. Sodalis. Qui — contraxerit F. S.* l) *paſſionem de matr. auferendus eſt ſanguis.* m) *venam C.* n) *eſt* inſ. *C.* o) *illa: Caprinum cum a muli tribus auellanis et horti olaris herbae ſuccum frequenter infundes C.* Legendum videtur: *ſi lac capr. cum amyli tribus auellanis, et vrceolaris herbae ſuccum freq. infundes.* De *amylo*, credo, non eſt dubium. *Auellanas* puto in menſura vulgari fuiſſe, vt apud nos, *einer Haſelnuſs groſs.* De *vrceolari herba* etiam non facile quis contradixerit. Quae incluſi *de paſtillis*, aperte ad ea, quae ſequuntur, pertinent. p) *ſemen et apii ſcrip.* 1, *ſtoracis ſcrip.* 3, *pineos purgatos C.* q) *metropoli drach.* 1. *S. M.* r) *ſteracis F. S. Drachm.* III *S. M.* s) *optimo* om. *C.* t) *conteres* repoſ. ex *C.* om. rel. u) forte *ſuperioribus*, vel *prioribus.* x) *optimi* inſ. *C.* y) *reſoluas et ad cornu faucibus degeras.* z) *humi C.* forte *homini.* a) ſic *C. cum fabae magnitudine* edd. b) *cum ouo* om. *C. cum vino S. M.* [C. XIII.] a) *animal reicit C.* b) *dari.* c) *aut porri ſuccum lixiuo C.* Quid ſi *lixiuo oleo* iungenda

genda

lia ſanguinem vomunt, quibus hac potione ſuccurritur [d]: abſinthium Ponticum et ſpicam nardi aequis ponderibus in cacabo nouo cum aqua decoques [e] et dabis in potu [f].

XIV. SI [a] ſanguis interdum nimis [b] per venam cum percuſſa fuerit, vt [c] claudi non poſſit, erumpat, remedium eſt, ſtercus ipſius [d] animalis ſuperponere [e] fluentibus venis: aut ſi perſeuerauerit, vrere [f] cauterio ſubtiliter, ne nerui laedantur. Floccum etiam competenti [g] oleo tinctum venae [h] admoueto. etiam [i] aſſem ligneum [k], in vena qua ſanguis profluit [l], ponis, et ligas, praeſens eſt remedium.

XV. VESICAE indignatio generatur ex plurimis cauſis: quae [a] propter vri-
nae difficultatem celerrimum [b], immo praeſens diſcrimen importat. De qua valitu-
dine diligenter [c] tractari [d] conuenit, vt paſſioni [e] competens medela ſuccurrat; quae
his agnoſcitur ſignis. mingere non poterit, omnia crura flectentur, dimittitur [f]
2 venter ad terram. Et ſi difficulter mingit [g], dyſuria appellatur. Sed [h] quando gut-
tas per veretrum mittit [i] cum labore, ſtranguria dicitur: quum [k] in totum non pot-
eſt mingere, iſchuria [l] appellatur, et vicinus eſt morti. Propter quod extenſiones
3 et tubercula naſcuntur in dorſo, et praefocatio circa fauces ex dolore ventris. Cui
hac ratione ſuccurris [m], de [n] pectore venas pungis, et ſanguinem quantum videbi-
tur detrahis, et ſic accipitur [o] laxamentum. Praeterea manum tepidam [p], cum
oleo in anum mittis [q], et ſi qua ſtercora inueneris [r] intus, quia impedimentum
4 praeſtant, attrahis [s]. Poſt, cum libra olei, ſalis triti plenum acetabulum miſces, et
calefactum iniicies in anum, iumento in locis pronis poſito, vt facilius ad interio-
5 ra [t] deſcendat, dulcedo etiam ſequitur ac ſolutio ventris, et dolor mitigatur. Quae
remedia ſi tarde [u] ſubuenerint, manus [x] et brachia perungito, et [y] cum magno ſenſu
atque cautela in [z] anum iniicito [a] in partem dextram, et reuerſato [b] in ſiniſtram:
veſicam [c] manu plena leuiter premito, vt incipiat [d] vrina procedere [e], et ſic libera-
6 bitur. Valde premere [f] eſt contrarium. Ex his autem [g] cauſis paſſio iſta [h] deſcen-
dit, ſi iumentum in opere aut curſu magna parte diei [i] cogatur, et vrinae faciendae [k]
ſpatium denegetur, tunc [l] a veſicae meatu vsque ad veretrum naſcitur tumor, et
7 cum dolore egeſtionis foramen anguſtatur; E diuerſo, ſi iumentum exerceri ſoli-
tum, diebus plurimis ſteterit, indigeſtione [m] naſcuntur ſpurcitiae, et [n] humores ef-
feruntur, vsque ad veſicam, compunctiones etiam et morſus vrinali fiſtulae prae-
8 ſtant, ex quo ſtranguria [o] plerumque contingit. Ex perfrictionis [p] indignatione dyſu-
ria ſolet [q] venire, cum nimio rigore meatus intumuerit. Et ideo calefactionibus
diuerſis

genda ſunt ita, *oleoque lixiuo?* d) *ſuccurretur C.* e) *coques C.* f) *potum C.* [C. XIV.] a) *ſi* om. *C.* b) *nimium C.* c) *et cl. n. potuerit erumpit C.* d) *ipſius* om. *S.* e) *ſuper C.* f) *vri C.* g) *tumenti C.* h) *bene C.* i) *etiam* om. *C.* k) *lineum F. S.* nobiſcum *C. aſſis ſ. axis ligneus* h. e. *aſſerculus, aſſula.* l) *effluit C.* [C. XV.] Conf. Veg. *I*, 61. a) *Quapropter F. S. et propter C.* b) ita *C. celerr.* om. edd. c) *diligentibus C.* forte *diligentius.* d) *tractare C.* e) *paſſionis C.* f) *ventrem demittit C.* g) *mingat C.* h) *ſi C.* i) *mittit* om. *C.* k) *Qui vicinus eſt morti propter quam extenſionem* reliquis omiſſis *C.* l) *dyſuria* omn. nobiſcum ratio, et eius interpres Morgagnus *IV*, 33. m) *ſuccurres C.* n) *depectorabis, et ſanguinem quantum ſufficit detrahes C.* o) *accipiet laxamentum C. lauamentum F. S. leuam.* coni. Morg. l. c. p) *tepido C.* q) *mittes C.* r) *intus impedimento ſunt, C.* s) *abſtrahes C. extrahis* coni. Morgag. l. c. t) *interna C.* u) *tardius C.* x) *manum et brachium perunguito C.* y) *tum magno C.* z) ſic *C. manus* edd. a) *et* inſ. edd. b) *in partem* edd. nobiſcum *C.* vbi diſcedimus ab editis. c) *et ſic manum plenam* edd. d) *incipias in hac proc.* editi. e) *producere, ſicque liberantur C.* f) *ſpinae F.* et *S. premere S. M.* et *C.* g) *autem* om. edd. h) *ita* edd. i) *duci* edd. k) *facili* edd. l) *et* edd. m) *vti* inſ. *C.* n) *ex humore efferunt C.* o) *ſtranguiria C.* p) *perfrictione et* edd. q) *adſolet euenire C.*

r) *fri-*

diuerſis a[r] frigore ſoluenda eſt iniuria celeriter. Interdum et[s] indigeſtione hordei 9
et[t] cum aquam frigidam auidiſſime biberint, dolores[u] ventris animalia patiuntur,
et propter vicinitatem commota veſica ſtranguriam ſuſtinent. Aliquando et ſtercus
pullinum, et[x] alia noxia, in cibo ſumta, cum inflationem fecerint, impediunt
minctionem. Beſtiolae[y] etiam quae appellantur bupreſtes[z], araneae ſimiles, cum 10
deuoratae fuerint, animal praefocant. Aqua[a] quoque coeno vel limo[b] turbida ſi
bibatur, meatus impedit minctionis. Vermes[c] quoque vel lumbrici in inteſtinis 11
cum ex vlcere venerunt, veſicam[d] laedunt, et dupliciter animalibus diſcrimen im-
portant. Quod his deprehenditur ſignis[e]. animal quod tardius mingit, latera ſibi
ſcalpit[f], vel terram mordet, ſcias eum[g] vermibus[h], vel lumbricis extorqueri.
Cui hac ratione ſuccurris[i]: braſſicae folia ſubtiliſſime[k] contundis, et commiſcis 12
boni vini cotylas quatuor, et per ſiniſtram narem[l] infundis. Sulphur[m] etiam vi-
vum in puluerem rediges, et cum oleo totum ventrem animalis et veretrum perfri-
cabis. Abſinthium etiam largiter cum vino decoques, et per ſiniſtram narem de-
fundes. laſer quoque Syriacum et nitri puluerem cum vino decoquis[n], et per os
digeris. Inambulationibus et leni[o] curſu exercebis[p] in loco molli vel herbido: vel 13
ad aquam leniter abeuntem[q] ad vrinam inuitabis. Si[r] vbi aliquod aliud animal
minxerit, teneatur, facilius prouocatur. Quae[s] praemittuntur[t], vt veniatur ad cu- 14
ras[u], aqua enim calida diutiſſime lumbi fouebuntur[x] et renes, tunc auenam[y]
agreſtem ex[z] vino dulciſſimo duabus cotylis decoquis, et per ſiniſtram narem infun-
dis colatos humores: ficus praeterea optimas decoques in aqua cotylis quatuor, mi-
xtoque nitri puluere ſimiliter defundes[a]. Allium[b] quoque cum vino decoctum, et 15
per ſiniſtram narem infuſum[c] producit vrinas[d]. Memineris ſtatim[e], cum in paſ-
ſione ceciderit, hordeum eis[f] ſubtrahendum penitus, et potus[g], herbas virides
vel farragines ad ſuſtentandum dandas. Sarmatarum autem equitatus[h] veteres plu- 16
rimum valuerunt, vſus inuenit, vt animalia a collo vsque ad pedes inuoluantur de
ſagis, ſuppoſitisque carbonibus viuis addito caſtoreo ſuffumigentur, vt totum ven-
trem[i] teſticulosque eorum caſtorei fumus euaporet[k], et confeſtim detractis carbo-
nibus cooperti deambulant et mingunt. Alumen[l] ſciſſum et ſales[m] fricato, admi-
xtoque oleo, et melle collyrium longum et tenue facito, et in veretri[n] ipſius fora- 17
mine

r) *frigoris ſolu. eſt cel. iniuria C.* s) *ex C.* t) *vel C.* u) *dolorem C.* x) *vel C.* y) *Beſtiolas etiam, qui appellatur bupreſtis araniae ſimilis, ſi cum foeno deuoratus fuerit, animal praefocabit C.* z) *vulpeſtres F. S. bulbreſtrae S. M.* a) *aquam — turbidam ſi bibat, meatum C.* b) *luto S. M.* c) *Vermis q. v. lumbricam ſi inteſtinum exulcerauerint C.* d) ſic *C. veſicas* edd. e) *ſi* inſ. *C.* f) *ſcalpet — mordeat C.* g) pro *illud:* forte ſyneſis eſt, ad *equum* relata *voce.* h) *ver torqueri C.* i) *ſuccurres C.* k) *ſubtiliſſima contundens commiſces vini boni cotulas C.* l) *partem ſuffundes C.* m) *Sulphur — defundes* ſuppleuimus ex *C.* n) *decoquens per os digeres C.* o) *leui C.* p) *Tunc in locum mollem vel herbidum, vel aquam leuiter habentem ad vrinam inuitabis C.* corrupte. Aquae leniter decurrentis ſuſurrus ideam mingendi excitat in animali, vt accidat ei ſimile quid illius ebrii, qui ad ſalientem noctu laxata veſica adſtitit, et tota hora ſibi mingere viſus eſt, cum murmur ſalientis ſuae vrinae ſtrepitum interpretaretur. q) *abeuntem* om. *S.* r) *facilius autem prouocabitur, ſi vbi aliud animal minxerit teneatur.* s) *Quaedam S. M.* t) *praemittenda ſunt C.* u) *curam C.* x) *fouentur C.* y) ſic *C. hauenum* edd. z) *et vini dulciſſimi duas cotulas decoques, et — colatum humorem defundes C.* a) ſic *C. diffundes* al. b) *Folium C. Trifolium S. M.* c) *fuſum C.* d) *vrinam C.* e) *autem ex eo momento, cum in hanc inciderit paſſionem C.* f) *eis ſubtr.* om. *C.* g) *potum, herbam etc. ad ſubſtantiam dandam C.* h) *aequit.* omn. *aequitatatum apud veteres C.* Forte ante *equitatus* inferenda eſt relatiua *quorum:* vt ſit integrum, *Sarmatarum vſus inuenit.* i) *vitrum C.* forte *vterum.* k) *vaporet, confeſtim C.* l) *Alumen ſalſum F. S. exciſſum C. ſciſſum S. M.* h. e. ſciſſile, σχιστή. m) *ſale F. S. ſalis C.* n) *ſcapi ipſius foramen C.*

o) *Inde*

18 mine inſerito, continuo prouocabitur. In ano [o] panacis quantum digiti minoris
extremitas eſt [p], dabis. Alii cepas acerrimas [q] et leuiter contuſas tres aut quin-
19 que ponunt in anum, et ſic deambulare faciunt. Ad vrinas inuentus eſt, qui af-
firmat [r], et vngulam equi ipſius radi, et teri cum vini ſextario et per nares infundi
20 ad celerem [s] minctionem [t]. Si [u] non tali ratione prodeſſet, betas et maluas de-
coques, et aquam earum calentem, cum melle ad vnum ſextarium naribus infun-
21 des. Si tempus virides denegat cibos, foenum melicrato [x] adſperſum praebebis:
vel ſuccum ptiſanae [y] hordeaceae cum melicrato ſimiliter dabis. Aliquanti [z] roſma-
rinos [a] decoquunt, et ex ea calida (teſtes [b]) fouent. Alii cimices tritos [c] in nares
animalis mittunt, et alium [d] ſuper naturam, qua mingit [e] confricant, certiſſimum
22 dicitur [f]. Porros decoques [g], et ſuccum eorum exprimes ad ſextarium I, et cum
vini veteris [h] hemina olei acetabulum permiſces, et [i] per narem dextram dabis,
deambulando [k] ducis. Vulgare et [l] verum eſt remedium [m], lutum de via ex lotio
23 cuiuſcunque equi factum, vinoque permixtum et colatum naribus infundas. Apii
radices [n] aut melicrato decoctas praebebis [o], puluerémque thuris, ouumque crû-
dum, cum vino dulci permixta, [per [p] os conuenit dari oleo cum vino pexmixto]
et calefacto ſupra renes et ilia inungens [q] confouebis. Ex melle quoque decocto
et ſale collyria [r] longa et tenuia foramini immittuntur [s], quo emanat vrina. Muſca [t]
viua et [u] loco ipſi immittitur [x], vel mica thuris apponitur, et de bitumine collo [y]
inſeritur, vt prouocetur vrina.

XVI. QVIBVS modis ſtrictus [a] venter ſolui debet [b], ſaepe praedictum eſt.
Nunc exponendum eſt, quemadmodum, ſi [c] ſolutus, poſtea reſtringitur. Etenim
hoc animalibus periculoſum nimis eſt, niſi velox medicina ſubuenerit, cuius ne-
ceſſitatis [d] de experimento principale [e] remedium eſt. balauſtii [f] ſeminis vnciam ex
vino auſtero [g] dabis, caryotas tundis [h] et gallas Syriacas, et exinde datur potio ſa-
2 lutaris. Talis quoque ſubuenit compoſitio: cerae [i] vncias 2 [k], lardi libram vnam,
piperis vnciam [l] ſemis piculae [m] ſemiunciam diligentiſſime [n] tundes, caſiae vnciam
ſemis

o) *Inde apopanacem.* p) *opopanacem.* Praetulerim hanc lectionem, quia ad ſtranguriam commendat Dioſcor. 3, 55 opopanacen ex aqua mulſa aut vino bibendum. Vulgatae lectionis originem aperit *S. M.* vbi ita, *In abeno opopanacis quanti* (forte *quanta*) *dig. min. ext. eſt, cum vino decoqui*, (f. *decoquis*) *et per nares dextras dabis.* p) *cum vino decoques, per narem dextram* inſ. *C.* q) (*purgant*) inſ. *S. C.* r) *adfirmaret priores vngulas C.* s) *ad celeritatem minctionis phyſica ratione prodeſſe. Betas quoque et C.* t) *minxionem F. mixionem S.* u) *phyſicali ratione prodeſſe S. M.* vid. no. s. x) *mellicr.* edd. y) *teſanae C. Alii S. M.* z) *roſmarinum C.* a) ſic *S.* al. om. b) *Cimicem etiam viuum in aurem C.* c) *ternos viuos in aures S. M.* d) *aliam F. S.* e) *mingunt F. S.* f) *dicitur* om. C. g) *decoquens ſuccum C.* h) *et* inſ. *F.* S. i) *et* om. *C.* k) *deambulatum duces C.* l) *Sed C.* m) *rem.* om. *C.* n) *cum vino* inſ. *C. S. M.* o) *praebere C.* p) incluſa om. *F.* q) *ſpongiis C.* r) *collyrium etc. C.* s) *inditur quo manat C.* t) *etiam* inſ. *C.* u) *et* om. *C.* x) *immittetur, vel micturis apponetur, vel deuitum in collyrio inſeritur, vt prouocet vrinam C.* y) vid. leg. *collyrium* ex lectione *C.* modo propoſita. [C. XVI.] a) *conſtrictus C.* b) *debeat, ſaepius dictum C.* c) *ſolutus poſſit adſtringi. res enim haec animalibus nimis periculoſa eſt C. poſſit adſtringi* etiam *S. M.* d) ſic *C. neceſſitas* edd. e) *principali tenendum eſt* edd. nobiſcum *S. M. C.* f) *Cliſtere vnciam F. S.* appoſito ſigno corruptae lectionis. *Vſte* SMNC, quod ſemunciae ſignum videtur, *Falauſtae ſeminis S. M.* vnde non inuita, ſpero, Minerua *balauſtii* exſculpſimus, quod huc conuenire putamus, cum adſtringendi vis illi paſſim tribuatur. g) *vel aceto per os defundere* (*diffundit S. M.*) *Hordeum combuſtum ex vino auſtero dabis* inſ. *C. et S. M.* contra *caryotas* —— *ſalutaris* om. S. M. h) *tundes in gallam Syriacam C.* i) *cere* S. k) *ſordis* inſ. S. *C.* l) *ſmnc.* h. e. *ſemunciam C.* m) *lenticulae* coni. Morg. *IV*, 33. Sed ſaepius occurrit *picula. Vid. Ind.* n) *caſei ſmnc, dil. tundes et C. caſſiae* F. S. nobiſcum S. M.

o) *con-*

semis trita pariter consperges [o], offas facies, solito more [p] intinges [q] in cera [r] cum
remissa est. Sic quoque digeres stercoris ouis [s] libram, et in aceti et mulsae sexta-
rio per cornu dabis. herba rubea [t] restringes [u], si dederis in vino. spongiam Afram [x] 3
intinges in pice liquida, post combures, farinamque eius vino austero defundes,
farinae triticeae heminas [y] quatuor commisces et digeres. Nitrum [z] quoque, (si [a]
potest fieri) virgineum [b] diligentissime tritum, et in puluerem redactum, cum he-
mina [c] aceti semiunciam dabis. Puluis ex pumice datus [d] cum vino in potu
mox medetur.

XVII. ALIIS [a] quoque partibus corporis nascuntur aliquando verrucae, et
vitium difformitatis [b] important, hac ratione curandae [c]: lino [d] subtili constringen-
tur [e] ipsae verrucae. Dein [f] causticum crudum imponitur [g], et sponte decidunt.
Ferro etiam praeciduntur, et de [h] cauterio leuiter adusta sanantur.

XVIII. INTERDVM [a] iumentis misera fit coxa, cui de venis femoris [b] san-
guis emittitur, et in vase diligenter excipitur. admiscetur etiam puluis sulphuris,
nitri baccarum lauri, simul [c] tritis, et contra pilos diutissime perfricatur, et per
triduum sic permanere [d] permittitur. Aqua etiam [e] in qua verbenae [f] coctae sunt 2
tepida ter [g] in die fomentabis: pedes [h] quos sanos habet glante [i] ferreo, vel si de-
fuerit, spartea calceabis, cui lemniscos [l] subiicies, et addita fasciola diligentissime
colligabis, et suppositiciam [m] facies parti illi quae misera est vt planas vngulas possit
ponere. Synchrisma [n] etiam perungues in sole, et non minus quam [o] vnam ho- 3
ram contra pilum diligentissime confricabis. Si eiusmodi cura tardauerit, contra
coxae commissuram quatuor foraminibus cautere [p] pertunde [q], et pannos vel lemni-
scos ex aceto et [r] oleo sub cute per foramina traice [s] per triduum, post traumatico
illinitos pannos, diebus nouem per eadem foramina traicies [t], vel calida verbenacea
vtaris, et sic lemniscos subiicias. Vndecimo [u] quoque die lemniscos educes [x] et 4
incretas locum, vt cutis ad pulpas adhaereat. Cum cicatrices se clauserint, causti-
cum imponunt [y]. Hac ratione emota vel laesa [z] coxa sanabitur. Sed [a] si coxam
eiecerit

o) *conspergis F.* p) *minores C. S. M.* q) *intingues C.* r) *ceram remissam et sic digeres C.* s) *ouilli denarios* III, *aceti mulsi sext. per C. denarios tres* etiam *S. M.* t) (*trita*) inf. *S.* et *C.* Caeterum poterat Dodonaeus *p.* 353 nostrum adscribere his, quos laudat aduersus Dioscoridem qui insigni errore rubiae tribuerat vim diureticam et abortiuam. u) *restringit, si detur C.* x) *offam* edd. *Afram C.* recte. Laudatur eadem a nostro 2, 34, 1. Interpunctionem autem nostram (editi ponebant post *spongiam*) probat Dioscorides 5, 138 *σὺν δὲ πίσσῃ καέντες πρὸς αἱμοῤῥαγίαν ἁρμόζουσι.* Vim itaque adstringentem habent. y) *heminam, seui caprini vnciam vnam, lactis heminas tres pariter commiscees et da.* z) *Vitrum C.* a) inclusa om. *S. M.* b) *virginem C.* c) sic *C. cum aceti semiuncia diligentissime tritum dabis F.* et *S. vnciam vnam cum aceti hemina medicabis S. M.* qui reliqua om. d) *cum vino potui datus C.* [C. XVII.] a) *In folliculo, vel in ano aliisque partibus C. S. M.* b) *deform. C.* c) *sunt* inf. *C.* d) *filo S. M.* e) *constringetur ipsa verruca.* f) *in* edd. *Hinc* coni. Morg. *IV*, 34. nobiscum *C.* g) *imponetur — decidet — praecidetur — sanatur C.* h) *de* om. *C.* [C. XVIII.] a) sic *C.* et *S.* primas duas voces om. *F.* b) *femonum* forte *feminum C.* c) *et sepiae tritae S. M. et feglae tritae C.* d) *manere patietur C.* e) *etiam* om. *C.* f) *veruinae C.* g) sic *C. et S. M.* h) *pedem quem sanum C.* i) *glante — spartea* om. *S. M. clauco C.* soleae simile aliquid significari, apertum est, quid illud vel nominis vel rei sit, nondum comminiscor. l) *rotulam ligneam C.* m) *vt suppositura illa faciente partis illius, quae misera est plenam vngulam possit ponere.* n) *Incrisma* edd. *Si incrisma C.* Recte igitur obsecuti sumus Cl. Morgagno *IV*, 35. o) *hora contra incisuras quatuor for.* edd. nos secuti sumus *C.* p) *cutem C.* forte inserenda haec vox est, quam altera elisit similis. q) *pertundito C.* r) *et oleo* om. edd. s) Sic saepe et nostri, et alii optimi codices. t) *Interdum curabis, vt cal. C.* u) *vndecim quoque lemn.* edd. nobiscum *C.* x) *inducis* edd. y) *impones C.* z) *eiecta C.* a) *vel si coxa se laeserit vel a mulom.* edd.

eiecerit emoueritque, quod a mulo medicis dicitur filius [aa] laeſiſſe, certior et facilior
5 curatio [b] inuenta docetur, et probata. Nam dudum [c] claudum animal in ſole po-
nunt [d], vino et oleo calefacto calefaciunt [e] ipſum, hoc eſt, iuncturas [f] coxae diutiſſi-
me confricant, donec ſudet; Tunc [g] animal capiſtro trahunt, et ſenſim currunt, alius
lorum vel funes [h] tenens laxos ſequitur, et ſubito dum animal currit, recta ad ſe co-
xam [i] ipſe [l] cum impetu trahit. ſi ſonuerit, ſcias loco ſuo rediſſe, paululumque [m]
6 ceſſabis, poſt ſenſim deambulando tentabis. Si ad locum ſuum redierit, retractos [n]
pedes ponit, et minus claudicat, vlterius animal non conuexabis [o], ſed triduum fo-
mentabis [p] calida verbenacea [q], poſt cauſticum induces. Quod ſi prima die iunctu-
ra [r] componi non poteſt, ſecunda die [s] ſimili ratione coxam [t] ſaepius trahis [u], do-
nec reuertatur ad locum.
7 Quidquid autem vexatum vel emotum [x] fuerit, vel ictu
rotae, aut quocunque alio caſu in prioribus vel [y] poſterioribus partibus [z] vel articu-
lis, vel genibus, hoc anacollima conſtringit et conſolidat [a]. Bulbos rufos triginta,
cochleas [b] viuas triginta, anagallici libram 1, [bb] plantaginis viridis manum plenam
diligentiſſime contundis [c] et miſces, additis tribus ouis, cum ſtupa imponis, et col-
ligas, laxata conſtringet et tumefacta [d] ſedabit.

XIX. SI iumento laccae enatae fuerint in gambis, his agnoſcitur ſignis. Dextra ac ſiniſtra ad ſimilitudinem veſicae inflabitur cutis. Curandum [a] eſt autem hac ratione, qua flegma in genibus diximus oportere curari. Eſt et alia medicina. Lentes [c] quae ſupra aquam natant colligis et contundis, additaque veteri axungia colligabis. Vitium exſiccare perhibetur [d]. Si gamba vel armus aliquo [e] loco ex ictu aliquo tumere coeperit, cretam Cimoliam et rubricam [f] ex [g] aceto acerrimo miſcebis [h] et oblinis.

XX. SI gamboſum factum fuerit animal [a], et recens paſſio eſt, de tibia ſanguinem emittito [aa], lanam ſuccidam [b] circumligato [c]. Caue ne fomentis aut cauterio tangas, vtrumque enim in tali curatione contrarium eſt. Malagma cruda vteris, tertio die ſemper ſoluis et curas. Cum videris animal profeciſſe, cauſticum inducis. Si [d] quod iumentum coxam fregerit aut ſupragambam [e], ſcias non poſſe curari, quia partes iſtae ligaturas [f] tenere non poſſunt.

XXI. SI iumentum aut [a] rotae, aut axis ictu fuerit eliſum, in recenti lanam ſuccidam ex aceto et oleo colligabis [b] per triduum, poſt ficus [c] duplices, et [d] nitrum pariter tritum [e] imponito, die tertio ſoluito ac renouato. Si nihil profe-
cerit

aa) *filum C.* b) *rei inuenta dicitur a barbaris C.* c) *dum C.* d) *conſtituunt C.* e) *coleſium C.* f) *iuncturam C.* g) *Tunc de loco* (leg. *loro*) *longiore vel funiculo groſſo* (pro *craſſo*) *prauoſam* (int. *coxam prauam*) *alligant. vnus — trahit — currit C.* h) *funem tenens laxum C.* *funes tenet laſſos* edd. vid. Morg. *IV*, 35. i) ſic *C. coxas* edd. l) *imperetur et trahit C.* m) *et pauliſper C.* n) *et ſi rectum pedem ponat, et non claudicet vlterius C.* o) *cuexabis C.* ex compendio ſcribendi. p) *de* inſ. *C.* q) *veruinatia C.* r) *reponi iunct. non potuerit C.* s) *vel tertia* inſ. *C.* t) *coxas* edd. u) *trabes C.* x) *remotum* edd. y) *vel poſt* om. *C.* z) *vel cambos* inſ. *C.* leg. *vel gambis.* a) *ſolidat C.* b) *cochl. v. tr.* om. *C. cochlearia vini trig. S. M.* bb) *herbae* inſ. *C.* c) *contundes etc.* reliquis in futuro poſitis et ſeruato tamen *miſces*: vt appareat tertio ordini adſcriptum ab auctore vel librario. vid. *commiſcis in Ind.* d) *humecta ſiccabit C.* [C. XIX.] a) *Curabuntur autem ratione, qua flagmina C.* forte *phlegmonen* de qua *Veg.* 2, 48, 1. c) *lentem quae ſuper aquam natat colliges etc. C.* d) ſic *C.* et *S. M. prob.* al. e) *aut aliquis locus ex ictu tumere C. S. M.* f) ſic *C.* et *S. M. lubricam* al. g) *cum S. M.* h) *macerabis C. S. M.* [C. XX.] a) *animal* om. *C.* aa) (*et*) inſ. *S.* b) *ſucidam C.* vt *ſucus* etc. c) *circa eum lig. C.* d) reliqua om. *S. M.* e) *gambas C.* Videtur poni ἓν διὰ δυοῖν pro parte ſuperiore gambae, vt infra 3, 22, 3 de ſubgamba. f) *ligaturam.* [C. XXI.] a) *aut* om. *C.* b) *conlinito C.* c) *ficum duplicem C.* d) *in nitro pariter tritas S. M.* e) *terito et imp. C.* f) *tetraph.*

cerit malagma tetrapharmaci [f] imponito per triduum. Si et ipſa tardauerit, imponito malagmam, quae dicitur meliacinus, vſque [g] dum ſanetur.

XXII. SYRMATICVM iumentum his agnoſcitur [a] ſignis. Prodiens de equili, vel de loco vbi [b] ſteterit, coxam trahit et tranſuerſam vngulam inflexis [c] coronis terrae ſuperimponens oſtendit, et Syrmaticum a [d] tragoedorum palliis quae trahuntur dicitur. Sed quamuis alienata horum vel emota [e] coxa videatur, ſi ſuper ipſum [f] pedem ceſſim repellantur, continue emendabitur greſſus, et ſine claudicatione rectus [g] incedet. Et [h]. hac autem ratione contingit, ſi [i] commiſſuram verti- 2
buli, ex corruptione corporis, vel [l] perfrictione natus humor intrauerit, tunc ſe [m] defundit ad neruos [n], et eos reddit immobiles, et velut alienatos, quae [o] hac ratio-
ne curantur: Sanguis ei de ſubgamba [p] detrahitur [q] copioſus, in quo admiſces ſal [r], 3
ſulphur, marinas [s] cochleas, mannam thuris, feclam [t], nitrum, baccas lauri, aequis ponderibus, contuſa omnia atque cribrata, vino quoque veteri et oleo miſcebis cum ſanguine ipſius: qua [u] vnctione praeparata poſt inflationem [x] illinis [y]. coxas calida in qua verbenae decoctae ſunt, interpoſito [a] triduo diutiſſime confouebis, poſt vnctionem renouabis. ſi ex hoc plenam non receperit ſanitatem, vulnus [b] vris caute- 4
rio in ipſo vertibulo. Similiter [c] ſciaticis fieri conſueuit. Quaecunque aut [d] de ozoenis caeteriſque vitiis articulorum, vel de vngulis primorum pedum nunc [e] dicta ſunt [f], ſcias etiam in poſterioribus debere ſeruari.

XXIII. ALIENATVM morbum auctores vocauerunt, quoties haec ſigna procedunt [a]. Patentes oculos animal habet [b], nec ſentit hominis aduentum, qui-
bus et labra et ipſa orificia intumeſcunt, quaſi ab aliqua beſtiola contacta [c]. Quem 2
morbum alii auctores orabum [d] nuncupauerunt. Eſt autem nequiſſima paſſio. primo quod peſtifero tranſitu contagionem ſpargit in plurimos: deinde quod imperitos decipit ſpecie ſanitatis. Nam refecta [e] et bene curata animalia ex hac paſſione ſubito inflata [f] moriuntur. Alienatus autem [g] vocatur, quod eripit animalibus ſenſum, Malleus, quod peſtilentia interneciuum [h] contagium facit. Plerumque autem viſce- 3
ra interius [i] vermibus conſumit. Quorum morſu pertuſo aqualiculo animalia ſuffocata, ſubito moriuntur, ſed ſi velocior medicina ſuccurrat, hac ratione ſaluantur [l]:
de ceruice ſanguinem detrahis, potionem componis huiusmodi [m]: Gallici lib. vnam, 4
hyſopi libram I, abrotani [n] libram [o] ſemis, ariſtologiae rotundae [p] lib. [o] ſemis,

mannae

f) *tetraph. — malagmam* om. *C.* g) *quae dum ſanat C.* [C. XXII.] a) *oſtenditur C.* b) *in quo C.* c) *inflexam corona terrae ſuperponet. vnde et C.* d) *et ragidorum paleis F. S. tragoedorum pileis dicitur S. M. a tragoedorum palleis dicitur, quae trahuntur S. M.* e) *mota C.* f) (*temperaveris pedes ceſſis*) *compellantur F. S.* et in marg. *ſi ſuper ipſum ceſſis.* g) *rectus* om. *C.* h) *ex F. C.* i) *in* inſ. *C.* l) *ex* inſ. *C.* m) *ſe* om. *C.* n) *verſus C.* o) *qui C.* p) vid. ad Veg. 3, 20 no. *e.* q) *ſubtrahetur C.* ſeruato *admiſces. vid. ad* 3, 18, 7 no. *c.* r) *ſalis atarce ſulphur C.* s) *marinas* om. *C.* t) *betam S. M. feglam C.* Quid ſi *facculam* de qua *Veg.* 2, 26, 3 no. *k.* it. 4, 16, 1. u) *quae S.* vnde licet ſuſpicari, *quae vnctioni etc.* x) Credo legendum *inſolationem* vid. 3, 18, 3 et 5. y) *illines.* z) *coxam calidam in qua verbinae* vitioſe *C. illius coxas S. illinis. aqua S. M.* a) *coxam triduo S. M.* b) *Mittis ei ſudis et poſt ſanitatem vulnerum vres cautere in C.* c) *vt in ſciatico C. ſciaticus* autem, vel *ſcyaticus* vitio aetatis dicitur pro *iſchiadico.* quae admonitione Galli non opus habent. d) *aut* item *de oz. caet. vit.* om. *C.* e) *nunc* om. *C.* f) *eadem* inſ. *C.* [C. XXIII.] a) *praecedunt C.* b) *habebit, nec ſentiet C.* c) *contracti ſint C.* d) *arabum C. aridum S. M.* Eſt quidem *morbus aridus* notus noſtro, ſed non conueniunt phaenomena. Quis vero *Arabus* ſit vel *Orabus,* nondum inuenio. e) *referta S. M.* f) pro *adflata:* et forte ita leg. g) *et Maleus vocatur alienatus* inſ. *C.* h) ſic *C. internociuum F. S. internae cauſa cibi S. M. internecinum* coni. Morg. *IV,* 36. i) *interna C.* l) *ſanatur C.* m) *Anagallici S. M. ſal Gallicum* Morg. *IV,* 36. n) *croci vnc.* III, *abſinthii et ſtrignii* (f. *ſtrychni*) *vncias* IIII. *quae omnia S. M.* o) *ſilib. C.* forte *ſelib.* Vid. 3, 24, 10 no. *x.* p) *rot.* om. *C.*

q) *manu*

mannae [q] ſuccari vncias 3, trixaginis [r] vncias 3. quae omnia contundito [s], et cernito,
ex aqua mulſa copioſe decoques, et animal [t] aegrotum diebus plurimis potionabis.
5 ſed quia plerumque huius aegritudinis peſtilentia tranſit in proximos, totum gregem
ſi inciderit [u] vt [x] ſingulas heminas ſingulis degeras [y], potionare [z] te conuenit, fre-
quentiſſimis [a] etiam ſuffumigationibus, ſtagnare pariter et curare, ſicut in malleo
ſuperius conſtat expoſitum. Quibus vsque adeo mutanda ſunt paſcua, vt ſi fieri
poteſt in alias [b] transmittenda ſint regiones. Nam qua tranſeunt in [c] lanis et in [d]
ipſo anhelitu inficiunt vniuerſa. Velocius autem curabuntur, ſi ſeparata [e] fuerint
atque translata.

XXIV. ROBOROSA paſſio dicitur, quae animal rigidum facit ad ſimilitudi-
nem ligni: cuius haec ſunt ſigna. Totum corpus adſtrictum, extenſae ſunt nares,
et aures rigidae [a], immobilis ceruix, os conſtrictum, caput [b] extenſum, colligati armi
vel crura, pedes etiam conſtricti, vt nulla commiſſura flectatur: cuius caput ſi eri-
gere volueris [c], non poteris: oculi praecluduntur, ſpina praerigida [d], et ideo diſten-
dit [e] et erigit caudam, vt eam flectere atque mouere non poſſit, dura ilia, adſtricti [f]
2 ſunt renes: cubare penitus non poteſt. Contingit autem haec paſſio ex nimia per-
frictione, vel ſpaſmo neruorum, vel [g] tremore, vnde et [h] tetanici dicti ſunt. Ple-
rumque in hanc valetudinem incidunt, qui cum ab igne caſtrati [i] fuerint, negligun-
3 tur, et inambulantes frigore laeduntur. Quorum nerui recenti dolore et frigore
compellente [k], et ſpaſmum patiuntur, et obdureſcunt in robur [l]. E diuerſo etiam
altius quam expedit in pedibus vſta iumenta, vel quocunque alio loco, contactis [m]
4 neruis patiuntur ſpaſmum, et robur incurrunt. Ex nimia [n] quoque pruina, vel ſi in
nimio frigore [o] ſudabunt, vel e calidis ſtabulis producuntur [p] in frigus [q], fieri adſo-
lent roboroſi. Sed ſi a poſteriore parte fuerint comprehenſi [r], vt morbus deſinat [s]
5 in lumbos, opiſthotonici [t] fiunt, calefactionibus tamen vnguentisque curantur. Si
quos [u] vero robur, a priore parte comprehenderit, ita vt os aperire non poſſint,
6 deſperanda [x] ſunt, quia conſtrictis dentibus fame perire coguntur. Quae [y] autem
ex toto corpore aequaliter periclitantur [z], ita vt ex aliqua parte os [a] valeant aperire,
tam diu vnctionibus calidiſſimis perfricanda [b] ſunt, donec ſudent, coopertaque [c] ſa-
gis copioſiſſime [d], loco calido [e] ſtatuuntur, ignisque iuxta ea [f] fieri conſueuit ſine
7 fumo vt amplius ſudent. Surculos [g] quoque laureos validiores in os eorum inter
malas [h] mittito, vt rodendo eos exagitent [i] maxillas et calefiant [l]. Fabas [m] quoque
ſolidas, cum baccis [n] lauri mixtas [o] ieiuno dabis. Aquam quoque calidam offeres
ad potandum. Ventrem [p] ipſis cum mulſa calida, admixto caſtoreo, clyſtere pur-
gabis: oleum quoque [q] optimum cum ſucco ptiſanae mixtum per narem ſiniſtram
defun-

q) *manu Graec. vnc.* III. *C.* r) *abſinthii erratici vnc.* III. *C.* s) *contundes et cernes C.* t) ſic C. *dieb. pl. pot. aeg.* al. u) *incenderit C.* x) *aut* inſ. edd. y) ſic C. *dig.* al. z) *potionari* C. a) *frequentiſſime* C. b) *aliam transmittendi ſint regionem* C. c) *labore F.* et *S. M.* *in labis* citat Sauaro ad Sidon. Ep. V, 3. pro *laboribus.* d) *in* om. C. e) *ſeparati — translati* C. [C. XXIV.] Pauca huius capitis habet *S. M.* a) ſic C. et *S. M.* *frigidae* al. b) *caput — flectatur* om. *S. M.* c) *voluerit, ter in girum S. M.* d) *rigida S. M.* e) ſic *S. M.* et C. *difficile* al. f) *adtracti* C. g) *et* C. h) ſic C. *contetanici* edd. i) *caſtigati* C. forte *cauteriati.* k) ſic C. *compelluntur* al. l) *robore diuerſo. Etiam* C. m) *contractis* C. n) *niuibus quoque vel pruinis, aut ſi nimio* C. o) *rigore* C. p) *producatur* edd. q) *ii adſ. f. rob.* C. r) *depreb.* C. s) *deſidat* C. t) *opiſtotoni F. S. opiſtitonici* C. u) *quod* edd. x) pro *deſperandi* ſyneſis. y) *Qui* C. z) *prebenduntur* C. a) *non* inſ. C. b) *perfricandi* C. c) *opertique* C. d) *cop.* om. C. e) *calidiſſimo ſtatuantur* C. f) *eos* C. g) *ſurculis laureis* C. h) *molas* C. i) *agitent* C. l) *calefaciant* C. m) *fabam q. ſolidam* C. n) *bacis* C. hic et alias. o) *mixtam* C. p) *ventremque ipſius* C.

q) *quoque*

defundis, hordeum emolitum cum furfuribus admixtum dabis ad ſubſtantiam, donec
ſanetur. Aliquanti dixerunt oportere eos aëre candenti, in arena fluuiali vel mari- 8
tima colligatos obrui, ita vt caput eorum exſtet et nares, et tam diu detineri donec
ſudent. Sed ex ſupra ſcripta cura, ſaepe plures conſtat eſſe ſanatos. Quod ſi ex 9
hac re non profecerint, vres eis [r] ceruicem, dextera ſiniſtraque decuſſatim, ſaccel-
lationem [s] ex furfuribus, ſupra totum tergum calidum [t] imponis per triduum. et
hac [u] vnctione quotidie vteris in ſole, ſi caluerit, vel in calidiſſimo loco. Cerae 10
libram, afroniti libram, reſinae terebintinae [v] ſelibram [x], galbani libram [y], caſtorei
ſelibram, opopanacis [z] libram [a], piperis vnciam, medullae ceruinae vncias [b] duas,
olei veteris vncias [c] duas et ſemis, vini veteris optimi, quantum opus fuerit, admi-
ſces et vteris. Praeſens tamen experimento [d] remedium eſt, ſi picem liquidam cum 11
oleo et vino veteri decoquis [e], calentique medicamine iumentum perungis [e]. Ex qua
vnctione, et auriculas cum oleo tepefacto [f] oportet infundi, vt ſanitas matura pro-
veniat. Sed vt venae eorum calefiant [g] intrinſecus, et conceptum frigus exſudet [h], 12
neceſſaria potio eſt, quae roboroſos tetanicos, et opiſthotonicos [i] ſalubriter curat,
clabi [ii] ſeminis vncias 2, cimini Alexandrini vncias duas, agallici [k], caſtorei, abrotani
vncias ſingulas, trixaginis vncias duas, mannae croci vnciam vnam, ſuccari vnciam,
hyſſopi vnciam vnam, piperis albi ſemiunciam, quae omnia diligenter tunſa atque 13
cribrata redigantur in puluerem, ex quo bina cochlearia laſſis et periculoſe ſe ha-
bentibus cum ſucco ptiſanae tepidae propinantur: fortioribus vero cum vini veteris
calida hemina defunduntur in os, nunquam tamen ſine oleo propter leniendam po-
tionis auſteritatem, et canalem faucium mitigandum. Alii auctores eiusmodi paſſio- 14
nem hac dicunt ratione curandam. De temporibus ſanguinem detrahes, excipiesque
diligenter, iniecto nitri puluere, ſale atque caſtoreo, animalia perfricari, et loco ca-
lido ſtatui oportere [l], atque hanc offerri potionem: lac caprinum, rutam, baccas
lauri, piper album, oleum, et fabas ſolutas: hordeumque etiam datur vt agitet eden-
do maxillas. die tertio de cauda ſanguinem tollunt, et renes calidis vnctionibus fo-
vent. Interdum etiam in balnea intromittunt animalia, vt diligentius conualeſcant [m]. 15
dant etiam quotidie potiones. fuſtes quoque vel de ſalice, vel de robore in os mit-
tunt, ne maxillarum vſus indormiat. Si melius habere coeperit, poſt duodecim dies
coopertum exercebis vt ſudet. Si iſta non valuerint, vteris ſuperius declaratis. 16
Plerique aſſeuerant, ficulneas frondes roboroſis oportere praeberi, quae naturaliter
calent. Potionem quoque per os dandam: opopanacis vncias 2, ſtoracis vncias 3,
gentianae vncias 3, mannae ſuccari vncias 3, myrrhae ſcrupulum 1, piperis longi
ſcrupulos 2, cum vino veteri tepido, atque ad cornu digerere. Hac etiam vnctione 17
ad curandum robur vel expellendum frigus vtuntur: Cerae libram, reſinae terben-
tinae [n] vncias 8, opopanacis vncias duas, medullae ceruinae vncias duas, ſtoracis vn-
cias quatuor, baccarum lauri ſelibram, olei pini [o] prout opus fuerit: quae omnia
in vnum adiecta in aqua decoquunt, et perfricantes inungunt.

XXV.

q) *quoque* om. C. r) ſic C. *eius* al. s) *ſaccellionem* C. t) *cal.* om. C. u) *hanc vnctionem* C. v) *terbentinae* edd. x) *ſilib.* C. vid. 3, 23, 4. no. *o.* y) *ſelib.* C. z) *ypop.* C. a) *ſelibram* C. b) *vnc.* 1. C. c) *quod ſufficit C. S. M.* d) *experimentum atque* C. e) *decoquas — perunguas* C. f) *liquefacto* C. g) *calefaciantur* C. h) *exudent* C. i) *epiſtotonos* edd. *opiſtotonicos* C. Caeterum hinc lacuna in C. vsque ad 25, 3. ii) *dauci F.* et *S. M.* conf. 3, 40, 1. k) vtrum *anagallici*, an *agarici?* l) forte *oportet?* m) quid ſi *concaleſcant?* n) pro *terebint.* o) *birini S. M. irini* legendum.

XXV. HYDROPS non leuius animalia quam homines frequenter infeſtat.
Vitalibus [a] namque vitiatis, cum digeſtio ciborum plena non prouenit, humor no-
2 xius perniciem corporis, tumoremque conſueuit inferre. Quam valetudinem haec
ſigna demonſtrant. Turget venter, et crura, teſticuli [b], ſcapulae, latera [c] et ter-
gus inflantur, vſque eo, vt nec in capite eius appareant venae. Cui cum ſub lin-
guam tetigeris ſubtuſſiet. Hunc ambulationibus breuibus opertum grauioribus ſa-
3 gis donec ſudet exercebis in ſole, et aduerſum [d] pilos, per totum corpus poſtmo-
dum confricabis, cibum daturus, radices cum foliis ſuis, quia et purgationem fa-
ciunt, et vitio medentur. foenumque conſperſum aqua nitroque praebebis, die ac
nocte maceratos lupinos in aqua, rurſumque ſiccatos, praebebis in [e] cibo. Radi-
cem quoque cucumeris ſiluatici vel folia, quae ventrem moueant [f], eidem dabis vt
4 purges. Quae curatio ſi tardauerit [g] ſanitatem, euocandus eſt humor [h]. Quatuor
itaque digitis ab vmbilico ad veretrum verſus ſagitta pungis, vt [i] peritonaeum
ipſum rumpas, ſed caue ne inteſtinum [l] tangas, et animalia [m] perimas, ſubiicis [n]
fiſtulam centimalem [o], et patieris humorem currere quantum aeſtimaueris neceſſa-
rium, quem in vaſe excipies. Cum fiſtulam abſtuleris duo vel tria grana ſalis in
5 plagam inſeris, ne claudatur. Inſuper [p] et paſtillos imponis. Alia vel tertia die
epaphaereſin [q] quaſi facturus, denuo fiſtulam appones, humorem eiicies, donec
partes [r] totas exſiccet. tunc vulnus curandum [s] ſolenniter, potioneſque catharti-
cas per os dabis [t] frequenter. Interdiu [u] vſque dum [x] ſudet exercebis. Quanto
fortius [y] eſſe coepit, tanto diligentius eſt curandum, et ſemper abſtinendum a potu,
vt tepidum et modicum ad ſuſtentationem [z] bibat tantum.

XXVI. SARCOSIS [a] quoque talis eſt paſſio: Iumentum cum biberit infla-
tur [b] et ſufflat. hac eum [c] ratione curabis: cineris [d] vel lixiuii [e] ſextarium vnum,
ſeminis plantaginis vncias 5, conteres et cum vino dabis et oleo celeriter, vſque
quo reſideat inflatio. Alii auctores aſſerunt ab vmbilico duobus digitis contra pe-
ctus plagam fieri debere, et fiſtulam poni, et educi humorem vel aquam noxiam
2 vſque ad ſextarios tres, vel amplius ſi maior eſt tumor [f]. Sed [g] cautius eſt per
partes ſaepe tollere, ne repentina exſiccatio periculum faciat. Potionibus vtendum
eſſe [h] dicunt, quae vrinas [i] moueant, frequenter etiam confricandum eſſe vt ſudet,
pro foeno gramen accipiet et pro hordeo cicer [k] infuſum. Prodeſſe etiam dicunt,
ſi inter pigmentarios frequentiſſime deambulet animal: quia diuerſi odores latentes
3 pulmonibus proſunt. Potionem etiam huiuſmodi dant: Petroſelinum et mala [l]
granata contundunt, et cum vino veteri per os digerunt. Apium quoque quan-
tum

[C. XXV.] a) Sic *S. M. In talibus namque vitiis* al. b) *teſt.* om. *S. M.* c) *cum pedibus lumbi S. M.* d) *aduerſum* —– *medentur* om. *S. M.* e) *cibos C.* f) *commouent C.* g) *morabitur C.* h) Conf. de hac *paracenteſi* Veg. 1, 43, 3. Add. de h. l. Morgag. *III*, 39. i) ſic C. niſi quod *peritonium et periconium ipſum pungas F.* et *S.* l) ſic C. *inteſtina F. S.* m) *animal perimatur C.* n) *ſubiicies.* Fere ſemper futuris in praecipiendo vtitur C. o) *centralem* C. p) *et ſuper inplaſtellum impones*, an diminut. ex *emplaſtro* quod *implaſtrum* ſaepe libri Vegetiani. et ſane *emplaſtrum S. M.* q) *apoforeſim F. S. apophaereſim S. M. apofereſim C.* vid. Ind. epaph. r) *per partes totum exicces* C. et *S. M.* add. 3, 26, 2. s) *curabis* C. t) *frequenter digeres* C. u) *inter dies* C. x) *ad ſudorem* C. y) *fortior* —– *curandus* — *abſtinendus* C. z) *ſubſtantiam bibat.* om. *tantum* C. [C. XXVI.] a) ſic *S. M. ſarcoſtis F. S. fartoſti* C. b) *inflabitur* C. c) *id* C. forte *eam.* d) ita *S. cineriis F.* e) *lixiuae* C. f) *humor* C. g) *ſed* — *proſunt* om. *S. M.* h) *eſſe* om. C. i) *vrinam* C. k) *ciceres infundi* edd. nobiſcum C. l) *malum granatum* C.

m) *apponere*

tum appetere [m] voluerit [n] offeres ad edendum. Asparagi siluestris radicis vncias 2 cum vini veteris sextario decoquis [o], vt ad tertiam redeat, et ad heminam per os digeres.

XXVII. TYMPANITICVS [a] quoque hydropico [b] similis est, sed aliis agnoscitur signis. venter quidem eius [c] crescit vt hydropici, et ceruix fit rigidior; sed
nec testiculi, nec crura intumescunt. Conuenit itaque tympanitico [d] calidum ci- 2
nerem cum liquamine optimo in panno, vel linteolo vmbilico vel ventri suppone-
re [e], et fasciis colligare, sed a pluribus [f] animal tenendum est, ne luctando [g] mo-
veat ligaturas. Radicem panacis [h], sil Gallicum pariter conteres, et cum oleo 3
vinoque tepefacto per cornu faucibus digeres [i]. Praeterea [k] thymum siluestrem
et etargium [l] in vino decoques, et singulas heminas per triduum dabis. Tympa- 4
niticum [m] haec signa demonstrant: ciborum bibendique fastidium, exiguus somnus
aut nullus. si per nares mucos [n] coeperint [o] emittere, desperandum est, si mun-
das nares [p] habuerint [q] hac ratione curabis [r]: cremorem ptisanae et defruti [s] binos
cyathos per triduum dabis tepidos [t]. Praeterea hyssopi vncias quatuor, allii [u] viri- 5
dis manum plenam, palmas numero viginti, foenigraeci cyathos sex, aquam cisterninam et vinum odoratum vetus pariter misces [x], diligentissime decoques, et in [y] potionem per triduum dabis.

XXVIII. LIENOSI [a] vt manifestum est periculum, ita manifesta sunt signa. Nam oculi inuertuntur [b] et [c] suffusi sunt sanguine, tardius ambulant, collum ha-
bent [d] extensum et [e] fit deterius et rigidius. Quae passio principium indicat robo- 2
rosi, quorum [f] latera intumescunt [g], siue ceruicis media spina ad similitudinem aluei fit concaua, adstringuntur aliquando maxillae, quod vitium consueuit inferri ex nimia perfrictione, cum animalis [h] dorsum aut frigore, aut pluuia, aut grandine cae-
ditur, aut niuibus [i]. Cuius ista curatio est. De cauda parum sanguinis demis. 3
nam si amplius tuleris [l], infrigescet et rigori additur rigor, admisces in eum [m] merum, et oleum, et [n] calefacies, et [n] statim hac [n] dorsum et ceruicem perunges, saccellum [o] quoque ex furfure calidum [p] impones, vt totam spinam tenere possit et
lumbos. altera die extergebis diligenter, et vnctione eadem perfricabis, supra 4
quam similiter cum furfure calentem [q] saccellum imponis, hoc vsurus vnguento: medullae ceruinae libram vnam, mannae thuris vncias quatuor, depli [r] vncias tres, castorei vncias tres, opopanacis [rr] vncias tres, resinae frixae vncias tres, apocymae [s] vncias tres, resinae terebintinae [t] vncias duas [u], cerae libram semis [x], olei laurini vncias octo [y], olei [z] cyprini libram, olei glaucini [a] sextarium vnum. Ex his

m) *apponere F. et S. M.* n) sic S. *volueris F.* o) *decoquunt ad tertias vt redeat ad heminam, et per os degerunt* C. [C. XXVII.] a) *Tympanites* C. *Tympanitis S. M.* b) *hydropis* C. *hydropi S. M.* c) *ei cr. vt hydropico* C. d) *tympanico* C. e) *superponere* C. f) *plurimis S. M.* g) *colluctando demoueat ligaturam* C. h) *et* inf. *S.* i) *infundis* C. k) hinc om. *S. M.* l) *argium* C. forte *nigrum.* m) *etiam* inf. C. n) *muccos* C. o) *coeperit mittere, desperabis* C. p) *nares* om. C. q) *habuerit* C. r) *curatur* C. s) *defricti C.* t) *tepidos* om. C. u) *aleum viridem* C. *alei F. S.* nobiscum Morg. *IV*, 37. x) *admisces C.* y) *in* om. *C.* [C. XXVIII.] a) *Leienosi* omn. b) *deiiciuntur S. M.* c) *et* om. *C.* d) *habebit* C. c) *qui deterior est rigidus* C. f) *quorum — niuibus* om. *S. M.* g) *immiscent finem cerum med.* C. h) *animalium dorsa — caeduntur aut niuibus* C. i) *nubibus* edd. l) *tuleris* om. C. m) *eo* C. *cum eo S. M.* n) *et, et, hac* om. C. o) Hinc lacuna *S. M.* p) *calido* C. q) *calente sac. pones* C. r) *dipli* C. *bdellii* coni. vere, opinor, Morg. *IV*, 38 ex Veg. 4, 15, 1. rr) duo incisa om. C. s) sic C. pro *apochymatis. apoximae F. S.* Vid. Ind. *V. apocima.* t) sic C. *terbent.* edd. u) *resinae frixae vnc. tres* inf. C. x) *vnam* C. y) 5 C. z) *sepi caprini S. F.* nobiscum C. it. *F. M.* et *S. M.* a) *gleucini* legendum puto. Vid. Ind.

5 his ſicca quae fuerint tundis [b] et cribras [b], caetera ſuper [c] carbones ſoluis [b], quibus
cretam admiſces [b] et leuiter decoquis [b] in vaſe nouo, vncturus cum neceſſitas po-
6 ſtulauerit, reponis [d] ac ſeruas. Hac quoque potione intrinſecus curabis. abſinthii
vnciam vnam, ariſtolochiae vncias tres, betonicae vncias duas, petroſelini vnciam [e]
vnam, et ſemis, trixaginis vnciam [e] vnam, thuris maſculi vncias tres, caſtorei vn-
7 cias duas, mannae ſuccari [f] vncias duas, contundis [g] pariter et cernis et ex aqua
mulſa et oleo diffunde [h] per fauces, absque dubitatione curabis. Alii auctores
aſſerunt, ſanguinem de brachiolis auferendum [i], et animal abſtinendum ab hordeo,
allium [l], nitrum, marrubium, [ſanguinem [m] de brachiolis] aequis ponderibus tritum
cum abſinthio Pontico et vino auſtero per os dandum. et [n] cum biberit deambu-
let, et ſpongiis calidis foueatur, et preſſa manu diutius [o] perfricetur. Si ventris
8 permanſerit [p] tumor, pectus cauteriis inurendum eſt. Poſt quinque [q] dies ternos
digitos ſubiicis [r] hac atque illac inurendum [s] eſt iterum; Obſeruabis autem ne ve-
nas [t] forte comburas.

XXIX. IMPLECTICVS [a] autem quia ſimilem ſuſtinet paſſionem, perfrican-
dus eſt vnctione ſuperius memorata [b], et ſi neceſſitas poſtulauerit inurendus.

XXX. SI phragmaticum [a] erit iumentum, his agnoſcitur ſignis: febricitabit,
oculos introrſum [b] reducet, aures tenſas habebit et rigidas, terram pedibus tundet.
quod hac ratione curabis: Sanguinem detrahas [c] de matrice, adiunctoque oleo et
vino tepefacies, totumque iumentum contra pilos [d] diligentiſſime confricabis, loco
tepido ſtatues, et curaſti.

XXXI. ALIQVANDO iumenta aquas [a] timent, quae dicuntur hydrophoba [b].
Signa huius haec ſunt. venas omnes habebit extenſas, ſudabit ſuffuſis oculis, tre-
morem [c] frendoremque patietur, illidet ſe parietibus: ex qua paſſione conuerti
2 conſueuit in rabiem. Cui hac ratione ſuccurris: ſanguinem ei de femoribus [d] de-
trahes, a cibariis abſtinebis, in loco ſic [dd] clauſo vt lumen videre [e] non poſſit con-
ſtitues, magno ſilentio aquam in ſitula [g] vel alueo ita apponis [h], vt non audiat ſoni-
tum, manipulum rutae deterito [i], et baccas lauri [k] XV, olei roſati [l] libram, aceti vn-
ciam vnam commiſceto, caput et nares [m] diligentiſſime perunges [n], et ſanabitur.

XXXII. SPASMVM [a] certum eſt animalia ſuſtinere. quae neceſſitas his de-
claratur indiciis: Subito concident, et articuli eorum extenſi ſunt, et toto corpore
palpitant, aliquando etiam de ore ſpumam emittunt [b]. Quibus [c] eſcam dabis
puſca [d] nitroque [e] conſperſam, cucumeris quoque ſiluatici puluerem, et nitrum
tritum

Ind. h. v. b) *tundes, cribrabis, ſolues, decoques*: videtur igitur etiam *admiſces* futuri intellectu poſuiſſe: ita et *ſ*. 3. c) *ſupra* C. d) *repones has herbas* C. e) *ſemunciam* 1. C. f) *crucis* C. g) *contundes, cernes* C. h) *defunde* C. i) *detrahendum* C. l) ſic C. *oleum* al. *m*) incluſa om. C. n) *et* om. C. o) *diutiſſime* C. p) *permiſerit* C. q) *quintum diem* C. r) forte *ſub iſtis* legendum eſt, intellige *plagis cauteriorum*, de quibus modo dictum. s) *inurendus* C. t) *venam fortem* C. [C. XXIX.] a) *implicticus* C. b) *nominata* C. [C. XXX.] a) *fragma inciderit* C. b) *introuerſus* C. e) *detrahes* C. d) *pilum* C.

[C. XXXI.] a) *aquam* C. b) *hydrophorba* C. quod non adnotaſſem, niſi viderem, ſolenne quaſi hoc vitium fuiſſe, emendatum etiam in Galeni interpretatione veteri a Beroaldo in fine opuſculi de terrae motu et peſtilentia. *add*. 3, 83, 1 no. *c*. c) *vredinem frigoremque* C. *frigoremque* etiam *S. M.* d) *inferioribus* C. dd) *ſic* om. C. e) *videri* C. g) *fiſtula S. M.* h) *appones ne aud*. C. i) *conter*. C. k) *num*. inſ. C. l) *roſei ſelib*. m) *aures* C. n) *perungues. ſanabitur* C. [C. XXXII.] a) *ſpaſmos* C. b) *mittunt* C. c) *cui iſtam* (corruptum ex *eſcam*) *porrigis* C. d) pro *poſca* omn. e) *nitrioq*. C.

f) *ſanguinem*

tritum per ſeptem dies in potione dabis vt purget. Sanguinis [f] quoque marinae [g] 2
teſtudinis dimidiam cotylam, aceti tantundem [h], laſeris aliquantulum [i] pariter miſces,
et ſuffundis [l] in nares. Vtile dicitur terga [m] eorum oleo et aceto, et nitro frequentiſſime confricari.

XXXIII. QVADAM ratione lunari [a] animalia ſicut homines frequenter [b] corruunt, et intermoriuntur. Quorum iſta ſunt ſigna: iacentia contremiſcunt, ſaliuae per os defluunt [c], deſperata pro morituris [d] repente [e] conſurgunt, et pabula [f] appetunt. Cartilaginem [g] naribus eorum digito tentabis, quanto frigidiorem
inueneris, tanto plus [h] caſurum ſcias. Si [i] minus frigida fuerit, rarius cadet [l]. 2
Cuius iſta curatio eſt. De ceruice eius [m] copioſum ſanguinem tolles [n], poſt quintum diem de temporibus, loco calido tenebroſoque conſtitues, totum corpus thermanticis confricabis vnguentis, cerebrum quoque eius et auriculas pice liquida
cum oleo laurino admixto [o] largius perunges, et mittes intrinſecus, caput etiam 3
acuta [p] vel [q] cerebellari [r] communies, potionem autem catharticam [t] dabis eiusmodi: ſileris [s] radicis vncias duas, panacis radicis [u] vnciam vnam, diagridii vnciam vnam, cum [x] cucumeris ſilueſtris vncia. quae omnia bene trita commiſces, cum mellis ſextario vno decoques, ex quo cochleare plenum in aquae calidae ſextarium,
et olei draahmas [y] tres mittis [z] et per os defundis. Caput quoque eius ſaepius cu- 4
rabis. Radicem Dianariam [a], id eſt herbae Artemiſiae, in puluerem rediges, et per fiſtulam naribus inſufflabis. Radicem quoque laſeris tunſam ſi naribus defuderis, eadem ratione proderit. Si autem paſſio perdurauerit, caput eius vres, vt [b] apioſo fieri conſueuit.

XXXIV. ANIMALIA ſaepe [a] aquam reuoment [b] quam biberant. quae paſſio e [c] nimia perfrictione [d] deſcendit, cum ſtomachus paralyſin ex frigore ſuſtinet [e]. Sed hac ratione curantur. Sanguis de ceruice detrahitur, potiones thermanticae [f] propinantur, vnctionibus calidiſſimis armi pectusque confricantur [g], purgatur per nares caput, et ſi neceſſitas poſtulauerit, etiam [h] ſinapizantur [i].

XXXV. SIDERATITIA iumenta dicuntur, cum venas vacuas percuſſerit frigus, aut aeſtus, aut impleuerit cruditas aut ieiunia [a] bulimum [b] fecerint. Redditur enim ſtupidum animal, et titubans ambulat [c]. Quod mollibus cibariis, lenibusque [d] potionibus curari oportebit ita. laſeris vnciam vnam, et heminam mulſae ſuccumque ptiſanae [e] miſcebis. Et ſi ex frigore cauſa eſt, cum vino et oleo tepido [f] dabis. Si [g] ex aeſtu, cum roſato praebebis. Si ex cruditate, abſtinebis a cibo. Si de bulimo, ciceres offeres largiores.

XXXVI. SOL

f) *ſanguinem C.* g) *maximae S. M.* h) *tantundem vini* inſ. *S.* et *C.* i) *aliquantum par. admiſces C.* l) *ſuffundes C.* m) *ſi oleo, aceto, nitro terga eorum freq. confricentur C.* [C. XXXIII.] a) *lunatica C.* b) *repente C.* c) *effluunt C.* d) *mortuis C.* e) ita in marg. *F.* et *S.* (*frequenter*) in cont. *F.* et *S. frequenter repente C.* f) *pabulum C.* g) forte inſ. *in*: vel cum *C.* leg. *narium.* h) *periculo propinquius eſt S. M.* i) *Si — communies* om. *S. M.* l) *ſi calida fuerit, non cadet* inſ. *C.* m) *ei C.* n) *detrahes C.* o) *mixta perungues* omiſſo *largius C.* p) *aluta et F. S.* nobiſcum *C.* r) *cera vel lare C.* s) *catharticam* om. *C.* t) *ſileris* om. *F. ſilei radicem C.* u) *radicem C.* x) *cum* om. *C.* y) *vnciam vnam miſce C.* z) *mittas — defundes C.* a) *deariniam C.* male. b) *appioſo C.* [C. XXXIV.] a) *ſaepe aquam* om. *C.* b) *reuomunt, quae biberint C.* c) *de C.* d) *praefocatione S. M.* e) *ſuſtinuit* edd. f) *tragmanticae S. M.* g) *confricentur, purgentur cum naribus caput C.* h) *etiam* om. *C.* i) *ſinapizentur C.* [C. XXXV.] a) *ieiuna* edd. b) *ab alimentis fiunt S. M.* c) *cum ambulauerit S. M. ambulabit C.* d) *leniſſimisq. C.* e) (*heminam*) inſ. *S. aliam eminam* inſ. *C.* f) *tepidum C.* g) Hinc om. *S. M.*

XXXVI. SOL quoque canicularis ardentior [a], animalia percutit in cerebro, quibus de temporibus ſanguis emittitur [b] et ſimili ratione curantur [c]. His autem oſtenditur ſignis, quia deiectum [d] caput portare coguntur.

XXXVII. CRVDITAS iumentis generat aegritudinem, quae hac ratione dignoſcitur [a]: modo in vnam partem, modo in aliam [b] ambulantes inclinant. Quorum iſta eſt medicina: Sanguis eis de ceruice detrahitur, a potu et cibariis abſtinentur. Si aeſtas eſt, refrigeratorias accipiat [c] potiones, non parum [d] natura compellitur [e].

XXXVIII. BVLIMVM animalia ſuſtinent frequenter ex fame, frequenter [a] ex laſſitudine. Cuius iſta ſunt ſigna. Oculi [b] interius fugiunt, incertus eſt viſus [c], corpus [c] tremit. Qui [d] hac ratione curandus eſt, vt primo omnium defricetur ex vino oleoque tepefacto, tunc [e] panis mundi mollem partem vino infundes, [[f] et cum eodem confricabis.] Si cylon [g] feceris, per cornu digeres [h], et reparabitur. Quod ſi permanſerit bulimus, ſimilae [i] heminas cum ſextario vini infundes [l], et per cornu digeres. Quod ſi [m] iter agens inciderit bulimum, vbi neceſſaria deſunt, terram [n] faucibus infundes, aut offas facies, et per os degeres.

XXXIX. QVODSI ex anhelitu inflationes [a] contigerint, cuius cauſae rationes [b] reddi non poſſunt, puſcam calidam cum ſpongia [c] cerebro eius apponis [d], et pectori [e] in aures eius oleum laurinum mittes, frigidiſſimo loco eum conſtitues, nares quoque titillabis vt frequentius ſternutet. quo facto, ſtatim exhilaratur [f].

XL. SI aeſtuauerit animal et defectionem patietur, braſſicae folia cum apio contundes, et cum vini ſextario permiſcebis et per narem ſiniſtram infundis. Si verò fortius

[C. XXXVI.] Putem quae hic dicuntur ad praecedens caput de ſideratitiis pertinere. a) *ardentium animalium percutit cerebrum* C. b) *emittetur* C. c) *curatur* C. d) *eiectum* C. [C. XXXVII.] a) *noſcitur C. dinoſc. F.* b) *alteram ambulant et inclinant ſe. Equorum* C. c) *accipient* C. d) *etiam* inſ. *C.* e) *compellente F.* et *S. M.* [C. XXXVIII.] a) *aliquando C.* b) ſic *C.* et *S. M. Anterius*, om. *oculi* rel. c) ita *S. M. effuſus tremebit* rel. Etiam C. nobiſcum, niſi quod habet *tremeuit.* d) *quae — curanda ſunt in C.* e) ſic C. *et micam panis pulueriſatum vino inf. S. M. Cum mundis mollem F. S.* f) Haec aliena videntur et om. *S. M.* g) *ſi ilion fecerit F.* et *S.* plane quidem ἀπροσδιονύσως, arbitror. *Sic liquidum faucibus infundis et curabitur S. M.* Haec ſatis videntur liquida, ſed neſcio an ingenioſi librarii, vel patris familias, qui mallet ponere, quod intelligeret. Corbeiae ita legitur *ſicylon feceris, per cornu degeres.* Puto itaque legendum, *ſi cylon feceris. Cylon* vox eſt, quae perturbando huic loco occaſionem dediſſe videtur. Recurrit ea 3, 66, 4, vbi editum eſt *quilon*, C. *cylon.* Cum ſuſpicarer in eo loco intelligendum eſſe ius gelatum, confirmauit eam opinionem Platnerus V. C. quem aliquoties laudaui, et contulit cum hoc *cylo*, *zelum piſcium* (*a* ζέω vnde et *zenna*) i. e. *gelatinam* vel *zelatinam* Italorum, *gelée* Gallorum, laudauitque Valiſnerii V. C. oſſeruazioni varie *To. III Opp. p.* 167. Mire confirmatus ſum deinde ab interprete Germanico Vegetii, qui l. c. ita reddidit, *daſs es ein Renne, oder eine zæhe zuſammenflieſſung werde.* Videbam prioris vocabuli hodie quidem obſoleti, vim adhucupereſſe in verbo coniugato *gerinnen*, quo vtimur in lacte et ſimilibus, cum gelantur. Sed tulit ſuppetias Vocabularius Germanico-Latinus, primus ſui generis, ſi praefationi credimus, qui penes me eſt Argentorati 1515, 4. editus. Hic enim diſerte, *Renn coagulum dicitur lactis contractio.* Hic igitur *ſi cylon feceris* ſignificat, cum coquendo panis molli cum vino iuſculum craſſiuſculum, quod tamen facile adhuc fluat, effeceris etc. h) *degeres, repar. C.* i) *ſileris S. M.* l) *fundes, et per cornum deg. C.* vltimum inciſum om. *S. M.* m) ſic *C.* niſi quod pro *iter* excerptum eſt *ita. quod iter agerit inciderit bulimus F.* et *S.* niſi quod hic *egerit.* *Quod ſi iter agenti inciderit*, vel *ſi iter egerit et inciderit bulimus* coni. Morg. *IV*, 39. n) *terram* om. *C.* [C. XXXIX.] a) *inflatio contigerit C.* b) *ratio — poteſt C.* c) *ſpongiis C.* d) *appones C.* e) *et in aures oleum* C. f) *curabitur S. M. exhilarabitur C.*

[C. XL.]

fortius aeſtuauerit, petroſelini [a], daucii, ſilis [b] Gallici, abrotani, ſpicae [c] nardi, ſchinuan-
thus [d] aequis ponderibus tunduntur, et cum aqua mulſa data, aeſtum releuant.
Quod ſi his ita membra defecerint vt concidant, quibuſdam placet abſtineri eos a 2
potu, et ſitientes in aqua frigida vna hora ſtare, et continuo reparari [e]. Alii dixerunt
hordeaceam farinam cum vino per cornu [f] faucibus infundi. Plerique experti ſunt
triticeam farinam cum aqua frigida datam continuo profuiſſe. Vel certe tria oua
cruda cum pulegio [g] et puſca [h], oleoque permixto, faucibus infundunt [i].

XLI. PARALYSIN ad ſimilitudinem hominum iumenta patiuntur, quae his
oſtenditur ſignis: Ambulabit prauus [a] in latere ad ſimilitudinem cancri, ceruicem
incuruabit, vt ſolent habere quibus fractae ſunt, rectos pedes mittere [b] non poteſt [c].
ſi [d] coegeris, parietibus ſe illidunt, cibum et potum non recuſant. Hordeum au-
tem ipſius vdum [e] ſemper apparet. Hac ratione [f] curabitur. Sanguis ei de tem-
poribus [g] parte contraria, non qua contractus [h] eſt, tollitur. vnctionibus ther-
manticis [i] perfricatur, ceruicesque [l] eius conſtringuntur vſque eo, vt cratellis [m] ex
ligno [n] appoſitis conſtricta [o] ceruice prauitas dirigatur. Loco autem calido ſta-
bulatur ſicut roboroſus. cui ipſae [p] potiones dantur. Si [q] parum in [r] totum iſta
medelarum adiumenta profecerint, ceruices eorum [s] vruntur, non qua contractus
eſt, ſed ex parte contraria de cautere accipit [t] palmas ab armo vſque ad ceruicem [u]
auriculae, et in tempore vritur ad menſuram ſemiſſis. In alia autem parte tempo-
ris quaſi ſtellam [x] paruam cauterio facies, et in parte renum vſque ad mediam ſpi-
nam virgulas [y] dabis ſolemniter, et curaſti.

XLII. IVMENTA nimio ſaltu, vel curſu aut ruina, cum aliquid [a] ruperint,
vulſant. quorum iſta ſunt ſigna: Stranguriam patientur, exſcreabunt etiam puru-
lentum, et quoties volutata fuerint, non reuoluuntur, nec ſe excutiunt. Si recens
ruptura fuerit, ſanguinem magis exſcreabit [b] quam pus. Quae curantur glutinoſis
et lenibus [c] cibis. Talem etiam accipiunt frequentiſſime potionem. Thuris ma- 2
ſculi vnciam vnam, opii vnciam vnam, heliotropii vnciam, quod intybum [d] agre-
ſtem vocamus, rutae vnciam vnam, quae omnia diligenter trita cum vino auſtero [e].
quatuor menſuras adiicies [f], et [g] per dies ſingulos [h] dabis ad cornu [i], donec quae
intus rupta ſunt glutinentur.

XLIII. SED [a] animal nonnunquam inuadit inſania, vt praeſepium frangat, ſe-
ſeque morſu laceret, impetus [b] etiam in homines faciat [c], auribus micat, oculis erit [d],
atten-

[C. XL.] a) *armmi* inſ. *C. ſementa* poſt *daucii* inſ. *S.* b) *ſillis S. ſileris S. M. ſimilis F. M.* c) *ſpicae nardi* om. *C.* d) *ſinoantis F. S. aliſcinoanthus C.* quae mirifice confirmant coniecturam noſtram, quam ideo recipere auſi ſumus. Literae *ali.* ſunt nota variae lectionis, cui adhaeſit prima ſyllaba vocis iam reſtitutae. Vid. Ind. ſub *ſinoantis.* it. *ſquinuanthos.* e) *reparantur C.* f) *cornum C.* g) *puleio C.* h) pro *poſca.* i) *infuderunt C.* [C. XLI.] a) (*pronus*) *F.* et *S. prauus F. M. prauus vel curuum S. M.* b) *mittere* om. *F.* (*mictere*) *S.* c) *ponent* edd. *poteſt C.* d) ſic *C.* et *S. M. ſic aegris* al. e) *ſudum C. ſolidum S. M.* f) *obſeruatione ſanabitur C.* g) *temporis C.* h) *patitur S. M.* i) *thermaticis C. tragmanticis S. M.* l) *ceruixque eius aſſidue corrigitur C.* m) *cretellis F. crit. C.* n) *lignis impoſitis F. S. ligno appoſito S. M.* nobiſcum *C.* o) *contracta ceruicis prauitas corrigatur C. S. M.* p) *eaedem S. M.* q) reliqua om. *S. M.* r) *tot medullarum S. M.* s) *eius curantur C.* t) *accipe pulpam C.* quin *palmulae* vocantur *Veg.* 1, 28, 4 vt *lineae.* Cognata, credo eſt *veſtis palmata.* u) *verticem C.* Sed *ceruix auriculae* videtur, vbi ea adnata eſt capiti. x) *ſtillam paruulam C.* y) *virgulam C.* [C. XLII.] Conf. *Veg.* 3, 65, 3. a) *intrinſecus C.* b) *excreabunt* C. c) *leuibus F.* d) *intubum* C. e) *auſteri* C. quod non contemſerim. *Quae omnia diligenter trita cum vino,* (intellige *vbi fuerint.* vid. Ind. Voc. *Accuſatiuus abſol.*) *auſteri* (*vini* int.) *quatuor menſuras adiicies.* e) *Atticas S. M.* f) *et* om. C. g) *et* inſ. C. h) *cornum* C. [C. XLIII.] a) *Sed* om. C. b) *impetum* C. c) *facit vt fera* C. (*vt fera*) etiam inſ. *S.* d) *erit* om. *F.* habet etiam C.

attentis et ſplendidis, et [e] ex ore egerit ſpumam, quem caute ne medentem laedat,
diligenterque conſtringito. Sanguinem ei de ceruice et de cruribus trahito, rur-
2 ſumque in tenebris contineto, donec appetat cibum. Cum coeperit ad patientiam
reuocari, ſuccum cicutae vno [f] acetabulo, et aquae vnam heminam admiſces, et per
os defundis [g]. Poſt rutam conterito, et ſupra cerebrum ponito, caputque lanata pelle
conſtringito et [h] curato, et cum profecerit, calide ſtabuletur. Talis quoque potio
equis ſubuenit rabioſis. Baccas lauri nouem, et allii [i] purgati grana [l] viginti et vnum,
diligenter [m] conteres, et cum vino veteri candido per narem ſiniſtram iniicies.

XLIV. SI animalia dum ſudant hordeum comederint [a], vel ipſum hordeum
nouum fuerit, quia vehementius calet [b], vel copioſius quam oportet otioſa paſcuntur,
absque dubio indigeſtio, et pletura [c] comitabitur. Quae paſſio his agnoſcitur ſignis.
Sudabit, ligati [d] erunt armi, ambulabit incertum [e]. Sanguinem [f] ei de ceruice de-
trahes, aceto oleoque permixtis [g] totum corpus diligentiſſime confricabis [h], leuibus [i]
2 ambulationibus exercendum [l] eſt, et ab hordeo penitus abſtinendum. Cui eiusmo-
di ſubuenit potio: braſſicae folia contundis, ſuccumque exprimis, et [m] myrrhae
puluerem, et [m] parum liquaminis, et vinum vetus optimum miſces, quod per tri-
duum per [n] os defundes, ita digeſtio et ſanitas conſequetur. Aliquanti [o] praecan-
tatione [p] tentant afferre remedia, quae vanitas ab aniculis ſolis diligenda eſt, cum ani-
malia ſicut homines non inanibus verbis, ſed certa medendi arte curentur.

XLV. PVLMONES [a] vt integri praeſtant ſubſtantiam [b] vitae, ita vitiati peri-
culum afferunt mortis, quorum dolor manifeſtis declaratur indiciis. ſtertet, tuſſiet
grauiter, et exſcreabit purulentum. Si aegritudo longior fuerit, de prioribus [c] clau-
dicat [d] pedibus, grauem foetorem naribus expellit, difficile ſe collocat, ſed [e] febriens
2 praeſepio incumbit. corruptum aſſellabit [f]. Aliquando in corpore ipſius [g] ſimilia
furunculis tubercula naſcuntur. Quorum [h] aegritudo difficilis eſt [i], ſed hac potio-
ne [l] curanda [m]: thuris maſculi vncias tres [n], hyſſopi [o] vncias duas, folii [p] vnciam
vnam, mannae croci vnciam vnam, myrrhae vncias duas diligenter tundis et cri-
bras, ex quo puluere vnum cochlear [q] cum tribus ouis et aqua [r] temperabis, et dif-
fundis [s] per os. Si cibum non appetit, pro [t] aqua lac caprinum miſcebis, et addito
3 mellis cochleario propinabis. Succum quoque ptiſanae cum oleo roſaceo, et pulue-
rem [u] ſuperius comprehenſum cum ouis per os dabis ad cornu [x]. Offas quoque ex
duobus ſextariis farinae triticeae, et vno ſextario erui pollinis facies, quibus admiſce-
bis ex ſupra ſcripto puluere quinque cochlearia [y]. Sed ſeptenas offulas [z] diebus ſin-
4 gulis digeras, quas quotidie ad ſubſtantiam dabis, donec cibos tentet appetere. Cui
omnem eſcam propter faſtidium viridem oportet offerri, et contrario lenticulam
cum

e) *et* om. *C.* f) *vnum acetabulum C.* g) *defundes C.* h) *curaturos* (f. *curaturus*) *vt calide ſtabulis C.* i) *alei* edd. l) *grana* om. *C.* quid igitur ſumi iubet Vegetius, ſemen an ſpicas? m) *diligentiſſime C.* [C. XLIV.] a) *comederint* — *hord.* om. C. b) forte *calent.* c) pro *plethora.* d) *inligati ſunt C. in loco vbi ſunt S. M.* e) *incertus C.* f) *ſanguis* — *detrahetur C.* g) *permixto C.* h) *confricetur C.* i) *leuibus* — *abſtin.* om. *S. M.* l) *exercendus* — *abſtinendus C.* m) *et* om. *C.* n) *per os* om. *C.* o) Hinc om. *S. M.* p) *praecantionem* — *mediam C.* forte *praecantationum* — *remedia.*

[C. XLV.] a) *Pulmone* omnes. b) *ſuffragia S. M.* c) *poſterioribus S. M.* d) *claudicabit C.* e) *ſed* — *naſcuntur* om. *S. M.* f) *adſellabitur C.* g) *ipſius* om. *C.* h) *Quae aegritudo difficilis hac et curator S. M.* i) *eſt* om. *C.* l) *ratione C.* m) *eſt* inſ. *C.* n) *duas S. M. vnc.* I. *C.* o) *hyſſopi v.* I. *folii v.* I. om. *C.* p) *trifolii magni* (f. *mannae*) *croci ana vnciam vnam S. M.* q) *cocleare C.* r) *aquam C.* s) *defundis C.* t) Hinc om. *S. M.* u) *puluere* — *comprehenſo, vel C.* x) *cornum C.* y) *Ex lacte etiam cuiuscunq. pecoris eam conſperges. ſalutare eſt, ſi ſept. C.* z) *offas C.*

a) *vel*

cum [a] tritico vel hordeo torrefacto, cum palea dabis, vt quidquid ex diuersitate ciborum voluerit [b] eligat. Lac tamen recens cotidie ei conuenit dare [c]. Deambulet primum, vbi coeperit conualescere ad exercitium reuocandum [d] est. Lac si defuerit,
aquam, in qua eruum prius lotum die ac nocte permanserit, dabis in [e] potu. In 5
causa [f] pulmonum de ceruice vel de palato his sanguis aufertur, quibus nec fastidium euenit, sed [g] fortiora sunt corpora. Cineres quoque vlmi loti et infusi [h] aqua cum vino veteri optimo odorato heminas singulas misces [i] et dabis. Quodsi vehementius vexatum [l] aegritudine, transiuit in morbum: Radicis [m] lentisci drachmam, thuris vncias duas, myrrhae drachmam, succari semiunciam, contere diligenter,
et cum vino suffunde. Sunt et ista remedia. Vua alba in os [n] equi frequenter ex- 6
primatur, semen radicis datur in vino, amygdalae frixae cum aqua offeruntur. Sed est alia efficacior potio: Cardamomi [o] vncias duas, cassiae [p] vnciam, storacis vnciam vnam, quae omnia [q] si validior et sine febre erit [r] cum vino; si febriens, cum succo ptisanae per os dabis.

XLVI. ORTHOPNOICVM [a] iumentum his agnoscitur signis: [b] etiam si trahatur, ambulare detractat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos [c] ducit,
ilia suspendit, dum manducat tussit. Ex [d] quo vitio difficile liberabitur [e], licet in 2
longum protrahat vitam. Pulmo enim eorum contrahendo se comburit [f], vnde et
macies cum morte insequi consueuit. In recenti tamen hanc curam festinanter ad- 3
hibebis. Sanguinem de pectore detrahes, et mero oleoque permixtum atque calefactum perunges. Lixiuium [g] quoque cineris diligentissime cretum, cum oleo optimo temperabis, et per nares diebus quinque continuis eidem digeres [h]. Potionem quoque dabis postmodum: Sinapis Alexandrini frixi, et [i] sulphuris viui, et [i] myrrhae, cardamomi species aequis ponderibus contundis [l] et cernis, et cum melle
optimo [m] decoquis. Ex quo medicamento ad magnitudinem nucis cum [n] vino ni- 4
gro calido dilues, et quotidie per os potionabis. Alii [o] vero myrrhae vncias duas, sulphuris [p] vnciam vnam, nitri semiunciam, picis liquidae pusillum, deterunt, ad-
ditoque melle et vino vetere odorato, candido, per nares saepius infundunt. Cu- 5
rabis autem ne algeat, temperabis exercitationibus vt sudet: et non solum in potione, sed etiam in foeno nitrum cum melicrato [q] aspersum [r] semper accipiat.

XLVII. OPISTHOTONICI [a] quoque similis passio declaratur [b]. Orthotonicus [c] qui totus est rigidus, opisthotonicus [a] cui in posterioribus partibus morbus insederit. Cuius ista sunt signa. Aures [d] rigidas [e] habebit, collum extensum, oculos minores, tensa pellis in facie, labia grauia, vt oscitare et [f] aperire vix possit, cibum potumque fastidiet, cauda rigida, gressus incertus, membra distensa [g], difficile progredi-

a) *vel triticum, vel hordeum torref. C.* b) *voluerit* om. *C.* c) *dari C.* d) *reuocandus C.* e) *ei bibere C.* f) *cuius a C.* g) *et C.* h) *in* inf. *C.* i) *miscebis C.* l) *vexabitur aegritudo et transierit C.* m) *radicem C.* n) *ore C.* o) (*costi, iringii* (pro *eryngii*) *radicis casiae ana*) inf. *S. costi vnc.* 2, *cinnamomi vnc.* 1, *eryngii radicis vnc.* 2, *storaris semen* (f. *semc.* h. e. *semunc.*) *C.* p) *cinnamomi S. M.* q) *tunsa, si frequenter suspirat C.* r) *fuerit C.* [C. XLVI.] a) *Ortholistophicum F. Orthotonicum C.* nobisc. *S.* b) *vt — detrectet C.* c) *runchos* edd. *truncos ducit*, al. *trunculos duc. C.* d) *Ex — consueuit* om. *S. M.* e) *liberatur C.* f) *convoret C.* neutrum verum puto. g) *Lixiuum quoq. dil. tritum, et C. ol. opti. temperatum per nares* etc. *C.* h) *immittes S. M.* i) *et* om. *C.* l) *contundes — cernes — decoques C.* m) *Attico F. M. S. M.* n) *in C.* o) Hinc om. *S. M.* p) *sulferis vini* (pro *viui*). q) sic *C. mellicr.* edd. r) *sum C.* [C. XLVII.] a) *Epistotoni F.* b) *indicatur F.* c) *est* inf. *C.* d) *renes rigidos C.* e) *frigidas F. M. S. M.* f) (*os*) inf. *S. aut os* inf. *C.* g) *distenta C.*

h) *reci-*

progreditur, et frequenter in pofteriorem partem concidit [h], vnde opifthotonicus [i]
2 nominatur. Quod genus paffionis hieme curare difficile eft, aeftate autem fi dili-
gentior fueris [l] obtinebis. Quae paffio per aeftatem his nafcitur caufis, fi iumentum
ardentiffimo fuerit fole percuffum, vel fi in itinere [m] priore claudicans pede, coa-
ctum fuerit ambulare vel currere, et vehementius fudauerit, ex [n] dolore, vel fi ar-
3 mum laeferit, vel fupra ipfum iacuerit vt armus indormiat. Hieme autem cum de
itinere vel de exercitatione venerit, et cum fudore fteterit fub diuo [o] in frigore,
aut in loco (recenti [p]) vel humecto aut [q] marmorato, aut [r] teffellato, vel fi frigore
maxillae obdormierint, tunc ifta aegritudo contrahitur. Cui hac ratione tentabis
4 fuccurrere. Adipis porcinae veteris libras duas, refinae terbentinae [s] femilibram,
piperis triti drachmam, cerae libram, olei veteris fextarios [t] duos pariter decoques,
5 et calidiffime totum animal perunges. Multi eruum decoquunt, calentemque
aquam capiti ipfius languentis imponunt [u]. Alii in ftercore ipforum calido obruunt
aegrotantes [x], vt languor [y] exfudet. Plerique colligata [z] iumenta commodum cre-
8 dunt arenis fole feruentibus operire. Haec quoque potio traditur falutaris. Pipe-
ris triti grana viginti [a], cedri [b] pondus denarii [c], nitri vnciam [d] vnam, mixturae [e]
laferis Cyrenaici [f] globulum ad magnitudinem fabae, trita [g] atque permixta, addita
9 liquaminis [h] floris hemina, et vini veteris [fummi [i]] fextario [l] bis in die per os dige-
res [m]. Expertum dicitur, fanguinem bubulinum calidum et fumantem, fed mode-
rate per cornu [n] faucibus infundis [o]. Quod [p] fi forte defuerit, thuris cribrati et
10 falis triti ternas [q] vncias cum vino optimo prodeffe dixerunt. Calidis medicamentis
animal expedit dum fanetur perungi [r]. Adipis quoque porcinae recentis coctae [s]
quantum exiftimaueris, cum oleo optimo, et vino fummo et melle commifces, et
ad carbones [femper [t]] decoques, ac per nares infundes. Malagma quoque de ca-
lidis fpeciebus in carbonibus cum oleo cyprino vel communi, fed veteri, foluitur [u],
11 et perungitur. Poft curam operitur fagis, et in fole calido exercetur a feffore, tre-
pidans [x] dum fudet. Poft fabanis validioribus abftergetur, et [y] denuo vnctum ope-
ritur, pice quoque liquida admixto [z] oleo perungendum, non tamen nimia pix fit,
12 ne corium laedat. Nonnulli iam [a] validioribus de ceruice fanguinem detrahunt.
Plerique in balneum ducunt, calidiffimis potionibus curant, id eft, lafare [b] et [c] cymi-
13 no, anifo, oleo, baccis lauri, ex quibus quotidie aliquid cum vino miniftrant. Vnctio-
nibus quoque iftis vtuntur. Cerae libram, refinae vncias quatuor, opopanacis [d]
vncias

h) *recidit C.* i) *epiftotonus* edd. l) *fuerit cura C.* m) *ex* inf. *C.* n) *et ex fudore vel armum* edd. o) *dio C.* p) *recenti vel* om. *C. non tamen* eiiciendum puto. Poteft enim fignificare locum a recenti aedificatione humidum et frigidum. q) *in* inf. *C.* r) *vel in C.* s) pro *terebinth.* t) *lib.* 2 *C.* u) *infundunt C.* x) *aegrotantem C.* y) *languorem C.* z) fic *C. colligatis ium. — renes fole feruenti bene cooperiri* edd. a) *x C. decem S. M.* b) *cedrie C.* forte *cedriae.* c) *fcrip.* III. *C.* d) *cotulam vnam S. M. olcen vnam C.* h. e. ὁλκὴν, quam drachmae etiam fynonymum effe, ex Galeno probat Gorraeus h. v. e) *mixta laxaris C.* f) fic *S. M.* quod praetuli, cum *tyrrhenici*, quod habent alii, nullam praeterea mentionem inueniam. g) *tritam atq. mixtam C.* h) *olei flori fem. C.* h. e. *floris emina.* Solet enim adfpirationem omittere in hac voce Corbienfis librarius, vt modo in *olce.* *Olei* gloffa eft *liquaminis*, credo; quam bene, non difputo, *flos* eft hic fummum, quod innatat *etc.* *Olei flos* explicatur in Ind. i) *fummi* om. *S. M.* et poteft effe gloffa *floris.* fed *vinum fummum* etiam eft *f. fq.* l) fic *S. fextarium F. fext.* I *C.* m) *digerunt C.* n) *cornum C.* o) *infundere C.* p) Hinc ad *f.* 12 om. *S. M.* q) *ter fulcis fcrip. VIII C.* in *fulcis* latere *olces, bolces,* ὁλκῆς nomen, fufpicor. r) *vngueri C.* fic *perunguebis* 3, 54, 2 no. *g.* s) *colatae C.* t) *femper* om. *C.* u) *abluitur* edd. x) *et repedens* edd. *trepidare* eft ille curfus, a quo dicuntur *trepidiarii equi.* vid. Ind. y) *et — operitur* om. *C.* z) *admixta pentiolio perunguetur et exercetur. Non C.* a) *dicunt fic curari S. M.* b) *laxare C.* c) *et* om. *C.* d) Hinc ad *olei laur.* om. *S. M.*

e) *bacas*

vncias duas, medullae ceruinae vncias tres, olei ſtoracini vncias tres, olei laurini
vncias quatuor, quae omnia decoquunt, et in ſole aut in loco calido perungunt.
Alia quoque vnguenti compoſitio talis eſt: Baccarum [e] lauri ſextarium vnum, cy- 14
mini ſextarios [f] duos, ſulphuris viui vncias tres, reſinae vnciam vnam, galbani vn-
cias tres, olei ſextarios duos, quae omnia decoques et vteris.

XLVIII. LETHARGICI quoque iumenti iſta ſunt ſigna. Iacebit ſemper
et dormiet, neque cibum appetit [a] neque potum, cum excitatum [b] fuerit continuo
aggrauatur [c], et ſe proiicit, et maceſcit [d], et quamcunque ei dederis potionem tan-
quam dormiens [e] vix ſuſcipit. quod [f] hac ratione curabis. Subſternito in ſtabulo 2
vbi ſtat [g] vt bibat ibi [h]. cui caput fomentabis ex calida [i] pulegio decocta, poſtmo-
dum perunges oleo cum adarce [l] trito, ita vt caput eius et aures infundas, ea [m] vſu-
rus potione: camomillam [n] Illyricam, (idem [o] nos trace) et herbam Artemiſiam in
aqua decoquis, ex qua quotidie ei binas cotylas propinabis. Cui et pedes priores 3
frequenter fomentabis calida. Solet enim haec paſſio adſtrictius [p] ad rectum pedem
contingere. Eſt quidem periculoſa paſſio [q] atque curatio. cuius iſta ſunt ſigna.
Oculi eius lacrymabunt [r] quaſi lippiant, in praeſepio [s] dormitans incumbit, a poſte-
rioribus ambulans nutat, et totum [t] grauatur. Cui ſanguinem detrahes de pede 4
priori dextro, et de femore ſiniſtro ex quo eum perunges. Herbam Artemiſiam
contundes [u], et cribratam [x] dabis cum lixiuii ſextario, et olei cyathis duobus, per
triduum. quarta die intermittes. Quod ſi cibaria non appetit, eruum [y] mollitum
ex aqua tepida [comedat [z], et aquam] bibat. Si minus profecerit, lini ſemen cum 5
aqua in olla decoques, et heminas ſingulas per dies ſingulos dabis ad [a] cornu, ad-
dito melle quantum [b] ſufficiat. quae potio etiam febricitantibus prodeſt. Lethar- 6
gicum animal frequenti exercitatione [c] prohibendum conſtat a ſomno. Aſſidua quo-
que iniungenda eſt deambulatio [d] ſi anteriores pedes eius miſeris in fomentum. Nam
furfures ſale et aceto permiſces, et calentes vngulis imponis [e]. farinam quoque tri-
ticeam cum tritis ſalibus et puſcae ſextario vno, faucibus infundes, herbam Artemi- 7
ſiam tunſam cum oleo et modico lixiuio dabis ad cornu [f], abſtinebis ab hordeo, [g] fa-
bae ſolidae ſextarium porrigis vt vigilet, donec duriores [h] edomet cibos. De cer-
vice [i] ſanguinem ei [l] detrahes. Depletum [m] hac ratione [n] curabis: Afronitri [o] vn- 8
cias tres, gallae [p] Syriaticae vncias duas, ſpicae nardi vncias duas, radicis capparis
vncias duas, tunſa et cribrata permiſces [q], et terna cochlearia in [r] ſextario aquae
tepidae dabis in potu [s]. Nunquam frigidam, nec nimium calidam [t], ſed tepidam [u],
ad bibendum ſemper accipiat. Aſſidue flagello excitandum [x] aut voce, vt vitium
timore deponat.

XLIX.

e) *bacas lauri C.* f) Hinc ad *galbani* om. *C.*
[C. XLVIII.] a) *appetet* etc. *C.* b) *exercitatum C.* c) *grauatur C.* d) *inhorreſcit S. M.* e) *dormitans C.* f) *quem F.* g) *ſtratum cubet S. M.* h) *ibi* om. *C.* i) *cum puleio C.* (*cum*) inſ. etiam *S.* l) *cum arcitrito C. adarte F.* m) *hanc vſ. potionem C.* n) ſic pro *chamaemelum. camomillon Illyricon C.* o) om. *C. item noſtrate* coni. Morgag. *IV*, 40. p) *ſtrictura pedum C.* q) *paſſio atq.* om. *C.* r) *lacrymabuntur C.* s) *praeſepe incumbit, dormit C.* t) *totus C.* u) *contunſam C.* x) *i. e. ſemunc.* inſ. *C.* y) ſic *F. M. S. M.* et *C.* niſi quod *mellitum* legunt. (*bolum ex melle*) *et F. S.* z) incluſa om. *C.* recte. a) *ad cornu* om. *C.* b) *quod ſufficit C.* c) *excitatione C.* d) *ambulatio, ſi ante omnes pedes miſeris iumentum C.* e) *adpones C.* f) *cornum C.* g) *et* inſ. *C.* h) *duriori edomatur cibo C.* i) *quoque* inſ. *C.* l) *ei* om. *C.* m) *repl. S. M.* male. n) *potione C.* o) *Acori Pontici C. Triti Pontici vn.* 4. *S. M.* p) *calami Syriaci S. M. cal. Syriatici vnc.* III *C. gallae Syriacae Samb.* q) *miſcebis C.* r) *cum C.* s) *potum C.* t) *calidum, ſed tepidum.* u) *parum* inſ. *C.* (*et puram*) inſ. *S. M.* x) *excitandus C.*

[C. XLIX.]

XLIX. SI quod iumentum morbum regium [a] habuerit, his agnoſcitur [b] ſignis. vtrique oculi virides ſunt [c], et [d] ceruicem inclinatam habebit in [e] dextra parte, et [f] pede [dextro [g] etiam] ſiniſtro videbitur claudicare. Cuius curatio eſt iſta. Loco tenebroſo [h], vbi lumen videre non poſſit, clauditur [i], et operitur ſagis ita, ne [l] oculi
2 eius aperiantur in die, oleo et vino tepido vngetur [m] atque fricabitur. Lapides [n] molares non minus pondera quinque in ignem imponuntur, animalis caput copulatur ad pedes, cum bene canduerint, ſub eius naribus apponuntur [o], perfuſi oleo ſuffumigatur [p] os, nares, et oculi, vt morbi virus exſudet [q]. quod per ſeptem dies continue eſt faciendum. Tali etiam ratione ſuccurrimus [r]. ſanguine caprino et lacte ouillo, anagallico [s], coſto, oleoque pariter admixto potio conficitur [t], quae per dies duodecim datur.

L. SED interdum biles [a], quae cholerae [b] appellantur vulgo, ſolent iumenta vexare. quae paſſio his declaratur indiciis: commouetur ac volutatur vt ſtrophoſus [c]. Sanguinem [d] de ceruice emittis, daturus eiusmodi continuo potionem: herbae trixaginis [e] nigrae vnciam [f] ſemis, mannae ſuccari [g] vnciam vnam, nitri vncias duas, altei [h] vncias duas, vini optimi ſextarium vnum, conteres [i], ex aqua mulſa heminam vnam per ſiniſtram narem infundes [l].

LI. QVOD ſi aridam bilem habuerit, myrtum agreſtem cum vino contritam per narem dextram defundes, pro hordeo far triticeum dabis. Potionem ipſam temperabis ex aqua.

LII. COLI paſſio grauiſſimos cruciatus iumentis conſueuit inferre, ita vt cardiaci aut ſtrophoſi eſſe credantur; ſed his agnoſcitur ſignis. Cum ſtat [a] repente concidit [b], vt arreptum [c] putes, ſi ſatis [d] ſuſpenſum fuerit, dolor ſubſequitur, et
2 iacet nonnunquam: cum frigidam aquam acceperit [e] tremit, ſudat, anhelat. Cui hac ratione ſuccurritur. Aniſi [f] Pontici vnciam vnam, petroſelini vnciam vnam, foeniculi ſeminis vnciam, piperis nigri vncias duas, marrubii vnciam vnam, abrotani vnciam vnam, anethi vncias [g] tres, Leuiſtici [h] ℈ 4, centaureae [i] minoris et maioris vncias duas, cametris [l] ſemiunciam, eupatoris [m] ℈ quatuor, gingiberis vnciam ſemis, pulegii [n] ſemiunciam, rutae [o] vnciam, apii vnciam ſemis, pariter contundes et cernes. tunc mellis optimi pondera duo cocta et deſpumata cum omnibus miſces, ex quo medicamento ad magnitudinem nucis auellanae cum aquae tepidae ſextario

[C. XLIX.] a) *i. e. auriginem* inſ. *in lemmate C.* b) *agnoſcetur C.* c) *ſiunt C.* d) *et* om. *C.* e) *in* om. *F.* forte legendum *in dextram partem.* Certe inciſum poſt habebit iure ſublatum puto. Alioquin enim ſuperfluum eſt dicere *in dextro pede claudicare*; contradictorium, *in ſiniſtro.* f) *de C.* g) incluſa om. *C.* et *S. M.* recte. h) *tenebricoſo C.* i) *claudetur et operietur C.* l) *vt nec oculi eius appareant C.* m) *vnguito atq. defricabitur C.* n) *lapidis molaris non minus pondus C. Lapides — faciendum* om. *S. M.* o) *et* inſ. *C.* p) *ſuffumigant — oculos C.* q) *exſudent C.* r) *ſuccurretur C.* s) *ſil Gallicum C.* t) *conficietur — dabitur C.* [C. L.] a) *bilis quae cholera appellatur C. de bili, quae colera app. S. M.* b) *colerae F. S.* c) *ſtropho. cui S. M.* d) *ei* inſ. *C.* e) *traxag. C.* idem om. *nigrae vnc. ſemis.* f) *vncias ſex S. M.* g) *croci C.* h) *alt. vnc. 2* om. *C.* forte *altheae*, cuius vires huic *rei* idoneas docent Medici. i) *et ex ea aqua C.* l) *defundes C.* [C. LII.] a) *ſtatim C.* b) *ita* inſ. *C.* c) interpretatur, credo, ἐπίληπτον. concidunt enim epileptici, et morbus ipſorum eſt caducus. d) *cadens S. M.* e) *acceperint, tremunt* etc. C. f) *Araſi* C. g) *ſcrip.* 3 C. *vncia ſemis S. M.* h) *lebiſtici* C. *libiſt. F.* et *S.* vſi ſumus libertate non magna. i) *Centaureae ſem̄ caneturi ſemuc ſilporeum ſepum* IIII. *pulegii Campani vnc.* I, *gingiber ſemunc. pariter contundes* C. *ſilporeum ſepum* qui poteſt capere, capiat. l) *camedrii S. M.* ſine dubio legendum, *chamaedrys* vid. 3, 55, 7 no. *g.* m) *pro eupatorii. ſiluii vncias quatuor S. M.* f. *Silphii.* n) *pul. caprini vnciam S. M.* o) *rutae, apii ſeminis, ana vnc. vnam S. M.*

p) ſic

ſextario dilues, et per os infundes. certiſſima medicina eſt. Quod ſi dolor perſe- 3
verauerit, foeniculi ſeminis cochléaria quinque bene trita cum vino ſincero ſed ci-
bario, ſext. I [p] dabis. Praetérea piperis [q] aliquantulum [r], et pelliculam [s] de ventre
pulli ſiccatam in furno et tritam cum vino dabis.

LIII. VOMICAE plerumque animalibus naſcuntur intrinſecus. Cuius paſ-
ſionis ſigna ſunt iſta. cum accubuerit, difficile ſurgit [a], os ei grauiter olebit, incum-
bet in eo loco a quo vexabitur [b], tuſſiet, et purulentum exſcreabit interdum [c]. Turis
vncias [d] duas, ariſtolochiae vncias [e] duas in vno [f] cum vino tepefacto per nares de-
geres. Item ſulphuris viui vncias [g] duas, ariſtolochiae vnciam ſemis, ſimiliter dabis.
Cibo autem maxime ſuſtentandum [h] eſt, vt habeat corporis [i] nutrimentum. Et [l] cum
ruperit vomicam, cauteriis circa pectus aduris [m], vt facilius prouocatus humor emanet.

LIV. PASSIO, quam Graeci ecedermiam [a] vocant, Latini coriaginem appel-
lant. cuius iſta ſunt ſigna. Maceſcet, et ſine febre non erit, corium illius adhaere-
bit [b] coſtis, ſpina fit durior, in dorſo eius nonnunquam furunculi exire conſueue-
runt: magis etiam quam adſueuerat [c] appetit cibos. Cuius iſta curatio eſt. Thy- 2
mum [d] et ſales cum vino rubro conteris, et tubera, ſi qua in eo [e] ſunt, confricas.
Parabis etiam aliam vnctionem: picem, ceram, reſinam cauealem [f], et thuris polli-
nem ex oleo veteri temperabis ac decoques, totum [g] animal confricando diutiſſime
perunges. Sed parum eſt vnctione [h] corio mederi, niſi potionibus et intrinſeca cu-
rentur. Piperis albi triginta grana, myrrhae ſemiunciam [i], vini odorati veteris co-
tylam, olei viridis cyathum vnum admiſcebis et per os digeres. Item [l] faſciculos [m] 3
rutae viridis atque purgatae et [n] opopanacis vnciam [o] vnam in cotylam vini et olei
viridis cyathum admiſces [p], et dabis in potu [q]. Quod vitium ex perfrictionis iniuria,
aut ex coactione [r] alicuius neceſſitatis deſcendit. Aliquanti ſuis non vetulae ſed no-
vellae ſanguinem vino permixto [s] ad cornu [t] faucibus degerunt, ignorantes, ſi plus
ſanguinis fuerit, continuo animal interire [u]. Cautius eſt hac magis potione curare. 4
Cepas germanas, et ſemen rutae pariter admiſces, et deteres, ex quo vncias tres, cum
vini cotyla per dies ſingulos dabis, vſurus curationibus quae conueniunt roboroſis.

LV. SYNTEXIN [a] animalia patiuntur et [b] homines. quae valitudo [c] his de-
claratur indiciis. cotidie tenuantur [d], et macie oſſa eminent, multum manducantia
eſuriunt ſemper, quidquid inuenerint, tentant fame cogente corrodere, durum ſter-
cus emittunt, trahunt longam ac miſerabilem vitam, vt nec ſurgere valeant. ſed ia- 2
centia,

p) ſic *C. ſextarium F. S.* q) ſic *F. M. S. M.* et *C. panis* al. r) *aliquantum C.* s) *pellicula* etc. edd. [C. LIII.] a) *ſurget C.* b) *vexatur C.* c) (*cui haec da*) inſ. *S.* d) *drac. C.* e) *vnciam ſemis pulueriſa, cibo maxime ſuſtenta, vt nutriatur. Et cum ruperit S. M.* f) *vnum contundes, cum C.* g) *drag. C.* h) *ſuſtentandus C.* i) *corpori C.* l) *Et* om. *C.* m) *adures C.* [C. LIV.] a) *epidermian dicunt C.* Eſt ſine dubio *Gr.* ἐχεδερμία licet ignota Lexicis. Quod *cardiacam* habet *S. M.* inde forte eſt, quia cor laborare credit vulgus in hoc morbo. vnde et Germanis vocatur *das Herzgeſpan.* b) *haerebit ad coſtas C.* c) *ſolebat C.* d) *Temum cum vino faliſco rubro conteres C.* e) *eius ſunt corpore C.* f) Sic conieceramus, et confirmauit *C. cabialem* edd. *ticulam S. M.* voluit, credo, *piculam.* g) *totumq. animal confricatum diut. perunguebis C.* Ita *vngueri* 3, 47, 9 no. *r.* h) *vnctionem C.* i) *ſexcutiae i. e. drag. XII.* credo *ſexcunciam* h. e. *ſeſquiunciam.* l) Hinc om. *S. M.* m) *faſciculum C.* n) *et* om. *F. S.* o) pro *vnciam vnam in,* modo *et F. S.* p) *decoques C.* q) *potum C.* r) *coactionis* al. *neceſſitate C.* s) *mixto C.* t) *cornum C.* u) *ſolet* inſ. *C.* male. [C. LV.] a) Ita reſtitui. Eſt enim ſine dubio σύντηξις. *Syntaxin* F. et *S. Synthesin S. M. ſintexin C.* b) *vt C.* c) *liquido S. M.* d) *attenuantur in maciem, os eminet, multum manducans eſurit,* etc. *C.*

centia [e], fatigata, multumque manducantia fame moriuntur. Omnis enim eſca
quam ſumſerint, ad ſtercus, et omnis potus conuertitur in vrinam: nullus ex his
3 ſuccus, nullum alimentum peruenit ad medullas [f]. Propterea quod ſtomachus eo-
rum nimio rigore perſtrictus [g], nec coquere poterit [h], nec epati aliquid propinare,
in quo tota virtus ad nutriendum corpus per diſpenſationem ciborum, et [i] ſanguis [l]
4 praeparatur. Tabeſcit ſemper [m], iecurque eius minuitur ad ſimilitudinem arboris,
quae radicibus ex maiori parte praeciſis [n], cum a paruulis aliquamdiu ſuſtentata por-
5 tauerit frondes, celeriter exareſcit. Quorum manifeſto periculo hac ratione tenta-
tur [o] occurri. Inter principia facies vnctionem, cerae libras [p] duas, reſinae [q] ter-
bentinae libram, medullae ceruinae libram, axungiae veteris ſine ſale libram, propo-
leos [r] ſelibram, iriſillyricae [s] libram [t], ſamſuci libram, olei [u] laurini quantum ſatis
fuerit, decoques carbonibus lentis [x], et ad ceroti [y] mollitiem percolabis [z], cui adhuc
tepenti miſces puluerem iriſillyricae [a] et cretae Cimoliae [b], donec infrigeſcat [c] agita-
6 bis. Ex quo medicamento totum iumentum [d] perunges, et multorum manibus
confricabis, donec calefiat et ſudet. Quod interpoſito triduo conuenit fieri, ita vt
7 coopertum animal ſit [e], et cotidie paulatim exerceatur, vt digerat. Cui haec prae-
parabitur potio. Abrotani vncias quatuor, ſantonici vncias quatuor, trixaginis [f]
vncias quatuor, chamaepityos [g] vncias quatuor, gentianae vncias duas, murrhae [h]
vncias duas, opopanacis vncias duas, eiusdem radicis, ſuccari ſemiunciam, rutae
8 aliquantulum [i], omnia bene tundis [k] et cribras. ex quibus duo cochlearia in vino
veteri decocta cum ſucco ptiſanae in quo [l] acro decoctus eſt, admiſcebis. adiunges
etiam erui [m] pollinis cochlearia duo, quae cum per nouem dies continuos dederis,
intermittis [n] aliquamdiu vt vires colligat, et reſumat, et per ſingulas periodos [o]
9 alternis curabis [p]. Nec ceſſabis donec ſanitas redeat. Diebus autem vacuis offas
ex farina triticea in [q] lacte conſperſa ad ſubſtantiam degeris. furfures quoque triti-
ceos et paleas dabis [r], hordeum non dederis niſi fortaſſis infuſum, denegabis etiam
herbam viridem donec reparare [s] coeperit corpus.

LVI. ICTERICI [a] iſta ſunt ſigna. Oculi virides, de quibus profluet [b] lip-
pitudo, ad ſimilitudinem fabae [c]: indureſcit [d] corium, fit horridum [e] pilis, inſequi-
2 tur fatigatio, ambulans genibus claudicabit. His ſanabitur [f] medelis: Panacis Sy-
riatici [g], et apii ſeminis ſingulas libras contundito atque cribrato, et cum mellis At-
tici

e) *iacentes, fatigati, multumq. fame C.* f) *medullam C.* g) *conſtr. C.* h) *poteſt C.* i) *et* om. edd. l) *ſanguinis C.* m) *ſemper — minuitur C.* n) *praecis cum parulis C.* o) *tentabis occurrere C.* p) *libr.* 1 *C.* q) *reſ. ter. lib.* om. *C.* r) ſic *C. propulegii* al. *populei lib.* 1. *ſem. maluae lib. ſem. ſamſuci libram ſemis S. M.* Illud *propoleos* confirmat noſter 4, 13, 1 et Dioſcor. 2, 106. s) pro *Iridos Illyr.* t) *ſelib. C.* u) *oleum laurinum, quantum fuerit C.* x) *lenti ſed C.* y) *ceruti C.* z) *perlocabis F. S. praelocabis S. M. colabis C.* a) vid. no. *s. tres illyrice ſ. tris illyrici C.* b) *pariter* inſ. *C.* c) *refrigeſcat C.* d) *corpus perungues C.* e) *ſtet C.* f) *trax. C. anethi vncias quatuor, gentianae vnciam vnam, opopanacis radicis vncias duas, croci ſemiunciam, rutae* etc. *S. M.* g) Ita emendaui. *camepiteos F. S. camipitis C.* Ita *camedrii Veg.* 3, 52, 3 no. *l.* h) *croci ſemunc. rutae ſemunc. omnia bene C.* i) *vnciam ſemis S. M.* k) *contundes et cribrabis C.* l) *qua* (*atro*) *decoctum eſt*, et in marg. al. *acyo F.* et *S. acro C.* et Morgag. *IV*, 41. m) *erui poll.* om. *C.* n) *intermittes C.* o) *hebdomadas F. M. S. M.* quam vocem poſuit, qui *periodos nouem dierum* hic intelligi, non cogitabat. p) *curabis. Nec ceſſabis* om. *C.* q) *et lacte conſperſas C.* r) *miniſtrabis C.* s) *ſaturari S. M.* [C. LVI.] a) *buginoſus* vocatur in lemmate *S. M.* quod truncatum eſt ex *albuginoſo C.* b) *profluit C.* c) Hoc tamen tolerabilius quam λημᾷν κολοκόνδας, ſ. *cucurbitas lippire.* d) *dura vt corium S. M. dureſcit cor. C.* e) *horridus pilus C.* f) *ſanatur C.* g) *radicem C. radicis S. M.* pro *Syriatico* certe *Syriacum panaces* legendum videtur, Theophraſto et Plinio etiam commemoratum.

h) *ſelibra*

tici libra [h] miſceto, tunc [i] aquae, in qua lupini crudi fuerint decocti, ſextario [l], ex
medicamento ſuperius [m] deſcripto, quatuor cochlearia miſcebis, et in potione [n]
dabis per [o] dies quinque. Si tardius adiuuat [p], vini ſextarios tres in pultario nouo [q], 3
canini ſtercoris albi vncias tres admiſceto, et ponito ſub diuo, ex qua [r] potione
quinque diebus per os degeres. Praeterea aquam [s] in qua ciceres decocti fuerint,
et ſtercus caninum ſimili ratione praebebis.

LVII. STROPHI [a] diuerſae cauſae et diuerſae ſunt curae. cuius iſta ſunt
ſigna. Volutatur [b], patitur torſiones [c], ilia ſibi reſpicit, ſtercus durum aſſellat [d], ter-
ram pedibus tundit dolore cogente, intermiſſis [e] horis refrigerationem ſentit et re-
quiem. Hac potione [f] curandum eſt. Acori, aniſi, opopanacis, ſingulas libras pa-
riter contundis [g] et cernis, ex quo puluere duo cochlearia in vini veteris ſextario, et
olei pondo [h] ſemis admiſces, et tepidum per os dabis triduo. Si ſtrophoſus [i] fue- 2
rit, et non facit ventrem, caudam inter [l] coxas ſuas mittet, et ad ventrem ſuum con-
verſus attendet [m]. cui puluerem de ſemine rutae ſiluaticae cum vino per os dabis.
Praeterea cepas decem veteres [n], ficus ſiccae ℈ [o] octo, nitri ſcrupulos [p] quinque,
ſtercoris columbini ſcrupulos quatuor, ex quibus addita vrina [q] collyria facies, et
bina vel terna in [r] anum immittes [s]. Si vero fortius venter induruit [t], conuenit 3
adhibere clyſterium, ſed prius ventrem aqua calida perfouebis. Tunc ſuccum [u]
Cantabricum in quo fuerint betae [x] maluaeque decoctae, cum nitro et hemina olei,
et columbini [y] ſtercoris quatuor ſcrupulis, pronum conſtitues, et per anum inii-
cies iumento, ita vt poſt clyſterem inambulet [z] aliquantulum. Alii fimum [a] lepo-
ris cum nouem cochlearibus mellis, et quindecim [b] granis piperis addito caulium
ſucco per os ſalubriter defundunt [c].

LVIII. IECORIS dolor ſolet infeſtare iumenta, cuius iſta deprehenduntur
indicia [a]. Cibi faſtidium, potus [b] appetentia, ventris inflatio, macies. Cui primo
cremoris ptiſanae ſextarium vnum [c], cum olei roſacei tribus cyathis per os degeres.
Si paſſio permanet, alia potione curabitur. Apii ſeminis vncias tres, hyſſopi vncias
tres, abrotani vnciam vnam, allii [d] viridis quantum [e] ſufficit, vel ſicci [f] paulo minus [g],
ſi viridem abnegat tempus, ex vino optimo ad tertias [h] decoques. per aliquot dies
potionem dabis. Similis quoque huius paſſionis eſt ratio. Sine febre enim animal 2
non erit, nec facile cibum conficiet, teſticulus [i] dexter tumebit et [l] indureſcet.
Cui

h) *ſelibra C.* i) *cum aqua C.* l) *et* inſ. *C.* m) *ſupra ſcripto C.* n) *potionem C.* o) *diem vnciam vnam S. M.* p) *ambulat S. M. ambulat, adiuvat C.* q) *et* inſ. *C.* r) *qua* om. *C.* s) *aqua ſi cicer decoctum fuerit C.* [C. LVII.] a) *Tortiones* interpretatur lemma *C. et Samb.* Sed *ſtroſos* legit *C.* b) *volutabitur* etc. *C.* c) *tortiones C.* d) *adſellatur C.* e) *emiſſores refrig.* C. f) *ratione curandus C.* g) *contundes* etc. *C.* h) *lib. admiſces C.* i) *ſtroſus C.* l) *intra coxas mittit C.* m) *attendit C.* n) *deteris C. tere S. M.* o) *vncias quatuor S. M. ſcrip.* 8 *C.* p) *ſcripulos C.* q) *amurca S. M. muriae C. amurcam* praetulerim, certe ſi mihi applicanda ſint, quod omen deſpuo. r) *manu per poſteriora S. M.* s) *mittes C.* t) *indurauerit C.* u) *cantarum aquae decoctionis betae et maluae cum S. M. ſucum Cantabr. in aqua fuerint vite albaeque decoctae C.* x) *bletae F.* y) *palumb. C.* z) *deamb. C.* a) *fimo C.* b) *quind.* om. *C.* c) *defuderunt C.* [C. LVIII.] a) *ſigna C.* b) *potum C. ſitis valida, latus ſibi inſpicit S. M.* c) 2 *cum oleo roſeo C.* d) ſic *C.* et *S. M.* *olei* al. e) *quod ſatis eſt C.* f) *ſucci* edd. nobiſcum ratio et *C.* g) interpunctum hic ſuſtulimus. h) *tertiam C.* i) *ei* inſ. *C.* Caeterum interrogaui *Cl.* Platnerum, ecquis eſſet teſticuli dextri cum hepate conſenſus? Ille *Vix*, inquit, *alium noui, quam per peritonaeum, cum quo et hepar cohaeret, et quo teſticuli etiam comprehenduntur, minimum eius tunica celluloſa. Veteres, quia hepar ſanguificationis officinam eſſe crediderunt, et omnes illius lateris partes ex vaſis compoſitas cum hepate cohaerere exiſtimarunt.* Haec ille. l) *et* om. *C.*

Cui iſta ſubuenit medicina. Foenigraeci cyathos quatuor [m] mittis in aquae fontanae ſextarios quatuor [m] [i. [n] grana triginta] et decoques ad tertiam partem. hemina [o] per os data potione curabis. Nonnulli turis [p] drachmas [q] duas tritas cum vino quantum ſufficit miſcent, et inde [r] totum corpus multorum perfricatur [s] manibus, ſaccis [t] cooperiunt vt ſudet.

LIX. INFLATIO ventris interdum iumenta non [a] ſine dolore conturbat. Cuius paſſionis [b] iſta ſunt ſigna. Teſtes eorum [c] ſudabunt, alternis pedibus terram tundunt [d], ſubito [e] inde alterna parte ſe [f] conuertunt, caput ad ilia ſua ponunt [g], tanquam qui locum doloris oſtendant [h], gemitus interdum et tremor totius corporis inſequitur. Hunc paulatim deambulare facies, manum vnctam [i] in anum mittes, et ſtercus extrahes [k]. deinde ſale [l] et melle miſtis in anum infundes, vt aſſellandi [m] au-
2 geat voluntatem. Si hiems fuerit, oleo et pice liquida lumbos et auriculas illius ſaturabis, hanc daturus potionem. Laurum viridem vel baccas ipſius, piper et [n] cyminum, petroſelini [o] et [n] foeniculi ſemen, ſemen [p] agrii [q] et nitri, quae pariter admixta, tunſa et [r] cribrata cum vino, et oleo tepido, et calidae aquae paruula portione [s] potionabis, et deambulare compellis moderate, donec dolor ceſſet.

LX. INTESTINI quoque vexatio [a], quod colon [b] vocatur, et inflationes [c] et dolores conſueuit [d] inferre. quae his agnoſcitur ſignis. Cum ambulare coeperit, prioribus pedibus tranſuaricat et dolore [e] ſubglutit [f], et [g] crebras deambulationes et calores ſtabuli, ſi [h] diligenter etiam operiatur diligere [i] conſueuit. Cui per nares ſuffundes laſer Cyrenaicum [l] in vino tepido ſolutum [m].

LXI. FREQVENTER [a] omni genere deforme vitium, eo quod maximae animalium parti accidit, tuſſis eſt, quae interdum ſponte [b] deſinit, interdum medicamentorum ratione curatur, interdum inſanabilis penitus inuenitur. Difficultas autem curationis emergit, quia cauſae, ex quibus tuſſis euenerit, a medentibus nec diſcernuntur, nec intelliguntur [c] interdum. Quam paſſionem vniuerſis auctoribus euolutis, quanto crebrius accidit, tanto ſtudioſius credimus [d] exponendam.

LXII. EXASPERATIO [a], aut iniuria faucium grauiſſimam commouet tuſſim, quoties aut puluis, aut ariſta, aut os, aut ſurculus, aut lapillus, aut aliquid inhaeſerit gutturi. Quae res adeo [b] periculoſa eſt, vt niſi celeriter ſubueniatur, animalibus per impatientiam doloris inſaniam [c] generet. In ſole igitur diligenter in-
2 ſpicito, ſi [d] quid haeſerit euellito. Ex tepida etiam, addito nitri puluere, infuſa ſpongia

m) III C. et *S. M.* n) incluſa om. C. recte. o) *ita* C. et S. *M.* p) *turis* om. C. q) *drach.* I *tritam* C. *ſcrupulum triti S. M.* r) *inde* om. C. s) *perfricant* C. t) *et ſatis S. M. ſagis* C.. quod forte melius. Certe vſitatum. [C. LIX.] a) *non* om. *F.* b) *paſſionis* om. C. c) *ei* C. d) *tundet* C. e) *ſubinde in alteram partem S. M.* C. f) *vertet*, omiſſo *ſe* C. g) *ponet* C. h) *oſtendit* C. i) *huic S. M.* k) *exhauries* C. l) *ſal et mel miſces, et* C. m) *adſellare augeat facultatem* C. n) *et* om. C. o) *petroſelinum* C. p) *ſemen — nitri* om. *S. M.* et ponit *et rutam.* q) *argii* et *nitrium.* r) *cribrabis* C. s) *potione* C. t) *deſinet dolor* C. [C. LX.] a) *verſatio* C. b) *colum* C. c) *inflationem et dolorem* C. d) *conſu — ambulare* om. C. e) ſic C. *dolores* al. f) *ſubgluttit* C. g) *crebris ambulationibus et calore ſtabuli* C. *deamb. — in ſtabulo S. M.* h) *ſi* om. C. i) *digerere S. M. dirigere* C. l) Ita C. *et cyriacum* edd. *Siriacum S. M.* m) *reſolutum* C. [C. LXI.] a) *Frequens et deforme vitium, quod et maxime pati animalibus accidit, tuſſis. quae* C. b) *ſponte — interd.* om. C. c) *intelleguntur* C. d) *credidimus exponendum* C. [C. LXII.] a) *expiratio* C. b) *ideo* C. c) *mammam* C. forte *maniam.* d) *et ſi quid erit, vellito* C.

e) *ſpon-*

ſpongia [e] tergito. Deinde [f] oleo roſaceo tepido cum lana obturato [g] locum, qui indignationem ſuſtinet. Poſt diem tertium lanam eiicies, eadem [h] ex aqua calida fouebis et tale medicamentum imponis. ſuccari [i] ℈ quatuor, aluminis colati [l] ℈ I ex tepido vino infundes, et ſic exaſperata ſanabis.

LXIII. EX perfrictione [a] quoque naſcitur tuſſis. cuius iſta ſunt ſigna. cum tuſſierit, caput deorſum mittit vſque ad terram, et cum biberit, aqua [b] ei per nares currit [c]. Quam hac ratione curabis. Machinam ori inſeres, manum planam [d] iniicies, comperies [e] in parte ſuperiore quaſi veſiculam, quam vnguibus rumpis. Deinde tres pilulas bene contuſa [f] axungia molliſſimas facies, quas [g] in ſubtiliſſimo lomento, hoc eſt farina fabacea, conuolues, et per os digeres. Deinde [h] per triduum venaculo [i] et ſale perfricabis [l], et paſtillos [m] cum ſpeciebus calidis et [n] vino in potionibus dabis.

LXIV. TVSSIS a colibus [a] ſi fuerit, his ſignis agnoſcitur. coles [b] iniuriae pleni ſunt ac tumebunt, dum bibunt [c] continuo ruminant. Ouum [d] in aceto acerrimo mittis, reſolutaque teſta, ita [e] vt integra membrana permaneat [f], pice liquida perunges, et faucibus degeres. Poſt alumen, axungiam, ſalem, in vino [g] conteres, offas facies, et ex melle deiicies, ita vt aqua [h] calida [i], et ſi facultas ſuppetit, cum euiſco [l] decocta, aſſidue fomentare [m] non deſinas. Hanc quoque potionem adiicies. Myrrhae vncias duas, piperis albi ſemiunciam [n], nuclei [o] pini purgati ſextarium ſemis, vuae paſſae ſextarium ſemis, mellis vncias tres, paſtinacae vnciam [p] vnam, cariottae [q] viridis ſelibram, decoques pariter [r] ex aqua, et addito vino tepido quinque vel ſex diebus potionare non deſinas.

LXV. AB [a] interioribus grauior, et pene inſanabilis tuſſis eſt, quae hac ratione dinoſcitur. nares iumenti praecludes [b], vt ſpiritum reddere non poſſit, tunc ilia ei [c] inſpicies, quae ſi ſpiſſis pulſibus duxerit, ſcito eſſe tuſſim ex cauſa iecinoris,
pulmonis, vel praecordiorum, ſed [d] recentem. Si lentis pulſibus ilia duxerit et [e] 2
ventrem, indicat tuſſim de interioribus, hoc eſt, de his locis, in [f] quibus inteſtina
iumentorum ligantur, quorum tenſione et iniuria compelluntur [g] tuſſire. Nam ſi [h] 3
curſu

e) *ſpongiam perterg. C.* f) *Deinde* om. *C.* g) *atq.* inſ. *C.* male. h) *eadem* om. *C.* i) *croci ſcrip.* 4 *C. croci drac.* 1 *S. M.* l) *culati C.* an *colatum* eſt ὑγρὰ Dioſcoridis *ſ. liquida* Plinii? an *comatum* legendum quae τριχῖτις Dioſcoridi, 5, 123. [C. LXIII.] a) *praefocatione S. M.* male. obſeruante etiam Rhodio *Lex. Scribo. p.* 421. b) *aquam C.* ſcilicet ad praecedens comma retulit. c) *curret. Quem C.* d) *plenam C.* e) *reperies C.* f) an *contuſam* vocat quae in rota diu haeſit, et circuitu illius ſubacta eſt. g) *quos* edd. *easque C.* h) *Poſt triduo de abinaculo C.* i) *vna auina vel brutillo F. M. de vernaculo, aut vna a. v. b. S. M.* mihi *N. L.* l) *fricabis C.* m) *paſtillum C.* n) *cum vino in potionem praebebis C.* [C. LXIV.] a) *ſpiritualibus S. M.* in lemmate. *vitalibus S. M.* context. *atolebus C.* quod corruptum ex *a colibus* videtur, aut potius *tolibus*, i. e. tonſillis. 1, 38, 3, v. Keuchen. ad Seren. Samm. 292. Interpres Germanicus de *colo* et *colica* aliquid hariolatus eſt. Vertit enim *Daerme, Darmſchmerzen.* b) *folles S. M. foli C.* c) *bibit —— rumigat C.* d) *oua in acetum acerrimum mittes C.* e) *ita vt* om. *C.* f) *permaneant C.* g) *vnum C.* h) *aquae* etc. *C.* i) (*fomentetur*) inſ. *S.* l) *eius decocto S. M.* quem recte refutat Morgag. *IV*, 42. *euiſcus* vel, vt *C. ebiſcus* eſt *hibiſcus.* m) *fomentandae ſint C.* n) *vnam S. M.* o) *nucleos* etc. *C.* p) *vncias tres, caricarum ſel. S. M. id eſt te virides lib.* 1 *decoq. C.* q) leg. *caryotae.* r) *pariter, qua, addito C.* [C. LXV.] a) *Si grauior C.* quae ſi vera eſſe debet lectio, legendum etiam, *ea hac* etc. b) ſic *S. M. praeclude C. praecludit* al. c) *ſpeciesque ſi C.* male. d) ſic *C.* et *S. M. vel* (*recentem*) al. e) *veterem indicat S. M. C.* f) *de quibus inteſti. gignuntur, quorum C.* g) *compellitur C.* h) *ſi* om. *C.*

curſu nimio vel latiore ſaltu conuexata [i] ilia fuerint, haec naſcitur cauſa [l]. Ex nimio quoque aeſtu, vel intolerabili frigore interiora vitiantur, et [m] faciunt tuſſicos. [Vnde [n] vulſi appellantur.] Siue igitur ex ſupra ſcriptis ſiue ex aliis cauſis
4 interioribus nata [m] fuerint vulnera, etiamſi poſt ſanitatem duxerint cicatrices [n], ſtrictius tamen contrahendo ſe et aſperitatem faciunt, et aſſidua titillatione perpetuam
5 excitant tuſſim. Quae cauſae leniſſimis medicamentis adiuuari vel ſuſpendi aliquatenus poſſunt, perſanari omnino non poſſunt [o]. Hinc eſt quod in herba viridi vel
6 paſcuis vulſorum vitia celantur. Sed omni tempore haec compoſitio eſt ſalutaris: foenigraeci heminam, ſeminis lini heminam, traganti vnciam vnam, turis maſculi [p] vnciam vnam, myrrhae vnciam vnam, ſuccari [q], erui pollinis ana [r] vnciam vnam tunſa et cribrata in calida infuſa permaneant, altera die ex aqua tepida ſingulas co-
7 tylas dabis ad cornu, cyatho [s] olei roſati permixto, per plurimos dies. Ex [t] qua compoſitione recens cauſa ſanabitur; vetus [u] ſentiet leuamentum. Ad quae vitia nunquam dederis auſteriorem potionem, ne exaſperet et decidat: ſed lenem [x] et ſimplicem, et refrigeratoriam. Cauendum etiam eſt [y], ne in tali paſſione vnquam
8 ſanguinem detrahas. Plerique [z] tracanton ex oleo dedere per biduum, tertio die decoctos raphanos atque contuſos propinarunt [a] cum vino, refrigeratorium paſtil-
9 lum addentes in aeſtate. Ad [b] tuſſim diuerſae ſunt potiones, quas proprie [c] omnes [d] inſerere neceſſarium duximus, vt pro qualitate [d] paſſionum, medentis arbitrio remedia commodentur [e]. Farinae [f] fabae frixae ſextarios duos infundis in paſſi ſextariis tribus, et in mortario diutiſſime conteres [g]. piperis triti grana triginta, ſepi hircini libras tres pariter admiſces, et omnia tuſa [h] et cribrata per os ad cornu per [i]
10 triduum dabis. Nonnulli vero [l] duobus ſextariis conditi fabae frixae heminam ante triduum fundunt [m], poſt deterunt [n] diligenter, et aequatis partibus per triduum degerunt. Aliis placet farinae fabaceae [o] ſextarium vnum tribus ſextariis vini veteris infundere, additaque [p] olei optimi libra pariter deterere, ac dare per cornu. Si
11 tuſſis ex ruptura vel vulſione prouenerit, anagallicum [q] primo tundes, poſt herbam parietariam [r] [pro [s] duabus partibus] teneram admiſces [t], adiunctaque axungia veteri conteres diligenter, et [u] paſtillos facies, quos impari numero et [x] impa-
12 ribus diebus cum reſoluto butyro ac melle diffundes. Ad leuem tuſſim viatoria [y] ſunt expeditaque remedia, porros decoquere, et cum herba parietaria [z] bene tunſa [a] miſcere, factisque paſtillis in ouo reſoluto et oleo roſeo, nec non et paſſo et melle conuoluere, et [b] per triduum deiicere, ſuccum ipſius [c] iuris in quo decocti ſunt porri,

i) *quum vexata C.* l) , *vnde vulſi appellantur.* hic inſerendum *puto.* Vid. 3, 42, 1. m) *et ſi quos faciunt C.* Pro *tuſſicos* forte legendum *phthiſicos*: aut pro *et ſi quos hecticos.* n) vid. no. *l.* m) *vitiati fuerint, vulnera etiam cum ſumta ſanitate dux. S. M.* n) *cicatricem, ſtricturam tamen contrahendus et aſper. C.* o) *poterunt C.* p) *maſtichis ana S. M.* q) *croci ſemunc. C. S. M.* r) *ana* om. C. s) *cyathum olei roſei h. e. drag. X* C. t) *ex aqua dabis* C. male. u) *vel tuſſenti et iuuamento, adque* C. x) *leuem* edd. y) *eſt* om. C. z) ſic C. *Plerumque* —— *debere dari* edd. a) *propinare* edd. *propinauerint* C. b) hinc ad *ſ.* 11 om. *S. M.* c) *prope* C. d) *omnes* om. C. d) *qualitatibus* C. e) forte *accommodentur.* f) *farinam f. friſae* C. g) *teres C.* h) *rurſus attrita C.* i) *triduo* C. l) *in* C. m) *infund.* C. n) *terunt* C. o) *facies* C. male. p) *addita* C. q) *ſimphitum S. M.* pro *ſymphitum*, quam *Alum Gallicam* Scribonio dici notat Dodonaeus *p.* 134. r) *paritariam* omn. s) incluſa om. C. t) *miſces adiuncta* C. u) *et* om. C. x) *et* om. C. *impari et paribus S. M.* y) *vituria ſunt experimenta*: *remedia* C. *iuuatoria ſunt expertaque rem. S. M. experta* etiam *F. M.* z) *paretaria* edd. nobiſcum C. a) ſic iubet Morg. *IV*, 4. *tonſa* al. b) ſic C. *et* om. *al.* c) *et aquam in qua* C.

d) incluſa

porri, inſuper dare per cornu. Item laſer [id [d] eſt opium Cyrenaicum [e]] ad magnitudinem fabae, cum vino veteri deteres et per cornu dabis. Tuſſi et grauedini capitis medebitur oleum roſeum vel certe ſimplex ſed [f] viride cum aqua calida per narem dextram per triduum diffuſum [g].

LXVI. VVLSIS [a] glutinare creditur, ſi draganti [b] vncias duas pridie infun-
das in calida, foeni quoque Graeci heminam, lini ſeminis [c] heminam, ſeparatim in-
fundas, die poſtero in cacabo decoquas et pariter teras, poſt medullae ceruinae
vncias duas, ſepi [d] hircini libram, radicis dracontiae [e] vnciam vnam, gentianae vn-
ciam vnam, centaureae vnciam vnam, ſepi [f] taurini vnciam vnam contundes [g] et
illis, quae prius parata ſunt, addas: quae omnia in mortarium mittes, et diutiſſi-
me conteres. Ad vltimum paſſi ſextarios tres, et aquam in qua foenum Graecum 2
vel ſemen lini fuerat infuſum adiicies et decoques, ac per triduum ad cornu dabis.
Grauiter [h] tuſſientes et vulſi hac potione recreantur. De maſculo pinguis porcinus 3
acro decoquitur, donec omnis caro ſoluatur, abiectisque oſſibus vniuerſis, cum
iure [i] quo deferbuerant, et tribus ſextariis paſſi [l] et ſextario ptiſanae rurſus in ca- 4
cabum mittis [m]. glutis taurinae [n] ſemiunciam [o], aceti acerrimi hemina dimidia
coniungitur [p]; et feruet, vt quilon [q] fiat [r]. traganti vnciae tres, lini ſeminis et
foeni Graeci vnciae [s] ſingulae, decoquuntur extrinſecus [ss] et teruntur: adiunges
etiam medullae ceruinae et ſepi [t] hircini vncias tres. quae ad vltimum cum omnia
pariter calefacta [u] fuerint et colata, facies potionem, ex qua [x] per [y] cornu dabis ani- 5
malibus diebus ſeptem, aut nouem: curaturus, vt [z] tepefactam degeras, quae [a] ne
ſpiſſentur, adiectio paſſi, et aquae illius copia, in qua cocta ſunt ſemina, praeſtat
liquamentum. Aliquanti caput agninum tam diu decoquunt, donec omnis com- 6
pago ſoluatur, abiectisque oſſibus terunt, adiectoque [b] ad ius ipſius melle, diebus
ſeptem ad cornu digerunt. Quod ſi tuſſis ex faucibus veniat, myrrhae vncias tres, 7
cardamomi vnciam vnam, nuclei ſextarium, vuae paſſae ſextarium, deteres diligen-
ter, additoque melle agitando lentis carbonibus [c] decoques. cum intepuerit, pa-
ſtillos ad nucis magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus quinque vel
ſeptem degeres. Item [d] ſi ex faucibus cauſa eſt, occiſum pullum palpitantem ape- 8
ries, et tollis eius ventriculum, quem cum ſuo ſtercore calentem et integrum in
melle conuolues, et per canalem degeres. certiſſimum ac verum [e] remedium eſt.
Si exaſperatio gutturis [f] mouerit tuſſim, murrhae vncias duas, piperis vncias duas, 9
ſeminis

d) incluſa om. C. e) *Syrenicum* omn. f) *ſic* C. *et* al. g) *defunde* C. [C. LXVI.] a) *vulſus* C. b) *tracanti* C. Verum eſt *tragacanthi.* c) *ſemen* C. d) *ſepi — ſepi* om. C. e) *tragenteae S. M. tracontiae* al. pro vero, quod poſuimus. Morgag. *IV*, 43. f) *ſibi* al. *ſebi* C. g) *contundas* C. h) hinc ad *ſ.* 8 om. *S. M.* i) *in* inſ. C. l) ſic C. (*paſſi*) *ſuccidi: Deinde rurſus F.* et *S.* qui notant in marg. pro *paſſi* alias eſſe *ptiſanae.* In illo *ſuccidi* puto eſſe *ſuccidis* vel *concidis.* Sed eſt etiam *vinum ſuccidum* 3, 67, 4. m) *mittetur* C. n) *ſic* C. et Priſcianus: *taurini* al. o) *vnc.* 1. S. C. hoc eſt *ſeſquiunc.* p) *coniunguntur et feruent* C. q) Vid. de hoc loco ad 3, 38 no. *g.* r) *faciant* C. s) *ſingulas partes emin.* (h. e. *heminae*) *decoq.* C. ss) extra reliquas ſpecies, ſeparatim. t) *ſibi* al. *ſebi* C. u) *fuerint decocta fac.* C. x) *aqua* C. y) *per* om. *S.* z) ſic C. *aut* al. a) *vt inſpiſſentur, adiecto paſſo — ſemina. Praeterea aliquanti F.* et *S. Quae nec ſpes ſentura deiectio paſſi — ſemina praeſtat liquamentum. Aliq.* C. Ex his lectionem, quam damus, exſculpſimus. *Acro, glus taurina, tragacantha, ſemina,* ſpecies reliquae facile coëunt in *cylon*, vel duriorem etiam maſſam, et glutini ſimilem. Hoc ne fiat, *ne ſpiſſentur, liquamentum praeſtat paſſi adiectio* etc. b) *adiunctoque C.* c) *carnibus* C. d) *Ita* C. e) *vtile* C. *vile S. M.* f) *gutteris F.*

g) *fricti*

ſeminis lini frixi [g] et contuſi ſextarium, cardamomi ſemiunciam, vuae paſſae ſexta-
rium, nuclei [h] ſextarium, mellis pondo duo, diligenter trita commiſces ac deco-
ques [i], paſtillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in [l] die degeres.

LXVII. TVSSI, quae [a] ex acerbitate humorum prouenit, tali ratione ſuc-
curritur. In primis purgandum eſt corpus tuſſientis. Cucumerem itaque ſiluati-
cum vel [b] radices eius cum nitro Alexandrino conteres, adiunctoque vino vetere per
2 os dabis ad cornu. Quae potio cum laxauerit ventrem, poſt diem tertium ſquil-
lae [c] validioris ℈ [d] quatuor contundes, et optimi laſeris, quantum fabae patitur ma-
gnitudo, commiſces, vinique odorati ſextarium, et olei veteris libram addis, et
3 cum diligenter omnia cribraueris, triduo per os defundes ad cornu [e]. Iſtis quoque
ſuffimentis [f] non minus quam potionibus adiuuabis. Sandarici [g] vncias tres, aſphal-
ti [h] vncias tres, allii et ceparum vncias [i] tres. quae cum pariter triueris, in tres
partes aequaliter diuides, et per triduum cooperto ori [l] vel capiti ſubiectis carbo-
nibus ſuffumiges [m], vt odor impleat nares. cuius tamen oculos prius ligabis ne
4 medicamenti acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii faſciculum, quam
magnum volueris deteres, et cum ouo et vino ſuccido [n] admiſces, addita adipe
ceruina, vel ſi defuerit, veruecina [o] cum cera reſoluis, et [p] cum tepida ad cornu
5 degeris. Grauiſſimae ſubuenit [q] tuſſi, ſi pilulas [r] cypreſſi decoquas, et purges di-
ligenter, addita axungia, et anagallico [t], et foliis tenerioribus herbae parietariae [s],
contundas [u] in pila et paſtillos ad nucis magnitudinem facias, quos quotidie impa-
6 res cum melle et oleo et vino paſſo, ouis intinctos deiicies. Si placet pro pilulis
etiam folia cypreſſi contuſa miſcere cum omnibus ſupra ſcriptis, potes [x] liquidiorem
facere potionem, et dare per cornu. Ad omnes tuſſes talem dedere plerique po-
tionem. draganti [y], myrrhae, ſpicae nardi ana vnciam vnam detriuere ſollerter, et
cum duobus ſextariis paſſi per triduum diffudere [z].

LXVIII. AD arteriam exaſperatam, et ad ſpaſmum. hyſſopi libram [a], foeni
Graeci ſelibram [b], ſeminis [c] lini, tracanti, anagallici [d], rutae viridis ſingulas [e] ſeli-
bras, ſalis heminam dimidiam conteres, et [f] vſque ad tertiam [g] decoques cum paſſo,
2 tuſſienti [h] per triduum, vulſo per nouem dies dabis. Alii petroſelini Macedonici
vnciam vnam ſemis, dauci vnciam vnam myrrhae [i], ſpicae nardi, coſti, tracanti, ſin-
gulas vncias, prius in mulſa tepida diffuſas [l], acori, piperis, ſuccari [m] ana vnciam
vnam, guttae Ammoniacae [n] vncias duas, caſſiae vnciam vnam, pariter deterunt, pa-
ſtillos

g) *fricti contuſi* C. h) *nu. ſext.* om. C. i) *decoques F. S.* l) *ad diem S.* [C. LXVII.] a) *quam humorum acerbitas excitat* C. b) *et* C. c) *ſcyllae* C. d) *ſcrip.* C. *vncias S. M.* e) *Item alia* inſ. edd. om. reliqua *S. M.* f) *ſuffumentis* C. g) *Sandaricis* C. rectum *ſandarachae*. Quod tuetur etiam Morga. *IV*, 15. h) *aſpalti* C. t) *tantundem* C. l) *ori vel cap.* om. C. m) *ſuffies* C. n) *ſucido* C. qui ſcil. etiam *ſucum* fere ſcribit, vbi alii *ſuccum*. *Paſſum ſuccidum habuimus* 3, 66, 33. o) ſic conieceramus, cum *verbeces* eſſe in Vett. Inſcrr. recordaremur. Confirmauit deinde C. qui habet *veruicina*. Nam edd. *verbenaceam*. p) *quam dum tepefactum fuerit, ad* C. q) *ſubuenitur* C. r) *pilulam* C. s) ſic C. et *S. M. argallico* al. t) *paritariae* omn. u) *contundes in pilo — facies, quos impones in mel, oleo, vino paſſo, et ſic tinctos deiicies* C. x) ſic C. *poteris picis liquidae* al. y) *Tracanti vnc.* 1, *piperis vnc.* 1, *hormines ſeminis lib.* 1, *cimini vnc.* 1, *ſpicae nardi vnc.* 1, *murrae vnc.* 1, *detriu.* C. z) *defundes* C. [C. LXVIII.] a) *ſemis* inſ. C. b) *lib.* 1 C. c) *ſem. li. trac.* om. *S.* d) *ſelib.* inſ. C. e) *ſelib.* C. f) *et* om. C. g) *tertias* C. h) *tuſſienti — vulſo* om. C. i) *vnc.* inſ. C. l) *infundes* C. m) *ſuccari — vnam* om. C. *ſaccari S. croci*, *caſſiae S. M.* n) *Armeniacae* edd. *amoniaci* C. vt ſcripſimus ſcribi voluit in Scriboniano Lexico Rhodius *p.* 349.

o) *ſynancen*

ſtillos ex mulſa faciunt, poſt cum paſſo deiiciunt tedianti. Ad tuſſim veterem, 3
et ad ſuſpirium, vel anhelitum et ad ſynanchen [o] mox dederis ſtoracis rubeae vn-
cias tres, myrrhae trogloditis [p] vncias duas, opopanacis [q] vncias duas, iriſillyricae [r]
vncias duas, galbani vncias duas, reſinae terbentinae vncias tres, herbae ſympho-
niacae [s] vnciam vnam, pariter commiſces et deteres, paſtillos facies cum melle.
Praeterea axungiae libram ſemis [t], Caricas quindecim, pineam [u] combuſtam, et in 4
puluerem redactam, liquaminis [x] optimi heminam, mellis libram [y] cum cauliculis
excoctis, offas faciunt, et cum paſſo degerunt. Aliquanti [z] hederae folia, item po- 5
puli albi folia, aequo pondere deterunt, et cum vino albo [a] per nares defundunt.
Alii [b] rutae folia cum [c] melle deterunt, et cum vino optimo per nares defundunt.
Alia. Cucumeris ſiluatici folia foeno miſcent, radicemque ipſius contundunt, et
cum lini ſemine et hordeo commixta [d] offerunt. Experimento probatum eſt tuſ- 6
ſim ſuſpiriumque ſanare [e], ſi ſulphur viuum et roſmarinum cum melle et vino vete-
ri per ſiniſtram narem degeras [f]. Aliquanti panacis radicem detritam cum vini opti-
mi [g] hemina et tribus cyathis olei, per cauernas [h] naris ſiniſtrae infundunt. Prae-
terea roſmarini [i] ℈ quatuor, myrrhae ſcrupulos duos [l], cum vini veteris ſextario,
olei hemina, per nares triduo defundunt, ita vt in [m] die detur hemina. Anethi
acetabulum, iriſillyricae [n] acetabulum, rutae ſcrupulum vnum, olei heminam di-
midiam [o] per os digerunt. Suſpirium quoque ac tuſſim releuat, ſi radicis mori 7
ſcrupulum vnum, herbae heliotropii vncias tres, diligenter conteras, et cum he-
mina vini candidi per os defundas. Recens quoque [p] tuſſis experimento [q] cura-
tionis ſedatur. Lentis ſextarium [r] ſemis emolis, farinamque molliſſimam [s] facies,
ex qua ſingulas heminas cum ſingulis heminis aquae per os per [t] triduum degeres.
Vetus autem tuſſis aboleri creditur [u], ſi cyathos tres ex ſucco porri cum hemina 8
olei pluribus diebus per fauces defundis [x]. Tuſſientes ac vulſi hac potione cu-
rantur: panacis radicis vncias duas, ſulphuris viui vnciam vnam, thuris maſculi
vncias duas, myrrhae troglodytis [y] vnciam vnam commixta in puluerem rediges, ex
quo duo cochlearia cum duobus ouis, addita vini veteris hemina, diebus quinque
vel [z] ſeptem per os dabis: Expertum dicitur, vlmi cinerem leuiſſimum [a]. id eſt 9
fauillam aqua tepenti permiſcere, et olei boni aequam menſuram addere, iunctis-
que tribus ouis, diebus quot volueris dare per fauces.

LXIX. VALIDISSIMA contra tuſſim et vomicas compoſitio eſt. ſucci [a] marrubii expreſſi [b] heminam [c], Caricas ſiccas XXV, mellis Attici, vel [d] cymini ſextarium ſemis [e], in olla noua ad medium decoques, poſt myrrhae troglodytis [f] vncias duas,

o) *ſynancen mos dederis C.* quem ſecuti, *ſi*, quod poſt *ſynanchen* habent edd. omiſimus. p) *troclitis C.* q) *apopanacis* hic et ſaepe *C.* r) *iris illyrici C.* Verum eſt *iridis Illyricae.* s) ſic *C. ſimponiacae* al. t) 1. *S.* h. e. *vnam ſemis C. libram* S. *M.* u) *raueam F. M.* et S. *M.* x) *liq. opt. hem.* om. *C.* y) *ſelib. C.* z) Reliqua om. *S. M.* a) *candido C.* b) *aliquanti C.* c) *molliora conterunt C.* d) *commixto off. Et C.* e) *ſanari. C.* Poſt *ſanare* interpungunt, et *Alia* ponunt edd. f) *digeris* edd. g) *vino optimo C.* h) *cauernam ſin. nar. C.* i) *roſmarinum ſcrip.* 4 *C.* l) *croci ſcrip.* 2 inſ. *C.* m) *in* om. *C.* n) *ir. ac.* om. *C.* vid. 3, 68, 3 no. *r.* o) *mane* inſ. *C.* p) *vero C.* q) *expedit hac cum ratione ſed C.* r) 1. *S.* hoc eſt *vnum ſemis C.* s) *mundiſſimam C.* t) *in C.* u) *ita* inſ. *C.* x) *infundas C.* y) *triglo-ditis* edd. *troclitis C.* z) *aut ſex C.* a) *lentiſſimum S.* [C. LXIX.] a) *ſuccum C.* b) *expreſſi* om. C. c) *lib.* 1 *S. M.* d) aut *vel* vitioſum videtur, aut in *cymini* latere aliquod mellis epitheton. e) *vnum S. M.* f) *troglitis C. dauci, caſſiae, fiſtulae ana S. M.*

duas, dauci [g] vnciam vnam, caſſiae fiſtulae vnciam ſemis, cinnami [h] ſemiunciam,
thuris maſculi vnciam [i], ariſtolochiae vncias duas, opopanacis vnciam, iriſillyri-
cae [l] vnciam ſemis, radicis panacis vnciam, vniuerſa conterito atque cribrato, et
2 ſupra medicamentum [m], in quo mel et [n] ficus coxeris, mittito, et ſtudioſe agitans
feruere facito paulatim carbonibus lentis, poſt in pixidem plumbeam vel ligneam
3 condito, ex qua bina cochlearia cum hemina vini per os quotidie degeres. Vulſis
vel tuſſientibus prodeſt ſingulos ſextarios lentis, foeni Graeci, et [o] lini ſeminis
frigere [p] ſeparatim, et puluerem facere, et de ſingulis ſpeciebus ſingula cochlea-
ria cum ſucco anagallici [q], et ſucco plantaginis, quantum volueris addito vino,
per os dare [r].

LXX. VT diuerſae cauſae ſunt, ita et [a] difficiles curae. Quapropter [b] ſtu-
dioſe, quae experimentis noſtris vel aliorum probata cognouimus, intimamus. Ad
vnum [c] itaque animal talis potio praeparatur: fabae frixae [d] ſextarium ſine ſale
cum [e] aqua decoques, quemadmodum hominibus conſueuit apponi. Praeterea
foeni Graeci ſextarium ſeparatim mittis in cacabum, et cum feruere coeperit pri-
mam aquam fundes [f], poſt addis aquae ſextarios quinque, Caricas viginti, liquiritiae [g]
2 vncias duas [h], tantum ferueat, donec quatuor ſextarii remaneant, tunc fabam iſtam
coctam, et foenigraecum [i], cum Caricis vel liquiritia [l] in mortario diligenter dete-
ris, addis inſuper butyri [m], ſepi hircini ana vncias duas ad calorem diligenter [n] re-
ſolutas. quae cum omnia miſcueris, addito iure [o] in quo foenum Graecum decoxe-
ris, tepefacta, per cornu plus quam ſingulas heminas diebus ſingulis faucibus [p] di-
geris. Quod [q] ſi ſpiſſiorem videris potionem, tantum paſſi addis, vt poſſit per cor-
3 nu exire. Barbarorum vſus aduerſus tuſſim inuenit ſalutare remedium. Radicem
herbae, cui nomen eſt inula [r], quam Campanam plerique appellant, colliges [s], in
vmbra ſiccabis, poſtea deteres, in puluerem rediges, ex quo terna maiora cochlea-
ria in ſingulos ſextarios vini veteris pridie infundis, et cum bene agitaueris claudes,
ne odor herbae ſalutaris exhalet; per os triduo, vel quot volueris diebus degeres.
4 Item alia. Lentis Alexandrinae, foeni Graeci, lini ſeminis, heminas ſingulas de-
coquis [t], addiſque ei traganti vnciam [u] ſemis, pridie in tepida infundis, et anagallici
vncias tres diligentiſſime reſolutas, quae cum omnia in mortario triueris [x], in caca-
bo nouo cum tribus aquae ſextariis decoquis [y], exinde tertiam partem cum ſexta-
5 rio paſſi tepidum per os dabis triduo continuo. ſanare [z] creditur vulſos [a]. Si iu-
mentum ex vulneribus faucium [b] tuſſis vrgebit, iriſillyricae [c] vnciam vnam, piperis
nigri ſemiunciam, ſuccari [d] ℈ vnam, myrrhae troglitis ſemiunciam, thuris pollinis
ſemiunciam, traganti prius infuſi et triti vnciam vnam, oua quinque cum paſſi
ſextario commiſces, et triduo per fauces degeres ad cornu [e]. Poſt mel, butyrum,
axungiam,

g) *dauci* — *ſemis* om. C. h) *cinnamomi* C. i) *vnc.* 1 *ſem.* C. l) vid. 3, 68, 3 no. *r.* m) *medicamento* edd. n) *vel* C. o) *et* om. C. p) *terere S. M.* q) *anigallici* C. *ſimphiti S. M.* h. e. *Symphyti.* r) *dabis* C. [C. LXX.] a) *ſunt* C. b) *qualiter* C. c) *ad vnumquodque S. M.* d) *frictae* C. e) *cum aqua* om. C. f) *effundes* C. g) *Lyciriae* C. verum *glycyrrhiza.* h) *et* inf. C. i) *foenugr.* C. pro *foenum Gr.* l) *glycerizia* C. v. no. *g.* m) *vnc.* 3 *ſibi* al. *ſebi hirc. vnc.* 2 C. n) *diligentiſſime reſolues* C. o) (*tepido*) inf. *S.* p) *dabis* C. q) reliqua om. *S. M.* r) *enula* edd. s) *et* inf. C. t) *decoques, addes* etc. C. u) 1. *ſ.* C. x) *cribraberis* C. h. e. *cribraueris*, quod inferendum potius quam cum *triueris* permutandum. y) *et* inf. C. z) *ſtagnare* C. a) *vulſum animal* C. b) *faucibus* C. c) vid. 3, 68, 3 no. *r.* d) *croci ſcrip.* 1. C. e) *cornum*, vt ſolet, C.

f) *ſales*

axungiam, ſalem [f] et piculam commiſces, offas facies, et in paſſo intinctas degeres. Si ab internis intuſſierit, ſucci ptiſanae heminam, defruti [g] cyathum miſces, 6
et per triduum dabis. Si grauius tuſſierit animal, fabae frixae [h] et coctae ſextarium, ſeui [i] hircini vncias tres, allii capita tria pariter decoquis [l], et in mortario deteris [m], et cum paſſo dabis. Curat autem vulſos et ruptos [n]: foeni Graeci ſexta- 7
rium vnum, cum viginti Caricis [o], faſciculo apii, et faſciculo rutae in aqua [p] ad medium decoquis, ita vt poſt modum traganti reſoluti [q] vnc. [r] tres, et anagallici contuſi vnc. tres, et [s] allii [t] tres addantur, et omnia conterantur, offuliſque ad nucis magnitudinem factis, ternae, quinae, ſeptenae per triduum degerantur [u].

LXXI. SCABIES iumentis deformem paſſionem, et interdum periculum generat. Contagioſa namque eſt, et tranſit in plures [a]. Cui naſcenti medicamentis non oportet occurrere [b], ne praecluſa cute in viſceribus reſidens conuertatur in morbum. Sed vt [c] eruperit foras, primo purgatio ventris adhibetur, ſi puluerem ex cucumere [d] ſiluatico cum vino faucibus animalis infundis [e], vel certe ſi
radicem [f] conciſam copioſe cum hordeo ſubminiſtres [g]. Quod cum ex ratione 2
proceſſerit, interpoſito triduo, aliquantulum [h] ſanguinis, ſi caput et collum ſcabies infeſtat, de ceruice detrahes. Si vero ſcapulae [i], vel armi, aut pectus in cauſa eſt, de brachiolis ſanguis emittitur. Cum [l] ſpinam, vel lumbos aut coxas papulis [m]
aeſtuans prurigo [m] peruaſerit, de femorum venis ſanguis emittitur [n]. Aſphaltum, 3
ſulphur viuum, picem liquidam in butyrum aequis ponderibus pariter deteris, et in ſole diutiſſime confricans totum iumenti corpus perungis [nn]. aceti acris ſextarium, piculae vncias quatuor, cedrinae [o] vncias quatuor, pariter decoquis [p], ſcabioſum animal ex lotio humano et calida permixta diligentiſſime perfricaturus [p], tunc penicillo [q] in fuſte ligato medicamentum inducis in ſole aſphaltum [r] et ſulphur aequaliter conteris, addita adipe porcina, et olei veteris tantundem, quae cum decoxeris, perunges in ſole. Adipis libram, ſulphuris viui vncias duas, bituminis 4
vnciam vnam, olei ſelibram, picis liquidae cyathos duos, omnia conteris [s] et decoquis, et perungis ſicut ſupra ſcriptum eſt. Lotii veteris humani, faecis ℈ [t] quatuor, ſtercoris ouilli ſelibram, olei heminam, ſulphuris viui [u] vncias tres, picis liquidae cyathos tres, omnia contere et decoque, et in ſole calido animal ſemel in die perunge. Bituminis pondo duo, ſulphuris viui ſelibram, cerae libram, mannae thuris ſelibram commiſces in oleo, in quo prius faſciculus anchuſae [x] decoctus eſt,
et perungis in ſole. Alia [y]. ſi minus habeat integras vires, ranas in aqua deco- 5
quis, vnctumque [z] earum colligis, et cum polline lenticulae, adipe et oleo permiſces [a], tepefacto perungis. Item alia [b]. Cucumeris ſiluatici radices, lauas et tundis [c], in cacabo nouo cum oleo quantum ſufficit decoquis et vteris. Sulphur quoque

f) *ſales* C. g) *defricti* C. h) *friſſae* C. i) *ſibi* C. l) *decoques etc.* C. m) *conteres* C. n) intell. hoc remedium, vel ſimile quid. o) *et faſciculum etc.* C. p) *qua* C. q) *ſoluti* C. r) *vncias* edd. hic et p. p. s) *et* om. edd. t) *contuſi* ℥ *aliae pariter addantur* C. u) *digeruntur* edd. [C. LXXI.] a) *puluerem* C. b) *occurri* C. c) *cum* C. et *S. M.* d) *radice cucumeris ſilu.* edd. e) *infuderis* C. f) *minutatim* inſ. *C.* g) *ſubminiſtras* edd. h) *aliquantum* C. i) *ſcapuli* edd. l) *Et poſt S. M.* m) *papulis* edd. nobiſcum vt no. *d. g. i.* C. m) ſic C. *contagio* edd. n) *auferatur* C. nn) (*Item*) inſ. *S.* o) *cedri* C. an *cedriae?* p) *et* — *perfricabis* C. q) *penicello* C. Hinc om. *S. M.* r) *aſpaltum* hic et al. C. s) *conteres* etc. C. t) *ſcrip.* ℥, *ſtercus ouillum ſelib. faecis olei* C. u) *viui* om. C. x) *aricuſae* edd. *ancuſae* C. y) *Alias ſi non* C. z) *vnctamq.* edd. a) *et* inſ. C. b) *aliud* C. c) *et* inſ. C. qui etiam hic ſolis futuris vtitur.

d) *candido*

6 quoque cum vino [d] decoctum similiter iuuat. Si vetustate scabies occalluit [e], prius obradenda [f] ferro vel testis ad viuum est, insuper humano lotio cum aqua marina vel salsa mixto confricandum [g] est. post sulphuris, bituminis, picis liquidae, axungiae veteris, sepi caprini, cerae, aluminis spissi [h], singulas libras contundis [i], misces, et decoquis, et sic animal perungis in sole.
7 Folia rhododafnes [l] cum oleo vetere decoques, addita pice liquida, et aceto, et cera. certum est de experimento remedium. Memineris tamen in omni vnctione, contra pilum iumentum in sole diutissime confricandum.

LXXII. VITIATVM aliquo [a] casu vel mucidum foenum ad similitudinem veneni animalibus nocet, quorum ista sunt signa: Oculos habebunt vagos et [b] semper micantes, ipse [c] gradus eorum erit incertus. His de matrice auferendus est sanguis, de [d] brachiolis flebotomandi sunt, et potionandi [ita,] Caricis in vino odorato decoctis, rursum detritis: abstinendi ab hordeo, et [e] foeno: dandae [f] etiam diureticae [g] potiones.

LXXIII. SIMILI obseruatione curantur, quae [a] nimio hordeo aut [b] malo laeduntur. Sed haec [c] etiam in aqua frigida aduersus torrentem diutissime detinentur. Vtrique [d] remedium est, pelliculam [e] de ventre pulli siccatam fumo deterere additisque [f] octo scripulis [g] piperis, et quatuor cochlearibus mellis, et vncias [h] pollinis ex thure, cum sextario vini veteris tepefacto per os dare [i].

LXXIV. FASCINATVM animal triste est, grauatur [a] incessu, macescit, et nisi subueneris incidet in morbum. Bituminis igitur et sulphuris parum cum granis lauri ex aqua defundis per nares. Praeterea coriandrum vel semen ipsius cum sulphure et teda carbonibus [b] circumferes [c], ex [d] aqua feruenti animal consperges, suffumigabis. Vniuersis quadrupedibus remedium praestat ista suffumigatio [e], curat, atque morbis resistit.

LXXV. ADVERSVS vniuersas infirmitates et morbos equorum vel boum, vbi primum coeperint aegrotare, potio ista succurrit: Radix [a] scillae [b], radices populi, quae [c] graece appellatur rhamnos (nam est fuscior et nubellula [d]) et sales [e] communes quantum sufficit, mittes in aquam, eamque animalibus vsque ad sanitatem dabis in potu [f]. Quod si desperatas valetudines praeoccupare volueris, ne vnquam accidant animalibus tuis, incipiente vere hanc illis [g] praeparabis potionem, et [h] per quatuordecim dies continuos dabis in potu [i].

LXXVI.

d) *candido* inf. *C.* e) *obcalluerit C.* f) *erad. C.* g) *perfricanda C.* h) *spissi* om. *C.* an *scissi* h. e. *scissilis*, σχιστής. i) *contundes etc.* C. l) sic C. *de rodedafnes* edd. [C. LXXII.] a) sic *C.* *aliquoties vel modicum* edd. b) *et* om. *C.* c) *ipsos C.* d) *debrachilandi sunt etiam et pot. C.* an *debrachiolare* dixerunt? vt *dematricare* noster saepe. e) *et foeno* om. *C.* f) *sunt* inf. *C.* g) sic *C.* et *S. M. duriticiae F. dureticiae S.* [C. LXXIII.] a) *qui C.* b) *maloque.* c) *hi C.* d) *vtrisque C.* e) *pellicula — siccata C.* f) *additaq. vnc. vna S. M.* g) sic *C. scrup.* al. h) *vncia* om. *C.* i) *dabis C.* [C. LXXIV.] a) *grau. et mac. C.* b) *carbonesq. C.* c) nota verbum lustricum vt ille Aeneas *ter pura socios circumtulit vnda.* d) *ex aqua feru.* om. *C.* e) *suffectique resistit etiam morbi C.* Forte *suffitio quae res. et. morbis.* [C. LXXV.] Conf. Veg. 3, 2, 4. a) *radices C.* b) *scyllae* edd. *rhamni*, *radices squillae S. M.* c) *quae appellatur albus. nam est fuscior et nouellula C.* quid si *populus alba* reponenda? *populum* esse, quae *rhamnos* vocetur, non puto. d) *rubella* coni. Morg. *IV*, 26. e) *salis communis C.* probat etiam Morg. *l. c.* nolui tamen mutare, cum alias etiam *sales* de condimento dici vel Index noster doceat. f) *potum C.* g) *tempera pot. C.* h) *animalibus omnibus* inf. *C.* i) *potum C.*

[C. LXXVI.]

LXXVI. OSTENDENDVM autem est, potiones ipsas oportere cum [a] ra-
tione defundi. Siquidem frequenter euenit, vt dum animalia potionantur tussiant,
sudent [b] grauiter, et tremorem musculorum [c] omnium patiantur, follicent [d] etiam
et submisso capite se sustinere vix possint [e]. Quod accidit [f] si quando per imperi-
tiam [artis [g]] dantis, potio in arterias et spirituales [h] partes pulmonis resilierit.
Vnde fit et periculum praesens. Quare obseruandum est, ne tussienti iumento et 2
pendenti [i] adiicias potionem, sed statim [eum [k]] soluas, paululumque [l] deambu-
let, et [m] magis ei alia potione subuenias: aquae tepidae oleum [n] rosatum com-
misces et agitas, et per os saepius dabis. Pusca [o] quoque puleiata nares eius fo-
vebis, et [p] emendabitur culpa. Obseruandum quoque est, vt subtracto hordeo,
et [q] negato potu digerat [r] animal potiones.

LXXVII. PLERVMQVE a nociuis [a] animalibus, id est colubris, scorpiis,
phalangiis [b], et muribus caecis [c] animalia feriuntur, et in periculum veniunt. Cuius [d]
ista sunt signa: fastidium [e] ciborum, pedes trahuntur [f], et cum producuntur 2
succumbunt ad singulos gressus, per nares defluit sanies, grauedo nascitur capitis
ita vt deiiciatur ad terram, ad surgendum vel incedendum deficiunt corporis vires.
Generaliter curatio ista succurrit: Locus [g] qui percussus est ante omnia fumigan- 3
dus est succensis testis ouorum gallinae, quae prius infundes [h] in aceto, addito
etiam cornu ceruino vel galbano. Post suffimentum [i] loca ipsa scarificabis [l], et san-
guinem ex his emittis, vel certe candenti [m] ferro comburis loca, quae venenata
pestis attigit. Obseruare autem debes, ne aut supra articulos [n] aut neruosis in lo- 4
cis in quacunque passione vnquam cauterium imponas [o]. Adustis enim neruis vel
articulis, perpetua debilitas consequetur. Sed diligenter considera, vt [p] aut su-
perius aut inferius pusillum quam nerui aut articuli sunt, cum necessitas fuerit, ap-
ponas cauteria. Animal autem quod venenata bestiola [q] tetigerit expedit vt sudet, 5
et calidis [r] coopertoriis inuolutum deambulet, et farinam hordeaceam in cibo su-
mat, additis frondibus fraxineis et vitibus albis. [s] In plaga autem mel Atticum
vel cyminum in [t] vino veteri mixtum calefactum oportet imponi. Nonnulli ster-
cus suillum recens et mel [u] Atticum cum vino miscent, et calefactum quasi cata-
plasma inducunt, addentes vrinam humanam.

LXXVIII. EQVVS [a] si buprestem comederit in foeno vel in pabulo, haec [b]
signa statim sequuntur. Venter ei inflatur, a cibis [c] resilit, et [d] stercora minuta-
tim

[C. LXXVI.] a) sic conieceram: et confirmat C. *curatione* edd. b) *salent F. M. S. M.* c) *mosc.* edd. d) sic C. *follientes et* edd. vid. Ind. e) *possunt* edd. f) *euenit C.* g) *artis* om. C. h) forte *spiritales* quin *in spiritales* diserte C. i) forte *pandenti* int. *arteriam* asperam, quod fit inter tussiendum. k) *eum* om. C. l) *paulatimq. C.* m) *sed magis alia C.* n) *oleo commis. C.* o) pro *posca pulegiata.* p) *et* om. C. q) *et ne potum degestum animal potiones C.* r) *digerit* edd. [C. LXXVII.] a) *noxiis C.* b) *sphalangiis* edd. *spalangiis C.* s adhaesit initio vocis a praecedente. vid. ad Veg. 3, 81 no. *a.* c) *al. areis, id est araneis vid. c.* 79, 83 in marg. Fabriciani exempli adscriptum. Mihi videbatur legendum *Caeciliis.* vid. Ind. Nisi tamen *mus caecus* vel talpa est, vel ipsa adeo *caecilia.* add. Garg. Martial. 21. d) *Quorum C.* e) *fastidiunt cibum C.* f) *trahunt C.* g) *locum* — *fumigabis C.* h) *infunderes C.* forte *infuderis.* i) *fomentum* edd. *suffimento C.* l) *claricabis C.* forte *scariphabis.* m) *cauterio inures C.* n) *articulum, aut in neruosis locis C.* o) *ponas C.* p) *et* — *appones C.* q) *bestia C.* r) *sagis* ins. C. s) (*credo*) ins. *F.* t) *cum C.* u) *melanteum C.* somniavit forte *melanthium.* Commendat id quidem ad phalangii ictus Diosc. 3, 93. [C. LXXVIII.] Conf. Veg. 3, 15, 10. a) *Buprestem si com. C. bustrepem* edd. nisi quod *buprestem S. M.* b) *haec erunt signa. Statim ei venter C.* c) *cibo C.* d) *et* om. C.

 e) *ad*

tim et frequenter reddit. qui ſtatim ſternendus eſt, et cogendus ad [c] curſum. Poſt ei vena tangenda eſt de palato leuiter, vt ſanguinem ſuum defluentem transglutiat, aſſidue deambulet, triticum cum [f] paſſo infuſum, et porros adferes [g] ad cibandum. Vinum autem tepefactum cum vua paſſa diligenter contritum [h] ad cornu dabis eidem in potu.

LXXIX. VIPERA ſi momorderit [a] iumentum, ex morſu eius pus [b] con-
ſueuit exire. Nam ſi praegnans [c] erit, totum rumpitur corpus. Ad morſum ta-
men viperae, vel phalangii [d], aut muris aranei, commune remedium eſt, terram
formicarum cum vino miſcere et dare per fauces. Vel certe de ipſa terra frequen-
tiſſime vulnera [e] confricare. Ad quas cauſas etiam terra talparum creditur poſſe
2 prodeſſe. Quod ſi in itinere aut in locis vbi deſit copia fomentorum [f] neceſſitas
ipſa contingit [g], piperis [h] grana triginta cum ſextario vini veteris tepefacto [i] fauci-
bus degeres. et [l] herbam thymum tritam cum vino ſi dederis prodeſſe creditur.
Morſus viperae vel cuiuscunque ſerpentis oſtenditur, ſi humor putidus de plaga in-
3 cipit currere. Praeſens remedium eſt, ſi haedum, vel gallum, vel agnum, in re-
centi occideris, et calentes pulmones eius cum ſanguine, vel corde, vel iecore
vulneri appoſueris, diligenterque conſtrinxeris, vt omne virus educat: daturus
continuo potionem: acori Pontici ſemiunciam tritam cum vini veteris ſextario [m],
4 ſalis triti heminam pariter miſces, et tepefactum [n] faucibus degeris. Si perſeue-
rat [o] tumor, vitem albam ſilueſtrem copioſe comburito [p], et ex cineribus eius li-
xiuium [q] facito, et in potionem triduo [r] ad vnum ſextarium dato. Cinerem quo-
que ipſum cum [s] aceto in modum cataplaſmatis vulneri imponito. Si nihil profe-
cerit, cauteriis [t] vrito, vſta ſolenniter curato. Farinam quoque hordeaceam cum [u]
vino et ſale, oleoque decoctam in cicatricem oportet imponi [x].

LXXX. IVMENTVM ſi in pabulo araneum [a] comederit, haec erunt ſigna. Totum corpus tumebit, ſed circa [b] auriculas, et oculos, et nares inflatio cum indignatione maior apparet. cui hac ratione ſubuenis [c]. De palato ſanguinem tolles [d], eumque exceptum cum ſextario aceti et hemina ſalis miſcebis, et circa plagam vel loca tumentia perunges, diligenterque operies vt ſudet. hac ratione ſanabitur.

LXXXI. SI phalangius [a] iumentum percuſſerit, his apparebit [b] indiciis. Stat [c] ei veretrum prae dolore, et videbis velle mingere. cui iſta ratione ſubuenies. piperis vnciam vnam, pyrethri [d] vnciam, vuae ſiluaticae vnciam, terito, et cum vino veteri per fauces dato.

LXXXII.

e) *ad* om. *C.* f) *cum paſſo* om. *C.* g) *offeres C.* h) *detritum ad cornum dabis in potum C.* [C. LXXIX.] a) *mordebit C.* b) *aeſt C.* c) tum ſcilicet efferatior putatur. Vid. *Aët.* 4, 1, 90 et noſter 3, 82, 3. d) *ſphalangii* edd. *ſpalangionis C.* vid. ad 3, 77 no. *b.* e) ſic *S. M.* et *C.* *vuluam* edd. inepte. f) *fumentorum* edd. *pigmentorum C.* h. e. medicamentorum. g) *contigerit C.* h) *triti* inſ. *C.* i) *tepif. F.* l) *Herbam quoque typum C.* m) 1. *S.* inſ. *C.* n) *tepefacta C.* o) *perſeuerauerit C.* p) Vide mihi ſpecimen critices ex medio aeuo. In cod. Corbeiano aliquis ſcripſerat *cum burito*; deinde adiecit *ſcriu.* h. e. *ſcribendum*, *butiro.* Verum haud paullo ſapientius ſubiecit manus Fabricii (quamquam ad hoc facinus ne opus quidem hac manu erat!) *Male. retineo vulgatum.* q) *lixiuam C.* r) *per diem C.* s) *cum aceto* om. *C.* t) *cauteribus C.* u) *ex ſale et vino C.* x) *apponi C.* (*vsque dum ſanus ſit*) addit *S.* [C. LXXX.] a) *arenum S.* b) *circum C.* c) *ſubuenis* — *ſanguinem* om. *C.* d) *tollas* edd. [C. LXXXI.] a) ſic *C.* et *S. M.* *ſphalangius* al. et in marg. Fabric. corruptionis arguitur *ſpalangius.* Vid. ad 3, 77 no. *b.* b) *agnoſcetur ſignis C.* c) *Statim ver. pro dolore videtur velle C.* d) *piretri* omn.

[C. LXXXII.]

LXXXII. MVS araneus peſtis [a] venenata, et tam equis quam bobus noxia.
atque ideo cum [b] captus fuerit merſus necabitur [c] in oleo, ibique in putredinem
vertitur, ex quo medicamento cum animal mordetur [d], plaga linitur, et curatur
animal [e]. Vel ſi inuentus [f] non fuerit, cyminum tritum cum pice liquida axungia-
que miſcetur, ad ſpiſſitudinem malagmatis coquitur, impoſitumque [g] a periculo
liberat et ſanat. Quod ſi in ſuppurationem fuerit plaga conuerſa, lamina ferrea 2
candenti aperienda eſt, et quidquid vitioſum eſt inurendum, atque ita [h] pice liqui-
da vel oleo curandum [i]. Ne autem mus araneus animal mordeat, ipſum animal [l]
viuum de creta [m] circumdabitur, quae cum indurauerit, ſuſpenditur in [n] collum,
et non contingetur a morſu. certiſſimum eſt. Aduerſus morſum [o] comprobatur
allium tritum cum nitro, et ſi nitrum defuerit, cum ſale et cymino [p] permiſcere,
atque ex eo puluere loca, quae morſu contacta ſunt, confricare. Quod ſi [q] eru- 3
perint vulnera venenata, hordeum combuſtum in puluerem rediges, et diluto [r]
aceto vulneri inſperges, et hac ratione ſola curabis. daturus potionem, pollinem
tritici, hordeum [s], cedriam, et vini ſextarium per fauces degeres. Quod ſi prae-
gnans [t] mus araneus fuerit qui percuſſerit, his agnoſcitur ſignis. Puſtulae [u] per to-
tum corpus exeunt, ſed ſimili, vt ſupra ſcriptum eſt [x], ratione curabitur.

LXXXIII. SCORPIVS ſi iumentum percuſſerit, his agnoſcitur [a] ſignis: Genua contrahuntur, claudicat, non manducat, de [b] naribus fluent pituitae virides, vt [c] accumbit vix reſurget. Simili ratione curatur ſicut ſerpentis ac viperae morſus: ſtercus tamen aſininum velocius [d] in plagam oportet imponi.

LXXXIV. CANIS rabioſi [a] morſus et iumentis, et hominibus exitium
inferre conſueuit, vſque eo vt [b] ipſos qui contacti fuerint hydrophobos [c] faciat et
conuertat in rabiem: qui hac ratione curantur [d]. Locus qui morſus eſt, ferreis,
vel quod vtilius eſt, cuprinis cauteriis vrito, in loco tenebroſo eum conſtituito. Sic
etiam [e] eum adligabis in tenebris, ne [f] aquam [g] videat. Quod ſi canem ipſum oc-
cidere poteris [h], iecur eius decoctum [i] dabis ad manducandum, vel detritum [l] fau-
cibus degeres. Foeni quoque flores combures, et cum axungia veteri deteres [m], et 2
ad morſum appones. ſalutare remedium eſt. Sed ſpecialiter prodeſt, ſi radicem
cynorhodon [n], id eſt, herbae quae appellatur [o] roſa canina, effoderis, et lotam
prius atque contuſam diligenter, ſiue homini ſiue animali, quod rabioſus canis mo-
morderit, in plaga appoſueris, contritamque [p] cum vino veteri propinaueris [q] quo-
tidie ad bibendum. Hac enim ſola ratione nec hydrophobus [r] fiet, et imminens
diſcrimen [s] euadet. Canis rabidi morſibus ſubuenit, ſi [t] tres ℈ nitri, Iudaici bi- 3
tuminis

[C. LXXXII.] a) *eſt* inſ. *C.* b) *dum C.* c) *necatur C.* d) *momorderit, linetur C.* e) *animal* om. *C.* f) *deuentum C.* g) *impoſitumq. C.* h) *ita* om. *C.* i) *percurandum C.* l) *animal* om. *C.* m) *crita C.* n) *ad C.* o) *morſus eiusmodi C.* p) *cum vino C.* ex *cumino.* q) *ei* inſ. *C.* r) *diluti aceto vulneri aſperges C.* s) *cum hordeo, cedri C.* t) vid. ad 3, 79, 1. no. *c.* u) *puſtellae C.* x) *eſt* om. *C.* [C. LXXXIII.] a) *agnoſcetur* etc. *C.* b) *fluent ei de naribus pit. C.* c) *accumbet, et vix ſurget C.* d) *vel locum in ipſa pl. C.* [C. LXXXIV.] a) *rabidi C.* b) *eos ipſos C. vt ipſi* edd. c) *hydrophorbos C.* vid. 3, 31 no. *b. hydrophobicos S. M.* d) *curatur* edd. e) *ſic eum adaquabis C.* f) *et ſic ipſum pota vt aquam nón videat S. M.* g) *quidquam* edd. *aquam* etiam *C.* h) *potueris C.* i) *coctum C.* l) *tritum C.* m) *deteres et* om. *C.* n) *cynorhodae C.* o) *vocatur C.* p) *conſtrictamque C.* q) *propinabis ad C.* r) *hydrophorbus* vid. no. *c.* s) ſic *C.* et ſic coniecerat Morgag. *IV,* 44. t) *Scrp. Iudaici C.*

u) *bitu-*

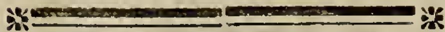
tuminis [u] ſcrupulum vnum, tritum cum hemina vini veteris tepentis triduo per os degeras. Sambuci [x] quoque grana vel ſuccum de foliis aut de cortice exprimes, et cum vino veteri dabis in potu [y]. Sed tunc [z] efficax eſt haec potio, ſi de eo ſambuco dederis, quod [zz] non in terra, ſed in alia arbore fuerit innatum.

LXXXV. SI fimum gallinarum [a] animal in hordeo comederit, vel foeno
ſumſerit, quaſi a venenatis beſtiis percuſſum cruciatur continuo, internorum dolor
et inflatio ſubſequitur, ad ſimilitudinem quoque [b] ſtrophi et volutatio ac tuſſis aſper-
2 rima. Aduerſus quam neceſſitatem, apii ſeminis [c] deteris vncias duas, et cum
vini veteris ſextario, et hemina mellis temperas [d], et per os defundes, et tam diu
3 deambulare compelles, donec potio ventrem moueat. Quod ſi nimius [e] dolor
etiam obroboratio fuerit ſubſecuta, baccarum [f] lauri libram [g], nitri ſelibram, aceti
ſextarios duos, olei ſextarium, diligenter trita permiſces, et ad focum calefacies,
et in loco calido [h] per triduum vnges [i], et contra pilum diligenter fricabis, cer-
4 tiſſimum daturus [k] ex ſudore remedium. Aduerſus huiusmodi caſum [l] phyſicum
remedium experimenta docuerunt: Pullum [m] ſi occideris vel gallinam, ventrem-
que eius crudum, et adhuc calentem cum ſtercore ſuo equo vel mulo inuolutum [n]
5 melle digerere per fauces. optimum creditur. Tres pilulas [o] gypſi cum vino ve-
teri deterere, et tepidum per os dare, eadem optime [p] ſanare firmatur. Lixiuium [q]
quoque de [r] arbore vlmi, vel [s] cuiuscunque generis ligni cinerem [t], dummodo
bene cretum [u], cum oleo miſcere, ac liquidum et tepidum defundere per fauces [x],
phyſicum et ſalutare laudatur.

u) *bituminis trito C.* x) ſic *C.* qui firmat coniecturam Morgag. *IV*, 44. *ſamſuco* al. y) *potum C.* z) *tamen S. M.* zz) *quae — innata* edd. [C. LXXXV.] Conf. Veg. 3, 2, 13. a) *gallinacium C.* b) *ſtrophi ſudor quoque S. M. C.* c) *ſemen deteres vnc. 2 C.* d) *contemperas C.* e) *nimio dolore C.* f) *bacas lauri ſelib. C.* g) *libram ſemis, nitri vnciam vnam S. M.* h) *animal* inſ. *S.* i) *perungues C.* k) *haec C.* l) *caſus C.* m) *Pullum vel gallinam occidere C.* n) *inuoluto melle C.* o) *pullos cu ficum C.* p) *hora ſanari C.* q) *Lixiuum C.* r) *ex C.* s) *ex* inſ. *C.* t) *cinere C.* u) *tritum C.* x) *tanquam* inſ. *C.*

VEGETII

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLO MEDICINAE
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

SOLENNIS excuſatio negligentium eſt, diſpendia ex diſſimulatione venientia Deo
imputare vel caſibus. Minus namque peccare ſe credit ignauia, ſi id, quod
ipſius culpa accidit, ad poteſtatem incipiat deferre fortunae. Sic de aegrotantibus 2
dicitur morituros [a], et ſi medicina ceſſet, euadit. Cui diſputationi, quia non ſolum
iners, ſed etiam impia eſt, non libenter aſſenſerim. Malo enim nihil expertum re-
linqui, quam ſi quid calamitatis euenerit, auaritiae vel diſſimulationibus imputari. 3
Sed fortaſſe aliquando vera [illa [b]] videantur in homine, qui diuina prouidentia ac
diſpoſitione fatorum [c] creditur regi. Animalia vero cum quibus diuinitas nihil di-
gnatur habere commune [d], niſi hominum ſtudio impenſiſque curentur, absque am- 4
biguitate depereunt. Quid enim iumentis ſpei ſupereſt, quae diuinitas fouere re-
ſpuit, ſi hominum medela ceſſauerit [e]? Saepe accidit, vt neglectis animalibus, quae 5
primo [f] cum perirent morbo, contactu creſcens peſtilentia greges integros perimat,
quum [g] polluta a languidis paſcua, infectique fontes, ita nocent [h] quaſi in venena
vertantur. Poſtremo aegroti odor cum ſanorum impleuerit nares, ipſo foetore 6
viſceribus inſeret morbos. Sic ad pullos mors a matribus corrupto lacte transmi-
grat. Sic in numeroſis ſtabulis quamuis vile iumentum, ſi contagioſam ſemel ſuſce- 7
perit paſſionem, veloci tranſitu pretioſa quoque iumenta conſumet. Sed aduerſum
omnia diligentia, ſtudium, herbarum poteſtas, curandi ſcientia, prodeſſe conſue-
vit. Sicuti medicorum prima doctrina eſt humani corporis partes organorumque [i]
cognoſcere, ita neceſſarium Mulo medicis, de oſſibus, de neruis ac venis iumento- 8
rum vniuerſa perdiſcere. Neque enim curare rationabiliter poteſt, qui qualitatem
rei, quam curat, ignorat.

CAPVT

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[LIB. IV. PRAEF.] *Hanc praefationem ex Gudiano libro, cuius nobis copiam fecit humaniſſimus Fabricius, ipſe iam ediderat Bibliothecae Latinae To. III. L. III. c. 12 p. 135 ſq.* a) Adnotatum, etiam legi *morituris. Caeterum hoc ſibi velle videtur, quosdam aegrotantes ita male ab medicis haberi, vt morituri videantur; euadere, cum ab his relinquantur: ſi mortui fuiſſent, non medicinae ſed fato imputaturos fuiſſe mortem homines.* b) *illa* om. *F.* c) ita recte Fabr. pro *factorum.* d) vt cum hominibus, quibus *igneus eſt vigor ac caeleſtis origo*, de veterum ſententia. e) Etiam hinc apparet, Chriſtianum non fuiſſe Vegetium, qui contradicat Chriſti de cura Dei circa minima ſententiae. f) ſic edidit Fabricius. *Mſ.* ita, *quae prima cum pererent* (al. *perirent*) *morbum.* Quid ſi legamus, *quae prima compararent morbum:* certe ita melius cohaeret oratio. *Comparare morbum*, eſt *naſciſci.* g) ita recte Fabr. pro *Quam.* h) Neceſſaria mutatio Fabr. ex *nocet.* i) ſic *Fabr.* pro *organumq.* quod nec ipſum plane damnauerim.

CAPVT I.

IVMENTVM igitur habet in capite oſſa duo, a fronte vsque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo, dentes quadraginta, id eſt, molares quatuor et viginti, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autem ſunt ſpondyli [a] ſeptem [b], ſpatulae renum ſunt octo. a renibus vsque [c] ad anum ſeptem, muſcarium habet commiſſuras duodecim. In armis prioribus ſunt ragulae [d] duae. ab armis vsque ad bra-
2 chiola duo. A brachiolis vſque ad genua duo. In genibus paraſtaticae duae. a [e] tibia vſque ad articulos duo. Baſes quae appellantur numero duae. Vsque [f] ad pumices vngulae oſſa minuta ſedecim, in pectore vnum: coſtae tamen [g] in interioribus triginta ſex. Item a [h] poſterioribus a cumulari [i] vſque ad molaria [l] duo; a molaribus [m] vsque ad vertebras duo, coſtales duo. Ab acrocoleſio vſque ad gambam duo; a gamba vſque [n] ad cirros tibiales duo, minuta vſque ad vngulas ſedecim. Et [o] ſunt oſſa omnia centum ſeptuaginta.

II. NVNC menſuras numerumque membrorum oportet exponi. In palato gradus [a] ſunt duodecim. Longitudo linguae habet pedem ſemis. labrum ſuperius habet vncias ſex, inferius vncias quinque, maxillae [b] ſingulae vncias denas: a [c] cirro frontis ad nares habet pedem. auriculae ſingulae [d] continet vncias ſenas. In oculis autem [e] ſingulis [f] vnciae quaternae. a cirro, vbi deſinit ceruix, vſque ad Mercurium [g]
2 continentur calculi [h] octo. Spina continet ſubter [i] ſpatulas triginta duas. a commiſſura renum (quod cumulare [l] dicitur) vſque ad imum muſcarium [m] commiſſurae ſunt duodecim. Sagulae [n] longicia vncias [o] duodecim; ab armis vſque ad brachiolum vncias ſex, a brachiolis vſque ad genua longitudo continet pedem; ab articulis vſque ad vngulas vncias quatuor; in longitudinem [p] vel prolixitatem pedes ſex. Haec eumetria [q] equi conuenit ſtaturae honeſtae ac mediae. Caeterum [r] non dubitatur in buricis minora iſta, et in primae formae equis eſſe maiora.

III. NERVORVM quoque numerus, qualitas, ac menſura pandenda eſt. A mediis naribus per caput, ceruicem, ac mediam ſpinam, vſque ad imum muſcarium [a] deſcendit [b] filum duplex, quod continet pedes duodecim. duo [c] nerui in ceruice palmarii [d] continent pedes quatuor. ab [e] armis vſque ad geniculum [f] nerui duo. a geniculo vſque ad baſin nerui quatuor. In prioribus ſunt nerui decem, in poſterioribus decem. a renibus vſque ad teſtes nerui quatuor. fiunt in ſe omnes nerui triginta [g] quatuor.

IV. CON-

[C. I.] Quae de oſſibus equorum hic traduntur, non tantum a librariis corrupta, ſed alioquin etiam parum accurata ſunt. Meliora peti poſſunt, monente me Cl. Platnero, ex Caroli Ruini, Senatoris Bononienſis, *Anatomia del Cauallo* Venet. 1599. *fol. Nos hic in pleriſq. caecutimus.* a) *ſpondili* edd. *ſpondoli C.* b) *ſex, ſpatulae et renum ſunt octo.* Videtur leg. *a ſpatula ad renes.* c) *ad dimidium ſex muſculos habet: commiſſuras S. M. a renibus ad imum ſeptem C.* d) *regulae S. M.* vid. Ind. *rag.* e) *tibiae C.* f) *punicae duae S. M. vsq. ad pumicem C.* g) *tum interiores C.* h) *in S. M.* i) *columellari F. M. S. M.* vid. Veg. 4, 2, 2. l) *mala XIII C.* m) *malaribus C.* n) *vsque — minuta* om. *C.* o) *Fiunt o. o. CLXXX C.*

[C. II.] a) *grodo C.* b) *maxillae — denas* om. *C.* c) *a cirro — a cirro* om. *S. M.* d) *ſingulae* om. *C.* e) *autem* om. *C.* f) *ſunt* inſ. *C.* g) *muſculum S. M.* h) *ſubtus arteriae duae* id. i) *ac ſupra* inſ. *C.* l) vid. 4, 1, 2 no. *i.* m) *muſculum S. M.* n) *ragulae longitia XII C. ragiolae longitudo S. M.* o) *vncias — vncias* om. *S. M.* p) *longitudine vel prolixitudine C.* q) *geometria S. M.* r) *Caeterorum. Non C. Caeterum enim non dubitatur, alicui eſſe minora, et alicui maiora S. M.* [C. III.] a) *ancarum S. M.* b) *deſcende pilum C.* c) *Platonena in C. A ceruice vſque in armos vadit aliud, quod eſt pedes* IIII. *S. M.* d) *palmari continet C.* e) *Ab armis* om. *C.* f) *genuculos C. genua S. M.* g) *XXX C.*

[C. IV.]

IV. CONSEQENTER venarum quoque indicandus eſt numerus. In palato venae ſunt [a] duae [b], ſuboculares duae [c], in [d] pectore duae, de brachiolis duae, de [e] ſub cirris quatuor, de [f] talis duae, de [g] coronis quatuor, de [h] feminibus quatuor, de femoribus vero [i] duae, de ſub gambis duae, de [l] muſcario vna, venae [m] matricis in ceruicibus duae. fiunt pariter venae vndetriginta.

V. AETATEM iumentorum ex dentibus aliisque ſignis oportet agnoſci, ne
vel [a] ementes imperitiae [b] ſubeamus incommodum, vel curantes aegrotantis [c] igno-
remus aetatem. Quia ſicut hominibus, ita et equis, aliud conuenit, cum [d] iumen-
ta ſunt feruida, aliud cum ſenectute iam frigida. Manifeſtum eſt autem notas cor- 2
poris [e] cum aetate mutari. Pullis enim bimis, et ſex menſium, medii dentes ſupe-
riores cadunt, quos lactantes [f] vocant. cum autem quartum annum agere coepe-
rint, decidentibus his [g], qui canini appellantur, alios ſupponent. Deinde intra 3
ſextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutauit [h], exaequat. Se-
ptimo omnes explentur [i] aequaliter, et ex eo cauatos habere incipiunt dentes, nec [k]
poſtea quot annorum ſint ſciri ad fidem poteſt, niſi ſignis aliis, quae vſus edocuit.
Decimo namque anno tempora cauari [l] incipiunt, et ſupercilia nonnunquam cane-
ſcere. Duodecimo anno nigredo in medietate dentium apparet. Plerique adſe- 4
runt, domitis et freno aſſuetis animalibus rugas, quae in labris ſunt ſuperioribus
computandas, ita vt ab angulo vbi incipit [m] morſus, incipientes, vſque ad extre-
mum labrum perueniamus. quia annorum numerum, rugarum numerus [n] oſtendit.
Proſtremo rugarum multitudine, triſtitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius
corporis, ſtupore oculorum, palpebrarumque caluicie [o] ſenectus ipſa ſe prodit.

VI. IN permutandis equis vel diſtrahendis [a], maximam fraudem patriae ſolet
afferre mendacium. Volentes enim carius vendere, generoſiſſimos fingunt. Quae
res nos compulit, qui per [b] tam diuerſas et longinquas peregrinationes equorum
genera vniuerſa cognoſcimus [c], et in noſtris ſtabulis ſaepe nutriuimus, vniuſcuiuſque
nationis explicare ſigna vel merita. Nam vt viliora miniſteria taceamus, equos [d] 2
tribus vſibus vel maxime neceſſarios conſtat, praeliis, circo [e], ſellis [f]. Ad bellum
Hunniſco-

[C. IV.] a] *ſunt* om. *C.* b) *temporales II.* inſ. *S.* et *C.* c) *in naribus II, in ceruicibus II* inſ. *C.* d) *in naribus duae, in ceruice duae S. M.* e) *de* om. *C. de ſub cruris S. M.* f) *in S. M. de talis duae* om. *C.* g) *in S. M.* h) *in femoribus duae S. M. de ſinueribus C.* Sed diſtinguuntur hic haud dubie *femina* pars interior ſummi pedis, et *femora*, exterior. i) *vero* om. *C.* l) (*in criſtario*) inſ. *S.* m) *et ſunt omnes XXXII S. M.* [C. V.] Conf. Colum. 6, 29, 4 vnde ſua noſter. a) ſic *S. M.* et *C. velamentis* al. b) *per imperitiam S. M.* c) *aegrotis animalibus C.* non male, vt ad Fabrum oſtenſum eſt. d) *cum ſunt feruidi C. cum viuidi et feruentes ſunt S. M.* et p. p. *frigidi* iid. Forte pro *iumenta* legendum *iuventa*: ita certe ſibi omnia recte reſpondebunt. e) *aetatis cum corpore* coni. Morgag. *III*, 42 ex Colum. f) *lactentes* malim. g) *his* om. *C.* h) *mutauerunt, exaequant* coni. Morg. *l. c.* i) *explet aequaliter. Ex eo cauos habere incipit C.* k) ſic *C. Poſtea vero — ſcire — nullus S. M. Nec poſtea — ſcire — nullus* al. l) *cadere C.* m) *coeperit* edd. n) *numerus* om. *F.* o) *canicie S. M. cautione C.* [C. VI.] a) *detrahendis F.* b) *propter* C. *per* (*occaſionem*) — *peregrinationes* (*adiuimus*) *S.* c) *cognouimus S. M.* C. ſed plus eſt *cognoſcimus.* d) ſic *S. M.* et C. *equeſtribus* al. Sed qui ſunt illi tres vſus? Quod hi non apparerent, ea ipſa mutandi cauſa fuit librariis. Nos ſtatim illos reſtituemus et explicabimus e) ſic C. *circeis* al. f) *vel ad bellum* edd. *ſeliſi* al. *ſellis* C. Nimirum is ipſe tertius equorum vſus eſt, quod *ſellis* apti ſunt, ad vecturas nempe et geſtationes itinerum molliores. *Sellas* equorum notas hoc tempore fuiſſe, certum, cum ad Sidonium Apollinarem, quin Conſtantini panegyriſten, iam prouocauerit Lipſius, de Mil. Ro. 3, 7. In vſu militari ne Vegetii quidem aetate videntur fuiſſe; qui tacere ea de re non poterat de re milit, 1, 18. Cauſſas iam protulit Lipſius *l. c.* Igitur recte peculiarem claſſem a militaribus pariter et Circenſibus equis faciunt *apti ſellis.*

g) *Volſco-*

Hunniſcorum [g] longe primo docetur vtilitas patientiae, laboris, frigoris, famis [h].
3 Toringos deinde [i] et Burgundiones [l] iniuriae tolerantes. Tertio loco Frigiſcos [m],
non minus velocitate quam continuatione curſus inuictos. Poſtea Epirotas, Sama-
ricos [n], ac Dalmatas, licet contumaces ad frena, habiles [o] armis [ac bellis] aſſeue-
4 rant. Curribus [p] Cappadocum glorioſa nobilitas: Hiſpanorum [q] par vel proxima
in circo creditur palma. Nec inferiores prope Sicilia exhibet circo, quamuis Afri-
ca Hiſpani ſanguinis velociſſimos praeſtare conſueuerit [r]. Ad vſum ſellae Perſis pro-
vinciis omnibus meliores praeſtat equos, patrimoniorum cenſibus aeſtimatos, tam [s]
ad vehendum molles, et [t] pios inceſſibus, nobilitate pretioſos. ſequuntur Armeni
atque Saphareni [u], in qua [x] nec Epirotas Siculosque deſpexeris, ſi mores ac pul-
5 chritudo non deſerat. Hunniſcis [y] grande et aduncum caput, extantes oculi, an-
guſtae nares, latae maxillae, robuſta ceruix et rigida, iubae vltra genua pendentes,
maiores coſtae, incurua ſpina, cauda ſiluoſa [z], validiſſimae tibiae, paruae baſes,
plenae ac diffuſae vngulae. ilia cauata, totumque corpus anguloſum, nulla in clu-
nibus [a] aruina, nulli in muſculis tori, in longitudine magis quam in altitudine ſta-
tura, propenſior venter exhauſtus, oſſa [b] grandia, macies grata, et quibus pulchri-
tudinem praeſtet ipſa deformitas: animus moderatus et prudens, et vulnerum pa-
6 tiens. Perſis [c] et ſtatura, et poſitio [d] a caeteris equorum generibus non plurimum
differt [e], ſed ſolius [f] ambulaturae [g] quadam gratia diſcernuntur a [h] caeteris. gradus
eſt minutus et [i] creber, et qui ſedentem delectet et [l] erigat, nec arte doceatur, ſed
7 naturae veluti iure praeſtetur. Inter [m] colatorios [n] enim, et eos quos totonarios
vulgus appellat, ambulatura eorum media eſt, et cum neutris [o] ſint ſimiles [p], ha-
8 bere aliquid creduntur ab vtrisque commune. His [q] ſicut probatum eſt, in breui
amplius [r] gratiae, in prolixo itinere ſeuior [s] patientia, animus ſuperbus, et niſi
labore ſubiugetur [t] aſſiduo, aduerſum equitem contumax. mens tamen [u] prudens,
et quod mirum eſt [x], in tanto feruore cautiſſime [y] decoris eſt obſeruantior, incur-
vata in arcum ceruix [z], vt mentum [a] recumbere videatur in pectore.

VII. AETAS

g) *Volſcorum S. M.* *Hunneſcorum* C. *Hunnuſcorum* retineri vult Barthius Adu. *II*, 32 ratione non alia prolata, quam notos eo tempore fuiſſe Hunnos. Et ſane ſiue antiquam Hunnorum patriam ſpectes, ſiue ſedes recentiores, magna equis illorum hodie etiam laus tribuitur etc. h) Hoc loco inter exemplaria primae editionis diuerſitas obſeruatur: cum in altero ita interpunctum ſit, vt ſupra poſuimus; in altero autem ita, *frigoris, famis toringos. Deinde.* i) *dehinc* C. l) *Burgundios S. M.* m) *Phrygios*ne an *Friſios* intelligimus, an neutros? *Phrygios* laudat Claudian 29, 192. n) *Zelameros S. M.* *Zelomoſos* C. an *Sarmaticos?* o) *ac viles*, *armis* edd. *armis habiles adſeuerant* C. (*tamen habiles ſunt cruribus*) poſt *armis* inſ. *S.* Puto τὴν *habiles* dupliciter corruptam in *ac viles*, et in *ac bellis.* p) ſic C. *cruribus. Cappad.* edd. q) *Spanorum* C. r) ſic C. *conſueuit ad vſum* edd. niſi quod *S. M.* *ad vſum ſellae Perſici prou. omn. meliores. Praeſtat equos etc.* s) *tam* om. C. *tamen S. M.* t) *impigros inceſſu* C. *et inceſſus ipſius nobil. pret. conſequuntur Ar. S. M.* u) *Suffumeni S. M.* *Sofoëni* C. quid ſi *Sophieni?* x) *parte* inſ. C. y) *Hunnuſcis F.* *Hutruſcis* (f. *Hetr.*) *S.* *Buruſcis S. M.* *Vniſcis ſcr.* *Hunniſcis* C. z) *ſpinoſa, validis. coxae, tibiae paruae, baſes plenae S. M.* a) *cluribus* C. b) *os agrudia* C. c) *Perſus S. M.* *Per ſtaturam* C. d) Ita auſus ſum reponere, h. ſ. *Statura et poſitio equis Perſis* ſ. Perſicis *non differt* etc. *poſitione* edd. *poſitionem* C. Poteras etiam ita, *Perſici et ſtatura* — *differunt.* Certe e) *differunt* C. f) *ſola ambulatione* C. g) *genere. nam* inſ. C. h) *Ciris* C. i) *celer* C. l) *et* om. C. m) Neſcio quid ſibi velit *S. M.* Pro verbis enim *inter colatorios* ponit, *his ſicut probatum eſt, in breui etc.* n) *totularios* C. Vid. Int. in *Guttonarius*: et no. *ad Veg.* 1, 56, 37. o) ſic C. *neutri* al. vid. Morgag. *IV*, 45. p) *ſimilis* — *creditur* C. q) ſic C. vid. no. *m.* r) *amplior gratia* C. s) quid ſi *leuior*, vel *brevior?* *minor S. M.* t) *ſubiugatus*, *aſſidue* edd. u) ſic C. *et S. M.* *mens, tumens,* edd. x *eſt* om C. y) *caute ſe decuriis curuata* C. *obſeruantior* et *ſyllabam in* om. etiam *S. M.* z) *et rut mentum* C. a) ſic C. et *S. M.* *mentum* om. al.

VII. AETAS longaeua Perſis, Hunniſcis [a], Epirotis, ac Siculis: breuior Hi-
ſpanis [b] ac Numidis. Frequens opinio eſt, Barbaricis nulla [c] adhibenda medica-
mina, quod vſque adeo naturae beneficio aegroti [d] conualeſcant, vt eis nocitura ſit
cura. Sed falſa erat iſta perſuaſio. Nam quanto fortiora membra ſunt, tanto diu-
tius viuunt, ſi ex arte [e] veniens medela non deſit. Spadonibus tamen inter au- 2
ctores conſtitit [f] ſanguinem de matrice nunquam niſi forte ex nimia et extrema ne-
ceſſitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum teſtibus ami-
ſerunt. De palato tamen ſi non impediat negligentia [g] omnibus prope men-
ſibus tam ſpadonibus, quam teſticulatis, minuendus eſt ſanguis. Admiſſarii [h] vero 3
ſi cohibeantur a venere, niſi [i] dematricati [l] fuerint, caecari ſaepe dicuntur: quam-
vis eo anno quo admiſſum faciunt, non ſit eis vena laxanda, ne generationi inten-
tum corpus cura [m] geminae neceſſitatis exhauriat. Studioſis equorum quae cura
ſtabuli, qui alimentorum cultus, quae obſeruationis [n] ſolicitudo praeſtanda ſit, pri-
mus ac ſecundus indicat liber. Nunc decurſis omnibus his [o], quae huius artis 4
doctrina poſcebat [p], ad compoſitiones neceſſariarum potionum medicamentorumque
deſcendimus [q], in quibus et explorata congeſſimus [r], et ea, quae non tam ad vtili-
tatem curandi, quam ob [s] caritatem emendi mulo medicorum cupiditas inflauerat,
ſubmouimus. Conſtat namque, non tam multis neque [t] pretioſis ſpeciebus, ſed 5
paucis, et ad cauſam de qua agitur accommodis poſſe ſanari. Primum igitur vt
pinguia ſint iumenta tam [u] in curulibus [x] quam in ſellaribus decet, deinde vt ſana
permaneant, poſt vt aegrota curentur, confectiones (vt dictum eſt) medicami-
num proferemus electas ex auctoribus multis, de [y] experimentis manifeſtiſſimis
approbatas.

VIII. TRADITVR Chiron [a] ad reficienda iumenta vel curanda, hanc edi-
diſſe potionem, quae [b] internos [c] extergeat morbos, quae [b] tuſſim reprimat, vulſos
ac [d] tuſſicos curet. Ptiſanae ſextarium, lini ſeminis [e] heminam, croci vnciam vnam,
inteſtinum porcinum recens, quod longanonem vocant, prius diligenter lotum [f],
vel acronem: quae ſi in praeſentia forte non ſuppetunt, haedinum caput cum pe-
dibus [g] et inteſtinis ac ventre, et [h] diligenter quaſi ad hominum vſus curatum, in
cacabum [i] mittis. addes ſuperioribus hyſſopi faſces duos, cochleas germanas pur- 2
gatas quindecim, bulbos quindecim, ficus duplices viginti, rutae faſciculum
vnum, baccarum lauri ſextarium vnum tritum, dactylos viginti, allii purgati capita
tria, ſepi caprini vncias ſex, pulegii ſicci faſciculum. Quae [l] omnia trita decoquis 3
in aqua ciſternina vel coeleſti, donec liquefacta carne defluant oſſa. ſed aquam ſae-
pius adiicies ne [m] medicamentum vſtura conſtringat. Sed cum ſpiſſum videris, co- 4
labis, abiectiſque excrementis et oſſibus [n]; tracanti vncias tres pridie calida [o] infu-
ſas vt inturgeſcat et ſolui poſſit, adiicies, paſſi ſextarios tres, oua cruda ſex, olei
roſacii

[C. VII.] a) *Hunnicis* edd. *Vniſcis* C. b) *Spanis* C. c) *nullarum potionum adhibendam medicinam* C. d) *aegroti* om. C. e) ſic C. *ex aëre venientibus* edd. *ex arte vehemens S. M.* f) *conſtat S. M.* g) *negleg.* C. h) *emiſſarii S. M.* i) ſic *C. S. M. vbi* al. pro lectione, quam recepimus pugnat Veg. 1, 24. l) *de matrice minuti S. M.* m) *ex minutione deficiat S. M.* n) *obſervatione* C. o) *his* om. C. p) *poſſidet* edd. q) *deſcendemus, ex quibus explorata* C. r) *congeſſimus* C. s) *ad* C. t) *neq.* om. C. u) *quia in curulibus et ſellaribus licet* C. x) *currilibus* edd. *curſibus quam in ſaltibus S. M.* y) *et* C.

[C. VIII.] Conſ. 1, 56, 17. a) *Cyro* C. b) ſic C. *qua* edd. c) *interna* C. d) *lacteſycos* C. Credo *phthiſicos* hic latere. e) *ſemc.* 1 C. f) *elotum* C. g) *ſuis* inſ. C. h) *et* om. C. i) *novum* inſ. C. l) *quae* om. C. m) *nec ad med. vſturam conſumat. cum* C. n) *addes* inſ. C. o) *in calenda* C.

p) *ſoluti*

roſacii oua plena ſex, butyri reſoluti [p] vncias tres, anagallici [q] vncias tres,
5 amyli vncias tres, pulueris quadrigarii vncias tres, lomenti fabae [id eſt, farinae]
ſextarium. Haec omnia ita temperabis, vt per cornu defluant, et ſextarios ſingu-
gulos ieiunis animalibus per triduum dabis. et ſi volueris ſeptem diebus interpoſi-
6 tis repetis, et das a capite potionem. Iumenta a morbis [r] vindicat et cuſtodit:
Gentianae, ariſtologiae rotundae, myrrhae troglodytis, raſurae eboris, et bacca-
rum lauri aequis ponderibus puluis immixtus, ex quo grande [s] cochleare plenum
ſumis. Addes hyſſopi triti ſcripulos quatuor, mellis vel paſſi vncias tres, vini
ſextarium, giſni [t] reſoluti paſtillum vnum, poſt [u] curſum ſiue poſt laborem conditi
bene piperati [x] heminam adiicies, aeſtate roris [y] vel abſinthii tantundem, et per os
7 dabis ad cornu. Si aeſtu animal fatigatur, puſcam [z] cum pulegio trito miſces, na-
reſque et faciem confouebis: oua quoque trita cum hemina vini veteris optimi
faucibus infundes, vt per [a] oui refrigerium vini [b] virtus accreſcat. Maciem lan-
guoremque depellit, ſi ſemiunciam ſulphuris cum myrrhae ſcripulis quatuor in
puluerem reſolutis ouum crudum et vini veteris ſextarius addatur, frequenterque
8 per fauces detur: Diapente [c] eſt (vt [d] ſupra retulimus) neceſſarium pluribus [e] cau-
ſis ac morbis, et ſemper diligenti confectione ſeruandum. Gentianae, ariſtolochiae
rotundae, myrrhae, raſurae eboris, et baccarum lauri, de recentibus ſpeciebus in
vnum redactis minutiſſimis puluis, ex hoc febrientibus plenum cochleare cum tri-
bus vnciis mellis, et aquae tepidae ſextario, in qua radices iunci, et apium ſuffi-
9 ciens decoctum fuerit, per os dabis, ita vt triduo ſimiliter [f] cura procedat. Idem
puluis ſi vltra cochlearium cum ſextario vini veteris, et olei viridis hemina detur,
animal a quibuslibet venenis, vel ſerpentum, aut beſtiolarum morſibus liberat. Cui
ſi piperis atque pulegii, nec non etiam cymini pulueris, aliud cochleare addideris,
et cum vini veteris ſextario dederis, omne frigus expellit.

IX. TVSSIM quoque inſanabilem cura [a] cum hemina paſſi, et tribus vnciis
olei et ouo crudo, ſi [b] per triduum defundis [c] faucibus, addito fabae polline, et
foeni [d] Graeco binis cochlearibus. Praeterea valde tuſſientibus prodeſt, fabae
frixae ſextarius ſine ſale coctus [e], ſepi caprini vnciae tres, butyri [f] vnc. 3, allii pur-
2 gati capita tria decocta [g] cum ſucco ptiſanae, data per triduum. Quo medicamen-
to validius creditur: ficus ſiccae pondera duo, foeni Graeci ſextarium, tracanti vn-
ciam; pridie in [h] calida infuſa, anagallici [i] vnciam, rutae viridis faſciculum, apii
faſciculos tres, pariter in aqua diutiſſime decoques, et faucibus per triduum defun-
3 des [l]. Curare etiam vulſos creditur, ſi ſeptem vncias cineris mundiſſimi [m] colli-
gas, addaſque [n] olei vncias tres, bulbos tritos ſeptem, anagallici vnciam, butyri [o]
vnciam, ſepi caprini vnciam, mellis vncias tres, plantaginis viridis tritae vncias
tres, paſſi heminam, ptiſanae vel [p] lini ſeminis heminam: quae ita temperata vt
per cornu defluant, per triduum, vel vt [q] neceſſitas cogit per plures dies, ieiunis [r]
ſingulos

p) *ſoluti* C. q) *ſymphyti triti S. M.* r) *morbo reficit* C. s) *grandem coclearium* C. t) *gyfru* C. Mihi N. L. vid. Ind. *Fac paſtillos penſatos quemlibet vnc.* 1, *ex quibus vnum S. M.* u) *ciel curſi obſeruatio lauorem conditum bene piperati C.* x) *praeparati F. M. S. M.* add. Morgag. *II*, 21. y) *roſae ſiue C. olei roſati S. M.* z) pro *poſcam.* a) *ouu lene ref. C.* b) *vino vetus adcr. C.* c) ſic *C. diapenton* al. d) *quod C. S. M.* e) *plurimis C.* f) *ſimilis C.* [C. IX.] a) ſic *S. curat* al. b) *ſi* om. *C.* c) *defundas C.* d) ſic *C. foenugraeco* al. e) *coctae, ſiui C.* f) *but. v. 3* om. *F.* g) *et* inſ. *C.* h) *in* videtur παρέλκειν. i) *ſymphyti S. M.* l) *dabis C.* m) (*ex vlmis*) inſ. *S. ex vlmo* praeponit *C.* n) *eo* inſ. *C.* o) *botyri* hic et al. *C.* p) *et C.* q) *ſi C.* r) *ieiunis* om. *C.* s) *foenigr.*

ſingulos ſextarios dabis. Deſperatam tuſſim ſaepe curauit potio vilis ac facilis: 4
pulueris ex faba vncias ſex, pulueris ex foeno [s] Graeco vncias ſex, enulae tunſae
ſiccae [t] pulueris vncias ſex, pulueris anagallici [u] tunſi vncias tres, butyri vncias ſex:
quae omnia cum tribus boni vini ſextariis additoque [x] paſſi ſextario vno ſemis [y], pa-
riter agitabis, et vni equo ieiuno ante lucem bina cornua per os dabis [z], donec omnem
ebibat [a] potionem [b]. Curam quoque non parum profuiſſe experimenta docuerunt, 5
hac ratione compoſitam. Fabae frixae ſextarium ſine ſale decoques, addesque [c] ſepi
hircini reſoluti vncias tres, butyri vncias quinque: in mortario deteres vniuerſa.
Praeterea foeni Graeci ſextarium bene purgatum feruere facies, primamque aquam 6
inter initia feruoris [d] effundes, addesque aquae ſextarios quinque, pinguiſſimas
Caricas viginti, et liquiritiae [e] vncias quatuor [f], pariter decoquas, donec aqua ad
tres [g] ſextarios redigatur. tunc [h] in mortario deteris foenum Graecum, liquiritiam [i]
et Caricas, miſcesque cum faba, ſuperfundis etiam calidam [l] in qua Caricae cum 7
caeteris coctae ſunt: contemperatisque [m] omnibus, ſi liquor ſpiſſior fuerit, tantum
paſſi addes, vt per cornu facile poſſit exire. diebus plurimis ex eo per os ſingulos
ſextarios tuſſientibus dabis.

X. COSSOS [a], vermes, vel tineas, caeteraque animalia ventris extinguit, ſi
heminam cineris ex oliuae [b] ligno arido collecti, cum hemina olei viridis per tri-
duum dabis [c] ad cornu. Alia quoque confectio, ſed [d] quae ſaepe mortiferam libe- 2
rat paſſionem. pulueris [e] ſantonici, itemque [f] abſinthii Pontici, nec non lupini cru-
di, et herbae centaureae, et erui pollinis, et ſeminis raphani binas vncias mittis, ad-
disque cornu ceruini vnciam [g], ſinopidis Pontici [h] paſtillos tres, opopanacis ſemi-
vnciam, vini tenetani [i] vel alterius auſteri ſextarios duos, olei viridis ſextarium,
quae tepefacta ita animali defundis, vt per os cornu accipiat, in cliuo [l] conſtitu-
tum, quatenus ſuccus facilius ad interiora perueniat. Poſtero die idem animal 3
pronum conſtituatur in cliuo, et per clyſterem [m] illius tepidae potionis ſextarius
ingeratur [n], quatenus alternis diebus ex vtraque parte iniecta potio coagulare [o],
quod appellatur [e], poſſit infundere, in quo illae noxiae beſtiolae coguntur [p], et per-
tuſo ventriculo excruciata doloribus animalia perimunt [q]. Eſt et tertia confectio 4
non minus valida: Radicis capparis Siculi, vel baccas [r] cum foliis ad vnam libram
deteris, pariterque [s] commiſces, addisque [t] aceti ſextarios duos. Quod medica-
mentum interdum per os (ſicut ſuperius [u] dictum eſt) interdum per inteſtinum in-
iicis animali, vt internos hoſtes potionis auſteritate conſumas.

s) *foenigr.* edd. t) *ſiccae* om. *S.* u) *ſiccati et* inſ. *C.* x) *addesq. C.* y) *ſemis* om. *S. M.* z) *defundes* C. a) *bibat* C. b) *Potionem* ad ſequentem periodum refert *S.* c) *eo* inſ. C. d) *feruores* edd. e) *lyricigiae* C. verum eſt *glycyrrhizae.* f) 3. *C. X. S.* g) *quatuor* S. *M.* et *C.* h) ſic *C. tunc* om. al. i) *cum Caricis et lyricigia C.* l) *caldam* C. m) ſic *C. comparatisq.* al. [C. X.] a) *Ad Coſcos* C. b) *ſolibe ligno viride collecto* C. c) *dederis ad cornum* C. d) *ſed aquae S. eadem quia* C. *quae eadem S. M.* e) *puluerem* C. f) *it. abſ. Pont.* om. C. g) *opii ſem.* inſ. C. (*apii ſeminis vnciam*) inſ. *S.* h) pro *Ponticae.* i) *tenibati* C. vid. Morgag. *IV*, 47. l) *decliui S. M.* m) (*inteſtino*) inſ. *S.* n) *inrigetur* C. o) *longanonem S. M.* quae gloſſa eſt non accurata. vid. Ind. *V.* coagula. p) *congregatur C.* et *S. M.* gloſſa. q) ſic *C.* et *S. M. pereunt* al. r) *lauri* inſ. C. s) *par. comm.* om. *C.* t) *eo ſext. turis, capparis emin.* [h. e. *heminam*] *quoque ſeminis coriandri, et emin. turcii et emin. ſeminis erucae deferes pariterque* inſ. C. (*ſextarium vini, capparis heminam, et ſeminis erucae, tere ſimul, miſce addens aceti H – S.*) inſ. *S.* u) *ſuperius* om. C.

XI. ADVERSVM omnia genera morborum ſalutaris confectio praeparanda
eſt, vt inter ipſa initia ex conditis poſſit occurri. Caſſa [a] eſt enim medicina quae
ſera eſt. Myrrhae [b] libram, turis maſculi libram, mali Punici corii [c] tunſi libram,
piperis vncias tres [d], croci vncias tres, acaciae rufae ſelibram, Cadmiae [e] botryodis
2 ſelibram, reſinae [f] vſtae ſelibram, abſinthii Pontici [g] ſelibram, pulueris ſerpylli ſe-
libram, betonicae [h] ſelibram, centaureae ſelibram, ſagapeni ſelibram, ſaxifragae
ſelibram, peucedani ſelibram. quae omnia bene tunſa et cribrata in [i] mellis opti-
mi tribus ſextariis miſces, et ad carbones leniter [l] paululum coquis, poſt in vaſe
ſtagneo vel vitreo condita [m] ſeruas, ex qua confectione morbidis [n] ſi febriunt, ad [o]
diem ſingula cochlearia maiora [p] cumulata cum hemina aquae tepidae, et olei floris
tribus vnciis dabis. Quod ſi absque febre ſunt morbidi, vel conualeſcere iam [q]
coeperint, cum vino et oleo plurimis diebus dabis, donec animal liberetur, quam
validiſſimam, et approbatam [r] noueris potionem.

XII. SVFFIMENTORVM compoſitio faſcinum pellit, luſtrat animal, fugat
daemones, ſubmouet morbos. Odor [a] namque fumi ac ſpiritus per os ac
nares ingrediens, penetrat ad viſcerum [b] omnes receſſus, ac curat ſaepius loca, quae
potiones non potuerunt curare [c]. Etiam [d] in hominibus ſuffimentorum vapor
2 praecipue ſequitur. Denique [e] deſperatos et periculoſiſſimos morbos, auctores [f]
mulo medicinae adferunt, non ex pabulo [g] aut aquarum vitio, ſed aeris corruptione
deſcendere [h]. Et ideo facilius languorem quem peſtilens morbus [i] ingeſſit, ſuffimen-
3 ti [l] ſalubris huius curat afflatus. At talis compoſitio ſuffimentorum. Sulphuris viui
libram, bituminis Iudaici libram, opopanacis [m] vnciam [n], galbani ſelibram, caſtorei
ſelibram, ciceris [o] crudi ſelibram, albitis ſelibram, ſalis Ammoniaci vncias tres, ra-
ſurae cornu ceruini vncias tres, ſinopidis [p] vncias tres, gagatis foeminae vncias tres,
lapidis gagatis vncias tres, lapidis ematitis [q] vnciam vnam, lapidis ſideritis vnciam
vnam, lapidis argyritis vnciam vnam, caballiones marinos ſeptem, ſtellas [r] marinas
quatuor, pilas [s] marinas ſeptem, caudas [t] marinas ſeptem, vngues marinos ſeptem,
vuae marinae vncias tres, medullae [u] tedae pineae pondera [x] tria, cedriae ponde-
4 ra [x] tria, picis liquidae pondera [x] tria, oſſa ſepiae ſeptem. haec ſiccata pariter de-
teruntur atque miſcentur. ex quibus vnum cochleare, cum [y] opus fuerit, viuis
carbonibus

[C. XI.] a) ſic *S. M. Cauſa enim medicinae quaerenda eſt* al. *Cauſa eſt enim med. quae ſeruanda eſt C.* Ne *ſera* ſit medicina, et ob id ipſum vana atq. *caſſa, ex conditis* h. e. in vſum repoſitis medicamentis debet occurri. b) *troclitis* inſ. C h. e. *troglitis* vel *troglodytidis.* c) *corium tunſum ſelib.* C. d) *ſex* C. e) *cathimiae butrotis F. S.* et in marg. *Caſmiae. Caſimiae botriti* C. Noſtra lectio debetur ingenio Cl. Morgagni *IV*, 48. *et videramus ita legendum* 2, 22, 6. f) *reſ. vſtae* om. *S. M. aes vſtum* C. quae forte gloſſa eſt *Cadmiae*, de qua vid. Dioſc. 5, 84. g) *Pontici* om. C. h) *Vettonicae* C. i) *in* om. C. l) *leuiter* edd. m) *recondita* C. n) *animalibus ſi etiam* C. (*etiam*) inſ. *S.* o) *diebus ſingulis S. M.* p) *minora* C. q) ſic C. *etiam* al. r) *probatam* C. [C. XII.] Conf. Veg. 1, 19 et 20. a) *odoris m fumus* C. b) ſic et *S. M. vlcerum* al. c) *nec tangere* inſ. *S. M.* d) *Sic tuſſis etiam in omnibus ſuffimentorum praecipue vapore ſanantur* C. *ſicut etiam in hominibus ſuff. vapore pr. ſanatur S. M.* e) *de quibus* C. f) *aut ſicut mulo medici* edd. nobiſcum C. g) *ſtabuli* C. h) *deſcendentes* edd. i) *ventus ingeſſerit* C. l) *ſuffumentorum ſalubri curatur adflatu. Cuius talis eſt compoſitio. Sulph.* C. m) *apop.* C. n) *vnciam* om. C. o) *ciceris* — al. *ſel.* om. C. *aeris crudi ſel., ſulphuris vnam, therbintinae ſel., ſalis S. M.* p) *lapidis gagatis foeminae et maris ana vnc. tres S. M. lapidis dagatis maſculi vnc.* 3 *lapidis galactis vnc. lapidis ematitis vnc.* 3. q) h. e. *haematitis.* r) *ſcillas* C. *ſtincos, caballos marinos ana vnc. VII. S. M.* s) ſic C. *pallas* al. t) *caud. mar. VII.* om. C. u) *medullam* C. *modullae* edd. *pineae, cedriae ana pond.* 3. *S. M.* x) *lib. C.* y) *ſi C.*

z) *operto*

carbonibus aſpergis, et cooperto [z] capite, vt fumum per os naresque ſuſcipiat, animal ſuffis. Quod ſuffimentum praeter curam iumentorum, ſanat incurrentes [a] hominum paſſiones, grandinemque depellit, daemones abigit [b], et laruas.

XIII. QVADRIGARIVM puluerem vocant, qui ex diuerſo pigmentorum
genere mixtus et per ſe adiuuat animalia, et aliis potionibus pro modo vel cura-
tione [a] miſcetur. Huius Chiron [b] talem compoſitionem ſaluberrimam credit [c]: 2
Tracanti pondera tria, aloës [d] vncias ſex [e], myrrhae vncias ſex, et ℈ [f] 1, coſti
vnciam vnam, et ℈ [f] 1, amomi [g] vnciam vnam, et [f] ℈ 1, caſſiae [h] vnciam vnam,
et [f] ℈, gentianae [i] libram vnam, ariſtolochiae libram, centaureae libram, beto-
nicae libram [l], ſaxifragae libram [m], ſamſuci libram, opii [n] libram, abrotani li-
bram, eupatorii vncias ſex, cardamomi vncias ſex, folii vncias tres, ſpicae nardi
vncias tres, ſpicae Celticae vncias ſex, aſari libram, dauci vncias tres, caſtorii vn-
cias ſex, opopanacis vncias ſex, galbani vncias ſex, ſtrutii [o] vncias ſex, panacis
radicis vncias ſex, liquiritiae [p] vncias ſex, abſinthii [q] faſces tres, ſucci herbae peri-
ſterei ſiccae et cribratae vncias quinque, haec omnia pariter conteres, et diligen-
tiſſime [r] in vaſe vitreo vel ſtagneo ſeruabis. Pelagonius vero [s] quadrigarii pulue- 3
ris eiuſmodi compoſuit confectionem: Cinnamomi, ſpicae Syriacae, ſpicae Indi-
cae, croci Siculi, myrrhae Troglodytis, ſcieni [t], piperis nigri, piperis longi,
mannae [u] croci, betonicae, caſiae [x] nigrae, triſſaginis, folii, nardi, lentiſci [y], cepe
Indici, nardi [z], ſtoracis, acori Pontici [a], turis maſculi, iriſillyricae, thymi Cretici,
piperis albi, calami aromatici [b], aſari Pontici, petroſilini, mannae croci, mali ter-
reni, gentianae, roſae aridae, caſſiae fiſtulae, enulae: omnia aequis ponderibus
pro modo animalium miſces, conteris, cribras, in pyxide [c] vel vitreo dolio con-
dis, et cum opus fuerit, ſingula cochlearia, vel amplius, ſi vires [d] patiuntur, iu-
mentis ſingulis dabis, addito vino et oleo. Interdum aliis potionibus miſces, ſi
ratio artis vel cura mandauerit. Abſyrtus quadrigarium puluerem hac ratione 4
compoſuit: Folium, ſpica nardi, crocus, piper album, piper longum, piper ni-
grum, opopanacis radix, caſſiae dafnitae [e], caſſiae marmalitis [f], caſſia [g] nardina,
iriſillyrica,

z) *operto* C. a) *et incurſitantes* C. b) *abicit et vmbras fugat* C. [C. XIII.] a) Conf. Hippiatr. Ruel. *p.* 113. a) *curae ratione* C. b) *Cyro* C. c) *dedit C. S. M.* d) *aloë S.* e) *ſeptem S. M.* f) *et* ℈ 1 om. C. g) *Armoniaci* edd. nobiſc. C. *Amomi, myrrhae, coſti, caſiae ana vnc. VII. S. M.* h) *caſiae S. M.* i) *gentianae, ariſtolochiae, meliloti, cent. beton. ſaxifr. cynaritos, ſinapis ſucci, hyſſopi, abrot. ana lib.* 1. *Eupatorii, cardamomi ana vnc. VI. folii, ſpicanardae, ana vnc. III, ſpicae Celticae vnc. VI, aſari lib.* 1. *dauci vnc. III, Caſtorei, opopanacis, Galbani, ſtricii, radicis panacis ana vnc. VI, liquiritiae, ariſtolochiae longae ana vnc. III, abſinthii faſciculos III, ſucci periſtereon cyathos duos, radicum periſtereon vel foliorum pulueris vnc. VI. Haec* etc. *S. M.* l) *meliloti lib.* 1 inſ. C. m) *ſcynoanthis lib.* 1 C. h. e. *ſchoenuanthus.* n) *yſopi* C. h. e. *hyſſopi.* o) pro *ſtruthii.* p) *licingiae* C. *glycyrrhizae* verum. q) *ariſtolochiae longae vnc. III, abſinthii faſc. III, ſuccum herbae periſteriae cyathos duos, radices vel ſurculos ipſius herbae periſtereonis ſiccas et cribratas dracmas* 6. *Haec omnia* C. r) *diligenter ſeruabis* C. s) *quoque C.* Hinc reliqua om. *S. M.* t) Leg. *ſchoeni* iubente etiam Morgag. *IV*, 49. vel *ſchoenuanthus*, ſiquidem *ſcinoatos* C. u) *Xylocinnamomi, caſſiae, betonicae, caſſiae nigrae* C. x) *catiae* edd. *caſiae* vel *acaciae* Morg. l. c. priorem tuetur, vt vidimus *C.* y) ſic *C. lentici* edd. quae adiungunt etiam *i.* quod alias *id eſt* ſignificat. Viderint igitur de ſynonymia hac, qui id agunt. z) *nardi, ſtor.* om. *C.* a) *meum* inſ. *C.* b) *Syriaci C.* c) *pixidem vel vitreum doliolum condes C.* d) *animalium* inſ. *C.* e) ſic *C. nidafantis.* Lectionem noſtram aperte firmat Dioſc. 1, 12. f) forte ex Dioſc. l. c. leg. *muſylitis*: *aſmalitae C.* g) *caſſiam nardinam, yriſillyricam C.* adeo ſolenne eſt ſemibarbaris vel holobarbaris potius, componere hoc nomen, quod veteres diſtinguunt, et, credo, etiam Vegetius.

iris Illyrica, apii femen, malum terrae, peucedanum, fabina [h], gentiana, herba [i] rofina, thymum, myrrha, trixago [l], coftum, tus mafculum, geffe mantium [m], malum Punicum, calamum aromaticum, rofa ficca, ruta agreftis, petrofelinum, ariftolochia longa, amomum, calamum Syriacum, herba Artemifia. haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus intermifces [n] et tundis, cribrasque [o] et feruabis, aduerfus paffiones vfurus.

XIV. CAVSTICVM humectata ficcat, laxata conftringit, luxata [a]parat, laefa
confirmat. Huius Chiron [b] talem compofitionem demonftrat [c]. Bituminis Iudai-
ci pondera duo, bituminis Apollonii pondera duo, mannae [d] turis vncias fex,
bdellii [e] Arabici vncias duas, medullae [f] ceruinae pondera duo, propoleos [g] vncias
duas, galbani vncias duas, guttae ftoracis vncias duas, cerae communis pondera duo,
refinae cauealis [h] libram vnam, vifci Italici vncias tres, apochymatis [i] vncias duas,
fucci hyffopi vncias duas, guttae Ammoniacae [l] vncias duas, picis Brutiae [m] libram
[liquefacienda [n] liquefac, puluerem aliorum addens agita et coque, vt fit vna fub-
ftantia, quo vteris aduerfus veficas et fuffufiones, quae nafcuntur in genibus et ti-
2 biis, et nodis, et articulis: et glandulas et offilaginem curare creditur.] Pelago-
nius cauftícum, quod fuffufiones veficasque ficcaret in genibus vel articulis, hac
ratione compofuit: Cerae Punicae [o] libram, refinae pondera duo et femis, galbani
vncias tres, afphalti Iudaici pondera duo, myrrhae fecundariae pondera duo [p], bitu-
3 minis libram, Ammoniaci [q] vncias fex, cofti vncias fex. Verum caetera decoquis
in cacabo fictili nouo, qui [r] cum refrixerit, addis afphaltum et Ammoniacum et
coftum pro menfura, qua fcriptum eft, tritum ad modum farinae, et agitabis, et
iterum coques, vt fit vna fubftantia, quo vteris aduerfum venas [s] et veficas, et fuf-
fufiones, quae nafcuntur in genibus, aut in tibiis, aut inter [t] nodos, aut in [u] arti-
4 culis, vfque eo vt [x] offulaginem curare credatur [y]. Malagma quoque cauftícum
hac

h) *radicem herbae Sabinae* C. i) *herbam clerufimam, pernam* C. l) *traxaginem* C. m) *geffemante cumeum iuncanicum punicum C.* Haec quidem monftra funt, quae fere ἀπαυδᾷν faciunt in fine operis patientiam noftram, adeo vt ne ad vnum quidem cafum redigere fpecies coniunctas lubeat, tanto minus, cum nihil vfquam certi appareat. n) *mifces* C. o) *cribratasque feruabis, ad diverfas paff. C.* [C. XIV.] a) *laxa reparat* C. *reparat* etiam coniecerat Cl. Morg. *IV*, 50. b) *Cyron* C. c) *demonftrauit. Sulfur Iud.* C. d) *Smyrnae et turis ana vnc. VI, Bdellii vnc. II, Cerae propoleos vnc. II opponacis vnc. II, caftorei, galbani, ftyracis ana vnc. II, medullae ceruinae pondo* II, *axungiae pondo* II, *refinae pond.* II, *terebinthinae lib.* I, *refinae abietis lib.* I, *vifci vnc. III. S. M.* e) *videllae Arabicae* C. conf. 3, 28, 4. f) *cerae propalis vnc.* 2, *apopanacis vnc.* 2, *caftorei vnc.* 2, *galbani vnc. guttae ftoracis vnc.* 2, *medulae ceruinae p̊* 2, *cerae communis p̊* 2, *axungiae p̊* 2, *refinae frixae p̊* 2, *refinae terebinthinae lib.* 1, *refinae vecuminae lib.* 1, *refinae abiales lib.* 1. g) *propulei* edd. vid. ad 3, 55, 5. h) *cabialis* edd. vid. Ind. i) *apoxima* edd. *apocima C. M.* nobifcum ipfe *C.* vid. Ind. l) *Armon.* edd. m) *brittiae* C. *britiae* al. nos fequimur rationem et Morgag. *IV*, 64. n) inclufa inf. *S. M.* o) *Ponticae* C. p) *vifci Campani p̊* 2. inf. C. q) *Amon.* C. *armon.* al. Vnde aufi fumus *Armeniacum* hic et aliis aliquot locis reponere, quod illud pigmenti genus ad Malagmas in primis commendetur. Quamquam non tam Medica ratione vtimur, (confultis licet quo tempore haec fcribebamus Principibus H. Stephani;) quam Grammatica, cum *Armeniacum* fine fubftantiuo alio dici conftet, *Ammoniacum* non item. Ne quid tamen diffimulemus, etiam *Ammoniacas guttas*, *fuffimentum* item *Ammoniacum* in collyriis apud Aeginetam faepiufcule obferuamus: vt adeo tanto minus excludere plane audeam *Ammoniacum*, quidquid illud tandem fit. Quin cum haec iam tradita effent typographis, obferuo luculentum de *Ammoniaco*, ferulae liquore, locum Diofcor. 3, 98. qui facit, vt mutationis illius iam fuppudeat, certe poeniteat. r) *quae c. refrixerint* C. s) *venas et* om. C. t) *internodis C.* h. e. *internodiis.* u) *in* om. *C.* x) *etiam* inf. *C.* y) fic *C. credantur* al.

z) *videllae*

hac voluit ratione componi. Picis pondera duo, cerae pondera duo, galbani vn-
cias tres, reſinae libram, adipis taurinae pondera duo, bdellii [z] vncias ſeptem, thu-
ris [a] pollinis vncias tres, reſinae terebinthinae vncias ſex, viſci pondera duo, glutis [b]
vncias tres. Abſyrtus huiusmodi cauſticum hac [c] ratione compoſuit, glandula- 5
ris [d] reſinae frixae vncias tres [e], picis durae vncias tres, bituminis Iudaici vncias
tres, euiſci [f] vncias tres, galbani vncias tres, bituminis Graeci vncias tres. haec
omnia in vino [g] decoquis. Bitumen vero contundis, et ſuperimmittis [h].

XV. COMPOSITIO malagmae ad tumores [a] duros et veteres. Galbani vncias duas, reſinae libram, Ammoniaci ſelibram [b], picis Brutiae [c] ſelibram, cerae libram [d], olei quod temperare poſſit. Item malagma ad tumores duros, et veteres. Galbani libras duas, Ammoniaci ſelibram, reſinae terebinthinae ſelibram, opopanacis libram, ſtoracis libram, cerae rufae libram, bdellii [e] libram, piperis albi vnciam vnam, baccae lauri libram, piperis longi vnciam vnam, picis Brutiae [c] ſelibram, olei irini quantum [f] ſufficit.

XVI. COLLYRIVM fiſtulare, quod conficitur vt [a] mittatur in fiſtulas vul-
nerum quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur autem ad [b] menſu-
ram ipſius fiſtulae, vt cum immiſſum fuerit eandem poſſit implere, vt celerius
iam [c] conſumta duritie, caro viua ducat ſolidam cicatricem. Miſy libram, feculae
libram, aeruginis libram, chalcitis libram, cymini vncias ſex, teres cum aceto, vel
collyria facies. Item aliter componitur collyrium fiſtulare: Miſy, aeruginis, chal- 2
citis libras ſingulas, mellis vncias ſex, zungitis [d] pondera duo, coquas [e] ex vino ve-
teri, paſtillosque inde [f] facies fiſtulis inſerendos.

XVII. COMPOSITIO malagmae crudae. Calcis viuae libras duas, ſinapis [a] Alexandrini libram, ficus [b] ſiccae vncias ſex, axungiae quantum [c] ſufficit, immiſces [d], contundis, et vteris.

XVIII. COMPOSITIO ſyncriſmae. Cerae rufae [a] pondera duo, reſinae frixae pondera duo, olei laurini libram, ſepi taurini libram, axungiae libram, medullae ceruinae libram, olei [d] Cyprini, aeruginis, hyſſopi, axungiae veteris libras ſingulas: haec omnia [c] pariter ad carbones decoquis [d] et vteris.

XIX. TRAVMATICVM medicamentum curationi vulnerum valde conuenit. Nam abſumta [a] putredine viuam carnem ad ſanitatem reducit [b]. Huius eſt talis

z) *videllae vnc.* 3 C. a) *thur. p. v.* 3 om. C. b) *guttae* C. *glutinis* coni. Morg. *IV*, 50. Sed etiam *glutis* vel *gluttis* bonum. Vid. Ind. c) *ad curam* C. d) *glandularum* C. e) *reſinae aſturoſae* (quid ſi *Etruſcae* de qua Dioſc. 1, 92.) *vnc.* 3, *reſinae terebinthinae vnc.* 3, *cerae vnc.* 3, *picis durae vnc.* 3, *bituminis Iudaici vnc.* 1, *dauci vnc.* 3, *bituminis Graeci vnc.* 3, *galbani vnc.* 3. f) *viſci* coni. Morgag. *IV*. 42. g) *vnum* C. h) *ſupermittes* C. [C. XV.] a) *tumorem neruorum. Galb.* C. pro *duros* etiam *neruorum S. M.* b) *lib.* 1 C. c) ſic *S. M. brittiae* C. *britiae* al. add. Morgag. *IV*, 64. d) *ſelib.* C. e) *videllae* C. f) *quod ſatis eſt* C. [C. XVI.] Conf. 2, 26, 2. a) *immittatur*, om. *vt* C. b) *in* C. c) *iam* om. C. d) *lactis F. M. S. M. longitae* C. Eſt *lonchitis* herba, ſed cuius vſum medicum ignorare ſe ait Dodonaeus. e) *coques cum* C. f) *inde* om. C. [C. XVII.] In hoc et proximo capite, quae lemmatis locum occuparant ad contextum ipſum redire, h. e. in locum ſuum, iuſſi. a) ſic C. qui firmat adeo coniecturam Cl. Morgagni *IV*, 51. b) *picis* C. c) *quod* C. d) *et vnum contundes* C. forte *in vnum*. [C. XVIII.] Vid. ad princ. *c.* 17. a) *Afrae* C. b) *olei Cypr. lib.* 5, *aeruginis lib.* 1, *axungiae vet. lib. vnam S. M.* c) *omnia* om. C. d) *coques* C. [C. XIX.] a) *conſumta S. M.* b) *adducit* C.

 c) *tegulas*

talis compoſitio. Miſy libram, chalcitis pondera duo, aeruginis libram, pariter colabis, et ſupra tegulam [c] in ignem [d] pones, et coques vt rubeum fiat. Poſt in mortario teres, et ad ſimilitudinem farinae puluerem facies. Deinde duos ſextarios mellis in olla noua coquis cum [e] vino, et cum feruere [f] coeperit [g], puluerem ſupra ſcriptum agitabis, et pariter decoques: refrigeratoque ad cancromatas [h] plagas, ad [i] famicem et cicatrices reducendas vteris. Traumaticum quoque hac ratione componitur: Miſy, cathimiae [l], aloës [m], acori libras ſingulas, aeruginis libras duas, chalcitis libram, mellis libras duas in olla noua decoques, refrigeratoque vteris.

XX. MALAGMAE quoque iſtiusmodi [a] compoſitio approbata [b] eſt. Mellis libram, galbani, ſtoracis [c], bdellii [d], piperis albi ſingulas libras, Ammoniaci pondera duo, medullae ceruinae, baccarum lauri ana libram, thuris pollinis vncias duas, ſepi caprini vncias quinque.

XXI. MALAGMAE quoque medicamentum hac ratione componitur: Ammoniaci vncias tres, cerae libram, nitri floris vncias duas, reſinae terebinthinae pondera duo, ſtoracis vncias tres, baccarum lauri vncias ſex, olei Cyprini vncias tres [a], olei laurini vncias tres, medullae [b] ceruinae vncias ſex, olei roſati vncias tres, adipis aſerinae [c] vncias ſex, hyſſopi vncias quatuor, adipis [d] ceruinae vncias ſex, opopanacis vncias ſex, piperis albi vncias duas, galbani vncias tres, axungiae veteris libram, aceti acerrimi heminam, thuris maſculi vncias quatuor.

XXII. ABSYRTVS compoſitionem [a] anacollimatis eiuſmodi compoſuit et prodidit: Floris nitri ſextarium, opopanacis vncias tres, croci Siculi vncias duas, piperis albi vnciam [b], pollinis turis vncias tres, cochleas contuſas decem, bulbos viginti, auellanas viginti, quae omnia contuſa et permixta, ſi aceto temperaris [c], diuulſa coniungis. Efficacius tamen eſt, ſi locis [d] doloroſis emiſſum ſanguinem
2 ipſius animalis addideris. Compoſitio ſynchriſmae [e]. Storacis vncias quatuor, Ammoniaci vncias tres, medullae ceruinae vncias duas [f], olei glaucini [g] vncias ſex, olei Cyprini vncias tres, ſeui taurini vncias tres, reſinae terebinthinae vncias quatuor, adipis vrſinae vncias tres, adipis leoninae vncias quatuor, propoleos [h] vncias tres, olei veteris vncias ſex, axungiae veteris libram, olei Sabinenſis [i] libram, opopanacis, galbani vncias tres. haec ad carbones lentis vaporibus decoquuntur, et vnctionem ſaluberrimam praeſtant.

c) *tegulas C.* d) *igne C.* e) *cum vino* om. *C.* f) *bene C.* forte fuit *ferbere.* g) *adiicies* inſ. *C.* h) *cancromata, plagas C.* i) *et famices vel ad cicatricem C.* an *vomicae* hic latent? *framices* Morg. *III*, 14. l) *cadmiae* legendum videtur, *vt* 2, 22, 6 *et* 14 etc. *Caſiniae C.* m) *aloës cumues lib.* 1, *aerug.* etc. reliquis om. *C.* [C. XX.] a) *baſilicae* add. in lemmate. b) *probata C.* c) *ſtoracis* om. *C. propoleos* ſubſtit. *S. M.* d) *videllae C.* [C. XXI.] Hoc et tria proxima capita om. *S. M.* a) *olei ydrini* [forte *irini*] *vnc.* ℥, *olei roſei vnc.* ℥ inſ. *C.* b) *medullae* — *vncias* ℥ om. *C.* c) *aſarinos C.* d) *medullae C.* vid. no. *c.* [C. XXII.] a) *compoſitiones anacolematis C.* *e* in penultima poſcit analogia: eſt enim ἀνακόλλημα. Sed iotaciſſabant librarii et ipſe forte Vegetius. b) *ſemunc. C.* c) *temperes, deuulſa coniunges C.* d) *de locis dolentibus C.* e) ſic *C.* *ſyncriſmae* al. debebat *ſynchriſmatis.* f) *turis pollinis vnc.* ℥, *oleum laurinum vnc.* 2, inſ. *C.* g) leg. vid. *gleucini* vid. Ind. h) *propulei F. propolini C.* nobiſcum ratio, eiusque interpres Morgag. *IV*, 52. i) ſic *C.* et Morg. *IV*, 52 *Sauirenſis* al.

XXIII. COMPOSITIO malagmae crudae talis eſt. cerae Punicae ſelibram,
Ammoniaci ſelibram, bdellii [a] vncias tres, ſtoracis vncias duas, ſagapeni [b] vncias
quatuor, thuris pollinis vncias ſex, olei veteris vncias quatuor, propoleos [c] vncias
duas, medullae ceruinae vncias ſex, ſepi taurini vncias duas, reſinae frixae vncias
duas, adipis vrſinae [d] vncias duas, adipis leonis vncias duas, opopanacis, baccarum
lauri, ana vncias duas, olei Cyprini vncias quatuor, gentianae vncias tres, reſinae
Colophoniae vncias ſex, galbani vncias ſex [e]. Item alia compoſitio malagmae: 2
Cerae [f] Ammoniaci ana libram, ſtoracis vncias ſex, ſagapeni vncias tres, thuris
pollinis vncias tres, medullae ceruinae vncias quatuor, opii [g] Hiſpani vncias duas,
propoleos [h] vncias quatuor, ſepi caprini vncias ſex [i], galbani vncias ſex, picis Bru-
tiae [k] vncias quatuor, reſinae terebinthinae vncias tres, reſinae frixae vncias qua-
tuor, aceti acerrimi vncias quatuor, olei lentiſcini vncias ſex, olei irini vncias quatuor.

XXIV. COMPOSITIO malagmae ad vligines. Salis Afri libram vnam, bulbi libram, nitrum [a], ſulphuris libram vnam, myſi libras duas, olei libram. his coctis diligenter, vteris.

XXV. COMPOSITIO malagmae ad neruos. Sulphuris viui, aluminis, reſinae, picis Brutiae ana libram vnam, cerae pondera duo, medullae ceruinae libram vnam. haec omnia pariter diu agitas aut verberas.

XXVI. COMPOSITIO traumatici [a]. Gallae vncias quatuor, aeris vſti vncias tres, corticis mali Punici [b] vncias tres, miſy vncias quatuor, vini vnciam vnam, aceti vncias tres, in olla noua excoquis et vteris.

XXVII. COMPOSITIONES [a] collyriorum Abſyrti, Pelagonii, Chironis-
que [b] ſubiecimus. Ad album enim de oculis tollendum [c] et abſtergendum Abſyr-
tus tradidit [d]: nuces auellanas [e] combuſtas donec redigantur in cineres, in mortario
deteres, addesque mannae thuris idem pondus, quae diutiſſime trita, et [f] melle
optimo [g] adiecto comprehendantur, et ſic inungatur animal. Idem Abſyrtus eius- 2
modi collyrium laudat. Piperis albi grana octo, mellis Attici vncias duas, croci
vncias duas, ſepiae marinae teſta [h] diligentiſſime trita vncias duas, balſami vnciam
vnam. Pelagonius tale collyrium monſtrat [i]. Oleum, ſal [l], reſinam, ceruſſam, 3
opobalſamum, addito melle [m] deteris atque componis [n], alternis diebus inducis
vsque ad ſanitatem. Nardinum quoque collyrium hac ratione compoſuit. Violae [o] 4

[C. XXIII.] a) *videllae C.* b) ſic *C. ſagapini* al. c) *propulei F. populei S. propolis C.* nobiſcum Morgag. *IV*, 52. d) *vrſini — leonini C.* e) *reſinae terebinthinae vnc.* 6. *C.* f) *Cottilae ſacrae lib. C.* g) *opium Spanum C.* h) *adipis vrſini vnc.* 3, *apopanacis* (ita ſolet pro *opop. vnc.* 2, *olei cuprini vnc.* 3 *gaelbini* inſ. *C.* i) *britiae* edd. *brittiae C. Brutiae S. M.* vid. Morg. *IV.* 64. [C. XXIV.] Hoc et duo capp. proxima om. *C.* a) *nitrum* om. *F.* [C. XXVI.] a) *tragmantici S. M.* b) *miſy ana drachmas tres, vini, aceti ana vncias tres S. M.* [C. XXVII.] a) *Collyriorum quoque confectiones C.* b) *Cyronis C.* c) *tollendum et* om. *C.* d) *tradit C.* e) *auell. purgatas comburi debere — deteri, adque eo C.* Habet etiam in marg. Fabricianus liber, *nitrum*, it. *al. miſceri*: ſed non indicatur, quo ſint referenda. f) *creta* inſ. *C.* g) *opt. acetoque myſi libr.* 1. *comprehenditur, et ſic inungitur animal C.* h) ſic *C. marinae* (*diligenter ſtatiſſim.*) *et rutae vnc.* edd. i) (*propter*) inſ. edd. acceptum a libris ſine dubio. Forte fuit *praeterea.* add. no. *m.* l) *butyrum* inſ. *C.* m) *pariter* inſ. *C.* Forte hoc ipſum *pariter* in *propter* tranſiit, de quo no. *i.* n) *componi et a. d. induci C.* o) *Ampalmum vnc.* 1 [quid ſi *ampelinum?*] *lipidum* [an *lepidium*] *vnc.* 1, *propolympon*, [*propolis et yrinon ſ. irinum* forte hic latent] *panicum*

vncia vna, spicae nardi vncia semis, cassiae [p], myrrhae vnciae tres, croci vnciae
5 tres, olei Cyprini vnciae sex, piperis albi vnciae duae, cymini [q] vnciae tres. Item
alia collyria [r] composuit. opobalsami, croci, myrrhae, salis Hispani [s], lepidis, ossis
sepiae, singulas vncias, cadmiae [t] vncias duas, afronitri vnciam vnam, mellis Attici
6 libram. Chiron etiam vetera glaucomata hac [u] collyrii indicat [x] confectione purgari.
Cornu bubulum [y] extremum, vbi solidum est, combures, ac [z] thuris masculi pul-
verem, stercoris quoque humani combusti et salis Ammoniaci pari mensura pulue-
rem facies [a], piper longum, ossa sepiae, flos aeruginis, vetus vinum, crocum [b],
rutam, pariter detrita commisces, addito optimo melle quod sufficit et inungis.
7 Aliud quoque collyrium simile [c] composuit. Ossa sepiae marinae, crocus [d], myrrha,
troglodytis: item sal, ac stercus crocodili, haec omnia pariter ac [e] diutissime dete-
runtur [f], et bene trita cernuntur, additoque optimo melle vnctionis [g] vtilitatem
8 animalibus praestat [h]. Licet [i] parua et prope nulla de his, quae diuersi auctores
retulerunt praeterisse [l] doceam, tamen quaecunque videbantur [m] probata conscri-
psimus. Verum ne longior liber confusionem magis legentibus, quam instructio-
9 nem videretur afferre, modum plenum credimus faciendum, illud [n] iterum iterum-
que commonentes, vt diligenti cura passionum [o] occurratur exordiis. Nam etiam
incurabiles aegritudines [p], si praeuentae [q] fuerint, [r] medentis [s] arte vincuntur.
Inueteratas [t] causas etiam faciles, curari saepe non posse legi.

XXVIII. CEPHALICVM, quod facit ad omnia vulnera difficilia claudenda
et supplenda: Herbae panacis radices, thus masculum, myrrham, pollinem erui,
rosae folia arida bene trita et cribrata. hic puluis confectus difficilia vulnera claudit
ac curat. Nunc [a] etiam si melle decocto, et huic medicamento mixto collyrium
facias, et altis sub vulneribus fistulae subiicias, citius supplere et sanare cogit.
2 Medicamentum consuetum, in vsu quotidiano necessarium, propter compendium
et moras ita facies: aeruginem, chalcitem, aeris florem, aes vstum; haec bene
trita et cribrata aequo pondere catastalticum faciunt, quod carnem supercrescentem
comedendo effouet [b]. Hoc idem cum aceto et melle decoctum ad mellis crassitu-
dinem, facies medicamentum, quod facit ad omnia vulnera et cancros elympidan-
3 da, et ossa scabrosa. Chlora [c] medicamentum, quod facit ad omnia vulnera com-
plete lympidanda, vel sine difficultate claudenda. Punicam [cc], resinam terebin-
thinam, medullam ceruinam, aeruginem, oleum, ita conficies quantum sufficit.
Tetra-

cum vnc. 1, *spica nardi semunc. C.* p) *semunc.* inf. *C.* q) *gummi* coni. Morg. *IV*, 15 ex Veg. 2, 22, 12. r) *compositio collyrii C.* s) *Spani C.* t) vid. Morg. *IV*, 48. *cathimiae* edd. *casiniae C.* u) *eiusmodi C.* x) *indicat* om. *C.* y) sic *C. bubulini* edd. z) (*et terebis*) inf. *S. ac deteres. Turis quoque masculi puluerem iunges. Stercoris quoque combusti C.* a) *myrrham* inf. *C.* b) *crocus, ruta* edd. Sed ne sic quidem cohaeret oratio. c) *semel C.* d) *crocum, myrrham trigonitem, salis Ammoniac. stercus C.* e) *ac* om. *C.* f) *teruntur C.* g) *et in vnctionibus vtil. C.* h) *In huius libri fine monemus* inf. *C.* i) *aut parva aut C.* l) sic *C.* (*praeterissent*) *doceamus* al. m) *videntur proba C.* n) *aliud iterum verumque* edd. Sed elegantius *C.* ex poëta, quod vidit etiam Morgag. *IV*, 52. o) *in passionibus C.* p) *valetudines C.* q) sic *C. praesentes* edd. *recentes* coni. Morgag. *IV*, 53. r) *vi* inf. edd. t) *medendi C.* u) *Inueteratae causae, quae etiam facile curari solent, saepe non possunt C.* [C. XXVIII.] Quae sequuntur, non videntur Vegetii, qui opus suum conclusit modo: sed a studioso vno pluribusue adiecta. a) forte *Hic.* b) vox mihi suspecta, sed qua commodiorem non comminiscor. c) Alia *chlora* traditur in Hippiatr. Ruell. *p.* 114, *b.* cc) int. ceram. Int. Anglus corticem intelligi suspicatur.

d) Aliud

Tetrapharmacum [d], quod facit ad omnia vulnera elympidanda, et velocius curanda. 4
Adipem taurinam, ceram, picem, oleum. Igitur medicamentum, quod fupra
dixi, catuloticum [e] eft. Glicium, quod facit ad omnia vulnera fordida et can- 5
crofa: Amurcam, falem, acetum: his mixtis quantum volueris ad craffitudinem
mellis vteris. Officulare [f] medicamentum, quod facit ad omnia officula, et (dar- 6
fcus [g] quo loco factum fi deiiciendum volueris) Picem liquidam, axungiam vete-
rem, aeruginem bene tritam et admixtam, colas bene coctum, poft decoctionem
fupra fcripta purgat vulnera diligenter. Stypticum, quod facit ad omnia vulnera 7
humecta, et fungos [h] exficcandos. Alumen fciffum, gallas minores, cortices mali
granati, fubcorticem de ipfa arbore. haec omnia trita, puluis ipfius vulneribus ex-
ficcandis valde prodeft. Medicamentum quod facit ad omnia vulnera claudenda: 8
Abfinthium, finopidem, lepidam [i]. haec tria bene commixta faciunt medicamen-
tum ficcum, quod ad omnia vulnera prodeft. Implectoricum [l] medicamentum, 9
quod facit ad omnia caua fupplenda: Pollinem thuris, pollinem herbi [m], lepidam [i].
haec bene trita medicamentum faciunt ad fupplenda vel elympidanda vulnera.
Ad oculorum rupturas et tuniculas feruandas prodeft, fi fel caprinum lacti caprino 10
mifceatur, et fic penna nigra oculi inungantur. Ad oculorum album fiue glauco-
mata fic facies: vini fextarios 4, gari [n] floris fextarium vnum, mellis vncias 4, pa-
riter decoquis et vteris. Ad recentem [o] ocularem [p] percuffum: Croci, myrrhae,
thuris mafculi, gummi, medullae veruecinae, anagallici fucci, mellis, cardami,
binas vncias. Synchrifma. Cerae rufae pondera 2, axungiae pondera 4, opopa- 11
nacis vncias 2, olei veteris pond. 2, galbani vnc. 3, myrrhae pond. 4, Armeniae [q]
pond. 3, olei Cyprini pond. 4, medullae ceruinae pond. 2, hyffopi pond. 2, ftora-
cis pond. 4, olei lentifcini pondera 4. Synchrifma [r] ad alia genera. Galbani 12
pond. 2, opopanacis pond. 1, cerae pond. 4, medullae ceruinae pond. 3, thuris
mafculi pond. 2, piperis albi pondus 1, refinae terebinthinae pond. 3, ftoracis
pond. 1, adipis anferinae pond. femis, euphorbii vncias 6, adipis leoninae, mellis,
caftorei, libras fingulas, olei myrrhae lib. 2, olei lentifcini pond. 2, olei Syriaci
lib. 2, olei veteris lib. 2, olei mellini pondera 2, olei ftoracis pond. 2, opii pond. 3.
Lipparia [s] fic facies. Spumae argenti pondus 1, ceruffae vncias 2, vini fextarios 3, 13
olei pondus 1, et femis. omnia conficies, et fic vteris. Lipparia [s] alio genere fic fa- 14
cies. Spumam argenti, ceruffam, thus mafculum, acetum album, oleum. haec omnia
in vnum conteres, et cum vino melicrato admifces, et fic vteris. Traumaticum fic 15
facies: Chalcitidis pond. 1, mify pond. 1 femis, aeruginis vnciam 1, ftercoris colum-
bini pond 1, adarcis vncias 3 et fcrupulos 3. decoquis vna, et fic vteris. Item alio
genere ad flegmonas [t] tollendas: Sinapis Alexandrini vnc. 6, fici Afrae vnc. 3,
axungiae

d) Aliud Tetrapharmacum docetur Hipp. Ruell. *p.* 116. e) ita aufus fum reponere pro *catalot.* vid. Ind. *catulot.* Caeterum omifi importunam parenthefin, vbi poft *curanda* paullo fuperius inferunt edd. *Valde per hoc medicamentum catalo-ticum.* f) fic repofui pro monftrofo *offoclare.* g) locus corruptus, cui medicinam fruftra circumfpexi. h) ita fcripfi pro *fongos.* i) forte *lepida.* l) videtur legendum, *impletorium*: Certe fauet argumentum. m) hoc eft *erui.* n) *Garioforis* edd. Emendatio noftra modefta, fpero, videbitur. *Flos gari* eft γάῤῥον πρωτεῖον Aeginetae. vel *optimum Columellae* 6, 38, 2. Diofcor. 2, 34. Γάῤῥον νομὰς ἐφιστᾶ. *Aeginetae etiam eft* καθαρτικόν. o) edd. (*recentem*) quod qui intelligit, emendationem noftram reprehendat. p) *oculorum* malim. q) *Armoniae* edd. r) *fynchrifma* om. *S.* s) *Liparas* malim, certe *Liparia.* Diuerfae *Liparae* funt Hippiatr. Ruell. *p.* 116, *b.* t) pro *phlegmonas.* u) *traumat.*

16 axungiae veteris vncias *6*, aceti fcrup. 3. Item Traumaticum [u] alio genere ad
verrucas tollendas: Floris chalcitis vncias 2, nitri vncias 2, lafari [x] vncias 3, aceti
heminam. Item alio genere ad fuffraginofos: Aeruginis, aluminis ana pond. 5,
17 herbae fideritis [y], ferrariae pond. 1, aceti acri [z] fextarium vnum. Ad flegmonas [a]
difcutiendas: Radicis [b], erui, axungiae, aceti acris, linis in linteo, et fic vteris.
18 Cauflicum ad neruos craffos, vel quaecunque in notitia [c] funt: Galbani, opopana-
cis, medullae ceruinae, refinae terebinthinae, Armeniaci, propoleos [d], violae,
thuris pollinis, bina pondera, refinae frixae pondera 5, bituminis pond. 3, picis
durae pond. 5, refinae pituinae pond. 5, cerae pond. 5, olei cerini pond. 3, inco-
19 mii pond. 2, ftoracis pond. 2, vifci pond. 2. Caufticum ad neruorum dolores.
Galbani, ftoracis, violae, propoleos, refinae fingula pond. Colophoniae vncias fex,
refinae terebinthinae pond. *6*, opopanacis pond. 1, thuris pollinis, hyffopi, Arme-
niaci, baccae lauri, fingula pond. picis Brutiae [e] pond 1 et femis, vini Aminei
pond. 1 femis, refinae bituminis pond. 1, haec omnia in vno cacabo coques, in lin-
20 teolo induces calida. Malagmam coctiam [f] fic facies. Cerae albae, galbani vn-
cias fingulas, refinae terebinthinae pond. 2, adipis taurinae pond. 3, hyffopi pond. 2,
bdellii pondus 1 femis, irifillyricae pond. 2, adipis anferinae pond. 1, haec omnia
21 decoquis et vteris. Malagma [g] ad neruorum dolorem. Cerae vnc. *6*, adipis cer-
vinae vnc. 3, galbani, piperis, Armeniaci, refinae terebinthinae vncias ternas, tra-
22 canti vncias 5, fingula contundis, permifces, et vteris. Malagma [g] ad neruos
vexatos. Menthae, galbani, rubricae, ftoracis, violae ana pond. *6*, fimilaginis
pond. 4, haec omnia cum fimilagine et vino decoques in cacabo, et liquida facies,
deinde fimilaginem et vinum in vnum permifcebis, inlinis in linteolo, et alligabis
23 feruentia. Malagma [g] ad tumores fic facies. Cerae vncias *6*, adipis ceruinae vn-
cias 3, galbani vncias 3, violae, piperis albi vncias ternas, Armeniaci vnciam, re-
finae terebinthinae vnc. 3, ftoracis vnc. 3, gentianae vnc. 1, fingula contundis,
24 poftea permifces in vino, et fic vteris. Emplaftrum. Cerae viridis pond. 1 et
femis, olei Cyprini vnc. 9, olei myrrhini [h] vncias 2, adipis anferinae vncias 2, thu-
ris pollinis vnc. 2. haec omnia in cacabum mittis, coquis, et linteolis inlinis.
25 Cerotum ad vlcera. (ftrumenta) pond. 2, cerae rufae pond. x, olei myrrhini [h]
pond. *6*, olei veteris pondera 8, aluminis pond. 9, olei Cyprini pond. decem, cal-
26 cis pond. quinque. Fomentum ad tumores fiue ad duritiam quamlibet fic facies.
euifcum [i] ex vino decoctum conteris cum axungia, et fic vteris. Si minus, her-
27 bam fabinam conteris, et ex rofaceo concoquis, et fic vteris ad fanitatem. Com-
pofitio ad colicos [l]. Afari Pontici, petrofelini, foeniculi vncias fingulas, piperis
nigri vncias 2, marrubii maf. vnc. 1, abrotani vnciam femis, mellis optimi pond. 2,
coques et defpumabis, et haec omnia contundes et cernes, et fic in melle com-
mifcebis, inde figuram facies nucis auellanae, et ex aqua dabis, et aquae congium 1,
in

u) *traumat.* om. *S.* x) an *afari?* Diofc. 1, 9 μίγνυνται καὶ μύροις. y) *fideritis* et *ferraria* funt fynonyma; interponi ergo debebat *id eft*, vel quid fimile. z) nihil muto. vid. Ind. a) pro *phlegmonas.* b) an iungenda *radicis erui?* c) notitia quid fibi hic velit, notitiam equidem non habeo. d) pro *terbentinae*, *Armoniaci*, *propulei.* Quae ita faepe iam emendauimus, vt iam dicere de ea re non fit opus. e) pro *Britiae.* Vid. Morg. *IV*, *64*, cui debetur etiam *Aminei* pro eo, quod editum erat (*inei*) f) Vox hybrida, vt videtur, a *coquo* cum cafu Graeco. g) *Malagma* om. *S.* h) *myrthini* edd. i) *vifcum* puto leg. et reftituit alias hanc vocem Cl. Morgagnus. l) *colices* edd.

m) Haec

in potum. Item diebus quibus eo morbo tenetur, foeniculi ſeminis cum vino
cochlearia tria aut quatuor fricabis in mortario, adiicies vini cibarii ſextarium I,
mittes in ampullam aut cornu, et dabis vt bibat, et cum ſagis bene munies.
Malagma ad neruos claudos, Sepi hircini libram, molybdaenae [m] ſelibram, reſi- 28
nae libram, aeruginis ſelibram. Compoſitio ad genua [n]. Aceti hemina, ſalis pu- 29
ſillum, aeris vſti ſelibram, ſinopidis quod ſatis eſt. Potio [o] hiemalis. Croci, coſti, 30
petroſelini Macedonici, murrhae, thuris maſculi, tracanti [p], cymini Alexandrini,
crocomagmae, piperis vncias ſingulas, vini et olei quod ſufficit (oua) haec omnia
permiſces, et dabis cum ſucco ptiſanae, cui immittis palmas xxv, bulbos xxv,
hyſſopi faſcem, caprinos adipes, catulum [q] breuem viuum mittis, quem cum ma-
defactum videris, tunc omnia exſiccabis, et adiicies olei quod ſufficit, tunc illa
omnia permiſces et potionabis. Potio aeſtiualis. Traganti, croci, abrotani, car- 31
damomi, glaulii, petroſelini Macedonici binas vncias, gingiberis vnc. I. haec
temperas, et cum dare coeperis, mittis quotidie heminas ſingulas ſingulis iumen-
tis. Addes porri ſectiui, porcla [r] ſil Gallici, thus, apium, olei Afri heminam,
temperabis quod ſufficit et vteris [s].

C V R A E B O V M

E X C O R P O R E

G A R G I L I I M A R T I A L I S.

Ad boum morbum. Salem tritum per cornu cum vino in potionem dabis. Bo-
ves morbos [a] ne noceat, dato ſumptas ſalis, terna lauri folia, et totidem porri
ſectiui, et vlpici alii [b] ternas ſpicas, turis grandis grana terna, herbae ſabinae
erbas ternas, rutae cauliculos ternos, ſambuci carbones [c] ternos. Haec omnia ſub 2
dio coeli per triduum ex eadem potionem dato: adiecto ſcilicet vino. Quod ita
partieris, vt aequas potiones per triduum accipiat. Sane is, qui dabit, ſublime
ſtet, et vaſo ligneo infundat in os, deiciat in gutture. Boues [d] ſi aegrotare coe- 3
perint, dato continuo ouum gallinacium, quod crudum integro [e] facito vt deuo-
ret: Poſtero die caput vlpici alii [f]. Bos ſi aegrotat, quotidie ei dato vnam emi-
nam

m) Haec certiſſima emendatio *Cel.* Morgagni *IV*, 64, quam etiam nobis ſubiecit Dioſcorides, qui 5, 100 *plumbaginem* ad hanc rem laudat. n) non ſana videtur vox *genua*. o) Eadem fere potio eſt Hippiatr. Ruell. *p.* 107, *b*. p) *h. e. tragacanthae* vt recte Ruell. ſcilicet in hoc in primis etiam nomine multum ſibi indulſit ſerior aetas. Ceterum *triſaginis et Vettonicae* hic inſ. Ruell. *crocomagmam* omittit, et *mannam* ſubſtituit. q) *catuli lactentis in aqua ferueſacti ius* Ruell. r) Forte *portulacae, ſilis*. s) *Sed haec vide lib.* I. *cap.* 57 add. *F.* et *S.*

Exhibemus haec omnia ita deſcripta, cum vitiis etiam aperte falſis, prout in codice Lugdunenſi leguntur, vt eruditi, quae a nobis tolli non poſſunt, ex antiquae lectionis veſtigiis emendent. Caeterum haec quoque exſtant, ſed aliis verbis, apud Columellam 6, 4. SCHOETTG. Mihi etiam accidit, vt longo opere feſſus, cum viderem, nihil admodum, vt ſperaueram initio, mutuae opis praeſtare poſſe neque Vegetium Gargilio, neque hunc iſti; manum plane abſtinere mallem, quam in tenebris tantis ſine bona ſpe verſari. Igitur pauca tantum annotare placuit, quae mihi poſt recentem Vegetii lectionem in mentem venire facilius quam alias poterant.

a) *morbus*. b) *allii*. c) *turiones*. d) Habes haec apud Columellam 6, 4, 2. e) *integre*, vel *integrum*: deinde *deuorent*. SCHOETTG. f) *allii*.

g) *hemi-*

nam [g] vini, et exercere bene viuere medium. ſi aegrotat, herbam centauream con-
4 trita [h] ex vino infunde per cornum. Bos ſi aegrotat, muriam ſalſamenti optimam,
et malum terrae aquae ſext. aceti ſil. ruta conterito et labris perfricato. Vel radi-
cem herbae perſonaciae [i] conterito et primo die dato vnc. I, Vinique ſext. I, et
5 aquae. Bos ſi aegrotat, iunci radicem decoques et per cornum dabis. Bos [l] ſi
tuſſiet, aut ſi ſuſpirauit, terrae malum, ouum crudum et adipem ſuillum, et vi-
num vetus, adipem tamen prius liquefacito et dato, iuuat; vel marrubium cum
6 vino datur. Si bos collum ſubtorſerit, ebulo contrito perunguitur, ſaepe [m] vel
7 medullam taurina, prius tamen axungiam perfricato. Si in collum nerui labora-
verint, ſumito corticem nouam de ſubero, comburito vt carbones fiant, et terito
ex vino veteri et axungia bene inter ſe commixto et perfricato, ei [n] collo pili ſae-
pius defluunt. Vlmi vernaculi radicem ex vino decoquitur [o] ad tertias, et eum,
cum opus non faciet, ſaepius perunguito, vel adipem vrſinam vel medullam tauri-
8 nam, prius tamen axungia perfricato. Si boui inteſtina dolebunt, ſumito vini
ſext. III, et olei emin. et permixtum per cornum et curat remediabitur. Item
aliud. Salis [p] pugnum et cepae capita X, pariter conterito, et in offae modum
reficito, eam in anum bobis inicito, et fac eum arare continuo folli et ſanus erit.
9 Scabies bobis neues. et erbam ſi ſatrum tundes, et ex eo pecus lauabis. Et ex
aqua, in qua lupini decocti fuerint, nihilominus lauabis. Bobus et caeteris peco-
10 ribus ſcabiem vt diſcutias, intibum ſiluaticum conteris et perunguis. Bos aut aſi-
num ſi eosdem morbos inciderint, ſumito ſcilla aut rumniſa [q] radicem, id eſt, ſpi-
nam albam quam tenerrimam, et in aquam infundito. Ex qua per dies quatuorde-
11 cim bibat. Vnde expurgabuntur et ſanitas conſequitur. Irudinem [r] ſi bos de-
12 vorauerit, cimicem conteres, et ad nares eius admouebis, ſtatim eicies. Bos ſi
non rumigat [s], ſalicis folia aut corticem eius viridiſſimam contundito, et in eo ſext.
vini addito, et olei partem quartam in ſe bene miſceto, et per cornum boui infun-
13 dito. Inteſtinum enim mouit vt pedere non ceſſet enouit ſanabitur. Iumenta
ſi [t] potionabis. Stercus leporinum et cepam ſiccam cum vino conterito, et per
cornu dato. Iumentum ruſcones ſi habebit, alium cum axungia conteris et dabis:
aegri des remedium foeniculi cum cepa conteris et potionabis iumenta ſi crocina-
14 buntur iumenta, marrubium et axungia conteris et in vino dabis. Ad glandulas
iumentorum. Luna XIV. mane, antequam manus laues, iumento omnia impe-
dimenta tollis, et manus [u] ſiniſtra digito medicinali de glandulam apprehendis, et
haec dicis: Senti [x] precante nec lapis lanam feri: Nec lumbicos oculos habet, nec
mula parit. Vtriculum coſſia herpioſum arbor fuit manu humana haec ipſa conciſa
eſt, corbo factus eſt et ſi tuber, ſi panus euala ſubula neceris nec radices agas.
15 Hoc ſemel dices. Si iumentum ſtercus gallinacium comederit, braſſicam agre-
16 ſtem terito cum oleo et aceto, bibat per cornum. Ad abundantiam ſanguinis ge-
neſtam

g) *heminam.* h) *contritam.* i) *perſonatam* vocat Columella 6, 17, 1. SCHOETTG. l) Eadem tractant Columella 6, 10 et Geoponici 17, 21 Sed alia medicamenta praeſcribunt. SCHOETTG. m) *ſepum.* n) *ſi collo pili ſaepius defluunt.* SCHOETTG. o) *decoquito.* SCHOETTG. p) eadem Geopon. 17, 19. SCHOETTG. q) Explicatio adiecta docet legendum eſſe *rhamni,* quae nota eſt ſpinae ſpecies. r) Columella 6, 18, 2. SCHOETTG. s) *ruminat* ex Columella 6, 6, 1. SCHOETTG. t) Lege *ſic.* SCHOETTG. u) *manu ſiniſtra* vel *manus ſiniſtrae.* x) Verſus ſunt ſenarii, ſed de quorum ſenſu iam certi nihil promittere poſſumus. SCHOETTG.

y) *cine-*

neſtam viridem conterito, et eam in vino ſiue in aquam permixtam dato per cor-
num. * Iumentum ſi male habuerit, cineres [y], lixiua, cyatos VIII, olei cyatos VI, 17
conſubige et in [z] ſe et [a] dat. bibat per cornum, et currat ne minus horam aut ſe-
niores [b]. Vt bene valeant. Ypopomaces [c] vnc. I conteris ex vino dabis potionem.
Ad ſcabiem iumentorum. Arabis [d] bituminis p.III, ſulfuris p.II, picis liquidae p.VI, 18
picem, mentam, oleum, mitte in ollam integram, ſine quieſcat. Dein [e] ſuper
infricato, qui et trita erunt, et quae ſoleta, adice. bitumen, ſulfur nigro et ita
infunde, ſed diligenter coques ne ferueat, ſed lene igni vel carbonibus calefacito,
et remobes ab igne, et colas, ac reſolutum prius aceto admiſcebis. Hoc medica-
mento perunguis iumenta alternis diebus plus bis aut quater. Ad pituitas, ani- 19
ſcis [f] vnc. III, benetoris [g] dabis cum vino permixtos cyatos VI ad cornum. Ex
quo medicamento etiam per ſiniſtram narem duas dragmas infundis. Item aliud.
Stercoris ſcrufini [h] puluerem contritum diligenterque cribratum ſtudioſe ſeruabis,
vt ſi quando iumento pituita moleſta erit, ex confecto puluere cum vino veteri,
quantum videtur poſſe ſufficere, per cornum deicias, et ſanabitur ſtatim. Si 20
quod iumentum cuiuslibet generis ſtranguriam patitur, de ſiniſtra manica tunicae
pediculum eximis, eumque in aurem equi ſiniſtram conicies, continuo ſanabis.
Sed cum hoc facies, pediculum omnino non nomines. Si quod iumentum mus [i] 21
coecum morderit, acetum acrum bene cum orbita [l] infundito, et cum ſubigis et
ſic tollis, et inde acu ferrea morſum bene compungito, et ſupra dicta terra con-
fricato. Hoc per triduum facito, et cornu ceruino ſuffumigato. Ad vermes ne- 22
candos ſcyllae ſucum inſtillato et pice liquida tangito. Boues ſi pedes adtriuerint, 23
priusquam in viam mittas, pice liquida cornua perunguito. Famicem [m] ſi boues
habuerint, ſale et aceto diligenter eluito poſa aeris flos contritum commixtum cum
axungia vel alumine ſolo, vel galla cum allumine.

y) *cineris lixiuii* SCHOETTG. z) *miſce.* a) *et dato bibat.* SCHOETTG. b) *aut ſemis. Seniores vt bene valeant.* SCHOETTG. c) *opopanacis.* d) Vid. Pelagon. Geop. 16, 18. Colum. 6, 32. SCHOETTG. e) *Dein ſuper infriato, quae trita erunt, et quae ſolida, adice.* SCHOETTG. f) *aniſi.* g) *bene teris.* SCHOETTG. h) *ſcrofini.* SCHOETTG. i) *mus vel caecilia*, ex Columella 6, 17, 1. SCHOETTG. Vid. ad Veg. 3, 77, 1 no. c l) *cum creta*, ex Colum. 6, 17, 6, et his quae ſequuntur, *et ſupra dicta terra confricato.* SCHOETTG. m) *Tumorem.* SCHOETTG.

AVSONI POPMAE FRISI DE INSTRVMENTO FVNDI LIBER, QVI APPENDIX AD REI RVSTICAE SCRIPTORES LATINOS VETERES.

INDEX CAPITVM.

AVSONI POPMAE DE INSTRVMENTO FVNDI LIBER.

CAPVT I.

INSTRVMENTVM fundi eſt apparatus rerum neceſſariarum, cum ad culturam agri villaeue, tum ad fructuum perceptionem, vel conſeruationem. Nam quod ornatus, aut vſus ſui cauſa paterfamilias habet in fundo, id appellatur inſtructum: veluti ſupellex, bibliotheca, paedagogia, artificia; haec enim omnia non agri, ſed ipſius domini ſunt inſtrumenta, quibus ille lautior in re familiari, et ad vitae cultum ſit inſtructior. Quae autem continentur inſtrumento fundi, partim ſunt animalia, vt homines, pecudes, aues: partim inanima, vt ferramenta, vehicula, dolia: ſine quibus neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum collectio, vel conſeruatio eſſe vlla poteſt. Ac homines quidem ad vſum ruſticum parati, vel liberi,

beri, vel ſerui ſunt ſoluti, aut vincti: et alii praefecti, alii operarii: vtrique vero a diuerſis miniſteriis et operis, diuerſa habent nomina, quibus diſcernuntur.

II. INTER Praefectos primus eſt VILLICVS, agri colendi cauſa conſtitutus in villa: cui contubernalis VILLICA; quae rem familiarem et domeſtica opera curat. *Villae* autem appellatione intelliguntur omnia aedificia extra vrbem, quae non pecora modo armentaque recipere poſſunt, ſed etiam familiam et fructus fundi. Tres enim partes villae conſtituuntur, vna *Vrbana*, ampla et ornata, quae *Praetorium* quoque dicitur, et ipſius domini habitatio eſt: altera *Ruſtica*, laxa et impolita, quae habet familiam villaticam, pecora, ſtabula, praeſepia, omne denique inſtrumentum ruſticum: tertia *Fructuaria*, vbi fructus fundi ac reditus reponuntur, vt foeniſecia arida in tabulato, vindemia in cella, in granario meſſis. PROCVRATOR eſt ſocius villici, et in omnibus rebus adminiſter; Graeco vocabulo dicitur *Epiſtata*. Cato 57, *Villico, Villicae, epiſtatae, opilioni.* ACTOR in familia ruſtica acceptorum expenſorumque actum adminiſtrat, cibaria familiae diſtribuit. DISPENSATOR rationes villaticas diſpenſat, pecuniam fenerat, locat, mercedes praeſtat. Plinius Epiſt. 3, *Sub eodem procuratore, et paene iiſdem actoribus habere.* Quintil. declamat. 345, *Quod per diſpenſatores feneratis, quod familiam per procuratores continetis.* ATRIENSIS villae et ſupellectilis ruſticae munditias curat, videtque vt ferramenta deterſa nitidentur, atque rubigine liberentur, ceteraque ſi refectionem deſiderant, fabris concinnanda tradantur. MONITOR eſt qui tenet nomina operariorum, totius ac familiae, et vnumquemque nominatim ſui muneris et operae admonet: ſicut qui in ſcena adeſt hiſtrionibus, et geſtus verbaque ſuggerit, dicitur etiam *Monitor* auctore Feſto. Columella lib. I, *Et in turba et ſub Monitore vinitor opus facere debet*. ibidem: *Ne praeeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet.* Vlpian. tit. De inſt. et inſtrum. leg. *Villici et monitores.* CELLARIVS cibum et potionem praebet familiae, et rationes cellae ne turbent, videt. ideo, more veteri, cellam penumque omnem ſigno herili obſignabat. Plaut. captiu. *Obſignate cellas, referte annulum ad me.* Perſa: *Allium ſeruo obſignant cum ſale.* Vocabulo Plautino *Promus et Condus* appellatur. Pſeudolo: *Promus et Condus fuit, procurator peni.* CVSTOS torcularium ſeruabat, ne quid incuria aut furto deperiret; et erat homo liber: contra qui dolia curabat, ſeruus. in lapide priſco. A TERENTIVS. M. L. CHRYSOGONVS SER. DOLEARIS. FORNACARIVS accendendi fornacis curam gerit, ignemque cuſtodit, ne euagetur: qui ab Iuriſconſultis tit. ad legem Aquil. *Fornicarius*, et tit. de inſtr. et inſtrum. leg. *Fornicator* appellatur: nimirum propter affinitatem et commutationem literarum A et I, quam multis exemplis oſtendi lib. I. De vſu antiquae locutionis. ERGASTVLARIVS erat cuſtos et praefectus ergaſtuli, in quo vincti et compediti ſerui concludebantur, cum ceſſaſſent ab opere, ne noctu aufugerent. Erat enim *ergaſtulum* in villa tanquam priuatus carcer, Iuuenalis, Sat. 14, *Quem mire afficiunt inſcripta ergaſtula carcer Ruſticus.* et Sat. 8, *Nempe in Lucanos, aut Tuſca ergaſtula mittar.* Hinc Apuleius lib. 9 Metamorph. vocat *Tullianum: Eos retrorſum abducunt pagani, ſtatimque vinctos in Tullianum compingunt.* OSTIARIVS ſiue IANITOR *foribus tutelam gerit,* vt ait Plautus, et introitus exituſque obſeruat: ob quod olim in cella ſua prope ianuam catena vinctus cubabat, non ruri modo, ſed etiam in vrbe. Petronius Satyrico: *Non longe ab oſtiarii cella.* Columella lib. I, *An putem fortunatius*

natius a catenato repulsum iri ianitore. Ouidius Fastor. 1, *Ianitor immitis dura religate catena.*

III. OPERARII rustici pro modo et natura agrorum diuersas operas praestant, vel colendis aruis, vineis et hortis, vel pascendis pecoribus, vel salictis aut saltibus instituendis atque tuendis. In quibus singulis Columella requirit singularem animi ac corporis habitum, vt in aratore proceritatem, in vineatore latitudinem, in bubulco vocis vastitatem pariter et corporis, in pastore sedulitatem ac frugalitatem. Ex horum numero est POLITOR qui agrum cultura expolit, dummodo id facit fide domini. Non enim tenetur instrumento fundi (quod idem de aliis omnibus intelligendum) si pecuniariam mercedem, aut certam fructuum partem capit, pro ratione operae et artis, vel conditione soli: vt olim in agro Casinate et Venafro, loco bono, si politor tantum demessuisset fruges, et eae vna cum spicis in corbem corruerentur, accipiebat partem octauam, at si etiam impendisset triturae et ventilationis laborem, et purgatum frumentum modio diuideretur, ferebat partem quintam, auctore Catone, 136 Vlpianus tit. Pro socio: *Cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quaerendis fructibus.* ARATOR terram aratro sulcat et proscindit, IVGARIVS in aratione iuga ducit et regit. Columella 1, *Iugario ad circumeundum laxa ministeria praebeat.* MEDIASTINVS est quasi in medio actu agricolationis, et post aratorem reliquas partes tractat. Habent enim opera rustica commune quoddam vinculum, quo inter se alia aliis stato ordine succedunt, vt terra primum variis modis illecta et praeparata ad sementim proscinditur aratris: deinde illius gremio mollito et subacto semen inspergitur, quod mox constrata humo altius obcaecatur: tum vbi herbescens ex eo viriditas se ostendit, spinae noxiae succrescentes leuiter euelluntur rastris, sarculis, runcinis: post fruges iam adultae desecantur, quae calore solis adsiccatae bacillis, furcillisue in area triturantur et excutiuntur: ad extremum grana ventilabro per longum spatium in ventum proiiciuntur, atque ita purgantur. Quae opera qui efficiunt, singuli sua priuaque habent nomina, vt SATOR, OCCATOR, SARRITOR, RASTRARIVS, RVNCATOR, MESSOR, TRITVRATOR, VENTILATOR, et vno simul omnes vocabulo Mediastini appellantur: sicut in familia vrbana *Mediastini* sunt serui medii inter actores et compeditos, id est, inter summos et infimos: Lucilius lib. 17 Sat. *Villicum Aristocratem, mediastinum atque bubulcum.* Columella 1, *Mediastinus qualiscunque status potest esse, dummodo perpetiendo labori sit idoneus.* VINITOR colit vineam: cui adiungitur PVTATOR, FRONDATOR: ille vites aut arbores amputat et purgat: hic arbores defrondat, vt e frondibus faciat manipulos ad pastum pecoris per hiemem; vel vitium folia decerpit, quo vua solis calori exposita commodius maturescat. Vtriusque insigne olim erat falx. Ouidius Metamorph. 14, *Falce data frondator erat, vitisque putator.* PASTINATOR terram vinealem fodit et praeparat. VINDEMIATOR colligit vindemiam et Graece τρυγητὴς dicitur. OLEARIVS loco et ordine socius ac aequalis est Vinitori: quia apud veteres fuit gemina et iuncta cura vineae et olivueti. Huic operam praebet LEGVLEIVS, qui oleam caducam et verberando decussam nuda manu legit: STRICTOR digitabulis pressam decerpit ab arbore: FACTOR oleam facit exprimitque, vt *Factus* est quod vno tempore conficitur; et *Hostus*, quod ex vno facto reficitur, quasi haustus, vt *Horio* pro haurio veteres dixerunt et *dehorito* pro dehaurito Cato 67, idem 6, *Hostus nequam*

quam erit, id eſt, inutilis et nullae rei. CAPVLATOR oleum expreſſum *capulis* deplet, et e *cortina* in *labra* aut *dolia* transfundit. *Deplere* enim eſt hauſtu minus facere vt ait Statius Achilleid. I, *Fontes depleuimus hauſtu.* HORTVLANVS et OLITOR curat fructus hortenſes, et vendit impoſitos aſino vel caballo, vt olim fieri ſolebat. Horatius Epiſt. I, *Olitoris aget mercede caballum.* Paſtioni pecoris praeeſt MAGISTER PECORIS idem PASTOR, qui pecus paſcit, regit et curat, vt *Magiſter camelorum* Victori, *ſarcinalium principis iumentorum magiſter*, Ammiano lib. 15. ARMENTARIVS ſiue IVMENTARIVS et ARMENTI CVSTOS Ouidio II Metamorph. cui qui praefectus eſt, dicitur SVPERIVMENTARIVS. Suetonius in Claudio: *Barbarum et olim ſuperiumentarium.* Sed a pecoris genere cui praeſunt armentarii, habent diuerſa nomina, vt *Equiſo*, *Aſinarius*, *Mulio*, *Bubulcus*, *Subulcus*, *Opilio*, *Caprarius*, *Porculator*, qui obſeruat porcellos lactentes. AVIARIVS eſt, qui aues villaticas paſcit et curat, FARTOR qui ſaginat. Horat. 2 Sat. 3, *Cum ſcurris fartor.* Antiqua inſcriptio, AVIVM FARTOR. GALLINARIVS, curator gallinarum, DELIACVS, ſaginator. Varro de re ruſt. I, *Qua gallinarius curator earum ire poſſit.* ibid. *Vt maxime factitauerunt Deliaci.* Cicero Academic. 2, *Accepimus Deli fuiſſe complures ſaluis rebus illis, qui gallinas alere permultas quaeſtus cauſa ſolerent.* Plinius 10, *Gallinas ſaginare Deliaci coepere*: SALICTARIVS eſt, qui ſalictum curat, et ex eo materiam ſalignam parat, vel texendis corbibus, caniſtris, et ciſtellis, vel viti pedandae, iugandaeque. Sunt enim *ſalicum* duo genera; aliae *viminales*, ſupellectili villaticae texendae, aliae *perticales*, vineis iugandis vel ſoboli plantandae, vel denique ſaepimentis vſum praebent. Vnde Cato in aeſtimatione praediorum tertium locum tribuit ſalicto, praeponitque oliuetis, agris frumentariis et pratis. SALTVARIVS vocatur cuſtos ſaltuum: ſiue fructuum conſeruandorum gratia paratus ſit, ſiue finium tutandorum cauſa, vt ille Tyrrhus Virgilianus, *cui late cuſtodia credita campi.* Nam omnino Saltuarii continentur inſtrumento, ſi fundus ſaltus paſtionesque habeat: ſicut etiam accedunt inſtrumento ſi villa cultior eſt SCOPARII, et ſi viridaria habeat TOPIARII, qui hedera deambulationes geſtationesue conueſtiunt, et formas varias ex plantis, arboribus, fruticibus compoſitis et plicatis reddunt: ſi in agro venationes ſunt, VENATORES; ſi ab aucupio reditus percipiatur, AVCVPES; ſi ex melle, MELLARII, qui ſunt curatores apium et mellis, vt ait Varro 2. Denique eſt in inſtrumento fundi FOSSOR, qui compeditus erat, et minimae dignationis. Vnde pro inerti et ſtupido dixit Perſius 5, *ne cum ſis cetera foſſor.* Iuuenalis 2, *Squallidus in magna faſtidit compede foſſor.* MESSOR, FOENISEX, vel *Foeniſeca*: illius inſigne, more veteri, erat corbis, huius corona e foeno. Cicero pro Seſtio: *Meſſoria ſe corbe contexit.* Ouidius Metamorph. 13, *O quoties habitu duri meſſoris ariſtas Corbe tulit, verique fuit meſſoris imago.* Idem 14, *Tempora ſaepe gerens foeno religata recenti, Deſectum poterat gramen verſare videri.* Propertius 4, *Arma tuli quondam, et memini, laudabar in illis, Corbis at impoſito pondere meſſor eram.* Ibidem: *Da falcem, et torto frontem mihi comprime foeno, Iurabis noſtra gramina ſecta manu.* GERMINISECA, qui in hortis et vineis germina falculis praecidit. Varro L.L. 4. *Falculas has phancillas germiniſecae vocant*: Sed *Piſtor*, *Molitor*, *Coquus*, *Faber*, *Tonſor*, *Fullo*, *Textor*, et alii opifices, ſi qui in fundo ſunt, continentur inſtrumento, non vt fundi inſtrumenta, ſed inſtrumenti, nempe familiae ruſticae, cuius cauſa parata ſunt, vt infra dicemus.

IV. SEQVN-

IV. SEQVVNTVR reliqua duo genera instrumenti animalis *Pecudes* et *Volucres*, quae fundi culturae inseruiunt. Non enim si quae habentur vt dominum lautiorem reddant, instrumento fundi annumerari debent: sed hae modo sine quibus recte exerceri nequit possessio. Itaque si dominus parauit greges venalium, vt ex iis fructus caperet, hi non sunt in instrumento, nihilo magis, quam si induxit plures in fundum textores, fabros, aut alios artifices rei quaerendae. *Pecudes* autem promiscue appellantur omnia animalia quae parent hominis imperio et pabulo pascuntur: et sunt aliae maiores, vt bos, asinus, mulus, equus, aliae minores, vt ouis, capra, sus: quae familiae victum, vestitum ministrant. Maiores pecudes communi nomine dicuntur ARMENTA ab arando, vel ab armis, id est, scapulis maioribus vt Seruius putat; et IVMENTA a iungendo siue a iuuando, quod necessarium rusticum laborem vel subuectando, vel arando iuuent: etsi iurisconsulti haec distinguant subtili quadam differentia, quam tamen alii auctores non obseruant, vt notaui lib. I de differentiis verborum. Ex his veteres praecipuum vsum et honorem tribuerunt boui, socio laboris rustici, et tanquam colono; ob quod Hesiodus ex viro et vxore aut boue domum constare dixit. Cognominatur autem BOS IVGATORIVS qui iugo submittitur, contra INIVGIS qui sub iugo non fuit, vt Festus tradit. ALTILIS ad publica sacrificia saginatus, apud Varronem lib. 2 vt *gallina altilis* apud Martialem 13. STERILIS qui est exsectus. Tibullus 3, *Dum subigunt steriles arua secunda boues.* LACTARIA bos foemina, vacca, quae lac praebet. FORDA et HORDA, vacca quae praegnans est; vnde *Fordicalia* seu *Hordicalia* festa dicta, quod tum hordae boues immolarentur. Ouidius Fastor. 6, *Forda ferens bos est, fecundaque dicta ferendo. Hinc etiam fetus nomen habere putant* PARTA vacca foeta, ἡ τοκάς: contra EXPARTA quae parere desiit, effoeta. Glossae, *Exparta, partu vacua.* Varro de re rust. 2, *Aetate potius ad fructus ferendos integrae, quam expartae.* Columella 7, *Exparta nutrici consociata minus laboret in educatione foetus sui.* Item a diuersa cornuum forma bos LAEVVS, cuius cornua terram spectant; LICINVS, cuius cornua sursum versus reflexa sunt; CAMVRVS, qui conuersa introrsus cornua habet; contra PATVLVS, cui cornua diuersa sunt et late patent: ob quod plaustris et aratris aptus est, Graecis dicitur πάτηλος et πατάλις: qua forma Plautus Truculento, *Vt ego me ruri hamaxari mauelim patulem bouem.* *Equus* variis rebus et vsibus destinatur, vt vecturae, agriculturae et admissurae. Hinc VECTARIVS, qui vehit, vel aptus est ad vehendum. Varro lib. 2, *Qui vectarios facere vult.* IVGALIS, qui curru iunctus intra iugum siue temonem decurrit, Graecis ζύγιος dictus, ὁ ὑπὸ τῷ ζυγῷ ἵππος: contra FVNALIS qui extra iugum decurrit, siue ante, siue ad latera adiunctus sit: inde appellatus, quod fune siue loro aut catena exterius vagatur, vt in quadriga duo iugales, duo funales dexter et sinisterior. Graecis vocatur παρῴρειος vel σειραῖος. Sophocles Electra, δεξιόν τ' ἀνεὶς Σειραῖον ἵππον εἶργε τὸν προσκείμενον, *dextro funario laxans habenas attrahebat infirmum.* Suetonius Tiberio, *sinisteriore funali equo.* Statius Thebaidos 6, *funalemque Thoam.* Ausonius Epicedio Phosphori: *Pegasus hinc dexter currat tibi, laeuus Arion Funis eat, quartum det tibi Castor equum.* ADMISSARIVS qui admittitur ad coitum, quasi maritus equarum, quod periphrasi poëtica decenter expressit Virgilius Georgicor. 3, *Quem legere ducem, et pecoris dixere magistrum.* SAGMARIVS idem qui *Clitellarius* et

Dossua-

Doſſuarius et *Sarcinalis* apud Lampridium in vita Heliogabali. Nomen habet a *ſagmate* quod ſtratum ſignificat quo ſarcinae aptantur. Iſidorus *ſagma*, *quod corrupte vulgo Selma dicitur*, *ſtratum ſagorum vocatur.* Vnde Caballus Sagmarius. ASINVS alius eſt PLOSTRARIVS, qui plauſtra trahit, alius DOSSVARIVS, vt nominat Varro lib 2 qui onus dorſo fert, alius CLITELLARIVS qui et ORNATVS dicitur Catoni, ab impoſitis *clitellis*, id eſt, ſellis doſſuariis. Apuleius Metamorph. 10 de ſe aſino; *Sarcinis propriis onuſtum et prorſus exornatum armatumque producunt in vrbem.* Alius MOLARIVS, qui molas frumentarias verſat, Cato 10 et 11, idem dicitur ab Africano tit. de legatis 3 et Vlpiano tit. de inſtr. et inſtrum. leg. MACHINARIVS eo, quod catillum ſiue machinam infixam molae frumentariae trahit et voluit. Nam aſini ſolebant agitare *molas verſatiles*, quas Cato vocat *aſinarias*, ſicut ſerui *truſatiles* et *piſtrinarias:* ex quo Catullus ait, *Et non piſtrino traditur atque aſino*, id eſt, datur ad molas truſatiles et verſatiles. Quanquam nonnulli aſinum machinarium in libris Iuriſconſultorum accipiunt eum, qui tympanum rotamue qua aqua de flumine aut puteo tollitur, verſat: quibus non conſentio.

V. POST maiores pecudes ouilli generis prima ratio eſt, ſi vtilitatis magnitudo ſpectetur. Nam ſimul, et corporibus noſtris veſtitum praebet, et caſei lactisque abundantiam, et carnis lautiſſimae dapes ſubminiſtrat. Quod Virgilius ſcite expreſſit *inque tuendos Natum homines*, *pleno quae fertis in vbere nectar*, *Mollia quae nobis veſtras velamina lanas Praebetis*, *vitaque magis quam morte iuuatis.* Oues autem varie cognominantur; AGNAE, quae nondum dentes ediderunt: BIDENTES, quaſi *Biennes*, interpoſita D littera, id eſt, duorum annorum, vt tradit Gellius; aut a dentibus duobus eminentioribus, quibus ad ſacrificia cenſebantur aptae: etiamſi illos non ſola ouis bima, ſed et alia pecus habet, cum ad bimatum adſcendit, teſte Hygino. Gloſſarium. Bidentes διόδοντα πρόβατα. AMBIDENTES, quae ſuperioribus et inferioribus ſunt dentibus. ADASIAE, vetulae recentes a partu. Iſidorus in Gloſſis, *Adaſia ouis maior natu.* APICAE quae non amplo corpore ſunt, nec multam lanam habent circa collum ac ventrem. Nam ἄπεικος eſt glaber. MINAE ventre glabro ſunt. Varro 2 et Plautus Truculento, *Perperas minas oues.* DELICVLAE vel aetate vel morbo delinquunt et deficiunt, vt *armenta delicula*, Cato II. REICVLAE ob vitium aliquod reiiciuntur et alienantur, vt minae, perperae: INCIENTES ſunt vicinae partui: PVSTVLOSAE corripiuntur ſacro igne, quem *Puſulam* vocant paſtores, eo quod pus contineat et puſtulas cuti imprimat. PASCALES paſſim in nemoribus et montibus paſcuntur, eaedem HIRTAE et SOLOCES, quod lana craſſa et ſqualida, quae Solox dicitur, contectae ſint. Lucilius: *Paſcali pecore ac montano*, *hirto atque ſoloce.* Quibus opponuntur PELLITAE quae propter lanae bonitatem pellibus integuntur, ne lana inquinetur, et in tenerrimis paſcuis aluntur, vt ſunt Tarentinae et Atticae. Horat. Carmin. 2, *Dulce pellitis ouibus Galeſi flumen.* PECVLIARES vel PECVLATORIAE quae ſeruis aut filiis familias ſunt in peculio; ſicut *Peculiares ſerui* et *ancillae* quae adoleſcentulos aut puellas ſectabantur et curabant, proprio ſibi miniſterio. Plaut. Aſinaria: *Etiam opilio qui paſcit*, *mater*, *alienas oues*, *Aliquam habet peculiarem*, *qui ſpem ſoletur ſuam.* Captiuis: *Paruolum peculiarem paruolo puero dedit.* Perſa: *Sophoclidiſca haec peculiaris eſt eius*, *quo ego miſſus ſum.* Praeterea agni dicuntur CORDI, ſerotini, vt qui poſt x Cal. Au-

gusti nascuntur, vel qui post tempus gignuntur, ac remanserunt in voluis siue membranis inuoluti, quae Graeci vocant χορίον, auctore Varrone, sicut *Cordum foenum* autumnale, quod autumno secatur, et *corda frumenta*, quae sero maturescunt: *olus cordum* apud Columellam. DEPVLSI qui a materno lacte depelluntur, Virgilius, *depulsos matribus hoedos*. SVBRVMI lactantes. Nam *Rumis* siue *Rumia* est mamma. Varro de liberis educandis: *Ruminae propter rumam, id est, prisco vocabulo mammam: a quo subrumi etiam nunc dicuntur agni.* MVSTEI recens ablectati et in pascua ducti, Cato in oratione *de agna mustea pascenda*. *Sus* culinae rusticae vberrimos apparatus praebet, et ganeae exquisitam materiam, quam Censoriae leges saepe coërcuerunt, interdixeruntque coenis abdomina, vuluas, et alia gulae irritamenta. Nam sapidissima omnium pecudum aestimatur vulgo suilla caro, vt ait Plautus in Milite, *Occisam saepe sapere plus multo suem cum manducatur.* Haec vbi peperit FETA dicitur: vbi omnem fetum ad vtrumque latus circum se habet CONFETA, qualis ad sacrificium adhibebatur, teste Festo. Quae semel tantum peperit, PORCETRA: quae saepius SCROFA. Verres castrati mutant nomen, atque dicuntur MAIALES. Porci a mamma depulsi *Lactentium* nomine omisso DELICI appellantur. A partu decimo die puri et integerrimi dicebantur SACRI siue vt antiqui loquebantur SACRES, quod tum primum idonei ad sacrificia, quae Laribus agno et porco fiebant ab iis qui insani fuerant, aut piaculum aliquod admiserant, aut liberorum prole familiam auxerant, vt ex Plauti Menaechmis et Rudente constat; iidem MYSTICI Tibullo dicti I, 10 *Hostiaque e plena mystica porcus hara.* NEFRENDES, quod nondum fabam frendere, hoc est, frangere possunt. Terentius Scaurus de orthographia: *Ne pro non positum est, apud antiquos, vt* Nefrendes porci, *qui fabam frendere non possunt.* SERARII qui sero pasti sunt: Cato 151. COLLVVIARIS qui omnigeno potu nutritur, cibo permixto.

VI. *Canis* etsi pecudum numero non est, vt recte censent iurisconsulti, quoniam pabulo non pascitur, tamen instrumento continetur. Nam et nocturnas vigilias agit, pro tutela domus ac villae, et custos est pecoris, quod eo comite defenditur, maxime Ouillum et Caprinum: cui inermi generi lupi insidiantur nisi Canis opponatur defensor. Itaque alius dicitur DOMESTICVS siue VILLATICVS, alius PASTORALIS et PECVARIVS, alius VENATICVS. *Domesticus* intra villam et aedificium excubat, vel libere circumiens, vel catena per diem vinctus et noctibus solutus. Vnde dicitur *catenarius*, qui etiam in vrbe domus custos ad ianuam accubabat. Seneca de ira 3, *Irasceris ergo catenario cani? et hic cum multum latrauit, obiecto cibo mansuescit.* *Pecuarius* pastorem apud gregem comitatur: in quo maxime requiritur fortitudo et acritas, vt lupum aliasue feras repellere, aut raptores persequi et praedam eripere possit. Tales olim laudatissimi fuerunt MOLOSSICI siue EPIROTICI. Virgilius Georgic. 3, *acremue Molossum Pasce sero pingui.* et ALBANI magnitudine ac robore praestantissimi, vt qui paruas feras contemnentes, leones et elephantos prosternerent. Venaticus indagine vel cursu et labore feras prosequitur. Est enim alius *Vestigator* qui praecipua sagacitate ferae latebras et vestigia scrutatur ac prodit; de quo Ennius Annal. 10, *Veluti si quando vinclis venatica Venox Apta silet: si forte feram ex nare sagaci Sensit, voce sua nictatque vlulatque ibi acute.* Alius *Emissarius* ac *Vertagus* siue *Vertrahus* dictus, ex eo quod feram trahat ad dominum. Martialis Epigram. 14, *Non sibi sed domino venatur*

venatur vertagus acer, Intactum leporem qui tibi dente refert. Gratius: *Et pictam macula vertraham delige falsa.* Eius generis celebrantur ob velocitatem LACONICI siue SPARTANI, vnde Virgil. Georgic. 3, *veloces Spartae catulos.* Horatius Epodo, *Nam qualis aut Molossus aut fuluus Laco Amica vis pastoribus.* Ammianus 29, *Ad obseruandam venatitiam praedam Spartanum canem retinere dispositus.*

VII. *Aues* instrumento fundi contineri volunt iurisconsulti, si reditus et fructus ex iis percipiantur, vt si intra septa villae sint cortes, auiaria, et aquatilium receptacula, quae venditorum animalium pretio vberrimum quaestum praebent, et mensam pretiosis inemtisque dapibus exornant, denique fimo vineas et arua laetificant. Quod si fundus non est ita instructus, vt septa et stabula auium habeat, sed vnius generis aues quasdam, puta gallinas vel anates; hae nihilominus instrumento continentur: quoniam earum cura colono maxime necessaria est, propter quotidianum prouentum, et saginam lautissimam, quam suppeditant. Auium vero villaticarum aliae terra modo sunt contentae, vt gallinae, columbae, pauones, turdi, turtures, phasiani; aliae etiam aquam requirunt, vt anseres, querquedulae, anates, cygni. *Gallinae* sunt trium generum, *Villaticae*, *rusticae* et *peregrinae.* *Villaticae* rure nascuntur in villis; quae si adhuc effetae non sunt et pullos edunt appellantur PVLLITRAE, quibus contrariae VETVLAE aut *Veteranae.* Varro de re rustic. 2, *Potius vetulis quam pullitris.* Quae sunt humiles et curtis pedibus PVMILIONES, sicut *Pumilios* homines breui et humili corpore, paulum supra terram extantes Suetonius Augusto vocat, *Pumiliones* Gellius 19, *Pumilos* Papinius Siluar. 1, *Hic audax subit ordo pumilorum.* *Rusticae* pullos et oua edunt in siluis, neque sunt mansuetae, sed ab aucupe capiuntur et ad cibos delicatos parantur. *Peregrinae* propter amplitudinem et speciem corporum nobiles ipsae, patrias quoque suas nobilitarunt, a quibus complura et diuersa nomina habuerunt, vt *Africanae* siue *Numidicae*, *Chalcidicae*, *Medicae*, *Rhodiae*, *Tanagricae* a Tanagra vrbe Atticae. Ex his *Medicae* erant similes facie gallinis vulgaribus, corpore maiore, pedibus oblongis, quales nos *Longobardicas* vocamus. *Africanae* grandes, variae, gibberae, rutilam comam et cristam in capite gerebant; quas vtrasque caeruleas habebant *Meleagrides*, vt testatur Columella. Itaque falluntur qui putant *Meleagridas* vel *Africanas* esse nostras gallinas Indicas et *Turcicas*, vt vulgo appellantur, quas scimus non habere cristas, sed palearia tantum. De reliquis auium generibus videndi rerum rusticarum scriptores.

VIII. RESTAT alterum genus instrumenti rustici, inanimum et mutum, quo comprehenduntur ea, quae fructus quaerendi, colligendi, conseruandi gratia parata sunt. Quaerendi velut frumentum, quod serendi causa sepositum est, et vasa quae culturae seruiunt, vt escaria et potoria ad ministerium operariorum in messe et vindemia. QVALA SATORIA in quibus semina feruntur ad sementim. TRIMODIAE SATORIAE e quibus iaciuntur. VRCEI AQVALES siue AQVARII, quibus aqua fertur ad irrigationem arborum et vitium. Quae genera vasorum intelligit Vlpian. tit. de instr. et instrum. leg. 8 vbi inter instrumenta fructus quaerendi refert *vasa quae vtilia culturae sunt.* Item ferramenta, pedamenta, pali, ridicae, falces putatoriae, crates. Ferramenta sunt necessaria ad culturam aruorum, hortorum et vinearum, vt ARATRVM terrae proscindendae ad sementim; cuius partes *Stiua*, *Buris*, *Culter*, *Vomer*, *Temo*, *Ralla*, quae est stimulus ferratus quo vomer detergetur et terra inhaerente liberatur: sic

dicta a radendo. Plinius 18, 19, *Purget vomerem subinde stimulus cuspidatus Ralla.* RVNCINA, SARCVLVM purgandis hortis, segetibus et vineis. *Runcare* enim et *Auerruncare* est ex agro noxias herbas euellere, *Sarrire* leuiter purgare sata. IRPEX compago e pluribus dentibus ferratis quam iumenta trahunt, vt eruant quae in terra serpunt. Cato vocat *Vrpicem*, Graeci ὀξίνην. Hesychius ὀξίναι ἐργαλεῖόν τι γεωργικὸν σιδηρᾶς γόμφους ἔχον ἑλκόμενον ὑπὸ βοῶν. RASTRVM lignum itidem dentatum confringendis glaebis et terrae in aratione exaequandae, a quo ὑποκοριστικῶς RASTELLVM, quo stipulae raduntur, et foenisicii cumulo adduntur. RVTRVM ligneum in ima parte patens et cauum, quo terra arenaue corruitur in cumulum, aut calx vel lutum subigitur, aut fruges coniiciuntur in modium: Graeci vocant κρωπίον. Eius diminutiuum *Rutellum* vsurpat Lucilius Satyra 9, *Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum Vnum adfert:* vbi nonnulli perperam censent esse instrumentum hostorium ad aequandam mensuram, quod Graece ῥόχανον. RVTABRI noxia eruunt e terra, vt auctor est Varro L. L. 4. CAPREOLVS ferramentum bicorne ad terram comminuendam, in plantatione herbarum hortensium. LIGO, BIDENS instrumenta ferrea fossoria. MARRA itidem ferrea, exscindendis herbis inutilibus comparata, vt sarculum, runcina. Iuuenalis: *ne marrae et sarcula desint* Columella 10, *Contundat marrae, vel fracti dente ligonis.* Plinius 23, Verno seri debet, liberarique ceteris herbis, ad trimatum marris a solo radi. PALAE ferreae, planae, quibus terra foditur et fossa vel egeritur, vel aggeritur, vt BIPALIVM pala duplo latius; vnde ei nomen. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas* sibi ait. Columella 10, *Tum mihi ferrato versetur robore palae Talis humus.* PASTINVM vineaticum instrumentum bifurcum, quo semina in scrobes demissa panguntur. PEDAMENTA, PALAE, RIDICAE sunt sustentacula vitium, quae Plinius optima commemorat e salice, robore, olea, arundine, iunipero, cupresso, sambuco, castanea. CRATES et SIRPEAE sunt vehicula e viminibus contexta, quibus stercus euehitur. Vnde *Crates* et *Sirpeae stercorariae* apud Catonem. Varro L. L. 4, *Sirpea quae virgis sirpatur, id est colligando implicatur, in quo stercus aliudue quid euehitur.* Virgil. Georg. 1, *Vimineasque trahit crates*, quod Seruius male exponit, *ad agrorum scilicet exaequationem, quam rustici Irpicem vocant.* Nam poëta intelligit agrorum stercorationem, ad quam adhibentur Crates, multum diuersae ab Irpice de quo ante dixi. *Falcis putatoriae* multiplex vsus est, et species diuersa, vt ARBORARIA, SILVATICA, VINEATICA siue VINITORIA, putandis arboribus, siluis, vineis. LVMARIA resecandis lumis, id est, herbis spinosis in agris. RVSTARIA rubis sentibusque, qui per agros serpunt. Nam *rustus* est rubus auctore Festo. SIRPICVLA amputandis ligamentis, quibus sirpantur et adligantur fasces, incisi fustes. STRAMENTARIAE desecandis stramentis exstantibus in segete post messem.

IX. COLLIGENDI fructus causa parata instrumenta sunt varii generis: nonnulla seruiunt messi, quaedam foenisiciae, alia vindemiae, oleitati, lacticinio, florilegio. Messis instrumentis seges matura demetitur, deinde exsiccata in horreis conditur, tum excutitur atque purgatur. Cui rei parantur FALCES MESSORIAE siue ADOREAE, id est, frumentariae, Trahae, Tribula, Vanni, Furcillae, Corbes. Falcium variae formae pro locorum regionumque varietate, repe-

reperiuntur. LVNATAE quibus fruges robuſtioris culmi, vt triticum et ſiliginem demetunt, dextra ſecantes ſtipulam ſecundum terram, ſiniſtra autem vnco praelongo conuoluentes et in faſces cogentes reſecata. *Sicilas* hodieque vocant, [Germ. *Sicheln*] a priſco verbo ſicilire, id eſt, ſecare; vnde Sicilimentum pro foeno ſecto apud Catonem. Gloſſae *Sicila* σμίλα χαρτοτόμος. VERRICVLATAE ſunt maiuſculae longo manubrio, perinde vt falces foenariae. His in modum verriculi adfixis ligneis quaſi cratibus vtraque manu ſegetem praecidunt, ſtratamque longo ordine in faſces alligandam relinquunt. ROSTRATAE, DENTICVLATAE nominantur ex eo, quod roſtrum, dentes habent: ſicut TRIBVLATAE quae tribulum, quibus ſolebant filicem abſcindere, vt tradit Palladius. TRAHA, TRIBVLVM, FLAGELLA, FVRCILLAE vſurpantur ad excutienda e ſpicis in aream grana, etſi forma et vſu multum diſtent. Nam *Traha* eſt aſſerum compago dentata cum orbiculis, quae bubus per aream trahitur ad frumenta excutienda. *Tribulum* ſiue *Tribula* eſt tabula ferro vel lapide aſperata, quam trahunt iumenta iuncta, inſidente auriga, vel grandi pondere addito. *Triblas* vocat Cato 135, *Ploſtrum Poenicum* Varro. Virgil. Georg. 1, *Tribulaque trahaeque et iniquo pondere raſtri.* *Flagella* ſunt bacilli loreis vinculis penduli e fuſte, quem trituratores manibus tenentes, tundentéſque ſpicas flagellis excutiunt grana. *Furcillae* ſunt ferreae dentatae quibus frumenta mouentur, et vbi fuerint excuſſa ſtramenta extra aream eiiciuntur. Vnde *furca* ſiue *furcilla expellere* prouerbii ſpecie dicitur, pro eo quod eſt vi eiicere. Cicero ad Atticum 16, *ſed quoniam furcilla extrudimur.* Catullus: *Muſae furcillis praecipitem eiiciunt.* Horatius: *Naturam expellas furca, tamen vſque recurrit.* MERGAE ſunt furcae ferreae, quibus ſpica legitur, vel acerui fiunt: *dictae a mergis volucribus. Vt enim illi ſe in aqua mergunt dum piſces perſequuntur; ſic meſſores eas in fruges mergunt, vt eleuare poſſint manipulos*, auctore Feſto. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas ſibi, mergas datas.* PECTEN ligneus manubrio affixus, quo paullo longius a terra interpoſito extans ſpica proſcinditur, quemadmodum fit in capilli tonſura per pectinem. Colum. 2, 21, *Multi mergis, alii pectinibus ſpicam ipſam legunt, idque in rara ſegete facillimum, in denſa difficillimum eſt.* Plin. 18, 30, *Panicum et milium ſingillatim pectine manuali legunt Galliae.* VANNVS, VALLVM, VENTILABRVM ſunt inſtrumenta viminea lata, forma plana: quorum motu vel iactu ad ventum, frumentum excuſſum purgatur, vt quod leuiſſimum ſit in eo, atque appellatur ACVS vel PALEA, euolet; ac quod eſt ponderoſum, purum remaneat. CORBES ſunt ſportae vimineae aut ſparteae, quibus frumenta feruntur et dimetiuntur: ſicut veteres etiam vina metiebantur per corbes, quas picatas fuiſſe veriſimile eſt. Ouid. *habitu duri meſſoris ariſtas Corbe tulit.* Cato 137, *Parte octaua corbi diuidat.* Vlpian. tit. de peric. et comm. rei vend. l. 1, *de menſura vini dolearis: faciendum quod veteres putauerunt, per corbem venditorem menſuram facere et effundere.*

X. FOENISICIAE inſtrumenta ſunt FALCES FOENARIAE, RASTELLI LIGNEI: illis foenum maturum ſecant; his exſiccatum et arefactum contrahunt in aceruos, deinde in metas extruunt, ſtipulasque de pratis, quas foeniſeces praeterierunt, eradunt. FVRCAE ferreae dentatae, quibus foenum demeſſum verſant, et exſiccatum componunt, pabulumque pecoribus miniſtrant; Cato 10 vocat *ferreos*, tacito furcae nomine.

XI. VINDEMIAE parantur FALCVLAE et VNGVES FERREI, quibus vuae maturae desecantur, ne vindemiatoris manu distringantur et laedantur. CORBES et CORBVLAE quae ab oppido Ameria dicuntur Amerinae, vt Amerina retinacula, Virgil. Georg. I. FISCI, FISCINAE corbulae breues, in quibus vuae desectae reponuntur et deferuntur, vnde Naeuius poëta prouerbialiter dixit, *In pectus tuum, tanquam vuam vindemiator in fiscinam.* Etsi in corbibus etiam spicae, grana, in fiscinis paleae, semina, frondes, et id genus reliqua portantur: ex quo Plinius *fiscinas frondarias* nominat. Eidem rei sunt DECEMMODIA, TRIMODIA sic dicta a mensura decem, trium modiorum. ALVEVS, LINTER, NAVIA a nauis similitudine appellantur vasa concaua vno e ligno exsculpta; in quibus portantur et seruantur collectae vuae, donec perueniant ad torcularium Tibullus I, *Haec mihi seruabit plenis in lintribus vuas.* Seruius in illud Virgil. Georg. I, *cauat arbore lintres. Alii*, inquit, *lintres in quibus vuae portantur, accipiunt.* Festus, *nauia est ex vno ligno exsculpta, vt nauis quo vtuntur alueo in vindemia.* QVALI vindemiatorii exceptoriique sunt corbes vimineae, in quibus vuae feruntur, vt in canistro, apud Vlpian. tit. de instr. et instrum. leg. l. 8, quamvis etiam QVALI et COLA sunt vasa viminea, vel iuncea aut spartea, per quae liquatur et defluit calcatis vuis. Cato II, *Cola vitilia* III, *cola, qui florem demant*, id est primum liquorem et optimum, qui flos vini est. Virg. Georg. 2, *tu spisso vimine quallos Colaque prelorum fumosis deripe tectis.* Praeterea colum niuarium vas erat ex lapide spongioso factum, quo aquam ex niuibus colare solebant delicatuli vt aestiuo tempore frigidius biberent. Martialis: *Attenuare niues norunt et lintea nostra, Frigidior colo non salit vnda tuo.* His annumerandus SACCVS VINARIVS quo per colaturam vina franguntur et castigantur, redduntur que mitiora, defecata et liquida, vel etiam odoratiora et magis grata, iniectis in sacco aromatibus: qua ratione comparatur *vinum Hippocraticum* vulgo dictum; Martial. *vt liquidum potet Alauda merum Turbida sollicito transfundere Caecuba sacco.* CRATES texta viminea, in quibus planis super terram vuae et fici stratae siccantur, vel erectis et acclinatis in testudinis morem, a rore, pluuia et frigore defenduntur: cui vsui sunt *crates ficariae* Catonis 49. SPORTAE FAECARIAE prelo suppositae fecem excipiunt, vnde vinum faecatum exprimitur, vt Cato docet 154. VRCEI MVSTARII quibus mustum progeritur in labra, hodieque mustum bibitur. VRNAE SPARTEAE et AMPHORAE SPARTEAE ad vinum diffundendum in dolia, quae picatae non tam facile quam fictiles franguntur. CORTINAE sunt vasa aenea patula, defruto sapaeque coquendae accommodata, et *Cortinale* locus vbi fit: licet *Cortinae* quoque sint vasa tinctorum et infectorum, in quibus coquunt pannorum pigmenta. TORCVLARIVM et TORCVLAR machina est vuis premendis ac torquendis apta: etsi quandoque significat locum vel aedificium, vbi vindemia perficitur. Huius descriptio exstat apud Catonem, quae varii generis instrumenta habet, *tractoria, funaria, pressoria*, de quibus singulatim dicemus. PRELVM est trabs qua vua calcata premitur: quod Cato de carpino atra potissimum faciundum praecipit ob duritiem eius arboris ex qua boum iuga olim fabricabantur, Vitruuio teste, et manubria rusticis fiebant vt tradit Plin. 19, 6. LINGVLA est nouissima pars preli, quae inter duas arbores rectas inseritur in modum linguae. FIBVLAE sunt claui lignei qui per tabulas

tignaue

tignaue traiiciuntur, vt ea constringant: et CONFIBVLAE sunt tanquam duplices fibulae, quae si quando partes dishiascent ad constringendum vtrimque adhibentur. ARMILLAE sunt annuli ferrei cauati, in quibus vertibula versantur. SVBSCVDES sunt tabellae ligneae, quibus immissis asseres aut tigna compinguntur: sic dictae a succudendo, quod locus cui inseruntur cudendo scalpris excavatur, et ipsae ictu mallei immittantur. Pacuuius apud Festum: *nec vlla subscus cohibet compagem aluei.* PEDICINVS est pes tenuis edolatusque, quo arbor inseritur cardini aut suae basi. SVCVLA a suis similitudine vocatur machina tractoria, inter *chelonia* versatilis, circum quam *ductarius funis* obuoluitur: cuius ope traiectis per foramina vectibus, prelum tenditur vel subducitur, et trabes attolluntur, vasa vinaria ex apothecis educuntur. PORCVLVS est paxillus vel vncus in medio suculae fixus vt teneat funem, qui suculam circumplexus simul versatur. MELIPONTI sunt funes longissimi et crassissimi, sic dicti quod melius premant. Nam *pontare* pro deprimere etiam hodie mechanici vsurpant. CAPISTRVM est retinaculum quo prelum subductum tanquam freno retinetur, ne subsidat decidatque. TROCHLEA est machina tractoria cum rotulis vel orbiculis aereis aut ligneis qui per ariculum versantur, traiectis ductariis funibus, quibus releuatur prelum. Nomen habet a τρόχω, id est rotula, fitque ad similitudinem Graecae literae Θ, auctore Isidoro. FORVM est pars torcularis in quam vua defertur, vt prelo subiiciatur. Varro appellat forum vinarium. PATIBVLA sunt fustes validiores, quorum vsus in torculari ad aliquid moliendum, muniendum ferendumue. Titinius Fullonibus: *Si quisquam hodie praeter hanc Posticum nostrum pepulerit patibulo hoc Ei caput defringam:* Vbi Nonius minus recte, *patibulum est sera qua ostia occluduntur, quod hac remota valuae pateant.* Non enim a patendo, sed a patiendo dictum patibulum. VECTES sunt pali robusti quibus per foramina traiectis, machina tractoria et sucula circumagitur ab operariis, aut prelum torquetur. Eos Cato in premendo fortiter prelo adhibet longos triplici ordine, pro numero scilicet eorum qui premunt: in torquendo leuiter et remisse breues, quos vocat *remissarios.*

XII. OLEAE legendae et premendae seruiunt DIGITABVLA, tegumenta digitorum quibus pressam oleam strictores ex arbore decerpunt: sic dicta vt acetabula, ignitabula. CORBVLAE DECEMMODIAE, TRIMODIAE quibus districta bacca suscipitur. FISCI et FISCELLAE sunt quali in quibus oliuae inclusae prelo supponuntur, ne fraces et sordes in lacum cum olea defluant: quem vsum monstrat Colum. 12, et Vlpian. tit. Locati l. 19 cum ait, *Fiscos autem quibus ad premendum oleam vtimur, colonum sibi parare debere.* CORTINAE vasa plumbea in quae oleum expressum fluit, et inde in labra funditur, vt fraces et amurca liquentur. CAPVLAE vasa ansata quasi Capides minores, quibus oleum depletur, et in fictilia vasa diffunditur: cui rei quoque seruiunt CONCHAE, ferreae et rotundae, vt testatur Plin. 23, vt et Colum. 12, 50. INFVDIBVLA per quae oleum aut vinum infunditur in vasa angusti oris vt vrceos, amphoras: sicut Vitruuio *infudibulum* est per quod in molam frumentum decurrit ac transmittitur. SPONGIAE maiores et minores quibus fiscinae aut dolia effinguntur et purgantur: VRCEI quibus oleum progeritur in lacum aut cortinam: VNCI ferrei, de quibus vrcei vrnaeue suspenduntur, vel quibus gestantur. LABRVM olearium vasculum rotundum, in quod oleum transfertur e cortina aut lacu: vt *labrum lupinarium,*

rium, in quo lupinus aqua maceratur: *labrum eluacrum*, in quo aliquid eluitur et lauatur: *labrum culleare* quod capiebat menſuram cullei et vino admetiendo parabatur, ea forma qua Cato praeſcribit 55. *Labellum pollulum* eſt labrum paruulum. GEMELLAR *ſtructile* eſt, quaſi duplex labrum olearium: cui nomen dedit gemina ſtructura. MOLA, CANALIS, SOLEA, TVDICVLA referuntur a Columella inter inſtrumenta olearia preſſoria; ſed minora quam TRAPETVM * quod Varro 1 ait eſſe *molam oleariam e duro et aſpero lapide;* Colum. 12 a mola ſeparat, et pro trabe accipit, qua oleum exprimitur: Cato totam conſtructionem et fabricam intelligit in quo ORBIS eſt ipſa olearia mola, quae in trapeto vertitur, et oleam terit. MOLILE ſcapus vel manubrium quo mola impellitur et circumagitur. MILIARIVM vas anguſtum et longum milii forma, quod ſub trapeto ponitur ad excipiendum liquorem: etiamſi alios quoque vſus praeſtat, in culina, in balneo, ad aquam calefaciendam; quod ad Catonem notaui. TYMPANVM eſt machina tractoria verſatiliſque, quae prelum tendit, deprimit aut ſuſtollit: ſicut *tympana* appellata mechanicis axes, quorum capita habent foramina, quibus inditis vectibus, iiſque funibus aduolutis pondera vel protrahuntur, vel ſuſtolluntur, vt eſt apud Vitruuium, Oribaſium, et alios. Vlpian. tit. Locat. 69, *quodſi regulis olea premitur, et prelum, et ſuculam, et regulas, et tympanum, et trochleas quibus releuatur prelum, dominum praeſtare oportere.* Vbi REGVLAE ſunt tabellae ligneae oblongae, quibus vt in fiſcis impoſita bacca prelo ſubiicitur et exprimitur. Colum. 12, ſuſpenſa mola oleam frangito, eamque vel in regulas, vel in nouos fiſcos adiicito. Ibid. Aut regulis, ſi conſuetudo erit regionis, aut certe nouis fiſcinis ſampſae exprimi. Plin. 15, *exilibus regulis pede incluſo.* *

XIII. LACTICINII inſtrumenta ſunt MVLCTRA ſiue MVLCTRVM, vas in quod lac mulgetur, ſiue ſit vrna ahenea ſiue lignea. *Mulctralia* dixit Virgilius Georg. 3, *implebunt mulctralia vaccae. Mulgaria* Valgius poëta. *Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis Et ſinum vini ceſſamus ponere Baccho.* CYMBIVM eſt vas et poculum a cymbae figura dictum, in quo lac ſeruare, et Dis manibus libare ſolebant: etſi Varro *cymbia* refert inter vaſa vinaria; Plin. 37, 8 inter pocula, Virg. Aeneid. 3, *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.* Statius Thebaid. 6, *capti gratiſſima cymbia lactis.* SINVS et SINVM vas rotundum capace alueo, in quo lac retinetur et deportatur, atque olim etiam offerebatur diis minoribus ruſticis, vt Priapo, Rumiae, ex qua conſuetudine dixit Virg. Eclog. 7, *Sinum lactis, et haec te liba Priape quotannis Expectare ſat eſt.* Quamuis *ſinum* etiam vas vinarium eſt, de quo Varro lib. 1, de vita pop. Rom. *vbi erat vinum in menſa poſitum, aut galeola aut ſinum.* Ibid. *Item erant mala vinaria, ſini, cymbia, culignae, paterae, gutti.* FISCELLA, CALATHVS, FORMA caſeo faciendo adhibentur, ſuntque vaſa viminea vel iuncea, in quae lac coagulatum transfertur, vt ſerum percoletur, et caſeus formetur: quod nunc fere faciunt in formis ligneis perforatis. Gloſſarium, *fiſcella, forma, vbi caſeus exprimitur.* Tibullus: *Tum fiſcella leui detexta vimine iunci Raraque per nexus eſt via facta ſero:* quem poſtremum verſum Ouid. Faſt. 4, ita aemulatur: *Dentque viam liquido vimina rara ſero.* Colum. 7, *liquor in fiſcellas, aut in calathos vel formas transferendus eſt.*

XIV. FLO-

* [Subiecimus in fine libelli Turnebi et noſtram de eadem re diſputatiunculam.]

XIV. FLORILEGIO et fructibus hortensibus colligendis parantur instrumenta viminea, *Corbes* et *Sportae*, *Storeae* e funibus aut iunco, *Tegetes* canneae, vel cannabinae, quibus subiectis, ficus, vuae, poma soli exponuntur et siccantur. Item SIRPICVLI, canistra sirpea, vel quod e sirpo iunci genere contexuntur, vel a sirpando, id est ligando appellati: quamuis apud Plautum Captiuis etiam sunt *sirpiculi piscarii*, scilicet nassulae siue sportulae sirpeae piscatorum; et apud Varronem in vinea *sirpiculi iugorum*, Colum. de cultu hortorum: *cauo iam vimine textum scirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* Lucilius Satyr. 15, *Tintinnabulum abest hinc, Scirpiculique olerorum*, etsi Scaliger ibi legit *scirpiculaeque* et putat esse duo genera vehiculorum *Tintinnabulum* et *Sirpiculam* diminutiuum a sirpea. Ego arbitror, Lucilium loqui de venditione olerum quae vt ex Horatio et Apuleio constat olitores vendebant imposita caballis vel asinis, ad quorum colla forte erant suspensa tintinnabula, quae etiam hodie iumentis et minoribus pecudibus aptari solent: vel tintinnabulum ad venditionem olerum significandam adhibebatur, sicut apud Graecos in venditione piscium fieri solebat vt testatur Strabo 14 et Plutarch. Symposiac. 4, 4. Plautus in Pseudolo cum ait, *lanies inde accensam duos cum tintinnabulis.* Intelligit compedes vel catenas, quae vbi mouentur sonant et tinniunt, vt dixit Afran. *Ianitoris impedimenta titinnire audio.*

XV. CONSERVANDIS fructibus deseruiunt Cellae, Apothecae, Cisternae, horrea, granaria, vasa, ollae. CELLAE et APOTHECAE sunt diuersorum generum, vinariae, oleariae, penuariae, torculariae, defrutariae: CISTERNAE ad vini custodiam effodiuntur et construuntur; quod si cui mirum videatur, is sciat etiam LACVS VINARIOS in terra depressos vina e torculari excipere, et per canales structos, vel tubos fictiles in dolia defundere vt tradit Colum. 1, Vlpian. tit. de furtis l. 21, *si cisterna vini sit quid dices? aut aquae cisterna.* HORREA sunt frumentaria, vinaria, penuaria; quorum mentio est in libris iurisconsultorum tit. de acquir. rer. domin. de instr. et instrum. leg. de penu leg. Horatius: *Parcis deripere horreo, Cessantem Bibuli consulis amphoram?* vbi interpres *horrea*, *in quibus vina vetera reposita erant, appellat veterana*, vt Seneca *veteraria* epist. 112, *adspice veteraria nostra, et plena multorum saeculorum vindemiis horrea.* GRANARIA reponendis frugum granis erant destinata, et ex tabulis fiebant, stipitibus vel in terra defixis vel supra terram collocatis. Horum vsum in nonnullis prouinciis praestabant SIRI, sub terra in modum speluncarum et puteorum effossi, ad recipiendas et conseruandas fruges: de quibus Varro et Colum. 1, Plin. 38, Curtius 6. *Siros vocant barbari circa Caucasum, quos ita solerter abscondunt, vt nisi qui defoderint, inuenire non possint; in iis conditae fruges erant.* RISCVS est genus vasis contexti e iunco, capaci aluo, vtraque parte acuminatum, in quo rustici fruges, vel far molitum hodieque adseruant: quem eius vsum an veteres habuerint nescio; nomen quidem Graeci et Latini vsurpant; sed pro cista vel arca vestiaria. Terent. Eunuch. *Abi cistellam domo effer cum monumentis. vbi sita est? in risco*: quo loco Donatus nomen id esse Phrygium notat, eoque significari cistam pelle contectam. Vlpian. tit. de auro argent. leg. l. 25, *Veluti labatir, riscus;* vtrumque vocabulum peregrinum, alterum Phrygium vt dixi, alterum Graecum, λαβάτης apud Hesychium. Pollux 10, 31, κιβώτια οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεται. Glossarium: Riscus κιβωτὸς μεγάλη.

XVI. Vaſa vinaria maiora et capaciora ſunt CVLLEVS ſiue CVLLEVM quod viginti amphoras capit, vrnas quadraginta: *qua nulla eſt maior menſura liquoris* ait Fannius: eoque vinum vendere et admetiri ſolebant per labrum culleare, ita vt in vini culleos ſingulos quadraginta vrnas et auctarii loco vnam praeterea adderent. CVPAE ligneae ſunt, latae et vaſtae, in quibus vinum nouum et recens expreſſum ſeruatur. Cic. in Piſon. *panis et vinum a propola et de cupa.* Auguſtin. Confeſſion. 9, 8, *Iuberetur a parentibus de cupa vinum depromere.* ORCA eſt genus vinarii vaſis magni et teretis, a quo *Vrceos* et *Vrceolos* dictos putat Horatii interpres. Varro 1, *quae in Hiſpania feruore muſti ruptae.* SERIAE, DOLIA interdum erant decem amphorarum capacia, aliquando minora. Haec oblinebantur et oppicabantur cortice, pice et reſina, ne vinum fugeret, vnde *oblinire dolia* eſt obturare, et, contra *relinire* eſt reſignare et aperire. Terent. Heautont. *releui dolia omnia, omnes ſerias.* Quanquam in doliis et ſeriis etiam frumenta condebantur, vt teſtatur Cato 11, et Vlpian. tit. de verb. ſignif. l. 206, et hoc amplius, dolia erant *olearia*, *amurcaria*, *deacinata*, quae acinis liberata ſunt, vbi muſtum deferbuit Cato 26.

XVII. MINORA vaſa vinaria ſunt CADVS ſiue metretes, qui continet vrnas duas, vel vt nonnulli cenſent tres cum dimidia. AMPHORA, FIDELIA, LAGENA, CVLIGNA, TESTA, vaſa fictilia vel vitrea, in quae vinum e dolio vel cupa defundebatur, ac vetuſtas ac nobilitas vino diffuſo quaerebatur, obſignatis vaſis, et in tabella appoſito nomine vini, et numero conſularis anni, vt apud Petron. amphorae vitreae gypſatae affixis pittaciis cum hoc titulo: FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM. Proculus tit. de trit. vino et oleo leg. *Amphoras et cados in quibus vina diffuſa ſeruantur, legatos eſſe.* Horat. Carmin. 3, *Corticem adſtrictum pice dimouebis Amphorae fumum bibere inſtitutae.* Idem epiſt. 1, 5 *Vina bibes iterum Tauro diffuſa.* Iuuenalis 5, *Ipſe capillato diffuſum conſule potat.* Hinc *vinum Doliare* quod in doliis eſt, dixit Vlpian. tit. de peric. et comm. rei vend. *Amphorarium* quod in amphoras diffuſum eſt, idem tit. de trit. vino. Eſt autem *amphora* e Graeco ἀμφόρα, continetque, quemadmodum Columella ſcribit, duas vrnas, ſiue ſextarios quadraginta, vt vero Metianus et Feſtus, octo et quadraginta ſextarios. Latini vocant *Quadrantal*, quaſi vas pedis quadrati ſiue magni, quo vtitur Plaut. Curcul. *modica eſt, capit quadrantal.* FIDELIA fictilis aut vitrea ad vina et conditanea ſeruanda, apta; quae capiebat congium, et antiquo ritu cum vino offerebatur diis, vt Fidei a Plautino ſeruo Aulularia: *mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam*, atque etiam donabatur cauſidicis a clientibus, quo reſpexit Perſius 3, *ne inuideas quod multa fidelia putet.* LAGENA et LAGVNCVLA vas fictile, vel e radicum filis, cum fici tum etiam ſilueſtrium auctore Plin. 16, 31 aut e cucurbita, Colum. 10. Eius vſus plurimus in conuiuiis, in itinere, in venatione olim fuit, atque etiam hodie manet: ſed fere ſtanneae aut vitreae et vimine obductae *Floſſa* vulgo dicitur: Horat. lib. 2 Sat. vlt. *Conuiuae reliqui minimum nocuere lagenis.* Plin. epiſt. 6, *Cum venabere, licebit auctore me, vt panarium et lagunculam, ſic etiam pugillares ferat.* CVLIGNA dicta a Graeco κύλιξ; vt Feſtus tradit. Cato 133, *Culignam vini dapi.* Idem, *culignam in foeno Graeco ponito.* Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *Cymbia, culignae, paterae, gutti.* TESTA fictilis ad vina condenda accommodata: quam Horat. vocat Graecam, quod vino Graeco primo imbuta

fuiſſet,

fuiſſet, vel quod Cumis, ciuitate Graecae originis facta, vt Martialis: *Cumanam teſtam.* Iuuenal. 5, *Cuius patriam titulumque ſenectus, Deleuit multa veteris fuligine teſtae.* His addendus VTER VINARIVS e corio conſutus, qui vt ἀσκὸς apud Pollucem inter vaſa vini conditoria erat, et in conuiuiis primo ponebatur, poſtea TINA: cuius nomen integrum in Belgico idiotiſmo ruſtici hodieque vſurpant, ſed pro vaſe ligneo in quo lac, mulſum vel expreſſum adſeruatur. Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *antiquiſſimi in conuiuiis vtres vini primo, poſtea tinas ponebant.* Apuleius Metamorph. 7, *Vinarios vtres ferentes.* D. Matthaeus Euangel. 9, ἐδὲ βάλλεσιν οἶνον εἰς ἀσκὲς παλαιές.

XVIII. VASA *Salgamaria* ſunt, in quibus conditanea ad cibum, quae veteres Salgama dixerunt, ſeruantur, vt puta mala ſtruthea, cydonia, melimela, pyra, fici, nuces, rapae, oleae. Eius generis ſunt VRCEI, ORCVLAE apud Catonem, et alia vaſa fictilia aut vitrea, patenti ore, et vſque ad imum, aequalia, vt Colum. praeſcribit 12,4. SALSAMENTARIA Graeci κεράμια appellant, in quibus adſeruantur ſale condita ad diuturnum vſum ciborum, vt piſces ſalſi, carnes, pernae, muriatae, et alia, quae Graecis τὰ τάριχα, Latinis *Salſamenta*, Plauto *muriatica* dicuntur, eo quod in muria ſeruabantur. Eſt autem *muria* aqua ſale commixta in qua aliquid maceratur aut ſeruatur: licet etiam ſignificet piſcium ſalſorum, praecipue thunni, liquamen. Huiuſmodi vaſa fictilia ſunt CADI SALSAMENTARII, quos nominat Plinius. DOLIA, SERIAE in quibus pernas ſaliri praecipit Cato; ORCAE anguſto ore, ſpecie tereti et vniformi, ad ſimilitudinem orcae belluae marinae. Suidas ὄρκας κεράμια ἀγγεῖα ὑποδεκτικὰ ταρίχων δύο ὦτα ἔχοντα: interpres Horatii ad illud Sat. 2, 4, *Byzantia putruit orca: Olla Graeca* βόσα, *ſeu vaſis genus ore anguſto; in formam* καυκαλίε. In his conditas menas et pelamides, viles piſciculos, clientes pauperculi cauſidicis et patronis ſuis donabant: quo alluſit Perſius Sat. 3, *Menaque quod prima nondum defecerit orca,* et Iuuenal. 7, *Quod pretium vocis? ficus, petaſunculus, et vas Pelamidum.* Praeterea VASA STANNEA piſcium ſalſurae tribuit Plautus: cuius verſus apud Feſtum ita legendos arbitror, *Muriaticam autem video in vaſis ſtagneis Bonam naritam, et canitam, et tagurica, Apuinas fartas, conchas piſcinarias;* vbi *muriatica* intelligitur coena, *ſtagneis* pro ſtanneis antiqua ſcriptura, de qua alibi dixi, *narita* piſcis minutus, Graeco nomine *Rhina*, Latine *ſquarus*, *Canita* eadem canicula niſi quis malit *cornutam.* Vtraque Plinio memorata 32, vlt. *Tagunia* piſcis, qui Athenaeo ταγύνιςαι. *Apuinae*, apuae piſciculi; e quibus garum optimum conficiebatur, vt refert Plin. 31, 8. OLLAE ſeruiunt condituris fructuum hortenſium, vt pomorum, ficorum, vuarum, quas inde ollares vocat Coel. Aurelian. et Martial. 7, *Dulci placenta ſordidam linit mappam Illic et vuae collocantur ollares.* Horat. Sat. 2, *venuncula conuenit ollis.* Et haec quidem ſunt ipſius fundi inſtrumenta, quae rurſus habent alia ſibi propria, ſine quibus nullum omnino opus effici poteſt. Quam ob cauſam iuriſconſulti inſtrumento contineri cenſuerunt perſonas et res ad vſum familiae ruſticae et pecudum intra villam paratas: de quibus quam potero breuiſſime dicam.

XIX. VILLATICI opifices et miniſtri ſunt, molitores, piſtores, coqui, fabri, fullones, calcarii qui calcem domino coquunt ad refectionem villae; textores,

lanificae, focarii et *focariae*, quae ſunt villicae adiutores, focum curant, ligna adferunt, cibum et pulmentaria coquunt: de quibus fit mentio tit. Nautae caupon. l. 1. tit. de inſtr. et inſtrum. leg. l. 12 et l. 25. tit. C. de donat. inter vir. et vxor l. 3 vbi tamen *focariae*, concubinae quaſi focum et larem colentes, accipiendae ſunt. Horum inſtrumenta cum ſint multa et diuerſa pro ratione artis et operae, recenſentur inter cetera a ſcriptoribus rei ruſticae, maxime a Catone, FISTVLA et PILA FARRARIA ad far pinſendum, PILA FABARIA ad fabam freſam, PILA LIGNEA in qua tunduntur grana molliora, vt zea: cuius mentio Plin. 18, 11. PILA SEMINARIA ad terendos ſeminum nucleos. PILVM FABARIVM, FARREARIVM, SEMINARIVM quo faba, far et ſemina in pilo ſiue mortario feriuntur et tunduntur. PILA FVLLONICA in qua tunduntur panni et veſtes vt poliantur. CRIBRA INCERNICVLA, quibus frumenta purgantur, antequam molantur, vel pollen a furfurum recrementis diſcernitur ac ſeparatur. MATEOLA eſt paruus tudes ligneus ad ſuccudendam et adigendam materiam, dicta a ruſticis κατ' ἀφαίρεσιν *mateola* pro materiola; quomodo ſaepe dictiones pronuntiabant, vt Plautinus ruſticus Truculento, *Cauliator*, *conia*, *rhabo*, pro *cauillator*, *ciconia*, *arrhabo:* niſi eſt a Graeco ματέω. PAVICVLA eſt lignum ponderoſum vtrimque anſatum, quo ſola et ſilices tunduntur vt aequentur et ſolidentur. *pauire* enim et *depauire* eſt verberare. Hoc maior et ponderoſior eſt FESTVCA ſiue *fiſtuca*, qua pali et trabes magna vi in terram adiguntur; vnde *feſtucare fundamentum* dixit Cato pro fiſtucis ſolidare. FORCIPES ferreae ad focum ignemque inſtruendum et ornandum. RVTABVLA lignea, quorum vſus piſtoribus in proruendo igni, panis coquendi gratia, auctore Feſto. FOCVLVS fictilis, aeneus, ferreus, vt ignitabulum, in quo ignis ſeruatur, et accenditur, vel prunae candentes inferuntur menſae ad calefaciendum cibum. Cicero pro domo: foculo poſito in roſtris. Gellius 1, 19, *Tum illa foculum coram eo appoſuit.* TESTVM et TESTVS eſt vas figulinum, vel aeneum, ſub quo in foco calefacto cinere et prunis ſuperiniectis et circumpoſitis panes, liba, ceteraque dulciaria coquebantur. Vnde *teſtuarium* edulium, quod ſub teſtu calido coquebatur. Varro LL. 4 Ouid. Faſtor. 2, *Ara fit, huc ignem curto fert ruſtica teſtu:* Et 5, *Stant calices; minor inde fabas, olus alter habebat, Et ſpumat teſtu, preſſus vterque ſuo.* BATILLVS inſtrumentum domeſticum ferreum vel ligneum, ad ſimilitudinem palae, quo cineres et prunae tolluntur, aut immunditia effertur. Varro 3, *paſtorem cum batillo circumire oportet, ac ſtercus tollere.* Horat. *latum clauum prunaeque batillum.* ROTA AQVARIA ſiue *tympanum*, quo aqua de puteo aut flumine trahitur ac tollitur; vel etiam far molitur. Plin. 17, 11, *Rotis etiam quas aqua verſet obiter et molat.* RVDIS et RVDICVLA eſt inſtrumentum coquinarium ferreum, vel aheneum, qua verſant in aheno elixa, aut ſpumam detrahunt; Cato: *rudicula agitato crebro.* Plin. 34, *verſatum rudibus ferreis, aut ferulaceis.* TELA IOGALIS inſtrumentum textorium, in quo imponitur et conuoluitur detexenda tela. Ouid. Metamorph. 6, *tela iugo iuncta eſt.* AHINEVM, AENEVM vel AENVM vas ex aere factum in quo aqua ad potandum aut lauandum calefit. Caecil. Hymnocide: *quin maehra licitari aduerſum aeneum coepiſti ſciens.* Gloſſae. *Aeneum* λέβης. Paulus tit. de inſtr. et inſtrum. leg. l. 18, *Nec multum refert inter cacabos et aenum quod ſupra focum pendet: hic aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur.* Vlpian. tit. locati l. 19, *Item aenum in quo*

olea

olea calida aqua lauatur. AHENVM COCVLVM in quo cibus familiae coquebatur: quod cepiſſe culleum non mirum in numeroſa familia, qualis ruſticorum Romanorum fuit. Plaut. *aeneis coculis mihi excocta eſt omnis miſericordia.* Feſtus: *cocula vaſa aenea coctionibus apta.* Iſidorus, *cocula ligna arida, vaſa aerea.* Quamuis etiam in aheno vinum, ſapa, defrutum decoquebantur. Virg. Georg. 1, *Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem Et foliis vndam tepidi deſpumat aheni.* CATINVS et CATINVM vas eſcarium fictile, in quo parabantur et apponebantur pulli, piſces, et iurulenta, pulmentaria, vel intrita, vt in lance aſſa; dictum a Graeco κάτανος inde diminutiuum *catillus.* His accedebant LINGVLAE quae ſunt inſtrumenta plana et oblonga inſtar linguae, apta ad miſcendum et ſecandum, vt videre eſt apud aromatarios. HAMA vas aquarium rotundum, ventre gibboſo, compeſcendo incendio accommodatum, quod Cato refert inter vaſa ahenea cap. 136, meminit Iuuenal. 14, *diſpoſitis praediues hamis*, et Plin. epiſt. 10. Paulus tit. de praefecto vigilum, Vlpian. tit. de inſtr. et inſtrum. leg. Sed in quotidiano vſu etiam fuiſſe hauriendae aquae indicat Colum. 10 vbi e cucurbita fieri dicit; *aut habilem lymphis hamulam, Bacchoue lagenam.* MATELLIO vas aquarium anſatum, ad ſimilitudinem matulae, vnde nomen inuenit. NASITERNA genus vaſis aenei, anſati et patentis: quale erat quo equi in Circenſibus poſt confecta ſpatia perfundi et refici ſolebant: ita dicta quod tres naſos, id eſt anſas haberet: meminit Cato de re ruſtica et in orationibus, Plautus, Sticho, Varro et Feſtus: licet interdum gemino ſſ ſcriptum *naſſiterna*, quaſi a naſſa deducatur. SCVTRISCVM eſt patella a rotunditate ſcutiformi dictum, ſicut et *ſcutra*, vnde *ſcutula* et *ſcutella*, de quibus in notis ad Catonem, Caecil. Hymnide: *quae narrare inepti eſt ſcutras feruentis.* SITVLVS AQVARIVS vas hauriendae aquae proprium, quod *Situla* vulgo dicitur; Plaut. *ſi hanc ſitulam accepero.* Alius SITVLVS BARBATVS vas aquarium humile et concauum, quod Graeca voce *Nanus* dicebatur, auctore Feſto. SOLIVM vas concauum et patens vt alueus, cuius vſus in lauatrina ad pannos lineos emaculandos, vel in balneis ad lauanda corpora. TRVLLA fictilis aenea vel lignea quae per manubrium cauum e culina in lauatrinam aquam fundit, vel vinum aut oleum in dolia, a *truua, truuula* diminutiue, deinde *trulla:* etſi etiam vas portorium oblongum naviculae inſtar apud Plautum, Ciceronem, Horatium, Plinium, Iuuenalem, et Scaeuolam, vel *laſanum* in quod ventris onus deponitur, vel caementariorum inſtrumentum trigonum, quo dealbati tectorio muri aut delutati linuntur et complanantur, a terendo, vulgo TROFFELL. Palladius 1, 13, *trulla aequabimus* et c. 15, *prima trullis frequentetur inductio.* TRVLLEVS et TRVLLEVM vas eſt aquarium latius et capacius quam trulla, ſine manubrio cauo, quo manus, Nonio teſte, abluuntur. VRNA QVINQVAGENARIA quae quinquaginta ſextarios capit, ſiue vrnas duas cum dimidia. VRCEVS AQVARIVS quo aqua frigida in ahenum infunditur.

XX. ADHVC continentur cibaria et veſtimenta, quae dominus familiae praeſtare cogebatur. Seneca de benef. 3, *aliquid quod dominus praeſtare ſeruo debet; vt cibarium, veſtiarium.* Cibus autem ruſticorum non erat omnibus idem, ſed alius praefectis et liberis, alius operariis ſeruis et compeditis; nec eadem menſura omnibus, aut omni tempore dabatur. *Panis ruſticus* nominatur a Plinio 19, 8 cuius cruſtae inſpargebatur candidi papaueris ſemen, ouo affuſo inhaerens, inferior cruſta allio, gitaque cereali ſapore condiebatur. Hic fuit vel triticeus, vel ſiligineus,

 vel

vel hordeaceus, siue ex solo hordeo, siue ex hordeo et tritico misto, vel denique ex milio, vt testatur Cato 57 et Colum. 2, 9. Vilior *panis cibarius* vel *secundarius* ex farina non cribrata, vilissimus *furfuraceus*, vel *acerosus*, furfurum recrementa et aceris paleaeque sordes retinens, quem vocat Plautus in Asinaria, et Suetonius Nerone *sordidum*, Terent. in Eunucho *atrum*, Iuuenal. 5 *caninum*, quod canibus cum iusculo praeberetur, Apicius et Coelius Aurelian. *Cantabrum.* PVLS ex panico pinsito, vel ex milio, vel ex farina hordeacea, aqua cocta interdum lacte commista: *pulmentarium* coctum vel crudum quale Catonis, quod habet oleas conditas; *halecem*, id est piscosum salsamentum; salem et acetum; quo postremo designari *poscam*, nonnulli perperam existimant. Nam *posca* non fuit inter diaria, sed vrbana, nimirum plebeculae et seruorum potio vilis, confecta ex vino mucido, aquae vel aceto mixto, vt praeter medicos indicat Plautus Milite, vbi seruus queritur, *alios ebrios* esse *ex optimo vino*, *alios poscam potitare.* Praeterea erant inter edulia familiae rusticae fici, caepae, allium cum sale, olus cordum, moretum, factum e lacte caseo et herbis, etsi non omne intritum significat: inter dulciaria *panis depsticius*, id est subactus manibus in mortario, placentae, liba, globuli, spirae, scriblitae et similia. Potus LORA, quae fit vinaceis aqua lotis et perfusis, quasi mustum dilutum, *Vinum praeliganeum* Catoni, *operarium* Plinio, quod ad vsum familiae operarumque, ex vuis ante iustam maturitatem praelectis expressum, per aestatem bibebant; sicut per hiemem mustum cum aceto, sapa, et aqua marina mistum. Mensura, quae et *demensum* dicitur a demetiendo, et *diurnum*, et *diarium*, quod in dies singulos fiebat, non semper eadem seruabatur, sed pro conditione operae et temporis variabat; veluti, Villicus, Villica, procurator et alii, qui magis cura et custodia, quam labore res villaticas administrabant, in menses singulos accipiebant tritici modios tres: operarii per hiemem modios quatuor, per aestatem modios quatuor semis: compediti per hiemem panis pondo IV, vbi vineam fodere incipiebant pondo V. Contra in vrbana familia pro ratione et dignitate ministeriorum demensum distribuebatur : et maiorem mensuram accipiebant serui lautiores et honestiores, quam mediastini et infimi. Ex qua varietate est quod Sallust. histor. 3 in oratione Macri Trib. pleb. et Seneca epist. 80, seruis quinos modios adsignat. Donat. in Terent. Eunuch. quaternos. Vestimenta familiae erant tunicae pelliceae, saga, centones et centiculi, manicae de pellibus, quae vel in siluis, vel in vepribus rustico operi et venatorio poterant esse communes: Cuculli, siue Cuculliones, *Galeri* in modum galeae facti, *pilei* densi crassi, et sutiles e pellibus lanariis, quales prisco ritu fuerunt Romanorum pontificum *galeri.* Vtraque capitis tegmina ad arcendas pluuias. Colum. 1, *cultam vestitamque familiam magis vtiliter*, *quam delicate habeat*, *munitam diligenter a vento pluuiaque*, *quae cuncta prohibentur pellibus manicatis*, *centonibus confectis*, *vel sagis*, *cucullis.* Auctor Moreti de Similo rustico, *tectusque galero Sub iuga parentes iungit lorata iuuencos.* PERONES et SCVLPONEAE quas Cicero in Pisoniana, et Petronius Satyrico *soleas ligneas* vocant, sunt calceamenta rustica et seruilia: illa e corio crudo fiunt, haec ex solido ligno exsculpto, dicta a sculpendo: vnde *Peronatus* et *Sculponeatus* indutus peronibus sculponeisue. Virg. lib. 7, – *crudus tegit altera pero*, vbi Seruius: *Pero rusticum calceamentum.* Persius: *Nauim si poscat sibi peronatus arator.*

XXI. SI-

XXI. SIMILITER comprehenduntur pecudum maiorum instrumenta, vt boum *iuga lignea*, vel *lorea*, quae binos ternosue iugant, Asinorum *instrata*, *capistra*, illis insternuntur, his adligantur, si quando inscenduntur. *Clitellae*, id est sellae dossuariae imponi mulis et asinis consuetae, ad onera commodius gestanda. *Helcia* lorata, spartea, vel cannabina, ante pectus ab armis dependent, quibus asini equiue currus per *temonem* trahunt, vel molas per machinulam ipsis annexas versant: dicta a Graeco ἕλκω, traho. Apuleius 9, *defectum alioqui me helcio sparteo, demoto nexu machinae liberum, applicant praesepio.* Equorum habenae, frena, *oreae*, quae ori induntur, *Murices*, iidem *lupi* et *lupata* frena ferrea asperrima. *Stragula* insterni solita, *Ephippia* sellae ad insidendum impositae propter mollitiem vectorum, calcaria, cingula, eadem zonae, quibus cinguntur et distringuntur, soleae pedibus suppactae. Quae magnam partem non tam instrumenta fuerunt, quam ornamenta: qualia etiam censentur *frontalia*, quae sunt laminae a naribus ad frontem inter oculos ductae, in summo latae, in imo contractae, forma scuti longi; *baltei* qui tergo iniecti ventrem superiorem ambiunt, vnde *phalerae* dependent; *Monilia* circa collum et pectus demissa, *phalerae* ornamenta pensilia, quae omni corporis parti adduntur: etsi Suidas frontem, Herodotus maxillas, Seruius pectus ornari phaleris tradant. In his autem ornamentis veterum imperatorum et principum fastus maxime enituit: habuerunt enim ista aurea, gemmata et caelata, vt de *frontalibus gemmatis* testatur 37, 12 de *soleis aureis*, idem lib. 38, 11 de frenis, monilibus, stragulis, cingulis aureis et gemmatis Virgilius Aen. 7, *Aurea pectoribus demissa monilia pendent, Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.* Statius Thebaid. 3, *Spumantes procul mandunt adamanta iugales.* et lib. 12, *–ignea gemmis Cingula.*

Claudianus de equo Honorii Imperat.

Dumque auro phalerae, gemmis dum frena renident,
Hac vterum zona cinge frementis equi.
Sanguineo virides morsu versare Smaragdos,
Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Apuleius de deo Socratis; *Neque in emendis equis phaleras consideramus, et baltei polimina inspicimus, et ornatissimae ceruicis duritias contemplamur, si ex argento et auro et gemmis monilia variae gazae dependent, si plena artis ornamenta capiti et collo circumiacent, si frena caelata, si ephippia fucata, cingula aurata sunt.*

VOCVM

VOCVM QVAE IN HOC LIBELLO
EXPLICANTVR SYLLABVS.
NVMERVS CAPVT INDICAT.

Minae

Subiicimus locum Turnebi Aduers. 20, 7. qui conferendus est cum capite duodecimo huius libelli. *Trapetum Catonis: orbis: miliarium.*

TRAPETVM, quo oleae teruntur, ita accommodari praecipit Cato capite 22, vt statuatur ad libellam aequatum, ne quid fastigii, ne quid deuexi habeat: sed vt aequato situ et planicie perlibrata positum sit. id enim, *librare* cum dicit, intelligit:

ligit: *ab labris digitum minimum orbem abesse* vult. *orbis* autem mola est olearia, qua in trapeto olea teritur: qui ita in trapetum cauum conuenire debet, vt labra trapeti eum non tangant nec terant, sed ab eis digitum minimum vndique absit. *Ab solo mortarii, orbes cauere oportet mortarium ne terant:* vt diximus, ab labris orbes abesse debere mortarii et trapeti: item abesse a fundo et solo eos oportet, ne terant eius fundum. *Inter orbem, et miliarium, vnum digitum interesse oportet. Miliarium* vas est angustum et oblongum, milii formam referens. subdebatur autem etiam trapeto miliarium, tanquam fulcimentum, et in eo columella ferrea recta stabat, qua mola tenebatur: quod miliarium ita temperari accommodarique oportebat, vt quod ad latitudinem attinet, inter orbem et miliarium non amplius digitum interesset. quod si plus interesset, miliarium constringebatur, et in arctum adducebatur eius laxitas. Ita operi aptius erat et firmius. ita enim quod nimium intererat explebatur, et spatium illud inane minus reddebatur, quod amplius ante hiabat. si orbes sint altiores, nimisque deorsum descendant ad imum mortarii, eis orbiculos supponit, quibus attollantur. eodem modo latitudo temperatur et accommodatur. nam si lati satis non sint, circumdantur orbiculis ligneis eorum margines, aut armillis, velut rotae suo cantho. mox sequitur, *summa sumtus* DCXXIX *nummi sestertii*, pro trapeto, compposituris, vectura, operis hominibus V, cum bubulcis VI, quaeque alia enumerat. Illa autem tota fabrica trapetorum difficultatis nonnihil habet. proinde conatus sum, si non picturae lineamentis eam repraesentare; certe vmbra quadam leuiter designare. Haec Turnebus.

Nostra autem de Trapeto haec sunt.

Varro LL. p. 34, 5 *Trapetes*, inquit, *molae oleariae vocantur.* Trapetes a terendo, *nisi Graecum.* Esse Graecum, iam ostendit Scaliger ex Odyss. η, 124. ἑτέρας δ' ἄρα δὲ τρυγόωσιν, ἄλλοι δὲ τραπέουσι. Plura habet Hesychius. Vnde apparet, vocem *trapetus*, *trapetum*, vel plur. *trapetes* (tot modis enim dicitur) generatim notare machinam *calcandis* vel exprimendis siue vuis, siue, vt apud nostros, credo, semper, oleis. Huc pertinet etiam Varr. 1, 55, 5 ex lectione primarum editionum, a quibus cum discessissent reliquae, Scaliger eam reuocandam censuit, *demittatur ad trapetas, quae res molae oleariae, e duro et aspero lapide.* E lapide fuisse orbes, lapidibusque adeo molaribus, quos nostra aetas vsurpat, non dissimiles, apparet praesertim ex Cato. 135, 6. Hic *orbis* fuit, quae postea *meta.* Orbi subiectum fuisse *mortarium*, lapidem alium, aliquantum excauatum, cum *labro* siue margine, qui *catillus* deinde dictus est, ad quod ita accommodandus erat orbis, vt neque fundum eius siue solum, neque labra tereret, constat ex Cato. 22, 1 et 2. Ad eam rem, tollendo nimirum orbi, columella in medio erat mortario fixa, quae sustineret impositum sibi orbem non proxime illa quidem, sed intercedente *cupa.* *Cupam* autem et *miliarium* Catonis c. 20 it. 21 et 22, vnum idemque intelligo, pyxidem nimirum, intra quam continetur *columella*, cui imposita pilei instar fuit. Hoc miliarium, haec cupa deinde et transiuit *orbem*, et sustinuit, ita vt stante firmiter columella, orbis, miliarii siue cupae ope illi impositus, deinde funium et trochlearum beneficio circumageretur. Altitudo et latitudo temperabatur *orbiculis* ligneis vel *armillis* ferreis. Tantum intelligere me puto; superesse quaedam in illa trapeti descriptione c. 20, 21, 22 mihi plane ἄδηλα non nego. Interim si comparentur ista cum iis, quae ad ipsum Catonem notata sunt, non multum superesse puto. Vid. etiam ad Col. 12, 50, 7.

PRAE-

PRAESTANTISSIMO DOCTISSIMOQVE VIRO IOANNI BAPTISTAE MORGAGNO IVLIVS PONTEDERA S. P. D.

Cvm idibus Februarii apud Clariss. Senatorem Philippum Bonarotam optimarum artium ac disciplinarum totiusque antiquitatis peritissimum essem Florentiae, Georgius noster (qui grauioribus licet occupationibus distentus, assiduus tamen pro sua erga me beneuolentia lateri meo haerebat) ita de te est locutus, vt nihil amantius, nihil honorificentius, nihil copiosius dici potuerit. Neque solum ea quae Anatomicorum consensu tua propria et singularia sunt, complexus est, verum alia multa magna cum tua laude est prosecutus, studiosa admodum cura subnectens, quae super Cornelio Celso et Sereno Samonico ante hos tres annos litteris mandasti. Hinc ad ea quae in Rei Rusticae Auctores ambo scripsimus, sermonem conuertit, multa quoque hac de re, nisi interpellassem, dicturus. Etsi enim perlibenter quae docti viri de te sentiunt, audire gestio, id tamen mecum communicari non sustinui, cum de vtroque necessario locuturus videretur. Quapropter optimum illum Senatorem quid tu quaque de re fueris commentatus, quaeque ego sapientissimorum virorum vestigiis inhaerens, quorum diligentiam multis in locis desiderari suspicabar, adiecerim, breuiter et ἱστορικῶς docui. Tum ille, iis quae ego exposueram, probatis, cum quae exemplaria vtrique nostrum ad manus fuissent, accepisset, Fulvii Vrsini librum, quem ob incredibilem raritatem nunquam inspectum a nobis non dubitauit, continuo mihi legendum obtulit. Huius autem libri hic est titulus: *Notae ad M. Catonem, M. Varronem, L. Columellam de Re Rustica, ad Kalend. Rusticum Farnesianum*, et *veteres inscriptiones Fratrum arualium* etc. *ex Bibliotheca Fuluii Vrsini. Romae in aedibus S. P. Q. R. 1587. apud Georgium Ferrarium.* Quem dum euoluo, non pauca deprehendi, quae tu, eo, vt mihi constat, nunquam viso, in Columellam doctissime litteris prodidisti; quorum nonnulla eadem sane ac tua sunt; alia alio modo exposita, alia perfecta non plane; pleraque autem neque ea auctoritate, neque iis, quibus a te, rationibus satis confirmata. Haec tibi publicis quamvis muneribus occupato per litteras significare volui, cum probe non modo ex scriptis tuis omnibus, verum etiam ex animo tuo longe mihi, si cui alii, perspectissimo sciam, quae a maioribus reperta esse noueris quam libenter ad primos auctores referre soleas. Cuius profecto exemplo ego quoque multa quae commentariolis meis inserui, ad Fuluium Vrsinum referenda omnibus in posterum testabor. Hunc porro librum sicubi venalem reperiri intellexero, transmittam, vel ipse cum iam Patauium mediter, afferam. Ita quae nunc vniuerse attigi, sigillatim ex ipso cognosces. Etenim multa a vitiis et erroribus vindicata complectitur, quorum duo hic tibi commemorabo: primum apud Columellam libr. I c. 4 [ſ. 8] in vulgatis libris sic extat: *quam optime pater familias debet habitare, vt et libentius rus veniat, et degat in eo. Iucun-*

Iucundius vtique viro, si etiam matrona comitabitur. Quod Vrsinus ita disiunctum legit: *quam optime pater familias debet habitare, vt libentius rus veniat, et degat in eo iucundius: vtique vero si etiam matrona comitabitur.* Huiusmodi interpunctio, emendato τῷ *vero* pro *viro*, percommode, vt mea fert opinio, cadit, eandemque, vt potes meminisse, in meo illo vetusto anonymi Grammatici codice tibi ostendi. Alterum in *Hortorum cultu* [v. 101] habemus, in quo libro inter alia Vrsinus haec emendat: *Tum quae pallet humi, quae frondent purpura et auro Ponantur violae.* His namque receptis, primo membro *Violas Martias* a Columella descriptas intelligimus, altero *Violas*, vt vocant, *Trinitatis.* Non omnia tamen hac ratione accipi possunt; sunt enim quae coniecturis leuiter innituntur, ceu illud Columellae libr. 12 c. 34. *Sed mustum de sub massa et limpidum fit*, quod tu vetusti manu exarati libri auctoritatem secutus, restituisti: *sed mustum de summo et limpidum fit:* Vrsinus vero: *sed mustum de bumasto et passum ex ea fit.* Bumastus siquidem carnosi generis vua est ad escam inseruiens, quoniam minus musti fluit, quam Columella libr. 3 c. 2 inter duracinas cum purpureis, dactylis, Rhodiis, Libycis, Ceraunis ad cibum conserendam praecepit. Praeterea passum non de duracinis vuis, sed vel de praecocibus, vel de amineis fieri libr. 12 c. 39 idem Columella indicauit. Vinum quoque scylliten ex musto amineo cap. 33 confici tradidit, de quo proximo loco cap. 34 in embammatis confectione intellexisse videtur. Illud item M. Varronis libr. 2 cap. 11 s. 1 *vt praedictum est de lacte in eo et tonsura lanae*, quod Vrsinus emendat: *vt praedictum est, de lacte inquam, et tonsura lanae*, minus recte arbitror restitutum, τῷ *in eo* in τὸ *inquam* conuerso, cum legendum sit *caseo*, vt propositus a Varrone ordo requirit, et deprauatae etiam scripturae vestigium suspicionem facit. Huiusmodi tamen leuiora sunt, neque propterea eruditissimo viro quicquam detractum volo. Verum de hoc libro iam satis. Prodiit tandem Horti Pisani Ferdinandi hoc nomine Primi auspiciis et magnificentia constructi (Ferdinandus namque, non Cosmus, vt *Tournefortius*, qui me etiam in errorem induxit, memoriae tradidit, in publica commoda Pisis Hortum Medicum parauit) Historia ab amicissimo et integerrimo viro Michaele Angelo Tillio Publ. Botanices Professore confecta, tribus supra quinquaginta aereis tabulis ornata, eleganti adeo forma, vt nihil ad eius nitorem deesse videatur. Atque vtinam amplissimi viri Episcopi Biturgiensis acerba mors auctoris animum ab hoc opere emendando non auocasset. Hic enim fratris dilectissimi fato velut de coelo, vt ita dicam, tactus sic afflictus iacuit, vt in tanta luctus acerbitate neque huius libri, neque alterius rei cura afficeretur. Ideoque vrgentibus operis, auctore ipso neque approbante neque dissentiente, liber nondum extrema manu expolitus typis excusus est. Non est igitur cur miremur, quod nonnulla irrepserint, quae paruo negotio (sineret dolor) erat prohibiturus. De Facciolato nostro mirifice gratulor. Quam dolui me mearum rationum curis necessario addictum eius eloquentissimae orationi interesse non potuisse! Verum, quoniam eam in hominum manibus iam esse scribis, dabo operam reuersus, ne me abfuisse existimem. Interea meis verbis saluere ipsum iubeto, eiusque nomen ac famam per terram Hetruscam in dies percrebescere dicito. Cura vt valeas. D. Pisis Decimo quarto Kal. Mart. 1724.

I. AD

I

AD CELEBERRIMVM ET DOCTISSIMVM VIRVM IACOBVM FACCIOLATVM IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS.

QVaeris ex me, Vir Doctissime, pluribus de locis Columellae, vt in plerisque huius editionibus proponuntur, quid sentiam. Ego vero et de iis, et de Palladii quibusdam, et de nonnullis etiam Varronis quid suspicer, ita scribam, vt iudicium non interponam meum, sed exquiram tuum. Neque enim in Re Anatomica, aut Medica, in quibus ob assiduum, opinor, studium, susceptosque a puero labores vsum aliquem habere videor, sed in media Philologia versabimur, in qua vt pene adhuc hospitem, aut certe tironem esse me, fateor; sic te esse principem, atque signiferum, negare non potes. Huc illud accedit, me praeter sex, septemue illas, quas memorabo, eorum Auctorum editiones, aliam praeterea vidisse nullam, cum tu in vestra ista amplissima Bibliotheca, quam vtriusque nostrum Patronus Beneficentissimus GEORGIVS CARDINALIS CORNELIVS, ad scientias, bonasque omnes artes fouendas, promouendas, ornandasque natus, insigni nuper accessione locupletauit, multo plures facile habeas. Sed illud inprimis etiam atque etiam inculcem necesse est, me nunquam hos Rei Rusticae Auctores in manus sumsisse, vt emendarem; sed cum aliud in alio inquirerem, subinde in certis, in quos incideram, locis haesisse, itaque numquid forte vitii, et quid subesset, sic inter legendum quaesiuisse, quod visum fuerat, nonnunquam, vt fit adnotauisse. Haec igitur quae ne relecturus quidem fueram, nisi tu pro tua humanissima de me opinione petiisses, nunc tibi ex ordine describam, non alicuius adsciscendae laudis gratia, sed tuae sententiae requirendae.

Et primum Columella [ab hoc enim incipiam de quo tu potissimum quaesiuisti: eius autem verba, vt caeterorum quoque, adscribam fere secundum Gryphianam editionem A. 1548; hac enim, vt multo frequentiore, contigit vt initio vterer] §. I. Col. 1, 8, 8 et 11, 1, 21 Columella igitur postquam libro I cap. 8, *Villicus*, inquit, *exhortandus est ad instrumentorum, ferramentorumque curam, vt duplicia, quam numerus seruorum exigit, refecta, et reposita custodiat, ne quid a vicino petendum sit;* continuo huius rei causam ita subiicit: *quia plus in operis seruorum, quam in pretio rerum eiusmodi consumitur.* Quibus in verbis fieri potest vt nihil desit; si cui tamen sententia videretur paulo obscurior, quam ferat perspicui alioqui scriptoris consuetudo; animaduerti vnde petere verbum posset quo suppleret, illustraretque sententiam ex lib. videlicet XI, cap. I. Ibi enim Columella eiusdem praecepti eandem causam ita proponit: *quia plus in operis seruorum auocandis, quam in pretio rerum eiusmodi dependitur.* Cum autem vtrobique continuo addat, quibus vestibus adversus frigora, et imbres familia munienda sit, scribatque primo in loco: *pellibus*

manicatis, *centonibus confectis*, *vel sagis cucullis;* in altero *pellibus manicatis*, *et sagatis cucullis;* scire ex te velim, vtram magis probes scripturam, an vtraque repudiata iis adstipuleris qui sic videntur legisse, *sagis*, *aut cucullis*, vel potius Ferrario nostro [de Re Vest. Part. 2 lib. I c. 22], qui malebat, *sagis cucullatis.* §. 2 Col. 1, 8, 19. Nam haud longe a fine eiusdem capitis, vbi scriptum est: *Foeminis quoque foecundioribus*, *quarum in sobole certus fuerit numerus*, *honorari debet*, *otium nonnunquam*, *et libertatem dedimus;* non dubito quin concedas aliquid aut addendum esse, vt exempli causa particulam *si* ante *fuerit*, aut delendum, velut istud ipsum *fuerit*, quod quidem in Iuntina editione non inuenio, cum meae reliquae constanter sic habeant, vt descripsi.

§. 3. Col. 2, 4, 9. Libro II. cap. 4. vbi praecipitur, quibus temporibus iterum, tertioque arare oporteat colles pinguis soli, cum ita legam: *de Aprili medio vsque in solstitium iterandi, tertiandique. Septembri, circa aequinoctium, ac totidem operis, quot vliginosi campi, excolitur iugerum talis agri;* fateor non videre me, qui fieri potuerit, vt neque Iucundus Veronensis, neque is qui ab hoc emendatos Rei Rusticae Auctores Venetiis [Anno 1514] edidit, Aldus Manutius, neque Nicolaus Angelius, cuius emendationem in iisdem Auctoribus Florentiae [An. 1521] vulgandis secuti sunt Haeredes Philippi Iuntae, neque Coloniae [A. 1536] Ioannes Gymnicus, neque Parisiis [A. 1543] Robertus Stephanus, neque semel, iterumque Lugduni [A. 1537 et A. 1548] Sebastianus Gryphius [horum enim vtor Columellae editionibus] fateor, inquam, non videre me, qui potuerit fieri, vt ne vnus quidem horum tot, tamque exercitatorum hominum animaduerterit, nisi illa distinctionis nota quae ante vocem *Septembri* est post *aequinoctium* transferretur, duas Columellae deprauari sententias: quod non te modo, sed quicunque in eius, ac Palladii lectione vel mediocriter versati sint, statim perspecturos esse, confido. §. 4. Col. 2, 8, 5. Sed ea tantum, quae sunt ad finem capitis 8, legisse satis est, vt intelligatur in isto loco: *Tremellius quidem asseuerat priusquam impleuerit*, *ab auibus aut formicis sata edi, vbi aestiuis serenitatibus ager aret;* non *impleuerit* cum aliis quos modo nominaui, sed *impluerit* cum Angelio, esse scribendum. §. 5. Col. 2, 11, 5. Verum, ne hic quidem satis diligens fuit in eo loco de Medica herba describendo quem habemus cap. 11. *Tardius messem primam eius facere oportebit, cum iam seminum aliquam partem eiecerit. Posteaquam voles teneram, cum prosiluerit, deseces licet, et iumentis praebeas.* Nam, vt caeteri, duo illa verba *Postea quam* in vnum compulit non sine sententiae obscuritate. Id enim voluit Columella quod is, qui ipsum plerumque exscripsit, cum idem praeciperet de Medica, litteris mandauit, Palladius [de Re Rust. l. 5 tit. 1 s. 3]: *Prima messis eius tardius fiet, vt aliquantum semen excutiat. Caeterae vero messes quam volueris cito peragantur, et iumentis praebeantur.*

§. 6. Col. 3, 2, 18. Libro autem III cap. 2, vbi de vuis apianis haec legimus: *vini dulcis, sed capiti, neruis, venisque non aptae, nisi mature lectae: pluuiis, ventisque, et apibus afferunt praedam;* maior ista distinctionis nota, quae ante *pluuiis* est, ante *nisi* videtur transferenda. Nam cum vina ob acida praesertim corpuscula neruis officere credantur, acidiora autem sint, quo maturius leguntur vuae; non apparet, neruis apianas non esse aptas, nisi mature legantur: contra autem praeclare intelligitur, easdem pluuiis, ventis, apibus esse obnoxias, nisi mature sint lectae, propterea quia sunt *praecoquis fructus*, quod modo ab Autore dictum fuerat. §. 7. Col. 3, 10, 17.

Sed

Sed haec planiora; illud difficilius, quo emendari modo poſſit decimum caput, quod me fateor haud ſemel legiſſe cum propter alia, tum vero ob haec, quae ſane ſunt dicta et pulcherrime, et vere ſ. 9. *Videmus hominibus inſpiratam velut aurigam rectricemque membrorum animam, ſenſuſque iniectos ad ea diſcernenda, qua tactu, naribus, auribuſque, et oculis indagantur.* Linguam videlicet omiſit non oſcitanter, ſed perite, quod eius munus multo manifeſtius, quam narium, aurium, et oculorum, in tactu quodam conſiſtat, quod noſtris temporibus per ipſam quoque Anatomen eſt comprobatum. Et paulo poſt: *Nec generandi quidem data eſt facultas manibus, aut plantis, ſed quod hominibus ignotum voluit eſſe genitor vniuerſi ventre protexit, vt diuina praeditus ratione rerum aeternus opifex quaſi quibusdam ſecretis corporis in arcano atque operto ſacra illa ſpiritus elementa cum terrenis primordiis miſceret, atque hanc animantis machinae ſpeciem effingeret.* Iam vides, opinor, quae me hominem philoſophum res induxerint ad Columellam peruolutandum; ſed et alias poſtea memorabo. Nunc mendum, quod huic capiti in meis quidem cunctis inſedit editionibus, videamus. Eos Autor iubet in terram deponi malleolos, quos vuarum feraciſſimos eſſe, conſtet, *tanto,* inquit ſ. 17, *magis quod compertum habeamus, naturali quadam malignitate deſciſcere interdum, quamuis diligenter prolata ſemina, idque nobis poëta velut ſurdis veritatis indulget dicendo:* „Vidi lecta diu, et multo ſpectata labore Degenerare tamen, ni vis humana quotannis Maxima quaeque manu legeret, ſic „omnia fatis In peius ruere ac retro ſublapſa referri.„ *Quod non tantum de ſeminibus leguminum, ſed in totam agricolationis rationem dictum eſſe intelligendum eſt.* Quid tandem, obſecro te, iſtis in verſibus *indulget* nobis Virgilius? atque adeo *ſurdis veritatis* quid eſt indulgendum? Non contra potius inclamandi hi ſunt, et clare, diſerteque admonendi? Quod quidem et facere Virgilium conſtat, et Columellam ſignificare credendum eſt. Itaque niſi tu, Vir Doctiſſime, diſſentis, ipſum non *indulget*, ſcripſiſſe, arbitror, ſed *inculcet*; quae vox, vt vides, cum facile deprauari ſic potuit, tum non ſolum toti iſti ſententiae, ſed et modo quo iſtic Columella vtitur, non indicatiuo, vt Grammatici loquuntur, ſed ſubiunctiuo praeclare conuenit: Quin etiam fortaſſe eo verbo voluit quodammodo indicare, ſibi minime excidiſſe, in ſuperiore quoque libro [cap. 9. ſ. 12] eandem ab ſe curam in eligendis ſeminibus commendatam, eoſdemque verſus quatuor eſſe propoſitos. §. 8. Col. 3, 11, 4. In proximo autem capite 11 aliquid deeſſe apparet iis in verbis: *totum ſolum ſicco fimo, aut ſi id non ſit, alterius generis quam recentiſſimo ſtercorari.* Etſi enim cum in libro 4 cap. 8 [ſect. 3] haec legimus: *aliquid fimi, vel ſi eſt commodius, columbini ſtercoris;* intelligere videmur, fimi nomine certum aliquod vel genus vel diſcrimen ſtercoris a Columella ſignificari; cum tamen priora illa omnia verba relegimus, ſententiam nihilominus imperfectam deprehendimus, niſi cuius animantis ſiccum illud fimum eſſe debeat, adiiciatur. §. 9. Col. 3, 21, 4. Etſi vero in cap. etiam 21 deſiderari quidpiam videtur in eo loco: *Nam et paterfamilias libentius ad ſpectaculum rei ſuae, quanto eſt ea luculentior, deſcendit, et quod de ſacro numine poëta dicit, Et quocumque Deus circum caput egit honeſtum. Verum quocumque domini praeſentis oculi frequenter acceſſere, in ea parte maiorem in modum fructus exuberat;* tamen velim conſideres, poſſintne omnia videri integra, ſi ne vna quidem litterula adiecta, ita ſcribamus, diſtinguamusque: *honeſtum, verum; quocumque domini praeſentis oculi frequenter acceſſere, in ea parte etc.* aut etiam ſic. *honeſtum; verum quocumque domini*

mini praesentis oculi frequenter accessere; in ea parte etc. nam post *verum* satis facile *est*, aut *est etiam*, et *enim* ante *parte* intelligitur.

§. 10. Col. 4, 10, 3 In Libro IV. cap. 10 vbi legimus: *Sed nec vtique verno omnibus regionibus melior putatio est: nam vbi coelum frigidum est, ea sine dubio eligenda est. Vbi vero aprica loca sunt, mollesque hyemes, optima et maxime naturalis est autumnalis;* equidem non modo pertinaciter non negauerim, scriptum a Columella esse *verna*, sed etiam hanc melius respondere agnoscam voci quae consequitur, *autumnalis.* Attamen *verno* scribi nullo modo potuisse, non antea concedam, quam dilucide ostensum mihi sit, perperam scriptum esse a Palladio [lib. 3 tit. 12 f. 7] *vbi multae sunt vineae diuidantur, et pars earum, quae Septentrionem respiciet, verno putetur alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumno.* Nimirum videtur hic intellexisse *tempore* quod vel ibi fecit Columella, vel paucis quoque ante versibus, vbi legitur: *Nobis neque angusta putatione coërcenda semina videntur, nisi si admodum inualida sunt, neque vtique verno recidenda;* pro *verno* rescribendum est *verna;* nam vox quidem *tempora* longius abest, quam vt putem ad eam respexisse. §. 11. Col. 4, 25, 1 Capiti autem 25 subiecta vinitoriae falcis figura in plerisque editionibus formae non respondet, quae in eo capite descripta est. *Securim* namque [vt hoc vnum attingam] ita pingunt, non vt *semiformis lunae speciem*, sed vt triangulum repraesentet. Vna ad descriptionem videtur accedere Iuntina; Aldina enim etsi non quantum aliae ab Iuntinae forma discrepat; in eo tamen loco *securim* addit, vt haec *rostro* nullo modo *superposita*, sed omnino supposita sit. §. 12. Col. 4, 32, 5 Sed in extremo etiam capite 32 eadem Iuntina caeteris videtur esse anteponenda. Neque enim de arundineto sic verba illa exhibet: *caeditur deinde post brumam. Nam vsque in id tempus incrementum capit, ac tum compescitur, cum obrigant hiberno frigore. Fodiendum quoties et vineta;* sed ad hunc modum: *cum obriguit hiberno frigore. Fodiendum* etc. qua postrema distinctionis nota Robertum quoque Stephanum vti video.

§. 13. Col. 5, 7, 3. Etsi vero in Libro V, qui me loci, nec pauci ii quidem, morati sunt, eodem omnes modo in meis cunctis editionibus leguntur; vix tamen dubito, quin plerique saltem eorum sint aliter scribendi, velut hic capite 7. *Caetera simili ratione, atque in arbusto Italico administrantur, vt vites longis scrobibus deponantur, vt eadem diligentia curetur, atque in ramis deducatur;* sic potius *curentur, atque in ramos diducantur,* quem videlicet ad modum cum *de Italico arbusto praeciperet*, paulo ante [cap. 6 pag. 190] dixerat: *vitem in ramos diducere.* §. 14. Col. 5, 8, 3 sq. Longe difficilior mihi est alter locus ex cap. 8. *Olearum, sicut vitium plura genera esse arbitror, sed in meam notitiam decem modo peruenerunt, Pausia, algiana, Liciniana, Sergia, Neuia, culminia, orchis, regia, circites, murtea. Ex quibus bacca iucundissima est pausiae, speciosissima est regiae, quae potius escae, quam oleo est idonea. Pausiae tamen oleum saporis egregii, dum viride est, vetustate corrumpitur. Orchis quoque, et radius melius ad escam, quam in liquorem stringitur. Oleum optimum Licinia dat, plurimum Sergia: omnisque olea et maior fere ad escam, minor oleo est aptior.* Primum quaero an istud vltimum *et* inducendum sit. Quaero deinde, cur *radius* inter decem illa genera non memoretur. Nam num forte scriptura vitiata sit, et pro *radius* legendum sit *regia*, ne suspicari quidem possumus, tum quia de *regia* id iterare non oportebat, quod modo traditum fuerat, tum quia *radium* inter oleas non modo Cato [de

Re

Re Ruſt. cap. 6 ſ. 1], Virgilius [Georgic. l. 2 verſ. 85], Plinius [Natur. Hiſt. l. 15, c. 3.] Palladius [l. 3, 18, ſ. 4] ſed et Columella ipſe diſerte numerat libro de Arboribus cap. 17 [ſ. 3]. *Optima eſt*, inquit, *olea Liciniana*, *pauſia ſecunda oleo*, *eſcae orchis. Sunt et regiae et radii, quae neque ſpecie neque oleo ſunt tam gratae, quam quas ſupra diximus.* Vides vt dilucide *regiam* ab *radio* diſtinguat. Itaque ne ſolertem alioqui ſcriptorem vſque adeo immemori ingenio fuiſſe cogitemus, vt tanquam Curio ille pater cum decem modo propoſuiſſet genera, vndecimum addere potuiſſet; relinquitur, vt horum alterutrum ſuſpicemur: ſcilicet aut inter illa decem genera Columella poſuit radium, ſed alio quodam nomine, vt puta algianae, vel Neuiae; nam circitis quidem, et fortaſſe etiam murteae eam eſſe figuram, vocabula ipſa indicant, vt idem ac radius eſſe non poſſint; reliqua autem ſex genera memini ſimul cum *radio* legiſſe memorata, ſic vt *radium* ab ipſis differre intelligeretur; Aut in eorum decem generum enumeratione genus aliud aliquod perperam a librariis duplicatum eſt, et ſic radii nomen [quod a Virgilio, Plinio, Palladio, Columella ipſo continuo poſt Orchitem ſubiici ſolet] vt denarius ille numerus conſtaret temere expunctum. Cuius ſuſpicionis anſam dant quae Dalechampius notauit ad Plinii caput 3 lib. 15. *Columellae*, inquit, *oliuarum decem genera*, *Pauſia*, *Licinia*, *Sergia*, *ſiue Regia*, *Radius*, *Neuia*, *Culminia*, *Corninia Plinio*, *Orchites*, *Algiana*, *Murtea*, *Circites*, *Contia Plinio.* Quod autem non ſine vlla ratione ſcripſerit *Sergia*, ſiue *Regia*, oſtendunt haec in eodem capite verba Plinii: *Licinia*, *Cominia*, *Contia*, *Sergia*, *quam Sabini regiam vocant.* Num tamen Sergia, quam Sabini regiam vocabant, a caeteris etiam, ac praeſertim a Columella eodem nomine appellaretur, plurimum dubito, quando hanc quidem inter *minimas* recenſet Plinius [loc. cit.], qui non multo poſt *grandiſſimas* eſſe, dicit, quae regiae vocantur, *ab aliis maiorinae*, *ab aliis phauliae.* Denique illud potiſſimum quaero, quomodo locus is, quem ex libro de Arboribus protuli, ita diſcrepet a ſuperioris ſententia, vt quod in hoc genus eſſe omnium ſpecioſiſſimum dictum eſt, in eo *ſpeciei* ipſius gratia ſpectata, tribus generibus poſtponatur. Num quod Columella, non baccarum, vt in priore, ſed ipſius arboris ſpeciem, pulchritudinemque reſpexerit? An quod irrepſerit mendum aliquod? An quod liber is de Arboribus non ſit Columellae, qua de re nimirum ambigitur in illa ipſius vita, quae a Gryphio, et Stephano cum eius ſcriptis edita eſt. In qua tamen de eo viciſſim non ambigitur, quod multo minus certum eſt, Columellam videlicet ſcripſiſſe librum luſtrationum ſacrificiorumque priſcorum pro frugibus, quem tantummodo conſtat promiſiſſe [lib. 2 in fine] [2, 22, 5 et 6]. Sed quanquam etiam Aldus maior illa ipſa de re dubitauerit [Epiſt. ad Lector. ante Auctores Rei Ruſt.], neque ego audeam quidquam certi proponere; eo tamen facilius videor animum inclinare, vt ſuſpicer, ſcriptum principio fuiſſe hunc librum de Arboribus a Columella, vt eum locum obtineret, vnde ipſum non immerito amouit Iucundus: deinde vero cum rem totam ornatius, pleniuſque tractandam exiſtimaſſet, pro illo vno hunc quem modo appellamus tertium, et quartum praeterea, quintumque ſcripſiſſe. Quod quidem credibilius videbitur iis, qui libri ſecundi, nec non quarti et quinti, praeſertim vero vndecimi initio perlecto, plane intelligent, non ſimul vniuerſum hoc opus, ſed per ſingulos pene libros a Columella fuiſſe vulgatum, ſic vt lectorum iudiciis, et poſtulationibus, ſuoque inſuper indulgens propoſito totius Rei Ruſticae diſciplinae, quoad eius fieri poſſet, cumulatiſſime abſoluendae, ſaepe in

 poſteriori-

posterioribus diserte tueretur, nonnunquam etiam iteraret, illustraret, augeret, perficeret, quae in superioribus praeceperat voluminibus. Verum siue liber is Columellae est fusius rescribere meditantis, siue alterius qui huius praeceptiones fere describere, et strictim saepe, nonnunquam aliquanto pluribus verbis tradere instituerit; sane cum pleraque praecepta atque adeo verba in eo libro, atque in hoc praesertim quinto, eadem esse, animaduertam; haud inutile fore, censeo, vt loci omnes qui sibi in vtroque respondeant, inter se comparentur, deturque opera, vt quae forte alterutro in libro vitiata sint, alterius ope restituantur. Ego aliquot exempla proferam; tu pro tua prudentia, quid sit faciendum, constitues. §. 15. Col. 5, 10, 7 In libro hoc quinto cap. 10 sic legimus: *Sed antequam arbusculas transferas, nota quibus ventis antea fuerant constitutae, postea manus admoueto, vt de cliuo et sicco in humidum agrum transferas.* Quo in loco si qui sint qui existiment, *cliuo*, et *sicco* non satis *humidum* agrum respondere, quaerantque ideo quid deesse possit; inspiciant hi comparem locum in lib. de Arboribus cap. 20 [s. 2] *Priusquam arbusculas transferas, rubrica, vel alia qualibet re signato, vt iisdem ventis , quibus ante steterunt, constituas eas, curamque adhibeto, vt ab superiore et sicciore, et exiliore in planiorem, humidiorem, pinguiorem agrum transferas.* Sane etiam Palladius, qui plurimum, vt supra dictum est, sequi Columellam solet, ita de re hac scripsit [lib. 3 tit. 19 s. 2]: *Plantas similiter notabimus, vt ipsis, quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo, sicco, et exili in planum, pinguem, et humidum transferemus:* quibus tamen in verbis an vox *agrum*, aut alia eiusmodi desideretur, videndum est. §. 16. Col. 5, 10, 12 Sed multo magis videndum est, quae in eodem Columellae cap. 10 non multo post habentur: *Nucem Graecam serito circa Cal. Februar. quae prima gemmascit: agrum durum, calidum, siccum desiderat;* non modo an aliter distinguenda sint, verum etiam, idque maxime, an ex iis sint emendanda, vel potius esse vsui debeant in iis emendandis, quae libro de Arborib. leguntur cap. 22 [s. 1] *Nucem Graecam serito Arcturi signo, vel circa Calend. Febr. quae pruinam nescit. Agrum calidum, durum, et siccum desiderat.* Nam alterutro in loco ob literarum similitudinem videntur librarii aut ex *pruinam nescit* effecisse, *prima gemmascit*, vel ex *prima gemmascit*, *pruinam nescit.* §. 17. Col. 5, 10, 13 In his autem verbis quae paucis post versibus vtroque in loco sequuntur, in primo quidem sic: *Omnis autem nux vnam radicem mittit, et simplici stylo prorepit. Cum ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coërcita recuruatur, et ex summo duum ramorum ambas radices emittit;* in altero autem ad hunc modum: *Omnis nux vnam radicem mittit, et simplici stylo prorepit. Cum ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coërcita recuruatur, et extensa in modum ramorum alias radices emittit.* vix dubitare posse videor, quin haec: *extensa in modum ramorum alias*, ita a librariis priore in loco vitiata sint, vt nata videlicet sint ista: *ex summo duum ramorum ambas.* §. 18. Col. 5, 10, 15 Eodemque in loco cum paulo infra de malis punicis sic legam: *nos exiguum admodum laseris vino diluimus, et ita cacumina arboris summa obleuimus. Ea res emendabit acorem malorum*, eo facilius crediderim, legendum esse *emendauit*, quod in libro de Arboribus cap. 23, s. 1 eadem omnino verba comperio, nisi quod pro *emendabit* reuera scriptum est *emendauit;* et pro *laseris*, *laser Cyrenaicum.* §. 19. Col. 5, 10, 17 In iis tamen, quae mox subiiciuntur de piro, primo quidem in loco sic: *iuxta ipsam radicem truncum findito, et fissuram cuneo tedae pineae adigito, et ibi relinquito;* in libro autem de Arborib. cap.

cap. 24 paulo aliter: *iuxta ipsam radicem truncum findito, et in fissuram cuneum pineum tedae adiicito, et ibi relinquito;* vide an aliquid ex vtroque loco sumendo, vtrumque praestet ita rescribere: *et in fissuram cuneum tedae pineae adigito.* §. 20. Col. 5, 10, 19 Nam quod priore in loco paulo post sequitur: *mala, sorba, pruna post mediam messem, vsque in Idus Febr. serito*, emendandum omnino esse ex libro de Arborib. cap. 25, 1 *Mala aestiua, cydonea, sorba, pruna, post mediam hyemem vsque in Idus Febr. serito*, eo credibilius est, quod Palladius [Ian. 15, 1 Febr. 25, 13 Sept. 14, 1 Nou. 7, 13] etsi pro alia locorum temperie alios etiam menses memorat, quibus sorba, mala, pruna serantur; id tamen tempus, quo messis habetur, aut ipsi proximum memorat nunquam. Quod si haud inutilem fuisse existimas inter superiores locos vtriusque libri comparationem institutam; multo vtiliorem fortasse existimabis, quam inter duos, qui proxime consequuntur, instituemus. §. 21. Col. 5, 11, 5 In eiusdem enim libri 5 capite 11 scriptum est ad hunc modum: *Ea autem fine, qua adraseris, surculos sic inserito, vt semipede, nec amplius de arbore extent, supra deinde muscum imponito, et ita ligato, ne pluuia dilabatur.* Locus autem, qui in lib. de Arborib. cap. 26, f. 4 huic ipsi, vt superiora etiam, ac consequentia manifesto commonstrant, loco respondet, sic habet: *Ea autem fine, qua adraseris, surculos demittito ita, vt sex digitis de arbore extent. In vna autem arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternum digitorum inter eos sit spatium. Pro arboris magnitudine, et corticis bonitate haec facito. Cum omnes surculos, quos arbor patietur, demiseris, libro vlmi, vel vimine arborem astringito: postea paleato luto bene subacto oblinito totam plagam, et spatium, quod est inter surculos vsque eo, vt duobus digitis insita extent: supra lutum muscum imponito, et ita obligato, ne pluuia dilabatur.* Vides vt plura in hoc altero quam in priore loco tradantur: quae ne consulto ab Auctore omissa, sed potius ab oscitantibus librariis negligenter praeterita esse, putemus, cum res ipsae per se docent, tum vero id commonet, quo nihil facilius est factu, vt videlicet ab illo primo *extent* ad hoc secundum *extent* temere, vt fit, in describendo delapsi, plures interiectos versus iisdem, aut fere iisdem verbis eadem praecepta continentes, transilire, primo illo in loco potuerint. Sane in idem ferme erroris genus eosdem incidisse in libri etiam XI capite 2 describendo, ex vetustis codicibus intellexit Robertus Stephanus * [in fine Oper. Columell.] sed ne longius a proposito loco deflectamus; Palladius quoque, Columellam, vt saepe diximus, plurimum sequens, cum de hoc eodem insitionis genere praeciperet, haec minime praetermisit: [lib. 3. tit. 17 sect. 2 sq.] – *statim surculum mergimus vna parte decisum salua medulla, et cortice partis alterius, qui supra arborem sex vel octo digitis emineat. Duos vel tres vel plures surculos pro trunci qualitate constituimus: quaternis digitis* [an *quaternos digitos?*] *vel amplius inter eos spatium relinquimus: tunc iunco, aut vlmo: aut vimine stringimus, et supra lutum musco tectum ponemus, ac ligabimus etc.* Illud vnum dissimulare non possum, dubitasse me, an integrum sit verbum illud vltimum *dilabatur.* Cum enim veniebat in mentem, Columellam lib. IV cap. 29 f. 8 de vitis insitione scripsisse: *fissura diligenter subacto luto linitur, atque superposito musco ligatur, quod et calores et pluuias arceat*, non *dilabatur*, sed *illabatur* scribendum esse, suspicabar, praesertim cum etiam Cato post peractas insitiones sic praecipiat: [cap. 41 f. 4] *in-*

Vu 2 *super*

* Intelligit V. C. Victorii notam, cuius rationem habemus ad Col. 11, 2, 84. similis error fuerat admissus 11, 2, 88.

ſuper lingua bubula obtegito, ſi pluat, ne aqua in librum permanet. Cum autem de eadem re in lib. de Arborib. cap. 8 ſ. 2 haec legerem: *quidquid inſerueris viti, diligenter libro ligato, atque luto ſubacto paleato illinito, operitoque plagam, et ita alligato, ne aqua, ventusue penetrare poſſit: deinde ſupra lutum muſcum imponito et ita religato: ea res praebet humorem nec inareſcere ſinit;* tum vero qua ratione ſeruari quadantenus poſſet vulgata ſcriptura, intelligebam. Sed de hoc tu, Vir Cl. conſtitues, vt de his quoque duobus locis, quos cum inter ſe vtroque in libro comparauerimus, protinus ad VI librum tranſibimus. Haec igitur in V. §. 22. Col. 5, 11, 7 Paulo poſt conſequuntur: *medium truncum acuto ſcalpello permodice findito, ita vt fiſſura digitorum trium ſit in ea: deinde cuneum, quo diducatur, inſerito.* At quanto melius in libro de Arborib. cap. 26 ſ. 6: *medium truncum acuto ſcalpro modice findito, ita vt fiſſura trium digitorum ſit. In eam deinde cuneum, quoad patietur, inſerito.* Pariter primi, atque alterius generis inſitionis deſcriptione abſoluta, cum de tertio nondum fieri coepta ſint verba, illic quidem ita ſcriptum eſt: *Hoc tertium genus inſitionis, cum ſit ſubtiliſſimum, non omni generi arborum idoneum eſt;* hic vero omiſſa, vt decebat, prima illa vocula: [ibid.] *Tertium genus inſitionis, cum ſit ſubtiliſſimum* etc.

§. 23. Col. 6, 2, 8 Libro VI cap. 2. *curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquam contingat: nam niſi haec caueantur, nunquam eiuſmodi vitia, quamuis ſubacta, eximi poterunt.* Suſpicor legendum eſſe, *quamuis ſubacto*, hoc eſt domito; hic enim, vt eſt perſpicuum, docet quomodo iuuencos, qui de grege feri comprehenduntur, *ſubigi* conueniat [ſ. 1.] §. 24. Col. 6, 5, 3 Videndum autem cenſeo, an vnum, et fortaſſe etiam alterum verbum inducendum, aut quid aliud faciendum ſit in eo loco capitis 5. *Tum paribus caſiae, myrrhaeque, et thuris ponderibus, ac tantundem ſanguinis marinae teſtudinis miſcetur potio, cum vini veteris ſextariis tribus, et ita per nares infunditur.* Atque vtinam Vegetius, qui plura, vt noſti, ex Columella deſcripſit, non haec diuiſiſſet [Artis Veterin. l. 3 c. 2] facile ex illo coniiceremus, quid in his verbis agendum eſſet, vt certe coniicio quid agendum ſit in iis quae proxime conſequuntur: *Sed ipſum medicamentum ponderis ſex vnciae diuiſum, portione aequa per triduum cum vino dediſſe ſat erit.* Cum enim Vegetius de ſanguine marinae teſtudinis cum *vino per os dando ſcripſiſſet, haec ſubiecit* [ibid.] *Puluerem et caſſiae fiſtulae, nec non etiam thuris pro aequa parte admiſces, ex eo vnam ſemis vnciam cum ſextario vini veteris in die per nares bouis infundis. Quod medicamentum per triduum facies;* vnde procliue eſt colligere, ita ſcriptum eſſe a Columella vel numerorum notis indicatum: *pond. ſeſcunciae.* §. 25. Col. 6, 6, 4 Capite autem inſequenti voculam deeſſe ſuſpicor eo in loco: *Vbi nec medicina proceſſit.* Nam cum paulo etiam ſupra medicina alia propoſita ſit, deinde, nonnullis de chirurgico auxilio interiectis, haec altera medicina, et poſt hanc porro tertia imperetur, videtur fuiſſe ſcriptum fortaſſis: *Vbi nec haec medicina proceſſit.* Neque enim iſtarum minus profecto gratum duarum vocularum concurſum declinare voluiſſe credendus eſt, qui modo ſcripſerat: *Si nec haec profuit res*, atque alibi etiam [l. 12 c. 1 ſ. 2]: *ſed nec haec tantum* etc. [lib. 12 c. 52 ſ. 1] *ſi nec haec fuerit* etc. Illud accedit, verba quae apud Vegetium illis Columellae reſpondent, haec eſſe [ib. c. 3] *ſi iſta non valent:* Vides, vt poſt illos ſuperiores hunc etiam aditum aperire coner ad Columellam emendandum. Neque enim inficior, verum eſſe quod Reineſius ad Daumium ſcripſit [ep. 121]: *Vegetium Columellae exſcriptorem eſſe, et ad eum eſſe exigendum;* imo cum haec ponam, illud

adiicio,

adiicio, esse tamen, vbi vicissim Columella ad Vegetium exigi possit, quod fortasse in aliis capitibus luculentius ostendam. §. 26. Col. 6, 6, 5. Nam quae in hoc ipso 6 capite legimus: *Sunt et ante detractionem sanguinis illa remedia, tribus heminis vini tres vnciae pinsiti allii permiscentur, et post eam potionem* [bos] *currere cogitur. Vel salis sextans cum cepis decem conteritur, et admisto melle decocto* etc. apud Vegetium quidem ita proposita inueniuntur [loc. cit.]: *Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor venciae contriti olei permiscentur, postque potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem vnciis ceparum atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur* etc. Ego vero ita hic Vegetium ad Columellam exigendum esse, non dubito, vt pro *contriti olei*, *contriti allii* reponatur; imo etsi aliquos existere posse video, qui vicissim quaerant, an apud Columellam non *cum cepis decem* sed *cum ceparum dextante* legendum sit, librariis videlicet in numerorum notis intelligendis facile deceptis; ego tamen re ipsa, et verbis quae apud Vegetium consequuntur, perpensis, hunc potius ex Columella emendandum in hac quoque parte, existimauerim, vt plerisque praeterea in locis, quos collatis vtriusque tum his, tum insequentibus paginis, nullo negotio proferre possem, nisi emendatos iam putarem ab his, qui Vegetium post A. 1528. (eius enim anni tantummodo exemplar habeo) typographis tradidere. Itaque nunc tantum de Columella emaculando videamus. Quem si in iis tot locis, quos supra ex lib. V et VI produxi, quamuis in meis omnibus editionibus ad eundem modum scriptis mendis tamen inquinatum esse, credidi; quanto magis esse credam in extremo capite 8. [quod me fateor non intelligere] *Sed haec his solum fastidium est;* cum Iuntina editio non *est* hic habeat, sed *tollunt?* §. 27. Col. 6, 10, 2. Minusque pariter dubitabo, quin capite 10, vbi legimus: *Porri etiam succum oleo, vel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est;* rescribendum sit: *succus cum oleo*, quando Rob. Stephanus ita scripsit: *succus oleo*, praesertim cum Vegetius quoque haec ita verba descripserit [ibid. c. 4] *Porri etiam succus expressus cum oleo et ipsi febri cum hordeacea farina remedium praestant:* quo etiam ex loco erunt fortasse, qui cogitent, an alia in Columella emendanda sint; sed his ego non ita facile adstipulabor. §. 28. Col. 6, 17, 1 Contra autem menda quae initio capitis 17 in meis omnibus libris insedere, experiar an possim tollere Vegetio adiutore. Id caput sic incipit: *Est etiam mortifer iis* [bobus] *serpentis ictus, est et magnorum animalium noxium virus: nam et vipera, et caecilia saepe cum in pascua bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit. Musque araneus, quem Graeci σκυτάλην appellant, quamuis exiguis dentibus, non exiguam partem molitur.* Haec ita Vegetius [ibid.] *Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera et celicia cum in pascuis bos improuide supercumbit, stimulo morsus imprimunt. Araneus quoque, quem Graeci migaltem appellant, parui quidem corporis non paruam solet inferre perniciem.* Hic si Vegetium ad Columellam rite exigere velimus; vnum emendabimus verbum et pro *celicia* scribemus *caecilia.* At si Columellam ad Vegetium; duo facile corrigemus. Nam pro *magnorum* reponemus *minorum;* neque enim magnum vllum hoc in capite virulentum animal memoratur: et pro σκυτάλην, quod quidem apud Graecos, non muris aranei, sed serpentis nomen esse, scio, μυγάλην, quod apud ipsos, vt praeclare nosti, muris aranei nomen est, vetustis insuper libris, vt Rob. Stephanus * obseruauit [in fine

* Victorii esse putamus et rationem illius habuimus.

Oper. Columellae] auctoribus, rescribemus. Praeter quae an *in pascua* sic itidem mutare oporteat, *in pascuis*, videndum est. §. 29. Col. 6, 17, 3 Sed et paulo infra iuuat vtriusque Auctoris verba comparare. Columella: *Huius herbae succus vino mistus infunditur faucibus, atque ipsa folio cum sale trita malagmatis more, scarificationi intenditur: vel si hanc herbam viridem tempus anni negat, semina eius collecta, et laeuigata cum vino dantur potanda.* Vegetius [loc. cit.]: *Huius herbae succus cum vino faucibus infundatur, atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plagam. Quod si viridem minime reperiunt, semina eius collecta et trita dantur ad potandum cum vino.* An *folio – intenditur* (Gymnicus scripsit *foliis*, caeteri, in quibus Gryphius etiam ipse in priore editione, *folia – intenditur*) omnino mutandum sit in *folia intenduntur*, quaeri potest; certe *viuo*, quod Aldi, Gymnici, Stephani, et Gryphii postremum quidem exemplar proponit, in *vino* mutandum est. §. 30. Col. 6, 17, 5 Mox etiam haec Columella: *Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium* [muris aranei] *cuminum conteritur, eique adiicitur exiguum picis liquidae, et axungiae, vt lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem commouet. Vel si antequam tumor discutiatur, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina conuersionem resecare, et quidquid vitiosi est, inurere* etc. Sic autem Vegetius [ibid.] *Quod si non fuerit contritum ciminum cum picula et axungia, vt similitudinem malagmae habeat, impositum plagae perniciem submouet. Quod si antequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitiosum est, inurere* etc. Hic quaero abs te, Vir Doctissime, non illud, an Columellae scriptura vtcumque defendi possit? sed illud tantum, malisne credere, scriptum esse a Columella, *perniciem commouet*, quam *perniciem submouet: conuersionem resecare*, quam *collectionem* (haec enim vox tumorem etiam, vt nosti, ac vomicam Latinis scriptoribus significat) *resecare?* Sane Gymnicus, credo, quod ibi vocem istam *conuersionem* haud probaret; quod resecandum esset, intelligi maluit, quam ponere, scripsitque ideo, *lamina resecare.* Est etiam aliquid, quod etsi a Vegetio non indicatur, minus tamen rectum esse, suspicor in primis ipsis Columellae nostri verbis: *Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium;* videtur enim legendum, *tumorque ostendit*, tum quia id consequitur: *antequam tumor discutiatur*, tum quia haec antecedunt: *Caeciliae morsus tumorem, suppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei.* §. 31. Col. 6, 24, 2. Leuius est quod in capite 24 notauimus; sed et sententiam magis corrumpit, et mirandum magis est, ne id quidem ab vllo eorum qui editiones has nostras procurarunt, esse animaduersum, videlicet haec verba: *quod si aut foemina recusat, aut non appetit taurus eadem ratione, qua fastidientibus equis mox praecipiemus. Elicitur cupiditas* etc. ad hunc modum esse distinguenda: – *praecipiemus, elicitur cupiditas* etc. §. 32. Col. 6, 26, 2 et 3 Cum autem saepius legerim capitis 26 illam partem: *apprehendere testium neruos, quos Graeci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent, quibus comprehensis statim testes ferro resecare, et expressos ita rescindere, vt extrema pars eorum adhaerens praedictis neruis relinquatur. Nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuencus, nec in totum effoeminatur ademta omni virilitate, formaque seruata maris generandi vim deposuit, quam tamen ipsam non protinus amittit. Nam si patiaris eum a recenti curatione foeminam inire, constat ex eo posse generari. Sed minime id permittendum, ne profluuio sanguinis intereat: verum vulnera eius sarmentitio cinere cum argenti spuma linenda sunt, abstinendusque eo*

die

die ab humore etc.; cum ergo saepius haec legerim, dubitare coepi, non *a recenti curatione*, sed *a recenti castratione* esse legendum, cum ob alia quae vel nota sunt, vel ex verbis consequentibus apparent, tum quia Palladius, qui, vt alibi etiam diximus, fere solet Columellam exscribere, illa eadem priora proponens, haec subdit [l. 6. tit. 7. f. 2] *nec admittendum est, quod plerique faciunt, vt statim castratos coire compellant, nam certum est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnera vero castraturae cinere sarmentorum, et spuma linentur argenti – Castratus abstineatur a potu* etc. Sed et M. Varro [de Re Rust. l. 2 c. 5 f. 14] *exemtis*, inquit, *testiculis, si statim admiseris, concipere.* Quod si forte quaeras, cur saepius illa, vt dixi, relegerim; memoria repete, quantum me Anatomes, et Chirurgiae delectet historia, cuius videlicet gratia non haec modo, quae qualiacunque sunt, instituto tamen subseruiunt meo, verum alia quoque magna cum voluptate apud Columellam me legisse confiteor, velut haec proximo libro VII cap. 9 [f. 5] *Foeminis quoque* (Scrofis) *vuluae ferro exulcerantur, et cicatricibus clauduntur, ne sint genitales;* capite autem 11 [f. 2] alteram illam speciosiorem, sed magis periculosam castrationis suum rationem: *cum virilem partem vnam ferro resectam detraxeris, per impressum vulnus scalpellum inserito, et mediam quasi cutem, quae interuenit duobus membris genitalibus rescindito: atque vncis digitis alterum quoque testiculum educito*, sic *fiet vna cicatrix* etc. Vides, vt iam tum nosceret membranam inter vtrumque testem in modum siue communis septi, vt Recentiorum Anatomicorum quidam contendunt, siue peculiaris sacculi, vt alii docent, traiectam. Sed neque ignorabat peculiarem illam quam Chymici inculcant ad praeparanda medicamenta fimi vim atque vtilitatem: nam libro eodem capite 5 haec scripsit [f. 8] *oblitum vas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fimi vapore concoctum, mox promitur: tepefactumque medicamentum linitur* etc. Neque tandem cum in hoc ipso libro VI cap. 16 scripsisset [f. 2] *solere neglecta vlcera scatere vermibus*, illud praecipere omisit, quaenam circum vlcera adhibenda sint medicamenta, *ne infestentur a muscis, quae vbi,* inquit, *vlceribus insederunt, vermes creant.* Sed nunc quidem, hisce praeteritis, suspectos locos memorare pergamus. §. 33. Col. 6, 27, 10 Capite 27 *ignobilis quoque vulgaris elicit cupiditatem* etc. Videtur *et* deesse, aut alia eiusmodi vocula, quae videlicet duo illa adiectiua colliget, vt cap. 37 [f. 9] *degener, et vulgaris asellus* itemque initio Libri VII *vilis hic vulgarisque asellus.* §. 34. Col. 6, 30, 6 Capite 30 *et ne plus iusto exinaniatur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis ad motum fasciis obligetur.* Etiamsi Vegetius [l. 2 c. 45] hunc ipsum locum non sic descripsisset: *quod si plus profluat* [sanguis] *quam necesse sit, stercus ipsius iumenti fluentibus imponitur venis et fasciis alligatur;* tamen mirum fuisset, neminem eorum qui mea Columellae exemplaria edidere; si Rob. Stephanum excipias; animaduertisse, scribendum esse *admotum.* Sed tamen magis mirum est quod protinus notabitur.

§. 35. Col. 7, 1, 2 Libro enim VII cap. 1 in his verbis: *Huius animalis tam exiguae tutelae plurima et necessaria opera supra portionem respondent, tum et facilem terram qualis in Baetica totaque Lybie sit, leuibus aratris proscindat, et non nimio pondere vehicula trahat. Saepe etiam* etc. ne Stephanus quidem animaduertit, non *tum et facilem;* sed *cum et facilem* esse legendum. §. 36. Col. 7, 3, 3 Neque item cap. 3 in iis, quae de maxime probato ariete conscribuntur: *intortis cornibus, non quia magis*

gis hic sit vtilis [*nam est melior mutilus aries*] *sed quia minime nocent. Intorta potius, quam surrecta et patula cornua, quibusdam tamen regionibus* etc. nisi quid aliud insit vitii, hanc distinctionem conuenire: – *quia minime nocent intorta potius, quam surrecta, et patula cornua.* §. 37. Col. 7, 3, 4 Paulo autem infra, vbi scriptum est: – *mutilum probabimus marem, quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se velut quodam naturae loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit;* mendum certe inest: quod qua ratione tollendum esset, difficile foret diuinare, nisi Cl. Drakenborchius [ad Silii Italici Punic. lib. 7 vers. 566] nuper monuisset, in veteri codice ita scriptum esse: *quodam naturali telo capitis armatum* etc. §. 38. Col. 7, 3, 15 Porro in eodem 3 capite deesse aliquid crediderim, vbi agitur de gregis numero supplendo. Quod vt melius possit intelligi, totus describendus est locus: *nec committi debet, vt totus grex effoetus senectute dominum destituat: cum praesertim boni pastoris vel prima cura sit, annis omnibus in demortuarum vitiosarumque ouium locum totidem, vel etiam plura capita substituere, quoniam saepe frigoris atque hiemis saeuitia pastorem decipit, et eas oues interimit, quas ille tempore autumni, ratus adhuc esse tolerabiles, non submouerat: quo magis etiam propter hos casus, nisi validissima, quae non comprehendatur hieme, nouaque progenie repletur numerus, quod qui faciet* etc. Scilicet deesse videtur particula *non* legendumque *non nisi validissima.* §. 38. Col. 7, 6, 7 Fidentius vero in his capitis 6 verbis: *Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est foetura, cum matres bimae ternos hoedos efficiunt;* hic, inquam, fidentius non *bimae*, sed *binae* scribendum esse, asseruerim, quod etsi quinque reliquae editiones repugnent, at illam saltem mecum facere invenio, quae ab Ioanne Gymnico est procurata. §. 39. Col. 7, 6, 9 Illud tamen, quod in hac et ceteris paulo infra neglectum est, leue sit licet, omittendum non putauerim, videlicet vt in iis, quae de magistro caprini pecoris praecipiuntur: *per rupes, per solitudines, per vepres facile vadat, et non vt alterius generis pastores sequatur, sed plerumque vt antecedat gregem;* nota aliqua distinctionis collocetur inter *pastores* et *sequatur.* §. 40. Col. 7, 8, 7 et 7, 12, 12 Sed in extremo capite 8. *Est etiam* [caseus] *non ingrati saporis muria perduratus, atque ita maligni ligni, vel culmi fumo coloratus;* cum Iuntinum exemplar, non *maligni* habeat, sed *malini*, quaero ex te, vtrum hanc omnino censeas accipiendam esse Scripturam. In hoc autem loco ex cap. 12 *semper et lac, et spiritus maternus longe magis ingenii, atque incrementa corporis auget;* putas ne omnia recta esse, et ne vllum quidem verbum in non suam sedem esse transpositum?

§. 41. Col. 8, 2, 10 VIII Libri capite 2 *Vasta foemina et frequenter horrentibus plumis hirta: robusta crura, nec longa* etc. Permirum est, in nullo meorum exemplarium scriptum esse *femina; foemina* enim modo descripta, nunc qualem gallinaceum marem probet Auctor ostendit, Varronem secutus, cuius haec sunt [de Re Rust. l. 3 c. 9 s. 5]: *feminibus pilosis, cruribus breuibus.* Res ita perspicua est, vt quocunque modo scripta vox illa neminem morari posse videatur. Sed tamen Philippus Beroaldus ob eiusmodi scripturae incuriam in Apuleii, Scriptoris alioqui nocturna, diurnaque manu ab ipso versati, loco quodam proponendo incredibilem in modum deceptus est in suis Columellae enarrationibus [ad vocem *Glaber.*] *Glabella,* inquit, *foemina decenter dicitur Apuleio,* cuius *corpus est laeuigatum, politum, nulloque pilo hispidum;* cum Apuleium [Metamorph. l. 2] quidem non *glabella foemina,* vt in Iuntino

Iuntino [A. 1522 Florentiae] etiam exemplari eſt, ſed *glabella femina* ſcripſiſſe, ex proximis verbis intelligatur, vt non Photidem, ſed eius femina, vel id potius, qui foemina erat, glabellum dixerit; quamobrem Elmenhorſtius [Emendation. ad l. 2. Metamorph. Apul. pag. 122 v. 11] non coniecturam modo Lipſii, ſed et Florentini codicis auctoritatem ſequi ſe poſſe, exiſtimauit, et *glabellum* ibi *feminal* ſcribere. §. 42. Col. 8, 4, 1 et 8, 5, 5 ſq. Capite 4 *excreta tritici minute commode dantur;* An Iuntinam ſequi editionem praeſtat, et reponere *minuta?* Capite 5 *gallinae incubare cupiunt, ab Idibus Ianuariis, quod facere non omnibus permittendum eſt, quoniam quidem nouellae magis edendis, quam excubandis ouis vtiliores ſunt:* et mox iterum: *Aliae melius excubant, aliae editos pullos commodius educant. At e contrario quaedam et ſua et aliena oua comminuunt.* An *incubandis* et *incubant* reſcribendum eſt? §. 43. Col. 8, 17, 4 Capite 17 quo loco agitur de marina aqua tum in piſcinam inducenda, tum ſubmouenda: *Nec dubium, quin quanto magis imo mari venit vnda, tanto ſit frigidior, quod eſt aptiſſimum nantibus. Sin autem locus vbi viuarium conſtituere cenſemus, pari libra cum aequore maris eſt, in pedes nouem defodiatur piſcina, et infra duos a ſumma parte cuniculus riui perducatur, curandumque eſt, vt quam largiſſime veniant, quoniam modus ille aquae iacentis infra libram maris non aliter exprimitur, quam ſi maior recentis freti vis inceſſerit,* legemusne: *vt quam largiſſime veniat?*

§. 44. Col. 9, 3, 2 Libro IX cap. 3 Columella memorat *nonnullas* (apes) *minimas, gracileſque, et acuti aluei ex aureolo, varias* etc. Videtur antiquo more ſcribendum, *acuti alui, ex aureolo varias* etc. et tamen noſtri omnes, praeter Stephanum, ita diſtinguunt, vt primo propoſuimus; *aluei* vel ipſe Stephanus ſcribit. §. 45. Col. 9, 4, 4 Cap. 4 *At in hortenſi lira conſita nitent candida lilia, nec his ſordidiora leucoia, tum punicae roſae, luteolaeque, et Sarranae violae, nec minus coeleſtis numinis hyacinthus;* quid ſi legamus, *coeleſtis luminis?* videtur enim hic Columella florum tantummodo colores ſpectare, idemque in libro inſequenti ſcribit [10, 97]: *Candida leucoia, et flauentia lumina calthae,* et mox [v. 100]: *Nec non vel niueos, vel caeruleos hyacinthos.* §. 46. Col. 9, 7, 2 Cap. 7 *Singula* (aluearia) *binis parietibus anguſtis contineantur, liberaeque frontes vtrinque ſint. Nam et qua procedunt, nonnunquam patefaciendae ſunt, et multo magis a tergo, quia ſubinde curantur examina.* Suſpicor legendum eſſe, *qua ſubinde;* nam cap. 15 [ſ. 5] docet, quid faciendum ſit fauos demeſſuro, *vbi a poſteriore parte nullum veſtibulum patefactum habuerit aluear*e., tum haec addit [ſ. 11]: *Caſtratae deinde alui, ſi quae transuerſos fauos in aditu habebunt, conuertendae erunt, vt alterna vice poſteriores partes veſtibula fiant: Sic enim proxime cum caſtrabuntur, veteres potius faui, quam noui eximentur, ceraeque nouabuntur, quae tanto deteriores ſunt, quanto vetuſtiores. Quodſi forte aluearia circumſtructa, et immobilia fuerint, curae erit nobis, vt modo a poſteriore, modo a priore parte caſtrentur.* §. 47. Col. 9, 8, 8 Capite 8 *Primum quam longe ſint* [apes] *explorandum eſt, praeparandumque in hanc rem liquida rubrica, qua cum feſtucis illitis contigeris apum terga fontem libantium* etc. Hic operae pretium facturos nos arbitror, ſi Palladium hunc ipſum locum deſcribentem [L. 5. tit. 8 ſ. 2] inſpexerimus. *Ac primo,* inquit, *quam longe ſint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui vaſculo infuſam geramus, et obſeruemus fontes, aut aquas vicinas: tunc dorſa apum bibentium tangamus illo liquore tincta feſtucula* etc. Fortaſſe haec Palladii verba ad hunc modum

ſunt emendanda: *Ac primo vt quam longe ſint, exploremus, aut proxime; rubricam* etc. Fortaſſe omiſſa etiam particula *vt*, ſatis eſt aut ita, vt diſtinximus, legere, aut ſic – *proxime. Rubricam.* Verum vtcumque hoc eſt, illud ex iisdem verbis ſuſpicari procliue eſt, deeſſe in Columella vnam, aut alteram vocem, legendumque in hunc fere modum: *praeparandumque in hanc rem vaſculum liquida rubrica*, aut *cum liquida rubrica.* §. 48. Col. 9, 9, 3 Capite autem 9 in his quidem verbis: *quod ne fiat* (hoc eſt ne apes peregrinam regionem petant) *boni curatoris eſt, vernis temporibus obſeruare alueos in octauam fere diei horam, poſtquam non temere ſe noua proripiunt agmina;* etſi ſatis per ſe apparet, reſcribendum eſſe *poſt quam*, id eſt horam, iuuabit tamen et Palladii [Iun. 7, 5] reſpondentem huic locum tranſcribere: *Obſeruabit autem cuſtos aſſiduus vsque in octauam, vel nonam horam, quia poſt haec tempora non facile fugere conſueuerunt.* §. 49. Col. 9, 9, 7 Paulo autem infra videas velim, deceatne vulgatam in Columella ſeruare ſcripturam: *Itaque ſi conſtat principibus gratia, manet pax incruenta. Sin autem ſaepius aciem dimicanteis notaueris, duces ſeditionum interficere curabis;* an contra oporteat, *acie dimicanteis*, vel *acies dimicanteis* reſcribere. §. 50. Col. 9, 12, 2 Capite 12 *Crepitaculis aereis – terreatur fugiens iuuentus. Eaque quae vel pauida cum repetierit aluum maternam, et in eius aditu glomerata pependerit, vel ſtatiuo ſe ad proximam frondem contulerit, protinus cuſtos nouum loculamentum in hoc praeparatum perliniat intrinſecus praedictis herbis: deinde guttis mellis reſperſum admoueat.* Crediſne legendum, *eique*, an potius, *eaque pauida cum vel repetierit* etc. §. 51. Col. 9, 13, 9 et 14 Capite 13 *Prodeſſe etiam putat apibus vetuſtate corruptis examen nouum contribuere, quamuis periculum ſit, ne ſeditione conſumentur.* Legendum videtur *conſumantur.* Ad extremum vero eiusdem capitis, vbi apibus ob maximam florum copiam, magis mellificio, quam reparandae ſoboli operam dantibus, *vtiliſſimum eſſe* dicitur *tertio quoque die alueorum exitus praecludi, exiguis foraminibus relictis, per quae non poſſunt apes exire, vt ab opere mellifico euocatae, quoniam ſe non ſperent poſſe ceras omnes liquoribus ſtipare, foetibus expleant*, aut eſt ſcribendum *auocatae* aut etiam in iis Tullii exemplaribus [Tuſculan. 1] in quibus legimus: *a negotio omni euocamus animum*, minime neceſſe eſt reponere *auocamus*, vel *ſeuocamus.* §. 52. Col. 9, 14, 6 Denique cap. 14 poſtquam rationem attigit Columella reparandi apes iuuenco peremto, *Quam rationem*, inquit, *diligentius perſequi ſuperuacuum puto, conſentiens Celſo, qui prudentiſſime ait, non tanto interitu pecus iſtud admitti, vt ſic requirendum ſit.* Hic vero ego in eadem opinione eſſe me, fateor, quam et alibi [Epiſt. in Corn. Celſ.] indicaui, nimirum non *admitti*, ſed *amitti* eſſe legendum.

§. 53. Col. 10, 21 ſq. Libro autem X, non minus quam in iis locis, de quibus hactenus dictum eſt, meas omnes editiones peccare video in his verſibus: *Nec manibus mitis ferulas, nec cruribus aeque Terga rubi, ſpiniſque ferat paliuron acutis;* niſi quod Iuntina habet *aequa:* quod vt probandum videtur, ſic *miteis*, vel *mites* pro *mitis* reponendum. In his quoque *Tu quae pallet humi, quae frondes purpurat auro Ponatur viola;* vix editio eadem: *Tum;* Stephani vero *Tunc* exhibet. §. 54. Col. 10, 121 Sed omnes iterum ſunt mendoſae in hoc verſu: *Rutaque Palladiae baccae victura ſaporem:* quem propterea ita interpretatus eſt Iunius Pompo. Fortunatus [comment. in hunc librum X Columellae] vt Palladiae baccae nomine *oleum* ſignificari, doceret, atque ita rem, ſi Diis placet, declarari

poſſe,

poſſe crederet: *Rutae manipulus ſi liquamen, vel oleum deſierit,* * *admixtus dapibus, et liquaminis, et olei vicem praeſtat, ac eſcam ſapidiorem facit.* Vetus autem Codex a Cl. Drakenborchio [ad Silii Italici Punicor. l. 7 verſ. 354] memoratus, non *victura* in eo verſu habet, ſed *iutura*, quem videlicet ad modum Palladium [l. 4 tit. 10 ſ. 36] quoque ſcripſiſſe video, *humoribus iuti;* vt ſententia ſit, Rutam ad iuuandum, id eſt meliorem efficiendum oliuarum ſaporem vtilem eſſe. Quam ego ſcripturam eo magis probandam exiſtimo, quo magis ſententiam hanc confirmare poſſum, non modo eiusdem Palladii, aut Catonis, ſed ipſius etiam Columellae auctoritate. Mitto igitur Palladium [l. 12 tit. 22 ſ. 5] qui ſic condire oliuas docuit: *lectas baccas ex arbore ſtatim condias, rutam, et petroſelinum ſternes inter ſpatia ſtructionis, et ſubinde ciminati ſalis aſperſione cumulabis* etc. Mitto Catonem [cap. 119], qui Epityrum (id eſt conditurae oliuarum genus, vt Columella noſter [l. 12 c. 47 ſ. 9] docet, quod in Ciuitatibus Graecis plerumque vſurpabant) ſic faciendum praecepit: *Ex oleis albis, nigris, variiſque nucleos eiicito. Sic condito. Concidito ipſas. addito oleum, acetum, coriandrum, cuminum, foeniculum, rutam, mentam* etc. Certe ipſe Columella [ibid.] cum Epityrum deſcribit, *in ſingulos,* inquit, *modios oliuae triti ſalis cocti ſingulos ſextarios infundimus: itemque lentiſci ſemen, rutaeque, ac foeniculi folia* etc.; et in nigrae oliuae conditura [cap. 48 ſ. 5] *oliuam,* inquit, *in vrceum, aut cacabum nouum mittito ſubſtrato apio, et modica ruta;* et alio in loco [c. 47 ſ. 5] qui huc potiſſimum pertinet: *At haec oliua per ſe parum iucunda eſt, ſed ad eas conditura, quae lautioribus menſis adhibentur, idonea maxime eſt: nam cum res exigit, de amphora promitur, et contuſa recipit quamcunque volueris condituram. Plerique tamen ſectiuum porrum, et rutam cum apio tenero, et mentam minute concidunt, et contuſis oliuis miſcent* etc. §. 55. Col. 10, 125 ſq. Proximi ſunt hi verſus: – *et lactis guſtum quae condiat herba Deiectura quidem fronti data ſigna fucarum, Vimque ſuam idcirco profitetur nomine Graio.* In quibus vt Georgio Alexandrino [enarration. priſcar. voc. in libr. de Re Ruſt. ad vocem *Lactis* etc.] concedam, de Lepidio verba fieri, huiusque vi cutis ſquamas, maculas, cicatrices, aliaque id genus vitia emendari etiam poſſe; non tamen iſtic *fucarum* quid ſit, intelligam. Nam quod Fortunatus [comment. cit.] aſſerit, eſſe hanc Columellae ſententiam, *quod lepidium deiiciat ſigna et vlcera quae mulieres ſibi ex fucis fecerunt,* videturque propterea *fucorum* legere; nempe is ſyllabarum naturam, legesque iſtiusmodi carminis non attendit. Tu igitur, Vir Doctiſſime, hac etiam de re fac ſciam quid ſentias. §. 56. Col. 10, 230 ſq. Sed Fortunatus cum aliis in verſibus haud multum vidit, tum vero in his: *Quare age quod ſequitur, paruo diſcrimine ſulci Spargantur caecis naſturtia dira colubris, Indomito male ſana cibo quas educat aluos, Et ſatureia thymi referens, thymbraeque ſaporem;* in his, inquam, interpretandis [ibid.] tam caecus fuit, quam ſerpentes illi, quos humiditate fere caecos erumpere, ait, de terra; illis enim, aſſeruit, Columellam hic docere *naſturtium aduerſari; ſatureiam autem eſſe male ſanam aluis quas aluos educat.* Scilicet non vidit, ſatureiam ad ſuperiorem verſum nihil attinere, in eoque *aluos* pro *aluus* ſcriptum eſſe, vt *equos, auos* ſaepe in antiquis monimentis nominandi caſu, quanquam in vetuſtis aliquibus Columellae exemplaribus hic legi revera *aluus,* teſtatur Ro. Stephanus [in fine Oper. Columellae]. Itaque Victorius [Caſtigation. in Columellam l. 10 ſiue Hortulum pag. 141] cum illud animaduertiſſet,

* ſ. leg. *defuerit.*

tiſſet, reſcripſit *aluus*, et *caecas colubras* interpretatus egregie eſt ventris lumbricos, quos etiam naſturtio pelli ab Dioſcoride [de Mat. Med. l. 2 c. 149] traditum eſſe, non ignorabat. Illud addi poteſt, idcirco hos dixiſſe Columellam ab aluo educari male ſana, *indomito cibo*, quia probe ſciret, quod etiam ſupra [l. 6 c. 25 p. 230] docuerat, *lumbricos fere naſci cruditatibus*. §. 57. Col. 10, 248 ſq. Denique in his verſibus: *Quaeque tuas audax imitatur Nyſie viteis, Nec metuit ſenteis, nam vepribus improba ſurgens Achrados, indomitaſque bionias alligat alnos.* mihi quidem *bryonias* videtur potius eſſe legendum, quod in antiquis etiam codicibus ab Stephano [loc. cit.] inuentum eſſe ſcio.

§. 58. Liber XI inſcribendus erat *Villicus*, quemadmodum duodecimus inſcriptus eſt *Villica*. Docet id eiusdem libri duodecimi cap. 18 [pag. 421] ſic enim incipit: *Quamuis priore libro, qui inſcribitur Villicus.* §. 59 Col. 11, 2, 94 Cap. 2 *Nono Calendas Ianuarias Brumale ſolſtitium (ſicut Chaldaei obſeruant) ſignificat.* Hic deſiderari puto quod ſignificatur. Neque enim ſic iſta verba accipienda eſſe, quaſi Columella, ipſe confirmaret, id ſignificari quod tradunt Chaldaei, cum illud indicat quod ſuperiore capite [pag. 364] ſcripſit, ſe Aſtrologorum *obſeruationes*, *improbiſſimasque Chaldaeorum pollicitationes* alio opere confutauiſſe, tum haec commonſtrant quae duobus ante verſibus ſcripta ſunt, ſi cum eo loco, de quo agimus, comparentur: *Sexto decimo Calendas Ianuarii ſol in Capricornum tranſitum facit, brumale ſolſtitium, vt Hipparcho placet, itaque tempeſtatem ſaepe ſignificat.* §. 60. Col. 11, 3, 37 Capit. 3 Poſtquam et locum, et rationem culturae docuit atri oleris, *ſeritur*, inquit, *a Vulcanalibus vsque in Calendas Septembris, ſed etiam menſe Ianuario menta dulcem deſiderat vliginem, quam ob cauſam iuxta fontem menſe Martio recte ponitur.* Videntur haec verba melius diſtingui in editione Iuntina, ſic videlicet – *menſe Ianuario. Menta* etc. Niſi ita fiat; quo tempore atrum olus ſeri oporteat, Auctor praeter morem, inſtitutumque ſuum omiſiſſe credendus eſt. §. 61. Col. 11, 3, 39 Magis etiam apparet paulo poſt, verba aliter eſſe diſtinguenda: *Thymum et tranſmarina cunila, et ſerpillum, ſicut priore libro iam retuli, magis aluearia curantibus, quam olitoribus ſtudioſe conſeruntur. Sed nos ea condimentorum cauſa* [*nam ſunt quibuſdam eſculentis aptiſſima*] non alienum putamus etiam *in hortis habere locum neque pinguem, neque ſtercoratum, ſed apricum* deſiderant. Et tamen vix in Editione Stephani inuenimus iſta diſtincta – *etiam in hortis habere locum* etc. §. 62. Col. 11, 3, 43 Contra ſunt diſtincta in omnibus multo magis, quam oporteret, haec verba: *Ea cum pingui, et ſtercoroſo ſolo poſt Idus Februarias ſic obrueris, vt quantum tres digiti ſeminis comprehendere queunt, ſingulis foſſulis deponas. Fere poſt quadrageſimum diem inter ſe implicantur;* perſpicuum namque eſt, ſic eſſe ſcribenda – *deponas, fere poſt* etc. §. 63. Col. 11, 3, 64. In extremo denique hoc libro cum haec legamus: *omnium librorum meorum argumenta ſubieci, vt cum res exegiſſet, facile reperiri poſſit, quid in quoque quaerendum, et qualiter quidque faciendum ſit;* non illud modo dubium eſt, ſcripſeritne Columella aliquanto aliter, vt puta *reperiri poſſet* etc. *faciendum eſſet;* verum hoc inſuper certum eſt, et illa argumenta periiſſe, et feciſſe hic ipſum ad eundem quadantenus modum, ad quem A. Gellius, qui noctes ſuas hac clauſula abſoluit: *Capita rerum, quae cuique commentario inſunt, expoſuimus hic vniuerſa, vt iam ſtatim declaretur, quid, quoue in libro quaeri, inuenirique poſſit:* et continuo ſingulorum capitum argumenta ex ordine ſubiecit. Non ignoro, poſſe

aliquos

aliquos credere, iſta omnia ab aliis fuiſſe iis Noctibus adiecta, permotos auctoritate Th. Bartholini, qui in Diſſert. VI de legendis libris, *Capitum*, inquit, *ſeu ſectionum index nec nouus eſt, nec antiquus. In primis editionibus tantum comparet. Neque enim antiquorum libri per capita fuerunt diſtincti, ſed Voluminibus. Ita Plinius, Herodotus, Thucydides, Liuius, Salluſtius, et alii Graeci pariter, et Latini Auctores totum opus ſine diſtinctione capitum pari tenore perſcripſerunt.* Sed velim, vt mihi reſpondeant, ſcripſeritne Celſus lib. VI cap. 12. *Linguae quoque vlcera non aliis medicamentis egent, quam quae prima parte ſuperioris capitis expoſita ſunt;* itemque lib. VIII cap. 9. *Medicamentis vero iiſdem opus eſt, quae prima parte huius capitis expoſita ſunt;* et haec Celſi verba an vtrobique res ipſa comprobet? Quae cum vrgeo, non propterea tamen contendo, aut pleroſque ſcriptores veteres idem feciſſe, aut aliena eſſe a vero, quae porro ſubiicit Bartholinus: *cum a poſterioribus ſcribis per capita, et ſectiones Libri Auctorum diuiderentur, ſaepe ſine cura, et conſilio, coniuncta fuiſſe ſeparata, et vice verſa, quod non raro lectorem in lectione turbat.* Quinimo fateor, id alicubi vel Celſi ipſius ſcriptis; non modo Columellae; accidiſſe. Et de Celſo quidem alibi [epiſt. in Corn. Celſum] oſtendi. Columella autem ſiue libros ſuos indiuiſos reliquit, ſiue in maiores quasdam partes, ſi non in capita, ipſe diſtribuit, vt illa in extremo ſexto videntur indicare : *ſicut prioribus huius voluminis partibus tradidimus, quae curam boum, equorumque continent;* certe nullo modo potuit ſic diuidere, vt nunc habemus. Quidquid enim aut libri quarti initio in primum atque alterum caput diuiſum videmus, aut initio ſecundi primum caput inſcribi, aut initio quinti, octaui, vndecimi primum caput inchoare; vel praefationis loco ipſe reliquiſſet, vel ſi capitibus accenſere voluiſſet, ſexti quoque et noni, et duodecimi libri exordia pariter accenſuiſſet. Neque item in eodem libro duodecimo caput 15 a 14; multoque minus tertii initium a fine ſecundi ſiue eo in libro, ſiue etiam in ſeptimo diuulſiſſet. Neque facile in libri ſexti caput 17, in quo de ſerpentibus, aliorumque noxiorum animalium ictibus agi videmus, quae ad oculorum vitia pertinent, compegiſſet: quam etiam partem quoties relego, excipique protinus animaduerto capite 18, in quo iterum de noxio animalculo (hirudine videlicet, boum faucibus, ſtomacho, vel inteſtinis adhaerente) verba fiunt; toties ſuſpicor, a librariis alicunde auulſam, huc temere fuiſſe coniectam, nec tamen nuper; cum eundem locum tenere videam apud Vegetium [lib. 3 cap. 4] vbi plura ex ſexto Columellae volumine deſcripta ſunt. Sed quod aliter haec tamen apud Vegetium, aliter apud Columellam in capita ſunt diuiſa, id quoque videlicet indicio eſt, non hanc quam habemus, diuiſionem a Columella fuiſſe inſtitutam. Quid? quod haec ipſa aliter in aliis editionibus occurrit. Vt enim illa omittam, quae operarum potius negligentiam demonſtrant, vt in Aldina libri ſexti non modo octauum, ſed et nonum caput, iterum octauum; quinti autem libri non modo quintum, ſed et ſextum, iterum quintum; in editione item Gymnici, libri eiusdem non modo ſextum, ſed et ſeptimum, iterum ſextum inſcribi, ſic vt omnia, quae illa conſequuntur capita non ſuo propterea numero inſcripta ſint; vt, inquam, haec praetermittam; Iuntina certe editio librum ipſum primum in tredecim capita habet diſtributum, quem poſteriores, quibus vtor, reliquae habent in nouem. Huc illud accedit, quod quae non praecepta modo, ſed verba libro quinto in vnum caput decimum collecta ſunt, eadem fere libro de Arboribus in octo capita ſunt tributa, vt praeclare intelliget quicunque duodeuiceſimum, et ſeptem, quae inſequuntur,

quuntur, capita cum illo vno decimo comparauerit. Quod cum fecerit, minus, opinor, mirabitur eorundem librariorum aut inconſtantiam, aut imperitiam, qui cum tot alios paſſim verſus, quemadmodum in more poſitum eſt, ſcripſerint, ſic vt verſus eſſe, vel oculorum iudicio continuo quilibet agnoſcat; hos tamen [l. 2 c. 2 ſ. 18. Ibid. c. 8 ſ. 3. l. 5 c. 5 ſ. 7. l. 7 c. 3 ſ. 10. lib. 9 c. 3 ſ. 2. Ibid. c. 8 ſ. 13] *et picis in morem ad digitos lenteſcit habendo. dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent. et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuſet. cum tonſis illotus adhaeſit ſudor: et hirſutis ſecuerunt corpora vepres. ardentes auro, et paribus lita corpora guttis. trita meliphylla, et caerinthe ignobile gramen;* hos, inquam, quaſi vero verſus non eſſent, omnes, vt hic deſcripſimus, caeteris cum verbis Columellae permixtos, confuſosque exhibuere. Sed iam his, atque aliis eiusmodi praetermiſſis, nunc quod facere inſtituimus, eorundem in ſingulis verbis deſcribendis hallucinationes notemus.

§. 64. Col. 12, 4, 5 Libro igitur XII verbum aliquod Librarios in extremo quarto capite omiſiſſe potius crediderim, quam Columellam, quae ait de *aceti, et durae muriae vſu*, ea cum ſuperioribus connectere voluiſſe, perinde quaſi ſex ſeptemue verſus, qui nexum aut diſſoluunt, aut certe plurimum infirmant, non intercederent. §. 65. Col. 12, 7, 1 Sub initium autem capitis 7, vbi *colligi, et reponi iubet cymam, caulem, capparim – item ferulae cum coliculo ſilentes,* aut *flores* deeſſe ſuſpicor; nam mox addit, *ſilentem florem vitis albae et aſparagi;* aut ſicut Iuntinum habet exemplar, legendum eſſe *ferulas.*

§. 66. Col. 12, 17, 2 Ad finem vero capitis 17, *poſtea in iunceis fiſcellis, vel ſparteis ſaccis percolant;* legendum videtur *percolent*; non modo enim haec antecedunt: *ſunt qui multitudini ſtudentes aquam ficis permiſceant* etc. verum et haec continuo ſequuntur: *ligatumque acetum inferuefaciant* etc. §. 67. Col. 12, 19, 2 Sed quod legimus cap. 19. *Quaecunque vini nota ſine condimento valet perennari;* etſi ita rarum eſt, vt in amplioribus Lexicis ne memoratum quidem inueniam, non tamen facile mutandum crediderim ab iis praeſertim, qui in calce etiam 20 capitis [ſ. 8] haec animaduerterint: *marmoris, vel gypſi, quod flos appellatur, vncias ſingulas, item ad tertias decocti defruti ſextarios binos ſingulis amphoris miſcere oportebit; ea res etiamſi non in totum perennat, certe vſque in alteram vindemiam plerumque vini ſaporem ſeruat.* §. 68. Col. 12, 20, 2 Contra etſi in eodem vigeſimo capite mea omnia, ſi Iuntinum demas, exemplaria ſic habeant: *Deinde ſi natura tenue muſtum erit, cum ad tertiam partem fuerit decoctum, ignis ſubtrahendus eſt, et fornax protinus aqua refrigeranda: quod ſi fecerimus, nihilominus defrutum infra tertiam partem vaſis conſedit*; tamen, vt in Iuntino, legendum videtur *conſidet.*

§. 69. Col. 12, 20, 5 Aliquanto infra: *Ad praedictum autem modum muſti adiici debent ii odores, nardi folium, iris illyrica,* etc. *quorum ſingulorum librae ſatisfacient. Item myrrhae quincunx, calami pondo libram, caſiae ſelibram, amomi pondo quadrans, croci quincunx, cripae pampinaceae libram. Haec, vt dixi, arida contuſa, et cribrata debent adiici,* etc. Hic velim videas, an librarii numerorum notas verbis reddentes in eo peccauerint, quod *libram*, et *ſelibram* ſcripſerint pro *libra* et *ſelibra.* §. 70. Col. 12, 24, 1 Itemque cap. 24 in his verbis: *quae cum in tantum refrixerit, quantum ne contacta corpus vrat, partem aliquam eius, quae ſatis videbitur praedictae pici immiſcemus, et diligenter lignea ſpatha, vel etiam manu peragitabimus;* vide an legendum potius ſit *immiſcebimus.*

§. 71.

§. 71. Col. 12, 25, 3 Pariter cap. 25 vbi haec ſcribuntur: *deinde cum refrixerit, tum quantumcunque humoris eſt, tantum in amphoram muſti portionem adiici;* an *tantam* ſcribendum ſit. §. 72. Col. 12, 48, 3 Capite autem 48 cum de oliuarum conditura haec traduntur: *Plerique tamen tres partes defruti, aut mellis, et vnam miſcent aceti, et eo, quo condiunt, iure. Quidam* etc. legendum crediderim, *et eo condiunt iure*, aut *eoque condiunt iure;* ius enim eſt iſtud ipſum quod iisdem verbis deſcribit; neque enim neceſſe eſt, vt ius *liquor* eorum ſit, quae coquuntur; ſic capite ſuperiore 46 ſ. 2 *taleolas*, inquit, *radicum inulae in vmbra triduo, vel etiam quatriduo ſiccato: deinde ſiccatas in vaſis* (an *in vaſa*) *ſine pice, interiecta cunila, coniicito, cunila impoſita, ſex partibus aceti vna pars ſapae miſceatur cum hemina ſalis cocti, vt hoc iure macerentur taleolae, donec quam minimum amaritudinis reſipiant.* §. 73. Col. 12, 55, 1 et 2 Sic capite etiam 55 quem locum aliam quoque ob cauſam huc tranſcribemus: *album acre acetum* [ſinapi] *adiicito*, et *piſtillo permiſceto, colatoque. Hoc ius ad rapa condienda optime facit. Caeterum, ſi velis ad vſum conuiuiorum praeparare, cum exaniueris ſinapi, nucleos pineos quam recentiſſimos, et amygdalum adiicito* etc. Hic ego legendum crediderim, non *exaniueris*, ſed *exaniaueris*, ſiue *exſaniaueris*, hoc eſt noxium humorem expreſſeris, aut abſtuleris; modo enim dixerat *manibus expreſſum – comprimito manu plana – aquam nitratam ſuffundito, vt omnem amaritudinem eius* (ſinapis) *et pallorem exaniet.* Sed et capite 47 [ſ. 9] de oliua haec ſcripſerat: *prelo ſupponitur, vehementerque premitur, vt exudet quantulumcunque habet amurcae. Patimur autem nonnunquam tota nocte, et poſtero die pondere preſſam baccam velut exaniari:* et cap. 53 [ſ. 2] *largum ſalem infarcito, compoſitisque ſupra tabulatum tergoribus, aut fruſtis* (carnis ſuillae) *vaſta pondera imponito, vt exanietur.* §. 74. Col. 12, 57, 5 Denique inſpicias velim poſtremi capitis verba extrema: *quod ſi etiam cum laſer non habueris, pro ſilphio mellis adiicies pondo ſemunciam;* videasque, an quidpiam in his quoque verbis a librariis peccatum ſit.

§. 75. Col. Arb. 10 lem. Reſtat Liber de Arboribus. In hoc caput X ita inſcriptum eſt. *Vindemiam quomodo putes;* cum inſcribendum, opinor, fuiſſet: *Poſt vindemiam quomodo putes;* hoc enim eius capitis initium eſt: *Vindemia facta ſtatim putare incipito ferramentis quam optimis, et acutiſſimis, ita plagae leues fient.* Verum vt impoſitas a librariis inſcriptiones praetermittentes, verba ipſa Auctoris conſideremus; in hoc ipſo loco non credo *leues* ſcribendum eſſe, ſed *laeues;* haec enim continuo ſequuntur: *neque in vite aqua conſiſtere poterit, quae ſimulatque immorata eſt, corrumpit vitem,* etc. Sed et libro IV cap. 24 [ſ. 21 ſq.] cum iſtiusmodi ferramentis putatorem vti iuberet, inter alias eandem huius praecepti cauſam ita propoſuit, quod ſi mollis, aut retuſa, et craſſa falx ſit, *plagae aſperae atque inaequales vites lacerant, vnde fit, vt vitis laniata, ſcabrataque putreſcat humoribus, nec plagae conſanentur.* Caeterum hanc ego [vt alias eiuſmodi] animaduerſionem omiſiſſem, niſi aut meae omnes editiones in eo peccaſſent, aut hoc ad plures alios locos pertinuiſſet, quales ſunt libro IV cap. 24 [ſ. 4] *ferroque alleuanda eſt, vt hibernas aquas reſpuat. Nam praeſtat ex vulnere ſobolem repulleſcentem vellere, quam nodoſam et ſcabram plagam relinquere.* Libro V cap. 6 [ſ. 13] *ferra deſecari, et plagam falce alleuari.* cap. 9 [ſ. 3] *earum plagae vtraque parte falce leuentur;* atque vt multos alios locos ſciens omittam, cap. 11 [ſ. 7] *plagam diligenter leuato:* quod et infra iteratur cap. 26 [ſ. 6] in

hoc

hoc ipſo libro de Arboribus. §. 76. Col. A. 26, 7 Quocum libro, quoniam ſupra nobis vtile fuit quintum comparare: nunc viciſſim experiamur, an vtile ſit ipſum conferre cum quinto. Igitur quod hoc ipſo capite 26 ob vnum fortaſſe omiſſum verbum ſubobſcurius videri poteſt: *Tertium genus inſitionis, cum ſit ſubtiliſſimum non omni generi idoneum eſt:* ET *fere eae recipiunt talem inſitionem, quae humidum, ſuccoſumque, et validum librum habent;* id in V Lib. cap. 11 [ſ. 8] admodum perſpicue dictum eſt: *Hoc tertium genus inſitionis, cum ſit ſubtiliſſimum, non omni generi arborum idoneum eſt,* SED *fere recipiunt talem inſitionem, quae humidum* etc. §. 77. Col. A. 26, 8 Porro in ipſa quae ſubſequitur huius tertii generis deſcriptione hic quidem poſtquam traditum eſt, quomodo gemma ex vna arbore ſit detrahenda, haec ſubduntur. *deinde ex qua arbore inſerere voles, in ea nitidiſſimum ramum eligito, et eiuſdem ſpatii corticem circumcidito, et materiem delibrato, et in eam partem, quam nudaueras, gemmam hanc, quam ex altera arbore ſumſeras, aptato ita vt emplaſtrum circumciſae parti conueniat.* Hic vero *nudaueris* pro *nudaueras*, et potiſſimum *in qua arbore*, pro *ex qua arbore* eſſe reſcribendum, cum inde intelligitur quod paulo ante dictum fuerat: *Ex qua arbore inſerere voles*, et abſoluto de illa ſermone, nunc de ea, in qua inſerendum eſt, verba fiunt; tum ex lib. V [cap. 11 ſ. 10] confirmatur, in quo iſta eadem res ſic proponitur. *poſtea item alterius arboris, quam emplaſtraturus es, nitidiſſimum ramum eligito, et eiuſdem ſpatii corticem circumcidito, et materiam delibrato: deinde in eam partem quam nudaueris, praeparatum emplaſtrum aptato, ita vt alterae delibratae parti conueniat.* Sic enim Palladius [l. 7 tit. 5 ſ. 3] idem docens, *Item*, inquit, *ex ea arbore, cui velimus inſerere, ſimiliter cum gemma tolletur emplaſtrum, nitido tamen, atque vberi loco.* §. 78. Col. Ar. 28, 2 Sed et quae capite 28 habentur: *Mulieres quidem ſi lactis inopia premuntur, cythiſum aridum in aquam macerari oportet, cum tota nocte permaduerit: poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico vino, atque ita potandum dari;* ſi haec, inquam, cum iis comparentur, quae libri V capite vltimo [12, 2] ſcripta ſunt; multo procliuius erit cognoſcere, poſt *oportet*, facili omiſſione voculam *et* eſſe praetermiſſam, atque totum locum ita vt ibi [pag. 204] legitur, eſſe reſcribendum. *Mulieres quidem, ſi lactis inopia premuntur, cythiſum aridum in aquam macerari oportet, et cum tota nocte permaduerit, poſtero die* etc. §. 79. Col. Arb. 30, 1 et 2 Atque vtinam in libro V vt de cythiſo, ita etiam de viola, et roſa Columella ſcripſiſſet; longe facilius eſſet coniicere, quid duobus de locis capitis 30 ſit ſtatuendum. Alter in ipſo eſt initio: *Violam qui facturus eſt.* Quaero enim, oporteatne Scripturam hanc retinere, an potius *ſaturus* reponere, cum haec ſequantur: *terram ſtercoratam et repaſtinatam minimum alte pedem in puluinos redigat. Atque ita plantas hornotinas ſcrobiculis pedalibus factis ante Cal. Mart. diſpoſitas habeat.* Alter locus eſt paulo infra: *Roſam fruticibus ac ſurculis diſponi per ſurculos pedales conuenit per idem tempus quo et viola;* vbi ego ſcribendum crediderim non per *ſurculos pedales*, ſed aut per *ſcrobiculos pedales*, vt paulo ante de Viola dictum eſt, aut potius, vt aliis quoque ante me viſum eſſe ſcio, per *ſulculos pedales;* certe Palladius [l. 3 tit. 21 pr.], qui ſolebat Columellam reſpicere: *roſaria*, inquit, *conſeremus, quae ſulco breuiſſimo aut ſcrobibus ponenda ſunt, vel virgultis, vel etiam ſemine.*

§. 80. Pall. 1, 24, 2 et 3 Hactenus de Columella: in quo cum plura, quam ab initio exiſtimabam, notata ſint; ideo non multa in Palladio notabuntur, quae forte in

in ipſo, dum Columellae penitus intelligendi cauſa inſpicerem, ſic aliud agens animaduerti. Lib. I tit. 24 *A muſtellis tutae fient* (columbae) *ſi inter eas frutex – proiiciatur – non pereunt. Et neque locum deſerunt, ſi per omnes feneſtras* etc. An ſic potius diſtinguendum – *Non pereunt, neque* etc. Ibidem: *Inducunt alias, ſi cumino paſcantur aſſidue, vel ſetoſi hirci alarum balſami liquore tangantur.* Si Palladium ſic reuera ſcripſiſſe putamus: num ita intelligemus, vt *ſetoſi illi hirci* partes quaedam ſint alarum balſami liquore tangendae?

Quod autem mox bis *herbum* pro *eruum*, vt ex Columella [l. 8 c. 8 ſ. 6] et Varrone [l. 3 c. 7 ſ. 8] intelligitur, poſuit, an fecit, quod potius ab ὄϱοβος cum Feſto [De verb. ver. ſignific. l. 5] quam ab eruendo, cum aliis, dictum eruum arbitraretur? §. 81. Pall. 1, 32. Tit. 32. *Foeni, palearum, ligni, cannarum repoſitiones nil refert, in qua parte fiant, dummodo ſiccae ſint, atque perflabiles, et longe remoueantur a villa propter caſum ſurripientis incendii.* an *ſurrepentis incendii?*

§. 82. Pall. Febr. 9, 8 Libro III tit. 9. *Caput ſarmenti, cum deponitur, torquendum non eſt, nec aliquo modo vexandum, nec demerſa penitus foecundiore parte, quod ſterili proximum eſt, ſupra terram relinquatur.* Legendum videtur, *ne demerſa.* Sequitur enim: *deinde quoniam ipſa tortura vexatio eſt, et pars ea, de qua radix futura praeſumitur, iniuriae nulli ſubiicienda eſt, cum qua contendere cogatur ante, quam teneat*; itaque cum haec ratio altera ſit, altera anteceſſerit, neceſſe eſt; ſane praeceptum non eſſe, ſed rationem, quod de foecundiore parte dicitur, luculentiſſime oſtendit Columellae caput quod hic ſpectauit Palladius, duodeuiceſimum Libri III [ſ. 4] demonſtrat enim, qui ſarmenti caput contorquet, ea duplicatione conſequi, vt omnis foecundior eius pars obruatur, conſumaturque. §. 83. Pall. Febr. 15, 1 et 2 Tit. 15 *Nouellam vitem Columella dicit a primo anno ad vnam materiam eſſe formandam, nec recidendam totam, ſicut Italiae conſuetudo eſt. Anno ſecundo expleto, quia vel intereant vites in totum reciſae, vel infoecunda ſarmenta producant.* Hic vero ſic verba eſſe diſtinguenda, *nec recidendam totam, ſicut Italiae conſuetudo eſt, anno ſecundo expleto, quia* etc. Locus quoque oſtendit, quem Palladius indicat ipſius Columellae [l. 4 c. 11 ſ. 1] in quo Virgilium, Saſernam, Stolones, Catones *non ſolum in eo errauiſſe*, ait, *quod primi anni capillamenta ſeminum* (vitis) *intacta patiebantur, ſed et poſt biennium cum viuiradix recidenda erat, omnem ſuperficiem amputabant ſolo tenus*, etc. Deinde eaſdem, quas hic Palladius, affert rationes. §. 84. Pall. Febr. 24, 3 Tit. 24. *Hoc etiam menſe cepullas ſeris, ſed conſtat et vere, et autumno eſſe ſeminandas. Si ſemen eius ſeueris, in caput creſcit* etc. videtur legendum, *ſemen earum:* videturque pariter legendum eſſe *ſemen eorum*, vti in proximo libro IV tit. 9 [ſ. 6] haec habentur: *ſemina eius mulſo, et lacte per triduum maceranda ſunt*; illa enim antecedunt: *Nunc melones ſerendi rarius*; haec autem ſequuntur: *hinc ſuaues efficientur.* §. 85. Pall. Feb. 24, 8 Infra eodem titulo 24. *Mihi etiam illud vtile videtur, ac diligens, vt aſparagi agreſtis radices plurimas in vnum locum congeramus cultum, vel certe ſaxoſum.* Scribendum crediderim *incultum*, praeſertim cum id continuo ſequatur: *quae ſtatim fructum dent ex loco, qui aliud nihil alebat.* §. 86. Feb. 25, 4 Tit. 25. *Si languida arbor eſt piri, vel ablaqueatae radicem terebras, et ibi ligneum palum deprimis, vel* etc. Sane hic perſpicuum eſt, ſcribendum eſſe *deprimis*, neque tamen ſcriptum video, niſi in editione Iuntarum.

§. 87. Mart. 9. 3 Libro IV tit. 9. *Singulis sane annis a codice auferendae sunt plantae, vt nec matres fatigentur, et soboles per alia spatia digerantur: cum aliqua tamen radices parte vellendae sunt.* Hic etiam, si Iuntinam excipias, meas omnes editiones peccare existimo, scribendumque *radicis.* Titulo autem 10 [ſ. 20] vbi de Mespilo: *si putatur, hinc arbor sterilis fieri, fimus, et cinis vitium simul si radicibus infundantur, fertilem reddunt;* pessime erratur non modo in Aldi, sed et in Iuntarum editione; sic enim scribitur: *fieri. fimus;* quasi vero Palladius diceret, arborem a putatione sterilem fieri, cum hoc dicat, si ab adhibita viua calce de qua modo sermo fuerat, timetur, ne arbor sterilescat, ideoque ita verba distinguenda sint, vti a Rob. Stephano factum est: *si putatur hinc arbor sterilis fieri, fimus* etc.

§. 88. Pall. Mai. 1, 1 Sed quid esse manifestius potest, quam in ipso Lib. VI initio: *Maio mense locis frigidis, et humectis panicum seremus, et nullum more, quo dixi;* non scribendum esse *nullum*, sed *milium*, quando eius capitis inscriptio haec est: *De panico, et milio*, etc.; et tamen cum in Iuntino exemplari esset *milium*, caeteri, qui Palladium postea edidere, scripserunt *nullum*; quinimo Seb. Gryphius cum in priore quidem editione scripsisset milium, in altera rescripsit *nullum.*

§. 89. Pall. Iun. 7, 2 Libro VII tit. 7. *Fumus admouetur ex Galbano, et arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare.* Columella sic [l. 9 c. 15 ſ. 5] *fumum admouebimus factum galbano, vel arido fimo. Ea porro vase fictili prunis immista conduntur:* quae verba cum confero, suspicor, Palladium scripsisse, *mistis carbonibus*, aut *in pultarium iactis carbonibus;* nam illud *factis* minus placet.

§. 90. Pall. Iun. 7, 7 Sed vtilius fortasse erit, quae infra scribuntur de apum regibus, comparare cum alio Columellae loco; Palladius sic: *pulchri coloris, et nitidi, leues sine pilo, nisi forte pleniores quasi capillum gerunt in ventre, quo tamen non vtuntur ad vulnus.* Columella [l. 9 pag. 327] autem sic: *pulchri coloris, et nitidi, leuesque, ac sine pilo, sine spiculo, nisi quis forte pleniorem quasi capillum, quem in ventre gerunt, aculeum putet, quo et ipso tamen ad nocendum non vtuntur;* quibus ex verbis facile est coniicere, nonnulla fortasse verba Palladii librariorum incuria esse praetermissa, aut saltem *pleniorem* scribendum esse pro *pleniores.*

§. 91. Pall. Sept. 13, 2 Libro X tit. 13 vbi capparim seri iussit *solo sicco et gracili*, continuo haec addit; *herbas sponte persequitur;* scribendum suspicor: *herba sponte persequitur.* Neque enim id vult quod Columella [l. 11 c. 3 ſ. 55] cum illam *noxium virus habere* docuit, *succoque suo sterile solum reddere*; nam hoc Palladius paulo ante dixerat iis verbis, *succo suo terris nocet.* sed id facile vult, quod Columella [ibid.] pariter ad hunc modum tradidit: *cultu aut nullo, aut leuissimo contenta est. Quippe quae res etiam in desertis agris citra rustici operam conualescit.* scilicet hoc opponit Palladius iis, quae de origano proxime scripsit: *Nunc circa aequinoctium seres origanum: stercorari, ac rigari donec conualescat, appetit;* Capparim autem seras modo; sponte ipsa proueniet, ac conualescet.

§. 92. Oct. 5, 1 Libro XI tit. 5 non minus fortasse proderit Columellam inspicere, quem saepe adeo respiciebat Palladius. Ipse igitur Palladius sic: *Sed hae radiculae* (vitis) *non ad siccum debent recidi, ne aut plures inde nascantur, aut* etc. Quid obsecro te, esse dicemus in hoc loco *recidere ad siccum?* Neque enim siccum illud est, vnde si amputentur radiculae, renasci plures possunt: neque siccae sunt ipsae,

quae

quae praecidi debent, radiculae; nam ideo praecidendae ſunt, ne *ſi conualuerint*, vt duobus ante verſibus dictum eſt, *inferiores* radices faciant *interire.* An illud ergo relinquitur, vt non *ad ſiccum* ſcribamus, ſed *ad truncum*, quod Columella [l. 4 c. 8 ſ. 2] videtur indicare eadem praecipiens hiſce verbis: *minime applicandum eſt ferramentum ipſi matri, quoniam ſi iuxta truncum radicem praecideris, aut ex cicatrice plures enaſcentur, aut* etc. §. 93. Pall. Oct. 19, 1 Tit. 19 *paſſum nunc fiet ante vindemiam, quod Africa ſueuit vniuerſa conficere pingue, atque iucundum, et quoad conditum, ſi vtaris mellis vice, ab inflatione te vindices.* Traditur deinde ratio Paſſi conficiendi, et ſic denique ſermo abſoluitur: *Hinc paſſum eſt quidquid effluxerit, et conditum vaſculo, mellis more ſeruatur.* Quaero itaque; an legendum ſit: *et quod conditum, ſi vtaris mellis vice, ab inflatione te vindicet*, aut etiam: *et quod conditum ſi vtaris mellis vice, ab inflatione te vindices;* nam memini et Plautum, et Q. Scaeuolam, et M. Varronem, et alios verbum *vtor* cum accuſandi caſu iunxiſſe.

§. 94. Pall. Nou. 13, 2 Libro XII tit. 13 quaero ex te, Vir Clar. quid deeſſe aut quid vitii eſſe cenſeas in iis verbis: *Qui* [agni] *donec firmentur, intra ſtabulum furfuribus, vel medica herba; vel* [*ſi eſt copia*] *farina hordei paſcantur ingeſta, donec conceptum pauliſper robur aetatis, paſcuum matribus poſſint habere commune.* Legemus ne — *concepto pauliſper robore aetatis*, aut nullo verbo mutato, tantummodo voculam *et* ante *paſcuum* addemus?

§. 95. Pall. Inſ. 158 ſq. Multo autem magis quaero, in Lib. XIV ſiue de inſitionibus, vbi de Piſtaciis ſermo eſt, quomodo emendandum cenſeas verbum, quod nec ſententiae conuenit, et carminis legibus repugnat in horum verſuum altero:

Quin et amygdalios ſubeunt piſtacia ramos,
Et debitum maius de breuitate petunt.

Num pro *debitum* reponendum *pretium?* Nam ſupra quidem, vbi agitur de pomo, vix dubito, quin iis in verſibus: [v. 87. 88.]

Robora thyrſigero platani concordia Baccho.
Foetibus inſtituit plena rubore nouis;

pro *rubore* legendum cenſeas *rubere*, praeſertim cum ante [v. 61 ſq.] de piro dictum ſit: *Phyllida quin etiam grandi miteſcere fructu Inſtituens.* — Atque haec in Palladio nunc habui, quae notarem; nam ſupra alia etiam aliquot in eodem, cum de Columella ſcriberem, animaduerti. §. 96. Varro 1, 55, 4 In Varrone autem, quem eaſdem ob cauſas ſubinde in manus ſumſi, rogo te, vt perpauca haec mecum velis diligenter perpendere.

Libro I cap. 55 *Olea, vt vua, per idem biuium redit in villam, alia ad cibum eligitur, alia vt eliqueſcat.* Hic Victorius [Explication. ſuarum Caſtigat. in Varron. pag. 68]: *Alia ad cibum eligitur. Maculam habet optimus codex.* Laedatur *enim hic ſcriptum eſt. Quomodo ex vetere lectione locus corrigi debeat, ſi peruulgata mendum continet, docti viri cogitabunt.* Tu igitur, Doctiſſime Vir, cogita, ſit ne pro *eligitur* reſcribendum *laudatur.*

§. 97. Varro 2, 2, 20 Libro II cap. 2 locus eſt, de quo miror, neminem adhuc, quod ſciam, dubitaſſe: *De ſanitate ſunt multa, ſed ea (vt dixi) in libro ſcripta magiſter pecoris habet.* Mihi vero ſcribendum videtur non, *vt dixi*, ſed *vt dixiſti*, vel ſi quis minus velit a vulgata ſcriptura recedere, *vt dixti.* Neque enim hic

loquitur ſcriptor, ſed is, quem induxit, Atticus, neque Atticus illud dixerat, ſed Scrofa [L. 2, 1, 21], *Quarta pars eſt de ſanitate;* eamque partem his verbis abſoluerat [ſ. 23] *Item ad alios morbos aliae cauſae, etiam alia ſigna in omni pecore, quae ſcripta habere oportet magiſtrum pecoris.* Itaque aut octogenarium iſtum ſenem Varronem multo magis obliuioſum, ſuique inſtituti immemorem credamus neceſſe eſt, quam hi ipſi libri ſumma eruditione ac diligentia ſcripti patiuntur; aut potius cenſeamus, Atticum, qui vt Scrofae roganti ſatisfaceret, ſuum hunc ſermonem ita inceperat, vt ipſi reſponderet [2, 2, 2]: *Ego, opinor, incipiam primus, quoniam in me videre conieciſſe oculos;* vbi ad eam partem, quam Scrofa ſatis tractauerat, de ſanitate, peruenit, ipſum potiſſimum intuentem, alloquentemque, ſic vt indicauimus, loquentem induci: *De ſanitate ſunt multa, ſed ea, vt dixiſti, in libro ſcripta magiſter pecoris habet.*

§. 98. Varro 2,4,8 Cap. 4. *Verris octo menſium incipit ſalire: permanet, vt id recte facere poſſit, ad primum, deinde it retro, quoad perueniat ad lanium.* Sic Victorius antiquis libris auctoribus, emendauit. Sed vt fatetur, in his ſcriptum fuiſſe, *id retro*, et tamen ſe ſcripſiſſe *it retro;* ſic decebat ipſum pariter dubitare, num integra eſſet vox illa *primum;* quid enim ibi eſt *permanet ad primum?* Nam quod ipſe *annum* intellexit, vereor ne fecerit precario. Quid? quod res praeterea repugnat. Nam Victorius ipſe Plinii verba profert, *non vltra trimatum generare verres*, docentis: quae etſi conatur eludere ad hunc modum, *quamuis autem vſque ad trimatum generent, ad primum annum facere id recte poſſunt, vt credidit Varro: poſtea languidiores fiunt, nec tam bene munere illo funguntur;* tamen Columella [l. 7 c. 9 ſ. 2) hoc tollit effugium, diſerte affirmans, *verres ab annicula aetate commode progenerare, dum quadrimatum agant.* Haec dum ſcriberem, et qua ratione prorſus reſtitui hic locus poſſet, mecum ipſe cogitarem; ecce Vir Cl. Pontedera meus, atque adeo noſter, diu à me quaeſitam Varronis editionem mittit, quam Auſonius Popma procurauit. In hac non *ad primum* lego, ſed *ad trimum*, idque, vt opinor, recte; ad eundem enim modum, fortaſſe huc reſpiciens, ſcripſit Palladius [l. 3 tit. 26]; *verres vſque ad quadrimos inire foeminas poſſunt;* vt Varronis (qui et infra cap. 7 ſ. 13 ait *poſt trimum*) loquendi modum, Columellae autem ſententiam exprimeret; quae tamen a Varronis ſententia multo propius abeſt, quam illa Victorii; niſi forte omnino conciliari etiam poteſt. §. 99. Varro 2. Fruſtra autem quaeſiui, quid infra ſenſerit idem Auſonius in eo loco: *Huius ſuis* (Aeneae) *ac porcorum etiamnum veſtigia apparent Lauinii.* ſcilicet ad hunc ipſum modum ſcripſit, atque adeo deſcripſit Victorium: qui etſi confitetur, vetuſtam ſcripturam hanc fuiſſe, *apparent iamne;* tamen cum *oppidum ſignificari debere deprauata illa voce*, intelligeret, *Lauinii* maluit ex ingenio reſcribere, quam litterarum veſtigiis firmius inhaerendo, alicuius alterius oppidi nomen, vt puta *Interamnae* eruditis Viris proponere, quod videlicet, vt abs te peto, perpenderent, atque in hiſtoriae latinae monumentis, an huc pertinere poſſet, inquirerent. Quod ſi minus litteras ſequi volebat; at certe cogitare illud poterat, non magis *Lauinii* in ea voce veſtigia eſſe, quam *Romae.* §. 100. Varro 2, 9,4 Capite 9 vide, an forte verbum aliquod deſideretur in Canum deſcriptione. Quo enim modo haec ſatis intelligam: *colore potiſſimum albo, quod in tenebris ſpecie leonina?* Quodſi quidpiam deeſſe putes; iuuabit Columellam [l. 7 c. 12 ſ. 3] inſpicere, qui cum in deſcriptione eadem, ad Varronem, vt haud

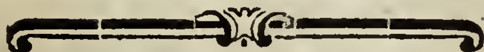
raro

raro solebat, respiceret, *pastor*, inquit, *album* colorem in cane *probat*, *quoniam est ferae dissimilis*, *magnoque opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane*, *vel etiam crepusculo*, *ne si non sit albo colore conspicuus*, *pro lupo canem feriat.*

§. 101. Varro 3, 5, 9 Lib. III cap. 5 *vbi confluit altera amnis*, sic enim Rob. Stephanus, Seb. Gryphius, Ausonius Popma scribere malunt, quam *alter amnis*, vti in Iuntarum, Aldi, Gymnici exemplaribus, imo in priore etiam ipsius Gryphii scriptum fuerat. Auctorem illi habent Victorium qui *amnis*, inquit, *hic muliebri genere appellatur in fidelissimis libris*, *quemadmodum saepe a vetustis auctoribus appellatam Nonius docet*, *qui etiam Varronis ipsius hoc exemplum adducit*, περὶ πλἑτε *libro primo*: *In hac ciuitate agros colunt arenosos*: *propter hos fluit amnis*, *quam olim Albulam dicunt vocitatam.* Popma [Not. ad hunc locum Varronis] Victorio, nisi quod Libri Varroniani inscriptionem corrigit, sic astipulatur: *vbi confluebat altera amnis. Sic enim Varro loquitur*, *vt Periplo lib. 1. Propter hos fluit amnis*, *quam olim Albulam dicunt vocitatam.* Equidem nihil ego eorum negauerim, quae ab his duobus eruditissimis viris obseruata sunt. *Altera amnis* scriptum erat in fidelissimis libris. Credo; sed nihil librariis saepius accidit, praesertim dictante aliquo, vt plerumque solebant, codices antiquos describentibus, quam vt insequentis vocis litteras primas cum prioris extremis confunderent, et sic aliquam interdum omitterent, alias duplicarent. *Amnem* saepe a vetustis auctoribus muliebri genere appellatam esse, Nonius [de Propriet. Serm. vbi de Indisc. Gener.] docet. Fateor; sed tamen a poëtis; Nam Plautum, Naeuium Accium, auctores laudat. At enim iis hunc quoque addit, de quo agitur, Varronem. Non inficior, neque tamen vereor, ne me audacem putes, si contra atque Ausonius, Victorius, Nonius ipse sine vlla dubitatione arbitrati sunt, contendam, ex eo, quem producunt, Varronis loco minime constare, hunc *amnem* foemineo genere dixisse. Quid enim? Num quia scriptum est a Sallustio: *est locus in carcere*, *quod Tullianum appellant;* a Cicerone autem: *domicilia coniuncta*, *quas vrbes dicimus;* denique (ne, si plura congeram, ad te praesertim scribens, ineptus videar) a Liuio: *Anxur fuit*, *quae nunc sunt Terracinae*, *vrbs prona in paludem;* num, inquam, propterea Sallustius *carcerem* neutro, et Cicero *domicilium*, aut Liuius *Anxur* muliebri genere appellauisse dicendi sunt?

Habes Vir Doctissime, de locis plurimis Columellae, de quibusdam Palladii, de nonnullis etiam Varronis, non quid ego statuam, sed quid suspicer, atque adeo quid ex te quaeram. Cum responderis, tum demum aliquid constituam. Gestum enim feci, quod aiunt, praesente Roscio, non vt apud Roscium me iactarem, sed vt per Roscium proficerem. Vale.

Pataui ipsis Kalendis Quinctil. M DCC XXI.

II.

CLARISSIMO ET ERVDITISSIMO

VIRO

IVLIO PONTEDERAE

IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS

S. P. D.

Qvae in Auctores rei rusticae scripsi ad Amicum, et collegam nostrum Clarissimum Iacobum Facciolatum, non vt ipse aliquid constituerem, sed vt Doctissimi Viri sententiam elicerem, eorum exemplum ad Te mitto, non modo vt eliciam tuam, verum insuper vt annotationes exprimam, quas te bene multas in eosdem illos autores meditari, iamdudum scio. Quo enim modo cessare tu poteris, qui ad rei herbariae excellentem scientiam, non mediocrem agriculturae notitiam adiungis, cum me, vnum ex Anatomicis, succisiuas aliquot horas tuis Auctoribus et dedisse, et dare intellexeris? Quod vt planius cognoscas, quae post eam scriptam epistolam ad plura ex iis, quae tunc attigi, loca adnotaui, tum aliis de quibus post dicemus subsidiis, tum quatuor vsus editionibus, quibus eo tempore carebam, Veneta quam Nicolaus Ienson procurauit anno 1472, duabus Regiensibus anno 1496 et 1499 ac denique Heidelbergensi illa a Clariss. Do. Alberto Fabricio [Biblioth. Lat. l. 2 c. 7] celebrata anno 1595 ex typographia Hieronymi Commelini.

§. 1. Col. 1, 8, 8 Et primum in Columellae lib. 1 cap. 8 haud procul a fine de quatuor editionibus quas modo memoraui, priores tres, in extremo autem capite 32 lib. 4 et ipsas et Commelinianam cum Iuntina, et mecum facere, deprehendi. Sed vinitoriae falcis figuram frustra in vetustioribus illis quaesiui. Nimirum eiusmodi imagines non ab ipso Columella sunt, nisi forte geometricas quasdam formas excipias, de quarum vna scripsit [lib. 5 c. 2 f. 6]: *si triangulus disparibus fuerit lateribus ager, tanquam in subiecta forma, quae habet rectum angulum.* Sed vt in aliarum quoque disciplinarum libris plerumque contigit, addita sunt ab iunioribus, haud inutili sane consilio, modo rebus, quae ab Autoribus describuntur, satis respondeant. Atque vtinam ad ea quoque capita Columellae, in quibus de certis vitium aut arborum partibus, aliisque eiusmodi verba facit, eruditi, iidemque rei rusticae periti Viri imagines adiunxissent; ego certe, vt de me ipse confitear non paucis praeterea illius locis, quae vitiata esse, subsentio, ausus essem medicas manus admouere, quae nunc agriculationis ignarus, vobis in ea doctrina versatis cogor omnia relinquere.

§. 2. Col. 5, 8, 3 sq. Libr. 5 cap. 8 Cum in decem illis olearum generibus radium non inuenirem alterutrum suspicatus sum, aut positum quidem esse, sed alio quodam nomine designatum, aut in eo loco describendo librarios peccauisse.

cauisse. Reuera vtrumque accidit. Nam hi cum graecis litteris κεϱκίτις scribere debuissent, *circites* scripsere, quae vox apud latinae linguae idoneos autores M. Terentium Varronem [de lingua lat. lib. 5] et Sex. Pompeium Festum [de verbo. ver. signific. lib. 3] non eam formam significat, quam Columella spectaverat. Scripserat enim κεϱκίτις, vt τῆς κεϱκίδος, id est radii similitudinem significaret. Autore haec aio Fr. Sylburgio, qui in eo indice, quem in calce editionis Commelinianae habemus, hoc posuit: *Circitis olea*, *rectius* κεϱκίτις, *radius.* Nec plura in hanc rem addo, quod nuper cum tecum Sermonem haberem de oleis, probe sensi, te coniectura in istam ipsam emendationem incurrere, quae a Sylburgio proposita est. Illud potius ex te quaero, quid censeas super illa repugnantia, quam inter locum, quo de agimus, atque alterum ex cap. 17 libri de Arboribus animaduerti. In primo; *bacca iucundissima est pausiae*, *speciosissima est regiae*, *quae* etc. In altero: *sunt et regiae*, *vt radii*, *quae neque specie*, *neque oleo sunt tam gratae*, *quam quas supra diximus.* Mihi quidem vel mendum aliquod subesse, vel Columella nunc baccae, alias arboris magnitudinem attendisse videbatur. Num hic quoque saltem de mendo diuinauimus? Certe aliter vterque locus in tribus illis vetustioribus editionibus habetur: *bacca iucundissima est pausia: speciosissima est regia, etiam virga: quae* etc. et: *Sunt et regiae*, *et radii non sine specie neque oleo*, *neque sunt tam gratae*, *quam quas supra diximus.* Rectene vndequaque? non affirmo. Aliter certe. §. 3. Col. 5, 11, 8. In eo autem loco, quem postremum expendimus in cap. 11 libri eiusdem 5 equidem sine vlla dubitatione affirmauero, illas ipsas editiones a vera scriptura aberrare; sic enim habent: *Nos tertium genus insitionis inuenimus: quod cum sit subtilissimum* etc. Neque Columella hoc tertium insitionis genus, quod fit per emplastrum, sed quarti, quod fit per terebram, nouam tantummodo rationem inuenit: quae res perlegenti, vel istud ipsum caput, vel 26 et 8 libri de arboribus, itemque libri 4 caput 29 tam aperta est, quam quod apertissimum. Attamen et ipsa scripturae varietas non iniuria suspectum mihi fuisse locum, ostendit. §. 4. Ille autem inter haec loca Libri de arboribus, et quae modo ex Libris 4 et 5 indicauimus, consensus tantus vt gallicam terebram ab eodem appareat ad inserendum esse translatam, qui omnia illa loca conscripsit, non leuiter sane confirmat, eundem quem librum 4 et 5 scripsisse liquet, Columellam librum quoque de Arboribus confecisse: qua de re nimirum doctissimi homines dubitauerant. De libris etiam quos se scripsisse Columella testatur, *de generibus surculorum*, an editi fuerint, an extent, et quinam sint, ambigere adhuc nonnullos scio; etsi V. Cl. Io. Albertus Fabricius * recte monuerit, haud diuersos esse videri a libro tertio, quarto, et quinto huius ipsius de agricultura operis. Itaque placet Eruditissimi Viri iudicium ex hoc ipso quinto libro confirmare. Nam Columella qui lib. 2 cap. 11 pr. haec scripserat: *caetera pabula neque enumerare*, *ac minus serere dignamur*, *excepta tamen cythiso*, *de qua dicemus in iis libris*, *quos de generibus surculorum conscripsimus;* satis ipse, quinam hi sint libri, ostendit in extremo capite 11 libri quinti. *At prius*, inquit, *quam finem libri faciamus*, *quoniam fere species surculorum omnium persecuti sumus prioribus libris*, *de cythiso dicere nunc tempestiuum est*, et continuo addit nouissimum caput de Cythiso.

§. 4. In

* Supplem. ad Biblioth. Lat. l. 2. c. 7. p. 474.

§. 4. In hoc libro 5 plura esse, praeterea animaduerteram, quae haud inutiliter cum libro de arboribus conferrentur, et viciſſim. Idem animaduerteram in libro 6, ſi cum P. Vegetio compararemus: Verum illud ſtudiis grauioribus diſtentus, ipſe perficere non potui, quod quidem ſi quid forte otii tibi eſt, a te fieri, etiam atque etiam velim. Sed Vegetium ita contendi cum Columella, vt quaedam in hoc, plurima in illo emendanda eſſe, deprehenderim. Ea omnia (vsque adeo et multa et grauia ſunt) in altera, ſi voles, epiſtola ſeorſum perſequar.

§. 5. Col. 7, 1, 2 etc. Nunc ad 7 librum veniamus. In capite 1 et 6 mecum faciunt tres illae veteres editiones. In illo enim habent, *cum et facilem;* in hoc, *matres binae.* Quod autem ad octauum attinet extremum caput, illae quidem *malinis lignis*, Commeliniana autem habet, *malini ligni.*

Lib. 8 cap. 2 vix vna Commeliniana inter corrigenda admonet, non *foemina*, ſed *femina* eſſe legendum. Eadem pariter, ſed in Sylburgii indice, alteram animadverſionem confirmat meam in caput 5, vbi *de excubandis ouis.* Haec enim adnotat: *excubandis* rectius *excludendis* vet. ed. *vel incubandis.* Re tamen vera meae quoque veteres editiones *excludendis* habent, et *excludant:* quem ad modum etiam paulo antea eodem capite, item ſemel atque iterum 11 et 14 locutum eſſe Columellam inuenio.

§. 6. Libro etiam 9 Commelinus, vti Stephanus, et ego, verba diſtinguit, quae ex 3 capite propoſui. In 4 autem capite quo loco coeleſtis numinis *hyacinthus* in cunctis ſcribitur editionibus, legi nuper Salmaſium [Plinian. exercit. in Solin. ad huius pag. 62 E] reſcribentem *nominis*, nec tam graue fuit multis modis intelligere, minus feliciter veniſſe mihi in mentem, qui mederi poſſem, quam gratum, me tamen morbum, et medendi genus vidiſſe. Fuit quoque in cap. 8, cur ſuſpectus mihi eſſet locus iſte. *Praeparandumque in hanc rem liquida rubrica*, quando antiquae tres editiones habent, *praeparandaque*, quod etiam Commeliniana ex vetere alia editione inter emendationes proponit. Illa autem Palladii verba, quae his et proximis Columellae reſpondent, ad eundem omnino modum eae omnes quatuor editiones diſtinguunt, ad quem a nobis ſecundo loco diſtincta ſunt. §. 7. Col. 9, 9, 3 ſq. Cap. 9 tres priores editiones ſic habent: *in octauam fere diei: poſtquam horam.* Pariter cap. 13 noſtram emendationem confirmant; habent enim, *conſumatur.* Imo Commelinus, inter corrigenda, probat *conſumantur.*

§. 8. Col. 10, v. 101 Libro 10 in eo verſu. *Tu quae pallet humi, quae frondens purpurat auro*, Commeliniana id habet, quod in Iuntina, tres reliquae, quod in Stephani editione probauimus. Illum autem verſum [121]: *Rutaque Palladiae baccae victura ſaporem*, cum in omnibus ſummo conſenſu ad hunc ipſum modum proponi, animaduerterem; videndum aliquando putaui, an hac ipſa ſeruata ſcriptura, interpretari ita poſſemus, vt ruta eſſe vtilis diceretur in oliuarum conditione ad eum quem ante hanc habent, ſaporem demendum, minuendumue. Quae hoc minus diſplicebat interpretatio, quod Columellam hic quoque potuiſſe in animo habere Virgilium ſuum videbam, cuius illa ſunt, et quidem in eo Poëmate, quod hoc in libro noſter imitatur, perſequitur, et vt ipſe loquitur [in praefat. ad hunc librum 10] explet [Georgic. l. 4 v. 101]: *Dulcia mella premes: nec tantum dulcia,*

quantum

quantum Et liquida, et durum Bacchi domitura saporem. Attamen cum ad eam scripturam quam in veteri codice Cl. Drakenborgium inuenisse, commemoraueram, proxime accedere audiam codicem celeberrimae Bibliothecae Diui Marci, tuum, mi Iuli eruditissime, de vtraque cum lectione, tum interpretatione iudicium esto.

§. 9. Col. 10, 125 Proximis versibus: *– et lactis gustum quae condiat herba Deiectura quidem fronti data signa fucarum Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.* eo libentius fateor, lepidium significari, quod Ioannes Ruellius [de natura Stirp. lib. 2. c. 104] admonet, Columellam, vbi oxygalae faciendae rationem proposuit, docuisse, *alios recentia folia lepidii cum dulci lacte in olla miscere*, alios autem siccata, et quidem *sine condimentis:* quae verba sunt lib. 12 cap. 8. Sed cum ipse quoque *fucarum* legit, me nihil hic fateor intelligere. Plinii quidem de lepidio verba agnosco, quae inter sua, vt solet, profert Ruellius: *sic in facie cutim emendat exulcerando, vt tamen cera, et rosaceo facile sanetur: sic lepras et psoras tollit semper facile, et cicatricum vlcera* (alii *vlcerum cicatrices*) videoque hac ratione ad delenda etiam stigmata in fronte impressa, adhiberi potuisse, praesertim cum similes tollendi haec modos apud Scribonium [compos. med. 231] Paulum [de re med. l. 4 c. 7] Aetium [Tetrab. 2 Serm. 4 c. 12] Actuarium [Meth. med. l. 6 c. 8] aliosque legam, sic vt a vi desquamandi cutem, siue maculosam, siue a morbo, a vulnere, ab vstione cicatricosam, graeco nomine λεπίδιον appellari potuerit. Haec tamen omnia cum intelligam; *fucarum* quid istic sit, non intelligo. Quod autem in quibusdam editionibus *furcarum* est scriptum, nimirum id nimis aperte carminis legibus repugnat. Viderat hoc, qui in veteri codice, ab Iosepho Scaligero inspecto, ita scripserat, vt refert Rhodius [not. ad Scribon. Compos. 174] *Deletura quidem furcae fronti data signa.* Iusto autem Lipsio; quod Rhodius pariter memorat, placuit, vt pro *fucarum* rescriberetur *forum:* cuius ergo emendationis auctorem, et probante quidem Turnebo [Adversar. lib. 13 cap. 22] Guilielmum Pelisserium fuisse, video. Attamen vt caetera omittam, multo propius a magis communi scriptura emendatio abest reponentium, *fugarum:* quam quidem eiusdem Rhodii, vt ab ipso proponitur; esse credidi, donec et in Dalechampii commentariis in Plinium [l. c.] et inter ea inveni quae Iohannes Wowerius olim adnotauerat ad Petronium [Satyric.] *notum fugitiuorum epigramma* memorantem, indicia videlicet, vt Caius [Epitom. instit. t. 1] loquitur, *aut igne aut ferro (in facie) impressa*, per quae, si iterum fugerent, dignosci, et deprehendi possent, exempli gratia haec quam Rhodius alibi [Not. cit. ad Compos. 231] commemorat, litterarum specie F. H. E. L. T. quod est: *Fugitiuus hic est Lucii Titii.* Idem nominat, ac mecum refellit, qui legendum esse *fucorum*, cum Fortunato contendebant. Qui etsi in eo quoque interpretando, quem continuo post hunc expendimus, de alui colubris, id est, lumbricis est lapsus; nostrae tamen fidei est, te admonere, ipsius verba in Regiensi editione anno 1499 sic proponi; [v. 232] *aliis quas aluos educat*, vt intelligatur, nonnullam errorum quos ipsi adscripsimus partem, inscitiae, incuriaeque operarum esse assignandam. Caeterum ibi in Columella aluus legit Commelinus, et infra *bryonius:* quas nos lectiones probaueramus.

§. 10. Col. 11, 3, 37 et 39 sqq. Sed in libro etiam 11, quae prima ex 3 capite duo loca proposuimus, et ipse, et qui tres antiquiores editiones curauerunt, ita distincta exhibuerant, vt nos indicauimus.

Nec in extremo capite 17 lib. 12 sine ratione aliquid mutandum esse, putaui, quando hae omnes quatuor editiones non vt caeterae habent, *inferuefaciant*, sed *inferuefaciunt;* aut in capite 55 [s. 2] pro *exanîueris*, legendum esse *exaniaueris*, quando hoc habet Commeliniana. In libro etiam, qui reliquus est, *de Arboribus*, illa ipsa editio, inter *corrigenda*, ita emendauerat 10 capitis inscriptionem, vt nos emendauimus. In iis autem verbis, quae ex cap. 26 [s. 8] secundo loco protulimus, tres veteres editiones non modo vt nos, habent *nudaueris;* verum insuper commonstrant, non immerito illa nobis displicuisse: *ex qua arbore inserere voles*, cum sic habeant: *quam arborem inserere voles*. Sane etiam paulo supra ad eundem modum, itemque libro 5 cap. 11 [s. 3] scriptum est: *Arborem quam inserere voles*. Sed nimirum hic dum constantem caeterarum omnium editionum scripturam esse antiquam, putaui, in eiusque propterea vestigiis scrupulosius omnino insistendum; ab antiquae non sententia quidem, sed locutionis genere aberrare coactus sum. §. 11. Col. Arb. 30, 2 Quod mihi vt aliis nonnullis in locis, sic in postremo quoque accidit, quem ex Columella proposui: *Rosam fruticibus, ac surculis disponi per surculos pedales conuenit*. Etsi enim non vnam indicaui rationem, cur *sulculos* pro *surculos* scribendum putarem; vbi tamen animaduerti, non modo in Commeliniana, sed et in duabus vetustioribus editionibus esse *sulcos*, in tertia autem harum, quae videlicet ex ipsis recentior est, *surcos*, coepi suspicari, ex hoc fortuito typographi errore natum fortasse esse *surculos* in posterioribus editionibus. Quod qui in *sulculos* mutandum esse ante me, censuerunt, illi quidem Columellae sententiam procul dubio restituerunt, verbum autem an restituerint ita dubium est, vt vox *sulculus*, quam huius vnius loci auctoritate in latina Lexica intulerunt, nisi productis aliis scriptorum exemplis confirmetur, ipsa quoque dubia et incerta esse videatur. Illud hoc in loco non est omittendum, Iensonianum exemplar non habere *fruticibus*, sed *fructibus:* quae scriptura ex iis quae Palladius huc, vt solebat, respiciens tradidit, fortasse posset confirmari. Nam rosaria conferenda ac ponenda esse, docuit *vel virgultis vel etiam semine, quippe quae baccas nutriant in breuissimi piri similitudinem, plenas seminibus*. Non negauerim: *fruticibus* in Columella respondere *virgultis* in Palladio. Attamen nihil in illo de *semine:* et quod de *surculis* dixit, fortasse etiam virgulta complectitur. Neque enim surculus, vt vulgo credunt, id tantummodo est, quod *in ramis oritur*, sed interdum etiam est frutex, ac virgultum, auctore ipso, ni fallor, Columella [lib. 3 c. 11 s. 5] vbi negat, *esse vllum tamdiu viduum solum virgultis, vt non aliquos surculos progeneret, tanquam piros syluestres, et prunos, vel rubos certe*. Sed haec tu melius.

§. 12. Palladius sequitur, cuius nos loca non cum illis tantum editionibus quatuor, quas saepius commemorauimus, sed cum libris insuper Petri Crescentiensis tum Latina tum nostra hac lingua editis, et Palladii interpretatione quadam vernacula, atque calamo exarata, ac perantiqua, nuper contulimus. Petrus enim Crescentiensis, siue vt vulgo a nostris appellatur, Crescentius, qui ante annos trecentos scripsit de agricultura, non alius auctoris verbis saepius vtitur, quam Palladii,

ladii, vt cum, etiam vbi non nominat, ipſum haud raro deſcribat, manifeſta quae in Creſcentium menda irrepſerunt, Palladii ope tollenda ſint, et viciſſim; id quod te iam pridem et animaduertiſſe, et facere inſtituiſſe, non ignoro. Vernacula autem illa Palladii interpretatio ab homine Florentino; quod ex Ianuario cap. 4 et aliunde planum eſt, ſcripta, quam antiqua ſit, ex ipſis verbis intelligimus.

Hanc V. Clariſſ. Doctiſſimusque Saluinus Saluinius anno ſuperiore ad Caietanum Vulpium miſerat, qui eius mihi copiam fecit, ſingulari homo in iuuandis litteris ſtudio, ac diligentia. Quin etiam Apicii de arte coquinaria libros inſpexi: ſed vt nonnulla quae pariter in Palladio ſunt, in ipſis agnouerim, nihil tamen invenerim, quod magnopere ad eum pertineret. §. 13. Pall. 1, 24, 2 et 3 Iis igitur nouis ſubſidiis inſtructus, inprimis quae ex Palladio lib. 1 tit. 24 propoſueram, locis, in quibus agitur de columbis, coepi vehementer ſuſpicari, aliena eſſe verba illa: *frutex virgoſus ſine foliis aſper*, *vel*, et mox, *ſetoſi*. Nam primum verba haec omnia in Ienſoniana, ſuperiora vero etiam in duabus aliis vetuſtis editionibus deſiderantur, in Commeliniana autem, quae ad veteres membranas, quod ad Palladium attinet, exacta eſt, omnia haec vncis ſunt intercluſa. Sed ne in vernaculis quidem Palladii, et Creſcentii interpretationibus vllum eorum veſtigium eſt. In illa tamen *hirci alarum*, reddita ſunt *ſumma alarum* (*le ſommitadi dell' ale*) quae Palladii verba an ita eſſent reſcribenda, *cirri alarum* interdum quidem dubitaui, nunquam tamen quidquam certi conſtitui.

§. 14. Pall. Feb. 15, 1 etc. Libro 3 initium tit. 15, ita vt ego cenſueram, diſtinctum inueni, cum apud Creſcentium [lib. 4 c. 14] tum in vernacula interpretatione Palladii. Neque tit. 25 ſ. 4 editiones illae quatuor aliter habent atque ego in Iuntina probaueram.

Libro 4 tit. 9 [ſ. 3] cum Iuntina pariter mecumque eaedem faciunt editiones, et ea de qua ſaepius dixi, interpretatio. Verum tit. 10 [ſ. 20] vbi de Meſpilo, etſi hae omnes, et praeterea Creſcentius [l. 5 c. 16] in eo quod praecipuum eſt, a me non diſſentiunt, in reliquis tamen vernacula quidem interpretatio, et Commeliniana editio conſentiunt; caeterae autem ſic habent, vt legiſſe etiam ex parte videtur Creſcentius: *ſed putatur hinc arbor ſterilis fieri. Fimus* et caet.

§. 15. Pall. Mai. 1, 1 etc. Libri 6 initio in iis omnibus (ſi Creſcentium demas, in quo locum non inueni, qui huic admodum reſponderet) ſcriptum eſt *milium*.

Libro autem 7 tit. 7 [ſ. 2] fruſtra in his omnibus quaeſiui, quid pro *factis carbonibus* ſit reſcribendum. Editiones enim haec ipſa habent; Interpretatio ne carbones quidem memorat; Creſcentius [lib. 9 c. 103] denique hunc locum tam negligenter deſcribit, vt pro *in pultario factis carbonibus*, habeat, *in pulmentario ſiccis carbonibus*. Quod tamen ἐπίθετον, ſi modo veſtigia ſeruat ſcripturae Palladii, permouere aliquem poſſit, vt coniiciat, ſcripſiſſe hunc, *in pultario ſitis carbonibus*. §. 16. Pall. Iun. 7, 7 Neque diligentius exſcripſit, quae Palladius de Apum Regibus ſubiecit, ſic enim habet [lib 9 c. 102]. *Leues abſque pilo, niſi fronte pleniores, quaſi capillum gerunt in ventre;* itaque ex *forte*, quod a Columella Palladius deſcripſerat, factum eſt *fronte:* quos ſiue Creſcentii, ſiue operarum potius

 errores,

errores, vt esse veteres, intelligamus, is etiam seruauit, qui eius libros olim in vulgarem hanc linguam transtulit. Hic quaeres fortasse, quemadmodum verba haec Palladii Florentinus interpres reddiderit. Sic autem reddidit: *morbide senza pelo. et anno vn capello, quasi nel ventre di suoui. come aguglione.* Nempe hic in vertendo quaedam omittit, qui alibi, plura intrusit de suo, et praesertim libro 1, vbi agitur de aquae salubritate agnoscenda, quae certe nec Palladii esse, nec esse potuisse, procliue est demonstrare. Caeterum etsi hoc verum est, etsi praeterea haud paucis in locis Autoris sententiam non est assecutus, est viciſſim vbi non inutile prorsus sit hanc quoque interpretationem consulere.

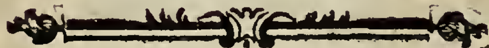
§. 17. Pall. Sept. 13, 2 etc. Quod in libro 10 suspicatus eram, id velim etiam atque etiam consideres. Nam ne mihi quidem ipsi vndiquaque nunc placet. Praeterea illa interpretatio, atque editiones vetustae aduersantur. §. 18. Pall. Oct. 5, 1 Contra lib. 11 tit. 5 non dubito quin pro ipsa steterim Palladii sententia, cum iis in verbis: *Sed hae radiculae (vitis) non ad siccum debent recidi*, malle me, ostendi, *truncum* legere, quam *siccum.* Ecce etiam Crescentius [lib. 4 c. 15] vbi haec ipsa verba exscribit, eandem sententiam confirmat, quanquam verbum aliud proponit: Sed *hae radiculae non ad stipitem recidi debent.* Vernacula autem Palladii interpretatio sic idem docet, vt quo tamen verbo sit ipse vsus, *trunci* (quo saepius de vite loquens Columella) an vero *stipitis*, incertum relinquat; nisi forte *vitem* scripsisse indicet. Sic enim habet: *non tagliandole rasente la vite.* §. 19. Pall. Oct. 19, 1 Tit. 19 Minus placent quae conieceram ad illa verba: *Passum nunc fiet ante vindemiam, quod Africa sueuit vniuersa conficere pingue, atque iucundum, et quoad conditum, si vtaris ab inflatione te vindices.* Multo simplicius emendabimus, si nulla detracta, aut mutata littera legemus [vt in vna, si probe memini, editione est Gymnici.] *quo ad conditum si vtaris*, sed media syllaba in *conditum* producta, non, vt mox in *conditum vasculo*, correpta. Sic autem interpretabimur: quo passo si pro melle vtaris ad vinum condiendum, non sic infleris, vt a melle. Mel enim, vt nosti, *aluum inflare*, cum Dioscoride [de Med. Mat. l. 2 c. 75] Medici admonent. Quod autem cum Palladius scripsit, *ad conditum*, et proprio verbo, et id quod ego interpretor, significante vsus sit, te latere non potest. Nam latini cum dicebant *conditum*, Graeci autem iuniores, latinae huius vocis vsurpatione, *κονδῖτον*, vinum intelligebant, aromatum, imprimisque piperis, et praeterea mellis additamento confectum. Talia sunt apud Apicium [de art. coquin. lib. 1 c. 1, 2.] *Conditum Paradoxum*, et *Conditum Melizomum:* et quanquam eo tempore iam multa addiderat aliorum et Heliogabali [vid. Lamprid. Heliogab.] praesertim luxuria; talia certe, et hoc quidem ipso *Conditi* nomine appellata, tam longo ante tempore in vsu fuerant, vt haec eius vocis significatio, in vberrimis latinis lexicis praetermissa vix vni Glossario Caroli du Fresne relinqui non debuerit. Maior enim Plinius [Nat. Hist. l. 14 c. 16] postquam plurium vinorum aromatitum compositiones indicauit, *Qualia*, inquit, (vina) *nunc quoque fiunt, pipere, et melle addito, quae alii condita, alii piperata appellant.* Et de his fortasse verba etiam sunt accipienda Corn. Celsi [de Medicina l. 1 c. 2] *condita omnia duabus de causis inutilia sunt, quoniam, et plus propter dulcedinem assumitur, et quod modo par est, tamen aegrius concoquitur;* neque enim ista *dulcedo* condimentis omnibus de quibus sic vniuerse interpretantur Pantinus

tinus [Comment. in Celſ.] et Rubeus [Annot. in Celſ.] ita conueniebat, vt *Conditis*, quorum cum varias compoſitiones ad quinquaginta apud Apicium [lib. citat. 1 c. 1 et ſeqq.] Paulum [de Re med. l. 7 c. 11] Oribaſium [medicin. collect. l. 5 c. 33] Aetium [Tetrab. 1 ſerm. 3 c. 62 et ſeqq. et Tetrab. 4 ſerm. 4 cap. 117 et ſeqq.] Nicolaum Myrepſum [de compos. medicam. ſect. 1 c. 194 et ſect. 27 c. 33 et ſeqq.] aliosque legerim; nullam memini legiſſe, in qua non ſatis mellis admiſceatur. Scilicet conditum omnino erat mulſi quoddam genus, vt Caelius Aurelianus [Morb. Chron. l. 5 c. 1] ſcripſerit: *probat conditum bibendum, quod plerique latini mulſum vocant.* Ipſe etiam Palladius, qui libro 3 [t. 32] *Conditum vel abſinthiatum, vel roſatum vel violatum* memorauerat, vbi roſatum vel ſexto [t. 17] vel hoc ipſo libro [t. 15] conficere docuit, vtrobique mel adiecit. Non tamen ſemper inter conficiendum conditum, et nominatim roſatum, aut violatum, mel admiſcebant; ſed aliquando (id quod conſtat ex Apicio [lib. cit. c. 4]) eo tantum tempore, quo erant bibituri, videlicet vt liberum eſſet ſingulis conuiuis pro arbitrio plus minuſue addere. Quem ad morem hic Palladium reſpexiſſe crediderim, propterea quia paſſum iſtud, *quo ad conditum ſi vtaris mellis vice, ab inflatione te vindices*, docuit, *conditum vaſculo, mellis more, ſeruari.* Porro vt Palladius pro melle paſſum, ita Nicolaus Myrepſus [ſect. 27 c. 40 et 43] ſaccharum aliquando poſſe adiici Conditis, monuit. Martialis [Xenior. 106] autem paſſi, et mellis magnam, vt ſic dicam, propinquitatem ſignificauit in diſticho de paſſo: *Gnoſſia Minoae genuit vindemia Cretae, Hoc tibi, quod mulſum pauperis eſſe ſolet.* neque reticuerat Plinius [nat. hiſt. lib. 14 c. 9] qui paſſum ait in adulterium mellis excogitatum. Sed eam ſaepius oſtenderat Celſus [de Medic. l. 2 c. 20, 22. 30. 32. 29, 18. 25. 28] qui etſi inter ea, quae boni ſucci ſunt, et quae lenia, et quae aluum adſtringunt, paſſum numerauit, cum mel inter ea, quae acria ſunt, numeret, idemque crudum, vt mulſum quoque mouere aluum, doceat, tamen pariter et valentiſſimae eſſe materiae, et aliena ſtomacho, et facile intus corrumpi paſſum, et mulſum pronuntiauit. Certe etiam Dioſcorides [de med. Mat. l. 5 c. 7] iſtud ipſum paſſum Creticum de quo Martialis, et cui Plinius [loc. citat.] primatum dedit, *inflare tamen, et ſtomacho aduerſari*, docuit. Africum vero de quo verba facit Palladius, an haec non faceret, aut minus quam mel faceret, meum non eſt in praeſentia decernere; neque enim Palladii hallucinationes, ſi quae forte eſſent, defendere, ſed verba tantum exponere inſtitui. §. 20. Veg. 1, 56 Quibus ita expoſitis haud difficile fuerit vnum, aut alterum non modo intelligere, verum etiam reſtituere P. Vegetii locum. Libro enim 1 Artis Veterin. cap. 56 [ſ. 22] *ſi hiems*, inquit, *fuerit; condita, cum ſemiuncia apii ſeminis triti, et olei tribus vnciis calefacta per os ipſius* (equi) *oportet infundi. Si aeſtas fuerit; abſinthium vel roſatum cum quatuor ſcrupulis croci, et duabus vnciis olei frigidum per os ſimiliter debet accipere. Quorum ſi non ſuppetit copia, vinum ſimpliciter conuenit praeberi cum caeteris.* Hic Sambucus ex ſuis codicibus pro *vinum* in libri ora reponit *vnum*, repugnante Vegetio, cuius haec ſententia eſt: cum apii ſemine, et oleo, vel cum croco et oleo vinum ſimplex ab eo eſſe dandum, cui condita nulla ſint hieme, aeſtate autem neque ſit abſinthiatum, neque roſatum: *abſinthiatum* enim eſſe legendum, indicant, quae commemorauimus, Palladii verba: *Conditum vel abſinthiatum, vel roſatum.* Quibus addi poſſunt et illa Lampridii [in Heliogab.] *condito piſcinas, et ſolia temperauit, et roſato atque abſinthiato vulgus ad bibendum inuitauit.* §. 21.

Veg. 4, 8 Pariter libro Vegetii vltimo cap. 8, vbi editum eſt: *poſt curſum, ſiue poſt laborem conditi bene piperati heminam adiicies, aeſtate roris vel abſinthii tantundem, et per os dabis ad cornu;* legendum crediderim, *aeſtate roſati vel abſinthiati tantundem;* non modo quia in illo priore loco ſine vlla controuerſia eſt: *ſi aeſtas fuerit, roſatum* conuenire, ſed etiam quia in hoc ipſo loco Sambuci codices pro *roris*, habent *olei roſati;* vt mihi aliquando hiſce ambobus locis collatis in mentem venerit, hic eſſe ſcribendum *olei et roſati.* Etſi vero iidem, aliique Codices pro *conditi bene piperati* habent, *conditi bene praeparati*, nihil tamen (quod ad hoc attinet) eſſe facile mutandum, oſtendunt, quae ſupra de pipere memorauimus vſque adeo conditis adiecto, vt haec etiam *piperata* vocitarentur, quod non inficiabimur a Celſo [de Medicin. l. 4 cap. 19] eſſe factum, vbi malum punicum *in piperatum coniici*, iuſſit. Caeterum an de pluribus Vegetii locis in quibus *vinum candidum* ſcriptum eſt, nonnulla ſaltem ſic oporteat emendare, vt alibi *vinum calidum* alibi *vinum conditum* legamus, ipſe conſtitues; ego iam tranſeo ad Varronem. §. 22. Varro 2, 4, 8 De Varrone, ad ea quae ſcripſeram, nihil hoc tempore eſt, quod addam, niſi quam ob rem in lib. 2 c. 4 Auſonium Popmam laudaueram eam rem fuiſſe ante ab Ioſepho Scaligero [coniectan. in Varron.] non animaduerſam modo, ſed etiam probatam. Quod autem ſupra in extremo capite 2 oſtenderam, non bene ſcriptum eſſe, *vt dixi*, cum ſcribendum videlicet fuiſſet, *vt dixiſti*, id vero ſic a te accipi, velim, vt ſiquis Varronem malit, quam librarios errauiſſe, ipſe acrius non repugnem. Illud enim mihi propoſitum fuit, vt errorem ab aliis non animaduerſum retegerem, eiuſque, ſi librariorum crederetur, emendationem proponerem. Equidem hos longe facilius, quam Varronem; hunc tamen falli ipſum quoque potuiſſe, confiteor, in re praeſertim eiusmodi, in qua ſi quis dicat, Marci etiam Tullii diligentiam aliquando deſiderari; illum ego refellere magis cupiam fortaſſe, quam poſſim. Haeſi nimirum, ne tecum quidquam, mi Iuli, diſſimulem; cum in libro 5 de finibus cap. 8 haec nuper relegerem: *quoniam igitur et de voluptate cum Torquato, et de honeſtate, in qua vna omne bonum poneretur, cum Catone eſt diſputatum* etc. Quae ſi ab ipſo Tullio dicerentur, aut certe ab aliquo, qui duabus illis ſuperioribus diſputationibus interfuiſſet; res plana eſſet atque expedita. Dicuntur autem a M. Piſone, qui non modo ipſe non interfuerat, ſed eas ne legiſſe quidem poterat, quippe quem epiſtolae ad Atticum [lib. 13. epiſt. 19] docent, antequam diſputationes illae conficerentur deceſſiſſe; ne ipſas dicam ſatis docere, nondum habitas confingi eo tempore, quo eas M. Piſo commemorabat. Neque minus haereo, cum aut in 2 libro de natura Deorum ſic loquens, cum Velleio inducitur Balbus: *velut a te ipſo heſterno die dictum eſt, anum fatidicam πρόνοιαν a Stoicis induci*; aut cum in tertio ſic Cotta cum Balbo: *omniaque quae a te nudius tertius dicta ſunt, cum docere velles, Deos eſſe etc.* quaſi vero non id Velleius in primo, neque haec in ſecundo libro Balbus dixiſſet, et hi tres libri (quod ſingulorum oſtendunt initia) non vnius diei ſermones complecterentur. Quid ergo eſt? Num cuique [id quod Tullius in Bruto fatetur] *difficile eſt in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, vbi ſibi ipſi non conueniat*, praeſertim aliud alio tempore ſuis in ſcriptis mutanti, quod Ciceronem maxime in Dialogis feciſſe conſtat. Nam certe [vid. Epiſt. ad Atticum lib. 13 epiſt. 13, 15, 19] Quaeſtiones Academicas a Catulo, Lucullo, Hortenſio, ad Varronem tranſtulit, et ex duobus libris in quatuor contulit. Num igitur offenſus prolixitudine diſputa-

dispputationis de Natura Deorum, cum quod in ea de Legibus [vid. fin. lib. 2 de Legib. et lib. 3] fecit, facere hic nequiret aut nollet, vt diei longitudinem inculcaret; habuit in animo aliquando in facere quod in libris de oratore, aliisque, vt eos sermones in plures distribueret dies, neque tamen publicis occupationibus, et calamitatibus impeditus, perfecit. Num pariter libros de Finibus sic primum informauerat, vt quemadmodum in iis de officiis, vnus ipse doceret, tractaretque omnia, quae deinde cum in Dialogos conferret, illa obuenerint dicenda M. Pisoni, quae ipsum dixisse Ciceronem dicebat? Quae si ad hunc, aut alium aliquem non absimilem modum contigisse arbitremur; videlicet Varro etiam poterat eam primum omnem orationem aut Scrofae aut Attico tribuisse, quam inter vtrumque diuiserit postea. Certe nobiles quoque ex nostris Poëtae, et in his Ludovicus Ariostus et Torquatus Tassus, cum hic certam quandam rem deleuisset, ille vero vnum aut alterum verbum mutasset, obliti respondentia etiam alia tollere, ac commutare, versus praesertim duos [G. Liberata Cant. 16 St. 35 v. 4. O. Furiose Cant. 23. St. 107. v. 8] reliquere, quorum alterum non satis intelligi, alterius verba cum superioris verbis minime cohaerere, vel studiosissimi eorum homines confitentur. Quod si idem Tullio, aut Varroni accidisse, nullo pacto fateri quis audeat; Varronem quidem, vt tueri possit, docuimus; vt Tullium, ipse viderit. Nobis enim non modo his diutius hic immorari non licet; haec epistola est concludenda. Summa ergo est, primum, vt inter legendum, quas ad Facciolatum scripsimus litteras, has quoque identidem inspicias, neque propterea quod iis omnibus in locis, de quibus [ne frustra longi essemus] siluimus, cunctae nobis editiones aduersantur, coniecturas nostras continuo abiicias, immo, si necessariae videantur, hoc ipsas magis quantulaecunque sunt, probes, quod labeculas indicent sub tot exemplarium auctoritate facile delitescentes. Deinde fac, illud memineris: si haec nostra erga tuos Auctores sedulitas grata est, si ab hac porro alia atque alia expectas; vnam hanc in posterum tibi fore et sensum tuum ostendendi, et nostra eliciendi facultatem, si tuas vicissim ad illos annotationes perscripseris, et nobiscum tandem aliquando communicaueris. Vale.

Patauii Postrid. Idus Mart. MDCCXXIII.

III. IOAN-

III.

IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS IVLIO PONTEDERAE

S. P. D.

Etsi ex meis ad Rei Rusticae Auctores Adnotationibus nulla vnquam alia eorum Studiosis existet vtilitas; hanc tamen, quod expresserint tuas, tantam esse, existimabunt, vt non vulgarem ex meis cepisse se fructum, fateantur. Quo magis ea praestare me, decet, quae superiore Epistola pollicitus sum, vt neque tu, qua es modestia, suspiceris, non satis mihi fortasse, quas adhuc miseris, placuisse, et illi intelligant, quod alias atque alias addideris, id quoque huic nostro, qualecunque est, exemplo, et adhortationibus se debere. Cum Pub. Vegetius in suos de Arte Veterinaria libros non pauca transtulit e sexto libro Columellae, tum ex huius sexto, et tredecim quae insequuntur, capitibus, tertii sui libri tertium, et quartum caput euidentissime confecit. In haec ego cum plurima passim menda Librariorum imperitia socordiaque irrepsisse, animaduerterem, sic vt haud paucis in locis aut alienissima ab re legantur, aut quae nullo modo intelligi queant; vitia haec existimabam propria esse principis Editionis, non alterius etiam communia, quam anno 1574 procurauit Ioannes Sambucus Vir Doctissimus, et peruetustis Codicibus sane instructissimus. Superioribus tandem mensibus huius mihi Editionis copia facta est. Quid quaeris? Codicum, nonnunquam, vt verum fatear; haud inutilium saepius tamen in grauissimis apertissimisque mendis mirifice consentientium, ratio habetur; Columella autem, vnde illa ipsa capita certe fuerant primum descripta, ne memoratur quidem. Non me fugit, quantum vetustorum Codicum auctoritati, atque consensui, quantum etiam Vegetii ipsius arbitrio, aetati, et in scribendo consuetudini tribuendum sit. Hic tamen saepe menda sunt ita euidentia; emendationes autem occurrunt ita faciles, et necessariae, vt nisi Vegetii ipsius αὐτόγραφον producatur, nemo sit, qui persuadere possit, Codices non esse corruptos, neque ea quae a Columella praemonstratur, ratione emendandos. Quid ergo est? Num in Vegetio relinquendum est nihil, nisi quod in Columella inueniatur? Imo plura sunt fortasse etiam mendosa, quae tamen in praesentia quidem tentare non ausim. Nonnulla quoque eiusmodi sunt, vt Columellae vicissim emendando praeclare inseruiant, de quo nunc potissimum laboramus. Quae cum ita sint, operae pretium arbitror me esse facturum, si locos singulos, quorum alter alterius ope indiget, inter se conferam, atque ita ante oculos statuam, vt Vegetii primum verba, tum Columellae, quemadmodum edita sunt, deinde vtriusque, quomodo alterum ex altero emendandum credam, vno obtutu conspici possint. Vbi emendatio-

dationem confirmare deceat, ei rei argumenta subiiciam. Incipiemus autem ab iis duobus, de quibus est dictum, capitibus. Tum si praeterea alii erunt loci, quos comparare haud inutile sit, eos quoque ad eundem modum subdemus.

§. 1.

Vegetii 3, 3, 1.	*Columellae* 6, 6, 1.	*Vegetius* emendatus.
Cruditas plurimum nocet, cuius haec sunt signa: crebri ructus, cibi fastidium, sonitus ventris. (1) intensiones neruorum, oculi hebetes: propter quae nec bos ruminat, neque linguam detergit, vt solet. Prodest itaque (2) vt duos congios (3) vbi bibi possit digerere per fauces. Post quos statim brassicas triginta caules modicas decoques, et ex aceto dabis.	Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi. Propter quae bos neque ruminat, neque lingua se deterget. Remedio erunt aquae calidae duo congii, et mox triginta brassicae caules modice cocti, et ex aceto dati.	nec bos ruminat, neque *lingua se* detergit, vt solet. *Proderit aquae calidae*, *vt* bibi possit, duos congios digerere per fauces. Post quos statim *brassicae* triginta caules *modice* decoques, et ex aceto dabis.

Sambucus ex Codicib. in marg.
(1) *Contractiones* (2) *calide.* (3) *vt* Idem *brassicae* habet, non *brassicas*.

Calidae vt bibi possit, non aliter est accipiendum, quam si dixisset, ita calidae, vt tamen bibi possit, quemadmodum fere dixit altero huius libri capite 3 *calidum ita, vt manus pati possit.* Hanc emendationem, vt vides, Sambuci codicibus ex parte debemus; Columellae autem reliquas.

Caeterum velim proposita cruditatis signa attendas, et si pleraque eiusmodi esse, videas, non vt inde effici, sed vt iis adiici potius queant illa duo, quae continuo subiiciuntur, intermissa videlicet ruminatio, et ea quae fit per linguam, detersio; tum vero cogites, oporteatne in vtroque Auctore rescribere *praeter quae*, vbi legitur ab omnibus *propter quae.*

§. 2.

Veget. 3, 3, 2 et 3.	*Colum.* 6, 6, 2 et 3.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
(1) Praeterea lentisci et oleastri cacuminum pondera 4 deterunt, et cum lib. mellis atque aquae congio miscent [et paulo infra] ab alio quoque cibo vel potione prohibentur. Nam si neglecta fuerit cruditas, ventris inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non sinit, nec in loco consistere, decumbere, et volutare cogit, caudamque frequenter commouet.	Tum lentisci, oleastrique cacuminum pondo IV, et libra mellis vna trita permiscent aquae congio [et infra] aliaque potione prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, et inflatio ventris, et intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoque stare non patitur, saepe decumbere, et agitare caput, caudamque crebrius agere.	decumbere et *volutari* cogit, caudamque frequenter commouere.	Tum lentisci, oleastrique cacuminum pondo IV et *libram* mellis, vna trita, permiscent aquae congio [et infra] aliaque potione prohibent. Hoc per triduum fieri *debet*, dum omnis causa languoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, et inflatio ventris, et intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoque stare non patitur, saepe decumbere, et agitare caput, caudamque crebrius agere *cogit*.

(1) *quibus lentisci* Samb. in marg. ex Cod. Idem non habet *aquae*.

Hic noli mirari, quod omnia in Vegetio non correxerim. Equidem nonnulla facile deeſſe, et quaenam deſint, agnoſco; ſed quibus potiſſimum verbis reponenda ſint, pro certo non video. Quae emendaui, ea minus dubia erant.

Pariter in Columella minus dubitaui reſcribere *libram mellis*, reputans quam facile librarii de duabus proximis literis *m* vna omiſſa, *libra* ſcribere potuerint perperam. Poſt *fieri* addidimus *debet*; nam et verbum eiuſcemodi deſiderabatur, et Columella hoc vti ſolet, velut cap. 9. *Quae medicina ſub tecto fieri debet.* et lib. 7 c. 5 *quod in omnibus morbis, ac peſtibus fieri debere cenſemus* etc. ad extremum etiam addidimus *cogit*, verbum non minus ibi deſideratum, et a Vegetio facile ex Columella deſcriptum, et praeterea ab non recenti manu additum [ex ingenio an ex Codicibus?] in vno ex tuis Columellae exemplaribus, in quo etiam ante *gemitus* coniunctio *et* ſatis eleganter eſt interiecta.

§. 3.

Veget. 3, 3, 4.	*Colum.* 6, 6, 4.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, et cum duplici aquae calidae dantur. (1) Si iſta non valent, mirtae foliorum ſylueſtris duae lib. tunduntur in pila, et (2) duae ex calida aqua miſcentur, ac per vas ligneum faucibus infunduntur (1) *ſi laurus non adeſt.* (2) *dico* ſextarii. Samb. in marg. ex Cod.	Si nec haec profuit res, caprifici aridae conteruntur, et cum dodrante aquae calidae dantur. Vbi nec medicina proceſſit, myrti ſylueſtris foliorum duae librae deligantur, totidemque ſextarii calidae aquae miſti per vas ligneum faucibus infunduntur.	Si iſta non valent, *myrtae ſylueſtris foliorum* duae librae tunduntur in pila etc.	Vbi nec *haec* medicina proceſſit, myrti ſylveſtris foliorum duae librae *laeuigantur*, totidemque etc.

Hic quoque intelligo, alia inſuper in alterutro Auctore eſſe poſſe deprauata, praeſertim ſi quae Sambucus ex Codicibus adnotauit, ſic legenda cenſeas, *duo ſextarii*, eaque illuc pertinere, vt pro *duae ex calida aqua*, intelligamus Vegetium ſcripſiſſe, *duo ſextarii ex calida aqua:* quae cum Columella omnino conſentirent. Sed quoniam ſuo vti iudicio atque arbitrio Vegetius potuit; idcirco in ipſo ne *myrtae* quidem mutauimus, cum libro etiam 2 cap. 12 *mirtam aridam conterendam* ſcripſerit, aut veteres ſecutus, qui pro myrto *murta* dixere, aut ſuae vel tempeſtatis, vel regionis conſuetudine quadam abreptus, nam a ſuis quoque Gallis myrtum vocitari *murtam*, Ioannes Ruellius [de natura Stirp. lib. 1 c. 100] teſtatus eſt.

In Columella cur addiderimus voculam *haec* noſtra ad Cl. Facciolatum Epiſtola oſtendit. Certe etiam Lucano non vſque adeo ingratus viſus eſt harum vocularum concurſus, *nec haec*, vt non ſcripſerit [Pharſal. lib. 3] *nec haec alius committat praelia miles;* neque Varroni [de re ruſtica 1, 55, 3] qui *nec haec*, inquit, *non minima cauſa.*

Quod autem pro *deligantur* ſubſtituerimus *laeuigantur*, duae fuerunt cauſae, altera quod *deligantur* ab ſententia alienum eſt, altera quod *laeuigantur* a Vegetio indicatur; *tunduntur*, inquit, *in pila.* Sic alibi etiam loquitur Columella [lib. 6 cap. 17] *ſemina eius collecta, et laeuigata cum vino dantur potanda,* pro quibus haec habet Vegetius

Vegetius [lib. 3 cap. 4] *semina eius collecta, et trita dantur ad potandum cum vino.* item [lib. 7 c. 5] *galla cum austero vino laeuigata*: [lib. 9 c. 13] *omnia eadem aequis ponderibus in vnum laeuigata*: et [lib. 12 c. 41] *quae in collo subsiderunt, diligenter contrita laeuigantur.* Quae loca sunt eo diligentius attendenda, quod in amplissimis Lexicis latinis hic verbi *laeuigo* significatus omittitur, qui hodieque, vt nosti, apud Medicos in vsu est, cum aliquid imperant non modo conteri, sed vt ipsorum verbis [Amalth. Castello-Brunon. in *Laeuis*] vtar, insuper redigi *in puluerem impalpabilem exquisitissimae laeuitatis, qui et Alcool a quibusdam dicitur, et fit quidem manu, vel tritura super marmore cum porphyrite, vel in mortario cum pistillo, ita vt quod contritum est, excutiatur per setaceum, vel linteum.* Ita verbum *laeuigo*, respondet graecis λειαίνω et λεαίνω, quibus non tantum complanare, et polire, verum etiam terere, molere, comminuere, et ex asperis ac duris in laeuem puluerem redigere significabant, vt Aristoteles lib. 2 anim.

§. 4.

Veget. 3, 3, 5.	*Colum.* 6, 6, 5.	*Veget.* emend.
Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti (1) olei permiscentur, postque potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem vnciis ceparum atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur, ex quo facta collyria longiora non parum valida immittunt in anum, vt ventrem resoluant. (1) *allii* Samb. in marg. ex Cod. qui non habet *ista*.	Sunt et ante detractionem sanguinis illa remedia, tribus heminis vini tres vnciae pinsiti allii permiscentur, et post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans cum cepis decem conteritur, et admisto melle decocto collyria immittuntur aluo.	Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti *allii* permiscentur, postque potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum *decem cepis* atteruntur etc.

Vt ad Facciolatum nostrum scripsi, ita hic Vegetium ex Columella duobus in locis emendo. Primam emendationem, et res ipsa, et Sambuci codices firmant. Alteram necessariam esse intelligent, quicunque ista collyria et pro boue, et *longiora*, et *non parum valida* esse, attenderint; neque enim satis crassa, et longa e dextante fient ceparum, salisque sextante, nisi multo insuper melle adiecto; multo autem addito melle, qui esse poterunt *non parum valida*, cum acrem videlicet ceparum vim, salisque stimulum nimia mellis copia obruet atque infringet. Quod siquis forte *valida* hic dictum accipiat, non vt lib. 4 c. 10 *confectio non minus valida*, sed vt dura significet, quando lib. 1 c. 42 haec scribuntur: *Sal bene tritum, et mel coques, pastillosque longos, et duros facies, et in anum iumenti interius immittes.* is libri huius tertii inspiciat caput 57. haec nimirum, et in eiusdem modi quidem morbo proposita, inueniet: *cepas decem veteres, ficus siccae* ℈ 8 [Samb. Cod. *vncias quatuor*] *nitri scrupulos quinque, stercoris columbini scrupulos quatuor, ex quibus addita vrina collyria facies, et bina vel terna in anum immittes.*

§. 5.

Veget. 3, 3, 7 et 8.

Sed interdum in (1) illa medicina conuenit, sequiturq; (2) omnium vitium, quorum signum est, si exuentum † mutosumque ventrem ediderit, singulare remedium est (3) cupressinae quindecim, verbenae quindecim gallae diligentissime tritae, quantum vtraeque ponderantur tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus pariter detritis admiscentur vini austeri sextarii 4, et in potu dantur, ita vt lentisco mixtaque oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, (4) et videris egere corpus, et vires † capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medelam bouis nil peruenit, quod sic videris per ventrem proiicit quam quod manducaverit. Quae cum acciderint, etc.

Colum. 6, 7, 1 et 2.

Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum vitium, quorum signum est cruenta et mucosa ventris proluuies. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemque gallae, et vtrorumque ponderum vetustissimus caseus, quibus in vnum tunsis admiscentur austeri vini quatuor sextarii, qui pari mensura per quatriduum dispensati dantur: nec desint lentisci, myrtique, et oleastri cacumina viridis. Alvus corpus, ac vires carpit, operique inutilem reddit: quae cum accident etc.

Veget. emend.

Sed interdum *nulla* medicina conuenit, sequiturque *torminum* vitium, quorum signum est, si *cruentum mucosumque* ventrem ediderit. Singulare remedium est cupressinae quindecim verbenae, *et* quindecim gallae diligentissime tritae, *et* quantum vtraeque ponderantur, tanti ponderis vetustissimus caseus; quibus pariter detritis admiscentur vini austeri sextarii 4 et in potu dantur. ita vt *lentisci, myrtique* et oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere *viridis, et quale manducant egerere* corpus et vires *carpit*, *operique* inutilem reddit, quia ex cibariis ad *medullas* bouis nil peruenit.

Colum. emend.

Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemque gallae, et vtrorumque *ponderis* vetustissimus caseus, quibus etc.

(1) *nulla* (2) *torminum* (3) *cupressi baccas*, *et Gaubrae ana XV bene tritas*, *et tantundem vetustissimi casei.* (4) *viride quale manducant.* Samb. in marg. ex Cod.

Etsi plura menda ex Vegetio sustulimus, et in his duo illa obelo notata, quae pro desperatis in prima Editione relicta erant, non tamen omnia sublata esse, existimamus. Fortasse vbi de torminibus sermo incipit, ibi oratio prorsus est a superiore disiungenda; nam in ipso etiam Columella, inde hoc caput 7 videtur fuisse inchoandum, aut ille ex Vegetio emendandus, atque ita ambo intelligendi, vt dicant, aduersus cruditatem, et intestinorum dolores nullam interdum medicinam proficere, indeque tormina consequi. Fortasse Vegetius paulo post scripsit, *ventre reddiderit* non *ventrem ediderit.* Fortasse medicamentum in quatriduum esse partiendum, non omisit. Fortasse vt alia praeteream, extrema verba, quae emendare, a Columella, et Codicibus destituti, ausi non sumus, aut ad hunc fere modum scripserat: *quod sic videris; plus enim per ventrem proiicit*, *quam quod manducauerit*, aut ad hunc alterum: *quod sic viride per ventrem proiicit, quam quod manducauerit;* neque enim, puto, in Vegetio te offenderit, *sic viride – quam*, memoria tenentem, scriptum esse a Propertio [lib. 2 Eleg. 5 al. 4] *non ita – variant – quam.* Eorum autem quae emendando rescripsimus, partim ita euidentia sunt, nulla vt egeant probatione, partim confirmari possunt facillime, velut hoc: *Si venter coeperit fluere viridis*, *et quale manducant, egerere.* Nam simul Editionum, simul Codicum vestigia obseruauimus, ad eundemque modum locutum esse Celsum [de Medic. lib. 2 c. 8] meminimus: *si nigra aluus profluxit*, *et nigra aluus sanguini atro similis;* vt suspicati interdum simus, legendum esse in Columella, non *viridis. Aluus;* sed *Viridis aluus*, praesertim cum in superiore capite, lentisci pariter, oleastrique cacumina imperans, *viridis* non adiece-

adiecerit. Vtcunque eſt; in Vegetio *venter viridis* ita intelligendus eſt, vt addita a nobis ex Sambuci Codicibus verba demonſtrant; et commentarii loco eſſe poterit initium eius Celſi capitis [lib. 4 cap. 16] quod tractationem laeuitatis inteſtinorum cum tractatione connectit torminum: *Ex torminibus interdum inteſtinorum laeuitas oritur, quae continere nihil poſſunt, et quidquid aſſumtum eſt, imperfectum protinus reddunt* etc. Quod vero non *ad medelam bouis* ſcripſerim, ſed *ad medullas bouis*, in cauſa fuit non modo ſic aptior ſententia, verum etiam Vegetii ipſius alter locus [lib. 3 c. 55] huic mirum in modum reſpondens: *Animalia*, inquit, *ſtomachico* morbo affecta, *multum manducantia fame moriuntur. Omnis enim eſca quam ſumſerint, ad ſtercus, et omnis potus conuertitur in vrinam, nullus ex his ſuccus, nullum alimentum peruenit ad medullas.* Hae emendationum cauſae. Contra: *quod cupreſſinae quindecim verbenae* non mutaverim, Celſi locus [lib. 2 c. 33] effecit de his, quae reprimunt: *verbenarum contuſa cum teneris caulibus folia, cuius generis ſunt olea, cupreſſus* etc. Potuit enim Vegetius verbenis vti malle, quam conis. Quod ſi tibi ſecus videatur; prompta eſt ex Codicibus emendatio, *cupreſſi baccae;* nam Scribonius [Compoſ. med. 53, 233] quoque, et Plinius [Nat. Hiſtor. lib. 16 c. 33] cupreſſi conos, *cupreſſi baccas* vocarunt.

In Columella, quod duo mutauimus, non modo fecimus frequentiore eius loquendi conſuetudine impulſi, ſed Ienſonianae etiam Editionis auctoritate permoti, quae hoc in loco et *Remedio* habet, et *ponderis.*

§. 6.

Veget.	*Colum.* 6, 7, 3 et 4.	*Veget.* emend.
Pabulaque ſuperius praebent. Aliqui vero 2 lib. ex (1) vinaceis ad focum torrent et conterunt, et cum ſextario vini auſteris ad bibendum dant, et cum merata ſaepius cacumina obiiciunt (1) *hinanceis*, Samb. in marg. ex Cod. qui pro *ſuperius* habet *ſaepius.*	Eademque pabula, vt ſupra diximus, obiiciant. Quidam vinaceorum duas libras torrefaciunt, et ita conterunt, et cum totidem ſextariis vini auſteri, potandum medicamentum praebent, omnique alio humore prohibent, nec minus cacumina praedictarum arborum obiiciunt.	Pabulaque, *quae* ſuperius, praebent. Aliqui vero duas libras ex vinaceis ad focum torrent, et conterunt, et cum 2 *ſextariis* vini *auſteri* ad bibendum dant, et *commemorata* ſaepius cacumina obiiciunt.

Hic, vt opinor, haud miraberis, vel quod ad ſententiam perficiendam *quae* addiderim; noſti enim quam facile Librariis fuerit de duabus proxime iteratis voculis vnam tranſilire; vel quod pro *ſextario* reſcripſerim 2 *ſextariis;* vides enim ex duabus vinaceorum libris, et vini vnciis non amplius viginti ſpiſſam nimis potionem confici. Sane et Columella hic duos addit vini ſextarios, et Vegetius modo ad lauri et abrotani libras duas, non minus totidem ſextariis addiderat.

§. 7.

Veget.	*Colum.* 6, 7, 4.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Quod ſi neque proluuies ventris erit, neque inteſtinorum dolor, recuſat tamen cibos, et praegrauato capite erit: lacrymae quoque oculis et pituita naribus currit, vsque ad oſſa	Quod ſi neque ventris reſtiterit citata proluvies, neque inteſtinorum, ac ventris dolor, cibosque reſpuet, et praegrauato capite, ſi ſaepius quam conſuevit, lachrymae ab ocu-	Quod ſi neque proluvies ventris erit, neque inteſtinorum dolor, recuſat tamen cibos, et praegrauato capite *eſt*, lachrymae quoque oculis, et pituita naribus currit, vsque ad oſſa	Quod ſi neque ventris *erit* citata proluvies, neque etc.

frons media vratur, aureſque ferro diſcindantur, ſed vſturae igneae factae, vt ſaneſcant etc.	lis, et pituita a naribus profluent, vsque ad oſſa frons media vratur, aureſque ferro ſcindantur. Sed vulnera facta igne, dum ſaneſcunt etc.	frons media vratur, aureſque ferro diſcindantur. Sed vſturae *igne* factae, vt ſaneſcant etc.

Vocat hic Vegetius *vſturas*, quas alibi *vſtiones*, vt Scribonius, aut *vſta*, vt Celſus, vocauerat [lib. 2 c. 14. 48. 49. 36] et Celſus quidem *aduſta*, ſaepius dixit; aliquando [l. 5 c. 9] tamen dixit *igne aduſta*, vt minus miremur, Vegetium ſcripſiſſe, *vſturae igne factae*. Sunt enim etiam medicamenta, quae adurant, et *cruſtas vlceribus tanquam igne aduſtis inducant.* Etiam Celſus etſi aduſta appellare *vlcera* conſueuit; nonnunquam tamen (id quod alii etiam fecerunt medici) *vulnera* appellauit, vt vbi [l. 5 c. 28 ſect. 1] carbunculum docuit adurere. *Finis*, inquit, *adurendi eſt*, *dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde vulnus*, ſicut caetera aduſta, curandum eſt; vnde intelligitur, licuiſſe etiam Columellae ſcribere, *vulnera facta igne.* In Columella tamen illud praecipuum mihi fuit, vt verbum iſtud *reſtiterit*, quod non ſatis mihi vnquam placuit eo in loco, diligentius conſiderarem. Vidi nuper, Ienſonianam Editionem habere *creuerit* pro *reſtiterit*, id quod meam de hoc verbo ſuſpicionem adauxit. Tum animaduerti in proximo capite tranſitionem ſimilem: *Si neque ranae fuerint*, *neque aluus citata*, *et nihilominus cibos non appetet.* Itaque in eam opinionem adductus ſum, vt cenſerem, abſoluto ſermone de torminibus, tranſire hic Columellam ad alium morbum, aduerſus quem vſtionem videlicet frontis vſque ad oſſa imperet. auxilium certe in dyſenteria ab nemine, quod ſciam, propoſitum. His de cauſis verbum *erit*, quod facile ex Columella Vegetius deſcripſit, mihi placuit reſcribere; iure, an ſecus, ipſe arbitraberis. Haec quoque diſpicias velim in principio, et fine inſequentis capitis, quae non eſt, vt cum Vegetio ſatis conferre poſſimus: *Solent etiam faſtidia cibo afferre vitioſa incrementa linguae.* Hic mihi videtur legendum *cibi* vel *ciborum.* Item: *ſed haec his ſolum faſtidium eſt.* Haec vero ſic fortaſſe ſunt reſcribenda: *Sed haec, ſi ſolum faſtidium eſt;* vt ſententia ſit quae ei loco maxime conuenit: Sed haec proderunt, ſi neque ranae, neque aluus citata, ſed ſolum cibi faſtidium fuerit. Eandem ſententiam videtur ſpectaſſe, qui in Iuntina Editione ſic emendauerat: *Sed haec his ſolum faſtidium tollunt.* Verum neque id verbi in vlla praeterea editione eſt, et *his* non cohaeret cum proximo verbo appetet.

§. 8.

Veget. 3, 4, 1.	*Colum.* 6, 9, 1.	*Veget.* emend.
Interpoſita hora trigeſima (1) paruos aculeos decoques, et ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque eſcam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina (2) lentium, vel oliuarum, vel tenerrimum quemque frondem, ac pampinos, ſi eodem tempore ſunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad (3) ſpongiam.	Interpoſita hora, modicae magnitudinis coctos braſſicae coliculos triginta ex oleo et garo ſaluiati more demitti [conuenit] eamque eſcam per quinque dies ieiuno dari. Praeterea cacumina lentiſci, aut oleae, vel tenerrimam quamque frondem, aut pampinos vitis obiici, tum etiam ſpongia labra detergeri.	Interpoſita hora, *triginta* paruos *coliculos* decoques, et ex oleo, ac liquamine per os digeres, eamq; eſcam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina *lentiſci*, vel oliuarum, vel *tenerrimam quamque* frondem, ac pampinos, ſi eodem tempore ſunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad ſpongiam.

(1) *Strignum ex ol. ac liq. coquas, et per* (2) *lentiſci*, (3) *ſpongia.* Samb. in marg. ex Cod.

Hoc

Hoc in loco non cur caetera emendauerim (per ſe enim id liquet) ſed potius cur *ad ſpongiam* non emendauerim, dicendum eſt, praeſertim cum in Codicibus Sambuci eſſet *ſpongia*. Nimirum idem eſſe Vegetio *ad ſpongiam*, et *ſpongia*, plura eius commonſtrant loca. Sic in ſuperiore capite 3 etiam ſcripſit, *ad acutam cannam execes ranulam*, pro *acuta canna*, in ſecundo autem, *ad acum* vel acutum cuprinum pars auriculae ſignatur pro *acu*, vel acuto cuprino, et paulo poſt, *perforas ad acum* pro *perforas acu* etc.

§. 9.

Veget. 3, 4. 4.	*Colum.* 6, 10, 1.
Si recens fuerit [tuſſis] ſextarius farinae hordeaceae, cum vno ouo crudo, et hemina paſſi per os datur ieiuno: gramen quoque conciſum tunſumque admixta farina fabae frixae, et pollinis lentis (1) ſextario aquae calidae miſcetur.	Recens tuſſis optime ſaluiato farinae ordeaceae diſcutitur. Interdum magis proſunt gramina conciſa, et his admiſta freſa faba. Lentes quoque valuulis exemtae, et minutae molitae, miſcentur aquae calidae ſextarii duo.

(1) *ſine cortice ſextariis duobus aquae* Samb. in marg. ex Cod.

Fabae frixae apud Galenum [de Alim. Facult. l. 1 c. 19] quidem, Oribaſium [Euporiſt. lib. 1 c. 19] aliosque veteres mentionem inuenio. Sed qui fabam frixam aduerſus tuſſim laudauerit, aut in farinam redigi, ſcripſerit, non memini inueniſſe. Plinius [Nat. Hiſt. l. 22 c. 25] quoque, cum vtrumque memoret, freſſam ad tuſſim laudat; non frixam. *Faba,* inquit, *ſolida fricta ferueńsque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo freſſa, et cum allio cocta, contra deploratas tuſſes, ſuppurationesque pectorum quotidiano cibo ſumitur.* Quoniam tamen non modo Columella mox proponit *hordeum torrefactum, molitum,* aduerſus tuſſim; ſed ad hanc ipſam capite 65 huius libri laudat Vegetius *farinam fabae frixae*, capite autem 69 *lentem* ac *foeni graeci, et lini ſemen frigere ſeparatim, et puluerem facere* profuturum tuſſientibus, iubet; idcirco, etſi in Sambuci Cod. erat *terere* pro *frigere*, in praeſentia tamen nihil in his verbis mutare volui. Inſequentia pariter conſulto non attigi, cum dubitarem, eſſentne omnia ſecundum Sambuci Codices reſtituenda, et ad Columellam exigenda, an vero contra in Columella etiam ſcribendum eſſet *ſextario* pro *ſextarii duo:* quod ni fiat; certe aliter verba ſunt diſtinguenda, vt ſcribamus *minute molitae. Miſcentur.* Fuit etiam cum ſuſpicarer, pro *ſaluiato farinae hordeaceae*, legendum eſſe ex Vegetio *ſextario farinae hordeaceae.* Sed de *Saluiato* paulo infra.

§. 10.

Veget. 3, 4, 5.	*Colum.* 6, 10, 1.	*Veget.* emend.
Veterem tuſſim ſanant duae librae hyſſopi maceratae ex aquae ſextariis tribus, quod infuſum teritur, et cum duabus partibus (1) farinae miſcetur, et per os datur, ſuper quod aqua hyſſopi, in (2) aqua decoctum, infuſum, decoctumque (3) etiam propinatur ad cornu.	Veterem tuſſim ſanant duae librae hyſſopi macerati ſextariis aquae tribus. Nam id medicamentum teritur, et cum lentis minutae, vt dixi, molitae ſextariis quatuor more ſaluiati datur, ac poſtea aqua hyſſopi per cornu infunditur.	Veterem tuſſim ſanant duae librae hyſſopi maceratae ex aquae ſextariis tribus, quod infuſum teritur, et cum duabus partibus farinae *lentis* miſcetur, et per os datur, ſuper quod aqua hyſſopi, in *qua videlicet* infuſum, decoctumque etiam *eſt* propinatur ad cornu.

(1) *lentis* (2) *qua* (3) *eſt* Samb. in marg. ex Cod.

Decla-

Declarat Vegetius, quid nomine *aquae hyſſopi* intelligendum ſit, eamque ipſam eſſe, dicit, ex qua hyſſopum iuſſit macerari, et ex qua, ſi placet, coqui etiam poteſt. Igitur cum perperam vox *decoctum* iteretur; videas velim, num primo loco delere ipſam deceat, an mutare, quod feci, in *videlicet* an forte in, *vt dictum*, quod vt ab ipſa ſcriptura propius abeſt, ita repoſuiſſem, ſi decoquendum eſſe, ſupra dixiſſet. Quod autem ſcribit infundendam eſſe non *per cornu*, vt infra, atque alibi etiam, ſed *ad cornu;* nimirum ita loqui ſaepius ſolet, vt lib. 2 c. 28. lib. 3 c. 12. 45. 54. 65. 67. 78 etc.

§. 11.

Veget. 3, 4, 6.
Porri etiam ſuccus expreſſus cum oleo et ipſi febri cum hordeacea farina remedium praeſtant [et mox]. Idem praeſtat eruum, ſi in pabulis cum ptiſana hordei mollitum, et cum aqua tepida vel mulſa in fauces ſaliuanti ore dimiſſum.

Colum. 6, 10, 2.
Porri etiam ſuccum oleo, vel ipſa fibra cum ordeacea farina contrita remedio eſt [et mox]. Facit idem pari menſura eruum ſine valuulis cum torrefacto ordeo molitum, et ſaluiati more in fauces demiſſum.

Veget. emend.
Porri etiam ſuccus expreſſus cum oleo, et *ipſa fibra* cum hordeacea farina remedium praeſtant [et mox]. Idem praeſtat eruum *ſine valuulis* cum ptiſana hordei *molitum*, et cum aqua tepida, vel mulſa in fauces *ſaliuati more* demiſſum.

Colum. emend.
Porri etiam ſuccus cum oleo etc.

Porrum ipſum quod et alii Auctores faciunt, capite huius libri 65 ad tuſſim commendat Vegetius, quod viciſſim ad febrem commendare non memini. Quo minus dubitandum eſt, quin iure *ipſi febri*, de qua ſermo eſt ſupra abſolutus, in *ipſa fibra* mutauerimus, non ignari etiam Catonem [de Re Ruſt. c. 70] ita eſſe locutum, *porri fibras III.* Quod autem et hic eruum, et paulo ante lens molenda eſſe dicuntur *ſine valuulis*, idcirco hoc fuit addendum, quia etiam cum valuulis molebant, teſte Scribonio [compoſ. med. 168] qui ad *podagram caldam* imperat *fabam molitam cum ſuis valuulis.* Propterea Vegetius *ptiſanam hordei* hic ſcripſit, id eſt, hordeum tunſum, et decorticatum; hoc enim proprie ſignificat πτισάνη. Caeterum *ſaliuati more* reſcripſi, non *ſaluiati,* vt minimum ab hac ſcriptura recederem, *ſaliuanti:* quae hic nimirum confirmat quod Victorius [annotat. ad c. 9 Columellae] docuit, in antiquis Columellae exemplaribus ſcriptum eſſe *ſaliuati*, vbi Editiones habent *ſaluiati.* Et quanquam capite etiam 24 libri huius habent *ſaluiatum;* relictum eſt tamen capite 5 *ſaliuandum* et 37 *ſaliuandus;* imo Commelinus aliis quoque in locis reſcripſit *ſaliuati*, quod Robertus etiam Stephanus faciendum monuerat.

Quorum vterque cum hoc loco pro *ſuccum oleo* ediderit, *ſuccus oleo*, eo facilius veterem meam ex Vegetio Columellae emendationem confirmaui, *ſuccus cum oleo.*

§. 12.

Veget. 3, 7, 4 ſq.
Sinus ipſe, qui eam [ſuppurationem] continebat, vrina bubulina calida lauatur, ac linamentis, ac ſtuppis, ſiue linteolis pice liquida et oleo infuſis curatur. Quod ſi colligari ea pars, vbi eſt vlcus, non poteſt, lana candente ſepum caprinum, aut bu-

Colum. 6, 11, 1.
Sinus ipſe, qui eam [ſuppurationem] continebat, calida bubula vrina eluitur, atque linamentis pice liquida, et oleo imbutis colligatur. Vel ſi collui ea pars non poteſt lamina candenti ſeuum caprinum, aut bubulum inſtillatur. Quidam cum vitioſam par-

Veget. emend.
Sinus ipſe, qui eam [ſuppurationem] continebat, vrina bubulina calida lauatur, ac linamentis, ac ſtuppis, ſiue linteolis pice liquida, et oleo infuſis curatur. Quod ſi *collui* ea pars, vbi eſt vlcus, non poteſt, *lamina* candente ſepum caprinum aut bubulinum

bulinum ſtillatur. (1) Aliquanti cum vitioſam partem inunxerint, tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aequis ponderibus pice liquida cum vetere axungia incoquunt et liniunt.

partem inuſſerunt, vrina vetere eluunt, atque ita aequis ponderibus incocta pice liquida cum vetere axungia liniunt.

num ſtillatur. *Quidam vero* cum vitioſam partem *inuſſerint*, tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aequis ponderibus, *picem liquidam* cum veteri axungia incoquunt, et liniunt.

1 *Quidam vero* Samb. in marg. ex Cod.

Vt minime dubito, quin, ita ſententia poſtulante, recte Vegetium ex Columella emendauerim, reponens *collui* pro *colligari;* ſic contra non liquet, ſitne ex Vegetio Columella emendandus, ſcribendo *curatur* pro *colligatur.* Hinc enim linamenta, id eſt, penicilli, minime idonea videntur ad colligandum, et Columella ipſe huc reſpiciens in proximo cap. 12, *cum*, inquit, *maturuerit ſuppuratio reſcinditur ferro, eaque emiſſa, vt ſupra docuimus, linamentis curatur.* In eodem tamen capite haec etiam ſunt: *linamentis pes inuolutus ſpartea munitur;* nec deſunt, qui linamenta interdum quoque pro linteolis, quamuis non complicatis, accipienda eſſe, opinentur; denique vox *colligari* in Vegetio pariter, quanquam perperam, et certe non ſuo loco; hic legitur. Itaque etſi ſuſpicabar, addendam fortaſſe aliam aliquam vocem, vt *applicitis*, *demiſſis*, *impoſitis;* ob has tamen cauſas nihil adhuc mutare auſus ſum. Sed in Vegetio, etiam reliqua viſa ſunt neceſſario emendanda, praeſertim vero *lana*, atque *inunxerint.* Quorum hoc neque ſententiae, neque Columellae, neque tandem reſpondet Vegetio (cap. 3) qui paulo ante, non poſt inunctiones, ſed poſt ipſas *vſturas* veterem vrinam adhiberi, imperauerat; Illud vero eiuſmodi eſt, vt quanquam capite etiam 55 ſuperioris libri ad eundem modum occurrat, nihilo tamen minus vtrobique omnino ſit mutandum in *lamina*, pro qua mox dicet Vegetius, *ferro candenti;* ſic videlicet: *axungia veteri*, *et ſepo hircino*, *pari pondere ferro candenti ſtillantibus.* Quod autem *vrina bubulina* et *ſepum bubulinum* reliquerim, ea fuit cauſa, quod pro *bubulum*, ſolet Vegetius ſaepius ſcribere *bubulinum*, vt infra hoc ipſo capite, et lib. 1 c. 13. lib. 2 c. 28. lib. 3 c. 8 et 47. lib. 4 c. 27.

§. 13.

Veget.

Sed ſi ſanguis adhuc ſuper vngulas in cruribus eſt, ad triduum triti ſalis perfricatione diſcutitur. Quod ſi tantum in vngues deſcenderit, cultello leniter inter duas vngues aperies, et mundabis deintus, et poſtea ſtuppam ſale atque aceto infuſam applicabis ad ſolum, ſparta opere calceatur, maxime quae datur operantibus, et in aquam non mittat pedem, ſed vbi ſiccum eſt, ambulet.

Colum. 6, 12, 1 et 2.

Sed ſi ſanguis adhuc ſupra vngulas in cruribus eſt, fricatione aſſidua diſcutitur, vel cum ea nihil profuit, ſcarificatione demitur. At ſi iam in vngulis eſt, inter duos vngues cultello leviter aperies. Poſtea linamenta ſale, atque aceto imbuta applicantur, ac ſolea ſpartea pes induitur, maximeque datur opera, ne in aquam pedem mittat, et vt ſicce ſtabuletur.

Veget. emend.

Sed ſi ſanguis adhuc ſuper vngulas in cruribus eſt, ad triduum triti ſalis perfricatione diſcutitur. Quod ſi *iam* in vngues deſcenderit, cultello *leuiter* inter *duos* vngues aperies, et mundabis deintus, et poſtea ſtuppam ſale atque aceto, infuſam applicabis: *ac ſolea ſpartea pes* calceatur, *maximeque* datur *opera*, *bos*, *vt* in aquam *ne* mittat pedem, ſed *vt ſicce ſtabuletur.*

Plura quidem hoc loco in Vegetio emendaui, neque tamen pro certo affirmaverim, ſic menda omnia ſublata eſſe. Poteſt enim *ad triduum*, deprauatio eſſe vocis

assidua Columellae. Possunt et quaedam quae apud hunc sequuntur, verba in Vegetii exemplaribus intercidisse, et vicissim possunt apud Columellam nunc deesse duae illae voculae *triti salis;* solebat enim Columella frictiones ita imperare, vt medicamentum aliquod affricaretur. Sic iubet paulo post [s. 3], *oleo, et sale genua confricari;* sic capite insequenti [s. 1] extenuari scabiem *trito allio defricto*, sic 15, 2 suffragines *vetere axungia defricari*, imperat, sic 31, 2 impetigines *aceto et alumine defricari;* sic praesertim 32, 1 intertriginem *trito sale cum adipe defricari.* Quin etiam ea ipsa, quae in Vegetio emendaui, rectene omnia emendata essent, nonnunquam dubitaui, et potissimum *ad solum*, et *ambulet.* Neque enim ignorabam *solum* posse interdum soleam, alias infimam pedis partem significare, imo sciebam, Vegetium alibi [lib. 1 c. 26. lib. 2 c. 55, 56] *solum vngulae* et *solum calcis* scripsisse; vt hic si *solo sparteo* legere nollem, et *applicabis ad solum*, possem. Neque me fugiebat, vt *ambulet*, improbarem, nimirum sic laeso pede; propius tamen ab hac scriptura abesse *stabulet*, quam *stabuletur*, certe autem Virgilium [Aeneid. l. 6 v. 286] dixisse: *Centauri in foribus stabulant.* Attamen succurrebat, Vegetium saepe [lib. 1 c. 29, 56. l. 2 c. 58. lib. 3 c. 41, 43] *stabuletur* scripsisse; *stabulet*, quod meminissem, vix semel [lib. 1 c. 12] tum vero siue *solo sparteo*, siue *applicabis ad solum*, legissem; alia relinquebantur vel in litterarum vestigiis, vel in sententia, quae minus placerent. Ob has causas Vegetium ad ea, quae descripserat, Columellae verba exigere, hic multo denique tutius est visum.

§. 14.

Veget. 3, 4, 11 sq.	*Colum.* 6, 12, 2 et 3.
Qui sanguis nisi emissus fuerit (1) saniem creabit. Quo suppuratio etiam (2) curabitur. Nam primo ferro circumcisus expurgatur ad viuum. Deinde pannis aceto, et oleo, et sale madefactis impletur, mox axungia veteri et sepo hircino pari pondere ferro candenti stillantibus curatur, et perducitur ad sanitatem. Si sanguis in interiori parte vngulae est, nec aperturam facit, et tantum claudicat animal, extrema ipsius vngulae ad viuum resecantur, et ita remittitur.	Hic idem sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur: ac primo ferro circumcisus, et expurgatus, deinde pannis aceto, et sale, et oleo madentibus inculcatis, mox axungia vetere, et seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore parte vngulae est, extrema pars ipsius vnguis ad viuum resecatur, et ita emittitur.

(1) *ramicem.* (2) *tarde* Samb. in marg. ex Cod.

Si crederem, hic nihil aliud in Columella esse vitii, nisi forte *procurabitur* pro *percurabitur*, et *inferiore* pro *interiore.* Vegetium corrigere hic quoque conarer. At qui credam? cum de sanguine certe haec dici non possint, *ferro circumcisus — ad sanitatem perducitur*, vt neque illa, *expurgatur ad viuum*, et *pannis aceto, et oleo,* et *sale madefactis impletur:* quae nimirum tumori potius cuidam, et sinui videntur convenire. Sambuci Codices pro *saniem* habent *ramicem:* qua voce Nonius [de Propr. Serm.] pulmonem significari, docuit in eo quidem Plauti [Mercator. Act. 1 Sc. 1] versu: *Tua causa rupi ramices, iamdudum sputo sanguinem;* vt notiorem ramicis

signi-

ſignificatum, et huc minus pertinentem omittam. Quaſi vero, inquies, pulmo huc magis attineret. Fateor. Tu tamen vide Vegetii caput 56 lib. 2 quod eſt de *pulmunculo* ad vngulas *facto*. Haec inuenies: *Vngulam ſubradis, deinde – vbicunque pulmunculus fuerit, radis ad viuum, et adiicies lanamentum* [lege *linamentum*, vt infra quoque et cap. 57] *ex oleo, et aceto, et ſale* etc. Capite etiam eiuſdem libri 61 *pulmunculum natum in dorſo, ſi paruulus fuerit*, docet, *aperire, vt ſanies, quam collegerat, egeratur, vel decuſſatim ferro ſecare et eximere, et oleum, acetum, et ſalem continuo addere in plagam.* Huc adde lib. 4 c. 19 tradere compoſitionem medicamenti traumatici, quod *abſumta putredine, viuam carnem ad ſanitatem reducit, quo*, inquit, *ad cancromatas plagas, ad famicem, et cicatrices reducendas vteris;* quibus ex verbis, vt alia aliter emendanda, ſic *famicem* fortaſſe in *ramicem* eſſe mutandum, ſuſpicaberis, eo magis quod in pulmunculi etiam ad vngulam nati curationem traumaticum medicamentum fuerat a Vegetio laudatum. Legemusne igitur, inquies, pro *ſaniem*, *ramicem* et pro *Quo ſuppuratio*, *Quoius ſuppuratio*, id eſt, cuius ramicis ſuppuratio? Ego vero non vt quidquam affirmarem, ſed vt te ad quaerendum incitarem, haec ſcripſi.

§. 15.

Veget. 3, 4, 13.	*Colum.* 6, 12, 3 et 4.
Si claudicat ex dolore neruorum, oleo, et ſale, genua poplitesque, et crura confricanda ſunt, calido aceto, et lini ſemen aut milium detritum infuſumque aqua mulſa imponendum eſt.	Si dolore neruorum claudicat, oleo, et ſale genua, poplitesque, et cura confricanda ſunt, donec ſanetur. Si genua intumuerint, calido aceto fouenda ſunt, et lini ſemen, aut milium detritum, conſperſumque aqua mulſa imponendum.

Excidiſſe apud Vegetium verba, quae his reſpondebant: *Si genua intumuerint – fouenda ſunt.* tam certum videtur, quam quod certiſſimum.

§. 16.

Veget. 3, 4, 15.	*Colum.* 6, 12, 5.	*Veget.* emend.
Poteſt etiam radix lilii vel ſquilla cum ſale, vel herba ſanguinalis [quam palaganon graeci appellant] vel marrubium ferro aperta ſanare. Omnis autem corporis dolor, ſi ſine vulnere eſt, recens fomentis (1) mellinis diſcutitur. Vetus autem vritur. Et ſupra vulnus vel butyrum, vel caprina inſtillatur axungia. (1) *melius* Samb. in marg. ex Cod.	Poſſunt etiam [vt Cornelius Celſus praecipit] lilii radix, aut ſcylla cum ſale, vel ſanguinalis herba, quam πολύγονον Graeci appellant, vel marrubium ferro recluſa ſanare. Fere autem omnis dolor corporis, ſi ſine vulnere eſt, recens melius fomentis diſcutitur: vetus vritur, et ſupra vſtum, butyrum, vel caprinus inſtillatur adeps.	Poteſt etiam radix lilii vel ſquilla cum ſale, vel herba ſanguinalis [quam *polygonon* graeci appellant] vel marrubium ferro aperta ſanare. Omnis autem corporis dolor, ſi ſine vulnere eſt, recens fomentis *melius* diſcutitur etc.

Hic vero quae deſunt, Vegetii ipſius arbitrio potuerunt omitti: quem pariter potuiſſe ſcribere *vulnus* pro *vſtum*, ex iis, quae ſupra ad Columellae caput 7 adnotata ſunt, intelligitur.

§. 17.

Veget. 3, 4, 16.

Scabies (1) anatis trita oleo defric..ta: Eodemque remedio rabiosi canis sanatur morbus vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque salsamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si cumulam † bubulam sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur (2) quod medicamentum candentis olei illinitum prodest.

Colum. 6, 13, 1.

Scabies extenuatur trito allio defricto: eodemque remedio curatur rabiosae canis, vel lupi morsus qui tamen et ipse imposito vulneri vetere salsamento, aeque bene sanatur, et ad scabiem praesentior alia medicina est, cunila bubula, et sulphur conteruntur, admistaque amurca cum oleo, aqua, aceto incoquuntur. Deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illitum maxime prodest.

Veget. emend.

Scabies *sanatur trito allio* defricata: eodemque remedio rabiosi canis sanatur *morsus*, vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque salsamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si *cunila bubula*, sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur, quod medicamentum *candente sole* illinitum prodest.

(1) *Scabiosa trita cum.* Samb. in marg. ex Cod. qui haec ad (2) inter vncos interponit [*quo vngatur ad solem fortiter*].

Si forte videor timidius fecisse, quod *morsus lupini vulnus illatum* non mutauerim; vide an libentius legas *lupi*, aut *lupinum vulnus illatum*, aut etiam *lupi vulnus. Tamen.* Nam quod seruauerim *oleo*, *atque aceto* pro *oleo*, *aqua*, *aceto*, non modo feci, quia Vegetius hic aquam potuit non probare; verum etiam quia librarii in his Columellae ipsius verbis describendis labi facile potuerunt. *Myrrha* quoque pro *amurca* seruata est. nam quamuis amurca iterum a Columella [7, 5, 7] aduersus ouium, a Cornelio autem Celso [lib. 5 c. 28 sect. 16] aduersus et pecorum, et hominum scabiem proponatur; hic tamen etiam myrrham commendat, Dioscorides [lib. 1 c. 67] autem, et Scribonius [Compos. 254] myrrham ex aceto ad impetigines, scabiemque, impositam laudant. Equidem fateor, longe parabilius praesertim ad pecora medicamentum esse amurcam; Vegetius [lib. 4 c. 27] tamen vel synchrismata pro his habet ex myrrha composita. Verum, vt in hisce timidior fuerim; nihil certe in caeteris dubitaui, et praesertim in *candentis olei*, et candente sole mutandis. Non modo enim Columella hoc requirit capite etiam 31 et 32; Sed Vegetius ipse [qui alibi lib. 3 c. 24 aëre candente dixit] vno in capite 71 huius libri, quod de scabie est, saepius diligenter inculcat. Quo in capite mendum est ex hoc loco corrigendum; vbi enim legitur *aluminis spissi*, legendum est *aluminis scissi;* sic enim etiam alibi tum Vegetius [lib. 1 c. 56. lib. 3 c. 7. lib. 4 c. 27] tum Columella [lib. 6 c. 31 s. 2] id alumen vocant, quod Celsus [lib. 5 c. 2. c. 18 sect. 11. c. 19 sect. 6, 15. c. 20 sect. 1, 2, 3, 4. c. 22 sect. 2, 3] *scissile*, Scribonius [Compos. 4 aliisque passim] autem *fissum* appellat. Eodem in capite pro *fasciculus aricusae*, legendum crediderim, *fasciculus anchusae*, herbae videlicet, vt tu egregie nosti, a Dioscoride [de Med. Mat. lib. 4 c. 23] et Plinio [Nat. Hist. lib. 22 c. 20] ad lepras, et vlcera commendatae: itemque *papulis* pro *pabulis* iis in verbis: *Cum spinam, vel lumbos, aut coxas pabulis aestuans contagio peruaserit* etc. denique *cedriae* pro *cedrinae:* quas duas postremas emendationes Columella confirmat in iis ipsis duobus capitibus, quae paulo ante indicauimus.

§. 18.

§. 18.

Veget. 3, 4, 17.

(1) Infeſta peſtis eſt bubulum pecori [quam *maginium ruſtici vocant] cum pellis ita dorſo haeret, vt apprehenſa manibus deduci non poſſit a coſtis: quae res non aliter accidit, quam ſi bos ex languore aliquo ad maciem deductus eſt, aut ſudans in (2) corpore faciente refriguit, aut ſi lapſus ſub onere vehementer eſt infuſus in pluuia: quae (3) quandoque pernicioſa ſunt: cuſtodire debemus, vt cum ab opere redierint boues adhuc aeſtuantes, anhelantesque vino aſpergantur, et offula panis vino infuſa faucibus eorum inſeratur.

Colum. 6, 13, 2.

Eſt et infeſta peſtis bubulo pecori, coriaginem ruſtici appellant, cum pellis ita tergori adhaeret, vt apprehenſa manibus deduci a coſtis non poſſit. Ea res non aliter accidit, quam ſi bos aut ex languore aliquo ad maciem productus eſt, aut ſudans in opere faciendo refrixit, aut ſi ſub onere pluuia madefactus eſt. Quae quoniam pernicioſa ſunt, cuſtodiendum eſt, vt cum ab opere boues redierint, adhuc aeſtuantes, anhelantesque vino aſpergantur, et offae adipis faucibus eorum inſerantur.

Veget. emend.

Infeſta peſtis eſt *bubulo* pecori [quam *coriaginem* ruſtici vocant] cum pellis ita dorſo haeret, vt apprehenſa manibus deduci non poſſit a coſtis: quae res non aliter accidit, quam ſi bos ex languore aliquo ad maciem deductus eſt, aut ſudans in *opere faciendo* refriguit, aut ſi lapſus ſub onere vehementer eſt infuſus in pluuia. Quae *quoniam* pernicioſa ſunt, cuſtodire debemus, vt cum ab opere redierint boues adhuc aeſtuantes, anhelantesque vino aſpergantur, et offula panis vino infuſa faucibus eorum *inſeratur.*

(1) *peſſima.* (2) *opere.* (3) *quoniam* Samb. in marg. ex Cod.

Monſtrum illud verbi *maginium*, quod, vt deſperatae emendationis, aſteriſco appoſito ediderant, Matthias autem Martinius nihilominus in ſuum lexicon receperat, Columellae ope emendauimus. Affecta hoc morbo animalia *coriaginoſa* alibi [lib. 1 c. 44. lib. 2 c. 6] appellat Vegetius, qui etiam caput huius libri 54. de *Coriagine* conſcribit. Secundum ipſum Columellam reſcripſimus *quoniam* pro *quandoque*, Sambuci codicibus aſſentientibus, quod niſi fuiſſet, reſcripturi eramus *quandoquidem.* Quod ſi iidem Codices conſenſiſſent; libenter quoque illam vocem *lapſus* induxiſſem, aut in *laſſus* mutauiſſem, et pro *offula panis* repoſuiſſem *offula adipis*, nam etſi adiectum eſt *vino infuſa;* ſunt tamen etiam capite 70 offae ex butyro et axungia confectae, quae dentur *in paſſo intinctae.*

§. 19.

Veget. 3, 4, 19.

(1) Aliquanti feces vini et axungiae commiſcent.

Colum. 6, 13 extr.

Quidam fraces vino et adipe commiſcent.

Veget. emend.

Aliquanti *fraces vino*, et axungia commiſcent.

(1) *M. S. non habet.* Ita Samb. in marg.

Non eſt dubium, quin ignorantes Librarii, quid eſſent *fraces*, et quam huc conuenirent, vbi oleum, adepsque laudantur, ex *fraces vino* fecerint ipſi *feces vini.* Haec autem verba non eſſe ſuppoſititia, cum princeps Editio oſtendit, quae ex *peruetuſto codice* eſt, tum Columella, cuius ductum Vegetius ſequitur, aperte confirmat.

§. 20.

Veget. 3, 4, 20.

(1) Et cum grauis pernicies, vt cum pulmones exulcerantur, vnde tuſſis et macies, ad vltimum vero phtiſis inuadit,

Colum. 6, 14, 1.

Eſt etiam illa grauis pernicies cum pulmones exulcerantur, inde tuſſis, et macies, et ad vltimum phthiſis inuadit.

Veget. emend.

Eſt *etiam* grauis pernicies cum pulmones exulcerantur, vnde tuſſis, et macies ad vltimum vero phthiſis inuadit.

Colum. emend.

Eſt etiam illa grauis pernicies, cum pulmones exulcerantur; inde tuſſis et macies, et ad vltimum phthiſis inuadit.

Quae

dit, quae mortem afferant, (2) radix consiliginis, succus porri, omnium hemina per mensuram olei misceatur, et bibendi sunt, cum vini sextario per dies plurimos.	dit. Quae ne mortem afferant, radix coryli inusta, ita vt supra docuimus, perforatae auriculae inseritur, tum porri succus instar heminae pari olei mensurae miscetur, et cum vini sextario potandus datur diebus compluribus.*	vadit. Quae ne mortem afferant, radix consiliginis — — — — — — — — succus porri *instar heminae pari mensurae olei* misceatur, et bibenda sunt cum vini sextario per dies plurimos.	Quae ne mortem affe rant, radix *consiligini* ita vt supra docuimus perforatae auriculae in seritur etc.

(1) *Est etiam grauis pern.* Samb. in marg. ex Cod. qui ad (2) inter vncos interponit [*Cui*].

Hic quoque cum verba aliquot Vegetii, quorum sententia ex Columella co gnoscitur a vetustioribus Librariis oscitanter omissa essent; ab recentioribus *radi consiliginis*, et succus porri coniuncta sunt perinde quasi illa quoque ex oleo biben da esset. Verum ita etiam lacer truncusque Vegetius nos admonet, grauissimun mendum in omnibus, quas ad hoc tempus vidimus, Columellae Editionibus in haesisse; siquidem *radix consiliginis*, in *radix coryli inusta* eo turpius mutata est quod Columella, qui se supra id docuisse testatur, nusquam de coryli radice, sed de radice consiliginis, eaque minime inusta, perforatae auriculae inserenda prae cepit huius libri capite 5, s. 3 et 4 idque aduersus pestilentiam. Laudatque rursus, vt hoc in loco, in proximi libri capitibus 5, 14 et 10, 7 et adstipulante qui dem Plinio [Nat. Hist. l. 26 c. 7] in pulmonariis etiam ouibus et suibus: quam obrem nonnulli Vegetii temporibus [lib. 3 c. 2] hanc herbam *pulmonariam* [non *pulmonaceam*, vt lib. 1 c. 12] vocabant, quam Columellae lib. 6 c. 5 s. 3 et Plinii loc cit. et lib. 25 c. 8. aetate, qua inuenta est, *Pastores* et *Veterinarii consiliginen* dicebant. Nostro autem hoc aeuo quod habeat nomen, nisi tu, mi Iuli, constituas non video inter rei herbariae scriptores, quorum alii aliam fuisse existimant, facile conuenire.

§. 21.

Veget. 3, 4, 21.	*Colum.* 6, 14, 2.
Nonnunquam et tumor palati ciborum fastidium facit, crebrumque suspirium. Prodest palatum ferro aperire etc.	Interdum et tumore palati cibos respuit, crebrumque suspirium facit, et hanc speciem praebet, vt bos in latus pendere videatur, ferro palatum opus est sauciare etc.

Vereor ne hic Columella minus integer Vegetio sit. Neque id eo potissimum dico, quod Columellae Editiones inter se non consentiant, cum Iensoniana habeat *tumor palati*, et *bos laetus pendere;* sed quod verba illa: *et hanc speciem praebet, vt bos in latus pendere videatur*, neque intelligitur, de quo dicantur, et videntur ali quanto magis ad ea, quae paulo post consequuntur, pertinere: *Si ceruix mota, et deiecta est, considerabimus quam in partem declinet*, vt fortasse eo reiicienda sint legendumque: *Si ceruix mota, et deiecta est, et hanc speciem praebet, vt bos in latus pendere videatur, considerabimus quam in partem declinet.* Nam illa etiam subsequuntur: *Quod si ceruix in neutram partem deiecta est.*

§. 22

§. 22.

Veget. 3, 4, 22.

(1) Si in operibus contuderit collum, praeſtantiſſimum remedium eſt, ſanguis ab aure emiſſus. At ſi id totum in tempore quae vocatur † amati amati cum ſale tantum et imponito.

(1) *M. S. non habet*, Ita Samb. in marg.

Colum. 6, 14, 3.

Si in opere collum contuſum erit, praeſtantiſſimum eſt remedium ſanguis de aure emiſſus: aut ſi id factum non erit, herba quae vocatur auia, cum ſale trita et impoſita.

Veget. emend.

Si *in opere bos* contuderit collum, praeſtantiſſimum remedium eſt ſanguis ab aure emiſſus: *aut*, ſi id *factum non erit*, *herba* quae vocatur *auia cum* ſale *trita* et *impoſita*.

Vegetius in hoc ipſo capite, *operis*, *in opere*, et *ab opere* ſcripſit; non *operum*, et in *operibus*, cum idem, quod hic, vellet ſignificare. Itaque hoc exegi ad Columellam, vt ea quoque *in tempore* quae facta videntur ex plerisque litteris earum vocum quas repoſui. Quod ſi has credideris penitus intercidiſſe, retinere poteris *in tempore*; potuit enim Vegetius hoc addere, atque ita ſcribere: *At ſi id factum in tempore non erit*, vt Celſus [de Medicina l. 7 c. 12 ſect. 1]: *Quod ſi factum ſtatim non eſt.* Sed haec leuiora, illud grauius, quod pro *amati amati*, verbis in prima Editione obelo confixis, *auia* repoſuerim ex Columella, qua tamen de herba nihil memini legiſſe. Sed de hac etiam infra erit dicendi locus.

§. 23.

Veget. 3, 4, 23 ſq.

Si ceruix mota, et deiecta eſt, conſiderabimus in quam declinet, et ex diuerſa parte ſanguinem detrahimus ex ea vena, quae in aure videtur ampliſſima, quae (1) ſarcocata prius verberanda eſt, et cum intumuerit, ferro aperiatur, effuſoque ſanguine poſtero die ex eo loco emittitur cruor, et biduo vacatio operis datur. Tertio vero die leuis iniungitur labor, et paulatim ad operis conſuetudinem reuocatur.

(1) *ſarmento* Samb. in marg. ex Cod.

Colum. 6, 14, 3 et 4.

Si ceruix mota, et deiecta eſt, conſiderabimus, quam in partem declinet, et ex diuerſa auricula ſanguinem detrahemus. Ea porro vena, quae in aure videtur eſſe ampliſſima, ſarmento prius verberatur: deinde cum ad ictum intumuit, cultello ſoluitur, et poſtero die iterum ex eodem loco ſanguis emittitur, ac biduo ab opere datur vacatio. Tertio deinde die leuius iniungitur labor, et paulatim ad iuſta perducitur.

Vegetius emend.

Si ceruix mota, et deiecta eſt, conſiderabimus, in quam *partem* declinet, et ex diuerſa ſanguinem *detrahemus* ex ea vena, quae in aure videtur ampliſſima, quae *ſarmento* prius verberanda eſt etc.

Colum. emend.

ac biduo ab opere datur vacatio. Tertio deinde die *leuis* iniungitur labor, et paulatim ad iuſta perducitur.

Vt in Columella pro *leuius* reſcriberem *leuis*, et ſententia poſtulabat, et impellebat Vegetius, cum Ienſonii denique permouit Editio, quae *leuis* habet non *leuius*.

§. 24.

Veget. 3, 4, 25.

Tali vitio comperimus aptum eſſe medicamentum ex pice liquida, et bubula medulla, hircino ſepo, et axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus (1) impoſitum concoqui-

Colum. 6, 14, 5.

Tali vitio comperimus aureum eſſe medicamentum ex pice liquida, et bubula medulla, et hircino ſeuo, et veteri oleo aequis ponderibus compoſitum, atque incoctum. Hac com-

Veget. emend.

Tali vitio comperimus aptum eſſe medicamentum, *quod* ex pice liquida, et bubula medulla, hircino ſepo, et axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus *compoſitum*, *incoquitur:*

quitur, quo vtendum eſt cum bos ab opere disiungitur, et in piſcina (2) in quolibet tumore ceruix lauatur, confricaturque diligenter praedicto medicamento, deterſaque diluitur.

compoſitione ſic vtendum eſt, cum disiungitur ab opere, in ea piſcina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus ſubſiccatur, praedictoque medicamento defricatur et illinitur.

tur: quo vtendum eſt, cum bos ab opere disiungitur; in piſcina *in qua bibit*, tumor ceruicis lauatur.

(1) *compoſitum*, (2) *qua bibit* Samb. in marg. ex Cod.

Poſtrema Vegetii verba ſic fere eſſe legenda, coniicio. *deterſusque confricatur diligenter praedicto medicamento, et illinitur.* Columellam quoque ſuſpicor ad hunc fere modum ſcripſiſſe: *hircino ſeuo, et vetere axungia atque oleo.* In primis etiam ipſius verbis, *aureum*, an *aptum* legendum ſit, dubitaui, praeſertim cum Ienſonii Editio non *aureum* habeat, ſed *autem*. *Aureum* tamen hic videtur idem eſſe, ac optimum, ſiue vt Celſus [de Med. l. 5 c. 27 ſect. 5] dixit, pulcherrimum medicamentum. *Scorpio ipſe ſibi pulcherrimum medicamentum eſt.*

§. 25.

Veget. 3, 4, 26.

Celſus quidem (1) iumenti ceruici herbam quae vocatur (2) ama (vt ſupra dixi) contundi et imponi iubet. Quae (3) ceruicem infeſtant minor eſt cura. Nam facile ſanantur per ardentem lucernam oleo inſtillato. Melius tamen eſt cuſtodire ne naſcantur. Etiam colla caluefcant, quae non aliter glabra fiunt, niſi cum ſudore aut pluuia ceruix madefacta eſt in opere. Quod ſi acciderit, puluere lateritio trito priusquam deiungatur, bouis colla conſpergi oportet. Et cum exſiccati fuerint, exinde oleo iterum infundi.

Colum. 6, 14, 6 et 7.

Celſus quidem tumenti ceruici herbam, quae vocatur auia, vt ſupra dixi, contundi, et imponi iubet. Clauorum, qui fere ceruicem infeſtant, minor moleſtia eſt: nam facile operanti lucerna inſtillatur. Potior tamen ratio eſt, cuſtodiendi, ne naſcantur, neue colla caluefcant, quae non aliter glabra fiunt, niſi cum ſudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta eſt: itaque cum id accidit, veteri lateri later conteritur, eoque intrito priusquam disiungantur, colla conſpergi oportet: deinde cum id ſiccum erit, ſubinde oleo imbui.

Veget. emend.

Celſus quidem *tumenti* ceruici herbam, quae vocatur *auia*, (vt ſupra dixi) contundi, et imponi iubet. *Clauorum*, qui ceruicem infeſtant, minor eſt cura. Nam facile ſanantur per ardentem lucernam oleo inſtillato. Melius tamen eſt cuſtodire, ne naſcantur, *neue* etiam colla caluefcant, quae non aliter glabra fiunt, niſi cum ſudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta eſt. Quod ſi acciderit, puluere lateritio trito priusquam *disiungantur boues* colla conſpergi oportet. Et cum *ſiccati* fuerint, *ſubinde* oleo infundi.

(1) *tumenti.* (2) *auena* Samb. in marg. ex Cod. qui ad (3) hoc adnotat: *M. S. non habet.*

Audacior fortaſſis hoc in loco tibi videar, niſi in memoriam redeas, communicaſſe te mecum litteras Humaniſſimi ac Solertiſſimi Viri Georgii noſtri, in quibus ex vetuſtiſſimo Codice Florentino haec Vegetii particula deſcripta erat. Eas ſi relegas, continuo agnoſces, quod verba alia in meliorem ſedem reſtituerim, alia mutauerim, vnum vero etiam deleuerim, eius codicis autoritate eſſe factum cum Columella, cum Vegetio, cum re ipſa conſentientis. Non diffiteor, habere, vt ſolent Codices, etiam quae diſcrepent, velut in extremis verbis, *cum ſiccati fuerint, vino et oleo infundi.* Et vero, quanquam ſuperius caput cum hoc comparantibus non diſplicere fortaſſe poſſit haec ipſa ſcriptura; tamen vt vides, nolui huic vni Codici tantum tribuere in eo, in quo a caete-

caeteris, et a Columella diſſidebat, vt *vino* in Vegetio ſcriberem. Sed contra, quod hic Codex *iterum* omittit, voce caret, quae non modo in Columella non eſt, verum in ipſo, aut in Vegetio ne eſſe quidem poteſt, neuter enim ante dixerat, bobus ſudore, aut pluuia madentibus adhibendum eſſe oleum, vt hic *iterum* imperare liceat. Atque vtinam ex eo Codice intelligi poſſet verum eius herbae nomen, quae vt editum eſt in Vegetio, appellatur *ama*, vt eſt in Sambuci exemplaribus, *auena*; vt in Commeliniana Editione Columellae, *habia*; vt vulgatior eiusdem Auctoris ſcriptura fert, *auia*, quam ego, non quod haberem, cur hanc magis probarem, ſed ne in re incertiſſima a plerisque diſſentirem, in praeſentia ſecutus ſum. Sed tu pro tua in Re Herbaria doctrina atque eruditione id videris. Illud quoque me in Columella dubium facit, quod iis verbis, *nam facile operanti lucerna inſtillatur*, neque ſatis reſpondent illa, quibus eſt vſus Vegetius, neque ſatis video quae ſubſit ſententia, niſi forte apponi credam iis quae anteceſſerunt: *ſi ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuſet*, aut ex Vegetio ita reſcribi poſſe, cenſeam: *nam facile ſanantur lucerna inſtillata.*

§. 26.

Veget. 3, 4, 28 ſq.	*Colum.* 6, 15, 1.	*Veget.* emend.
Si talum vel vngulam vomer laeſerit, picem duram et axungiam cum ſulphure et lana ſuccida inuoluito, et candente ferro ſupra vulnus imponito (1) et vngito: quod remedium optimum facit, ſi clauum calcauerit, aut acuta vel teſta lapide vngula pertunditur: quae tamen ſi altius vulnerata eſt, latius ferro circumciditur, ita inuritur, vt ſupra praecepi. Deinde ex parte calceata, per triduum aceto ſuffuſo curatur. Quod ſi (2) vomer intraueit, lactuca marina, quam Graeci (3) cyniolam vocant, admixto ſale imponitur.	Si talum et vngulam vomer laeſerit, picem duram et axungiam cum ſulphure, et lana ſuccida inuolutam candente ferro ſupra vulnus inurito. Quod idem remedium optime facit exemta ſtirpe, ſi forte ſurculum calcauerit, aut acuta teſta, vel lapide vngulam pertuderit, quae tamen, ſi altius vulnerata eſt, latius ferro circumciditur, et ita inuritur, vt ſupra praecepi: deinde ſpartea calceata per triduum ſuffuſo aceto curatur. Item ſi vomer crus ſauciarit, marina lactuca, quam Graeci τιθύμαλλον vocant, admiſto ſale imponitur.	Si talum, vel vngulam, vomer laeſerit, picem duram, ex axungiam cum ſulphure, et lana ſuccida inuoluito, et candente ferro ſupra vulnus imponito, et *inurito.* Quod remedium *optime* facit, ſi clauum calcauerit, aut acuta teſta vel lapide vngula pertunditur: quae tamen ſi altius vulnerata eſt, latius ferro circumciditur, *et* ita inuritur, vt ſupra praecepi. Deinde *ſpartea* calceata, per triduum aceto ſuffuſo curatur. Quod ſi vomer *crus vulnerauerit*, lactuca marina, quam Graeci *tithymallum* vocant, admixto ſale imponitur.

(1) *et vre* (2) *crus vulnerauerit* (3) *tithimallum* Samb. in marg. ex Cod.

Hanc vltimam emendationem Celſi [lib. 5 c. 7] etiam locus confirmat: *lac caprifici, vel lactucae marinae*, quae τιθύμαλλος a Graecis nominatur.

§. 27.

Veget. 3, 4, 29.	*Colum.* 6, 15, 2.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina. Deinde fauilla ſarmentorum feruente calcare compellitur, et pice liquida cum oleo vel axungia (1) cornua eius vnguntur. Minus tamen claudicant, ſi ab opere disiun-	Subtriti pedes eluuntur calefacta bubula vrina: deinde faſce ſarmentorum incenſo, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur inſiſtere, ac pice liquida cum oleo, vel axungia cornua eius linuntur. Minus ta-	Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina. Deinde *fauillam* ſarmentorum *feruentem* calcare compellitur etc.	Minus ta-

ctis

ctis frigida pedes lauentur.

(1) *superpone* Samb. in marg. ex Cod.

tamen claudicabunt armenta, si opere disiunctis multa frigida lauentur pedes.

tamen claudicabunt armenta, si *ab* opere disiunctis multa frigida lauentur pedes.

Vegetius, an Librarii extremis in verbis, armenta omiserint, dubium est. Columellam vero non *opere disiunctis*, vt omnes, quantum memini, habent Editiones, sed *ab opere disiunctis*, vt aliis in locis, ita in hoc quoque scripsisse, non videtur dubitandum. Illud in vtroque auctore dubitationem affert legentibus; quod subtritis pedibus, esse *cornua* linenda dicuntur. Fuit cum suspicarer, praesertim Sambuci Codicibus hic variantibus, non *cornua* fortasse, sed *coronae* esse legendum, de quibus videlicet continuo a Columella [et totidem fere verbis a Vegetio quoque] mentio fit: *et deinde suffragines, coronae, ac discrimen ipsum, quo diuisa est bouis vngula, vetere axungia defricetur.* Mentio quoque de iisdem est in Columellae capite huius libri 29, vbi equum probat *duris vngulis, et altis, et concauis, rotundisque, quibus coronae mediocres superpositae sunt;* vt mirum sit, in latinis, etiam amplissimis lexicis hanc coronarum significationem prorsus desiderari, nisi quod Martinius sic attigit, quasi in bobus dumtaxat, neque Columella, sed Vegetio Auctore, dicerentur. Et Vegetius quidem multo pluribus in locis [lib. 1 c. 13. 25. 26. 38. 56. lib. 2 c. 55. 58. lib. 3 c. 22]. hoc significatu *coronas*, et *coronam* memorat, et in iis lib. 2 cap. 54 quod in caput semel atque iterum mendum irrepsit persimile eius, quod hic subesse suspicabar. Nam iumentis, quae *contractionem neruorum patiuntur in pedibus*, sic vt *planas vngulas in terram ponere non possint*, cataplasma imponendum dicitur *in omnibus cruribus, ante acopo perunctis ab auriculis vsque ad genua*, eoque non proficiente, malagma *auriculis esse imponendum*, quod, inquit, *impones in alutam per dies plurimos omnibus pedibus.* Nimirum euidens est, Librarios oscitantes a pedibus ad caput transcendisse, et pro *articulis* [quo nomine peculiariter Vegetius lib. 4 c. 1. 2 crurum partes designat, genua inter, et vngulas positas, et ab his vncias 4 distantes] *auriculis* scripsisse. Verum ne hic quoque a *coronis* ad *cornua* eosdem temere transiisse, affirmarem, verba fecerunt Catonis [de re rust. c. 72]; quae tamen quemadmodum accipienda sint, ipse videris: *Boues ne pedes subterant, priusquam in viam quoquam ages, pice liquida cornua infima vngito*; nam cornua, praesertim infima, ipsae fortasse sunt vngulae: quod Palladii, aliorumque locis illustrari posse non ignoras.

§. 28.

Veget. 3, 4, 30.	*Colum.* 6, 16, 1.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Frequenter etiam vel ab asperitate itineris, vel in proscindendo duritiam soli, aut obuiis radicibus, obuolutatus conuellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus cruribus sanguis emittitur, si dextram ex sinistro. Et si vehementius vtramque vitiauerit, etiam in anterioribus cruribus venae soluuntur.	Saepe etiam vel grauitate longioris, vel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiae radici obluctatus, conuellit armos. Quod cum accidit, e prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrum armum laesit, in sinistro: si laeuum, in dextro: si vehementius vtrumque vitiauit, item in posterioribus cruribus venae soluentur.	Frequenter etiam vel ab asperitate itineris, vel in proscindendo, *duritia* soli, aut obuiis radicibus *obluctatus*, conuellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus cruribus sanguis emittitur: si *dextrum armum* . . . ex sinistro: si . . . . Et si vehementius *vtrumque* vitiauerit, etiam in *posterioribus* cruribus venae soluuntur.	Saepe etiam *bos* vel grauitate *longi laboris*, vel in proscindendo, duriori solo, aut obuiae radici obluctatus, conuellit armos etc.

Etsi

Etsi ex Columella praeclare intelligitur quid desit apud Vegetium; tamen quia eadem potuit non iisdem verbis dicere, idcirco lacunas malui consulto relinquere, quam temere supplere, praesertim cum Sambuci Codices nihil adiuuarent. ex quibus ad finem vsque huius Vegetii capitis ne vnum quidem verbum in ora adscriptum est. Attamen pro *anterioribus* cruribus non dubitaui reponere *posterioribus*, cum iam de *prioribus* dictum esset, ex tota autem hac sententia liqueret, in neutro eorum crurum quae laesis armis subiiciuntur, venae sectionem permitti. Cum autem prima haec Columellae verba ita, vt priore loco proposui, in caeteris, quas inspexisse memini, Editionibus deprauata sint, nisi quod in Iensoniana *longiore* est pro *longioris;* vna autem Iuntina emendatior hic esse videatur; hanc potius in emendatione placuit repraesentare, quam coniecturis meis indulgere. Hoc vnum ex caeteris retinui, *obluctatus*, pro quo in Iuntina est *obluctando*, cum apud Vegetium illius, non huius vestigia in *obuolutatus* animaduerterem.

§. 29.

Veget. 3, 4, 31.	*Colum.* 6, 16, 2.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Perfractis vero cornibus, linteola sale, atque aceto et oleo imbuta ponuntur, superligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum axungia cum pice arida et cortice pini pari pondere imponitur, et ad vltimum cum iam cicatricem producunt, subito infricatur.	Praefractis cornibus linteola sale, atque aceto, et oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida, et cortice pineo, leuigatoque imponitur. Et ad vltimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur.	. . . . . . et ad vltimum cum iam cicatricem producunt, *fuligo* infricatur.	Praefractis cornibus linteola sale, atque aceto, et oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. *Quarto* demum *die* axungia pari pondere cum pice liquida et cortice pineo *laevigato* imponitur, et etc.

Quod in Columellae editionibus deerat, ex Vegetio addidimus, *die;* redundans autem *que* induximus, praesertim cum in Iuntina legatur, et *cortici pineo leuigato lita.* Quae scriptura caeteroqui, si quid iudico, ab Auctoris mente aliena est, id quod Vegetius quoque monstrat. Neque enim Columella hoc dicit, axungiam, et picem, exceptas solido pini cortice, esse imponendas, sed axungiam, picem, eumque corticem pari pondere commixta. *Laeuigatum* enim hic non est *politum*, sed, vt supra ostensum est, *diligentius contritum*, *et in tenuissimum puluerem redactum.* Tritum autem corticem pineum et in vsu fuisse, et prodesse ad cicatricem inducendam, auctor est Dioscorides [de med. mat. l. 1 c. 74] et alibi [l. 2 c. 62] quoque confirmat Vegetius. Libenter praeterea mutassem *Praefractis* in *Perfractis* ex Vegetio, et in hoc vicissim ex Columella *pice arida* in *pice liquida;* sed nolui nimis fortasse audere.

§. 30.

Veget. 3, 4, 33.	*Colum.* 6, 17, 1.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera et celicia cum in pascuis bos improuide supercumbit, stimulo morsus imprimunt. Araneus, quo-	Est etiam mortifer iis serpentis ictus, est et magnorum animalium noxium virus: nam et vipera et caecilia cum in pascua bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit. Musque arane-	Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera, et *caecilia*, cum in pascuis bos improuide supercumbit, stimulo morsus imprimunt. *Mus* araneus quoque, quem Grae-	Est etiam *mortiferus* serpentis ictus, est et *minorum* animalium noxium virus: nam et vipera, et caecilia cum in pascua bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit. Musque araneus, quem Grae-

quoque quem Graeci migaltem appellant, parvi quidem corporis non paruam solet inferre perniciem.

raneus, quem Graeci σκυτάλεν appellant, quamuis exiguis dentibus, non exiguam pestem molitur.

Graeci *mygalen* appellant, parui quidem corporis non paruam solet inferre perniciem.

Graeci μυγαλὴν appellant, quamuis exiguis dentibus, non exiguam pestem molitur.

De hisce emendationibus satis a me scriptum est ad Cl. Facciolatum, nisi quod nescio quo pacto non addiderim, Rob. Stephano Petrum Victorium, [Annot. ad Colum.] qui ante ipsum, in veteribus Columellae exemplaribus scriptum esse μυγαλὴν, animaduertit, hancque esse veram scripturam, ostendit. Commeliniana quoque editio, quam eo tempore nondum videramus, sic habet. Caeterum in tribus illis, quas postea consuluimus, vetustioribus editionibus pro *mortifer iis* est *mortiferus*, quod et Vegetius retinuit. Sic sane magis placet, neque illud *iis* erat quo referres. His de causis repositum est a nobis *mortiferus*.

§. 31.

Veget. 3, 4, 33 sq.

Verum viperae venenum depellit, supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita vt herba quam personariam vocant, imponatur trita cum sale. Creditur radix si contusa conatur, vel siler montanum reperiatur, et trifolium simonianum, quod fragosis locis efficacissimum nascitur, odoris grauis, bitumini similis, propter quod a Graecis asphalton appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant.

Colum. 6, 17, 1 et 2.

Venena viperae depellit super scarificationem ferro factam herba, quam vocant personatam, trita et cum sale imposita. Plus etiam eiusdem radix contusa prodest: vel symonianum trifolium, quod invenitur confragosis locis efficacissimum traditur, odoris grauis, neque absimilis bitumini, et idcirco Graeci eam ἀσφάλτιον appellant, nostri autem propter figuram vocant acutum trifolium.

Veget. emend.

Verum viperae venenum depellit supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita vt herba, quam *personatam* vocant, imponatur trita cum sale. Creditur radix — — — si contusa *ponatur*, vel siler montanum reperiatur, et trifolium *symonianum*, quod fragosis locis efficacissimum nascitur, odoris grauis, bitumini similis, propter quod a Graecis *asphaltion* appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant.

In Vegetio malui intelligi quid deesset, quam aliis fortasse ac ipse scripserat, verbis supplere. Non possum tamen animum inducere, vt credam, ita reliqua scripta esse a Vegetio, vt ego, exigens ad Columellam, rescripsi. Nam ne ipsum quidem Columellam integrum hoc in loco esse, existimo. Primum verba, vt nunc quidem distincta sunt, inter se non cohaerent. Sed fac, ita nos distinguere, *prodest. Vel symonianum trifolium, quod*, aut etiam sic, *prodest, vel symonianum trifolium. Quod.* Iam quaero, *symonianum* istud quid sit? nomenne quo id trifolium a Latinis appellabatur? Hi vero, vt mox subiicitur, et Scribonius [Compos. med. 163. 165] suo ipse exemplo confirmat, *acutum* vocabant, Graecos secuti, qui vt docet Dioscorides [de med. mat. l. 3 c. 106] aut certe idem Scribonius, ὀξυτρίφυλλον etiam dicebant. At enim, vt apud Graecos, sic quoque apud Latinos, plura potuit habere nomina, et fortasse [quae coniectura est Rhodii Not. ad Scribon. Compos. 163] a Syme insula, Straboni [de situ orb. l. 14] et Plinio [Nat. Histor. l. 5 c. 31] non ignota, Symonianum est nuncupatum. Quasi vero constaret, in ea insula plurimum prouenisse, aut eius facultates ibi primum esse animaduersas. Quae duo quando penitus igno-

ignorabantur, et eius origo nominis sic cuiusquemodi ratione quaerebatur: mirum est, non fuisse pariter repetitam, aut ab inuentore aliquo Simone, aut ab eo Galilaeae vico, quem Simoniada, vt auctor est Iosephus, [in vita sua] dicebant, praesertim cum in Commeliniana editione ita sit scriptum, *Simonianum*, aut denique a Simo illo Medico, quem cum saepe auctorem libro primo laudat Plinius, tum vero libro 21 cap. 21, de trifolio nominatim quaedam indicat tradidisse; nisi forte ibi pro *Simus quoque medicus*, legendum est, *Scimus quoque ex Medicis;* certe alios qui, *ex Medicis*, alios qui, *e Medicis* legerent, fuisse, video. Quodsi coniecturis est indulgendum; vide, quaeso, an Columella scribere ad hunc modum potuerit: *Plus etiam eiusdem radix contusa prodest, vel siler montanum. Trifolium, quod inuenitur confragosis locis, efficacissimum traditur*, etc. Certe hic verborum ordo lectorem non moratur; quod autem *simonianum* resoluatur in *siler montanum*, hae sunt causae. Primum sic esse visum accipio [vid. Martinii Lexic. Philol.] etiam Hadriano Iunio eruditissimo viro. Deinde apud Vegetium, hunc ipsum Columellae locum exscribentem, est *siler montanum.* Denique *siler montanum*, auctore Dioscoride [l. 3 c. 51] prodest *contra serpentium ictus*, si modo λιγυστικὸν Dioscoridis idem est quod siler montanum. Sed quoniam cum plerisque Rei Herbariae Doctoribus hoc potes negare, imo cum Ioanne Ruellio [de nat. stirp. P. 2 c. 146. l. 3 c. 42] fortassis contendere, hoc nomen ipsum, *siler montanum* non ante natum, quam aliqui seseli Massiliense a *molli* Virgilii [Georg. l. 2 v. 12] *silere* distinguere voluerunt, quod *arboris genus* esse, tradidit Seruius [in locum cit.]; idcirco vide, praestetne *sil*, aut *sile montanum* rescribere. Silis enim mentionem faciunt inter alias, quas *aromaticas* nostri vocant, herbas tum Scribonius [comp. med. 126], tum Celsus [de medic. l. 5 c. 25. Sect. 3 c. 23. Sect. 1 et 3], et hic quidem semel, atque iterum in Antidotis, quanquam in Antidoto Mithridatis Almeloueenius ediderit *Sileris;* vt Plinium [Nat. Hist. l. 24 c. 19] reticeam, qui *semen silis* secundum vulgatam quidem lectionem, et Festum [de verb. vet. signif. l. 17] qui *vinum sili conditum* memorauit. Sed praetermittere non possum Apicium [de arte coquin. l. 4 c. 4. l. 5 c. 5. l. 1 c. 34. l. 3 c. 5], in quo non modo *sil frictum*, et *silis gallici*, sed et diserte *sil montanum*, *silphium*, *mentham siccam* legunt Humelbergius, atque Listerus. Huc adde Vegetium nostrum hoc ipso libro [c. 27 et 40] *radicem panacis*, *sil gallicum*, in medicaminibus ponentem, vel pariter *daucii*, *silis gallici*, *abrotani*, *spicae nardi*, *sinoantis* [fortasse *Schoenianthi*, vt ex cap. 59 lib. 1 vbi *scinoanthos*] mentionem facientem, alibi [lib. 4 in fin.] etiam *porri sectiui*, *porcla*, [leg. ex l. 1 c. 57 *portulacae*] *sil gallici*, *thus*, *apium;* vt est editum; scribentem. Illud coniecturae nostrae huic videtur repugnare, quod in Vegetio ita scriptum est, *vel siler montanum reperiatur, vel trifolium simonianum;* vt si in Columella *sil montanum* deesse, contendere velimus, aliquid fortasse agamus; si vero *simonianum* in *sil montanum* esse mutandum, hunc laborem frustra sumamus. Equidem librarios scio haud raro voces paulo ante scriptas perperam iterasse, quas deinde alii cum haud frustra positas crederent, easdem tamen esse non posse, intelligerent, mirandum in modum corruperunt. Id hic quoque accidere potuisse, dicerem, vel potius aliquem ex iam depravatis Columellae exemplaribus in ora adscripsisse *simonianum*, quod deinde inter ipsa Vegetii verba receptum sit; hoc, inquam, dicerem, nisi coniecturam nollem alia coniectura confirmare. Itaque haec omnia in eam partem accipias, qua ad veri similitudinem magis accedere, existimaueris. Vel potius vt scientiae herbariae es consultissi-

 mus;

mus; ediſſere mihi quid iſtud ſit trifolium ſymonianum. Id vbi intellexero, continuo omnes coniectures quam libenter abiiciam.

§. 32.

Veget. 3, 4, 35.	*Colum.* 6, 17, 3.	*Colum.* emend.
Huius herbae ſuccus cum vino faucibus infundatur, atque ipſa folia cum ſale trita imponantur in plagam. Quod ſi viridem minime reperiunt, ſemina eius collecta et trita dantur ad potandum cum vino. Radices quoque eius cum ſucco caulis tritae, addita hordeacea farina et ſale, cum aqua mulſa ſcarificationi ſuperponuntur.	Huius herbae ſuccus vino miſtus infunditur faucibus, atque ipſa folio, cum ſale trita malagmatis more, ſcarificationi intenditur: vel ſi hanc herbam viridem tempus anni negat, ſemina eius collecta et laeuigata cum viuo dantur potanda, radiceſque cum ſuo caule tritae, et farina, et ſale commiſtae ex aqua mulſa ſcarificationi ſuperponuntur.	Huius herbae ſuccus vino miſtus infunditur faucibus, atque ipſa *folia* cum ſale trita malagmatis more ſcarificationi *intenduntur*: vel ſi hanc herbam viridem tempus anni negat, ſemina eius collecta, et laeuigata cum *vino* dantur potanda.

Suſpicari licet, reſcribendum eſſe in Vegetio pro *ſucco caulis* id quod in Columella eſt, *ſuo caule*, praeſertim ſi recte apud hunc ſcriptum eſt *radiceſque*, vt haec videlicet omnia tunc imperari intelligamus, cum *hanc herbam viridem tempus anni negat*.

In Columella quoque an deſit *hordeacea*, dubium eſt. Sane Celſus [de Medic. l. 5 c. 27 ſect. 8] in Cherſydri et Ceraſtis ictu, hordeaceam farinam vulneri imponit, eandemque Paulus [de Re Med. l. 5 c. 12] in ipſo de quo ſermo hic eſt, viperae ictu, quod et Vegetius noſter iterum facit libri huius capite 79, vbi pro *ſphalangii* [vt etiam cap. 77] eſt legendum *phalangii*, quem errorem ex capite quidem 81 Sambuci Codices ſuſtulerunt. Caeterum quae emendauimus in noſtris ad Facciolatum literis memorantur. Pleraeque, et in his vetuſtiores Editiones, ac Commeliniana, *folia* habent; hae quoque, ſed cum paucioribus, *vino;* Ienſoniana, et vetuſtiores aliae, *incendunt*, vt vel ipſa literarum veſtigia confirment *intenduntur*.

§. 33.

Veget. 3, 4, 36.	*Colum.* 6. 17, 4.	*Veget.* emend.
Eſt etiam praeſens remedium ſi fraxini cacumina tenera conteras cum ſextariis vini quatuor vel olei, expreſſumque ſuccum faucibus infundas. Itemque cacumina eiuſdem arboris cum ſale trita laeſis naribus ſuperponas. Celiciae enim morſus tumorem, ſuppuratumque generat. Idemque facit muris aranei.	Eſt etiam praeſens remedium ſi conteras fraxini tenera cacumina quinque librarum cum totidem vini, et duobus ſextariis olei, expreſſumque ſuccum faucibus infundas. Itemque cacumina eiuſdem arboris cum ſale trita laeſae parti ſuperponas. Caeciliae morſus tumorem ſuppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei.	Itemque cacumina eiuſdem arboris cum ſale trita laeſis *partibus* ſuperponas. *Caeciliae* morſus etc.

Et quae mutauimus, et quod deleuimus, verbum, ſententia ipſa Vegetii, et Columellae comparatio mutanda, delendumque oſtenderunt. Comparatio haec ipſa ſuſpi-

ſuſpicionem iniicit, alia eſſe in Vegetio partim mutanda, partim addenda. Fieri etiam poteſt, vt in Columella ſit legendum, *cacumina pond. quinque librarum.* Sed de his nihil in praeſenti conſtituimus.

§. 34.

Veget. 3, 4, 36 ſq.	*Colum.* 6, 17, 4, 5 et 6.	*Veget.* emend.
Sed celiciae morſus ſanatur, ſi acu aerea locum laeſum compungas, et creta cimolea ex aceto oblinis: Muris vero pernicies, ſi animal ipſum oleo merſum neces, et plagam dentium ex eodem confrices. Quod ſi non fuerit, contritum ciminum cum picula et axungia, vt ſimilitudinem malagmae habeat, impoſitum plagae perniciem ſubmovet. Quod ſi antequam tumor diſcutiatur ſuppuratio fuerit generata, optimum eſt ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitioſum eſt, inurere, atque ita cum liquida pice et oleo inlinere. Quidam viuum murem araneum creta figulari circumdant, et colla boum ſuſpendunt, morſusque ipſius beſtiae ſubmouent.	Sed illius ſanatur noxa ſubula aenea, ſi locum laeſum compungas, cretaque cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, ſuo corpore luit: nam animal ipſum oleo merſum necatur, et cum imputruit, conteritur, eoque medicamine morſus muris aranei linitur. Vel ſi id non adeſt, humorque oſtendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eique adiicitur exiguum picis liquidae, et axungiae, vt lentorem malagmatis habeat. Id impoſitum perniciem commouet. Vel ſi antequam tumor diſcutiatur, in ſuppurationem conuertitur, optimum eſt ignea lamina conuerſionem reſecare, et quidquid vitioſi eſt, inurere, atque ita liquida pice cum oleo linire: ſolet etiam ipſum animal viuum creta figulari circumdari: quae cum ſiccata eſt, collo boum ſuſpenditur: ea res innoxium pecus a morſu muris aranei praebet.	Sed *caeciliae* morſus ſanatur, ſi acu aerea locum laeſum compungas, et creta *cimolia* ex aceto *oblinas*; Muris vero pernicies, ſi animal ipſum oleo merſum neces, et plagam dentium ex eodem confrices. Quod ſi non fuerit, contritum cyminum cum *pice liquida*, et axungia etc.

Saepius malo, timidum me tibi, quam audacem videri, velut hic. Nihil enim adhuc mutare me vides in Columella, etſi ex mea ad Facciolatum epiſtola intelligis, me illuc ferri vt credam, pro *humorque oſtendit*, legendum eſſe, *tumorque oſtendit;* pro *perniciem commouet*, *perniciem ſubmouet;* pro *conuerſionem reſecare*, *collectionem reſecare.* Quid in Vegetio? Num cenſes, quae non attigi, ea mihi omnia probari? Ipſe non ſinit Vegetius. Nam capite huius libri 82, cum haec aduerſus murem araneum medicamenta ſic iterauerit, vt id, atque alia pariter iisdem de rebus eodem in libro capita me interdum ſubdubitare coëgerint, an haec priora, de quibus agimus, Vegetii ſint; cum igitur haec medicamenta iterauerit; primum docet, murem in eo oleo quo merſus eſt, *in putredinem verti* oportere; vt coniicere procliue ſit, neque id hoc in loco omiſiſſe, vbi apertius deſcribebat Columellam. Tum iubet, *cyminum tritum cum pice liquida axungiaque miſceri*, et *ad ſpiſſitudinem malagmatis coqui*, vt hic quoque ſuſpicari liceat, *ſimilitudinem malagmae* in *ſpiſſitudinem malagmatis*, quam Columella vocat *lentorem*, eſſe mutanda: attamen Vegetius cum aliis libris [l. 2 c. 50. 51. l. 3 c. 20. 21] tum quarto [c. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 27] ſaepe *malagmae*, item [l. 4 c. 27] *malagmam cocticam* ſcribit, vbi *coctam* videtur legendum; nam ſupra [l. 4 c. 17. 23] alias propoſuerat *crudas*. *Pice* autem *liquida* minus dubitaui reſcri-

ſcribere pro *picula*, et *cimolia* pro *cimolea*; ſaepius enim alibi [l. 1 c. 13. l. 2 c. 8. 29. 32. l. 3 c. 8] ſic recte ſcribit, vt emendaui; itaque etiam in ſuperiore capite, vbi editum eſt: *Aures vero ſciſſae picula oleoque curantur;* non modo *pice liquida* reponendum arbitror, verum etiam in reſpondentibus verbis Columellae [l. 6 c. 7]: *At ferro reſciſſa melius pice, et oleo curantur*, ſuſpicor, *liquida* eſſe addendum: eademque illa emendatione vtendum in quatuor praeterea aliis Vegetii locis [l. 2 c. 24. 46. l. 3 c. 70. 71] in quibus ſcriptum eſt *picula*. Deinde eodem illo capite 82 ſuppurationem *lamina ferrea candenti aperiendam eſſe*, ſcribit; vt hic videantur *ignea lamina*, *vel cauterio* non eſſe ſine *gloſſemate*. Denique cretam *ſuſpendendam in collum* dicit; vt niſi hic *collo boum* ad Columellae exemplum reſcribere placeat, legi minus vitioſe poſſit *in colla boum*, vbi *colla boum* vitioſiſſime legitur, neque res ſic plane, vt a Columella, traditur, cum ibi contra deſideres nihil.

§. 35.

Veget. 3, 4, 39 ſq.

Oculorum vitia plurima in illis ſanantur. Nam ſiue intumuerunt, aqua mulſa triticea farina conſpergitur et imponitur, ſiue album in oculo eſt, ſalis foſſilis Hiſpani, vel armeniaci, vel cum melle permixti vitium extenuant. Idem praeſtat tritae ſepiae teſta, et per fiſtulam oculo ter in die inſufflata. Prodeſt etiam radix, quam Graeci ſilpion vocant, noſtri autem laſerpitium, huiusmodi quantum volueris ponderis cum decima parte ſalis armeniaci, et cum fiſtula oculo inſufflas. Quae radix tunſa et cum oleo lentiſci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymisque viſus confunditur [quam epiphoram vocant] polenta ex hordeo mulſae aquae conſperſa ſuper genas ſuperciliaque impoſita reprimit humorem. Paſtinaca quoque agreſtis, quam armoneaceam vocant, cum melle trita oculorum ſedat dolorem.

Colum. 6, 17, 7 et 8.

Oculorum vitia plerumque melle ſanantur: Nam ſiue intumuerunt, aqua mulſa triticeae farinae conſpergitur, et imponitur, ſiue album in oculo eſt, montanus ſal Hiſpanus, vel Ammoniacus, vel etiam Cappadocus minute tritus, et immiſtus melli vitium extenuat: facit idem trita ſepiae teſta, et per fiſtulam ter die oculo inſpirata: facit et radix, quam Graeci σίλφιον vocant, vulgus autem noſtra conſuetudine laſerpitium appellat: huius quantocunque ponderi decem partes ſalis ammoniaci adiiciuntur, eaque pariter trita oculo ſimiliter infunduntur, vel eadem radix contuſa, et cum oleo lentiſci inuncta vitium expurgat: epiphoram ſupprimit polenta conſperſa mulſa aqua, et in ſupercilia, genasque impoſita, paſtinacaeque agreſtis ſemina, et ſuccus armoraceae, cum melle conlinita oculorum ſedat dolorem.

Veget. emend.

Oculorum vitia plurima in illis *melle* ſanantur. Nam ſiue intumuerunt, aqua mulſa triticea farina conſpergitur, et imponitur: ſiue album in oculo eſt, ſalis foſſilis Hiſpani, vel armeniaci, vel *Cappadocis* cum melle *permixti* . . . . vitium extenuant. Idem praeſtat *trita* ſepiae teſta, et per fiſtulam oculo ter in die inſufflata. Prodeſt etiam radix, quam Graeci *Silphion* vocant, noſtri autem laſerpitium: huiusmodi quantum volueris ponderis cum decima parte ſalis armeniaci . . . et . . cum fiſtula oculo inſufflas. Quae radix tunſa, et cum oleo lentiſci mixta, vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lachrymisque viſus confunditur [quam epiphoram vocant] polenta ex hordeo *mulſa aqua* conſperſa, ſuper genas, ſuperciliaque impoſita, reprimit humorem. Paſtinaca quoque agreſtis, . . . quam *armoraceam* vocant, cum melle trita, oculorum ſedat dolorem.

Hic quoque in Vegetio praeſtare credidi, quae deſiderentur, per lacunas indicare, quam audacter ſupplere. Quod *ſalis armeniaci* pro *ammoniaci* reliqui; conſulto feci, ne *ſalis armoniaci;* ſic enim ſaepius apud Vegetium eſt ſcriptum; reponerem, men-

mendum videlicet pro mendo ſubſtituens. Prima inter verba *melle* addidi, quod flagitabat ſententia, quanquam pertinaciter non negauerim, quod nunc *in illis* ſcriptum eſt, ſcriptum fortaſſe ſic fuiſſe *vi mellis*. In proximis adieci id quod manifeſto deſiderabatur, *Cappadocis*, ſcripturus *Cappadoci,* niſi Vegetius alibi [l. 1 c. 20] ſcripſiſſet *ſalis capadoces*, vel potius *cappadocis*, vt a Sambuco editum eſt. Poſtrema autem inter verba lacunam reliqui propterea quia vt pro ſuo arbitrio Vegetius non omnia quae Columella, tradere ad eundem modum voluerit; certe vſque adeo diſſentire in re manifeſta non potuit, vt paſtinacam agreſtem, quam ille vt ab *armoracea* diuerſam poſuerat, *armoraceam* vocari, diceret; quando ſylueſtrem, non paſtinacam, ſed raphanum, tum Dioſcorides [de Med. Mat. l. 2 c. 106] tum Plinius [Nat. Hiſt. l. 19 c. 5] ipſe, *armoraciam* ab Romanis appellari, teſtantur. Neque minus diſerte Palladius [de re ruſt. l. 11 c. 11 ſ. 4] *armoraceam*, inquit, *transferemus ad culta, vt melior fiat, nam haec agreſtis eſt raphanus.* Itaque ſi nolimus, Vegetium omnino ad Columellam exigere; at illud tamen coniicere, aequum eſt, ipſum, *Paſtinaca quoque agreſtis, vel quam armoraceam vocant,* aut alia huiuſmodi ratione ſcripſiſſe, qua videlicet paſtinacam ab armoracea ſe diſcernere, oſtenderet.

In Columella fortaſſis *plerumque* eſt mutandum in *pleraque.* Fortaſſe et *decem partes ſalis ammoniaci adiiciuntur* in *decima pars ſalis ammoniaci adiicitur.* Certe Aëtius [Tetrab. 2 Serm. 3 c. 38] cum aduerſus albugines plura commemoraſſet, ad extremum, ſal ammoniacum, tanquam *fortiſſimum pharmacum*, poſuit; Vegetius autem vtramque hanc emendationem praemonſtrat.

§. 36.

Veget. 3, 4, 43.	*Colum.* 6, 18, 2.	*Veget.* emend.
Odor quoque cimini ſuper carbones impoſiti vbi ſanguiſugam afflaverit, euellet a vulnere.	Poteſt etiam per fiſtulam deuſti cimicis nidor immitti, qui vbi ſuperponitur igni, fumum emittit, et conceptum nidorem fiſtula vsque ad hirudinem perfert, isque nidor depellit haerentem.	Odor quoque *cimicis* ſuper carbones impoſiti, vbi ſanguiſugam afflauerit, euellet a vulnere.

Vt de cymino nihil iſtiusmodi legiſſe memini, ſic viciſſim Dioſcoridem [l. 2 c. 33], Plinium]l. 29 c. 4], Galenum [de Simpl. med. Facult. l. 11], Auicennam [Canon. l. 2 tr. 2 c. 270. et l. 3. fen. 9 c. 7] ſcio vim cimicum contra deuoratas hirudines memorare, imo Auicennam, et Auctorem libri tertii de medicamentis quae ad manum ſunt, cap. 103. laudare cimicum fumum ad ſanguiſugam haerentem gutturi, vt hic Columella, et Vegetius ponunt, excutiendam.

§. 37.

Veget. 3, 4. 44.	*Colum.* 6, 19.	*Veget.* emend.
Machina quoque deſcribenda eſt fabrica, qua concluſa cuiuſuis generis iumenta bouesquae curantur, vt et tutus ad pecudem medendum acceſſus ſit, nec luctando quadrupes aut mem-	Sed et machina fabricanda eſt, qua clauſa iumenta bouesque curentur, vt et propior acceſſus ad pecudem medentibus ſit, nec in ipſa curatione quadrupes reluctando remedia reſpuat:	*Machinae* quoque deſcribenda eſt fabrica, qua concluſa cuiuſuis generis iumenta, bouesque curantur, vt et tutus ad pecudem medendum acceſſus ſit, nec luctando quadrupes aut mem-

membra conuxet, ac sic remedia despuet. Roboreas asses constringis, solium, quod in longitudine nouem pedes debet habere, in altitudinem pars posterior duos semipedem: Pars vero quae ad priora animalium pertinet quatuor pedes: texuntur ita vt velum in caudam ductum non possit exire. Sed a parte posteriori paululum latiorem, a priore strictiorem machinam compingi oportet. Cui transuersum trigillum ad modum iugi confirmandum est, ad quod equorum capita vel boum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones socios vel funibus alligetur, vt iuuamentum praestetur ad medentis arbitrium.

spuat: est autem talis machinae forma, roboreis axibus compingitur solum, quod habet in longitudinem pedes nouem, et in latitudinem pars prior dupondium semissem, pars posterior quatuor pedes: huic solo septenum pedum stipites recti ab vtroque latere quaterni applicantur: ii autem in ipsis quatuor angulis affixi sunt, omnesque transuersis sex temonibus quasi vacerrae inter se ligantur, ita vt a posteriore parte quae latior est, velut in caueam quadrupes possit induci, nec exire alia parte prohibentibus aduersis axiculis: primis autem duobus statuminibus imponitur firmum iugum, ad quod iumenta capistrantur, vel boum cornua religantur, vbi possunt etiam numelli fabricari, vt inserto capite descendentibus per foramina regulis ceruix teneatur: caeterum corpus laqueatum et distentum temonibus obligatur, sicque immotum animal medentis arbitrio est expositum.

membra *conuexet*, *aut* remedia *respuat* *Roboreis assibus compingis solum*, quod in *longitudinem* nouem pedes debet habere, in *latitudinem* pars *prior* duos, semipedem, pars vero quae ad *posteriora* animalium pertinet, quatuor pedes - texuntur ita, vt *velut* in *caueam* ductum, non possit exire. Sed a parte posteriori paululum *altiorem*, vt a priore strictiorem machinam compingi oportet. Cui transuersum *tigillum* ad modum iugi etc.

Sicubi in emendando Vegetio audax fui, hic certe fui. Quamobrem acrius haec omnia perpendas velim, antequam probes. Et primum quod *compingendum*, vel, si mauis ex alio Columellae loco in capite huius libri tricesimo, *consternendum* aiebat *solum*, *quod in longitudinem nouem pedes debet habere*, *in altitudinem pars posterior duos*, *semipedem*, *pars vero quae ad priora animalium pertinet*, *quatuor pedes*, conferas, quaeso, cum Columella sic definiente: *quod habet in longitudinem pedes nouem, et in latitudinem pars prior dupondium semissem*, *pars posterior quatuor pedes*. Continuo intelliges, quae apud hunc de latitudine, apud illum de altitudine, et quae apud hunc de priore parte, apud illum de posteriore conscribi. Eaedem enim sunt vtrobique mensurae; nam *dupondium* etiamsi cum Iensoniana editione hic mutare nolis in *dipodium*, nosti a Columella pro duobus pedibus vsurpari non modo, libro 4 cap. 1 f. 3 et lib. 3 cap. 13 f. 5 vt a Beroaldo [Enarrat. in Columell.], et Turnebo [Aduers. l. 3 c. 18] adnotatum est, verum etiam alibi, et praesertim haud semel lib. 11 cap. 2. nec mirum, quando libro 5 cap. 1 vtitur passim quibuslibet assis partibus in geometricis dimensionibus. Quae cum ita sint; aut Columella ad Vegetium, aut hic ad illum est exigendus. Sed Columellam, cuius scripta multo integriora quam Vegetii, ad nos peruenere, ad hunc exigere par non est, nisi vbi res ipsa, et apertissima menda flagitent: quod in hoc quidem loco minime accidit. Agitur enim de soli consternendi mensuris, vt post longitudinem, latitudinem definire necesse sit; non altitudinem, quae hic non ad solum, sed ad totam pertinet machinam,

machinam, et paulo poſt a Columella definitur per ſtipites ſeptenum pedum: quae deſcriptionis pars ibi in Vegetio deſideratur, vbi nos lacunam reliquimus, in qua et de iis ſtipitibus, et de temonibus, qui infra commemorantur, opportunus fuit dicendi locus. Praeterea fac, quae Vegetii propoſuimus verba, ea emendationis non egere; quaero, ſatiſne alta machina ſit quae a poſteriore parte ne ad tres quidem pedes extollatur? Certe Columella [7, 9, 10], non iam de bobus, ſed de ſuibus ſermonem habens, *haras conſtruendas eſſe*, docuit *in altitudinem pedum quatuor*, *ne ſus tranſilire ſepta queat.* At enim de latitudine verba infra facit Vegetius. Ea videlicet, quae [niſi vt a nobis, aut alia aliqua eiusmodi ratione emendentur] tolli praeſtet, quam relinqui. Neque enim ſatis menſuram definiunt; niſi forte ſic intelligas, vt machinam *paululum* quatuor pedibus vt a tergo *latiorem*, ſic a fronte *ſtrictiorem* ſignificent: quod num Columellae, atque adeo Vegetii ſententiae ſatisfaciat, tu videris. Caeterum poſtrema verba conſulto non attigi. Nam pro *ſocios vel funibus* reſcribere *loris*, *vel funibus* [vt eſt cap. 18 *lorum*, *vel funes*] non ita neceſſe eſt, vt eſt *ſocios* pro mendo agnoſcere. Fortaſſe etiam pro *iuuamentum* reponendum eſt *iumentum*, vel *immotum*, vel vtrumque.

In Columella crediderim pro *numelli* eſſe legendum *numellae;* nam neque aliter ſe legere hic oſtenderunt Adrianus Turnebus [Aduerſar. l. 23 c. 21], et Georgius Alexandrinus [Enarrat. priſcar. voc. Auctor. R. R.], neque alium praeterea locum proferri video, quo vox *numelli* confirmetur. Non ignoro, in Baſilii Fabri Theſauro caput quoque 8 libri 7 f. 6 Columellae ſic indicari, vt videri poſſit in eo pariter ſcriptum eſſe *numelli.* Verum ita ibi ſcriptum eſt: *Nonnulli antequam pecus numellis inducant*, *virides pineas nuces in mulctram demittunt* etc.

Hactenus Vegetii tertium et quartum caput libri tertii cum ſexto, et tredecim inſequentibus libri ſexti Columellae comparauimus. Nunc age, cum parte etiam triceſimi initium quadrageſimi quinti libri ſecundi comparemus.

§. 38.

Veget. 2, 45, 1.	*Colum.* 6, 30, 6.	*Veget.* emend.	*Colum.* emend.
Si (1) armus laeſus erit, in medio crure (2) vtraeque ſoluentur venae, et puluerem thuris cum eo qui profluit ſanguine copioſiſſime immiſto armi lineantur.	Si armos laeſerit, aut ſanguinem demiſerit, medio fere in vtroque crure venae ſoluantur, et thuris polline cum eo, qui profluit, ſanguine immiſto armi linantur,	Si *armos laeſerit*, in medio crure *vtroque ſolvantur* venae, et *puluere* thuris cum eo qui profluit, ſanguine, copioſiſſime immiſto armi *liniantur* etc.	
Quodſi plus profluet quam neceſſe ſit, ſtercus ipſius iumenti fluentibus imponitur venis et faſciis alligatur.	et ne plus iuſto exinaniatur, ſtercus ipſius iumenti fluentibus venis ad motum faſciis obligetur.		et ne plus iuſto exinaniatur, ſtercus ipſius iumenti fluentibus venis *admotum* faſciis obligetur.

(1) *armos laeſerit* (2) *vtriusque* Samb. in marg. ex Cod.

Secundam Vegetii emendationem illud etiam comprobat quod, ipſum cum 16 capite Columellae conferentes, ſupra vidimus, ſecandas videlicet eſſe venas non in crure, ſed in cruribus, vbi non alter armus, ſed ambo laeſi ſunt; quanquam id ibi in poſterioribus cruribus imperatur.

Columellae autem, alias etiam indicata a nobis, emendatio vſque adeo neceſſaria, atque euidens eſt, vt minime opus ſit eius confirmandae gratia ad Rob. Stephani Editionem trium praeterea antiquarum, et Commelinianae quoque auctoritatem adiungere.

§. 39.

Veget. 2, 45, 2.	*Colum.* 6,30,7.	*Vegetius* emend.
Poſtero quoque die quaſi apoſereſis fit, et ex eisdem locis ſanguis detrahitur (1) atque ſimilis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abſtinebitur, foeno ſuſtentabitur exiguo per triduum. Deinde (2) porri tres cyathos olei heminam miſcebis, et per cornu faucibus infundes. Poſt (3) ſextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piſcinam vel flumen aut mare, vt natet, cum ſparcia et pannis vincto pede.	Poſtero quoque die ex iisdem ſanguis detrahatur, eodemque modo curetur, ordeoque abſtineatur exiguo foeno dato. Poſtridie deinde vsque in diem ſextum porri ſuccus inſtar trium cyathorum miſtus cum olei hemina faucibus per cornu infundatur. Poſt ſextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, in piſcinam demitti eum conueniet, ita vt natet.	Poſtero quoque die quaſi *apophaereſis* fit, et ex iisdem locis ſanguis detrahitur, atque ſimilis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abſtinebitur, foeno ſuſtentabitur exiguo per triduum. Deinde *ſucci* porri tres cyathos, olei heminam miſcebis, et per cornu faucibus infundes. Poſt ſextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piſcinam, vel flumen, aut mare, vt natet, cum *ſpartea*, et pannis vincto pede.

Vbi (2) ibi habet [*ſucci*] ſic inter vncos Editio Sambuci, qui notat in margine ad (1) et (3) *M. S. non habet.*

Vegetius libro etiam tertio capite 25 ſ. 4 ita vti hoc in loco eſt locutus. Nam vbi hydropico *periconium* [leg. peritonaeum] *ipſum pungere*, et per fiſtulam humoris partem extrahere iuſſit, tum haec ſubiicit: *Alia vel tertia die apoforeſim* [Samb. Cod. *apophaereſim*] *quaſi facturus, denuo fiſtulam appones, humorem eiicies, donec partes totas exiccet*, vel *per partes totum exiccetur*, vt Sambuci habent Codices. Caeterum dubitari licet, ſitne Vegetius ex Columella, an vero hic ex illo emendandus, vbi Vegetius habet: *foeno ſuſtentabitur exiguo per triduum. Deinde;* Columella autem ſic: *exiguo foeno dato. Poſtridie deinde;* Ienſoniana Editio, et Iuntina ad hunc modum: *dato. Poſt triduum deinde.* Quae Columella in hoc capite adiungit, ea Vegetius non perſequitur. Hoc ſi faceret, haud inutile fortaſſe eſſet haec verba comparare: *Manus vncta inſeritur aluo, et obſeſſi naturales exitus adaperiuntur, exemtoque ſtercore poſita cunila bubula, et herba pedicularis cum ſale trita, et decocta melli miſcentur, atque ita facta collyria ſubiiciuntur.* Hic ego pro *poſita* arbitror *poſtea* eſſe reſcribendum.

Cum autem Vegetius in ſecundo capite libri tertii etſi non omnia, haud pauca tamen ex Columella deſcripſerit; duo huius generis loca, quorum alterum Columella ex Catone [de Re Ruſt. c. 103], alterum ex Celſo aſſumſit, conferamus.

§. 40.

Veget. 3,2,11.	*Colum.* 6, 4, 4.	*Veget.* emend.
Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur ſalutaris, ſi tantundem aquae miſceas,	Maxime tamen habetur ſalutaris amurca, ſi tantundem aquae miſceas, et ea pecus infuſcas:	Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur ſalutaris, ſi tantundem aquae miſceas,

ſceas, et animal bibere conſueſcat. Sed quia licet ſitiat, potum faſtidiat ignotum, primo cibi aſperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad vltimum pro menſura miſcetur, et vſque ad ſaturitatem ſitientibus datur.	ſcas: quae protinus dari non poteſt: ſed primo cibi aſperguntur: deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari menſura miſta datur ad ſatietatem.	ſceas, et animal bibere conſueſcat. Sed quia licet ſitiat, potum *faſtidit* ignotum; primo cibi aſperguntur, deinde aqua exigua *portione* medicatur, ad vltimum *pari* menſura miſcetur, et vſque ad ſaturitatem ſitientibus datur.

§. 41.

Veget. 3, 2, 29.	*Colum.* 6, 5, 5.	*Veget.* emend.
Vſci folia cum vino trita defunduntur in nares.	Cornelius Celſus etiam viſci folia cum vino trita per nares infundere iubet.	*Viſci* folia cum vino trita defunduntur in nares.

§. 42.

Locum pariter quem Columella libro eodem ſexto capite 29 ſ. 4 ſq. ex Varrone [de Re Ruſt. l. 2 c. 7 ſ. 2 et 3] Varro autem ex Ariſtotele [de Hiſt. Animal. l. 6 c. 22], Plinius [Nat. Hiſt. l. 11 c. 37] deinde fortaſſe ex his omnibus, Palladius [de Re Ruſt. l. 4 tit. 13 ſ. 19] denique ex Columella ita ſumſit, vt haud inutile eſſet hos omnes ſcriptores inter ſe comparare; cum Vegetius quoque libro quarto capite 5 ex Columella deſcripſerit; hos ſaltem duos inter ſe conferamus.

Veget. lib. 4 cap. 5.	*Colum.* 6, 29, 4.	*Veget.* emend.
Manifeſtum eſt autem notas corporis cum aetate mutari. Pullis enim bimis et ſex menſium medii dentes ſuperiores cadunt, quos lactantes vocant. Cum autem quartum annum agere coeperint, decidentibus his qui canini appellantur, alios ſupponent. Deinde intra ſextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutavit, exaequat. Septimo omnes explentur aequaliter, et ex eo cavatos habere incipiunt dentes, etc.	Annorum notae cum corpore mutantur: nam dum bimus, et ſex menſium eſt, medii dentes ſuperiores, et inferiores cadunt: cum quartum agit annum, iis, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra ſextum deinde annum molares ſuperiores cadunt. Sexto anno quos primo mutauit, exaequat. Septimo omnes explentur aequaliter, et ex eo cauatos gerit etc.	Manifeſtum eſt autem, notas *aetatis* cum *corpore* mutari. Pullis enim bimis et ſex menſium medii dentes ſuperiores cadunt, quos *lactentes* vocant. Cum autem quartum annum agere coeperint, decidentibus his qui canini appellantur, alios ſupponent. Deinde intra ſextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo *mutauerunt*, *exaequant*. Septimo omnes explentur aequaliter, et ex eo cauatos habere incipiunt dentes, etc.

Etſi minime ignorabam, in Vegetii libro 1 cap. 17 *catulum lactantem* legi; tamen vt ibi *lactentem* eſſe legendum, non dubito, ita hic quoque *lactentes* repoſui pro *lactantes;* nam in ipſo etiam Celſo [de Medic. l. 2 c. 28, 29] memini *lactentia* pro *lactantia* Viros Doctiſſimos repoſuiſſe. Quod nihil addiderim, haec cauſa fuit. Sciebam, Varronem [loc. cit.] Ariſtotelem ſecutum, ſcripſiſſe: *equus triginta menſium primum dentes medios dicitur amittere, duos ſuperiores, et totidem inferiores.* Sed viciſſim non ignorabam, Palladium [loc. cit.] facere cum Vegetio: *Bimo,*

 inquit,

inquit, *et sex mensium dentes medii superiores cadunt.* Nimirum ita Palladius, et Vegetius Columellam descripsere, vt suo tamen interdum arbitrio vti potuerint, et quidpiam, si id licere videretur, omittere. In eo tamen Palladius Columellam prorsus sequitur quod ait: *infra*, seu mauis, *intra sextum annum molares superiores cadunt;* Vegetius quod ad *superiores* attinet, haud sequitur, iudicio proprio, an Librariorum incuria, illi arbitrari melius poterunt qui haec callebunt; semper autem, quod supra etiam dicebam, respondentes hosce diuersorum Auctorum locos vtile erit comparare. Atque vtinam Magonis extarent octo et viginti illa volumina ex S.C. in latinum sermonem conuersa [vid. Columell. l. 1 c. 1 s. 13], vnde Columella, vt tot alios, sic illum pariter accepit locum quem alias aliam ob causam expendi, aut saltem hunc quoque ex Columella vt Palladius, ita et Vegetius descripsisset; fortasse id subsidii quod conferendo cum Palladio, non possum, possem, conferendo cum Vegetio, nancisci, vt nouam quandam suspicionem meam aut prorsus abiicerem, aut satis firmarem. In Vitulorum castratione haec, de Magonis sententia, sexto hoc libro [c. 26 s. 2] Columella praecepit: *prius, quam ferrum admoveas, duabus angustis ligneis regulis [veluti forcipibus] apprehendere testium nervos —, quibus comprehensis, statim testes ferro resecare, et expressos ita rescindere, vt extrema pars eorum adhaerens praedictis neruis relinquatur.* Haec Palladius [lib. 6 tit. 7 s. 1 et 2] ita describit: *duabus angustis regulis stagneis* [an *fagineis*, an *ligneis*, vt infra] *sicut forcipibus ipsos neruos apprehendunt —. His comprehensis, tentos testiculos ferro resecant*, et *ita recidunt, vt aliquid de his, capitibus neruorum suorum dimittatur haerere.* Mihi tamen cum vtriusque Auctoris verborum seriem, tum rem ipsam attendenti suspicio incidit, in Columella pro *resecare* legendum esse *reserare*, in Palladio autem pro *resecant* pariter *reserant.* Sed quoniam me Vegetius noster in hoc, atque aliis Columellae, vt vicissim Columella in pluribus aliis Vegetii locis emendandis destituit, hic ego, nisi tu aliter censes, finem audendi, et scribendi faciam. Vale.

Patauii Pridie Kal. April. MDCCXXIII.

IV. IOAN-

IV.

IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS IVLIO PONTEDERAE

S. P. D.

NEgas, mi Iuli, videri aequum, in eos Auctores me finem facere scribendi, in quos te horter vt pergas scribere, neque dubitas, posse me iterum Columellam, et Vegetium in iis quoque locis emendare, in quibus alter alteri lucem non afferat. Ego vero vt alias fortasse possem, nunc certe vix possum, cum sim, vt nosti, occupatissimus. Experiar tamen; ne hoc negare tibi videar; sed ita experiar, vt in vno, eoque breuissimo, Columellae capite, in iis autem quae verbis fere quam paucissimis expediri queant, Vegetii locis omnis haec versetur epistola.

Sed ne forte credas, haec me duntaxat polliceri eo consilio, vt facillima quaeque persequar, difficiliora declinem, id nimirum Columellae caput expendam, in quo, vt omnes quidem a me inspectae habent Editiones, quaedam sunt quae non ego modo, sed Doctissimi etiam Viri intelligere se posse, negent. Est autem libri duodecimi caput 34. quod operae pretium est videre an reuera mendosum sit, et qua ratione emendari aptius possit. Primum autem id caput huc transcribamus.

§. 1. Col. 12, 34 *De aceto Scyllitico.* *Qui Scylliticum acetum facere volunt, decem bambatae in tres amphoras musti mitis aceti acris congium, aut duplum, si non est acre, et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id est, ad quartas, aut si non dulce mustum, ad tertias dispumetur: sed mustum desubmassa, et limpidum fit.*

Cum plura sunt in his paucissimis verbis, quae negotium facessunt legentibus, tum duo potissimum sunt intellectu difficillima, *bambatae*, et *desubmassa:* itaque meminisse potes, Virum totius latinae linguae si quis alius, peritissimum Facciolatum nostrum, cum forte vobiscum in eum sermonem venissem, vt duas esse in Columella obscurissimas, et, nisi fallerer, deprauatissimas voces, dicerem, continuo ipsum quibus de loquerer, diuinasse, et istas ipsas pronunciasse. Nos tamen quae de iis scripta sint, videamus. Ph. Beroaldus [Enarrat. in Columell.] *lego*, inquit, *bambatas, vel bammatas, hoc est scyllas decem liquefactas, redactasque ad intinctum, vel salsuram, quod Graeca voce dicitur βάμμα.* Adrianus Turnebus [Aduers. l. 17 c. 13] *Bambatarum nomine intelliguntur scyllae, quae aliquo intinctu conditae sunt. Romani autem cum Syracusanorum sermone hac in re, vt et in multis aliis, vterentur, potius* bambatas *quam* bammatas *nominant: quod Siculi βάμβα pro βάμμα dicere solerent.* In huius sententiam pedibus iuit Matthias Martinius [Lexic. Philol.], quem ii descripsere,

descripsere, a quibus post Passeratium, olim Calepini Lexicon auctum est; Hesychii tantummodo addidit testimonium, quo intelligeretur, βάμβα Syracusis dictum esse, quod alibi ἔμβαμμα dicebatur. Ego vero neque sic locutos esse Syracusanos, negauerim, et libens concesserim, βάμματα idem quoque significare quod ἐμβάμματα, id est, *liquamina multiformia*, *quibus intingimus buccellas escarum*, *gulae prorsus irritamenta*, *vulgo* sapores *appellant*, *Plinius autem intinctus vocabat*, vt Beroaldus post Georgium Alexandrinum [Enarration. priscar. voc. Auct. de R. R.] adnotauit ad verba illa capitis 55 huius libri Columellae: *Caeterum si velis* [sinapi] *ad vsum conuiuiorum praeparare*, *cum exaniaueris sinapi*, *nucleos pineos quam recentissimos*, *et amygdalum adiicito*, *diligenterque conterito*, *infuso aceto*.

Hoc sinapi ad embammata non solum idoneo, *sed etiam specioso vteris*: *nam est candoris eximii*, *si sit curiose factum*. Verum haec omnia vbi concessero; non tamen intelligam, qui *bambatae* latine dici potuerint, et scyllas potius quam res quascunque alias intinctu conditas significare. Huc adde, neque Dioscoridem [de Med. Mat. l. 5 c. 21], neque Plinium [Nat. Hist. l. 20 c. 9], neque Paulum [de Re med. l. 7 c. 11], neque Aëtium [Tetrab. 3 serm. 1 c. 27], neque Actuarium [de Meth. med. l. 5 c. 7], neque Nicolaum Myrepsum [de Compos. Medicam. sect. 37 c. 13, 14, 15] neque Marcellum [de Medicam. c. 20], neque Auctores alterius libri de Dynamidiis [tit. de praecordior. passionib.], et tertii de medicamentis facile parandis [num. 205] neque vero ipsum qui sequi Columellam solet, Palladium [l. 8 tit. 8] ad acetum scylliticum conficiendum scyllas requirere *aliquo intinctu conditas*, nisi quis forte Aëtii, et Nicolai, eo in loco Aëtium describentis, verba illa: *Squillae repurgatae*, *et dissolutae*, aliud significare putet, atque aliorum: *Scyllae repurgatae et concisae*, siue vt Columella noster paulo ante est locutus, *sectae quam tenuissime*. Has igitur omnes ob causas factum credo, vt Mercurialis [Var. Lect. l. 1 c. 14] negauerit, adstipulari se posse Turnebo, *Bambatae vocem non mutandam leuibus quibusdam rationibus contendenti*; Salmasius [Plinian. Exercit. in Solin. ad huius pag. 39 B.] autem omnino *corrigendum in hac voce Columellam* censuerit. *Lege*, inquit, *qui scylliticum acetum facere volunt ad embammata*. *In tres amphoras musti mittis aceti acris congium*. Tum haec subiicit: *Scyllino aceto ad embammata vtebantur*. *Sic loquitur* Columella *infra: vinum myrtiten ad tormina*. *Vinum scylliten ad coquendum*, *et corpus reficiendum*. Equidem fateor, sic aliquid incipere me in hoc loco intelligere. Optandum tamen fuisset, vt tria a Viro Doctissimo omissa ne essent. Primum vt doceret, qui haec cohaereant: *Qui scylliticum acetum facere volunt ad embammata*. *In tres amphoras musti mittis* etc. Alterum, vt qua erat eruditione, demonstraret, vere antiquos *scyllino aceto ad embammata vsos fuisse*. Rhodius [Not. ad Scribon. compos. 76] enim, etsi locum hunc ingeniose correctum a Salmasio affirmat; non obscure tamen indicat, haud satis probari sibi, acetum Scylliticum *inter embammata reponi*, quod medicamenti loco Veteres quoque habere consueuerint; nisi forte eiusmodi embammata iis parata esse, putemus, quibus valetudinis causa aceto scyllite opus esset. Nam vt ego animaduerti, et Paulus [loc. cit.], et Nicolaus [loc. cit.] quandam etiam aceti scyllitici compositionem [ab hac tamen longe discrepantem] proponunt, quo *auxilio* vti *solitos*, Paulus scribit, *et cum cibo ad intinctus;* Nicolaus autem docet, potuisse *vti pro arbitrio vt intincto, aut vt sapa*. Tertium denique illud praestari ab Salmasio oportuisset,

tuiſſet, vt oſtenderet, re ipſa Columellam, facere ſcyllinum acetum, in hoc capite docere, in quo Scyllas ne memorat quidem, aceti autem exiguam omnino portionem magna cum muſti copia admiſcet: certe in tot ſcyllitici aceti compoſitionibus quot ſupra me vidiſſe, indicaui, qui muſto vteretur, vidi neminem. Paulus modo ad acetum mel, et ſapam addidit in ea compoſitione de qua nouiſſime indicatum eſt, vſui *et cum cibo ad intinctus* fuiſſe, quam *acetum mulſum ſcylliticum* appellabat. Haecque eo magis praeſtare omnia Salmaſium decebat, quod ignorare haud poterat, fuiſſe qui crederent, in hoc capite non aceti ſcyllitici, ſed embammatis conficiendi modum a Columella eſſe propoſitum: idque non ſine magna, vt opinor, ratione. Nam illud praeterea animaduerto, extremam capitis ſuperioris particulam vel ſecundum vulgatam lectionem, vel etiam ſecundum Salmaſii emendationem, cum caeteris quae eodem capite traduntur, non congruere. Rationes enim primum traduntur duae vini ſcyllitis conficiendi [id quod eius capitis inſcriptio poſtulat: *Vinum ſcylliten*] ſcylla videlicet aut minore, aut maiore pondere in muſtum adiecta: qui ergo conuenit quaſi tertiam quandam rationem, eam extremo loco ſubiicere, quam ſi ſequaris, ſcylla non in muſtum, ſed in acetum coniecta, non vinum conficias, ſed acetum?

Igitur longe alia opus eſt emendatione, qua adhibita, omnia congruant, nihilque ſuperſit quod obiicias. Primum omnium, ſuperiori capiti non peculiare, vt nunc eſt, ſed commune hoc argumentum cenſeo praeſcribi oportere: quomodo condias *Vinum, et Acetum Scylliten.* Deinde, Latino Latinio, et Hieronymo Mercuriale [loc. cit.] auctoribus, extrema eiuſdem capitis verba, prima autem eius de quo agimus, hunc in modum diſtinguenda eſſe, atque emendanda: *Alii hoc ipſum ſcyllae pondus, quod ſupra dixi, in aceti duas vrnas adiiciunt, et per XL dies ineſſe patiuntur, qui ſcylliticum acetum facere volunt.*

De Embammate Cap. XXXIV. *In tres amphoras muſti mittis aceti acris congium, aut duplum, ſi non eſt acre, et in ollam quae* etc. Vides quam facili emendatione omnia explicata et plana ſinat, habitaque multo etiam maiore quam a Salmaſio, tum rerum, tum ſcripturae ipſius ratione, monſtrum illud verbi tollatur, quod ab non intellecto a Librariis, et cum verbis a ſuperiore capite diſtractis confuſo huius argumento ortum erat, *decem bambatae.* Illud a Salmaſio, quod ipſe facile a Turnebo, ſumimus, vt pro *mitis* ſcribamus *mittis*, ne verbum deſit ſententiae, ac proximae etiam locutioni congruens: et quanquam ea quae ſequuntur, *aut ſi non dulce muſtum*, videantur *mitis* poſtulare; re tamen vera non flagitant. Vnum video poſſe ex me quaeri: cenſeamne, ſatis huius capitis verba naturae embammatis conuenire, multiformis, vt ſupra dictum eſt, rei, et ad quam alibi Columella ipſe ſinapi adiungit. Ego vero vſitatius hic, et a Villica parabilius embamma proponi, credo; non omnia. Certe aceto ſolitos eſſe antiquos vti ad embammata, tum ex Nicandri Scholiaſte intelligitur tradente, βάμμα, ſi ſolum ſcribatur, ſignificare acetum, tum ex iis Lexicis Graecis in quibus *bammon* eſſe dicitur vaſculum aceti appoſitum ad intingendum in menſa, tum vero ex Apicio [de Arte Coquin. l. 8 c. 2], qui ius quoddam, cui acetum addit, vocat *embamma*, tum denique ex Vlpiano docente, *embamma fuiſſe loco aceti*, vt refert Mercurialis [loc. cit.]: quae res, inquit, *valde deſcriptioni Embammatis Columellae quadrat, cui magna aceti portio admiſcetur.* Verum ego, quanquam aceti id quod ſatis eſt, admiſceri, video; *magnam* tamen eius *portionem* ad-

miſceri, non video; nam muſti quatuor et viginti partibus adiicitur vna aut altera aceti: *In tres amphoras muſti mittis aceti acris congium, aut duplum, ſi non eſt acre.*

§. 2. Col. 12, 34. Nunc verba reliqua conſideremus: *et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id eſt, ad quartas, aut ſi non dulce muſtum, ad tertias diſpumetur.* Primum hoc verbum *diſpumetur* disiungi oportere ab reliquis, vt recte in Commeliniana Editione factum eſt, perſpicient omnes qui attenderint, illa *ad tertias* eſſe ad *decoquis* referenda. Cum autem *decoquere ad tertias;* qua locutione aliis quoque in locis vtitur Columella; decoquere interdum ad vnius, alias ad duarum de tribus partibus conſumtionem ſignificet, vt ab Rhodio [Lexic. Scribonian.] adnotatum eſt; hic certe priore modo eſt accipiendum propterea quia aliter accipere non ſinunt quae de dulci, ideoque minus coquendo muſto antecedunt, *et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id eſt, ad quartas.* Quae ipſa verba cum diligentius attendo, illud praeterea intelligo, ſatis cauſae non eſſe, cur in amphorarum numero mendum aliquod ſubeſſe, credamus. Etſi enim *tres amphoras muſti, et aceti congium, aut duplum* decoquere in *olla* ſimul vno tempore non poſſimus, *quae fert amphoras tres*, non amplius; tamen; vt omittam, neque *non amplius*, neque *ſimul vno tempore* Columellam addidiſſe; certe minime neceſſe eſt verbis illis hoc dictum intelligi, vt in eiusmodi olla id omne quod dixit, decoquamus, ſed illud potius, vt ſciamus, ſatis id eſſe decoctum, ſi in olla, exempli cauſa, quae ferat amphoras tres, humor ad palmum decreuerit. Igitur vt exemplo, et ratione facili tum ad aeſtimandum, tum ad vaſis etiam aliquanto maioribus proportione accommodandum, verbo autem minime ambiguo Villicae ad intelligendum vteretur, ſcripſiſſe, credibile eſt, *in ollam, quae fert amphoras tres decoquis ad palmum.* Hic velim videas, ſcripſeritne *in ollam*, vt hoc ipſum quod ego exiſtimo, manifeſtius ſignificaret, non ita fortaſſis abſimili ratione ac Cato [de Re Ruſt. c. 114] *in vinum muſtum veratri atri manipulum coniicito in amphoram*, et Plinius [Nat. Hiſt. l. 14 c. 16], *manipulos binos tundunt in cadum muſti*, et [ibid.] *in XL ſextarios muſti abſinthii Pontici libra decocta ad tertias partes;* quanquam haec duo Plinii loca non omnes ad eundem modum legunt. Hoc, inquam, videas velim; an potius id Librariorum incuriae ſit tribuendum, qui *in olla* ſcribere debuiſſent; niſi forte reapſe Auctor ſcriptum reliquit *in ollam* pro *in olla*, vt Plautus [Amphitr. A. 1 S. 1] *mihi in mentem fuit*, et Cicero [Pro Lege Manil.] vt eſt apud Gellium [Noct. Attic. l. 1 c. 7], *in praedonum fuiſſe poteſtatem* pro *in mente* et *in poteſtate:* quod contra Ouidius [Metamorph. l. 2], *vtinamque oculos in pectore poſſes inſerere*, et [Faſt. lib. 4] *Venerem gradibus multis in gente receptam* pro *in pectus*, et *in gentem;* niſi tamen primo loco legendum *in pectora*, alter vero eſt aliter exponendus. Quae atque alia eiusmodi cum mecum reputo, et reuoco in memoriam *antiquam* illam *circa communes praepoſitiones licentiam*, de qua Seruius admonet ad illud Virgilii [Aeneid. l. 1], *rapuitque in fomite flammam*; neque in hoc Columellae loco aliquid pro certo audeo conſtituere, neque in ſimilibus aliis, quorum aliquot attigi in Epiſtola ad V. Cl. Facciolatum, vt [l. 6 c. 17] *in paſcua ſupercubuit*, vt [l. 12 c. 46] *in vaſis coniicito*, vt [ibid. c. 21] *coniicitur in vrceo fictili*, et ſi qua ſunt alia eiusmodi [qualia quoque ſunt apud Scribonium Compoſ. med. 157, 220, 271] multoque etiam minus vbi ſemel atque iterum ſcriptum eſt [l. 6 c. 12 et l. de Arb. c. 28]: *cythiſum in aquam macerari oportet*, fortaſſe ad imitandum

Catonem

Catonem [de Re Ruſt. c. 156], qui *braſſicam*, inquit, *in aquam macerari oportet.* Quibus in verbis vtriusque Autoris excipiendis etſi video quam facile Librarii *m* litteram geminare, et ex *aqua* facere *aquam* potuerint; tamen ob ea quae modo dicebam, ego quidem mutare nihil auſim.

§. 3. Col. 12, 34. Sed ab his leuioribus ad illud denique alterum veniamus quod initio dixi eſſe in hoc capite difficillimum, Turnebus [Aduerſ. l. 17 c. 13] autem *monſtrum eſſe in vltimas terras deportandum*, pronuntiauit. *Diſpumetur: ſed muſtum deſubmaſſa, et limpidum ſit.* Et ipſe quidem legendum credidit: *ſed muſtum deſpuma, vt limpidum ſit.* Non inconcinne; ſi id tamen addidiſſet, quid illo verbo *Diſpumetur* faciamus. Nam ſi retineas; bis idem ſcriptum fatearis, neceſſe eſt. Sin autem inducas; nimium fortaſſe a Codicum atque Editionum ſcriptura recedas. Quid ergo eſt? Nullo, ſi fieri poteſt, verbo ſublato, videndum eſt, liceatne aliter illud vnum emendare *deſubmaſſa*, vel, vt quaedam habent Editiones, *de ſubmaſſa.* Neque enim eſt, cur putemus, poſſe vllo modo retineri. Nam verbum *maſſo*, quod tanquam Lucretii [de Rer. Nat. l. 1 v. 667.] auctoritate in latina Lexica receptum erat, in Lucretio certe ab eruditiſſimis hominibus non agnoſcitur, qui in eo videlicet legunt, *mutareque corpus*, non *maſſareque corpus.* Quod vero Theodorus Priſcianus eodem verbo vſus dicitur; neque ſic accepit, vt pertinere huc poſſit, et nihil is ſcriptor ad Columellam. *Maſſas* autem *ferri* candentes, vt in vinum vapidum, quo acetum fieret, demitti, in quinto huius libri capite Columella docuerat; ita fortaſſe in muſtum quoque immiſſas fuiſſe, et de eiusmodi muſto hic verba fieri, Amico quidem noſtro doctiſſimo in mentem venerat, ſic tamen, vt mecum confiteretur, non eſſe Columellam eius generis Auctorem, vt, quemadmodum P. Vegetius [Art. Veterin. l. 2 c. 19, 45, 53], *de ſub oculo, de ſub cirro, de ſub ipſis dolorum locis* potuiſſe ſcribere videatur. Quamobrem etſi capite etiam 38 in vini myrtitis confectione in ipſum *muſtum demitti* imperauit *maſſulas* quasdam ex myrti baccis confectas, quinimo etſi Palladius [de Re Ruſt. l. 11 tit. 21], vbi de *fermento muſteorum ſeruando* verba fecit, haec ſua illa aetate ſcribere non dubitauit: *ex muſto de ſub pedibus rapto;* et, quod mirabilius eſt, Florus [lib. 2 c. 3]: *de ſub Alpibus, id eſt, de ſub ipſis Italiae faucibus;* non tamen haec memoro, vt aliud oſtendam quam illud, quaeſiuiſſe, et tentaſſe me omnia, ſi forte id verbum ab omni prorſus mendae ſuſpicione liberare poſſem, aut in ſententiam aliquam idoneam detorquere, neque tamen inueniſſe. Quae cum ita ſint, neque is ego ſim [quod tu prae caeteris noſti] qui in emendando multum audeam; facerem quod in deſperatis aegris Medici ſolemus, vt quod vitium tollere me poſſe diffiderem, huic manum ne admouerem; niſi in G. Ioſephi Georgii datis ad te litteris aliquid nuper inueniſſem, quod ſi tibi non diſpliceret, mihi quidem, vt in re eiusmodi, placere poſſet. Scribit enim Vir ille humanitate, diligentia, ingenioque ornatiſſimus, cum in duobus Columellae Codicibus Florentinis manu exaratis legatur *de ſubmaſſa*, tertium tamen eſſe in *Laurentiana* illa Bibliotheca, eumque membranaceum, ante annos circiter ducentos et ſeptuaginta ſcriptum, et qui [id quod in Columella minime omittendum eſt] Poggii fuit, quo in Codice legitur *de ſummo.* Igitur ſi huius Codicis auctoritatem ſecuti, ſcribamus: *Deſpumetur: ſed muſtum de ſummo, et limpidum ſit*; exiſtet, opinor, neque obſcura, neque ab re aliena ſententia, qua videlicet moneatur quidem Villica, vt in Embammate

decoquendo, *omnem*, vt alibi Auctor loquitur, *ſpurcitiem* ſupernatantem ſubinde expurget; huius tamen ipſius multo minus fore, ſi muſtum ex quo Embamma factura eſt, et de ſumma parte hauſerit, et poſtquam faeces ita ſubſederint, vt limpidum ſit.

§. 4. Veg. 1, 10, 4. In vnum Columellae caput, ſicut opus fuit, plura ſcripſimus. Nunc in plurima Vegetii loca, quam pauciſſima ſcribamus, de induſtria praetermittentes non modo quae in ſingulis ſuperioribus epiſtolis emendare conati ſumus, verum etiam quae Viri eruditiſſimi Sambucus, et Rhodius iam ſatis emendauere.

Lib. 1 c. 10 *Radicem quoque laſeris tonſam.* Lego *tunſam*, vt alibi recte ſcriptum eſt: quod etiam comprobant quae continuo ſequuntur: *et per fiſtulam vento naribus inſitam, vt ſternutum prouocet.* Ad eundem modum emendanda, cap. 13 [ſ. 4] *tondes diligenter*, et l. 2 c. 57 [ſ. 3] *contonde*, et l. 3 c. 3 *contondes*, denique c. 65 [ſ. 12] *herba paretaria* [leg. *parietaria*] *bene tonſa.*

§. 5. Veg. 1, 16, 5. Cap. 16 *Mirrae trigonitis*, vel ex Sambuci Codicibus *troglitae.* Scribendum, *Myrrhae troglodytis*, vt capite etiam 68. lib. 3 vbi *myrrhae trigloditis.*

Mox, *tenſedoni vncias 6.* Si conferas hanc compoſitionem cum ea quae lib. 4 cap. 11 proponitur; intelliges, eandem eſſe, et cum de aliis fortaſſe alterutro in loco mutandis dubitabis, tum praeclare videbis, pro monſtro illo vocis *tenſedoni* ſcribendum eſſe *peucedani:* id quod ea quoque non abſimilis potio confirmat quae huius libri c. 13 conſcripta eſt. Me non praeterit, Sambuci Codices hic habere *peucedeni.* Tamen cum hi ſaepe mendoſiſſimi ſint, Vir autem Doctiſſimus Matthias Martinius nihilominus dubitauerit, nec niſi vt coniecturam id propoſuerit; maius addere pondus volui ſimilium collatione locorum ex qua diu ante inſpectam Sambuci Editionem et Martinii Lexicon hoc didiceram. Sic in proximo quoque capite 19 non *Origanum, aſium*, ſed *Origanum, allium* ſcribi oportere, collato extremo capite ſecundo libri 3 cognoueram.

§. 6. Veg. 1, 17, 13 Cap. 17. *Tringii radices — (yringion autem herba - cardo ſylueſtri pene ſimilis.)* Legendum eſſe *eryngii*, *eryngion*, *carduo*, manifeſtius eſt, quam vt ex eodem 2 capite libri 3 confirmari oporteat, vbi haec eadem, et melius quidem, ſunt ſcripta.

§. 7. Veg. 1, 20. Cap. 20 Compoſitio habetur *ſuffimentorum* eadem quae lib. 4 cap. 12, niſi quod ſunt quaedam diſcrimina, quae vtile erit inter ſe comparare, haec praeſertim: Primum, *yreos crudi ana vncias 6.* Lib. 4 *ciceris* [vel vt ex Cod. eſt in ora, *aeris*] *crudi ſelibram.* Tum, *lapidis gagatis maſculi, lapidis gagatis foeminae ana vncias* 3. Libro 4 *gagatis foeminae vnc.* 3, *lapidis gagatis vnc.* 3, melius ex Cod. Samb. *lapidis gagatis foeminae et maris ana vnc.* 3.

Item, *caballiones marinos numero ſeptem, caudas marinas.* Lib. 4 *caballiones marinos* 7, *ſtellas marinas* 4, *pallas marinas* 7, *caudas marinas.* Videntur Librarii primo loco a *ſeptem* ad *ſeptem*, interiectis verbis omiſſis, tranſcurriſſe.

Denique, *medullae ceruinae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria.* Libro 4 *medullae tedae pineae pondera* 3, *cedriae pond.* 3, *picis liquidae pondera* 3. Ex his videtur, primo loco *cedri*, vel potius *cedriae* [ſic enim a Scribonio compoſ. Med. 58, 267, Columella l. 6 c. 32, Plinio Nat. Hiſt. l. 24 c. 5, aliiſque Graecos ſecutis, vocatur

vocatur *resina cedri*] esse legendum. Attamen haec extant apud Vitruuium de Archit. l. 2 c. 9 *quemadmodum ex cupressu, et pinu resina, sic ex cedro oleum quod cedreum dicitur, nascitur;* et Plinius [l. 16 c. 11] *primus*, inquit, taedae in furnis feruentis *sudor aquae modo fluit in canali: hoc in Syria Cedrium vocatur.*

§. 8. Veg. 1, 22, 13. Cap. 22 *Vino quoque, et oleo in sole perungendi sunt diligenter, et confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfricationis iniuriam.* Lego, non vt in Samb. Cod. *perstrictionis*, sed, vt sententia postulat, *perfrictionis iniuriam*, qua nimirum voce [ne de Plinio hic quaeram] certe et ipse Vegetius alibi [l. 1 c. 10, 42, 56 l. 3 c. 15, 28, 33, 63], et Caelius Aurelianus [Acut. Morb. l. 2 c. 13 l. 3 c. 4, 17. Chron. l. 1 c. 1 l. 2 c. 7 l. 5 c. 1], et Scribonius Largus [Compos. 57, 257, 268, 270, 271] nociuam refrigerationem significant. Ad eundem modum necesse est emendare Vegetium cap. 35, 38 atque etiam 40, quo in capite legitur *praestrictione;* nam etsi Sambucus ex suis Codicibus plerumque, etiam vbi *perfrictione* recte legitur, rescribat ad oram *perfocatione*, aut *praefocatione;* repugnat tamen sententia Auctoris, et flagitat *perfrictione.*

§. 9. Veg. 1, 26, 3. Cap. 26 *Sparciam calciare curabis.* Samb. Cod. *Spatio*, lego *Spartio.* Attamen quomodo hunc locum, atque item alterum libr. 2 cap. 57 f. 3, vbi ediderunt *sparciam veterem*, corrigamus, ostendit alibi Vegetius, vt libro 3 cap. 18 f. 2 quo in loco scripsit, *spartea calceabis.*

§. 10. Veg. 1, 27, 3. Cap. 27 *Venas medias sagitta percuties, post decursionem sanguinis cretam impones, sed caute, propter vicinam misturam neruorum.* Rescribo: *venas medias sagitta percuties, sed caute, propter vicinam misturam neruorum: post decursionem sanguinis cretam impones.* Cum ipsa rerum natura hunc ordinem flagitat, tum ipsum mox obseruat Vegetius: *quas*, inquit, venas *medias propter vicinam mixturam neruorum caute transuerso phlebotomo percuties, et post decursionem fasciola ligabis.*

§. 11. Veg. 1, 29, 1. Cap. 29 *Quaecunque passiones plus iumentis periculi inferre consueuerunt, et difficilioribus obscurioribusque indigent curis, has primo amplectimur libro, vt et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent, et legentibus fastidium non possint adferre. De curis quae prima sunt. Febrientibus itaque animalibus quam primum conuenit subuenire.* Sic distinguo: *et legentibus fastidium non possint adferre de curis quae prima sunt. Febrientibus* etc.

Cap. 38 f. 5 *Ideo autem signa passionum causasque diuisimus, ne ingratus error noceret, et facilius euidens doctrina curaret.* Non *ingratus* lego, [quid enim huc *ingratus?*] sed *ignoratus error noceret*, cui respondet, *euidens doctrina curaret.*

§. 12. Veg. 1, 38, ext. In extremo hoc capite: *mollia de siccato stercore vel de paleis strata praebere.* Samb. Cod. *et supponere ei mollia, vt paleam.* Verum capite etiam 56 f. 11 haec sunt: *locum arido stercore, vel paleis mollibus adopertum, in quo ante potum animalia volutentur.* et lib. 2 c. 9 f. 4 *substernes etiam stercora sicca vel paleas, vt prouocet ipsa mollities ad cubandum.* et c. 12 f. 7 *obrui stercore, vt sudent, et dormiant.* Fieri potest, vt fallar; sed tamen libentius legerem *stramine*, et *stramina.* Sic Columella aegris iumentis *vetus foenum, vel molle stramentum substerni, iubet.*

§. 13. Veg. 1, 42, 5. Cap. 42 *Clysteriabis*, vel, vt Samb. Cod., *clysterizabis etiam ex aqua calida, et oleo, quod cum sale, et melle afro, et nitro, ouoque miscebis.* De *melle afro* non memini alibi apud Vegetium legisse; sed libro quidem 3 capite altero, 3 et 24 et 48 et lib. 4 cap. 27 vti ipsum memini *afro nitro;* imo proximo cap. 52 pariter vt hic in grauissimo ventris dolore, haec scribere: *clysterizabis cum calida, et afronitro, et sale.* Igitur hic quoque lego: *cum sale, et melle, et aphronitro.*

§. 14. Veg. 1, 54. Cap. 54 *Succum itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri satiui.* Haec verba si in hoc capite seruanda sunt; lego, *porri sectiui.* Sic enim eadem in sequenti sunt scripta; et praeterea libro 3 cap. 4, et libro item extremo quarto *porri sectiui* mentionem inuenio, non satiui.

§. 15. Veg. 2, 15, pr. Libro II, cap. 15 *Quodcunque iumentum in oculis tritiacem patietur, id est, vt pili aliam palpebram vrentes, lachrymas moueant.* Hic vero manifestius est quam vt egeat confirmatione, scribendum esse, non *tritiacem*, neque ex Samb. Cod. *tyriacem*, sed *trichiasim.* Vocat id vitii Scribonius [Compos. Med. 230] *palpebram pilosam*, vel potius sic vocat alterum de duobus quae Celsus [de Medic. l. 7 c. 7 seu 8] proposuit, eius generibus, quorum primi [φαλάγγωσιν Paulus de Re med. l. 6 c. 8, et Aëtius Tetrab. 2 serm. 3 c. 66 appellant] tres curationes tradit Vegetius, duas in hoc capite, tertiam, vt ego animaduerti, in sequenti, quo videlicet temere Librariorum contrusit incuria. Cum enim de tribus in eo agat generibus Suffusionis; nihil ad haec pertinent, quae inter primi, atque alterius tractationem leguntur: *Aduersus infestantes pilos tertia cura est* etc.; quae contra si ad finem capitis 15 adiiciantur, tam ibi conueniunt quam quod maxime.

§. 16. Veg. 2, 22, 9 sq. Cap. 22 *Sandaricae vnciae 2.* An hic, et cap. 67 f. 3 libri 3 vbi scriptum est *Sandarici vncias* 3, scribendum sit *Sandarachae*, videndum est. Sed multo magis videndum est, an quae mox sequitur, Collyrii nardini compositio ex altera sit emendanda quae extat libro 4 cap. 27 f. 4. Prima sic habet: *opopanacis scrupulos 2, violae vncias 2, spicae nardi, cassiae, marrubii ana semiunciam, croci siculi vnciam semis, olei semiunciam, et scrupulos 4, piperis albi vncias* [Samb. Cod. *scrupulos*] *sex, gummi scrupulos* 5. Altera autem sic: *Violae vnc. 1, spicae nardi vncias semis, cassiae, myrrhae vnc. 3, croci vnc. 3, olei cyprini vnc. 6, piperis albi vnc. 2, cymini vnc. 3.* Mihi quidem altera ex altera videtur inuicem corrigenda; vt alia omittam; in *oleo*, in *marrubio*, in *cymino. Oleo* Scribonius [Compos. 37] in collyrii compositione quadam vtitur, sed *veteri:* quod ipsum Vegetius alibi [lib. 3 c. 47 f. 10] oleo *cyprino* substituit: *cum oleo*, inquit, *cyprino, vel communi, sed veteri.* Credibile ergo est, in prima etiam compositione scribendum esse *olei cyprini.* De *marrubio* autem, et *cymino* equidem non ignoro, hoc aduersus oculorum epiphoras, illius succum ad ipsorum acuendam aciem laudari cum ab aliis, tum à Ruellio [de Nat. stirp. l. 3 c. 44, 58]. Attamen in collyrio nardino non memini posita, etsi plures huius compositiones perlegerim, quarum alias ex aliis Auctoribus descripsit Aëtius [Tetrab. 2 serm. 4 c. 113]. Contra in his omnibus et myrrha, et gummi ponuntur, quae duo in Collyriis quoque caeteris frequentissima sunt; et *gummi* praesertim cur addi soleat, Cornelius Celsus [de Medic. l. 6 c. 6 sect. 3] ostendit. Quin etiam Scribonius [compos. 36] in eo collyrio quod huic consimillimum habet ex croco, nardi spica, casia, pipere albo, ne-

que *myrrhae* obliuiſcitur, neque *commis;* ſic enim Graecam ſcripturam ſecutus, ſcribere ſolet pro *cummis*, vel *gummis*, qua ex ſcriptura *cummis*, vt in Celſo Librarios perperam feciſſe *cumini*, arbitratur Rhodius [Lexic. Scribon. ad *Commis*] ita ego in Vegetio idem fere accidiſſe, ſuſpicor. In huius igitur prima compoſitione pro *marrubii* ſcribendum *myrrhae*, in altera pro *cymini* ſcribendum *gummis* eſſe, puto; puto tamen, non cenſeo.

§. 17. Veg. 2, 24, extr. et 2, 25, 2. Cap. 24 aut ego quidem plurimum fallor, aut Librarii idem commiſere quod capite 15, vt quae ad eius finem pertinebant, intruderent in caput proximum 25. In hoc enim cum de collectione agatur oris maturanda, ſcalpelloque aperienda; non video quem locum illa habeant: *Plerique etiam cum ferro exemtae fuerint glandulae, propter ſanguinis fluxum loca vri debere, praecipiunt*, etc. quae viciſſim vbi cum extremo hoc capite 24 coniungantur, ſuam in ſedem videntur eſſe reſtituta. Sic enim hoc caput nunc finitur: *Plerique vrenda* [loca videlicet glandularum, vel potius, vt quae continuo ſequuntur, verba flagitant, ipſas glandulas, vt malim legere *vrendas*] *Plerique vrendas dixerunt. Sed ſi paruae ſint prodeſt, caeterum maiores execandae ſunt ferro.*

§. 18. Veg. 2, 26, 3 Cap. 26 *Fiſtulare autem collyrium hac ratione conficies: aniſi vnciam* 1, *ferulae vnciam* 1, *aeruginis aeris vnciam* 1, *battiturae calcetis vnciam* 1, *cimini ſemis vnciam* 1, *teres cum aceto* etc. Hoc in loco et plura ſubeſſe vitia, et vnde pleriſque medicina quaeri poſſit, animaduertimus, nimirum ex cap. 16 lib. 4, vbi Collyrium fiſtulare iterum proponitur ad hunc modum. *Miſi libram, ferulae lib. aeruginis lib. calcitis libram, cymini vncias ſex, teres cum aceto* etc. Primum igitur pro vegetabili metallicum repono medicamentum, pro *aniſi* videlicet *myſi*, vel potius *myſis*, quod in alterum quoque collyrium fiſtulare recipitur, eodem cap. 16 ſubiunctum: *Miſi, aeruginis, calcitis* etc. Tum pro *ferulae* lego *feculae*, de qua erudite, vt ſolet, Rhodius loquitur in Lexico Scriboniano. Sequuntur illa: *aeruginis aeris vnciam* 1, *battiturae calcetis vnciam* 1. Si verbum *battiturae* a Vegetio eſſet; ſatis doceret Lexicon Medicum, quid ſignificaret: *Battitura i. e. ſquama v. g. Battitura aeris*. Tum legerem ad hunc modum: *aeruginis vnciam* 1, *aeris battiturae vnciam* 1, *chalcitis vnciam* 1. Sic neque ſuperuacuo hic ſcriberemus *aeruginis aeris* [quanquam ſic alibi lib. 2 c. 22 etiam apud hunc Auctorem inuenio] et propius tum ad alia duo propoſita eiusdem loca, tum ad totidem Celſi [l. 5 c. 28 ſect. 12 l. eod. c. 6 et 7] accederemus, in quorum altero, collyrio aduerſus fiſtulas addit *vel ſquamam aeris, vel aeruginem;* in altero autem *aerugo, chalcitis, miſy, ſquama aeris* inter rodentia, vt mox etiam inter exedentia reponuntur. Denique pro *cimini ſemis* [vt Sambucus edidit *ſeminis*] *vnciam* 1, lego, vt ratio ponderum compoſitionis ſecundae monſtrat, *cymini ſemiunciam;* ſi tamen hic magis cuminum retinendum eſt quam aniſum, pro cumino autem quid fortaſſe poſſet reſcribi, oſtendunt ea quae ad caput 22 adnotauimus. Ex hiſce omnibus mendis vnum Rhodius [Not. ad Scribon. compoſ. 82 vel potius in Auctorum Catalogo] animaduerterat, *ferulae*, quocum vt libens hic facio; ſic adſtipulari nequeo, vbi [Not. ad compoſ. 142] in extremo ſuperiore capite 23: *fiſtula ſi euenerit, vt ſupra demonſtratum eſt, papyro et collyrio poterit perſanari*, legendum coniicit, *collyrio ex papyro*. Nam primum papyrum, deinde exemta papyro, collyrium, quale hic deſcribitur, immitti in fiſtulas Vegetium iubere, non modo ex hoc, aliisque indicatis ab Rhodio ipſo capitibus, verum ex eodem quoque capite 23 ſatis poterat intelligere, atque adeo ex verbis ipſis quae emen-

emendanda esse, coniiciebat. Haec enim, vt modo proposuimus, ita se habent: *fistula si euenerit, vt supra demonstratum est, papyro et collyrio poterit persanari;* demonstratum autem id fuerat capite 13, vbi papyro prius fistulam dilatandam, deinde papyri loco, collyrium indendum esse *ex fistulari medicamento,* traditum fuerat.

§. 19. Veg. 2, 17, 2 Cap. 27 *Alii enim scalpello* [fistulam] *resecari et aperiri iubent, et stringotomio decarnari.* Nisi ex Sambuci Cod. legendum sit *cum rasorio;* et vox *stringotomio* alicubi inter haec verba seruanda sit, ex ipsis litteris apparet, rescribendum esse *syringotomo;* sic enim cum Galeno [Meth. Med. l. 6. c. 4] Graece vocant cultellum incidendis fistulis accommodatum, *συριγγοτόμον.*

§. 20. Veg. 28, 5. Cap. 28 *et fuste transuersum, vt apertum os habeat, debet accipere.* Ita manifestum est, legendum esse *fustem*, vt tanquam fortuitum errorem operarum fuissem praeteriturus, nisi in Sambuci Editione ad illum eundem modum legissem, in qua ne hi quidem errores emendati sunt cap. 6 *polygresto*, pro *polychresto*, et libro superiore cap. 59 *glicericae* pro *glycyrrhizae*, passim vero *aristologiae* pro *aristolochiae* etc.

§. 21. Veg. 30. Cap. 30 *Stechatoma est tuber quod in se adipem vel pinguedinem continet. – Aneutrisma est tuber in quo sanguis etc. Acteroma etc.* Quanquam Sambuci Codices habent *Staphiloma*, et *Aneuesma;* nihil tamen est dubii, quin sit reponendum, *Steatoma*, *Aneurysma*, *Atheroma.*

§. 22. Veg. 2, 43, 3. Cap. 43 *quo* [medicamento] *vteris ad consumtionem medelae.* Legendum crediderim, ad *consummationem.* Sic enim videtur dici vt cap. 48 *donec sanetur*, et lib. 3 c. 21 *vsque dum sanetur*, et c. 8 *quousque sanitas subsequatur*, et c. 9 *donec liberetur* etc.

§. 23. Veg. 2, 47, 3. Cap. 47 *Primo fracturam recompones, et fascies, mundis scissilibus infusis ex vino et oleo conligatis.* Videtur legendum, *et fasciis mundis.*

§. 24. Veg. 2, 48, 3. Cap. 48 *Praeterea locum, quem curare volueris, inducto philotro decaluas.* Lego *psilothro.* Mox: *et phlegmon effundi, licineo quoque intorto cum axungia, et aceto, et oleo loca, de quibus muscus eiectus fuerit, satiare.* Vide an pro *muscus* scribamus *mucus;* certe pro *licineo* scribendum *licinio.* sic cap. 22 *aceto et oleo linteolis vel licinio addito, locum ipsum comples.*

Cap. 53 .. *atramenti sutoricii.* Samb. Cod. *veteris.* Manifestum est, esse rescribendum *sutorii*, vt scriptum est cap. 49.

§. 25. Veg. 3, pr. 4. Lib. III. Prolog. *Quid de diuersorum onerum comparatione referamus.* Videtur legendum *comportatione;* verba enim fiunt de boum vtilitatibus, et in his etiam de ea quam praestant vehiculis trahendis, et grauioribus oneribus ea ratione quocunque volumus, adducendis.

Paulo infra: *Postremo vt ad prouidentissimorum virorum scripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, iusticiam iumentorum caede violenta derelictis terris ad syderum remeasse consortem. Quid potest laudabilius reperiri, quam vt nomen aequissimum, boum fugaretur interitu? quod dum homicidia fierent, permanebat in terris.* Num ita emendabimus: *horum firmatur auctoritate, Iustitiam – ad syderum remeasse consortium.* Certe pro *nomen aequissimum* legendum est *numen aequissimum.*

§. 26. Veg. 3, 1, 10. Cap. 1 *Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam etc. Sed tamen bubulci diligentius est procurare, vt mundam semper et optimam*

mam bibant. Sambuci Codices pro *diligentius* habent *diligentiſſime.* Magis tamen mihi placeret *diligentis.*

§. 27. Veg. 3, 2, 4. Cap. 2 *tres ſemis vncias ſquillae minutatim conciſas, praeterea radices tenerae popinum effoſſas et diligenter lotas contondes in pila, et tria ex his pondera addito ſextario ſalis in vini ſeptem ſextarios mittes.* Haud inutile eſt conferre haec cum iis quae cap. 75 eiusdem rei gratia proponuntur: *Radix ſcyllae, radices populi, quae Graece appellatur rhamnos [nam eſt fuſcior et nubellula] et ſales communes quantum ſufficit mittes in aquam.* Non inficior, eſſe vtroque in loco alia quae emendationem deſiderent, tamen ex ſecundo intelligitur, recte in primo Sambuci Codices habere *populi* pro *popinum,* qui tamen Codices in ſecundo ſibi non conſtant. Viciſſim ex primo ſubit, in ſecundo eſſe pro *ſales communes* legendum *ſalis communis.* Caeterum *nubellula* facile videtur mutandum in *rubella.*

§. 28. Veg. 3, 2, 12 et c. 85. Eodem capite 2 quaedam ſunt cum poſtremo huius libri capite comparanda; vtroque enim in loco agitur de remediis aduerſus ſumtum inter pabula, gallinae fimum, et tormina hinc orta. Primo igitur in loco habemus haec: *Apii ſeminis vncias 3, cimini ſextarium ſemis, et duas libras mellis commiſces, et tepidum per os infundes.* In altero autem haec: *apii ſeminis deteris vncias 2, et cum vini veteris ſextario, et hemina mellis temperas, et per os defundis.* Me non praeterit, cuminum ad tormina a Dioſcoride [l. 3 c. 59] laudari; ne tamen hic quoque, vt alibi indicauimus, *cimini* ſcriptum ſit mendoſe, videndum eſt; *vini* enim *veteris* in altero eſt loco. Mox primo in loco haec ſequuntur: *Giſni quoque cum vino deterere, et per os dare creditur ſalutare remedium. Lixiuium quoque ex arbore vlmi, vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miſcebis,* etc. Quibus in altero illa reſpondent: *Tres pilulas gipſi cum vino veteri deterere, et tepidum per os dare, eadem optime ſanare firmatur. Lixiuium quoque de arbore vlmi, vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene cretum cum oleo miſcere.* Equidem *giſni* quid ſit, ignoro; ſed illud ſcio, gypſum ingeſtum vel interficere, vt ſuo confirmauit exemplo C. Proculeius [Plin. Nat. Hiſt. l. 36 c. 24], vel dolorem ventris, vt Scribonius [compoſ. 162] docet, aliaque etiam grauiora mala afferre, itemque Scribonium, et Dioſcoridem [l. 6 c. 24] aduerſus gypſum, eiusdem generis auxilium laudare, cuius generis poſt gypſum, quaſi idem poſſet, hic ſubdit Vegetius, videlicet lixivium e cinere ſarmentorum. Itaque *gypſi* non facile quidem legerim, praeſertim cum pilulas [vt cupreſſi poſt Plinium Nat. Hiſt. l. 17 c. 10 l. 24 c. 5 ſolet] non videam qua ratione gypſi dicere Vegetius potuerit. Idem lib. 4 c. 8 ad *iumenta a morbis vindicanda, et cuſtodienda* inter caetera proponit *giſni reſoluti paſtillum vnum.* Aliquando fuit, cum ſuſpicarer, Librarios pro *gith* ſcripſiſſe *githi* vel *githni,* aut ipſum quoque Vegetium ſcriptum reliquiſſe *gicti* [nam *vulgo,* vt Soſipater Inſtit. Gramm. l. 1 auctor eſt, *hoc gicti dicebant*] et pro huius pilulis melanthii capitula ſeminibus foeta eſſe intelligenda. Sed tu melius, cui non modo loca omnia perſpecta ſunt Celſi, Scribonii, Columellae, Plinii, Palladii, Marcelli, et ſi qui alii Latinorum de ſuo Gith, ſiue Git mentionem fecere, verum etiam alia quae huc fortaſſe magis pertinent, pro tua Rei botanicae, et pharmaceuticae ſingulari ſcientia, ſunt longe notiſſima. Quod autem primo loco *cinerem, dummodo bene coctum,* ſecundo autem *dummodo bene cretum, cum oleo miſcendum* legimus; facile primo etiam loco *bene cretum* legere oportet, praeſertim

cum Sambuci Codices vtrobique habeant *bene cribratum*, et cap. 46 haec, consentientibus Codicibus, edita sint: *Lixiuium quoque cineris diligentissime cretum cum oleo optimo temperabis.*

§. 29. Veg. 3, 2, 21. Porro quae infra leguntur: *Panacem supplassariis comparas*, fortasse ita legenda sunt: *Panacem de seplasiariis comparas.* Denique in illis: *Sed et totum* [animal] *suffimentare percommodum est, vt ab eodem morbo pernicies expellatur;* videtur scribendum, *morbi pernicies expellatur.*

§. 30. Veg. 3, 8, 2. Cap. 8 *Alii Authores aqua calida testes cum dolent fovendos esse duxerunt, suffumigandos etiam viridibus foliis, cypressique arboris specialiter mederi testibus creditur. Sed si defuerit testes ardentes nihilominus in aqua calida mitti, et inde suffumigari.* Hic vero, vt caetera nunc omittam; aut *taedas ardentes*, aut *testas candentes* rescribendum esse, arbitror. Sic a Columella [l. 7 c. 5] *vetus hominis vrina testis candentibus inusta* proponitur. Sic ipse Vegetius *testa candenti* scripsit libr. 2 cap. 55; capite autem 28 *candentes lapides*, vt et huius libri capite 49 adhibet haud absimili ratione ad suffumigia; quin ipso capite superiore haec habet: *lotium vetus et putridum in vase supponitur, et lapides molares feruentes mittuntur, animal sagis diligentissime vsque ad vngulas operiatur, vt vapore lotii venae testium sudent.*

§. 31. Veg. 3, 9. Cap. 9 *Potiones dabis, stercus suillum quotidie ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur.* Si extrinsecus adhibendum iuberet stercus suillum; nihil mirarer; sic enim imperat cap. 77. Per os autem dare qui possit, praesertim *quotidie*, cum post Columellam [l. 6 c. 5] adeo perniciosum bobus esse docuerit capite 2, diserteque dixerit [s. 14]: *si porcinum stercus bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis illius mallei sustinere morbi.* Legemusne igitur *stercus ouillum?* Huius certe vel libram ingerit, capite 16.

§. 32. Veg. 3,10,1 Cap. 10 *Aphodilli herbae* in *Asphodeli herbae* mutare facile est; at *tascedeas* emendare, difficile. *Super renes,* inquit, *hoc anacollima oportet imponi; bulbos tascedeas viuas contusas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commiscis.* Sic enim Librarii capite etiam 15 perperam scripserunt: *et commiscis boni vini cotylas quatuor* pro *commisces.* Simile anacollema proponitur cap. 18 quod iuuat inspicere: *Bulbos rufos triginta, cochleas viuas triginta, anagallici libram* 1, *etc.* Non ignoro, hic Codices Sambuci pro *cochleas viuas* habere *cochlearia vini;* vitiose tamen, vt puto. Nam anacollema quoque Absyrti, de quo libr. 4. cap. 22 habet *cochleas contusas X, bulbos XX.* Sed et potio libr. 1 cap. 56 tradita, libro autem 4 cap. 8 repetita, et ad Chironem Auctorem relata, primo quidem loco habet *hyssopi fasces duas* [leg. *duos*] *cochleas germanas XV, bulbos XV;* secundo autem *hyssopi fasces duos, cochleas germanas purgatas quindecim, bulbos quindecim.* Quae cum ita sint; facile adducor vt credam, vbi *tascedeas* legitur, *cochleas* esse rescribendum. Fortasse etiam in tribus prioribus eius verbi litteris numerorum vestigia relicta sunt; vt legendum sit, exempli causa, *bulbos triginta, 5 cochleas viuas contusas* etc.

§. 33. Veg. 3, 12, 1. Cap. 12 *Animalibus otiosis et pigris contingit expletura sanguinem mingere.* Rescribendum est, *contingit ex plethora.* Soliti autem sunt Vegetii Librarii scribere *pletura* pro *plethora*, vt lib. 1 c. 25, 26 lib. 2 c. 29 l. 3 c. 44 etc. vt contra *storacis* pro *styracis;* sed hic magis etiam perperam scripserunt *steracis.*

§. 34.

§. 34. Veg. 3, 15, 2 sq. Cap. 15 *Et ſi difficulter mingit, dyſuria appellatur. Sed quando guttas per veretrum mittit cum labore, ſtranguria dicitur. Quum in totum non poteſt mingere, dyſuria appellatur.* Manifeſtum eſt, in poſtremis verbis mendum eſſe, et *iſchuria* pro *dyſuria* reponendum.

Cui hac ratione ſuccurris: de pectore venas pungis, et ſanguinem quantum videbitur detrahis, et ſic accipitur lauamentum. Praeterea manum tepidam cum oleo in anum mittis, et ſi qua ſtercora inueneris intus, quia impedimentum praeſtant, attrahis. Videtur ſcribendum *leuamentum*, et *extrahis*. Sic cap. 65 *ex qua compoſitione recens cauſa ſanabitur, vetus ſentiet leuamentum;* et cap. 59 *manum vnctam in anum mittes, et ſtercus extrahes*, et libr. 1 c. 35 *per anum iniecta manu ſtercus extrahatur.*

Beſtiolae quae appellantur vulpeſtres, araniae ſimiles, cum deuoratae fuerint, animal praefocant. Cum haec inter ea recenſeantur quae ſumta vrinam ſupprimunt; procliue eſt cum Matthia Martinio [Lexic. Philolog.] intelligere, ſcribendum eſſe *bupreſtes*, praeſertim cum Sambuci Codices habeant *bulpreſtrae.* Melius iidem Codices habent *bupreſtem* in capitis 78 inſcriptione, vbi editum fuerat; quemadmodum initio quoque eiusdem capitis inemendatum extat; *buſtrepem.* Quod autem bupreſtes ſcribuntur eſſe *araniae*, ſeu potius *araneae* ſimiles, reſcribendum alicui fortaſſe videatur *cantharidis.* Sed ego nimirum nolo nimis audere.

§. 35. Veg. 3, 16, 2. Cap. 16 *cerae vncias 2, lardi libram vnam, piperis vnciam ſemis, piculae ſemiunciam diligentiſſime tundes,* Hoc in loco pro *piculae* legere, vt in aliis fecimus, *picis liquidae* vel id videtur prohibere quod diligentiſſime tundenda dicitur. Quid ergo legemus? Animaduerti ad ſolutam aluum adſtringendam, cuius rei gratia haec imperantur, Vegetium lib. 2 c. 6 ſemel, atque iterum lenticulam commendare: quod ante fecerat Corn. Celſus [de Medic. l. 4 c. 19]. Itaque haud multum ab eo abſum, vt legam *lenticulae.*

§. 36. Veg. 3, 17. Cap. 17 *lino ſubtili conſtringuntur ipſae Verrucae, in cauſticum crudum imponitur et ſponte decidunt.* Videtur legendum, *hinc cauſticum.*

§. 37. Veg. 3, 18, 3 et 5. Cap. 18 *in criſma etiam perunges in ſole.* Reſcribo, *Synchriſma etiam*, Vid. libr. 4 c. 27 et 18 quod ita inſcribitur: *Compoſitio ſyncriſmae.*

Tunc animal [claudum] *capiſtro trahunt, et ſenſim currunt, alius lorum vel funes tenet, laſſus ſequitur, et ſubito dum animal currit, recta ad ſe coxas ipſe cum impetu trahit, ſi ſonuerit, ſcias loco ſuo rediſſe.* Coniicio, ſic eſſe emendandum: *alius lorum, vel funes tenens laxos, ſequitur.*

§. 38. Veg. 3, 23, 2. Cap. 23 *Malleus* [morbus vocatur] *quod peſtilentiae internociuum contagium facit.* Etſi in Sambuci Cod. eſt *internae cauſa cibi;* tamen nihilominus videtur legendum *internecinum.*

Potionem componis huiusmodi: Gallici lib. vnam, hyſſopi libram 1, abrotani libram ſemis, ariſtologiae rotundae lib. ſemis, mannae ſuccari vncias 3, trixaginis vncias 3. Vix dubitandum videtur quin ante *Gallici* vox aliqua interciderit; quaenam autem ea fuerit, difficile eſt diuinare. *Silis Gallici*, vt alias ad te ſcripſimus, alibi inuenitur mentio apud Vegetium. *Nardi* autem *Gallici* [Scribonius Compoſ. Med. 177 nardum celticam vocat] apud Celſum [l. 5 c. 25 ſect. 6], Columellam [l. 12 c. 20], Plinium [Nat. Hiſt. l. 12 c. 12 l. 21 c. 20], aliosque eſt mentio. Ad hunc locum tamen videtur

tur id magis pertinere, quod proximo cap. 24 cum iisdem fere legitur medicaminibus quae hic leguntur: *agallici, castorei, abrotani vncias singulas, trixaginis vncias duas, mannae croci vnciam vnam, succari vnciam, hyssopi vnciam vnam.* Illud perincommode accidit, vt *agallici* scriptura non integra esse videatur. Quid enim, quaeso, *Agallicum* est? Venit aliquando in mentem vt legerem *agarici*, vel potius *agallochi.* Verum; vt alia mittam; cum Sambuci codices in eo quo de quaerimus, loco capitis 23 habeant *Anagallici;* hic quoque procliue est credere scriptum fuisse *anagallici:* quae tamen vox, vt apud Vegetium frequentissima est, ita quid significet, est vsque adeo obscurum, vt credibile sit, ipsam quoque mendo non vacare. Certe loca quaedam sunt in quibus *anagallidis* legere maluissem, nisi in Rhodium [Not. in Scribon. Compos. 83] incidissem, qui docte, vt solet, *ali gallici* legendum ostendit capite quidem 54 et 56 libri primi. Et sane iis in locis conuenit radix symphiti, quam *alum gallicum* a quibusdam vocari, docet Scribonius [Comp. 83]: idque confirmare animaduerto Sambuci Codices qui in primo eorum locorum pro *anagallici* habent *consolidi maioris*, capite autem 11 eiusdem libri *alligalici.* Equidem ad eundem modum emendari oportere, crediderim, libri 2 caput 6 et fortasse etiam 9; item libri 3 capita 10, 18, 65, 69, 70, et facile insuper 68, neque minus libri 4 capita 9, 27 et 8 praesertim cum in hoc, vt etiam in 69 libri 3 Sambuci Exemplaria habeant *symphiti.* In hisce enim omnibus locis *ali gallici* idoneus esse vsus potest, quemadmodum etiam in libri 3 capite 67 in quo Editio princeps habet *argallico*, eodem nempe errore quo apud Caelium Aurelianum [Morb. Chron. l. 5 c. 2 et l. 2 c. 12] legitur *admixta radice argallici, quod Graeci σύμφυτον vocant*, itemque *argallici radicem, atque foliorum eius succum*, videlicet pro *ali gallici*, vt Viri Doctissimi esse emendandum, admonuerunt.* Sed cum haec fatear; illud vicissim a te peto, vt etiam atque etiam videas, num aliis nonnullis Vegetii locis, in quibus pariter *anagallicum* legitur, eadem conueniat emendatio. Atque vt omittam non modo libri 1 cap. 43, verum etiam ipsum caput 49 libri tertii, videas in primis velim loca duo, de quibus hic potissimum agimus, capitis videlicet 23, vbi Sambuci Codices habent, vt dictum est, *anagallici*, et capitis 24, vbi idem videri potest esse legendum. Num hic quoque probabimus *ali gallici* an aliud aliquid eorum quae venerant mihi in mentem, an vero legemus *allii gallici?* Nam, vt Rhodio assentiamur recte arbitranti, in Marcelli [de Medicam.] capite 17 non *allium gallicum* sed *alum gallicum* esse scribendum, nimirum vbi Marcellus Scribonii verba describit; non tamen video necesse esse, vt nusquam *allium gallicum* scribi posse, credamus. Neque hoc tantum dico ob alium locum Marcelli capite 20; verum etiam, idque potissimum, ob Vegetii caput 18 lib. 1, cuius capitis hoc est initium: *Pro physico autem et anniuersario remedio tradidit* [Chiron] *vlpicum beticum vel allium maius, quod quidam gallicum vocant, capitella singula* etc.

§. 39. Veg. 3, 27, 5. Cap. 27 quod est *de tympaniticis: Praeterea hyssopi vncias 4, alei viridis manum plenam.* Videtur legendum *allii viridis;* quemadmodum cap. 43 pro *alei purgati grana viginti et vnum*, rescribendum *allii;* nam Plinius quoque Valerianus [de Re Med. l. 1 c. 8] ita est locutus, *tria grana allii.* An vero capite etiam 50 pro *altei vncias 2*, legere oporteat *allii vncias 2*, diligentius videndum est.

§. 40. Veg. 3, 28, 4. Cap. 28 *medullae ceruinae libram vnam, mannae thuris vncias quatuor, depli vncias tres* etc. Hic *bdellii vncias tres* facile esse rescribendum iis omni-

* Add. quod 3, 23, 4 in Corbeiensi fuit *sal Gallicum.*

omnibus videbitur, qui cum hunc omnem locum inſpexerint, tum vero cum libri 4 capitibus 14, 15, 20, 23 atque aliis in quibus bdellium inter eiusdemmodi remedia proponitur, vel perfunctorie comparauerint.

§. 41. Veg. 3, 38. Cap. 38 *Quod ſi permanſerit bulimus, ſimilae heminas cum ſextario vini infundes, et per cornu digeres. Quod iter agerit* [Samb. Cod. egerit] *inciderit bulimus, vbi neceſſaria deſunt, terram faucibus infundes* etc. Vel deeſt ſimilae heminarum numerus, vel, vt Sambucus edidit, eſt reſcribendum heminam. Caetera ſic malim reſcribere: *Quod ſi iter agenti inciderit bulimus* etc. *vel ſi iter egerit, et inciderit bulimus.*

§. 42. Veg. 3, 48, 2. Cap. 48 *camomillam illyricam* [*idem nos trace*] *et herbam artemiſiam in aqua decoquis*, etc. Reſcriberem, *chamomillam illyricam, item noſtratem;* ſi chamaemelum illyricum a Medicis interdum laudari, meminiſſem, vt irim illyricam ſaepiſſime, memini. Quod ſi quaeras, cur igitur ita non emendem: *chamomillam, illyricam, iridem et noſtratem;* id nimirum obſtat quod haec potio lethargico iumento paratur; omnes autem irides ſomnum accerſunt, non auferunt: quod tute ſcis Dioſcoridem [de Med. Mat. l. 1 c. 1], aliosque docuiſſe. Verum vt alia ſunt in hoc capite quae emendationem deſiderant; ita mirum non eſſet, ſi quod alibi accidiſſe haud ſemel, oſtendimus, illud hic quoque contigiſſet, vt Librarii quidpiam ad ſuperiora pertinens capita, in hoc oſcitanter contruſiſſent.

§. 43. Veg. 3, 55, 8. Cap. 55 *cum ſucco ptiſanae in qua* [*atro*] *decoctum eſt.* In ora adſcriptum eſt: alias [acyo] Facile ſic emendandum crediderim: *in qua acron decoctus eſt.* Nam lib. 1 cap. 56 [ſ. 18] cum ptiſanae ſextario aliisque *acronem ſalſum porci pinguis, vel longanonem, vel ſi porcina defuerint, caput haedinum depilatum cum pedibus ſuis* etc. *decoqui* iubet *in aqua ciſternina, donec acron ille, vel certe caput haedi liqueſcat, et diſſoluatur ab oſſibus*: quod iterat lib. 4 cap. 8. Libro etiam hoc tertio cap. *66 pinguis*, inquit, *porcinus acro decoquitur, donec omnis caro ſoluatur, abiectisque oſſibus vniuerſis* etc. In Hippiatria, ἄκρων χοίρειος· Apud Celſum [de Medic. l. 2 c. 20 l. 4 c. 7], *trunculique ſuum, et ſumma trunculorum.*

§. 44. Veg. 3, 64. Cap. 64 *Poſt alumen, axungiam, ſalem in vino conteres, offas facies et ex melle deiicies, ita vt aqua calida* [*fomentetur*] *et ſi facultas ſuppetit, cum eius decocto aſſidue fomentare non deſinas.* Ita Sambuci codices. Ego vero malim quomodo primum editum fuerat, *ita vt aqua calida, et ſi facultas ſuppetit, cum euiſco decocta aſſidue fomentare non deſinas.* Quid enim hic eſt *eius decoctum?* Euiſcum autem [etſi ita frequens herba eſt, vt mirum ſit de hac dici, *ſi facultas ſuppetit*] certe aliis quoque locis, vt libr. 4 cap. 14 et 27; memoratur a Vegetio, qui videlicet maluit Galenum [de Simpl. Fac. l. 6] aliosue Graecos imitari ſcribentes ἐβίσκος, quam cum Latinis ſcribere *hibiſcum:* quanquam non modo Scribonius [Compoſ. Med. 80, 82] *ebiſcum* ſed et Plinius Valerianus, et qui Macri nomine circumfertur, Verſificator, *euiſcum* dixere, vt ab Rhodio [Not. in Scribon. comp. 80] quem miror haec verſatiſſimi ab ipſo Auctoris Vegetii loca omiſiſſe, adnotatum eſt. Non negauerim tamen, lib. 4 cap. 14 extr. pro *euiſci vncias* 3, legendum fortaſſe *viſci vncias* 3; cum illo ipſo capite *viſci italici vncias* 3; et *viſci pondera* 2 diſerte editum habeamus.

§. 45. Veg. 3, 66, 1. Cap. 66 *radicis tracontiae vnciam* 1, *gentianae vnciam* 1, *centaureae vnciam* 1. Sambuci Codices habent *radicis tragonteae:* Lego, *radicis dracontiae.* Cuius nomine *radicis draconteae, et dracontii* [Samb. Cod. *dragunteae*] pariter cum

cum gentiana, et centaurea mentionem facit Vegetius lib. 1 c. 59 et 60. Adderem etiam II; nisi ibi Sambuci Codices haberent *draganti* pro *dracontii.*

§. 46. Veg. 3, 84, 3. Cap. 84 *Hac enim sola ratione nec hydrophobus fiet, et imminens crimen euadet.* Rescribendum *imminens discrimen*, praesertim cum ea antecedant: *Canis rabiosi morsus et iumentis, et hominibus exitium inferre consuenit;* et alibi [l. 3 c. 15] scriptum sit: *Vesicae indignatio vrinae difficultatem, immo praesens discrimen importat.*

Samsuci quoque grana, vel succum de foliis, aut de cortice exprimes, et cum vino veteri dabis in potu. Sed tunc efficax est haec potio, si de eo samsuco dederis, quae non in terra, sed in alia arbore fuerit innata. Sambucos innatas salicibus vidisse te, scio; quo magis credo assensurum mihi sic emendanti, *Sambuci quoque grana, et de ea Sambuco.* Dioscorides [l. 4 c. 168] quoque, et Plinius [Nat. Hist. l. 24 c. 8] aduersus canum morsus commendant Sambucum: neque video qui possit de sampsuchi cortice succus exprimi, siue parthenium, siue marum, siue amaracum sampsuchi nomine intelligamus, aut etiam; vt caetera omittam; qui *in alia* enasci *arbore*, quasi ipsae quoque arbusculae essent, humiles istiusmodi herbae dicerentur.

§. 47. Veg. 4, 6, 7. Lib. IV, cap. 6 Persici equi *solius ambulaturae quadam gratia discernuntur a caeteris, gradus est minutus et creber, et qui sedentem delectet et erigat, nec arte doceatur, sed naturae veluti iure praestetur. Inter colatorios enim, et eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est, et cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab vtrisque.* Certum est, legendum hic esse, *cum neutris sint similes;* an autem *colatorios*, et *totonarios* emendare necesse sit, et potissimum qua ratione emendare deceat, incertum est. Primam tamen harum vocum facile crederem mutandam esse in *tolutarios*, modo hi a totonariis sic satis differrent. De hac altera videndum est caput 56 libri primi; si tamen is locus integer est: Parthi *ipsos equos, quos vulgo Trepidiarios, militari verbo Tottonarios vocant, ita edomant ad leuitatem, et quaedam blandimenta vecturae, vt Asturconibus similes videantur.* Hic Carolus du Fresne [Glossar.] *Trepidarios* legit, recte, vt opinor; deinde coniicit legendum esse *Trottonarios*, vel *Trotarios*, qua de re amplius videndum est.

§. 48. Veg. 4, 9, 6. Cap. 9 *Praeterea foeni graeci sextarium bene purgatum feruere facies, primamque aquam inter initia feruores effundes, addesque aquae sextarios V.* Apparet, scribendum omnino esse, *inter initia feruoris.* Eadem libro 3 cap. 70 sic traduntur: *Praeterea foeni graeci sextarium separatim mittis in cacabum, et cum feruere coeperit, primum aquam fundes, post addis aquae sextar. V.*

§. 49. Veg. 4, 10, 2. Cap. 10 *vini tenetani vel alterius austeri sextarios 2.* Vinum eo nomine, quod meminerim, nunquam legi. Haec legi quidem apud Galenum [Meth. Med. l. 7 c. 6] *Nobile* [vinum] *voco, quod austerum est, non Sabinum modo, verum etiam Adrianum, et Albanum, et Arsinium, et Titacazenum, omniaque id genus.* Sed Titacazenum hic reponendum non affirmauerim. Litteris quidem huc tria magis accedunt, quae a Martiale [Epigr. l. 1, 106 l. 10, 48 l. 13, 119 l. 1, 27 l. 7, 52 l. 2, 53 l. 3, 49], aliisque memorantur, Nomentanum, Laletanum, Veientanum; an vero horum aliquod vi etiam, atque natura, in praesentia non decerno.

§. 50. Veg. 4, 11, 1. Cap. 11 *cathimiae butrotis selibram, resinae vstae selibram.* Videntur haec ad eam quae hic proponitur, *confectionem* non attinere. Certe lib. 1 c. 16 vbi eadem confectio tradita est, non reperiuntur. Verum quocunque ea

perti-

pertineant; non *cathimiae butrotis*, neque, vt Sambuci Codices habent, *casiniae*, *butyri*; sed facile *cadmiae botryitidis* legendum est, vt nunc est apud Celsum [l. 6 c. 6 sect. 6], vel *botryodis*, vt olim erat, vel *botryitidos*, vt alicubi apud Scribonium [Comp. Med. 24]. Haec illa est quae iudicio Dioscoridis [l. 5 c. 46], Plinii [Nat. Hist. l. 34 c. 10], Aëtii [Tetrab. 1 Serm. 2 c. 57] optima existimatur.

§. 51. Veg. 4, 13, 3. Cap. 13 *scieni*, *piperis nigri*, *piperis longi*, *mannae croci*, *betonicae*, *catiae nigrae*. Cum alia sunt in hoc capite quae emendationem desiderant; tum vero haec sunt, in quibus pro *scieni* lego *schoeni*, quod cum aliis aromatibus quae ad hunc quoque pulverem requiruntur, memoratur a Columella [l. 12 c. 20]. Pro *catiae* autem *nigrae* lego *casiae nigrae*, vel potius *acaciae nigrae* quae videlicet ex maturo conficitur semine, vt Dioscorides [l. 1 c. 115] etiam adnotauit. Vegetius *acaciam nigram* libro quoque 2 memorat cap. 34; et nonnulla alia quae cum acacia satis congruunt, in aliis etiam huius Quadrigarii Pulueris descriptionibus reperiuntur.

§. 52. Veg. 4, 14, 1. Cap. 14 *humectata siccat*, *laxata constringit*, *luxata parat*, *laesa confirmat*. Scribo, *luxata reparat*.

In Caustico Pelagonii, *bituminis libram*, *armonici vncias 6*, *costi vncias 6*. Legendum *armoniaci* [id est ammoniaci] *vncias 6*. Haec enim continuo sequuntur: *Verum caetera decoquis in cacabo fictili nouo*, *qui cum refrixerit*, *addis asphaltum*, *et armoniacum*, *et costum pro mensura qua scriptum est*. Sic cap. 27, vbi Synchrisma primum describitur, pro *armoniae pond.* 3, lego *armoniaci*, vel *guttae armoniacae*, siue *armeniacae* [rectius *ammoniacae*] pond. 3. Nam *guttae armoniacae* editum est apud Vegetium hoc ipso cap. 14, et *guttae armeniacae* l. 3 c. 68 etc. *Guttam* autem *ammoniacam*, vel *ammoniaci* Scribonius Largus, Plinius Valerianus, Theodorus Priscianus, aliique Medici Scriptores Latini saepenumero vocarunt id quod maior Plinius [l. 12 c. 23 l. 24 c. 6] *Hammoniaci lacrymam*, vulgo autem Ammoniacum, vel Gummi Ammoniacum appellitant.

Mox in Pelagonii eiusdem Malagmate [s. 4] *visci pondera 2*, *glutis vncias* 3. Rescribendum videtur *glutinis vncias* 3. Nam libro etiam 3 cap. 66 cum esset scriptum: *in cacabum mittis glutis taurini semiunciam*, *aceti acerrimi hemina dimidia coniungitur*, *et feruet vt quilon* [fortasse *chylos*] *fiat*; Ioannes Rhodius [Lexic. Scribon. ad *Gluten*] emendauit, *glutinis taurini*, vt est apud Scribonium: quanquam Celsus [lib. 5 c. 2 etc.] [id quod neque Rhodium fugit, et magis huc pertinet] *gluten* simpliciter scripsit. Non sum nescius, Matthiam Martinium, et qui olim in Calepini Lexico augendo Martinium exscripsere, haec ex Sosipatro producere: *Haec glus glutis*, *alii gluten dixerunt*. Quae si certa sunt, neque Rhodii neque nostra emendatio necessaria est. Omnes tamen a nobis inspectae Sosipatri Editiones, videlicet princeps Neapolitana, Basileensis, et Hanouiensis, *glus glutinis* habent, non *glus glutis*.

§. 53. Veg. 4, 17. Cap. 17 *Calcis viuae libras 2*, *sinopidis Alexandrini libram*, *ficus siccae vncias 6*, *axungiae quantum sufficit*. Lego *sinapis Alexandrini* in hoc malagmate, quemadmodum in alio, quod semel atque iterum est apud Galenum [de Compos. Medic. Local. l. 9 c. 2] inuenio, *sinapis Alexandrini*, *nasturtii*, *vtriusque sextantem*. Plinius [l. 19 c. 8 l. 12 c. 7] quoque *sinapis semen optimum Ægyptium* dicit, qui etiam diserte de *Alexandrino sinapi* loquitur. Sed et apud Vegetium nostrum idem memorari video lib. 3 cap. 46 et praesertim hoc libro 4 cap. 27 in Traumatico *ad flegmonas tollendas*, in quo ponit, *sinapis Alexandrini vnc. 6*, *fici afrae vnc.* 3, *axungiae veteris vncias 6*, *aceti scrup.* 3; vt libro 2 cap. 49 ab ipso adhibentur *ficus siccae cum sinapi contusae mixto aceto*, solemni

videlicet,

videlicet, atque antiqua Medicorum consuetudine ab Dioscoride [l. 2 c. 48] etiam, Plinioque [l. 20 c. 22] inculcata. Est vicissim vbi pro *sinapis* facile *sinopidis* legendum sit, vt libro 3 cap. 6 f. 2. Quod enim ibi legitur *sinapis pontici*, videtur scriptum esse a Vegetio *sinopidis ponticae*, de qua Plinius [l. 35 c. 5] *sinopis inuenta est primum in Ponto: inde nomen a Sinope vrbe*, et de qua ipse etiam Vegetius lib. 4 cap. 10 vbi *sinopidis pontici pastillos tres* addit potioni contra vermes, quod egregie consentit cum iis quae ab Aëtio [Tetrab. 1 serm. 2 c. 5] traduntur: *Lumbricos etiam pota detrahit* [rubrica] *Primas omnium habet Sinopica appellata.* Praeterea libro quoque 1 cap. 44 duabus potionibus aduersus lumbricos, alteri *sinopidis pontici pastillos* totidem, alteri vnciam Vegetius addiderat, quo in capite vt recte indicauit Rhodius [Not. ad Scribon. Compos. 42] *sinopidis ponticae* esse legendum, ita in capite etiam 10 libri 4 faciendum est.

§. 54. Veg. 4, 22, 2. Cap. 22 *propulei vnc.* 3, *olei veteris vncias 6, axungiae veteris libram, olei sauirensis lib. Olei sauirensis* mentionem apud alios; quod meminerim; inueni nunquam; *sabini* saepissime. Num Vegetius scripsit *sauinensis?* certe scribere solet *sauinae*, vt lib. 1 c. 17 l. 3 c. 2 l. 4 c. 13 et 27. Caeterum non *propulei* legendum hic esse, sed *propoleos*, indicio etiam sunt Codices Sambuci, in quibus capite 14 non est, vt in Editionibus, *propulei*, sed *propoleos*, quomodo legendum esse etiam capite 27 et semel atque iterum capite 23; quanquam in hoc Sambuci editio habet *populei;* non multum credo dubitaturos qui loca haec omnia inter se comparauerint.

§. 55. Veg. 4, 27, 9 Cap. 27 *Aliud iterum verumque commonentes, vt diligenti cura passionum occurratur exordiis. Nam etiam incurabiles aegritudines, si praesentes fuerint vi, medentis arte vincuntur. Inueteratas causas etiam faciles, curari saepe non posse legi.* Videtur rescribendum, *si recentes fuerint.* Facile etiam pro *Aliud iterum verumque commonentes*, legendum sit, *Illud iterum iterumque commonentes.* Sic Quintilianus [Instit. Orat. l. 2 c. 13] *id maxime praecipiam, ac repetens iterum iterumque monebo*; imo sic Virgilius [Aeneid. l. 3. v. 435]: *Vnum illud tibi, nate Dea, praeque omnibus vnum Praedicam et repetens iterumque iterumque monebo.*

§. 56. Veg. 4, 28, 19. *Causticum ad neruorum dolores* conficiunt etiam *picis britiae pond.* 1 *et semis, vini* [*inei*] *pond.* 1 *semis.* Legendum *picis brutiae*, et; nisi plurimum fallor; *vini amminei.* Sambuci Codices cap. 14 f. 1, 15, 23 f. 2, 25. quibus omnibus in locis *picis britiae* editum est, recte habent *picis brutiae* a Scribonio, Columella, Plinio, Dioscoride, Galeno memoratae. Iidem Codices lib. 2 c. 22 vbi editum est, *vini amenii veteris sextarii tres*, habent *vini aminaei*, qua ratione scriptum est apud Celsum lib. 6 c. 6 [sect. 21], aliisque in locis a Rhodio [Not. in Scribon. Compos. 257] adnotatis, in quibus ipse scribendum censet *aminei*, vt pariter in Scribonio, vbi editum erat *aminaei.* Contra Keuchenius [Not. ad Samonici caput de solut. ventris] ex graecis latinisque monumentis plura profert quibus, improbata a Rhodio, scriptura seruetur. Sed cum vtramque probari posse, Turnebus [Aduers. l. 29 c. 26] ostenderit; videlicet *aminaei*, et *amminei*; nos qui huius vestigia in proposito loco inuenimus, eandem hic nobis seruandam existimauimus.

Malagma ad neruos claudos. Sepi hircini libram, mollicidenae selibram, resinae libram, aeruginis selibram. Lego *molibdaenae*, siue *molybdaenae.*

Erant alia plura verborum monstra, nedum leuiora errata, quae in Vegetio emendari possent. Sed haec mihi ob occupationes properanti in praesentia satis; vtinam ne tibi nimium multa. Vale.

Patauii XI. Kal. Maias MDCCXXIII.

I.

IO. CONRADI SCHWARZ,

ELOQVENTIAE ET GRAEC. LINGV. PROF. PVBL. ORD.

SCHEDIASMA

DE ILLVSTRANDO POLIENDOQVE PALLADIO, REI RVSTICAE SCRIPTORE.

AD

VIRVM CLARISSIMVM,

DOMINVM

D. GOTHOFREDVM THOMASIVM,

PLVRIMORVM IMPERII PRINCIPVM AC CIVITATIS NORIBERGENSIS MEDICVM CELEBERRIMVM.

Coburgi, apud Io. Nic. Monachum, Typogr. Ducal. 4to plag. 1.

Res literaria, qua patet, veritatis virtutisque ſtudium ſibi habet propoſitum, per quam vtramque animus et dignam diuina origine ſua percipit voluptatem, et iuſtum conſequitur decus. Vtraque, ſi a Deo, cui omnia bona ſunt accepta referenda, diſceſſeris, iudicio maxime debetur. Iudicium autem pauci cum habeant ſubactum ac politum; mirum non eſt, ſi res literaria non eam conſequitur maturitatem, ad quam perueniret, ſi in ſuis quisque rebus iudicii vim declararet eximiam. Nos hic exemplis nouis, nec abs quoquam, quod conſtet, occupatis demonſtrabimus, quid in veteribus monumentis, deſiderari queat curae et correctionis. Sumemus Palladium, in quo explanando laborarunt praeſtantiſſimi viri, magna cum laude, quis enim negat? ſed vt nobis tamen ſpicilegium relictum ſit copioſiſſimum. Palladii libri tredecim carere putantur epiſtola, quae lectoribus oſtendat, ad quem illi primo ſint miſſi. Praefatio in fronte ponitur, epiſtola nulla. Ad extremum libri decimi tertii epiſtola quaedam ad Paſiphilum adiicitur, quae quaſi libri XIV commendatrix quaedam ſit. Et ſtatim tamen principium libri XIV nouam oſtentat allocutionem ad Paſiphilum. Ita vnus liber duplicem habet commendatricem, reliqui omnes ne vnam quidem. Quae tamen ineptiae Palladio ipſi non ſunt tribuendae. Primum enim epiſtola illa libro XIII ſubiecta tam late patet, vt reliquos etiam libros XIII complectatur: deinde librum, XIV vulgo dictum, tanquam ſuperpondium, venditat, ac vix duobus verſibus commemorat, cum reliqua epiſtolae pars ad fata reliquorum XIII librorum pertineat. Nam librarii opera quam multum temporis abſumſerit, curioſe demonſtrat. Quid igitur? ſuntne ineptiae hae tales, quae concoqui poſſint a ſapientiae ſtudioſo?

Ego quidem neutiquam putem. Teneat primum locum, quod primo in loco ipſa ratio poni iubet. Neque enim periculum eſt, ne tantilla commutatio Criticis et doctis viris ſtomachum moueat. Ne maior quidem illa offendit eos commutatio, cum tertius iſte opinatus liber Columellae, qui nunc liber de arboribus appellatur, e reliquorum choro tolleretur, nouum nomen ſortiturus. Mihi quidem, ſi manuſcripti codicis Breslauienſis ſequi ſtatuam exemplum, audere aliquid licet. Is enim epiſtolam illam vna cum libro de inſitione praemiſit, ob eam fortaſſe cauſam, ne ſolertiſſimo ſcriptori ineptiarum notam inureret. Omnino ſi veterum morem dedicandorum librorum (vt nunc loquimur) perpenderis; a Palladio omnem ineptiarum iſtarum abiudicabis culpam. Veteres enim ſi quos libros conſcriptos haberent, amicum quendam circumſpiciebant, aut hortatorem deligebant, cui ſuum amorem, ſuum iudicium prae caeteris declararent. (Fecit id Appius Pulcher, qui libros ſuos de iure augurali ad Ciceronem miſit. Fecit Scribonius Largus, Caii Iulii Calliſti deſiderio ſatisfacturus. Fecit Cicero meus, et caeteri tantum non omnes. Nam exemplum Antonii et paucorum aliorum nihil moramur.) Libro igitur confecto adiungebant epiſtolam, quae cauſam commemoraret, quamobrem liber primum ad eum mitteretur. [1] Eae literae deinde vna cum libro ſolebant deſcribi, propterea quod et autoris animum teſtificarentur, et pleraque libri recondita dicta, ſententias, rationes, conſilium aperirent. Palladii igitur literae cum libro de inſitione adiectae fuiſſent, et paruus ille faſciculus maiori alligatus: a Paſiphilo fortaſſis ita, vt libelli et literae ad ſe miſſa erant, amicis deſcribenda fuerunt data. Senſim deinceps a primis librariis error ille propagatus eſt ad proximos, vt noſtra quoque attigerit tempora. Sic igitur iam inde ab vltima libri origine error in codices irrepſiſſe videtur per omnes deinceps Bartholomaei Bruſchi, Franciſci Mazali, Aldorum, Philippi Iuntae, [2] reliquorumque praeſtantium typographorum libros diductus.

Quid faciemus autem de ipſa Palladii epiſtola, cui iam primum ſuum adſignauimus locum? Nihil in illa extrema eius ſanitatis, eius elegantiae, eius acuminis apparet, quod in prima elucet, quodque Palladii aetate tantopere expetebatur. Quis enim quamuis omnia contorta, hiulca, inepta ferat, concoquere poſſit verba illa: *Verum neſcio, ſi tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium. Grande erit, et par deſiderio ſuo, quod ſtudii tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter ſentias, ego meas opes aeſtimare non differo.* Reſcindemus (pace tetricorum Criticorum dixerim) vlcera quaedam: tam non erit vana ſpes ſanitatis colorisque ingenui ac natiui. Legemus poſthac, ſi licebit, vel in notula quadam, ita: *Verum neſcio, ſi tuum ad huiusmodi minutias inclinetur ingenium. Grande erit et par deſiderio ſuo, quod ſtudii tui quaerit affectio. Ilicet de his nugis fauorabiliter ſentias*, reliqua. Vel, ſi malis, ita: *Diu tamen apud te pudorem meum diſtuli, ſed hoc quaſi bonus famulus feci. Verum neſcio.* [3] *Si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium; grande erit et par deſiderio ſuo, quod ſtudii tui quaerit affectio. Ilicet* [4] *de his nugis fauorabiliter ſentias,*

1 Varro in libro IV. de lingua latina nullas quidem eius generis cauſas proponit, ſed epiſtola illa videtur eſſe mutila.

2 Editio Iuntae ignotior. Prodiit Florentiae Anno MDXV.

3 Id eſt, quid cuique tempori, loco, perſonae aptum ſit, ignoro, vt vel boni famuli ſolent. Saepe haec *veri* ſignificatio locum habet.

4 Scriptum fuerat more veterum EILICET, hinc ineptus librarius confinxit ET LICET.

tias, ego meas opes aestimare non differo. [5] *Non est magni loci assibus intuendis oculos duxisse per puluerem, quia nescio quomodo notae sunt quaedam maximarum personarum minuta compendia.*

Agmen claudat Palladii locus infra citandus, quem ex numo quodam illustrabimus. Ornauit is Ducis Arschotani museum, et ab Hemelario publicae luci expositus ac breui annotatione explicatus est. Coniectus fuit a Byaeo in tabulam XXXIV. [6] Repraesentat foeminam adolescentem maxima ex parte nudam, quae capite turrim gerit, vt fere Cybele solet: dextra, lacerto leniter inflexo, tenet caduceum duabus alis instructum, et duas spicas alis vtrinque subiectas. Sinistra manu inclinat ad flexum brachii paulum supra cubiti commissuram instrumentum quoddam, quo velum, quod femora tegit et sensim lacerto sinistro largius superiniectum colligitur, quasi obiter comprimitur, ne dilapsum adolescentis nudet femora. Circumiecta sunt adolescenti verba: SECVLO FECVNDO COS. II. Hemelarius figuram hanc lectoribus explicat istum in modum. *Telluris* [7] *forte imago seu genii terrae praesidis, capite turrito, spicas cum caduceo gerit, et siue anchoram siue tridentem inuersum in formam literae T. Alii exprimunt hic Mercurium et radiatum ei verticem appingunt. Anchora stabilitatem terrae designat, suo pondere fixam ac solidam. Ouidius:* Stat vi terra sua. *Caduceus concordiam et pacem, spicae vbertatem denotare videntur.* Nobis vero adolescens illa vel Gallia esse videtur, vel genius certe Galliae arcibus et oppidis frequentis. [8] Terras enim et earum genios foeminarum habitu exprimi, planum est et apertum omnibus. Si quis autem dubitet, dubium sibi eximere poterit, si vel Hemelarii nostri tabulae XXXV numum IV et tabulae XLII numos I et III, et tabulae LI numos XI et XII, et tabulae XIX numos II, IV, VIII, IX, X, XI perlustrarit. Et terrarum porro et geniorum capitibus turres eminere, exploratum habent ii, qui Hemelarii tabulam XIX numo XII consuluerint. Quid sentiemus autem de ea figura, quam Hemelarius vel in anchorarum vel inuersorum tridentium referre conatur numerum? Nos bidentem esse putabimus, qui in rusticis instrumentis fere sibi principem vindicat locum. Pallad. lib. I. tit. XLIII. *Instrumenta vero haec, quae ruri necessaria sunt, putamus. Bidentes, dolabras, falces etc.* At enim quid ad Imperatorem Clodium Albinum bidens? bidens primum ad foecunditatem terrae multum conducit: deinde Caesar Albinus agricolationis fuit studiosissimus. A Capitolino quidem dicitur *agri colendi peritissimus, ita, vt etiam Georgica conscripserit.* Sed hae meditationes num satis ad veritatem limatae sint, viri docti existiment, et inprimis Noribergense illud ornamentum humanitatis ac doctrinae omnis. Ei si nos probauerimus, *Tunc nos vel rigidi legant Catones.*

5 *Aestimare* est hoc loco *tralatitia aestimatione metiri, per compendiariam quandam contemplationem iudicare, nec minutias omnes curiose intueri et examinare.*

6 [In editione Antuerpiae 1654 vulgata T. LII, n. 19 hunc ipsissimum numum ita interpretatur Gevartius, vt rastellum spicis vellendis dicat.]

7 Sed Tellus fere senior effingitur. Quamquam veteres ipsi inter se discrepent.

8 Nuditas adolescentis cum genio Gallorum bene conuenit.

II.

L. IO. CONRADI SCHWARZ,

IN ILLVST. CASIM. COBVRG. P. P.

DE

NOVA EDITIONE SCRIPTORVM REI RVSTICAE

AD

POLYHISTOREM NORIBERGENSEM

DN. GOTHOFREDVM THOMASIVM,

MVLTORVM IMPERII PRINCIPVM ET CIVITATIS NORIBERGENSIS MEDICVM.

VIR CELEBERRIME,

Fata schediasmatis mei, nuper editi, quod magna quaedam eliciendi iudicii Tui cupiditas elicuerat, necessitatem mihi imposuerunt elucubrandi noui. Cum enim videam, in omnium esse conspectu positum, quod a Te vno, cui totum consilium meum saepius aperuissem, iudicatum volueram: vereor, ne in aliam longe partem accipiatur institutum meum, ac ab aequis aestimatoribus, re omni cognita, accipi queat. Quid enim si paucae illae coniecturae in eam opinionem abducant lectorem, quasi totius instituti rationem explicare debeant; cum, vt initio dixi, longe aliud spectarint. Equidem nihil dum video causae, cur eas condemnem; videntur enim a Palladii mente et oratione neutiquam discrepare: sed, in tanta opinionum et optationum varietate, vereor, ne qui suspicentur, nihil a me praeter coniecturas allatum iri. Quos vt ab ea opinione in aliam transducam, potiora proferam momenta, quibus fore spero, vt editione mea veteres praeponderentur. Quae quidem commemoratio etsi Tibi accidere debeat minus iucunda, propterea quod aures Tuas obtundere videbitur; tamen a Te obseruantissime peto, vt quia, quae vni Tibi dixeram, cum omnibus communicata sunt, iterum Tibi ac tertio dici patiaris, quae cum omnibus communicari facile patiar. Quanquam enim ne hoc quidem tempore satis circumspicere queam omnia, quae laborem meum eruditis Viris, et praesertim Tibi; commendare videantur: tamen satius est aliquid dixisse, quam tacuisse. Ante vero, quam ad rem aggrediar, velim memineris, me etiam de RELIQVIS REI RVSTICAE SCRIPTORIBVS EDENDIS consilium agitare iam diu, non solum de Palladio. Quod autem specimina quaedam Palladii illustrandi, non vniuersorum, miserim, ea causa fuit, quod iam antea varias reliquorum emendationes et explicationes vel disputationibus meis adiunxeram, vel aliis scriptis diuulgaram.

Primvm igitur formam instrumentorum rusticorum, aliarumque rerum, e numis aliisque vetustatis monumentis expromam, vt cum similitudo discrimenue instrumen-

ſtrumentorum veterum, ac recentiorum eluceat, tum Scriptorum ſermoni plurimum luminis afferatur. [1] Exemplum praebebit bidens numi, ab Albino cuſi, cui nuper ab Hemelarii coniectura vindicias ſecundum oculorum fidem et hiſtoriae teſtimonium decreui. Sic igitur apparet ratio, quamobrem ibi ab Hemelario diſſidere coeperim.

Deinde in locis, quorum aperta eſt corruptio, coniecturas proponam de prima et antiquiſſima lectione, ſi nec Manuſcripti, quos conſului, nec vetuſtiſſimi probatiſſimique codices quicquam explicarint. Atque hic quidem literarum veſtigia ac reliqua Criticorum praecepta libenter ſequar. Quid eſt enim, quod nos, ſi hermae deſint, ab via probabili deterreat, cum coniectura ſaepius ad veritatem acceſſum ſit proxime? Quocirca quum ſententiae diſtortae aut coniunctione literarum ac vocabulorum, aut detractione, aut interpoſitione, aut commutatione ſanari queant: nos vniuerſis illis quidem, ſed circumſpecte vtemur medicinae generibus. Age videamus, an Catonis caput XXXVII, cuius maxima pars neminem adhuc nacta videtur medicum, noſtra ope priſtinam recuperare queat ſanitatem. Victorius id ita exprimendum curauit. *Si carioſam terram tractes, cicer quod vellitur, et quod ſalſum eſt, eo malum eſt. Hordeum, foenum graecum, eruum, haec omnia ſegetem exugunt, et omnia quae velluntur. Nucleos in ſegetem ne indideris. Lupinum, faba, vicia. Stercus vnde facias. Stramenta, lupinum, paleas, fabalia, acus, frondem iligneam, querneam. Exſegeti vellito ebulum, cicutam, et circum ſalicta herbam altam vluamque, eam ſubſternito ouibus, bubusque frondem putidam. Partem de nucleis ſuccernito et in lacum coniicito. - - - - De vinea et arboribus putatis ſarmenta degere, et fiſcinam facere, et vitis, et ligna in caminum ficulna, et codicillos domino in aceruum componito.* Quam multa, quaſi ſupercreſcentem carnem quandam, reſcidit Victorius, vt ſaltem aliqua ſanae carnis ſpecies appareret! Sed nec ad viuum ſunt adhuc reſecta omnia, nec detorta ſcienter in veterem locum repoſita. Quod equidem fieri putem, ſi ita correxerimus: *Si carioſa terra, ne tractes.* [2] *Cicer, quod vellitur, et quod ſalſum eſt, eo malum eſt. Hordeum, foenum graecum, eruum, haec omnia ſegetem exugunt, et omnia quae velluntur. Nucleos in ſegetem ne indideris.* [3] *Stercus, vide,* [4] *facias ſtramenta, lupinum, paleas, fabalia, acus, frondem iligneam, querneam. E ſegeti vellito ebulum, cicutam, et circum ſalicta herbam altam vluamque, eam ſubſternito ouibus, bubusque frondem.* [5] *Putidam partem de nucleis ſecernito, et in lacum coniicito.*

1 Ita qui aratri veteris ac recentioris diſcrimen ignorat, non ſatis intelliget verba Columellae I c. 9 de aratoris habitu.

2 Hic locus deſperatus, niſi ita legatur.

3 *Lupinum, faba, vicia* e margine irrepſerunt in Catonis ſermonem. Ea enim exempli cauſa adſcripſerat aliquis, vt intelligeretur, quaenam eſſent illa, quae vellerentur. Ipſe autem alieniſſimus locus, in quo repoſita ſunt, νοθείαν ſatis indicat. Quodſi mihi credere nolis, at ſaltem Plinio lib. XVII c. 9 credito, ſic ſcribenti: *nec non et ſatis quibusdam ipſis paſci terram dicit* Cato. *Segetem ſtercorant fruges, lupinum, faba, vicia.* Ergo apparet, haec tria verba *lupinum, faba, vicia* eſſe referenda ad caput 36 Catonis. Vbi quidem a Catone ſcriptum fuiſſe ſuſpicor *ſegetem ſtercorant frugis lupinum, faba, vicia.* Aliter quidem ſcribere non potuit.

4 Huic correctioni nihil obeſt Plinius XVII. c. 9 *ſtercus*, inquiens, *vnde fiat, ſtramenta, lupinum, paleas, — ac frondes iligneas quernasque.* Haec enim Plinii corruptiora ſunt, quam illa Catonis ipſius.

5 Neque huic diſtinctioni noſtrae Plinius officit, ſcribens, *ea ſubſternito ouibus frondemque putridam. Vinea ſi macruerit etc.* Nam nemo ſanus putridam frondem ſubiicit pecori decubituro, ſed flaccidam et ſiccam. Cato autem erat homo ſanus, imo ſaniſſimus. Cur igitur de eo, propter Plinii indiligentiam, per ſummam iniuriam contemtim ſentirem? *Nuclei* ſunt hic, vt ſupra, *nuces*, quae ſignificatio rarior eſt. *Putida pars nucleorum* ſunt putamina et cortices exteriores nucum, quae putreſcere ſolent, nucibus ex arboribus in cumulum coniectis.

coniicito. - - De vinea et arboribus putatis sarmenta digere; et fiscinam face e re vitili; [6] *in caminum ficulna et codicillos domino in aceruum componito.* [7]

Tum integris doctissimorum hominum notis interponam meas, quas quidem vel ex libris agricolarum Italorum, veteres explanantium, hauriam; vel ex libris veterum, consimiles res diligentius et planius tractantium; vel ex ratione, sensuum testimonio suffulta. Singula singulis generibus subiiciam exempla, vt iudicandi locum demus intelligentibus. Primi generis notam desiderat locus Columellae lib. II c. 9 de siligine, quem diligentissimus ille agricola Neapolitanus exquisitissimis obseruationibus declarauit. Alterius generis animaduersionem postulat Columellae II cap. 9 s. 4. *Atque illa (siligo et far adoreum) vicibus annorum requietum agitatumque alternis et quam laetissimum volunt aruum: hoc* (hordeum) *nullam mediocritatem postulat: nam vel pinguissima vel macerrima humo iaciatur perit.* Etenim ex Catonis cap. 35, Palladii lib. X tit. 4, Plin. XVIII, c. 17 procliue est intellectu, hordeo mediocrem agrum accommodatissimum esse, ne ad experientiam prouocem et vsum agricolarum. Quid? quod ipsa haec Columellae verba sibi consentanea non sint. Nam si perit hordeum pinguissimae vel macerrimae terrae commissum; mediocris ei terra haudquaquam est aliena. Quid igitur addubitamus in locum verbi *nullam* subdere *nudam?* Etenim *Nudum* pro *solo* saepe ponitur. Gratius Cyneget. vers. 2 – *Prius omnis in armis Spes fuit, et nuda siluas virtute mouebant Inconsulti homines.* Sic alii alibi. Sed nos, vt ad rem redeamus, ea loca Scriptorum nostrorum, quae collata inter se multam et mutuam lucem nanciscuntur, ostendemus potius, vt Berneggerus in Tacito fecit, quam vt proponamus. Semper enim fontis aqua melior, quam riuorum. Tertium genus annotationis facile reliquis praeripiet palmam, propterea quod, vt Cicero libr. II de nat. Deor. cap. 2 praeclare monet, *Opinionum commenta delet dies, naturae iudicia confirmat.* Itaque ad Columellae II cap. 9 lectorem iubebimus ἐπέχειν. Neque enim, in omni seminis genere, *iugerum agri pinguis plerumque modios tritici quatuor, mediocris quinque postulat: adorei modios nouem, si est laetum solum; si mediocre, decem.* Nam si pinguis ager tantum quatuor modios tritici alit bene ac commode; mediocris nequaquam potest quinque alere. Seminis igitur pars frustra spargitur, ager onere nimio exsugitur, fruges conualescere nequeunt. [8] Sed est quoddam seminis genus, quod quamuis parce spargatur, tamen per laetum aruum latissime se diffundat, in macro vero nihil tale valeat. [9] Hoc genus cum spectasse Columella videatur, satis quidem commodum suggessit consilium, sed diuersa seminum genera discernere, et ad ea consilium

6 Si quis me audaciorem existimet, qui ex verbis *facere et vitis et ligna* conflem *face e re vitili*, nae is ignorat, quam ex paucis literis saepe multa procuderint vocabula negligentes librarii. Exempla suppeditat hoc ipsum caput. Sic enim editio Iuntae: *cariosam terram FACIET, si IACIES cicer, ET quia vellitur etc.* Viden', ex *tractes* procusa esse *facies* et *iacies*, et illum ipsum locum, qui in manibus est, Iunta sic exscripsit: *De vinea et arboribus putatis sarmenta deterge, fiscinam face, et vites et ligna in caminum congere, ficulna etc.* Sed quid argumentor tanquam in re dubia? num sarmenta *vites* possunt appellari ab agricola diligenti et exercitato? Ego quidem, quantum in me est, nunquam patiar Catoni innocenti stigma foedum inuri; si iniuriae veritas ipsa intercesserit.

7 Recte in caminum praetorii reseruari iubet codicillos. Carebant enim caminis cellae seruorum. imo ne communis quidem familiae cella camino vtebatur, nisi forte raro.

8 Status controuersiae hic recte noscitari debet, quem pro breuitate nostra satis indicauimus.

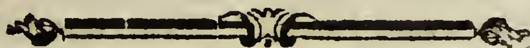
9 Omne quidem semen laetis in agris magis inualescit, quam in macris: sed est quoddam genus, quod facultatem hanc praecipuam et prorsus admirabilem habet; ita vt reliqua genera prae illo nihil sint.

consilium accommodare debuerat. In posteriore genere particulas fingere more Cartesianorum, quae molliculae facile diffindant terram molliorem, minus facile duriorem; non est beati valde ingenii. Simile iudicium de priori genere ferre, cuiuis licet.

Post ad notas aliorum, si quae aut nobis cum veritate minus consentaneae videantur, aut ab aliis fuerint accusatae, meam adscribam sententiam. Ad Catonis cap. 37 exempli gratia, addidit Victorius, *Vetus haec est lectio, quam probamus. Degere cum plures significationes habeat, valet etiam detrahere, quemadmodum testimonio Nonii cognoscimus, et auctoritate Plauti, qui ab eo adducitur.* Nos adiiciemus, vt significatio haec verbi *degere* certa sit et fortassis vnica, [10] eam tamen ad Catonis orationem non esse accommodatam. Illud enim apertum est, infinitiuo nullum hic esse locum relictum. Primum enim Latini Graecorum dicendi rationem non sequuntur. Deinde arbores *putatae* dici non possunt, de quibus sarmenta nondum detracta sunt. Late enim patet huius verbi vis, nec ad solam sarmentorum resectionem adstringitur. Denique in procliui est intelligere, e verbis *face e re* conflatum esse *facere*, quod mox etiam *digere* conuertit in *degere*, vt alterum cum altero congrueret. [11]

10 Nam *dego* est ex *deigo*, vt ex *coigo* factum *cogo*. *Agere* autem proprie est *forttreiben*, et hanc potestatem in compositis retinet. *Degere* igitur *laborem* est laborem depellere, *degere corium* est detractionem corii agendo et trudendo iuuare, vt a lanionibus quotidie fieri videmus. Haec vnica significatio propria in translatione semper spectatur. Nam *degere vitam* respondet germanico *das Leben hinbringen*, quasi dicas *das Leben forttreiben*; vti dicimus *er treibt sein Wesen fort*. *Degere aetatem* pene eandem potestatem habet, ac *consumere aetatem*.

11 Adde huc Popmae notam, qui *degere* pro *digere* positum esse, prior vidit.

III.

I. A. DE SEGNER

DE

ORNITHONE VARRONIS.

Quae olim, Varronem Gesnerianum perlegenti, de eius Ornithone in mentem venerunt, quaeque deinde ad ea accesserunt, maxime, postquam hortatu ERNESTII, viri multis modis venerabilis, ad eas cogitationes reductus sum: me optime expositurum existimo, si declarationi ipsius constructionis, descriptionem praemisero horologii, atque mensae versatilis, quibus instructum fuit. Subiungam deinde adnotationes aliquas, quibus perpensis, an attigerim sensum scriptoris, prudens lector iudicare possit.

Horologiorum autem, quibus Romani caelo nubilo ac noctu vtebantur, ornatiora, inter quae ea fuere, quae Vitruuius Anaporica vocata esse dicit, motu indicis aequabili nitebantur, quemadmodum et nostra; nisi quod eo motu non duodecim, verum viginti quatuor horis, circulus complebatur. Inaequales autem cum essent Romanorum horae, aequabili hoc indicis motu indicandae: peripheriam circuli, quouis anni die ab eius apice describendi, in partes inaequales diuidebant, quarum ratio petenda fuit a motu solis, atque a latitudine loci, cui horologium prodesse debebat. Erat enim haec diuisio pro partibus terrae, quarum diuersa esset latitudo, non minus diuersimode instituenda, quam solaria illa, quae in superficiebus describi solent solo adfixis, pro diuersa altitudine poli diuersa sunt; neque horologia, in quibus ita mouebatur index, e loco transferri magis poterant, quam potest maxima pars eorum, in quibus horae per vmbram solis indicantur, Vtriusque rei modum ex Vitruuio ita exponam, vt simul ad Varronem respiciam.

Pro motu ergo indicis aequabili parandum fuit castellum A (Tab. I. Fig. I), atque curandum, vt id ab aqua adfluente semper ad eundem terminum repleretur, quod obtineri poterat apud eum terminum lumine B facto, per quod superfluum elaberetur. Poterat id lumen tubum terminare idoneae longitudinis BC, cuius extremum alterum C per parietem castelli ita transiret, vt conuerti posset, lumine B in ambitu circuli incedente; quo lumen istud B, altitudini aquae limitem ponens, vtique vel eleuatur vel deprimitur. Describit eius generis verticellum et Vitruuius, sed quantum video, aliis quoque vsibus destinatum, de quibus agendi hic locus non est. Nostrum in id solum comparatum est, vt per motum indicis celeriorem vel tardiorem, tempus, quo hic plane reuoluitur, contrahi vel extendi possit. Quo melius cognoscatur, schemate secundo (Tab. I) aliter sectus exhibetur versatilis iste, parieti castelli adhaerens tubus, iisdem ad eius partes litteris adscriptis.

Sperabat Ctesibius, vel quisquis fuit huius generis horologiorum inuentor, fore vt aqua ex castello ita comparato per foraminulum D (Fig. I) aequabiliter efflueret, dummodo nihil in huius D amplitudine mutaretur, quod quo, tempore labente, minus contingeret, foraminulum illud in auro factum est, vel lapillo aliquo

duriore.

duriore. Huic spei si responderet euentus, posset sane per aquam ex castello effluentem tempus accurate diuidi, et in partes quantumuis paruas. Est autem experientia compertum, licet summo studio altitudo conseruetur, maiorem tamen aquae calidae copiam eodem tempore per idem minutum foraminulum effluere, quam frigidae: cuius rei ratio non difficulter redditur. Eo solo elusa sunt alioquin sapienter cogitata: neque enim veteribus, quos inaequalitas haec fluxus non latuit, eam penitus tollere concessum fuit. At nobis, qui in describendis Romanorum horologiis versamur, non in perficiendis, omnis hic error praetermittendus est, atque, sub conditionibus dictis, fluxus aquae, qualis primo credebatur, plane aequabilis supponendus.

Aquam a foraminulo D defluentem vas E excepit, tres, quatuor aut plures pedes altum, cui optime conuenit figura cylindri recti, ad perpendiculum statuti. Debuit enim eiusdem vbique amplitudinis esse, quo aquae exceptae superficies aequalibus temporibus aequaliter eleuaretur. Diametrum autem basis maiorem praestitisse minori, deinde videbimus: sufficere tamen potuit pedis dodrans. Idem epistomium habere debuisse apud fundum, quo euacuari posset suo tempore, res ipsa loquitur. Debuit autem et aliud epistomium esse apud summum marginem vasis, per quod idonea aquae copia, quando opus erat, in id celeriter posset immitti.

In vas istud E pondus F dependebat a catenula, quae si non caderet in eius axem, parum tamen ab hoc recederet. Ei ponderi F figura tympani conuenit, diametri, quam est amplitudo vasis E, paullo minoris. Materiem praebere potuit res quaelibet nullam ab aqua mutationem passura, et inter has ipsum marmor, etsi veteres id cauum fecisse videantur. Alteri autem catenulae extremo appendendum sacoma G eius ponderis debuit esse, quod, si catenula directe sursum producta ambiret trochleam I, non pateretur tympanum F in aquam plane immergi, verum efficeret, vt, aliqua sui parte prominens, in hac quasi nataret. Id quod futurum esse, vbi pondus eius aquae, quae succedere potest in locum partis submersae tympani F, aequale est excessui ponderis F supra pondus G, docet hydrostatica: aliter contingere nequit. Eleuata ergo superficie aquae vasis E per affluxum nouae, quem aequabilem esse ponimus, tympanum quoque F eleuabitur, sacoma autem G descendet, idque, nisi quod eo motu pars catenulae ab vna parte trochleae I transit in alteram, et ipsum fiet aequabiliter.

Facile fuit hunc catenulae motum etiam in cylindrum K transferre, circa axem suum volubilem, et in indicem ei adhaerentem; potestque eius rei ratio ex delineatione intelligi. Attamen non inutiliter addetur lamella tenuis, ad modum helicis cylindrum ter ambiens, quae partem catenae ad cylindrum accedentem, ab ea, quae recedit, quantum ad impediendum harum partium contactum satis est, remoueat.

Indices in horologio Varronis duo fuere, diurnus alter, alter nocturnus, puncta scilicet L, H, quae extrema sunt regulae vtrinque cuspidatae LH, atque per rectam connectuntur, longitudinis suo loco definiendae. Haec regula horologio ita nectenda erit, vt recta ea LH transeat per punctum M axis, circa quem conuertitur cylinder K, in hanc partem producti. Debet autem connexio esse ea, quae permittat regulae motum secundum suam longitudinem, quo alterutra partium ML, MH tantundem augetur, quantum altera fit breuior. Quae quidem partes ML, MH, vbi regula conuertitur, semidiametri fiunt circulorum, ab indicibus L, H descripto-

 rum,

rum, perfecto horologio, atque iam munus suum peragente, promota in hanc vel illam partem regula, nisi quotidie velis, quolibet triduo mutandae, vel certe nouendio. Eius mutationis legem notae dicent numerorum, partibus regulae, apud quas finitur retinaculum N O, ita inscriptae, vt discerni possint ab oculo, iuxta cylindrum K posito.

Regula HL ita secundum longitudinem suam in hanc vel illam partem promota, locum centri grauitatis eorum, quae firmiter cum axe cylindri K connexa sunt, mutari necesse est; quod nisi in hunc axem cadat, ipsum quoque ab aequalitate motus aliquid detrahit. Est autem cum huius inaequalitatis, tum eius, quam vidimus pendere a translatione catenulae, facile remedium, quod adferrem, si esse putarem aliquem, qui huius generis horologia, vilissimis nostrorum inferiora, velit construere. Multum etiam ad imminutionem cum harum a motu aequabili aberrationum, tum reliquarum omnium, quorum caussa est inaequalis resistentia, collaturum esse, si pondus F, cuius figuram fecimus tympanum, latum potius, quam altum sumatur, qui ad hydrostaticam redire voluerit, poterit perspicere. Hoc ad priora addito, omnes a motu aequabili aberrationes, praeter eam, quae ab influxu pendet, adeo imminui posse videntur, vt in sensum cadere vix possint: certe prae illa, cuius caussa est inaequalis ille influxus, contemnendae paruitatis euadant.

Aequabili autem hoc indicis motu, quemadmodum horae Romanae inaequales monstrari potuerint, figura tertia (Tab. I) declarat; tabulam horologii, qualem fuisse puto Varronis, legitime delineatam exhibens pro gradibus XLII, quibus Romae polus eleuatus apparet. Relinqui circa centrum debuit fenestella rotunda, per quam ab ea parte, qua situm est horologium, manus admoueri posset regulae LH, cui adfixi sunt indices; per quam adeo et cylinder cernitur K, quem voluit catenula, et N O, retinaculum indicis. Terminis regulae effigies stellarum L et H affixae sunt, specie vel colore diuersae, quarum centra cadunt in regulae apices; vt iam fictae hae stellae, e longinquo conspicuae, fiant indices, L quidem, quam Varro appellat luciferum, diurnus, H autem, quam hesperum vocat, nocturnus.

Tabulam planam sumsi, quamuis et pars esse possit superficiei sphaerae, et talis fuisse videatur in horologio Varronis, ipse scilicet tholus, qua parte intus videbatur. Est enim ita curuatae tabulae eadem plane ratio, quae planae, neque difficilius illa, quam haec, intelligitur. Tabulae ergo lamina metallica opponatur vel asser, vbi opus est, apud marginem attenuatus, quae eius partem litteris P Q R S notatam oculo directe inspicienti contegat, vt praeter notas numerorum, atque curuas ab his versus interiora flexas, nihil videatur. Sit autem lamina tabulae vbique parallela, atque ab hac eo interuallo seiuncta, quod regulae L H indices gerenti liberum circumeundi spatium concedat. Ita fiet, vt angulari hoc regulae motu vna stellarum L oriatur quasi apud marginis partem P Q, dum altera H apud R S occidit: reliquis autem circuitus partibus alterutra tantum appareat, quae si L fuerit, ad diurnas, si vero fuerit H, ad horas nocturnas per easdem lineas indicandas, possit adhiberi. Sequitur id ex natura linearum curuarum *acb*, quae horariarum extremae sunt, atque ad horas duodecimas pertinent, quarum fine, quod idem initium est horarum primarum, sol Romae vel oritur, vel occidit. Cum his enim lineis *acb* margines laminae suo loco positae inter puncta P Q et R S fere videbuntur congruere. Est autem curvarum *acb* delineatio ea, quae sequitur.

Recta

Recta AB, destinata horae sextae, in sex partes aequales diuisa est, ac per quodlibet huius diuisionis punctum, centro M, quod cadit in AB productam, descripta peripheria circuli. Sumto deinde initio apud A, ab extima harum peripheriarum resecta est pars *Aa*, graduum 113, minutorum 3, quot scilicet in latitudine Romae continet arcus semidiurnus diei solstitialis aestiui, quem sol ab horizonte ascendens ad meridianum, vel ab hoc circulo ad horizontem descendens, vrbis habitatoribus describere videtur. Ab intima autem peripheria, initio apud B in eadem AB sumto, vtrinque pars *Bb* demta est graduum 66, minutorum 57, quos continet arcus semidiurnus solstitii hyemalis: qui quidem numerus priori additus gradus 180 conficit, qui insunt in dimidia quauis peripheria; quo fit, vt quodlibet punctum *a*, cum *b* adversae partis, in rectam cadat, per centrum M transeuntem. Erit quoque *Bb* similis arcui seminocturno diei solstitialis aestiui, quem scilicet sol Romae videtur describere ab occasu ad noctis medium, vel ab hoc medio ad ortum; atque *Aa* similis arcui seminocturno solstitii hyemalis.

Eodem modo in peripheria, quae proxima est extremae, ab eadem AB gradus sumti sunt 109, cum minutis 21, atque in ea, quae proxime adiacet intimae, horum supplementum, gradus scilicet 70, minuta 39, eoque pars illius inter rectam AB et curuam *acb* intercepta similis reddita arcui semidiurno eorum dierum, quibus inter locum solis, atque punctum solstitii aestiui, vnum signum interiacet; pars autem huius iisdem lineis interposita, similis arcui semidiurno eorum dierum, quibus sol tantundem distat a puncto solstitii hiberni. Neque aliter partes peripheriarum reliquarum repertae sunt, quae proxime adiacent mediae, quarum maior gradus habet 100, cum minutis 33, altera autem horum supplementum, gradus scilicet 79, minuta 27; suntque ordine suo similes arcubus semidiurnis eorum dierum, quibus inter locum solis ac punctum solstitii proximum duo eclipticae signa intercipiuntur. Denique a peripheria inter omnes media quadrans *Cc* resecari debuit, vtpote similis arcui diurno eorum anni dierum, quibus sol in ecliptica tribus signis ab vtroque solstitio distat. Hi enim dies aequinoctiales sunt, quibus sol motu diurno aequatorem describere videtur, cuius dimidium supra omnem horizontem cadit, idemque arcui nocturno aequale est. Reperta hoc modo puncta *a*, *b*, *c* cum reliquis, per lineas curuas *acb* connecti potuere, quarum ea natura est, vt reliquorum etiam anni dierum, qui inter assumtos intercedunt, arcus diurnos atque nocturnos, si non plane accurate, attamen proxime terminent, centro M, interuallo quocunque, quod maius sit quam MB, minus autem quam MA, describendos. Datur id interuallum pro quolibet anni die per distantiam solis in ecliptica versantis, ab alterutro punctorum solstitialium vel aequinoctialium; vel per gradum signi, quem sol eo die occupat, eo modo, qui ex dictis facile colligitur.

Interuallum inter indices, vel centra stellarum L, H aequale reddi debet diametro *cc* circuli aequinoctialis, idque perpetuo conseruari: quo fiet vtique, vt alterutro indicum in hanc vel illam curuarum *acb* locato, index alter cadat in alteram, oriaturque adeo lucifer eo temporis articulo, quo occidit hesperus, et vice versa. Regula autem, cui adhaerent indices, aequabiliter circa M conuersa, postquam L descripsit arcum similem diurno alicuius anni dierum, H arcum nocturno eiusdem diei similem percurret. Nam hoc etiam ex constructione curuarum *acb* sequitur, per quam, quod de extremis arcubus *Aa*, *Bb* obseruatum est, si nempe alteruter sit semi-

 diurnus,

diurnus, alterum feminocturno eiusdem nycthemeri fimilem fore, verum fit et de duobus quibuslibet aliis, qui eodem interuallo ab aequinoctiali *Cc* feiuncti funt; quod erit, fi eorum radii eandem fummam confecerint, diametro *cc*, atque interuallo LH, aequalem.

Reftat vt lineae horarum reliquarum addantur, quod facile eft. Fuerunt enim apud Romanos eiusdem diei vel noctis horae inter fe aequales, quamuis aeftiuae ab hibernis multum receſſerint. Diuidetur ergo arcuum *Aa*, *Cc*, *Bb* ac reliquorum quilibet in fex partes aequales, atque diuifionum puncta per lineas curuas connectentur, quibus horarum numeri adfcribendi erunt. Longitudinem autem indicis diurni LM, pro quolibet loco folis in ecliptica, recta AB in fex fuas partes diuifa dabit, fi earum partium quaelibet diuidatur in alias inter fe itidem aequales, X vel XXX. Ita in partes LX diuifa AB fi regulae indices fulcienti loco commodo infcripta fuerit, regula vna parte fecundum longitudinem fuam promouebitur, poftquam fol tribus gradibus eclipticae in hoc circulo proceſſit; fin AB in CLXXX partes diuifa in regulam translata fit, poftquam proceſſit vno gradu: opus dirigente ephemeride motus folaris, quae vt fit accuratiſſima, non requiritur. Minuetur autem longitudo indicis diurni a folftitio aeftiuo ad hibernum; ab hoc denuo augebitur. Caeterum, fi in modum fuperficiei fphaericae curuata fuit tabula, regulam curuari debuiſſe iuxta arcum circuli, res ipfa docet. Hactenus de horologio.

Menfa verfatilis, ad quam vnus puer pluribus miniftrare potuit conuiuis, eo modo conftructa fuiſſe videtur, quem duae (Tab. I) figurae reliquae fic declarant, vt in altera cernatur, quod defcribi in altera non potuit. Columella fuit, in folo firmiter defixa A, quam figura quarta exhibet totam, quinta fuperiorem tantum eius partem. Ei columellae, amplitudine duorum circiter pollicum fecundum mediam longitudinem excauatae, immiſſus eft axis ferreus, duos minimum pedes longus, infima parte in apicem definens rotundum, patellae metallinae in fundo caui haerenti infertum. Superior axis pars, reliqua paullo craſſior et vere cylindrica, tubo continebatur aeneo B columellae intrufo, quo axis, fitu ad perpendiculum erecto, conuerti poſſet, nullo modo vacillans. Quod fupra hunc tubum B eminebat caput axis C, fex radios fuftinebat, ad paria interualla fub angulis rectis ab axe recedentes, ferreos et ipfos, firmos, duos fere pedes longos, quorum in menfa dimidiata duo tantum apparent integri D, cum duobus diſſectis E.

Extrema radiorum furfum flexa erant, quo rectius fuftinerent fibi impofitum orbem ligneum, femidiametri paullo maioris, quam radiorum longitudo eft. Is orbis pro menfa fuit, vna cum radiis, et axe ferreo, circa centrum fuum vi parua mobilis. Radii cauo continebantur, in quo circumire absque offenfa poterant: terminabatur autem id cauum, infra quidem alio orbe pleno, craſſo, columellae firmiter annexo G; in ambitu autem, maiori orbe H, intus ita pertufo, vt latitudo eius, quod relinquebatur parte circa centrum demta, pedem vno tantum vel altero pollice excederet; et annulo ligneo I, vtrique orbi interpofito, cuius, praeterquam quod orbem cauum H fulciebat, et alius vfus eſſe poterat, quem breui indicabimus. Impofitus radiis orbis cauum tegebat, vt nulla eius pars appareret, vna cum margine orbis H, radios ambientis. Ita ad menfam illam verfatilem, quam orbis radiis impofitus, atque vbi opus erat, facile demendus, conficiebat, margo acceſſit ftabilis, fuper quem orbis ille, praeter id interuallum, quod relinqui debuit ad contactum prohibendum,

tota

tota ſua craſſitie eminebat. Id mihi quidem concinnius eſſe videtur, quam ſuperficiem vtriusque orbis in idem planum ponere velle, quamuis et hoc effici potuerit. Poterat et orbis G, quo fulciebatur cauus H cum eo firmiter connexus, circa columnam A mobilis reddi, dummodo is motus eſſet paullo difficilior, adderenturque ad eum ſufflaminandum repagula. Omnino enim neceſſe fuit exteriorem menſae partem ſtabilem fieri, quo locus eſſet ea apponendi, quibus conuiuarum quilibet priuatim vtebatur; vel quae depromſiſſet ex iis, quae collocata erant in interiore orbe communia omnibus, huius orbis conuerſione ſibi admotis.

Supereſt aqua, quae et calida et frigida conuiuis ſubminiſtranda fuit. Illius vas plenum in medio menſae verſatilis poni potuit, loco alioquin inutili; vtpote ad quem accumbentium manus non pertingebant. Ab eo vaſe, cui et carbonem ardentem ſupponere licuit, ſi fiſtula procederet vsque ad marginem menſae verſatilis, eoque loco epiſtomio clauderetur: huius ſibi admoti conuerſione, quilibet, vt in poculum calida efflueret, potuit efficere. Suffecit vna fiſtula; poterant autem et plures eſſe, quae inter patinas procedentes in ambitu menſae poſitas, tanto minus caloris detrimentum vel patiebantur, vel adferebant. Quo autem et frigida ad conuiuas afflueret, annulus ligneus I, quem inter orbes G et H interpoſui, toto ſuo ambitu eo modo excauabitur, quem figurae apud I fere nigrae indicant. Hoc enim cauo per orbem H tecto, canalis naſcetur, latus potius quam profundus, ipſius menſae cauum, in quo ſunt radii ferrei D et E, cingens; qui canalis, vt aquam contineat, haud difficulter efficietur. Omnibus perfectis, in ea parte menſae immobilis, cui adſtabit miniſter, vas ſtatuetur idoneae capacitatis, cuius fundo annexus ſit tubus breuis, lumini K in canalem patenti ita inſertus, vt nihil aquae, ex vaſe in eum defluentis, poſſit elabi. Ita fiet, vt infuſa in vas aqua, poſtquam pars eius per lumen K canalem hactenus vndique clauſum repleuit, haec pondere eius, quae in vaſe remanſit, preſſa, per quamlibet viam proſilire conetur. Vnde ſi, praeter K, et alia lumina L in canalem aperta ſint, quorum cuiuis inſertus ſit tubulus erectus, ligneus vel metallinus, clauſus epiſtomio ſuo; horum epiſtomiorum aliquo conuerſo, aqua per eius tubulum vtique exprimetur, quae vt defluat in poculum appoſitum, reliqua tubuli forma efficiet. Caeterum tubuli, a ſuperficie menſae ſurgentes, offendiculo vix erant, ſtatuti prope marginem orbis verſatilis; poteratque cuilibet conuiuae ſuus tribui. Vas autem aquam frigidam ſuffundens in canalem, ſi vnum non ſuffecerit, locari potuit et alterum, ad alteram ſerui miniſtrantis manum.

Magnitudinem menſae ſuae Varro non expreſſit. Reliquus autem eius ſermo ad duplicem diametrum deducit, quarum hic maiorem ſumſi, quae eſt ſeptem pedum, quia in ſpatio ita diſtributo vt locus ſit maiori menſae, etiam minorem poni poſſe, dubium nullum eſt: atque conſtructio minoris eius modi menſae multo minus difficultatis habet, quam ineſt in conſtructione maioris. Demtis autem a ſeptem pedibus vno vel altero, menſam rotundam diametri quinque vel ſex pedum coenae frugali ſufficere, atque idoneo conuiuarum numero locum ſat laxum praeſtare, facile videbit, qui rem vel obiter ad numeros reuocare voluerit. Sed haec per adnotationes demum ſub finem ſubiungendas, plane declarabuntur.

Quae fuerit reliquae compoſitionis atque ipſius ſtructurae ratio, iam non admodum difficulter intelligetur. Digrediemur ab eadem menſa, quam figura quarta exhibet cum reliquis, quae apud ſolum poſita, in ornithona ingredienti directe obuerſa

 erant,

erant, quaſi per medium ſecta eſſent, id eſt, per axem menſae. Columella lignea A defixa eſt in lapidem M, quem aqua ſtagni ſex pedes lati in orbem circumdat tanquam inſulam. In ſtagnum aditus patet per riuos ſubterraneos, ex piſcinis extrinſecus poſitis: ſuperficies autem eius margine terminatur pedem vnum lato. Reliqua pars ſoli N plana eſt, quam in circulum ambit murus O, ea ſola parte deficiens, quae pro porta erit, quam iis, quae hic delineata ſunt, directe oppoſitam concipi debere, ex modo dictis planum eſt. Murus inter O P craſſus eſt ſupra ſex pedes, altus a ſolo, iuxta P Q, pedes tres cum dodrante pedis, quo circulus terminatur, diametri PP vel QQ, X et VII pedum. In eo muro cauata ſunt pro anatibus ſtabula R, iuſtae capacitatis. Non autem opus fuit vt totum muri ambitum occuparent, poteratque maxima muri pars vel ſolida relinqui, vel in alios vſus excauari. Supra hunc murum ſtabant columnae, tectum ferentes, quae mox deſcribentur. Reliqua eius ſuperficies plana erat, niſi quod lapidi inciſae eſſent paruae quaedam foſſae, quibus contineretur aqua huc affluens in vſum auicularum ſupra id planum concluſarum. Stagnum circumdabat pegma ligneum S T V altum a Q ad S duos pedes, latum ab S ad T pedes quinque, quod ſternebatur culcitis, in quibus conuiuae accumberent, modico inter culcitas et murum ſpatio relicto, quo ſuum quisque locum adiret.

Interiori parte locus N, ita ſuperne tectus, itidem ſeptus fuit aſſeribus, ad ambitum exteriorem marginis ſtagni erectis. Erant autem in eo ſepto portae, per quas anates prodibant in ſtagnum, ex ſtabulis, in hanc partem itidem patentibus. Totum hoc ligneum pegma Q S T V id eſſe, quod Varro dicit Falere, cum aliis exiſtimo: locum autem N ab eo Naualia dici puto, in quem anates, per marginem decliuem ab aqua ſtagni aſcendentes, tanquam naues in ſiccum, ſubducebantur.

Alterius dimidii, illi, quod adhuc vidimus, aduerſi, ichnographia exhibetur, figura ſexta (Tab. II). Introitus A a principio lato, in anguſtiorem deſinit ſemitam, ad menſam ducentem et locum B, in quo puer miniſtraturus adſtabit. Conuiuae per gradus C aſcendent in falere D, et accumbent. E menſae orbis exterior eſt, iam non mouendus, in quo quilibet apponet quod ſibi priuum eſt; vbi et lumina ſunt F, per quae ex vaſis ſuper ea ſtatutis, per canalem ſub menſa factum, ad quemlibet conuiuam aqua affluet, vna cum iis G, quibus tubuli inſerentur epiſtomiis clauſi, quorum conuerſione ei aquae via dabitur, qua debeat effluere. In medio H orbis interioris verſatilis I crater ſtabit calida plenus, a quo fiſtula ad eius orbis marginem protenſa, hoc loco et ipſa habebit epiſtomium, conuertendum ab eo, qui calida vti velit. Apud ambitum orbis I patinae ponentur, et reliqua, cum quolibet diſcumbentium communicanda.

Pars ichnographiae reliqua ſuperficie muri abſoluitur, lapide ſtrati, qui habitaculo auium pro ſolo eſt. Apparent hic veſtigia columnarum, omiſſis aquae riuulis, quorum Varro non meminit. Earum columnarum axes in peripherias duorum circulorum cadunt, ad commune centrum deſcriptos, circa quod et menſa vertitur. In exteriorem harum peripheriarum, cuius diameter continet XXVII pedes, nouem columnas poſui, craſſas, lapideas; in interiorem ſtylobatas totidem lignearum collocaui. Neceſſe enim fuit numerum columnarum cuiusque generis imparem ſumere, quo vna lignearum, quae ingredienti directe erat obuerſa, ſeruire poſſet horologio. Eo factum eſt, vt in id dimidium, ad quod ichnographia pertinet, octo tantum columnae caderent, quatuor lapideae, cum totidem ligneis, neque columnarum vlla

per

per planum secaretur, supra diametrum K L ad perpendiculum erectum. Inter duas quasuis columnarum exteriorum, praeter eas, inter quas patere debebat aditus, rete contextum est e neruis, quod id spatium auibus imperuium reddebat. Eorum nervorum si alii crassiores sumerentur, ac fortius tenderentur aliis, fieri vtique poterat vt rete, arcubus M N in modum superficiei cylindri recti insistens, ab axe cuiusuis columnae curuaretur ad proximum, ad muri instar inter columnas erecti, qui in opere rotundo planus fieri non debuit. Poterant et nerui hi, vbi opus erat, ferro vel ligno fulciri.

Si et inter eas columnas, quae vtrinque adstabant ad introitum M et N, rete hoc tensum fuit superiore parte; parte inferiore, qua deficit murus, ianua exstrui debuit, atque valuis muniri. Verum cum nihil de ianua scribat Varro, totam hanc aedis partem intactam relinquere sum coactus. Id patet, quodcunque horum fuerit, rete auiarium, exteriori illi adnexum, ab eo protendi debuisse ad vtrumque latus introitus, atque hinc porro in ambitum interiorem, apud columnas ligneas. Id ita factum fuisse existimo, vt rete hoc, parte infima margini muri O P Q firmiter adhaerens, suprema sua parte cum epistylio columnarum lignearum connecteretur. Ita locus auibus destinatus ab omni parte septus fuit, praeter supremam, columnis ligneis eidem cum auibus septo inclusis, intra quod hae, si non integrum circulum, maximam tamen eius partem volando absoluebant, in spatio, nisi qua columnis impeditum erat, V pedes lato, quo interuallo rete interius ab exteriori distabat. Ad vtrumque latus introitus gradus feci in muro R, quibus ascenderet ad aues, si cui hoc loco aliquid procurandum esset, alioquin valuis claudendos.

Quae porro explicanda sunt, in eo praecipue dimidio, quod ad mensam ingredientibus directe aduersum fuit, orthographice expressa exhibet septima figura (Tab. II), vbi interiora seposita sunt, quo locus esset iis quoque designandis, quae per ea in figura quarta tegebantur, inter quae sunt portae A, per quas anates ex stabulis prodeunt. Columnae in hac parte decem sunt, quarum tria tantum exhibentur paria, inter quae ponendae erunt reliquae aequalibus interuallis, propterea omissae, quia si adderentur, claritati obfuturae videbantur. Columnae, eadem altitudine omnes, trabeationem fulciunt intus cauatam in modum fornicis B. Ea fornix B, supra duos pedes lata, locum praebet auibus, in quem se noctu recipient, vel saeuiente procella; quam ob rem hic mutuli crebri vtriusque ordinis columnis impositi erant, virgas sustinentes, in quibus aues sederent. Ab epistylii interioris ambitu C rete dependebat auiarium, ea tantum parte, qua patebat introitus, ad vtrumque huius latus reflexum, illud, quod parte infima margini muri adhaesisse dictum est, vt iam spatium, in quo aues caeteroquin libere vagabantur, ab omni parte clausum esset.

Praeter trabeationem, quae maximam partem lignea fuit, columnae exteriores tectum ferebant, interiores tholum D, ipsum quoque ex asseribus compactum. Neque enim columnis ligneis concameratio lapidea imponi recte potuit. Quod inter tectum atque tholum intercedit spatium E, hominem facile admittit. Necesse autem erat huc accedere horologio praefectum, atque tempori conuenientem eius indici longitudinem inducere. Erat enim horologium in hoc spatio positum, supra columnarum lignearum mediam, quo eius index oculis ingredientis occurreret. Ascensus parari potuit supra introitum, per podium, hac parte sola valua constans, quae facile

posset

poſſet eleuari. Opus fuit ſcala, ſed non alia, quam quae facile transfertur: niſi forte ea fuit introitus ſtructura, quae ſtabilem ſcalam admitteret.

Lineae horarum in ipſo tholo pictae ſunt, addito ad quamuis ſuo numero, ea altitudine ſupra coronidem trabeationis C, qua nulla curuatae huius tabulae pars, oculo a menſa in eam inſpicienti, per eam coronidem tegeretur. Id vt commode fieri poſſet axe horologii ad libellam poſito, interiorem tholum omnem feci ſuperficiem ſphaerae dimidia maiorem, centro in eadem, ad quam ponendus erat axis, altitudine ſumto, qua re tholi orthographice proiecti centrum F idem euaſit cum centro tabulae horologii. Id quanquam ſit inſolitum, offendere tamen neminem poterit, qui cogitare velit, quam difficulter ſuperficies curuas viſu diſcernamus, quamque magna pars tholi iſtius, oculo apud menſam poſito, penitus tecta fuerit. Tabulae oppoſita eſt lamina G, ipſa quoque ſecundum ſuperficiem globi curuata, quae vnum tantum indicem ſinet apparere.

Catenula, cui alligatum eſt pondus horologii in aqua mergendum, deorſum pendet in canali H I, quo columna perforata eſt, cum omnibus, quae ei vel impoſita ſunt vel ſuppoſita, ad murum vſque; cuius adeo canalis medium ab axe ſemidiametro cylindri diſtabit a catenula conuertendi, cuius axi adhaerent indices. Ea diſtantia ſi nimia videatur, et columnam vitiatura, poteſt catenula ad axem columnae flecti, trochlea apud locum H, quo in canalem ingreditur, oppoſita, quae ſi maiuſcula ſumatur, bonitati horologii nihil omnino detrahet. Eo facto canalem circa ipſum hunc axem excauare licebit, latiorem etiam, quam opus eſt. Is autem cylinder I, qui aquam excipit, in quam pondus immergetur catenulae annexum, in ſpecu ponetur K eam in rem ſub columna in muro facto, qui deinde tabula occludetur lignea vel lapidea. Raro enim neceſſe erit hunc ſpecum aperire, dummodo epiſtomia, in id facta vt imminui poſſit cylindri aqua vel celeriter augeri, ita ponantur, vt extrinſecus poſſint conuerti. Aqua cylindro detracta in ſtagnum fluet, ſub menſa poſitum.

Caſtellum pone ſtylobatam ſtatuetur eiuſdem columnae, intra lapideam; quo loco et fiſtula erit, auibus aquam ſubminiſtrans, in quarum vſum ea quoque cedet, qua caſtellum abundat. Facile erit caſtellum tegere aduerſus quiſquilias, atque tubum eius verſatilem bacillo inſtruere, quo attracto vel repulſo is tubus deorſum inclinari poſſit, vel ſurſum erigi, a manu extra reticulum poſita, dummodo caſtellum firmiter ſolo alligatum ſit.

In indice ventorum, quo praeterea ornithon Varronis inſtructus fuit, nulla difficultas eſt. Vexillum metallinum, iis ſimile, quae videmus in tectis noſtris, ita bacillo ferreo, recto atque tereti, adnexum fuit, vt nonniſi cum hoc vna poſſet conuerti. Conuertebatur autem bacillus intra duo foramina rotunda, in laminis metallicis facta, quorum vnum M in faſtigio tecti, alterum N intra tholum ad huius verticem ita fuit poſitum, vt vtriuſque centrum caderet in filum tenue eiuſdem perpendiculi. Poſterior lamella N etiam bacillum ſtatuebat, ne deorſum caderet, quod qua ratione efficiatur, nemini ignotum eſt. Tenuior bacilli pars infra foramen indicem R habuit annexum, quo vna cum vexillo et eius bacillo vi venti conuerſo, huius venti nomen vtique indicabatur; dummodo ventorum plagae in ſummo tholo legitime poſitae eſſent, et index bacillo recte alligatus. Quia ſcilicet venti denominantur ab ea parte, a qua veniunt, non ad quam proficiſcuntur: plaga meridiei et ſeptentrionis,

trionis, vt et ortus ac occasus veri aequinoctialis, cum tot intermediis, quot lubebit addere, per arcus a vertice tholi, circa quem mouetur index, deorsum tendentes, accurate designatis: index hic vexillo directe opponendus erat.

Haec ergo est imago, quam de ornithonis Varroniani ea parte, in qua praecipue difficultas est, apud me formaui. Reliqua enim, quae ante eam aedem rotundam posita fuere, vel quae eam ambiebant, recte a GESNERO delineata esse existimo. Illa quantum ad verum accedet, vt iudicari possit, repetendus iam erit locus scriptoris, paucis quibusdam adnotationibus additis, postquam reliquas ipsis descriptionibus inserui. Quod ergo Varro libri III, capitis V articulo II dicit, ornithona suum, qua parte rotundus erat, pedes XXVII patuisse, de diametro interpretatus sum circuli, in cuius peripheria stabant axes columnarum lapidearum, et rete e neruis textum. Is enim terminus fuit muri, siquis inter columnas exstruendus esset, vltra quem quod excurrebat, ad aedem proprie non pertinuit. Hic XXVII pedum numerus ita distributus est initio apud centrum sumto. Semidiameter orbis interioris maioris illius mensae, quam delineaui, paullo minor erat duobus pedibus et dimidio pedis; stabilis autem orbis latitudo pede tantundem fere maior, vt totius mensae semidiameter pedum trium et dimidii pedis esset. Ab hoc termino falere latum erat quinque pedes, ad cuius ambitum suspensum rete interius ab exteriori totidem pedibus distabat. His enim in summam collectis diameter XXVII vtique elicitur. Reliqua autem Varronis descriptio, ab articulo capitis 13, est huiusmodi.

> Intra tholi columnas exteriores lapideas, et totidem interiores ex abiete tenues, locus est P. V latus [a]). Inter columnas exteriores pro pariete [b]) reticuli e neruis sunt, vt perspici in silua possit, et quae ibi sunt, neque auis eas transire. Intra interiores columnas pro pariete rete auiarium est obiectum [c]). Inter has, et exteriores [d]) gradatim substructum vt θεατρίδιον auium [e]), mutuli crebri omnibus columnis impositi [f]), sedilia auium. Intra retem aues sunt omne genus, maxime cantrices, vt lusciniolae ac merulae, quibus aqua ministratur per canaliculam

a) Haec si ita intelligantur inter columnam interiorem et exteriorem illi adstantem quamuis, interuallum quinque pedum fuisse: diameter aedis XXVII pedibus maior conficitur. Addita enim columnarum crassitie, latitudo mari ab eius margine interiore ad rete exterius, octo pedibus vix minor prodit, quorum duplo ab XXVII pedibus demto, XI tantum pedes relinquuntur pro diametro circuli interioris, in quo nostro quidem more sedere, non autem mensae accumbere, conuiuae poterant. Puto, Varronem id potius indicare voluisse, qui fuerit locus auium, et quam latus fuerit, quam terminos ponere, intra quos ea latitudo comprehendebatur.

b) Atqui paries, si inter has columnas exstrueretur, ad modum superficiei cylindri recti ab axe cuiusuis columnae ad axim proximae, curuari debebat.

c) Rete auiarium, obiectum intra interiores columnas, quod esset pro simplici pariete per columnas non interrupto, aliter quam scripsi, suspensum esse vix poterat.

d) Intelligo quasi scriptum esset: inter vtrumque rete.

e) Hoc paruum quasi theatrum non descripsi, quia non credo reliquis adfixum fuisse, sed ex cuneis constitisse ligneis, mobilibus, quorum quiuis in suo intercolumnio locari poterat, vt ex omnibus in circulum positis species quaedam theatri nasceretur, quod et ipsum suos habuit graduum cuneos in quibus spectatores sedebant. Substructum dicitur fuisse theatrum, id est, in solo positum, a quo remoueri debuit ab ancillis, quae vel munditiae caussa, vel vt colligerent aues forte mortuas, in hunc locum ingrediebantur.

f) Dixi quo loco fuerint mutuli isti, nec alio si fuissent, columnis impositi esse poterant. Quia autem in mutulis latis aues incommode sedissent, virgae imponi debuerunt, quae proprie essent sedilia auium. Eae iuxta vtrumque fornicis latus protensae, partem mediam vacuam relinquebant.

canaliculam g), cibus obiicitur ſub retem. Subter columnarum ſtylobatem eſt lapis a falere pedem et dodrantem alta, ipſum falere ad duo pedes altum a ſtagno, latum ad quinque, vt in culcitas et columellas conuiuae pedibus circumire poſſint h). Infimo intra falere eſt ſtagnum, cum margine pedali i), et inſula in medio parua. Circum falere et naualia ſunt excauata anatium ſtabula k). In inſula eſt columella, in qua intus axis, qui pro menſa ſuſtinet rotam radiatam, ita vt ad extremum, vbi orbile ſolet eſſe acutum, tabula cauata ſit, vt tympanum, in latitudinem duo pedes, et ſemipedem, in altitudinem palmum l). Haec ab vno puero, qui miniſtrat, ita vertitur, vt omnia vna ponantur et ad bibendum et ad edendum, et admoueantur ad omnes conuiuas. Ex ſuggeſtu faleris, vbi ſolent eſſe περιπετάσματα, prodeunt anates in ſtagnum, ac nant, e quo riuus

g) Credo fluxum perpetuum fuiſſe, qui facile efficiebatur in loco ad flumen liquidum et altum poſito.

h) Haec clare exhibentur figurarum noſtrarum quarta, vt explicatione, praeter eam quam dedimus, opus non ſit; et ne probatione quidem, ſi concedatur ſignificatus vocabuli Falere, hic aſſumtus. Verum falere quinque pedes latum quidquid fuit, lectulis tamen diſcubitoriis locum nullum reliquit. Debebant ergo culcitae, in quibus conuiuae accumberent, in ipſum falere deponi, quo circumeundi via nulla relinquebatur, praeter aliquam anguſtam inter culcitas et columellas. Ita enim ſi legendum non ſit, hanc tamen verborum Varronis ſententiam eſſe exiſtimo.

i) Huius ſtagni diametrum feci ſex pedes, aſſeribus, qui ſepiunt eius marginem, retractis; quos quidem aſſeres id efficere credo, quod Varro dicit ſuggeſtum faleris.

k) Circa falere nihil eſt, quod cauari potuerit, praeter murum tres pedes cum dodrante altum, cui columnae inſiſtunt. Excauata autem haec anatum ſtabula, cum et circa naualia fuiſſe dicantur, hinc quoque ad ea, quae de his naualibus dixi, aliquid probabilitatis accedit.

l) Hunc locum corruptum eſſe, fatentur omnes; alii aliter emendant. Mihi non tantum vox, acutum, male poſita eſſe videtur, verum etiam omiſſa pars deſcriptionis radiorum, cum principio deſcriptionis caui, in quo ii radii, menſa inſtructa, latebant. Eius rei fidem facit ipſe ſcriptor, qui paullo poſt de menſa ſe dixiſſe ait, quae in primis radiis erat; quae cum hoc loco poni potuerint optime, tamen nuſpiam leguntur. Quidquid horum ſit, radios eos feci, quibus ſi abſides adderentur, orbile confecturae, rota plena prodibat: cauum autem, figura tympani vel diſci craſſi, in quo ii radii conuertebantur, altum quidem ſumſi pollices tres, vt praeſcribit Varro, baſi autem eius ſemidiametrum attribui duorum et dimidii pedis, latitudinis vocabulum, quod ſemidiametrum aeque denotare poſſe viſum eſt, ac diametrum, quo maior potius quam minor foret menſa, de ſemidiametro interpretatus. In quo ſi erraui, ſique latitudo non ſemidiametrum denotat, verum totam diametrum, menſam tamen vſui, in quem parabatur, aptam, conſtrui nihilominus potuiſſe, ſupra oſtenſum eſt. Poterat enim radiis, hac ſemidiametro non multo breuioribus, pro menſa verſatili orbis imponi, cuius diameter eſſet trium pedum, ſtabilis autem orbis cauum circumdans, cuius partem interior ille tegebat, latus fieri potuit ſeſquipedem vel duos pedes. Ita menſa oriebatur diametri quinque vel ſex pedum, pauciores fortaſſe exceptura conuiuas, verum laxius et commodius. Debebant enim culcitae, in quibus accubituri erant, anteriori parte eleuatae eſſe, quo latus molliter fulcirent, cui rei, manente latitudine faleris, minor menſa plus ſpatii concedebat, quam maior. Quo magis hanc rem expedirem (Tab. II.) figuram octauam addidi, qua menſa, quam per verba ſcriptoris poteſt, maxime imminuta exhibetur. Orbem interiorem verſatilem tres tantum pedes latum feci; totius autem menſae diametrum feci quinque pedes, quae eadem et diameter ſtagni eſt, circumdati a margine pedem lato. Hunc marginem, dimidio pedis ſolo altiorem, exteriori parte contingit ſuggeſtum faleris, vt circuli circa menſam caui diameter nunc quoque ſeptem fieret pedum, neque in reliqua conſtructione quicquam mutandum eſſet. Marginem autem circa ſtagnum, quem pro maiori menſa depreſſeram, hic propterea ſupra ſolum eleuaui, quia neceſſe fuit aliquid comminiſci, quo anates ab egreſſu ex ſtagno, ea parte arcerentur, qua erat ad menſam aditus. Id cum in maiori menſa abſque vllo incommodo effici potuerit per aſſeres, hac quoque parte ad extremum marginis ſtatutos; in hac minori per ipſum marginem intus ad perpendiculum eleuatum praeſtare ſum conatus, quem anas in profundo natans, ſuperare non poſſe videtur; relictis viis, per quas ex ſtabulis ad aquam deſcenſus pateret. In eodem margine miniſtro menſae locum deſtinaui; in quo et, culcitis remotis, circa menſam circumire, et in faleri, tanquam in ſcamno, aſſidere, qui volebant poterant. Altitudinem menſae, de qua nihil certi habeo, illi definient, quibus frequentior eſt cum veteribus conuerſatio.

m) Riuus

riuus [m]) peruenit in duas, quas dixi, piſcinas, ac piſciculi vltro ac citro commeant: cum, et aqua calida et frigida ex orbe ligneo menſaque, quam dixi in primis radiis eſſe, epitoniis verſis, ad vnumquemque, factum ſit, vt fluat in conuiuam [n]). Intrinſecus ſub tholo ſtella lucifer interdiu, noctu heſperus, ita circumeunt ad infimum haemiſphaerium ac mouentur, vt indicent quot ſint horae [o]). In eodem hemiſphaerio medio circum cardinem, eſt orbis ventorum octo [p]), vt Athenis in horologio, quod fecit Cereſtes, ibique eminens radius a cardine ad orbem ita mouetur, vt eum tangat ventum, qui flet, vt intus ſcire poſſis.

m) Riuus videtur ſub terra abditus fuiſſe.

n) Hic locus eſt, quo Varro ſe dixiſſe ait, quae nos nuſpiam reperimus, clare autem orbem ligneum exteriorem illum, qui conuerti non poterat, vel difficulter vertebatur, a menſa diſtinguit, quae fuit in primis radiis, fulciebaturque horum partibus ſurſum flexis. Ab vtroque horum conuiuis affluxit aqua, frigida ab orbe, calida a menſa verſatili. Expoſui modum, quem reperire potui, rei maxime conuenientem, quique non tantum electionem aquae permittebat, verum etiam vſum glaciei.

o) Tabulam horologii cum ita poſuerim, vt centrum, circa quod indices conuertuntur, in circulum caderet, hemiſphaerium, quod proprie eſt tholus, infra terminantem; recte dici poſſe exiſtimo ſtellas fictas ſub tholo, ad infimam hemiſphaerii partem, circumiuiſſe. Putaui aliquando fictas has ſtellas, vel alias quasdam luciferi atque heſperi imagines, circumiuiſſe in ipſa trabeationis interioris coronide, linea, quae a vertice tholi directe deorſum cadit, pro axe eius motus ſumta. Sed ingenti ad efficiendum motum, cuius ſpatium toto coronidis ambitu conſtaret, opus fuiſſet machina; quam lubens ſepoſui, poſtquam animaduerti, non ex verbis ſcriptoris hauſtam, ſed in eius librum illatam, ac reliquae deſcriptioni a me quaſi aſſutam eius axis notionem fuiſſe.

p) Hic orbis in ipſo tholo pictus fuit. Reliqua vel ex ſola delineatione poſſunt cognoſci.

IVL. PONTEDERAE
EMENDATIONES
ET
EXPLICATIONES
IN CATONEM.

Ep. 3. p. 24.

1, 2. *Solo bono*, *virt. ſ. v. Solum virtute ſua valeat*, ex edd. pr. *ſolum* abiecto *bonum* per coniecturam e Plinio, qui ſic habet, haud dubie ex h. l.

1, 6. *inſtrumenti ne magni ſiet*, *loco bono ſiet*. Eſt ab interpolatore e margine. nam illud ſtatim poſt, hoc ante dictum.

– *ſcito idem agrum – relinqui.* Praefert lectionem antiquiorem *relinquere*, vt Geſn.

1, 7. *Praedium quod primum ſiet*, *ſi me rogabis*, *ſic dicam de omnibus agris. Optimo loco eruito iugera agri centum. Vinea eſt prima*, *ſi vino multo eſt.* Sic legi et diſtingui vult ex edd. pr. ſed in fine e Varrone *ſi vino bono et multo ſiet* et ante *ſic dicem*, quia Quintilianus tradit, Catonem dixiſſe *dicem*, *faciem*, non *dicam*, *faciam*.

2, 2. *Vbi ea cognouit*, *rationem inire oportet*, *operarum dierum*, *ſi ei opus non apparet. Dicit villicus.* Sic interpungit iſta; vt et exſcripſit Creſcentius.

– *ſedulo ſe feciſſe*) E lectt. ant. *ſedolo*, et *doloſe feciſſe* facit *ſe dolo cauiſſe* – *ſeruos aufugiſſe* corr. *ferias ſe feciſſe:* quia in ſequentibus huic excuſationi de ſeruorum fuga nil reſpondet: et contra aliquid de feriis reſpondetur, vt ab iis excuſatio petita videatur.

2, 4. *per ferias foſſas v. tergeri*, omiſſo *potuiſſe*, vt Creſcentius habet, edd. vett.

2, 7. *auctionem vti facias*, nunc agnoſcit, repertum in Mſſ. duobus: mox corrigit: *ſi pretium tunc habeat*, quia in edd. pr. eſt *ſ. p. non habeat.*

3, 1. *conſerere ſtudere oportet. ſtudere* eſt idem, quod *ſtudioſe*, nempe, accurate diligenterque. tum et *patrem familias* ſcribi oportet, non patrem familiae.

4, 1. *Bubilia – clatratas* Addendum *vti bene aedificata habeas*, quod in argumentum amputatum eſt.

5, 1. *Familiae male ne ſit.* Edd. pr. adдunt *prouideat;* recte. eodem modo Plinius: *inter prima idem* (Cato) *cauet*, *ne familiae malae ſint*, quod Pintianus ad Catonis formam redigit, *ne fam. male ſit.*– Poſt *familiam exerceat* ſpuria ſunt, ex ſuperioribus huc tracta, vbi id iam praeceptum eſt.

5, 4. *operarium*, *mercenarium politorem*, Sic ſine interpunctione poſt *mercenarium.* nam non omnes politores mercenarii.

5, 5. *Si fecerit*, *ſcribit*, ſic e Vict. ed. pro *ſcibit*, quod eſt a Meurſio.

5, 6. *Boues etc.* haec iam ad filium, non ad villicum pertinent. *Partem* eſt praecipue.

7, 1. *Fundo ſuburbano*, vt eſt in edd. pr. non *fundum ſuburbanum* vt Aldus dedit, pro *in fundo ſ.* vt mox *in eodem fundo.* et titulus antiquus: *Quo in loco arb. et virgae ſerantur.*

Ibid. arbuſtoque vitem copulari, *Amineum minuſculum*, *et maius*, *et Apicium. Haec in ollis: ollae in vinaciis conduntur. Eadem in ſapa*, *in muſto*, *in lora recte conduntur.* Sic haec diſtinguenda: et *maius* leg. pro *maiuſculum*,

lum, e veſtigiis ed. Ienſ. in qua eſt *malum*. Nec aliter ſunt apud Plinium.

7, 2. Sic a Catone ſcriptum putat: *quae ſuſpendas duratura, aminea maiora vtilia ad fabrum ferrarium pro paſſis ea recte ſeruantur:* nam Cato vuas ſemper neutro genere dicit.

7, 3. Primo poſt *Poma* colon ſcribendum: eſt genus. quod ad poma attinet. In parentheſi ſunt *eo – fiant*, item poſt *haec cond. – erunt.* pro *vti ſtabilia mala fiant* legendum *fabulum malorum*, pro *pabulum* antique, e Mſſ. veterum lectione *fabulim malorum.* in fine ſcribendum, *eae optime conduntur*, vt Varro et Plinius e Catone habent: et ſic corrigebat Victorius.

7, 5. *Sorba — arida facias*, legendum *viridia*, i. e. recentia: nam arida ineptum eſt. (v. not. ad h. l.)

Ep. 4. p. 36.

10, 1. In principio addendum, quod in argumento eſt: *Quomodo oletum agri iugerum CCXL inſtruere oportet.* ita et Varro citat L. I. tum legendum mox *boues VI.* vnde et poſt *ploſtra maiora tria*, et *iuga tria*, et *aratra ſex.*

10, 4. *dolia olearia X.* pro C. vt in edd. pr. nam et *amurcaria dolia* tantum X. habet, et amurcae ſemper plus fluit quam olei. item *dolia quo vinaceos condias — qui nucleos ſecernas:* nam ſunt praecepta ad filium. mox *opercula priua plura*, delendum *plura*, nota non intelligentis *priua* (*v. var. Lect.*)

11, 1. *Quomodo viniam iugerum C. inſtruere oportet: villicum etc.* ex titulo antiquo, vt cap. ſuper.

– *dolia V. vbi vindemiae eſſe poſſint:* pro V. ſcribendum XX. quia c. 10. ſunt *decem* vinaria, et decem, quibus vinacei condantur: et hic vinaceis viginti deſtinantur, ergo et vino totidem.

11, 4. *Ornamenta bubus.* Videtur numerus II excidiſſe, quot ſc. ſunt boues in pr. Sic aſinis tribuuntur ſtatim III. quia aſini ter ſupra.

Ibid. pro *falces vineaticae VI.* videtur ſcrib. XI. quia in Mſ. Victorius reperit *CXI* qui numerus conuenit numero operariorum: ſunt enim decem cum vno ſalictario. In *arborariis* falcibus, pariter numerus III. ſuſpectus: quia numerus falcium reſpondet numero operarum, vt c. 10. ergo corrigi debet XI. Porro *vineaticae* ſunt XL nimis multae. *L* factum ex *I. Faculae ruſcariae* ſunt vitioſae, ſcr. *ruſtariae*, vt Victorius dedit. *Vomeres ferreos X* ſtultum eſt, ſcr. *vomeres II.* nam ſunt aratra duo: *ferreos X* vt c. X. Et ſunt alii tales numeri h. l. qui cum c. X. comparati corrigi poſſunt, ſimiliterque in c. ſequente XII. corrigi debent ex hac lege *trochleae* X. pro V. nam c. 3 eſt, in ſingulis medipontis binas eſſe trochleas: et hic ſunt quinque mediponti. porro pro *fibulis* XL. ſunt ſcribendae LX. ex eod. cap. vbi in ſingulis medipontis ſunt XII. fibulae: denique *vectes* XL pro XXX, quia in medipontis omnibus ſunt vectes VI. Hae igitur correctiones ſunt certae.

13, 1. pro *tertius ſeruus vna cum f. vbi cubet;* quia tot homines vno in lecto eſſe non poſſunt, ſcr. *et III.* ſc. lectos, *ſeruus* etc.

Ibid. fiſcinas nouas veteres, epidromum etc. *Fiſcinae* alienae a rebus ad hominum vſum. An *culcitras nouas priuas*, i. e. pro ſingulis lectis? *veteres* autem adiectum, ne nouae inquinarentur? *epidromum* verbum Graecum non conuenit Catoni.

14, 1. *orbem ahena duo:* videtur legendum *catenas* pro *aheno*: e c. 18. nam ſermo eſt de fabro cui parietes et opera lignaria locantur, ad quem vaſa aenea non pertinent.

14, 3. Haec ſic diſtinguenda: *Hae rei materiem – lineam I.* (*materiem duntaxat ſiccabit facietque conductor*) *lapidem.* nam omnia a domino praebenda ſunt.

14, 4. *Villa lapide, calce.* num *Villa ex*

lapide, calce: vt infra c. 15 *macerias ex calce, caementis, silice.*

17. Titulus capitis verus est: *Materia quid anni tempestiua fiet.* In hoc ipso capite est *quiduis anni.*

17, 1. *ibi dum sunt nuces binae etc.* Discrepant a vulgatis edd. vett. et ab vtrisque libri Vict. f. Politiani et alii: e quibus comparatis sic legendum videtur: *ibidem sunt nuces binae: vnde semen excidet, eae aniculae* siue *anuclae. Hae vbi primum incipiunt hiascere, tum legi oportet.* Sensus est, his arboribus binas nuces adhaerere, alteram anniculam, alteram hornotinam. illam, cum hiascere incipiat, hac viridi manente, intelligi, arborem tempestiuam esse ad caedendum.

18, 2. Pro *stipites p. II. alti cum cardinibus p. X. sucula praeter cardines* legendum *stipites crassos, altos, suculam.* nam Mſ. Caesenas habet et ed. pr. *suculam:* ea verbum *composito* regit, et sequentia sic sunt, *lingulam* etc.

18, 7. *caementis et calce arenato,* et post, *de glarea et calce arenato:* scribe: *calce, arenato.* nam aliud *calx*, aliud *arenatum.* exempla sunt apud Plinium, Vitruuium et alios. in calce iam intelligitur arena, qua subacta est, vt cum scribit: *macerias e calce, caementis, silice.* et Cato calcem feminino genere vsurpat, v. c. c. 16.

18, 8. *vbi structum erit, pauito, fricatoque, vti* etc. In edd. pr. est *fricatoque oleo:* recte. Sic Plinius 36, 24 *quod malthatur, oleo perfricatur ante.*

18, 9. *orbem ex vlmo aut ex corylo facito ped. VI.* Orbis talis e *corylo* fieri non potest. Scribendum *carpino*, aut *corno*, optime *opulo.*

20, 1. *eo plumbum effundere caueat.* Scr. *caueas*, vel ex ed. Ienſ *caueto*, quod melius: nam et post haec forma frequens est: vnde extrema etiam sunt: *habeas, facias, figas.*

20, 2. *Si autem labent* etc. Scr. *in cupam eo indito, tunicas solidas et latas digitum pollicem, facito labeam bifariam, et* (vel *vti*) *habeas, quas figas clauis duplicibus, ne cadant.* Plautus et Naeuius etiam *labia* vel *labea* feminino genere vsi sunt.

21, 2. *sub cupam tabulam ferream lata cupa media erit.* vitiose. Scribe *t. ferream tam latam, quam cupa media erit.*

21, 2. extr. *foramina vtrinque secus laminas.* Scr. vt Vossius voluit *vtrinquesecus*, coniuncte, vt Lucretius facit. et sic etiam post.

23, 1. *quae opus sunt picentur. cum pluet, quala parentur.* Cato c. 2. iubet *dolia lauari et picari* cum pluuia tempestas sit. Ergo haec iungenda: *quae opus sunt picentur, cum pluit* etc.

23, 2. *bennae emantur.* Sequenda antiqua lectio *menae*, non *bennae*, quam Aldus induxit: et sermo de cibo operarum. *bennae* nusquam apud Catonem in instrumentis vindemiae.

Ibid. vuas miscellas ad vinum praeliganeum, aut *ad*, aut *vuas miscellas* delendum: nam non differt a vino praeliganeo, quod ex vuis miscellis fit. ita sequentia bene conueniunt.

Ibid. Si opus erit etc. Haec sic ordinanda sunt: *Si opus erit, defrutum indito in mustum, de musto lixiuio coctum partem quadragesimam addito defruti, vel salis sesquilibram in culeum. Marmor si indes, in culeum libram indito* Nam haec sic repetit Plinius L. 14. c. 20. *Cato iubet* etc.

25, 1. *vinaceos quotidie recentes succernito etc.* Primum e libro Polit. corrig. *regentes*, tanquam *regerentes*, h. e. in summum *regestos;* sedulus vinitor quotidie de vino secernit, et vimineis vasis iniicit, vt vinum destillet. *Pro lecto retibus subtento*, scrib. *lectos cestibus* (vel *caestibus*) *subtento.* Mſ. Caesen. et ed. Ienſ. *aestibus. Cestus* qui fuerit v. apud Varr. 1, 8, 6. *Subtento* est pro *subteneto*, pro quo in Mſ. Caesenate *subtencto.* Post interpunge sic: *indidem si voles*

ſi voles, lauito paullatim: erit lorea familiae, quod bibat.

26. *deacinata.* Scr. e libro Politiani *deamata*, ſ. *dehamata*, i. e. ſcopis purgata ab innatante faece, quibus ea tanquam hamis haeret. v. c. 152.

29. *idque tum maxime opus erit:* Videtur legendum: *idque ſicco maxime o. e.* nam pratis ſiccaneis maxime opus ſtercore. v. c. 5.

30. *et frondem vſque ad pabula matura.* Edd. pr. addunt *dato*, recte.

31, 1. *vimina matura, ſalix per tempus legatur.* Haec *ſ. p. t.* gloſſam ſapiunt.

Ibid. aridae ilignae etc. Videtur *taleae* deeſſe, vnde fibulae fiant.

31, 2. *cauetoque per rorem trahas, aut doles.* Ed. Ienſ. *cauetoque ne.* Plinius exſcripſit *caueto ne:* idque Catonianum eſt.

32. *Vites propages ſulcos, ſuſum vorſum, quoad eius facere poteris.* Edd. pr. *in ſulcos.* Mſſ. Flor. *quod eius ſ. p.* vtrumque recte.

Ibid. 2. *Vites bene nodentur per omnes ramos. Diligenter caueto, ne vitem praecipites et ne nimium perſtringas.* Primum interpungendum poſt *diligenter*, vt in edd. pr. in altero vel *nimium* excidit, vel in *vitem* degenerauit.

33, 3. *In vinea vetere ſerito ocinum: ſi macra erit, quod granum capiat ne ſerito.* Sic et diſtinguitur apud Plinium. ſed ita pugnantia iunguntur. *ocinum* et quod granum non capit, nil differunt. Itaque ſic diſtinguendum: *in vinea — ocinum, ſi macra erit, quod granum etc.*

33, 4. *et quae iam in perticam ibit, eius pampinos teneros alligato leuiter, corrigitoque, vti recte ſpectent.* Plinius hinc habet: *porrigitoque, quae vbi recte ſteterint.* In cunctis Codd. eſt *corrigitoque*, in optimo etiam *ſteterint.* de hoc igitur non eſt dubium. *Corrigito* autem res poſtulat. *corrigere* eſt purgare luxuria pampinorum coërcenda. id faciendum demum eſt, cum ſunt alligati, ne inter corrigendum rumpantur.

Ibid. vuasque expellito. Scr. *expedito* ſc. e foliis ad ſolem, vt facilius coquantur.

35, 1. *lentem in rudecto et rubricoſo loco, qui herboſus non ſit, ſerito.* Plinius: *lentem in frutectoſo, et rubricoſo, qui non ſit herbidus.* in edd. tamen antiquis eſt *fruteto*, quod propius accedit ad *rudecto* vel *rudeto.* mox pro *trimeſtrem* Plinius *trimeſtre*, (nempe triticum, quod e Columella ſemen trimeſtre vocatur) *vbi ſementem maturam facere non poſſit.* Ergo Catoni *trimeſtre* reddendum e Plinio, huic e Catone *poſſis.*

37, 1. *Si carioſam terram tractes, cicer, quod vellitur, et quod ſalſum eſt, eo malum eſt.* v. notam ad h. l.

37, 2. *Lupinum, faba etc.* v. notam. mox: *Ex ſegete vellito ebulum, cicutam.* Plinius (in edd. ant.) diſtinguit poſt *vellito.* poſt *ea* habet pro *eam*, melius, et *frondemque.* pro *vellito* legendum *euehito* vel *vehito*, nempe in villam. Pro *herbam altam*, Plinius *auctam;* vt optimus liber Catonis *mactam*, quod praetulerim.

Ibid. partem de nucleis ſecernito. puto legendum *fraces.* nam expreſſo oleo remanent fraces et nuclei. his ſecretis reſtant fraces, e quibus lutum fit aptum ad oleas ſtercorandas.

37, 3. *Per hiemem — facito*, haec immiſta rei ſtercorariae, Catonis ſunt, an interpolatoris?

Ibid. ſtercus egerito etc. Haec repetit Plinius (16, 39) ſed confuſa et interpolata: quae tamen habent vtilitatem ad Catonem, cuius verba ſic ſunt digerenda: *Stercus egerito niſi intermeſtri lunaque dimidiata. Tum ne tangas materiam, quam effodies, aut praecides abs terra. Diebus IV proximis, quibus luna plena fuerit, optime eximetur.* ita etiam ſenſus efficitur conueniens iis, quae periti de lunae temporibus in ea re praecepere, Cato c. 29. 50 et alii.

37, 5. *de vinea et arboribus etc.* haec appendicula capitis commodius inſereretur abſolutae putationi.

Ep. 5.

Ep. 5. p. 51.

38, 1. *Facito fortax etc.* Puto *fortax* idem eſſe quod *fornix*, a Graeco φόϱτος, vnde latini *porto*, *porticus*, *porta* fecere. Φόϱταξ quidem Graecis eſt *baiulus.* Ita *fortax* erit fornix in ima fornace, qui totus lapidibus conſtipatur.

38. extr. *virgas et ſarmenta — ſerito.* Haec repetit hinc Plinius (L. 18, 25) ſed addit: *ibi papauer ſerito ſilueſtre, quod in miro vſu eſt melle decoctum ad faucium remedia, visque ſomnifera etiam ſatiuo.* Haec nec Catonis nec Plinii ſunt, ſed interpolatoris. Ceterum in Catone et Plinio *papauerem* ſcribendum, non *papauer:* nam antiquitas illo modo dicebat, et ſic vidi in Mſ. Plinii apud Recanatum, patricium Venetum.

39, 1. *viri ſicca alligato*] *Viri ſicca* nihili eſt. alii *viti ſicca.* Sed quis viti ſicca alliget dolia. Immo ſcribe, *vel ridica.* nam ridicis dolia reuinciri nemo ignorat.

40, 4. *digitos craſſos III.* quorſum *craſſos* addatur, nemo dicat. pertinere videtur ad *ceſpitem*, qui a Plinio (17, 14) ad muniendas inſitiones memoratur; ſed mutandum eſt in *craſſum*, vt eſt in edd. Ienſ. Iunt. et in Mſſ. Florentinis.

41, 4. *medias vitis vinclis in terram defigito.* (Var. lectiones v. in notis) non tam vitio, quam obſcuritate laborant. Intelligendae ſunt duae vites, altera quae, altera cui inſeritur. vtraque media firmanda eſt, vt capita ad inſitum conſtent, et immobilia ſint. Ergo illa *medias vites* optima eſt. Eſt tamen et altera ratio, cum flagellum inſerendum, propter interualli magnitudinem non contingere poteſt vitem cui inſeratur, eamque ob cauſam reciditur: ad quam quis trahere poſſit lectionem *mediam vitem.* ſed *ſurculi inſecti* id non ſinunt: qui non ſunt reciſi.

42, 1. *Ficos et oleas etc.* in principio addendum eſt *inſerito* ex edd. pr. deinde primum *eſſe voles* non habet ſenſum, niſi negatio accedat. male etiam locus totus interpungitur. Itaque ſic conſtituatur. *Ficos et oleas altero modo inſerito. Quod genus aut ficum aut oleam eſſe noles, inde librum ſcalpro eximito, alterum librum cum gemma, de eo fico, quod genus eſſe voles, eximito.*

43, 1. *Sulcos — ſarmentis colligatis* Diſſidet Cato a Plinio. In Catone eſt *infimum latum pedem*, in Plinio *imas* ſc. ſcrobes. In extremo Cato *controuerſis collatis.* in libro optimo ſcribitur *controuerſriS.* Vltima ſeiuncta erit *ſemis*, et pro *collatis*, cuius vis eſt in *controuerſis* ſcribe *P. elatis.* erit ſemipedem. ita inter ſe conſentient et clariores erunt.

44. *qua locus ferax n. erit, id plus concidito, aratoque.* Quorſum *arare* inter putandum. Immo *artatoque*, aut ex ed. Ienſ. *aratroque* i. e. falce cohibeto, ne rami latius expandantur, ſed paucioribus in ramis melius fructus alantur.

45, 1. Locus hic ſic interpungendus: *Taleas — laboret, cum dolabis aut ſicabis. Quas in ſeminario* etc. ita conſentiet Cato cum Plinio (ſed ſic iam editum eſt.)

Ibid. beneque glutus ſiet. In libro Polit. eſt *glittus* et *glictus*: itaque lego *glitus*, pinguis a *gliſco*, Gr. γλίσχϱος· *glutus* eſt tener, mollis: at id iam dictum. Vult ergo terram eſſe bene ſubactam, teneram ac pinguem.

45, 2. *Si ita ſeueris, vti ſlet talea etc.* Ita Vict. edidit e libris, qui habebant *vtis* vel *vtus ſlet talea.* Puto legendum *vti prius ſlet talea.* nam omnes praecipiunt, in filia ſitum matris ſeruandum eſſe (immo *ſteterit*, vel *ſteterat*, vt eſt ap. Col. 5, 9. ita *prius* inutile fit.)

45. extr. *vel oculos ſerito.* Corrige *occultos.* nempe alii ita ſeruntur, ſupra terram vt paullum emineant, alii vt terra obruantur, vt et Columella tradit.

47, 1. *Arundinem ſic ſerito, ternos pedes oculos diſponito* Hoc eſt loco alieno inter

ſemina-

ſeminarium olearium et vitium. et eſt c. *6.* de arundine praeceptum itaque id ſine dubio eſt ab interpolatore, non a Catone. Tum mox ſic oratio interpungenda: *vbi trima erit, eximito. Si pecus paſcetur, vbi vitem ſerere voles, ter prius reſecato, quam ad arborem ponas.*

48, 1. *porcas quinos pedes latas facito.* e c. 151, vbi de eadem re eſt, corrigendum *quaternos:* e IV. factum V.

48, 2. *crates imponito, quae frigus defendant et ſolem* — E Plinio, hoc e Catone repetente 17, 10 patet legendum eſſe *frigus defendant, et ſolem recipiant.*

49, 2. *ita vti fuerit, ponito in ſcrobe etc.* apud Plinium in edd. pr. eſt *fuerint.* recte. (ſic et libri quidam Catonis. v. Var. lect.)

50. vide ad c. 131.

51, 1. *vti radicem capiat.* An *capiant?* nam pulli radicem capere debent, non pars. v. c. 133. vbi eadem cultura traditur.

Ibid. Ficum – platanum. haec repetuntur c. 133. inde a Plinio. Sed Plinius addit *prunum,* quae Catonis aetate nondum in Italia erat. ſed *platanus* eſt ab h. l. aliena, quia non eſt in numero arborum fructus ferentium: nec Catoni nota fuiſſe videtur.

56, 1. *Familiae cibaria. Qui opus facient per h.* Sic interpungendum. nam in primis duobus verbis eſt argumentum capitis. ſic et initio c. 57. 58. 59. *60.* mox *vilico, vilicae* additur *epiſtatae,* quod e marginis nota in textum venit: eſt enim idem quod vilicus.

60. praeterea granatui videto, vt ſatis viciae feras. quoniam *ocinum,* de quo ante, e faba et vicia miſta conſtat, ex ea miſtura orta eſt barbara declaratio *granatui,* quae quid eſſet ocinum, noſtro verbo interpretaretur. nam *granata* vulgo dicitur farrago atque ocinum ab immiſtis et confuſis granis. Catonis ergo non eſt *granatui.*

61, 1. *qui oletum ſaepiſſime et altiſſime miſcebit, is tenuiſſimas radices exarabit.* haec interpolata ſunt ab Aldo. Itaque ſic e libris antiquis legendum: *qui oletum ſaepiſſime, et tenuiſſimas radices exarabit.* Eadem illa habet Plinius, ſed e deprauato Catone Plinius deprauatus eſt.

Ibid. cum ares bene et tempeſtiue ares: E Politiani libro repone *tempeſtiuo* – quale eſt illud, *verno arare incipito.*

70, 1. *Si morbum metues, ſanis dabis.* Suſpectum eſt *ſanis.* mox *vlpici ſpicas III.* alii *ſpicas tres.* Salmaſius corrigit *ſlicas* i. e. tunicas. male v. not.

Ibid vitis albae caules III. fabulos albos III. fabuli ſunt *valuulae* vt Colum. *6.* in hac ipſa re dicit. ſed Columella habet *valuulas erui*: et inde verbum *erui* Catoni reddi debet.

Ep. *6.* p. *65.*

75. *Caſii P. II. bene diſterat in mortario; ſi bene diſtriuerit.* Quia praecedit *facito,* et ſequitur *indito,* male *diſteras* et *diſtriueris.* (Et hac forma ſemper in ſeqq. vtitur.)

76, 2. *vngitoque vbi tracta erunt. Focum vbi coquas calfacito bene, et teſtum.* Haec ſic interpungenda: *vngitoque vbi tracta erunt, focum vbi coquas; calfacito bene et textum.* Sic vterque Cod. Flor. nam prius textum calfaciendum, *focus* nequaquam, ſed vngine tangitur, vt bene combibat. *Focus* eſt vas coquinarium, in quo cibi aſſantur: quod et ſequentia et multa alia exempla docent.

76, 4. *ornatoque focum, deinde premito temperatoque:* Certa emendandi ratio, ita corruptis libris, non eſt: e veſtigiis tamen lectionum vitioſarum corrigendum videtur: *ornatoque focum adepe verino temperatoque primo,* vt praecipuo ſc. qui citius liqueſcat, ſ. butyro, qui inter adipes praeſtat.

77. *Ita tanquam reſtim tractes facito. Ita imponito in ſolo, ſimplicibus completo bene arcte.* Nullo modo verum eſt *ſimplicibus* vel vt eſt in ed. Ienſ. *de ſimplicibus.* Coniicio *reſtim plexibus,* ſc. ſic comprime, ne plicae appareant, vt de ſphaerita loquitur.

81. *Erneum tanquam placentam.* Adde *facito:* quod in argumentum ſubductum eſt.

82. *Sphaeras pugnum a. f.* Arbitror fuisse *spaera*, vnde mox *spira*.

86. Verba *indat*, *lauet* etc. corrigenda *indas*, *laues* etc. vt principio *facito* consentiant, et consuetudini Catonis. v. ad c. 76. eadem forma restituenda c. seq. et 89.

89. extr. *ne plus aqua sita siet horam vnam.* i. e. vt horae tantum spatio auibus bibendi potestas sit.

90. init. *Palumbum recentem* adde: *sic farcito.* Subductum est in argumentum. firmat ed. Iens.

Ibid. Postea fabam — coquito bene. Haec sic ordinanda sunt: *Postea fabam fresam puram, et far purum facito. Et fabae tertia pars vbi inferuescat, tum far insipias. Puriter facito, et coquito bene.* Vbi faba inferuescit, tum far iniicito.

Ibid. id ubi excoxeris. Sic Aldus. edd. pr. *excusseris.* Politianus *exluseris* l pro c posito. vtrumque melius nisi malimus *exlueris* antique.

Ibid. pro *depsito dum poteris* malim more Catonis, *vsque dum.*

91. v. ad c. 129.

94. *cum ver appetet, terram adaggerato bene.* edd. pr. *cum ver apparet, terram adaggerato terram.* Aldus dedit *bene.* E Plinio corrige *veterem.*

95, 3. *conuoluulus non nascetur*, in Ms. Victorii non *nascebit*, pro quo in magine: *non nocebit.* quod verum puto. nam sic et alibi est de curculione et tineis.

100. *Oleum si in* etc. Edd. pr. *sic.* melius. nam haec Catonis forma. tum apud Crescentium L. V inter *colluito et agitato* interponitur; *oppilato*: quod non contemno.

105, 2. *Biennium in sole finito p. e.*) Scrib. *biduum.* Sic in vini Coi confectione: *ne plus quatriduum in sole siueris*, vbi in libris vett. etiam male *quadriennium.*

106. in principio detractum est, quod in indice est: *Aquae marinae concinnatio*: aquae marinae vsus in confectione vini multus erat.

106, 2. *Si quis plus voles.* Sic libri scr. at edd. pr. *Si quidem p. v.* an, *si quid p. v.*

112. extr. *dolia lauta et pura et sicca.* Edd. pr. *puta*, vt antiqui maluere; quod non displicet.

114. 115. eadem docent: nec credibile est, vtrumque esse ab eodem. in illo deesse puto *atri* post *veratri*, quod c. 115 additur, et Plinius narrat Catonem tradidisse quo modo ex elleboro nigro fieret vinum elleborites.

117. *mutet. exprimat* etc. Corrige *mutes*, *exprimas* et sic cetera, vt supra. (in hoc genere saepe et post c. 144 sqq. peccatum est, vt quisque attentus sentiet.)

124. Aliena inter vini condimenta est Canum commemoratio. Idque argumentum est, cum aliis, multa esse in hoc libro perturbata.

127. extr. *Dato ieiuno et puero pro aetate triobolum et vini heminam.* Puero hemina vini non conuenit, quae operario in diem datur. Itaque pro *vini* scribam *viro*, vt c. 126. contra tormina et verbum *vini* superuacuum est.

129. Si hoc caput est Catonis, auctore Plinio, c. 91 alienum erit, quod eadem tradit.

131. Eadem traduntur c. 50 extr. et Plinius a c. 50. statim ad hoc transsilit L. XVIII. vnde illa in cap. 52. dubia fiunt. nec aliter sentiendum de c. 51. 52. 133. in quibus rursus Plinius hoc secutus est non illa

Auellanas e Polit. scribam *Abellanas* ab Abella, item *biemum* pro *bimum*; nam a *biennis* fit *biemus*, post *bimus.* nisi forte *biennium* legendum, qui in ed. Iens. est *biennium.*

134, 1. *Priusquam — praefato.* In his pro *hasce fruges* scribam *haece*, et *faba* pro *fabam*, vt cum verbo *condantur* cohaereant. Totus locus sic ordinandus: *Priusquam messim facias, porcam praecidaneam h. m. f. oportet. Porca femina (priusquam haece fruges condantur, far, triticum, ordeum, faba, semen*

ſemen rapicium) *ture, vino, Iano, Ioui, Iunoni praefato.* Eieci *Cereri porca praecidanea.* nam tres libationes fiunt, ergo et tribus diis modo ſacrificatur, non quatuor. e margine in textum venit.

135. pr. ſubtracta hinc ſunt: *Quemadmodum tunicas ceterasque res et vbi emas.* nam alias ſeqq. non intelliguntur, quae hinc pendent. Ex emas pendent cetera vſque ad *treblae:* qui nominatiui pendent ex *optima erunt:* vnde et pro *fiſcinas Romanicas* ſcr. *fiſcinae Romanicae*, vel *fiſcinai Romanicai* antique. denique *trapetes latos* etc. refer ad *faber* et *faciet.*

Ibid. 2. *vomis indutilis optimus erit.* Dividam *inde vtilis*, a Campania ſcil. nam Calibus et Minturnis optima ferramenta declarat Cato. *optimus erit* eſt gloſſa interpretantis *inde vtilis*, vel poſt corruptionem verbi ſententiam explentis. Sin hoc non placet, coniungatur cum ſeqq. ſic: *Optimus erit trapetus Pompeiis* etc. vid. c. 22. Scribam etiam *vomeris* et *Pompeis* e Mſ. antiquo. illud eſt et in ed. Ienſoni.

Ibid 3. *hae hamae vtiles ſunt* Sic Aldus dedit e vitioſo exemplo. e veſtigiis librorum veterum ſcribam: *Nolae fiſcinae Campanicae oleariae vtiles ſunt.* Sic c. 153 habet *fiſcinas olearias Campanicas.*

Ibid. 6. *Subiuga in luſtrum lora p. XIX.* Corrige e c. 63. *ſubiuga in ploſtrum lora XIIX.* (ſic iam Schefferus v. not.)

136. In princ. adde: *Politionem quo pacto dari oporteat* (ſic iam fecit Geſnerus, item vt c. ſeq. initium expleuit.)

138. *quod non daturus erat* e Mſ. S. Reparatae, in quo eſt *crait* coniicio legendum, *quod non datur vſurai.* ſc. fenerari nefas diebus feſtis.

140. *cum opus quotidie per partes facito.* Corrige *dum*, pro *dummodo*, e Mſ. Polit. et Caeſenate.

141, 1. *mando tibi Mani*, leg. *Manli* e c. 144. 145.

141, 2. *bene euenire ſinas.* In Mſ. Vict. erat *ſiris*, quae forma eſt et apud alios. Mox eſſe debet: *illoce porco* et *hoce porco.*

Ibid. 4. *Nominare vetat Martem. Martem* eſt ab Aldo. Edd. ſuperiores *matrem:* quod intelligo de parte muliebri, quae porca dicitur. eam in ſacrificiis *porcum feminam* honeſtatis cauſa nominabant. *Vetas* int. illi, cui ſacrificium peragendum mandas. Mox pro *dubitauerit* e Polit. legendum *dubitauit.*

142. *quae dominus praecepit.* Victorii exemplar *quae domino praeceps.* Adde *it.* vt ſit *praecepſit.* (v. Var. Lect.) Senſus erit: quae prouiderit, in rem domini fore.

144. 2. *Legulos — praebeto et ſtrictores. Strictores* ſunt in *legulis.* nam qui ſtringunt oleas, iidem dicuntur legere. In Victorii Cod. fuit *fictores.* Puto legendum *fictores*, pro ſectores, qui ligna caedunt et ad cogendum oleum in torcularium ferunt. Ad eos pertinet, quod ſequitur: *de fundo oleum et ligna ne deportato*, item c. 67 *in torculario ligna ne caedant.*

146, 1. *modio oleario menſum dato – vnguinis pondo X.: ponderibus modiisque dato iri primae cotulas duas.* Haec partim obſcura, partim aperte vitiata. Clareſcent ſi ſcribamus: *m. o. m. dato – Vnguinis – dato.* illud ſpectat ad menſuram oliuarum, quas dominus ſibi recipit: hoc ad vaſa torcularia, ne atterantur, reliqua ſunt vitiata. Senſus Catonis eſſe videtur, quid domino pro vaſis et inſtrumento dandum ſit, quibus redemtor vtitur, ne gratis praebeantur. propterea coniicio, aliquid excidiſſe, et e ſcriptura Cod. S. Recanatae *iri pri primae cotulas duas* legendum *i. r. i. preſſurae priuae primae cotulas duas*, ſc. pro trapetis et cetero inſtrumento dato cotulas duas in ſingulas preſſuras primas, quantum dominus ſuo ſumtu oleum exprimens factoribus dat, vt c. 67 indicatur. *primae* non eſt ſuperuacuum, nam ternae minimum preſſurae fiunt v. Columel. XII, 50.

147. *Locus vinis – pendenti.* Haec repetuntur cap. seq. in fine vitio librariorum. in repetitione vitiose est *deportauerit.*

148, 2. *quod admensum erit, pro eo dominus resoluito.* Scr. *domino* vel *dominum.* sed illud melius, quod in libro Politiani fuit. (v. not. ad h. l.)

149, 1. *Qua vendas, finis dicito.* Scr. *qua vendas fini, dicito,* vt c. 154 *qua fini culeum capiet.* mox *pabulum frui occipito,* edd. ant. *fini.* Mf. Polit. *fieri.* quod interpretor, pratum posse fieri pabulum. pro *permittet* olim conieci *permutet.* nec *permittet* sperno, si intelligas recte, pro *promitti,* vt est in libro Politiani.

150. *porcos ferarios.* dicuntur a *fero,* h. e. quos cum ouibus, etiam vaccis pastores abigunt in montes, feroque et herba pascunt, donec eos vendant.

151, 1. *materiem, vbi hordeum flauescit.* *Materia* ab loco hoc, de semine, aliena. Olim legebatur *maturum.* hordeum mature flauescit, vt saepe extremo vere iam messorem inuitet.

154. *id* (labrum) *in suggestu, inter dolia positum habeto, vt in culeum de eo vinum salire possit.* Pro *de eo* legendum *de dolo.*

156. Argumentum huius capitis: *Brassica quot medicamenta in se habeat,* textus initium fecerim. nam quod editur: *de brassica quod concoquat,* ineptum et e prima brassicae vi ductum, quae a Catone commemoratur.

Ibid. 1. *quasi nihil ederis biberisque, bibesque quantum voles.* A libro Politiani abest *biberisque,* habetque et *ederes.* illud verum est.

Ibid. 4. *postea vbi deorsum versum ibit.* Liber Polit. *p. v. deoritum* h. e. *dehauritum.* quae est sincera lectio. Edd. pr. *decoritum* quod inde ductum est vitiose.

Ibid. 5. *vsque donec ea. ea* in libro Polit. non est. an scripsit Cato *donicum.*

Ep. 7. p. 82.

157. *Brassica Pythagorea – omnia haec habet brassica.* Haec mihi a Pythagoreo de plebe vel Galenico profecta videntur, nempe inde ab *ad salutem temperat.* Nam Cato primum genera deinde vires se dicit traditurum: et hic fit initium ab viribus; idque insulse. Pro *septembona* Mff. duo antiqui *septembrina,* quod vernaculum morem redolet et barbari auctoris indicium habet.

Ibid. 2. *altera est crispa, apiacon vocatur.* Polit. *Apia* conuocatur *Apia* et ed. Ienf. Plinii libri modo *apianam,* modo *apiacam.* Itaque aut *Apia conuocatur,* aut *apiana* scribendum.

Ibid. medicamentosior. Vict. Ienf. Brusch. *medicamento.* melius.

Ibid. 4. *Si bis die apponitur, dolores auferet et si quid contusum est erumpet.* Edd. pr. scriptura melior: *bis die id apponito: si quid conclusum.* nam haec magis Catoniana, et paullo ante dicta, nec dissimilia tradit e Catone Plinius.

Ibid. 5. *et si voles eam confectam, lautam, siccam, sale, aceto sparsam esse, salubrius nihil erit.* Scribendum *confectam* et *fictam* i. e. *sectam.* nam siccam alienum est, quam non pro cibo sumi vult Cato. mox etiam pro *sectam* scrib. *fictam.*

Ibid. 7. *Si iecur.* hoc est ab Aldo. edd. pr. *iecora,* quod restituendum est – mox edd. pr. *ac si vteris, omnes articularios poteris expellere* melius est *articularios,* quam Aldinum *articulares morbos,* et Victorianum *articulos experiri.* nam *articularius* est qui articulis laborat, etiam apud Plautum. recepto tamen *articularios* malim *experiri,* pro expedire, liberare.

Ibid. 8. *tamen valetudinis causa experirer.* Mf. Vict. *experirus,* forte contractum pro *experiturus,* et omissum ante *tamen, essem:* nisi malis, *et si sumtus, esset tamen v. c. experitus.* nam sic veteres dixere pro *expertus,* vt Festus tradit.

Ibid.

Ibid. 8. *omnis qui insomniosus est.* Vetus lectio est *seniosus*, i. e. qui, vt senes, assiduis vigiliis maceratur: vulgatum fucatum est.

Ibid. 9. *dato edat, si poterit, sine pane: si non, panis parum ibidem madefaciat.* Sic Aldus, alii aliter. optime liber Polit. et Caesenas: *dato edit: si poterit sine pane: si non dato pane, purum ibidem madefaciat. edit* pro *edat*, quod saepe habet Cato in hoc capite. ita enim prisci, vt Nonius tradit: sicque et mox corrigendum *edat.*

Ibid. 11. *et si mulier eo lotio locos fouebit, nunquam ii virosi fient.* Haec vitiosa sunt. Mss. Vict. *nunquamum seri fient.* Mss. Caesenas, *vmseri, vm* vel *vn* factum ex *ii* vel prisco *eiei.* ita fit: *nunquam ei seri fient*, i. e. nunquam seri erunt ad ea, quae a partu sequi solent, emittenda. mox ante *sub* edd. pr. addunt *foetae* et post omittunt *operito.* illud non necessarium est, hoc redundare nemo negauerit. nam *circum vestimenta dare* est *operire.*

Ibid. 13. *vbi esse volet, carnem assam dato. Si esse non volet, dato brassicam tritam et panem.* Libri antiqui, vt Victorius tradit, habent *carnem asinam.* quod debebat recipi. nam caro asinina, lenit aluum et facile descendit, vt tradit Hippocrates de diaeta. Id voluisse Catonem locus ipse et res declarat.

Ibid. et si quis vlcus tetrum vel recens habebit. de *tetrum* dubito, quia sequitur, *vel recens.* melius *vetus*, vt mox Cato idem repetens, *vetera vlcera et noua* habet.

Ibid. 16. *deinde petigini parce brassicam opponito.* missis aliorum opinionibus e libris optimis corrigendum, qui habent: *de petiginis porcae brassicam opponito.* Fuit *deipetiginis*, vt prisci scribebant. iam vltimam literam refer ad sequens; fiet *deipetigini sporcae* (pro *spurcae*) *br. opponito.*

160, 1. *Luxum si quod est incipe cantare in alio – In alio* est, opinor, *inuicem.* – Mox *dissunapiter* nihili est. edd. pr. melius: *dic vna pariter.* Victorii tamen liber pro *pariter* habet *petes* sc. pro *pedes* more prisco, nempe, arundinis scissae extremitates.

161. *de Asparagis.* Plinius ait, Catonem vltimo loco de asparagorum cultu dixisse. itaque hic a sua sede recessere asparagi.

Ibid. 2. *deinde etc.* Haec sic digerenda: *Deinde supra areas stercus spargito bene. Serito secundum aequinoctium vernum. vbi erit natum, herbas crebro purgato.* – Mox pro *substramentis* liber Politiani *sum stramentis*, pro *cum stramentis*, quae est vera lectio.

162. Index huius capitis est vetus: *Salsura pernarum et offellae Puteolanae.* Sed in capite nullae *offellae sunt*: Videri potest haec pars capitis perisse: sed tamen Varro e Catone solas pernas memorat, nihil de offellis.

EMENDATIONES VARRONIS

EX EPP. VIII SEQQ.

IN L. I.

Ep. 8. p. 90.

I, 1, 7. *a quibus scriptoribus reperias.* Victorius in libris antiquis inuenit *reperitas*, sed praeferebat *repetas*, quod et est in ed. Io. Parui. estque bonum: sed ego *reperitas* praeferam, aut *repetitas.* (v. not.)

I, 2, 5. *aestiuo die, si non diffinderem meo insititio somno meridie.* Scribendum puto *diem.* sic L. III. *diffindere aestate diem meridie; aestiuo* dicitur vt alibi *verno*, pro aestate. Praefero etiam *somnu* pro *somno* e libro Vict. siue Florentino.

Ibid. 10. *contra auream imaginem*, Est ab Aldo. libri antiqui *contra aurum imago.* neutrum intelligo. an legendum *contra aurum in Argo*, vt sermo sit de tabula picta aut signum, referens Argum cum vellere aureo, quae ante tabernas poneretur.

Ibid. 21. *sed error hinc, quod pecus in agro esse potest, et fructus non in agro ferre* Vel *non* delendum cum Politiano, vel secundum *in.* nempe non adiuuant pecora culturam, sed fructus ferunt.

Ibid. 26. Scribe: *scripserit in agricultura?*

I, 3, 1. *de iis rebus dicendum, quae scientia sit* Hoc est Aldinum. Scribe: *quae in scientia sint.*

I, 5, 2. *neque eo dico, quod non habeant e. v. e. c.* Vrsinus malebat *quos* non. ego ex edd. pr. *quin habeant.*

I, 6, 5. *contra aestiua montanis locis commodiora.* Optime liber Politiani: *contra aestiua montana iis locis* (vbi prata et vineae) *commodiora.*

I, 7, 10. *vt ego quoque: a quo antiqui prata parata appellarunt.* non cohaerent haec cum antecedd. nam non inde prata parata dixere, quia iis primatus datur. Legam e Cod. Caesenate: *vt ego: antiqui quoque prata parata appellarunt.*

I, 8, 1. *quarum nomina duo etc.* Hic si quid mutandum sit, legam *quarum nomine*: nam Vrsini correctio non recta est.

Ibid 3. *Canusini in harundulatione in ficis.* Non placet harundulatio: vellem *in harum iugatione.* Cum directo iugo vtantur Canusini, traduces per ficorum tabulata suspendunt.

Ibid. 6. *alterum genus vineti etc.* In quibus genus vitis describitur, quod sine iugo dat vuas, de quo et Colum. V, vnde apud Varronem legerim: *vbi arbusculae modo remouetur e terra vitis;* et deleuerim punctum post *vuam modo* addam e libro Polit. et Iensonii.

– *vinctu, quod antiqui vocabant cestum* i. e. circulum vimine aut scirpo, textum, in quo vuas per palmam hinc et hinc racemorum tenus amputatam suspendebant. mox *Reatini* in libro Politiani *Vriatini*, ab *Vria* Apuliae oppido.

I, 9, 1. *Terram, inquam*, *Inquam* a persona loquente interferitur, aliquid ex narratis repetente, vt Varro multis locis facit, quod non animaduertentes decepti sunt.

Ibid. 5. *Itaque in iis, vt in Pupinia etc.* *in iis* refero ad discrimina terrae, quae tria commemorata sunt, vt in Pupinia, ceu in macra, cuius generis est Pupinia. hoc non intelligentes fecere, vt Iens. *in nux* Aldus *in Veiis*, libri Florent. *in nus.*

I, 10, 1. *Iugum vocant.* Haec exscribens Plinius L. XVIII. habet *iugerum* in edd. vulgatis. res est eadem. Sed tamen edd. Plinii antiquiores habent *iugum*, quod Vrsinus reponi volebat.

Ibid. 2. *Is modus acnua latine appellatur.* Nullo modo credo, Varronem dixisse, actum quadratum a Latinis dici *acnuam:* quam vocem Baeticam esse dicit Columella, pro *agnam*, cui succinit Isidorus. Varro solet dicere, *nostri* dicunt etc. Colum. V, 1,5. dicit eosdem Baeticos aliud terrae spatium vocare *porcam.* Vtriusque mensurae nomen sumtum videtur ab ouillo et suillo pecore, more rusticorum et pastorum, qui et astra nominibus rusticis signauere.

Ibid. dicitur scrupulum. Scr. *scriptulum* vel *scripulum* (de quo late disputatur, et sic a Gesnero editum est.)

I, 11, 2. *villam aedificandam.* Puto *aedificandum*, qua forma saepe vtitur Varro. mox et *dandum operam* edd. pr. (sic est in textu G.)

I, 12, 1. *ne aduersum eum ponas.* quae hic dixit Ponted. iam sunt inter notas G.

Ibid. 2. *Aduertendum etiam etc.* item et quae hic dicta, sunt fere in notis G. item vt notata ad I, 13, 1. *in villa facienda* etc. et *fructus vt est vinum* etc.

I, 13, 2. *inprimis culina videnda, vt sit admota.* Hic et alibi si forte occurrit in libris *colina*, non est mutandum in *culina*, quasi nil intersit. *Culina*, auctore Festo, est *locus in quo epulae in funere comburuntur.* Sed *colina* est vbi cibi coquuntur.

Ibid. 4. *quod enim infertur recens, minus bonum; id cum conflacuit, melius.* Verum est,

eſt, quod Victorius in libris reperit, nec tamen edidit. *Confacuit* vel eſt ab eodem vnde *faex*, vel legendum *confracuit*, a *fraceo*, vnde *fraces*, i. e. computruit, ſicut Varro idem dicit *oleam fraceſcere*, quod Nonius ait eſſe, *tanquam friari et putrefieri vetuſtate*. (ſic et Scaliger. v. not.)

Ibid. 6. cellam vinariam aut oleariam — in Italia. Ed. Ienſonii addit: *ne vinum prolueret*, quod ſic expono: quo vinum *proluerent* dolia in lacum, dum rumpuntur.

Ibid. extr. *item videre oportet — ponatur villa.* Hoc mihi non a Varrone videtur eſſe? (hoc iam eſt in not. G.)

Ep. 9. p. 105.

I, 14, 1. *aut viuae ſepis.* maneo in ſententia ſcr. eſſe *viuas ſepis* (pro ſepes. v. not.) et e Mſſ. Florent. recipio *ac.*

Ibid. 2. foſſa ita idonea. Sententia perfectior erit, ſi ſcribatur: *foſſa ea idonea*, vt ante *ager is bonus*, vel e Ienſ. *ea foſſa ita idonea.* mox ſcr. *ac ita arduus*, aut ex ed. Ienſ. *Sed ita arduus.* nam aut foſſam excludit, de quo genere poſt dicitur.

I, 16, 2. *quae vicinitatis inuectos habet idoneos.* In libris mediae aetatis additur *ſecundum*, *quae* etc. nam et poſt eſt *tertium*; et de iis quae ſequuntur non ſecundo loco dixerat Varro. itaque aut delendum *tertium* et legendum: *item ſi ea*, vel *tertium* mutandum in *ſecundum* et *quartum* in *tertium.* nam quartum, cum vltra progredi non liceret, extra numerum habuit.

I, 17, 2. *iique, quos obaeratos noſtri vocitarunt.* Scriptura vetuſta eſt *obaerarios*, h. e. *qui ob aes* aliena curant, laborant. *obaerarius* eſt *operarius.*

Ibid. 3. et more incolarum et nouitiis requiſito ad pr. quid factitarent. Haec male ficta ſunt et imperite. libri antiqui: *et in eorum e nouitiis reliquiſitio ad priorem dominum quid factitarent. relinqu.* puto eſſe pro *redinquiſitio.*

Ibid. 4. facilius e. his quamuis minores natu dicto ſ. a. Hoc eſt ab Aldo Mſſ. Caeſen. et Venet. *ii* vel *hi*, *quam minores natu:* quod verum eſt.

Ibid. 6. ad iniiciendam voluptatem. Victorius bene *voluntatem* corrigit: quo recepto, ſic cetera corrigam: *ad inliciendum voluntatem praefectorum, honore aliquo habendo, et de operariis, qui praeſtabunt alios, communicandum.*

I, 18, 1. *Dicit e. etc.* Haec ſic ex edd. pr. diſtinguenda: *dicit in eo modo haec mancipia XIII. habenda: vilicum, vilicam;* tum numeros hos ex iisdem ponam *bubulcum* I, *aſinarium* I. *ſubulcum* I. vt et Cato habet, vnde haec ſumta ſunt.

Ibid. 3. Ex edd. ant. et Mſ. Caeſenate vulgatum ſic corrigam: *Quod Cato ſi voluit, (vt debuit) vti proportione, ad maiorem fundum vt minorem adderemus vel demeremus. Praeterea extra familiam dicere debuit vilicum et vilicam.* mox lege: *e quo cum ſexta pars abſit ea XL. quae de CCXL. demuntur.* neque enim XL. eſt ſexta pars numeri CC.

I, 19, 2. *Terram boues etc.* Nil hic deeſt, vt quidam ignari agriculturae putarunt: in fine *relinquunt vomerem aruo* e Varrone laudat Nonius, omiſſo *in.*

Ibid. 3. *aſinum molarium* ad ſuperiora referam, et interpungam: *In vinea iugerum C.* nam illa ad modum olivueti iugerum CCXL. ſpectant, reliqua ad alterum modum. tum optima Varronis exempla habent *molendarium.* In Caeſenate eſt primum *molarium*, deinde *molendinarium.* Varro certe non duplici forma eodem loco vſus eſt: itaque *molendarium* vel *molendinarium* praetulerim.

Ibid. quo facilius mancipia, quae ſolent ſe tueri et aſſidua eſſe poſſunt. Haec ſunt Aldina, eaque vitioſa, a quibus diſſentiunt Mſſ. et edd. vett. etiam Iuntina. corrige: *quo facilius mancipia, quae ſolent ſe tuerier, aſſidua eſſe poſſint.*

I, 20, 2. *nec non ita ſi incidit.* Probo lectionem Victorii *nec contra*, quam et Bruſchius confirmat, et res poſtulat. (ſic et G.)

Ibid.

Ibid. et primum in aequo loco – molliorem terram. Edd. primae habent plus: *et primum eos aequo in loco, et ſine aratro, aut eo leui ſimul gradifacias, et principio per arenam, aut molliorem terram leniter procedant.* Haec conſentiunt Virgilianis G. III, 166 – 171. qui multa e Varrone ſumſit, vbi v. 169. facile agnoſcas *gradifacias*, in verbis *coge gradum conferre iuvencos.*

Ibid. 3. *quos ad vecturas, item inſtituendum.* Videndum an e Creſcentio addendum *paras.* Sic in princ. capitis, *qui arandi cauſa emuntur.*

Ibid. per vicum aut oppidum. creber crepitus etc. Edd. primae addunt *vbi* ante *creber*, quod non reprobem.

Ibid. 5. *in confragoſo enim et difficili haec valentiora parandum.* Pro *haec* debet eſſe *nec* aut alia negatio. nam ex ceteris praeceptis Varronis de pecore habendo et re ipſa patet, locis montanis et ſiccis non apta eſſe maiora pecora; nam nec ſatis fructus ferunt, et difficilius aluntur.

I, 21. Hoc breue caput e duobus conflatum eſt. teſtes tituli antiqui. Non Varronis eſt: *de indomitis quadrupedibus de pecore inſtructo et canibus hoc faciendum*, quod Ienſonius protulit, nec *de indomitis quadrupedibus et pecore faciendum*, quod Victorius habet: nam vbi eſt de quadrupedibus ac pecore? niſi ſi ſunt narrationis peractae clauſulae, cuiusmodi multae ſunt in hoc opere eaeque germanae: – Bene Stephanus e Mſ. vet. retulit *de ind. quadr. de pecore inſtructo ac canibus hoc faciundum quod dixi.*

Ibid. ſi prata ſunt in fundo, nec pecus habet. Ed. Ienſ. addit *dominus.* recte. nam et alibi in talibus *domini* mentio eſt apud Varronem, et ſine eo vltima vacillant.

I, 23, 3. *Itaque lupinum cum necdum ſiliculam cepit.* Edd. pr. *cum dominus ſiliculam cepit.* ſic et Mſſ. Venet. Caeſenasque. Coniicio *donicum* fuiſſe. Et Victorius obſeruauit, ſaepe a librariis in eo verbo peccatum eſſe: apud Catonem mutatum eſſe in *domino cum.*

Ibid. 4. *propter voluptatem.* Varronem ſcripſiſſe puto *praeter voluptatem.* ſimilis ſententia eſt c. 7. nempe non modo voluptatem, ſed etiam fructum ſpectat.

Ibid. 5. *vnde vtendo quid facias.* Probo Victorii lectionem *vnde viendo quid facias:* edd. pr. habent *aliquid* ex quo reliquum puto fuiſſe L quod Victorius ante *quid* in libro ſuo reperit.

Ibid. 6. *vnde nectas bubus paleas, lineas etc.* *Paleas* corrigo *palmas* aut *palmam* e c. 22. vbi narrat, quae fiunt de *cannabi lino, iunco, palma, vt funes, reſtes etc.* Sed debet etiam eo loco ſtare, vbi c. 22. nempe ante, poſt *iuncum* aut *ſpartum:* ei adiungitur etiam apud Columellam.

Ibid. quaedam loca eadem, alia ad ſer. idonea non ſunt. Interpunctio tollenda: mox: *in pomariis recentibus deſitis ſeminibus alii hortos conſerunt, alii quid aliud.* In his *deſitis* vitioſum eſt, natum e priſca ſcriptura *deſſitis* pro *diſſitis*, a *diſſero*, de ſtirpibus per interualla poſitis. nec dubitem recipere *deſſitis.*

Ibid. 7. Haec pertinent ad c. 24. (Vidit et Geſnerus.)

Ep. 10. p. 121.

I, 24, 2. *Sed hoc neque i. o. etc.* Primo interpungendum poſt *maxime. Sine detrimento* etc. mox *plaga* ab Aldo eſt. Edd. pr. et ſcr. *parte.*

Ibid. frons. Debet eſſe *fros* auctore Chariſio L. I. qui hinc laudat *fros.*

I, 26. *neque propter eas adſerunt vites, quod haec inter ſe inimica) propter eas* referunt ad *cupreſſos:* ſed inter vitem et cupreſſum nulla inimicitia, cum viti illa pro ridica apponatur. Legendum *propter olus*, e quo facta vetus lectio *propter eos vt adſ.* nam *olus*, in quo braſſica intelligitur viti inimicum eſt. vid. ſupra in c. 16. vbi clare haec inimicitia traditur.

I, 27, 2. *Vere ſtationes quaedam fiunt.* Vrſinus *ſationes* e V. C. recte idque recipiendum v. c. 29 (ſic et G.)

Ibid. glebis a. ſ. percaleſactis. Hoc vel ad *aptiores, fac. relaxatas* referendum eſt, vel *ſegetes* interponendum, quod aut excidit, aut in *ſimul* mutatum eſt. Hoc recepto *neque ea* corr. *eas.* In Mſ. Polit. fuit *claeuis* pro *glebis.* np. a κλάω verbum natum eſt.

Ibid. 3. *excoli commodiſſime: tunc p. a.* Interpungendum eſt poſt *excoli.* ſic edd. pr.

I, 28, 1. *quae redacta – praecidi arbores.* Interpunge poſt *qui nunc ſunt.* Sic edd. pr. poſt pro autumnales leg. *autumnalis,* ſc. temporis, vt eſt in ed. Ienſ. item mox poſt *temporibus,* et ſcribe *quidem* pro *quaedam.*

Ibid. 2. *aequinoctium autumnale.* Chariſius habet *autumnal,* vt c. 34. 35. recte.

I, 29, 1. *putari inprimis.* neque hoc probandum, neque quod in libris antiquis eſt *in pratis,* quae falce vineatica non indigent, ſed foenaria. an fuit *putari imputata?* vel *putari in pratis* eſt idem quod infra *prata purgari.*

Ibid. ſeges dicitur etc. de h. l. dixerat iam in nota, inter Geſn. quae hic rurſus latius explicantur. ad vltimum inclinat ſic legere: *ſeges dicitur, quod aratum ſatui eſt:* verba *aruum – ſatum eſt.* e margine in textum veniſſe, quia nil aliud habent, quam *noualis* explicationem.

Ibid. 2. *cum iterum, offringere dicunt.* Recte Vrſinus pro interpolatione delet. (v. not.)

Ibid. 3. *lacunam ſtriam facit.* apud Nonium eſt *iſtriam,* quod *inſtriam* fuiſſe credo, i. e. ſtriis priuatam, quales eſſe debent in aruo lacunae ſ. ſulci; Cato *ſulcos perpetuos* dicit.

Ep. 11. p. 134.

I, 30. *quod ſi quae folia – non ſunt.* Hoc eſt a Victorio. Mihi vetera magis placent, in quibus eſt *mittere* non *amittere:* item *idonea.*

I, 31, 1. *quod ita occidunt.* Legam *occaedunt,* antiqua ſcriptura.

Ibid. 3. Sic legam atque ordinem: *minorem flagellum; maiorem enim,* (pro *etiam*) *vnde vuae naſcuntur, palmam: prior, litera vna mutata, declinata a venti flatu flabellum ſimiliter ac flagellum: poſterior etc.* Puto Varronem docere, qua parte flagellum vuas parit, *palmam* a pariendo dici, qua capreolum mittit *capream.* male a Popma et Victorio *caprea* eligitur.

Ibid. 4. *ocinum dictum a Gr. v.* ὠκέως, *quod valet cito.* Nonius haec referens habet *venit cito.* melius, i. e. naſcitur, prouenit, vt habet Plinius: *a celeritate proueniendi.* nam ὠκέως quid ſit, ſtultum fuerit dicere.

Ibid. id ex pabuli ſegete etc. Varie hic locus editur. optime a Bruſchio: *id ex pabuli ſegete viride ſectum, antequam genat ſiliquas:* quod cum codd. ſcr. conſentit, et Popma recepit.

Ibid. 5. *contra ex ſegete — ſeri coeptum.* primum *ex ſegete* e margine in textum venit, quod farrago *ex ſegete farracea* appellaretur. poſt *Far* quoque inutile eſt. nam vbi ordeum, ibi et far intelligitur. In Mſ. Caeſenate eſt etiam *ferrago,* a ferro, nam a farre ſaltem *faracia,* vno *r,* more antiquo. Totum ſic erit: *contra, vbi ſata admixta ordeum, et vicia, et legumina pabuli cauſa, viridia quod ferro caeſa, ferrago dicta; aut niſi quod primum in faracia ſegete ſeri coeptum.*

Ibid. 6. *in poma quae inſita erunt, ſiccitatibus aquam addi quotidie.* Nonius addit *veſperi,* quod et in edd. quibusdam eſt. recte. (v. et notas.)

I, 32, 1. *Quarto interuallo – arationes abſolui.* Cur nulla mentio meſſis? quam non praetermiſit Varro. et eius mentio ex Varrone apud Plinium. Non dubito a Varrone ſcriptum eſſe: *cum ſit maturum*

nono menfe. In edd. prifcis quibusdam inter *maturum* et *arationes* interponitur *collige. Inde.* quo voluere explere, quod aberat.

Ibid. Frumentum dicant XV. diebus effe in vaginis, XV. florere XV. exarefcere. Plinius 18, 7 Varronem dicere ait *quater nouenis diebus fruges abfolui.* Vtrum melius? Decernat Theophraftus a quo multa in Varronem venere, VIII, 3. Hift. Plant. qui dicit *florere poft quatuor aut quinque dies, aeque diu florere, diebus feptem deflorefcere.* quae cum Plinio l. c. confentiunt, fed illa his addita apud Plinium non funt a Plinio, fed a mala manu addita.

I, 33. *aratro offringi.* Leg. *arata* ex edd. ant.

I, 34, 1. *ad diem XCI.* Scribendum *XXCVIII.* Neque enim plures ab aequinoctio autumnali in brumam dies numerantur.

I, 35, 1. *Serere Lilium etc.* Haec fic funt fcribenda: *ferere lilium, crocum, quod iam egit radicem, rofam: ea* (vel *etiam,* aut *et,* vt habent quidam libri) *conciditur* etc.

Ibid. Violaria – macriorem. Edd. pr. demunt *e* ante *terra,* et *ea,* poft *ad.* Itaque Victorianis proxima *terra adruenda puluinos fieri.* quae admittere fuadet Leucoi natura, quod in fumma terra ponitur. puluini autem fiunt, quo melius hibernum folem accipiant et citius florem fundant. *macriorem* minus probo, quam vetuftius *minorem.*

Ibid. 2. *Ab Fauonio etc.* Hoc ad primum interuallum inter Fauonium et vernum aequinoctium fpectat. Etiam Columella ferpyllum docet circa primum aequinoctium effe plantandum.

I, 37, 1. *quaedam facienda etc.* vltimum *et caeduam filuam. et caedas vt filuam* vel *filvas.* nam eas decrefcente luna et fica caedi debere perennitatis caufa, omnes fciunt: at filuam caeduam crefcente luna, quo citius refurgat.

Ibid. 3. *nunquam rure audifti etc.* Primum *Ianam lunam* puto effe plenilunium, cum pulcerrimam fpeciem luna habet. vel ita dici *Ianam,* vt fol *Ianus:* ideoque *VIII. Ianam lunam* effe diem octauum ante plenilunium, i. e. diem lunae feptimum, item *poft VIII. Ianam lunam,* diem a plenilunio octauum, i. e. lunae circiter vicefimum primum, quae tempora, vt olim, ita et nunc a plerisque religiofe feruantur.

Ep. 12. p. 147.

I, 39, 1. *cum femina quatuor fint generum.* Sed tria tantum memorantur: deeft quartum, vt videre iam Popma et Victorius. In ed. pr. Ienf. poft *in terram* additur *per fe a natura, alia ex induftria, vt faciunt viuir.* in quo eft quarti veftigium, fed alieno loco. Theophraftus in H. Plant. 11, primo loco ponit γένεσιν αὐτόματον et ἀπὸ σπέρματος. haec funt in illis, *per fe a natura,* et *ex induftria.* Hoc igitur fuit primum genus Varronis: atque id poft ab eo latius explicatur. atque eodem modo genera haec tradit Virgilius, fiue e Varrone, fiue e Theophrafto, in Georg. II, 10. tum legendum e Mf. Caef. et ed. Ienf. *viuas radices.*

I, 40, 5. *Quartum genus feminis — obligetur.* Interpunctio *in aliam. Videndum etc.* eft vitiofa. Fac fic: *in aliam, videndum qua etc.*

Ibid. non enim pirum recipit quercus etc. Haec fic interpungenda funt: *N. e. p. r. quercus; neque etiam fi malus pirum, hoc fequuntur multi, qui arufpices audiunt multum, a quibus proditum.* Senfus eft, etfi malus piro inferi poteft, tamen fuperftitione deterriti, multi non faciunt.

Ibid. 6. *Ex arbore, e qua quis — curat.* Haec quatuor diuerfis modis reperiuntur in libris fcr. et edd. Ienfoniana lectio eft optima. Ea omittit e vulgata: *quod intro eft,* ante *falce.* habet poft *detectum ad coelum,* quod eft vitiofum pro *derectum,* i. e. directum.

I, 41, 1.

I, 41, 1. *sequitur caldorem*. Praetulerim lectionem *calidiorem* sc. mensem, vel locum. nam sequitur, ficeta in locis frigidis fieri non posse.

Ibid. 3. *in aliis transl. videndum, vt quod transferat*. Legendum aut *transferas*, aut ex ed. Iens. *transferatur*.

Ibid. 5. *In crescendo tarda. In hoc enim humidiora quam aridiora*. Credo Varronem dixisse, in crescendo minutiora esse tardiora aridioribus, idque e sequentibus patet. Varro omnia haec sumsit e Theophrasto, qui postea, quae hic habet Varro, dicit, imbecillia esse tardiora. Itaque Varro scripsit: *in hoc etiam imbecilliora quam aridiora*.

I, 42. *id seritur ita, vt semen iactatur*. Vrsinus e V. C. *differtur*, quod commode in *differitur* vel Varronis more, *desferitur* mutetur. At cur *semen* et *iactatur* retinetur. Credo fuisse *ita vt semel iaciatur* (de *iaciatur* vidit et Gesn.) nempe ita iactandum est semen, vt interserere non sit necesse.

I, 44, 2. *item ex modio nasci centum*. Magnus numerus, sed tamen esse debet CL e Plin. 17, 5.

Ep. 13. p. 160.

I, 45, 3. *Quod tectae terrae tepore propagantur, supra aëre frigidiore tinguntur*. Scr. *tectae terra*, Theophrastus στεγαζόμενα τῇ γῇ. Pro *tinguntur*, quod est a Victorio, cum ante esset *ringuntur*, malim *stringuntur*. Gelu *stringi* dicuntur res, cum coeunt, densantur. Theophr. κωλύεται.

I, 49, 1. *et ille primum. ille* inane est, nec reperitur in edd. pr. adeoque delendum.

I, 54, 2. *Sed eligitur ad edendum*. Nonius interponit *etiam*. mox *lectius* e Ms. Vrsin. corrigam *lecta*. nam lectior vua ad cibum seponitur. melius tamen e *lectius* feceris *secius*. nempe, quod secius est in vuis et deterius ad vasa torcula defertur.

Ibid. quae in aram vt in carnarium adscendat. Olim credidi *aram* esse oportere *arcam*, quod et in editis repereram. nunc aliter censeo. nam puto Varronem loqui de vuis passis, quia recens vua vt seruaretur vel in ollis inter vinacea reconditis, vel in amphoris in piscinas demissis, ante dixerat. Vrsinus e vetere et optimo libro notauit *aera* pro *ara*, ex quo vna litera mutata, fit *aena*, pro *ahena*, quia Varro adspirationem non amabat. Itaque alia vua in *aena* immergitur, *vt in carnarium escedat*. firmat Columella 12, 16.

Ibid. 4. ad notam de verbo *eligitur*, pro quo malebat *laedatur* vel *caedatur*, addit, non contemnendum Morgagni *laudatur*.

Ibid. 7. *cum is humor modicus*. Immo *medicus*. vtebantur enim amurca ad curationes pecudum, olearum.

I, 58. *Faba legumina*. Interponendum est *et*. nam et *faba* legumen est et Crescentius habet e Varrone *faba et cetera legumina*. Sed Plinius tantum et, item ed. Iens.

I, 59, 4. *Punica mala – pependerint*. Primum *obteris circum ramum* puto esse: circa ramum terram esse comprimendam ad includendum spiritum internum, e terra emissum, e quo crescere poma Theophrastus tradit, vnde et ollam sine fundo esse vult Varro, et ex retento humore, quem aër et sol detrahunt, dum in arbore pendent, sed cortice tantum augentur. Deinde *si extrinsecus spiritus adflet*, si Theophrastum sequimur, *intrinsecus*: si Plinium, *ni* pro *si* legendum cum Crescentio. sed Theophrastum malo.

I, 61. *in doliis*. Sic Victorius. in libris aliis est *ollis*, et *oleis*, hoc praetulerim, antique pro *ollis*.

I, 62. *Promunt condita*. omnes libri veteres *primum*. Inde fecerim *promundum*. Post est *utendum, vendendum*.

I, 65, 1. *Si vetus — prodit*. E libro Vict. pro prodit lego *promito*: *tum quod non sit, anni cum accesserint* et in parenthesi accipio.

I, 66. *Oleas albas, quas condideris nouas etc.* diſtracta haec ſunt et languida. Interpunge poſt *condideris*, et *amaritudinem.*

IN LIB. II. VARRONIS.

Ep. 49. p. 416 ſ.

II. *praef.* 3. *quarum quoniam ſocietas inter ſe magna.* Edd. pr. *quarum inter ſe conſocietas magna.* Hinc corrige: *quarum inter ſe cum ſocietas magna.*

Ibid. 6. *tibi, Niger Turrani.* Addendum *hunc* ſc. librum, *tibi* etc. ita omnia clara.

II, 2, 2. *Itaque quae id non habent, maiores noſtri apicas app.* Edd. pr. *itaque quo id non habent.* i. e. quoniam id non habent, vt in illo Ciceronis, *non quo quicquam metueret.* Videndum porro, an *apicas* per corruptionem venerit ex ἄτριχας, an ſcribendum *atricas.*

II, 2, 4. *lana opertis auribus, amplis pectore et ſcapulis.* Vrſinus corrigit *amplo pectore:* bene. ſed e libro Politiani malim *ampli.* quid enim prohibet credere *amplis* et hoc *ample* veteribus in vſu fuiſſe. Certe maxima eſt Codicis auctoritas.

II, 2, 6. *quod recte ſanum eſt extra luſcam, ſurdam, minam, id eſt, ventre glabro.* Oues ventre glabro, ſupra *apicas* dixit, ſed aliam tamen *apicam*, aliam *minam* credo. nempe *apicae* ſtatim in oculos incurrunt: ideo in emtione non excipiuntur. *mina* de qua ſtipulando cauetur, fortaſſe eſt ſterilis, eoque inutilis, quam Columella reiiciendam eſſe dicit. Feſtus quidem *minam* dicit eſſe mammam ſiccam et exilem, quae eſt ſterilitatis ſignum. Id ſi eſt, delendum erit *id eſt ventre glabro.*

Ibid. 7. *Primum prouidendum.* Creſcentius praeponit: *de paſtione*, quod non contemno. nam et in ceteris partibus, de quibus ſe dicturum dixerat, eiusmodi quid praepoſuit Varro, vt *quod ad foeturam* etc. atque in aliis ſic locis ſimilibus.

Ibid. non enim ſolum ea vligo lanam corrumpit etc. quo ſpectat *ea vligo?* E Creſcentio puto addendum ante, *ac fieri ab vrina purum.* Varro in ſequentibus dicit *ſtabula eſſe facienda* lapide ſtrato, *necubi in ſtabulo vrina conſiſtat*, quod monitum eſt etiam bis apud Columellam.

Ibid. 8. *Cum aliquot dies ſteterunt, ſubiicere oportet virgulta alia. Virgulta alia* indicant, iam ante aliquid fuiſſe ſtratum. itaque quidam correxere *virgulta et alia.* Creſcentius propius ad Varronis ſententiam accedit: *ſubiicere oportet alia virgulta et paleas.* Solent autem per ſingulos menſes ter quaterue ſubſternere ouibus paleas, vel ſtramenta, vel virgulta, non ſolum ob cauſas a Varrone memoratas, ſed etiam, vt maior ſtercoris copia fiat, inprimis verno tempore. In Mſ. Politiani eſt *virculta* vel a *vi* cum *r* finali et *colo*, vel ab *hir*, caua manu, adſpiratione in *u* verſa: quippe virgulta putantur et flectuntur, vnde manu culta.

Ibid. 9. *Contra illae in ſaltibus quae paſcuntur.* Ex vetere ſcribendi ratione vitiata et perturbata omnia puto. Scribebatur *illei – quei*, qualia multa adhuc ſunt in libris de L. L.

Ibid. 20. *in pellitas binos.* Ed. Ienſ. *caprae binos.* Liber Politiani: *captae binos*, h. e. *captas binos.* nam oues pellitae, impeditae ſunt et captis ſimiles, ideoque diligentiorem curam poſcunt.

II, 4, 1. *Sed quis e portu poſt Italico prodit, ac de ſuillo pecore expedit?* ſc. quis poſt nos, quos Epiroticos vocatis, e portu Italico prodit (Italia enim porcorum cultura inſignis) et de ſuillo genere narrat? Quibus a capris ad ſues ſermonem conuertit, vnde cap. 4. initium.

Ibid. 4. *Boni ſeminis ſues animaduertuntur a – et regione coeli.* quid *e regione coeli?* in qua coeli plaga formoſae ſues naſcuntur? cur igitur additur *coeli.* Varro intelligit, *potius*

tius ex iis locis, vbi nascuntur, amplas quam exiles esse parandas.

Ibid. 11. *De magnitudine Gallicarum succidiarum – in plostrum imponit.* Omnia hic ita sunt perturbata et vitiata, vt de emendatione desperandum sit. Cato de Gallicis succidiis scripsit earumque magnitudine, et hic de Italicis traditur et de numero. Mihi non inutilis videtur lectio haec: *In Gallia Insubres terna aut quaterna millia lautia succidia habere. sus vsque adeo.* Nam *vere* ex habere relictum videtur. magnitudinem succidiarum declarat numerus.

Ibid. 13. *Scrofa in sua quaeque hara alat oportet porcos, quo alienos aspernantur.* Scriptura vetus est: *quo alienei spernantur.* hoc ipsum praecipit Columella.

Ibid. 17. *in eorum foetu.* Corrigam *fotu*, vel *fetu* e *petu* in Mf. Polit.

Ep. 50. p. 428.

II, 5, 7. *compressis malis, subsimisue, gibberi spina leniter remissa, opertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis.* alieno vtique loco est *spina* inter partes circa os. Ego hoc ordine scripta haec a Varrone puto: *compressis m. s. apertis naribus, labris subnigris, gibberi spina leniter remissa, ceruicibus crassis.*

Ibid. 8. *ne cuius vngulae diuaricent.* Mf. Polit. *diuarent*, quod est a *varo*, vnde *varus.*

Ibid. caudam profusam. Codam libri antiqui. Hac forma vsum Varronem, testis est Nonius.

Ibid. colore potissimum etc. quare *heluum* et *rubeum* colorem nigro anteponat, non apparet. Puto excidisse *ad laborem: vtrique ad labores pluris, quam nigri et albi.* Consentit Plinius: *nigri coloris candidiue,* inquit, *ad laborem damnantur.*

Ibid. 9. *iugatorii Ligustici.* nempe boves omnes ad opus sunt iugatorii. itaque vetus scriptura reuocanda *nugatorii.*

Ibid. 15. *ad aquam appellendum bis.* Receperim lectionem libri Politiani *appellandum*, quia bubulci boues in omnibus voce moderantur.

Ibid. quod egredientes degustare possint. Exemplar antiquum *regredientes.* Primum enim e stabulo egressas ad aquas vocant, dein pascere sinunt circa stabulum, vt redintegrentur.

Ibid. 17. *et reiiculae reiciundae.* Mf. Flor. vterque *reiculae.* Pol. *reicolae.* pro eo scr. *toricolae* vel *toreicolae,* quod vaccae steriles tauros consectantur. Columella praecipit: tauras, quae locum foecundarum occupant, ablegandas aut aratro domandas.

Ibid. 18. *Numerus de tauris — facit alium.* His profecto aliquid vitii inest. Primum in numero LXX. qui primo loco debet esse LX. nam vtrique tauro XXX assignantur; altero nullus. Itaque ista: *quidam habent aut minorem — matribus suis,* spuria iudico. nam explicant illa: *numerum gregum alius facit alium.*

Ibid. Atticus 120 *habet.* Mf. Vict. *centaurium viginti:* Vrsini *centum vicenum.* an centenarium vicenum.

II, 7, 3. *eum equum habere annos XVI.* E Columella *6, 29.* corrigunt X. sed cur non Columella e Varrone corrigitur? nam et Plinius L. XI habet XVI.

Ibid. 5. *cruribus rectis et aequ. genibus rotundis, nec magnis, nec intro spectantibus.* Haec Aldus vitiosa fecit e Columella. In Mf. Caesenate et edd. pr. post *aequalibus* additur *introuersis, potius figurata,* et in fine abest *intro spect.* corrigam: *non introversis, potius figura alta.* genu pertinet ad crus. si crus non intro vergit, nec genu. Tum quia Columella probat *crura alta,* id non omissum videtur a Varrone.

Ibid. extr. *corpore multo.* Videtur esse ab interpretibus aut librariis, cum ante iam dixerit equos legendos esse *amplo corpore* et *formosos.*

Ibid. 6. *in Graecia Thess. equi a terra Appuli, ab Rosea Roseani.* Puto legendum: *a terra Appulia Appuli.*

Ibid. cum flumen transuehendum. An *traviundum* ab antiquo *trauio*, quo bis vsus est Lucretius.

Ibid. emtis equina similis f. ac boum. Mſ. Politiani *ſimulis* a quo Plautinum *ſimulter*, et verbum *ſimulo*.

Ibid. 7. *Horum foeturae initium admiſſionis facere o. Admiſſio et foetura* eadem eſt. titulus fuit Varronianus: *de horum foetura. Initium adm.* vt in loco de canibus: *de foetura. Principium admiſſionis etc.*

Ibid. 8. *demtis enim teſticulis fiunt quietiores, et ideo, quod ſemine carent cauterii appellati.* Haec male interpuncta ſunt. Scribe ſic: *demtis – quietiores; ideo, quod ſemine carent. Ii canterii appellati*, ſiue vt Ienſ. habet, *appellantur.*

II, 8, 2 *vterque eorum ad vſum vtilis, partu fructus neuter.* alii aliter. mallem *partu, fructu neuter.* nam quaedam pecora partu tantum proſunt domino, vt equi, aſini, ſues, quaedam partu et fructu, vt oues, boues etc. muli atque hinni neutro.

Ibid. quo equa ad miniſterium lactis etc. equa inelegantem orationem facit, aptius eſſet *aequa*, h. e. parem ad lactis miniſterium.

Ibid. 3. *de aſinis quam ampliſſimum form. p.* Edd. pr. *de aſinis quemque ampliſſimum, et formoſiſſimum quem poſſunt, eligunt.* Haec meliora vulgatis, ſed pro *quem* ſcribam *quam.*

Ibid. Quem emimus – in equis. que in emendo ex margine irrepſit, in quo erat: *quae in emendo eſſent attendenda.* quo ſublato omnia clara fiunt.

Ibid. 6. *Hinnus qui appellatur, eſt ex equo et aſina, minor quam mulus corpore.* Delendum eſt, *eſt ex equo et aſina:* nam id paullo ante iam dictum, temere hic repetitum eſt.

Ibid. 14. *quidam nucibus Graecis – ea exulcerare.* Eadem Fronto graece e Varrone habet, et Columella. e quibus pro *graecis* ſcribendum *amaris.*

II, 10, 1. *Qui paſcunt, eos cogere oportet in paſtione diem totum eſſe, paſcere communiter.* Malim, *qui paſcunt, eo cogere etc.* ſc. eo loco in ſaltibus etc. vbi totum diem paſcunt.

Ibid 4. *aut ſi in iure ceſſit, cui potuit cedere.* Edd. pr. *aut ſi in iure cui ceſſit, potuit cedere.* Mſ. Vict. *aut ſi in iure ceſſit, cui potius cedere.* Hinc corrigam: *aut ſi in iure ceſſit, cui pote* (*potis*) *ius cedere*, vel, *aut ſi in iure cui ceſſit, pote ius cedere.*

Ibid. 5. *Cibus eorum debet eſſe interdiu ſeparatim vniuscuiusque gregis.* in Mſ. Vict. et Ven. *giſue*, vel *giſues gregis.* id interpretor *cis vlſue gregis.* nam ſaepe interdiu paſtores ſunt citra et vltra gregem excubantes. Politiani liber habet etiam *interdius*, quod et apud Plautum inuenitur.

Ibid. 8. *de nutricatu – veniſſes.* In Mſ. Vict. non erat *Tremellius*, ſed pro eo, *ſemel ſimul adſpicit.* perturbata haec ſunt, et alterum verbum vitiatum. Lego: *eaſdem fere et nutrices et matres ſimul. Tremellius adſpicit ad me.*

Ibid. 9. *nec non etiam hoc – et filios habere.* Haec vitioſa puto. nam ſententia ita ſuſpenſa eſt, vt, cum ad finem venias, aliquid amplius exſpectes. Leui tamen mutatione perficitur oratio: *et incomitatas vt vagari* (vel *vagari vt*) *liberet et filios habere.*

II, 11, 2. *Sed horum ſunt diſcrimina — alibiles.* Duo facit diſcrimina a paſtionibus, primum, cuius natura ignoratur, ſi *id alibile*, ſuſtuleris, quod in nullo codice reperitur. Sed id primum magis ad alendum pertinet, quam ad purgandum *propterea illud* vel *primum* aut I. poteſt deſiderari.

Ibid. a mulgendo – ſumtum. Emunctum eſt ab Aldo inſertum. nam abeſt ab edd. pr. et eius loco eſt *enim*, quod tamen inutile eſt.

Ibid. 4. *a Vergiliis vernis exortis ad aeſtiuas Vergilias.* Scribi debet *a Vergiliis vernis ad exortas Vergilias aeſtiuas.* nam

nam verno tempore occidunt Vergiliae: et Caesare auctore, quem sequi solet Varro nonis aprilibus, latentque per dies 34. Boeotiis per dies 40, quos assignat caseo faciendo Varro.

Ibid. 1. *mammae enim rumis siue rumae — a lacte.* Locus obscurus et perturbatus. Ed. Iens. *rumis siue ruminare.* sic Mss. Polit. Vict. at in Mss. Venet. Flor. S. Reparatae pro *rumis*, *rumus.* Puto scribendum: *mammae enim rumeis siue rumina, et vt ante dicebant, a rumi etiam dicuntur subrumi agni lactentes.* De *rumeis* e quo *rumus* in Codd. antiqua scriptura patet. de *rumina* patet e Plinio 15, 18 vbi est: *lupa infantibus praebens rumen, ita vocabant mammam.* itaque *ruminare* ex *et* et *rumina* coaluit. *et* est in Ms. Ven. in Caesenate *ruminatae vt ante.* Denique *lacte* cum Scaligero abiiciendum. nam est inepta agni lactentis interpretatio. Ceterum a *rumen* est Dea *Rumna* non *Rumia.* nam et supra vbi vulgo est *diuae Rumiae sacellum*, Politianus invenit vetustum *Rumina* inuersis literis pro *Rumnai*, quod e *Rumina* contractum est, de quo Nonius e Varrone: *hisce manibus lacte fit, non vino. Cuninae propter cunas, Ruminae propter rumas.*

Ibid. 6. *quin adspergi solent sales, melior fossilis quam marinus.* Codex Politiani, *qua spargi solent sales, meliorem fossilis.* nempe *qua* terrarum parte in casei conditura spargi solent sales. sed *meliore* puto factum e *melior erit.*

Ibid. 11. *e Sicilia venisse dicuntur.* Ms. Polit. ed. Iens. *dicunt.* id ea, quae sequuntur, comprobant, *eosque adduxisse* etc.

Ibid. 12. *illi hoc. Neque ab hoc, quod mutaret Cossinius. illi hoc* est fortasse hoc satis: idcirco conticuit Cossinius.

IN LIBRVM III. VARRONIS.

Ep. 51. p. 446.

III, 1, 3. *quo agri sunt coli coepti.* Polit. liber et ed. Iens. *agricolae*, qui in c. et t. habitabant.

Ibid. 4. *et in bello ab his tuebantur.* Edd. pr. addunt *et alebantur.* vtrumque necessarium puto.

Ibid. 7. *qui postea creuerunt, peculia diviserunt.* Ed. Ien. *quae*, bene refertur ad *peculia.*

III, 2, 1. *malum consilium cons. est pessi-* Edd. pr. habet *esse* pro *est.*

Ibid. 5. *in tuum ornithona, vbi sedes inter aues.* vltima, *vbi s. i. a.* abiicienda. nam vbi ornithon, ibi aues. Ornithon graece scripsit Varro. nam ipse reprehendit morem graeca potius quam patria nomina vsurpandi.

Ibid. 5. *Tua, inquit, haec — et pastoris.* Scribendum est *tam et oblita.* deinde *ornata: an mea — Lisyppu aut Antiphyllu, sed crebra sartoris et pastoris?* *sartoris* scripsit Varro, auctore Cod. Polit. *satoris* interpretis et operae ignauae. Ad vnum fundum satis est sator vnus aut alter: nec magnus ille Axii: cur villam *satoris* faciunt falso.

Ibid. 18. *ego vero etc.* opinor sic esse interpungendum: *ego vero non recuso vel hodie, atque ex ista pactione crebro.*

Ibid. extr. *ac vim — earum rerum.* aptius haec ita ordinanda puto: *ac vim f. eius expone. Merula non grauate primum, inquit etc.* Non aliter Varro alio loco: *ille non grauatus primum inquit.* Varro Merulae persona ingreditur ad exponendam pastionis villaticae disciplinam, et tria genera constituit, ornithonas, leporaria et piscinas. in altero *non vbi ea etc.* pro *vbi soliti* puto legendum *vbi soli*, vt mox *vbi solum lepores includuntur silua*, nisi *pasci* intelligas.

III, 3, 4. *nutricare saginareque.* Edd. pr. *nutricere saginesque.* at Mss. vett. *nutricare saginisque.* illud melius, si pro *perueniant* e Mss. Flor. legas *peruient* pro *peruiant*, vnde *peruius.* atque similia sunt *deuio, obuio.*

Ibid. 7. *quae palatum suaue domini parauit.* In Ms. Polit. est *donum* non *domini*, quod

quod puto fuiſſe *domnum* pro *dominorum*, quod ſequentia *habeant, habebunt* poſtulant.

III, 5, 2. *ex eis caduca, quae abundat.* Vrſinus delet *quae abundat*, pro gloſſa verbi *caduca.* mihi *caduca* ſuſpectum eſt, quo ſublato congrua eſt ſententia. at illis ſublatis, non perſpicuum eſt, quo *caduca* referatur.

Ibid. 4. *largius dat cibum, quod plus ponit etc. Largius dat cibum* et *plus ponit* idem eſt. nec habet *plus ponit* Creſcentius, vt in eius Codice non fuiſſe videatur. itaque additamentum videtur.

Ibid. in hoc tecto etc. ad notam a Geſn. editam adde: pro *cauea* ſcripſerim *cauia*, vt alibi *nauſia*, *tinia* etc. ex *auiarium* feci *auiarius*, eiecique *curator*, quo Mſſ. et ed. pr. carent. denique deleui *eſt aliud minus*, quod abeſt Mſſ. Caeſen. Ven. Florr.

Ibid. 16. *piſciculi — commeant.* Polit. liber *commetant:* id a veteribus vſurpatum Nonius e Naeuio docet.

III, 6, 1. *ſupra ſexagena millia numum i. a. d. c.* In edd. pr. pro *ſupra* eſt *S.* ſc. *ſeſtertium.* vnde Aldus H. S. quem alii ſecuti ſunt. id firmat Plinus et ipſa ratio: nempe ſinguli pauones venibant 50. denariis, i. e. 200 ſeſtertiis numis. itaque e 100 pauonibus redibant 20000 at Lurco e ſingulis pauonibus ternos pullos exigebat: ergo ſeſtertium ſexagena millia. in Cod. Caeſen. pro *numum* eſt *minimum.*

Ibid. 6. *Primus hos Q. Hortenſius – laudabant.* Haec obſcuriora, ita ſunt accipienda: *quod factum tam luxurioſi potius quam ſeueri boni viri laudabant.* non minor obſcuritas in Macrobio: qui habet *quod potius factum tam luxurioſe quam ſeuere boni v. l.*

III, 8, 3. *Ad ſaginandum – meliores.* In his multum eſt difficultatis: quod omne tollitur vna particula mutata: *tunc pulli plurimi gignuntur, qui ad farcturam meliores.* Legitur tempus circa meſſem, quo matres effoetae cito gliſcunt, et pulli adulti inueniuntur ad farcturam aptiores.

III, 9, 4. *magnis capitibus, criſta erecta, ampla.* Corrigam *amplas* e libro Politiani, et ad gallinarum magnitudinem referam, de qua nil dixerat Varro, vt ſolet. Columella dixit in hanc ſententiam: *rectis rutulisque criſtis, albis auribus, et ſub hac ſpecie quam ampliſſimae.*

Ibid. 7. *in pariete exſculpta ſint cubilia earum.* Cod. Polit. *excluſa*, nempe loca vacua, non repleta, extra parietis corpus non tamen extra parietem eminentia: quod tamen Columella non probat, qui in hac re habet *exciſa.*

Ibid. 8. *quod pulices et c.* Pedum genus gallinas infeſtat maxime, non pulices. Itaque ſcr. *pedes*, de quibus iterum eſt: *ab collo earum crebro eligendi pedes*, i. e. pediculi. idem vitium irrepſit in Columellam.

Ibid. 13. *Obiiciendum pullis — prohibendum.* nunc mihi probatur legere: *et aqua aliquanto ante tactam et vino, ne tum denique.* Igitur *tactam* pertinet ad *polentam*; cuius interpretatio *intrita* deformata eſt *et vino.* Eodem verbo vtitur Varro de anſeribus et de cocleis.

III, 10, 4. *in queis non includunt plus vicenos pullos.* Lectio vetus elegantior eſt *in quae non inducant: quae* intellige cellas aut ſpeluncas, in quibus ſtabulantur.

III, 11, 3. *Pabulum iis datur triticum, hordeum, vinacei, vuae.* Vltimum puto delendum. nemo enim *vuis* anates nutrit. Vinacea commendantur in pabulo anatum, non vuae, a Columella, Palladio etc. ſi tamen quis ſeruari malit, ſcribat vinacei ex vuis.

Ep. 52. p. 454.

III, 12, 5. *hos quoque nuper inſtitutum vt ſaginarent pleraque.* Haec excerpſit Macrobius ſic, vt habeat *ſaginarentur* plane abſit *pleraque.* recte vtrumque. illud et edd. quaedam Varr. antiquae habent. Paullo ante *intromiſit* corr. *intromiſſis* edd. pr. *intromiſis*, quod eſt idem.

III, 16, 3.

III, 16, 3. *ἱστορικῶς, quae — soleant, demonstrabit.* est ab Aldo. ante erat *hylifcus*, quod in Vrfini libro erat *ὑλικῶς*. recte. Appius hiftoriam tradidit, Merula artem. eodem ordine traditur aliud L. II. *ego dicam duntaxat quod est ἱστορικὸν - de tertia parte, vbi est de arte, Scrofa suscipiet.*

Ibid. 12. *vbi non resonent imagines — esse oportet.* Mff. Florr. et Ven. edd. pr. non habent *caufa*, faluo fenfu. iidem libri fcr. habent *procerum* tantum, at Caefenas *praeterea* pro *procerum*. vtrum deligendum, ambiguum eft.

Ibid. 13. *ab aequinoctio verno — ad alterum aequinoctium autumni.* aut *alterum* abundat, aut *autumni*.

Ibid. 16. *vitiles fimo bubulo etc.* Ex edd. pr. repono *fictiles*. nam hi, propter afperitatem fimo bubulo oblinuntur intus: at *vitiles* extrinfecus, ad aërem prohibendum: intus nullo modo.

Ibid. 24. *ex iisdem omnibus r. carpere dicuntur.* malo ex edd. pr. *dicunt*, quam vulgatum Aldinum.

Ibid. 26. *aliud discrimen sequantur — aut eas sequatur etc.* Immo *aliud eas sequatur*, aut *sequitur*.

Ibid. 27. *et ea iis aqua liquida — esse oportet.* Scribo *aquam liquidam*. tum *et ea* eft pro ideo, ficut etiam *et eo* dicitur.

Ibid. 32. *Eximendorum fauorum signum — ex apibus.* Sic Aldus et Pius. Veteres Codices aliter, fed valde inter fe difcrepant et vitiofi funt. *viris* vel *curis* cum Popma lego *furis* vel *fureis*, quippe ex fucis, quos *fures* appellat Varro, maturae mellationis fignum capi, et Columella et Palladius docent. Hinc reliqua fic conftituimus: *fureis si aluos habeat;* vel *habeatne. nam cum germinarit, ex apibus coniecturam capiunt, si intus faciunt bombum.*

Ibid. Nota: fupra in nota Pontederae ad h. l. *remoueis* corrige *remoreis* deinde: *remoreis* pro *remoueris.* deinde in fine notae adde: pro *mellis* vero *membranis* exfcripfit Crefcentius. non abfimili verbo vtitur Columella: *operculis.*

Ibid. 34. *exemtio cum est maior, neque vniuersam, neque palam facere oportet.* Sufpicor *maior* plurium effe fc. cum eximendum eft. pro *vniuersam* edd. pr. *numerosam*, quod ad partes decem refertur, de quibus dixerat.

Ibid. 36. *et prope apponendum - thymum.* redintegrantur haec e Crefcentio: *et prope apponendum aliquid bene olentium herbarum, maxime apiastrum et thymum.*

Ibid. 37. *deinde concutiendum leuiter, vt manu non tangas, et ponendae in sole.* Edd. vett. *leuiter ipso vase*, vt Mf. Caefen. Politianus autem ex optimo libro *l. ipso vaso*, ab antiquo *vasum*, ex altero, *ipsum vas*, vt in libro S. Recanatae. Puto Politiani lectionem fequendam, aut *leuiter ipsas vaso.* Crefcentius: *concutiendum leuiter vas, et apes manu ne tangas, et ponendum in sole.* Ex his *ponendum* probem, quia fic faepe Varro. Vatic. *ponendo*, forte pro vetere *ponendom.*

III, 17, 2. *et sine fructu.* arbitror, *et sine sumtu*, quoniam maritimae fumtuofae, aedificando, implendo, alendo.

Ibid. 3. *duo millia.* edd. pr. *sex millia*, vt Plinius et Macrobius habent, quod non pofthabendum erat.

Ibid. 4. *Nam vt Pausias — piscinas.* Vrfinus recte delet *magnas*. nam non conuenit *arculis*. fed videtur loco motum et ad *loculatas piscinas* pertinere. Tum vide, an pro *arculas* vetus *areolas* vel *areulas* fit reftituendum. pictores vtuntur arculis, ad reponendos colores, at areolis, tabellis, ad pingendum.

Ibid. 6. *non pasci piscinis.* an *non pasci piscibus?*

Ibid. 9. *vt architecto permiserit, vt suam p. c.* Vetus lectio, *vel vt suam.* vbi *vel* eft pro *etiam*, vt et alii vfi funt.

EMENDATIONES COLVMELLAE

LIB. I.

Ep. 54. p. 471.

I. *praef. humi naturam — neque prudentis cr. tellurem etc.* Nil differt *humi natura a tellure:* atque adeo idem bis dicitur. Sed *humi naturam* eſt ab Aldo. Mſſ. Politiani et Goeſii et edd. pr. habent *rerum naturam:* quod reſtituendum eſt.

Ibid. intemperantia coeli. Eſt ab Aldo. Edd. pr. et iidem Mſſ. *violentia coeli:* quod verum eſt. *violentia* eſt *vis maior*, vt Plinius dicit XVIII. vnde et *iniuriam coeli*, et noſter ipſe infra c. 7. non multo poſt ante *optime* male omiſſum *et.* denique pro *tractauerit* e Mſ. Goeſii legendum *tractauerat.*

Ibid. 3. *placitae diſciplinae conſectentur magiſtrum.* hoc otioſum eſt, et e nota in textum veniſſe videtur; nec ſatis cohaeret ceteris.

Ibid. 6. Nam ſine ludicris etc. Edd. pr. non habent *nam*, rectius. et ante *olim* addendum *vt.* Ergo ſic ſcr. *florere poſſet reſp. ſine ludicris artibus, atque etiam ſine cauſidicis, vt olim ſatis felices fuere, futuraeque ſunt vrbes.*

Ibid. ſine agricultoribus. rectius diſtingues, vt c. 1. *agri cultoribus.*

Ibid. vitaeque vtilitati maxime conueniens, minimam – conſummationem haberet. Aldus *minimam* induxit pro vetere *minime.* male. nam Columella clare dicit, nullam eſſe agriculturae perfectionem.

Ibid. 7. *quae nobis nihil ſine ſanguine et cladibus alienis affert.* Mſ. Lipſ. recte delet *alienis.* nam praeda non contingit ſine alienis et noſtris cladibus.

Ibid. 28. *ſi quem deſideramus agricolam, quemque deſcribimus.* Corr. *deſcribemus.* non enim hic deſcribit, ſed c. 2. deſcribere incipiet (v. Var. Lect.)

Ibid. 30. *Nec Brutum aut Coelium Pollionemue cum Meſſalla et Catulo deterruere ab eloquentia fulmina illa Ciceronis.* Edd. pr. Aldus hic ex vetere *non* fecit *nec*, quod *num* fuiſſe credo, deinde *Catulo* ex *Caluo*, quem et Mſſ. veteres habent. recte. Etiam infra L. XII. eſt in Catalogo oratorum iunctus Meſſallae.

I, 1, 6. *Poeni ex Africa ſcriptores.* Spurium additamentum eſt *ex Africa.*

I, 2, 5. *viuae aquae ſalientes demittant. viuae* obeſt perſpicuitati et veritati. In Mſſ. Goeſ. Lipſ. *villaeque* eſt. quia ad villam vel maxime perducenda eſt aqua, videtur fuiſſe, *villasque* a. ſ. *demittant*, vel potius *emittant* vt habet ed. Ienſ. clara res eſt e cap. 5.

I, 3, 10. *veteretum* mihi omnia perpendenti vetus et legitimum verbum viſum eſt et aliud ac *veruactum.* Nempe quod per aliquod tempus aratum non eſt veteretum eſt, vt aliis locis Columellae intelligitur, cui opponitur *nouale*, quod aratum et cultum eſt. *Veruactum* autem eſt, eodem auctore, quod vere aratum eſt: id ergo veteretum eſſe non poteſt. *Fabam dicit optime ſeri in vetereto*, at L. XI praecipit: *ante idus Nou. occatam habeas quam pinguiſſimo et nouo loco.* ita poſt culturam vocant *nouum locum*, i. e. *nouale.* Varro porro L. I. dicit, multum intereſſe, vtrum *in rudi terra, an in ea ſeras, quae quotannis obſita ſit, quae vocatur reſtibilis, an in veruacto, quae interdum requieuit;* hic *rudis terra* nihil aliud eſt quam *veteretum.*

Ibid. quinquaginta ſoli iugera. Aſſentior iis, qui *quingenta* corrigunt: nam per legem Liciniam D. iugera poſſidere licebat. idem vitium in ſequentibus animaduerſum eſt: *criminoſum eſſe ſenatori ſupra quinquaginta iugera poſſediſſe.*

Ibid. putauit eſſe. addendum eſt *ſatis* ante eſt e Mſ. Goeſii. mox pro *hac* legendum

dum *ac*, ex quo *hac* fecit Manutius: *populari ac plebeia* menſura.

Ibid. 12. *quos ne circuire equis quidem valent.* ſententia ſtulta eſt. itaque vetus lectio reuocanda, *quos ne circuire quoque valent*, nempe pedibus. Vulgatum eſt ab Aldo, vt mox *ac populandos*, quod commode abfuerit.

I, 4, 4. *Ventos et varium coeli p. morem.* Vetus lectio eſt *proprium*, quam veram puto. quod varium et inconſtans eſt, diſci non poteſt et praedici. (ſic et Mſ. San Germ.)

Ibid. 5. *quod maxime praeſtare poſſit.* refertur ad agri reditum, ſed ab hoc proxima diſſentiunt: *ea res etiam feraciſſimos agros vtiliores reddit.* Conſentient optime, ſi ex Mſ. Goeſiano ſcribatur *praeſtari*, nempe, quod maxime fieri poſſit.

Ibid. 8. *atque areae idem tantum complectatur etc.* Edd. pr. *aedem*, vnde Aldus *idem.* ſed Mſſ. Polit. Goeſ. habent *pedem*, quod libenter amplector. Quid ſit in architectura *pes*, et quid *pedem ponere*, cum fundamenta inſtituimus, docet Varro de L. L. Seneca de animi tranquill. etc.

Ibid. 10. *quem fere medius obtinet collis, quod neque depreſſus hieme pruinis torpet, aut torret aeſtate vaporibus.* Mſſ. Flor. Goeſ. edd. pr. habent *qui fere medios* — *aut torretur aeſtate vaporibus*, quae mutauit Aldus. *torretur* certe verum eſt.

I, 5, 4. *ceterum ad aeſtuum temp. calores.* rectius edd. pr. *aeſtiuos* et Mſſ. Polit. Goeſ. *aeſtatum.*

Ibid. 7. *villamque nec in via, nec peſtilenti loco, ſed procul et editiore ſitu condere, vt frons* — male egit hic Aldus, et nimis licenter. Mſſ. et edd. pr. habent: *nec in via, ſed alio procul editiore ſitu condere, ſic vt:* illud, vt militaris viae incommoda vitet: hoc, vt noxios paludum halitus. recte.

Ibid. 9. *ad ſuperiorem partem applicabuntur.* Iubentur aedificaturi, infra pedem ponere aedificii, vt firmius ſit. Ergo debet eſſe, vt in Mſ. Goeſ. *de ſuperiori parte* ſc. ad inferiorem.

Ibid. nam nouum cum veteri adſtruitur, rimoſoque recens aedificium quaſi ſurgenti reluctans oneri cedit. Apparet facile, *nouum* redundare, ſed id eſt ab Aldo. *rimoſoque* autem eſt ab ineptiſſimo ſcriba. nam quis tam ſtultus, vt rimoſo aedificio nouum applicet? Recte abeſt Mſ. Lipſ. Ergo: *nam, cum veteri adſtruitur recens aedificium, quaſi ſurgenti reluctans oneri cedit.* nil amplius deſideres.

I, 6, 4. *domitis armentis duplicia bubilia ſint, hiberna atque aeſtiua: ceteris autem pecoribus etc.* Patet, tam bubus quam ceteris pecoribus duplicia ſtabula paranda. non quadrat itaque *bubilia.* eſt autem ab Aldo: edd. pr. habent *bubulo: domitis a. duplicia: bubulo ſint hibernacula atque aeſtiva. hibernacula* e Cod. Goeſ. nam ſic appellatur pars domus, vbi hieme habitatur, vt docet Vitruuius.

Ibid. 6. *lata bubilia eſſe oportebit pedes decem, vel minime nouem.* pro *bubilia* ſcribendum eſſe *cubilia*, vel puer videat, et ſic Mſ. Lipſ. nam tam parua bubilia nemo faciat.

Ibid. 20. *quae fumi quodam tenore praecocem maturitatem trahunt.* Sic Aldus dedit. Mſſ. et edd. pr. *quae fumo quodam genere praecocem etc. quodam genere* int. quodam modo.

Ibid. 21. *et extructum pauitumque ſolum habeat.* Sic edd. recentiores: at antiquiores edd. *et extructum pauimentumque ſolo ne habeat.* Melius Codex Goeſ. *pauimentumque ſola habeat:* ex quo ſi facias *habeant* omnia bene ſe habent. *pauimentum* dicitur et de materia, ex qua fit, vt ex hoc ipſo capite intelligitur, et e Palladio L. I.

Ibid. 22. *periti* — *ſuperpoſitis virgeis cratibus tegunt, nec areſcere ventis ſinunt, aut ſolis incurſu patiuntur inuri.* Haec ſunt interpolata, vt e Mſ. Lipſ. et edd. pr. patet: *periti* — *ſuperpoſitis virgis tegunt, nec*

 areſcere

arescere solis incursu patiuntur. haec simplicia sunt, et Varronianis de hac re simillima.

Ibid. 24. *omnis stercorata colluuies, cohortis, balineorum, et oleis expressa amurcae sanies influere.* Primum pro *oleis* scribamus *ollis*, quia praecipiunt amurcam tam diligenter *ollis* seruari, quam oleum: et Columella habet, *amurcae recrementum – quod in ollis subsedit.*

I, 9, 1. *quam corporis statura roburque.* Libri vett. habent *status*: e quo cur Aldus faceret *statura*, non erat.

Ibid. 2. *bubulco quamuis necessaria.* Mſ. Polit. *bubulco quoquamuis.* Videlicet *bubulcoque quamuis etc.*

Ibid. 6. *ideoque labori multum se subtrahit. ideoque* Aldus fecit ex antiquo *liberque*, quod est, opinor, *libenterque.*

Ibid. aratores a vinitoribus, et vinitores ab aratoribus. alterum superuacuum abestque Mſ. Politiani.

IN LIB. II.

Ep. 55. p. 484.

II, 1, 3. *magno foenore cessationis* Sic Aldus pro vetere *cessatorum*, quod certe non conuenit. Sed excidit *temporum. Cessata tempora* dixit Ouid. Met. (X, *669.*)

II, 2, 8. *cuius demonstranda est duplex ratio, culti et inculti.* Mſſ. et edd. vett. *tractatio*, quod male Aldus mutauit. duplex modus soli tractandi traditur.

Ibid. 9. *aliquae fiunt patentes etc.* Lectio edd. vett. est huic Aldinae praeferenda (quae est in Var. Lectt.) item n. 11. *ne praecludatur humoris illapsu atque exitu.*

Ibid. 13. *saepius conuulsa moriuntur.* Immo *moritur*; quod vicina postulant, referturque ad *filix.*

Ibid. 15. *de ceteris ambigo.* E Goeſ. adde *Nil.* Nempe de duobus non dubitat, de colore autem dubitat. Post Mſ. Polit. habet *tum etiam Celsum.* sed id leue est.

Ibid. 18. *non perexigua — et pinguedinem.* Primum pro *ac* edd. pr. *at*, quod mutem in *ea:* deinde *quouis* in Goesianum *quamuis*, vt post *quamuis leuissimo dente etc.* denique Aldinum *ea res* vel Ienſ. *quae res* deleam, quod e nota marginis ortum est.

Ibid. 21. *quare antiquissimi fere omnes etc.* Est Aldinum. Iensonius: *quare antiquissimum est formam huius operis conscribere.* recte. nam antiquissimi isti nuspiam sunt.

Ibid. 22. *boues arcte iunctos habere conuenit.* Hoc non est prouidi bubulci, *arcte* iunctos habere boues, vt Aldus edidit, sed *apte* vel *arte*, vt est in antiquioribus. Deceptus est vitiosa lectione Plinii XVIII, 19 *aratores boues quam arctissime iungi oportere* pro *aptissime.*

Ibid. 23. *minoribus aratris moliuntur qui – plurimum confert.* Goeſ. *quia.* recte. eodem modo L. IV. peccatum est, *quod quidem non fit in traduce, qui a materno sustinetur vbere*, pro *quia.* Tum pro *hoc – confert* legendum *ab hoc confertur* ex edd. pr. vt et latinitas suadet.

Ibid. 26. *aut extremo iugo truncum delibet.* Non credo bene dici *truncum delibare*, sed corrigendum *delibret.* (Fauet ed. Ienſ. *deliberet.*)

Ibid. 28. *vt colla eorum refrigescant.* Edd. pr. *stringantur.* Mſ. Goeſ. *restringantur*, i. e. relaxentur, resoluantur, quo sensu eo verbo et alii veterum vsi sunt, Plautus, Lucretius, Ouidius etc. Eam lectionem veram puto.

II, 4, 4. *Quo tempore – oportebit.* Solstitium ostensum est a nobis esse VI. Kal. Iul. Itaque scribendum hic *circa solstitium, quod est VI. Kal. Iul.* Dies circa solstitium non determinati sunt. Sed liber Goeſ. habet numerum, *viginti.* Ergo legendum: *viginti diebus interpositis circa solstitium.*

Ibid. 6. *at quae siccitatibus aruerunt.* Goeſ. recte *at qui* ſc. agri. nam agri proximi nominantur.

Ibid. non minute diffindit humum. Goeſ. et edd. pr. recte *diffundit*, nempe terra aratro

tro ſublata in partem vtramque reiicit: quod eſt *diffundere*.

Ibid. boues iniquitate operis maxime multantur. Columella L. I. dixit *agrum peſſime multari*. et hic liber Goeſii habet *peſſime*. recte.

Ibid. 7. *tum etiam ratio ruſtici aggrauatur. ruſtici* eſt ab Aldo. ante eum erat *ruſtica* recte.

Ibid. 9. 10. *excolitur iugerum talis agri. Sed in arando.* magis placet lectio libri Goeſ. *iugerum. Sed tali agro in arando.*

Ibid. 11. *expeditior autem labor eiusmodi ſolo eſt, eo quod pauciores impenduntur operae.* Male ſic Aldus. ſtultus fuerit Columella ſi hoc dixerit, immo *eoque p. o. i.* vt recte habet Ienſ. nempe quia exilis et ſoluta terra facile colitur, propterea pauciores operae impenduntur: non quia pauciores adhibentur, propterea expeditius colitur.

II, 6, 3. *Cluſinum candoris nitidi.* Edd. ante Aldum et Mſ. Goeſ. Lipſ. *candidioris* bene. ſed excidit *grani.*

II, 8, 2. *Nos enim non ambigimus.* Mſſ. Polit. Goeſ. edd. pr. *non abnuimus.* quod verum eſt. non ambigimus de certis: at non abnuimus, cum dubitamus.

II, 9, extr. *pultem quauis inopia, maxime cum lacte, non faſtidiendam praebet.* Non intelligi poteſt, quae inopia faciat, vt puls talis non faſtidiatur. Immo *quamuis in copia*, ſc. frugum, vt habent edd. pr.

II, 10, 3. *ſimulatque oſcilla lupinorum ederunt.* Ienſ. *ediderunt.* Mſſ. Goeſ. S. Germ. *edederunt.* forte *adederunt.* Virg. *ſaepe fauos ignotus adedit ſtellio.*

II, 11, 9. *Similis ſatio auenae.* Malim cum Mſ. Goeſ. *ratio.* nam non eſt ſermo de ſatione, ſed de vſu. Contra, vbi de foeno graeco dicitur n. 10. *ſed hac ratione iugerum ſex modiis, illa ſeptem occupamus,* corigendum *ſatione:* nam haec ad duo diuerſa ſationum tempora, autumnale et vernum referuntur. et ſit habet Mſ. Goeſ. Patet verba *ratione* et *ſatione* loca permutaſſe. Denique n. 11. in *poteſt et autumno ſeri,* redundat *et*, quod et Mſ. Polit. non habet, idque delendum, aut cum edd. pr. *etiam* ſcribendum.

II, 12, 7. Columella referens ſententiam eorum, qui fabam negarent ſarriendam, ſibi videri ait, *peſſimi agricolae committere, vt ſatis herba proueniat: frugibus enim plurimum detrahitur, ſi relinquitur runcatio.* Liber Politiani *in* habet ante *ſatis*, deinde *peſſime agricola* (*agricolas* fuiſſe puto). Pro *proueniat* malim *praeueniat*, excellere ſupra ſata. Denique pro *runcatio* Polit. Goeſ. habent *runca.* herbam puto eſſe, quae tollitur runcando.

Ibid. inter ceteras dotes leguminis, vt exiſtimem debere ter ſarriri, quia ea, quae Celſus de *leguminis* dotibus dicit ad omne legumen referri poſſint, cum ad fabam pertineant, ſcribendum e Mſſ. Goeſ. Lipſ. *inter caeteras dotes eius leguminis, vt exiſtimem debere etiam ter ſarriri.*

Ep. 56. p. 495.

II, 13, 1. *In totum ſumma operarum decem et dimidia.* rectius edd. ante Aldum haec ſuperioribus adnectunt et ad *occupant* referunt: *ſummam operarum decem et dimidiam.* item ſic corrigendum poſt in loco de hordeo, vbi ab verbo *exigunt* pendent.

Ibid. Seſami modii nouem vel decem etc. Seſami quia eſt alienum putaram (v. not.) ſcribendum eſſe *adorei*, quia de ſeſamo infra agitur, et far adoreum hac menſura tantum operarum expoſcebat ſecundum capita IX. L. II. et II. L. XI. nunc e Mſſ. Polit. et Lipſ. qui habent *ſiſſeminis, ſiſeminis,* quod in *adorei ſeminis* expanditur, cum a Catone, Palladio, ipſo Columella alibi (v. Gloſſ.) ſic dicatur. Breuius ex Plinio, qui *adoreum ſemen* ſimpliciter *ſemen* dicit, ob praeſtantiam. Quare: *ſiſſeminis, ſic ſeminis modii nouem etc.*

Ibid. 5. *ſumma ſit decem operarum.* vnam detraxit

detraxit Aldus, ſunt enim vndecim, nec id ſenſere editores. vndecim habent edd. pr. et Mſſ. Polit. Goeſ.

Ibid. 8. *Semina — et conſeritur XL.* Numeri fere ſunt vitioſi. Pro CXV. debet eſſe C. nam in iugero ſeruntur modii quinque et quinque modii poſtulant operas quatuor. Itaque in iugeribus XXV. ſeruntur modii CXXV, operae adeo debent eſſe centum. Deinde pro XL debent eſſe XXV. nam iugerum tertiatur et ſeminatur vna opera.

Ibid. Caetera legumina – et dies X. His dies XV. quos ſuperioribus ſubduximus, addere debemus, vt menſes octo diesque decem habeamus. Brumale quidem interuallum dies XL requirit, quia circa brumam otiari totidem diebus bubulcos, dictum eſt. Superſunt dies quinque, quos diebus pluuialibus et feriatis aſſignabimus, vt cuncti L. notentur. Primum enim ſpatium, quod colendis leguminibus attributum, operas LX i. e. menſes duos occupat, nequit produci. – Ante *legumina* delendum eſt *cetera.* nam legumen neque nomine neque re et cultu cum frumentis conuenit, et a Politiano in Mſſ. non repertum eſt, denique etiam *quibus non aratur* eſt gloſſa pluuialium dierum et feriarum, nec eſt in Mſſ. Polit. Goeſii.

II, 15, 1. *exceptis tamen paluſtribus aut nantibus.* Immo *ac n.* nam ſic Varro e Caſſio. Et illud *aut* peperit aliud vitium. nam cum Iocundus vel Aldus inde crederent, alias eſſe paluſtres alias nantes mutarunt vetus *quod* in *quoque.* Ergo legamus: nam *inde noxium quod eſt.*

Ibid. 6. *licet e vepribus compitisque congeſta colligere.* Nic. Heinſius e libro vetere protulit: *l. e. v. et e viis compitisque* Etiam Goeſ. *et e viis*, pro *compitisque.* Colligere *e viis*, latius patet, quam *e compitis.*

Ibid. namque ea res ſerpentum noxam latere in ſtercore prohibet. Edd. ante Aldum *ſerpentem noxiam.* Politianus non reperit *latere* in Mſ. Flor. eo ſublato, alio verbo opus eſt, quod Varro et Plinius dabunt, qui dicunt, depacta robuſta materia non gigni in ſtercore ſerpentes. Itaque *noxiam* factum videtur e *naſci.* Vulgatum non habet ſenſum commodum. nam quid nocet latens ſerpens. Nempe ſerpentes oua ſua ſolent deponere in fimo, vt eius calore excludantur, cum ipſi incubare non poſſint.

Ibid. 7. *culina et caſeale.* Varie *caſeale* interpretantur, Lectio Mſ. Goeſ. mihi verbum ipſum ſuſpectum fecit, in quo eſt *caerile:* quod factum e *caprile*, idque eſt in Mſ. Lipſ. et Columella L. VII. praecipit, vt caprile quotidie euerratur.

II, 16, 1. *ita vt plani loci — quam erit ſaturus.* Primum, numerus *duodecim* vitioſus eſt, pro eoque ſcribendum *duodeviginti* CCV. vbi iugero, quod rariorem ſtercorationem deſiderat, tot vehes attribuit. Alludit huc Lipſ. *duo et viginti.* Pro *ſaturus* Polit. liber *arcturus*, quod factum eſt ex *araturus:* nam ex eod. capite patet, mox poſt ſtercorationem arandum eſſe.

II, 18, 1. *quoniam demergunt vngulas.* vbi? nempe in *vdo* ſolo. et hoc *quia in vdo* et in libro Polit. et Goeſ. firmat ipſe Columella, repetens, *nam pecudes, vt ante dixi, molli ſolo infigunt vngulas.*

Ibid. 2. *et ſi qua obiacent falcibus obnoxia.* In Goeſ. et Lipſ. eſt *aſperiora*, quod probandum. (alii libri noxia v. not. Videntur eſſe merae gloſſae.)

Ibid. 4. *grumosque – diſſipabimus ita etc.* Edd. pr. ante Aldum *deſpiciemus.* in Mſ. Lipſ. *addeſpiciemus*, in Polit. *aſſicamus.* Credo eſſe debere *diſiiciemus.*

Ibid. 5. *tum foeniſecam meſſorem oportet inducere.* Quorſum in prata *meſſorem.* Politianus hoc verbum in Mſ. non reperit, ſed *foeniſeceas*, modo, pro *foeniſecas.*

II, 19, 1. *neque rurſus viride colligatur.* E Lipſ. reponendum *condatur.*

Ibid.

Ibid. 2. *vt aut in villam foenum portetur, aut in manipulos colligatur, certe quicquid etc.* hic duobus vſitatis ſeruandi foeni modis tertius additur. et omnino haec non apta ſunt. Corrige e Mſ. Goeſiano: *vel ſi non competit, vt in villam foenum portetur, at in manipulos colligatum certe, quicquid ad eum modum, quo debet, exſiccatum erit, in metas exſtrui conuenit.*

II, 20, 1. *extergatur.* Olim putabam *exteratur.* (v. not.) Mſſ. Polit. et Goeſii: *et rigetur.* edd. pr. *extringetur*, vel *extringatur.* quod erit diſtringendo reſoluatur exteraturque.

II, 21. *repurgari debent – – a curculionibus exeduntur. repurgari* ſenſu bene. Sed Mſ. Politiani *reperiri* habet. quod in *repoliri* mutatum apte ſequentibus concurrat: *quanto grana expolitiora.*

IN LIB. III.

Ep. 57. p. 501.

III, 1, 2. *Vel frutex vt palma campeſtris. Palma* vitioſa viſa Guillandino (v. notas). In libro de arboribus commemorantur in hac re duae arbores, olea et ficus, totidemque frutices, canna et roſa. Itaque hic, vbi vna tantum arbor, olea eſt, etiam vnus frutex eſſe debet: poteſtque eſſe vel canna, vel roſa. hanc tamen praetulerim, vel *roſas campeſtres* quia in Mſſ. et edd. pr. pluralis eſt. campeſtris eſt, quae in campis naſcitur.

III, 2, 9. *non eſt vineis apta, vix etiam arbuſto, niſi praepingui et vuida terra. Vuida terra* non placet. nam alibi docet vitem amplioris acini, qualis eſt ea, quae germana dicitur, vuido loco non recte mandari. Itaque e Mſ. Goeſii legam *viuida.* Similiter c. XI. hoc verbum in *humida* mutatum eſt in edd. poſterioribus, et L. V. rurſus in *vuida.* Mutationes ſunt ab Aldo.

Ibid. foliorumque et vuarum et acinorum magnitudine etc. et acinorum deleuerim. non eſt in edd. pr. Tum interpungendum eſt *rarior. Largis fr. a minore ſuperatur.* Item mox n. 11. punctum ſcribe poſt *ſuſtineat. Materiam fructumque (niſi quod duplicem) non abſimilem germanae gerit:* hoc pro *egerit* e libro Vrſini.

Ibid. 12. *vini boni, ſed leuioris.* Sic Aldus. ſuperiores melius *lenioris.* nam ſuperiores, quas dicit, erant *auſterioris vini.*

Ibid. 13. *maiori geminae non diſſ.* Ante Aldum editum eſt *germanae*, vt eſt et in Mſſ. id eſſe verum, ſequentia clare docent.

Ibid. non ita rubet, vt Amineis, a quo colore Rubellianae dicuntur. Si minus Nomentanae rubent, quam Amineae, cur illae potius, quam hae Rubellianae dicuntur. ſed vitium eſt in *Amineis.* Corr. e Goeſ. *vt maioris.* quo alludunt et Polit. Lipſ. *a maioris.* ſc. rubella maior magis rubet materia, quam minor, cum vtraque rubeat.

Ibid. 18. de Apiana *vini dulcis, ſed capiti, neruis, venisque non apta.* de capite et neruis, certum eſt: venas autem inflare hoc vinum (muſcatum) et laedere, falſum eſt. Itaque *venisque* non videtur eſſe a Columella; nec habent Mſſ. Polit. Lipſ.

Ibid. 19. *de Biturica et Baſilica.* Pro *Baſilica* in Mſſ. et edd. pr. hic et alibi poſt, eſt *Baliſca*, vel *Valiſca.* Vites hae ſunt e Gallia. In Aquitania fuere populi *Bituriges* et *Vibiſci.* An ergo *Vibiſca?*

Ibid. 22. de Viſula: *breuem materiam et latum folium exigit.* Goeſianus Codex plenius: *durum et latum folium exigit.* Firmat Plinius L. XIV, 2 qui multa e Columella ſumſit, et Viſulae tribuit *foliorum amplitudinem et duritiem.*

Ibid. 27. *at Spionia etc.* Leg. *vt Spionia*, ſequentia docent. Nomen in Mſſ. tribus *Scipionia* ſcribitur: vel a gente Scipionum, vel ab vuarum longitudine.

III, 7, 1. *ac ne de iis aliqua.* Scr. e Codd. Goeſ. Lipſ. *at ne:* poſt ex huius veſtigiis, pro *quae vulgo non habentur, quae v. nunc habentur.*

III, 9, 4.

III, 9, 4. *Nihil enim dubium est – noram. Vnde.* Velim hunc locum sic esse: *Nihil – voluerit* (*vt etiam pastor ille in Bucolicis ait*) *sic canibus catulos similes*, *sic matribus haedos. Vnde.* nempe sublato *noram*, quod e Virg. additum, non habent Codd. optimi et edd. pr. *vnde* prius ex altero natum est.

III, 10, 3. *stirpes, quae e duro citantur, duplici ex causa probatae sunt.* Immo non sunt probatae, vt res docet. nam has stirpes vitant: itaque negandi particula necessaria est, quae forte excidit. sed *probatae sunt* mihi insititium videtur, post *vitantur* deprauatum et factum *citantur*. Totus locus sic constituatur: *sed et hae stirpes, quae e duro, vitantur duplici ex causa.*

Ibid. 4. *sed id sarmentum, quod media vite situm non importuna quidem parte deficit.* Pro *non*, Ms. Goes. bene *ne*. Polit. *nec*.

Ibid. 17. *qui futuram foecunditatem iam toto fructu promittunt.* Leg. *dato fructu* e Ms. Goes.

Ibid. videlicet quasi semper sit parentum foecunditati proles responsura. Mss. optimi: *v. quia s. speret par. foecunditati prolem responsuram* cum praecedentibus compara. Patebit rectum esse.

Ibid. 18. *sed in totam agr. r. dictum esse, intelligendum est.* Ms. Goes. *sed de tota agricolatione spatioue d. e. i. e.* vbi *spatium* amplitudinem artis indicat, vt apud alios.

III, 12, 1. *ad quam posita est limitatio terrae vinealis.* Pro *limitatio* Goes. edd. pr. *imitatio*. Nempe in infinitis generibus, ex Graecini formula exemplum et similitudo capienda est. Lips. habet *aestimatio*, vt et liber Politiani.

III, 14, 1. *ab Id. Oct. in Kal. Dec.* Puto Columellam scripsisse: *in a. d. VII. Kal. Dec.* nam eo die Brumalia acta et surculis deponendis finis factus. Ita XL dies conficiuntur, quod hac etiam aetate agricolae sequuntur.

Ibid. 3. de malleolo et viuiradice: *non minus in erit – et facti terra.* pro *saepius* in his *semen* scribendum: ita omnia clara et integra fiunt.

III, 15, 5. *per hiemem – et humidam scrobibus inferre calorem tempestiuum.* Multa hic mutauit Aldus non bene. Libri vett. habent, per *h. f. vt humum scrobibus inferre calorem, tempestate ac per aestatem.* quae sane sunt et ipsa vitiosa. Corr. vel *per h. frigentemque humum* vel *per h. frigente humo.* Tum *tempestate* est tempore tranquillo et temperato, quale est vernum et autumnale. sic *tempestas* et Ciceroni et aliis dicitur.

III, 16, 2. *In eadem linea — distent.* Haec dissipata et distorta sic restituenda e Ms. Goes. et edd. sunt: *In eadem linea*, in qua viuiradix obtinet ordinem suum, praesidii causa quorum ex numero propagare possit (sc. agricola, sator, vel tu, si legas *possis*) in locum demortuae vitis, quinque malleoli pangendi sunt per spatium pedale, isque pes ita a medio interordinio sumitur, vt ab vtraque vite paribus *interuallis distent.*

III, 18, 4. *ita euenit — longiorem.* Edd. pr. habent *salicta* pro *salicto*, quod totam sententiam peruertit, quia de salice serenda demum L. IV. praecipitur, tum quia salix hanc culturae diligentiam non requirit. Legendum puto: *in sagitta non serenda vitaueramus.* Nam sagitta a satione reiicitur. Cur, inquit Columella, contra Graecinum disputans, sagitta a satione repudiatur, si, detorto malleolo, pars ex sagitta nunquam fructuaria sumenda est.

III, 19, 5. Proponitur quaestio de vitium deponendarum generibus: *sed illud etiam – cateruatim.* sed quaestionis caput desideratur. id ex Ms. Goesiano restituendum est: *Dicendum est, vnius ne an plurium generum vites habendae sint:* cuius etiam reliquiae sunt in libro Politiani.

III, 21, 4. *quod in descriptis etiam vitibus contingere potest.* Dixerat delectationem habere,

habere, si vites eiusdem generis separatim ponantur: non negat tamen, eam etiam dari, si permixtim ponantur; nam et varietatem colorum gratam esse. Itaque videtur scripsisse *indiscretis* vel *indescriptis*. nam ante dixerat *discreta semina*.

Ibid. 6. atque adeo necessitas cogit agricolam musti annonam expedire. e Mss. Goes. Lips. et edd. pr. legendum *experiri*, i. e. commune pretium tentare, dum paterfamilias vinum, quia recens est, vili pretio vendere cogitur, *cum plurimum pretio accedat, si venditio vel in annum, vel certe in aestatem differri possit.*

Ibid. 8. Dicit, quasdam vites meridiano axe conualescere, *quia rigore vitiantur.* sic Aldus dedit: at edd. superiores habent, *quia sunt calidiores*, nec dissentiunt Codd. nisi quod in Politiani est *mox* pro sunt, in Lips. *nisi*. Si Aldinum *vitiantur* antiquum esset, scriberem *quia, nisi calidiore, vitiantur.*

IN LIB. IV.

Ep. 58 p. 512.

IV, 1, 1. *Cum permiserint i. a. minore sumtu gemmis diductis duo continua per ordinem vestire pedamenta.* Vitiosum esse *gemmis diductis* credo cum aliis, sed emendantibus *geminis diductis* non accedo. nam ita Columella idem praecepisset, quod alii, nec potuisset reprehendi hoc nomine, vt factum esse dicit. Puto legendum e Goesiano libro, *geminis materiis ductis*, i. e. bina flagella vnius seminis s. viuiradicis, duobus palis alligare.

Ibid. 7. repastinata humus, dum est recens soluta laxaque, velut fermento quodam intumescit. In Cod. Goes. et edd. pr. est *laxataque*. recte.

IV, 3. extr. *Quo quid coniicit?* Non habet commodum sensum: ad vtrum enim refertur, Graecinum an Columellam? Immo lege e Mss. Goes. Lips. *quod quid convincit?* i. e. docet, perspicue demonstrat.

IV, 4, 1. *ab imo vsque recta materia erigatur.* Frigidum est *rectam erigere.* Corr. e Mss. Polit. Goes. *exigatur.*

Ibid. 2. dum exaltare fortius o. a. studet. Fortius abest recte Mss. iisdem. aut ex eo fiat *altius.*

Ibid. 3. malleoli et viuiradices. Tollendum *malleoli*, qui insunt in *reliquis seminibus* et e Goes. reponendum, *optime*, pro quo edd. pr. *optimi.* Tum mox *si mollis et tenera humus* melius Mss. Goes. et Lips. *si mollis simul ac tenera h.*

IV, 8, 1. *quos in re rustica.* Est ab Aldo. Edd. priores, *quos iure maxime etc.* sic corrigendum.

IV, 15, 3. *id quod a matre abscissum recens erit. recens erit* debetur Aldo. Edd. pr. *recessit.*

IV, 12. *si modo soli bonitas suadebit. At si cum eius vitio consenuit, nullo modo relinquendum est.* Multo elegantius hoc est in edd. pr. et Mss. *suadebit. Cuius cum vitio consenuit, nullo modo.*

IV, 24, 5. *si vero trunci pars secta solis afflatu peraruit etc.* Pro secta in libro Politiani fuit *senecta*: in Lips. est *euecta.* Hinc legendum: *Si vero trunci pars senecta vel solis afflatu peraruit.*

Ibid. 7. *nam citius* (plagae) *conualescunt.* Scribendum est *coalescunt* quod verbum est in hac re proprium et Columellae etiam alibi vsurpatum, et alibi quoque cum *conualescere* confusum.

Ibid. 17. *furunculus, qui quamuis — praecisus*, Furunculus, i. e. gemma non praeciditur. In Ms. Polit. fuit *percisus*: vnde fecerim *percitus* i. e. protrusus. nam saepe Columella *palmitem citari, excitari* dicit, i. e. emitti.

IV, 27, 1. *antequam gemment.* ante Aldum *germinent* edebatur. nempe veteres *gemmare* saepe pro *germinare* dicunt, vnde verba saepe confusa.

Ibid. si palmis incipientibus progemmantibusque etc. non placet *incipientibus.* Ms. Politiani

Politiani *inicientibus*, pro quo *incientibus* legendum.

Ibid. extr. *Nam cacumina flagellorum – est officium.* Primum *oportebit* delendum, quod non eſt in edd. pr. nec Mſſ. Polit. Lipſ. Deinde *vel e dura parte — niſi*, ad pauciora redigenda: *vel dura parte trunci ſitos pampinos ſubmouere*, *niſi*. nam dura pars eſt truncus et brachia, de quibus ſigillatim dicit Columella. nam in edd. pr. non eſt *e*. deinde in Polit. libro *trunci ſi poſt pampinos ſummouerent:* Lipſ. *vel dum parte trunci ſitos pampinos ſubmouerent*, *niſi*. Denique in fine *occupant* eſt ab Aldo. Ienſonus habet *optant:* Mſſ. Polit. Goeſ. Lipſ. *opacant*, quod bonum ſenſum facit, nam inutiles pampini palmitesque detrahuntur, ne opacitate fructus laedatur.

IV, 29, 2. *Etenim ſi exiguo numero periclitandum ſit, in quo maior cura temeritati medetur.* Scr. *minor cura*, quoniam ad exiguum numerum refertur.

Ibid. 4. *cum et gemmas et corticem naturaliter mouent.* Lege et libro Goeſ. *cum et gemma ſe et cortex naturaliter mouet.* Etiam edd. pr. *cortex* et *mouet* habent.

Ibid. 9. *aequabiliter ex ea parte, q. r. – aequabiliter* ab omnibus libris ante Aldum abeſt. Polit. *atque is ex ea parte.* ſic et alii ſcr. Columella dedit: *atque is ab vtraque parte, qua raditur, vt ſit leuis.* cui conſentiunt, quae de eadem inſitione in libro de arboribus traduntur pluribus locis.

Ibid. 11. *ſubmittitur in propagines autumnus.* Putaui legendum *alumnus* (v. not. Geſn.) Quibusdam placuit: *ſubm. in propagines. Autumnus deinde*, ſed qui inſitorum naturam ignorabant. non poteſt autumnus maturis palmitibus falcem admovere, quando inſita maturitatem in hiemem differunt, et ver expectare iubent: et c. 23. circa Idus Octobres iubet Columella putationem incipi, ſi ſarmenta iuſtam maturitatem ceperint.

Ibid. 16. lanugine, *quam excitabat antiqua terebra – neceſſitas.* Haec vel ex libro de arboribus huc translata ſunt, ad explendam lacunam, vel hic eadem de cauſa ſunt conficta. nam barbara ſunt et falſa, quae de diſcrimine vuarum dicuntur: neque quisquam hoc diſcrimen ſeruat pro diſcrimine terrarum. nam in vliginoſis locis melius nigrae vuae feruntur, quam albae: in ſiccis locis vtraeque. Ergo locum his ſepoſitis ex eodem libro reſtituamus ſic: *excitabat antiqua terebra. Itaque cavatum foramen cum purgauimus, vndique adraſos ſurculos inſerimus, atque ita circumlinimus. Talis inſitio facillime coaleſcit, neque eſt vlla eius propagandi neceſſitas.*

IV, 31, 2. *vt in longitudinem ramorum potius quam in latitudinem euocetur.* Abundat *ramorum*, quod et liber Politiani non habet. ramus enim eſt arboris latitudo, quae pampinando prohibetur.

IV, 32, 1. *Arundo minus alte paſtinatur, melius tamen bipalio ſeritur.* Libri veteres et edd. ante Aldum *paſtinato* et liber Politiani *minus alto paſtinato*, i. e. paſtinatione.

IV, 33, 1. *Eius enim in repaſtinato.* Eius enim eſt ab Aldo. Mſſ. et edd. pr. *tum*, i. e. deinde. hoc pertinet ad vtilitatem, prius ad duritiem. Tum non multo poſt, pro *atque in palum* cum Politiano ſcribamus, *neque in palum.* nempe ſi in palum formata defigitur, cito putreſcit.

Ibid. 4. *quae radicitus exemta.* nil refert, vtrum *radicitus* an *radicibus* legas: ſed tamen edd. ante Aldum et Mſſ. *radicibus:* idque adeo probandum.

IN LIB. V.

Ep. 59. p. 322.

V, 1, 6. *quae octies multiplicata.* non apparet, quo haec referantur in Mſ. Goeſ. additur *menſura.* Ita clarum eſt totum.

V, 2, 6. *linea, quae facit angulum rectum.* Temere hoc e proximo repetitum: ſed abeſt Mſſ. Polit. Lipſ. edd. pr. Eſt ab Aldo.

V, 4, 2.

V, 4, 2. *vbi solum putre et per se resolutum, vt ait Virgilius, quod etiam pastinando.* Terra tam arando quam pastinando resolvitur et fit putris. Itaque vel *idem etiam pastinando* ex edd. pr. et Mſ. Lipſ. legendum, aut melius, *id est, etiam pastinando,* e Polit. Goeſ.

V, 5, 15. *vno iugo.* Scr. *vni i.* ex edd. pr. et Mſ. Goeſ.

V, 6. *opulum; ea est arbor corno similis.* Nulla est similitudo opuli et corni: itaque hoc delendum.

Ibid. 3. *fastidium bubus affert.* Rectius Mſ. Goeſ. *afferes.*

Ibid. 6. *in aream componemus.* Immo *areas,* et in sequentibus commemorantur *areae.*

Ibid. 8. *seminaria adspergi potius quam rigari debent.* Edd. pr. *saepius:* vnde Aldus fecit *potius.* non male. sed quia in Mſ. Politiani est *seminus;* pro eo lego *cominus;* sc. germinantia semina e propinquo adspergenda sunt, ne altius delapsa aqua noceat.

Ibid. circumculcari. Infra est *circumcalcare,* et Columellae auctoritate vtrumque latinum dicunt. sed pro *circumculcari* in libro Goesii est *circumcalcare.*

Ibid. 10. *sulci eius altitudinis.* Mſ. Goeſ. addit *et latitudinis.* Vtrumque ſc. necessarium et coniungendum.

Ibid. 17. *non solum ante diligenter eadem disponere.* *Ante* non necessario additum ab Aldo: et pro *eadem* repono *eandem* ex edd. pr. denique e Goeſ. mox *nimia* pro *aemula;* quod languidum est.

Ibid. propter ramum vulnerabitur. propter quem? Goeſ. *posterram;* quod e duobus *post arcam,* coaluisse puto, sed hoc deprauatum. Rem puto me tenere. Rustici solent arbores perforare, qua finis est erosioni, *vt excauetur vsque in medullam, deturque exitus humori.* sic Mſ. Goeſ. melius vulgato: *qua sit exitus humori.*

Ibid. 24. *vt quaeque materiae se deuectae, ita etc.* Aldinum hoc est. Melius nuper prolatum, *vt quaeque materiae se dabit, ita.* Sed optimum est Goesianum: *vt quaeque materia sedebit, ita:* quod in edd. pr. corruptum in *sed euetita. sedere* eleganter de iis, quae inferiori loco nata sunt.

Ibid. 26. *capreolis et nepotibus, qui ex his nati sunt.* haec est glossa τοῦ *nepotibus,* et cum *amputati* tollendum. nec hoc est apud Palladium aut Plinium qui reliqua exscripserunt.

Ibid. 29. *Sed ipsorum palmitum – religandae sunt.* In his *creat* redundat, nec est in libris Polit. Goeſ. abundat etiam *in vinea,* siue *in ea* Mſſ. Polit. et Lipſ. In Goesiano non fuit. Proximum *palmitis* debere esse *palmitum* patet e libro Goesiano, fauent et Polit. et Lipſ. *palmitem:* et ipsa sententia id postulat.

Ibid. 32. *quisquis autem pampinus — extolli non oportet.* nemo hoc fecerit. Immo Goesii liber sequendus: *ex toto tolli non oportet.*

Ibid. 36. *Validam ergo vitem – vitem feraciorem facere.* Plura hic Aldus vitiauit: primum *diradiare* pro vetere *durare;* quod rectum sensum habet in vite, vnde et *duramina* et *duramenta* sunt. Deinde e vetere *si minus* fecit *si nimis,* et optimum Columellae monitum deprauauit. Ceterorum vitia antiquiora sunt, *vt ceterosque coles* atque *ea ratione facere.* pro *ceteros,* legendum e Mſſ. Goeſ. Lipſ. *certosque,* et deinde *ea ratio vitem feraciorem faciet,* e Mſſ. Polit. Goeſ. Lipſ. nam hoc non opinabatur Columella, sed ex iis consequebatur, quae facere iusserat.

Ibid. 37. *Quod ne fiat – ex proximo propagare.* *Vitem* iam olim eieci (vid. not.) sed restant alia. Locum sic constituo: *senio defectam tollere, et in eius locum nouellam restituere, neque eam viuiradice frequentare (ea etsi sit facultas) sed (quod est longe melius ex pr. propagare. et* pro *vt* e Politiano. inde *queat* tollendum, quod e *quaerat* factum,

quod eſt in Lipſ. ſed hoc e monito in margine natum eſt. Denique *eam* pro *tam* et *ſed* pro *quam* ex edd. pr. ſumſi.

V, 7, 1. 2. *rumpotinum – rumpotinetum.* arbuſtum gallicum, a *rumpis* ductum, hoc autem a Gr. ῥυμφεὶς, i. e. *lora.* quia huiusmodi arbuſta per traduces hinc inde demiſſas connectuntur, vnde Plinius ex graeca origine etiam *funeta* dicit appellari. In verbis: *tum omnes pene – abraduntur*, interpungendum poſt *vmbrent.*

Ibid. 4. extr. *cultus docet.* *Cultus* eſt ab Aldo. In edd. pr. eſt *dictu:* in Lipſ. *ditu*, in Goeſiano *facereditus*, vnde lego *facere, reditus docet:* nam ex reditu impenſae indicantur.

V, 8, 4. *quae potius eſcae quam oleo eſt idonea.* In Goeſ. poſt *Regiae* eſt H. in Lipſ. H H. in edd. pr. *et vtraque.* Hinc lego: *et vtraque potius eſcae quam oleo eſt idonea.* nam vtraque Pauſia et regia eſt conditiua, vt L. XII. oſtenditur, et pauſia eſt cibalis. Sed hae minus fluunt, ideo oleo minus idoneae.

Ibid. Pauſiae tamen oleum — vetuſtate corrumpitur. Vltima ſunt ab Aldo e Palladio. Sed ed. Ienſ. *nam rumpitur:* Lipſ. *ima rumpitur*: Goeſ. *in annum rumpitur* i. e. deprauatur: ſic dictum *rumpere*, antiqui ICti teſtantur, vnde *corrumpo.*

V, 9, 1. *id genus terrae — adimito.* Pro *feraciſſimos* Vrſinus recte *feraciſſimis.* Pro *detur, fermentari ſinito. Tum ramos*, quod repudio, in edd. pr. eſt *detur infracturi ramos*, liber Polit. *ater. erecturi ramos:* Goeſ. *pecoria ter inferetur.* Hinc corrigo: *pecori detur, inſeratur. Ramos.* etenim terra bene culta et munita, ſemen expectari poteſt.

Ibid. 3. *totas eas immergiri.* eſt ab Aldo: ante erat *immederi:* et Lipſ. *immediri*: forte *ex humo dari*, i. e. *inhumari*, quo vtitur Plinius L. XVII. *inhumare taleas.*

Ibid. 10. *Truncus a. aptior translationi eſt, qui brachii craſſitudinem habet.* Eſt ab Aldo. Edd. pr. *truncos. Gratus autem magis eſt qui.* Mſ. Polit. *Gratus autem maturis qui:* Lipſ. *truncos. Gratus autem maturis qui. Translationi* vnde ſit, neſcio. Potius ex antiquis corrigamus locum v. c. ſic: *Truncus autem magis aptus is eſt.*

Ibid. 13. *atque ea ratione ſtercorabitur – debet iniici.* Pro *ſeruaueris* e Goeſ. legendum *ſeruari.* Locum ſic conſtituo: *at, ſi ipſis tantum arboribus, ſatis ſeruari ſingulis ſtercoris caprini ſex libras, ſt. ſ. modios ſingulos, vel amurcae in ſingulis congium etc.* Eodem modo habet Palladius.

Ibid. 16. *Cuius vtriusque* (vrinae et amurcae) *modus ſeruatur etc.* pro *ni* e Mſ. Goeſii lego *vt* pro dummodo.

V, 10, 1. *ſi ſaepius — manu tractata.* quod in notis dixi de hac lectione corrigenda, firmatur Mſ. Goeſii optimo. Addidit et Aldus *hominis*, nempe explicandi cauſa. ſed id alienum. nam hominis manu tractari nil nocet arboribus.

Ibid. 3. *at ſi eodem anno – voles. Voles* e libro de arboribus huc tractum ab Aldo. Polit. Lipſ. habent *prohibes*, Goeſ. *peribis*, nempe properabis, vt in Plinio *pereundo.*

Ibid. 6. *Semina lege craſſa – continentur.* Loquitur primum de radicatis, deinde de iis, quae radices non habent, cum panguntur. De his: *ſi ex veteribus ramos ſumes.* In libro de arboribus de eadem re eſt: *ſemina ſi ex arboribus ſumes.* Mane itaque in correctione priſtina. (v. not.) interpoſitum etiam mox male eſt *quoque.* Quae ſequuntur, ſpectant ad arboris partes, e quibus ſemina ſumenda. Pro *continentur* ſcribo *ponentur*, e Ienſoniano et Goeſiano *conentur*: id verbum eſt in hac re etiam in libro de arboribus.

Ibid. 7. *ſed antequam arbuſculas transferas — in h. agrum transſeras.* E veſtigiis Mſſ. Pol. et Lipſ. et edd. pr. lego: *notabis ventos, quibus antea ſteterant, vt iisdem conſtitui poſſint*, vel, *nota, vt ventis, quibus antea ſteterant, conſtitui poſſint*, quod Lipſienſi magis conſentit. In ſequentibus primum

mum *poſtea* e *poſſint* deprauatum puto: tum, pro *manus admoueto*, e Goeſ. et libro de arboribus: *curam adhibeto:* manibus hic non opus eſt, ſed diligentia.

Ibid. 17. *Pirum autumno – dies XXV. ad brumam ſuperſint.* Plinius (L. XV.) habet XV. neuter verus numerus eſt. Scr. XX. nam coloni XX diebus ante brumam ceſſant.

V, 11, 3. de inſitione: *cum primum germina tumebunt.* Immo hoc eſt in vitio. Recte Polit. Goeſ. Lipſ. *cum germinatum ibunt:* ſic et in libro de arboribus fuiſſe puto.

Ibid. 9. *cum deinde truncum recideris.* ſic et in libro de arbb. Corrige *truncam* pertinet enim ad arborem, et ſic eſt in Goeſ.

Ibid. 9. *optime itaque inſeritur caprifici ramus.* Corr. ex libro de arbb. et Mſ. Goeſii: *optime ea inſeritur tali ratione.*

Ibid. 11. *illam quaſi finitionem – quibus inſeruntur.* Edd. pr. et Mſ. *Et ex illa definitione, qua.* Firmat liber de arbb.

V, 12, 1. *Cytiſum eſſe in agro etc. Apibus* Vrſinus corr. *ouibus.* recte. ſic Goeſ. et lib. de arbb. In ſeqq. pro *praebet ouibus* ſcr. *p. ouis* quae eſt vetus lectio.

Ibid. 4. *Poteſt etiam ante Septembrem ſatis commode etc.* Corrige e Goeſiano libro: *poteſt etiam circa ſepem agri commode ſeri.* tum quia facile *comprendit*, tum, quia ſpinarum, virgultorum herbarumque *iniuriam ſuſtinet.*

IN LIB. VI.

Ep. 60. p. 538.

VI, praef. *mas et femina aratro terminum ſignauerunt, velut pecus.* Aldinum *pecus* ſpurium eſt. ſed ita fit lacuna, quae quomodo explenda ſit, ambigo. Sententia ex hiſtoria et Varrone patet, quem Columella ſequitur. Is dicit, *tauro et vacca, qui eſſent muri, definitum* eſſe. Itaque conii-cio *velut murum et portam*, e veſtigiis ſcr. et edd *petam, potum.*

VI, 1, 2. boues *Vmbria vaſtos, albos, eosdemque rubros.* quis *rubros* boues vidit? immo *robios* vel rubeos, vt eſt in libro Goeſ.

VI, 2, 3. *liberum a tempeſtatibus et religionibus matutinum.* haec nouitia ſunt. Mſſ. et edd. pr. *bonum tempeſtatibus et religionibus mat.*

Ibid. *Sed iaculi quibus copulantur.* Torquent ſe viri docti in *iaculis:* at edd. pr. et Mſſ. habent *laquei.* Reliqua e lib. Polit. et Goeſ. ſic corrigentur: *quibus capulantur,* et *ne tenerae frontes.*

Ibid. 7. *ramus illigatur, et temonis v. t.* Immo vett. *ramus illigatus temonis v. t.*

Ibid. 10. *etiam obſequitur.* Goeſ. *etiam inuitus obſequitur.* bene.

VI, 3, 5. Dicit Columella, ſi foenum non ſuppetit, *modius viridis laureae vel iligneae frondis.* Frondes non dantur ad menſuram. Sed id eſt ab Aldo. Edd. pr. *modo iuris* (Polit. *viris*) *laurea et lignea quae frondes:* quod corrigendum puto, *modo viridis laurea iligneaque frondes.*

Ibid. 7. *nam id quoque, vti iuniperus, reſpuitur a pecore, propter aculeos.* hic quoque audacior Aldus fuit. e veſtigiis ed. Ienſ. et Mſſ. corrigam: *nam id quod aſperius, a pecore reſpuitur p. a.*

VI, 4, 1. medicamentum, *quod componitur – et cum aqua nocte vna ſub diuo habito.* Mſ. Goeſ. et edd. pr. *habetur.* recte. ſc. *componitur et habetur.*

VI, 6, 4. *tres caprifici aridae conteruntur, et cum durante aquae calidae dantur.* Vegetius, qui haec in L. III. ſuum retulit, hic *laurum* pro *caprifico* habet: quia et Mſ. Goeſii *caprificum* habet, eam a Columella eſſe puto.

Ibid. extr. *atque ita citatus bos agatur.* Hoc iam ante dictum. itaque e Goeſii libro corrigendum *citatius.*

VI, 7, 4. *Quod ſi neque ventris – ſi ſaepius quam conſueuit, lacrimae – profluent.* Primam partem huius loci bene correxit Morgagnus. (v. not.) Alienum eſt in vltima *conſueuit:* nam ſani boues non lacrimantur: atque id ſpurium eſſe arguunt omiſſa *ſi* ante *ſaepius* et *quam* in Mſ.

Mſ. Goeſ. et ed. pr. lege: *ſaepius lacrimaque ab oculis et pituita naribus profluent.*

VI, 12, 2. *ſaniem creabit, qui ſi ſuppurauerit etc. Sanies* ab h. l. eſt alieniſſima. Polit. liber habet *famicem:* a quo non valde diſtat *ramicem*, apud Vegetium. *Famix* videtur apud veterinarios fuiſſe nomen ſinus atque abſceſſus, forte a φῦμα, vt *calix* a κύλιξ.

VI, 14, 2. *interdum et tumore palati — vt in latus pendere videatur.* Goeſii liber, ed. pr. et Vegetius habent *tumor.* tum in fine edd. pr. *vt laetus p. v.* quod ſic intelligo, alias laetus, nunc moeſtus apparet, dum abſtinet a cibo.

Ibid. 3. *ſi in opere collum contuſum erit etc.* Primum legendum *contuderit* e Mſ. Goeſ. edd. pr. et Vegetio. de *Auia* multa dicta (in *not.* ad h. l.) ſed non deſtiti de ea cogitare: videorque nunc verum reperiſſe, ſc. corrigi debere *Lamiam* aut *Lamium.* Plinius L. XVII. ſcribit, *Lamium cum ſalis mica mederi contuſis, incuſſis etc.* et ſic plane Columella. eandem Celſus tumenti ceruici imponi iubet. et fauet vetus ſcriptura, *ama habia*, praeſertim, ſi et *Lamia* dicebatur. Eſt a Graeco λαιμὸς, quia flos ille late in duo folia expanditur.

Ibid. 5. *tumor ceruicis aqua madefactus ſubſiccatur.* non intelligi poteſt, quare veteri lectioni *ſubiicitur* Aldus ſubſtituerit *ſubſiccatur.* nempe e vetere ſcriptura Goeſ. faciendum *ſubigitur.*

Ibid. 6. *Clauorum — minor moleſtia eſt: nam facile operanti lucerna inſtillatur.* ſecundo membro nil ſtultius eſt. Lectio edd. pr. et ipſa vitioſa eſt, ſed multo tamen melior. E veſtigiis Goeſ. legendum: *nam facile, oleo per lucernam ardentem inſtillato, reparatio eſt,* ſc. *moleſtiae.* idem ſenſus eſt Vegetii: *nam facile ſanantur, oleo per lucernam ardentem inſtillato.*

VI, 16, 1. *vel grauitate longioris etc.* Legendum *longi itineris,* vt habet Vegetius.

VI, 17, 2. *vel Simonianum trifolium, quod inuenitur confragoſis locis etc.* Haec ſtultiſſima ſunt. quanto melius Goeſii liber: *vel ſi montanum trifolium inuenitur, quod confragoſis locis efficaciſſimum naſcitur.*

Ibid. 3. *atque ipſa folia cum ſale trita malagmatis more ſcarificationi intenditur.* Morgagnus emendauit recte *intenduntur.* ſed et *more* Aldi abiiciendum, cum in edd. pr. et Mſſ. Polit. Lipſ. ſit *malagmatis incendunt vel:* ex quo patet, fuiſſe *intenduntur.* etiam *ſcarificationi,* quo Lipſ. et edd. pr. carent, ab Aldo fluxit.

Ibid. 3. *et farina ac ſale commiſtae.* recte Morgagnus e Vegetio addit *ordeacea.*

Ibid. 8. *genasque impoſita paſtinacaeque agreſtis ſemina etc.* interpungendum *impoſita. Paſtinacaeque etc.* vt non modo per ſe patet, ſed et Mſ. Goeſ. et Vegetio firmatur. mox pro Aldino *conlinita* legerim *conlaeuata*: nam et in libris vett. eſt *conleuata.*

VI, 20. de tauro: *qui magis rectus et ad feminas ineundas habilis.* quid eſt *bos rectus.* Mſ. Goeſ. *treus*, Lipſ. *reus.* an *ſtrenuus.*

VI, 23. *intra ſtabularii caſtra.* Scrib. *ſtabulorum* e Mſſ. Goeſ. et Lipſ.

VI, 24, 5. *vel tenero olere – ſaliuatur.* olim hic quae corrigenda ſint, quaedam demonſtraui: nunc ſic interpolata male ab Aldo conſtituo: *et tener vitulus, torrido molitoque milio et permiſto cum lacte ſaliuatur.*

VI, 26, 3. *formaque ſeruata maris generandi vim depoſuit.* Sic Aldus. Mſſ. et edd. pr. *formamque ſeruat maris, cum g. v. depoſuit.*

VI, 27, 1. *largam ſatietatem deſiderat equinum pecus. Pecus* eſt ab Aldo; quod deleo, quia ex antecedentibus intelligitur. Pro *equinum* Goeſ. *equitium*, quod non negligendum.

Ibid. 3. *poſt anni meſſem – fetum educent.* Ergo menſes XV. fetum in vtero habebunt,

bunt, ſi verno tempore conceperint, et poſt anni meſſem ediderint. meſſem Aldus fecit ex *annum menſem* edd. pr. Hinc puto legendum *annum menſum*, quia fere circumacto anno pariunt, duodecimo menſe, vt Palladius tradit, vbi etiam liber Polit. habet XIII.

Ibid. 9. isque admiſſarius poteſt trimus adhiberi etc. Edd. pr. ante Aldinum *isque admiſſurae poteſt vſque in annos XX.* in quo tamen *poteſt* e duobus *poſt trimatum* corruptum videtur. recte Mſ. Goeſ. *isque admiſſurae poſt trimatum ad annos XX plerumque idoneus eſt:* quae repetuntur c. 28.

Ibid. 10. *odore perfricatur — rurſus ſi equa etc.* melius longe Mſ. Goeſ. *o. proritatur – rurſus ſi qua marem non patitur etc.*

Ibid. 11. *nec in anguſto clauſoue.* delenda particula *ve*, quam Aldus addidit. *Clauſum* pro loco circumſepto et munito ſaepe Columella habet.

VI, 29, 2. pulli equorum ſunt pulcri, ſi ſint *aequalibus atque altis rectisque cruribus.* aequalia crura non ſunt in pulcritudinis parte: nam ſi ea non ſint, integritas abeſt. at edd. pr. et Goeſ. habent *mollibus*, quod verum eſt. *mollia crura* etiam Virgilius (Ge. 3, 76) in pullo pulcro memorat.

Ibid. 3. *ad certamina laborum patientiſſimi.* hoc *pat.* non eſt in edd. pr. et Mſſ. Lipſ. Goeſ. itaque ex hoc legendum: *ad certamina laboremque promtiſſimi.*

VI, 30, 3. poſt *frigori fom.* adhibentur, in Goeſ. additur, *et calefacto oleo lumbi rigantur*: idque ſequentibus conſentit.

Ibid. 9. *ſolent et vermes quaſi lumbrici nocere inteſtinis.* pro *quaſi* Mſſ. Goeſ. Lipſ. *in qua:* pro quo legam *tineolae*, quas cum vermibus dicit Vegetius L. I. infeſtare *interanea.*

VI, 34, 1. *cuius duo cyathi etc.* Haec ſunt meliora et pleniora in edd pr. et Mſſ. ſic: *cuius duo cyathi triti diluuntur olei c. t. etc.*

VI, 36, 2. *quousque ampliſſimae atque pulcerrimae formae ſit. quo vſque* et *ſit* abſunt a Goeſii libro, bene. mox in eodem libro non eſt *peracto anno.* ſi tertio decimo menſe vix eduntur, quomodo peracto anno.

Ibid. 3. *multi admiſſarii ſpecie tenus mirabiliſſimam ſobolem forma vel ſexu progenerant.* quid hic dixerit Columella, e ſeqq. intelligitur, quae poſtulant legi: *ſpecie tenus mirabiliſſimi, ſobolem forma vel ſexu degenerant*, ſiue, *mirabili, peſſimam ſobolem forma vel ſexu progenerant.*

Ibid. 4. *Huiusmodi mari — imponatur equae.* Haec ab Aldo interpolata ſunt. Vera ex edd. pr. et Mſſ. haec ſunt: *huiusmodi mari ſ. m. ſubadmota g. e. femina, quoniam — natura. itaque obiecta, cum ſuperiectu eblanditi ſunt, velut incenſum et occaecatum cupiditate, ſubtracta quae petierat, ſ. i. equae.*

VI, 37, 4. *ſilueſtri more ſtrigoſum patris praeferat habitum.* aptior ſententia ſit, ſi legamus: *ſtrigoſumque patris praeferret habitum* e Mſſ. Lipſ. Goeſ. et edd. pr.

Ibid. 6. *ab aſpectu – reſpondet in mula.* Hic color *maculoſus* dubius eſt. nam in admiſſario tres colores probantur, niger, murinus et rubeus, vt apud Palladium. edd. pr. habent *macilis*, Goeſ. *magilis.* Videndum, an ſic legendum, aut *magis rubei.* item paullo poſt, pro *primordii ſeminis miſtu reddatur nepotibus* ex edd. pr. ſcribendum: *primordiis ſeminum miſtus redd. nepotibus.*

Ibid. 8. *aſellum, cum eſt a partu ſtatim genitus.* Haec ſunt clare vitioſa. Pro *partu* Ienſ. *proti*, Mſſ. Lipſ. *protri.* Potuit eſſe e *protinus*: ita ſtatim pro gloſſa eius delebitur.

Ibid. nam obſcuro loco – praebet vbera. Pro *deſtinanti* e Goeſ. legam *deſideranti*, et pro *praedictus* malim *praelectus.*

Ibid. 9. *defecto viridi pabulo – ſaliuandus erit.* non video, quare Aldus e vetere *ſaginandus* fecerit *ſaliuandus*, nam admiſſarium

rium sub tempus admissurae saginandum, tradunt Varro et Columella, vt ea sagina pluribus feminis sufficiat.

Ibid. nisi prius ea marem cognouit. cognouit vitiosum est: nam sequentia id respuunt. Ms. Goesii habet *conciuit*, Lips. *concuit*. Placet *conciuit*, i. e. in venerem illexit.

VI, 38, 1. *febrienti mulae cruda brassica datur.* Corrupit Aldus: Columella dedit *equienti*: vt habent Mss. et edd. pr. item corrupit sequentia: *quae recipit — tria vino*: veram lectionem vide in Var. Lect. ex edd. pr. et Mss.

IN LIB. VII.

Ep. 61. p. 551.

VII, 1, 1. *principium tenebit minor Arcadiae etc.* Ms. Polit. *minor minora Arc.* Possis legere *non minor*, cum in Arcadia asinus inter praecipua esset, vel *maius inter minora*, ob initium c. 2. *post maiores quadrupedes ouilli pecoris secunda ratio est.*

Ibid. Paleis vero, quibus omnes paene regiones abundant. Edd. pr. *quae paene omnibus regionibus abundant*, quod sine necessitate Aldus mutauit.

Ibid. imprudentis custodis negligentiam fortissime sustinet. Polit. *negligentiam quae fortissime sustinet.* Videtur fuisse quondam: *imprudentiam custodis negligentiamque.*

Ibid. 2. *et non nimio pondere vehicula trahat.* melius Goes. *non minima pondera vehiculo trahat.*

Ibid. 3. *tanquam maxime necessarium desiderat asellum.* Ed. Iens. addit *instrumentum*, quod male ab Aldo omissum est. Varro asinum vocat semiuocale ruris instrumentum.

VII, 3, 10. in versu Virgilii: *tonsis illotus a. sudor.* in Mss. est *illutus* prisca scriptura. mox *minuitur lana*, Goes. melius, lanae *fructus*. item in *molle pecus — reparatur*, est ab Aldo. edd. pr. *consistit*, quod melius est.

Ibid. 13. *post foeturam — lanio tradit.* Haec valde fucata sunt ab Aldo. Lectio edd. pr. est rectior. v. *Var. Lect.*

Ibid. 13. *submitti — quandoque oportebit.* vbi est grex, non *quandoque*, sed quotannis delectus faciendus est. itaque praeferendum Goesianum, *quintum quemque* sc. agnum, ad conseruandum gregem esse submittendum.

Ibid. 16. *partum educat.* male mutauit Aldus antiquam lectionem *partibus educat*, sc. per partes ferro concisum extrahat fetum: quod et Mss. firmant.

Ibid. 20. *praebito sale, quod velut ad pabuli condimentum – lambunt.* Mss. pro *velut ad* habent, *vel-atque ac.* an fuit: *quod vel aeque ac.*

Ibid. 22. *hordeum vel fresa – sunt optima.* haec ab Aldo interpolata sunt: ex edd. pr. et Mss. legendum: *ho. vel fresa faba, cicerula sumtuosior est.* deinde *salubri pretio* pro *exiguo:* denique, *si eius vilitas*, addito sc. *eius* e Mss. qui habent *cubilitas* vel *iubilitas.*

Ibid. 24. *ne pascentium capita sint obuersa soli.* Recte in ed. Lips. editum est *ne* pro Aldino *vt:* sed debet et pro *obuersa* legi *aduersa* ex edd. pr. et Mss.

Ibid. 26. *idemque duci propior quam domino, et in cogendis recipiendisque etc.* Haec nullum sensum idoneum habent. Edd. pr. non habuit *duci.* pro *quam domino*, *quia silent*, vt Codd. in quibus et *quae silent* est. tum in Lips. et *inducendis*, in Polit. *et agendis.* Puto verum esse: *idemque propior, quia silent, et in agendis recipiendisque ouibus etc. silere* est cessare, quiescere, scil. cum decumbunt et a pascuo cessant.

VII, 4, 1. *Tarentinum – nullam domini – clades sequitur gregem.* Primum interpunctio non bene habet. Interpunge: *auaritiam. Nec aestus etc.* deinde pro *inertiam* lege ex edd. et scr. *ineptiam*: denique pro *cui si detrahitur*, leg. e Goes. *cum quid detrahitur.* In aliis Codd. et edd. pr. *cum detrahitur.*

VII, 5, 6. *et quidem celeriter, cum et alia pecora etc.* Haec non ad celeritatem medendi sed contagionis pertinent. Itaque melius

melius Cod. Goesii: *si quidem celeriter cum alia pecora tum praecipue oues etc.*

VII, 6, 1. *ilignei quernique frutices qui in altitudinem non prosiliunt.* An vero ilex et quercus non in altitudinem crescunt? Immo. edd. pr. et Goes. habent *prosilierunt.* recte. qui adhuc sunt teneri et molles.

Ibid. 5. *foetae quae gelicidio hiemis conceptum fecit.* Longe aliter Cod. Goes. *quia gelicodior* (Lips. *gelicior*) *hiemis conceptum vitiat.* Puto Columellam dedisse, *quia gelidior hiems* siue *hiemis* pro *hiems conceptum vitiat.* non quodlibet frigus hiemis nocet, sed vehementius. mox et *creat* scr. pro *creant* ex edd. pr.

Ibid. 9. *quare eum maxime strenuum – cedunt.* In edd. pr. tantum est: *strenuum pecus est; capellae caprae cedent:* in quibus *prae* ad *cedent* adiungendo, legam *capellae capris praecedent.*

VII, 7, 1. *languore marcescunt: solae caprae, quamuis opimae.* Mss. et edd. pr. *macescunt — optimae.* quae Aldus temere mutauit.

Ibid. 3. *cum vero singulae domo laborabunt.* Pro *domo* puto legendum *dummodo*, vel *modo.*

VII, 8, 1. *si pingui et opimo, longiorem patitur custodiam.* quia *pingui* et *opimo* idem est, pro *opimo* ex edd. pr. legamus *optimo.* tum ex iisdem *patimur*, i. e. sinimus, concedimus.

Ibid. nam requietum vel mistum celeriter acorem concipit. De requieto, verum est: at non de misto. sed hoc est ab Aldo. ante fuit *maximum*, pro maxime, quod verum est. elegantius tamen erit *quam maximum.*

VII, 9, 1. *in suillo pecore probandi sunt totius quidem corporis amplitudine eximii.* imperfecta sententia est. E Goesiano legendum: *quoniam frequentius in suillo pecore mares probandi sunt totius etc.*

Ibid. 6. *pinus.* Edd. pr. et Cod. Lips. *pampinus.* recte. nam id aptum esse suibus pabulum, satis constat.

Ibid. 10. *et matricum et iuniorum m. d.* haec sunt ab Aldo. restituenda vetera *nutricum* et *minorum:* mox ad *curet* apponitur *maxime*, quod ante Aldum nemo edidit.

VII, 10, 1. *Febricitantium — mittamus.* Bene se haec habent: sed tamen e Cod. Goesiano verbo *proclinentur*, item *aduersa* praetulerim *proclinent*, et *diuersa.*

Ibid. 7. *quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit.* Edd. ante Aldum, *vt ita f. p.* nam ita negatur fieri posse: illo modo fieri posse dicitur.

Ibid. optime sanatur auriculis inserta consiligine. verbum *inserta* etiam in ouium medicina occurrit. sed non vtroque loco a Columella esse, Cod. Goes. ostendit, qui habet *exarcta*, sc. *exacta.* sic Seneca: *eat per artus ensis exactus meos.*

Ibid. nam pecus insatiabile est. est ex Aldi correctione. Edd et scr. habent *inexitiabile est. inexitiabilis est,* qui exitum non habet, aut finem: at qui vltra finem vagatur, insatiabilis est.

VII, 11, 3. *sues ex omnibus pecudibus impatientissimae famis sunt, ita, vt aliquando, si indigeant pabuli etc.* elegantia haec sunt: sed tamen malim vetera, quae et in Cod. Lips. sunt: *s. — impatientissimae famis aliquando sic indigent pabuli, vt non tantum etc.*

VII, 12, 3. *pastor album – canem feriat.* Edd. pr. et Codd. tantum habent in extremo: *crepusculo, ne pro bestia canem feriat.* ea quae in Aldina accesserunt superuacua sunt.

Ibid. 9. *nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consectandam.* E vestigiis Ms. Polit. legam *exigit celeritate celeritatem bestiae consectandi. Consectandi* quidem est et in edd. pr. et Cod. Lips.

Ibid. 11. *Venus si teneris conceditur, carpit et corpus et vires animosque degenerat.* meliora sunt in Cod. Goes. vnde sic scribendum:

bendum: *carpendo corpus ac vires, animos degenerat.* tantum *ac vires* feci ex *veteres.*

VII, 13, 2. *cytisi et sisami tantundem conterito etc.* Haec sunt Aldi. Edd. pr. et Cod. Goesii *gypsi et sesami t. c.* quorum alterum reprimendi vim habet, alterum detergendi. sed cytisus est ad lactis copiam *sisamum* autem nihili est.

IN LIB. VIII.

Ep. 62. p. 560.

VIII, 1, 3. *Quare de hoc quoque genere.* Mss. Polit. Goes. *Quo de hoc genere.* sic Varro L. II. *Qua de re pecuaria breuiter etc.* *quo* est pro *quare.*

VIII, 2, 3. *nec tamen id patiuntur etc.* Ms. Goes. *nec tantum id patiuntur.* ita noster modus castrandi galli non excluditur.

Ibid. 7. *eae sint rubicundae vel fuscae plumae, nigrisque pennis.* – et infra: *probi coloris.* Hoc edd. pr. non habent. at Goes. pro eo *robii coloris.* ab rubro colore etiam Varro gallinas commendat. Apud Palladium quidem praecipue laudantur *gallinae nigrae, aut flaui coloris:* sed pro *flaui* legendum puto *rubei,* et hoc in eo inuenit interpres Italicus P. Marinus, vt ex eius versione patet.

VIII, 3, 4. *quo commodius habitent, auiariusque subinde debet speculari.* illud *quo* etc. ad auiarium potius pertinet, itaque reuocanda pristina edd. pr. lectio: *quo commodius habitet auiarius, qui s. d. sp.*

VIII, 5, 9. In locis suburbanis, *vbi a matre pulli non exiguis pretiis veneunt, nec plerumque intereunt.* Vltima non credo esse genuina. nam et in Goesii libro non sunt, nec rei conueniunt. nam quae vbique facile educantur, vtique et in suburbanis commode aluntur.

Ibid. 21. *alii spicas.* hae quidem in faucibus pulli locum non habent, ne in galli quidem. Legendum *micas* e Codd. Polit. Goes. atque ita tradit et Palladius, qui e Columella didicit.

Ibid. 23. *quae cum farre triticeo minuto cocta obiicitur. Far triticeum* nullum est. Edd. pr. hordeo habent, non farre, quod et in Goes. est. Puto verum esse *cum hordeo trito, minute cocta* s. *cum hordeo triticoue minute cocta.*

VIII, 6, 1. *alii muria tepefacta durant.* Var. Lect. Codd. scr. sunt *adueant, coagregant.* Cod. Goes. *adudant.* hoc sententiam perficit, nempe *valde humectant.*

VIII, 8, 2. *condititia cibaria.* Ex h. l. *condititius* in Lexica venit. Sed huius loci auctoritas Codice Goes infirmatur, in quo est *conditiua,* quo locis aliis vtitur Columella.

Ibid. 11. *praebeasque copiosum cibum parientibus.* Cod. Goes. *parentibus* recte. nam columbas parentes communiter alunt pullos, mas et femina.

VIII, 11, 1. *quibus solitudines ruris eblandiantur.* Luculentius Ms. Goesii *quibus solitudini rus eblandiatur* s. *subblandiatur.*

VIII, 17, 4. *et infra duos a summa parte cuniculus riui perducatur.* non est in hac lectione Aldina, quo *duos* referatur, item quod sequitur mox *veniant.* Ex edd. pr. restituendum est: *et intra duos a summa parte cuniculos riui perducantur.*

Ibid. 15. *ficus – obiicitur eximia si sit (vt Baeticae et Numidiae regionum) larga.* Planiora haec erunt, si legas: *ficus – semper obiicitur eximia, si sit (vt Baeticae et Num. regionibus) largitas.* ex edd. pr. est *regionibus.*

IN LIB. IX.

Ep. 63. p. 564.

IX, 1, 3. *genus clathrorum, idque fabricatur ex robore, quercu vel subere.* Columellae *roboris* nomen est genericum, complectens quercum, ilicem, fagum etc. cum Plinius a quercu distinguat. Itaque cum Columella species has ponit, robur omittit. Itaque lectio edd. pr. reuocanda est *robore querceo vel subereo.*

IX, 2, 2. *ne – mutila atque imperfecta conspicerentur.* Edd. pr. *mutilata:* quod praeferendum.

Ibid.

Ibid. 4. *vt Euthronius.* Non *Euthronius* de apibus fabellas tales ſcripſit, ſed, vt opinor, *Euphronius*, quem inter Atticos ſcriptores, qui rem ruſticam illuſtrarunt, laudant Columella, Varro; Plinius etiam eo ſe vſum dixit L. IX. de apibus.

IX, 3, 3. *decimo ab internicione anno.* Sic edd. omnes. ſed ſententia poſtulat potius *intromiſſione*, decimo nempe anno, ex quo nouam progeniem in alueum intromiſimus.

IX, 7, 6. *eaeque pauciores intereunt.* non ſatis dignum eſt Columella: putoque ſcripſiſſe *eoque p.*

IX, 8, 11. *Sin – et aut extat ramus – deinde inferior.* Hic valde ab editis diſſentiunt libri. (v. *Var. Lect.*) In principio redundat *extat*: nam omnis ramus extat. Eo autem ſublato facile reparatur locus: *et, aut ramus, quem obtinent, aut ipſius trunci (ſi in eo ſunt) ſi mediocritas patitur etc.* Tum reciſus truncus, *ſi quibus rimis hiat, illinitur, et ad locum perfertur*: quae ſunt Aldina. meliora antiquiora *ſi quibus rimis hiat, illitis, ad locum perfertur.*

Ibid. 13. *vt odor et ſuccus vaſi inhaereat.* Sic Aldus. ſed τῷ *vaſi* ſequentia non conſentiunt, *mandato, eaque, repleta.* nil certius eſt, quam legendum eſſe *vaſis*, vt editum erat ante Aldum.

IX, 9. extr. *diductas apes ſcrutaberis, donec auctorem pugnae, quem elidere debes, reperias. quem elidere debes*, redundat. nam ante dictum eſt, eum interfici debere. *nec id* eſt in *libris* ſcr. et edd. ante Aldum, ſimiliter, vt c. XI. vbi pariter ab Aldo additum eſt.

IX, 11, 4. *vbi cognita eſt clades infrequentis aluei, quos habeat fauos, oportet conſiderare etc.* nempe cladem vnius aluei ex alio vult ſuppleri. ſed profecto non ex infrequente. E libro Politiani legendum: *vbi cognita eſt clades, frequentis aluei. quos habet fauos o. c.* Idem hinc tradit Palladius L. VII. *conſiderabis in aliis abundantibus ceras fauorum etc.*

IX, 13, 2. *nil alioquin citra ſatietatem tali nocente cibo.* Temere Aldus addidit *nil*, quod ab omnibus libris abeſt, quod tithymalli natura non patitur. nam et maiorum animalium ventrem ſoluit, vt vlmus apium.

Ibid. 3. *nam illud quod Hyginus – prodidit, ipſe, non expertus, non aſſeuerare audeo etc.* Edd. ante Aldum *audet*, quod verum puto. ita Hyginus liber fit ab reprehenſione, quaſi rem tam ſtultam affirmauerit, et Columella ipſe, qui eam experiri tentauerit. et poſt dicit, ipſe quid agat: *nos magis etc.*

IX, 14, 3. *maxime cuſtodiendum eſt curatori, qui apes nutrit etc. qui apes nutrit*, ſine dubie eſt gloſſa e margine in textum illata. In ſequentibus delenda *ſit* poſt *caſtus*, et *fere ab* quae non ſunt in libris antiquioribus.

Ibid. 4. *progenerantur – amplioris magnitudinis foetus, quam ſint ceterarum apium.* Meliora ſunt Ienſoniana: *amplioris magnitudinis quam ſunt ceterae apes.*

Ibid. 5. *quemadmodum tolli debeant, mox deinde, cum — praecipiemus.* Rectius Mſ. Lipſ. *mox dicetur etc.*

Ibid. 10. *idque optimae notae enitescit autumni aequinoctio.* Omnes libri praeter Aldinum habent *emiteſcit*, quod ſignificat, autumno matureſcere mel, atque ideo eximi, vnde et ſequentia, *poſt arcturi exortum etc.* intelligi poſſunt.

Ibid. 11. *ex floribus tamaricis – reponunt.* Haec ſana ſunt. ſed hinc corrigendus Pallad. XII, 8. et ibi pro *ex tamariſci floribus* legendum *tamaricis*, vbi et Lipſ. *tamarici* habet. Ceterum quae nunc *tamariſcus* vocatur, ad *tamaricem* reuocanda non videtur, quod illa prima aeſtate, haec autumno floret; illa decidua eſt, haec perpetuo viret.

Ibid. 12. *iam recondito melle vtuntur examina, eoque vſque ad Arcturi exortum ſuſtinentur.* Vltimum membrum neque Politianus in Codd. reperit, nec eſt in edd. pr.

Aldus addidit, nescio vnde. Certe id Columella non tradit, sed contra, omne mel repositum diebus 40 post brumam consumi, easque in ortum Arcturi vespertinum ieiunas accubare, quod et Plinius tradit.

Ibid. 18. e Celso; *paucis locis eam felicitatem suppetere, vt apibus alia pabula hiberna, atque alia praebeantur aestiua.* Quia hiberno tempore nullae regiones apibus pabula praebent, puto legendum *pabula verna:* quod etiam proxima requirunt: *quibus locis post veris tempora etc.*

IX, 15, 1. in quo est de mellis confectura. Mellis maturi signum est in fucis, *quod est genus amplioris incrementi simillimum apis, et, vt ait Virg. ignauum fucos pecus, et sine industria fauis assidens.* In edd. pr. ante *sine* est *et immune;* cuius vestigia et in Cod. Politiani fuit. *immune* est quod non laborat, *ignauum* quod aliis conlecta consumit. Tum *sine industria* mihi suspectum est.

Ibid. 2. de iisdem fucis; *itaque ad fouendam et educandam nouam prolem familiarius admittuntur. et educandam* genuinum esse vix credo, cum diserte Columella dicat, *exclusis pullis, extra tectum arceri.*

Ibid. 5. *sed vbi a posteriore parte nullum vestibulum patefactum habuerit alueare, fumum admouebimus etc.* Haec sunt inepta. A posteriore parte an vestibulum esse potest. Tum quomodo fumus immitti potest a posteriori, si nullus aditus est. Rectissime edd. pr. et Codd. scr. *sed vbi a posteriore parte, qua nullum est vestibulum, patefactum fuerit alueare etc.*

Ibid. idque vas ansatum – per quam possit afflari. Pro *ore patulo* in Codd. est *ore paullo latiore* in edd. pr. *patentiore et latiore:* sed illud praefero.

Ibid. 6. *vbi potestas facta est liberius inspiciendi. Facta* temere ab Aldo insertum est.

Ibid. 10. *si qui tandem pullos continent. Tandem* ineptum est, ab Aldo ortum. Libri alii *tamen*, quod est verum. est et in Cod. Lips.

Ibid. fumus etiam in aditu loci faciendus est. Aditu vitiosum est: rectum est *abdito* in libris antiquis.

Ibid. extr. *quae reliqua nobis rusticarum rerum pars superest.* Multo melius hoc Aldino est Iensonianum *subest*, instat, imminet explicanda.

IN LIB. X.

Ep. 64. p. 573.

X, praef. *quod nunc persoluo.* Ante Aldum fuit *quod mature persoluo.*

Ibid. insigniter neglectas. E Mss. et edd. pr. legendum *segnis ac negl.*

Ibid. 3. *posteris post se memorandas relinquere. posteris* et *post se* idem est. alterutrum delendum. ego deleam *posteris*, quod edd. pr. non habent.

Ibid. 4. *possit – nullo modo speciose confici. confici* friget. Codd. Polit. et Lips. *conspici*, quod verum est.

v. 46. *si iam pluuiis defossa madebit. Defossa* alienum est, legendumque e Ms. Polit. *defessa.*

v. 73. *summi frequentia cespite mista.* metrum non constat. in edd. pr. est *et summo*, et in Ms. Lips. *frondenti.* ita versus integer fit, et sententia vera. nam frondentem cespitem indicant antecedentia v. 70, item quae sequuntur.

v. 77. *vbi Riphaeae torpentia frigora brumae. frigora* veteri *frigore* substituit. non videbat *torpentia* vel ad *viscera* vel ad *aequora* referri.

v. 82. *armentiue fimo saturet ieiunia terrae.* Libri ante Aldum omnes *saturet*, quod verum esse contextus docet.

v. 91. *tunc quoque trita solo splendentia sarcula sumat.* Sic Columella certe non scripsit. Edd. ante Aldum: *tunc tritura solum splendentia s. s.*

v. 139. *Brutia quae tellus etc.* Ante Aldum erat melius *Brutiaque et tellus.* rectius.

v. 154 *Nec mutata loco siccos exhorreat aestus.* Lectio Ms. Lips. mihi melior videtur *sitiens* pro *siccos.* v. 157

v. 157. *Alma finum tellus — cupiens se nubere plantis.* Edd. pr. et Codd. *cupiens denubere.* recte.

v. 204. *Maximus ipse deus — inque finus matris v. depluit imbre.* non placet *depluit*, reponendumque vetus *defluit*, quod et Codd. seruant.

v. 242. f. *Mox vbi — tempus haris fatio.* Vitiosum est hoc, siue *haris* serues, siue *aris*, (ab *arum*) vt placuit nonnullis, legas. nam arum autumno extremo prodit, prima aestate arescit, ante quam malus punica floret. sed nec seritur arum, quod sponte nascitur. Conieci *tempus apî fatui.* de apii cultu post L. XI. agit, in quo repetuntur, quae versibus dixerat, eiusque fatio optima est circa Idus Maias, quando malus punica floret.

v. 258. *Iam Phrygiae loti etc.* Loti Phrygiae nullae sunt; nec hic stirps aquatica cogitari potest. In edd. ante Aldum est *lotae.* sed nulla est herba apud veteres *lota*, credoque legendum *calthae*, quae et paulo ante cum leucoiis iungebantur. Denique in fine v. 261. pro *praebet* legam ex edd. pr. *praestet.*

v. 373. *iam rhamni sponte virescunt. rhamni* locum hic non habent; nam non sunt in oleribus, quibus vescimur. Ergo e lectione ante Aldum *tami*, legendum *tamni*, cuius caulis tenellus est in cibis rusticorum.

v. 374. *hirsuta sepes nunc horrida rusco Prodit. Hirsuta* vitiosum est siue ad *rusco* referas, siue ad *sepes.* nec *hirsuto* legi potest: quia *rusco* non conuenit. Edd. pr. habent *tyrsuto:* quod rei accommodatum videtur. nam thyrsus in nouello rusco, similibusque herbis dicitur id, quod in corruda asparagus, in vite alba flos silens, quae omnia condiri solent et generatim thyrsi dici, vt autor est Plinius L. XIX.

409. *Quin etiam — tempestiua manent.* Non bene vetus lectio *madent* mutata est in *manent.* madent enim poma, cum mitescunt: et apparet Columellam imitatum esse versum Virgilii: *et quamuis igni exiguo properata maderent.*

v. 433. *Hactenus aruorum cultus, Siluine, docebam.* Sed non hic tradita sunt praecepta *aruorum*, aut vt est in edd. pr. *agrorum* colendorum, sed hortorum. Et in principio carminis dixit, *hortorum te cultus, Siluine docebo.* Ergo *hortorum* videtur reponendum. (nempe e Virgilio Georg. II, 1. irrepsit *aruorum.*)

IN LIB. XI.

Ep. 65. p. 579.

XI, 1, 10. *somniculoso plurima effugiunt.* barbarum hoc est. Corr. *somniculosum.* sic edd. pr. Vulgatum est ab Aldo.

Ibid 16. *si operario meretricandi potestas fiat. meretricandi*, quod Aldus edidit, verbum et nouitium, nec huic loco conuenit. referenda sententia est ad mox sequentia, vbi Columella dicit, custodire oportere villicum ne prima luce familia cunctanter procedat. Itaque forte legendum *mane tricandi.* Ienson. edidit *metricandi, tricandi* autem fuit in libro Politiani.

XI, 2, 5. *VI. Kal. Febr. Leonis quae est in pectore clara stella occidit: Nonnunquam significatur hiems bipertita.* Ms. Polit. *bipertitur.* Lips. *dipertitur.* Quare vt XI. Kal. Maii *ver bipertitur*, ita VI. Kal. Febr. hiems. Itaque distinguamus: *nonnunquam significatur. Hiems bipertitur.*

Ibid. 7. *itaque dum hae regelatae finuntur.* non esset hoc dubium, nisi edd. pr. aliter haberent: *itaque dum hae religatae siccantur*, ex quo intelligitur, legendum esse, *i. dum hae regelatae siccantur.* nam constat neque gelu rigentes, neque madidas materias ferro esse tangendas.

Ibid. 18. *Vitiaria diligenter facienda — applicare oportet.* Primum pro Aldino: *malleolisque quam recentissimis diligenter pangenda*, sc. vitiaria, vetus reponendum *malleolusque q. recentissimus d. pangendus.* nam *malleolus* non modo in vitiario ponitur, vt fiat viuiradix, sed etiam in vinea

 pro-

protinus. nec *aut etiam* melius eſt vetere *ante etiam*, nec *radiculas* quam *radices*. ſimiliter cetera hic ad veteres edd. corrigenda (quarum lectiones notatae ſunt in Var. Lect.) et nouitiae Aldi lectiones reiiciendae.

Ibid. 21. *XII et XIII. Kal. Mart. fauonius, vel auſter cum grandine et nimbis.* Edd. pr. *niuibus*. cui quare *nimbis* ſubſtituerit Aldus, neſcio. nam et niues non ſunt inſolitae.

Ibid. 34. *in Nonas April.* vitium operarum eſt.

Ibid. 44. *oues – tondentur, et pecoris nati aut amiſſi ratio accipitur.* Cur *amiſſi?* e quo fructus nullus capitur. Immo reſtitue ex edd. pr. *vt mulſi.*

Ibid. 48. *Vinearum – iteratus eſſe debet. Ante ſolſtitium pabulum etc.* Interpunge: *iteratus eſſe debet ante ſolſtitium. Pabulum,* hoc enim inter Idus Maias et Iunias terminatur. et in fine capitis dicit, Maio menſe pecori pabulum praeberi, Iunio frondem in extremum autumnum.

Ibid. 50. Circa ſolſtitium aluei caſtrandae ſunt: *quas ſubinde nono quoque aut decimo die ad Kal. Maias conſiderare et curare oportet.* Haec primo obtutu vitioſa repeiuntur, ſed magis, ſi cum L. IX. conferantur, vbi hoc dicitur debere a ſolſtitio ad aequinoctium librae, quod non conuenit Kal. Maiis. (Dicit deinde Pontedera, aequinoctium hoc eſſe extremo Octobri, atque adeo *Kal. Nou.* legendum.)

Ibid. 60. *Si perexilis eſt vel rara ipſa vitis, lupini – ſparguntur et inoccantur.* Rectius Mſ. Polit. et ed. Ienſ. *ſi perexilis eſt terra, vel rara ipſa vitis, lupini – ſpargantur, ita occantur.* nam hoc pabulo terra exilis gliſcit, dummodo rara vitis eſt. ſi denſa eſt ſerere non expedit.

Ibid. 69. Vindemiae tempus cognoſcitur, cum vinacea acinis expreſſa iam fuſca ſunt et prope nigra, *praeſertim cum ita media parte acinorum ſint, vt ea a ſole aeſtiuante et a ventis protegatur. Protegatur* quo referatur, non eſt. recte edd. pr. *protegantur*, item *aeſtuante* pro *aeſtiuante* – item poſt eae recte pro *percoqui* habent *praecipi*. vti et Codd. i. e. praeoccupari a ſole ea, quae humore continentur.

Ibid 71. *farraginaria quoque — conſeruntur. Farraginaria* eſt monſtrum verbi, quod coaluit, opinor e *farrago ordearia* vel *ordeacea*. vt eſt L. II, 11, 1. et hoc ipſo cap. n. 99. Sed ſi *farrago ordearia* hic recipitur, poſt et *ſiliqua*, et *vicia conſeruntur* eſſe debet.

Ibid. 88. *XVII. Kal. Dec. Aquilo, interdum Auſter cum pluuia.* Haec ſunt e Mſ. Lipſ. et redundant. ipſa, ſiue ea, quae XV. Kal. Dec. dicuntur eadem paullo ante. ſed ex Eudoxo docuimus, XVII. Kal. Dec. oriri mane Fidiculam, et e Pſeudo Ptolemaeo Leoniceno, ſpirare poſtridie aquilonem aut auſtrum cum pluuia.

Ibid. 101. *cum erui ſemodio macerato, vel lupini quod e ſemodio macerato exierit. Exierit* eſt ab Aldo. ante erat *exegerit*, eleganter. nam id de menſuris et ponderibus dicitur. Scil. cum lupini macerando augeantur, non quantum ad macerandum ſumſimus, ſed quantum maceratum ſemodium implet, bubus ſingulis praebendum eſt.

XI, 3, 33. *raro linteolo illiget* (*ſemen*) *et ita in areolas diſpoſitum releget.* Non eſt aptum huic loco *releget*. Edd. pr. et Mſ. Polit. habent *religet*, vel *liget*. Ex eo fecerim *rediget*.

Ibid. 42. de chaerephyllo atque atriplice: *poſt Id. Febr. ſemina differenda ſunt, ſuaque de ſede partienda.* Sed hae ſtirpes non ſunt transferendae propter exilitatem radicis. Itaque *de* ab Aldo additum demamus, et e Mſ. Lipſ. legamus *ſuaque ſede patienda*, i. e. relinquenda, vbi ſeuimus.

Ibid. 43. de aſparagi cultura: *easque* (radices) — *in locum apricum et bene madidum – transferre c.* ſed *madidum ſolum* non poſcit aſparagus. itaque ex edd. pr. corrigendum *validum*.

Ibid.

Ibid. 56. *mox — in areas diſponi, deletis radicibus omnibus.* res agenda ex Kal. Nou. hiemali autem tempore radices perennes modo deleri poſſunt. ſed vt deleri poſſint, legi debent et extra hortum portari. Itaque legam: *delectis rad. o.* veſtigium huius lectionis eſt in Mſ. Polit. *et lectus.*

Ibid. 60. *id quoque vt vitetur.* quaſi alia mala praecedant, quod non eſt. Itaque e Mſ. Polit. legendum: *Idque vt vitetur.*

IN LIB. XII.

Ep. 66. p. 586.

XII. praef. 9. *dignentur – pelliciant.* Haec ſunt Aldina. In edd. primis meliora. (v. Var. Lectt.)

Ibid. easdem ruris – in villa morari. Edd. pr. pro *ſordidiſſimum* habent rectius *grauiſſimum.* nam non eſt ſordidum, paucos dies in villa morari. tum pro *paucorum dierum tempus*, *paucos dies.*

XII, 1, 6 *ne diuturna ceſſatione fruſtrentur opera.* Codices et edd. pr. ad breuius tempus contrahunt ceſſationem, habentque *diurna.*

XII, 3. 3. *haec ipſa ei qui vti ſolet, tradidimus.* quia mox eſt *ponerent*, ex edd. pr. reuocabimus: *haec ipſa* (iis) *qui vti ſolent.*

Ibid. 4. *loca ſingulis demonſtrauimus, et cuique ſua annumerauimus.* quia *ſingulis* et *cuique* non bene conueniunt, melius eſt ex edd. pr. legere: *loca omnium demonſtrauimus, ei* (ſ. e libro Politiani *et*) *omnia annumerauimus.*

Ibid. 9. *tonſuris vellerum quoque intereſſe.* Edd pr. *tonſuris vero earum vtique intereſſe.* quod male Aldus deſeruit.

XII, 5. extr. *alii nucibus ſapineis ardentibus idem faciunt.* nuces *ſapineas* nullas noui. *ſapinum* noui vocari atram carpinum: ſed ea non fert nuces. Codex Lipſ. pro iis habet *ſex pineis nucibus.* Sed in hoc nil aliud eſt quam in antecedentibus: eſtque hoc membrum compendium eorum, quod e margine in textum venit.

XII, 10, 4. inter pira occurrunt *decumana*, quae in Aldi horto nata ſunt, non Columellae, qui habuit *decimiana*, vt eſt in edd. pr. et Codd. Plinius etiam *Pſeudodecimiana* habet. Tum mox *pruna purpurea* aliena ſunt: non de prunis hic ſermo eſt. *pruna* credo e deprauato *myrappia* in *myra prima*, vt eſt in Mſ. Polit. nata. Itaque *myrappia purpurea* legendum, vt in Mſ. Lipſ. eſt.

XII, 18, 4. *ne furi locus detur praeſentem fructum intercipiendi.* an omnem? nullo modo: ſed aliquid ex eo. atque id tradunt Mſſ. et edd. pr. quae habent *partem fructuum.*

Ibid. 5. *cum picem in fundum deſtillauit.* quis *picem deſtillat*: immo *pix* deſtillat: et ſic habet Mſ. Lipſ. cum edd. pr. *cum pix imum in fundum deſtillauit:* eademque eſt, quae haerens in lateribus, radula ducitur.

XII, 19, 3. *muſtum, quod defluxerit ante quam prelo pes eximatur etc.* Hoc verum eſſe non poteſt. nam non primum ſed vltimum muſtum ſumitur. Senſit F. Vrſinus, qui correxit *antequam prelo pes exprimatur.* Ego comparatione locorum ſimilium facta, ſic corrigendum puto: *muſtum, quod defluxerit ante, quam prelo preſſum ſit, eximatur ſtatim de lacu: in vaſa defrutaria deferamus.* cf. c. 36. 39. 41.

Ibid. 5. *quod niſi vitatum fuerit, vel vas ipſum, quod aliquando contingit, pertundetur, vel ſi id factum non erit etc.* Quanto melius edd. ante Aldum. *q. n. v. fuerit, ſaepe vas ipſum pertundetur, vel ſ. i. f. n. erit.*

XII, 20, 6. *raſis, quod eſt genus crudae picis.* Hoc nomen ruſticis non euanuit, vel obſoleuit. nam adhuc appellant *raſa*, quicquid de ceraſo, amygdala, malo perſica, pruno, reſinoſum emanat, et mox induratur.

XII, 21, 2. *et ita coadiicitur in binas vrnas ligula cumulata, vel menſura ſemunciae bene plenae ſalis c. et tr.* Coadiicitur. vitioſe ab Aldo editum eſt, pro eoque legendum ex edd. pr. *eo adiicitur:* deinde *vel menſura ſem. b. plenae* eſt gloſſa inanis *ligulae cumulatae,*

mulatae, delenda: mox *iam* etiam delendum ante *torretur*, quod et libro Polit. abfuit.

XII, 22, 2. *dum ea, quae addideris.* Hoc fecit Aldus ex vetere, *dum quae ea addideris:* immo corrigendum erat *eo.*

XII, 25, 1. *aqua falfa vel muria muftum condiunt.* Pro *muria* Mff. et edd. ante Aldum omnes *marina*, quod reuocandum. nam Columella loquitur primum de aqua fale medicanda, deinde de marina cum ex vtraque fiat muria. ante pro *immo etiam* edd. pr. *immo enim*, quafi hoc effet vitiofum.

XII, 28, 3. *vinum — finito in doliis quiefcere: poftea — quam limpidiffimum etc.* Aldus mutauit *liquefcere* in *quiefcere*, et *liquidiffimum* in *limpidiffimum*, quafi non fit idem, et exquifitius.

XII, 34. extr. *Sed muftum de fub maffa et limpidum fit.* puto fcribendum: *fed muftum defluat maffa, vt limpidum fit*, h. e. e lixivii genere, quod deftillat antequam vua calcetur. maffa autem eft vua incompofite aceruata.

XII, 41, 1. *iubebis in tabulato reponi – in furnum reponere. In tabulato* fruftra Aldus dedit pro vetere *in tabulatum*: item male vetus *vigefimum* mutauit in *trigefimum.* denique pro *in furnum reponere* Vrfinus corr. *in fumum* e c. 12. firmat Mf. Lipf. cur ergo adhuc in excufis eft? (*putem vitio operarum, fi Lexicon ruft. fineret.*)

Ibid. 2. Mulfi alia compofitio habet titulum in Aldina: *conditura ex Cydoniis fit hoc modo:* qui abeft recte edd. pr. nam confectio non e folis cydoniis fit, fed et aliis, quibus cohibendi vis ineft. Itaque hoc quod fequitur a mulfo feparandum, et aliquid addendum quo moneatur lector, aliam rem agi. Id eft in Mff. Flor. et Lipf. in quibus eft initium noui capitis cum titulo: *compofitio medicamenti ad tormina.*

XII, 43, 1. *Vuas bumaftos etc.* truncatum eft initium. id ex iisdem Codd. fic integratur: *Vuas, vt fint virides vfque ad annum, fic cuftodiemus.* Vuas virides intellige integras et velut recentes.

Ibid. 10. *refolutaque intrita folliculorum in dolio fubfternitur. que* delendum. nam nec eft in Mff. et edd. pr. nec *fubfternitur*, f. vt et in libris antiquioribus, *fternitur*, non habet cui annectatur. Sed et alia hic Aldus mutauit, vt *interculcare* ex *intercalcare*, *expletur fec. tabulatum*, pro *explent.*

XII, 45, 3. *ne immatura mala condantur: quoniam cruda fi lecta fint etc.* Mff. et edd. pr. *groffa.* quia *groffi* in ficu fructus immaturi dicuntur, non inficier, etiam de aliarum arborum immaturis fructibus dici poffe.

Ibid. 5. *fed quia videntur in melle dulciora fieri etc.* Male Aldus *quia* fecit ex antiquo *quae*, atque ita omnia mala cydonia a melle remouit. at Columella tantum vnum genus excepit, quod nempe nimis dulce in melle fieret.

XII, 48, 2. *mundaque fpongia falem, ne permaneat, deterges.* Sententia commoda eft, fed quia tamen Mff. Polit. Lipf. et edd. pr. habent *perueniat* fc. ad oliuas, id praeferendum.

Ibid. 3. *eadem portione, qua fupra, faliunt.* Sic Aldus dedit. Edd. fuperiores habent, *eandem portione qua fupra f.* quod rectius eft. item mox omifit *fimiliter fupra*, ante *falis vfque.*

Ibid. 5. *maffulis falis miftis in amphoram condantur.* Sufpectae mihi *maffulae* funt *maffulis falis miftis.* Pro *maffulis* coniicio *offulis*, e proximo. nam fequitur, *ne altera offa fuper alteram perueniat.*

Ibid. concifis deinde pleno vafe oliuis, immitte defrutum vfque ad os. Oliuae non conciduntur ad condituras. Edd. pr. habent: *Conchis deinde, vafe pleno oliuis, immitte defrutum etc.* Conchae funt, vt c. 50. docetur, quibus oleum depletur, funtque adeo aptae et ad defrutum immittendum.

XII, 49, 2. de vltima oliuarum conditura eft, quae recipit *carenum, cyminum etc.*

Carenum

Carenum Aldus fecit e *carpum*, quod edd. pr. habent (*restituitque Gesnerus*). Sed id quoque vitiosum demonstrant Mss. Polit. Lips. qui habent *careum*, quod cum cymino, aniso etc. optime conuenit.

XII, 50, 5. *cauum lapideum esse oportere.* omnes scr. et edd. pr. habent *canalem*, vt et ante est. male *cauum* dedit Aldus.

Ibid. 6. molae quam facillimam patiuntur administrationem, quoniam pro magnitudine baccarum vel attolli vel submitti possunt. Sic molarum vtilitas minuitur. *quoniam* vitiosum est. Edd. ante Aldum bene *tum pro magnitudine:* nempe post facilitatem administrationis, alia opportunitas est, quae ad bonitatem olei pertinet.

Ibid. 7. Sed est optima molarum, tum etiam trapeti. Haec superuacua videntur. sed est vitiosa lectio per Aldum facta. Edd. pr. habent, *sed et optima molarum.* et Ms. Lips. addit bene *opus. Sed et optima molarum opus est, tum etiam trapeti.* sc. ne opera et impensae pereant.

Ibid. 10. resolutis corticulis, emoliri debebunt, adiectis – sampsae exprimi. edd. pr. *emoli.* Ms. Lips. autem *et moli.* habet et *torculis* pro *corticulis.* rectius itaque erit *resolutis torculis et molis, debebunt, adiectis — sampsae exprimi.*

Ibid. 14. Sed semel atque iterum eluantur male *sed* additum est ab Aldo.

Ibid. 18. Cauendum est itaque, ne ex ea fiat oleum cibarium. ex ea abest Ms. Lips. et est *vtique* pro *itaque*, vtrumque bene. nempe non cauendum est, ne ex oliua praua fiat oleum cibarium, sed ne oliua deterior fiat, apta tantum oleo cibario.

Ibid. si – bacca commolita et expressa erit, quae sic administrata fuerit v. s. d. Libri scr. Pol. et Lips. pro *erit* habent *cera*, vnde veram lectionem erui posse arbitror, *ceteraque sic administrata fuerint.*

Ibid. 19. eoque facto videtur plus olei quieta quam recens bacca reddere. Edd. pr. pro *olei* habent *esse*, pro *quieta et recens bacca, quiete* (Lips. *quietae*) *et recentis baccae.* Inde videtur legendum: *plus esse quietae quam recentis baccae reddere.* sc. videtur esse quietae baccae plus reddere, quam recentis.

Ibid. 20. Attamen, si id maxime verum esset, nihilominus. Mss. et edd. pr. *vt – esse.* Puto verbum excidisse v. c. *concedamus.* sed tamen et *esset* seruari potest, modo *vt* scribatur.

Ibid. et sic quidem quicquid – accedit, non profectum sed detrimentum senties. Qua propter. Haec sunt ab Aldo interpolata. Ex Mss. et edd. pr. sic restitue: *et sic quidem quicquam – accedit, si portiones – existimare. Qua propter.* Pro *et* tamen malim *nec sic quidem.*

XII, 51, 1. *et ita cum saxi pondusculo in olei atque musti partem demitti.* Mss. et edd. pr. omittunt *cum saxi pondusculo.* et mox *vt infra subiicimus*, pro *atque i. s.*

Ibid. 3. oleum depleto, et, quod reliquum est – reponito. Nam id si non exhauseris medicamentum, dabitur potatum imbecillis bubus. Mss. et edd. pr. *oleo depleto* et *recondito*, et *exhauserit.* sed haec leuia. illud male fecit Aldus, quod lectionem antiquam *exacuerit* et *potandum* mutauit in *exhauseris* et *potatum.* quae sunt restituenda.

XII, 53, 1. *abunde diximus.* Edd. ante Aldum habent *abunde dixisse satis est*: id si displicet, e Mss. repone *dixisse abunde est.*

Ibid. minus vitiosam — salsuram facit. Pro *vitiosam* edd. pr. *incinnosam*, Ms. Lips. *incynosam.* quae quo spectent, nescio. Sed quia caro salita circa ossa vermes gignere soleat, vnde in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largum salem infarcire iubet Columella, coniiciam *minus carnem tineosam vel sinuosam*, aut simile quid.

IN LIBRVM DE ARBORIBVS.

Ep. 67. p. 599.

C. I, 3. *quod ex longinquo petitur, parum familiariter solo nostro venit: propter quod difficilius*

difficilius conualescit alienum exterae regionis. Vltimum *exterae regionis* videtur glossa *alieni*, atque adeo delendum.

Ibid. 5. *namque exilis – vtcunque putrescit.* Pro *exilis* cum Vrsino scribendum *ex exili*, et pro *vtcunque* forte *vtique* recte scribatur e lectione edd. pr. *vtrunque* et Lips. *vtrinque.*

III, 1. *tertia* (semina) *summa in vite lecta etc.* quomodo probari potuit semina, quae quam celerrime senescunt. atque Columella L. III. reprehendit, qui talia semina legunt, item Virgilius vetat, *neue flagello summa pete.* ergo haec sint vitiosa necesse est. Mſ. Polit. habet, *tertia summae viti vita lectae aquae*, Lips. item, nisi quod in extremo est *lecteaque.* Inde videtur legendum: *tertia summae viti vita lecta, quae. vita* vel *vitato.*

Ibid. 3. *Plantaria facito ab exoriente et a decima luna et a vigesima.* His repugnat Varro, monens ab exorta luna ad nonam vites pangendas esse, itemque libri veteres. ab edd. abest *et* ante *a decima*: et Mſ. Polit. habet et a *vigesima ad tricesimam.* Crediderim igitur legendum: *Plantaria facito ab exoriente ad decimam lunam, et a vicesima ad tricesimam.*

Ibid. 4. *sed ne gemmam laedas.* Corrige *radas*, vt est in Lips. Mſ. Polit. *ridas.* sic et supra in hac re dixit.

Ibid. 6. *aeque vtilis congesta et mota terra.* hoc non concoquent plurimi. quo enim congerenda et vbi mouenda terra? item talis terra optima est, maleque inter tophum et proximum sabulonem argillamque ponitur. Profecto aliquid excidit, vt *glarea* vel *silex.* nimirum *aeque vtilis glarea, congesta et mota terra.* quod consentit iis quae Columella L. III, 11, 7. dicit: *simili quoque de causa etc.*

IV, 1. *deinde tertia, quae est a terra subrecta, more arborum in se consistens.* media *quae – subrecta* ab Aldo sic efficta sunt. Libri edd. et scr. habent *Aponi vsurpata* vel *surpata.* Suspicor Columellam dedisse: *Hispanis vsurpata*, e Varrone, qui hoc genus apud Hispanos vsurpari tradit.

Ibid. 3. *vel si cui cordi est laxius vites ponere.* immo *altius* vt est in Mſ. Polit. et ipsa ratio docet.

V, 2. *Si iugatam erimus facturi, vnam materiam submittito.* Male primum Aldus hic, vt C. 16, 4. *vnam* dedit pro *imam*, quod est in edd. pr. et res postulat. Tum Mſ. Polit. *iugata eris*: ex quo emendari potest, vel *si iugata erit futura*, vt in altero genere est *sin — consistere voles*, vel, *si iugatam eris facturus:* ita magis concurrunt reliqua, *radas, relinquas etc.* (v. *V. L. Sangerm.*

Ibid. 3. *sed ita, ne codicem laedas.* Melius Mſ. Polit. *corticem.* nam exteriora laeduntur. mox pro Aldino *propius* ex antiquis lege *protinus.*

Ibid. 4. *possunt etiam soboles per brumam caedi. per brumam* addidit Aldus. sed vacat, quia tempus iam dictum est, nec id moris est hiberno tempore facere. Contra mox *per brumam* legendum est, ex edd. pr. vbi Aldus dedit *ante brumam*: refertur enim ad sequentia, non ad ablaqueationem, quae ante brumam fit.

VI, 1. *nouella vinea, quae ex resectione enata fuerit, vim inutilem habebit, summa parte terrae natantibus radicibus. Quamobrem neque fructum etc.* Hic plura temere nouauit Aldus: primum e *resecatione* fecit *resectione*, e *prima* autem *summa*, e *renata* porro *enata*, denique *quamobrem* interposuit, sine auctoritate omnia ac necessitate.

Ibid. vinea, si non aridos habet in corpore truncos. corpore factum e pristino *opere.* sed et hoc nihili est. Mſ. Polit. *vineas inoperari habet runcos.* Lips. *vineam inoperari habent truncos.* Conieci: *si non peraridos habet truncos.* (v. *V. L. Sangerm.*) quod firmatur etiam sequentibus: *sin autem eo vsque exaruerit etc.*

Ibid.

Ibid. 3. *quas ſequenti anno — propagabis.* Edd. pr. et Mſ. Lipſ. *propaginibus.* Quid hoc? nempe *propaginabis*: quod verbum et apud Tertullianum eſt.

Ibid. ac deinde per triennium poſt. Mſſ. et edd. pr. rectius: *a. d. triennio, cum etc.*

VII, 3. *ne in ſummo radices vitis citet.* Antiqua ſunt: *ne ſumma radix vitiſcat.* forte Columella dedit: *ne ſumma radix viti ſcateat.* niſi quis malit lectionem Mſ. Lipſ. *ne in ſummo radix vitis ſit.*

Ibid. 4. *Vitem ita ſupplantato, ne radicem abrumpas; cum eam ſtraueris et videris, quouſque poſſit pertingere.* Edd. vett. *ne radice abrumpas*: deinde abeſt *et videris* — mox n. 5. *neque aliter – quam vt diffluat:* in quo neque ſententiae perfectio eſt, neque terminationis adumbratio. veteres ante Ald. habent *diffluetur* vel *diffluuietur.* ex quo forte coniiciemus *diffindatur.*

VIII, 2. *luto ſubacto paleato oblinito operitoque plagam et ita alligato.* Edd. pr. omittunt *operitoque*, et *ita*, elegantius. nam iſta redundant.

Ibid. ea res praebet humorem, nec inareſcere ſinit. Conieci olim *prohibet* (v. not. ad h. l.) fauet vetus lectio *marceſcere* pro *inareſcere.*

Ibid. 5. *At ſi quae fructum – ſuccum perferunt.* Hunc quoque locum interpolatum credo: reciſis alienis ſic conſtituo: *At ſi fructum quem oſtendunt, ad maturitatem non perducunt, ſed prius quam miteſcant, vuae inareſcunt, hoc modo emendabuntur: radice tenus vitem praecidito – ſaepe fodito. Materias citat vitis, quae fructum perferunt.* Audacior videri poſſum, ſed aeſtivo tempore, ferme canicularibus diebus, cum acini amplitudinem habent, vitis, quae radice tenus amputatur, ita affligitur, vt ſaepe intereat. Sed ſi non intereat; tamen non poteſt tam breui tempore germinationis materias exhibere, quae ante hiemem confirmentur. Quare quieſcente ſtirpe hoc opus faciendum puto, non germinante. Itaque incerti auctoris haec exiſtimo: *cum ſcipiones amplitudinem acini habuerint.* nam antiquum, *cum inſitione*, vel *cum inſitione ſi*, quod Aldus in *cum ſcipiones* mutauit, eſt cuiusdam ſtudioſi nota, ſi ſcribitur: *cum inciſione*, h. e. emendatur vitis vitium *inciſione, ſi amplitudinem acini non habuerint.* reliqua e prioribus edd. ſumta ſunt, et ex Lipſ. Cod. expurgata.

IX, 3. *ne gemmas allidas.* non haeſiſſem hic, niſi edd. pr. haberent *alliges*, a quo ſenſu diſcrepat. de cauenda laeſione et alliſione iam abunde praeceptum eſt ante.

XIII, 1. *cum frigus contra temporis conſuetudinem intellexeris.* mallem *inceſſerit;* nam illo ineptum remedium fit ineptius.

XVII, 1. *Magoni placet, ſiccis locis olivam — ſeri.* Sed de tempore ſermo eſt, non de loco. redundat igitur *autem*, quod et edd. pr. abeſt et Codd. ſcr.

Ibid. 2. *arbuſculam — tueri d. oportet.* Delendum eſt *oportet:* nam *oportet* iam eſt in principio: *oportet autem*: itemque abeſt ab libris antiquis ſcr. et edd. in fine periodi iidem habent *immiſcere*, non *immiſcendo.*

Ibid. 3. *Sunt et regiae (oliuae) et radii, quae neque ſpecie neque oleo ſunt tam gratae etc.* Atqui L. V. dixerat Columella *regiam* eſſe ſpecioſiſſimam, et radius non eſt contemnendus. Itaque legam: *orchis, ſicut et regia et radii, quae non ſine ſpecie, neque eſcae, neque oleo ſunt tam gratae. eſcae* et locus poſcit et edd. pr. innuunt, bis habentes *neque: non* additum ex iisdem et Cod. Lipſ.

Ibid. ſi oleam poſueris eo loco — morietur. hoc ſine dubitatione eſt, idemque L. V. traditum eſt, ſed quod hinc infertur: *ideo, quod vermes quidam ſunt, qui in radice quercus naſcuntur*, id nemo alius tradidit. itaque hoc mihi dubium eſt, et

forte

forte aetate inferiori additum, cum homines pingui ſtilo philoſophabantur. Variant etiam in his libri. (vid. Var. Lect.)

XVIII, 1. *ſi prius cacumina manu perfracta, aut a pecore praeroſa fuerint, quam adoleſcant.* Mſſ. Polit. Lipſ. vt edd. pr. pro *prius* habent *ſaepius*, et abeſt *quam adoleſcant.* recte vtrumque et iis ſimilia, quae ſunt de eadem re L. V.

XIX, 2. *Scrobs clibano ſimilis eſſe debet – os terrae admittant; eſſe debet* delendum; in edd. pr. contrahitur in *eſt*, in Mſ. Lipſ. *et.* tum *admittant* nulla auctoritate nititur. Edd. pr. habent *teneant.* Mſſ. *tentarit.* Ex L. V. repono *penetret*, quod in *tentarit* mutatum eſt.

XX, 3. *cum ſemina depones dextra ac ſiniſtra ſingulis vſque i. i. ſ.* Edd. pr. *ſi vis quouſque.* inde remoto *vſque* Aldus compoſuit *ſingulis.* In Mſ. Polit. eſt *finis quouſque*, primis literis e *ſiniſtra* vitio repetitis. quare hoc deleto ſcribamus *dextra ſiniſtraque vſque*, vt eſt L. V.

XXI. 1. *Ficorum genera, etiamſi — tamen vno modo, ſed diſpari differentia agri ſeruntur.* Diu de horum integritate dubitaui: et nondum mihi in iis ſatisfacio. Edd. pr. *ſed diſpari differentia pari loco ſeruntur*, quae me non magis expediunt, quam quae Mſ. Lipſ. habet. Nil habeo certi. Tenere tamen mihi videor, quid doceat auctor, videlicet: *tamen vno modo, ſed pro differentia* (ſc. generis) *diſpari loco ſeruntur.*

XXII, 2. *Ternas nuces in trigonum ſtatuito, parsque acutior inferior ſit, quia inde radices mittit.* hoc verum eſſe non poteſt. nam ex acutiori ſtilus naſcitur, ex obtuſa radix. Itaque legendum, *parsque obtuſior inferior ſit.* ſed id vitium antiquiſſimum eſt. nam eo deceptus Palladius ſcribit nucum cacumina eſſe deprimenda.

Ibid. 3. *Nucem Graecam et Auellanam Tarentinam hoc modo facere poteris.* melius diſtinguit Mſ. Politiani: *N. G. et Auellanam, Tarentinas hoc modo f. p.* ita ars ad vtrumque genus pertinet.

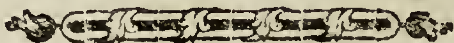
XXV, 2. *et cum creuerint.* prius plantae comprehendere debent, deinde creſcere. itaque e Mſſ. Polit. Lipſ. reponendum *et cum tenuerint.*

XXVI, 1. *omnis ſurculus omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, diſſimilis cortice.* Haec et L. V, 40. leguntur. qui breuiora et neceſſaria tantum malit, e Mſſ. et edd. pr. legat: *omnis ſurculus inſeri poteſt, ſi non eſt arbori, cui inſeritur d. c.*

Ibid. 4. *ſurculos – falce acuta ab vna parte eradito.* Edd. pr. et Mſſ. *ab ima parte.* recte. idem vitium eſt apud Palladium L. III.

Ibid. 9. *ſi ſobolem vel ſuperiores ramos habebit. ſuperiores ramos* e L. V. huc tranſtulit Aldus, cum alii libri veteres habeant *ſupra ramos*, quod quia certum et proprium eſt, aliena aliunde aduocare non oportet.

XXVIII, 3. *cum terram bene ſubegeris, in modum horti areas facito.* Edd. pr. *in modum erui.* ſimiliter Columella ait, *ſemen violae, ſicut olerum, in areis ſeritur.*

INDEX

INDEX AVCTORVM
IN HIS RVSTICAE REI SCRIPTORIBVS
LAVDATORVM.

Quorum nomina literis maiusculis excudenda curauimus, eos dedita opera argumentum rusticum tractasse indicare volumus.

AVCTORES ALIQVOT OBITER
ILLVSTRATI VEL TENTATI.

INDEX
SIVE
LEXICON RVSTICVM.

Ca. *Catonem notat*, C. *Columellam*, P. *Palladium*, V. *Varronem*, Veg. *Vegetium*. *Primus numerus librum indicat, alter caput, tertius segmentum; nisi quod in Palladio mensium nomina ponimus; in Columellae autem libro* 10, *et Palladii de insitione carmine alter numerus versum indicat*.

de librarius in obscura voce somniauit aliquid de cotidie *pro* quotidie.

Addere, *h. e. indere, infundere, etiam de prima specie, cum nihil adhuc est in vase* V. 1, 54, 2. *it.* 3, 15, 2 C. 12, 22, 1. 12, 57, 1. *vid. ad C.* 6, 27, 11. *Pliniana plura damus ad Fabri thesaurum.* V. Adiicio.

Addubitare C. 3, 8, 5.

Adduco. Adducere ad vtilitatem V. 1, 20, 3 *de bobus domandis.* adduci ad aratrum V. 1, 20, 4. adducunt te pedes ad mercatum V. 2 pr. 6. adduci *h. e. credere* C. 2, 1, 4.

Adeps. Adipis praefulsi P. Mart. 12, 3. *sed* MS. Sylb. praefulsae, *vt est etiam* C. 6, 2, 7. Ita leoninae *it.* vrsinae Veg. 4, 22, 2. porcinae Veg. 3, 47, 10.

Adepta *pass.* P. inf. 126. *recepta, adoptata.*

Adfero, adflo *vid.* Aff.

Adfrico. adfricare se arbori C. 7, 5, 6.

Adfrio V. 1, 57, 1.

Adhaerescunt Persica amygdalis P. N. 7, 6. *h. e. insita illis comprehendunt. Forte eundem intellectum habet* adhaerentes, ibid. f. 3.

Adhiberi admissurae C. 6, 27, 9.

Adiaceo. adiacere foribus C. 1 pr. 10. adiacens complexibus feminae C. 12, 1, 2.

Adicere, subicere, inicere *pro* adiic. *etc.* perpetuo *fere MS. Mediceus itemque Columella Lipsiensis.*

Adigere fissuram cuneo C. 5, 10, 17 *sed vid. not.* adigi oportet lactentes ad matres V. 2, 5, 16.

Adiicialis coena *an* aditialis V. 3, 6, 6.

Adiicio *de medicamentis vel cibis, vt addere, etiam vbi de prima aut vna adeo specie sermo est,* C. 12, 12, 3. 12, 16, 3 et 4. 12, 21, 1. 12, 43, 3 *bis.* 12, 54, 4. 12, 56, 2. P. N. 22, 5 et 6.

Adindito subscudes Ca. 18, 9.

Adinuicem *Vid.* inuicem.

in Aditu C. 9, 15, 11.

Adiugare vites C. 4, 17, 6. Auctoritates aliae in Fabriano thesauro adlatae.

Adiutores Ca. 21, 5.

Adiutorio calami adnecti debet P. Mart. 1, 3. adiutoria senectutis C. 12 pr. 1.

Adiutrice data C. 12, 1, 4.

Adiuuo. nisi stercus adiuuerit P. F. 9, 4 *add.* 18, 6. *et vid.* Iuuo. adiuuandas salices aquationibus P. F. 17.

Adiatrare locupletissimum quemque C. 1 pr. 9.

Admetiri vinum, *it.* admensum vinum resoluere Ca. 148, 2.

Adminiculo. adminiculari vinea vt debeat C. 4, 26, 1

Adminiculum viti contribuere C. 5, 5, 8. adminicula fissilia C. 4, 33, 4. hominum V, 1, 17, 1.

Administratio tempestiua harum rerum C. 11, 2, 22 *h. e. peractio.*

Administro foenisicium V. 1, 17, 2. insitionem C. 11, 2, 23. sementem C. 2, 22, 4. vindemiam C. 11, 2, 64. *vbi est peragere: sed* administratur mel in secundam mensam V. 3, 16, 5.

Admisces in sextariis singulis P. Mai. 16 et Iul. 7. admisces *an futuri temporis* Veg. 3, 22, 3. 3, 28, 5. 3, 42, 2. *Vid. sub* misceo.

de Admissariis equis C. 6, 27, 9. Mart. 13, 1 sq. admissarius asinus P. Mart. 14.

de Admissione (pecoris) videndum V. 2, 1, 18.

Admissurae idonei boues C. 6, 24, 1. equi C. 6, 27, 9. admissuras facere V. 2, 4, 8.

Admissus *a, um.* admissae canes V. 2, 9, 11.

Admissum faciunt equi Veg. 4, 7, 3. admissu solis territae talpae P. Mar. 9, 4 *it.* Mai. 2, 2.

Admitto. quemadmodum admittant V. 3, 9, 2 *de gallinis.* admisit ouibus arietes C. 7, 2, 4. admittitur equae C. 6, 37, 4. Veneri C. 6, 37, 1. admitti oportet vaccis tauros P. Mar. 11, 6 *sed si vera est V. L. admittuntur* tauris vaccae. admittendi equabus admissarii P. Mar. 13, 1. admittendis anseribus tempus V. 3, 10, 3. *add.* C. 8, 14, 4.

Admixta aliqua re terra V. 1, 9, 3 *bis.*

Admodum nimia vbertas C. 4, 21, 2.

Admonere flagello C. 2, 2, 26.

Admotus V. 1, 13, 2, i. e. *propinquus.* admota naribus spongia C. 6, 27, 10.

Admouent caput vtero C. 6, 30, 9.

Admulcere illecebris ciborum P. Mar. 12, 2.

Adnatae sunt prospere apes V. 3, 16, 29 *h. e. sobolem habuerunt.*

Adnexione aliqua conglutinare P. Mar. 10, 36.

Adnixae *vites* pedaminibus C. 5, 4, 1.

Adnumerare aes V. 2, 2, 6. adnumeratur generosissimis piscibus C. 8, 16, 9.

Adobruere arbores C. 11, 2, 54. sarculo C. 2, 11, 10.

Adoleatur in igne C. 12, 31.

Adolescentulos vigentis sensus C. 11, 1, 6.

Adoperiunt oua sale C. 8, 6, 1.

Adoperta resoluit nexus suos foeta C. 10, 145. adoperta genas virgineas rosa C. 10, 261. *Sed forte vtroque loco legendum* adaperta.

Adoptatis frugibus curuatur arbor C. 10, 39.

Adoptione nouae prolis C. 9, 13, 9.

Adoreum far. C. 11, 2, 74 *haec igitur vox intelligitur, cum simpliciter positum est* adoreum: *quod apparet etiam ex* C. 2, 6, 3 *vbi* quatuor generum *esse dicitur. Videtur autem illud genus esse, quod Dünckel appellat superior Germania. Nam* habet folliculum firmum et durabilem C. 2, 8, 5. *qui tritura ordinaria non decedit, sed peculiari machinatione, molis suspensis elidendus est, et vento excitato abigendus, quod vocant ciues mei Gerben quo vocabulo vtuntur etiam in coriis subigendis. Huc refert etiam Turnebus illud Catonis* 2, 4 expinsi far. *Porro duplex fere adorei modus, quam tritici serendus est* teste C. 2, 9, 1. *quod praeclare conuenit in frumentum tam ampli folliculi, cui etiam modium maiorem ideo adhibent, qui illud colunt, ciues mei.* Adoreum semen vbi seri velit Ca. 34, 2. *add.* C. 2, 6, 1. P. S. 2 *et* Oct. 1.

Adoritur aduenientem canis C. 7, 12, 7.

Adpetit ver Ca. 94 *h. e. aduenit.*

Adrasi surculi C. Arb. 8, 2.

Adrepere ad columbarium V. 3, 7, 3.

Adsellabit (*animal*) corruptum Veg. 3, 45, 1. stercus durum Veg. 3, 57, 1. adsellatus multum stercoris si ediderit Veg. 1, 50, 2. si iumentum adsellatum fuerit (*Credo* ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *supplendum*) sanguinem Veg. 3, 10, 1.

Adserere vitem propter ridicam V. 1, 26.

Adsiccare

mum C. 3, 10, 4. afferendo aequauit arbor votum fertilitatis P. Iul. 3, 2.
Affiɩcta villae ſepta V. 3, 3, 2 *vid. not. conf.* V. 3, 9, 7. *it.* fictus *pro* fixus 3, 7, 4. Deficta *habet etiam Mediceus liber* 3, 7, 7.
Affictitius ad villam actus V. 3, 12, 1.
Affinitas, *pro connexio.* V. 1, 16, 1.
Afflatus. vt ab omni afflatu protegantur C. 11, 3, 51 *h. e. vento.* afflatum *pro* adſpiratione *ſ. littera* H. *dixit* V. 3, 1, 6.
Afflicta ſenio aut tempeſtate arbor C. 5, 6, 1.
Affligit herbas lupinus P. Ian. 9, 2.
Afflo *vel* adflo. afflat fumus aſſiduus granaria P. Iun. 3. odor Veg. 3, 4, 43. afflante vicinia alienae aegritudinis Veg. 1 pr. 14. afflari a ſerpente peſtilens eſt C. 8, 5, 18. *Plura Rhodius Lex. Scribon.*
Affuſione medicaminis radices infundunt P. F. 28, 2.
Africam *vocat* V. 2. 1, 6 *quam modo* Libyem dixerat, Heſperidum patriam. Africa Numidia C. 1 pr. 24. Africae bonitas C. 2, 12, 3. feracitas C. 3, 8, 1.
Africanae gallinae C. 8, 2, 2. fici Ca. 8, 1 *it.* V. 1, 41, 6. C. 5, 10, 11.
Afronitro Veg. 3, 3 b, 1. *h. e.* aphronitro.
Agallici vncia Veg. 3, 24, 12. *ſ.* Anagallici *vbi vid.*
Ageladae arte C. 10, 30.
Acta aeſtate V. 3, 16, 34.
Ager emi pararique vt debeat Ca. 1. C. 1, 3, 1 *et* 12. P. 1, 7, 1. optimus quis, et quis huic proximus V. 1, 4, 3 *it.* 1, 7. C. 1, 2. campeſter, collinus, montanus V. 1, 6, 2. cultus, ſilueſter, humidus, graminoſus, ſiccus, ſpurcus C. 1 pr. 25. frumentarius Ca. 6, 1. nebuloſus, frigidior, macrior Ca. 6, 2. quibus locis conferendus? Ca. 6, 1. P. 1, 5, 1. in primis curandus Ca. 6, 1. C. 1, 7, 1. vti colendus? Ca. 61, 1. quibus rebus? V. 1, 17, 2. quando proſcindi poſſit? P. Ian. 3, 1. pinguis et herboſus quando proſcindatur? P. Mai. 3, 1. herboſus et gelidus quando? P. Iun. 3, 1. incultus quando et quomodo aperiendus? P. Mai. 3, 1. ſilueſtris vt extirpandus P. Iul. 1, 1. vt paſtinari ſoleat? C. 3, 13, 6. quibus temporibus ſtercorandus? C. 2, 10. ſationi faciendae vt expediendus? C. 2, 11, 21. ſeri quando incipiat? P. S. 1, 1. aqua per hiememne laedatur Ca. 155. vt luſtrari ſoleat Ca. 141, 1. quibus remediis curetur? P. 1. 35, 1. Agri genus vt ſapore exploretur? C. Arb. 3, 6. forma quotuplex, et quae dimenſiones? C. 5, 2, 1. quot operis quisque modus agri coli poſſit? V. 1, 18. C. 2, 13. quot iugis? V. 1, 19.
Agger terreus quis bonus? V. 1, 14, 2.
Aggerare cinerem C. 11, 3, 38. aggerari debent circumfoſſae arbores C. 11, 2, 46.
Aggeſtio fluminum ſaturat valles P. Ian. 13. 3 *h. e. limus a fluminibus inuectus.* ex aeſtu recipr. P. N. 15, 3.
Aggrauatur ratio ruſtici C. 2, 4, 7. longis itineribus imbecillitas C. 7, 5, 3.
Agilis induſtria C. 11, 1, 15. agile corpus ab adſpectu C. 6, 29, 3.
Agilitas currentis aquae P. 1, 17, 2.
Agitatio terrae C. 2, 2, 6. agitationes agrorum C. 2, 1, 4.
Agitator aſelli C. 7, 1, 3.
Agito. agitare caput, et caudam crebrius agere C. 6, 6, 3.
ad Agnatos et gentiles deducendus V. 1, 2. 8. C. 1, 3, 1.
Agnus. Agnorum cura V. 2, 2, 15. C. 7, 3, 17. P. N. 13, 1. maturi charactere ſignantur P. Ian. 15, 18. aegrotantes vt iuuentur? C. 7, 5, 20.
Ago. agit arbor coliculum C. 5, 9, 12. folia ficus C. 5, 10, 10. lupinus ſecundum, tertium florem C. 2. 16, 6. mundus ver C. 10, 210. agere citatum et currentem per M. paſſus C. 6, 6, 3. caudam crebrius C. 6, 6, 3. agendum vt vitis non ſit ſpiſſa P. F. 13, 3. nihil agendo male agere diſcunt homines C. 11, 1, 26.
P. Agraſius, publicanus. *collocutor*, V. 1, 2, 1.
res Agreſtis *h. e. ruſtica* C. 11, 1, 29. agreſte negotium C. 11, 1, 16. agreſtium operum ſtudioſi C. 5, 1, 1. agreſtis paſtinaca C. 9, 4, 5. 6, 33, 1. agreſtes columbae V. 2, 7, 8. 3, 7, 1. pauonum greges V. 3, 6, 2. mures vt profligentur P. 1, 35, 9.
Agreſtis *an* Agroſtis? herbae radices C. 6, 31, 2.
Ἀγρία σταφυλὴ C. 8, 5, 21.
Agricola perfectus qui C. 1. pr. 32. agricolarum duces Dii V. 1, 1, 4.
Agricolare opus P. inſ. 3.
Agricolationis neque doctores ſe vlli neque diſcipulos profitentur C. 1 pr. 6. 11, 1, 10. ſtudioſi C. 4, 1, 1. agricolationi qui ſtudium dederit C. 1, 1, 1.
Agricultores' C. 1 pr. 6.
Agricultura ars eſt V. 1, 3. eius laus Ca. pr. 2. partes V. 1, 5, 3. P. 1, 2. ſumma V. 1, 2, 12. principium et finis V. 1, 4, 1. praecepta generalia P. 1, 6. auctores Graeci V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 7. Latini C. 1, 1, 12.
Agrii ſemen *an* Argii Veg. 3, 59, 2 *puto prius:* Agrion *enim eſt* peucedanum.
C. Agrius, Socraticus, collocutor V. 1, 2, 1.
Aheneum coculum Ca. 11, 2. ſignum V. 3, 2, 8. vnum Ca. 11, 2. ahenei orbes Ca. 10, 4. 11, 2. ahenea omnia Ca. 98, 2.
Aiacis flores *al.* Aeacii C. 10, 175.
Ala. alis ereptis vel exſectis P. Iun. 7, 7.
Alaternus arbor C. 7, 6, 1. *frutex ſterilis, ſepibus aptus. vid. Plin.* 16, 26. SCHOETTG.
Alba Ca. 135, 1. Alba condita V. 2, 4, 18.
Albanus ager C. 3, 8, 5. 3, 9, 2. collis C. 3, 2, 16. Albani ſolum mutarunt C. 1, 3, 6. Albanae Curiatiae trigeminorum matres C. 3, 8, 1.
Albarium opus vt fiat P. 1, 14. albarii operis nitore decorare P. 1, 40, 5.
Albiceris olea Ca. 6, 1. V. 1, 24, 1. *a colore cerae vt videtur, ſicut* ficus albicerata *Plin.* 15, 18. SCHOETTG.
Albiduli coloris liquor P. F. 25, 12. albidum granum C. 2, 9, 13.
Albineus color equi P. Mar. 13, 4.
Albitis Veg. 4, 12, 3 *inter ſuffimenta.*
Albium, Ingaunum V. 3, 9, 17.
Albor ouorum P. O. 14, 9. *plures auctoritates dedit Rhodius Lex. Scribon.*
Albuelis vitis C. 3, 2, 24.
Albuginoſus h. e. ictericus Veg. 3, 56 no. a.

Aluearium, μελιττὼν V. 3, 16, 12. populi adiectione vt reparetur P. Iun. 7, 8. aluearia quae probentur C. 9, 6. quando et quomodo castrentur P. Iun. 7, 1 et 2.

Alueati sulci Ca. 43, 1 *h. e. aluei formam habentes in summo latiores, lateribus inclinatis, vt fundus sit contractior.*

Alueoli *ad an.* C. 8, 5, 13.

Aluei, *apum habitacula* C. 9, 2, 1. ex fimo, lateribus, C. 9, 6, 2. collocandi vt sint C. 9, 7. alueorum cultores C. 9, 3, 1. ¶ Alueus supellex alia. in alueo indere Ca. 81. salire herbas C. 12, 9, 1. aluei Ca. 11, 5 *quibus in* lintres *portantur collectae vuae* TVRN. 7, 23. *Oblique concauos fuisse* alueos *inde intelligitur, quod* angulis expressis *opponuntur eorum flexus* C. 4, 4, 1. alueus ad hordeum ministrandum equis Veg. 1, 56, 3. in alueo aqua apponitur boui Veg. 3, 31, 2.

Alumen crudum Veg. 2, 63. rotundum Veg. 2, 58, 2. *habet etiam Scribo. comp.* 30 etc. scissum, tritum C. 6, 13, 1.

Alumnum gregem, *de porculis* P. F. 26, 4. alumnos educere C. 4, 27, 4.

Aluns, *monstrum vocabuli, nescio qua irrepsit in Lexicon Reyhero-Iunckerianum, adscripta significatione,* vis alens, *et laudato* Ca. 157. *Deportauit illud Cl. Facciolatus. Errori occasionem dedit* Ca. 157, 7 si aluus non ibit.

Aluus superior vt deiiciatur (*vomitu*) Ca. 156, 2. 158, 1. quali vino moueatur Ca. 115, 1. citatur C. 7, 9, 9. cruda Ca. 125. non consistens et cruda quo vino curetur Ca. 126. aluus cruda *simpliciter* aluus *vocatur* C. 6, 7, 2. si aluus non ibit Ca. 157, 7. aluum bonam facere Ca. 156, 1. aluo materno C. 10, 146. *Antiquarium id esse ostendit Barth. ad Guil. Brito.* 6, 560. *sed vid. no.* ¶ Alui apum vnde dictae, et qua materia fiant V. 3, 16, 15. *add.* C. 9, 6. aperiendae sunt C. 9, 14, 7. castratae C. 9, 15, 11. 11, 2, 50.

Ama *herba pro* auia Veg. 3, 4, 26.

Amaracus odoratus C. 10, 296.

Amarantini flores C. 9, 4, 6.

Amarantus C. 9, 4, 3. amaranti immortales C. 10, 175.

Amarescunt amygdala, si rodantur arbores a pecore P. Ian. 15, 9.

Amariton *legunt quidam vetusti* C. 3, 2, 24. *vbi* amethyston *restituit etiam* BEROALDVS.

Amarissimus morbus amaris potionibus soluendus Veg. 1, 11, 8.

Amati quae vocatur herba Veg. 3, 4, 22. *v. Morgag.*

Amat frequenter effodi P. F. 24, 10. putari et circumfodi P. Mar. 10, 19.

Ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ C. 11, 1, 92. *h. e. dilator, qui* ἀναβάλλει *reiicit ac differt necessaria.*

Ambrosios succos C. 10, 408.

Ambulacra in cella vinaria P. 1, 18, 2.

Ambulatio V. 3, 5, 9 *locus vbi ambulatur, sicut* Gestatio *Cic. Att.* 4, 9 (*al.* 10) *ad Q. Fr.* 3, 1. *Plin. ep.* 5, 6, 17. SCHOETTG. ambulationes villaticae C. 1, 6, 2.

Ambulator ne sit villicus Ca. 5, 2 et 5. C. 1, 8, 7. ambulatrix ne fiet villica Ca. 143, 1.

Ambulaturae gratiam perdit equus Veg. 2, 5, 2. 4, 6, 6 et 7. *vid. Salmas. ad Capitoli. Maximi.* c. 3. *Est nimirum illud incessus genus, quod Galli hodieque vocant* l'Amble.

Ambulat feriata familia V. 1, 16, 4. ambulare composite C. 6, 2, 5. ambulant naues Ca. 1, 3. *Ita* naves ire *dicuntur. Vid. Heins. ad Ouid. R. A.* 488. *Gellius* 10, 26 *hac auctoritate tuetur Sallustium, quem reprehenderat Pollio, quod* transgressos *dixerat, qui* transfretassent. Nauibus peragrare litora *Iusti.* 12, 10, 1. *Barthius Adu.* 73, 2 p. 1118 *lentitudinem et suauem cursum ita indicari putat.*

Amelli frutices C. 9, 4, 4. radix C. 9, 13, 8 copiose describit Cerda ad Ge. 4, 271.

Amerina mala C. 5, 19, 10. salix C. 4, 30, 4. *laudata etiam Virgilio Ge.* 1, 265. *Add. Salmas. de homony.* c. 73 SCHOETTG. corbulae Ca. 11, 5.

Ames. in amitibus apparetur aucupium noctuae P. S. 12. amites basternarum P. Iun. 2, 3.

Ἀμέθυστος vitis C. 3, 2, 24.

ex Amicitia domini hospes C. 11, 1, 23. *h. e. ex amicis.*

Amicus. Amiciores iugo quam arboribus vites C. 3, 2, 21. amicissimi apibus flores C. 9, 4, 4. venti C. 1, 5, 4.

Amictus gemmantis caudae P. 1, 28, 2 *de pauone.*

Aminneum vinum. Ca. 6, 4 *Ita libri veteres Catonis sine vlla varietate habent. sed amineum efferunt poëtae omnes, et est in veteri inscriptione,* VINEAM VOBIS AVGVSTALES IDCIRCO DARI VOLO, QVAE EST AMINEA. *Eius genera duo Cato memorat, Plinius quinque: quae cum in diuersis Italiae regionibus prouenirent, etiam dispari natura fuerunt. hinc Virgilius Aminea vina praedicat firmissima, Galenus aspera, Florentinus dulcia.* POPMA. *Vix est vt quis in concordiam redigat discrepantes doctorum virorum sententias, vel codicum adeo veterum varietatem. Nobis, postquam legimus, quae ad Georg.* 2, 97 *dixere Pierius et la Cerda, ad Plinium* 14, 2 *s.* 4 *n.* 1 *Harduinus, ad Serenum Sammon. p.* 204 *Ro. Keuchenius,* Heins. et Burm. ad Virg. Ge. 2, 97. *inspectisque ipsis veterum locis, quae illi laudarunt, ac praeterea Geoponicis Graecis, vsu venit vt diceremus,* probe fecistis, multo sum quam ante incertior. *Hoc tamen apparet, non peccare, qui vel* Ammineum *legat cum Pierio,* Sunt etiam Ammineae vites, *cui succenturiatur Ausonius epist.* 18 *ad Vrsulum versu vlt.* Solus qui Chium miscet et ammineum, *vel Sereni auctoritate* Aminaeum, Succus Aminaeae vitis cum pane medetur. *Si quis tamen alterutrum modo verum esse contendat, malim* Aminaeum, *quod et Virgilius quibusdam scripsisse videtur,* Sunt et Aminaeae vites etc. *In Sereno non ita facilis est mutatio. In Geoponicis nunc* ἀμιναῖον *video, nunc* ἀμίνιον. *Ex Galeno* ἀμιναίας σταφυλὰς *laudat Cerda Apud Columellam fere* Amineae *scriptum inueni et reliqui. Haec de scriptione. non multo certiora de etymo. Praeteritis Seruii, vel interpolatoris eius nugis illud maxime placet, quod Hesychius adfert in* ἀμιναῖος· *vbi cum iussis-*

credo, nullae sunt, quae leguntur Veg. 2, 12, 2 *etiam Sambucus* iugulares.
Anguste putare vel deputare C. 4, 22, 3. 4, 16, 1. angustius aut laxius de re aliqua constituere V. 2, 10, 10. angustissime praecisus C. 4, 24, 17.
Angusto. angustatur foramen egestionis Veg. 3, 15, 6.
Angustus. angusta putatio C. 4, 10, 1. 3, 21, 7.
Anhelitum pestis exhalant spiritus P. Aug. 9, 1. ex anhelitu inflationes Veg. 3, 39.
Aniciana pira C. 5, 10, 18. Ca. 7, 3.
Anima, *h. e. aër* V. 1, 4, 1.
Anima auriga rectrixque membrorum C. 3, 10, 9. sui pro sale V. 2, 4, 10. animam efflare V. 1, 3, 69. animas extorquent naribus P. Aug. 9, 1 *h. e. suffocant.*
Animaduertuntur sues a facie V. 2, 4, 4.
Animal si quod in mustum ceciderit C. 12, 31. si in oleum P. N. 20, 3. animalium generandi principium an habuerint? V. 2, 1, 3.
Animatae quotidianis rigationibus arbores P. Mar. 10, 15.
Animo. animare plantam quotidianis rigationibus P. Iul. 3, 2. animans machina C. 3, 10, 10. animantur oua C. 8, 5, 10. semina genitalibus locis iniecta C. 6, 36, 2. animari alimento contra vim caeli torrentis P. Mar. 1, 3.
Animus. animi ingenium variat etiam in bobus C. 6, 1, 1. animi lumen C. 1 pr. 23.
Anisi satio et cultura P. F. 24, 14. Mart. 9, 17. anisum Aegypt. C. 12, 49, 2. 12, 51, 2. *conf.* Misy.
Annalis cursus solis V. 1, 27, 1. annale tempus ibid.
Anniculus malleolus C. 4, 7, 3. surculus P. Mart. 10, 32. annicula aetas C. 7, 9, 2. mula C. 6, 37, 11. P. Mart. 14, 4. planta P. O. 12, 1. vitis C. 4, 15, 1. anniculum defrutum C. 12, 20, 1. vinum V. 1, 65, 1. anniculi pulli V. 2, 7, 11. ramuli C. 5, 11, 3. anniculae nuces Ca. 17, 2.
Anniuersarii vicini V. 1, 16, 4 *videntur annua mercede conducti.*
Annius Capra V. 2, 1, 10.
Annona regionis C. 3, 15, 5 *latissime patet, et pro tota ratione accipitur, qua vtile aliquid aut secus videtur.* lactis C. 8, 17, 13. macelli annonam excandefacere, incendere V. 3, 2, 16. musti annonam expedire C. 3, 21, 6. vini C. 3, 3, 10. annonae sterilitas C. 2, 10, 1.
Annosa mater C. 6, 28.
Annotini vngues custodum C. 4, 24, 8. annotinae plantae *pro* hornotinae *MS. Pol.* C. Arb. 30, 1.
Annoto, quid, et cui, et quando datum C. 12, 3, 4.
Annumerauimus sua cuique C. 12, 3, 4. annumerantur agni duo pro vna oue V. 2, 2, 5. *alias,* procedunt.
Annus quibus partibus constet V. 1, 27, 1. prospiciens V. 1, 23, 3. anni tempora e foliis cognosci possunt V. 1, 46. anni quo tempore quaeque fieri oporteat V. 1, 28, 2. C. 11, 2. *Ita* Palladii *totum fere opus dispositum.* anni Romani princeps mensis Ianuarius C. 11, 2, 3. in annum *intell. futurum* V. 2, 2, 12.
Ansatum vas C. 9, 15, 5.
Anser. de his V. 3, 10. C 8, 13. P. 1, 30. Capitolii custodes C. 8, 13, 2. vt alantur C. 8, 14. vti farciantur C. 89.
Anserculis excusis C. 8, 14, 7.
Ante annum C. Arb. 4, 3 it. 16, 2 *pro* anno ante. ante diem IX Calend. Nou. C. 2, 8, 2. ante quadragesimum vindemiae diem C. 12, 18, 4. ante quam extrahatur praerumpitur C. 3, 18, 2.
Antelucana lucubratio C. 11, 2, 12. antelucanis temporibus V. 1, 14, 2. C. 11, 2, 55.
Antepagmenta Ca. 14, 2 *et* 4 *Cl. Facciolati, cuius plura sunt in hos scriptores merita, explicationem dedimus ad Fabrum. Neque contemnenda Cl. Schoettgenii coniectura, qui pessulorum vel repagulorum genus autumat. Certe ad ipsam parietis firmitatem referri videntur* f. 4, *et etymologia conuenit planissime.*
Antes sitientes andrachne protegit C. 10, 376. *Ordines primos cuiusque rei ex etymo significare videtur. Sed etiam de his est erudita Cl. Facciolati disputatio in Fabri thesaurum a nobis relata.*
περὶ Αντιπαθῶν liber Democriti C. 11, 3, 64. *vid. no. Beroaldi.*
Antiqua vitis P. N. 3. antiquae apes et veteres C. 9, 11, 3. antiqua canneta P. F. 23, 2. rosaria C. 11, 2, 19 P. F. 21, 1. ¶ antiquus *et* Atticus *confunduntur in MSS. vid.* Atticus. ¶ antiquissima fides pastoris C. 8, 4, 6. pars C. 3, 21, 11. antiquissimum sit considerare C. 3, 6, 3. ei esse debet conseruare C. 4, 20, 1. est explorari parentem C. 6, 36, 1. *sic* 2, 9, 9. 4, 29, 10. 8, 7, 5.
Antistites artium *h. e. magistri* C. 11, 1, 10. singulis dare, qui obseruent et praecipiant C. 3, 21, 6. *Plures auctoritates dabit Barth.* 34, 6 p. 1554.
Antisto. antistat brassica oleribus omnibus Ca. 156, 1. *Lucretium et Ausonium ita locutos ostendit Barth.* 34, 6 p. 1554.
Apelles C. 1 pr. 31.
Apennini boues C. 6, 1, 2.
Aper. de apris V. 3, 13. apri sues feri V. 2, 1, 5.
Aperire agros P. Mai. 3, 1. arboreos foetus C. 10, 401. μῦθον de Actaeone V. 2, 9, 9.
Apertio floris P. 1, 6, 4.
Aperturam si fecerit Veg. 2, 48, 3.
Apertus locus Ca. 35, 1. Ca. 46. P. 1, 5, 5 *est soli expositus.*
Apes *V.* Apis.
Aphronitrum *V.* Afron.
Aphroscorodon, allium Punicum, vlpicum C. 11, 3, 20.
Apiacos, *brassicae species* Ca. 157, 2. *Vid. no.*
Apiana vitis C. 3, 2, 17 sq. vua C. 12, 39, 3. Apianum vinum C. 12, 45, 6.
Apiarium, apum grex, examen C. 9, 3, 4.
Apiaria, μελισσῶνες, apum cubilia C. 8, 1, 4. 9, 5, 2. 9, 7, 1 et 4. 9, 12, 4.
Apiastrum, μέλινον, μελίφυλλον, μελισσόφυλλον V. 3, 16, 10. C. 9, 8, 13.
Apicae oues V. 2, 2, 3.
Apiciae vuae Ca. 24, 1. V. 1, 58.
Apicium vinum Ca. 6, 5. 7, 2. 24, 2. V. 1, 25.
Apilae oues *an pro* apicis V. 2, 2, 3 *Vid. no.*
Apis grandior C. 9, 3, 2. euadit C. 9, 12, 1. De apibus

Aquatus

Aquatus humor P. Mar. 1, 1 *h. e. aquosus, dilutus.* aquata nimis mulsa MS. P. Ian. 15, 7. aquati fructus P. 1, 6, 9. *multa dabit Io. Rhodius Lexico Scribo.*

Aquifolii vectes Ca. 31, 1 *legebantur ante Victorium.* Aquifolia ilex *Plinii, si Salmasio fides ad Soli.* c. 23. p. 190. *a. D. est Theophrasti* πρῖνος ὀξύφυλλος: *estque* aquifolia *quasi* acuifolia *ab acuendo. Sed in neutro* aquifolium *Plinio est* ὀξυάκανθος *Theophrasti, in quo quidem errare illum dicit. Itaque p.* 582. b, D. *apud Catonem etiam pro* acrufolium *vel* acrifolium *legendum putat* acuifol. *idque vitium* p. 675. b, B. *ita ait antiquum esse, vt inde etiam Italorum* agrifolio *nomen habeat, quae Gallice* houx *vocetur, voce cognata* ilici, *Ital.* elce. *Ceterum potest fieri, vt* ἀκρόφυλλον *cogitarint, qui* acrufolium *primi fecere.*

Aquila occidit C. 11, 2, 53. eius ortus C. 2, 10, 17. 11, 2, 45 et 53.

Aquilonius piscis C. 11, 2, 24 et 63.

Aquor. aquantur apes frequentes P. Apr. 8, 1.

Aquosus et vliginosus locus quid distent V. 1, 6, 6.

Ar *pro* ad *in compositis Meurs. ad* Cato. 135, 7. *vid.* Arueho.

Ara *pro* hara *MS. Lugd.* P. F. 26, 4.

Arabia pretiosis odoribus illustris C. 3, 8, 4.

Arabus morbus Veg. 3, 23, 1 N. L.

Araneus mus, μυγαλῆ C. 6, 17, 1. araneum si comederit in pabulo iumentum Veg. 3, 80.

Arationis iteratio C. 11, 2, 64.

Arator qualis esse debeat C. 1, 9, 3.

Aratra simplicia et aurita P. 1, 43, 1. minora C. 2, 2, 24. aratris minimis proscindunt C. 2, 11, 10. de aratri partibus locus classicus est Varr. L.L. 4, 31 p. 33.

Arbitratu boni viri Ca. 144, 1. 145, 3. 148, 1. 149, 2.

Arbitrium habebit, *h. e. pro arbitrio poterit* P. Ian. 15, 2.

Arbor citri P. Apr. 5, 1. piri P. F. 25, 4. pruni P. N. 7, 13. arbores alni V. 1, 7, 7. cydonii P. F. 25, 21. fici P. Mar. 10, 28. C. 5, 11, 14. ficorum C. 11, 2, 59. ficulneae C. 11, 2, 56 it. 5, 11, 14. Arbores quam terram ament C. 5, 10, 2. seri vt debeant C. 5, 10, 5. C. Arb. 19, 3. earum cultus rei rusticae pars non minima C. 3, 1, 1. cultura perpetua quae C. 5, 6, 17. species variae C. 3, 1, 2. plantae circumfodiendae etc. P. N. 2. arbores e pomis sponte progenitae P. Ian. 15, 1. maiores quomodo transferantur P. N. 16. fructum non ferentes vt curandae C. 5, 9, 6. P. F. 25, 4 vid. clauus, cuneus etc. feraces vt meliores fiant Ca. 93. frugiferae trium generum C. 3, 1, 2. maritae C. 11, 2, 32. vitiferae P. F. 10 et 13, 2. quando caedendae C. 11, 2, 12.

Arborariae falces Ca. 10, 3. 11, 4.

Arborator bonus C. 11, 1, 12.

Arborei foetus C. 10, 401.

Arborideus *ramus dicitur, qui alitur vt arborescat. h. e. vt arbor fiat, et arborea magnitudine adolescat. Haec* BEROALDVS *laudato Columella* 5, 4 *vbi nihil tale reperio: neque alias vbi sit ea vox, vel eius similis, comminiscor.*

Arbusculae ficorum C. 11, 2, 79. 5, 11, 13. transferendae vt sint C. 5, 10, 7.

Arbustum Ca. 1, 7. 7, 1. *Veteres rei rusticae scriptores ita peculiariter appellant* arbores vitibus maritatas: vnde et *arbustiuum vinum* dictum, quod in arbusto progignitur. Plinianum verbum est *arbustare agros,* quod significat arbustum in agris facere, et arbores idoneas vitibus maritare, quo teste iudicatur nobilia vina in arbustis gigni, et laudatiora in summis, vberiora in imis. Vites enim maxime gaudent arboribus, quia naturaliter in sublime procedunt. Sicut territorium nostrum pene totum arbustis consitum mira pulchritudine, nec minori vuarum largitate spectatur. Hinc *arbustiua vitis,* quae scilicet in arbusto ponitur, arborique copulatur. BEROALD. *cuius declaratio confirmatur* C. 5, 6, 37. 5, 7, 1. vt constituendum arbustum C. Arb. 1, 3. P. F. 10, 1. disponi vt debeat et coli C. Arb. 16, 2. C. 5, 6, 1. arbusti Gallici ratio C. 5, 7, 1. Arbustum quamuis vetus posse transferri, ab Aegialo didicit Seneca ep. 86.

Arbustiuus aut siluestris locus C. 3, 13, 6. arbustiua positio C. 4, 1, 6. arbustiui Aminei vrna C. 12, 41, 2. arbustiuae vites quae C. Arb. 4, 1. vt serantur C. 4, 1, 8. vt colendae C. Arb. 16, 4. P. F. 10, 1. vt putandae P. F. 13, 1.

Arbutum inter primos cibos mortalium V. 2, 1, 4.

Arbutus arbor C. 7, 9, 6. arbuti baccae C. 8, 10, 4.

Arbutus *arbor, graece* κόμαρος, *cuius folia hoedis grata esse docet Virgilius* Ecl. 3, 82 Dulce satis humor, depulsis arbutus hoedis. *Fructus eius dicitur* arbutum, *neutro genere, quamuis etiam foeminino semel vtatur Horatius, alias* vnedo, *quia non plus quam vnum pomum comedere, prodest, Graecis* μιμαίκυλον. *Haec ita distincte proponere voluimus, quia confuse admodum tractat Plinius H. N.* 15, 24. *quo nomine et a Dalechampio, et Salmasio ad Solinum* c. 46 p. 674 *item de homonymis hyles iatricae c.* 5 *refellitur. Confer etiam I. B. Portam Villae* 3, 14. SCHOETTG.

Arca vestiaria Ca. 11, 3. arcam domini exhaurit ea res C. 3, 3, 5. complent columbae pretiis pullorum C. 8, 8, 9.

Arcades solum mutarunt C. 1, 3, 6.

Arcadici asini nobiles V. 2, 1, 14.

Arcanius C. 3, 2, 22.

Arcelaca maior, vitis C. 3, 2, 27. 3, 7, 1.

Arcellae vites C. 3, 21, 3 *sed* Arcelacae *etiam hic malit Pontedera.*

Arcessere boues ex longinquo C. 6, 2, 13. arcessita humus C. 2, 16, 5. *Hac auctoritate etiam alias contra libros scripsi* arcess. *pro* accers. *e. g.* C. 3, 15, 1.

Archetypon inuentoris V. 3, 5, 8.

Architectus piscinam facit V. 3, 17, 9. architecti professio C. 5, 1, 3.

Arctata densius quae protulerit cerasus, putanda P. O. 12, 6.

Arcto. arctare flores canistris C. 10, 277. foramini taleam P. O. 8, 3. transuersos fustes C. 12, 43, 2. transuersis surculis C. 12, 45, 2 *de spissamento. Vid.* Artio.

Arcturus

Harum sunt Armenia poma *vel* Armeniaca, *quibus* stipantur calathi C 10, 405. Haec *eadem esse* praecoqua, *vulgo* Abricots, *abricosen*, *fere conuenit.*
Armenum pigmentum *in luxu villarum commemoratum* V. 3, 2, 4. *Inter pretiosos colores etiam ponit Vitruu.* 7, 5. *Salmas. l. c.*
Armeniorum mos in equis tondendis Veg. 1, 56, 35.
Armentarius V. 2, 5, 18 *int.* pastor.
Armenticium pecus V. 2, 5, 16. armenticii greges V. 2, 10, 3.
Armentum equinum C. 1 pr. 26. *de vaccis* 6, 27, 3. armenta boum P. Mar. 11, 8. asinorum C. 7, 1, 2. armenta alibi alia statura C. 3, 8, 3. qualia emenda V. 2, 5, 7.
Armillae cuparum Ca. 21, 4.
Armoneacea *v.* armoracea.
Armoniacus sal *plerumque scribitur apud* Vegetium *pro* Ammoniaco.
Armoniacum *etiam positum forte pro* Armeniaco.
Armoracea, raphanus agrestis C. 9, 4, 5. P. O. 11, 4 *it.* Mart. 9, 5. eius succus remedio est contra ictus serpentium C. 6, 17, 8. Veg. 3, 4, 41 *vbi scribunt* armoneacea. Armoraciorum cyma vt condiatur C. 12, 9, 3. *Feminino genere* armoracia *est* Plin. 19, 5 *et* 20, 4. *Neutro genere in glossariis*, Armoracia ῥαφανίδες. e. *vero pro* i *habet et Palladii* MS. *codex* SYLB.
Armos si conuellit bos C. 6, 16, 1.
Aro. arare quando et quomodo conueniat C. 2, 4. P. Ian. 3, 2.
Aromata. C. 12, 20, 4.
in Arpino arundo pro iugis vinearum V. 1, 8, 2.
Arpiosus equus Veg. 1, 25, 2 *an* appiosus?
Arreptus Veg. 3, 52, 1 ἐπίληπτος.
Arsura *vel* assura V. 3, 9, 1.
Artes in Graecia quando repertae V. 3, 1, 4. Tuscae et Dardaniae C. 10, 358. artium magister vsus C. 4, 11, 2.
ad Arteriam exasperatam Veg. 3, 68, 1. arterias et fauces curat mel P. Ian. 15, 19.
Articularis morbus equorum Veg. 1, 6, 1. 1, 13, 1. boum Veg. 3, 2. 17.
Articularius morbus Ca. 157, 7.
in Articulum it seges C. 2, 12, 9. articulos omnes experiri Ca. 157, 8.
Artio. artito surculum Ca. 40, 3. it. 41 *ter.* artiveras Ca. 40, 3. *Est autem* artire *interprete* Turnebo 11, 13 *demittere*, *adigere*, *inserere*, immittere.
Artus foecundos compleat C. 10, 212.
Aruehant ligna Ca. 138, 1. *h. e. aduehant.* aruectum Ca. 135, 7.
Arundinei canales C. 9, 13, 7. cuneoli C. 4, 29, 10.
Arundineti satio et cultura Ca. 6, 3. V. 1, 24, 4. C. 4, 32, 1. iugerum C. 4, 30, 3.
Arundo, iugi genus in vineis V. 1, 8, 1 degener C. 7, 9, 7. castratur, caeditur etc. C. 4, 32, 4. arundinis satio Ca. 47. C. 4, 32. C. Arb. 29, 1. oculi Ca. 6, 3. arundine secantur quaedam C. 12, 7, 4. 12, 14. 12, 47, 3. *vid.* Canna.
Arundulatio in ficis V. 1, 8, 3.
Aruspices notati Ca. 5, 4. C. 1, 8, 6. C. 11, 1, 22. V. 1, 40, 5.
Aruum quod aratum, necdum satum est V. 1, 29, 1.
As *generatim* vnum *notat* C. 5, 3, 2 *it.* 3 *et* 5. as iugeri C. 5, 1, 13. in assem C. 2, 13, 7. 3, 3, 8 *et* 9. totum solum h. e. assem Veg. 2, 36, 1 *et mox* commissura calcis et assis.
Asaron Ponticum Veg. 4, 13, 3 *aiunt esse* nardum rusticam G. cabaret, *Haselwurtz.*
Ascalonii generis cepae C. 11, 3, 57. 12, 10, 1.
Ascella *pro* assula *vel* asserculo Veg. 2, 41, 3. *in marg. Samb.*
Ascia dolare P. 1, 14. asciae rastris similes P. 1, 43, 3. *vid. Phil. a Turre monum. vet. Antii p.* 22.
Ascraeum carmen *Virgilii* C. 10, 436.
Asellus s. vulgaris asinus C. 7, 1. aselli dossuarii V. 2, 6, 5. asellus *pro trabe*, *cui aliquid imponitur*, *vid. an* P. 1, 18, 2.
in Asia Mysiaque terra densa C. pr. 24.
Asianae oues P. Nou. 13, 5.
Asiatica mala pigro foetu C. 10, 412.
Asinae caluaria in hortis P. 1, 35, 16.
Asinarius, agaso Ca. 10, 1. 11, 1. V. 1, 18, 1. asinariae molae Ca. 11, 1 *et* 4.
Asinus XL millibus emtus V. 3, 2, 7. asini caput nudum cute in limite ruris figitur C. 10, 344. de asinis quae tenenda V. 2, 6, 2. asini vulgares C. 7, 1, 1. Arcadici et Reatini V. 2, 1, 14. eorumque pretia V. 2, 6, 1. 2, 8, 3. admissarii quales esse debeant P. Mar. 14, 1. mulino generi seminando quales destinandi C. 6, 37, 5. ab equabus vt admittantur C. 6, 37, 8. plostrarii et molarii Ca. 11, 1. *ad plaustra adhibitos*, *docet etiam* C. 7, 1, 2. *add. Scheffer de re vehic.* 1, 8. feri V. 2, 1, 5. ornati clitellarii Ca. 10, 1.
Asium Veg. 1, 19, 4 *quid sit N. L. Platnerus coniiciebat*, *esse epitheton origani*, *et legendum* asininum: *laudabatque de* origano prasino *s.* onite *Harduinum ad Plin.* 20, 17. *Bodaeum a Stapel ad Theophr.* 6, 2 *p.* 564. *Salmas. ad Soli. p.* 902. *sed nec opus esse videtur disputatione*, *cum* allium, *quod* alium *scribitur plerumque*, *habeat Sambucus marg. et ipse* Veg. *loco parallelo* 3, 2, 30.
Asparagi fiunt e corruda Ca. 6, 3. *nimir.* asparagi corruda simillima filo C. 10, 375. spinosa herba C. 10, 246. asparagi satio et cultus Ca. 161. C. 11, 3, 45. P. F. 23, 1. Mart. 9, 10.
ad Aspectum solis versare lateres P. Mai. 12.
Asper bos mansueto coniungitur P. Mar. 12, 4. aspro velamine P. inf. 67.
Asperati parietes P. 1, 11, 2.
Aspergito sale minuto C. 12, 52, 2. aspergitur pini semen h. e. spargitur P. Mar. 10, 37. N. 1, 3 *et* 7, 10.
Aspergo ne noceat Ca. 128.
Aspero. asperare medicabiliter limum dysentericae passionis P. F. 31, 2. asperantur gradibus C. 8, 3, 6. ac macescunt apes propter laborem V. 3, 16, 20. caloribus apes P. Iun. 7, 2.
Ἀσφάλτιον *trifolii species* C. 6, 17, 2. *Plin.* 21, 9. Minyanthos vocant Graeci, alii asphaltion maiore folio, quo vtuntur coronarii.

Auctumnus *scribitur in Ienſonii editione, vnde diſceſſum non oportuit v.g.* C. 11, 3 *aliquoties.*
Aucupium laqueis tenditur P. Dec. 6, 2. noctuae P. Sept. 12. aucupio nomenclationis ſtudioſos demorari C. 3, 2, 31.
Aucupor. aucupari apum examina C. 9, 8, 8.
Auditus imbecillitas vt leuetur Ca. 157, 16.
Auellanae nuces Ca. 8, 2. earum ſatio, maturitas P. F. 25, 31. Auellana Tarentina vt fiat C. 5, 10, 14. Auellana modi ſ. menſurae nomen Veg. 3, 12, 2. 3, 52, 2. Ita etiam Scribo. 135.
Auenae ſatio C. 2, 11, 9.
Auentinus mons C. 1, 3, 7.
Auerruncesque Ca. 141, 2.
Auerſus a ventis C. 12, 50, 13. a ſole locus C. 12, 44. a Venereis amoribus C. 11, 1, 14. contubernio vxoris C. 12, 1, 2. auerſo ſole agit pecus V. 2, 2, 11. auerſa ſole poſitio C. 4, 22, 8.
Auertere ſe admiſſario C. 6, 37, 10.
Aues duum generum V. 3, 5, 7. foecundiſſimae gallinae C. 8, 2, 7. Rhodiae, *h. e.* gallinae Rhodiae C. 8, 11, 11. *Ita κατ' ἐξοχὴν* aues *gallinas, vt* ὄρνις *Graecorum, notare videntur* C. 8, 5, 4 *et* 6. auium ſtercus C. 2, 15, 1.
M. Aufidius Lurco V. 3, 6, 1. P. Aufidius Pontianus Amiterninus V. 2, 9, 6.
Augmentum lunae P. Dec. 6, 1.
Augur. ad auſpicia augures pararunt pullos V. 3, 3, 5. citantur a Conſule V. 3, 7, 1.
Augurali adiiciali coena V. 3, 6, 6.
Auguſtalis Claudius C. 11, 1, 1 et 2.
Auguſti menſis deſcriptio et opera C. 11, 2, 55.
Auguſto augurio V. 3, 1, 2.
Auia herba C. 6, 14, 3 *et* 6. *vid. Ponted. ad vtrumque locum et Morg.* III, 22.
Auiarius, cuſtos auium C. 8, 3, 4. 8, 5, 14. 8, 11, 12.
Auiarium Luculli V. 3, 4, 3. 3, 3, 7. Varronis 3, 5, 8 ſqq. auiaria veterum V, 3, 3, 7. *add.* 3, 4, 3. 3, 5, 5. P. 1, 33. cohortalium auium, ὀρνιθῶνες C. 8, 1, 3. nantium volucrum, χηνοτροφεῖα C. 8, 1, 4. turdorum V. 1, 38, 2.
Auitus color C. 6, 37, 7. auita fortitudo celeritasque C. 6, 37, 4.
Aula *ſ. olla* noua Ca. 85. ahenea Ca. 81. in aulas propagare Ca. 52, 1. aular *vel* ollar. v. Scal. ad V. 3, 15, 2.
Aulia ſuccidia V. 2, 4, 11 *vox corrupta, vi. no.*
Aulicibus aſperius ſtadium Veg. 1, 56, 38. *Quid ſi aulacibus? ab* ἄυλαξ. *Legenti totum locum, et ſedem vocis repetitae intuenti, res manifeſta videbatur.* Αὖλαξ *eſt excelſum illud inter duas foſſas. Graeciſſat ſaepe noſter. Alioquin cogitare etiam poteras elices.*
Auratae, piſces C. 8, 16, 2 *et* 8.
Aureolus color C. 9, 3, 2. aureolum collum gallorum laudatur V. 3, 9, 4 *quod eſt* C. 8, 2, 10 ex auro flauum.
Aureus color equi P. Mar. 13, 4. aurea medietas chamaemillae floris *i. e. flaua* P. Iun. 10. aureum medicamentum C. 6, 14, 5. aureae pelles vnde dictae V. 2, 1, 6. aurea mala Heſperidum V. 2, 1, 6.
Auriga *vel* origa *ſ.* peroriga *vide nos ad* V. 2, 8, 4. ſidus caeleſte C. 11, 2, 73. rectrixque membrorum anima C. 3, 10, 9.
Auris. aurem apponere P. Iun. 7, 5. aures applicatae in equis laudantur V. 2, 7, 5. auribus praegrauantibus et flaccidis C. 7, 6, 2. auribus an ſpiritum ducant caprae V. 2, 3, 5.
Auroſi pulueris lapidoſa macies P. 1, 5. 1 *ſed vid. no.* auroſo colore membrana Veg. 2, 7, 1 *h. e. aureo.* auroſa arena *ſternebatur via imperatoribus. vid. Caſaub. ex Syneſio ad Lampridii Elagab. c.* 31 *extr.*
Auſcultetur *actiue* C. 8, 5, 14.
Auſpicari carminis principia C. 3, 1, 1. culturarum officia C. 11, 2, 3. auſpicandi cauſa C. 11, 2, 98.
Auſter hibernus C. 11, 2, 74.
Auſteritas nimia in quibus vuis? C. 11, 2, 68. auſteritate prope omni fugantur ſerpentes P. 1, 35, 11. auſteritates pſilothri P. 1, 35, 8.
Auſterus. auſteriorem guſtum efficere C. 12, 12, 2.
Auſtrinus dies C. 11, 2, 37. piſcis C. 11, 2, 63.
Aut quid item aliud V. 2, 5, 16. 2, 9, 12. aut niſi (*modo vera ſit lectio*) V. 1, 31, 5.
Autolycus fur C. 1, 3, 7.
Autumnalis agnus C. 7, 3, 11.
Autumnitate Ca. 5, 8. prima Ca. 155, 1.
Autumnus imber *vid. nos ad* Ca. 5, 8. autumno ſemine *dubium* C. 11, 3, 38. Eius initium et numerus dierum V. 1, 28, 2. opera V, 1, 27, 3. 1, 34, 1.
Axis, axiculi *vid.* Aſſis.
Axis meridianus C. 3, 21, 8. de oriente *etiam* et occidente C. 4, 24, 3.
Q. Axius, tribulis V. 3, 2, 1.
Axungia, *vnguen* P. 1, 17, 3. Veg. 3, 4, 19. caprina Veg. 3, 4, 15.

B *et* V *confunduntur a librariis e. g. ad* Col. 5, 6, 32. *no.* b. creauit *legunt* I. B. R.

Bacae cum virgis vt ſeruentur Ca. 101. Bacas *etiam ſemper fere ſcribit Codex Corbei.* Vegetii *v.g.* 3, 24, 7. baccae ederaceae C. 8, 10, 4. bacca ſtercoris caprini P. Ian. 14, 3.
Bacchea voce frementem C. 10, 223.
Bacchus pater C. 10, 429. condit odores C. 10, 302. illius genus C. 10, 38.
Bacchor. bacchatur orbis Veneri C. 10, 198.
Baculis excutiuntur ſpicae C. 2, 21, 4 *vid.* fuſtis.
Badius color equorum P. Mar. 13, 4. *vid. Iſid. Orig.* 12 p. 1114, 45. *Saniora Gothofr. ad l. c. cui conuenit lectio Lugdun. Cod. baid.*
Baetica prouincia C. 11, 3, 26. modice cliuoſa C. 5, 8, 5. eius ora maritima C. 3, 12, 6. 11, 2, 60. regiones C. 1 pr. 20. Baeticum vocabulum C. 5, 1, 5.
in Bagiennis quales areae V. 1, 51, 2.
Baianum L. Luculli V. 3, 17, 9.
Balani piſces C. 8, 16, 7. *in marinis referuntur a Plin.* 9, 33. SCHOETTG.
Balatrones V, 2, 5, 1.
Balauſti ſterilis comas C. 10, 297 *h. e.* balauſtii. *Eſt autem* balauſtium, *Gr.* βαλαύστιον, *flos mali Punicae, de quo Plin.* 13, 19 Flos balauſtium vocatur et Medicinis idoneus et tingendis veſtibus

Bipedae ferreis ancoris colligatae P. 1, 40, 5 *h. e.* bipedales tegulae, *vt Vitruuius explicat* 7, 1 *extr. Conf.* P. Mai. 11, 2. *add. Fabretii insc.* c. 7 p. 511. in altum constituantur P. 1, 40, 2. bipedarum canales P. Mai. 11, 2. bipedis aream sternis P. 1, 40, 2. stratum solum P. 1, 19, 1.

Bipedanea latitudine C. 11, 2, 28. scrobe C. 4, 1, 2. bipedaneis spatiis C. 4, 30, 5.

Bipedana humus *quaedam editt.* C. 2, 2, 21 *pro* bipedanea.

Bistruticius equus Veg. 1, 25, 2. *qui sit* N. L. *vid. Var. Lect.*

Bitumen Apollonium Veg. 4, 14, 1 *est* Pissasphaltum *Dioscor.* 1, 100. Iudaicum Veg. 1, 20, 1. 2, 56, 2. 3, 84, 3. eius puluis 2, 57, 2.

Biturica vitis C. 3, 2, 19. 3, 7, 1. 3, 9, 1. Bituricae fructibus opimae C. 3, 21.

Biuium ad culturam V. 1, 18, 7.

Blachium *pro* brachio *bis* MS. C. 3, 10, 9 *vitio librarii vel dictantis adeo Labdacismo laborantis.*

Blandimenta aestiui caloris P. S. 17. vecturae *h. e. vectura mollis* Veg. 1, 56, 37.

vt Blandiatur igneam saeuitiam C. 7, 5, 16 *legebatur*: *sed reposuimus* ebland. *vbi vid.*

Blandus. blanda pabula C. 7, 3, 20.

Blattae apibus inimicae P. 1, 37, 4. lucifugae C. 9, 7, 5.

Blitus quando seratur, et quomodo colatur P. Mar. 9, 17. *Paullus Festi*, Blitum genus oleris a saporis stupore appellatum esse ex Graeco putatur, quod ab his βλὰξ dicitur stupidus. *Isidorus Orig.* 17, 10. Blitum genus oleris saporis euanidi, quasi vilis beta. *Vid. Taubm. ad Plaut. Truc.* 4, 4, 1. *Bapt. Porta Villae* 10, 61. SCHOETTG.

Bolus. vt ad hunc bolum peruenias V. 3, 2, 16.

Bombum faciunt apes V. 3, 16, 32.

Bonus Euentus inuocatur V. 1, 1, 6.

Bona salute, ἀγαθῇ τύχῃ Ca. 4, 2.

Bonum est, prodest Ca. 157, 7. bonum foecunditatis P. 1, 7, 1.

Βοῶπις V. 2, 5, 4.

Borea nubifugo C. 10, 288.

Bos intelligitur castratus C. 6, 20. cubitor C. 6, 2, 11. indigena C. 6, 2, 12. Boues perferi V. 2, 1, 5. honore caeteras pecudes superant V. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7. Veg. 3 pr. 3 sqq. quales emendi V. 2, 1, 14. 2, 5, 7 sqq. C. 6, 1, 3. P. Mar. 11, 1 sq. qui agriculturae idonei V. 1, 20, 1. consepa et stabula qualia desiderent C. 6, 23. Veg. 3, 1, 1 sq. quando et quomodo domandi V. 1, 20. C. 6, 2. P. Mart. 12. vt tractandi et curandi Ca. 54, 5 *et* 60 C. 6, 3, 1. P. Mart. 12. in opere vt iungendi P. Ian. 3 melius collo quam capite iunguntur ibid. in arando vt regendi C. 2, 2, 25. post opus vt tractandi C. 2, 3. boum iugum vnum quid praestare possit C. 11, 2, 98. Boues admissurae quando idonei C. 6, 24, 1. annuo delectu instaurandi C. 6, 22, 1. vti valeant Ca. 103. quo voto vt valeant procuretur Ca. 83. quo medicamine curentur Ca. 70 *et* 73. C. 6, 4, 1. nitidiores vt fiant P. 1, 21, 2. ne pedes subterant Ca. 72. aegri vt curandi Ca. 71. pestilentiam vt contrahant, et eius remedia C. 6, 5. a serpente morsi vt curentur Ca. 102. si scabie, venenato morsu, coriagine laborent C. 6, 13. si oculorum vitio C. 6, 17, 7. hirudinem si hauserint C. 6, 18, 1. ad pulmonis exulcerationes, palatique aut ceruicis tumorem C. 6, 14. ad tussim C. 6, 10. ad dolorem ventris et intestinorum C. 6, 7. ad cruditatem C. 6, 6. febrientes vt curandi C. 6, 9, 1. armo conuulso aut cornu praefracto C. 6, 16. talum aut vngulam si laeserint C. 6, 15. si claudicent C. 6, 12. bubus cibaria Ca. 54 *et* 60. medicamentum Ca. 70 *et* 73.

Boscides, anatis genus, vt alantur C. 8, 15, 1.

Bosphori, Thracius et Cimmerius V. 2, 1, 8.

Botryodes Cadmia *restituta* Veg. 4, 11, 1. botryitis *est apud Scribo. comp.* 4 *et* 24.

Botryones varii vt nascantur P. F. 33. botryonibus illaesis P. N. 12, 1. botryonum tenaces P. S. 17.

Bouile Veg. 3, 1, 3.

Brachiatae vineae C. 5, 5, 9 *et* 12.

Brachiola in equis quae sint, *it.* de brachiolis mittendus est sanguis Veg. 1, 25, 4 *et* 5. *conf. de situ* 4, 1, 1. 4, 2, 2. 3, 28, 7. 3, 71, 2.

Brachiolares musculi Veg. 1, 25, 5.

Brachium. brachia vitis Ca. 95, 3. vt tractanda C. 4, 24, 10. prolata P. Mai. 2, 1. fertilia quae? P. F. 9, 6. *vid.* Manus fraxin.

Branchiae scarorum C. 8, 17, 12. *Ambrosius in hexaëm.* Pisces branchias habent, quas nunc plicant et colligunt, nunc explicant atque aperiunt; in hac ergo collectione et apertione dum suscipitur aqua, et transmittitur ac penetrat, respirationis munus videntur implere. BEROALDVS.

Brassicae genera, natura, laudes Ca. 156 *et* 157 *integris.* genera plura C. 10, 127 *vbi vid. Pompo.* facit ad stranguriam ex vermibus Veg. 3, 15, 12. vitibus inimica P. Aug. 5, 3. Brassicae satio et translatio P. Iun. 4. P. S. 13, 1. C. 11, 3, 23. semen vetustum in rapam mutatur P. F. 24, 7.

Breuis *h. e. paruus.* breues insulae P. 1, 28, 1. breuissimum vasculum P. Apr. 8, 4. breuissimo spatio distantia sarmenta P. F. 10, 1. breuissimae offulae P. 1, 29, 4. Ita Plin. 8, 17 f. 23 *Pantheris breues in candido macularum oculi.*

Breuitas vineae P. Aug. 2.

Brisam subactam prelo subiicere C. 12, 39, 2. *Videtur* brisa *poni pro* vinaceis. *Nam Plinius hoc idem memorans de passo conficiendo sic insit:* Quidam ex quacunque vua dulci dum per-octa illa faciunt siccantes sole, donec paulo amplius dimidium pondus superfit, tusasque leuiter vuas exprimunt, deinde quantum expressere adiiciunt vinaceis aquae puteanae, vt et secundarium passum faciant: diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt, ac sine sarmentis madefactos vino excellenti, donec intumescant exprimunt: et hoc genus ante caetera laudant. *Dispice an ex hac* brisa *deduci commode possit* Briseus, *propter illud Persianum,* Est nunc brissei quem venosus liber Acci. *Quo in loco interpretes multi multa comminiscuntur, pauci pauca bene. Nihil decerno vt dogmatistes, sed opinor vt opinator. Scio apud Macrobium cognominari Bacchum* Brissea. *Qui-*

V. 2, 2, 12. ad caduca poma remed. P. F. 25, 15. P. N. 7, 5.
Q. Caecilius Atticus, qui ante T. Pomponius V, 2, 2, 2.
Caeciliae lactuca C. 10, 179. 182. 190.
Caeciliana *eadem* C. 11, 3, 26.
Caeciliae morsus C. 6, 17, 1 *et* 4. celicia *scribunt* Veg. 3, 4, 33. *forte etiam pro* caecis muribus *restituenda* Veg. 3, 77, 1. *Serpentis nomen* Caeciliam *vult etiam Beroaldus.*
Caeco. caecat oculum vitis humor defluens C. 4, 9, 2. 4, 24, 16. *de ead. re Graeci* ἐκτυφλῶν *v. g. Geop.* 5, 22 *pr.* caecabitur spes P. 1, 6, 11.
Caecubus ager C. 3, 8, 5.
Caecus. caeca refectio C. 4, 32, 4. caeci colubri *h. e. lumbrici occulti* C. 10, 230. morbi, quorum caussas ne medici quidem perspicere queunt C. 1, 5, 6. caecae fossae P. Mai. 3, 1. C. 2, 2, 9.
Caedo. ne caedat frigus V. 2, 1, 23. caedere foenum C. 2, 19, 1. caedendae siluae modus P. Mai. 4, 1. frondem C. 5, 8.
Caedua silua Ca. 1, 7. V. 1, 7, 9. C. 3, 3, 1.
Caelestis aqua C. 3, 12, 2. 7, 4, 8. omnibus ad bibendum antefertur P. 1, 17, 4. Caelestium rerum studiosi h. e. astronomi C. 3, 6, 4.
Caelitibus rosa praebet honores C. 10, 261.
Caelius orator C. 1 pr. 30.
Caelum bonum Ca. 1, 2. calidum P. N. 7, 2. mediocris qualitatis P. Ian. 13, 2. caeli status s. qualitas an mutetur? C. 1, 1, 4. varietas et mutatio vt obseruanda rustico C. 11, 2, 1. partes easdem spectare debent translata semina C. 5, 6, 20. intemperantia, intemperies C. 1 pr. 1 *et* 3. de caelo tacta villa Ca. 14, 3.
Caementicii parietes P. 1, 10, 2.
Caerefolii satio P. F. 24, 9 *et* S. 13, 3.
Caesar Vopiscus V. 1, 7, 10.
Caesiana mala *Vict. ad.* C. 12, 45, 5.
Caesim petere C. 4, 25, 2 *et* 3. *Opponitur* ductim, *Synon.* ictu.
Caesio C. 4, 33, 1.
Caesonianum praeceptum C. 1, 4, 1.
Caespitis herbam viuacem C. 10, 88.
Caesposo litore Cumae C. 10, 130. *sed vid. no.*
Caesus. Caeso lapide structum P. 1, 31.
Caetabulum Melanthii Ca. 102. *vid. no.*
Caetero vino Ca. 114, 2.
Calabrae oues C. 7, 2, 3.
Calabriae maritima C. 11, 3, 15.
Calabrica oliua C. 12, 49, 3.
Calabrici inseritur tuber P. Sept. 14, 3. *Plin.* 17, 10 s. 14 Tuberes melius inseruntur in pruno — et in calabrice: ea est spina siluestris.
Calametis liberare vineas C. 4, 27, 1 *h. e. fragmentis calamorum ex quibus formata sunt iuga. Sed variat lectio.*
Calamitate afficere V. 2, 1, 21.
Calamitosus ager Ca. 35, 1. Calamitosum Ca. pr. 3. Ca. 1, 2.
Calamus (*cum* schoeno *iunctus*) Ca. 105, 2. aromaticus C. 12, 52, 2. Veg. 4, 13, 3. *Esse eum qui inter nos* Calmus *dicitur, ostendit Wedelius Exercit. Cent.* 2 *Dec.* 3, 5. SCHOETTG. Syriacus Veg. 4, 13, 4. ¶ Calamus defigitur C. 3, 15, 1. calamo applicare vitem C. 4, 4, 1. acuto intercidere oliuas P. N. 22, 3. calami fabaceae messis P. N. 1, 2.
Calasticus *vid.* chalast.
Calatho similis cinara C. 10, 240. calathis infusum lac C. 10, 397. *adde* C. 7, 8, 3.
Calcaribus caedere equos Veg. 1, 56, 12. calcaria gallinarum C. 8, 2, 8. calcis aculeos vocat *ibid.*
Calcaria fornax vti facienda Ca. 38, 1.
Calcarii Ca. 16.
Calcatorium P. 1, 18, 1 *et* 2.
Calcatu assiduo terra solidetur P. Ian. 13, 17.
Calcetis battitura Veg. 2, 26. *pro* Chalcitis *puto. Conf.* 4, 16. 4, 19, 1 *et* 2.
Calceamenta (calciamenta) vtrique sexui conuenientia C. 12, 3, 1.
Calceatis pedibus Veg. 2, 58, 2.
Calceabis (calciabis) animal Veg. 2, 55, 4. Calceantur solea P. 1, 24, 2.
Calcitrosus bos C. 2, 2, 26.
Calco. si calcauit surculum C. 6, 15, 1. calcant quaedam gallinae velut mares C. 8, 5, 24. calcare manibus Ca. 117. *conf.* Ca. 52, 1. fistucis vectibusque Ca. 28, 2. *add.* P. Ian. 20. calcabis foramina Veg. 2, 43, 2. *it.* 2, 44, 1 *no.* e *et* f.
Calculosus ager C. 3, 11, 7. calculosum iumentum Veg. 1, 46. calculosa loca C. 5, 10, 9.
Calculo posito, videt conducere C. 3, 3, 7. *h. e. subducta ratione.* calculi (*al.* talioli) *inter partes et membra equi* Veg. 4, 2, 1.
Caldorem et frigus V. 3, 9, 15. *Add.* 1, 41, 1. 1, 55, 6.
Caldus ager Ca. 6, 1. caldo sole V. 3, 2, 1.
Calefaciantur Veg. 3, 24, 12. *no.* g. calfacere dolium Ca. 69, 1.
ad Calendas Octobr. primas Ca. 147. 148, 2. ante Kal. Ian. primas Ca. 148, 2.
Cales. Calibus quae emantur Ca. 135, 1.
in caliculis obruta semina P. N. 7, 11.
Calidaria maltha P. 1, 41, 1.
Caligant amnes nebulis C. 1, 5, 4.
Caligo aestuosa C. 11, 2, 53 quem aestum nebulosum vocat s. 57. inter caligines C. 3, 1, 7 *et* P. F. 9, 2 *h. e. nebuloso et frigido aëre.*
Calix nouus Ca. 39, 2. in calice aquam quaerit vinum V. 1, 8, 7.
Callidissimus rerum naturae C. 7, 3, 12. callidissimi rei rusticae C. 2, 2, 1.
Calliope mea C. 10, 225.
Callis. calles siluestres longinqui ouium V. 2, 9, 16. *add.* V. 2, 10, 1 *et* 3. *viam pecudum callo tritam, ostendit ex Varrone praesertim Turn.* 3, 22.
Callisto sidus occidit C. 11, 2, 15.
Callistruthiae fici C. 5, 10, 11.
Callistruthis ficus C. 10, 416.
Callositas fistulae Veg. 2, 27, 3. narium Veg. 2, 21 *sunt oppositi vtrinque septo parietes callosi in iumentis.*
Callosus cum molli iucunditate tactus P. S. 17.
Callum in vlmeis foliis P. Mar. 10, 28.

Calor

Can-

Canneae tegetes C. 12, 50, 8.
Canneta quomodo colantur P. F. 23, 1.
Canopo nata samsuca C. 10, 171.
Cantabricus succus Veg. 3, 57, 3. *Forte est* Cantabricae herbae, *quam* Vettonicae *genus faciunt: describit Plin.* 25, 8 s. 47. *Visam sibi negat Harduinus, sed pictam esse docet in Clusii hist. rar. plantar. p.* 49. *Adoptauit hanc sententiam auctor Versionis Anglicanae nulla Gesneri mentione facta.*
Canteriatae vites C. 5, 4, 1.
Canterinum hordeum C. 2, 9, 14. 2, 11, 8. P. O. 1, 2.
Canteriolis interpositis C. 11, 3, 58.
Canterius, equus castratus V. 2, 7, 15. ¶ mons in Sabinis V. 2, 1, 8. ¶ in vinea C. 4, 12. 1. *it.* 4, 14. ex arundine C. 11, 3, 62. ¶ in canterio suspendendus equus Veg. 2, 47, 3. ¶ *secunda Syllaba adspirationem interdum habet: recte an secus N. L.*
Cantharides in rosis P. 1, 35, 4. ne vitibus noceant P. 1, 35, 6.
Cantio, (*incantatio*) ad luxum Ca. 160, 1.
Canto. Cantare, *incantare* Ca. 160, 1. V. 1, 2, 27.
Cantrices aues V. 3, 5, 14.
Cantibus magicis sopitum anguem C. 10, 367.
Canus color equi P. Mar. 14, 4.
Canusinus ager V. 1, 8, 2.
Capella quae probetur C. 7, 6, 4. P. N. 13, 7.
Caper qui probetur *ibid.*
Capillamenta seminum C. 4, 11, 1. superuacua radicum decidi debent P. O. 12, 2. ex minimo capillamento (vitis) potest fieri furunculus *h. e. germine* C. 4, 22, 4.
Capillus et barba magna in antiquorum statuis V. 2, 11, 10. muliebris remedium pullis a serpente afflatis C. 8, 5, 18. ¶ plenior apum regibus in ventre C. 9, 10, 1. P. Iun. 7, 7.
Capio. capere dulcedinem C. 11, 2, 68. noxam C. 6, 2, 2. radicem Ca. 51, 1. *add. Scal. ad* V. 1, 23, 3.
Capisterio expurgare fruges C. 2, 9, 11.
Capistrantur ad iugum boues C. 6, 19, 2. 11, 2, 95.
Capistrum *proprie* V. 2, 6, 4. Ca. 12 *in preli instrumento retinaculum, quo tanquam freno capitur* etc. TVRNEB. 8, 6. ¶ capistro constringitur vitis C. 4, 20, 3. *vid. Scheffer. de re vehic.* 1, 13. SCHOETTG.
Capitatus porrus P. F. 24, 11. C. 11, 3, 30. capitata vinea C. 5, 5, 9 *et* 11. *quae crescit in caput et robur crassitudinis accipit in stirpe. oppon.* Brachiata BEROALD. capitati clauuli V. 2, 9, 15.
Capitellum paracenterum Veg. 2, 17, 2. capitella alii Veg. 1, 18.
Capito piscis Ca. 158, 1.
Capitolii occupatio anserum clangore impedita C. 8, 13, 2.
Capitulum in torculario Ca. 18, 4. sarmenti C. 3, 17, 4. capitula cepae C. 11, 3, 15. in malleolo C. 3, 17, 4 *est tuberculum illud noui sarmenti in vite quo committitur duro e quo enascitur.*
Caponis sanguine macerata faba P. N. 1, 3. *V.* Capus.
in Cappadocia speluncae pro granariis V. 1, 57, 2.
Cappadocia lactuca C. 11, 3, 26.
Cappadocus sal C. 6, 17, 7. Cappadoca gens, *it.* lactuca C. 10, 184 *et* 191.
Cappadox, Cappadoces equi Veg. 4, 6, 3.
Cappar seritur P. O. 11, 4. Capparis *MS. Sylb.*
Capparis satio et cultus C. 11, 3, 17 *et* 54. Siculi radices Veg. 4, 10, 4.
Capra Anniorum cognomen V. 2, 1, 10.
de Capris V. 2, 3, 1. C. 7, 6 *et* 7. P. N. 13, 7. vnde dictae V. 1, 2, 19. 2, 3, 7. caprae pilus V. 2, 11, 11. Caprae ferae V. 2, 1, 5. earum saltus V. 2, 3, 3. glabrae V. 2, 3, 2. Capras sanas sanus nemo promittit V. 2, 3, 5. Astrologia in caelum recepit V. 1, 2, 17. 2, 1, 8. 2, 3, 7. Capra exoritur C. 11, 2, 37. occidit C. 11, 2, 94.
Caprarii V. 2, 3, 10.
Caprasia ins. V. 2, 3, 3.
Caprea in vicia V. 1, 31, 5. in vite parit capreolum, et quid esset
Capreolus V. 1, 31, 4. Capreolus ferramentum bicorne ad terram commouendam C. 11, 3, 46.
Capreida planta Ca. 122 *vid. Popma.*
Capricornus *sidus* V. 2, 1, 8.
Caprificari arbores fici quando soleant P. Mart. 10, 28.
Caprificus ficulnis arboribus suspend. C. 11, 2, 56.
Caprile quale esse debeat C. 7, 6, 6. caprilia, *um* V. 2, 3, 8.
Caprilii vnde dicti V. 2, 1, 10.
Caprinus grex V. 2, 3, 1. Caprinum pecus C. 7, 6 *et* 7, 7, 1. genus quibusdam modo diis immolatum V. 1, 2, 19. Caprina folia Veg. 3, 2, 6. *vt videtur* Caprifolium, Periclymenon, Capreida *Catonis.*
Captiui apri V. 3, 13, 1.
Captans acquirere voluptatem C. 8, 11, 1.
Capua pinguis C. 10, 132.
Capulatoris officium Ca. 66, 1. C. 12, 50, 10. Caplatores *sunt in inscr. apud Gruterum* p. 1088, 3.
Capulo. capulet oleum Ca. 67, 1. *Quaedam editiones Plin.* 15, 6 Oleum saepius die capulandum. capulantur iaculis boues C. 6, 2, 4. *vid. no.*
Capulo proxima pars falcis C. 4, 25, 1.
Capus V. 2, 7, 15 *vid.* capo. Capi semimares V. 3, 9, 3. C. 8, 2, 3.
Caput equo si doleat C. 6, 30, 5. ¶ *pro toto animali*: caput conseruatur minimae partis iactura C. 6, 5, 4. Grex XXV capitum C. 8, 11, 13. XXX capitum C. 8, 5, 7. capita ducenta sub vno pastore C. 8, 2, 7. per caput animalium *h. e. vnicuique animali* Veg. 1, 18. ¶ *Propter similitudinem dicitur* caput allii C. 6, 34, 1. porri C. 11, 3, 17. vlpici Ca. 71. in caput crescit cepulla P. F. 24, 3. porrum P. O. 11, 5. ¶ *Pro stirpe arborum et radicibus*: a capite propagari Ca. 51, 2. *add.* Ca. 36. it. Ca. 33, 41, 4. 51, 2. 95, 3. capita castanearum C. 4, 33, 4 *h. e. quantum ex vna* castanea *crescit.* oleagina Ca. 43, 2. vitis C. 3, 10, 1. 4, 2, 1. 4, 24, 11. 5, 6, 22. *Ita* caput vitis fit virga C. Arb. 7, 6 *postquam ex cacumine in scrobem demisso radices egit, et a matre amputatur, ein eigener besonderer Stock.* ¶ *Sed* caput malleoli est C. 3, 18, 6 et 3, 19, 2 *qua matri abscissus est, seruata metaphora*

Pensile

Pensile quid fuisse apparet non tantum ex Vet. gl. κρεμαςρα carnalium, *vbi* carnarium *legendum, sed etiam ex Plaut. Capt.* 4, 4, 6. Adueniens deturbauit totum cum carne carnarium. *Id. Pseud.* 1, 2, 64. Nisi carnaria tria grandia tergoribus oneri vberi hodie Mihi erunt, — te stringam ad carnarium. Carnarium grande tergoribus *vix dici potest cella; sed bene potest instrumentum vncis pluribus instructum, qualia hodie videmus vulgo. Apparet etiam ratio ridicularum minarum, q. d. nisi datur mihi affatim porcinae fumo duratae, te pro porcina suspendam. In supellectili, quae moueri potest, refertur a Varrone apud Non.* 15, 16 *p.* 545. *Merc.* Haec aduentoribus accedunt, cellae, claues, claustra, *carnaria* dolia, *vbi tamen aut* sellae *legendum, aut, quod expeditius, incisum tollendum post* cellae. *Reliqua veterum loca in quibus cellam aut penu forte significare possit, ita tamen sunt comparata, vt illam, quam explicauimus interpretationem non excludant. Occurrit autem vox Ca.* 13, 1. 14, 1. *V.* 2, 4, 3. *C.* 12, 53, 3. Periphrasis carnarii est ap. Sidon. Apoll. Epist. 8, 11.

καρνίκη *an* καρνικὴ cytisus C. Arb. 28, 1. *an quia* τοῖς κάρνοις, pecudibus, gratissima? SYLB.

Caro. carnes oliuarum P. N. 17, 1. pirorum resolutae P. F. 25, 12. dura in carne et cute pira P. F. 25, 9.

Caroenarium *et* Carenum *vid.* Caren.

Carpathium pelagus C. 8, 16, 10.

Carpenta stercoris P. S. 1, 2. *add. Crescentii locus laudatus ad C.* 2, 5, 1. carpenta sudant adminiculis in vineas aduehendis Veg. 3 pr. 3 *h. e. boues iuncti.*

Carpinea manubria C. 11, 2, 92.

Carpinus arbor C. 5, 7, 1. atra Ca. 32. vtilissima fabricis P. N. 15, 3.

de compositis ex Carpo *vid. quae in* spargo *obseruamus.*

Carptim C. 9, 15, 12.

Carptura de cibo apum V. 3, 16, 26.

Carpum *h. e. carphos restituimus* C. 12, 49, 2.

Carseolanus ager C. 3, 9, 2.

Carthaginiensis ager V. 1, 57, 2.

Cartilago narium habet indicium epilepsias Veg. 3, 33, 1. si corrupta sit Veg. 2, 34, 1.

Caryotae Syriacae V. 2, 1, 27. Caryota *legendum etiam* Veg. 3, 64, 2. *pro* Cariotta.

Caseale C. 2, 15, 7.

Caseum omne Ca. 76, 4.

Caseus recens et salsus C. 12, 57, 1. Gallicus C. 12, 57, 3. casei quando fieri soleant V. 2, 11, 3. vt differant *ibid.* vt conficiantur et seruentur C. 7, 8, 1. P. Mai. 9, 1. domesticis vt praeparentur C. 12, 13, 1. vt musto condiantur C. 12, 42. casei vitia P. Mai. 9, 2. in caseum lac cogitur, conducitur, glaciatur C. 7, 8, 1 *et* 2. concrescit f. 3. conspissatur, condensatur f. 4. gelatur f. 7. congelatur f. 6.

Casia *vel* Cassia C. 9, 5, 6. frondens pluribus locis Romae C. 3, 8, 4. cum Casia nectens balsama C. 10, 301. Cassia fistula P. O. 14, 13. nidaphantis, *f. potius* daphnitis, marmalitis, *f. potius* musylitis, nardina, Veg. 4, 13, 4. nigra Veg. 4, 13, 3.

Casinate agro Ca. 136. in Casinati V. 2, 3, 11.

Casinia *MSS. fere habent apud Vegetium, vbi editi* Cathimia *vel* Catimia *pro* Cadmia v. g. 4, 27, 5. *V.* Catimia.

Casinum vel Cassinum C. 8, 16, 3. sub Casino ornithon Varronis V. 3, 4, 2.

Cassiope *sidus* C. 11, 2, 78.

in cassum recidit omnis impensa C. 4, 3, 5.

Castaliis guttis rorantia antra C. 10, 267.

Castaneae natura, satio, cultura C. 4, 33. 5, 10, 14. P. F. 25, 33. N. 7, 17. insitio P. ins. 155. 161. castaneae insita pirus P. ins. 67. malus P. ins. 94. Castaneae ad ponendum vt eligantur P. N. 7, 17. vt seruentur P. N. 7, 22. Castaneae materies ad quae vtilis P. N. 15, 2.

Castaneti iugerum C. 4, 30, 3. castaneta nouella C. 4, 33, 3. P. N. 7, 21.

Castigatores tot saeculorum seri C. 8, 16, 6.

Castimoniale liquamen de piris P. F. 25, 12.

Castitas, h. e. Minerua, praesul oliuae P. 1, 6, 14.

Castoreum admiscetur clysteri Veg. 3, 24, 7. vnguento Veg. 3, 24, 9. pulueri Veg. 3, 24, 12.

Castra ponere noctu V. 3, 2, 15 *h. e. pernoctare.* Castra apium P. 1, 37, 4. stabularii C. 6, 23, 3.

Castrationis vitulorum genera et praecepta C. 6, 26. P. Mar. 13, 9 *et* Mai. 7 *int.* duplex ratio in suibus C. 7, 11, 1. tempus idoneum C. 11, 2, 33. Castratio agnorum V. 2, 2, 18. gallorum V. 3, 9, 3. *Gallinarum castrationem incognitam veteribus, vsitatam hodie in Francia obseruat Menagius Menagian. To.* 2 *p.* 108. Castratio arundineti C. 4, 32, 4.

Castratoria ferramenta P. 1, 43, 3.

Castraturae vulnera P. Mai. 7, 2.

Castro. castrare caudas catulorum C. 7, 12, 14. aluos apum C. 9, 15, 4 *et* 11. aluearia P. Iun. 7, 2. vites Ca. 33, 2.

Castrati ab igne (*vitiose, credo*) Veg. 3, 24, 2.

Castus a rebus Venereis C. 9, 14, 3.

ad Catachlytum longanonis Veg. 1, 42, 1. *an* catochidem? *an* cataclistum? κατοχίδα, κατάκλειστον;

Cataclysmos V, 3, 1, 3.

Catasoticum medicamentum *legebatur* Veg. 4, 28, 4 *sed restitui* catuloticum *vbi vid.*

Cataplasma, *emplastrum* Veg. 2, 14, 2. cataplasmis vtendum Veg. 3, 3 b, 2.

Cataplasmabis equum ex polline hordei Veg. 2, 54, 3.

Catastalticum Veg. 4, 28, 2. *vid.* catastolicum.

Catastematis recursu Veg. 1, 17, 5 *h. e. eiusdem constitutionis caeli ac siderum; eandem puto quam* κατάστασιν Hippocratis interpretatur apud Gorraeum Galenus, τὴν παρὰ φύσιν ἐν τῷ περιέχοντι (*aëra intelligit*) κρᾶσιν.

Catastolicum medicamentum Veg. 2, 22, 2 *Quid sit, docet Dioscor.* 2, 1 τὸ τοῦ ἐχίνου ὄστρακον καταστέλλει τὰ ὑπερσαρκοῦντα, *Saracenus vertit,* ea reprimit, quae in vlceribus ipsis excrescunt. *vid.* Apostol.

Catellae, *catenulae* Ca. 135, 1.

Catenae Ca. 18, 9 (*vbi vid. Popma*) *quae* catenae ligneae P. 1, 13, 1. catenis vtilis vlmus et fraxinus P. N. 15, 2.

Cateruatim *et* specialiter *oppon.* C. 3, 19, 3.

Cathena *scribunt* Ca. 18, 9.

cellae

cellae villaticae C. 1, 6, 3. quae cellae quas fenestras postulent V. 1, 13, 7. ¶ Cella *et* sella *confunduntur. Vid. not. ad* Ca. 13, 3 *et* 14, 1.
Cellares columbi C. 8, 8, 1.
Cellarius C. 11, 1, 18. 12, 3, 9. de huius diligentia qui scripserit C. 12, 4, 2.
Celones. *vid. Victor. ad* C. 10, 26.
Celo. celantur sidera, *occidunt* C. 11, 2, 34. celat se vespere stella C. 11, 2, 36.
Celsus. celsi agri C. 1, 2, 4. celsissimo Germano procerior Iudaeus C. 3, 8, 2.
Censeo. censeo vitare *h. e.* vitandum C. 1, 5, 7. censemus pampinare C. 4, 6, 3. instituere C. 8, 2, 5. diducere C. 5, 6, 36. praecipere C. 5, 8, 3. pernoscere C. 6. pr. 3. censuerunt resecare C. 4, 10, 2. censeri numerus potest C. 6, 23, 3.
Censores censu admittunt populum V. 3, 2, 4. apud censores causae aguntur V. 1, 8 *extr.*
Censoria lege committere V. 2, 1, 16. censorium opus suscipere C. 12 pr. 10.
Census. censibus pene totis redimi C. 12 pr. 9.
Centaurea Veg. 3, 2, 26. violacea Veg. 1, 55, 2.
Centaurus C. 11, 2, 39.
Centenarii greges V. 2, 4, 22. V. 3, 6, 6.
cum Centesimo redit semen in Sybaritano V. 1, 44, 1.
Centinalis fistula Veg. 1, 43, 4. 3, 25, 4. *ἀπὸ τῶ κεντῶν nomen habere videtur: ad paracentesin certe adhibetur. Consentit Excell. Platnerus et a κέντημα deriuatum nomen putat. Ostendit mihi etiam* acum triquetram *qua acuta est, ceterum teretem, cum cannula qua continetur, quod instrumentum* trois quarts *a Gallis hodie vocari me docuit. Nihil autem ea aptius ad paracentesin, cum impressa acus extrahi, et relinqui in vulnere canna argentea possit. Vid.* centralis.
Centones sarcire Ca. 2, 3 *add. Schoettg.* ad *Iuuen. cum* 2, 375. Centones pueris Ca. 10, 5. e veteribus vestimentis Ca. 59. equis imponuntur Veg. 2, 59, 2. Centonibus confectis prohibetur frigus C. 1, 8, 9.
Centralis fistula Veg. 3, 25, 4 *eadem quae* centimalis.
Centum ex modio nascuntur in Byzacio V. 1, 44, 2.
Centumpondium incertum Ca. 13, 3. *V. no.*
Centumuirale iudicium cum vocatur, numerus non est ad amussim V. 2, 1, 26.
Centuria rusticis quae V. 1, 10, 1. C. 5, 1, 7.
Centuriae *an* centriae? in equis Veg. 1, 25, 5. *Platnerus suspicatur esse ἀπὸ τῶ κεντῶν dictas: loca vbi stimulari solent equi calcaribus. Certe κεντρὶς ex Absyrto hippiatr. ita explicatur ab Henrico Stephano.*
Cepa Ascalonia, Marsica, Pompeiana *vt condiantur* C. 12, 10, 1. *de* Ascalonia *etiam* C. 11, 3, 57. Marsicam *simpliciter* vnionem vocant rustici C. 12, 10, 1. Germana Veg. 3, 54, 4. longior P. Mar. 10, 31.
Cephalargicus equus Veg. 1, 25, 2 *pro* cephalalg.
Cephalicum, quod facit ad omnia vulnera claudenda Veg. 4, 28, 1.
Cephalo, palmae planta P. Apr. 5, 2.
Cepheus exoritur C. 11, 2, 51.
Cepinae cultura C. 11, 3, 56.
Cepullae satio et cultura P. F. 24, 2. *et* O. 11, 4.
Cepum *pro* seuum *legitur* Veg. 2, 64.
Cera quando et quomodo fiat C. 9, 16, 1. P. Iun. 7, 4. Cera Punica Veg. 4, 14, 2. 4, 23, 1 *etc.* Cerae discolores pictorum V. 3, 17, 4. propoleos vnc. 2. *MS.* Veg. 4, 14, 1. Cerarum in alueis figura C. 9. 15, 8.
Cerasi satio et cultura P. O. 12, 4. insitio P. Ins. 143. inseruntur brumalibus diebus V. 1, 39, 2. agrestis cerasi satio P. N. 7, 23. insitio P. Ian. 15, 20. Cerasa vt sine osse nascantur P. O. 12, 7. vt seruentur P. O. 12, 9.
Κεράτιον, siliqua Graeca C. 5, 10, 20. C. Arb. 25, 1.
Ceratum liquidum C. 7, 7, 4. tenerum vocat Scribo. comp. 173. liquidum *saepe Celsus, obseruante Rhodio Lex. Scribo.*
Ceraturam pati C. 12, 50, 16.
Ceraunìae vites C. 3, 2, 1. quod rubeant velut ignis *Isid. Orig.* 17, 5. SCHOETTG.
Cercitis olea C. 5, 8, 3. radius.
Cereale papauer C. 10, 314.
Cerebellare Veg. 2, 11, 3. 3, 12, 16. 3, 33, 2. *pulvillus capiti apponendus.*
Cerebellum *idem.* Cerebello apposito caput munire Veg. 2, 11, 3. cerebellum de lanata pelle Veg. 2, 7, 1.
Cerebrosi boues C. 2, 11, 11.
Cerebrum vbi commouetur Veg. 2, 7, 1. Cerebro indita lana Veg. 1, 10, 5. *h. e. loco externo apposita.* vngitur cerebrum Veg. 2, 12, 3. puscam calidam cum spongia apponere id. 3, 39. rutam supra cerebrum ponito id. 3, 43, 2.
Cerefolium *vid.* Caeref.
Cereolae ficus *an* prunae *an* vtrumque C. 10, 404.
Ceres eadem quae Terra mater V. 3, 1, 5. et Liber inuocati V. 1, 1, 5. in Cereris initiis porci immolantur V. 2, 4, 9. eius minister bos V. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7. proles, Proserpina C. 10, 269.
Ceretanum suum laudat C. 3, 3, 3. 3, 9, 6. Ceretani *populi sunt citerioris Hispaniae, qui Iuliani cognominantur. De his intelligendum est apud Epigrammatistam scribentem,* Ceretana mihi fiat, vel massa licebit. *Namque ab his* Ceretanis *mittebantur pernae optimae: quod et Strabo memorat. Apud eosdem nascebantur vina generosa, quae scriptores magna cum laude nominitant. De quibus idem Epigrammatarius intellexit, scribens:* Ceretana nepos ponat, Setina putabis. *Male litterati enarratores* Ceretana vina, et salsamenta *falso existimant referenda esse ad* Ceretes *Etruriae populos. Ego olim puer in Pliniana recognitione annotaui quaedam annotamenta non indigna cognitu super* Ceretanis vinis, et pernis, *quae leguntur in calce Plinianorum codicum, qui impressi Parmae fuerunt. Apud Columellam fit mentio vinorum Ceretanorum: et de Hispaniensibus est intelligendum.* BEROALDVS. *Quam hic annotationem suam commemorat Beroaldus, ea relata est in Facis Gruter. To. I. p.* 307 *sq. De Ceretanis ex Pe. de Marca Cellarius. p.* 123.
Cerialis pompa (*rectius puto* Cerealis) V. 1, 2, 11.

Cicer-

Clamo-

Coculum ahenum Ca. 11, 2.
Cocus, liber Matii C. 12, 44, 1. 12, 4, 2.
Coda *pro* cauda V. 2, 7, 5.
Codex feminis circumcalcandus C. 5, 6, 21. codices et vaſtiora ligna C. 12, 19, 5.
Codicilli oleaginei Ca. 55 et 130.
Coeliacas fieri apes V. 3, 16, 22. coeliacis vtile vinum Ca. 125.
Coenationes C. 1, 6, 2.
Coenum cloacarum C. 2, 15, 6.
Coëo. coit vulnus ad cicatricem Veg. 2, 27, 2. Coëunt defrutum et medicamentum C. 12, 20, 4. vt coëat lac V. 2, 11, 4.
Coërcere (cohercere *apud Varronem*) verberibus potius quam verbis V. 1, 17, 5. anguſta putatione vitem C. 3, 21, 7. femina C. 4, 10, 1. ſcabra rubigine incrementa virentium C. 3, 1, 9. coërcetur vitis iuxta terram C. 4, 1, 5. examen aeris ſtrepitu C. 9, 8, 10. coërcendi ſacri ergo Ca. 139.
Coërcita onere lactuca C. 11, 3, 27.
male Cogitantes Ca. pr. 4.
Cogo fructus, *h. e. colligo* V. 1, 6, 3. C. 11, 2, 70. 12, 3, 9. *vid. Gronou. obſſ.* 4, 3 *p.* 33 *ſq.* oleam Ca. 64, 1. 144, 1. pennis vndam ſupernatantis olei P. Ian. 19. ¶ Cogit vligo ſtabuli ſcabras fieri vngulas ouium V. 2, 2, 7. macreſcere boues algor et fames V. 2, 5, 15. ſe ambulare equus Veg. 1, 43, 2.
Cohors (*vel* chors *ſunt etiam qui* cors *ſcribant*) gallinaria C. 8, 3, 8. quomodo aedificanda P. 1, 22. exterior V. 1, 13, 4. clauſa macerie pro ouibus C. 7, 3, 8. cohortis colluuies C. 2, 15, 8. cohortes ouium V. 2, 2, 9. duae in magno fundo V. 1, 13, 3. ex retibus V. 2, 2, 9. in cohorte tecta eſſe debent plauſtris V. 1, 13, 2.
Cohortalis gallina C. 8, 2, 2. officina, ὀρνιθὼν C. 8, 3, 1 *et* 8. ratio, ὀρνιθοτροφία C. 8, 2, 6. cohortales aues C. 1 pr. 27. 6, 27, 4. 8, 1, 3.
Coicio *Vid.* coniicio.
Coinquinati ſtercore C. 8, 5, 19. 8, 7, 2.
Coinquinat totum gregem morbus C. 7, 5, 6.
Coinquere *inſcr. Fr. arual.* p. 130.
Coitus appetentia pecori vt moueatur C. 6, 24, 3. velut coitu vberantur arbores P. O. 8, 3. ad coitus feminarum reuocantur tauri C. 6, 23, 3.
Colaſticae vnctiones Veg. 1, 28, 6. *vid.* chalaſt.
Colatorii equi Veg. 4, 6, 7 *qui ſint vid. in* Guttonarii.
Colatum cribro thymum C. 7, 8, 7.
Colerae appellantur biles Veg. 3, 50.
Coliculus betae, braſſicae Ca. 158, 1. fabae C. 11, 2, 10. viteus, capreolus V. 1, 31, 4. Coliculum agit arbor C. 5, 9, 12. radix C. 12, 56, 1. facit braſſica C. 11, 3, 24. Coliculi vix enaſci poſſunt e ſemine fici V. 1, 42, 4. vt condiantur C. 12, 7, 1. *Vid.* Caulic.
Colis tardius enaſcitur e nucleo oliuae V. 1, 41, 6. Coles rapicii Ca. 35, 2. ſarmenti in vite V. 1, 31, 2. vinearii C. 5, 6, 36. agit planta C. Arb. 9, 2. ¶ a colibus et glandulis Veg. 1, 38, 3 *it.* a colibus tuſſis Veg. 3, 64, 1 *Sed legendum ibi eſt* tolibus *vel* tollibus, *i. e. tonſillis. v. not.*
Colix. ad Colices compoſitio Veg. 4, 28, 27 *N. L.*

Collaria canum V. 2, 9, 15.
Collecticii clyſteres Veg. 1, 46, 3 *vitioſe dicti videntur pro* colleticis, κολλητικοῖς.
Collectio Veg. 2, 44, 1 *h. e. ſuppuratio, vlcus.* ſic *aliquoties Coelius. plura etiam habet Rhodius Lex. Scribon.*
Collectus. collectae breuiter manſiones P. 1, 9, 1.
Collegiorum coenae V. 3, 2, 16.
Collibrato Ca. 19, 2.
ſi Collibuiſſet C. 11, 1, 2.
Collidit altera alteram C. 12, 43, 9.
Colligatum herbis ſolum C. 2, 18, 5.
Colligit diſputatio C. 3, 10, 13. colligimus terram ad radices P. Ap. 2, 2. colligendi ad ſtabula equi P. Mar. 13, 1.
Collina aqua C. 1, 5, 3. collinum genus agrorum V. 1, 6, 2. collinae vineae meliores V. 1, 6, 5. iucundius afferunt vinum C. 3, 2, 6. *add. C.* 12, 21, 1. collina vina C. 12, 21, 4.
Colliqueſcere in pice C. 12, 22, 2.
in Colliquias deriuemus C. 2, 8, 3. Videtur legendum, *in collicias.* Sunt autem *colliciae* ſiue *colliquiae* ſulci maiores amplioreſque, et quaſi loculamenta, quibus humor agrorum noxius ex minoribus ſulcis deriuatur extra ſegetes. Vitruvius appellat *colluuiaria*, omnis colluuiei, et purgamentorum receptacula. Plinius meminit colliciarum his verbis: *In vſu eſt, et collicias interponere, ſi ita locus poſcat ampliore ſulco, quae in foſſas aquam deducant.* In Plinianis codicibus fere omnibus, legitur *collectritas.* Verum ſiue *colliquias*, ſiue *collicias*, ſiue *collectritas* legere libet, haud equidem in magno ponam diſcrimine, dummodo nouerimus vocabulum hoc ab humore *colligendo*, vel *eliquando* eſſe deductum. Fiunt autem in agris huiuſcemodi colliciae, ad colligendas aquas, atque educendas extra ſegetes, ſicuti quoque ſunt elices, ſulci aquarii, ab eliciendа aqua nominati. Cato *cloacale flumen* dixit, pro colluuie cloacarum. M. Varro collicias ſignare videtur, cum ait: *Sulcant in foſſas quo pluuialis aqua dilabatur.* BEROALD.
Colliſiones in dorſo iumentorum Veg. 2, 59, 3.
Collocare nuptui filiam in dimidia parte agri C. 4, 4, 6.
Collucet autumnus C. 3, 21, 3. collucent foetibus horti C. 10, 293.
Colluco arborem Ca. 139. C. 2, 22, 3. *Tria ſunt priſcorum verba ab eodem fonte deriuata,* collucare, ſublucare, interlucare, *quae hoc diſcerniculo diſparantur.* Collucare, *eſt arbores ſiluae officientes lumini ſuccidere, et ſuccisis arboribus locum luce complere.* Sublucare *minus eſt, quam* collucare, *ſignificat enim ramos arborum ſupputare, et veluti ſubtus lucem immittere. Docet M. Cato quemadmodum Romano more* lucum collucare *oporteat.* Interlucare *vero eſt in arboribus frugiferis per interualla deputare ramos in denſitate ramorum, qui ſunt ſuperuacui, vnde nata* interlucatio *eſt, cui in vitibus conſimilis eſt* pampinatio. *Plinius*: Interlucatio arboris prodeſt, ſed omnium annorum trucidatio inutiliſſima. BEROALD.

Commisti vrna Ca. 93.
Committo. non committunt scamma facere C. 2, 4, 3. Committere lege censoria pecus inscriptum V. 2, 1, 16. labori equum *C.* 6, 29, 4. Committitur rix *C.* 9, 15, 4. Committere *pro* submittere *erat C.* 5, 6, 26.
Commixtura Ca. 157, 1. *v. not.*
Commode facere, *apte C.* 11, 1, 4.
Commodat se stirpium natura *C.* 4, 22, 5. Commodare trapetum, *accommodare* Ca. 35, 7.
ex Commodo ferueat *h. e. commode C.* 12, 19, 3. mandere *C.* 6, 2, 14.
Commolere grana minutissime *C.* 12, 28, 1. oliuam *C.* 12, 50, 18.
Commortalis natura *C.* 3, 20, 4.
Commouet perniciem *C.* 6, 17, 5. *legitur, pro* summouet *vel* submouet. commouere fauos sedibus suis *C.* 9, 13, 12. colla, *idem fere, quod luxare C.* 2, 2, 26.
Commundanda vasa *C.* 12, 18, 3. *Vid. Heins. ad Petro. c.* 47. *vbi plures huius verbi auctoritates adfert.* SCHOETTG.
Communis vulpibus et hominibus vinea V. 1, 8, 5.
Communiter pisere Ca. 136.
Commutatio ventorum *C.* 11, 2, 94.
Commuto aere *C.* 12, 26, 2. antequam se commutent, quaedam vendenda V. 1, 69, 1.
Compacta et torosa ceruice P. Mar. 11, 2. compacti boues Hetrusci *C.* 6. 1, 2. compactis ac rectis cruribus *C.* 6, 1, 3. 6, 37, 6.
Comparationes discordantium, *συζυγίαι ἐναντιοτήτων C.* 2, 2, 3. *conf.* 6, 2, 13.
Comparere Ca. 2, 6.
Comparo. Comparare morbum *h. e. nancisci* Veg. 4. pr. 5. comparatur vrbanae vitae villatica, *forte idem quod adiungitur, vna paratur C.* 8, 16, 2.
Compascere pabulum in fundo V. 2 pr. 5. compasci oportet stipulam V. 1, 53.
Compediti serui Ca. 56.
Compellendum agnos in gregem ouium V. 2, 2, 18.
Compendiosum fit in summa, quod per partes damnosum *C.* 1, 4, 5.
Compendium temporis sequi *C.* 4, 22, 5. compendia minuta etiam in maximis personis P. Inf. pr. 3.
Compescere vmbras *C.* 4, 27, 2 *de putatore, aut pampinante.* ramos propius ferro *C.* 5, 6, 11. compescitur fructu vitis *C.* 4, 21, 2. compescenda quasi pueritia seminum est.
si Competit, *h. e. conuenit, wenn sichs schickt C.* 1, 6, 23. 2, 8, 4. 2, 19, 2. 2, 21, 4. 4, 29, 17. competit maturitas vitium *C.* 3, 21, 6. si loci situs competit *C.* 8, 17, 3. 9, 1, 1. 9, 5, 1. competit humor caeli *C.* 10, 50. vis sideris *C.* 11, 1, 32. si ita competierit lunae cursus *C.* 11, 2, 83.
Competunt cacumina in vnum C. 4, 17, 1. cuncta voto *C.* 4, 19, 3.
Compingitur solum roboreis axibus *C.* 6, 19, 1.
Compitalibus sacris in compito Ca. 5, 3. 57, 2. *Compitalia feriae erant conceptiuae, de quis plene Macrobius Saturnal. lib.* I. *cap.* VII. *Concipiebantur autem a praetore his verbis:* DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FOVERINT. N. *vt docet idem Macrobius libro citato, cap.* IV. *Celebrabantur autem postridie Kalend. Maias. Dicebantur* compita, *loca quasi turres, constituta in quadriuiis, in quibus rustici post agriculturam sacrificabant; atque haec sacrificia innuit Cato. Aut etiam* Compita *erant viae publicae, vbi aediculae per quatuor partes patentes consecratae erant, in quibus agricolae in emeriti operis testimonium fracta iuga collocabant. Persius Sat.* IV.
Hunc ais? hunc diis iratis, genioque sinistro,
Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit,
Seriolae veterem metuens deradere limum,
Ingemit: - - *Interpres eius vetus:* Compita sunt loca in quadriuiis, quasi turres, vbi sacrificia finita agricultura rustici celebrabant. Merito pertusae, quia per omnes quatuor partes pateant, vel vetusta, vel compita non solum sunt in vrbe loca, sed etiam viae publicae, ac diuerticula aliquorum confinium, vbi aediculae consecrantur patentes. In his iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti, et elaborati operis indicium. MEVRS.
Complanare Ca. 151, 3.
Complere ad medium C. Arb. 4, 5. aquam *h. e. haurire* P. O. 14, 2. compleri *h. e. infici* MS. Veg. 1, 17, 3 *no.* o.
si Compluta est vna, remed. P. O. 9 *in lemmate.*
Compluuiata iugatio V. 1, 8, 2. *vbi quadrata in medio spatia relinquuntur.*
Compluuium interius V. 1, 13, 3. compluuia iugorum vineaticorum *C.* 4, 24, 14. 4, 26, 3. *Vid. Ponted. ad T.* 1 *fig.* 12.
Componere vngulam Veg. 1, 26, 2 et 4 *h. e.* curare.
Componi *et* condiri *idem significant C.* 12, 9, 3. 12, 10, 2. 12, 13, 2. componi ea conditura potest oliua *C.* 12, 47, 7.
Compos agricolationis *C.* 1, 1, 17.
Composite ambulare *C.* 6, 2, 5.
Compositio *h. e. conditura C.* 12, 20, 6. gleucini olei *C.* 12, 51, 1. Compositiones rerum autumnalium *C.* 12, 44, 1. Compositiones, de medicamentis Veg. 1, 17, 16.
Compositus. Compositas muria oliuas P. N. 22, 5. compositis hac conditura oliuis *C.* 12, 47, 2. *sic nostri eingelegt. Composita non mutant vocalem primitiui in MSS. vt* conspargo *etc.* Vict. *ad* V. 1, 57, 1. it. ad V. 2 *pr.* 4.
Compostura Ca. 22, 3.
Comprehendo. Comprehendit stirps in valido solo celerius *C.* 3, 5, 1. male comprehendit vitis *C.* 5, 6, 18. omne insitum P. F. 17, 6. planta in rubrica difficilius P. Ian. 13, 5. melius maluae planta P. O. 11, 3. *Graeci etiam κρατεῖν de plantis terram matrem vel arbusculam cui sunt insitae suctu fibrillarum, instar hirudinum apprehendentibus e. g. Damog. Geop.* 10, 65 *γῇ ἐντιθεμένη κρατεῖ.* ¶ Comprehendere modio nuces V. 1, 7, 3. ¶ repetitis experimentis *h. e. discere* P. Ian. 13, 8. ¶ ouem hieme *C.* 7, 3, 15 *h. e. continere stabulo; nostri*

Condu-

Conduplicare cibum V. 2, 4, 15.
Confectio prima olei P. N. 17, 1. ¶ in confectione olei sui quassabimus baccas *h. e. baccas oleo conditas* P. D. 2. de medicamentis Veg. 4, 10, 2 *et* 4. 4, 11, 1.
Confectura mellis C. 9, 14, 5.
Confectus. Confecta bruma C. 8, 5, 1. 11, 3, 5 *et* 51. consumtam *vocat* C. 11, 2, 2. confectum aequinoctium C. 11, 2, 35 *et* 55. 11, 3, 51. *Sic* bruma confecta *Plin.* 36, 10 s. 15. sidus confectum *h. e. solstitium Plin.* 16, 23 s. 36.
Conferciunt se apes V. 3, 16, 35.
Conferre in fiscellam C. 12, 39, 1. pestem C. 1, 5, 4.
Conferueant vrina et amurca P. 1, 35, 13.
Conferuescat vinum C. 12, 23, 2. *Plin.* 18, 30 s. 73. Granum si tegulis subiaceat, conferuescere.
Confessa nec dubia signa C. 2, 2, 14.
Confestim C. 2, 10, 16.
Confibulae ligneae Ca. 12.
Conficere mel C. 9, 15, 10. ligna Ca. 16. C. 11, 2, 7. fundum fructuosum, bene colendo V. 1, 1, 2. confecisse sementem C. 11, 2, 90. conficitur aequinoctium C. 2, 8, 2. bruma *ibid. it.* 9, 14, 12 messis C. 11, 2, 54.
Confictus *pro* confixus Veg. 2, 11, 4. *no. r. Vid.* Fictus.
Configere inter se Ca. 21, 3.
Configurare ad similitudinem C. 4, 20, 1.
Confines fundi V. 1, 16, 1.
Confinium spectandum in fundo V. 1, 16, 6. in confinio boni et mali C. 3, 5, 2.
Confio. stercus quod ex hominibus vel pecudibus confit C. 2, 15, 1. Confiat panis C. 1, 8, 12. v. Heins. ad Virg. Aen. 4, 116.
Confirmauit se vinea C. 4, 3, 4.
Confitentur, *h. e. indicant, de rebus mutis P.* 1, 3. 1, 28, 2. Iun. 7, 6.
Conflagrant colla C. 2, 2, 28.
Confodere minute terram Ca. 129. VIII iugera V. 1, 18, 2. vineta C. 4, 5.
Conformantur in volucrum speciem oua C. 8, 5, 10.
Confracuit V. 1, 13, 4 *vera lectio est. v. not.*
Confragosus ager V. 1, 18, 4. 1, 20, 5. lapidibus locus C. 2, 2, 8. confragosae viae Veg. 2, 53, 1.
Confricato sale Ca. 7, 5. sale confricatae V. 1, 60. *forte vtroque loco magis placeat* confriat.
Confrico. si confricauerit animal oculum, *h. e. perstrinxerit* Veg. 2, 20, 1. confricari sale C. 7, 10, 3. a pluribus facies iumentum Veg. 1, 43, 5.
Confundit multitudo diligentiam monitoris C. 1, 9, 7. confusa membra in pullo equino V. 2, 7, 5.
Congelationes brumales C. 4, 8, 2.
Congelatae radices C. 3, 12, 1.
Congelo. congelare lac C. 7, 8, 6. thymum tritum *h. e. caseo, dum solidatur, adiicere.* P. Mai. 9, 3. ¶ congelatur *h. e. refrigeratur* P. Mar. 15, 1. ¶ congelabitur frigoribus oleum C. 12, 50, 12. *Ita Scribo. comp.* 271. *extr.* vbi se congelauerit adeps.
Congenerati porculi, *h. e. eadem foetura editi* V. 2, 4, 19 congeneratum parentis senium C. 7, 3, 15.
Congerminascere Varroni *restitutum a Salmasio ad* 3, 16, 32.
Congestio stercorum P. 1, 33, 1.
Congesticia humus C. 2, 10, 18. materia C. 2, 16, 5. terra P. S. 7. O. 11, 2.
Conglutina germinantes oculos aliqua annexione P. Mart. 10, 36.
Conglutinosus, *h. e. tenax, viscidus* Veg. 1, 40, 2.
Congruens. nulla parte corporis inter se non congruenti V. 2, 7, 4.
Congruus modus *h. e. quantum satis* est. P. O. 14, 6.
Coniectura videre hoc licet ex aliquot rebus V. 1, 7, 3.
Coniicio *apud Catonem in MS. Mediceo fere semper* coicio, *et ita in compositis reliquis.* Coniicitur mustum in vasa C. 12, 19, 6.
Coniugalem gregem protegunt galli C. 8, 2, 11.
Coniugium maritale a natura vti comparatum C. 12 pr. 1. coniugia admissariis submittenda *h. e. equae* P. Mar. 13, 1.
Coniugulum myrtum Ca. 8, 2 *vid. no. in Addendis.* Ca. 133, 2.
Coniunctio nuptialis V. 2, 4, 9 coniunctionis rimas obducere P. 1, 41, 3.
Coniunctas seruas si habeant serui, coniunctiores fiunt fundo V. 1, 17, 5.
Coniux mox facta tyranni C. 10, 271. vitis vlmus C. 5, 6, 18.
Conleuata cum melle *pro* conlinita *libri quidam* C. 6, 17, 9.
Conliciares tegulae Ca. 14, 4.
Conlinita cum melle C. 6, 17, 9. *vid.* collin.
Conlucare *V.* colluc.
Conniuentes oculos C. 10, 259.
Conopea muliebria V. 2, 10, 8.
Conquadratae perticae C. 8, 3, 7.
Conquassare calicem Ca. 52, 2.
Conquiescere non patiuntur gallinam pulices V. 3, 9, 8.
Conquirunt rapae solum stercoratum P. Iul. 2, 2.
Consanat cicatricem surculus C. 4, 29, 3. consanatur plagae C. 4, 24, 22.
Consanescit celeriter C. 4, 27, 3. consanescunt vlcera C. 8, 2, 3.
Consanguinea sapientiae res rustica C. 1 pr. 4.
Consarrire porcas Ca. 48, 1. Consarriendi sulci omnes C. 11, 3, 46.
Conseminales vineae C. 12, 45, 6 *vbi diuersi generis vites promiscue positae. Eaedem*
Consemineae C. 3, 21, 7. *licet Plinius* 14, 3 s. 4 n. 7 videatur speciem aliquam peculiarem hoc nomine appellare. Conseminea silua C. 11, 2, 83.
Consenescunt columbae inclusae V. 3, 7, 6. *h. e. languidae et moestae atque macrae fiunt. conf.* V. 3, 9, 14. ¶ oua incubata V. 3, 9, 8. consenuit vitis vitio soli C. 4, 22, 8. consenescere veterno C. 7, 5, 3.
Consentes Dei XII V. 1, 1, 4.
Consentinus ager V. 1, 7, 6.
Consentire numeris magistri in choro canentium C. 12, 2, 4.
Conseptum, *de aggere piscinae* C. 8, 17, 3 *ita* septa s. 8. ¶ consepto vniuerso (*villae*) aptetur membrorum numerus C. 1, 6, 1. *add.* V. 1, 13, 2.

Conti-

Continentia tria in ſpica *h. e. connexa, cohaerentia* V. 1, 48, 1.
Continet villicum mulier contubernalis C. 1, 8, 5. continere ſub tecto pecudem C. 7, 10, 3. tecto praegnans pecus C. 6, 27, 11. continendi ſunt cauea cum matre. C. 8, 5, 17.
Contingit palumbos pinguiſſimos facere C. 7, 8, 1. contingunt nobis gratuita C. 9, 8, 1. quae dono vel aucupio contingunt C. 9, 8, 5. ¶ contingere penora et contrectare C. 12, 4, 3. apum terga feſtucis rubrica illitis C. 9, 8, 8. *h. e. conſpergere.* contingitur ſale caſeus C. 7, 8, 4.
Continuati clunibus diuerſi aſſiſtunt tauri V. 2, 9, 3.
Contonde *pro* contunde Veg. 2, 57, 3. 3, 2, 4.
Contra hoc auiarium eſt aliud minus V. 3, 5, 5. ſeptentrionem paſcere P. Iul. 4, 4. ventum paſcere C. 7, 3, 12.
Contractu acinorum V. 1, 68.
Contrahere noxam C. 6, 27, 8. cum agricolatione C. 1, 1, 15. contrahentibus rugis criſpae oliuae P. N. 22, 4. contrahitur plus nummorum C. 12, 50, 20.
id facere eſt contrarium *h. e. noxium* C. 8, 17, 5. 9, 11, 2. *coll.* 2, 2, 27.
Contribuere duas alueorum plebes in vnum C. 9, 11, 1. apibus examen nouum C. 9, 13, 9. ſemina C. 3, 1, 5. viti adminiculum C. 5, 5, 8. contribuerim leguminibus C. 2, 9, 17. contribuitur nunc Piceno agro C. 3, 3, 2. contribuuntur generibus ſpecies C. 2, 2, 2. colores campis C. 2, 2, 15.
Contriſtatae graui ſeruitio C. 8, 8, 4. iniuria C. 9, 14, 11.
Contriſtat vina amaritudo P. Ian. 13, 1. contriſtari aeſtu, caloribus C. 3, 2, 20. 3, 20, 1. 3, 21, 8.
Controuerſae perticae Ca. 43, 1. *vid. no.*
Contrudere in dolium V. 1, 54, 2.
Contubernalis, *ſeruus eandem tabernam colens* C. 12, 3, 7. 12, 1, 1. mulier C. 1, 8, 5.
Contubernium C. 12, 1, 2.
Contueri pecus V. 2, 5, 16.
Contumacia peruicax C. 6, 2, 11.
Contumax ad concubitum C. 8, 2, 8. ſeruitio C. 6, 37, 4. contumaces boues C. 6, 2, 10.
Contundere colla C. 6, 2, 8. 6, 14, 3. iras C. 6, 2, 4.
Contuſae in (*h. e.* cum) lentiſco oleae Ca. 7, 4. V. 1, 60. *Pe. Victorius* VV. LL. 32, 22 *reſpondere his ait eas, quas ciues ſui vocent* acciaccate; *pro* lentiſco *autem adhiberi ſua aetate arborem Medicam.*
Conualeſcit caulis, *i. e. magnus et validus fit* P. F. 24, 6. conualeſcunt ſemina facilius, *h. e. comprehendunt* C. 4, 16, 1. 3, 3, 4. conualuit opinio inueterata C. 3, 7, 2. cum conualuerunt arbores V. 1, 23, 6. quoad conualuerunt agni recens nati V. 2, 2, 15. vbi conualuerint agni C. 7, 3, 19. *conf.* P. Iul. 4, 3.
Conuallis caua V. 1, 12, 3.
Conueniunt ſe venae Veg. 2, 40, 2. conueniat in columellam Ca. 21, 1. ¶ conueniat ſemina ſpargi C. 11, 3, 57.
Conuerrere ſtabulum C. 7, 6, 6. conuerri et emundari debet locus C. 8, 8, 6. *vid.* conuerſus.
Conuerſatus equis aſinus C. 6, 37, 8.
Conuerſio *h. e. pars in ſuppurationem conuerſa* C. 6, 17, 6.
Conuerſor. Conuerſantur apes cum parentibus C. 9, 11, 1.
Conuerſus *a* verro. conuerſa et munda villa Ca. 143, 2. conuerſum fimum progerere C. 1, 6, 22. *Priſcianum* L. 10 p. 408 *laudat Schoettgenius.*
Conuexare animal Veg. 3, 18, 6. ilia Veg. 3, 65, 3. *vid.* Conuxare.
Conuictum cum domeſtico, habere C. 1, 8, 5. externum vitet C. 11, 1, 13 *vbi ad epularum intemperantiam refertur.*
Conuicia ranae C. 10, 12.
Conuiuia laetis pratis virent C. 10, 281.
Conuolues in melle Veg. 3, 66, 8.
Conuoluulus in vinea ne ſiet Ca. 95, 1. *Plautus Ciſtell.* 4, 2, 63. Inuoluolum, quae in pampini folio intorta implicat ſe. *Gr.* ἴκλος. *Multa Pius annot. poſt. c.* 34 *et* 170. SCHOETTG.
Conus. coni cupreſſini C. 6, 7, 2. Conus *dicitur fructus cupreſſorum, vnde* coniferae *dictae a poëtis,* κονοειδὴς *Graece nominatur: quoniam rotunditate in acumen attollitur:* κόνοι *auctore Suida ſunt* ſtrobuli: *vbi* ſtrobulos *accipere malo pro nucleis pineis quam pro fructibus cupreſſi. Nam et Galen. in* VII. *li. qui* μέρη *inſcribuntur, docet* conos *antiquitus appellatos eſſe ab Atticis* ſtrobulos, *id eſt, fructus pineos. M. Var.* galbulos *nominat,* pilas iſtas cupreſſorum cortinas [*f.* corticias] in quibus incluſa ſunt ſemina primigenia. BEROALD.
Conuxet membra Veg. 3, 4, 44 *pro* colluxet *ſcriptum puto, vel* conuexet, *vbi vid.*
Conyza herba P. 1, 19, 3. MS. Cnizae. *ſed* κόνυζα *etiam Heſychii Lexicon* SYLB. *Reſtituenda etiam videtur haec vox* Veg. 2, 6, 7. Cunilago *Plinii creditur*: pulicariam *Gaza appellat: officinae ignorant.*
Cooperculis eroſis P. Iun. 7, 9.
Cooperit ſe multa fronde C. 5, 6, 36. nutrix oua P. 1, 29, 2.
Coopertoriis inuolutum animal Veg. 3, 77, 5.
Copulare arbuſto vitem Ca. 7, 1. caput animalis ad pedem Veg. 3, 49, 2.
Cophinis indita terra ſtercorata C. 11, 3, 51 *Miſtbeeten.*
Coquit locum ſol V. 3, 14, 2. coquunt ſol ac luna arbores V. 1, 7, 4. coquuntur celerius vuae V. 1, 7, 4. 1, 54, 1. ¶ coquere calcem Ca. 38 *aliquoties.* carbonem Ca. 38, 4.
Cor. Cordi ſunt gregibus pabula V. 2, 10, 3.
Coracinus piſcis contra formicas *prodeſt* P. Mar. 10, 29.
Coramble oculis inimica C. 10, 178.
Corbicula P. F. 10, 6.
Corbis. ad corbem venit frumentum ex area V. 1, 52, 2. corbis pabulatoria C. 6, 3, 5. C. 11, 2, 99. ¶ Corbis conſtricta Veg. 2, 33, 1 *vel gloſſatoris, capiſtri genus, ein Maulkorb.* ¶ Per corbem metiri *apud ICtos quid eſſet, diſputatur ad* Ca. 11, 2.
Corbulae aliquot vuarum V. 1, 15. Amerinae Ca. 11, 5. C. 12, 50, 8.

Cor-

pus arboris totum P. N. 4, 2. matris, *vlmi* C. 5, 6, 14. vitis C. 5, 5, 11. in corpus nudatur vlmus C. 5, 6, 16. ¶ Corpus aequum vini et defruti.
Corpuscula habitatorum P. 1, 3.
Correpserunt intra murum patres fam. V. 2 pr. 3. C. 1 pr. 15.
Corrigere perperam facta C. 11, 1, 9. cathenas clavis Ca. 18, 9.
Corripi morte C. 6, 34, 2.
Corroborat se vinea in pedationem C. 4, 12, 2. ¶. corroborauerint, *intransit. varia lectio* C. 5, 5, 6.
Corruda similima filo asparagi C. 10, 375. vbi et quomodo serenda Ca. 6, 3. V. 1, 24, 4. C. 11, 3, 43. Corruda *est siluestris asparagus. Cato praecipit* corrudam seri debere eo in loco in quo fuerint harundines vt ita asparagi fiant. *Nam conuenit* harundinetum *cum* corruda. *Plin.* Siluestres, *inquit*, fecerat natura corrudas, vt quisque de meteret passim, ecce altiles spectantur asparagi. *Item* hortorum indicauimus corrudam, hunc intelligimus siluestrem asparagum, quem Graeci orminon aut myachanton vocant, aliisue nominibus. BEROALD.
Corrugatur oliua C. 12, 50, 19.
Corrumpunt rem dominorum C. 11, 1, 6. corrumpere manibus glandulas, vt velut vanescendo sanentur Veg. 2, 24, 1.
Cortex. Corticem ducunt vlcera Veg. 1, 5, 1. corticibus similes squamae Veg. 1, 9, 2.
Corticata pars sarmenti P. Mar. 1, 2. pix C. 12, 23, 1.
Corticiae pilae V. 1, 40, 1.
Corticulis baccae resolutis C. 12, 47, 10. 12, 50, 10.
Cortina plumbea Ca. 66, 1.
Cortinale (*cella*) vbi fit defrutum C. 1, 6, 19. *Non id est* cortinale *quod glossematici opinantur, neque a mensa parieteque deducitur. Sed* cortinale *dicitur proprie locus in quo sapa et defrutum coquuntur in cortinis. Sunt autem* Cortinae *scriptoribus agricolationis vasa defrutaria, hoc est, defruto sapaeque coquendae accommodata, quae magis plumbea quam aerea esse debent. Plinio* cortinae *sunt* vasa quibus vellera tinguntur sorbentia succum et medicamina infectoris, *a quo* cortina *dicitur* viridis et immatura, *quando nondum lana ebibit ad plenum eximium illum colorem, qui expetitur in vestimentis. Idem ait*, Vela pingi in cortina: et cum sit vnus in cortina color, alium atque alium fieri in veste accipientibus medicaminis qualitate mutatum. *Alio significatu apud ecclesiasticos scriptores, alio apud poëtas* cortina *vsurpatur, qua nil notius est, vulgatiusque.* BEROALD.
ad Cortyniam Cretae V. 1, 7, 6.
Corus *ventus, al.* Caurus C. 11, 2, 63 *et* 65. *it.* 93. Coro dies frigidus C. 11, 2, 21.
Corycius C. 9, 4, 4.
Corycon florere croco C. 3, 8, 4.
Corydonis opes C. 10, 298.
Corymbo purpureo glomerata C. 10, 237. corymbos croceos C. 10, 301.
Cossinius *collocutor* V. 2, 1, 1. 2, 10, 1.
ad Cossos medicinae Veg, 1, 53, 5. 1, 45, 4. 4, 10.
Costatus bene bos V. 2, 5, 8.
Costum s. costus C. 12, 20, 5.
Cotonea mala V. 1, 59, 1. Ca. 7, 3. *vid.* Cydon.
Cotulae duae ciceris P. O. 14, 11 *vid.* cotyla.
Coturnices aduenae V. 3, 5, 7.
Cotyla *mensura* Veg. 2, 6, 8 *et saepissime.*
Coum vinum facere Ca. 112, 1.
inter Coxas suas mittit caudam bos strophosus Veg. 3, 57, 2.
Coxendicibus crassis boues V. 1, 20, 1.
Crabrones apibus infestae P. Aug. 7.
Crassamen in imo aquae requietae C. 12, 25, 2 donec crassamen in modum faecis existat C. 12, 41, 3.
Crassamentum in imo simile faeci C. 12, 12, 1.
Crasse illinire mala C. 12, 44, 5.
Crassescunt turtures milio C. 8, 9, 2.
Crassitudo Ca. 39, 2. C. 4, 30, 4. crassitudine conualescunt C. 4, 6, 4. ad crassitudinem oxymellis Veg. 2, 48, 4.
Crater, *sidus* C. 11, 2, 20 *et* 65.
Crate inducta coaequare glebas C. 2, 18, 4 *hic occae vicem praestat.* ¶ in cratae siccantur vuae C. 12, 16, 2. crates ficariae Ca. 48, 2. pastorales C. 12, 15, 1. stercorariae Ca. 10, 2. 11, 4. *add. Scheffer. de re vehic.* 2, 20. ¶ Crates fauorum P. Iun. 7, 1. ¶ alternae baccarum *h. e. strata* P. N. 22, 4. ¶ Cratem facit vitis C. 4, 2, 1 *et* 2. crates prati P. S. 10, 4.
Craticulae lucernae Ca. 13, 1. *h. e.* craticulatae, *si audiamus nescio quem in Fabriano thesauro; sed vid. V. L.*
Craticulatim Veg. 3, 3, b, 6. *ex MS.*
Craticia podia P. 1, 19, 2.
Creciacus vel Creticus, equi vitium Veg. 1, 25, 5, *no. x.* et 6.
Κρεμαστῆρες nerui C. 6, 26, 2. P. Mai. 7, 1.
Cremia ligna C. 12, 19, 3. *Nec dubito, quin verior sit lectio antiqua Plin.* 12, 19 s. 42. *med.* Dein sorte cremiâ discerni, *prae altera Harduini, qui ex MSS. substituit* gemina.
Cremo. Cremare equum aut stigmare Veg. 1, 26, 4.
Cremor Ca. 86. ptisanae Veg. 1, 26, 4. *Est autem* cremor *lac expressum ex grano aqua macerato.* GEORG. ALEX. *Ita recte vocari* χυλὸν *siue succum ptisanae notauit Marsilius Cagnatus Var. obseru.* 1, 30. *Scaligerana prima p.* 52. 53. Crema est vetustissimum verbum Galliae, quae est Romanis Cisalpina, vnde Galli nomina fecerunt Cremonae propter soli vbertatem. Inde *cremor* est vox Gallica vetustissima, quae significat succum expressum ex aliquo grano aut semine, *etc.* SCHOETTG.
Creo - creare, generare, parere P. 1, 29, 1. F. 26, 2, quod creante asino nascetur P. Mar. 14, 2. si creare mares volueris P. Mar. 11, 6. *h. e. facere vt taurus procreet.* si quem creare malorum genus delectet P. Mar. 14, 1. *Sed* si creari mares volueris P. Iul. 4, 4. ¶ *De vegetabilibus.* Creare materiam C. 5, 5, 31. creat vuas insitio C. Arb. 9, 1, 3. Armentum non creat, quod in agro natum V. 2 pr.

Culigna

Culigna vini Ca. 132, 1.
Culinae locus V. 1, 13, 2. in ea cibus capitur C. 1, 6, 3.
Culleare labrum Ca. 154.
Culleus. in culleos singulos quadragenae et singulae vrnae dandae Ca. 148, 1. Cullea dena vini *ex Catone* V. 1, 2, 7. Culleûm *pro* culleorum Ca. 11, 1. *Caeterum vno l scribunt hoc nomen editi ante Victorium.*
Culminia olea C. 5, 8, 3. 12, 49, 3. bacca C. 12, 52, 1.
Culmus. Seges cum parte culmi demessa C. 2, 21, 3. culmi fabae C. 12, 16, 3.
Culpa coloris *h. e. vitium* P. Mar. 13, 4. culpae fuit non cepisse C. 5, 1, 2.
Cultellus osseus C. 12, 14. *Plura de eiusmodi cultellis, non superstitione, sed cum causa adhibitis, Rhodius ad Scribo. comp.* 83 p. 148.
Culter osseus C. 12, 45, 4 *vid. modo dicta in* cultellus. culter falcis C. 4, 25, 3. ad cultrum emere bouem V. 2, 5, 11.
Cultores alueorum C. 9, 3, 1.
Cultura partis accuratior tantundem praestat, quantum vniuersi fundi cultura minus accurata C. 4, 3, 6. duabus viis vtitur V. 1, 18, 7. culturae forma V. 1, 7, 2. culturam sarritionis exigit C. 11, 3, 36. culturae caeterae C. 11, 1, 30. culturarum officia C. 11, 2, 3.
Cultus agrorum C. 2, 10, 4. vinearum C. 11, 2, 48. hortorum C. 10, 1 *et* 424. arundinetis idem est, *h. e. eodem modo coluntur* C. 4, 32, 3.
Cum eo praeterea *per pleonasmum* V. 3, 5, 2. Cum eo *h. e. ea conditione* C. 5, 1, 4. cum decimo redit semen, *zehenfæltig* V. 1, 44, 1. ¶ Cum loris ornata iuga Ca. 10, 2. cum melle oblinito Ca. 77. cum stercorata terra completo C. A. 4, 5. cum vino et oleo vngere Veg. 1 11, 8. cum tabula verberare Veg. 1, 27, 2. cum passo potionabis Veg. 1, 34, 1. 1, 38, 9. cum fibulis consuito Veg. 2, 31. ¶ Cum subito *h. e. simulatque* C. 9, 9, 3. cum et — tum et C. 1, 8, 18 *nisi alterutrae particulae glossae sunt.* ¶ Cum, quum, quom, quoniam, quando, *saepe confunduntur in MSS. vid. no. ad C.* 1, 4, 6. *Nihil frequentius in Columella Lips.*
Cumae C. 10, 130.
Cumerata *legebatur pro* commemorata Veg. 3, 3, 10.
Cumino grata melanthia C. 10, 245 *vid.* Ciminum. Cyminum.
Cummim, gummi Ca. 59, 1. Gr. κόμμι.
Cumulare commissura renum Veg. 4, 1, 2. 4, 2, 2.
Cumulata ligula salis C. 12, 21, 2.
Cumulum addere foenisiciae V. 1, 49, 1.
Cunctantur parere in seruitute C. 8, 15, 7. cunctans ad opera C. 11, 1, 14.
Cuneati agri dimensio C. 5, 2, 4. cuneata forma C. 5, 2, 1.
Cunela *pro* cunila *scribitur* C. 6, 8, 2. 7, 5, 18. P. D. 3. P. F. 24, 9. Cunela *etiam vult Salmas. apud Io. Rhod. ad Scribo. comp.* 124 p. 198.
Cuneolum praemittere P. F. 17, 3.
Cuneus ferreus vel osseus in insitione C. 5, 11, 4. C. Arb. 26, 3. P. F. 17, 2. affigitur P. N. 7, 5. premitur *h. e. deprimitur vel imprimitur* P. O. 12, 2. cuneus tedae radicibus inseritur P. Ian. 15, 3. mergitur *ibid.* f. 9 imprimitur *ibid.* f. 11. figitur P. Mar. 10, 30. *quae sunt remedia feracitatis: ita etiam* lapis P. F. 25, 15. P. Mar. 8, 2. *vid.* clauus, Epiurus, Palus. Cunei Ca. 10, 3. 11, 4. cuneis salignis circumfigi oportet columellam Ca. 20, 1.
Cuniculus, leporis species V. 3, 12, 6. ¶ riui perducatur C. 8, 17, 4. deductorius in stabulo Veg. 1, 56, 2.
Cunila bubula C. 6, 13, 1 *vbi vid. Beroaldus. C.* 6, 30, 8. *Est* origanum: bubula *dicitur quia in remediis boum adhibetur. Vid. Bodaeus a Stapel ad Theophr. hist. plantar.* 6, 2 p. 564 *et Salmas. ad Soli.* c. 56 p. 900. SCHOETTG. nostras, rusticis satureia C. 9, 4, 2. *Vid. Salm. ad Soli.* p. 904. transmarina C. 11, 3, 39.
Cupa fieri vt debeat Ca. 21, 1. cupae minusculae Ca. 12. cupae in cella vinaria P. 1, 18, 2.
in Cupellis condiuntur pira P. F. 25, 12.
Cupidine peruersa C. 12 pr. 9.
Cupresseta vt serantur Ca. 151, 1.
Cupressini coni C. 6, 7, 2.
Cupressi ad fines tuendos V. 1, 15. viuae pro ridicis V. 1, 26. vt serantur et propagentur Ca. 28, 1. 48, 1. 151, 1. cypressi pilulae Veg. 3, 3, b, 3. 3, 67, 5.
Cuprei bidentes P. Iul. 5. *al.* Cyprei.
Cuprinus clauus P. Ian. 15, 18. cuprinum acutum Veg. 1, 12, 2. 2, 3, 27. cauterium efficacius Veg. 1, 14, 3. 1, 28, 4. 2, 6, 11. 2, 61, 1. 3, 3, b, 6.
Cupulae minusculae Ca. 21, 3.
Curam statim sentiet, *h. e. se curari* Veg. 1, 64, 2. curae fuit aquam inueterare C. 12, 12, 2.
Curatio mancipiorum non putatur plebeia Veg. pr. 10. vini odoratior C. 12, 25, 4.
Curator apum C. 9, 9, 1 *et* 3. C. 9, 14, 3. auiarii V. 3, 5, 5. gallinarius V. 3, 9. 7. pauonini gregis C. 8, 11, 2.
Curatus. Sic curati *h. e. saginati* V. 3, 10, 7. ¶ curatum caput hoedinum *h. e. purgatum* Veg. 4, 8, 1. *Vid. Rhodii Lex. Scribo.* ¶ Curatiores erunt corpore Ca. 103.
Curculio, genus exitii, ne frumento noceat Ca. 92, C. 1, 6, 15 et 16. vt necetur V. 1, 63, 1. non oritur, quo spiritus non peruenit V. 1, 57, 2. Curculiones exesse incipiunt frumentum V. 1, 63, 1. Gurgulio scribitur P. 1, 19, 2 *et* Iun. 3.
Curcuma Veg. 2, 33, 1 *capistri genus vid. Dufresnius.* Est *etiam in L. Leonis L. vn. Cod.* nulli licere in frenis (11, 11) *vbi recte ex Hesychio interpretatur Cuiacius Obs.* 11, 20. *Is enim illud Psalmi* ἐν κημῷ *interpretatur* ἐν κυρκύμῳ.
Curia, *pro coenaculo* V. 2, 9, 8. *v. n.*
Curiatia familia C. 3. 8, 1.
Curiose factum sinapi C. 12, 55, 2. curiosissime pangere vitiaria C. 11, 2, 18.
Curiosi pastores V. 2, 3, 5.
Curius Dentatus C. 1 pr. 14. C. 1, 3, 10.
Curo. Curant aquam prope vt sit V. 3, 16, 28. nec de soli qualitate curant colocasiae P. F. 24, 14. curaui demonstrare P. O. 14, 1 *et saepe alias.* curabis interficere duces seditionum C. 9, 9, 7. allinire P. F. 33. abradere P. O. 12, 7. agitare P. O. 14, 15. excoquere P. S. 16. ferre C. 12, 22, 3. infundere

Damnum.

Damnum. damni dati lex Ca. 149. ex tempestate ibid. 3, 3.
Daphnitis cassia *restit.* Veg. 4, 13, 4.
Dapalis Iupiter Ca. 132, 1.
Daps profanata comestaque vbi fuerit Ca. 50, 2. Ioui assaria pecuina Ca. 132, 2. pro bubus quando et quomodo fiat Ca. 131. 132.
Dapsilis prouentus C. 4, 27, 6. musto vitis C. 3, 2, 27.
in Dardania boues feri V. 2, 1, 5.
Dardaniae artes C. 10, 358.
Darscus *vox corrupta* Veg. 4, 28, 6.
Datio V. 3, 9, 21.
Dauci semen Veg. 3, 40, 1. 3, 68, 2. 3, 69, 1. *restit.* Veg. 3, 24, 12 *pro* clabi. *Pastinaca agrestis est, vel Caucalis.*
De *in argumenti significatione, vbi idem valet, quod* quantum ad: V. 1, 59, 1. 1, 60. 2, 2, 3. 2, 9, 11. *Ponted. ad* 2, 2, 7. *Victor. ad* 2, 2, 19. ¶ *Partem notat in his,* De Aprili medio C. 2, 4, 9. de clunibus pinnas habeant gallinae V. 3, 9, 14. de ternis pedibus alii rami submittendi C. 5, 6, 16. de capitibus vngularum calcant Veg. 2, 54, 1. *treten nur fornen mit der Spitze auf.* de ramorum connexione inseruntur Punica P. Mar. 10, 6. ¶ *Pro* ex, de muria exeunt C. 12, 47, 8. de pauonibus greges V, 3, 6, 1. facto de arundinum foliis C. 12, 47, 4. ¶ *Pro Ablatiuo instrumenti* etc. De cauterio adusta Veg. 3, 17. de pollice 2, 40, 1. de fagis inuoluantur 3, 15, 16. de experimentis probatae medicinae 4, 7, 5 *et al.* ¶ De sub massa C. 12, 34. *vid. no.* de sub pedibus raptum mustum P. O. 21. *Vid.* de foris. ¶ De *pro* Di *in compositis habent MSS. vid. Victor. ad* V. 1, 18, 1. *et ad* V. 1, 28, 2.
Dea. his Diis, *de musis* V. 3, 16, 7.
Deacinata dolia Ca. 26.
Dealbatis parietibus P. 1, 24, 1.
Debrachiolare *videntur dixisse veterinarii vt* dematricare, *h. e. de* brachiolis *sanguinem emittere. vid. ad* Veg. 3, 72. *no.* d.
Decacuminare C. 4, 7, 3. 5, 6, 12.
Decaluare psilothro inducto Veg. 2, 48, 3.
Decarnare syringotomio Veg. 2, 27, 2. *add.* 2, 42, 1. 3, 6, 1.
Decedere de nobilitate generis, *degenerare* P. F. 25, 2.
Decembris opera C. 11, 2, 88 *et* 93 *etc.*
Decemmodiae C. 12, 50, 8. decimodiae *scrib.* C. 12, 18, 2.
Decempedae XVIII P. Ian. 12.
Decenni maior asinus P. Mar. 14, 1.
quod Decidit, *per semnologiam*, *stercus* C. 6, 5, 1.
Decidet musti pars decima, *h. e. absumetur in coctura* C. 12, 20, 8.
Decies et octies supputatae P. Ian. 12.
Decimanis diuisae vites P. F. 9, 11 *vid.* Decumanus. extremae circa decimanum tabulae P. F. 18, 1.
Decimodiae *v.* Decemmodiae.
Decipit custodiam pastoris pecus C. 8, 4, 3.
Declarantur maturo fructu foliisque vites C. 3, 20, 5.
Declinata a metendo messis, *de etymologia* V. 1, 50, 1.
Declinatio mundi, κλίμα C. 3, 1, 3. 1 pr. 22. 1, 6, 18.
Declinationes caeli C. 4, 24, 2.
Decollat, desit V. 1, 2, 8.
Decoloratur ex albo, fitque luteola C. 12, 47, 2 *et* 9. decolorantur aheno inferuescentes vuae C. 12, 16, 1. mala in feruidam demissa C. 12, 44, 5. cum decolorari coeperit olea, nec tamen adhuc varia fuerit C. 12, 52, 1.
Decoctum ad tertiam C. 12, 20, 2.
Decoquunt vsque in quartam partem C. 12, 12, 2. vsque quo ad tertiam partem decoxeris V. 1, 2, 26. decoquere ad tertias et ad quartas C. 12, 34. decoquenda in dimidiam partem aqua C. 12, 24, 1. ¶ non tibi decoquet ornithon *h. e. damnosus erit* V. 3, 2, 16. *Huc pertinet* res ipsa decoxit C. 1, 8, 14. 11, 1, 28. ¶ Decoquitur pastinatio beneficio algoris aut solis P. 1, 34, 7. *vbi idem est quod* fermentare *vbi vid.*
Decoriata amygdala P. Ian. 15, 12.
Decumanus et semitae *in vinea* C. 4, 20, 5. in decumano proximo ignis fiat C. 12, 43, 2. Decumanis distinguendae vites C. 3, 20, 4. *vid.* Decimanus *Paullus Festi epitomator,* Decumanus adpellatur limes qui fit ab ortu solis ad occasum. Alter ex transverso currens, adpellatur cardo. *Vid. Sic. Flacc. de conditt. agror.* p. 14 *et Rigalt. in gloss. Agrimens. Salmas. ad Soli.* p. 475 sq. SCHOETTG. *Verbo,* decumanus limes *vt in colonia sic in vinea est* maximus. *Ita etiam Turn.* 17, 13. *Locus classicus est apud Plin.* 17, 22. ¶ Decumana pira C. 12, 10, 4. *etiam haec* magna *interpretor.*
Decumbat qui vomere vult Ca. 156, 4. decumbere in herba C. 10, 283.
Decumus *pro* decimo. Decuma pars C. 5, 2, 5 *et* 10.
Decuriae operarum C. 1, 9, 7.
Decurrit terra C. 3, 19, 1. P. Ian. 13, 7. decurrunt grana spicis lapsa P. Iun. 2, 1. poma P. N. 7, 14. *vid.* Excurro. Decurrens riuus C. 1, 2, 5.
post Decursionem sanguinis Veg. 1, 27, 2.
Decursis III diebus P. N. 18. *sed suspecta lectio.*
Decussa pluit arbore nimbus C. 10, 364.
Decussatim incidere rapa C. 12, 54, 1. pulmunculum secare Veg. 2, 61, 1. vrere ceruicem Veg. 3, 24, 9.
Decussare in speciem Graecae litterae X C. 3, 13, 12. iugum in stellam C. 4, 17, 6.
Dedita opera C. 12, 4, 5.
Dedolare pedamenta C. 4, 26, 1. ridicas C. 11, 2, 12.
Deducit humorem noxium sulcus aquarius P. S. 3, 1. deducunt bilem collyria C. 6, 30, 8. *Hinc metaph.* deducite carmine Musae C. 10, 40. ¶ Deducet omnia de capite Ca. 157, 6. deducere de salario Ca. 144, 3. ¶ in puluerem cribro aromata P. O. 14, 13. ¶ Deducere *saepe scribitur pro* Diducere *vbi vid.*
Deductoria liquoris P. N. 7, 21.
Deductorius cuniculus Veg. 1, 53, 2.
Deerasse visu C. 2, 2, 15. *sic* C. 1, 4, 6.
Defaecare aërem Veg. 1, 20, 3 *de suffimentis.*
Defatigatum et effoetum solum C. 1 pr. 1.
Defectionem si patietur animal Veg. 3, 40, 1.
Defectus. Defecta senio arbor C. 5, 6, 37. defectissimus annis, viribus C. 1 pr. 12. *Sic Plin.* 2, 8 Obscura sidera defectis mortalibus attributa. SCHOETTG.

brorum V. 2, 2, 16. ne bos extremo iugo truncum delibet C. 2, 2, 26.
Delibratus cortex C. 12, 56, 1. ramus P. F. 17, 7. delibrata ſtirps C. 5, 11, 1.
Delibro. delibrare arborem C. 5, 11, 10. radicem C. 5, 6, 9. delibrandus cortex fiſſus C. 4, 24, 6.
Delibuto tergore medicamina perbiberit C. 7, 4, 8.
Deliciarum oblectamenta C. 8, 8, 10.
Deliculae oues Ca. 2, 7. delicula armenta Ca. 2, 7 *non dubito eſſe diminut. ex*
Delicus. Delici porci V. 2, 4, 16.
Deligere vuam Ca. 112, 2. oleam Ca. 144, 1. *vt noſtri ableſen.* fructum C. 5, 10, 10. Arb. 21, 1.
Deliqueſcunt cum muſto poma C. 12, 41, 3.
Deliquo vinum in alia vaſa C. 12, 39, 2.
Delius Paean C. 10, 224.
Delphica laurus Ca. 8, 2. C. 10, 217.
Delphinus exoritur C. 11, 2, 45. Delphini exortu V. 2, 5, 13. occaſus C. 11, 2, 57.
Delutare habitationem Ca. 128.
Dematricati niſi fuerint admiſſarii Veg. 4, 7, 3 *h. e ſanguis emiſſus e* matrice *vbi* vid.
Demereri aliquem amoenitate C. 1, 4, 8.
Demergere, depangere, deponere ſurculum, *ſynonyma* C. 3, 18, 2 *et* 5 *et* 6. demergere ſurculos P. F. 17, 3. vngulas C. 2, 18, 1.
Demerſus terrae ramus P. F. 17, 8.
Demeſſi faui C. 9, 15, 12. 11, 2, 50 *et* 57.
Demetitis flores C. 10, 304.
Demiſſus ſanguis in pedes C. 6, 12, 1.
Demittere taleam Ca. 45, 2. ſanguinem C. 6, 30, 6. per cornu C. 7, 10, 3. *add.* C. 6, 9, 1.
Demoſthenes orator C. 1 pr. 30.
Demſeris odorem Ca. 110.
Demutilare cacumina C. Arb. 11, 2.
Denarii argentei pondus C. 7, 8, 2. pondus vnius denarii Veg. 2, 6, 9. *Eſt drachma Graeca.*
Denicalibus feriis C. 2, 22, 5. *Feſti Pompeii verba haec ſunt:* Denicales feriae colebantur, cum hominis mortui cauſa familia purgabatur. Graeci enim νεκρὸν mortuum dicunt. *Tu diſpice an ex hiſce doctiſſimi grammatici verbis ſcribendum ſit* denicralibus *feriis, tanquam ἀπὸ τȣ̃ νεκρȣ̃ formato vocabulo. poſſumus et* denicales *legere, vt a numero* denario *dictio ducta ſit, ſicut* nouendiales *dixere a numero IX dierum.* BEROALD.
Denigrat terram amurca V. 1, 55, 7.
Denotet quales ſint nati C. 7, 9, 11.
Dens aratri C. 2, 4, 6. dentes aetatis indices in equis V. 2, 7, 2. C. 6, 29, 4. P. Mar. 13, 7. Veg. 4, 5, 2. dentium in animalibus numerus et genera Veg. 4, 1, 1. dentes brocchi, canini, columellares V. 2, 7, 3.
Denticulatae falces C. 2, 21, 3.
Denticuli recurui P. Iun. 2, 4. aperire nituntur gingiuas tumentes P. 1, 28, 6,
Dentitio prima pullorum Veg. 2, 25, 1.
Dentix. dentices piſces C. 8, 16, 8.
Denubere *quidam legunt* C. 10, 158.
Deorſumuerſus ibit (*de aluo purganda*) Ca. 156, 4. curuantur palmae C. 4, 20, 3. ſpectantes ollae C. 12, 43, 10. deorſumuerſum preſſi lumbi V. 2, 7, 5. deorſum facias *h. e. vertas* P. F. 25, 19. verſo acumine P. N. 7, 1.
Deoſum *pro* deorſum *vid. Victor. ad* V. 1, 6, 3.
Depangere malleolum C. 3, 16, 1. 11, 3, 26 *et* 30. cacumina ficorum, pirorum C. 3, 21, 11.
Depauerint herbas roſcidas C. 7, 5, 21.
Depellere agnos, *a matre remouere* V. 2, 2, 17. depellenda ſoboles C. 7, 6, 8. *vid.* depulſus.
Dependitur plus in operis auocandis *etc.* C. 11, 1, 20. merces C. 5, 1, 8.
Depereunt in vſu C. 12, 50, 9. deperit repente ſanum animal Veg. 1 pr. 14. it. 4 pr. 4.
Depetigo porcae Ca. 157, 16.
Depexa coma C. 10, 188.
ſi Deplanauerit oculus, *h. e. planitiem et leuitatem amiſerit* Veg. 2, 19. *Sed legendum* deplanaueris: *vt* deplanes 2, 22, 2. *et* deplanes 2, 22, 3. *h. e. planum abraſa ſcabritie facias.*
Deplantare V. 1, 40, 4 *bis it.* V. 1, 43 *ſignificat ab ipſa ſtirpe vel maiore ramo reuellere, vt ſurculus ita anulſus latiorem baſin habeat: cui opponitur* defringere. *Sed Plin.* 17, 20 *ſ.* 33 *idem eſt quod ſerere, deponere.*
Deplere oleum Ca. 64, 2 et 66, 2. *vid.* Capulator, Capulare. et defundere in labra C. 12, 50. 8 *et* 10. ¶ animal *h. e. venam ei ſecare* Veg. 1, 13, 4, 1, 22, 1. 1, 24.
Depli Veg. 3, 28, 4 *in* bdellii *mut.*
Deplorant vites P. F. 30. *vid.* Lacrimare.
Depluit Iupiter imbre in ſinus matris C. 10, 206. *Al.* defluit. *Vid. quae de verborum iſtorum cognatione et promiſcuo vſu diſputamus ad Fabri theſaurum, qui cum maxime prela exercet.*
Deponit florem frumentum P. Mai. 1, 1. ¶ deponere cuneum, *demittere, inſerere* P. F. 17, 2. ¶ deponere malleolos, *plantare in terra* C. 3, 3. 2. ſurculum P. F. 17, 3. ſtirpem vitis C. 1, 1, 5. vlpicum C. 11, 3, 20.
Deportatio Ca. 144, 3.
Depreſſius paſtinetur ſolum C. 11, 3, 10.
Deprimere plantas C. 11, 3, 28. deprimente locum palo *in quo ponatur talea* P. F. 18, 1. deprimuntur ſemina in regeſto C. 4, 1, 3.
Depſere manibus Ca. 76, 1. coria Ca. 135, 3. vbi depſueris Ca. 76, 1.
Depſticius panis vti fiat Ca. 74.
Depſta coria Ca. 135, 3. depſto luto oblinere Ca. 40, 4. Ca. 41, 4.
Depulſi a matribus agni V. 2, 2, 17. a mamma porci V. 2, 4, 16. *vid.* Depello.
Depurgatos caules C. 12, 9, 1.
Depurgo. depurgato Ca. 50, 1. 112, 2. depurgare ſordes C. 9, 14, 13.
Deputatum, *deciſum* C. 3, 10, 19.
Deputo vineam Ca. 49, 1. 50, 1. C. 4, 23, 2. arbores C. 11, 2, 32. deputandi falce palmites. ¶ Deputare ſteriles vaccas aratro P. Mar. 11, 6. *h. e. deſtinare. Sic* P. S. 10, 1. Iul. 11.
Derides? *vox fidem negantis,* vous vous moquez V. 3, 2, 15.
Deridiculum eſt V. 1, 18, 5.
Deriuanda ſulcis palus C. 2, 17, 5.
Derogabit aetati arboris P. F. 25, 23. derogare fructibus ſuis P. 1, 6, 8.

Deſcen-

Dice

Dice *pro* dic V. 1, 9, 7.
Dictator ab aratro C. 1 pr. 13.
Dicto. modus, quem dictabit humi laetitia C. 4, 24, 4. forma, quam dictauit consuetudo P. 1, 20, 1.
Dicto audiens sit domino suo Ca. 142.
Diducere cuneo C. 5, 11, 7. lanam C. 7, 4, 5. litem C. 3, 13, 12. *Ita enim reposui ex Goes.* Diducuntur laciniae C. 7, 6, 5.
Diem meridie diuidere V. 3, 2, 15. in diem viuere (*abiecta futuri cura*) C. 3, 3, 6. die diutius non habere operarium Ca. 5, 4. diebus nonis modo res vrbanae vsurpatae V. 2 pr. 1. dies brumales horarum IX C. 11, 2, 91. ciuiles V. 1, 28, 1. interpositis diebus, aut singulis mensibus Veg. 2, 58, 5. ¶ Die vendere Ca. 150, 2. Dies annua X mensium *vid. Pop. ad* Ca. 146, 2. in diebus pecuniarum C. 1, 7, 2. diem praegnationis idem bis habere non potest V. 1, 44, 4. ¶ Dies pro sole SCHOETTG. C. 7, 3, 25.
in Dieta Veg. 2, 9, 7 *forte*: in die.
Differre plantam, *differere* V. 1, 43. C. 11, 3, 31 *it.* 38 *et* 42. Distulerunt oculos suos plantae per longa internodia P. Mar. 10, 25.
Difficile nascitur P. Ian. 7.
Difficiliter C. 5, 3, 1. 5, 7, 1.
Diffindere meridiem somno V. 1, 2, 5.
Difformitas *pro* defor. Veg. 3, 17.
Diffundere (*vinum in dolia aut serias in quibus obturatis et picatis seruetur*) C. 12, 28, 3. *add.* 3, 2, 26. ¶ radices V. 1, 37, 5. ¶ Si diffuderit se cupa P. 1, 18, 2. *h. e. vitium fecerit, et vinum effuderit: modo non legendum sit* diffiderit. ¶ Diffundere per narem medicamentum Veg. 1, 45, 4. in fauces Veg. 2, 6, 9. *ita* 3, 15, 14 *pro* defundere: *quod etiam alicubi est in* MS.
Diffusus per multa volumina scriptor C. 1, 1, 10. diffusa materia C. 11, 1, 10.
Digerere semen Ca. 161, 3. mel liquefactum in formas P. Iun. 7, 4. stercus in prata C. 11, 2, 18. vt per ventrem digeratur humor infestus Veg. 1, 14, 5. digerere morbum Veg. 1, 14, 6. *add.* 1, 24. *In his diuisionis et distributionis quaedam notio inest.* ¶ tepefactam (potionem glutinosam) digeras vt inspissetur Veg. 3, 66, 5 *h. e. caloris ope particulas fluidas dissipes.* ¶ *Pro* degerere *scriptum a* Vegetio *an librariis?* 1, 13, 6. 1, 17, 10 et 19. 2, 6, 2. 2, 9, 7. 3, 1, 8. 3, 2, 4 et 10. 3, 3, 1. 3, 4, 1. 3, 23, 5. 3, 66, 6 *et* 7. *In quibusdam locis etiam* MSS. deg.
Digestionis auxilia concitat vinum scillites P. Iul. 6, 2. per digestionem decoctus cibus Veg. 1, 40, 1.
cum Digitalibus legitur olea V. 1, 55, 1.
Digitelli flos C. 12, 7, 1. *Non habent herbarii. Cogitabam de* Digitali, *itemque de* Digito veneris: *sed neuter in condituris est.*
Digiti primores Ca. 21, 2. *Turnebus* 25, 20 *interpretatur tenuiores et graciliores.* ¶ Digiti impares gallinarum laudantur V. 3, 9, 4. digitis quinis gallinae C. 8, 2, 8.
Dignitas amplitudinis et coloris in bobus V. 2, 5, 10. cum dignitate sunt asini V. 2, 6, 3. canes V. 1, 21.

Dignor. non dignantur architecti comprehendere modum aedificiorum etc. C. 5, 1, 3.
Dignoscere suos et alienos non potest C. 8, 5, 7. dignoscitur sapore C. 2, 2, 20.
Diiuncti a matribus equuli V. 2, 7, 12. diiuncta ab agri vtilitate V. 1, 23, 4.
Diiungere, Disiungere V. 1, 2, 22. V. 1, 3. asinum ab opere V. 2, 6, 4. diiunguntur agni a matre V. 2, 1, 20. catuli V. 2, 9, 12.
Dilabitur vestis situ C. 12, 3, 5.
Dilapidans grandine labores hominum C. 10, 330.
Dilatio noxia in re rustica Ca. 5, 7. C. 1, 8, 14. 11, 1, 28 sqq.
Dilecta vitis nouella, *h. e. diligenter culta, oppon. neglectae* P. 1, 6, 11.
Diligentiae inimicissima somnus et vinum C. 11, 1, 13.
Diligunt crescere, *amant, solent* P. F. 25, 1.
Diluere Ca. 69, 1. membra pecorum tonsa P. Mai. 8, 2. muria oliuas P. N. 22, 5.
Dimicare aciem C. 9, 9, 7.
Dimidio maturius C. 11, 1, 16. dimidium acetabuli polenta grandis Ca. 108.
Dimissus in nuce cortex P. Ian. 15, 18. sanguis in pedes C. 6, 12, 1. *vid.* Demiss.
Dimitto. Dimittunt ex se oleum baccae P. Ian. 19. Dimittitur sanguis, *vena secta* V. 2, 1, 23. ¶ Dimittere pampinarium *h. e. submittere* C. 5, 6, 31. *Sic* P. F. 12, 3 *et* 6, 13, 2. Mart. 7, 4. Mai. 2, 1. O. 8, 2. ¶ *Generatim relinquere notat.* Dimittunt ternos pedes inter singulas vites P. F. 9, 9. dimittas spiramenta P. N. 22, 6. Dimittitur pars fauorum quinta P. Iun. 7, 2. tenui caule dimisso P. Aug. 5, 2. vt aliquid dimittatur haerere P. Mai. 7, 2.
Dindyma castra Cybelles C. 10, 220.
sub Dio *vid.* Dium.
Dionaeis redimitur floribus C. 10, 286.
Διφθέραι senes V. 2, 11, 11 *vid.* *Victor.*
Dipondiarius orbiculus C. 4, 30, 4.
Dipondii semissis C. 11, 2, 17. *duo cum dimidio. add.* C. 11, 2, 28.
Diradiare vitem C. 5, 6, 36. *Vet. editio* disrarare. SYLB. *Nescio quam veterem editionem indicet* Sylburgius: *nostras quidem non habere, supra notatum est.*
Diribere suffragia in comitiis V. 3, 2, 1. 3, 5, 18. *vid. no.*
Dirigere ad metam V. 1, 4, 1. 1, 18, 1. ad contemplationem suam C. 3, 12, 4. diriguntur ordines C. 3, 15, 1. ne alter ramus sub alterius linea dirigatur P. F. 13, 2. ¶ in dirigendis potionibus Veg. 1, 19, 2. *vid.* digero.
dum Dirimentur suffragia V. 3, 2, 1. 3, 5, 18. *vid. no.*
Discessere a qualitate sua C. 3, 2, 30.
Discindito salicem Graecam Ca. 40, 2.
Disciplina ruris C. 1 pr. 23. 1, 1, 6. villaticae pastionis V. 3, 2, 17. fici P. Iun. 5, 2. seruetur P. Mai. 6. si loci patitur disciplina P. N. 4, 2. disciplinam alienam caueto contemnas Ca. 1, 4. disciplina simili P. N. 17, 2. ¶ Disciplina mores facit, non natura tantum C. 7, 12, 6. Disciplinis liberos excolere C. 4, 3, 2. in disciplinis peccando

frumentaria, vinaria Ca. 10, 4. it. 11, 1. noua imbui vt debeant Ca. 69, 1. vt picari C. 12, 18, 5. picata, defricata, lota, ſiccata C. 11, 2, 70. odorata vt fiant Ca. 105, 2. vindemiae vt parentur Ca. 39, 1. C. 12, 18. vt oliuitati C. 12, 50, 14. dolia muſto ſpumantia C. 10, 432.

Dolitantes partes Ca. 157, 7.

Dolo. dolantur in quadrum perticae C. 8, 3, 7.

Domeſticus labor matronalis fuit C. 12 pr. 7. ¶ domeſticum factum e fero C. 8, 14, 3. domeſticae pecudes C. 10 pr. 1 aues C. 8, 15, 1.

in Domicilium ſuum reuolant aues C. 9, 9, 8.

Dominatur vnum in ruſticatione C. 1, 8, 14.

Dominicae habitationes C. 9 pr. 1.

Dominus quae obſeruare debeat C. 2, 1. C. 1, 7, 1. Domini oculi et veſtigia C. 4, 18, 1. 3, 21, 4. praeſentia P. 1, 6, 1. *coll.* C. 1, 1, 18. cum Domino, quem villicus docet, male agitur C. 11, 1, 7.

Domitura boum C. 6, 2, 1.

Domo. domare ad aliquid aſinum V. 2, 6, 4. domandi expeditior tutiorque ratio C. 6, 2, 9. V. 1, 20. ad domandum proni boues V. 1, 20, 2 *h. e. qui domentur. Talia gerundia paſſiue accepta habet Cortius ad Sall. Iug.* 62, 8.

Domus. Domo meae Ca. 134, 2. haec vbi domo naſcuntur V. 1, 8, 2.

Donicum. donec Ca. 146, 2 *vid. no.* Ca. 149, 2.

Dos. Dotem vineis praeparare *i. e. pedamenta, vimina* C. 3, 3, 5 *et* 8. Dotibus magnis commendantur vuae C. 3, 2, 17.

Doſſuarii aſelli V. 2, 6, 5. doſſuaria iumenta V. 2, 10, 5.

Δραγγαὶ ſ. δράκες in canibus, veſtigiorum articuli et vngues C. 7, 12, 4.

Draco, palmes emeritus, pluribusque induratus annis Col. 5, 5 *ſic Georgius Merula* ſ. *Alexandrinus. Ac Columellae quidem locum non inuenio; ſed video verba haec legi apud Plinium* 17, 23 ſ. 35, n. 24. *vbi* Nuper *inquit* repertum draconem ſerere iuxta arborem *etc. Si eſt apud Columellam miror qui diligentiam et meam et aliorum effugerit, etiam Harduini, qui diligentiſſime cum Plinio Moderatum confert.*

Dracontios vitis C. 3, 2, 28.

Dragantum *ita ſaepe eſt apud* Vegetium, *vt ab auctore ipſo videatur profectum* v. g. 1, 56, 19. 1, 58. 3, 12, 3. *Eſt autem* Tragacantha *ſ. gumi huius arbuſculae teſte Dodonaeo* p. 751. ¶ cum Dragante *legitur* Veg. 1, 33. ¶ Dragantidis MS. 1, 59 *no.* h. *conf.* 1, 60 *no.* d.

Dragmas VIII P. Iul. 8, 2 *etiam MS. Sylb. pro* drachmas.

Dryadum choros C. 10, 264.

Dubito. eoſque nemo dubitat quin optimi ſint C. 6, 3, 3.

Duco. Duce *pro* duc V. 3, 2, 18. Ducere ſulcum C. 2, 2, 27. in propaginem virgulta P. N. 7, 21. ¶ Ducat in ſe eosd. ſapores P. O. 10, 1. ducitur e caelo ac terra ſalubritas V. 1, 4, 4. ¶ *pro* inducere. ſupra ducenda eſt terra P. F. 25, 31. calcem ducere P. 1, 13, 2. cicatricem C. 4, 22, 4. ¶ educere euellere. fabam C. 11, 2, 50. pilum C. 6, 32, 3. ¶ Ducere peraeque V. 3, 16, 11 *h. e. medio proportionali inuento inaequalia pretia aequare. Noſtri eins in das andere rechnen.*

Ductim *et* caeſim *opponuntur. Qui* ductim *putat vineam* prius applicat ferrum, *et ita* quae deſtinauit praecidit, *qui* caeſim, hunc ictus fruſtratur interdum C. 4, 25, 2.

Ductu falcis facta putatio, non ictu C. 4, 25, 3. Ductibus foſſarum ſiccetur ager P. Mai. 3, 1.

Duceni quadrageni pedes C. 5, 3, 2.

Ducentum *indeclin. pro* ducentos C. 5, 3, 7.

Duis bonam ſalutem Ca. 141, 3.

Dulcedo ſoli C. 2, 2, 14. fructus C. 3, 1, 3. ¶ *pro prurigine et titillatione* Veg. 3, 15, 4. *Hinc et pro morbo ſcabiei ſimili* Veg. 2, 52.

Dum tamen C. 1 pr. 11.

Duntaxat Ca. 49.

Duo villicos V. 1, 18, 3. duo libros V. 3, 1, 9.

Duodecima vna *pars* C. 5, 1, 11.

Duodequinquageſimo die C. 9, 14, 4.

Duodequinquaginta C. 9, 14, 1. 12, 5, 1.

Duplicem relationem eiusdem vocis ſuſpicamur in Vt. *Ita forte duas quaſi perſonas ſuſtinet* praecipiemus C. 9, 14, 5. Amici *in illo Cic. Lael.* 13 *extr.* vt et bonis amici diffundantur. *Videmur idem nobis obſeruaſſe in Herodoto* 1, 27 *vbi optat Croeſus* Αἲ γὰρ τοῦτο θεοὶ ποιήσειαν ἐπὶ νόον νησιώτῃσι ΕΛΘΕΙΝ ἐπὶ Λυδῶν παῖδας σὺν ἵπποισι. *Quae ad verbum ita videntur transferenda*, Vtinam Dii faciant in mentem inſulanis *venire*, venire contra Lydos etc. *Operae ſane pretium videtur, diligentius ad haec talia attendere.* v. Cort. ad Plinii Ep. p. 203 et nos ad 8, 6, 17 etc. ¶ Duplex ſpina *laudatur in equo* C. 6, 29, 2. ¶ Duplices nouem ficus, *h. e.* XVIII Veg. 1, 38, 6. *ſi audias marginalem Sambuci obſeruationem. Sed cum recurrat* 1, 56, 17 *et alias, vbi locum vix habet ea interpretatio, aliunde illud epitheton eſſe videtur: auctore Schol. Horatii, S.* 2, 2, 122. *eſt bifida.* ¶ Duplicia quam numerus exigit *h. e. alterum tantum* C. 1, 8, 8.

Duplicat pretio reditum C. 12, 50, 2. duplicantur incrementa, quae ſperaueras P. N. 7, 12.

Dupondiarius *forte leg. pro* dipond. *vbi vid.*

Dupondium, *duo pedes* C. 3, 15, 2. 4, 1, 3. 4, 32, 2. dupondio et dodrante altus ſulcus C. 3, 13, 5. dupondium ſemiſſem C. 6, 19, 1. *vid. Dipond.*

Durabilis liquor C. 12, 38, 7. ficus P. Mar. 10, 26. ſalſura C. 12, 53, 1.

Durabilitas frumenti P. 1, 36, 2.

Duracinae vites C. 3, 2, 1. vuae Ca. 7, 2. Duracina Perſica P. F. 25, 32. P. N. 7, 8. *vid. quos laudat Needham. ad Geop.* 10. 13. inpr. Caſaub. ad Suet. Aug. 76. Duracinae *primo vites dictae videntur a* duris acinis: *deinde translatum nomen ad ea Perſica quorum caro oſſibus vehementius haeret: ita certe Plin.* 15, 2. duracina *a reliquis diſtinguit.*

Duramenta ſ. duramina in vite C. 4, 21, 1. 4, 22, 1. P. F. 12, 2.

Duratus ruſticis operibus C. 1, 8, 2. ¶ Durata ſalibus aqua C. 7, 4, 8. *vid. no. et mox* dura muria.

Duritia aetatis repugnante P. Mar. 12, 1.

Duriticia potio *vid.* diuretica.

ad Elephantinen neque ficus neque vites amittunt folia. V. 1, 7, 6.

Elephanti intra moenia nostra nati C. 3, 8, 3.

Eleuare ferum fructum cum praecoque C. 3, 21, 5 *Vi. no.*

Elices qui? C. 2, 8, 3. elices facere C. 11, 2, 82. *Festus*: Elices fulci aquarii, per quos aqua educitur e liris. *Eaedem sunt* fossae quas sulcant, quo pluuia aqua delabatur V. 1, 29, 2. *vbi vid. no. et Salmas. ad Soli.* p. 512. *Add. Eustath. ad Iliad.* μ, 294 p. 905, 46 *edit. Ro.* Ἕλιξ ἡ ἁπλῶς συστροφὴ, ἐπὶ ὁδοῦ τυχὸν, ἢ ὕδατος, ἢ καμπτῆρος.

Elidit vaccarum altera conceptum alterius C. 6, 23, 1. *add.* 7, 9, 9. eliditur rex apium C. 9, 9, 8. 9, 11, 1. elidendae herbae V. 1, 47. ¶ Elidere, allidere *de motu aquae versus terram vi. no. ad* C. 4, 20, 2. ¶ *In cura iumentorum vtitur hoc verbo* Veg. 1, 26, 3 *et* 4 *it.* 2, 17, 2. *vbi* deiicere *videtur significare, vt minus reluctans animal tanto facilius curari possit.*

Eligere manu herbas C. 4, 5. pedes e capite pullorum V. 3, 9, 14.

Elimpidaueris Veg. 1, 26, 2. *vid.* Elymp.

Eliquamina salsamentorum C. 9, 14, 3.

Eliquatam aquam transfundere C. 12, 21, 5. eliquatum mustum omni faece careat C. 12, 19, 4. a faecibus vinum C. 12, 27.

Eliquescere V. 1, 55, 4.

Eliquo in secunda labra C. 12, 50, 11. lixiuiam C. 12, 22, 1. mel C. 12, 12, 1.

ELLIPSIS. Neque per eas quidquam ire intro possit (*eorum*) quae nocere solent gallinis V. 3, 9, 6. *Vocum* bene est! C. 12, 7 *inter* 2 *et* 3. τῆς quam *vid.* Plus.

Ellops ad Rhodon V. 2, 6, 2. *al.* helops *vt* helops Pamphylius C. 8, 16, 9. *al.* elops.

Elocare boues C. 1, 7, 6.

Eloquentiae parens *Homerus* C. 1, 1, 30.

Elota oliua C. 12, 50, 21. *V.* Eluta.

Eluacrum labrum Ca. 10, 4. et 11, 3. *vid. no.*

Eluit imber perniciem venenati humoris C. 1, 5, 3. eluantur baccae immundae C. 12, 50, 21. ¶ Eluant (helluando exhauriant) Ponticum Phasin C. 8, 8, 10.

Eluenacae vites *v.* Heluenacae.

Eluta vinacia C. 6, 3, 4. *v.* Elota.

Eluuies balnearum P. 1, 40, 4.

Eluxuriabuntur vites pampinis C. Arb. 3, 2.

Elympidat omnia vulnera Veg. 2, 27, 4. 4, 28, 2.

Em quin adsum V. 1, 56. Em ibi tu quidquam nasci putas posse? V. 1, 2, 5.

Emaciatum armentum C. 2, 11, 2. emaciatis vineis C. 2, 10, 1.

Emacio. emaciat densitas plantas C. 4, 33, 3. emaciant stirpem C. 4, 22, 12. emaciari flagellis C. 4, 6, 3.

Emacitas in armentis C. 4, 3, 1.

Emanat vis saniei C. 6, 32, 1.

Emarcus vitis C. 3, 2, 25.

Ematites lapis, haematites Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3.

Emax. Emacem esse non oportet Patrem fam. Ca. 2, 7.

ad Embammata idoneum sinapi C. 12, 55, 2. *vid. ad* C. 12, 35, 1. *Plinius noster* intinctus *subinde vocat, quae Graeco vocabulo* embammata *nuncupantur. Sunt autem liquamina multiformia, quibus intingimus bucellas escarum, gulae prorsus irritamenta, vulgo* sapores *appellant. Graeci dicunt* ἐμβάπτειν, intingere: *vnde et* embammata intinctus. *Illud ex Euangelio:* qui manum intinxerit in catino: *Graece dicitur,* ἐμβάψας τὴν χεῖρα τῷ τρυβλίῳ. BEROALD.

Emblema *in luxu* villarum V. 3, 2, 4.

Ἐμβρύου ἄκος f. ἔμβρυον ἄγειν partum educere C. 7, 3, 16. *Ita posuit in Indice suo* SYLBVRGIVS. *Sed legitur rectius* ἐμβρυουλκεῖν.

Emendare bouem cubitorem C. 6, 2, 11. perperam factum C. 11, 1, 28.

Emersus Caniculae *h. e. ortus* C. 7, 3, 24.

Emicat a capite vitis C. 4, 22, 14. in iugum materia C. 4, 20, 5. nux posita celeriter C. 4, 33, 1. sagitta in vite C. 3, 17, 2. stilus C. 11, 3, 46.

Emina *vid.* Hemina.

Eminula genua boum probantur V. 2, 5, 8. spina V. 2, 9, 4.

Emissum *pro* omissum *librarius an auctor* C. 3, 13, 5.

Emo. quae emi, quibus in locis debeant Ca. 135. in emendo quae consideranda V. 2, 1, 16.

Emoliri pituitam per nares C. 8, 5, 21.

Emolere Veg. 3, 68, 7.

Emolumentum *h. e. labor, difficultas* V, 3, 14, 1.

Emota terra C. 3, 13, 10. ¶ emota vel extorta vel eiecta de locis suis Veg. 1, 28, 5.

Emphragma, praeoccupatio Veg. 1, 40, 3. 1, 47, 2. *Apud Gorraeum* ἔμφραξις est stipatio meatuum aut cauitatum naturalium ex abundantia aut vitiosa qualitate succorum.

Emplastratio insitionis genus C. 5, 11, 1. Arb. 26, 1. 11, 2, 59. P. Iun. 5, 2.

Emplastro arborem C. 5, 11, 10. 11, 2, 37. emplastrari, inoculari P. Mai. 6. Nou. 7. 7.

Emplastrum. vti crassitudo fiat, quasi emplastrum Ca. 39, 2. ¶ aptare in nudatam arboris partem C. 5, 11, 10. *add.* C. Arb. 26, 8 *et* 9. P. Iun. 5, 3.

Emporium Heracleae V. 2, 9, 6.

Emticia salsamenta V. 3, 17, 6.

Emtio equina V. 2, 7, 6. emtionis formula V. 2, 2, 5. 2, 3, 5. 2, 4, 5. lex V. 2, 2, 5. pretium onerat vitis rationem C. 4, 30, 1. in emtionibus seruorum sex res legitimum dominum perficiunt V. 2, 10, 4.

Emulgendum est exiguum C. 7, 3, 17.

Emundata pastinatio C. 3, 15, 1. torcularia C. 11, 2, 71.

Emundant pennas gallinae C. 8, 4, 4. emundetur humus C. 6, 30, 2. emundentur faeces C. 12, 50, 14. emundare alueos C. 9, 14, 7. bubilia C. 2, 15, 7. segetes C. 11, 2, 7. vinum C. 12, 23, 2.

Emunire arborem cauea C. 5, 6, 21.

Emunita retibus cauea C. 8, 8, 4. sola prohibent curculionem C. 1, 6, 16.

Emuscantur oleae C. 11, 2, 41 *h. e. musco purgantur. vid. Cren. anim.* 10 p. 15, 16. SCHOETTG.

Enallage *vid.* Synesis, *quae illius est fundamentum.*

Ἐναντιοτήτων συζυγίαι C. 2, 2, 3.

donec Enascantur *de seminibus cucurbitarum* C. 11, 3, 48.

Enatare, *humore tolli, innatare* P. Mar. 10, 22.

BEROALD. *Quid sibi velit vox* terno, *non intelligo, inspecto etiam Horatii loco* S. 2, 7, 13.
Erronei canes C. 7, 12, 5.
Eruca salax C. 10, 372. Priapo vicina C. 10, 108. vt colatur C. 11, 3, 29. ¶ Eruca *κάμπη vt profligetur* C. 11, 3, 62. 10, 333. 11, 3, 62. P. 1, 35, 2.
Erueto. qui eructant aues Gangeticas C. 8, 8, 10. ¶ eructant aquam mammillae in fontibus V. 3, 14, 2. ¶ eructat humores ager vliginosus P. Ian. 13, 7. virus C. 1, 5, 6.
Eruderatum solum V. 2, 2, 7.
Erudire est difficile C. 11, 1, 6.
Eruditus omni opere rustico C. 11, 3, 64.
Eruila *an* eruilia? V. 1, 32, 2. C. 2, 14, 1.
Eruendi pedes equorum, *an* eluendi? Veg. 1, 56, 27.
Erumpit tumida *actiue pro* rumpit Ca. 157, 3.
Eruncare herbas C. 2, 11, 5.
Eruptione facta profugere C. 9, 10, 3.
Eruum fresum et aqua maceratum C. 6, 3, 4. mollitum Veg. 3, 48, 4. Eius satio et cultura C. 2, 11, 11. 11, 2, 10. P. Ian. 8.
Eryngii radices C. 6, 5, 2. Veg. 3, 2, 22 *describitur. Officinis Iringus, Germ. Manns-Treu.*
Erythraeo ariete C. 7, 2, 6. Erythraeis arietibus C. 7, 3, 2. quos vocant *ἐρυθρὰς* C. 7, 2, 4.
Escae optima olea orchis C. Arb. 17, 3. ad escam serere faseolum C. 11, 2, 72. vites C. 3, 2, 1. ab escis remotissima villica, *h. e. quae non liguriat* C. 12, 1, 2. ¶ pro cibo medicato Veg. 3, 4, 1.
Escendere *an egredi, superare? vid. ad* V. 3, 16, 27. *et ad* C. Arb. 14.
Esculentae merces C. 11, 3, 50.
Esitare brassicam Ca. 157, 10.
Esui condere oleas V. 1, 60.
Et etiam Graeci V. 2, 4, 10. *conf.* 1, 48, 1. 1, 59, 4. 2 pr. 5. 2, 4, 10. 2, 7, 2. *Add.* Nec non etiam *f. l.* et item V. 2, 1, 23. etiam item V. 2, 1, 8. et id etiam ignotissimis quoque V. 1, 1, 2. et is non, *neque is* C. 2, 16, 2.
Etesiae Kal. Aug. C. 11, 2, 56. flare desinunt III. Kal. Sept. C. 11, 2, 58.
Etiam nunc V. 3, 1, 6. 3, 2, 3. etiam et C. 6, 3, 7. Neque scirent etiam V. 1, 2, 16 *h. e. nondum scirent.*
ETYMOLOGIAE Varronis (*Vid. de illis Scal. ad* 3, 1, 6.) et verborum disputationes, allitterationesque. Alui apum ab alimonio 3, 16, 15. Appius ab apibus 3, 16, 3. Arista, quod prima arescit 1, 48, 2. Aruum, quod aratum nec dum satum 1, 29, 1. Balare, belare a sono vocis 2, 1, 7. ex *βοῦς* composita 2, 5, 4. Canterii quod semine carent 2, 7, 15. Caprae a carpendo 2, 3, 7. Capreolus a capiendo 1, 31, 4. Chordus *ἀπὸ τοῦ χόρίου* 2, 1, 19. Columbae a columinibus villae 3, 7, 1. Cuniculus quod cuniculos facit 3, 12, 6. Delici porci depulsi a mamma 2, 4, 16. Farrago quod ferro caesa, vel a farracia segete 1, 31, 5. Flagellum qu. flabellum 1, 31, 3. Gluma a glubendo 1, 48, 2. Granum a gerendo 1, 48, 2. Hordicalia ab horda 2, 5, 6. Italia *ἀπὸ τῶν Ἰταλῶν a vitulis* 2, 5, 3. Legumina, quod leguntur 1, 23, 2. 1, 32, 2. Lepus ab Aeol. *λέπορις* 3, 12, 6. Lirare quid? 1, 29, 2. Lora, quod lota acina 1, 54, 3. Melicae gallinae *pro* Medicae 3, 9, 19. Messis a metendo 1, 50, 1. *Sed p. p.* a medio f. 2. Nefrendes quod nondum fabam frendere possunt 2, 4, 17. Noualis quis ager 1, 29. Occare qu. occaecare semen 1, 31, 1. Ocinum ab *ὠκέως* 1, 31, 4. Offringere quid? 1, 92, 2. Oues, aues 3, 2, 11. Palea quia discedit palam 1, 50, 3. Palma qu. parilema 1, 31, 3. e Pecuaria re appellationes multae 2, 1, 6. etiam hominum 2, 1, 10. Porca quod ea seges frumentum porricit 1, 29, 3. Porcus 2, 4, 17. Proscindere quid? 1, 29, 2. Sacres porci 2, 1, 20. 2, 4, 16. Seges quod aratum satum est 1, 29, 1. Serpullum quod serpit 1, 35, 2. Sicilire a secando 1, 49, 2. Speca rustici pro spica a spe 1, 48, 3. Stolonis cognomen 1, 2, 9. Stramentum a stando vel a stratu 1, 50, 3. Subrumis a ruma 2, 1, 20. 2, 11, 5. Sucida lana a sudore 2, 11, 6. Sulcus quis 1, 29, 3. Terra quotupliciter dicatur 1, 9, 1. Thebarum nomen a teba, gleba 3, 1, 6. Turdi nomine mares, reuera feminae quoque 3, 5, 6. *Grammatici ἐπίκοινα.* Vellera, velumina a vellendo 2, 11, 9. Vicia a vinciendo 1, 31, 5 Villae a vehendo 1, 24. *Huc pertinet quod etiam collocutores in dialogis suis eos finxit Varro, quorum nomina cognationem habent cum rebus, de quibus agitur. Fundanius,* Agrasius, Agrius *de* fundis *et* agris *disputant; de* porcis *Tremellius* Scrofa; *Licinius* Stolo *de* arboribus: Vaccius *sibi de* bubus *loquendi partes vindicat* 2, 4, 2. *de* Apibus, *Appius*: 3, 16, 3. *Cornelius* Merula, *Fircellius* Pauo, *Minucius* Pica, *M. Petronius* Passer *loquuntur de* auibus.
Euadit apis vestibulum C. 9, 12, 1. euadere limen C. 7, 9, 13.
Euanesco. euanuit pruina V. 2, 4, 6.
Euanidae oleae C. Arb. 17, 3.
Euannere foras V. 1, 52, 2.
Euehere Ca. 5, 8.
Euenit serius h. e. exit *e terra* C. 4, 32, 2. euenit mihi feliciter *institio* P. O. 12, 5.
Euentus rei C. 11, 1, 1. ¶ Bonus Euentus numen rusticum V. 1, 1, 6.
Euerrere stabula C. 7, 4, 5. euerruntur officinis C. 8, 17, 12.
Euersis omnibus, *de vulnere purgando* Veg. 2, 30, 2.
Euertitur lupinum (*aratro*) P. Aug. 2.
Eugeneum geminum *genus vitium* Ca. 6, 4 V. 1, 25. C. 3, 2, 16. *quasi tu εὐγενὲς dicas f.* generosum, *vt inter nostrates vuas sunt gut edel.* SCHOETTG.
Euincere campas P. 1, 35, 6. morbum C. 6, 5, 2; discrimen Veg. 1, 11, 9. 3, 2, 21.
Euirat sanguis enormiter ablatus Veg. 1, 36, 2. 1, 38, 12. *Similiter Coelius Tard.* 1, 5, 178 Corpore euirato animae quoque substantia turbatur. *Praecessit de vsu Veneris. Credo non a* viro *deriuari, sed a* viribus.
Euiscus *pro* ibisco *f.* hibisco *videtur poni* Veg. 2, 64, 1. *pro* visco *Veg.* 4, 14, 5. 4, 28, 26.
Euius, *Bacchus* C. 10, 424. Euie Euie Paean C. 10, 224.
Eumaeus subulcus Homericus V. 2, 4, 1.
Eumetria equi Veg. 4, 2, 2. *iusta proportio et magnitudo.*

Eunuchos

h. e. transferri, applicari non possunt. ¶ vti inde (*de praedio*) exiri possit Ca. 1, 2. *V. no. et quae obseruamus ad thes. Fabrianum* v. Exitus *n.* 3.
Exerceo. cursu et opere C. 6, 27, 11. agrum multis arationibus P. Ian. 13, 2. fiduciam contumacem P. Mar. 11, 1. imperia in tauros C. 6, 23, 3. exercetur labor C. 9, 15, 1. exercentur machinae C. 12, 50, 7. ¶ exercet mares ineundi cupiditas C. 8, 11, 7.
Exerito radicem C. 12, 56, 1 *h. e. euellito : vt* Excolo.
Exesa salibus chalcis C. 8, 17, 12. vermiculis oliua C. 12, 50, 21. vinea P. F. 16, 1. exesae fruges C. 1, 6, 16.
Exgruminantes cochleae V. 3, 14, 3. *explicat Peyer. de rumin.* LICHTENH.
Exhalationes noxiae P. 1, 7, 4.
Exhalata pruina V. 2, 2, 12.
ne Exhalet odor Veg. 3, 69, 3.
Exhaustum animal Veg. 3, 1, 11 *h. e. macilentum.*
Exherbatur planta nouella C. 4, 31, 2. exherbandus erit locus C. 11, 3, 11.
Exhercen Veg. 2, 47, 1 *leg.* exherxin, ἐξείρξιν, *ab* ἐξείργω.
Exhibeat domino fidem ac beneuolentiam C. 11, 1, 7. exhibere natis generositatem suam C 6, 36, 3. exhiberi haec diligentia non potest, nisi per patrem familias C. 3, 20, 5.
Exhilaratur iumentum h. e. recreatur Veg. 3, 39.
Exhorreat aestus siccos C. 10, 154.
Exhortantur semetipsos C. 11, 1, 11.
Exigo. Exigere pastum V. 2, 4, 6. ¶ exigit materiam furunculus C. 4, 24, 17. vitis C. 5, 6, 29. vuas complures vitis C. 3, 6, 2. 3, 2, 10 *et* 23. ¶ exigendum opus C. 3, 13, 11. *sic* exactor operis C. 3, 13, 13.
Exigue prona planities C. 2, 2, 1.
Exiguitas acinorum C. 3, 2, 24. cibi C. 7, 5, 5. culta foecundior, quam magnitudo neglecta P. 1, 6, 8.
Exiguum aceti C. 12, 47, 5. laseris C. 5, 10, 15. laser C. Arb. 23, 1. *vi. no.* Exiguius *Victor.* C. Arb. 28, 4.
Exilis ager C. 1, 4, 2. materia C. 10 pr. 4.
Eximie optimum C. 8, 17, 1. Ita forte eximie larga C. 8, 17, 15.
Eximitur scobes C. 4, 29, 15.
Exinanire marsupium V. 3, 17, 2.
Exinanitae alui apum V. 3, 16, 28.
Exinde vt pabuli facultas est *h. e. proinde ac* V. 1, 20, 4. *conf.* 11, 24, 2.
Existere *parum ab* esse *differt* V. 2, 7, 7. existunt steriles C. 7, 6, 8.
Exitii genus curculio C. 1, 6, 16.
Exitus naturales C. 6, 30, 8. exitum non habet aluus C. 8, 5, 20.
Exolescit gratia pascui vsu continuo C. 7, 3, 20. exoleuerunt longo situ vineta C. 3, 11, 2. exolescere negligentia C. 2, 18, 3.
Exordiri funem Ca. 135, 4.
Exordium de monte fumant aquae P. Aug. 8, 3. ¶ Exordium sequentis libri C. 4, 2, 3 *vbi forte pro accessu ad ipsum argumentum possis accipere. Ita* 7, 12, 1 *potest vtcunque retinere consuetum significatum : refertur enim ad* 6, 1, 6. *Sed alioquin* ¶ *Columellae* Exordium *non est prooemium libri vel initium, sed totus liber, aut argumentum certe maius et caput dicendorum. Ita verba,* quae priore tradidimus exordio 4, 4, 1 *respiciunt aperte partem parum a fine distantem.* Dicturus exordio sequente, quae de vineis arbustisque 2, 22, 6 *ad totum librum pertinet. Ita* quanquam pars haec exordii pene tota iam exhausta sit 7, 5, 1. Quae superiore exordio percensuimus 7, 5, 4. *Ita* sequenti exordio 8, 17, 16 *de totius libri argumento : et* ne longiore exordio legentes fatigemus *h. e. producamus librum per se satis longum* 5, 12, 13. *et* Arb. 27, 1. *Apertissime :* prioribus subnectetur exordiis 10 pr. 3 *et* prima parte huius exordii 11, 3 *extr. atque in fine adeo libri.*
Exorica purgabis caput equi Veg. 2, 6, 7. *quid si* conyza?
Exoriente Arcturo C. 2, 10, 21. ¶ ab exoriente C. Arb. 3, 3. ad exorientem versus V. 3, 9, 6.
Exortus aequinoctialis V. 1, 12, 1. exortus hiberni V. 2, 3, 6.
Exossare carnem suis C. 12, 53, 1.
Expandunt in sole C. 12, 15, 3.
Expartae V. 2, 5. 7. *v. not.*
Expausatum iumentum Veg. 1, 38, 9 *ausgeruhet.*
Expectare caritatem Ca. 3, 2.
Expedire agrum sationibus faciendis C. 2, 2, 21. annonam musti C. 3, 21, 6. cibaria pastoribus V. 2, 10, 6. far ad cibatum V. 1, 69, 1. ad vsum cibatus V. 1, 63, 2. laqueos ad aues capiendas P. D. 6, 2.
Expedita discentibus C. 11, 1, 9.
Expellito vuas Ca. 33, 4 *h. e. soli exponito.*
Expendere vber soli feracis in degeneres surculos P. 1, 7, 1.
Experientia exercenda V. 1, 18, 7. rerum varia C. 10, 338.
Experimentum muriae maturae C. 12, 6, 2. de experimento medicina est Veg. 3, 3, 3. experimentorum nusquam varietas omittenda C. 1, 4, 5.
Experrectus vigor C. 1 pr. 12. experrectiores sunt apes C. 9, 7, 5.
Expers frumenti natio C. 7, 2, 2.
Experta terris tuis surculorum genera P. 1, 6, 2.
Expinsi far Ca. 2, 4 *vid. no.*
Explantat pampinos vinitor C. 11, 2, 38. arbusculam C. 5, 9, 8. explantatur vento pampinus C. 4, 29, 11. 4, 14, 1. explantare suffraginem C. 4, 24, 4. 4, 27, 6.
Explicata valle P. Aug. 11, 2.
Explorare gustu C. 2, 2, 20. 11, 2, 68. si regula exploraueris aequale P. 1, 9, 4. me explorante, *ita ad experientiam suam prouocat* P. Iul. 3, 1.
Expolita frumenta C. 2, 21, 6.
Exponitur planta semen P. F. 25, 31. *ponitur.*
Expopulatio fructuum C. 3, 2, 18.
Expostulauit vsus C. 12, 2, 3.
Expressi anguli C. 4, 4, 1 *sunt recti, oppositi* curuaturis oblique rotundis, *quales in alueis.*
Exprimit materiam curuatura in vite C. 4, 20, 3. h. e. in loco, vbi curuata est vitis germen facilius exit *vid.* flexura *et add.* 4, 24, 13.

sarrienda sit necne? C. 2, 12, 6. bis sarculanda P. Ian. 9, 2. quomodo vellenda P. Iun. 3. Fabae corium Veg. 2, 57, 2. coctae liquor C. 7, 12, 10. collectio C. 2, 10, 11. Fabam *veterum s.* κύαμον *non esse eam quae hodie faba dicitur, sed legumen fructus rotundi et multo* Bωnis *omnibus nostris minoris, copiose ostendit* Dodonaeus 4, 2, 1 p. 514. *Eas autem quas nos vocamus* fabas *s.* Bωnas, *maiores quidem, et cauli suo quadrato insistentes,* Phaselum maiorem *appellat: minores ad adminicula repere solitas* Dolichos s. Phaseolos. *Denique cum* fabae *antiquae,* τῦ κυάμυ, *notis, quae a Theophrasto aliisque proditae sunt, conuenire inter hodie nota legumina nullum magis putat* siluestri, *quam ipse vocat,* Bωna *s.* nigra, *cuius pictura et descriptio refert legumen, quod ipse me memini Vinariae in hortulo domui adiuncto colere. Vocabant, qui mihi tradiderant,* Spargelwicken, *al.* Spargelerbsen: *et habebat saporem subamarum asparagis non dissimilem. Tanto magis Dodonaei sententia acquiescimus, quod nihil postea monuerunt Nonnius de re cibar.* 1, 5. *Salmasius, qui plane, credo, hic Pythagoraeus est, licet multa de* faba Aegyptia *disputet: Harduinus ad Plin.* 18, 12 s. 30 *vbi,* Quae faba, *inquit,* veterum fuerit, haud ita procliue est statuere *etc.* ¶ *Mensurae nomen est:* ad fabae magnitudinem Veg. 3, 12, 3. quantum fabae patitur magnitudo Veg. 3, 67, 2. *Saepissime ita Scribonius, indicante Rhodio. Add. Salm. ad Solin.* p. 688 sq.

Fabaceus mucus Veg. 2, 36, 2. fabacea messis P. N. 1, 2.

Fabaginum acus Ca. 54, 2.

Fabalia Ca. 37, 2. matura C. 2, 10, 9. pro stercore inarantur V. 1, 23, 3.

Faber piscis maris Atlantici C. 8, 16, 9.

Fabrica agrestis P. 1, 12. fabricae planae P. 1, 9, 2. totus fabricae tractus P. 1, 8, 3. fabricae villaticae sedem parare P. 1, 7, 4. ad fabricam caedenda materies P. Ian. 22. N. 15, 1. *Nimirum* fabrica *generale vocabulum aedificiorum omne genus comprehendit.*

Fabricatis in hunc vsum vasis C. 8, 3, 8.

C. Fabricius C. 1 pr. 14.

Fabrico. iugum C. 6, 2, 10. nauigia C. 4, 3, 1. fabricentur aluei P. 1, 38, 1. canales C. 7, 10, 8.

Fabrilis libella C. 3, 13, 12.

Fabulos albos III Ca. 70, 1.

Facio. Facientes adiuuant Dii V. 1, 1, 4. *Vi. no.* ¶ facito inferuere C. 12, 38, 5. facies deferuere succum P. S. 16. facient te peruenire ad — P. Apr. 8, 3. quae res eos faciet scissuris aperiri P. Mai. 12. ¶ Facito surculos sint longi Ca. 41, 4. partem digitos sex altam facito fiet Ca. 17, 4. reliquas canes facit vt sint in tuto V. 2, 9, 15. vitem quam ponis fac vt ad orientem spectet C. Arb. 4, 4. *Vid. ad* Cato. 8, 2. *add. Cort. ad Sall. Iug.* 14, 11. Ita Gell. 14, 2 Vt et illud, in quo haerebam, et caetera faceret me vt earum rerum essem prudentior. ¶ Librum ad librum vorsum facito Ca. 40, 3 *per ellipsin* vt sit. *Ita* certam diem facito Ca. 149, 1. Facere pinguem gallinam C. 8, 7, 1. faciundum alacriores praemiis V. 1, 17, 5. ¶ Faciet vino quod volet Ca. 147. 148, 2. ¶ Facito porco piaculo Ca. 139. facere catulo C. 2, 22, 4 *vid.* Fio *et ad* V. 2, 5, 10. ¶ *Ex se producere, eiicere, eniti.* Facit asinus sobolem C. 6, 37, 7. faciunt volucres pullos V. 3, 5, 6. 3, 9, 17, 3, 10, 2. stercora homines C. 2, 15, 2. 11, 3, 12. stercus quod facit asinus C. 12, 15, 4. facit vrinam Veg. 1, 51. Facit grana malum C. 7, 5, 12. frutices inula C. 11, 3, 35. faciunt plantas cacumina ficulnea P. Mar. 10, 35. fructum, quae e terra nascuntur V. 2 pr. 5. caulem spicae C. 11, 3, 21. C. 11, 3, 27 *et* 58. vinum vuae C. Arb. 3, 2. spinam facit asparagus C. 11, 3, 46. stercus facit multam herbam V. 1, 38, 3. ¶ *Producere admotis ad se caussis quas secundas vocant.* Qui facere vult bonum gregem asinorum V. 2, 6, 1. vinum C. 12, 40, 1. frumentum V. 1, 7, 2. vitem Ca. 52, 2. oleam Ca. 65, 1. apium lati folii C. 11, 3, 3. violam C. Arb. 30, 1. ¶ *Parare.* faciundam oleam locare Ca. 145, 1. facere caseum C. 2, 22, 3. ¶ *De medicamentorum viribus.* Faciunt in hunc vsum folia C. 4, 13, 2. facit bene Ca. 157, 6. facit optime remedium C. 6, 15, 1. *add.* 8, 17, 13. ¶ Face *pro* Fac Ca. 23, 1, 26.

Facies ne deforment iumentum Veg. 2, 11, 4 *h. e. species. Pluralis est, vt in vulgato,* Quid facies, facies Veneris cum veneris ante *cet.* ¶ Facies terna *h. e. genera tria diuersa* V. 1, 9, 3. *conf.* C. 10, 188. ¶ faciem literae Graecae obtinet stella C. 3, 13, 13.

Facile est, quod habeant V. 2, 10, 6. ex facili, *facile* C. 6, 1, 1. 12, 44, 1.

Facilitas cerasi P. O. 12, 5.

Factores olei Ca. 64, 1. 66, 1. iurant 145, 2. doliorum cuparumque P. 1, 6, 2.

Factorii modus completus P. O. 10, 1 *i. e. vasis quod factum capit.*

Factus *et* factum. in singulos factus olei Ca. 67, 1. Factum dicunt, quod vno tempore conficiunt. quem alii CLX aiunt esse modiorum etc. V. 1, 24, 3 *Plinio* 15, 6 *sunt centeni modii.* Facti vnius mensura C. 12, 50, 19. cum expresserint facta C. 12, 50, 22.

Faculas vineaticas et ruscarias *quidam legunt* Ca. 11, 5. *Rectius* Falculas.

Facultas sit alendis sarmentis C. 4, 29, 1. ne vagandi facultas detur C. 8, 14, 11. si facultas non est refecis *i. e. copia* C. 4, 24, 17. si facultas eius sit copiosior *i. e. si maior eius copia suppetat* C. 12, 38, 8. ¶ Facultates aliquas acquirere C. 12 pr. 2.

Faecariae sportae Ca. 11, 4. *vi. no.*

Faeciniae vites C. 3, 2, 14.

Faecinum vinum *an* Setinum? C. 12, 45, 6. *vi. no.*

Faecula, *collyrium ingreditur* Veg. 4, 16, 1. *et al. intelligo vstione paratam, de qua Diosc.* 5, 132. *Plura Rhod. Lex. Scribo.*

Faeculentum vinum vt limpidum reddatur P. O. 14, 12. faeculentum mingit animal Veg. 3, 4 *b ex* MS.

Faeles et maeles *scribitur* V. 3, 11, 3. 3, 12, 3. *vid.* Feles.

Faex *vel* Fex, faecem reducere in summum C. 12, 19, 4.

Faginea materia Ca. 21, 4. C. 12, 45, 5.

Fagus ad quae vtilis P. N. 15, 2.

signent tua nomina fastus, Atque tuo felix annus eat titulo. *Adde quae notarunt Andr. Wilkius ad Prudentii Apotheosin v.* 662 *p.* 530 *sq. Barthius ad Claudianum p.* 968. SCHOETTG.
Fatetur vetustatem semen sinapi P. O. 11, 2. fatentur maturitatem amygdala P. Ian. 15, 12.
Fatigata vitis dapsili prouentu C. 4, 27, 6. fatigatus libidine aries C. 7, 3, 4.
Fatigat saeuientem contumacia peruicax C. 6, 2, 11. fatigantur semina multo soli pressa pondere C. 4, 1, 6.
Fatiscit segetibus solum C. 2, 14, 3.
Fauentia *et* Fauentinus ager V. 1, 2, 7. C. 3, 3, 2.
Fauilla pro stercore C. 2, 15, 5. *Hinc* fauilla nigra satiare C. 10, 354.
Fauoniana pira C. 5, 10, 18.
Fauonius eximius ad ventilandas fruges C. 2, 21, 5. Fauonii exortus V. 1, 28, 2. cum Fauonii spirare coeperunt C. 8, 11, 7.
Fauorabiliter sentire P. inf. pr. 3.
Faustulus pastor Romuli et Remi nutricius V. 2, 1, 9. *per ludum* Atticus *ita appellatur* V. 2, 3, 1.
Fautores competitorum V. 3, 5, 18.
Fauus apum V. 3, 16, 24. venit in altaria V. 3, 16, 5. faui melliti V. 3, 16, 22. fauorum exemtio V. 3, 16, 34. duo genera, vbi duo examina C. 9, 15, 6.
Fax. facem libidinis auget voluptatis dilatio P. Iul. 4, 5.
Febricitans pecus vt curetur C. 6, 9. 7, 5, 10.
Febricosi equi Veg. 1, 38, 4.
Februarii opera C. 11, 2, 14.
Fecinum vinum *vid.* Faeci.
Fecla Veg. 3, 22, 3 *est* faecula. *Dodonaeus* 3, 3, 36 *ex Aegineta* σφέκλην *dici ait faecem vstam, eandemque officinis* Tartarum vstum et calcinatum *appellari. Vid. Rhodius Lex. Scribo. v.* Fecula, *vbi de* φέκλῃ *Graecorum et hoc ipso* Vegetii *loco.*
Feles et melis (faelis et maelis V. 3, 11, 3. 3, 12, 3. cum viuerra iungitur C. 8, 15, 2. *conf.* C. 8, 14, 9. Feles *animal est familiare ac domesticum, omnibus notum, vulgo* catus *nominatur* (*vt opinor*) *a solertia. Nam* catum *sapientem dicunt, et acutum, Graeci* αἴλουρον *vocant. Plinius tradit* felium oculos in tenebris fulgere. *Idem alibi sic refert,* Feles quidem quo silentio, quam lenibus vestigiis obrepunt auibus, quam occulto speculatu in musculos exiliunt, excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse. *Verum apud Columellam et Varronem* feles *accipi videntur pro* fouino, *sic enim vulgus appellat bestiolam gallinis maxime infestam, noxiamque et saepe gallinaria tota contrucidantem.* BEROALDVS.
Fel taurinum radicibus pirorum infusum contra vermes P. F. 25, 5. 25, 15. Mar. 10, 4. felle bubulo maceranda semina contra mures P. 1, 35, 9. fel lacertae viridis contra putredinem P. F. 25, 15.
Felicula *siue* filicula Ca. 158, 1. Polypodium *est, cuius vim leniter purgantem, si cum aliis iungatur, in dubium vocatam aliunde confirmat Dodonaeus* 3, 5, 3 p. 465 *vsurus, si in mentem venisset, commodissime* Catonis *auctoritate. Add.* Filicula.
Femen. femina gallorum pilosa laudantur V. 3, 9, 5. torosa et numerosa C. 6, 29, 3. femina secari atque interdum inuri solent C. 6, 38.
Fenestellae breuissimae P. 1, 24, 1. *al.* fenestrellae. fenestellis illuminari C. 8, 3, 3.
Fenestrae qua parte faciendae V. 1, 13, 5. Punicanae V. 3, 7, 3.
Feralis mensis C. 10, 191. feralia carmina flere C. 10, 350.
Ferax. feraces seminum C. 6, 36, 3. feraces venti P. N. 5.
Ferctum Ioui Ca. 134, 2 *ter.* fertum *forte rectius* Ca. 141, 4. *vid.* ad Inscr. arual. *p.* 130 *no.* m.
Fereola vitis, *an* ferreola? C. 3, 2, 28.
Feriae publicae aut familiares Ca. 140. bubus et bubulcis Ca. 132, 1. mulis, equis, asinis, nullae Ca. 138. per ferias quae facere liceat Ca. 2, 4. C. 2, 22. 11, 1, 20. feriis boues iungere vti licitum Ca. 138. feriis caret necessitas P. 1, 6, 7.
Ferina caro C. 10 pr. 1.
Ferio. ferire foedus V. 2, 4, 9.
Feritatem ea res mentastro detrahit C. 11, 3, 37.
Fermentata colluuies C. 1, 5, 6. *de loco putri vligine coenoso.* ¶ Fermentatum solum C. 4, 1, 3. 11, 3, 13 *h. e. resolutum, molle ac leue.* ¶ Fermentato ac molli solo (*pedum*) canes V. 2, 9, 4.
Fermento. Fermentantur in amphora ficus C. 12, 17, 1. ¶ Fermentare terram potest stercus columbinum V. 1, 38, 1. C. 2, 15, 1. fermentari finito, *h. e. solum resolutum custodi, ne conculcetur* C. 5, 9, 1. nihil aliud est colere, quam resoluere et fermentare terram C. 2, 2, 4.
Fermentum terrae fossae P. F. 18, 1. fermento quasi aliquo abundat C. 2, 2, 19. velut fermento quodam humus intumescit C. 4, 1, 7. in fermentum congerere solum C. 3, 11, 3. *In his omnibus aperta est similitudo massarum farinacearum, quae fermenti beneficio ex densis rariores fiunt et resolutiores.*
Ferox, *Canis nomen* C. 7, 12, 13.
Ferrago *v.* Farrago.
Ferramentorum varietas V. 1, 22, 5. quali ferramento facienda insitio C. 4, 29, 15. quali putatio C. 4. 24, 21.
Ferreae Ca. 10, 3. 155, 1. V. 1, 22, 3. Furcas *intelligi vult Turn.* 7, 22. *Est vbi forte commodius* palas.
Ferreola vitis *vid.* Fereola.
Ferrugineis hyacinthis C. 10, 305.
Ferrum. Ferri massae ignitae C. 12, 5, 2.
Fertilitatis signa in vite P. F. 9.
Fertum *vid.* Ferctum.
Ferue bene facito Ca. 157, 9.
Ferueo. vbi diu ferbuerint P. Ian. 19. feruebit in se multum C. 12, 19, 5. primo ardore P. O. 9. feruente sole Veg. 3, 4, 19.
Ferula fissa comprimuntur testiculi P. Mai. 7, 1. ferulae minaces C. 10, 118. e ferulis alui apum V. 3, 16, 15. ferulis circumdatis colligare C. 7, 5, 18 *add.* Veg. 2, 47, 4.
Ferunta ablata Veg. 2, 42, 4. 2, 48, 9. *vid. legendum* feruta, *aut* feruura *potius,* φλεγμονή, *vt ostendit Dufresnius.*

texendae et picandae C. 12, 18, 2. iunco factae rariore contextu P. O. 19, 1. ¶ fiscellae boum Ca. 54, 5 *capistra. vid. Scheffer. de re vehic.* p. 166. sq.

Fiscello ligneo inclusas baccas exprimito C. 12, 38, 6.

in Fiscina noua vuas premito C. 12, 39, 3. Fiscinae Campanicae, Romanicae Ca. 135, 3. oleariae Campanicae Ca. 153. sportaeque ex palma et sparto C. 11, 2, 90. Ca. 13, 1. C. 10, 307. in fiscinis nouis includi C. 12, 50, 10.

Fiscus. in fisco nouo premere C. 12, 52, 2. fisco inclusa *olea* prelo supponitur C. 12, 47, 9. per fiscum lineum exprimere C. 12, 38, 7. fiscis nouis premi oleum C. 12, 50, 22.

Fissile adminiculum C. 4, 33, 4.

Fissum rimosumque, *de aedificio* C. 1, 5, 10.

Fissuram cuneo adigere C. 5, 10, 17.

Fistucis vectibusque calcato Ca. 28, 2.

Fistuco. fistucato fundamenta Ca. 18, 7. *Est autem* fistuca *et* fistucatio *duplex. Interdum* fistuca *Philandrum audis a Baldo aduocatum in Lexico Vitruu.* ansatum et capitibus ferratum instrumentum, quo pali sublicaeque in terram panguntur. *Interdum* (*quod e Budaeo additur*) funibus attollitur, et pondere suo remissa alliditur. *Sed est etiam minoris molis* fistuca *et* fistucatio, *cum pauimenta manubriatis assiculis aut trabeculis pulsata coire ad firmitatem coguntur.*

Fistula vrinalis Veg. 3, 15, 7. ¶ per fistulam venit aqua in ornithonem V. 3, 5, 2. fistulae plumbeae in aquaeductibus P. Aug. 11, 2. 12 *int.* per fistulam vento naribus inserere Veg. 1, 10, 4. ¶ fistulam subdito labro vti obturari possit Ca. 154. fistula frigidaria *in balneo* P. 1, 40, 3. *Hic epistomium intelligi apertum est. De* Centimali fistula *vid. h. v.* ¶ fistula perforata Veg. 3, 4, 42. *Ergo sunt fistulae non peruiae. Ita est:* fistulae laxioris, quam sunt reliqua foramina, regia apum C. 9, 11, 4. *Quin* ¶ *in morbis quoque talis est* fistula, *in quam* turundam intrudi *iubet* Ca. 157, 14. *Add.* Veg. 2, 13, 4. 2, 23, 2. 2, 26 *et* 27 *int.* ¶ Fistula farraria *in ferramentis rusticis commemoratur. Ca.* 10, 3. *Vox nondum satis explicata Lexicis, cui ex Plinio aliquantum lucis affundere studebimus. Is enim non tantum* 17, 14 *s.* 24. fistulae *meminit* sutoriae similis, *qua vtantur* ad inoculationem, *vbi haud dubie scalprum aliquod acutum intelligitur: sed vbi de pistura agit* 15, 10 *s.* 23. Etruria, *inquit*, spicam farris tosti pisente pilo praeferrato, *fistula serrata*, et stella intus denticulata. *Igitur* fistula *haec* farraria *videtur eadem* serrata *intelligi, in cuius cauum quadratus, arbitror, pistillus inseritur praeferratus, atque huius ope ipsa fistula intra stellam denticulatam, vt cochlea in matrice, quam vulgo vocant, vel in tympano axis, circumagitur, quo facto interiecta inter fistulam serratam et stellam denticulatam grana elidi et comminui necesse est. Familiare hodie id genus pisendi est, vbi piper et similia, faba praesertim Turcica* (Coffea) *tosta, comminuenda est, ita vt paucae iam sint apud nos familiae paulo lautiores, in quibus non sit huius suppellectilis videndae copia. Neque tamen hic dissimulandum, quod supra iam indicaui, esse, qui legant* fistulam ferrariam, *quae lectio si teneatur, generalius forte nomen fuerit hic* fistula. *Possit etiam aliquis suspicari, legendum hic esse vt apud Plinium* serratam. *qua ratione superior descriptio confirmaretur. Sed* farrariam *probo, quia nihil commodius est ad* far subtile faciendum *Ca.* 143, 3. *Inspice reliqua loca, quae de* farre facticio *laudamus s. l.* ¶ Fistula *porro* ferrea *cauum aliquid est, intrinsecus in columellam, extrinsecus autem in cupam conueniens, apud Ca.* 21, 1. *in trapeti; i. e. preli descriptione, quod et ipsum molae genus est.* ¶ Fistula *pro* fibula *videtur posita* Veg. 1, 22, 6. 2, 22, 6.

Fistulosi lapides P. 1, 10, 3. fistulosus caseus C. 7, 8, 5. cancer Ca. 157, 3.

Flabellum V. 1, 31, 3.

Flaccescat foeniculum C. 12, 7, 4.

Flaccidae aures C. 6, 30, 5. 7, 6, 2.

Flaccus. flaccae aures in canibus laudantur V. 2, 9, 4.

Flacuit fimus V. 1, 13, 4.

Flagellum in vite minus palma V. 1, 31, 3. primi anni C. 3, 6, 3. 4, 10, 2. flagellis prolixis incitare vitem C. 3, 21, 7. ¶ flagello excitandum iumentum lethargicum Veg. 3, 48, 8.

Flaminata cupidine Tellus C. 10, 208.

Flammeola caltha C. 10, 307.

Flammeus halitus C. 5, 5, 15.

Flatum aes V. 2, 1, 10.

Flatus aquilonis C. 11, 2, 24. aprici C. 1, 5, 8.

Flauebit messis aristis C. 10, 311. flauentes segetes C. 2, 21, 2. flauentia poma C. 3, 21, 3.

Flebotomia vti Veg. 1, 14, 3.

Flebotomo. flebotomare admissarios Veg. 1, 24.

in Flebotomo quae facienda Veg. 1, 19, 1. de obseruatione flebotomi Veg. 2, 40. post flebotomum Veg. 1, 22, 11.

Flegma dissoluit vinum scillites P. Iul. 6, 2. flegmatis multum ex ore profundit equus insaniens Veg. 2, 12, 1. flegma in genibus Veg. 3, 19.

Flexo *frequentat. ex* flecto. flexato Ca. 49, 2.

Flexuosa radicum P. Nou. 9.

Flexura (*in vite*) profundit materias C. 5, 6, 22. *vid.* Curuatura.

Flexo die ardor infringitur P. N. 13, 4.

Flexus pali C. 4, 13, 1.

Flocci substrati pomis V. 1, 59, 3.

Flora et

Floralia V. 1, 1, 6. ¶ floralia *horti pars* V. 1, 23, 4.

Florere sata quando et quomodo soleant P. Mai. 1, 1. ¶ florere vinum incipit C. 12, 30, 1. *vid.* Flos vini.

Flos foeni Veg. 1, 53, 3. florem adferunt surculi C. 11, 2, 11. flore exuitur vitis C. 3, 2, 13. si florem non continet arbor Punica P. Mar. 10, 3. in floribus laborant (νοσοῦσι) arbores P. F. 25, 5. flores vt condiantur C 12, 7, 4. ¶ *Quod optimum est in vnaquaque re,* calcis P. 1, 41, 1. Veg. 2, 62, 1. gari Veg. 4, 28, 10. liquaminis Veg. 3, 47, 8. marmoris vel gypsi C. 12, 20, 8. 12, 21, 3. 12, 43, 4. nitri Veg. 4, 21. olei Veg. 4, 11, 2. *sic Plin.* 15, 6 f. 6. quod post molam (*intelligo, post primum circumactum molae*) primum est, prima vnda preli. salis Ca. 88, 2. *vid. no.* ¶ Flos vini *est eius vitium* Ca. 11,

vngulis scribentibus Genas *rel. Huc etiam convenit Tertulliani illud de pallio, qui de chamaeleonte,* follicans, *inquit,* ruminat, *h. e. reciprocante spiritu inflans se et contrahens instar* follis, *qui* follex *etiam est in glossis, quas laudat Salmas. ad l. c.* p. 199. *Neque* follicantes caligae *aliud volunt, quam ita laxas esse et flaccidas, vt inter eundum nunc concipere ventum et inflari possint, nunc expresso spiritu contrahi. Denique ex glossis eidem Salmasio laudatis* Follico *διασαλακωνέυω non tam ad incessum mollem et fluctuantem cum summo viro, quam ad illam narium, pectoris et ventris inflatorum superbam reciprocationem retulerim.*

Fomentabis eum calida Veg. 1, 53, 3. *eod. sensu et forte vitiose* fumentando Veg. 2, 8, 3. *add.* 2, 17, 5. *it.* 2, 46.

Fomenta frigori adhibentur C. 6, 30, 3.

Fons putealis C. 11, 3, 8. fontes arguti C. 10, 284. fontium vires quando explorentur C. 11, 3, 8.

Fonticulorum amoenitas C. 11, 3, 16.

Foramina naturae V. 3, 12, 4.

Forati parietes C. 8, 3, 7. foratis cornibus C. 7, 3, 6. perticis C. 8, 12, 4.

Forcaneus palmes *pro* focaneo *in MS.* C. 5, 6, 35 *forte* furcaneum *voluit aliquis, qui in* furca *nascitur, s. in palmite bifurco.*

Forcipes *an* Forpices Ca. 10, 3 *et* 11, 5.

Forda bos post coitum non admittit taurum C. 6, 24, 3. ne operis et vteri simul grauetur onere C. 6, 24, 4. *Vacca praegnans, dicitur* forda *a foetu. Ouidius*: Forda ferens bos est. *Ab aliis* horda *appellatur quadam cognatione litterarum,* vt hoedus, foedus. *Inde in fastis dies* hordicalia, *siue* fordicalia *nominantur, quae nonnulli appellant* fordicidia, *quibus* hordae *siue* fordae, *id est, grauidae vaccae immolabantur.* BEROALD.

Forensia vestimenta C. 12, 45, 5.

Forficibus amputant vitiosa C. 12, 43, 4 *et* 10. *De* forficis et forpicis *differentia Rhodius ad Scribo.* c. 53 p. 93 sq.

Fori *in horto* C. 10, 92.

Foria suum morbus V. 2, 4, 5.

Foriculae V. 1, 59, 1. videntur valuulae ad fenestras occludendas.

Forinsecus C. 8, 3, 6.

Forma agri, quam natura dat, et quam sationes imponunt V. 1, 6, 1. formae hominum legendae, *de pastoribus* V. 2, 10, 3. ¶ *pro statura et incremento. Vid. Ponted. ad* V. 2, 3, 2. ¶ formis buxeis exprimitur caseus C. 7, 8, 7. *vid.* Formula. forma lateri similis P. Mai. 12. *vid. Hard. ad Plin.* 35, 14 f. 48. *Tales sunt* formae parietum V. 1, 14, 4. *a quibus* formacei *dicuntur* parietes *vid. quae disputamus ad* C. 9, 7, 4.

Formator agricolae P. 1, 1, 1. praeceptorque virtutis C. 1 pr. 4.

Formatus artibus agrestium C. 11, 1, 13.

Formica rapax populatur semina C. 10, 322. vt abigatur P. 1, 35, 2 *et* 8. P. Mar. 10, 29. P. Oct. 12, 8. ne vitem ascendat C. Arb. 14. vt necetur P. Mar. 10, 21. formicae oua pascendis pullis P. 1, 29, 2.

Formidat attactum P. Mar. 9, 14. si formides animalia P. 1, 28, 1. si formidantur pecora P. F. 18, 5.

Formidolosi ad ingredienda flumina boues C. 6, 2, 14.

Formula caseorum P. Mai. 9, 2 *pro ipsis caseis formatis, vt videtur.* ¶ disponendorum seminum C. 5, 3, 1. conscripta velut formula vinearum C. 3, 12, 1. seruorum et operarum V. 1, 18, 1. instrumenti rustici V. 1, 22, 4. ¶ formula *h. e. verba concepta* locandi villam aedificandam Ca. 14. 15. 16. politionis dandae 136. vineae curandae 137. oleam legendam locandi 144. oleam faciendam locandi 145. oleam pendentem vendendi 146. vinum pendens vendendi 147. vinum in doliis vendendi 148. pabuli hiberni vendendi 149. fructus ouium vendendi 150. luci collucandi 139. agri lustrandi 141. porcae praecidaneae immol. 134. Varronis formulae *istae nobis obseruatae*: ouium emendarum 2, 2, 5 *et* 6. caprarum 2, 3, 5. suum 2, 4, 5. bouis stipulandi 2, 5, 11. serui emendi 2, 10, 5. in lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat 2, 3, 7. *vid.* Lex.

Fornax calcaria vti facienda Ca. 38, 1. *forma eius intelligitur etiam ex* C. 5, 10, 4 *et* Arb. 19, 2. ¶ fornax *h. e. praefurnium hypocausti, vbi excitatur ignis* P. 1, 40, 2.

Foro. Forantur spatia modicis cauis C. 8, 3, 9. forari C. 9, 7, 5.

Forpices an forcipes? Ca. 10, 3. 11, 5. *In instrumento rustico cum censeantur, videntur neque sartorum esse neque tonsorum. sed illud quo apprehendi, extrahi, intorqueri, possint claui ferrei, eine Zange. ad ignem in foco tractandum cum rutabulo refert Turn.* 7, 22. *fuerit itaque eine Feuer-Zange.*

Fortasse an *vid. no. ad* V. 3, 6, 1 *et* 3, 16, 10.

Fortax fornacis Ca. 38, 1. *vid. no. Forte in nostris fornacibus* fortax *fuerit crates fornicata lateritia, satis illa fortis ad sustinendum onus, et ignem tamen transmittens.*

Fors. Fortis fortunae laudes C. 10, 316.

Fortis in operibus administrandis C. 1, 8, 5. fortes ad opera boues C. 6, 1, 2.

Fortiter agitare P. O. 14, 14. commouere mustum P. O. 14, 3. triti mellis P. Aug. 13. verberantur virgis P. O. 19, 1.

Fortuito facere aut vt libet C. 4, 16, 2.

Fortuitus. fortuita corporis vitia C. 11, 1, 3.

Fortunae laudes dictae post merces exactas C. 10, 316.

Forum in torculari quid esset? *Pop. ad* Ca. 18, 1. *conf.* Plin. 15, 6 f. 6 *et Hardui. no.* 23. *Loca Tertulliani duo habet Turn.* 27, 17. Fora et torcularia diligenter emundata C. 11, 2, 71. 12, 18, 3. *Isidor. Orig.* 15, 6 Forus est locus vbi vua calcatur, vnde et calcatorium dicitur. *Hinc igitur planum est, quid sit* V. 1, 54, 2 forum vinarium. *Nimirum alueus videtur, in quo calcatis vuis mustum defluit. Ita* fori *in nauibus, vbi eunt nautae*; *forus* aleae apud Sueton. in Aug. 71. *ipsum* forum vrbis, *vbi frequenter eunt,* feruntur, *homines etc.* Angusti fori C. 10, 92 *sunt sulci.*

Fruges roburneae C. 9, 1, 5. frugibus idonea pars vitis C. 3, 17, 1. fruges pro fructibus *etiam* C. 10, 39.
Frugifero loco natus palmes C. 3, 10, 21.
Frumentarius ager Ca. 6, 1. V. 2, 11, 17. campus Ca. 1, 17. frumentarium solum C. 5, 9, 7.
Frumentorum nomina frustra est praecipere, quae aut loco subinde aut aetate mutantur P. 1, 6, 14. quid frumentum? V. 1, 48, 1. frumenta quale solum expetant C. 2, 9, 2. P. 1, 6, 15. quando serantur C. 11, 2, 74. quae, vbi? Ca. 35. Ca. 3, 8, 4. florere et grandescere quot diebus soleant P. Mai. 1, 1. quot gradibus ad maturitatem veniant V. 1, 32, 1. quomodo terenda, expurganda, condenda C. 2, 21, 4 *et* 6. vt custodiantur P. 1, 19, 2. vbi melius seruentur C. 1, 6, 10. contra curculiones et mures Ca. 92. vt promantur V. 1, 63. ne degenerent C. 2, 9, 21.
Fruor. frui pabulum Ca. 149, 1.
Frustratio, non cultura V. 1, 1, 6. cupiditatis C. 11, 1, 14.
Frustrari impensas C. 1, 1, 2. frustrantur opera diuturna cessatione C. 12, 1, 5.
Fructosus tractus C. 2, 2, 11.
Fructis obsessus ager C. 3, 11, 3.
nec Frutex nec arbor est vitis C. Arb. 1, 2. frutices olerum C. 11, 3, 62. fruticibus buxeis aut myrteis C. 8, 15, 5.
Fruticat seges ante hiemem C. 2, 12, 2. 2, 11, 5. e trunco salix C. 4, 31, 3. fruticauit pluribus culmis ex vno semine C. 2, 9, 6. cum fruticauerit lupinum C. 11, 2, 60.
Fuci, *apum genus* V. 3, 16, 19. C. 9, 15, 5. P. Iun. 7, 1.
Fuga temporis C. 11, 1, 29. fugarum signa h. e. *fugitiuorum* C. 10, 125.
Fugientes fontes C. 10, 284.
Fugitiuarius V. 1, 14, 1. *vid.* SCHOETTG.
Fugitiuae fiunt apes V. 3, 16, 21.
Fugat emtores conditus vini sapor C. 12, 20, 7.
Fuligo supra focos tectis inhaerens C. 11, 3, 60. aerei vasis Veg. 2, 62, 2. infriatur cornu praefracto C. 6, 16, 2. Veg. 3, 4, 31. cum fuligine tritus marrubii succus C. 6, 13, 2.
Fullonica pila Ca. 10, 5. 14, 2.
Fulmenta Ca. 14, 1. *intelligo* tigilla quadrata, *qualia pedibus lectorum vulgarium, (qui et ipsi* fulmenta *vel* fulmentae *a* fulciendo *dicuntur) mensarum item e. i. g. a. adhibentur.*
Fulmina vt prohibuerit Tarchon C. 10, 346. ¶ fulmina Ciceronis C. 1 pr. 30.
Fulta cibis bos, *roborata* C. 6, 24, 4.
Q. Fuluius Lippinus *an* Lupinus? V. 3, 12, 1.
Fumarium C. 1, 6, 19.
Fumentare et ..
Fumentum Veg. 1, 26, 2. *no.* d. *pro* foment.
Fumigare leniter apes V. 3, 16, 17. aluos C. 9, 14, 3. gallinaria C. 8, 5, 20. fumigantur pulli surculis pulegii C. 8, 5, 16.
Fumosa amurca Ca. 130.
Fumus afflat granaria P. Iun. 3. apibus qui aptus C. 9, 14, 1. gallinis salutaris C. 8, 3, 1. aduersus spiritus nocentes P. 1, 35, 11. fumo vetustescunt vina C. 1, 6, 20. culmi coloratus caseus C. 7, 8, 7. in fumo suspensae pernae Ca. 162, 3.
Fundamenta rustici aedificii P. 1, 8, 2. ¶ fundamentum semitae solum hominis V. 1, 47. omnis pecuniae pecus V. 2, 1, 11.
C. Fundanius Varronis socer V. 1, 2, 1. *nam* Fundania Varronis vxor V. 1, 1, 1.
L. Fundilius V. 1, 2, 11.
Fundo, *as.* fundare radices altius P. F. 10, 3.
Fundo, *is.* fundere pampinum C. 4, 22, 3.
Fundus. Fundi appellatione omne aedificium et omnis ager continetur. Sed in vsu vrbana aedificia, aedes; rustica, villae dicuntur. Locus vero sine aedificio in vrbe area, rure autem ager appellatur: idemque ager cum aedificio fundus dicitur. *Haec* L. 211 π. de V. S. Fundus probari qui soleat C. 1, 2, 1. de fundi solo quae videnda V. 1, 6. fundi oram sterilem quae faciant V. 1, 16, 6. extra fundum quae commoda et incommoda V. 1, 16. fundus suburbanus vt instruendus Ca. 7. fundi locatio frequens res mala C. 1, 7, 3.
Fungentur pro fultura et substructione C. 1, 5, 9.
Fungosae fiunt radices a laetamine P. Aug. 5, 2. *nostri peltzigt.*
Fungos exsiccans remedium Veg. 4, 28, 7.
Funiculus Ca. 63.
Funis effici non potest ex paruitate arenae C. 10 pr. 4. funes qui, quales Ca. 135, 3 *et* 4. lorei Ca. 3, 5. Ca. 12 et 63. mediponti Ca. 12. spartei Ca. 3, 5. subductarii Ca. 12 et 68. torculi C. 63 et 68.
in Funus prodire defuncto V. 1, 69, 2.
Fur dupli condemnatur Ca. pr. 1. ¶ Fur, *fucus* V. 3, 16, 19.
in Furcas destitutas colla boum includere V. 1, 20, 2.
Furcillae bipedales e surculis V. 1, 8, 6. furcillis versare herbam V. 1, 49, 1. contundere fasciculos fabarum C. 2, 10, 13.
Furfures hordeacei C. 12, 43, 3. a farina excreti C. 8, 4, 1.
Furiis libidinis exstimulatur C. 6, 27, 3.
in Furno siccantur ficus P. Mart. 10, 34. furno torrefactae fici C. 12, 15, 4. in furnum reponitur mustum lixiuum C. 12, 41, 1. *sed melius Vrsi.* fumum.
Furtiua ruta melius prouenit P. Mar. 9, 14.
Furunculus verrucae similis in vite C. 4, 24, 5. vt submittendus C. 4, 24, 15. 5, 5, 18. in furunculum germen submittitur C. 4, 22, 4. *add. Plin.* 17, 22 s. 35 n. 13. ¶ *vlcus in equis* Veg. 1, 31. *add.* 3, 45, 2.
Fusci anseres P. 1, 30, 1. fuscus color lanae C. 7, 2, 4. partus ex albo saepe editur *ibid.* 6. fuscum vinum P. XI s. Oct. 14, 9.
Fusilis sal *legebatur* C. 6, 33, 1. *sed restit.* Fossilis.
Fusoria cisternae P. 1, 17, 1. coquinae P. 1, 37, 4. *vid.* Fusura.
Fusticuli allii P. 1, 35, 6. fasciculos *legit Ruellius apud Mizaldum de secretis hortor.* 1, 9 *p.* 15, a.
Fustibus tunduntur spicae C. 2, 21, 4 *vid.* Baculus.
Fusura (s. Fusoria) balnearum P. 1, 42. *add.* P. 1, 17, 1.
Futurus villicus *h. e. qui villicus esse volet* C. 11, 1, 7 *it.* 9 *et* 12.

1, 23. ¶ Genera habent plures species V. 3, 3, 3. ¶ hoc genere *h. e. hoc modo* C. 5, 11, 11. P. 1, 13, 1. P. 1, 35, 10. Ia. 15, 3 *et* 4. Ap. 8, 7. O. 10, 1 *et* 14, 7. *maiores auctoritates dabit Rhodius Lex. Scribo.*

Geometrarum opus C. 5, 1, 4.

Georgicum carmen C. 7, 5, 10. C. 10 pr. 3. Georgicon appellat librum suum Democritus C. 11, 3, 2.

Germania foecunda procero milite C. 3, 8, 2.

Germanae cepae Veg. 3, 54, 4. cochleae Veg. 1, 56, 17. 4, 8, 2. vites C. 3, 2, 8.

Germen. in principio germinis P. Mar. 10, 30.

per Germinationem C. 11, 2, 79 *h. e. cum germinant.*

Germino. germinant noua fronde siluae C. 7, 6, 6. germinans ex singulis gemmis materiis compluribus cum fructu vitis C. 3, 6, 2.

Gerulus, *baculus* C. 10, 310.

Gerundia in dum cum casu verbi constructa: Videndum haec quatuor V. 1, 6, 1. ferendum viciam V. 1, 32, 2. corticem integrum seruandum V. 1, 41, 2. faciendum vmbracula V. 1, 51, 2. faciendum alacriores praemiis V. 1, 17, 5. faciendum septa V. 2, 2, 8. secernendum arietes, et explendum pabulo V. 2, 2, 13. deliniendum agnos pabuli bonitate V. 2, 2, 17. compellendum in gregem V. 2, 2, 18. ad aquam appellendum (boues) V. 2, 5, 15. prodigendum (pullos) in pabulum V. 2, 7, 11. obiiciendum farinam *ibid.* dandum panes ordeaceos V. 2, 9, 11. immittendum columbas V. 3, 7, 8. excusos pullos subducendum V. 3, 9, 13. notandum oua V. 3, 10, 3. animaduertendum tempora, et prouidendum loca V. 3, 16, 21. ¶ *etiam in* DO. V. 3, 9, 12. In supponendo oua *add. Drakenb. ad Sil.* 15, 105.

Gesticulator corporis C. 1 pr. 3.

Gestiunt aues apricitate diei C. 8, 15, 4. gestientes post vernam pinguedinem vaccae P. Iul. 4, 1.

Getae γαλακτοπόται C. 7, 2, 2.

Gibberi spina V. 2, 5, 7 *sed vi. no.* gibberae gallinae V. 3, 9, 18.

Γίγαρτα vuae excrementa P. N. 20, 4.

Gilbus color equi P. Mar. 13, 4.

Gingiuas tumentes aperire nituntur denticuli P. 1, 28, 6. gingiuae loculamenta dentium Veg. 2, 32.

Gingiuula in oculi osse Veg. 2, 22, 1.

Gisni Veg. 3, 2, 14. 4, 8, 6. *quid si* γίζις *sit, cassiae species apud Dioscor.* 1, 12. *Platnerus V. E. suspicatur compositionem fuisse pastillorum hodie incognitam. Fatetur sibi aquam haerere Cl. Morgag.* IV, 27.

Git semen C. 6, 34, 1 *vel* Gith P. S. 13, 3. Melanthium, Nigellam *etiam dici, quin piper olim ita vocatum, obseruat Rhodius ad Scribo.* c. 69. p. 128.

Glaber. Glabrum si quem facere velis V. 1, 2, 26. glabrum pecus C. 7, 9, 3. glabra fiunt colla C. 6, 14, 7. Veg. 3, 4, 27.

Glabrentia loca C. 2, 9, 8. Glabrentia loca *dicuntur quasi caluentia, quae et* glabreta *nuncupantur, sine stirpe, sine stipula, sine frondibus, vt hominis caluitium sine capillo est. Graeci consimiliter loca nudata fruticibus* phalacras *vocant, a quibus* φαλακρὸς *dicitur caluus. Vnde* phalacrocoraces *dicti corui aquatici caluitio monstrabiles.* Caluescere *de arboribus quoque vsurpatur. Infra ait Columella:* Saepe nouella castaneta caluescunt. Vinea caluata *dicitur Catoni, Plinioque, in qua rarae sunt vites.* BEROALD.

Glabrescit area C. 2, 20, 2.

Glabreta C. 2, 9, 9.

Glabro. glabrantur sues C. 12, 53, 4.

Glacialis regio C. 3, 1, 3. flatus P. Mar. 11, 8. glaciale caelum C. 3, 1, 10.

Glaciatus caseus, coagulatus C. 7, 8, 2.

Gladiolus, *iris* P. 1, 37, 2. narcissi C. 9, 4, 4.

Gladium conditum latet vagina V. 1, 48, 3. *vid. no.*

Glaeba vberi ager C. 1, 2, 3. glaebae probatio C. 2, 2, 18. *De orthographia hac Victor. ad* V. 1, 27, 2. *quam tanto magis seruamus, cum placeat etiam Manutio.*

Glaebula C. 1, 6, 23.

Glandaria silua Ca. 1, 7. V. 1, 7, 9.

Glandifera robora C. 9, 4, 3.

Glandulis spissa ceruix verris P. F. 26, 1. ¶ glandulae animalibus molestae Veg. 2, 24, 1.

Glandulosa ceruix C. 7, 9, 1.

Glans. Glandes querneae, iligneae, cerreae C. 9, 1, 5. quando colligendae P. N. 14. cisternis in aquam recondendae C. 7, 9, 8. citra satietatem data glans nocet, non item si affatim praebeatur C. 7, 6, 5. ne scabiosos reddat boues C. 6, 3, 5. 11, 2, 83.

Glante ferreo Veg. 3, 18, 2 *pro solea.*

Glarea terreno carens et nuda C. 4, 22, 9.

Glareosa loca C. 2, 10, 23.

Glaucea succo salubri C. 10, 103.

Glaucinum oleum Veg. 3, 28, 4. 4, 22, 2 *est potius* Gleucinum, *de quo statim.*

ad Glaucomata vetera collyria Veg. 4, 27, 6.

Glechonites vinum C. 12, 35 *ex pulegio.*

Gleucinum oleum C. 12, 51. *Ita etiam legendum pro* Glaucino *Vegetii. Ad Fabrum sententiam diximus contra Scriuerium, qui ad Martial.* 9, 26 p. 796 Glaucinum *legi vult etiam apud Plin.* 15, 7 *f.* 7 et 23, 4 *f.* 46.

Glicium Veg. 4, 28, 5 *quid sit N. L. suspicatus tamen sum* Lycium *v. infra in* Lycium.

Glis. de gliribus et glirario V. 3, 15. glirium greges V. 3, 2, 14.

Gliscit stercore quasi pabulo terra C. 2, 5, 1. paleis asinus C 7, 7, 1. difficulter C. 8, 9, 1. *vid. no. in quibus omnibus est* pinguescere. Glires *inde dictas, et.* gliscеras mensas, *opimas et lautas, obseruat* BERO.

Globosi corporis C. 10, 383.

Globuli vt fiant Ca. 79.

Globus. globi apium P. Iun. 7, 7.

Glocientes gallinae C. 8, 5, 4.

Glomerata corymbo C. 10, 237.

Glomerosae apes C. 9, 3, 1.

Glubit ramos oleae durities digitalium V. 1, 55, 2. glubere salictum Ca. 33, 5. cum glubet materia, tempestiua est Ca. 31, 2. cum glubebit Ca. 17, 1. salictum glubito Ca. 33, 5.

Gluma, *folliculus grani, it. fici* V. 1, 48, 1 *et* 2.

Glus. glutis taurinae semunc. Veg. 3, 66, 4. 4, 14, 4 *h. e. glutinis. Vid. Auso. Eid.* 12, 8 *p.* 489 *Toll. Vnde apparet, non esse opus emendatione Io. Rhodii,*

restituuntur a Salmasio ad Capitolini Maxim. c. 3 p. 13. *b. Hack.* *Sunt autem* Trepidarii *vel* Tripediarii, *minuto et celeri gressu quasi* guttatim *procedentes.* *Confert Gr.* σακκάζειν *et* ὑποσακκίζειν; *et laudat Glossas, vbi* Gutturnium *est* βαθμός, πρόχοος. *Etiam* colatorii *a* colandis *liquidis dicti illi videntur, qui tardiores et molliores adhuc, et Asturconico gradu ambulant. Denique* κάλπα, *qua Graeci gradum tripedariorum appellant, nomen habet a* κάλπη *vase*, gutturnio.

Guttur *pro ingluuie auium, Kropff* C. 8, 5, 17. 8, 7, 3. gutteris exasperatio Veg. 3, 66, 9 *pro* gutturis.

Gymnasia vrbana Graecorum, eorumque partes V. 2 pr. 2. (*in*) Gymnasium dominum sequitur oleum V. 1, 55, 4.

Gypsata lagoena C. 12, 12, 2. gypsatum vas C. 2, 10, 16. 12, 16, 2. 12, 41, 4. P. Mar. 10, 10.

Gypso. gypsare vinum C. 12, 26, 2. 12, 36. opercula C. 12, 39, 2. 12, 10, 4. lagoenam C. 12, 41, 1.

Gypsum. gypso crasso linire opercula C. 12, 43, 6. 12, 16, 4. medicata vina P. O. 14, 11. gypsi flos C. 12, 20, 8. 12, 21, 3. flore sicco vuas obruunt C. 12, 43, 4.

Gyrabit se difficile equus, *conuertet* Veg. 2, 5, 2.

Gyro paruo decurrere C. 10, 226. ¶ gyris altis ablaqueare C. 5, 9, 17. *vi. no.*

H *et* F *permutantur. vid.* F.

H. *h. e.* homo *vel* homines *vid. ad* Ca. 10, 1.

Habeo. cum eum numerum habet exclusum V. 3, 5, 5. vineam nouellam ante brumam ablaqueatam habeto C. Arb. 10, 4. pampinatam habeto C. Arb. 11, 2. ¶ habebis in solo opertam muriam C. 12, 6, 2. 12, 12, 1. habent oues triduo ieiunas V. 2, 11, 9. habeantur tepide C. 8, 5, 19. si minus pure habita est apis C. 9, 5, 2. ¶ habebit vitandum C. 11, 1. 24. custodiendum C. 12, 3, 7. illud praecipiendum habeo C. 12, 50, 13. 2, 15, 9. ¶ habeo dicere C. 5, 8, 7. ¶ habendum canes paucos V. 1, 21. ¶ habere vrbem, *habitare* V. 3, 1, 1. praedia V. 1, 16, 2.

Habia. *vid.* Auia.

Habilis arbori et iugo C. 3, 2, 8.

Habitacula auium P. 1, 23.

Habitatio vt delutetur Ca. 128. habitationis mansiones vt constituendae P. 1, 9, 1.

Habitus totius incrementum aufert educatio C. 7, 12, 1. foedi mulier C. 12, 1, 1.

Habundare *pro* Abundare *perpetuo fere MSS. Leid. et Lips.*

de Haedis V. 2, 3, 8. maximi et pulcherrimi fiunt in media Caprasia V. 2, 3, 4. vt alendi P. N. 13, 8. ¶ caelestes V. 2, 1, 8. 2, 3, 7. oriuntur C. 11, 2, 73.

pro Haematites *est* Ematites Veg. 4, 12, 3.

Haerediolum C. 1 pr. 13.

Haeredium, *rectius* Hered. V. 1, 10, 3.

Halcyonii dies C. 11, 2, 21.

Halec et acetum Ca. 58. halecem *vel* allecem *etiam lego pro* alliccem Veg. 2, 49, 3.

Haleculae tabentes C. 8, 17, 12. hallecula tunsa C. 6, 8, 2. allecula riualis C. 8, 15, 6.

Halesi Sicanii flores C. 10, 268.

Halicastrum far C. 2, 6, 3. 2, 9, 8. *Isidor.* 17, 3. Alicastrum simile est alicae, pondere et bonitate praecipuum. *Quae si vera est, vt videtur, etymologia; legendum potius* Alicastrum: *nisi etiam malis* Halicam. *Vid.* Alicastrum.

Halitus septentrionis eligendus P. Iul. 4, 4. halitu caloris viuido C. 9, 13, 4. malorum corrumpuntur acini C. 12, 43, 8. solis torreri C. 4, 22, 5.

Hallucinantem (*f. melius* alucin.) pastorem decipit fur C. 7, 3, 26. *Somniculosum, stupentem, incuriosum.* Allucinari *est errare*, allucinatio, *erratio. Cloatius docet* lucum *dici tarditatem quandam animi, et stuporem qui allucinantibus plerumque vsu venit. M. Cicero inquit,* Epicurum in rebus naturalibus allucinari. BERO.

Hamae Ca. 135, 2.

Hamulam lymphis habilem C. 10, 387.

Hara suum V. 2, 4, 14. C. 7, 9, 9. anserum V. 3, 10, 3. C. 8, 13, 3. 8, 14, 6 *et* 9. P. 1, 30, 2.

Haris satio C. 10, 244. *vid. no.*

Harundo *cum deriu. saepe est in MSC. pro* Arund.

Haruspex. *vid.* Arusp.

Haud facile dixerim C. 11, 1, 9.

Hauena agrestis Veg. 3, 15, 14. *vid.* Auena.

Hauriunt cibos integros pisces C. 8, 17, 11. haurienda vbera agnis permittere P. N. 13, 2.

Haustus profundi puteus C. 1, 5, 1.

Hebetata humus torpet C. 3, 11, 2.

Hebetes voluptate admissarii C. 6, 36, 3.

Heleoselinon, apii genus P. Apr. 3, 2.

Heliotropiorum natura V. 1, 46. heliotropium vocamus intubum agreste Veg. 3, 42, 2.

Helle. Helles portitor C. 10, 155.

Helleboro nigro necantur mures P. 1, 35, 9.

Helops. *vid.* Ellops.

Heluenaciae vites C. 3, 2, 25. *vid. Hardui. ad Plin.* 14, 1.

Heluenaci generis palmites C. 5, 5, 16.

Helueolum minusculum Ca. 6, 4. V. 1, 25. vinum vt fiat Ca. 24, 2.

Heluolae vites C. 3, 2, 23. Bituricis fructuum opimitate respondent C. 3, 21, 3. *vid.* Heluus.

Heluus. heluo colore boues V. 2, 5, 8. ab hoc vocatae Heluolae vites C. 3, 2, 23.

pro Hemina, Emina *fere est in* Vegetio Corbeiensi.

Hemisphaerium V. 3, 5, 17.

Ἔνη καὶ νέα luna V. 1, 37, 1.

Heracleae emporium V. 2, 9, 6.

Herba satis noxia C. 2, 12, 6. herbarum conditura C. 12, 7, 2. 12, 13, 2. herba rubia Veg. 3, 16, 2. *inter adstringentia vid. no. nostris Röte, Crap.* sanguinalis πολύγονον C. 6, 12, 5.

Herbidi campi V. 2, 1, 16. C. 6, 27, 3. herbidae segetes C. 1, 6, 22.

Herbum, eruum, ὄροβος P. 1, 24, 3. 1, 34, 5. *it.* Ian. 8 *Iensu. vbi al.* eruum *it.* F. 7. *ita* Veg. 2, 13, 7.

Herculanae ficus Ca. 8, 1.

Hercules aurea mala ex Africa in Graeciam exportauit V. 2, 1, 6.

Hesperia C. 1, 3, 7.

Hesperidum mala V. 2, 1, 6.

Hesperus

Q. Hortenſius pauones primus poſuit V. 3, 6, 6. V. 3, 13, 2. eius piſcinae V. 3, 17, 5.
Hortus vbi faciendus C. 10, 6. 11, 2, 8 *et* 9. P. 1, 34, 1. muniri vt debeat C. 11, 3, 2. vt diuidi C. 11, 3, 13. *Quin totum caput hortorum diſciplinam habet.* P. 1, 34, 7. quibus plantis conſerendus in ſuburbano Ca. 7. quando coli incipiat, et quomodo P. Mar. 9, 1. C. 10, 35. quando paſtinari P. Sept. 13, 1. horti in collibus vt tractandi C. 10, 150. medicinae hortorum C. 10, 337. P. 1, 35. ¶ in hortos diſtinctae vineae C. 4, 18.
Hoſpite gemma P. inſ. 33.
Hoſpitales aues tuas adhuc ructor V. 3, 2, 3.
Hoſpitiis infeſtare rem familiarem C. 1, 5, 7. ¶ hoſpitia apium P. Apr. 8, 2. ¶ hoſpitium aquae praebetur in ciſterna P. 1, 17, 2. cancri ſol tenet P. Iul. 6. virgulta quae quibus praeſtent P. inſ. 19 *conf.* 100.
Hoſtiae ſanitatem non ſtipulantur emtores V. 2, 5, 11.
Hoſticus C. 1 pr. 19.
Hoſtus quid? V. 1, 24, 2. *Ab* hauriendo *deriuat vocabulum Turn.* 25, 19 *et a Gallis* hoſtam *etiam vocari ait vas vimineum, quo vinum geſtatur.* hoſtus nequam Ca. 6, 2.
Humanitate aliqua literis imbuti V. 1, 17, 4.
Humectare os diductum agni preſſis papillis C. 7, 3, 17.
Humectus locus Ca. 6, 3. campus P. F. 10, 2. humecti ſaporis vinum P. O. 14, 18. humecta qualitas aeſtatis P. 1, 6, 16. humectum caelum P. S. 6.
Humeroſi loci C. 3, 10, 5.
ab Humeris decerpenda ſemina arborum C. Arb. 20, 1. *add.* Arb. 3, 1.
Humeſcit ſolum P. S. 10, 3.
Humidus malleus ſ. morbus Veg. 1, 3. 1, 10. 3, 2, 17.
Humilis poſitio C. 4, 1, 6 *profundae opponitur, et eadem eſt quae ſuſpenſa. Scilicet* alta *et* profunda *eadem:* altae *autem opponitur* humilis. *Sic Plin.* 8, 20 humili radice deſcendere. humiliores paullo in altitudine V. 3, 9, 6.
Humo. humantur taleae *h. e. totae immerguntur terra ſuperueniente* C. 5, 9, 4.
Humor concipitur C. 1, 6, 5. extrahitur C. 1, 6, 11. ſalſus in agris vt corrigatur P. S. 3, 1.
Humus deſtituta C. 2, 1, 3. humi natura h. e. terrae C. 1 pr. 2.
Hunnici equi Veg. 4, 7, 1.
Hunniſci equi Veg. 4, 6, 2 et 5.
Hunnorum equi neglecti, duri tamen Veg. 2 pr. 1.
Hyacinthus caeleſtis numinis, nominis, *an* luminis? C. 9, 4, 4. qui iris vel gladiolus dicitur, ſimilitudine foliorum P. 1, 37, 2. hyacinthos caeruleos et niueos C. 10, 100. ferrugineos C. 10, 305.
Hyaenae pellis ſuperſtitioſe adhibita C. 2, 9, 9. P. 1, 35, 14. P. S. 3, 1. *vid. etiam Io. Rhod. ad Scribo.* c. 172 p. 260.
Hybla Siciliae C. 9, 14, 19. C. 10, 170.
Hydromellis confectio P. Iul. 7.
Hydrophoba animalia Veg. 3, 31. hydrophobos facit morſus canis rabidi Veg. 3, 84, 1.
Hydropicus bos Veg. 3, 27, 1.
Hydrops C. 7, 7, 3. animalium Veg. 3, 25.
Hyie paean *de Baccho eſt in Pol.* C. 10, 224.
Hymettus mons Atticae C. 9, 2, 4. Hymetti Actaei mella C. 10, 386.
Hyoſciami ſemen C. 6, 38, 3.
Ὑπηνέμια oua V. 2, 1, 19.
Hyperionis aeſtu flagrans C. 10, 400.
Hypochyſis (*ita enim leg.* ὑπόχυσις) *ad verbum* ſuffuſio *oculi* Veg. 2, 17, 2. eſt ὑπόχυμα, *vt a Gorraeo definitur. Sedes enim inter corneam et cryſtallinum.*
Hypocoriaſis *vid.* Core.
Hypomelidum deſcriptio, ſatio, cultura P. D. 4, 1. Hypomelis *quae ſit, nemo, credo, docet, quod iam in adnotatione ad l. c. diximus. Vix dubito, quin rectius ſit* Epimelis, *quam Dioſcorides* 1, 170 Meſpili genus *eſſe ait. Certe etiam Bauhinus in* Πίναξι p. 454. *ad* Meſpilum apii folio ſilueſtrem non ſpinoſam *ſ.* ſorbum torminalem *refert, cum ſubiicit,* Hypomelides Palladii quibusdam. *Et tamen antiquum eſſe errorem vel corruptionem oportet, ſi eadem eſt, quod mihi ſit probabile, de qua Iſidor.* 17, 7. Pomelida ſorbo ſimilis, mediocris arbor, et flore candidulo, dicta quod dulcedine ſit eius fructus, et acuto ſapore commixtus. *Add. Porta Villae* 3, 14.
Ὑπομνήματα Boli Mendeſii C. 7, 5, 17.
Ὗς ſus V. 2, 4, 9.
Hyſſopites vinum C. 12, 35.
Ὑστηρία ludi Argiuorum *Vict. ad* V. 2, 4, 9.

I *ſiue.* i. *puncto vtrinque incluſum*, id eſt *ſignificat vid.* Veg. 2, 32. 2, 36, 2. 2, 60, 1. 3, 2, 5 *etc. etiam in Cod. Lipſ.* C. 8, 3, 1 *et alias.*
I. S. an 15 *ſ.* XV? Ca. 14, 5. 18, 2. 150, 1.
Iacca, *crates e qua fenum carpunt equi* Veg. 1, 56, 5 *interprete Dufresnio.*
Iacche dulcis C. 10, 426. Iaccho potanti grata C. 10, 235. multo madefactus C. 10, 305.
Iacentia animalia (*de piſcibus*) C. 8, 17, 9.
a Iacio *compoſita vno tantum* i *ſcribuntur in MS. Lipſ. Columella, vt* eicit, abicere *rel.*
Iactare ventilabris C. 2, 10, 14. iactando ventilare oleam V. 1, 55, 6.
Iacturam pati C. 1 pr. 11. reſtituere C. 11, 1, 28.
Iactus. iacta frumenta C. 2, 2, 16.
Iaculatur Iupiter imbres C. 10, 329. quo ventilator eam iaculabitur C. 2, 10, 14.
Iaculus. iaculi funes C. 6, 2, 4. *vt* rete iaculum.
Iana, luna V, 1, 37, 3.
Ianitor catenatus C. 1 pr. 10.
Ianuarii menſis deſcriptio et opera C. 11, 2, 3 *et* 6 *it.* 94.
Ianus. Iano ſtrues commouetur Ca. 134, 2.
Ibericum mare C. 8, 16, 9.
Ibero gurgite merſit C. 10, 295. Iberi ſolum mutarunt C. 1, 3, 6.
Ibi *complectitur plures locos, de quibus actum* Ca. 9. ibi mittes *pro* eo P. Apr. 8, 3.
Ibiſcus, althea P. O. 14, 11.
Ἰχθυοτροφεῖα aquatilium animalium receptacula C. 8, 1, 3.

Imple-

Impleĉtoricum medicamentum Veg. 4, 28, 9. impletorium *potius esse videtur*, anapleroticum.
Impleo. implent napi et rapa rusticos C. 2, 10, 22. tres modii seminis iugerum C. 2, 10, 19 *vid.* Occupo. se vuae C. 12, 39, 1. implente vtero C. 6, 1, 3 *vi. no.* impletur tota messis *h. e. perficitur* P. Iun. 2, 4. implendis foeminis idoneus C. 7, 6, 3. 6, 27, 9. 8, 5, 25.
Implicare carminis legibus C. 11, 1, 1.
Imponunt, *interponunt* V. 1, 26. imponere alteri formam sui coloris P. O. 14, 10. imponi potest loco gracili forma prati P. S. 10, 1. ¶ imponitur equus C. 6, 27, 10. equae admissarius C. 6, 36, 4.
Imporcare solum C. 2, 10, 6.
Importunius fluere, *celeriter, motu valido* Veg. 1, 56, 9.
Impositi ouibus arietes C. 7, 2, 5. *vid.* Imponere.
Impraesentiarum Ca. 144, 4. *Summam eorum, quae de hoc verbo disputantur, exhibet ad Sanctii Mineruam Perizonius.*
Impressionem facere in castra V. 2, 4, 1.
Impressae solo piscinae P. 1, 31. impressum foramen P. F. 17, 7. O. 8, 3. falce vulnus C. 4, 7, 2. impressis vulneribus C. 7, 11, 1.
Imprimit caecilia morsum C. 6, 17, 1. imprimere puteum P. 1, 34, 2. radici palum de buxo P. Ian. 15, 18. salicis P. N. 7, 5. ne imprimatur iacentibus molibus solum C. 3, 13, 1.
Improbe, *intempestiue, sero* C. 11, 2, 10. 2, 10, 21. non improbe concipit C. 7, 9, 3.
non Improbis genibus, *enormiter magnis* C. 6, 1, 3.
Improspere cessit C. 1, 1, 16.
Imprudens antiquitatis, *imperitus* C. 3, 18, 1. negotii C. 1 pr. 11.
ne Impune abeat, *de persona* V. 1, 16, 5.
Imputant longe plus seminis iacti, quam quod severint C. 1, 7, 3.
Imputruit oleo mus C. 6, 17, 5.
Imus *et* vnus *confunduntur a librariis* C. 4, 24, 4. 5, 6, 25. 5, 9, 13. 5, 11, 5. P. F. 12, 6. Mar. 10, 25. N. 7, 12.
In adolescentia V. 3, 16, 1. in decem diebus secundum partum V. 2, 7, 11. in decem annos pariunt boues V. 2, 5, 13. in ortu caniculae C. 4, 8, 1. ¶ In Turanii *sc.* aedes V. 2, 11, 12 *vt Gr.* εἰς διδασκάλου φοιτᾶν SYLB. ¶ In pabulo est ocimum, farrago *etc.* V. 1, 23, 1. in quo genere sunt, *h. e. exempli gratia* V. 17, 1. *conf.* 2, 1, 12. Genera sunt vini, in quo Falerna V. 1, 65, 2. ¶ in hoc nunc denique est, vt dici possit, *nun ist es an dem* V. 3, 1, 2. ¶ in hoc, *propterea* V. 3, 1, 9. in quantum C. 3, 13, 19. ¶ in dimidia parte agri collocare filiam nuptui, *doti* ei dare partem agri C. 4, 3, 6. ¶ In *omissum ante* balneas *et* gymnasium V. 1, 55, 4. ¶ In *saepe motum cum ablatiuo, et cum accusatiuo quietem significat.* Coquito in fornacem Ca. 39, 2. in villam *ibid. vid. no.* in arborem relinquito Ca. 52, 1. in hominem V. 2, 1, 21. in parietes stantes V. 3, 14, 3. *Contra* in asserculo alligato Ca. 152. in fundo illata Ca. 146, 2. in quibus solent equas abigere V. 2, 10, 11. in agris redigere ciues V. 3, 1, 4. coniicitur in vrceo C. 12, 21, 2. in naribus infundere C. 6, 4, 2. in naso introit polypus Ca. 157, 15. introitum facit in cancro C. 11, 2, 49. mittuntur in vasculo P. F. 25, 11 *pro quo* mittunt vasculis P. F. 25, 26. mittis in linteo P. F. 31, 1. in vasculo P. Iul. 8, 2. O. 14, 5. in dolio P. O. 14, 10. in metreta demittis P. O. 14, 17. *ita* P. N. 19, 1. in aqua missum Veg. 1, 17, 16. *De hac confusione multa Barth. ad Calpurn. ecl.* 2, 59 *add. Morg. IV,* 2. *Librariis etiam* quaedam hic tribuenda esse, non negarim; cum interdum Lugdunense MS. Palladii alterum casum substituat.
Ina *pro* vena *vid. Scal. ad* V. 3, 9, 11.
Inacto grege, *inducto* V. 1, 52, 2.
Inaedificare parietes C. 6, 37, 10.
Inaequabiles greges V. 2, 4, 22.
Inaequabiliter maturescunt oua V. 3, 9, 8.
Inania plaustra V. 1, 20, 3.
Inarescit arbor ardore solis P. N. 7, 4. vulnus C. 4, 7, 2. inarescere patieris botryones in vite P. O. 22. inaruerunt radices C. 2, 14, 2. inarescentes fici C. 12, 15, 1.
Inaro. inarare fabalia pro stercore V. 1, 23, 3. arbores C. 2, 2, 11.
Inaugurantis regis somnium C. 1 pr. 9.
Incallat carnem Veg. 2, 27, 1.
Incantationes *vid.* Superstitiones.
Incanae barbae C. 8, 2, 9
Incarnari donec coeperit Veg. 2, 22, 3 *no. f.*
Incassum *legunt quidam pro* in cassum C. 4, 3, 5.
Incanare, *cauum facere, excauare* C. 4, 25, 2.
Incendia aestatis P. 1, 4. 1.
Incendere annonam, excandefacere V. 3, 2, 16. ¶ agros P. 1, 6, 13. P. Aug. 4.
Incentiua tibia V. 1, 2, 15.
Incerniculum Ca. 13, 1.
Incernere terram cribro Ca. 48. C. 5, 6, 6.
Incertus dies C. 11, 2, 93 *et* 96. caeli status C. 11, 2, 97.
Incessit crepusculum C. 11, 1, 18. hominibus sterilitas arenae C. 2, 10, 1. tempestas C. 12, 2, 5. incesserunt frigora C. 12, 50, 12. siccitates C. 5, 9, 11. regionibus noxia animalia C. 11, 3, 62.
ab Inchoato domos exstruunt C. 4, 3, 1 *de nouo.*
Inchoo. inchoamus fodere pastina P. D. 2. inchoante mense P. F. 25, 20 *et* 33. inchoantibus canicularibus diebus P. Iul. 7. inchoatur prima pampinatio C. 11, 2, 38.
Incidunt sentes corpus ouium P. Iul. 4, 3.
Incientes oues *h. e. grauidae* V. 2, 2, 8. *Vid. no. itemque ad* C. 6, 1, 3 *et* 8, 11, 8. *Restituerat hanc vocem Plinio* 11, 37 *s.* 84 *Turnebus Adu.* 20, 23 *et confirmauit ad l. c. Harduinus. Arnobii exempla Faber noster suppeditat.*
Inciles fossae Ca. 155, 1.
Incilia aperire Ca. 155, 1. *vi. no.* excitare C. 5, 9, 13.
Incipiunt *an pro concipiunt?* P. F. 26, 2. incipientes grossos decutere P. Mar. 10, 31.
Incisiones interiorum Veg. 1, 39, 2 *tormina ventris. vt nostri Schneiden im Leibe.* ¶ Incisio *pro* insitione *saepe est in MS. Col. Lips. v. g.* 5, 11, 2. *rel.*
Incisura sarmenti P. Mar. 1, 2. incisurae raporum C. 12, 54, 1.

Inferio vino macte eſto Ca. 132, 2. 134, 3.
Inferno potitur regno C. 10, 274.
Inferre rationibus C. 1, 7, 7. tributum C. 1, 1, 11. quae domum inferuntur C. 12, 1, 6. ſi quod adverſarium inferatur V. 1, 12, 3.
Inferuefacere Ca. 123. *it.* 156, 7. C. 12, 17, 2.
Inferuefacta fictili vaſe C. 9, 13, 5.
Inferueſcere Ca. 90.
Infeſto. infeſtat ſalix ſaporem vini C. 5, 7, 1. infeſtant ceruicem bouis claui C. 6, 14, 6. animos ſuperſtitione C. 11, 1, 22. infeſtare rem familiarem C. 1, 5, 7. infeſtari carie C. 11, 2, 11. procellis C. 1, 5, 8.
Infeſtus. infeſta regio V. 1, 16, 1. infeſtus feminibus ager C. 2, 14, 3. gelu et nebulis loca P. Ian. 13, 3.
Inficientes V. 3, 16, 8 *nihil facientes.*
Infidibula Ca. 10, 1, 11, 2. Turn. 7, 22 Infidibula *ab* infindendo *nomen ſunt adepta, quibus tanquam infinduntur vaſa anguſti oris, vt vrcei vel dolia per tectorium, vt humor aut vinum infundatur. ea melius cenſeo* infundibula *vel* infudibula *appellari.*
Infinitiuus pro imperatiuo V. 1, 31 *ſaepius. it.* 32. V. 3, 9, 8 *et* 10. C. 12, 39, 1. ¶ *Infinit. fut. actiui indeclinabilis,* Penſilia ad abiiciendum deſcenſurum ſe minatur V. 1, 68.
Infirmitas, *infidelitas* C. 3, 10. 7. *Sic*
Infirmiſſimi C. 3, 10, 6.
Inflationem ſtomachi facit C. 12, 11, 2.
Inflato in alueos ſpiritu C. 9, 8, 2. ¶ inflata morbo animalia, *adflata* Veg. 3, 23, 2.
Inflo. inflare aquam in os palumbi Ca. 90. inflauerat medicamenta cupiditas mulomedicorum Veg. 4, 7, 4.
Infoecunditas agri C. 1 pr. 1.
Infoecundior materia C. 2, 4, 7.
Informatur funis C. 2, 2, 10. informandae areae C. 11, 3, 13.
Infoſſio totius corporis P. F. 16, 1.
Infoſſi lacus, *depreſſi* C. 9, 1, 2.
Infractus diligenter toſus P. N. 7, 19. infracto mola ſale C. 12, 53, 2 et 4. infractae digitis nuces C. 8, 17, 13.
Infractus cliuoſarum viarum *MS.* anfractus Veg. 3, 5, 2.
Infreno curſu volitare C. 10, 215.
Infrequens alueus C. 9, 11, 4. infrequentes paucitate plebis aluos C. 9, 14, 13.
Infrico. infricare *ſ.* infriare muſteos vino C. 12, 30, 2 *add.* C. 6, 32, 3.
Infrigidatio ſubita ſudoris Veg. 1, 29, 4.
Infringere hordeum mola P. Iun. 12. infringitur ardor ſolis P. N. 13, 4.
Infrio. infriare papauer Ca. 79. 84, 2. 95, 2. in aquam Ca. 156, 4. infriatur vulneribus ſal C. 8, 5, 22. 7, 5, 12.
Infructuoſa cultura C. 11, 2, 32.
Infudibulum Ca. 10, 1. 11, 2. *vid.* Infidib.
Infundibulum Ca. 13, 3. C. 3, 18, 6. infundibuli anguſto ore P. Iun. 7, 2. *Sed vbique fere fluctuat lectio.*
Infundo. Infundere pullis robur copioſi et puri lactis P. Mar. 13, 6. ſi infuderit vuam nimius imber P. O. 9. in piſcinam infundere, *iniicere* P. 1, 31. infundito ſinapi et aceto, *perfundito* C. 12, 54, 3 *et* 4. infundi oleo Veg. 3, 4, 27. ſi pluuiis infuſa fuerint foena P. Mai. 1, 2.
Infuſcata vinacea C. 11, 2, 69.
Infuſcatur naturalis ſapor C. 12, 19, 2.
Infuſci coloris apes C. 9, 3, 1. C. 9, 10, 1.
Infuſio caeleſtis, *imber* P. F. 25, 22.
Infuſus mediocriter ager, infuſa leniter terra P. Ian. 3, 2, 3. vehementer infuſus in pluuia, *madefactus* Veg. 3, 4, 17. infuſa vino offula panis Veg. 3, 4, 18.
Ingaunum *vid.* Albium V. 3, 9, 17.
Ingenerare C. 10, 196.
Ingenium animi pro regionis caelique ſtatu variat C. 6, 1, 1. ingenii bona, *de equa* C. 6, 36, 2. ingenii ſui ſemina ferunt *ſilueſtres arbores* C. 3, 1, 2. ingenia ſilueſtria deponunt pulli C. 8, 15, 7.
Ingerere cibum P. 1, 30, 4. vitibus ſtercus C. 2, 16, 5. arbori lac P. N. 7, 6.
Ingluuies vacua cibum concoctum eſſe ſignificat C. 8, 5, 17. *Albertus Magnus doctior quam eloquentior* Pappam *vocat in auibus, quam Columella vocat* ingluuiem. *Itidem Virgilius illo verſu,* Improbus ingluuiem raniſque loquacibus implet. *A* Plinio *dicitur* ſinus gutturis. *Eſt autem capacitas gulae patentior qua merguntur recentia cibaria.* BEROALD.
Ingrandeſcunt ſata C. 2, 10, 15. difficulter acini C. 3, 6, 3. ingranduit porrum C. 11, 3, 17.
Ingrate impenditur ſuccus pomis vitioſis *h. e. inutiliter tanquam ingratis* P. Iun. 5, 1.
de Inguibus ſoluendae venae, *ſ.* inguinibus Veg. 3, 3 b, 2.
Inhabiles labori C. 6, 1, 1.
Inhibere boues C. 2, 2, 28.
Inibi, *in eo* Ca. 18, 2 *et* 3. Ca. 38, 4.
Iniecti ſenſus C. 3, 10, 9.
Inigere in arcem V. 1, 2, 20. in ſtabula V. 2, 2, 15. *conf.* V. 3, 10, 5.
Iniicere voluptatem praefecturae V. 1, 17, 6. aquam C. 12, 22, 2.
Inimicum ad corpus alendum V. 2, 2, 19. inimici ſationis dentes caprarum V. 2, 3, 7. inimiciſſima diligentiae vitia C. 11, 1, 13.
Iniquis excluſus ſpatiis C. 10, 2. iniquiſſimus locus C. 3, 3, 12.
Initiante pluuia, *incipiente* P. Iun. 4.
Initia, *Cereris praeſertim* V. 3, 1, 5. initiis Cereris porci immolantur V. 2, 4, 9. initiis pacis, foedus cum feritur V. 2, 4, 9.
Initus, *a, um.* inita arbor C. 5, 9, 16.
Iniugare *vid. Vrſi. ad* C. 4, 17, 8.
Iniungitur pondus C. 6, 2, 7. mas feminae C. 6, 37, 2. iniungantur feneſtellis ſcandulae C. 8, 3, 6. ¶ pollinem iniungas *h. e. addas* Veg. 3, 1, 8. ¶ Iniungere, *plantare* P. 1, 6, 5. iniuncta eſt arbor ſcrobi P. F. 10, 1. ¶ iniungere ſarmenta, *ſeruare, non reſcindere* P. 1, 6, 9.

insuefacias C. 6, 4, 4. insuesci debent semina C. 11, 3, 6.
Insufflata Veg. 3, 4, 39.
Insufflare os plenum vini per fistulam Veg. 2, 21.
Insula Cea C. 9, 2, 4. Coa et Chia V. 2 pr. 3. insulae breues P. 1, 28, 1. Ludianorum choreusae V. 3, 17, 4.
Insulsa amurca C. 11, 2, 29 *et* 2, 9, 10. P. F. 8. P. Mar. 8, 1.
Insuo. insuitur linea purpura C. 3, 15. 1.
Insuper arbores Ca. 18, 5. pruna insuper et circum operito Ca. 76, 4. insuper iactato ferrum Ca. 160, 1. cannas ponere, *darauf* C. 12, 39, 1.
Insurgit summitas P. 1, 6, 10.
Intecta specularibus vasa C. 11, 3, 52 *Mistbeeten.*
Integer permanet sapor C. 12, 49, 3. integrum vix XXX diebus vinum C. 12, 20, 7. ex integro, *de nouo* C. 9, 13, 8. de integro refodere C. 4, 32, 4.
Integritatem seruant illibatam C. 8, 11, 9.
Intellego *vt* neglego *semper est in Codice Mediceo. Ita etiam in Terentio edidit Bentleius.*
Intelligitur sapor vini conditus C. 12, 20, 7.
Intemelium V. 3, 9, 17.
Intemperantia caeli C. 1 pr. 3.
Intemperies caeli C. 1 pr. 1. intemperias prohibessis Ca. 141, 2.
Intendere perticas Ca. 48, 2. intenditur scarificationi malagmatis more *superponitur* C. 6, 17, 3. ¶ intendere lumen vel ignem P. 1, 21, 2. *intelligere, vt hodie Itali.*
Intentio neruorum, cruditatis signum in bubus C. 6, 6, 1. ¶ intentione summa, *attentione, studio* P. S. 10, 3.
ne Inter se poma contingant C. 12, 44, 4.
Interamnates et Reatini de finibus contendunt V. 3, 2, 3.
Interaneis exemtis aues C. 9, 14, 14 *h. e. quidquid est viscerum in ventre imo. Linda. Sel. med.* 9, 57. SCHOETTG.
Interceptae ab accipitre columbae V. 3, 7, 7.
Intercidere oliuas acuto calamo P. N. 22, 3. intercidi et disrarari C. 4, 32, 4.
Interclusa quibusdam anima σειρὸν ingressis V. 1, 63, 1.
Interculcantur vinacea C. 12, 43, 10.
Interdius votum facito Ca. 83.
Interfluus humor P. S. 10, 4.
Interfringit ventus surculos Ca. 44.
Interiacet sulcis spatium C. 11, 3, 6.
Interiectus, interiectio *idem fere quod interuallum* C. 3, 21, 6 *add. no. ad* 3, 16, 3.
Interim, *interdum* C. 3, 10, 13.
Interimitur vepres C. 11, 3, 7.
Interior pars *h. e. magis septentrionalis* V. 1, 2, 4. ¶. interiorum incisiones *h. e. interaneorum* Veg. 1, 39, 2.
Interlegenda sunt poma quaeque vitiosa P. F. 25, 16. Iun. 5, 1. Iul. 3, 1.
Interluere manus C. 132, 2.
Intermestri Ca. 37, 3. *Sed*
Intermenstruum V. 1, 37, 1. *Qui tamen de* L. L. 5, 2. p. 45 *extr. Dordr.* A mensibus, *inquit,* intermestris dictus, quod putabant inter prioris mensis senescentis extremos dies, et nouam lunam esse diem, quem diligentius Attici ἕνην καὶ νέαν appellarunt (ab eo, quod ea die potest videri extrema et prima luna.
Intermittere ignem Ca. 38, 2.
Internatae herbae C. 2, 12, 6. internatus palmes C. 4, 24, 5.
ad Internicionem perducere vineta C. 4, 22, 8. interniciones hostium facere C. 1, 3, 11.
Internodium cannae vnum cum suis articulis P. Apr. 8, 3. Mar. 10, 23. internodia vitis C. 3, 2, 9. P. F. 9, 4. longa P. Mar. 10, 25. ¶ articulorum longa in canibus V. 2, 9, 4.
Internus, *a, um.* Interna boum, *viscera* Veg. 3, 2, 15.
Intero, *is, forte restituendum* C. 12, 57, 2.
Interordinium V pedum C. 3, 13, 3. interordinia laxiora C. 5, 5, 3. interordiniorum spatia C. 3, 15, 1. 4, 14, 2.
Interpretari maturitatem C. 11, 2, 67.
Interputare ficos Ca. 50, 2. oleam V. 1, 30. rosas C. Arb. 30, 2.
Interquiescere Ca. 158, 2.
Interradere C. Arb. 19, 3. *Hard. ad Plin.* 15, 1 s. 2 *recte explicat ramos intermedios succidere vbi densitas officit vid.* Interuello.
post Interrogationem obliquam indicatiuus, vbi aucupare V. 1, 23, 5 *sic,* quod praecipuum est, non facile dictu C. 3, 1, 4.
Interrupit nos medici aduentus V. 2, 1, 1. interrumpere ordinem C. 11, 2, 25.
Interseri trunco arboris P. 1, 43, 2. malleolis C. 3, 9, 7. interserit se vallis P. Aug. 11, 2.
Intersitis fruticibus C. 8, 15, 5.
Interspirare Ca. 112, 1.
Intersum. Interest vtile V. 2, 2, 12 *sed vi. no. Ponted.* quod interest nimium explere Ca. 22, 1. clatros interesse oportet pede *h. e. regulas eorum inter se distare pede* Ca. 4, 1.
Intertrigini remedium Ca. 159. C. 6, 32, 1. 7, 5, 11. Intertrigo *corporis vitium est, fit autem id malum, quando femina, id est, coxae interiores equitatu aliaue de causa atteruntur. Graeci dicunt* paratrimma. *Docet M. Varro* intertriginem, et intertrimentum *ab eodem verbo deriuari, cuius verba sunt haec:* Intertrimentum ab eo, quod duo, quae inter se trita, et diminuta, a quo etiam intertrigo dicta. BEROALD.
Interuacantibus spatiis C. 4, 32, 2.
sine Interuallo, *continuo* V. 2, 1, 22. interuallum faciunt a bruma ad aequinoctium V. 2, 7, 9. *Crescentius* interuallant.
Interuello. interuulseris C. 5, 10, 5. interuelli C. 4, 33, 3. interuelluntur rapa P. Iul. 2, 2. *vid.* Interrado.
Interuenia et rimae in puteis P. Aug. 8, 3.
Interueniente lanugine C. 4, 29, 16. interuenientibus spatiis C. 9, 1, 3.
Interuentu domini C. 9, 5, 2. 4, 29, 16.
Interuolando allectant C. 8, 10, 1.
Intestinum opus V. 3, 1, 10.
Intinguere in acetum Ca. 156, 1.
Intolerabiliter horrere frigoribus C. 1, 4, 9.

Intomata

Iterati

Iterati agri C. 2, 4, 4 *et* 8. iteratus esse debet cultus vinearum C. 11, 2, 48.
Iteratur sarritura frumentorum C. 11, 2, 27. iterandus fossione locus C. 11, 3, 12.
Ithyphallus in hortis C. 10, 32. τὸ ἐντεταμένον αἰδοῖον, *q. d.* φαλλὸς ἰθὺς, *h. e.* εὐθύς.
Itus ac reditus paucos P. Iun. 2, 4,
Iuba equorum qualis esse debeat V. 2, 7, 5. ¶ iubae gallorum C. 8, 2, 10.
Iubare exorto C. 10, 294.
Iudaea pretiosis odoribus illustris C. 3, 8, 4. in Iudaea caryotae V. 2, 1, 27.
Iudaeus Germano procerior C. 3, 8, 2.
Iudaicum bitumen Veg. 1, 20, 1. 2, 56, 2. 2, 57, 2. 3, 84, 3.
Iugamenta *v.* Iugumenta.
Iugarius, bubulcus C. 1, 6, 6. *vid. Scheffer. de re vehic.* 1, 17 *extr.*
Iugationis species duae V. 1, 8, 2.
Iugatorii boues V. 2, 5, 9.
Iugata vinea C. Arb. 4, 1. V. 1, 18, 1 *et* 2.
Iugeralis tabula P. F. 9, 9.
Iugeratim C. 3, 3, 3.
Iugerum quid V. 1, 10, 1. C. 5, 1, 5 *et* 9. iugeri modus non semper quadrat C. 5, 1, 13. forma quaeque vt dimetienda C. 5, 2. iugerum quot modios cuiusque grani recipiat C. 11, 2, 75 sq. iugera forensia V. 1, 2, 9. Liciniana C. 1, 3, 10. quingentis plura possidere non licebat ciui Ro. V. 1, 2, 9.
Iuglandis satio et cultura C. 5, 10, 4. iuglandes magnae et crebrae viciniam faciunt sterilem V. 1, 16, 6.
Iugo. iugare furcas perticis C. 12, 39, 1. palos C. 12, 15, 1. iugari vinea vt debeat C. 4, 26, 1.
Iugum asinarium, plostrarium, vinarium Ca. 11, 2. cornibus an ceruicibus inferendum C. 2, 2, 22. quo tres iungantur boues C. 6, 2, 10. ¶ agri iugum quid? V. 1, 10, 1. ¶ Iuga vineae quatuor generum V. 1, 18, 1 *et* 2 vineaticum *describ.* C. 4, 17 *et* 4, 19. sub iugum mittitur vinea C. 4, 22, 1. *Paxamus Geop.* 5, 19 ζυγὸς δὲ καλεῖται ἡ τῆς ἀμπέλου πρὸς τὴν χάρακα συζυγία vitis ad perticam coniugatio. SCHOETTG. ¶ *A* iugo *igitur* vineatico *nomen habere videtur* militare *illud, de quo Auso. Id.* 12 Hostilis quae forma iugi est, hanc efficiet Π.
Iugumenta *f.* iugamenta Ca. 14, 1 *et* 4. Iugumenta *etiam probantur viris doctis ad* Vitr. 2, 1 *vbi est* iugumentantes, *intelliguntque trabes transuersim impositas arrectariis, vt superliminaria in ianuis rel.*
Iugus, *a, um.* iuga vasa olearia instructa Ca. 10, 1. V. 1, 22, 3. sex iugis vasis opus erit Ca. 145, 1. *vid. no. ad* Ca 10, 1.
Iulii mensis descriptio et opera C. 11, 2, 49.
Iumenta *vnde dicta* C. 6 pr. 3. *pro* bubus C. 6, 3, 3. *vbi tamen a iumentis distingui videntur.* iumentis curandis machina C. 6, 19. *vid.* Iuuamentum.
Iuncetum V. 1, 8, 3.
Iunceus. iuncea sporta C. 12, 6, 1.
Iunctura boum C. 2, 2, 22.
Iunctus *et* vinctus *confunduntur a librariis* C. 6, 37, 1.
Iuncus. iunci contorti stamina C. 10, 306.
e Iunipero ridicae V, 1, 8, 4. *Maiuscula igitur arbor.*
Iunii mensis descriptio et opera C. 11, 2, 46.
Iunonis lucus Sami V. 3, 6, 2.
Iupiter pater V. 1, 1, 5. Olympius C. 1 pr. 31. dapalis Ca. 132, 1.
Iurisdictione assidua C. 12, 3, 11.
Iurant factores olei Ca. 145, 2. iurare ad dominum Ca. 144, 2.
Ius ex ossibus V. 2, 9, 10. in ius vocat pisces cocus V. 3, 17, 5. iure submersa salgama C. 12, 4, 5. ¶ de iure ciuili quemadmodum emi quamque pecudem oporteat V. 2, 1, 15. ius summum summa crux C. 1, 7, 2.
Iusculum frigidum Ca. 156, 7.
Iusiurandum dare, verum fecisse Ca. 148, 2.
Iusquiami succus *h. e.* hyoscyami P. 1, 35, 5. Veg. 2, 12, 5.
Iussitur Ca. 14, 1. *vid. no.*
Iussus, *a, um.* iussi veniunt riui C. 10, 48.
Iustitia Dea, Δίκη, *Astraea* Veg. 3 pr. 6.
Iustus, *a, um.* iusta hoc mense lardi confectio P. Ian. 16. iustam maturitatem ceperint C. 4, 23, 1. iusti roboris vites C. 4, 21, 1. ¶ Iusta fiunt C. 2, 4, 7. lanificio persequi atque exigere C. 12, 3, 6. reddere C. 1, 8, 11. 11, 1, 26. iusta percepit omnia C. 4, 3, 5 *et* 1, 8, 18. quorum iusta certa esse non possunt C. 11, 2, 16. ad iusta paullatim perducitur labor C. 6, 14, 4. 6, 30, 5. ¶ Iustis legibus iuventae operata femina *h. e. menstruata* C. 10, 359. *Plin. Valer.* 4, 1 *de amygdalis*, feminarum iusta praecipitantur. *Sammo.* Menstruus iniusto si profluit impete sanguis. LICHTENH.
Iuti humoribus *h. e.* adiuti P. Mar. 10, 36. *vid. ad* P. 1, 34, 3. 1, 35, 8. *v.* Adiuuo.
Iuuamentum Veg. 3, 4, 46. *forte scholasticus aliquis scripsit pro* iumento.
Iuuatoria Veg. 3, 65, 12 *in margine Sambuci* scribitur *pro* viatoria. *recte vt videtur.* neque enim facile in promtu esse possunt, quae ibi praecipiuntur.
Iuuencus et iuuenca V. 2, 5, 6. iuuenci vt domentur C. 6 2, 1.
Iuuo. iuuarit *pro* iuuerit *MS.* P. D. 6, 1.
Iuxta fundum olla terebrata C. 12, 8, 1. iuxta ac mares habere feminas equas V. 2, 7, 1. iuxta satae fruges C. 8, 13, 3.

K. *i. e.* Kalendae primae Octobris Ca. 147. 148, 2. *vi. no.*

L. *nota* laudabilis loci *vid. Scal. ad* V. 1, 59, 2. *Vrsin. ad* V. 1, 11, 1. 1, 18, 2. 1, 55, 1. *Mire se torquet Victor.* ad V. 1, 23, 5. 1, 31, 6. 1, 44, 4. 1, 61. *Tanto magis mirum est non incidisse virum doctissimum in hanc interpretationem, cum ipse Var. Lect.* 34, 3 *obseruarit*, laudari *a Latinis scriptoribus dici ea, quae Graeci vocent* ἐπωνύμενα. *Sed vidit ille alia et maiora.*
L *pro* D V. 3, 9, 19.
pro L *positum* I *Victor. ad* V. 2, 4, 18.
Labea trapeti, *labia* Ca. 20, 2 *obscurum quae fuerint.*
Labefacit contagione caeteros C. 6, 5, 1.

Laeto. laetantur beneficio incendii loca sterilia P. 1, 6, 13. laetandis arboribus, *stercorandis* P. 1, 6, 18 *vid.* Laetamen. ¶ Laetor. laetatur vitis tepore C. 3, 9, 8.

Laetus ager Ca. 6, 1. *Ager* laetus *est bene stercoratus et pinguis. Stercus enim quod agris ingerebant rustici* Laetamen *appellabant. Seruius Georg.* 1. Fimus, qui per agros iacitur vulgo Laetamen appellatur, *Isidorus lib.* 17 *cap.* 11. Fimus est, qui per agros iacitur, et dictus fimus quod fiat imus: id est stercus, quod vulgo Laetamen appellatur. *Fulgentius Mytholog. lib.* 11. Quod detrimenta eius et augmenta non solum terra, sed et lapides, vel cerebra animantium, et (quod magis incredibile fit) etiam laetamina sentiant, quae in lunae crementis eiecta vermiculos parturiunt. MEVRS. *vid.* Laetamen. ¶ Laeta sarmenta *videntur* latis *substituenda aliquoties vid. no. ad* P. F. 12, 2.

Laeuigare, laeuis, laeuare, *scribi vult Morg.* I, 75.

Laeua manu legenda radix C. 6, 5, 3.

Lagoena patentissimi oris C. 12, 45, 2. lagoenam Baccho habilem C. 10, 387. in lagoenam diffundere C. 12, 12, 2. in lagoenam indito Ca. 122. lagoenae gypsatae C. 12, 12, 2. C. 12, 41, 1. picatae C. 12, 11, 1. *MS. Palat. passim* Laguna, *vt* Gr. Λάγυνος, *obseruante Sylburgio, quod indicium est, non male scribi* Lagoenam, *cum* oe *et* u *sexcenties permutentur. Et nota est Graecorum contractio τῶν* οε *in* ȣ *itemque Belgarum pronunciatio literarum* oe. Lagona *etiam multi MSS. teste Victorio ad* Ca. 122. Laguena *MS. Lugd. Palladii saepe*, v. g. O. 14, 17 s. *Idem indicat diminutiuum.*

Lagunculae picatae C. 12, 38, 7 *et* 8.

Λαγοτροφεῖα, pecudum siluestrium viuaria C. 8, 1, 4 *vt* Leporaria.

Lamina C. 6, 17, 6. Veg. 3, 4, 38. *Hinc etiam restituta pro* lana Veg. 2, 55, 7. 3, 4, 8.

Lampada tibi trado V. 3, 16, 9. lampades ferreae ardentes C. 12, 18, 5.

Lanae quae laudatiores C. 7, 2, 4. Atticae et Tarentinae V. 2, 2, 18. ¶ lana madida ad vulnera *passim laudatur* Vegetio *v. g.* 2, 48, 8. 2, 49, 1. succida 2, 41, 3. 2, 46. 2, 54, 3. 3, 4, 28. lanarum munimenta *de ead. re* Veg. 2, 47, 3.

Lanamentum ex oleo et aceto et sale Veg. 2, 56, 1.

Lanare pecus V. 2, 9, 1.

Lanaria radix C. 11, 2, 35 *vi. no.*

Lanatae pelles C. 6, 2, 4. *hinc restitut.* Veg. 2, 7, 1 *conf.* 3, 43, 2. ¶ Lanata vitis C. 3, 2, 12. 3, 2, 17.

Languida arbor P. F. 25, 4. N. 7, 14.

Languorem simulantes in valetudinarium deducuntur C. 12, 3, 7. languoris remedium C. 6, 38, 3.

Laniarium macellum V. 2, 4, 3.

ab Laniario succidia V. 2, 4, 3.

Lanificii cura C. 12 pr. 9.

Lanigerae pecudes C. 7, 6, 5.

Lanistae rixosarum auium C. 8, 2, 5. *vi. no.*

Lanitium si curae sit C. 7, 3, 9.

ad Lanium peruenit verres V. 2, 4, 8. a laniis canes non emendi pastoribus V. 2, 9, 5.

Lanugo inest pomis cydoniis C. 12, 45, 2. in surculis cerasi P. O. 12, 5. lanugine canescit vitis C. 3, 2, 12. ¶ lanuginem excitat terebra, *scobem* C. 4, 29, 16.

Lapathos lubrica C. 10, 373.

Lapicidinae V. 1, 2, 23.

Lapideus suggestus C. 9, 7, 1.

Lapidosa macies aurosi pulueris P. 1, 5, 1. ¶ lapidosi generis pira P. F. 25, 2. *remedium eius rei* P. F. 25, 6. lapidosa pruni poma C. 10, 15.

Lapis. lapides calci coquendae qui apti P. 1, 10, 3. iuxta vitium radices ponuntur. C. Arb. 4, 4. lapis fissae radici iniectus medicinae caussa P. F. 25, 15. C. 5, 10, 20. *vid.* Cuneus. ¶ lapides molares Veg. 2, 28, 5 *non nimis magnos fuisse oportet.* ¶ de lapide noxium comparare C. 3, 3, 8. *Serui dicuntur* de lapide emti, *propterea quod venales serui astabant* in lapide, *foro Romano, vbi praeco venales proclamabat. Hinc illud Plautinum*: In eo astas lapide, vbi venales praeco praedicat. *M. Tullius, in oratione contra Pisonem, non minus scienter, quam eleganter* tribunos duos dixit esse de lapide emtos. *quia mercede redemti fuerant, vt fauerent Clodio. Sicut serui de lapide pecunia comparantur. Labitur Merula errore manifestario, qui enarrans hunc locum Columellae existimauit id totum referendum esse ad eos, qui de Capitolino lapide deiiciebantur, quod quam ridiculum sit interpretamentum, penitusque ab intellectu scriptoris dissentiens, quiuis vel mediocriter eruditus intelligit.* BEROALD. *Merula quem tangit, est Ge. Alexandrinus in Indice, cuius paucissima talia sunt, quae huc deriuare licuerit.* ¶ ad quartum et vicesimum lapidem via salaria a Roma V. 3, 2, 14.

Lapsana V. 3, 16, 25. lapsanae vulgares C. 9, 4, 5. lapsanae flos C. 12, 7, 1. *add. Plin.* 19, 8 s. 41. *Eadem videtur, quae aliis* Lampsana, *siluestris oleris genus.*

Lapsu pigro repit aqua C. 1, 5, 3.

Laqueatum corpus C. 6, 19, 3. *laqueis constrictum.*

Laquei setis pendentibus ponuntur talpis P. Mar. 9, 4. laqueos expedire ad aues capiendas P. D. 6, 2.

Lar familiaris Ca. 2, 1. 143, 2. circa larem epulari C. 11, 1, 19.

Lardum quando fiat P. Dec. 6, 2.

Largae ponendae sunt arbores P. F. 25, 21 *spatiis interiectis.*

Large bibendi potestas C. 8, 14, 11. vagandi licentia P. 1, 30, 3.

Largiemur aliquantum stercoris circa viticularum vestigia P. O. 5, 2.

Largitatem indulgere radicibus P. N. 7, 11.

Largitionibus prosequi C. 11, 1, 19.

Larix vtilis fabricae P. N. 15, 1.

Laruas abigit suffimentum Veg. 4, 12, 4.

Lasciuiae lususque causa emittuntur catuli C. 7, 12, 12.

Laser, σίλφιον C. 12, 7, 4. 12, 57, 4. Exiguum laseris C. 5, 10, 15. modicum arbori Punicae infunditur P. Mar. 10, 3. Cyrenaicum C. Arb. 23, 1. *vbi laudatus Spanhemius. a quo felicius petentur omnia tum quae Beroaldus hic docuit, tum quae nos possemus.* Veg. 3, 60. *restit. etiam* 3, 65, 12. lasare *per* a *in Syllaba media*

Leuigat

Leuigat sentes insitio P. inf. 81 *h. e. facit vt spinas et aculeos amittant.* leuigare parietes tectorio V. 3, 11, 3. leuigari opere tectorio C. 9, 7, 1. ¶ *terendo minuere.* leuigare offulas oleo adsperso P. 1, 29, 4. diligenter contrita leuigantur C. 12, 41, 3. *Ita Gr.* λεαίνειν *saepe apud Aëtium de terendis medicamentis: ita* συλλειῶσαι *Geop.* 17, 6. *et* λεῖος *significat* tritum, *vt de radicibus graminis s. agrostis Diosc.* 4, 30. ἡ ῥίζα καταπλαττομένη λεία (leuigata) τραύματα κολλᾷ. *Sic* Plin. 33, 7 f. 42 qui minium poliunt in officinis, faciem laxis vesicis illigant, ne in respirando pernicialem puluerem trahant, et tamen vt per illas spectent.

Leuis brassica Ca. 157, 1. plagae leues fiunt C. Arb. 20, 1. leue per pluuias frequentes mustum, *dilutum* P. O. 14, 4. ¶ leuiora loca *oppon.* grauioribus V. 1, 4, 4. *conf.* 1, 6, 3.

Leuisticum *vox ex* Ligustico *corrupta, cui substituunt officinae. et* Veg. 3, 52, 2. *vid.* Libysticum.

Leuiter Ca. 112, 2.

Leuo, *as pr. corr.* leuat se apis sublimius C. 9, 12, 1. leuandae matres *h. e. pastu reficiendae* V. 2, 5, 16. ¶ *aufero.* leuare corticem scalpro P. Iun. 5, 3. terram ab extremis radicibus P. F. 25, 6. mustum ex lacu P. O. 17, 1. *vid. no. ad* C. 3, 21, 5.

Leuo. *pr. prod. leuigo.* leuare plagam ferro C. Arb. 8, 2. 26, 4. leuentur falce plagae C. 5, 9, 3. 5, 11, 7. Arb. 26, 6.

Lex, *formula contractus* Ca. 14, 5. 145, 1. 146, 1. 147. 149, 1. 150. *vi. no. ad* V. 2, 1, 16 *et* 2, 2, 5. ¶ legem foecunditatis dicere eam C. 3, 8, 1. lege quadam diuina et aeterna C. 4, 10, 3. ¶ legibus iustis iuventae operata mulier, menstruata C. 10, 360.

Lexipyretas *legendum pro* Leptiperisis Veg. 2, 36, 2.

Lexiuum *vid.* Lixiuium.

Libella fabrilis C. 3, 13, 12. ad libellam aequus locus V. 1, 6, 6.

Liber et Ceres, Dii rusticis V. 1, 1, 5. Libero patri cur immolentur hirci V. 1, 2, 19. Libero fauente C. 3, 21, 3. Libero Liberaeque sacrificia in vindemia C. 12, 18, 4.

Liber, *a, um.* liberi pedes C. 8, 3, 3 *im Lichten.* liberae putaminibus nuces P. Ian. 15, 19. ¶ Liberi disciplinis excolendi C. 4, 3, 2.

Liber, *cortex,* sese vertit Ca. 45, 3. arundines aliquot libris colligatae V. 1, 8, 4. librum remittit arbor C. 11, 2, 37 *et* 41. demittit vlmus C. 5, 6, 12. ¶ librum vxori feci de agricultura V. 2 pr. 6. liber falso nomine proditus C. 7, 5, 17.

Liberat haec res impensam terreni C. 3, 3, 11.

Libo. libandum praebere apibus C. 9, 13, 6. ¶ libabimus de pluribus pauca Veg. 1, 62, 1.

Libidinosae dapes C. 10 pr. 2.

Libido. libidinem concitant cibi C. 8, 11, 6. libidinis rixosae mas C. 8, 2, 14. ¶ Si libido veniat nauseae Ca. 156, 4. *Imitatus est Plin. Valer.* 2, 30. *vbi* libido intestini *est tenesmus. Hoc et plura Rhod. Lex. Scribon. h. v.*

Libra pondo C. 12, 20, 5. ¶ Libra pari est cum aequore maris C. 8, 17, 4. infra libram maris *ibid. vid.* Libella. *it.* Libro.

Librales offae C. 6, 2, 7. P. Mar. 12, 3.

Libramentum aquae P. Aug. 9, 2. ventorum C. 1, 5, 8.

Librarium foramen ferreum Ca. 21, 4 *vi. no.* in libraria frusta conciditur Ca. 12, 53, 4. ¶ Librarius scriba libertus V. 3, 2, 14. librarii manus segnior P. inf. pr. 1.

Libratum pari momento temperamentum C. 3, 12, 4.

Libro. librare pauimentum Ca. 18, 7 *aequare planiciem. Vi. Keuchen. ad Fronti. de aequaeductibus p.* 375. SCHOETTG. cum sol paribus librauerit orbem horis C. 10, 42.

Libum vti fiat Ca. 75. liba absoluta, et res diuina parata V. 2, 8, 1.

in Liburnia mulieres robustae ac durae V. 2, 10, 8.

Liburnico simile vt fiat oleum P. N. 18.

Libya frumenti ferax C. 3, 8, 4. in Libya Hesperides V. 2, 1, 6.

Libycis ramis, *Punicis* P. inf. 71. Libycae vites C. 3, 2, 1. fici C. 5, 10, 11. *eaedem videntur*

Libyscae *f.* Libyssae C. 10, 418.

Libysticum Veg. 3, 52, 2 *quod al.* Ligusticum. *Sed* λιβυστικὸν *etiam Galeno herba quae* panaces *alias vocatur,* Siler montanum *Dodonaeo, a* Leuistico *vulgari, Gall.* Liveche, *Liebstöckel, quod illi substituunt officinae, diuersum.*

Licet videre V. 2, 10, 1. videri V. 1, 6, 2. liceto Ca. 83.

Liciniana olea Ca. 6, 2. C. 5, 8, 3. Arb. 17, 3. iugera C. 1, 3, 10.

Licinia olea C. 5, 8, 4. 12, 49, 3. 12, 52, 1. P. F. 18, 4.

Licinium Veg. 2, 22, 2. 2, 48, 6. Factum licinium ex decem filis *adfert Rhodius de Acia Celsi p.* 141. *ex Albuensis Chirurg.* P. 2. c. 64.

C. Licinius Stolo collocutor, *et alius* Trib. pl. V. 1, 2, 9. hic sua lege damnatus C. 1, 3, 11. ¶ Licinius Murena vnde dictus C. 8, 16, 5. ¶ Nerua V. 2, 4, 1.

Lienes turgent Ca. 157, 7.

Lienosi boues Veg. 3, 28.

Ligamine papyri inhibetur C. 6, 6, 4. ligamina vitium C. 11, 2, 92 herbarum et fasciculi C. 12, 8, 1.

Ligatura in vitibus locum mutare debet P. 1, 6, 11.

Ligatae et palatae vineae C. 11, 2, 11. ¶ Ligati sunt armi bouis, *duri, rigidi* Veg. 3, 44, 1.

Ligna domino Ca. 55. ne fumosa sint, et bene ardeant Ca. 130. picata C. 11, 2, 71. lignorum repositio P. 1, 32.

Ligula cumulata salis C. 12, 21, 2. *ita* Cochlear. ¶ ligula purgandus fructus musteus, *de melle* C. 9, 15, 13. *vid.* Lingula.

Liguriae armenta C. 3, 8, 3. in Liguria conficitur pix Nemeturica C. 12, 24, 1.

Liguriunt muscae V. 3, 16, 6 *vi. no.*

Liguscus *pro* Ligustico *Vict. et Scal. ad* V. 1, 18, 6. *it. MS.* V. 2, 5, 9 *et* 3, 9, 17.

Ligustici vncia C. 12, 57, 5 *vid.* Libysticum. Leuisticum. Ligusticus ager montanus V. 1, 18, 6.

Ligustro nigro C. 10, 300.

Lilieta noua formare P. F. 21, 3.

Liliorum satio P. F. 21, 3.

Limax implicitus conchae C. 10, 324. ne hortos infestet P. 1, 35, 2. limacis os Veg. 1, 62, 2. *vi. no.*

Limbus XII signorum, *Zodiacus* V. 2, 3, 7.

Loricare solum granarii opere tectorio V. 1, 57, 1.
Lorum, lora Ca. 135, 5.
Lotium eius qui brassicam esitarit quas vires accipiat Ca. 157, 10. facere Ca. 127, 1. 156, 1. difficilius si transeat, quo vino ciendum Ca. 122. si aegre eat, et substillum sit Ca. 156, 7. suillum Ca. 7, 3. per anum emittit Veg. 1, 46, 2. lotii vapor salutaris Veg. 2, 28, 5. 3, 7, 2.
Lotos C. 7, 9, 6. loti Phrygiae C. 10, 258. *vi. no.*
Lucanum vinum Ca. 6, 5. V. 1, 25.
Lucernae craticulae Ca. 13, 1 *in quibus ligna ardentia coniiciuntur, quales etiam hodienum ad aedes videmus pensiles.* SCHOETTG. *Mihi videbatur iterum locum inspicienti, legendum* lacernas.
Q. Lucienus *collocutor* V. 2, 5, 1 *et* 18. 2, 7, 1.
Lucifer eoo remeat ortu C. 10, 291. interdiu, noctu Hesperus in ornithone Varronis 3, 5, 17.
Lucifugae blattae C. 9, 7, 5.
Luciliano charactere libelli V. 3, 2, 17.
C. Lucilii Hipri mentio V. 2, 1, 2.
Lucrifecerunt hoc nomen V. 3, 4, 1.
sine Luctamine alterius generis vina melius seruant sapores P. P. 9, 13.
Lucubratione per hiemem quae facienda Ca. 37, 3. C. 11, 2, 12. 11, 2, 90 *it.* 91 *et* 92. *Rustici duas habent lucubrationes, easque maxime noctibus hybernis: alteram* vespertinam, *alteram* matutinam, *quam antelucanam vocant: quia ante lucem euigilant. Literatis quoque consimiles sunt lucubrationes, magna tamen dissimilitudine disparatae. Siquidem rustici lucubrantes rusticana opera efficiunt, et vilia, literati vero diuina, et immortalia: illi corpus, hi ingenium exercent, illi manus mouent in canabe, et ligno, et materia, hi inter chartas, et calamos scriptorios sunt occupati, qua occupatione nihil honestius, nihil potest esse praestantius.* BERO.
Luculli Varro tutor C. 8, 16, 5. villa V. 1, 2, 10. pessimo publico aedificata V. 1, 13, 7. C. 1, 4, 6. auiarium V. 3, 3, 18. 3, 4, 3. piscinae V. 3, 3, 10. 3, 2, 17. M. Luculli V. 3, 17, 8. L. Luculli V. 3, 17, 9.
Lucus vt conlucetur Ca. 139.
Ludianorum insulae V. 3, 17, 4.
Ludo. ne ludat vena, *forte* ne eludat Veg. 2, 40, 1.
Lumbrici medicina suibus C. 7, 9, 7. ¶ vino quo pellantur Ca. 126. pecus si vexent C. 6, 25. 6, 30, 9. *add.* Veg. 1, 44 *it.* 45 *et* 52.
Lumbus. a lumbis in vite habentur optima semina C. Arb. 3, 1. *Membra hominis, et partes ad alias quoque res decenti translatione transferuntur. Nam* montibus *poëtae persaepe dant* caput, humeros, pedes. *Nec Columella in* vitibus lumbos, *et* humeros, *indecenter appellat eas partes, quae si vitem metiaris, vt hominem, obtinent vicem lumborum, et humerorum. Cum similiter Plinius dat* vitibus digitos, pollices, caput, crines, *alia quoque humani corporis membra. Idem tradit ab humeris arborum surculos petendos esse ad insitionem.* BERO.
Lumen *h. e. pupilla s. potius humor crystallinus* Veg. 2, 16, 5. ¶ lumen animi C. 1 pr. 23. flauentia lumina calthae C. 10, 97. loti gemmantia C. 10, 258.
Luna silenti Ca. 29, 50, 1. C. 2, 10, 11. dimidiata Ca. 37, 3. extrema et prima ἕνη καὶ νέα V. 1, 37, 1. procedit, *crescit* P. Iun. 3. minuente P. Iun. 3. P. F. 24, 4. ab luna exorta ad nouam V. 3, 17, 9. quadripartita V. 1, 37, 2. quarta decima, adhuc crescente lumine C. 2, 10, 10. quinta decima C. 2, 10, 10. XXV C. 2, 11, 7. trigesima, quae est fere noua C, 8, 11, 12. ¶ *Lunae obseruatio maximam partem superstitiosa certe inanis: deriuata forte a diuinitate eius credita, de qua* V. 1, 1, 5. *qui etiam generatim, eam obseruari docet* 1, 37. *it.* 1, 7, 2 *et* 4. *add. Plin.* 18, 32 f. 75. *Gell.* 20, 7. *speciatim* ¶ in stercorandis agris luna decrescente C. 2, 5, 1. 2, 16, 1. P. S. 1, 2. *item* hortis P. S. 13, 1. *et* oleis P. F. 20, 2. pratis autem, crescente C. 2, 15, 9. 2, 18, 2. *add.* P. F. 2. *et* P. S. 9, 2. ¶ in agris exstirpandis C. 11, 2, 52. P. Iul. 1, 1. ¶ in serendo P. 1, 8, 12. 1, 34, 8. lente C. 2, 10, 15. P. F. 4. vicia C. 2, 11, 7. P. Ian. 6. faba C. 2, 10, 10. P. N. 1, 3. allio et vlpico C. 11, 3, 22. P. N. 6, 2. in cepis P. F. 24, 4. in carduis P. Mar. 9, 2. ¶ in inserendis arboribus C. Arb. 26, 2. C. 5, 11, 2, P. F. 17, 4. seminibus vitium pangendis C. Arb. 3, 3. ¶ in faba vellenda et condenda C. 2, 10, 12. legendis vuis ollaribus C. 12, 43, 2 *et* 9. malis citreis P. Mar. 10, 18. cydoniis C. 12, 45, 2. piris condendis P. F. 25, 8. sapa coquenda C. 12, 19, 3. in lignis ad aedificia succidendis C. 11, 2, 11. *s.* caedenda materia ad fabricam P. Ian. 22. P. N. 15, 1. *conf.* Plin. 16, 39 f. 74. ¶ in remedio vitium contra sorices C. Arb. 15, 1. ne remedium (*arboris*) luna deprehendat P. O. 12, 8. ¶ In ouis supponendis C. 8, 5, 9. 8, 11, 11. gallinis saginandis C. 8, 7, 4 *et* 5. castrandis vitulis C. 6, 26, 2. P. Mai. 7, 1. salsura carnis C. 12, 53, 3. ¶ Luna plena turgescunt maria P. D. 6, 1. decrescente luna capillum tondens caluus fieri metuit V. 1, 37, 2.
Lunares dies vt diuisi V. 1, 37, 1. lunari ratione corruunt animalia, *tanquam essent lunatica* Veg. 3, 33, 1.
Lunaticus oculus quis? Veg. 2, 18, 1.
Lunatum ferramentum C. 12, 54, 1. lunatis cornibus P. Mar. 11, 2.
Lupa, *nomen canis* C. 7, 12, 13.
Lupercus C. 10, 191.
Lupinarium labrum Ca. 10, 4. 11, 4.
Lupini laus ad agros C. 2, 10, 1 sq. satio Ca. 34, 2. P. S. 5 *et* 9. stercoris vicem supplet C. 2, 16, 5. 11, 2, 44. P. Mai. 4, 2. agros vt foecundos et steriles reddat P. 1, 6, 14. Lupinum herbas perimit C. 2, 12, 5. *add.* P. Ian. 9, 2. quando colligatur et quomodo seruetur P. Iun. 3. lupini amari aqua adu. locustas P. 1, 35, 12. ¶ Lupino madido sociata radix C. 10, 115. *h. e.* lupulo, *vt vult Baccius de vinis L.* 7 *indice Rittershusio.*
Lupinus, *a, um.* lupini morsus vulnus Veg. 3, 4, 16.
Lupus. lupi morsus C. 6, 13, 1. ¶ lupus piscis rapax varius et sine macula C. 9, 17, 8. fluuialis fastiditus V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 4. ¶ Lupi, *serrae manubriatae* P. 1, 43, 2.
Lurco Aufidius V. 3, 6, 1.
Lurida rana V. 1, 2, 26. brassica C. 10, 325.

prope

ſina Veg. 2, 48, 9. tetrapharmaci Veg. 3, 21. quae dicitur meliacinus Veg. 3, 21. malagmis Veg. 1, 28, 6. compoſitiones diuerſae ſunt Veg. 4, 15. 17. 20. 21. 24. 25. 4, 28, 20 *ad* 23.

Malandria puſtulae ceruicem equorum infeſtantes Veg. 2, 42, 1.

Male nata *et* malis locis nata P. F. 12, 2.

Male dicta in rutae ſatione P. Mar. 9, 13.

a Maledo paſtores V. 2, 2, 1.

Maleficiis ne operam det familia C. 11, 1, 27.

Maleficum animal, *noxium* V. 3, 7, 3. 3, 16, 7.

Malignitas naturalis C. 3, 10, 18.

Malini ligni fumo C. 7, 8, 7. *vid. no.*

Malitia terrae ſalſae hibernis imbribus eluitur P. 1, 6, 16. arboris durante P. O. 8, 3. viae P. 1, 6, 8.

Malleatum ſpartum C. 12, 19, 4.

Malleolaris virga C. Arb. 3, 4.

Malleolus qui et vnde dictus C. 3, 6, 3. *Sic Plin.* 17, 22 ſ. 35 n. 3 capitulatus vtrinque e duro ſurculus: eoque argumento malleolus vocatur etiam nunc *rel.* qualis et vnde legendus C. 3, 6. quam longus C. 3, 19. vt reſecandus C. 4, 11. vt demergendus C. 3, 18, 2. C. Arb. 3, 4. *add.* C. 3, 17, 3. malleolos deponere C. 3, 3, 12. pangere *ibid.* vt transferendus C. 4, 15, 1. vt pampinandus C. 4, 6. malleolum ſerere praeſtetne an viuiradicem C. 3, 14, 2.

Malleo cogatur ramus ad inferiora defigi P. Mar. 10, 1. ¶ Malleus *generale nomen morborum ſeptem* Veg. 1, 2, 1. 1, 5, 2. 1, 10, 1. morbus exſecrabilis 1, 17, 1. eius cauſae 1, 17, 4. *etiam* boum 3, 2, 1 ſq. *add.* 3, 23, 2. Malis, *idis vocatur a Ruellio in verſione Hippiatr. Gr.* μᾶλις, εως.

Mallo ceparum Veg. 1, 63 *in Calepino ſumitur pro tunica. Sed* Veg. 2, 60, 1. mallonem *ipſe interpretatur* calamos ſiccos, vnde faſces dependent. *Et ſane apud nos etiam* ſertae ceparum (*Raſpeln*) ſtilis ſiccatis *inter ſe colligantur*: *et conuenit cum ſignificatione* cirrorum, comarum, τȣ μαλλȣ.

Maltha calidaria et frigidaria vt fiat P. 1, 41. frigidaria P. 1, 17, 2. *Eſt etiam* maltha natiua, *de qua* Plin. 2, 104. SCHOETTG.

Maluae ſatio et cultura P. F. 24, 9. Oct. 11, 3.

Malum. genera malorum celebria C. 12, 45, 5. *Occurrunt apud noſtros et ſuis locis indicantur*, Amerina, Caeſiana, Citrea, Cotonea ſ. Cydonia, *eaque* (C. 5, 10, 19) Struthea, Chryſomeliana, muſtea: Matiana, Melimela, Orbiculata, Peluſiana, Perſica, Praecoqua, Punica, Quiriniana, Scandiana, Seſtiana *vel* Sextiana, Syriaca *an* Syrica? *conferri poteſt enumeratio Macrobiana Saturn.* 2, 15. quae in primis ſint exquirenda C. 5, 10, 19. ſemen malorum ſerito Ca. 48, 3. mala ſeramus P. F. 25, 13. *add.* C. Arb. 25. vt propagentur Ca. 133. vt innoxia ſeruentur Ca. 7, 3. V. 1, 59. C. 12, 44 ſq. in ſole vt ſiccentur C. 12, 14. vt condiantur C. 12, 10, 2. 12, 45, 3. vuas halitu ſuo corrumpunt C. 12, 43, 8. *Vid.* Μῆλα ſ. Mela. ¶ Mala granata ſ. Punica vt ferantur et colantur C. 5, 10, 15. Arb. 23. P. Mar. 10, 1. vt ſine granis naſcantur P. F. vti magna fiant P. Mai. 6. Iun. 5. vt ſeruentur C. 12, 44. P. Mar. 10, 7. ¶ Mala aurea Heſperidum, μῆλα ſ. oues V. 2, 1, 6. ¶ Malum terrenum Veg. 4, 13, 3.

Malus bifera V. 1, 7, 6. vt inſerenda V. 1, 40, 6. P. inſ. 78.

Mamilii *an* Manilii formula ſtipulandi capras V. 2, 3, 5. *vid. Cic. de Orat.* 1, 58 *extr. c. no. Gruteri.* actiones V. 2, 5, 11. 2, 7, 6.

Mammillae tenues fiſtulis impoſitae in fontibus ſalientibus V. 3, 14, 2.

Mammoſae canes laudantur V. 2, 9, 5.

Mammulae penſiles ſub roſtris caprarum V. 2, 3, 2.

Mancipia ergaſtuli C. 1, 8, 16. qualia, qualesque, qui eis praeſunt, eſſe debeant V. 1, 17, 3 ſq. vilioribus pretiis venduntur, quam equi aut muli Veg. pr. 10. mancipiorum modus V. 1, 18, 6.

Mando tibi Mani Ca. 141, 1. mandare poſteritati C. 6 pr. 6.

Mandere ex commodo C. 6, 2, 14. mandunt ſcrofae foetus ſuos C. 7, 11, 3.

Mandragorae ſemihominis C. 10, 20.

Manducato pane farcire V. 2, 7, 9.

Manduco *pro edo paſſim* Vegetius, *e. g.* 2, 6, 3. 3, 55, 1.

Mane obſcuro C. 7, 12, 3. a primo mane C. 11, 1, 15. a mane et veſpere V. 3, 9, 10.

Mania boum morbus Veg. 3, 2, 19.

Manicae de pellibus P. 1, 43, 4. *Has, et quae ſunt*

Manicatae pelles C. 1, 8, 9 *et* 11, 1, 21 *intelligit Rhodius ad Scribo. p.* 53 *eas chirothecas, quas noſtri Müffe, Germani ad ſuperiorem Rhenum Danubiumque Schlupffer, Belgae* Moffae, *Galli* Moufles *vocant.*

Manifeſtat *h. e. docet* P. O. 12, 5.

Manilius IC. *an* Mamilius? *vid. ad* V. 2, 3, 5.

Manipuli de herba facti vehuntur in villam V. 1, 49, 1. manipulos obligare C. 11, 2, 40. vincire C. 2, 19, 2. nexos deferre maniplos C. 10, 315.

L. Manlii arbitratu Ca. 144, 2.

Manna croci Veg. 2, 39, 4. 3, 24, 12. 4, 13, 3. ſuccari Veg. 3, 23, 4. 3, 28, 6. *De hac videndus peculiaris Salmaſii libellus, vel hyle potius Iatrica: quae de altera* croci manna *plane, quantum obſeruo, tacet. Notior eſt* manna turis Veg. 3, 22, 3 *i. e. fragmina minora corticis ramentis permiſta vt vult Gorraeus. Multa etiam de hac Salmaſ. l. c.*

Mano. manans aqua C. 1, 5, 2. manantia loca C. 2, 9, 13.

Manſiones aeſtiuae P. 1, 9, 5. hibernae, aeſtiuae, vernae, autumnales P. 1, 12.

Manſuefacti arietes feri C. 2, 7, 4.

Manſueſcere ſilueſtria *tranſit.* V. 2, 1, 4. *vi. no.*

Manſueti erunt V. 1, 20, 2.

Manubriatae ferrulae P. 1, 43, 2.

Manubria ferramentorum optima C. 11, 2, 92. bidentum C. 5, 10, 6. manubrii foramen P. F. 17, 8. craſſitudine C. 5, 9, 2. P. Mar. 10, 1 *et* 12.

Manus vtraque quantum geſtabit P. N. 22, 3. *eine Giſpel.* ad manus accedere conſueſcunt equuli V. 2, 7, 13. de manu dare C. 7, 9, 8. manu preſſus caſeus C. 7, 8, 7. manu datur aqua C. 9, 5, 5. illata

Matronalis labor C. 12 pr. 7. sedulitas C. 12 pr. 8.
Maturitas naturalis quae? C. 11, 2, 69. si legatur maturitas cum acerbitate, *maturae vuae cum acerbis* P. F. 9, 12. maturitatis serae fructus C. 3, 6, 3. maturitates seras expectare P. F. 9, 12. maturitatem capere C. 4, 23, 1. suam habet muria C. 12, 6, 2.
Maturo *intransit.* ea quae sero maturant, praecoquis *oppon.* P. Mar. 10, 27. tardius maturat P. N. 7, 22. oliuas maturare muria P. N. 22, 2. *Sed vid. no.*
Maturus. matura ouis C. 7, 3, 11. *foetae an serae? oppos.* matura animalia Veg. 1, 22, 2. matura animalia *sunt equi adulti.* maturi agni C. 11, 2, 14 *sub finem Ianuarii signantur.* matura faba serotinae *opponitur* C. 2, 10, 9: *et* maturum foenum C. 7, 3, 21 cordo: *it.* matura satio C. 2, 10, 15 seriori. maturissimas ficus C. 12, 17, 2. maturissima semina C. 11, 3, 5.
Matutinus dies C. 9, 15, 4. matutinum eligito a tempestatibus liberum C. 6, 2, 3.
Maxillae equo si dolent C. 6, 30, 6.
Maxime pessima est C. 9, 3, 3. *vid. no.*
Mazonomum V. 3, 4, 3.
Me *pro* mihi V. 3, 16, 2.
Meatus minctionis Veg. 3, 15, 10.
Mechanicum vocab. C. 3, 10, 2.
in Media boues perferi V. 2, 1, 5.
Medianus digitus Veg. 2, 40, 3.
Mediastinus C. 1, 9, 3. *Significat seruum ministerio rustico priuatim attributum, quod sane erat laboriosum. Sed quod in agricolatione sit id officium mediastini non satis liquet, nisi accipias pro eo qui balnea curat et domum. Quidam etymon* mediastini *deducunt* a medio astu, *id est, ciuitate, quasi in media ciuitate versetur, et mediae vrbis incola sit, quae significatio plane conuenit cum illo Horatiano carmine:* Tu Mediastinus tacita prece rura petebas. *Quidam* mediastinum *a* medio stando *vocari memorant, non pauci mediastinos tradunt dici vilissima quaeque mancipia, qui abiectissima quaeque officia tam in agro, quam in vrbe inter seruos peragunt, vt omnibus pareant, nullius imperium detrectantes, quasi in medio, ac pro patulo ad omnium domesticorum iussa praesto sint. De mediastinis Nonius, Porphyrio, Priscianus. Ego re solerter, curioseque perpensa, video apud Columellam mediastinos* proprie *intelligi eos* operarios, *qui in studio agricolationis versantur: quales sunt occatores, sarritores, runcatores, messores: hoc signat ipse Columella scribens in secundo,* posse ducentorum agrum iugerum subigi duobus iugis boum, totidemque bubulcis, et sex mediastinis. *Nam praeter bubulcos mediastini sex, qui alii intelligi possunt, quam hi qui reliqua opera praeter arationem in agricolatione conficiunt, vt est sarrire, runcare, occare, metere, et caetera hoc genus? sunt autem quasi hi in medio aratorum, et vinitorum consistentes.* BEROALDVS.
Medica, herba. eius satio V. 1, 42. P. F. 6. laus C. 2, 11, 2. P. Apr. 1. *vid. Victor. ad* V. 3, 9, 6. *Add. Salmas. ad Soli.* c. 21 p. 172. Bochart. Hieroz. 1, 2, 31. SCHOETTG.
Medicabilis ligni succus C. 7, 10, 8. medicabile ita fieri mel P. Ian. 15, 19.
Medicabiliter asperat P. F. 31, 2.
Medicamen C. 6, 5, 2. de coagulo casei C. 7, 8, 2. theriacae P. F. 28, 2. medicaminis sapor vitiatur C. 12, 20, 1.
Medicamentosior brassica Ca. 157, 2.
Medicamentum in dolium indere Ca. 39, 1. *Ita* C. 12, 20, 3 medicamen *et* medicamentum *de iis rebus dicuntur, quae adiiciuntur defruto vt aetatem ferat.*
Medicatus cibus C. 9, 13, 3. medicatis seminibus nihil nocet eruca C. 11, 3, 64.
Medicina pecoris scientiam requirit C. 11, 1, 8. medicinae pecudum ab Epicharmo conscriptae C. 7, 3, 6. medicinae partes tres V. 2, 1, 21.
Medico. medicare aquam thymo pinsito C. 11, 3, 40. semina sedi succo C. 11, 3, 61. medicemus oues tonsas hoc vnguine P. Mai. 8, 1. *sed vid.* V. L. medicatur aqua exigua amurcae portione C. 6, 4, 4. vt medicentur galbani odore apes C. 9, 13, 7.
Medicus. Medici galli V. 3, 9, 6. *vi. no.* Medici generis galli C. 8, 2, 12. Medicae gallinae V. 3, 9, 19. C. 8, 2, 4 *et* 12.
Medietas, *dimidia pars* P. 1, 12. ad medietatem decoquere P. Mar. 10, 10 *et* 30. vsque ad medietatem P. Mai. 3, 1. Iun. 10.
Medio, *as,* Mediante Iunio P. Mar. 10, 32.
Mediocres coronae C. 6, 29, 3.
Mediolanensium mos in vitibus et arboribus V. 1, 8, 2.
Mediponti Ca. 3, 5 *it.* 12 *et* Meliponti, *vt* gallinae Melicae *et* Medicae. *Erant in instrumento funario, et* Medi *h. e. Xerxis* pontem *imitabantur, quo Hellespontum ille coniunxerat. Crassissimi funes ad vehementissime premendum.* TVRN. 8, 6. *Libri veteres. quod probo magis, quam* Medipontos. *Sunt enim* Meliponti funes lorei crassissimi, qui prelum vehementissime deprimunt. vnde illis nomen: contra Subductarii, qui per trochleas traiecti, adhibita succula, praelum subducunt et tollunt. A. POPMA. *Dispungo,* medipontos priuos. *Quod autem doctissimus vir Aus. Popma malle ait se* melipontos *ex libris veteribus, non probo. Primum nunquam vidi illos libros veteres, et mei Basil. et Colon. habent* medipontos. *Deinde* Melipontus et Medipontus idem valent; *Nam* veteres L. et D. saepe inter se commutabant, vt in Impelimenta, Impedimenta. Fidius, Filius. Odor, Olor. Delicare, Dedicare. Quin etiam R. et D. commutabant. Meridies, Medidies. vnde Melidialis hostia, quae meridie immolabatur. *Festus*: Medialem appellabant hostiam atram, quam meridie immolabant. *Lego,* Medidialem a. *Sic* Feretrius, Fedetrius. *In lege Numae:* IOVEI. FEDETRIO. BOVEM. CAIDITO. Sic Lingua, Dingua. Lacrymae, Dacrymae. Nouensiles, Nouensides, *et similia.* MEVRSIVS.
Medius cibus, *dimidius* V. 3, 7, 9. Medius occidit, *p. p.* totus apparet C. 11, 2, 39 *et* 51. *vid. Barth.* 54, 10. *Sic* medium croci scrupulum P. Ian. 18, 1.

Mercurialis herba Ca. 158, 1.
Mercurius in membris equi Veg. 4, 2, 1. N. L.
Merda bubula Veg. 2, 8, 4.
Meretricandi poteſtas C. 11, 1, 16. *ſed vi. no.*
Merga. mergis ſpicam legere C. 2, 21, 3. Furculam *interpretatur Feſtus*, qua acerui frugum fiunt. *Adhibet etiam in meſſis mentione Plautus Poen.* 5, 2, 58 *et* Rud. 3, 4, 58. Mergites *vocare videtur Plin.* 18, 30 *ſ.* 72. i. e. faſces culmorum merga collectorum.
Mergo. mergere ſarmenta paſtinis P. 1, 43.
Mergus in vite qui ſit, et quomodo tractandus C. 4, 15, 2 ſq. Vide Palladium 3, 16, 1. Hebraei vocant ארכובה, quae vox occurrit in Maſſechet Kilaim fol. 30. 1, vbi R. Obadias de Bartenora: ארכובה של גפן *notat vitem tortam et inflexam ſupra terram, quae poſtea ſe in altum erigit in modum arcus.* Vide quae ibidem adfert Maimonides. SCHOETTG. mergus, propaginis curuatura P. F. 16, 1. N. 2. in prouincialibus vineis C 5, 5, 16. mergum attrahere C. 4, 15, 1. amputare C. 4, 15, 4. mergis propagare veteres vineas C. 4, 2, 2. propagata vinea C. 4, 22, 2. mergis propagare ſalices C. 4, 30, 7. *Ab hoc genere* mergi Agrarius mergus *dictus eſt, de ſententia Rigaltii ad Agrim.* p. 226 *extr. Pertinax Imperator apud Capitoli.* c. 9. *Sed in alia omnia eunt Caſaubonus et Salmaſius.*
Merica vitis C. 3, 2, 27.
Meridianus aequinoctialis C. 1, 6, 2. meridiano tempore V. 1, 51, 2. meridianis obiecta partibus P. 1, 20, 1. meridiana orbis pars minus ſalubrior quam ſeptentrionalis V. 1, 2, 4.
Meritum admiſſarii, *virtus, praeſtantia* P. Mar. 13, 2 *et* 4. pro agri merito P. 1, 8, 1 pro aetatis merito P. Mar. 13, 7. ſecundi meriti ager P. 1, 5, 6. ſequentis, arena P. 1, 10, 1. et P. Mar. 13, 4. ſecundi ac tertii meriti mella P. 1, 37, 3. *vid. Barth. hic* et ad P. inſ. 158.
Merulae albae rarae aues V. 3, 9, 17. ¶ merulae piſces C. 8, 17, 8. 8, 16, 8. *inter ſaxatiles etiam laudat Plin.* 32, 11. ¶ L. Cornelius Merula *collocutor* V. 3, 2, 8 *et* 12
Merus vere guſtus non miſtus C. 3, 21, 10. mero Bacchi ſpargere C. 10, 302. mera eſculenta C. 11, 3, 50. ¶ merae agnae, *nondum aetatem agnorum egreſſae* V. 2, 2, 2. *noſtri, ein pures Kind, in re ſimili.*
Merx eſculenta C. 11, 3, 50. mercibus exactis C. 10, 317.
Meſpili ſatio et cura P. Mar. 10, 19. inſitio P. F. 25, 32. P. inſ. 69 et 105. vt ſeruentur meſpila P. Mar. 10, 22.
Meſſala orator C. 1 pr. 30.
Meſſionis frum. tria genera V. 1, 50, 1.
Meſſis vnde dicta, et quot modis fiat V. 1, 50. *int.* meſſi praemittuntur ſacra Ca. 134. quando et quomodo facienda C. 2, 21. P. Iun. 2, 2. meſſim videt granarium V. 3, 2, 6. meſſibus exactis C. 12, 10, 1. meſſes ſex ſingulis annis Medicae P. Ap. 1, 3.
Meſſorem foeniſecam inducere C. 2, 18, 5.
Meſſoria opera C. 2, 13, 2. meſſoriae falces P. 1, 43, 2.
Meſſus. meſſae ſpicae V. 1, 50, 3.
Metas facere Ca. 55. in metas exſtructum foenum C. 2, 19, 2. meta inuerſa C. 9, 15, 12. ¶ ad metas dirigere V. 1, 4, 1. *Vid. quae de* meta *congeſſit P. Angelius Bargaeus de obeliſco ap. Graeu. Theſ. to.* IV p. 1908. SCHOETTG.
Metalla in agro V, 1, 2, 22.
Metampini ſaltus *vid.* Metapini.
METAPHORAE Varronis exſtantiores. vinea miniſtrat acratophoro vinum 1, 8, 5. dominus furcillas e vinea reducit hibernatum in tecta 1, 8, 6. vinum in partu *et* alimonio non vt in calice quaerit aquam, ſed ſolem: itaque ideo e vinea in arbores aſcendit 1, 8, 7. cohors fit miniſtra fundo 1, 13, 4 *ſic* quod horum inopiae ſubſidio miſit arundinetum 1, 8, 4. *vid.* quaero. colit vlmus aliquot corbulas vuarum 1, 15. inſtrumentum ruſticum diuiditur (*ex Grammatica*) in vocale, ſemiuocale et mutum 1, 17, 1. quae res quotidie videntur, minus metuunt furem 1, 22, 6. annus proſpiciens 1, 23, 3. fructus videt in villa dolium ac modium, et prodit ad vſum 1, 37, 4. *add.* Pall. 1, 6, 11. ſemina adulta concipiunt, praegnantia cum ſunt pariunt 1, 44, 4. aëre frigidiore ringuntur radices 1, 45, 3. *vi. no.* herbae rixantur ac celerius rumpuntur, quam ſequuntur 1, 47. oſtia aperire muribus ac formicis 1, 51, 1. frumentum purum veniat ad corbem 1, 52, 2. vua deſcendit de vite 1, 54, 1. deſcendit in piſcinam, in amphoram picatam 1, 54, 2. olea per idem biuium redit in villam 1, 55, 4. prodit vinum 1, 65, 1. ad abiiciendum deſcenſurum ſe minitantur penſilia 1, 68. Epirotici pecuarii athletae 2, 1, 2. verres it retro, *h. e. deterior fit ad foeturam*, quoad perueniat ad lanium 2, 4, 8 vt omnia ſequantur inſtrumenta *h. e. vna adferantur* 2, 10, 5. villa videt foeniſicia in tabulato, vindemiam in cella, in granario meſſem 3, 2, 6. membra villae, vaſa torcula *vel.* 3, 2, 9. parentes eorum *de columbis* 3, 7, 10. racemari licebit 3, 9, 1. emittunt apes progeniem in coloniam 3, 16, 29. ancoras tollere *ſermonem deſinere* 3, 17, 1. in ius vocat piſces cocus 3, 17, 5.
Metapini, Metampini *an* Metapontini? ſaltus *vid. no.* V. 2, 9, 6.
Metelli villa peſſimo publico aedificata V. 1, 13, 7. Metellus Caecilius C. 10, 182. Metellus anſerum greges aluit V. 3, 10, 1.
Metior. metiri rura alii aliis modis ſolent V. 1, 10, 1. metiendorum agrorum ratio C. 5, 1. ad metendum idoneae crates fauorum P. Ian. 7, 1.
Metreta noua ne oleum bibat, et firmior vt fiat Ca. 100. picis liquidae C. 12, 22, 1. metretae oleariae C. 12, 47, 11. 12, 51. 2.
Μέτρον ἄριστον C. 1, 3, 8. metris, *verſibus* C. 3, 10, 19.
Metuo metuunt res furem V. 1, 22, 6.
Metus plurimum confert ad diligentiam cuſtodiendi C. 12 pr. 5.
Meuaniae armenta C. 3, 8, 3.
Mica ſalis quaſi eruum Ca. 156, 3.
Mico. micuit ac proſiliit ſagitta C. 3, 17, 2 *ſed. leg.* emicuit. micantes et vagi oculi Veg. 3, 73.

Modeſte. modeſtius completa cochlearia P. O. 14, 15. *add.* P. N. 7, 15 *ſic*
Modeſtae rigationes, *modicae* P. F. 25, 14.
Modium ſalis vnicuique in anno ſatis eſt Ca. 58.
Q. Modius Equiculus V. 2, 7, 1.
Modius, tertia pars iugeri P. Mai. 4, 1 *no. add.* P. Iun. 2, 1.
Modo nominatis prouinciis C. 11, 2, 61. ¶ modo vt *pro* dummodo C. 5, 6, 31. ¶ omnis materia, quae modo poteſt praecipitari C. 4, 26, 4. vlla regio, in qua modo frumenta gignantur C. 6 pr. 3.
Modulator cantus C. 1 pr. 3.
Modus et menſura rebus adhibenda C. 1, 3, 8. modus in aſſumenda cultura tenendus P. 1, 6, 12. modus altitudinis et latitudinis bipedaneus C. 11, 3, 4. modus fundi, *iuſta magnitudo* V. 1, 11, 1. modi quibus metimur rura V. 1, 10, 1. modus amplus C. 11, 3, 3. in eundem modum muſti tantundem C. 12, 23, 3. modum iugeri continens cliuus C. Arb. 1, 6. ad modum ſextarii i. e. circiter ſextarium P. Iul. 9. modis aequalibus P. O. 14, 7 *h. e. menſuris.* ¶ bono modo Ca. 5, 1. *vi. no.*
Moeſtitia frigorum C. 7, 3, 11.
Moeſtitudinem nouae captiuitatis conſolari P. 1, 26, 2.
Molae aſinariae, truſatiles, Hiſpanienſes Ca. 10, 4. 11, 4. oleariae e duro et aſpero lapide V. 1, 55, 5. aquariae P. 1, 42 *vi. no.* et ſubmitti et eleuari poſſunt C. 12, 50, 6. mola ſuſpenſa infractus ſal C. 12, 52, 2. 2, 11, 12. mola primo oleo leuiter eſſe debet ſuſpenſa P. N. 17, 1.
Molaris lapis Veg. 3, 49, 2 *it.* Veg. 2, 28, 5 *vbi, modicos admodum fuiſſe, apparet.* ¶ molares dentes C. 6, 29, 4.
Molarius aſinus Ca. 11, 1. V. 1, 19, 3. *ſed*
Molendarius *etiam, vel* Molendinarius *legitur vid. Victor.*
Moles. molibus ferarum India mirabilis C. 3, 8, 3.
Moleſtiora loca, *ventoſa, procelloſa,* placidis *oppon.* P. 1, 6, 10.
Molile ruſticum Ca. 10, 4. 11, 2. *ſcapus vel manubrium, quo mouetur* mola, *vt a* libra librile: *vel potius a* moliendo. *Itaque* tria *hic* molilia *ſunt*, *vt et* molae. TVRN. 7, 22.
Molior. moliri terram C. 1 pr. 17. 11, 2, 19 *idem quod* terram ferro commouere C. 11, 2, 95. moliri opera C. 11, 2, 2. aliquid ſub diuo C. 1, 8, 9. ¶ molitur morſus tumorem C. 6, 17, 4.
Molitio agrorum ſolique C. 1 pr. 32. molitionem terrenam differre C. 11, 2, 98.
Molitum eruum C. 11, 3, 5.
Mollicidena *ſcrib.* Veg. 4, 28, 28 *pro* molybdaena.
Mollificatus panis *Creſc. ex* V. 3, 7, 9.
Mollis tempeſtas V. 3, 9, 15. mollioris generis bos C. 6, 2, 11. molliſſimus annus C. 10, 282.
Molliter aſſurgens collis C. 2, 2, 1. molliſſime deuexus ager C. 1, 2, 4.
Molybdaena *vid.* Mollicidena.
Monitio cuiusque officii C. 11, 1, 6 *et* 30.
Mons Sacer in Hiſpania C. 6, 27, 7. montes qui probentur *ad agric.* C. 2, 2, 1.
Monſtra noxia quo fumo prohibeantur P. 1, 35, 11. *vid.* portentum.
Montani agri V. 1, 6, 2.
Monumenta ſcriptorum a me prius edita C. 10 pr. 5.
Mos non denegauit, vt V. 2, 10, 9. non exoleuit tantum, ſed occidit C. 12 pr. 10. mores occalluere C. 8, 16, 6. caeli et anni C. 1 pr. 23. ſaliuati more C. 6, 9, 1. *ſaepe ita Scribon.* hoc more *pro hoc modo* P. Iun. 2, 1. morem praefationis recidere P. 1, 1, 1.
Moratae bene ciuitates C. 12, 3, 10.
Morboſus ſeruus Ca. 2, 7. morboſum pecus V. 2, 1, 21.
Morbus. morbi viſi inuiſique Ca. 141, 2. morborum cauſae, ſigna, curatio V. 2, 1, 22 *et* 23.
Mordacitas ex melle germen nucum exſtinguit P. Ian. 15, 7.
Mordicus interfecit perorigam equus V. 2, 7, 9.
(Moretum) oxyporum C 12, 57, 5. v. lemma antiquum C. 12, 57, 1. et conuenit Virgilii vel cuiuscunque *moreti* deſcriptio, v. Scal. ad finem illius poëmatis.
Moritur hordeum ſi in lutoſo ſpargatur P. 1, 6, 16.
Mors. mortibus et poenis afficere C. 9, 11, 2.
Morſui venenato remedia C. 6, 17. 6, 13, 1. ab angulo vnde coeperit morſus Veg. 4, 5, 4. morſum claudere Veg. 2, 33, 1.
Mortarium ad farinam ſubigendam Ca. 74. *fuiſſe hoc genus ſupellectilis planum, fundum certe planum ac latum habuiſſe, apparet ex* C. 12, 55, 1. *Hinc confirmatur obſeruatio Io. Rhodii ad Scribo.* c. 111 p. 183, res in pilo tuſas, tritas in mortario: *quod Scribonii et aliorum auctoritate ait confici. Idem apparet ex locis, vbi ad alia ea vox transfertur, v. g. ad orbem cauum inſtar phialae circa arborem* P. Mar. 8, 1. *vbi vid. no. Ita* mortarium *eſt ille alueus, in quo calx cum arena vel marmore minuto ſubigitur apud* Plin. 36, 23 ſ. 55 *et Vitr.* 7, 3. Mortarium in trapeto Ca. 22, 1. *et ipſum mediocriter excauatum videtur.*
Morticinae oues V. 2, 9, 10. volucres V. 3, 2, 18.
Mortifer ictus C. 6, 17, 1. ſpiritus P. Aug. 9, 1. mortifera quadrupedi ſcabies C. 6, 32, 1. ¶ mortiferus Veg. 3, 4, 33.
Mortua ſatio C. 2, 6, 2. *MS. Lipſ.*
Morus. mori ſanguineo cruore C. 10, 402. mori ſatio et cultura C. 5, 10, 19. inſitio P. inſ. 127. dia morων P. S. 16.
Mouent ſe gemmae C. 11, 2, 26. mouere gemmas et corticem C. 4, 29, 3 *et* 4 aluum Ca. 114, 2.
Mox propoſueram C. 3, 20, 4 *de tempore proxime ſuperiore.*
ſi Muceat vinum Ca. 148, 1.
Mucorem ſitu contrahunt penora C. 12, 4, 4.
Mucoſa proluuies C. 6, 7, 1.
Mucro falcis C. 4, 25, 1.
Mucus. muci Veg. 1, 3. 1, 10, 1. mucorum qualitates conuenit noſſe Veg. 2, 36, 1. mucos per nares emittere deſperate tympanitici bouis ſignum Veg. 3, 27, 4. ¶ mucus *an etiam pro pure? vid. ad.* Veg. 2, 46, 6 *no.* q.
Mugil iners C. 8, 17, 8.
Mula rhedaria V. 3, 17, 7. peperit V. 2, 1, 27. C. 6, 37, 3.

Mularis

V. 2,

V. 2, 11, 12. mutetur tegula Ca. 155, 2. mutentur aere, vendantur C. 7, 9, 4. 8, 5, 4. 9, 1, 7. pretio P. Iul. 4, 4.
Mutuli Ca. 158, 1. per parietem defixi C. 8, 9, 3. columnis impositi V. 3, 5, 13. *vid. Philandr. ad Vitruu.* 3, 2. SCHOETTG.
Mutum instrumentum agri V. 1, 17, 1.
Μυγαλῆ, mus araneus C. 6, 17, 1. migalte *vitiose* Veg. 3, 4, 33.
Myrappia pira C. 12, 10, 4.
Myrrha Achaica C. 10, 173 *f.* Smyrnion, *quod Dodonaeo est* hipposelinon, *officinis* Petroselinum Macedonicum; *sed Fuchsio* Ligusticum, *vulgo* Leuisticum, *in quo illi contradicitur a Dodonaeo.* Myrrha florentes horti Romani C. 3, 8, 4. Troglodytis Veg. 2, 22, 5 etc. *restituta etiam* 3, 70, 5. secundaria Veg. 4, 14, 2.
Myrta *pro* Myrtus *vid. V. L.* P. Ian. 17 et F. 27.
Myrteolo crine virens C. 10, 238.
Myrtinum oleum P. Ian. 17.
Myrtites vinum C. 12, 38. myrtite P. Ian. 18. F. 27 et 31. D. 2.
Myrtus coniugulus albus, et niger Ca. 8, 2. eius species tres Ca. 133, 2. genera duo C. 12, 38, 1. seminaria P. F. 23, 2. in baccis legendis quid obseru. C. 12, 38, 5 et 6.
Mysia frugifera C. 3, 8, 4. terra in ea densa C. 1 pr. 25.
Μῦθος de Actaeone V. 2, 9, 9.
Myxa seri et inseri quando soleat P. F. 25, 32. *Prunorum autem genus est in Syriae Damasco monte nata, familiare Italiae tempore Plinii, quem vide* 13, 5. *Ad lumbricos commendat ad Scribo. Rhodius* p. 214. *Add. Porta villae* 5, 22. SCHOETTG.

N. *antiquorum in* R. *mutatum Scal. ad* V. 2, 3, 1.
N. numero *significat in inscript. vid.* p. 135 *no.* p. *Add.* Veg. 3, 31, 2 *no.* k.
Naeuia olea C. 5, 8, 3. 12, 48, 1.
Naeuiana pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
Naeuius Pollio pede longior, quam quisquam longissimus C. 3, 8, 2.
Nais formosa C. 10, 299.
Nantes *vid.* No.
Napaeae nymphae C. 10, 264.
Napinae C. 11, 2, 7.
Napi satio et cultus C. 2, 10, 23. 11, 3, 59. P. Iul. 2, 1. Aug. 5. napus vt condiatur C. 12, 54. in rapum vertitur, *et vice versa* C. 2, 10, 23. P. Iul. 2, 2.
Narcissi comae C. 10, 297. gladiolus 9, 4, 4.
Nardinum oleum P. Mar. 9, 3.
Nardum Gallicum C. 12, 20, 5. nardi Celtici tantundem P. O. 14, 8. folium C. 12, 20, 5.
Nares. per eas medicina infunditur C. 6, 5, 3. Veg. 1, 17, 7 *it.* 10 *et* 19. ¶ velut nares foramina in puteo P. Aug. 9, 2.
Naryciae picis C. 10, 386.
Nascor. nascens annus C. 11, 3, 9. nascituri regis signum P. Iun. 7, 8.
Nasiterna, Nassiterna Ca. 10, 2 et 11, 3. V. 1, 22, 3. *Turnebo* 7, 22 *vas aquarium, inde nomen inuenit, quod* tres nasos *habeat: alii a* nassa *deducere malunt. Sed haud paullo melius Iac. Perizonius* nassiternam *comparat cum* Nassica, *quem in veteri numo obseruauit; cui adiicimus* Nasson in *libris Liuii pro* Naso, Insula, *Syracusarum parte. Porro docet Perizonius, a* nasitus *vel* nasutus nasiternam *formari, vt a* cista cisternam, *ac simpliciter* nasatum *vas siue ansatum significari. Locus est Animaduers. histor.* c. 9. p. 373. *Bene reliqua: sed* nasum *non de* ansa *intellexerim in hac re, verum de* canali *vel* tubulo *adeo adfícto, cuius ope effundi commodius liquor, vel transfundi potius, queat.*
Nasturtii semen pullis datur V. 3, 9, 13. satio et cultus P. Ian. 14, 3 et 5. nasturtia dira C. 10, 231.
Nasus. in naso introit polypus Ca. 157, 15.
Natalis et ingenita sterilitas C. 3, 7, 2.
Natalitia *legebatur* V. 3, 5, 14 *pro* naualia.
Natio *quod* nascitur V. 2, 6, 4.
Nato. natant radices summa parte terrae C. Arb. 6, 1. natantes pisces C. 10, 203.
Natura diuina, Deus V. 3, 1, 3. suas dotes dedit regionibus C. 3, 8, 1. 3, 9, 1. naturam nouam ab arte fieri P. inf. 26. natura haec viuax *h. e. animal* V. 3, 14, 5. naturae orgia C. 10, 219. ¶ natura qua feminae sunt V. 2, 4, 10. naturae foramina habet lepus alio alius plura V. 3, 12, 4. ¶ natura submissa erit, *penis flaccidus* Veg. 2, 53, 2. si natura iumento excedit Veg. 3, 9. natura, qua mingunt Veg. 1, 61, 2. 3, 15, 21.
Naturali saxo C. 7, 6, 6. naturalium rerum latebras scrutantes, *Physici* C. 9, 2, 5. naturalia desideria C. 6, 24, 2. 6, 27, 7. naturales exitus C. 6, 30, 8. ¶ naturalia, *naturales exitus*, praecludere C. 8, 5, 19. loca naturalia *eadem* C. 8, 7, 2. ¶ naturalia equae C. 6, 27, 10. caprae C. 7, 7, 4.
Natus alius ager male alius bene V. 1, 6, 1. male nata sarmenta C. 4, 24, 7. P. F. 25, 14. nati *de agnis* P. Iul. 4, 3. ne capra natum pascat V. 1, 2, 17. natorum amore, noxam trahit equa C. 6, 27, 13.
Naualia auium V. 3, 5, 14.
Nauigabile flumen C. 1, 2, 3.
Nausea vt discutiatur C. 6, 34, 1. nauseae libido veniet Ca. 156, 4.
Nauseantibus suibus remedium C. 7, 10, 4.
Ne. vtique ne minores *pro* non V. 2, 4, 21. ¶ quod ne C. 5, 11, 13. ¶ ne *separatum et praepositum interrogat:* ne quid praeteriisset V. 2, 9, 16. tentandi, ne quid hesterni habeant in gutture C. 8, 5, 17. ne omne ianuas suas egrediatur examen P. 1, 39, 2. inspicias ne aliquam fracturam habeat Veg. 2, 55, 5. ne complurium generum? *MS. Lips.* C. 3, 19, 3. *Haec addenda iis, quae iam allata sunt ad* Ca. 1, 5 *et ad* C. 3, 7, 1 *et porro adiiciendum illud Cic. Tusc.* 5, 15. Videamus, ne vt aceruus ex sui generis granis, sic beata vita ex sui similibus partibus effici debeat? *itemque pro domo sua ad Pontiff.* c. 53 *ex SCto*, ne id sacrum esset? Horat. Sat. 1, 2, 102. 103. Quintil. 5, 7, 13 etc.

Occator

Occator C. 2, 13, 1.
Occatoria opera C. 2, 13, 2.
Occidens aestiuus C. 1, 6, 2.
Occidionem gregis prohibens C. 7, 5, 16. ad occidionem perduci C. 4, 17, 3. interimere C. 9, 15, 3.
Occipit feruere Ca. 156, 2.
Occipitium vindemiatoris videre V. 1, 18, 6. occipitio frons prior est Ca. 4, 2.
Occo. occare V. 1, 31, 1. 1, 29, 3. per faritores V. 1, 29, 2. occare *h. e. operire* P. Mai. 4, 1. *vid. Pe. Victor.* V. L. 2, 24 *et* 34, 12.
Occulcare Ca. 49, 2. V. 1, 13, 4.
Occupare pecuniam C. 1, 8, 13. 11, 1, 24. occupant iugerum feminis modii quinque C. 2, 9, 15. 2, 17, 3 *et* 8. 2, 10, 16. 2, 11, 10. *vid.* Impleo, Obfero, Satisfacio.
Occurrere ante imbres, de praecoquis ficis P. Mar. 10, 27. quae non occurrimus facere, *occupauimus*, *ἐφθάσαμεν* P. Aug. 7. *vid. not.*
Ocimi, plantae, fatio et cultura C. 11, 3, 29. mira natura P. Apr. 3, 5. P. O. 11, 5.
Ocinum pabulum bubus Ca. 27. 53. *it.* 54, 3 *et* 4. Ocinum pabulum, et ocimum hortense vnde dicta? V. 1, 31, 4. Ocinus *vt* ταχινός. *Sed Graeci etiam* ὤκιμος. *Vid. no. ad* V. 1, 31, 4. Ocymum *esse pabuli genus*, ocinum *plantam odoratam*, *vult Bodaeus ad Theophr.* 7, 3 *p.* 75 (*laudante etiam Burm. ad Samon.* 441) Ocymum *pabulum*, *et* ozymum *plantam odoratam placet Pio ad* C. 10, 319. *frustra, credo, ambo*; *certe contra Varronem. Herba odorata*, ὤκιμος *Graecis*, *vulgo* Basilicum. *Certe Dioscorides* 2, 171 ὤκιμον *suum scribit.*
Octingenarii greges V. 2, 10, 11.
Octobris descriptio et opera C. 11, 2, 72.
Octogenaria fistula P. Aug. 12.
Octogenae oues V. 2, 10, 10. iugera V. 1, 19, 1.
Octogesimus annus V. 1, 1, 1. octogesima pars P. O. 14, 3.
Octoginta modios C. 11, 2, 86. pondo C. 12, 51, 3.
Octonaria fistula P. Aug. 12.
Octonos porcos V. 2, 4, 19. culleos C. 3, 3, 3.
Oculati gemmis pluribus furculi P. Mar. 1, 1.
Oculus. sub oculis domini esse C. 9, 5, 2. oculi praesentis domini C. 3, 21, 4. oculorum vitia in bubus vt curentur C. 6, 17, 7. cicatrices vt fanentur C. 6, 33, 1. oculi tensi in morbo equorum Veg. 1, 4. ¶ oculis mentis velut acrioribus intueri C. 3, 8, 1. ¶ oculi conniuentes *florum* C. 10, 259. ¶ oculus gemmans C. 4, 24, 16. oculi vitium fructuarii C. 3, 18, 4. prorepentes digito decutiuntur C. 11, 2, 38. oculis inseritur ficus. *Hi oculi supra terram. Iam* ¶ *radicum etiam quarundam sunt* oculi. Oculos germinationis suae aperit asparagus vulsus P. Mar. 9, 12. *add.* C. 11, 3, 45. P. F. 23, 2 *vbi* gignendi oculos *vocat.* harundinis oculos disponito Ca. 47. *Sic* Ca. 6, 3 *vbi vid. no.* V. 1, 24, 3. C. 4, 32, 5.
Ocymum, Ocynum, *vid.* Ocimum.
Odoribus quibus condiri defrutum soleat C. 12, 20, 5.
Odoramenta condiendis vinis C. 11, 2, 71.
Odorat et colorat mella crocus C. 9, 4, 4.

Oenanthe *in lemmate* P. Iun. 11 *conditura mellis ex flore labruscae, quae et ipsa* Oenanthe *dicitur. vid.* Geop. 5, 17 *et ibi Needh. Plin. H. N.* 23 pr. *Salma. de homon. hyl. Iatr.* c. 29. *Schoettg.*
Oenomeli vt fiat P. O. 17.
Oesypus *v. no.* ad C. 7, 5, 22.
Ofellae Puteolanae *vi. no. ad* Ca. 162 *extr.*
Offae fordidi panis C. 8, 17, 15. ex massa fici proculcatae C. 12, 15, 4. quibus aues faginantur C. 8, 7, 3. turundas *vocat Varro.* in offas volutantur exiguas caricae tunsae P. 1, 30, 4. offas librales adipis P. Mar. 12, 3. de passo facies *farinae* Veg. 1, 36, 2.
Offensa, offensio *proprie* P. Mart. 12, 1.
Offensae guttis apes V. 3, 16, 37.
Offerre partes fabricae congruis partibus *h. e. plagis caeli obuertere* P. 1, 12.
Officina cohortalis, ὀρνιθών C. 8, 3, 1 *et* 8. 8, 4, 3. 8, 5, 19. officinae cetariorum C. 8, 17, 12.
Officio. officere alteri ab fole ac luna et vento V. 1, 7, 2.
Officium istarum rerum fuscepit C. 12, 4, 3. cum officio C. 2, 15, 6. officiis fingulis fui praepositi magistri C. 1, 8, 1 *et* 11. 1, 9, 1. 11, 1, 27.
Offigere furcas circumquaque Ca. 48, 2.
Offringere est iterare V. 1, 29, 2. 1, 32, 1. glebas C. 2, 11, 3.
Offula carnis V. 2, 4, 11. C. 12, 53, 4. panis Veg. 3, 5, 18. in offulas breuissimas redacta farina P. 1, 29, 4. *add.* Veg. 3, 45, 3.
Ogyges rex Thebas aedificauit V. 3, 1, 2. cataclysmos Ogygi *ibid.* 3. Ogygium *quidquid antiquum Schoettg. ad l. c.*
Οἶστροι apum C. 9, 14, 4. P. Mai. 10.
Olce *h. e.* ὁλκή, *drachma* Veg. 3, 47, 8 *no.* d.
Olea prima omnium arborum C. 5, 8, 1. quali agro ferenda V. 1, 24. C. Arb. 17, 1. P. N. 5. quando et quomodo Ca. 61, 2. coll. 28, 1. V. 1, 41, 6. C. 5, 8 *et* 9 *int.* quercus viciniam ferre nequit V. 1, 16, 6. C. Arb. 17, 3. cito vt crescat Ca. 43, 2. quando ablaqueanda P. O. 8, 1. vt inferenda Ca. 42, 1. P. Apr. 2. P. *inf.* 51. vt putanda P. N. 4, 1. fructum fi non ferat, vt curanda Ca. 93. C. 5, 9, 16. laborans vt tractanda C. 11, 2, 29. P. Mar. 8, 1. olearum feminaria P. O. 8, 1. *Hucusque* olea *arbor est.* ¶ *Pro bacca.* Genera VIII Ca. 6, 1. 7, 4. Genera X C. 5, 8, 3. *conf.* P. F. 18, 4. *et Macrobius* 2, 16. *Nos apud nostros haec nomina deprehendimus*; *loca ipsa sub suis cuiusque literis indicamus*: Albiceria, Algiana, Cercitis *vel* Circitis, Colminia *vel* Cominia *seu* Culminia *est*, *seu denique* Culminiana *vel* Colminiana. Licinia *vel* Liciniana, Luteola, Murtea, Naeuia *al.* Neria, Orchitis *f.* Orchis *aut* Orchas *adeo*, Paufea *vel* Pofea, Radiolus, Radius, Regia, Rhodia, Sabina, Sallentina, Sergia *vel* Sergiana, Conditiua Ca. 6, 1. *non peculiare et vnum genus, sed quaecunque condiri seruarique possunt, quod monuit etiam Turn.* 25, 19. *dilectus* quae optima C. Arb. 17, 3. tempestiuae oleae, et caducae conduntur Ca. 58: albae vt condiantur Ca. 117. ex alba olea acerbum fit oleum C. 11, 2, 83.

 olea

Operae

Operae pretium si sit C. 11, 3, 52. operam iustam reddentia iumenta C. 6, 3, 3. operae conducticiae liberorum V. 1, 17, 2. operas plures conducere C. 3, 21, 10. operarum ratio alibi alia P. 1, 6, 3. vt diuidendae C. 1, 9, 8. opera vna, duae, decem C. 2, 13, 1. 6, 3, 2. proscinditur operis tribus, iteratur duabus, tertiatur vna C. 11, 2, 46. *vbi semper ad diem vnum refertur. conf.* C. 11, 2, 12 *it.* 17 *et* 18. opera vna messoris experti P. Iun. 2, 1. vna opera puerilis, *h. e. vnus puer opus faciens vno die* C. 11, 2, 44. operis foemineis aut puerilibus celebrabitur opus glandis legendae P. N. 14. operae quaternae V. 1, 18, 2. operae quot pro agri cuiusque modo desiderentur V. 1, 18. C. 2, 13.

Operaria vacca C. 6, 24, 4 *aratro adhibita.*

Operarium diutius die eundem non habendum Ca. 5, 4. operarii quales parandi V. 1, 17, 3. vt excitandi V. 1, 17, 6. pro portione addendi vel demendi V. 1, 18, 4.

Operatus rebus venereis C. 12, 4, 3. operata legibus iuuentae, *menstruata* C. 10, 359.

Opercula C. 8, 8, 7.

Operculati faui C. 11, 2, 50 *et* 57.

Operculare dolia C. 12, 30, 1. vasa C. 12, 15, 2.

Operimenta decem Ca. 10, 5. 11, 5.

Operor. operari aliquid in salsa terra P. 1, 6, 16 *it.* f. 14 *et* 15. ¶ frequenter operatur flebotomia, *an passiue?* Veg. 2, 40, 1.

in Opertis quaecunque vexata sunt Veg. 1, 56, 16.

Ὀφίεχος, Anguifer C. 11, 2, 49.

Opifex rerum aeternus C. 3, 10, 10. opifices nobiles C. 1 pr. 31. apes siluestres magis opifices V. 3, 16, 19.

Opilio diligens C. 11, 1, 18.

Opimare aues C. 8, 7, 5. 8, 9, 2. *it.* obesare.

Opimi boues altiles ad sacrificia publica saginati V. 2, 1, 20.

Opinionis nostrae sermonem habeto V. 3, 17, 10. opinionis eius est Celsus C. 2, 12, 6.

Opisthotonici *vid.* Epistomici.

Opisthotoni Veg. 3, 24, 4 *et* 12.

Opium Syrenicum Veg. 3, 65, 12 *h. e.* ὀπὸς Cyrenaicus, *laser.* Opium Hispanum Veg. 4, 23, 2.

Opobalsamatum collyrium Veg. 2, 16, 2 *et* 8.

Opobalsamum P. Mar. 9, 3.

Opopanacatum collyrium Veg. 2, 16, 8. *male legitur* opopanatum.

Opopanax, *succus panaces, saepe laudatur* Vegetio, *v. g.* 1, 45, 1.

Oporothecae V. 1, 2, 10. in oporothecen V. 1, 59, 2.

Ὀπὸς κυρηναϊκὸς P. F. 29, 3. ¶ ὀπὸς *pro* coagulo V. 2, 11, 4.

Opperiri, *expectare* C. 2, 21, 5. opperiri fortunam C. 3, 20, 3.

Opicare corticem Ca. 120.

Opponere tritam brassicam Ca. 147, 4. *it.* 5 *et* 13 *et* 14 *et* 16.

Optimates ciuitatis C. 12, 3, 10.

Opto. optat vitis operiri P. 1, 6, 4.

Opulentant mensam dapibus C. 8, 1, 2.

Opulus arbor, *aceris genus* V. 1, 8, 3. C. Arb. 16, 1. corno similis C. 5, 7, 1. alit vitem C. 5, 6, 4. C. Arb. 16, 1. eius satio C. 5, 6, 5. *Glossario* κισσόφυλλος SYLB. *Quo nomine apud nos appellari debeat, atque adeo, num apud nos viuat, disceptant herbarii. vid. Hardui. ad Plin.* 14, 1. *no. mai.* 3.

Opus quae sunt Ca. 14, 3 bis. cum opus sunt V. 3, 5, 5. opus sunt minus multi boues V. 1, 18, 4. opus erit tibi epulum V. 3, 2, 16. quae opus sunt pecori V. 2, 10, 5. opus est iis paruus cibus V. 3, 14, 3. ¶ Opera noua plerique fortius auspicantur, quam tuentur perfecta C. 4, 3, 1. opera rustica accommodanda sunt ad statum caeli C. 11, 2, 1. operibus terrenis quibus diebus abstineant religiosiores agricolae C. 11, 2, 95 *et* 98. opus vbi maturius, et vbi serius inchoandum P. 1, 6, 15. opera omnia mature conficienda Ca. 5, 7.

Orabus morbus Veg. 3, 23, 1 N. L.

Oraculum Cretensibus datum P. O. 14, 13. Catonis C. 11, 1, 26.

Orata Sergius vnde cognominatus V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 5.

Oratores primarii C. 1 pr. 30.

Orbiculata mala, *rotunda* P. F. 25, 18. C. 5, 10, 19. 12, 45, 5. *a figura* orbis *in rotunditatem circumacti dicta vult etiam* Plin. 15, 14 f. 15. *add. Io. Rhod. ad Scribo. comp.* 104 p. 174 sq. *delicata fuisse apparet ex ioco Coelii ad Cic. Epist.* 8, 15 pr. Malis orbiculatis pasti videntur.

Orbiculi Ca. 3, 6. olearii Ca. 18, 9. Orbiculus dupondiarius C. 4, 30, 4 *videtur in ponderibus fuisse massa ferrea vel plumbea* orbis *vel cylindri breuissimi formam habens. Sed totus ille locus est admodum obscurus.*

Orbile acutum V. 3, 5, 15. *vi. no.*

Orbis ablaqueationis C. 4, 4, 2 *vid.* Gyrus. ¶ orbem diuersum petere C. 1, 3, 6. orbem quendam continuae foecunditatis sibi ministrat natura P. Mar. 10, 16. ¶ Orbes aheneos 11 *cum* mensis 11 *coniungit* Ca. 10, 4. *qui et* 11, 2 orbem aheneum vnum refert. *Videntur ad mensae apparatum referendi. Certe Martialis aetas* orbes in mensa *habuit, aut forte ipsas* mensas orbes *vocauit.* Vid. 2, 43. ¶ orbes *in trapeti instrumento* Ca. 135, 6 *et* 7.

Orcae picatae C. 12, 15, 2. musti in Hispania feruore ruptae V. 1, 13, 6.

Orchis olea C. 5, 8, 4. Arb. 17, 3. P. F. 18, 4. *eadem*

Orchita, vt condiatur C. 12, 47, 2 *et* 7 *it.* 9. 12, 48, 1.

Orchitis Ca. 6, 1. *a similitudine testiculorum, (Gr.* ὄρχεις) *dictam vult Seru. ad Ge.* 2, 85. *Male* Orchades *scribitur. Vid. Bodaeus a Stapel ad Theophr. hist. plant.* 4, 3 p. 315. SCHOETTG. Orchites vt condantur Ca. 7, 4. nigrae V. 1, 60.

in Orculam calcare manibus Ca. 117.

cum Orco ratio habetur V. 1, 4, 3. ponitur C. 1, 3, 2.

Ordeum *v.* Hordeum.

Ordinariae vites C. 3, 16, 1. semina C. 3, 13, 5. ordinarium oleum, *cibarium* C. 12, 50, 22.

Ordinatio instituta conseruanda est C. 12, 3, 10. *sic* C. 4, 29, 12 *eam significat quae Palladio* disciplina *est.*

Ordinata vineta C. 4, 27, 1.

Ordino.

Pabu-

Pabulor. pabulantur aues, *cibum capiunt* C. 8, 15, 5. ¶ pabulandae sunt fimo oleae C. 5, 9, 13.

Pabulum bubus vt parari darique debeat Ca. 54, 1. 60. pabulorum genera et satio C. 2, 7, 1. 2, 11, 1. V. 1, 23. V. 1, 31, 4. in pabulum conseritur vicia C. 11, 2, 71. pabula viridia C. 7, 9, 9. pabulum aridum Ca. 30. hibernum Ca. 149, 1. ouibus Ca. 5, 8. ¶ Pabulum malorum Ca. 7, 4 *si recte eum locum emendauimus: quod quidem ita esse, facilius forte credet, qui vsum nostrorum hic recognoscet. Igitur praeter illud*, pabulandae sunt fimo oleae Ca. 5, 9, 13. nam eo quasi pabulo glišcit terra C. 2, 5, 1. vt stercore velut pabulo absumtas vires refoueas C. 2, 14, 3. saginata largioribus pabulis terra C. 2, 1, 5. fatiatum stercore solum C. 2, 10, 23. *add.* 2, 14, 3. *vid. infra Saturo.* pabula praebere nouali C. 10, 84. vt humus alimento (*fimi*) pinguescat C. 2, 5, 2. *add.* 2, 14, 4. *sic* cibum arborum dixere Lucret. 1, 354. *et Plin.* 17, 2. τροφὴν *Theophrastus de caus. plant.* 3, 26. quin cibi maioris plantae quaedam V. 1, 23, 2.

Pactae plantae, *a pangendo* P. Ian. 14, 1.

Paean Delie, *et* Euie, Euie Paean C. 10, 224.

Paedagogi agriculturae C. 1, 1, 13.

Paeminosa area, *an* grana? V. 1, 51, 1.

Paesti rosaria C. 10, 37.

Paetum (Papyrium) *legendum arbitror pro* Peta V. 2, 1, 1.

Paginae marmoreae pauimentis impressae P. Mai. 11, 3.

Πάγουροι, cancri marini P. 1, 35, 7.

Pala Ca. 10, 3 *vid. ad* C. 5, 9, 8. ferrato robore C. 10, 45.

Palagonon *vid.* Polygonon.

Παλαίστρα V. 2 pr. 2.

Palatini, *qui montem illum incolunt* C. 1, 3, 7.

Palatum suaue domini parauit ornithonas V. 3, 3, 7. palato torpenti C. 10, 110. palata docta et erudita C. 8, 16, 4.

Palatus, *a, um.* palatae et ligatae vineae C. 11, 2, 11.

Palea vnde dicta V. 1, 50, 3. palea vestitum granum C. 2, 9, 15. paleae a frumento vt separentur C. 2, 21, 5. quae optimae C. 6, 2, 3. hortis noxiae P. 1, 36, 3. palearum repositio P. 1, 32. paleae ex leguminibus C. 7, 3, 22. ¶ Palea subrubra subalbicans gallorum laudatur V. 3, 9, 5. paleae ex rutilo albicantes, velut incanae barbae dependentes gallinaceis C. 8, 2, 9. ¶ palea *et* galea *confunduntur a librariis* C. 8, 2, 2. *vi. no.* ¶ *pro* solea *videtur posita a librario* V. 1, 23, 6.

Palearia, *vt* foenilia C. 1, 6, 9.

Palearibus boum a collo demissis V. 2, 5, 7. C. 6, 1, 3. larga et circa genua fluentia P. Mar. 11, 2.

Paleatum lutum, *cum palea subactum* C. 5, 6, 13. C. 12, 43, 1. Arb. 26, 5. *item* 12, 21, 2.

Pales magna C. 10, 4.

Palilibus asses soluere V. 2, 5, 1.

Paliurus C. 7, 9, 6. 11, 3, 4.

Pallae marinae Veg. 4, 12, 3 *no. s.*

Palladii rami, *oleae* P. inf. 51. Palladia amurca C. 10, 353.

Pallidior fit ficus vetustate, *situm contrahit* V. 1, 67.

Pallorem trahere C. 12, 41, 4. capere 12, 50, 16. exsaniare C. 12, 55, 1. *Ita Vitruu.* 6, 7 *de bibliotheca*, Venti infundentes humidos spiritus pallore volumina corrumpunt.

Palmae plantatio et cultura P. Apr. 5, 2. O. 12, 1 sq. cum cannabi, lino, iunco coniuncta V. 1, 22, 1. *conf.* C. 5, 5, 15. ¶ palma vnguentariorum Ca. 113, 1 *ad* vinum odoratum. ¶ palma campestris C. 3, 1, 2. ¶ palmam fert mel Siculum V. 3, 16, 14. ¶ Palma in vite maior flagello, vnde etiam vuae nascuntur V. 1, 31, 3. *add.* C. 3, 17, 4. 4, 15, 3. 4, 24, 12 *et* 13. in palmam pendere discit vitis V. 1, 8, 6. *Est igitur* Palma *haec* palmes, *vbi vid.* ¶ Palmas de cauterio accipit bos paralyticus Veg. 3, 41, 3. *Notat vestigium formae cauterii, vt postea* stella, virgulae. *vid.* palmula. *Compara illud Quinctil. Decl.* 1. Manus palmare vestigium potest. *Et* paries sanguine palmatus.

Palmare, i. e. *materias alligare* C. 11, 2, 96.

Palmares scrobes P. F. 24, 1. P. Mar. 10, 11. palmaria spatia C. 8, 3, 9. 11, 3, 21.

Palmaria insula V. 3, 5, 7.

Palmes qui foecundus C. 3, 10, 14. focaneus C. 4, 22, 10. vltimus plurimum fructum adfert *rel.* C. 5, 6, 26. ad pangendum qualis eligendus P. F. 9, 7. palmitum duo genera C. 5, 6, 29.

Palmeus. palmea sporta P. F. 27. palmeae tegetes C. 5, 5, 15. *conf.* V. 1, 22, 1.

Palmipedale limen V. 2, 4, 14 *h. e. Crescentio interprete*, palmi vnius supra pedem. *Sic* palmipedalis malleolus C. 3, 19, 1 *quem eodem modo interpretatur Beroaldus.*

velut Palmulae fiunt cauterio Veg. 1, 28, 4. *vid.* Palma.

Palo. palare et ligare vineas C. 11, 2, 16. palandus humidus locus ad fundamenta P. N. 15, 2.

in Palpebris aut auribus asinorum pili colorem sobolis variant P. Mar. 14, 3. *de* Linguae maculis *h. v.*

Palumbus vt farciatur Ca. 90. C. 8, 8.

Palus oleastri, pini, querci, radicibus arborum infigitur foecunditatis augendae causa P. Mar. 8, 2. N. 7, 4. palus de buxo P. Ian. 15, 18. *vid.* Cuneus. Palus e pertica V. 1, 8, 4. palo locum facere plantae P. F. 25, 28.

Palustris ager C. 8, 14, 2. palustres vineae C. 12, 21, 4.

Pamphylia C. 11, 2, 56.

Pamphylio profundo pascitur helops C. 8, 16, 9.

Pampinacea cripa C. 12, 20, 5.

Pampinarius palmes quis C. 5, 6, 29. pro frugifero ponendus non est P. F. 9, 7. pampinaria virga C. 3, 10, 7. pampinarium sarmentum C. 3, 10, 5. pampinariae materiae C. 4, 24, 11. pampinaria sarmenta P. F. 15, 2. C. Arb. 3, 1. C. 4, 11, 3.

Pampinatione frequenti detrahenda superuacua C. 4, 6, 1. quae eius tempestiuitas C. 4, 6, 5. 4, 7, 1. 4, 28, 1. P. Mai. 2, 2. prima C. 11, 2, 38.

Pampinator C. 4, 10, 2. 4, 27, 5. 5, 5, 13.

Pampino. pampinare quid Ca. 33, 3. V. 1, 31, 2. pampinatur salix C. 4, 31, 2. velut pampinare *de aliis arbusculis* C. 5, 10, 21. pampinandi modus C. 5, 5, 14. regula C. Arb. 11.

pastinorum latitudini studere P. 1, 7, 2. pastinum vineaticum vt conferendum P. F. 9, 11. ad pastini similitudinem fodies hortum P. 1, 34, 2.
Pastio vel villatica vel agrestis V. 3, 1, 8. 3, 2, 13. villatica et pecuaria C. 8, 1, 2. pastiones laxae V. 1, 12, 1. mutantur V. 2, 2, 12.
Pastores quot et quod genus habendi V. 2, 10, 1. pastor pauonum V. 3, 6, 5. columbarius V. 3, 7, 5. diligens C. 11, 1, 18. pastorum cellae C. 1, 6, 8.
Pastoralis res V. 2 pr. 4. scientia C. 1 pr. 25. eius partes nouem V. 2, 1, 12. vita V. 2, 1, 5. canis qualis C. 7, 12, 3 et 8.
Pastoriciae rei origo, dignitas, ars V. 2, 1, 1. pastoricia vita V. 1, 2, 16 *male legi pro* pastoria *vult Barth. ad Calpurn. ecl.* 5, 105.
Pastum exire V. 2, 2, 10.
nondum Patefactae rosae P. Mai. 17.
Paterfamilias in villa obseruare quae debeat Ca. 2. C. 1, 7.
Paternae notae plerumque natis inhaerent C. 7, 3, 2.
Patescere P. N. 7. *de nucibus*, antequam patescant. V. L. *est* putrescant. *Nempe rumpuntur, cum putrescunt.*
Patibula in torculari Ca. 26. *vid. Popma de instrum. fundi* c. 11. *Apud Apuleium met.* 4 *p.* 146 sq. *explicant seram s. vectem ligneum ostio occludendo.* SCHOETTG. *Sed Turn.* 6, 23 *binas scalas interpretatur, in axiculum vnum capitibus suis coniunctas, diuaricatis ad imum cruribus, qualibus hodieque vsus est, vbi simplices scalae applicari non possunt.*
Patientia praestantes vites C. 3, 2, 20.
Patina aerea P. 1, 40, 3. patinas fictiles C. 12, 43, 2.
Patior. patitur hortus inimicum puluerem palearum P. 1, 34, 1. formicas arbor P. O. 12, 8. vermes Persicus P. N. 7, 5. marem femina C. 6, 24, 2. ¶ patimur horis tribus (*in eo statu esse*) C. 12, 47, 10. ¶ quantum fabae patitur magnitudo *h. e. quam magna est faba* Veg. 3, 67, 2. ¶ *Passiue vsurpari* (*vt sinor*) *hoc verbum P. F.* 25 *obseruat. Barth.* 25, 7. *sed non inuenio in illo titulo, nisi s.* 6, *vbi consuetam significationem retinet. Interim ita accepisse hoc verbum recordor Lentulum ad Cic. fam.* 12, 14. Quorum improbitatem aliquando retundi, et non pati impunitate augeri, vtile est reip.
ex Patriis locis similibus C. 6, 2, 13.
Patrare sementim Ca. 54, 1.
Pauescere ad tactum C. 6, 2, 6.
Pauiculis verberare Ca. 91. condensare C. 1, 6, 12. inculcare, expolire C. 1, 6, 13. 11, 3, 34. aequata area C. 2, 20, 1.
Pauidi auditu, visu, boues *h. e. ad audita, visa*, C. 6, 2, 14.
Pauimenta aedificii P. 1, 9, 1 *it.* 4 *et* 5. vt fiant C. 18, 7. in solariis P. Mai. 11, 1. Iun. 8. S. 15. testacea, marmorea, tessellata, scutulata, nigra P. 1, 9, 5. testacea superfundere P. 1, 40, 2. pauimento testaceo suffuso P. 1, 19, 1.
Pauio. pauito Ca. 18, 7.
Pauita solida terra area V. 1, 51, 1.
Paulula pila Ca. 14, 2. paululo sale P. N. 22, 4.

Paullum filiculae Ca. 158, 1. triti salis C. 8, 5, 22.
de Pauonibus V. 3, 6. C. 8, 11. P. 1, 28. Iunoni sacri *Vict. ad* V. 3, 6, 2. ¶ Fircellius Pauo V. 3, 2, 2.
Pauonini pulli C. 8, 11, 13. pauonina oua V. 3, 9, 10.
Pauperies terrae P. 1, 19, 2. foetuum vbertate foliorum compensata P. N. 9.
Paupertas certissima C. 12, 2, 3.
Pausatum et requietum Veg. 1, 38, 8.
Pauseae oleae V. 1, 60. iucundissimae C. 5, 8, 4. *vid. Seru. ad Georg.* 2, 85. vt condiantur C. 12, 47, 2 *et* 9. vt epulis praeparentur C. 12, 48, 1. pausea acerba C. 12, 47, 1. alba vt condiatur C. 12, 47, 2 *et* 7.
Pausia *eadem scribitur* P. F. 18, 4. C. 5, 8, 4. C. Arb. 17, 3.
Pausias pictor V. 3, 17, 4. *de eo Plin.* 35, 11. 21, 2.
Pauulcaophis *monstrum vocis* Veg. 1, 11, 7. *vi. no.* e.
Paxillo perforatum solum C. 4, 16, 3.
Peccat vinum P. O. 14, 7. peccando discere C. 1, 1, 16.
Pectinibus spicam legere C. 2, 2, 3.
Pectitae lanae C. 12, 3, 6. pectita tellus C. 10, 94.
Pecto. pectere ferro bicorni herbam C. 10, 148.
Pectorosae aues C. 8, 2, 8.
Pectunculi pisces C. 8, 16, 7. *h. e. parui* pectines, *quos in concharum genere numerat Plin.* 9, 33.
Pecua et homines V. 2, 1, 3. pecua salua Ca. 141, 3.
Pecuarius, *a, um.* Pecuarii Appuli V. 3, 17, 9. Athletae V. 2, 1, 2. pecuarius canis C. 7, 12, 8. pecuarii greges V. 2, 5, 17. pecuaria res V. 2 pr. 4 *et* 7. quaestio V. 2, 2, 1. negotiatio C. 8, 1, 1. pastio V. 3, 1, 8. 3, 2, 13. C. 8, 1, 2. ¶ Pecuariae grandes ouiariae et aquariae V. 2 pr. 6. nobiles V. 2, 1, 2.
Peculiare aliquid in fundo pascere liceat praefectis V. 1, 17, 7.
Peculium vnde dictum V. 1, 2, 17. C. 6 pr. 4. danda opera vt praefecti habeant V. 1, 17, 5.
Pecunia vnde dicta C. 6 pr. 4. pecunia assaria Ioui daps Ca. 132, 2.
Pecus, *oris.* pecoris maioris et minoris species trinae V. 2, 1, 12. pecorum atque agrorum cultus C. 6 pr. 3. in pecore parando et pascendo quae obseruanda V. 2, 1, 11. Pecus vt curandum villico Ca. 5, 6. charactere signatur P. Ian. 16. annuo delectu reparatur C. 6, 22, 1. magistros quales desideret C. 1, 9, 1. in pecore mactando quae obseruanda C. 12, 53, 1. ¶ Pecus Graecum, *de ouibus* C. 7, 4, 1. ouillum, Tarentinum, hirtum, caprinum, mutilum, cornutum, raripilum, setosum C. 1 pr. 26. volatile C. 4, 8, 3. aquatile C. 8, 17, 7. malum, mediocre, *de apibus* C. 9, 8, 6.
Pecus, *udis.* pecudis genus, *de equis* C. 6, 27, 13. 6, 30, 1. 6, 34, 1. pecudes pro regionis caelique statu variant C. 6, 1, 1. quaedam culturis inimicae V. 1, 2, 18. pecudum ferarum genera V. 2, 1, 5.
Pedali spatio C. 4, 16, 2. C. Arb. 16, 3. pedalis longitudo C. 4, 7, 3.
Pedamen teres C. 4, 26, 1. pedaminum prospiciendorum ratio C. 4, 30, 1. pedaminibus adnixae vites C. 5, 4, 1.
Pedamenta, quibus stat rectis vinea V. 1, 8, 2. quatuor generum V. 1, 8, 4. vestire C. 4, 1, 1. in pedamentis fructus claudicat C. 4, 2, 1.

infestantur. perferunt ventrem vaccae C. 6, 24, 2. succum, *an* fructum? vuae C. Arb. 8, 5.
Perferuesit V. 1, 9, 2.
Perferuidus caeli status C. 5, 8, 5 *al.* praef. perferuida aestas C. 5, 5, 1. *al.* praef.
Perferus. perferi boues V. 2, 1, 5.
Perfici sexagena millia possunt *h. e. redigi* V. 3, 6, 6.
Perflabilis locus P. 1, 36, 3.
Perforare solum paxillo C. 4, 16, 3.
Perfriato baccas myrti C. 12, 38, 5.
Perfrictionis iniuria Veg. 1, 22, 12. 1, 29, 4. *ita enim legendum pro* perfricat. *it.* 1, 35, 1 *pro* perstrict. et 1, 40, 2 *pro* praestr. *Sed diserte* perfrictio *est in eadem materia* 1, 42, 1. 1, 56, 32. 2, 36, 1. 3, 15, 8. 3, 24, 2. 3, 34. 3, 63. *vid. Morgag.* IV, 8.
Perfrixerit Veg. 1, 56, 32.
Perfunctae a febri sues V. 2, 4, 5.
Perfundere boues V. 1, 13, 3.
Pergamidis pastores V. 2, 2, 1.
Perglifcit auis saginari coepta C. 8, 7, 4. *vid.* Glifcit.
Pergulae figuram obtinens vinea C. 4, 21, 2. vitium generosarum C. 11, 2, 32.
Pergulana vitis C. 3, 2, 28.
Perhennis aqua, *perennis* Veg. 1, 56, 9.
Perhiemare C. 11, 3, 4.
Periclitari exiguo numero C. 4, 29, 2.
Periconium *vid.* Peritonaeum.
Perimbecillum collum anserum V. 3, 10, 5.
Perimit herba Medicam C. 2, 11, 4. herbas lupinum C. 2, 12, 5.
Perinde ac si C. 2, 8, 4.
Perinungunt oleo V. 2, 11, 7.
per Periodos singulas Veg. 3, 55, 8.
Περιπετάσματα V. 3, 5, 16.
Peripleumonici Veg. 1, 38, 3.
Peristereae *vel* Peristeriae herbae succus Veg. 4, 13, 2. *videtur* περιστερεών, *quae alias* Verbena, ferraria, *Eisenkraut.*
Περιστερεὼν villae V. 2 pr. 2. V. 3, 7, 2 *et* 3. C. 8, 1, 3. περιστερῶνες V. 3, 7, 8.
Περιστεροτροφεῖον V. 3, 7, 1 *et* 2.
Περίστυλον villae V. 2 pr. 2 V. 3, 5, 1. ex hedera V. 3, 5, 8.
Peritissimus de agricultura V. 1, 2, 10.
Peritonaeum, membrana quae omnia intestina continet Veg. 1, 43, 3. *ita enim leg. pro* pericon. *hic et* 3, 25, 4.
Periurium C. 8, 16, 4 *est vana cum exsecratione adseveratio.*
Perlibrata planities C. 2, 2, 1. perlibratum opus C. 3, 13, 13.
Perlucidae vuae C. 11, 2, 67.
Perluere aqua marina C. 12, 20, 3. pura C. 12, 50, 15. perluitur os vino C. 6, 8, 1. perlui aqua dulci C. 12, 53, 3.
Perluti faui C. 9, 16, 1.
Perlustrant oua sulphure C. 8, 5, 11.
Permaduit imbribus C. 5, 6, 9. *it.* 2, 4, 4. cum permaduerit cytisus C. Arb. 28, 2 *h. e. maceratus fuerit.*
cum Permaturuerit C. 2, 10, 18.
Permaturae baccae C. 12, 48, 1.
Permaxime *editt. vett.* Ca. 38, 4.
Permensum opus C. 3, 13, 13.
Permeo. permeant extra lucum C. 8, 15, 5. permeabit sine concessationibus C. 11, 1, 16.
Permistio, *massa mixtorum* P. O. 20, 2.
Permitia sorba C. 12, 41, 2.
Permittunt feneftellae columbas ad introitum exitumque P. 1, 24, 1. permittere trans maria C. 7, 8, 6. permittendae foeminae maribus C. 6, 24, 1.
Permodice findito C. 5, 11, 7.
Permouere P. O. 14, 3 *diligenter mouere.* terram C. 2, 12, 2.
Permulcet cera picem lenitate P. S. 11, 2.
Pernae saliri vt soleant Ca. 162. quando condiantur P. Ian. 16. D. 6, 2. Tomacinae et Taniacae V. 2, 4, 10.
Pernicies pituitae C. 8, 5, 20. perniciem eluere C. 1, 5, 3.
Pernix canis C. 7, 12, 8.
Pernoctet cum salibus oliua P. O. 10, 1.
Pernoscere C. 1 pr. 11. mores auium C. 8, 5, 6.
Peroriga qui V. 2, 7, 8. 2, 8, 4. prurigam *legi vult apud Varronem Turn.* 24, 19. *vid. not.*
Perosa est apis immundae segnitiae C. 9, 5, 2.
Perparum Veg. 3, 3, 9.
Perpaucissimi C. 3, 20, 5.
ad Perpendiculum fabricata Ca. 20, 1. C. 3, 13, 12. dirigere C. 4, 4, 1.
Perperam administrare C. 1, 1, 16. fecisse V. 1, 69, 2. facta corrigere C. 11, 1, 9. emendare C. 11, 1, 28.
Perpetuus canaliculus C. 8, 15, 6. fossa C. 3, 13, 9.
Perpluat Ca. 155, 2. *vide, si tanti est, quae ad Lex. Fabri in* Perfluo, *aduersus R. Bentleii sententiam disputauimus.* nisi perpluatur *pro* perluatur *MS. Leid.* P. N. 15, 1.
Perpluuia *h. e.* pluuiae perfluentes *vid. no. ad* P. 1, 11, 1.
Perpurgare corpus V. 2, 11, 2.
Perquadrata materies, *ita leg. vid.* C. 11, 2, 13.
Perrepere ad praesepia C. 6, 5, 1.
Perruptae rastris radices herbarum C. 2, 1, 6.
Persea Aegyptia, *Plinio* Persea *absolute dicta, ad* C. 10, 405.
Persecuto gramine *pass.* P. F. 26, 5.
Persequi pecus, agere C. 7, 5, 3.
Perserunt resticulas per ficos V. 1, 41, 5.
Perseuerantissimum studium C. 1 pr. 19.
Perseueranter C. 1 pr. 29.
Persica poma C. 10, 405. Persici arbores C. 9, 4, 3. eius genera C. 10, 410. P. N. 7, 4. sine ossibus vt nascantur P. F. 17, 8. satio et cultura C. 5, 10, 20. P. N. 7, 3. P. Ian. 15, 20. Apr. 5, 1. Mai. 6. inf. 89 et 95.
Persis regio barbara C. 10, 405. equos praestat Veg. 4, 6, 4.
Persoluere debitum, *plane soluere* C. 10 pr. 1.
Personam cui praecepturus sis aestimare prudentiae est P. 1, 1, 1.
Personata herba C. 6, 17, 1. personatia *scrib.* Veg. 3, 4, 34. *scribitur etiam* Persolata Gr. ἄρκιον. *vid.* Plin. 25, 9. SCHOETTG.

Pignus

Pignus aleae totum patrimonium victor gallinaceus pyctes abstulit C. 8, 2, 5. pigneri sunto Ca. 149, 2. ¶ pignora *pro filiis, et hi pro ramis adoptiuis* P. inf. 110.
Pigro humore desluere C. 7, 8, 4. pigra remedia C. 2, 18, 3.
Pila, vbi triticum pinsant Ca. 14, 2. fullonica *ibid.* lignea Ca. 10, 5. *plures, qui* pilae ligneae *mentionem fecere, laudat Rhodius ad Scribo.* c. 75 p. 138. pilis subigere corium Ca. 18, 7. pilae ex lapide angulari C. 14, 1.
Pila. *h. e. terra quae cum radicibus arbusculae eximitur* C. 5, 9, 8 *et* 9. ¶ marina Veg. 4, 12, 3.
Pilosus venter ouis V. 2, 2, 3.
Pilulae cupressi P. O. 14, 11. Veg. 2, 62, 2. 3, 3, b, 3. ¶ squibala equi minuta Veg. 1, 47, 2. ¶ Collyria ad oui magnitudinem Veg. 1, 62, 2. ad similitudinem pilularum maiores glandulae Veg. 2, 24, 1.
Pilum fabarium, farrearium, seminarium Ca. 10, 5. pilo tundere P. 1, 41, 2. contundere *ibid.* 3. *Ab inuentore* Pilumno *dictum vult Seru. Aen.* 1, 183. *et* 9, 3 *it. Isid.* 15, 6.
Pilus caprarum V. 2, 11, 11. pili color variat pro regionis caelique statu C. 6, 1, 1. pilum ducit vulnus C. 6, 32, 3. si pili tardius crescunt Veg. 2, 63. contra pilum fricare Veg. 1, 10, 7. 1, 11, 3. 3, 4, 18. 3, 25, 2. 3, 85, 3.
Pinacothecae V. 1, 2, 10.
Pinea vertice pungit C. 10, 239. pineae satio et cultura C. 5, 10, 14. pineae nuces vt serendae Ca. 48, 3. quando legantur, et vt seruentur P. N. 7, 12.
Pineti satio P. F. 25, 33.
Pineus. pinei nuclei virides P. Mai. 9, 2.
Pinguedo soli C. 4, 24, 19. ¶ ad pinguedinem sapae resolutus ὀπὸς κυρην. P. F. 29, 3. excoquere ad pinguedinem mellis P. O. 20, 2. Sic
Pinguescat feruendo succus Veg. 1, 56, 18. *h. e. crassescat.*
Pinguis. pinguem facere gallinam C. 8, 7, 1. pingues fici V. 3, 16, 28. ¶ Pingui Minerua C. 1 pr. 33. C. 11, 1, 32. pinguiorum rusticorum literis *h. e. crassiori disciplinae* C. 9, 14, 12.
Pinguitudo olei C. 12, 50, 17. palmitis P. F. 12, 2. terrae C. 2, 2, 18. suum V. 2, 4, 6. mira V. 2, 4, 11. pinguitudine crescere V. 2, 4, 11. *Male igitur damnat hoc verbum Seru. ad Georg.* 3, 123. SCHOETTG.
Pinnae frequentes gallorum laudantur V. 3, 9, 5. pinnae prominentes in cauda C. 8, 2, 10. pinnis aquilae emundare C. 9, 14, 7 *nostri mit einem Flederwisch.* ¶ pinna *an diaphragma nasi? vi. ad* V. 2, 5, 7.
Pinnicillus pro penicillo P. Mar. 1, 3.
Q. Pinnio inscriptus Varronis liber tertius V. 3, 1, 1.
Pinnula per nares traiecta C. 8, 5, 5.
Pinsita iris C. 12, 27. lens C. 6, 31, 1. allium C. 6, 6, 5. 6, 8, 2. hordeum C. 8, 4, 1. panicum C. 2, 9, 19.
Pinso. pinserunt ficum V. 3, 16, 28.
Pinus ad fines tuendos seritur V. 1, 15. eius satio Ca. 28, 1. P. Mar. 10, 37. pini oleum non damnauerim Veg. 3, 24, 17. *al.* irinum. eius satio et cultura P. N. 7, 9. ad quae vtilis P. N. 15, 3. pinus semper virens C. 9, 4, 2. casiae atque pini C. 9, 5, 6. v. N.
Piperis albi, si sit; si minus, nigri vnciae tres C. 12, 57, 4. semuncia Veg. 3, 24, 12. nigrum Veg. 4, 13, 3 longum *ibid.*
Piperatum acetum C. 12, 47, 5. 12, 57, 1.
Pipiunt pulli C. 8, 5, 14. *vid. Barth.* 46, 10. p. 2145 *de sono pullorum intra oua delitescentium vsurpari ostendit.*
Piratico bello classibus Graeciae praeest Varro 2 pr. 7.
Pirus (*ita semper etiam* Pall. Lugd.) C. 5, 10, 17. Arb. 24. P. F. 25, 1. Eius insitio V. 1, 40, 5. P. Mar. 10, 37. P. inf. 55. piri siluestres C. 3, 11, 5. achrades C. 7, 9, 6. pirorum semen vt serendum Ca. 48, 3. piro florente, *veris indicium ad* Ca. 149, 1. V. 1, 37, 5.
Pira vt condantur V. 1, 59, 3. vt seruentur Ca. 7, 3 *et* 4. P. F. 25, 9. in sole vt siccentur C. 12, 14. vt condiantur C. 2, 10, 2 *et* 4. P. F. 25, 8. *Species generosiores* Aniciana, Crustumina, Cucurbitina, Decumana, Dolabelliana, Fauoniana, Hordeacea, Lateriana Lateritana, Laurea, Mulsa, Myrappia, Naeuiana, Praecocia, Regia, Sementiua, Superba, Syria, Tarentina, Turraniana, Veneria, Volema *quae vide suis locis. conf. Plin.* 15, 14 f. 15. Macrob. 2, 15.
ex Pisa Afra lomentum P. O. 14, 9.
Piscatorium forum C. 8, 17, 15.
Piscinae V. 3, 17. quae piscinae? V. 3, 3, 2. villaticae duae C. 1, 6, 21. P. 1, 31. eius positio C. 8, 17. piscinae dulces V. 3, 3, 5. nobiles ad mare prolatae V. 3, 3, 10. piscinarum rimae vt farciantur P. 1, 17, 3. ¶ piscinae pecorum C. 1, 5, 2.
Piscinales cellae in balneis P. 1, 40, 4.
Piscis planus C. 8, 16, 7. peream ni piscem esse putaui V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 3. pisces escam alii aliam desiderant C. 8, 17, 14. marini dulcibus aquis clausi C. 8, 16, 1. sacri in Lydia V. 3, 17, 4. prostrati et erecti C. 8, 17, 9. iacentes et saxatiles C. 8, 17, 11. ¶ Piscis austrinus C. 11, 2, 24 et 63.
Piso, *as.* pisare far V. 1, 63, 2.
Piso, *is.* si communiter pisunt Ca. 136.
Piso Pupius V. 3, 13, 1. ¶ Piso Italiam a vitulis dictam tradit V. 2, 1, 9. M. Pisonis pauones V. 3, 6, 2.
Pistaciae satio P. F. 25, 33.
Pistaciorum satio, cultura, sexus P. O. 12, 3. insitio P. Mar. 10, 37. inf. 157.
Pistillis conterito C. 12, 55, 1.
Pisto. pistabis in pila lignea Veg. 1, 32.
de Pistoris diligentia liber C. 12, 4, 2. Pistores *ab initio dicti* molitores, *qui piserent vel pinserent frumentum. Vid. Cuiac. obs.* 16, 5. *Wower. ad Min. Fel. p.* 18 *sq. F. Vrsinus ad Ciaccon. de triclin.* p. 317 sq. *Postea vero* Pistores *Gl.* ἀρτοκόποι *καὶ* σιτοποιοί.
Pistrinale pecus C. 7, 9, 3. *Ita etiam Beroaldus legit. nam et Plautus, inquit, pistores vocat* scrophipascos.
Pistrinum, *mola aquaria* P. 1, 42. in pistrino pisatur ac torretur far V. 1, 63, 2. torretur V. 1, 69, 1. *Sed postea* pistrinum *in Gl. Hadr. Iun.* ἀρτοκοπεῖον *V. Parei Electa Plauti. p.* 500. *Gatak. de stilo N. T.*

ex Praeclusione vulneris solet fistula fieri Veg. 2, 23, 2.
Praecoquam vuam C. 12, 39, 1. *vid. V. L.* praecoquas vuas C. 12, 37. *vid. V. L.* praecoqua Persica P. N. 7, 6. *et* C. 10, 410 *ex emendat. Salmasii.*
Praecox maturitas C. 1, 6, 20. praecocem vitem C. 3, 2, 28. praecoquis fructus *genit.* C. 3, 2, 18. praecoques vites C. 3, 1, 7. C. 3, 2, 1. fici C. 5, 10, 10.
Praedicat furem, bestiam, canis latratu C. 7, 12, 1.
Praedictas quaerimonias C. 1 pr. 1.
Praedium emi pararique vt debeat Ca. 1. suburbanum commodissimum C. 1, 1, 19.
Praedonum vis C. 1, 7, 1.
Praeductoria lora Ca. 135, 5.
Praedura aetas C. 6, 2, 1.
Praefato Iunoni fruges Ca. 134, 1 *quasi esset actiuum.* praefamino vino Ca. 141, 2. *videtur esse singularis numeri licet ad pluralem referant Grammatici.*
Praefecturae voluptas excitanda V. 1, 17, 6.
Praefectos alacriores faciundum praemiis V. 1, 17, 5.
Praeferratus modius Ca. 11, 3 *ferro munitus, vt facilius duret incorruptus.*
Praeferuida regio C. 3, 1, 3.
Praefestinatum opus, nimium immature factum C. 11, 2, 3.
Praefigantur foraminibus aenei cancelli C. 8, 17, 6.
Praefractas stirpes refodere C. 2, 2, 28.
Praefurnium fornacis Ca. 38, 1 *est os hypocausti s. fornacis, quo ligna in fornacem induntur. vid. Philander ad Vitruu.* 5, 10.
Praegelida frigora C. 4, 8, 3. loca C. 2, 9, 7. C. 3, 12, 1.
Praegnantis bestiae morsus acerbior Veg. 3, 79, 1. 3, 82, 3. praegnantes fiunt V. 2, 2, 14. ¶ praeggnans cucurbita C. 10, 380.
Praegnationis fines V. 2, 1, 18. modus V. 1, 44, 4.
Praegrauantibus auribus C. 7, 6, 2.
Praegrauato capite C. 6, 7, 4.
Praeiaciuntur moles C. 8, 17, 10.
Praelabentis temporis fuga C. 11, 1, 29 *h. e. praeterlabentis. vid. Weitz. et Burm. ad Petro. c.* 99.
Praeliganeum vinum Ca. 23, 2.
Praemonitus varietatem C. 11, 2, 1.
Praenestinae nuces Ca. 8, 2.
Praeoccupatio emphragma Veg. 1, 40, 3.
Praeparare frumentis arua C. 2, 16, 1. praeparandum liquida rubrica C. 9, 8, 8 *vid. no.*
Praepotentes C. 1, 3, 12.
Praeripiuntur aestu vuae C. Arb. 2, 2.
Praerumpi C. 3, 18, 2.
Praescisscere fugam C. 9, 9, 4.
Praesecare cultello V. 3, 16, 34.
Praesentia fructus ipsius facilem se praestat castanea P. N. 7, 17.
in Praesentiarum *vid.* Impraes.
Praesepes bubus Ca. 14, 1. bonae Ca. 4, 1. *add. Non.* 3, 160. ¶ praesepiae laxae V. 1, 13, 6. ¶ praesepia ouium V. 2, 2, 19. in praesepiis V. 2, 5, 16.
Praesidiarii malleoli C. 4, 15, 1. praesidiarius palmes C. 4, 21, 3.
Praesidii causa positi malleoli C. 3, 16, 2. praesidio futura pecori C. 11, 2, 71. ad praesidium aquae calidae decurritur C. 12, 50, 21.
Praestat ex se pullos atque plumam C. 8, 13, 3. *add.* P. 1, 30, 1. praestant agricolae vrbanos immani numero annorum V. 3, 1, 3. *add.* V. 2, 2, 10. noxis praestare V. 2, 4, 5. it. 2, 5, 11. ¶ praestari, *praeberi* C. 11, 2, 98.
Praesto esse candidato V. 3, 2, 1. praesto est consuli comitia habenti augur V. 3, 2, 2.
Praestrictio *pro* perfrict. Veg. 1, 40, 2.
Praesul agri, *villicus* P. 1, 6, 18. oliuae Castitas, *s. Minerua* P. 1, 6, 14.
Praesulsae adipis C. 6, 2, 7. P. Mar. 12, 3.
qui Praesunt quales esse debeant V. 1, 17, 4.
Praesumitur, *putatur* P. F. 9, 8.
Praetentis retibus C. 8, 9, 3.
Praeter illud — tum etiam C. 4, 18, 1. ¶ praeter auxilium cultoris P. Ian. 9, 2. hominum labores P. Iun. 2, 2. *h. e. sine.* ¶ *pro* praeterquam V. 1, 41, 5.
Praeterit me C. 1, 6, 12. quae praeterita sunt superioribus diebus C. 11, 2, 90.
Praeteritis X diebus, *post X dies* V. 2, 4, 19. ¶ PRAETERITA *tertiae coniugationis a praesenti formata archaice. vid. not. ad* V. 1, 65, 1. 1, 69, 3. 2, 9, 6. 3, 2, 8. *Pluscula id genus etiam sunt* in Columella Lipsiensi: *v. g.* 12, 54, 2 recipisse. *it.* 2, 10, 3. corroderunt. *add. Meurs. ad* Ca. 66, 1. *Ita Sall. Iug.* 40, 1 neglegisset. *vid. Cortius.* ¶ PRAETERITA *coniunctiui archaica* intermisit V. 3, 12, 4. accessit V. 3, 16, 6.
Praetexit amaracus vmbras C. 10, 296.
Praetorium villaticum P. 1, 8, 1. 1, 11, 1. 1, 24, 1. 1, 33, 1. *Ita Sueto. Aug.* 72. *Nero,* 39. *Calig.* 37
Praetorto capite C. 3, 18, 1.
Praeuenit foecunditate C. 3, 2, 14.
Praeuerti C. 3, 7, 3. *actiue, de occupatione rhetorica vel dialectica.*
ne Praeurantur C. Arb. 11, 2. *V. L.*
Πρασοκουρίδες bestiolae P. 1, 35, 13. *Anto. Mizaldus* de *secretis hortor.* 1, 9 p. 16. *Palladius,* inquit, *Latino aptoque vocabulo* herbicidas, *Ruellius vero* porricidas *appellauit. Sed illum Palladii locum non inueni.*
Pratense foenum C. 6, 3, 3.
Pratum vnde dictum V. 1, 7, 10. ex aruo vt fiat C. 2, 17. prata ex segetibus facere contra leges V. 2 pr. 4 factum vt colatur C. 2, 18. quando purgandum P. Ian. 2. Mar. 2. custodiendum et stercorandum P. F. 1. stercorari vt debeat Ca. 50. prata duum generum C. 2, 17, 2. irrigua et sicca Ca. 8, 1. Ca. 9. vetera vt excolantur, nouella formantur P. S. 10.
Prauitas curuaturae P. Mar. 11, 2.
Praxiteles C. pr. 31.
Preciae vites *vid.* Pret.
Precor bonas preces Ca. 134, 2. 139.
cum Prehenderint, inserantur P. F. 25, 3. sine ambiguitate prehendendi P. F. 10, 7. ¶ *sine metu ne non comprehendant.*
Prelo premere C. 12, 39, 1.
Premit Medicam herba, *angit,* P. Apr. 1, 2. premi oportet cuneum, *deprimi,* P. O. 12, 2.

mirabi-

mirabiliter surculus P. S. 14, 3. proficiet res in durabilitate frumentorum P. 1, 36, 2. vt proficiat incremento P. F. 18, 2. proficere humore C. 3, 20, 1.
Profiteri ad publicanum V. 2, 1, 16.
Profluuio sanguinis interit C. 6, 26, 3. ¶ profluvium atrum Veg. 1, 3. 1, 17, 9. ¶ *Sed* profluvius Atticus Veg. 1, 38, 4.
Profluus recessus C. 8, 17, 9.
Profugere sedes suas C. 1, 3, 6.
Profundit se supra modum numerus palmitum C. 7, 24, 4. profundunt se noua examina C. 9, 3, 4.
Profundo Pamphylio nascitur helops C. 8, 16, 9.
Profusa cauda in bubus probatur V. 2, 5, 8. profusior coma et cauda equi P. Mar. 13, 3.
Progemmantibus palmis C. 4, 27, 1.
Progenerare marem C. 3, 10, 15. C. 7, 3, 12. C. 6, 28. progenerari apes iuuenco peremto C. 9, 14, 6.
Progenies rustica Romuli C. 8, 16, 2. suilli pecoris C. 7, 9, 1. progeniem totam coinquinare C. 7, 5, 6.
Progerere stabulis conuersum *fimum* C. 1, 6, 22. progeritur oleum vrceis C. 12, 50, 80.
Progerminare C. 4, 15, 3.
Prohibessis intemperias Ca. 141, 2. prohibere humum ab humore V. 2, 7, 10. prohibetur large vagandi licentia P. 1, 30, 3. prohibendus erit potione C. 6, 7, 2.
Proiectum iacere C. 12, 2, 3. proiectae in terram vites, et humi proiectae C. Arb. 4, 1.
Proiicit arbor fructus velut aegra P. Mar. 10, 30. se iumentum Veg. 2, 53, 1.
Proinde aestimarent, siue dulcis esset sapor vuae, siue acidus C. 11, 2, 68. proinde vt non dicatur, *pro* quasi non, *in reprehensione* V. 2, 1, 27. proinde magnus locus, ac multitudinem alere velis V. 3, 8, 1.
Prolatare rem rusticam C. 1 pr. 19. *vid. Wass. ad Sallust. Catil.* 44. SCHOETTG.
Prolixare aciem ferramenti C. 4, 24, 22 *h. e. longam reddere.*
Prolixa statura C 1, 9, 3. ceruix C. 7, 3, 7. prolixae arbores V. 1, 9, 5. caudae et breues V. 2, 2, 3. materiae C. 3, 15, 1. prolixiora quaedam nascuntur V. 1, 6, 4.
Proluit ventrem pruinosa herba C. 7, 3, 25.
Proluuies ventri cruenta et mucosa C. 6, 7, 1. citata resistit C. 6, 7, 4. ad proluuiem alui C. 12, 38, 1.
Promercales res C. 1, 8, 13. 11, 1, 24.
Promethea creta C. 10, 59.
Promisso ventre sus C. 7, 9, 1. promissis ad genua palearibus C. 6, 1, 3.
Promitor Deus, *in loco Seruii laudato ad* V. 1 pr. 4.
Promo. promunt se vites C. 3, 12, 1. vlmi sameram C. 9, 13, 2.
Promouere onera et portare C. 11, 1, 8.
Promtuarium armarium Ca. 11, 3.
Promus fructus C. 3, 2, 1. promo de fundo exire licet V. 1, 16, 5. promi et cellarii C. 12, 3, 9. pueri promi C. 12, 4, 3.
Pronum orienti solum C. 1, 5, 8. prona aquiloni C. 3, 2, 6. proni ad domandum boues V. 1, 20, 2.
Propagatio pomorum *etc.* Ca. 51. 133. tria genera maxime vsitata C. Arb. 7, 1.
Propago, *as.* propagatur castanea pertica declinata C. 4, 33, 3. propagari ficus ramis potest P. Mar. 10, 32.
Propago. propagines vitium C. 4, 6, 3.
Propalare C. Arb. 7, 4. lit. r.
Prope. propius stirpem recisae taleae C. 4, 33, 4.
Propellere oues in pabulum V. 2, 2, 12.
nihil Propinat stomachus epati Veg. 3, 55, 3.
ad Propolam exgruminantes cocleae V. 3, 14, 3.
Propolis apum V. 3, 16, 23. *etiam restituenda videtur, certe intelligenda,* Veg. 3, 55, 5. 4, 14, 1. 4, 23, 2. 4, 28, 18 *et* 19.
Propomata vt sponte nascantur, *Lemma forte satis antiquum* P. F. 32.
Proportione vti V. 1, 18, 3. ex proportione V. 1, 41, 4. *vid.* Portio.
Proprie C. 3, 9, 9. *pro eo quod vulgo dicitur* in specie *it.* C. 11, 2, 85.
Propriis momentis C. 11, 1, 30.
Propter amnes seri *i. e. iuxta* Ca. 9. ¶ propter arboris noxam, *ne noceatur* P. Mar. 10, 20. *Sic* propter iniuriam grauidarum P. Mar. 11, 8. propter iniuriam tuta cubilia P. N. 13, 5. propter serpentes P. N. 13, 6. ¶ Propter oues aut aues fructum capere *h. e. ex ouibus* V. 3, 1, 11.
Propugnare pro gallinis V. 3, 9, 5.
Propulegium, *nihil vox* Veg. 3, 55, 5. *vt et* propulei Veg. 4, 14, 1. *pro qua leg.* propolis *ex MS.*
Propulsare radicibus aquas hiemis C. 3, 15, 4.
Prorepunt radices C. 3, 13, 7. soboles C. 4, 29, 11. semina C. 11, 3, 6. per quod prorepant C. 4, 6, 3. prorepere lente C. 2, 17, 5. e tenero C. 3, 10, 3. prorepentes oculi C. 11, 2, 38. pampini C. 4, 17, 8.
Proriga *vid.* Peroriga.
Proritat pretium C. 2, 10, 17.
Prorumpentes caules C. 4, 22, 6.
Prosa oratione componere C. 11, 1, 1.
Proscindere terram quid? V. 1, 29, 2. *seruant hoc v. g.* V. 1, 27, 2. C. 11, 2, 32 *et, credo, nunquam non.*
Prosecta exta Ca. 134, 3. *vi. no.*
Proserpina rapta C. 10, 274.
Prosilire *de plantis* C. 2, 11, 5. 2, 18, 6. 3, 3, 4. 3, 5, 1. 7, 6, 1. P. Ian. 14, 4. prosiliunt in arborem adminicula ex ceraso P. O. 12, 5.
Prospere adnatae sunt apes V. 3, 16, 29.
Prostrati pisces C. 8, 17, 9.
Prosum. profuit *h. e. prodesse solet* C. 7, 9, 7.
Protectae porticus C. 9 pr. 2 protectum in aluo apum V. 3, 16, 23.
Protegit se vitis ipsa a gelicidiis C. 4, 24, 15. *add.* C. 3, 10, 10.
Protelum *vid. Scal. ad* V. 3, 16, 12.
Protendere et contrahere, *de modo agri eligendo* P. F. 10, 1.
Proterere C. 2, 21, 3.
Protinus illata de agro bacca C. 12, 50, 18.
sub Protocomio ipso tempora equi iuris Veg. 2, 11, 4.
Protogenes C. 1 pr. 31.
Prototomos decidere caules C. 10, 369.

tenerum et ipsum) C. 2, 10, 18. *add.* 3, 11, 6. *Sed* ¶ pulla *etiam nigra* C. 1 pr. 24. pullae lanae C. 7, 2, 4. pulla superior pars tergoris in leporibus V. 3, 12, 5.

Pulmentarium familiae Ca. 58. pulmentaria condiuntur satureia C. 11, 3, 57. ¶ *pro vase vid.* Plutar.

Pulmonis exulcerationi vt occurratur C. 6, 14, 1.

Pulmonaria ouis et sus vt curentur C. 7, 5, 14. ne fiant pulmonariae sues C. 7, 10, 7.

Pulmunculus Veg. 2, 56 *in pede: sed in dorso* 2, 61 *fistulosum, vt puto, vtrobique vlcus pulmonis instar. Solinus c.* 49 camelis Bactrianis *in laude hoc tribuit,* Hi nunquam pedes atterunt, sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis vestigia carnulenta *rel.*

Pulpa Ca. 83.

Puls Punica vt fiat Ca. 85.

Pultarium infudibuli inuersi figura P. Iun. 7, 2. *quidam,* pulmentarium: ollam *vocat* C. 9, 15, 5.

in Pultarios condi vuas C. 12, 43, 7 *intell. forte* vrceos: *sunt certe vasa oblonga, laxe recipientia vuam.*

Pulticula e frumento C. 8, 11, 14.

Pulueratio nouellae vineae P. Mar. 7, 1. rustici vocant occationem C. 11, 2, 60. puluerationes vitium C. 4, 28, 1. *h. e. fossiones sicco solo factae, quibus puluis excitatur. vid. Seru. ad illud Ge.* 2, 418 Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus, *et Salmas. ad Soli. c.* 33 *p.* 363. *Apud Graecos tamen* puluerationem *a* fossione *distingui, ex Bodaeo ad Theophr.* 2, 8 *monet, qui etiam Salmasii locum indicauit Cl. Schoettgenius. Verum extra controuersiam rem ponit* C. Arb. 12, 1.

Puluerare vites P. Iul. 1. vineas C. 11, 2, 60.

Puluinuli C. Arb. 10, 4. *et*

Puluini fiunt e terra, ad violaria obruenda V. 1, 35, 1. ad lineam excitati P. F. 24, 13. ¶ puluinis testaceis fibulantur iuncturae parietum C. 1, 6, 13. ¶ puluinus in torculo oleario Ca. 13, 1.

Puluis palearum P. 1, 3, 41. *Sed* ¶ puluis quadrigarius *medicamentum* Veg. 1, 56, 19. 4, 8, 4.

Pumex. pumices vngulae *a similitudine videntur dicta ossa, quibus ea adnata est, fistulosa et porosa* Veg. 4, 1, 2.

Pumiliones aues C. 8, 2, 14.

Punicana coagmenta Ca. 18, 9. Punicanae fenestrae V. 3, 7, 3. *viles opinor, vt* lecti punicani *ap. Cic. Mur.* 36.

Punica arbor C. 10, 243. eius insitio P. ins. 73. Punica mala, ead. granata Ca. 7, 3. C. 12, 41, 2. *Eius mali* satio et cultura P. Mar. 10. *int.* acidiora vt emendentur C. 5, 10, 15 *it.* Arb. 23, 1. ne in arbore rumpantur C. 5, 10, 16 *et Arb.* 23, 2. vt seruentur V. 1, 59, 3. C. 12, 44. P. Mar. 10, 7. ¶ Punica puls Ca. 85. Punicum cicer C. 9, 1, 18. 2, 10, 20. lutum C. 9, 7, 4. 11, 3, 54 *quae eadem* impensa Punica P. 1, 13, 2. allium, *ἀφροσκόροδον,* vlpicum C. 11, 3, 20. rosae C. 9, 4, 4. ¶ punica Veg. 4, 8, 3. cera *opinor,* vt 4, 14, 2. 4, 23, 1. ¶ Punicae, *piscis* genus C. 8, 16, 8.

Pupinia regio V. 1, 9, 5. C. 1, 4, 2.

M. Pupius Piso V. 3, 13, 1.

Purgamenta et paleae P. 1, 35, 1. chortis C. 2, 15, 6. salsamentorum C. 8, 17, 12.

Purgata granis pira P. F. 25, 9. ¶ purgatis lapidibus *h. e. eiectis* P. F. 6. *Sic* purgandi vermes clauo aeneo P. Mar. 10, 4.

Purgo. cum vlcus purgauerit, *intransitiue vt videtur, pro* purgatum fuerit Veg. 2, 57, 2. 2, 60, 2. purganda sunt sordibus P. Apr. 8, 7.

Puritatem sumit vinum P. O. 14, 12.

Puriter componere Ca. 76, 1. transfundere Ca. 112, 2.

Purpureae vites C. 3, 2, 1. pira C. 5, 10, 18. pruna C. 12, 10, 4. purpureo radiat vultu Phoebe C. 10, 289. purpureum ver C. 10, 256 *h. e. splendidum, pulchrum. vid. Gorall. ad Albinou.* 2, 62. *Barth.* 21, 2. *Maius* obss. sacr. 2 p. 8. SCHOETTG.

Purpurat frondes auro C. 10, 101.

Pusca *fere semper* Vegetius *pro* Posca *vbi vid.*

Pusillos pueros Ca. 157, 10. pusilla arbor C. 5, 11, 7.

Pustulae (*MS.* pustellae) Veg. 3, 82, 3.

Pusula C. 7, 5, 16.

Pusulosa pecus C. 7, 5, 17.

Putatio arborum vtilis P. N. 4, 2 *et* 7, 12. quando et quomdo facienda Ca. 32. C. 4, 9. Arb. 10. P. F. 12 *et* 13. auctumnalis P. N. 4, 1. qualibus ferramentis peragenda C. 4, 24, 21 *et* 22.

Putatoris officium C. 4, 24, 11. putator pendulus arbustis C. 10, 228.

Putatoriae falces P. 1, 43, 1.

Putealis fons C. 11, 3, 8.

Puteana aqua C. 12, 26, 1.

Puter palus V. 1, 8, 4. *vid.* Putris.

Putescit olea longiore situ Ca. 3, 4. putescere solent semina V. 1, 34, 1.

Putei vbi et quomodo fodiendi P. Aug. 9, 1. perennitatis fidem vt habeant C. 11, 3, 8. puteis condita grana V. 1, 57, 2. puteorum rimae vt farciantur P. 1, 17, 3.

Putida vlcera Ca. 157, 3.

Puto. putare, *purgare vid. Pop. ad* Ca. 39, 1. et lauare lanam *Vict. et Scal. ad* V. 2, 2, 18. ¶ rationes Ca. 2, 5. 5, 3. ¶ putare *arborem* latius, strictius P. 1, 6, 4. ¶ putabuntur pro binis *h. e. numerabuntur.*

Putorem adimere Ca. 157, 3. putor et putredo Veg. 2, 44, 2.

Putrefacit humor deposita semina C. 3, 12, 1. sata putrefient P. F. 10, 3. *add.* P. S. 9. *Sed* ¶ vt putrefiant semina, *de necessaria illa ad germinandum mutatione* P. 1, 33, 1.

ne Putrescat malus P. F. 25, 15. *Sed* ¶ putrescit terra, *h. e. dissolutis per frigora, pluuias, solem, glebis, tenera fit ac mollis* C. 2, 11, 3. 3, 11, 7. 11, 2, 61. 11, 3, 56. *Ex eadem significatione*

Putris. putre solum C. 2, 2, 4. 2, 11, 18. 5, 9, 7. 5, 10, 2. *vid. Schoettgen. ad* P. 1, 5, 1. putres arenae C. 1 pr. 24.

Putus *h. e. purus.* puto sole exorto V. 2, 2, 10. *add. Vict. ad* V. 2, 2, 18.

Pyctes gallinaceus C. 8, 2, 5.

Pyrois rutilus C. 10, 290.

Pyrum *vid.* Pirum.

Pythagoras

Quini.

Quini. quina pariunt oua C. 8, 14, 5. quinum pedum C. 4, 30, 5.
Quinquagenarius grex V. 2, 10, 11. vrna Ca. 10, 2. dolium Ca. 69, 2. 112, 3. *h. e.* L. *congiorum f. quadrantalium.*
Quinquatrus *festus Mineruae dies mense Martio* C. 11, 2, 27. 11, 3, 53.
Quinque et quinquaginta C. 12, 23, 2.
Quinquelibrale pondus C. 3, 15, 3.
Quinquemestres pulli V. 2, 7, 11.
Quinquennis aries C. 7, 3, 6. caper C. 7, 6, 3. vinea C. 4, 21, 1.
Quinquies quinque numerare Ca. 156, 2. quinquies et vicies duceni C. 5, 3, 2.
Quintius Cincinnatus C. 1 pr. 13.
Quinto decimo Kal. Dec. C. 11, 2, 88. quinto et XXX die C. 8, 11, 15. quinta decima luna C. 8, 5, 9.
Quis *relat. pro* qui Ca. 145, 1. *contra*, quem qui esset animaduertere non potuisse V. 1, 69, 2. quid aliud, *ἄλλο τι* V. 3, 13, 1. quid *pro* quod *vel* aliquod V. 3, 7, 3. quid ita C. 1 pr. 3. quod fieri oportere C. 2, 12, 2. quod genus *i. e. cuius generis* Ca. 42, 1. fiscellis, aut alia re, quod alligant V. 2, 2, 14. Quod tamen si *pro* quod si C. 6, 27, 11. *add.* V. 1, 18, 3. quod vbi V. 1, 15. quod ne C. 5, 11, 13. *Huc enim referimus, quia est vere relatiuum, q. d. qua in re si* etc. *vnde neque ab initio orationis vel argumenti ponitur.* Quoius rei ergo Ca. 141, 2. quo *Datiuo casu* V. 2, 1, 21. de quo *pro* de illo Ca. 154 *Vict.* qua sub latent herba V. 1, 48, 3. quo (*om.* magis) temperandum iis V. 3, 10, 5. quo minus C. 3, 8, 5. *pro* de quo C. Arb. 5, 4. amicum quiddam et dulce C. 12, 2, 4. ¶ suum quidquid genus Ca. 48, 1. ¶ quidquid putridi aut arentis inuentum fuerit P. F. 18, 1. ¶ tertio quoque aut quarto die C. 12, 48, 4. cuiusque disciplinae C. 3, 21, 2. sexta quaque oliuitate C. 12, 50, 15. ¶ quiduis anni *pro quouis anni tempore* Ca. 17, 1 *et* 2. quod genus vis Ca. 52, 2.
Quo *pro* quod V. 1, 31, 3. ¶ *pro* in quae Ca. 10, 4. *Sic* fossas, quo aqua delabatur V. 1, 29, 2. ¶ quoquoversus septem pedum C. 8, 3, 2. 11, 2, 28. *sic etiam* C. Arb. 4, 3 *et* 27, 2. *in quibus omnibus locis exclusa videtur altitudo.* quoquouorsum P. X. Ca. 15, 1.
Quoad eius poteris Ca. 32, 1. quoad eliciatur sanguis C. 6, 31, 2.
Quod enim *ἅτε δὴ Scal. ad* V. 1, 13, 4 *et* 1, 55, 2. *vid.* vt enim. ¶ mihi videtur, quod nulla prouincia est P. F. 10, 4. *Sed vid. no.* opinantes quod tangatur P. F. 24, 5. affirmat quod pariat P. Apr. 3, 5.
Quoium *pro* cuium Ca. 139.
Quom *pro* cum *vel correptum adeo ex* quoniam C. 5, 6, 25. *vi. no. et Schoettg. ad* C. 1, 4, 6.
Quoniam *pro* quamquam *librarii culpa videtur positum* C. 5, 4, 3.
Quoque etiam P. O. 11, 5.
Quoquere *pro* coquere *in compoff. aliquoties Pall. Leidensis, e. g.* Sept. 16.
Quoquouersus *vid. sub* Quo.
Quot mensibus *pro singulis mensibus Po. ad* Ca. 43. 2. quotquot mensibus V. 3, 7, 5.
Quotiesque *pro* quotiescunque *libri optimi* C. 6, 17, 8.

Rabies ex inani amore C. 6, 35, 1.
Rabiosus equus Veg. 2, 5.
Racemarii pampini C. 3, 18, 4. *V. Gl.* ἐπιφυλλίς, pampinus racemarius.
Racemari licebit *metaph.* V. 3, 9, 1.
Radiata rota V. 3, 5, 15.
Radicata planta P. F. 10, 1 *et* 18, 1. *it.* 19, 2. vitis P. F. 10, 3. sarmentum P. F. 10, 7.
Radicitus conciditur rosa serenda V. 1, 35, 1. eximere C. 4, 33, 4. interire C. 6, 3, 1. *v. Heins. ad Virg. Aen.* 5, 449.
Radicor. radicantur facile C. 4, 2, 2. ¶ de bubus radicandis *lemma MS. Corb.* Veg. 3, 2, 27 *h. e. radice consiliginis curandis.*
Radiculae aestiuae C. 11, 2, 19. 4, 8, 1.
Radiolus vt condiatur C. 12, 47, 2. *eadem oliua quae* Cercitis. *Ipsa et.*
Radius, *olea* C. Arb. 17, 3. 5, 8, 4. maior Ca. 6, 1. *A forma oblonga dictam censet Seruius ad* Ge. 2, 85. SCHOETTG.
Radix Syriaca C. 11, 3, 16 *et* 59. *Huc ne faciunt, quae de* Radicula ῥιζίῳ, συριακὸν ἄνθος *dicta, quae etiam* φῦκος, χρῶμα *item, a Graecis vocetur, disputat Salmas. ad Soli.* p. 817, b. F? *Non puto, agit enim de esculentis Columella. Succurrat igitur Plinius, qui* 19, 5 f. 26 n. 3 raphani generibus *ponit* alterum, rapi figura, quod vocant Syriacum, suauissimum fere ac tenerrimum: *et ne miremur, tam raram esse illius mentionem, subiicit,* e Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud auctores non reperitur: id autem tota hieme durat. *Nimirum* radix κατ' ἐξοχὴν *nostris est* raphanus, *vt* C. 11, 3, 18. P. 1, 35, 5. Ian. 14, 3. Mai. 5. Iul. 2, 1. Aug. 5, 1. Veget. 1, 44, 3 *et* 5. 3, 25, 3. ¶ *Generali intellectu,* radices aliter ab aliis diffunduntur V. 1, 37, 5. in arboribus vti capiant (*surculi*) Ca. 133, 3. ne implicentur in vitibus C. 3, 15, 3. ¶ e radicibus trinis sunt, *quae scribit* V. 1, 1, 11.
Rado. radatur area C. 2, 20, 1. terra P. Iun. 1 *de auferendis ex futura area, quae nata sunt.*
Radula ferrea curuata C. 12, 18, 5. *Hinc* radulanam picem *apud Plinium dici, non* rabulanam, *vult* BERO.
Rafanus *pro* raph. Veg. 1, 45, 2.
Ragadio simile vulnus Veg. 2, 51. rhagadia *apud Celsum* 7, 18 *ani vitium est, vbi pluribus locis cutis exciditur. Cognatae* rhagades, *fissurae a* ῥήγνυμαι.
Ragulae *an* regulae in armis equorum Veg. 4, 1, 1 *it.* 4, 2, 2. *Platnerus V. C. confert locum Rufi Ephesii, apud quem* ῥάγες *sint* κορυφαὶ δακτύλων. *Addit Pollucem* 2, 146. *Videntur igitur* ragulae *esse capita ossium humeri.*
Ramenta a scobe diuersa C. 4, 29, 16. C. Arb. 8, 4. *vid.* Scobis.
Ramex, *ramus, pertica transuersa* C. 9, 1, 3. ¶ tumor ex sanguine Veg. 3, 4, 10 *no.* o.
Ramulae et soleae equorum Veg. 1, 56, 31. 2, 58, 4. V. N.
Ramus. ramos omnium generum in hortis disponere C. 5, 10, 21. C. Arb. 25, 2. rami cum foliis vt seruentur Ca. 101.

Redintegrauit iucunditas V. 2, 2, 11. redintegrantes V. 2, 2, 10. vt redintegrentur columbae fastidientes V. 3, 7, 6.
Reducit hibernatum furcillas V. 1, 8, 6. reducere in summum faecem C. 12, 19, 4.
Redulceratur cutis C. 7, 5, 8.
Refectionem desiderant ferramenta C. 12, 3, 9.
Refert quaestum vberem C. 8, 8, 9. ¶ generibus coloribus C. 7, 2, 3. refert, vt C. 3, 9, 7. *add.* V. 1, 7, 5. 1, 8, 1. ¶ referre ad fructum, *rationem eius habere* V. 1, 40, 6.
Reficere impensam V. 1, 2, 8.
Reformidat biennio planta deposita C. 4, 33, 4. 4, 9, 1. 4, 24, 15. *nostri stocken, cum plantae translatae vel vulneratae aliquo tempore non coalescunt, neque incrementa capiunt. conf.* C. 4, 11, 1.
Refossae radices C. 3, 11, 4.
Refouere velut pabulo (*stercoris*) absumtas vires C. 2, 14, 3. refoueatur stercoratione terra C. 2, 1, 7. paruo humore P. Mar. 10, 19.
Refractus tofus C. 4, 33, 1.
Refrigeratio aurae C. 11, 1, 16. ¶ et requies Veg. 3, 57, 1 *de interuallo morbi. vid.* Refrigero.
Refrigerato aëre vespertino V. 2, 2, 11.
Refrigero. refrigerare frumenta post trituram P. 1, 36, 2. ¶ refrigerauerunt vuae *intransf.* C. 12, 43, 3. ¶ refrigeratur vitis, *recreatur* P. F. 13, 2. C. 5, 6, 27. *vid.* Refrigeratio.
Refrigescit ager C. 2, 16, 2. ¶ Refriguit Veg. 3, 4, 17 *pro* refrixit.
Refringitur glaeba in vineis C. 11, 2, 60.
Refulserit aestas P. Mar. 10, 14.
Refundere vinum lagoenis, *diffundere* P. O. 14, 18.
Refusius egesta humus C. 4, 1, 3. *fodiendo resoluta et fermentata.*
Regelare subtus a solo ventus potest granaria V. 1, 57, 3. regelari ortu solis C. 1, 5, 8. *Laudabat hic Cl. Schoettg. Sen. ep.* 67 Iam aetas mea contenta est suo frigore. vix media regelatur aestate; *et* Crenium *part.* 10 *p.* 54. ¶ regelare sinuntur vites C. 11, 2, 7.
Regerere radices in summum C. 3, 11, 4. ¶ quoad regerunt duas partes V. 1, 64, 2 *V. No.*
Regesta humus C. 11, 3, 5. regestum C. 3, 11, 7 et 10.
Regestus *subst.* C. 3, 13, 8.
Regionum sua sunt propia munera C. 2, 12, 3. qualitas mutatur C. 1, 1, 5. regionibus Ciliciae Syriaeque C. 2, 10, 18.
Regius morbus Veg. 3, 49, 1. regia olea C. 3, 8, 3. 12, 47, 2 et 7. *Plin.* Praesertim cum magnitudine copiam olei non constare, indicio sint, quae regiae vocantur, ab aliis maiorinae, et ab aliis phauliae, grandissimae alioquin, minimo succo. BERO. pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
Regnator aquarum C. 10, 200.
Regni nulla societas C. 9, 9, 1.
Rego *pen. longa, ad formam* dego *vult Scal. ad* V. 2, 2, 18 *esse hic et* V. 1, 64, 2.
Regula mechanica C. 3, 13, 11. regula exploraueris aequale P. 1, 9, 2. regulae ligneae in castratione vituli adhibitae C. 6, 26, 2. *conf.* P. Mai. 7, 1 *et* 4. *ex hoc genere etiam sunt* Veg. 2, 41, 3. 2, 47, 3. in prelo oleario C. 12, 50, 10.

M. Attilius Regulus C. 1, 4, 2.
Reiectiones sanguinis inhibere P. F. 31, 2.
Reiiculae pecudes V. 2, 1, 24. 2, 5, 17.
Relaxatae glebae V. 1, 27, 2.
Relaxant amygdala corium P. Ian. 15, 12. relaxatur tofus gelu et solibus P. Ian. 13, 3.
Relaxus, relaxa humus C. 11, 3, 46.
Relegere librum C. 4, 1, 1. pecuniam *an* Ca. 150, 2? *V. N.*
Relictus pauper V. 3, 16, 1.
Religiones Pontificum C. 2, 22, 4. a religionibus liber dies C. 6, 2, 3.
Religiose administrare C. 3, 10, 7. 8, 5, 11. qui religiosius rem rusticam colunt C. 11, 2, 95.
Religiosiores agricolae C. 11, 2, 98. 11, 3, 62.
Religare defectam herbam C. 2, 18, 5.
Relinqui oportet agrum alternis annis V. 1, 44, 3.
Reliquum *et* exactum *oppon.* Ca. 2, 5.
Remedium ne idem faciat quod venenum P. N. 7, 15.
Remeant trans mare V. 3, 5, 7. remeans et commeans examen P. 1, 39, 1.
Remissarii vectes Ca. 19, 2. *remissioris et minoris longitudinis, quibus in minore et remissiori pressione opus est: ita mauult Turn.* 7, 25. *quam* remissarios *dicere quibus* remittatur *prelum, non intendatur.*
Remisse imperare C. 1, 8, 10.
Remissio operis V. 1, 17, 7. ea deterior fit asinus V. 2, 6, 4. remissionem petere C. 1, 7, 1.
Remissus adeps Veg. 1, 11, 4. remissum Ammoniacum P. 1, 41, 2.
Remittunt aeruginem aenea vasa C. 12, 20, 1. librum arbores C. 11, 2, 37. vasa ceram C. 12, 50, 14. remittit caseus minimum seri C. 12, 13, 1. humorem noctibus humus C. 12, 15, 1. 12, 17, 1. idem *de falsis consudantibus* C. 12, 7, 2. muriam *de iisdem* C. 12, 9, 1. *add. Horat. Sat.* 2, 8, 53. ¶ Remittere in fructuarium *pro submitt.* C. 4, 24, 17.
Remoliri terra debet aequaliter *pass.* C. 2, 12, 9.
Remotissima a viris debet esse villica, *h. e. minime virosa* C. 12, 1, 3.
Remuneremini nos V. 2, 1, 2.
Renouanda vitis C. 4, 27, 6.
Renouellatur vitis C. Arb. 6, 1.
Renunciati aediles V. 3, 17, 1.
Repangere semen ferulae C. 5, 10, 14.
Repastinatio C. 2, 2, 13.
Repastinatum quid veteribus et quid recentt. C. 3, 18, 1.
Repercussa nux radicem respergit P. Ian. 15, 15.
Repertor vitis V. 1, 2, 19.
Repetit soliditatem tumor pastini P. Ian. 13, 8. ¶ repetere *est neglectum adhuc et intermissum paullo serius facere* C. 11, 2, 6. *nachholen.* C. Arb. 10, 2. *vt* reuocare *Plin.* 18, 6 *s.* 8.
Repletis seminis P. Mar. 13, 1.
Replicare ad vitis caput Ca. 41, 4.
Repo. repere in altitudinem C. Arb. 16, 4.
Repolire frumenta C. 2, 21, 16.
Reponere suo quidque loco C. 12, 3, 4. ¶ vineam agro repastinato C. Arb. 4, 2. *sed melius forte Pol.* ponere.

lactis, statim a partu emulgendum P. N. 13, 1. C. 3, 3, 17. *Coriaginem* rustici appellant, cum pellis tergori adhaeret C. 6, 13, 2. Quam *corrudam* rustici vocant C. 11, 3, 43. Tenuibus lignis quae *cremia* rustici appellant C. 12, 19, 3. *Cuspides* V. 1, 8, 4. Hanc rustici *custodem* vocant C. A. 5, 1. Quam vocant agricolae *emplastrationem* C. A. 26, 2. *Excodicare* P. Ia. 1. *Focaneus* palmes C. 4, 24, 10. Siliqua quam rustici *foenum Graecum* vocant C. 2, 11, 10 et 11, 2, 71. *Glocientes* vocant rustici aues, (gallinas) eas quae volunt incubare C. 8, 5, 4. *Hexastichum* v. *cantherinum*. *Humerosi* loci in vite C. 3, 10, 5. *Liras* rustici vocant *etc.* C. 2, 4, 8. *Machinam* vocant rustici C. 6, 38, 10. *Mergi* v. *candosoccos*. Puluerationem quam vocant rustici *occationem* C. 11, 2, 60. Mentigo quam pastores *ostiginem* vocant C. 7, 5, 21. *Palmare* id est materiam (vitis) alligare C. 11, 2, 96. Pampini quos rustici vocant *racemarios* C. 3, 18, 4. Rumpi V, 1, 8, 4. Crudum solum et immotum in aruo, quod agricolae *scamnum* vocant C. 2, 3, 25. Herba quam rustici *sedum* appellant C. 2, 9, 10. Bipalio vertere quod vocant rustici *sestertium* C. A. 1, 5. Spadones surculi C. 3, 10, 15. Speca *pro* spica V. 1, 48, 3. *Spongias* fatiui asparagi olitores appellant C. 11, 3, 43. Soboles radicibus adhaeret, quam rustici *suffraginem* vocant C. 4, 24, 4. Tabulata vlmorum C. 5, 6, 11. Trimestrem sationem vocant agricolae C. 2, 9, 7. Varia. *v.* cariosa. *Credo ratione pronuntiationis tantum rusticas* veam *et* vellam *pro* via *et* villa V. 1, 2, 14. *Vid. Cic. de Orat.* 3, 12 n. 46. *Sed vellaturam* facere, *i. e. vecturis viuere, totum rusticum.* ibid. Cepa Marsica simplex, quam vocant *vnionem* rustici C. 12, 10, 1. Veratrum C. 3, 36, 3.

Rutae satio et cultura *it.* noxa nudis manibus illata C. 11, 3, 38. superstitiones circa eam P. Mar. 9, 13.

Rutabulum Ca. 10, 3. 11, 5. *ad ignem in foco tractandum vna cum forcipe refert* TVRN. 7, 22. rutabulo ligneo agitare C. 12, 20, 4. permiscere C. 12, 23, 2.

Rutili, ἐρυθροὶ C. 7, 2, 4. rutilis cristis C. 8, 2, 8.

Rutrum calci subigendae P. 1, 15. rutro concidere Ca. 128. rutra Ca. 10, 3. 37, 2.

Sabaeum miscet odorem C. 10, 262.

Sabanum mundum P. Iun. 7, 3. sabanis validioribus abstergitur iuuencus Veg. 3, 47, 11.

Sabatinus lacus C. 8, 16, 2. *De varia scriptione Bynckersh. obss.* 6, 20. *qui etiam monet post Cluuerium, vocari hodie* Lago di Bracciano: *et eo inclinat, vt* angularium *potius quam* anguillarium *dici putet* l. 69. *π. de contrah. emt. vendit.*

Sabelli duri C. 10, 137. Samnites *teste Plin.* 3, 12. *nomen a* Sabinis, *a quibus orti.* SCHOETTG.

Sabinus ager V. 1, 14, 4. in eo via salaria V. 3, 1, 6. Sabini veteres Quirites C. 1 pr. 19. in Sabinos e Graecia venere Pelasgi V. 3, 1, 6. Sabini colonias crebro emisere V. 3, 16, 29. in Sabinos montes aestiuatum mittuntur oues ex Apulia V. 3, 17, 9. Sabina regio C. 5, 8, 5. Sabinae matres familiae C. 12 pr. 10. Sabina ficus V. 1, 67. Salix C. 4, 30, 4. Sabinum oleum P. Mar. 9, 8. ¶ Sabina herba Ca. 70, 1. Gr. βράθυ, *cupresso similis*, cupressus Cretica. *quibusdam dicta: nota hortis nostris arbuscula* ciendis mensibus nota, et procurandis abortibus infamis *Sevenbaum* vel *Sadebaum*. *Nisi tamen incongruum videatur* herbam *vocari a Catone, quae arbor est mediocris. Viderint Botanici.*

Sabulo albus, subalbus, rubicundus V. 1, 9, 5. macer P. 1, 5, 1. masculus, solutus P. Aug. 8, 2. niger et rutilus C. 3, 11, 9.

Sabulosa arua C. 2, 10, 23. loca C. 2, 16, 4.

Saccellationem ex furfuribus imponis Veg. 3, 24, 9. saccellationes Veg. 2, 11, 3.

Saccelli ex furfure pleni Veg. 1, 52, 4. ex furfure calid. Veg. 3, 28, 3. cum furfure calentes Veg. 1, 42, 5. 3, 28, 4.

Saccus contextus tenui vimine rarius C. 9, 15, 12. sacci spartei C. 12, 17, 2. saccis cooperiunt, vt sudet Veg. 3, 58, 2.

Sacer mons in Hispania C. 6, 27, 7. sacer ignis s. pusula in ouibus C. 7, 5, 16. sacris diebus accubantes coenant operarii C. 11, 1, 19. ¶ sacris iam rite solutis Tardipedi C. 10, 419. ¶ sacres porci V. 2, 1, 20. 2, 4, 16.

Sacrificari *actiue* V. 2, 8, 1. 2, 11, 5.

Sacrificiis publicis aptati fasti C. 9, 14, 12. sacrificia in vindemia C. 12, 18, 4.

Saeculorum curas agere P. O. 12, 1.

Saeuissime candere C. 1, 4, 9.

Saeuitia hiemis C. 8, 17, 11. saeuitiam amoris labore temperare C. 6, 37, 1. igneam blandiri (eblandiri) C. 7, 5, 16.

Saga. sagae fallaces C. 1, 8, 6. C. 11, 1, 22.

Sagacissimus rerum naturae C. 1 pr. 22.

Sagapini vnc. 3 Veg. 1, 16, 5. 1, 18. 1, 59. 4, 11, 1. sagapenum *Scribo. de hac planta diuersas sententias habet Saracenus ad Dioscor.* 3, 95.

Sagati cuculli C. 11, 1, 21. *vi. no.*

Sagina anserum V. 3, 10, 1. C. 8, 14, 11. sagina hilaris admissarius C. 6, 27, 9. temporis pleni boues P. Mar. 11, 1. roris aut fluminis dulcior herba P. Mai. 7, 3. sagina viua, *pisciculi maioribus obiecti* V. 3, 17, 7. ad saginam pristinam reuocare *h. e. cibum ordinarium* Veg. 2, 45, 3. ad saginam idonea C. 8, 9, 4.

Saginarium, *vbi saginantur anseres* V. 3, 10, 7.

Saginati boues ad sacrificia V. 2, 1, 20. saginata frondibus ac herbis terra C. 2, 1, 5.

Sagino pullos columbinos V. 3, 7, 9. saginantur aues offis C. 8, 7, 3. saginandus hordeo et eruo C. 6, 27, 8.

Sagitta in vite C. 3, 10, 22. 3, 17, 2. *Plin.* 17, 22 s. 35 n. 3 sagittae vocantur surculi, cum intorti panguntur: iidem cum incisi nec retorti, trigemmes, sagittam e foecundo malleolo decisam C. 3, 10, 21. ¶ sagitta ad venam pulsandam Veg. 1, 22, 4. 1, 25, 5. 1, 27, 2. ad peritonaeum aperiendum Veg. 1, 43, 3. *add.* 2, 30, 2. 2, 34, 2. ¶ *sidus* incipit oriri C. 11, 2, 21.

sub

titur C. 6, 6, 4. 6, 9, 1. *add.* Veg. 1, 25, 1. trahitur de ceruice Veg. 3, 43, 1. demitur Veg. 1, 25, 2. minuitur Veg. 1, 25, 5. subtrahitur, tollitur Veg. 1, 25, 6. emissus e corpore et corporis parti laboranti impositus commendatur Veg. 1, 13, 2. 1, 15, 2. 1, 16, 1 et 2. 1, 17, 13. *in pr.* 1, 22, 9. 3, 3, b, 2. 3, 18, 1. 3, 22, 3. 3, 80. 4, 22, 1. ¶ in pedes demissus C. 6, 12, 1. 6, 30, 6. 6, 38, 3 eius profluuium per nares vt reprimatur C. 6, 33, 2. Veg. 1, 54. sanguine laborat animal Veg. 1, 55. sanguinem si mingat animal Veg. 3, 10, 1. 3, 12, 1. si vomat Veg. 3, 13. ¶ sanguis bubulus in maltha P. 1, 41, 3. suillus in medicina; sed nimis copiose datus letifer Veg. 3, 54, 3.

Sanguisuga incensa contra cimices P. 1, 35, 4. contra sanguisugam pellit cimicis nidor Veg. 3, 4, 43. *coll.* C. 6, 18, 2.

Saniem spurcam mittit cancer Ca. 157, 3. ¶ sanies amurcae C. 1, 6, 24.

de Sanitate quae videnda V. 2, 1, 21.

Santonica herba C. 6, 25. *genus absinthii amarissimi putat Ruell. in Ind. Hippiatr.* Santonici Veg. 3, 55, 7. Santonici pulueris Veg. 4, 10, 2.

Sanus fiet ex eo morbo Ca. 157, 8. sana faciet vlcera omnia Ca. 157, 3. sanum faciet cancrum brassica C. 157, 4.

Sapa *genus vini cocti et dulcis de quo Nonius* 17, 14 Sapa, quod nunc mellacium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum. Varro de vita po. Ro. lib. 1. Sapam appellabant, quod de musto ad mediam partem decoxerant: Defrutum si ex duabus partibus ad tertiam redegerunt deferuefaciendo. Col. 12, 19 pr. *ita loquitur, vti hoc nomine comprehendat, siue quarta, siue tertia, siue denique dimidia pars musti decocta fuerit*; *et* defrutum *de quo s. l.* aperte praestantius illo dicat. Sed Plinius 14, 9 Sapam *fieri docet,* musto ad tertiam partem mensurae decocto, quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocatur. Et 23, 2 s. 30 musto decocto, donec tertia pars superfit. *Quae est ipsa descriptio* Defruti *quam ex Columella tradimus s. l. Caeterum recentiores etiam* carenum *ita* sapae *praeferre, vt* panem opicum similae, *obseruauimus in* Carenum.

Sapientissimi quique multa sciffe dicuntur, non omnia C. 12, 57, 6.

Sapientiae fontibus orti *philosophi* C. 1, 1, 7.

Sapineae nuces C. 12, 5, 2. Sappineae *scribuntur* Plin. 15, 10. E picea satiua, nucleorum cute verius quam putamine, adeo molli, vt simul mandatur. Piceam satiuam *Gallis esse Pesse, obseruat Harduinus. add. Salmas. ad Soli.* p. 357. *De* sappino *mox.*

Sapor obtusus P. Mar. 10, 28. vtilis P. Mar. 10, 25. argutus P. F. 25, 4 *et* Mart. 10, 26. pretiosus C. 3, 7, 2.

Sappinus V. 1, 6, 4. *no. ad* Ca. 31, 2.

Sarcinas colligere V. 1, 1, 1.

Sarcire centones, cuculliones, funes veteres Ca. 2, 3. corbulas Ca. 23, 1. 31, 1. dolia sarseris Ca. 39, 1 *et* 2. pedamenta C. 4, 18, 2. ¶ damna C. 9, 15, 3.

Sarcocata *monstrum vocis pro* sarmento Veg. 3, 4, 23.

Sarcolis Veg. 3, 26, 1.

Sarculari frumenta et legumina an debeant P. Ian. 9, 1. sinapis debet assidue P. O. 11, 2.

Sarcula Ca. 10, 3. *Varro de L. L.* 4 *p.* 33 a serando vel sarriendo *dicta censet. vbi Scal.* serare, *inquit, est leuiter* sarire, *quia* sarculi *vsus est, vt operiat satam segetem, et deinde etiam* sarriat. SCHOETTG. *ad* C. 10, 91 *Pomponius vulgo* vangas *dici docet.* ¶ Sarculi simplices et bicornes P. 1, 43, 3. sarculis adobruere C. 2, 11, 10.

in Sardinia pellibus caprarum vestiuntur V. 2, 11, 11. in Sardiniae agro Neapolitano fundi Palladii Mar. 10, 16. N. 15, 3. ¶ Sardinia piscis putris C. 8, 17, 12. Sardelam *interpretatur Beroaldus.*

Sario *vno* r *apud Catonem scribitur* 33, 4. 46, 2. *add. Vict.* ad 161, 1. *in quo capite* sarito, sariendo, sarueris. sarire iterum et tertio V. 1, 18, 8. *Ita* per Saritores occare V. 1, 29, 2. *vid.* Sarr.

Sarmenticio cinere C. 6, 26, 3.

Sarmenta (*vitium semina*) vt tractanda C. 4, 24, 7. 5, 5, 16. defigere C. Arb. 2, 4. iniungere P. 1, 6, 9. pangenda, vt eligantur P. F. 9, 5 sqq. lata P. ibid. 12, 2.

Sarrano clarior ostro C. 10, 287. violae C. 9, 4, 4.

Sarriendus ligneis rastris locus C. 2, 11, 4.

Sarritio an prosit, et quomodo C. 2, 12, 1. quando tempestiua C. 11, 2, 9.

Sarritor C. 2, 13, 1.

Sarritoria opera C. 2, 13, 2.

Sarritura frumentorum C. 11, 2, 27.

Sarsura V. 3, 9, 1.

Sartio, Sartus *pro* sarritio, sarritus, *saepe* MSS. *e. g.* C. 2, 12, 9. 11, 2, 9.

Sartura noua vineatico iugo C. 4, 26, 2.

Sat erit pondo XL dari C. 6, 3, 6. sat erit picis sex scrupula C. 12, 23, 3.

Sata quo die quaeque de terra prodeant V. 1, 45. vt tuenda sint V. 1, 47.

Sataria quala Ca. 11, 5. *vid. Satorius.*

Satiatum stercore solum C. 2, 10, 23. medicamine sarmentum P. F. 28, 2.

ad Satietatem permissa auibus ficus C. 8, 5, 23.

Satio. satiabis anum oleo Veg. 1, 47, 1. 2, 48, 6.

Sationis genera C. 2, 9, 7. praecepta P. 1, 5, 6. 1, 6, 5 *et* 12. satio matura saepe decipit, sera nunquam quin mala sit C. 11, 2, 80. legitima Nouembri mense P. N. 1, 1. sationis iustae qui terminus P. O. 1, 1, gradus secundus V. 1, 39, 1. satio tertia C. 11, 3, 18. satio vitis duum generum C. 3, 14, 2. a semento quid differat? *vi. no. ad* C. 2, 4, 5.

quae Satis accipiunda sient Ca. 2, 5. satisdari domino Ca. 146, 2. satisfacere pecuniam Ca. 149, 2. satisfactum, *litatum*, est Ca. 141, 4. satisfaciunt erui XII librae vni iugero C. 2, 11, 12.

Satius dicam *h. e. potius* V. 1, 2, 27.

Sator vitis C. 3, 15, 3. siluestria ad quae sator non accessit V. 1, 45, 3.

Satoriae trimodiae C. 2, 9, 9. 12, 50, 8.

Satulli fiunt agni lacte V. 2, 2, 15. *vi. no.*

Satur autumnus C. 10, 43.

Satureia quae rusticis? C. 9, 4, 2 *et* 6. thymi referens thymbraeque saporem C. 10, 233. eius satio C. 11, 3, 57. P. F. 24, 2.

Scopu-

Scopulae doliis (*purgandis*) Ca. 26. *Nimirum* scopae *minuta ramenta cuiuslibet fruticis aut arboris Plin. Valer.* 2, 10 Superspergas scopas cypressi in testa oui calefactas. *It.* 1, 64 Marrubii scopas cum pane decoque,s easque bibes. *Haec Barth.* 6, 17. scopula picatur dolium C. 12, 18, 5. scopulis aridae myrti C. 12, 38, 4.

Scopus. Scopi vuarum V. 1, 54, 2. 2, 4, 16. in scopis incendamus radices asparagi P. F. 24, 8. *add.* P. Mar. 9, 12. *vid.* Scopulae.

Scoria ferri P. 1, 41, 3.

Scorpiones asparagi C. 11, 3, 46. *Sed leg.* scopiones *vbi vid.*

Scriba librarius V. 3, 2, 14. *Sic Horat. A. P.* 354 scriptor librarius.

Scriblita vti fiat Ca. 78.

Scripta vti nascantur amygdala P. Ian. 15, 13. scriptae Persici P. N. 7, 3.

Scripulum (*ex* scriptulo *vid. no. ad* C. 5, 1, 8. *et add. Gorraeus defin. medic. in* γράμμα *quod idem significat*) quarta, et vicesima pars vnciae C. 5, 1, 8 sqq. *vbi ad* iugerum *transfertur, vt et* V. 1, 10, 2. sex scripula picis C. 12, 23, 3. scripula gypsi octo C. 12, 28, 1.

Scrobiculo facto C. 4, 15, 3. scrobiculos non maximos C. 5, 6, 8. scrobiculis pedalibus C. Arb. 30, 1.

Scrobs totus C. 5, 5, 4. tripedaneus C. 5, 5, 2. alueo similis C. 4, 4, 1. clibano C. 5, 10, 4. Arb. 19, 2. ¶ scrobis latus pedum duorum C. 5, 6, 18. scrobis *etiam saepe casu recto MS. Lips. Columellae, e. g.* 5, 5, 4. ¶ scrobem in imum C. 5, 10, 8. scrobe breuissimo P. D. 4, 1. eodem constituere C. 5, 10, 7. scrobes profundi C. 4, 1, 1. bipedanei C. 4, 1, 5. ternarii, quaternarii C. 11, 2, 28. Arb. 4, 3. scrobibus vineta vt ponantur C. 3, 13, 2. ¶ scrobe effossa P. 1, 5, 3. bipedanea C. 4, 1, 1 *et* 5. P. Ian. 15, 4. scrobi factae C. 12, 44, 4.

Scrofa Tremellius V. 2, 4, 2. *vid. Ind. Auctor.* ¶ Scrofae quae probentur V. 2, 4, 4. C. 7, 9, 7. P. F. 26, 1. cur foetus suos interdum mandant C. 7, 11, 3.

Scrofulae Veg. 2, 23, 1.

Scrupulosissime C. 1 pr. 3.

Scrupulositas C. 11, 1, 32. pingui Mineruae opponitur.

sine Scrupulo, *dubio*, C. 5, 11, 1.

Scrupulum *ponderis nomen vid.* Scrip.

Sculponeae Ca. 135, 1. alternis annis datae Ca. 59. *a* sculpendo *nomen deducit calceamenti lignei Turn.* 6, 23. κρουπέζια, *calceos ligneos etiam interpretatur Gatakerus adu.* 2, 19 p. 374. G.

Scutra, scutella Ca. 157, 11.

Scutriscum Ca. 10, 2. 11, 3.

Scutulae in pauimentis P. 1, 9, 5.

Scutulatus color equi P. Mar. 13, 4.

Scyatici *vid.* Sciat. *vel potius* Ischiatici.

Σκύλαξ *nomen canis* C. 7, 12, 13.

Scyllites vinum *vid.* Scill.

Scynoanthis *pro* Schoenuant. *MS. Corb.* Veg. 4, 13, 2 *no.* m.

Scyrus C. 9, 14, 19.

Scythica stagna C. 8, 8, 10.

Sebetide roscida lympha Parthenope C. 10, 134.

Sebo. Sebare candelas C. 2, 22, 3.

Sebum *vid.* Seuum.

Secale *an* hordeum hexastichum? *Ponted. ad* C. 2, 9, 14.

Secaturus es C. 5, 9, 2.

Seclusorium V. 3, 5, 5.

Seclusus. seclusa stabula V. 2, 2, 15. in secluso, *clam* V. 3, 5, 6.

Secretus ab aliis V. 2, 2, 8. secretos a feminis mares habere V. 2, 1, 18. secreta corbula, *separata, peculiaris* V. 1, 54, 2. ¶ Secretius, *distinctius* C. 11, 2, 25.

Sectilis porrus *et* sectiuus P. F. 24, 11.

Sectio V. 2, 10, 4.

Sectiuum porrum C. 12, 8, 2.

Sector. qui vellet se a cane sectari *pass.* V. 2, 9, 6.

Seculorum curas agere P. O. 12, 1.

Secundarium mel C. 12, 11, 1. oleum C. 12, 52, 1. secundarium passum C. 12, 39, 2.

Secundum flumen aedificare V. 1, 12, 1. vias et amnes V. 1, 14, 3. auriculas foratis cornibus C. 7, 3, 6 terram praecidere arbores V. 1, 27, 3. ¶ Secundum panicum *h. e. post* Ca. 54, 4 vindemiam Ca. 114, 1.

Secundus. secundum florem agere C. 2, 16, 6. in secunda labra *i. e. secundi ordinis* C. 12, 50, 11. ¶ secundae non respondent foetae *h. e. non sequuntur* C. 7, 7, 4.

Secures Ca. 10, 3. cruentae minaciter leuantur contra grandinosam nubem P. 1, 35, 1. simplices vel dolabratae P. 1, 43, 3. securis falcis C. 4, 25, 2 *et* 3.

Secus. vtrinque secus Ca. 21, 2 *et* 3. vtrumque secus *ibid.* f. 4.

Sed *pro* immo C. 12, 44, 3. sed et, sed nec *sine* non tantum C. 1, 6, 13. 1, 7, 2 *et* 6.

Sedentaria eius opera est C. 12, 3, 8.

Sedeo. Sedet omni parte surculus, *conuenit, vt vestis* C. 4, 29, 16. in oppido sedere, *ad desidiam* V. 2 pr. 1. sedendo vincit Romanus V. 1, 2, 2. sedentur equi, *equitantur* Veg. 1, 56, 12.

Sedes custodiae C. 11, 1, 22. sedem quaerunt gallinae pariturae C. 8, 14, 5.

Sedilia auium V. 3, 5, 13.

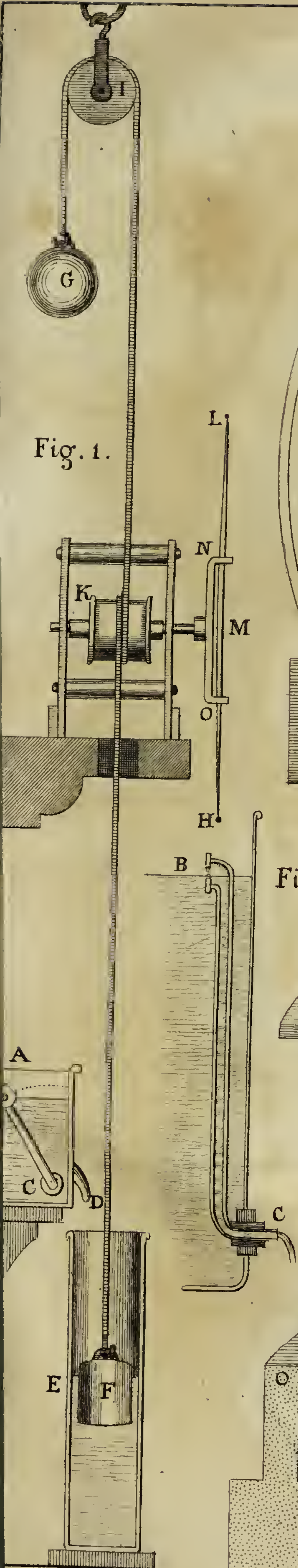
Sedule circumire auiaria C. 9, 9, 1.

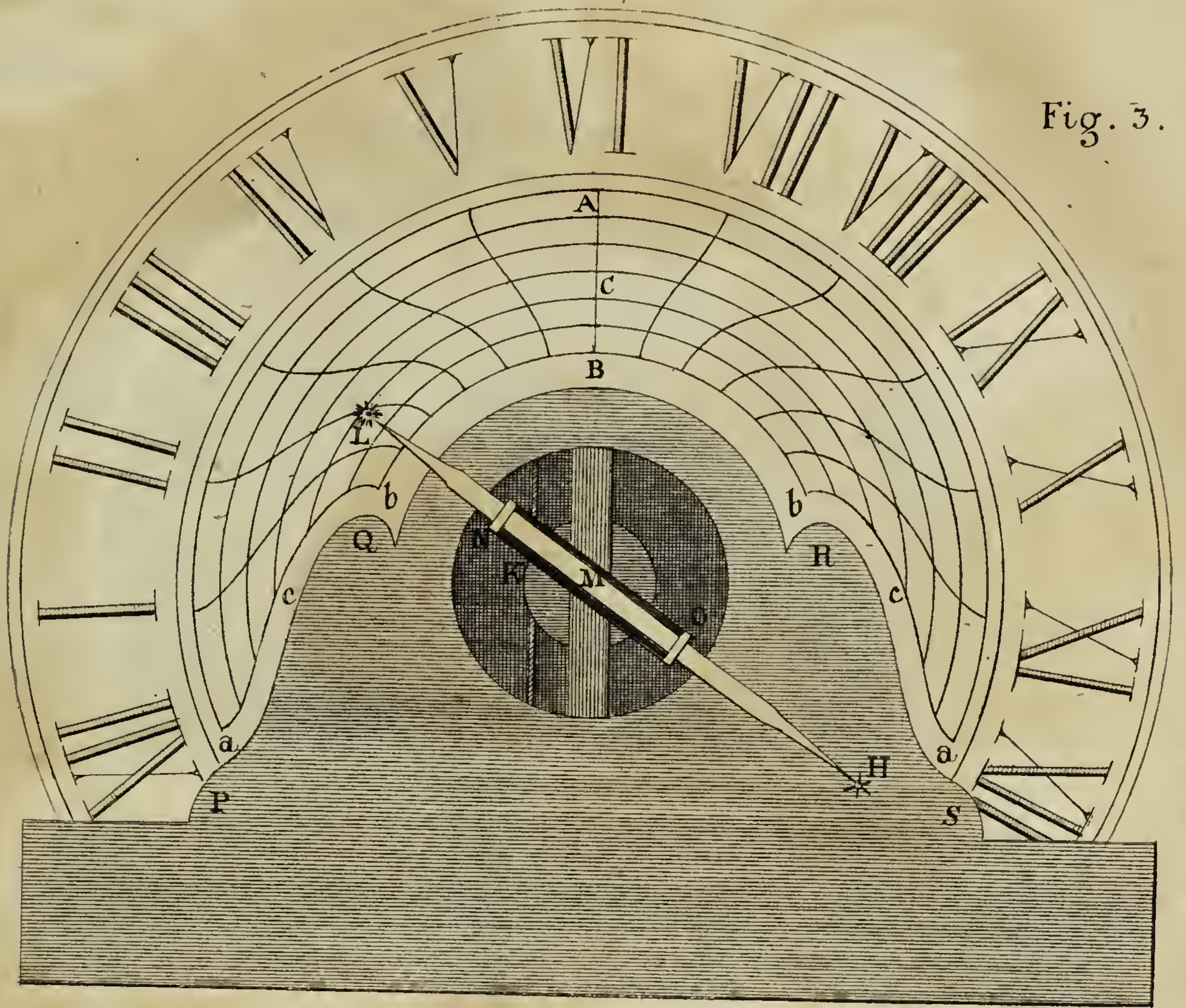
Sedulitatem summam desiderat equinum pecus C. 6, 27, 1.

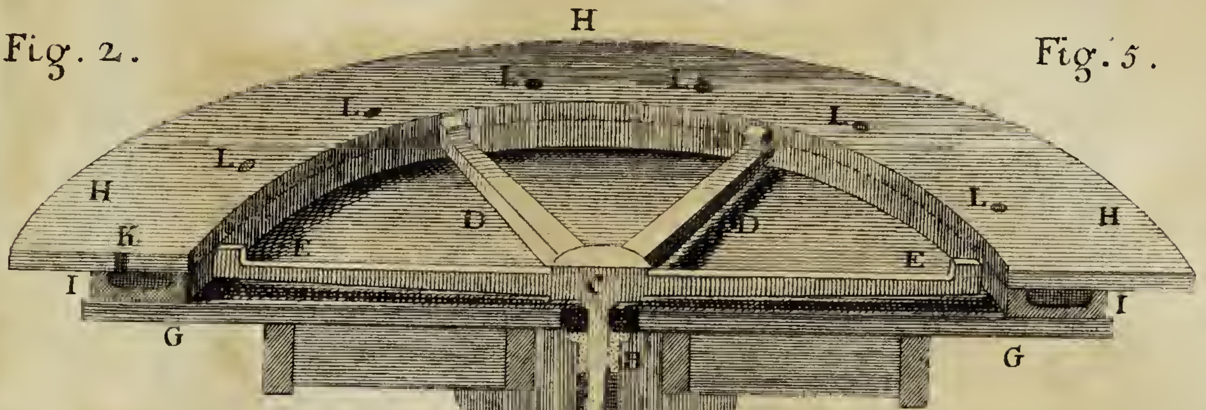
Sedulus olitor C. 10, 148. sedula cura C. 8, 1, 3.

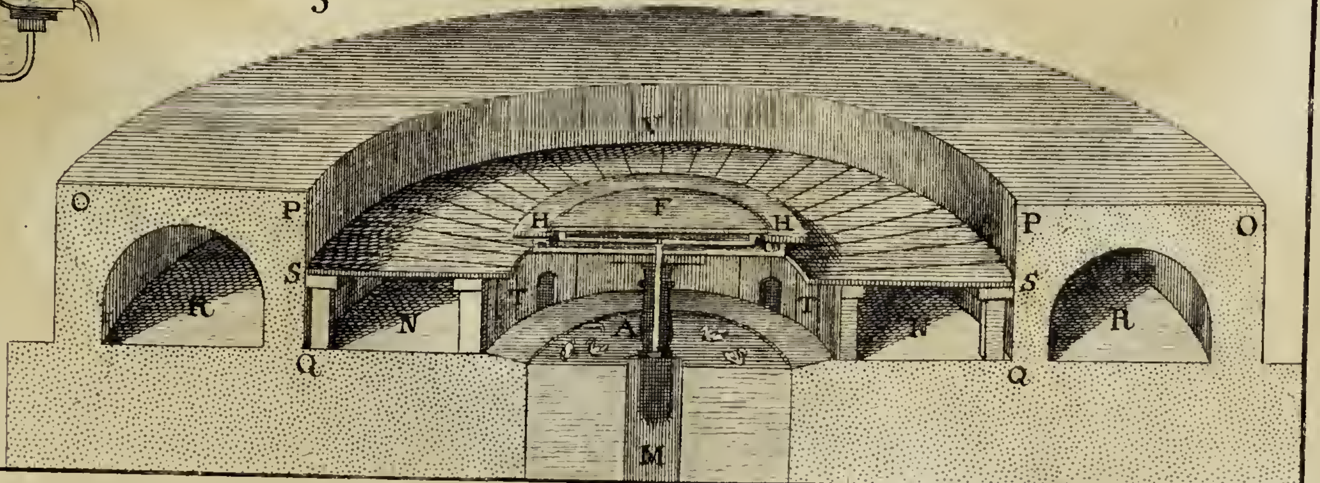
Sedum. Sedi succo medicata semina C. 2, 9, 10. 10 356. 11, 3, 61 *et* 64. P. S. 3, 2.

Seges *ager ferendus* Ca. 36 *et* 37 *aliquoties. vid. quae disputantur ad* V. 1, 29, 1. segetes seminari debent C. 2, 14, 2. in segete relinquunt stramen succisum V. 1, 50, 1. stramenta stantia V. 1, 50, 2. ¶ *fruges stantes.* demessis segetibus C. 2, 9, 10. antequam seges in articulum eat C. 2, 12, 9. de fabis. vligo segetem enecat C. 2, 9, 9. adultae segetes C. 2, 9, 10. quae seges grandissima atque optima fuerit V. 1, 52, 1. segetes nouae ne a diris animalibus carpantur C. 10, 351. fatiscit segetibus solum C. 2, 14, 3. *add.* C. 2, 16, 2. segetes laetas excitaret C. 2, 16, 4. ager adfert C. 2, 18, 3. segetes herbidae, graminibus mixtae C. 1, 6, 22. segetum arborumque foetus C. 2, 2, 23. ¶ *Semen.*

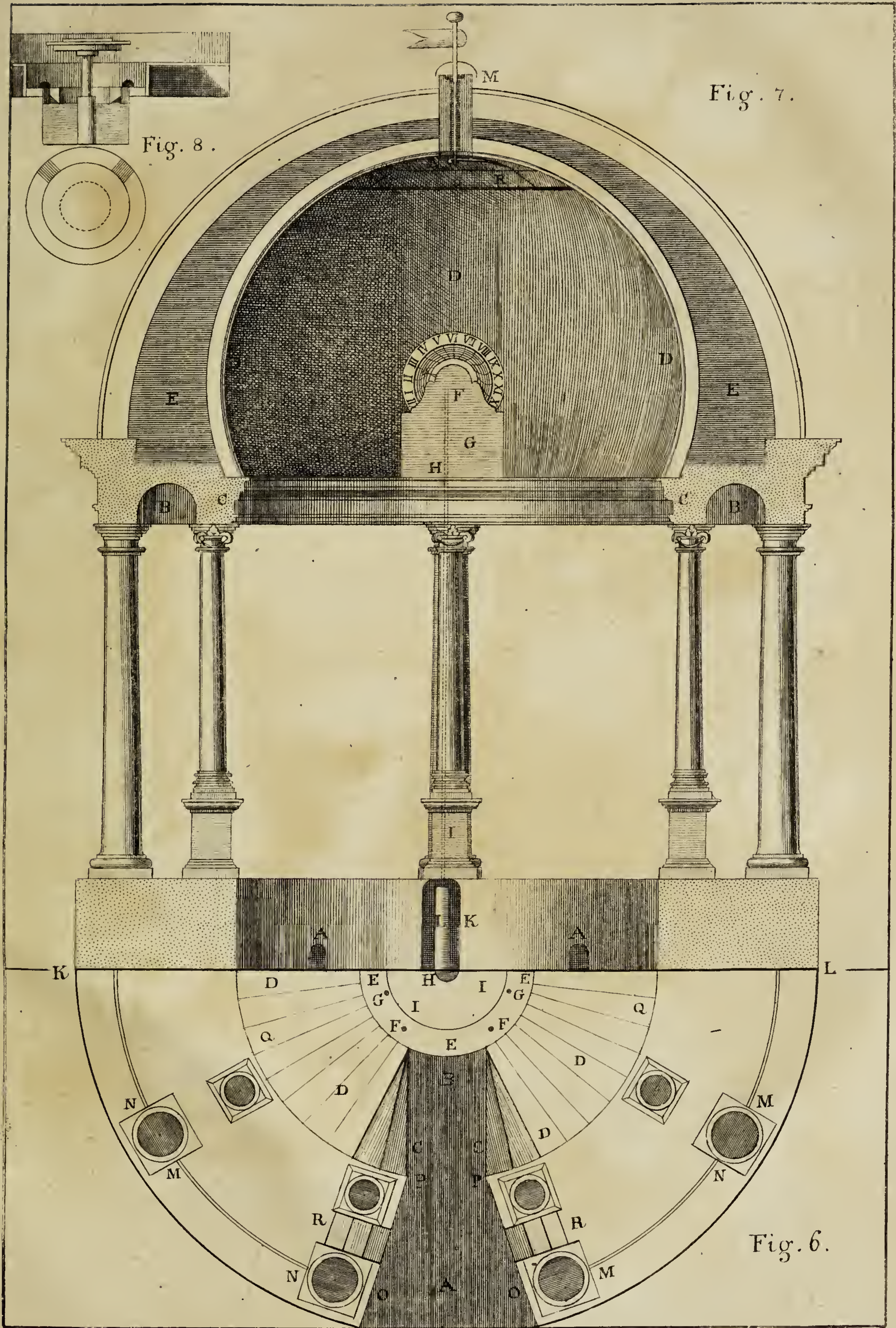

Fig. 1.
I
G
L
N
K
M
O
H
B
Fig. 2.
A
C
D
C
E
F

Fig. 3.
A
c
B
L
b
Q
c
a
P
N
K
M
G
H
b
R
c
a
S

H
Fig. 5.
H
K
I
G
D
E
C
D
E
H
I
G
A

Fig. 4.
O
P
F
H
H
P
O
S
R
N
A
N
S
R
Q
Q
M

Liebe. fc

Liebe sc. Lipsiæ.

C. 8, 5, 19. vt aluus exitum non habeat 8, 5, 20. loca naturalia (*podex*) C. 8, 7, 2.
Semodialis placenta Ca. 76, 5.
Semodius fabae *qu.* femimodius C. 6, 3, 5.
Semperuiuae fuccus P. 1, 35, 3. *appellatur a Graecis* aizoon, *id est, semper viua. Alii* buphthalmon *vocant, quasi oculum bouis. Alii* zoophthalmon. *Sunt qui* ambrofiam. *Latini* fedum *appellant, aut* oculum, *aut* digitellum: *nascitur in tegulis, feriturque in vasculis fictilibus.* BERO.
Senefcere vltra quadrimatum C. 9, 1, 7. fenefcentis fucci vim iterare P. F. 28, 2. ¶ fenefcunt agni defiderio matrum V. 2, 2, 17. perpetuo cuftodiae feruitio contriftatae fenefcant C. 8, 8, 4.
Senex. fenem feruum vendat paterfamilias Ca. 2, 7. feniorum imperia, iuuenum officia P. 1, 6, 3.
Seni. fena et terna oua C. 8, 11, 13.
Senfus vigentis adolefcentulus C. 11, 1, 6. ¶ cum magno fenfu atque cautela Veg. 3, 15, 5.
Seorfum in noua labra transferre C. 12, 52, 2.
Separatim fcripta V. 3, 2, 13.
Separatus. feparata generibus vineta, *diuisa* C. 3, 21, 5.
Sepelire mortuum publicis feriis non licitum C. 2, 22, 4.
Seperari *MS. Lipf.* C. 2, 15, 7 *et alias.*
Sepes horrida rufco C. 10, 374. fepem virgeam interponere C. 11, 3, 7. fepes quot generum V. 1, 14, 1. hortorum quando et quomodo fiant P. F. 24, 1. viua ftructili melior, quomodo fiat C. 11, 3, 3. P. 1, 34, 6.
Sepiae tefta trita C. 6, 17, 7. offa Veg. 4, 27, 6 *et* 7 *et faepe.*
Sepimentum naturale V. 1, 14, 1. fabrile et militare V. 1, 14, 2.
Seplafiarii *lego pro* fupplaffariis Veg. 3, 2, 21.
de Septem vnus C. 1, 1, 9.
Septembris defcriptio et opera C. 11, 2, 61.
a Septentrionum regione V. 1, 57, 1.
Septentrionales venti C. 11, 2, 21. feptentrionalis terrae pars falubrior quam meridiana V. 1, 2, 4.
Septena iugera Liciniana C. 1, 3, 10. feptenum amphorarum C. 12, 28, 1.
Septimontialis fatio C. 2, 10, 8.
Septimontium P. D. 1. *vi. no.*
Septingenarii greges V. 2, 10, 11.
Septuagies feptuageni C. 5, 2, 7.
Septum venationis, *viuarium* V. 3, 12, 2. Septa fundi tutandi caufa quatuor generum V. 1, 14, 1. villae V. 1, 11, 2. e maceriis V. 3, 12, 3. fepta repetit pecus C. 6, 23, 3. ¶ de pifcina C. 8, 17, 8. *ita* Confepta.
Septuncialis *vid.* Septimont.
Septunx iugeri C. 5, 1, 11.
Sepum vrfinum P. 1, 35, 1 *vid.* Seuum. *passim ita est in Vegetio.*
Sequeftratum animal, *feparatum* Veg. 1, 29, 5.
Sequor. fequitur gregem clades C. 7, 4, 2. fequuntur inftrumenta *h. e. vna adferuntur* V. 2, 10, 4. fequens vfus, *pofterior* P. Mai. 7, 4. fequente anno C. 5, 6, 28. fequens numerus C. 8, 1, 1. cura C. 2, 12, 1 *i. e. proxima.* fequenti biduo C. 11, 2, 76. fequendum in feminio legendo Tanagricos, *h. e. quaerendum* V. 3, 9, 6. fequendum nobis triplici regula V. 1, 19, 2. *Ita fere* P. Mart. 12, 2. *add. Waffe ad Sall. Catil.* c. 61. SCHOETTG.
Serae transuerfae, *vectes transmiffi per vacerras* C. 9, 1, 4. *Ita etiam Gl. vet.* fera, μοχλός. *Ouid. A. A.* 2, 244 Oppofita ianua fulta fera. *Ita enim melius, quam* appofita, *quod ex vno MS. reponit Heinfius.*
in Sereno noctu Ca. 156, 3. fereno *int. die* P. 1, 30, 3.
Sergiana olea *vel* Sergia Ca. 6, 1. C. 5, 8, 4.
Sergius Orata V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 5.
Seriae Ca. 12. olcariae V. 3, 2, 8. vt praeparandae C. 12, 50, 14. vindemiis vt parentur C. 12, 18, 4. amphorarum feptenum C. 12, 28, 1.
Seriola P. Mart. 10, 9.
Seris, σέρις, intubi fpecies V. 3, 10, 4. C. 8, 14, 2.
Sero. ferere oculos Ca. 45, 3. 46, 2. quando incipiendum V. 1, 34, 1. ne dubites C. 11, 1, 29. quo quidque loco expediat V. 1, 23. feri diligentius quae voles Ca. 133, 3. quantus cuiusque feminis modus fufficiat agro V. 1, 44, 1. ante brumam quae poffint P. D. 1. ferendum viciam *vel.* V. 1, 32, 2. feri plantis C. 11, 3, 39.
Sero facere Ca. 5, 7.
Serotina ficus P. Mar. 10, 31. pulli C. 8, 5, 24.
Serpens ne nafcatur in fterquilinio V. 1, 39, 3. ferpentes vt abigantur C. 7, 4, 6. C. 8, 5, 18. P. 1, 35, 11. P. N. 13, 6. ferpentis ictui remedium Ca. 102. C. 6, 17, 1. pellis medic. C. 6, 4, 3.
Serpo. ferpit oculus harundinis C. 11, 3, 35. ferpentia gramina C. 10, 119.
Serpullum *vel* Serpyllum Ca. 73 vnde dictum V. 1, 35, 2. eius fatio et cultura C. 11, 3, 39. P. Mart. 9, 17. in ferpyllum mutatur ocimum P. Apr. 3, 5.
Serram ducere *an* fertam? V. 3, 6, 1 *vi. no.*
Serrula defecare C. Arb. 6, 4. ferrulae manubriatae P. 1, 43, 2.
poft Serraturam P. F. 17, 2.
Serta Ca. 113. Campanica Ca. 107, 1. C. 12, 20, 5 *est herba quae alio nomine* Melilotum. ¶ groffi lino velut ferta pertufi P. Mar. 10, 28. ferta *plur. de lineis radicum fcillae* P. Iul. 6, 2. ¶ fertam ducere *vid.* Serra.
Seruio. braffica, quae cauli feruiet P. Apr. 3, 1. feruit truncus viti C. 4, 29, 14. Seruire alicui operi confueuerunt vaccae P. Iul. 4, 1. feruire infito C. 5, 11, 11.
Seruitium perpetuae cuftodiae C. 8, 8, 4. feruitio liberatae C. 8, 11, 2. ¶ feruitia, *ferui* C. 11, 1, 3.
in Seruitute non foetant filueftres gallinae C. 8, 12. 8, 15, 7.
Seruo. feruare ferias Ca. 5, 1. in vetuftatem Ca. 114, 2. feruat, ne C. 8, 5, 13. feruandum eft, *obferuandum* P. N. 7, 12.
Serus. feram facere ficum C. 5, 10, 10.
Seruus. qui ferui cuique officio praeficiendi, et vt tractandi C. 1, 8. foluti, vincti C. 1, 6, 3. feruorum cellae *ibid.* feruae vt tractandae C. 1, 8, 19.
Sefami fatio C. 2, 10, 18. P. S. 7. P. O. 1, 3 fefama feruntur C. 2, 10, 18. 11, 2, 51 *et* 56. torrefacta C. 12,

Siligo vbi ferenda Ca. 35, 1. e tritico C. 2, 9, 13 *vi. no.* solum quod desideret *etc.* C. 2, 9, 5. siliginis habenda secunda conditio C. 2, 6, 1.
ad Siliquas nondum peruenere fabalia V. 1, 23, 3. *add.* C. 2, 10, 11. ¶ Siliquam rustici vocant foenum Graecum C. 2, 11, 10. 11, 2, 71. *Hanc Bocks-Horn vel Küh-Horn nostri vocant.* ¶ Siliqua Graeca, *arbor*, κεράτιον, C. 5, 10, 20. Arb. 25, 1. 7, 9, 6. P. F. 25, 27. inf. 117 *et ibi Codrus. Plurima nascitur in Syria et Graecia, Germani vocant Iohannis-Brodt, Graeci κεράτια, Iudaei Bocks-Horn. Erat autem in Syria cibus non pauperiorum solum, sed et animalium e. g. suum, apud Lucam* 15, 16 *de filio perdito:* καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι. *Columella quoque* 7, 9, 6 siliquas Graecas *inter suum pabula commemorat. Titus Bostrensis in comment. ad locum Lucae citatum tribuit ipsi* γεῦσιν γλυκεῖαν, καὶ μετὰ ταῦτα τραχεῖαν, gustum suauem, qui tamen adiunctam habeat nonnullam asperitatem. *Plura Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant.* 4, 2. *Salmasius de homonymis hyles iatricae c.* 82. *Knatchbull ad Matth.* 3, 4. SCHOETTG. *add. Rhod. ad Scribo. c.* 121 *p.* 191.
Silphium inradere Ca. 157, 7. σίλφιον laserpitium C. 6, 17, 7. laser C. 12, 7, 4. 12, 57, 4.
Silua barbarica f. conseminea C. 11, 2, 83. ¶ siluae aquatiles radices, scirpi, arundinis, iunci C. 7, 9, 7.
Siluanus Mars Ca. 83.
Siluatica laurus Ca. 8, 2. mala Ca. 143, 3. pirus V. 1, 40, 5. salix P. Aug. 8, 5. siluaticae falces Ca. 11, 4. V. 1, 22, 5.
Siluescere frondibus C. 4, 11, 2.
Siluester ager culto oppon. C. 1 pr. 25. siluestris ager exstirpatur 11, 2, 52. mons V. 1, 12, 1. regio in agrorum formam vt redigenda C. 2, 2, 8. et montosus situs C. 7, 2, 3. siluestres arbores C. 3, 1, 2. ac feri arietes C. 2, 7, 4. gallinae C. 8, 12. siluestria ingenia deponunt aues C. 8, 15, 7.
P. Siluinus *compellatur in Columellae praefationibus, et interdum in fine. testis* citatur C. 3, 9, 6.
Siluulae tamaricum C. 8, 15, 4.
Similis soliditati pollicis, *aequalis* P. Ap. 4, 2.
Simoniacum trifolium idem quod acutum, Graecis ἀσφάλτιον C. 6, 17, 2. Veg. 3, 4, 34. Symonianum *legit Rhod. ad Scribo. c.* 163 *p.* 240 *et suspicatur a Syme insula dictum, Straboni memorata. Sed vid. omnino Morga. III*, 31.
Simplicet radicem P. Ian. 15, 15.
Simponiaca herba *pro* Symphon. Veg. 3, 68, 3.
Sin autem, *si non* C. 12, 38, 6.
Sinapi (Sinape) vt colatur C. 11, 3, 29. P. F. 25, 5. O. 11, 2. vt condiatur P. Iul. 9. C. 12, 55, 1. fletum factura sinapis C. 10, 122. sinapi Alexandrinum Veg. 4, 17 *ex* MSS. sinapis Pontici Veg. 3, 6, 2. *sed vi. no.* ¶ Sinapis *et* sinopis *confunduntur a librariis Morga. IV*, 51.
Sinapizare Veg. 2, 6, 11. 3, 34. *est* sinapi *emplastri instar imposito erosionem procurare, quae* Sinapismus *vocatur, et in hominum etiam curatione olim fuit vsitatissimus, immerito postea neglectus, vt queritur in Definitionibus Medicis Gorraeus, qui illud etiam docet, in capitis praesertim morbis feliciter esse adhibitum. De ratione* Sinapismi, (*qui conuenit cum hodiernis vesicatoriis et vsu cantharidum*) *etiam multa disces, ex Caelio Aurel. Acut.* 2, 9, 40 *sqq. et alias; qui ipso etiam verbo* sinapizat *vtitur tum alias, tum Tard.* 5, 2, 26.
Sinceritas firma capitis P. 1, 3. sinceritatem habere C. 4, 26, 2.
Sincerum Amineum C. 12, 45, 6.
Singultientem matrem sequuntur pulli C. 8, 11, 15.
Singultu nutricis pulli reuocantur ad villam P. 1, 28, 6. singultus nutricis sequuntur pulli C. 8, 11, 15. singultibus crebris interiecta voce acuta, gallinae se parturire significant C. 8, 5, 3.
Sinistrae manus vis in herbis colligendis C. 6, 5, 3. Veg. 3, 2, 27. sinistrum soli solum C. 1, 5, 8.
Sinitur ibi fermentari C. 12, 17, 1. sinuntur regelare C. 11, 2, 7.
Sinoantis Veg. 3, 40, 1. *leg.* schoenu *vel* schinu, (*ita enim recentiores pronunciant*) anthus, σχοίνου ἄνθος. Floris *sane* iunci *vtilitatem in potionibus commemorat Dioscor.* 1, 16.
Sinopis Ponticus (*ita barbare editum*) ad vermes Veg. 1, 44, 3 *et* 5. *de vsu medico Plin.* 35, 6 *s.* 13. *Diosc.* 5, 111.
Sinum lactis C. 7, 8, 2.
Sinus aere plenos reportare C. 10, 309. ¶ suppurationis C. 6, 11, 1. Veg. 3, 4, 11. sinum fecit destillatio Veg. 2, 43, 1. ¶ sinus falcis C. 4, 25, 1.
Sipho quem diabeten vocant mechanici C. 3, 10, 2. per siphonem succum euocare C. 9, 14, 15.
Sirapa C. 12, 49 *lemma.*
Sircitulae vuae C. 12, 43, 9. *easdem* Hirtiolas et Siculas ait SYLB.
Siri *vid.* Σειροί.
Sirius ardor C. 10, 289.
Sirpus. sirporum fruteta C. 8, 15, 4.
Sirpeae stercorariae Ca. 10, 2. Ca. 11, 4. V. 1, 23, 5. *vid. Popma de instr. fundi* 8. *Varr. de L. L.* 4 *p.* 34 *et ibi Scal. p.* 60. *Male exponi per vehiculum, sed vehiculo imponi obseruat Gron. ad Plauti Pseud.* 1, 3, 98. *Optime Schefferus de re vehic.* 1, 7 *p.* 64. Sirpea, oblonge quadrata capsa, e virgis contexta corbis instar, quae imponitur vel trahae vel plaustro, rebus vilioribus in agro vehendis *add. Scheff.* 2, 20 p. 262.
Sirpiculae falces V. 1, 22, 5. Ca. 11, 4.
Sirpiculum vimine textum C. 10, 305. *vid. Bero.*
Sirpiculi iugorum V. 2, 2, 10.
Sisamum, *vt scribitur* P. S. 7 *vid.* Sesam.
Sisarae flos *ad* V. 3, 16, 26.
Siseris radix vt condiatur C. 12, 56, 3. ex sisere flore liquidum mel faciunt apes V. 3, 16, 26. *vi. no.* Siser, *radicula illa dulcis, foliis pastinacae similibus, nostris et Belgis a sacharo cognominata.*
in Sisymbrium mutatur ocimum P. Ap. 3, 5. sisembrium scribitur Veg. 3, 3, b, 4. Menthae *genus, Ross-Müntz, Wasser-Müntz.*
Siticulosum solum C. 3, 11, 9. P. Ian. 13, 4.
Sitienti aqua tepida datur V. 2, 1, 23.
Sitis aestatis C. 11, 3, 9.

Vide-

Viderat ibi, quod mihi vehementer sit probabile, adnotata Salmasio. Hic enim, aliud forte et ipse agens, festinans certe, per primam lectionem, adscripserat, περιχηλώσας *legendum, idque se alio loco ostensurum, vt multa alia, promiserat. Voluit autem sine dubio significari hoc verbo nusquam praeterea, quod sciam, lecto, vngulas,* τὰς χηλὰς *(quae non nisi improprie de equis dici possunt, cum bifidum quid notent) circumposito ferro munire. Arripuit id Isaacus, nimium credens Salmasio, cui alias non nimium vt vult videri tribuit; sed parum vt vidimus feliciter. Vocat in partes* χαλκόποδας *Homeri equos, non negat de pedum robore accipi posse "Sed vero, inquit, longe potior prior mihi videtur expositio, (de soleis e ferro suppactis) quam ipse confirmat Homerus, cum* ἐριγδούπους πόδας ἵππων *et alibi* ὑψηχέας *vocat,* διὰ τὸ ἠχητικὸν τοῦ χαλκοῦ, *vt recte exponit Eustathius." Cum primum ista legerem, cogitabam fieri posse, vt Eustathio prodente, iam mos ille ferrandi equos obtinuerit, isque suorum temporum rationes ad Homeri formulas temere applicuerit. Sed nihil tale Eustathius. Quin ita loquitur, vt ne obiter quidem dicat, vnde intelligere possimus, ipsius aetate ferratos esse equos. En verba. Ad* ΙΛ. Ν, 23. *p.* 918, 19. ἰστέον δὲ ὅτι χαλκόποδες ἵπποι οὐ μόνον οἱ στερεόποδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠχόποδες. λέγει δέ που καὶ ἐριγδούπους πόδας ἵππων, καὶ ὑψηχέας ἵππους (ΙΛ. Σ, 767. *vbi interpretatur,* ὧν, ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ) ὧν ὑψοῦ ὁ ἦχος ἥκει τῶν ποδῶν. ὅτι δὲ ἠχητικὸς ὁ χαλκὸς, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἵπποι, ὡς ἐρρέθη χαλκόποδες οἱ ἠχόποδες, δηλοῖ μὲν καὶ τὸ ἤνοπα λέγεσθαι τὸν χαλκὸν, ὅ ἐστιν ἔμφωνον. *Qui Graece intelligunt, illi sentiunt profecto, nihil aliud de Eustathii sententia* χαλκοπόδων *nomine intellexisse poëtam, quam* sonipedes *quorum vngula, vt Xenophon volebat,* ὥσπερ κύμβαλον ψοφεῖ πρὸς τῷ δαπέδῳ. *Venimus ad Plinium, qui* 33, 11 *f.* 49. Poppaeam Neronis *narrat* delicatioribus iumentis soleas ex auro induere solitam. *Mulas recte intelligunt interpretes, praesertim Schefferus de re vehiculari* 1, 8. *p.* 91. *Maritum igitur superare studuit luxuria, quem* soleis mularum argenteis vsum *narrat Sueto. c.* 30. *Sed ista quidem aperta dices, lector. Aperta, vt intelligamus munitos esse aliqua re pedes mularum. Sed quid fuerit e Graecis iam ostendit ad hunc ipsum locum Casaubonus.* ὑποδήματα *vocat Arrianus Disp. in Arria.* 3 *cap. vlt.* ὑποδήματα ἵππου ὑποδεδέσθαι *dictum ab Artemidoro iam obseruatum Scaligero ad Catull. l. c. qui Arrianum etiam et Xiphilinum laudauerat. Xiphilinus de eadem re agens,* ἡ Σαβίνη, *inquit,* αὕτη οὕτως ὑπερετρύφησεν, ὥστε τὰς ἡμιόνους τὰς ἀγούσας αὐτὴν ἐπίχρυσα σπάρτια ὑποδεῖσθαι. *Quid essent* Sparteae *ad Columellam Vegetiumque satis docetur: aureae et argenteae soleae ex filo pretiosi metalli textae sunt, et alligatae pedibus, quoties viae aut luxuriae adeo ratio posceret. Docet hoc eiusdem Suetonii locus Vespas. c.* 23. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiliisse, vt adeunti litigatori spatium moramque praeberet; interrogauit, Quanti calceasset? pactusque est lucri partem. *Scruposam viam aut puluerulentam causatus fuit absque dubio mulio, cur delicatiorum iumentorum vngulis parcendum esset. Si quid casu factum esset, vt potest accidere, ne quid dicam aliud, non* mulas *profecto, sed* mulam *curasset mulio. Denique ipse Catullus ad quem ista disputauerat Vossius, mentionem ille quidem facit,* ferreae soleae in tenaci voragine relictae, *neque, quid intelligendum sit, habeat disputationem, si quis hodie poëta ita loquatur. Sed multo facilius tamen derelinquuntur soleae deligatae, quam adfixae clauis. Itaque pro sua cum bonis libris familiaritate prudenter monuit Scaliger,* Soleae equis inducebantur, non, vt nunc, clauis suppingebantur, propterea Graecis illud, vt in homine est ὑποδεδέσθαι *etc. Quae sane non refutauit Vossius. Est etiam illud animaduertendum. Nondum productum est exemplum, vnde constare posset, ordinarie et perpetuo calceari solitum esse iumentum. Equi extra morbum calceati, nescio an alia extet memoria, praeter illud Artemidori* 4, 32 *p.* 220. ἔδοξέ τις ἵππου ὑποδήματα ὑποδεδέσθαι, ἐστρατεύσατο καὶ ἐγένετο ἱππεύς. Οὐδὲν γὰρ διέφερεν ἢ αὐτὸν, ἢ τὸν βαστάζοντα ἵππον ὑποδεδέσθαι τὰ ὑποδήματα. *Ac potest sane fieri, vt ad bellicam, aut longam alioquin expeditionem sparteas, vel simile solearum genus, in promtu habuerint equites. De Camelis Aristoteles Anim. hist.* 2, 6. Τὰς ΕΙΣ ΠΟΛΕΜΟΝ ΙΟΥΣΑΣ ὑποδέουσι καρβατίναις ὅταν ἀλγήσωσιν. *Nam Plinio teste* 11, 45 *f.* 106 in longiori itinere sine calceatu *illorum pedes* fatiscunt. *Simili igitur de causa* corio crudo (*haec sunt* καρβάτιναι) sparteisue *potuerunt etiam calceare equos. Potuerunt etiam, quod suadent, si sana sunt, verba Catulli,* soleae *mularum esse* ferreae, *aut filo ferreo plexae, aut lamina ferrea munitae. Illud quidem manet, clauis adfixas soleas Vegetii aetate nondum fuisse. Quid imaginis in vetusto hippiatricorum Graecorum exemplari viderit Vossius, non disputamus. vult autem vidisse clauorum quibus traiiciantur vngulae signa et vestigia. Genuinae quidem antiquitatis monumento, neque picto, neque sculpto, neque literato denique reuinci eam, quam proposui sententiam posse satis nobis videtur exploratum. Quandoquidem Catulli carmen in manibus est, non desinamus absque corollario. Versus penultimus vt est in Vossiana et aliis quae ad manum sunt editionibus, in legem metri peccat, seruatam diligenter a poëta et explicatam a Mureto. Legunt*

Et supinum animum in graui delinquere coeno.

Quartus pes vna syllaba longa constat hoc est pes non est, sed semipes. Scribendum sine dubio derelinquere. *Et iam tradenda typographis ista erant, cum video* derelinquere *esse in Henricpetrina Bas.* 1592. 8. *His plane consentiunt ea, quae Fabrettus ad Col. Trai. p.* 224 *f. de statuis equestribus, totamque hanc disputationem probat Wesselingius ad Diod. S. p.* 233. ¶ *Solea oleo conficiendo* C. 12, 50. ¶ piscis C. 8, 16, 7. Gr. σανδάλιον, it.

Spatium

Spatium. spatia inter articulos palmitum C. 4, 24, 20. spatia sunt passus, actus, climata, iugera C. 5, 1, 4.
Spatulae renum Veg. 4, 1, 1 *et* 4, 2, 2 *vel spondyli sunt, vel earum partes eminentes ac latae.*
Speca, spica *rust.* V. 1, 48, 2.
Specialiter, *secundum species, vt confusioni opponatur* C. 3, 19, 3. ¶ τῷ generatim *oppon.* C. 3, 9, 9. 12, 2, 3.
Species ternae ternas in se habent alias V. 1, 9, 4. Genera singula in binas species diuiduntur. in prima partes V. 3, 3, 3. senae singulis contribuuntur generibus C. 1, 2, 11. ¶ a specie simplicia genera agrorum V. 1, 6, 2. ¶ *de vino condito* P. O. 14, 3. *sed ibid. f.* 15 *eae quae hodie ita dicuntur a Pharmacopoeis.*
Spectaculum formosum V. 3, 13, 3.
Specto. si ad fructum spectes — ad delectationem V. 3, 6, 1. ¶ quo spectent villae porticibus, ostiis, fenestris V. 1, 4, 4.
Specularibus intecta vasa C. 11, 3, 52 *Mistbeeten.* per specularia lumen admitti P. 1, 20, 1.
Speculatae deformitatem suam equae C. 6, 35, 2.
Speculatur accipiter facillime albas columbas C. 8, 8, 9. speculari parientes gallinas C. 8, 5, 3. foetus auium C. 8, 3, 4. quae turba sit apum aquantium C. 9, 8, 7. an se profundant apes C. 9, 8, 4. si iam effoetae sint C. 9, 1, 7.
Speculo obiecto accipere imaginem nubis P. 1, 35, 15.
Specus perducere V. 3, 17, 9.
Speluncas librare ad caput aquae P. Aug. 11, 2.
non Spernendus auctor C. 1, 1, 4 *vt Liuius de Polybio.*
Sphaerita *vel* sphaerites *vid.* spaerita.
Sphalangium, phalang. Veg. 3, 77, 1. 3, 79, 1.
Sphalangius Veg. 3, 81.
Sphondyli *pisces* C. 8, 16, 7. spondylos *alii scribunt. sunt autem in ostreorum genere. vid. Salmas. ad Soli. p.* 792. *Nonn. de re cibar.* 3, 37.
Spicae partes V. 1, 48, 1. in spicis conditur far V. 1, 63, 2. spica vana et minuta C. 2, 9, 5. caduca saturantur oues V. 2, 2, 12. spicae in frumentis emissio C. 2, 12, 10. spicae messis vt exterantur et expurgentur C. 2, 21, 4. ¶ Spicae allii et vlpici Ca. 70, 1. C. 8, 5, 21. C. 11, 3, 20 *et* 21. *it.* 10, 111. P. N. 6, 1. Veg. 3, 2, 8. *Ita Scribo. comp.* 231. *et Rhod. in Lex. qui aliunde etiam vindicat* spicam allio, *quod facit contra Salmasium Pontedera ad* Ca. 70. ¶ Celtica Veg. 4, 13, 2. Indica Veg. 4, 13, 3. nardi Veg. 4, 13, 2. Syriaca Veg. 4, 13, 3. *herbarum nomina, nescio an satis explicata.*
Spicilegium post messem V. 1, 53.
Spinae solstitiales C. 2, 18, 1. spinarum genera C. 3, 11, 5. spina alba C. 7, 9, 6. *Hoc nomine hodie vocamus fruticem spinosum paene instar arboris grandem, qui baccas fert puniceas, gratissimum suibus pabulum.* Senellas *vulgo nuncupamus. Salm. ad Soli.* p. 370 *sq.* SCHOETTG. ¶ Spina duplex equi laudatur V. 2, 7, 5. C. 6, 29, 2. ¶ *an diaphragma nasi* spina *vocetur? ad* V. 2, 5, 7.
Spiniferas prunos P. inf. 81.
Spino inseritur pirus P. F. 25, 6. spini steriles P. insf. 63. *Seruius ad illud Ge.* 4, 145 Spinos iam pruna ferentes, Prunorum, *inquit,* arbor vocatur *spinus* genere masculino: nam sentes *has spinas* dicimus. *Itaque mirabar a Dodonaeo plane omitti hanc arborem; a Mentzelio autem ex Valloti horto regio* oxyacantham vulgarem *vocari.*
Spionia vitis C. 3, 2, 27. 3, 7, 1. 3, 21, 3. spionicus gustus C. 3, 21, 10.
Spira vti fiat Ca. 77.
Spiracula in alueis apum P. Iun. 7, 8. claudere P. O. 14, 16.
Spiramenta talparum P. 1, 35, 10. vasi relinquuntur P. N. 22, 6.
Spiritales partes pulmonis *lego pro* spirituales Veg. 3, 76, 1.
Spiritus quo non peruenit V. 1, 57, 2. introire potest C. 12, 45, 6. 12, 16, 5. silentis vel placidi dies C. 3, 19, 3. naturalis C. 3, 10, 2. mortifer P. Aug. 9, 1. nocentes P. 1, 35, 11. caeli noxius P. 1, 3. orbis seu mundi C. 10, 197. ¶ longior et cum quodam impedimento tractus C. 6, 9, 2. spiritum an auribus ducant caprae V. 2, 3, 5. spiritu resumto C. 9, 13, 4. inflato C. 9, 8, 2.
Spissamentum *est corpus rarum salgamorum vasis inferciendum, vt quae condita sunt infra muriam retineantur. Aliam periphrasin vid.* C. 12, 45, 2. *aliam* C. 12, 48 *extr.* spissamento facto de arundinum foliis oliuam premito C. 12, 47, 4. foeniculi spissamento deprimunt baccam C. 12, 47, 6. *add.* C. 12, 7, 3. 12, 9, 2. 12, 16, 5.
Splenis dolor si porcos infestet C. 7, 10, 8.
Spleneticis (*al.* splenicis) prodest scillite vinum P. Iul. 6, 2.
Spolium serpentis appensum arbori P. N. 7, 4.
Spondet celeriter nimis vitis, *florem ostendit* C. 3, 2, 4. spondere stipulanti C. 10 pr. 1.
Spondyli s. sphondyli, *vertebrae quae spinam dorsi constituunt* Veg 4, 1, 1.
Spongia effingere fiscinas Ca. 67, 2. vulneribus imponitur Veg. *saepe e. g.* 2, 48, 8. combusta adstringit Veg. 3, 16, 3. Afra Veg. 2, 34, 1. 3, 16, 3. spongiae maiores et minores *in apparatu preli olearii* C. 12, 50, 8. ¶ lapidis genus P. 1, 10, 3. ¶ spongiae asparagorum C. 11, 3, 43. P. F. 24, 8. vt fiant P. Mar. 9, 11.
Spongiolae in asparagis C. 11, 3, 44.
Spontis suae cytisus satiuae *oppon.* C. 9, 4, 2. aqua C. 11, 3, 10. *alia* manu illata.
Sporta faecaria Ca. 11, 4. iuncea vel spartea C. 12, 6, 1. sportis inclusae aues C. 8, 7, 1.
Στυδὴ *nomen canis* C. 7, 12, 13.
Spuma argenti C. 6, 14, 6.
Spumeus color equi P. Mar. 13, 4.
Spumo. Spumantes vuae C. 10, 44.
Spurce versantur in pabulationem sues C. 7, 9, 14.
Spurcitiam eximere omnem C. 12, 17, 2. quidquid rubiginis aut spurcitiae resedit C. 1, 5, 8. a spurcitiis purgare aluum apium V. 3, 16, 17.
Spurcus ager pro squalido C. 1 pr. 25.
Squallentes arenae P. 1, 5, 1.
Squalos pisces V. 3, 3, 9. *vi. no.*

It. 2, 101 *p.* 96, b. molle laetamen substernere *nos iubet, vt* somno possit indulgere. *Add.* 2, 102 p. 99. a.

Sterile senium hominis C. 2, 1, 3. steriliores ad partus galli V. 3, 9, 6.

Sterilitatis arborum remedia P. Ian. 15, 3 *et* 9. C. 5, 10, 20. sterilitas annonae C. 2, 10, 1. sterilitate affici C. 3, 10, 15.

Sternitur si flecti potest vitis C. Arb. 6, 1. ¶ Sternendus est equus Veg. 3, 78 *h. e. sella vel ephippium imponendum.*

Sterquilinium fieri Ca. 2, 3. eius situs et cura V. 1, 38, 3. P. 1, 33. duo sterquilinia V. 1, 13, 4. C. 1, 6, 21. *vid.* Stercus.

Stertet bos pulmonibus laborans Veg. 3, 45, 1.

Sticas allii spicis *substituere conatur Salmasius. Sed vid. Ponted. ad* Ca. 70, 1.

Sticula vitis C. 3, 2, 27.

Stigmare equum aut cremare Veg. 1, 26, 4.

Stillatim *an* stillatus de cauterio, *vid.* Veg. 3, 7, 3.

Stillicidia ex hibernis imbribus P. Aug. 8, 2. stillicidium alterius arboris tangit alteram P. F. 25, 21.

Stillo. stillat veretrum equi calculosi, stillauerint semina C. 4, 33, 3. *sed videtur legendum*, a

Stilo, stilauerint. *vi. no.*

Stillosa s. orthocola iumenta Veg. 2, 54, 1. *sicuti guttam de fluxionibus omnis generis, ipsaque podagra dicebat media aetas.*

Stilus asparagi C. 11, 3, 46. stilorum rigor in cepinis vt conseruetur C. 11, 3, 58. ad stilum vnum rediguntur semina C. 5, 10, 21. Arb. 25, 2. arbusculae in seminariis C. 11, 2, 79. ¶ stilo aeneo purgare P. Mar. 10, 20.

Stimulatus ictu suo aries C. 7, 3, 5.

Stimulo lacessere iuuencum C. 2, 2, 26. stimulo morsus imprimunt Veg. 3, 4, 33 *h. e. stimulatae, propter stimulationem.*

Stipantur calathi prunis C. 10, 405. stipare ceras liquoribus C. 9, 13, 14. *vid. Salm. ad Tertull. de pall. c.* 3 *p.* 192 *sq.*

Stipendia militaria C. 12 pr. 4. ¶ stipendiis plurimis annorum emeritis fides constitit surculo C. 3, 6, 4. stipendia studio nostro contulerunt, *suppetias* C. 1, 1, 10. *pro* impendio C. 2, 2, 24 impendium *etiam legit MS. Lips.*

Stipite ponitur ziziphus, *talea*, P. Ap. 4, 1.

Stips. stipem conferunt colono non minimam pastiones villaticae C. 8, 1, 2.

Stipticum *vid.* Stypt.

Stipula rastellis eraditur de pratis V. 1, 49, 1.

Stipulatio in emtione V. 2, 1, 15. stipulationis formula V. 2, 2, 6. 2, 3, 5. 2, 5, 11.

Stirps dodrantalis C. 5, 6, 12 *it.* 13 *et* 14 *pro* stipite. stirpis probatissimum genus deponendum C. 3, 5, 4. stirpem praecisum Ca. 40, 2. ex imo stirpe C. 5, 9, 13. ¶ stirpe exemta *de surculo calcato* C. 6, 15, 1.

Sto. stat ei veretrum prae dolore Veg. 3, 81. stantes rectae vineae C. 5, 5, 18.

Stolo quis, et Licinius Stolo *vnde cognominatus* V. 1, 2, 9. Stolonis lex V. 1, 2, 9.

Storacis rubeae Veg. 3, 68, 3. guttae Veg. 4, 14, 1.

Stracta Veg. 2, 45, 4 massa farinacea inducenda equorum armis. *forte eadem quae* Tracta, *vbi* vid. Rhod. ad Scribon. 34 coniicit *stacta quod* ibi *est apud Scribonium.*

Stramenta V. 1, 50, 3. *est enim, quidquid pecori substernitur. Barth. adu.* 1, 6 *p.* 58. *proprie tamen ad frugum culmos pertinet, vid.* Ca. 5, 7. stabulationi boum vt praeparentur C. 6, 3, 1. *eorum vicem quae suppleant* Ca. 5, 7.

Stramentariae falces Ca. 10, 3.

Strangulatur nimio sanguine pecus C. 6, 38, 4.

Stranguria quid? Veg. 3, 15, 2 vt leuetur Ca. 127. ¶ tanquam a stranguria praefocantur, *in morbis colli* Veg. 2, 23, 1. *conf.* 3, 15, 2.

Stratura areae in balneo P. 1, 40, 2. altero ordine facta P. N. 7, 11. tabulata *nostris* (*vid. Ind. h. v.*) *et Scribonio c.* 60. *vbi vid. Rhodius. Medici vulgo*, stratum supra stratum.

Stratus s. stratura V. 1, 50, 3. pontilis Veg. 1, 56, 2.

Stratus, *a, um.* stratae vites C. 5, 4, 2.

Strenua toxica C. 10, 18. strenuissimi milites Ca. pr. 4.

Stria. Lacunam striam aratrum facit vomere V. 1, 29, 3. *vid.* Lacuna.

Stricte in foramen coniicies P. Mar. 8, 2.

Strictim iuncta crates P. 1, 13, 2.

Strictores oleae Ca. 144, 3.

in Strictura C. 12, 48, 5. *vi. no.* ab strictura pedum lethargus Veg. 3, 48, 3.

Strictus venter solui quomodo debeat Veg. 3, 16, 1. stricta pelle, *intenta* P. Mai. 7, 3. vngulis cum terra fuerit P. Iun. 1.

Stridet pectus Veg. 1, 3. de pectore Veg. 2, 43, 1.

Strigile raditur pecus C. 6, 31, 2. strigili ferrea subradi P. Apr. 4, 3.

Strigmentum P. 1, 17, 3.

Strignum Veg. 3, 4, 1 *Samb. marg. Latentne hic nostrorum Kraut-Stränge, siue Strüncke*, coliculi, *quos habet contextum.*

Strigosus canis, *macer et propter hoc velox* C. 7, 12, 8. *vid. Non.* 2, 765 *ex Masurio Sabino.*

Stringere oleam Ca. 65, 1. manu vel digitalibus V. 1, 55, 1. stringit baccam durities digitalium V. 1, 55, 2.

Stringotomium *vid.* Syringot.

Structile gemellar C. 12, 50, 10. structili sepe munire C. 11, 3, 3. forma aqua ducitur P. Aug. 11, 1.

Structionis spatia, *de stratis oliuarum* P. N. 22, 5.

de Structura balnei cogitare P. 1, 40, 1. structura testacea P. 1, 11, 1.

Struem facere cultro Ca. 141, 4. commouere Ca. 134, 2. in struem coartare foenum C. 2, 19, 2.

Strumae Veg. 2, 23, 1.

Strumenta Veg. 4, 28, 5 N. L.

Strumosis suibus medela C. 7, 10, 3. *Quod suibus familiaris hic morbus, inde χοιράδας vocari* strumas, *obseruat* BEROALD.

Struthia mala Ca. 7, 3. C. 5, 10, 19 *inter* cydonii *species refert, vt et Plin.* 15, 11.

Strutium Veg. 4, 13, 2. *forte* Struthion *s.* radicula *fullonum vsu notum, de quo Diosc.* 2, 193.

Studeo. si quis maiori studet diligentiae P. 1, 20, 2. si studemus calidae prouinciae *h. e. colimus calidam* P. F. 23, 1.

Subre-

Subrectae a terra vites C. Arb. 4, 1.
Subrenalis morbus Veg. 1, 8. 1, 15, 1.1, 27, 1. 3, 2, 18.
Subrubere incipiunt grossi P. Mar. 10, 31.
Subrumare foetus ouium C. 12, 3, 9. subrumantur agni C. 7, 4, 3.
Subrumus. subrumi foetus qui? V. 2, 1, 20. 2, 11, 5.
Subscribit fortuna voto C. 1, 2, 3.
Subscudes iligneae Ca. 18, 9.
Subsecare herbam V. 1, 49, 1.
Subsectis radicibus C. 2, 9, 10.
Subsellia in templo V. 1, 2, 2.
Subserere vineam C. 4, 15, 1. nouis seminibus explere lacunas.
Subsiccatur madefactus C. 6, 14, 5.
in Subsiciuum est vncia agri V. 1, 10, 2. *Auctor antiquus de limitibus p.* 293 *Goes.* Subsiciuum est, quod in metiendo modum iugeri excedit. *De alia notione Rigalt. in glossis agrimens. et Goes. in antiquitt. agrim.* c. 12. SCHOETTG.
Subsidiarius s. custos palmes C. 4, 24, 13 *et* 16.
Subsidit aliqua pars apum, *manet in aluis* V. 3, 16, 36. subsidentes lumbi C. 6, 29, 2. subsedit ad tertias coctura C. 12, 20, 4. ¶ subsiderunt in colo C. 12, 41, 3. *vid.* Sido.
Substantiam vt possit habere, *h. e. carnem et corpus retinere* Veg. 1, 36, 2. partim ad substantiam membrorum conuertit in sanguinem 1, 40, 1. accipiet in substantiam Veg. 2, 12, 3. 2, 13, 9. *add.* 3 pr. 4. 3, 15, 15 *no.* x. 3, 24, 7. 3, 45, 3. 3, 55, 9. ¶ Substantiam vitae praestant pulmones integri Veg. 3, 45, 1.
Substentare cibis Veg. 1, 22, 3. *forte ita dixerunt respectu* substantiae, *vt a Vegetio accipi, modo ostensum est. Sed vid. mox* Substinere.
Substernere pecori Ca. 5, 6. solum paleis V. 1, 57, 2.
Substillum lotium Ca. 156, 7.
Substineri potest ceruus C. 9, 1, 8. *vt modo* substentare.
Substituendi lapides P. Mar. 10, 23 *h. e. subter statuendi.* ¶ substituunt se acerba maturis P. Mar. 10, 16. substituere demortuis et deficientibus alia C. 4, 17, 3. P. F. 13, 3. in locum demortuarum C. 9, 3, 3. *add.* C. 11, 1, 5.
Substramen e palea V. 3, 10, 4. ad substramen pullorum stercus pauonum vtile V. 3, 6, 5. *conf.* 3, 9, 8.
Substramentis operire Ca. 161, 2 *alii diuisim.*
Substrictus venter laudatur in tauro C. 6, 20. P. Mar. 11, 4. in equo C. 6, 29, 2.
Substringere boues C. 2, 3, 1. ¶ Substringuntur testiculi in morbo equi Veg. 1, 4. ¶ substringitur difficile sanguis Veg. 1, 54 *h. e. reprimitur.*
Subtenti retibus lecti Ca. 25. loris Ca. 10, 5.
Subtenues setae V. 2, 7, 5.
Subtercutaneus morbus equorum Veg. 1, 5, 1. 1, 12, 1. boum Veg. 3, 2, 18.
Subteriaciantur ordei grana P. F. 18, 1.
Subtero Ca. 72. C. 2, 11, 12. 12, 5, 1. subterito cepam C. 12, 56, 2.
Subterpendentia mala P. Mar. 10, 8.
Subterranea animalia P. S. 3, 2.
Subterstillatis cauteriis, *an* subterstillatim? Veg. 3, 7, 3.
Subtexere, subiungere C. 11, 1, 2.
non Subtrahant rationem scientiae desideranti C. 11, 1, 12. subtrahitur ebrioso cura officii C. 11, 1, 13.
Subtriti pedes C. 6, 15, 2. Veg. 2, 55, 7.
Subtus ambulare Ca. 48, 2.
Subtussiet Veg. 3, 25, 2.
Subuertere aratro C. 11, 2, 44.
Subula C. 6, 5, 4.
Subulci officium V. 2, 4, 20. professio C. 1 pr. 26.
Suburbana regione Italiae C. 11, 2, 61.
Succari manna Veg. 3, 23, 4 *et* 12. 3, 28, 4. semiuncia Veg. 3, 45, 5. 3, 55, 7.
Succedit diligentiae meae vicarius C. 11, 1, 5. ¶ non succedunt oua, *non excluduntur* V. 3, 9, 16.
Succendere igne lapides Veg. 2, 28, 5.
Succensa fornace P. 1, 20, 2.
Succentiua tibia V. 1, 2, 15.
Succernere nucleos Ca. 10, 5 *est etiam Plin.* 18, 11 *s.* 29. vinaceos Ca. 25. partim de nucleis Ca. 37, 2.
Succidia V. 2, 4, 3 *it.* 10 *et* 11.
Succido. arborem in aedificia C. 11, 2, 11.
Succidum vinum Veg. 3, 67, 4. *conf.* 3, 66, 3.
Succinit pastorali vitae agricultura V. 1, 2, 16. cui ego vt succinerem *h. e. orationi eius subseruirem, eamque confirmarem* V. 2, 1, 27. *Est igitur proprie quod* accompagniren *vocant musici nostri.*
Succollant regem fessum apes V. 3, 16, 8.
Succosum solum C. 2, 17, 3. succosioris libri stirpes C. 4, 29, 1.
Succreta cribro calx Ca. 18, 7.
Succumbunt quibus volunt virgines Illyricae V. 2, 10, 9.
Succurrere sibi velocitate fugae P. Aug. 9, 1. succursurus deficienti C. 11, 1, 17.
Succus. succum vuae perferunt C. Arb. 8, 5. succo villarum subdita loca P. F. 23, 1. ¶ Sucus Ca. 157, 16. exsugitur V. 1, 13, 4. *et ita fere in Colum. Lips. Pallad. Leid. et Veg. Corbei. MSS.*
Sucida lana vnde dicta V. 2, 11, 6.
Sucta frequentiore numero scrofa P. F. 26, 5.
Suculae Ca. 12. Tur. 8, 6 *et* 7, 25. *Popma de instr. fundi c.* 11. *Breuiter,* sucula *est cylindrus duobus axibus vtrinque in cardines insertis mobilis: in hoc, qui clauus funem circumuoluendum* suculae *retinet,* porculus *continuata metaphora vocatur.* ¶ Suculae, *sidus,* exoriuntur C. 11, 2, 4. celantur, se celant C. 11, 2, 34 et 36. occidunt totae C. 11, 2, 89.
Sucus *vid.* Succus.
Sudant sale consperfa C. 12, 7, 2.
Suessa Ca. 135, 1 *et* 3.
Suessanum Ca. 22, 3.
Sufferre labores C. 1 pr. 12. vecturis V. 2, 8, 5. ventos et imbres C. 3, 2, 15. ¶ lac *pro* sufficere V. 2, 4, 19 *nisi ita quoque legendum.*
Sufficienter P. 1, 35, 10.
dum Suffecit C. 9, 8, 9.

Suffi-

Supernatat mustum C. 12, 42. humor fructibus conditis C. 12, 46, 1.
Supero, *superfumo* superantibus alimentis P. Aug. 8, 7.
Superponit, *h. e. insuper habet, MSS.* C. 3, 10, 7. *pr.* superpono, suppono *scribebatur* C. 3, 13, 12. P. Ian. 13, 3.
Superposita iugo C. 4, 24, 8. 5, 5, 15.
Supersiliens volucris C 8, 3, 7 *et* 9.
Superstatuminabis rudus P. 1, 9, 4.
SVPERSTITIONES *vel vanae certe et fundamento destitutae opiniones.* A superstitione remotum vult esse villicum C. 11, 1, 22 *coll.* Ca. 5, 4. *et* villicam 12, 1, 3. aruspices sagasque admitti vetat C. 1, 8, 6. *Add.* Veg. 1, 39, 2. 3, 2, 20. 3, 44, 2. ¶ *Tamen laudant varias superstitiones circa sationem.* nè diuersa genera eidem arbori inserantur V. 1, 40, 5. P. F. 25, 30. Hyaenae pellis inducenda modio quo seritur, ad fertilitatem P. S. 3, 1. Ruta cum maledictis, et furtiua serenda P. Mar. 9, 14 *vbi et alia circa hanc herbam superstitiosa.* De ocimo *similia obseruata iam in Fabriano thesauro.* Cum rapa serunt, precantur, vt et sibi et vicinis nascantur C. 11, 3, 62. raphanus et brassica viti inimica P. Aug. 5, 3. *vid. no.* Graecorum nugae de inscriptis amygdalis P. Ian. 15, 13. de Persicis P. N. 7, 3. ¶ *circa generationem animalium.* Equas vento concipere V. 2, 1, 19 *vi. no.* C. 6, 27, 4. vt mas vel foemina generetur C. 6, 28. 7, 3, 12. significat bos descensu dextro marem, sinistro foeminam conceptam V. 2, 5, 13. C. 6, 24, 3. quomodo mutili nascantur capri, vel cornuti C. 7, 6, 4. oua diuersa marium et foeminarum C. 8, 5, 11. *add. s.* 12 *et* 13. anser negatur excludere aliena oua, nisi adiecta sua quoque habuerit C. 8, 14, 6. ¶ *circa menstrua, pubertatem, res Venereas.* Menstruatae mulieris noxa C. 11, 3, 38 *it.* 50 *et* 64. vis ad erucas C. 10, 358 sqq. *vid. no.* immundae mulieris attactum formidat ruta P. Mar. 9, 14. ne contrectentur pocula et cibi nisi ab impube aut abstinentissimo rebus venereis C. 12, 4, 3. inuestes pueri agitant hydromeli P. Iul. 7 *et* vina alia P. O. 14, 16. a mundis pueris atque virginibus operandum, cum olea plantatur et legitur P. 1, 6, 14. curator apium pridie castus sit ab rebus venereis C. 9, 14, 3. P. 1, 37, 4. Mar. 15, 4. ¶ *In remediis plantarum.* poma Cydonia ad radices aegrae arboris ponenda P. F. 25, 23. ne arbor fructus velut aegra proiiciat P. Mar. 10, 30. ne poma findantur, tres lapilli in radice pon. P. Mar. 10, 2 *et* 4. vt florem contineat arbor Punica P. Mar. 10, 3. *add.* Nou. 7, 4. Graminis exstirpandi ratio P. Iul. 5. Aduersus locustas praesidium si homines tectis se contineant P. 1, 35, 12. adu. volucras C. Arb. 15. varia aduersus tempestates et alias agrorum noxas C. 10, 340 sqq. *conf.* P. 1, 35, 1 sq. *in pr. s.* 14 *et* 15. Daemonas et grandines, (*horum igitur effectores illi*) fugans suffimentum Veg. 1, 20, 3. 4, 12, 1 *et* 4 *Huc referamus etiam illud Plin.* 18, 29 f. 70 Varro auctor est, (*non puto in libris hise*) si fidiculae occasu, quod est initium auctumni, vua picta consecretur inter vites, minus nocere tempestates. *Huc etiam pertinet illa frugum benedictio in sacro D. Marci peragenda, quam habet Augustinus Gallus Agric. Giornata* 9 p. 183 sq. *Medicinae.* ad pedum dolores V. 1, 2, 27. intertrigini remedium Ca. 159. luxum si quod est Ca. 160. eryngion sinistra manu euellendum C. 6, 5, 3. Veg. 3, 2, 27. animal quod morsu nocuit suspendendum a collo icti C. 6, 17, 6. visu nantium leuantur dolores ventris C. 6, 7, 1. ad fascinum suffimenta Veg. 3, 72 *et* 74. *vid.* Physicum remed. Praecantationes. ¶ Numerus impar in ouis supponendis C. 8, 5, 8. P. 1, 27, 1. impari numero et imparibus diebus Veg. 3, 65, 11. *add.* 3, 67, 5. 3, 70, 7. *add. Rhod. ad Scribo. comp.* 71 p 132. ¶ *Religio feriarum et sacrificiorum.* Feriis quid liceat Ca. 1, 138. C. 2, 22. Qui religiosius rem rusticam colunt, negant his diebus (ab Id. Dec. ad Kal. Ian.) debere terram ferro commoueri C. 11, 2, 95. *conf.* 98. *vbi etiam de* auspicando. *An hinc superstitio* XII *noctium, quas nunc a natali Dominico deriuant.* Dapem pro bubus Ca. 131. 132. luci collucandi ratio Ca. 139. si fodere velis Ca. 140. agri lustrandi ratio Ca. 141. ¶ *Varia.* Aegyptii vt explorent prouentum futuri anni P. Iun. 9. qui vellet se a cane sectari V. 2, 9, 6. de columbis seruandis C. 8, 8, 7. P. 1, 24, 2. non esse prodigium, si scrofa mandat foetus suos C. 7, 11, 3.

Supertegere frondium congestu C. 9, 14, 14.
Superuacuae frondes C. 5, 5, 19. superuacuus cultus C. 2, 12, 5.
Superuagatur vinea C. 4, 21, 1.
Superuagata duramenti pars C. 4, 22, 4.
Superuenit iuuencam bos C. 6, 24, 3. matrem stupro caper C. 7, 6, 3. humor planitiem C. 2, 17, 5. superueniunt iugum vineae C. 4, 22, 1. ita vt superueniat *mustum caseum* C. 12, 42. ius C. 12, 7, 4. superueniat tempus lunam XXV, *transscendat, excedat* C. 8, 7, 5.
Superuoluto cylindro C. 11, 3, 34.
Suppendet vimine palma C. 4, 26, 4. Suspend. *alii.*
Supplantare vitem C. Arb. 7, 4 *est prosternere, et plantis pedum subiectam inculcare in fossam.*
Supplasiarii *leg.* Seplasiarii.
Supplementis iuuentutis frequentatae apes C. 9, 13, 13. in supplementum gregis reseruantur C. 7, 6, 7.
Supplet quod defuit C. 12, 50, 19. suppletur vas C. 12, 10, 2.
ad Supplicia Deorum seruare boues V. 2, 5, 10.
Supplicare pro copia Ca. 143, 2.
Supponere oua V. 3, 9, 9. vitulum foetae V. 2, 5, 17. falcem maturis C. 10, 328. supponunt dentes alios cadentibus equi Veg. 4, 5, 2. supponitur prelo oliua C. 12, 47, 9. suppones aquam ori equi per fistulam Veg. 1, 11, 13.
Suppositicia mater, quae alienum alit V. 2, 8, 2.
Supprimit epiphoram oculi polenta C. 6, 17, 8.
Suppurationis remedia C. 6, 11. 6, 34, 1. Veg. 3, 4, 7. in suppurationem conuerti C. 6, 17, 6.
Suppuratum generat morsus Veg. 3, 4, 36.

Synco-

Syncopati et suffusi equi distantia Veg. 1, 53, 1.
Syncope, defectio Veg. 1, 53, 2.
Syncopo. Si iumentum syncopauerit Veg. 1, 53, 1.
Συνηπηρῶται V. 2, 5, 1.
SYNESIS (*alio respectu Enallage*) *exempla.* ne capra natum pascat, quas astrologia in caelum recepit V. 1, 2, 17. De his generibus singulae (*partes*) diuiduntur V. 1, 5, 4. *Add.* 1, 9, 5. 1, 49, 1. 2, 1, 11 *et* 12. 2, 1, 21 *vi. no. it.* 2, 9, 16. 3, 2, 16. 3, 5, 1. 3, 9, 10 *et* 11. 3, 12, 5 *et* 6. 3, 16, 13 *it.* 15 *et* 22 *ex Buchneri sententia.* Pedali mensura, qui (*pes*) digitorum est XVI C. 5, 1, 4. *add.* 12, 16, 3. *Vid. Perizo. ad Sanctii Mineruam* 4, 10. *Voss. ad Catull. p.* 296. *Iens. lect. Lucia.* 2, 4. *Gron. ad Sen. de benef.* 4, 32. *et quos laudat Longol. ad Plin. Ep.* 10, 99, 1.
Syntexin, *σύντηξιν restituimus Veg.* 3, 55, 1 *consumtionem, tabem.*
Syrenicum *pro* Cyrenaico Veg. 3, 65, 12.
in Syria breuibus caudis commendantur oues V. 2, 2, 3. feruntur sesama mense Iunio C. 2, 10, 18.
Syriaca mala C. 5, 10, 19. Syrica, a colore nomen habere ait *Plin.* 15, 14 *f.* 15. ¶ radix C. 11, 3, 16 *et* 59. *vid.* Radix. *eadem* Assyria C. 10, 114. ¶ Syriacus ros C. 9, 13, 5. P. Mar. 15, 1. *vid.* Ros.
Syrius. Syria pira C. 5, 10, 18. *de his Bodaeus a Stapel ad Theophr.* 4, 4 p. 329. SCHOETTG.
Syringis tentare curationem Veg. 1, 28, 7 *h. e. iniectionibus per siphunculos.*
Syringotomium *restit.* Veg. 2, 27, 2.
Syrmaticum animal Veg. 3, 22, 1.
Συζυγίαι ἐναντιοτήτων, comparationes discordantium C. 2, 2, 3.

Tabani boues concitant V. 2, 5, 14.
Tabefaciat *an* labefaciat contagione C. 6, 5, 1.
Tabella *dimin. ex* taberna *ad* V. 3, 2, 1.
Tabernae diuersoriae V. 1, 2, 23.
Tabes. tabem afferre pecori C. 6, 5, 2. in tabem resoluuntur cantharides P. 1, 35, 4.
Tabescit sal Ca. 88, 1. tabescunt ficus in iure C. 12, 17, 2.
Tabula literaria V. 3, 5, 10. ¶ tabula comitiorum V. 3, 5, 18. 3, 17, 1. *add. locus Asconii laudatus ab Vrsino ad* V. 3, 17, 4. ¶ tabulae quibus ouilia consternuntur C. 7, 4, 5. tabulae, *asseres etiam* P. 1, 40, 4 *et* 5. ¶ tabula agri modus P. Ian. 10, 2. iugeralis P. F. 9, 9. vinearum P. Ian. 11. *Hic, et* P. F. 10, 1 *significat aream non definitae magnitudinis.*
Tabulare palati Veg. 2, 11, 4. *Sic dici putat Platnerus V. C. os palati, quod praesertim in posterioribus partibus laminae in modum se habet.*
Tabulatim disponere genera vitium P. F. 9, 11.
Tabulatum simile granario C. 12, 50, 3. in eo olea Ca. 3, 4. *it.* Ca. 55. Ca. 64, 1. suffumigatur C. 12, 12, 3. in tabulatum componere foenum C. 2, 22, 3. *hinc* semina de tabulato C. 2, 18, 2. tabulatis congerere res siccas C. 1, 6, 10. fumo recondenda glans C. 7, 9, 8. tabulata gallinarii C. 8, 3, 3. ¶ in vlmis quomodo instituantur C. 5, 6, 11. *it.* 23 *et* 24. *Tabulata in arboribus sunt ordines ramorum, de quibus ait poeta: Assuescant summasque sequi tabulata per vlmos: quem le-rans Seruius, ait: Tabulata sunt rami effusiores, et in plana tendentes, non ad altiora crescentes. Sunt in arboribus ima, et summa tabulata ramorum. Plinius docet, tabulata vlmorum ab octauo pede altitudinis dilatari in collibus, siccisque agris, a duodecimo in campestribus, et humidis.* BERO. ¶ *pro eo quod vulgo* stratum, *nostris etiam* stratura. tabulata tria, *in vuae passae insolatione* C. 12, 39, 3. *ita* 12, 43, 2 *it.* 3 *et* 11. in oliuarum conditura C. 12, 48, 3.
Tacta tectorio V. 3, 5, 3. 3, 9, 3. *vid.* Tang.
Taedians animal *h. e. nauseans, fastidiens* Veg. 1, 17, 12. 3, 2, 4. 3, 68, 2.
Taeniolis algae inuoluta C. 11, 3, 23.
Tages Tyrrhenus vates C. 10, 345.
Tagro monte Hispa. V. 2, 1, 19.
Talea quid a clauo differat P. Mar. 10, 11. Varr. 1, 40, 4 *add.* Non. 4, 486. *Bodae. a Stapel ad Theophr.* 2, 1. SCHOETTG. taleae propius stirpem recisae C. 4, 33, 4. taleis conseritur salix C. 4, 31, 2. morus P. F. 25, 28. oleaginae vt adoruandae et serendae C. 5, 9, 2 *et* 3. taleae tripedaneae Ca. 45, 1. oleares C. 11, 2, 42.
Taleolae vitis C. 3, 17, 1. taleolas scillae sectas C. 12, 33, 1. inulae C. 12, 46, 2.
Talioli in membris equi (al. calculi) Veg. 4, 2, 1.
Talibus numeris, *his versibus* C. 7, 3, 1.
Talpae ne hortum infestent P. 1, 35, 10. P. Mar. 9, 1. vt capiantur P. Mar. 9, 4. *vbi relatiuum eorum bis refertur ad talpas, culpane librarii, an quod etiam masculinum est, vt* damae?
Talus. talo laeso remedia C. 6, 15. venae de talis Veg. 4, 4. ¶ Talus *vitiose pro* extalis Veg. 3, 6, 1.
Tamarisci ex floribus mella conficiunt apes P. N. 8, 1.
Tamarix. tamarices C. 7, 9, 6. tamaricum fruteta C. 8, 15, 4.
Tamdiu — quamdiu C. 12, 21, 2.
Tamen *et* tantum *videntur confusa* C. 12, 4, 4.
Tamquam, *exempli causa* C. 3, 11, 5. 5, 2, 1.
Tanagrici galli V. 3, 9, 6. gallinae C. 8, 2, 4 *et* 13.
Tandem *idem fere quod* certe *vel* minimum. colligendae tandem aquae pluuiali C. 1, 5, 2.
Tangenda planta fimo bubulo P. Ian. 15, 16. *add.* F. 25, 15. Apr. 8, 2. *add.* Tacta.
Taniacae pernae V. 2, 4, 10.
Tanquam *vid.* Tamq.
in Tantum deprimere, donec C. 3, 13, 9. cumini tantum quod oleat Ca. 156, 3. cum in tantum refrixerit, quantum ne contactu corpus vrat C. 12, 24, 1. tantum, quantum vt C. 2, 11, 4. ¶ tantidem emitur Ca. 22, 4. ¶ tantundem *an ablatiuo casu* C. 6, 5, 3. *conf. ad* 12, 25, 3.
Tarchon vates C. 10, 346.
Tardipedi sacris iam rite solutis C. 10, 419. *post Vulcanalia de quibus* C. 11, 3, 1.
Tarda ad crescendum V. 1, 41, 5. ... 1, 14, 4 crescendo V.
Tarentina cupressus Ca.
Tarentinae oues *i. e. Graecae* C. 7, 2, 3 *et* 5. 7, 4, 1. 11, 2, 35. P. N. 13, 5. lanae V. 2, 2, 18. pira C. 5, 10, 18.

vocat P. 1, 6, 11. tori funiculorum C. 11, 3, 6. musculorum C. 6, 29, 2. Torus *igitur rotundam flexuram notat, nulla materiae habita ratione. Patet hoc etiam ex architectorum vsu; et frustra videtur esse Meursius, qui exercitat. crit.* 1, 2 tortum *legi vult apud Columellam.* Toros *funiculos ex pluribus filis tortos interpretatur Yuo Villiom. adu. Ro. Titium* 2, 26. *vid.* Torosus. toros tres habeat tunis Ca. 135, 4.

Totiens, quotiens *fere MS. Lugdun. Palladii v. g.* Oct. 14, 16 *no.* r.

Totonarii equi Veg. 1, 56, 37 *vi. no.*

Totus, pen. breui, pro quotus C. 5, 3, 5. quotcunque pedum spatia — totam partem longitudinis.

Totus. Toti partibus suis consummantur pulli C. 8, 5, 12. quoniam totum in eo sit, ne contrectentur pocula C. 12, 4, 3. in totum summa operarum X C. 2, 13, 1. in totum praecipere, *in vniuersum, in genere, vt vulgo* C. 3, 2, 31. 11, 2, 80. in totum domi morari C. 12, 1, 5. exterminare C. 9, 15, 3. ex toto indurescere C. 2, 21, 2. repudianda est C. 5, 8, 6.

Toxica strenua C. 10, 18.

Trabeculae *et* trabes Ca. 8, 5.

Tracantum *vel* Tragantum *pro* Tragacantha *passim Vegetius, v. g.* 3, 65, 6. 3, 65, 8.

Tracontia radix *pro* Dracontea Veg. 3, 66, 1.

Tracta facere Ca. 76, 1.

Tracta *suspicor legendum, pro* stracta Veg. 2, 45, 4 *Certe hoc pro illo scriptum.*

Tractus, *plaga caeli* C. Arb. 17, 4.

Tradit memoria C. 1, 3, 7.

Traduces vitium, *rami non in terram demersi, sed in vicinam arborem traducti* V. 1, 8, 3. tradux inhaerens matri C. 4, 29, 13. traducibus dispergere vitem C. 5, 6, 36. traduces in proximam quamque arborem mittendae C. 5, 6, 30. noui traduces inter se ex arboribus proximis connectantur C. 5, 7, 3. *In arbustis fiunt* traduces: *hoc autem vocabulo vtimur in vitibus, quae ex arboribus in arbores traducuntur.* Traduces *quidam* rumpos *appellant, a* traducendo *nominatos, quales eleganter, vtiliterque formatos in territorio nostro conspicimus. Traducem bimum antiqui praecidere solebant, vt ita transilem facerent. Nouariensis agricola traducum turba non contentus, nec copia ramorum, impositis etiamnum patibulis palmites circumuoluit. Hieronymus, Augustinus, Ruffinus, caeterique ecclesiastici scriptores, curiose disputando disquirunt, atque vestigant, numquid anima ex traduce propagata sit, tanquam semen ex semine. Tertullianus oppido quam decenter scripsit* famam serpere in traduces aurium, atque linguarum. *Mendosi sunt Tertulliani codices impressi, in quibus dictiones perperam distinctae leguntur. Nam cum* in traduces linguarum *fuerit scribendum, sicut nos legimus: vitiose impresserunt* intra duces, *corrupto vocabulo elegantissimo et sensu.* BERO.

Τραγικῶς fieri V. 3, 13, 2.

Tragmanticum *fere Vegetius MS. quem laudat in margine Sambucus, vbi debebat* Traumaticum *vel* Thermanticum.

Tragoedorum pallia trahuntur Veg. 3, 22, 1.

Traha tritoria C. 2, 21, 4.

Trahunt maturitatem vina C. 1, 6, 20. trahere noxam C. 6, 27, 13. succum C. 11, 3, 60. saporem C. 12, 50, 21. sanguinem *h. e. mittere* Veg. 3, 43, 1.

TRAIECTIONIS *particularum* cum, vt, quod *exempla vid. ad* V. 2, 2, 14.

Traiectus. traiectae perticae in caueis V. 3, 9, 7.

Traiicere, *de terrestri itinere et plaustro* V. 2, 4, 11. ¶ traiicies lemniscos Veg. 3, 18, 3.

Transcendere aetatem primae iuuentae C. 1, 8, 3.

Transcurrit humor C. 3, 10, 1. luna solis radios C. 2, 10, 10.

Transeunt difficillime casei bubuli *h. e. maximi sunt cibi, halten wider* V. 2, 11, 3. *oppos.* facillime deiici.

in Transferendis seminibus et plantis quae spectanda C. 3, 9, 7. Arb. 1, 5. 20, 2. 17, 4. transfertur brassica C. 11, 3, 23.

Transglutiat sanguinem Veg. 3, 78.

Transigendum est, *vendendum* P. N. 13, 8. vbi facultas est transigendi P. F. 26, 2.

Transitum sol facit in pisces C. 11, 2, 20. in taurum C. 11, 2, 36.

Translatio *plantae* in meliorem locum fieri debet, non contra C. 3, 5, 2. P. 1, 6, 4. P. F. 9, 5. translatione an mitescat fructus pineus P. N. 7, 11.

Transluceat cortex C. 4, 29, 9.

Transmarina cunila C. 11, 3, 39 *vid. no.*

Transmigrant morbi contagione Veg. 1 pr. 14.

Transmisso humore C. 12, 43, 12.

ne Transmittant baccam cannae C. 12, 50, 4. humorem C. 1, 6, 22.

Transponere brassicam P. S. 13, 1.

Transserere per qualum Ca. 133, 3.

Transsuitur subula C. 6, 5, 4. *Ita Celsus* 7, 7, 8 Acu filum ducente transsuitur. *Vtrumque h. l. laudat N. Heinsius ad illud Ouid. Fast.* 2, 363 Verubus transsuta salignis Exta. *Sen. Theb.* 254 Transsuit ferro pedes.

Transuaricat pedibus prioribus Veg. 3, 60.

Transuersa spatia C. 5, 5, 3. capita ferunt obstipae sues C. 7, 10, 1.

Transuoluit se animal Veg. 1, 1, 1 *h. e. volutat. add.* 1, 56, 11.

Trapetus emtus est Ca. 22, 3. trapetos V Ca. 12. trapetos latos Ca. 135, 6. trapetos veteres Ca. 22, 4. trapetibus Ca. 18, 2. trapeti facito *(oleam)* Ca. 145, 1 *vi. no.* Trapetum *gen. neutro* C. 12, 50, 6. ad trapeta, in quae V. 1, 55, 5. *Vid. Popma de Instrum. fundi c.* 12 *et Turnebi nostramque de ea re in fine libelli disputatiunculam.*

Trauehere flumen V. 2, 7, 6.

M. Trebellius C. 5, 1, 2.

Trebla seu Triblae Ca. 135, 1. *forte rustica vox ex* tribula *contracta. At vrbem intelligit Schoettgenius.* Trebula Sabinorum *Liu.* 23, 29. Tribula *Aldhelmo de laudibus virginit. c.* 52. *conferri iubet Gronouium obs. in Scriptt. Eccles. c.* 20 *p.* 222.

Tremebundior vbere porcae C. 10, 396.

Trepidiarii Veg. 1, 56, 37 *sunt quasi tripediarii. Origo verbi* tripedare, τριποδίζειν, ter pede *terram pulsare, saltare. Vid. copiosissime ista disputantem Salmasium ad Capitolini Maximinos c.* 3 *p.* 9 *sqq.*

Tre-

τρυγητὴς vindemiator C. 11, 2, 24.
Τρυφερὴ *pro* τρυφερὰ, cytisus C. Arb. 28, 1.
Tuberculum cui subest vermiculus C. 7, 5, 11.
Tuberes quando serantur et inserantur C. 11, 2, 11 *et* 96. P. F. 25, 32. inseruntur cydonio P. Ian. 15, 20. *add.* P. S. 14, 1. *Nucipersica*, Pesches-noix *vocari a vulgo, obseruat Harduinus ad Plin.* 15, 14. *qui etiam ex Martiali* 13, 42 *et* 43 *ostendit, ex Africa in Italiam translatam eam arborem.*
Tuberum, tubero *pro* tuber, tubere Veg. 2, 30, 1 *et* 2.
Tubulus fictilis P. Aug. 11, 2.
Tubus, tubi fictiles P. 1, 17, 4. 1, 18, 1.
Tudicula oleo conficiendo C. 12, 50, 70. rudicula *al.*
Tueor. tuemur tecta sumtu maiore V. 1, 11, 1. tueri armenta paleis C. 2, 17, 1. 6, 3, 3. ¶ *Pass.* tuebantur ciues a rusticis V. 3, 1, 4. *vid. no.*
Tuguria veterum V. 3, 1, 3. tuguriorum more C. 12, 15, 1.
Tum etiam, *praecedente* praeter C. 4, 18, 1. tum deinde C. 4, 24, 16.
Tumentes gemmae C. 11, 2, 16. tumentia iam ficulnea cacumina C. 11, 2, 26.
Tumor pastini subsidit P. Ian. 13, 8.
Tumultuosum canere C. 12, 2, 4.
Tunc *in apodosi praecedente* si C. 9, 15, 9.
Tunica in trapeto Ca. 20, 2 *N. L.*
Tunsa axungia Veg. 2, 41, 2. grana C. 9, 13, 5. radix laseris Veg. 1, 10, 4. tunsae Caricae P. 1, 26, 2. 1, 30, 4. baccae P. O. 14, 5. tunso allio C. 6, 8, 2. quibus in vnum tunsis C. 6, 7, 2. tunsas pilulas Veg. 2, 62, 2. *Apud* Vegetium *in prima syllaba fere* o *legebatur, vt et in verbo* tundo, *quod inde cum* tondeo *miscetur v. g.* 1, 11, 11. 1, 13, 5. 3, 65, 12. ¶ tusa Veg. 1, 16, 5. 1, 38, 6.
Turba saxorum P. Mai. 3, 3. *vt* populus spicarum P. Iun. 2, 2.
Turbatur mare V. 3, 17, 7.
Turduli *natio* V. 2, 10, 4.
de Turdis V. 3, 5. P. 1, 26. veneunt ternis denariis V. 3, 2, 15. vt alantur C. 8, 10. ¶ turdi pisces C. 8, 17, 8. 8, 16, 8. *sic* passeres, *sic* merulae *pisces pariter atque aues sunt.*
Tureus. Tus *vid in* Th.
Turgent lienes Ca. 157, 7. ¶ nec dum turgentes vineae P. F. 26, 5.
Turgescit valido caule C. 10, 325.
Turiones lauri C. 12, 48, 5.
Turni lacus C. 10, 138.
Turraniana pira C. 5, 10, 18.
Turranius Niger V. 2 pr. 6. 2, 11, 12. 3, 1, 9.
de Turturibus V. 3, 8. C. 8, 9. P. 1, 25. turtures aduenae V. 3, 5, 7.
Turundae e farina Ca. 89. hordeaceae V. 3, 9, 20. ¶ turunda ad fistulam Ca. 157, 14.
Tus *vid.* Thus. *Sed sine adspiratione etiam MS. Mediceus* Ca. 70, 1.
Tusca sacra, *magicae operationes* C. 10, 341.
Tusculanus ager V. 1, 14, 4. fundus V. 3, 3, 8. Tusculanum Luculli V. 3, 4, 3.
Tussicos faciunt Veg. 3, 65, 3. 4, 8, 1. *forte* phtisicos. *nisi* tussicus *est a tussis, vt* rauicus, *et inde* raucus, *a* rauis. Tussiacos *ex* Firmico profert Elmenh. ad Apulei. p. 222, 38.
Tussi pecus si laboret C. 6, 10 *et* 31. ad tussim veterem C. 12, 33, 1. tussis in bubus causae et genera Veg. 3, 61 sq.
Tute facere, *pro* tuto C. 5, 10, 22. *ita* cite *Scribo.* 198. *vbi vid. Rhod.* p. 284.
Tutela pecudum C. 9 pr. 1. 6, 2, 15. tutelae exiguae animal asinus C. 7, 1, 2. ¶ tutelam accepit Luculli Cato V. 3, 2, 17. ¶ tutelarum, *septorum*, genera quatuor V. 1, 14, 1.
Tutus. tuta cubilia propter iniuriam P. N. 13, 5. tutissima valetudo C. 7, 2, 2.
Tybur pomosum C. 10, 138.
Tympanites fit equus Veg. 1, 43, 3.
Tympaniticus bos Veg. 3, 27.
Tympanum V. 3, 5, 15. *rotae genus, vt* Virg. Ge. 2, 444. *Habet* tympani musici, *vt nomen ita et formam, veteris praesertim, non ita profundi, vt coria ab vtroque latere intenta, prope sibi admouerentur: quae etiam cribrorum vulgarium forma est, vt diameter ad altitudinem se habeat, vt* 6 *aut* 7 *ad* 1. *Nimirum pro radiis et absìde, solidis tabulis* tympanum *est compactum. Multo iustius etiam* tympana *dicta, quae caua essent, qualia v. g. ad onera ope hominum intus calcantium molienda adhibentur. item ad aquas hauriendas e. i. g. a.* Tympanum *Varronianum* orbilis *hoc est* absidis radiis *aptatum facit, vt eadem machina et* rota radiata *sit et* tympanum.
Τυροποιΐαν V. 2, 1, 28.

Vacatio ab opere datur C. 6, 14, 3.
Vaccae quae probentur C. 6, 21, 1. P. Mar. 11, 5. *vid.* Bos. tauris submittendae C. 6, 24. P. Iul. 4, 1. steriles deputandae aratro P. Mar. 11, 6. C. 6, 22, 1. nam vaccis etiam arant V. 1, 20, 4. *hae sunt* vaccae operariae C. 6, 24, 4.
Vaccius interlocutor V. 2, 1, 27.
Vacerrae C. 6, 19, 2. quae sint 9, 1, 3. his circumdatum viuarium C. 9, 1, 9.
Vaco. vacant a foetu matres C. 8, 15, 4. ab imbecillis valetudinaria C. 12, 3, 8. ¶ vacare debet aqua lauacris P. 1, 17, 4. *h. e. adhiberi.*
Vacuum arboribus aruum C. 3, 11, 3. vacuae fructu vites C. 3, 2, 21. vacua foetu loca in vite C. 3, 10, 5. vacua tempora C. 12, 4, 1.
Vagina herba qua sublatent spicae V. 1, 48, 3. esse in vaginis V. 1, 32, 1.
Vagor. vagari latius quam oportuit V. 1, 2, 13. vagantibus animis apum P. Iun. 7, 4.
Valenter sufferre ventos et imbres C. 3, 2, 15. crescere C. Arb. 3, 3.
Valentissima vineti pars C. 4, 23, 2.
Valeo. valebit nutriendis herbis P. F. 1. valendi occulta feracitas P. Apr. 2, 2. ¶ Valet necare, *potest* C. 6, 25. praebere C. 3, 2, 16. perennari C. 12, 19, 2. edere conceptum C. 2, 1, 3. pestilentiam facere C. 6, 5, 1. nihil valent agere C. 3, 10, 9. frigore non valebit adstringi P. 1, 20, 1. quo manus non valebit attingere P. N. 8, 1. ¶ ὠκέως valet cito V. 1, 31, 4.

qui

qui eſt locus de hac re claſſicus. percutere Veg. 1, 22, 5. percuſſa ſi claudi non poſſit Veg. 3, 14. pungere Veg. 3, 15, 3. tangere Veg. 3, 78. reſcindere C. 6, 30, 5. *vid.* Sanguis. ¶ venae tenues aquae P. Aug 8, 2.
Venaculo et ſale perfricabis Veg. 3, 63. N. L.
Venafrum Ca. 135, 1. 136.
Venalium greges, *ſeruorum* V. 1, 2, 21.
Venaticus canis V. 2, 9, 2.
Venationis ſeptum V. 3, 12, 2. C. 9 pr. 1.
Venatoris boni eſt feras quam plurimas capere C. 5, 1, 2.
Vendacem eſſe non emacem Ca. 2, 7.
Vendibilior ager V. 1, 4, 2.
Vendo. vendas quot aſſibus potes *V.* 1, 12, 2.
Veneno quaedam pecudes ſunt culturae V. 1, 2, 18. venenum radicibus gelum *V.* 1, 45, 2. venenum triſte de erucis C. 10, 335.
Veneo. venibit, *vendetur* Ca. 146, 1.
Venerei amores animum ab officio auocant C. 11, 1, 14. venereis operati perenni aqua ſe abluunt, antequam penora contingant C. 12, 4, 3. ¶ Venerea ſ. Veneria pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
Veneti equi *Vict. ad* V. 2, 4, 12.
Venio. cum viſere veniſſemus ad V. 2, 1, 1. venit frumentum ad corbem V. 1, 52, 2. ſpicilegium, meſſe facta *V.* 1, 53. ¶ veniunt, efficiuntur in ſumma colligenda, *kommt heraus* C. 5, 1, 6. ¶ cito veniunt ficus praecoquae P. Mar. 10, 27. veniunt tenues et vacuae fructu *vites* C. 3, 2, 21.
Vennuculus *vid.* Venuc.
Venter. ventris dolor vt ſedetur in bubulo pecore C. 6, 7, 1. ¶ ſi ventrem non facit *h. e. aluum deiicit* Veg. 3, 57, 2. ¶ ventrem perferunt vaccae C. 6, 24, 2 equae C. 6, 27, 7. fert XII menſes equa V. 2, 1, 19. in ventre eſt hinnus menſes XII V. 2, 8, 6. ¶ Venter *pro ipſo animali praegnante* V. 2, 6, 4. *vt in illo ICtorum*, Fructus ventrem ſequitur.
Ventilabra et ventilatores granorum C. 2, 10, 14.
Ventilare oleam iactando V. 1, 55, 6. vinum C. 12, 30, 1.
Ventoſitas Veg. 1, 39, 2.
Ventoſi pedes Veg. 2, 50.
Ventus. ventorum orbis V. 3, 5, 17. libramentum C. 1, 5, 8. iisdem ventis conſtituere plantam *h. e. ad easdem plagas* C. Arb. 20, 2. ventos ſedare furentes C. 10, 340. venti feraces clementer agitant oleas P. N. 5. vento ſeparentur paleae a frumento C. 2, 21, 5. e vento concipientes equae V. 2, 1, 19. C. 6, 27, 4. ¶ ventos emittit venter C. 6, 30, 8. donec ventum reddat equus Veg. 1, 52, 4. ¶ ventum in armum mittito, *inflato* Veg. 2, 45, 4.
Venuculum far *ſ.* vennuculum *niſi potius* vermiculum C. 2, 6, 3. *add.* 11, 2, 9 *et vi. no.* ¶ vites C. 3, 2, 2. 3, 2, 27. 12, 43, 9. *in Fabriano theſauro ſub* Venuſia *collocantur*, *a* ve *augendi et* nucleis *deriuat Schol. Horat. Sat.* 2, 4, 71. *quo loco vſus eſt primum Beroaldus ad* venuculam vitem *conſtabiliendam. Plinio eſt* Venicula vitis 14, 2 *ſ.* 4 *n.* 6. *eandem quae* ſcirpula *et quae* ſticula, *putat Linda. Sel. Med.* 10, 99. *vbi adſcripſit Lichtenhanius*, *hodie eam* Muſcatellam *nominari vid.* Vermic.

Venus. eius procuratio hortorum V. 1, 1, 6. ¶ Dum ſatiata Venus foecundos compleat artus C. 10, 212. nec Venus paſtoralis longius quid quaerit V. 2, 10, 6. permittenda C. 7, 12, 11. Veneris laſciuiam amant vaccae P. Iul. 4, 1. in Venerem excitantur admiſſarii C. 6, 27, 10.
Venuſtas diſpoſita pomorum T. 1, 59, 2.
Vepres conſitis ſpinis vt efficiantur C. 11, 3, 3. veprem hunc interimi non poſſe C. 11, 3, 7.
Ver, genitale mundi tempus C. 10, 196 quod initium, quot dies habeat V. 1, 28, 1. veris principium ruſtico vt obſeruandum C. 11, 2, 2. vere nouo C. 11, 2, 1. vere quae facienda Ca. 40. 50, 1. *V.* 1, 27, 2. 1, 28, 1.
Veratrum C. 6, 38, 3.
Verb. *vel* verbec. *inſcr. arual. ſub Catone* p. 134. *pro* veruec. *vid. ſtatim ſub* verbenacea.
Verbena Veg. 3, 1, 8. 3, 17, 2. *eadem* verbenaca. *Hinc*
Verbenacea calida, *aqua in qua* verbena *cocta eſt*, Veg. 3, 18, 3 *et 6 coll. ſ.* 2 *et* 3, 22, 3. *Eſt* ἱερὰ βοτάνη, *Eiſenkraut.* ¶ *pro* veruecina *legitur* Veg 3, 67, 4. *add.* P. 1, 35, 13 *ex MS. Leid.*
Verberare pauiculis Ca. 91 verberari tempeſtatibus C. Arb. 16, 3.
vno Verbo, omnia ſana faciet Ca. 157, 7 *vt Gr.* ἑνὶ λόγῳ. SYLB.
Verendae partes equi Veg. 1, 7, 1.
Verentes plagarum boues C. 6, 2, 14.
Veretrum iumenti Veg. 3, 15, 2 *et* 6. ſtat prae dolore Veg. 3, 81.
Vergiliarum exortus V. 1, 28, 2. C. 9, 14, 1 *et* 4. 11, 2, 36. occaſus V. 1, 28, 2. C. 2, 8, 2. a Vergiliis vernis vsque ad aeſtiuas V. 2, 11, 4. Vergiliae celantur C. 11, 2, 34.
Vergo. vergere aequabiliter in vnam partem V. 1, 6, 6.
Vericulatae falces C. 2, 21, 3. *reſtit. pro* Verriculatis.
ex Vermiculo apes C. 9, 11, 5.
Vermiculum far an Vennuculum? C. 2, 6, 3 *vi. no.*
Vernaculus huius ſoli fructus C. 3, 8, 5. vernaculum ſ. noſtras genus vlmorum C. 5, 6, 2. cicer C. 9, 1, 8. pecus peregrino vtilius C. 7, 3, 13. vernaculae aues V. 3, 5, 7. gallinae C. 8, 2, 5. vernacula examina C. 9, 9, 1. 9, 12, 1. ſemina peregrinis meliora C. 3, 4, 1.
Vernant apes C. 9, 9, 1.
Vernantia lilia C. 10, 270.
per Vernum P. S. 13, 1. verni principio *MS. Lipſ.* C. 4, 33, 5. verno Ca. 50, 2. P. F. 26, 3 *et al.* P. Apr. 8, 6. Mai. 7, 1. *vid. Ponted. ad* C. 6, 26, 2. C. 9, 9, 1. *ita* hiberno; *ita contra* auctumnus *interdum adiectiue ponitur. ita* Veſpertinis.
Verres V. 2, 4, 4. P. F. 26, 1. verrium caſtratio C. 2, 4, 21. *vid.* Sus. Porcus.
Verriculatae falces C. 2, 21, 3. *potius* vericulatae [illegible] *dentur. vid. tamen* verriculatas *vtcunque explicantem Popmam de inſtr. fundi* c. [illegible]
Verruculae binae ſub [illegible] capri C. 7, 6, 2. P. N. 13, [illegible]oribus pomis C. 3, 21, 3. anni foetibus C. 10, 256.

Vesti-

Veſtimenta familiae Ca. 59. forenſia C. 12, 45, 5. ne a tineis infeſtentur Ca. 98.
Veſtio. veſtire oues pellibus C. 2, 22, 4. vineis agrum C. 3, 4, 1. pedamenta C. 4, 1, 1. 4, 15, 1. ſtatumina propaginibus C. 4, 22, 6. veſtit vlmum vitis C. 5, 6, 19. veſtierint ſe vites frondibus et vuis C. 4, 27, 1.
Veſtitiſſimum pecus oues C. 7, 3, 8.
Veſuia rura C. 10, 133.
Veſuuii loca quod leuiora, ſalubriora V. 1, 6, 3. colles C. 3, 2, 10.
Veterani boues V. 1, 20, 2. veteranae gallinae C. 8, 5, 6. vineae C. 3, 21, 1. 4, 22. 11, 2, 44. vites C. 3, 15, 3.
Veterenſis Paridius C. 4, 3, 6.
Vetereta *reuerentia Victorii reliquimus* C. 1, 3, 10. 2, 13, 2. 2, 10, 5. *Sed vid.* Veruacta.
Veterinarii *ſc. medici* C. 6, 8, 1. 7, 5, 14. 11, 1, 12. veterinaria medicina ad oues quoque pertinet C. 7, 3, 16. Veterinariorum *pro* veterinorum *leg.* Veg. 1, 39, 2.
Veterinas. veterinae pecudes V. 1, 38, 3.
Veterno preſſum pecus C. 7, 10, 4. conſeneſcere C. 7, 5, 3. *Torpore, ſegnitia, ſomno, ignauia.* Veternus *proprie eſt ille morbus, quem* lethargum *Graeci nominant, in quo marcor et inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas: vulgo medici* ſubetiam *appellant. Inde* veternoſus *pro ignauo, atque torpente, et ſomniculoſo ponitur.* BERO.
Vetulae columbae V. 3, 7, 8. vetulo vino C. 10, 428.
Vetus aetas turturum minus idonea ad saginandum quam nouella C. 8, 9, 4. ex vetere arbuſto C. 12, 38, 2. materia C. 7, 3, 15. veteri rancore P. 1, 20, 2 *etiam MS.* SYLB. Veteres Romani C. 6 pr. 3.
Vetuſtatem vinum patitur C. 3, 2, 19. in vetuſtatem reponere C. 12, 11, 1. C. 12, 44, 7. ſeruare Ca. 114, 2. C. 12, 28, 4. vetuſtate corruptis apibus C. 9, 13, 9.
Vetuſteſcere C. 1, 6, 20.
Vetuſtior pix melior C. 12, 20, 6. 12, 23, 1. ne vetuſtiora ſint quam decem dierum oua C. 8, 5, 4. vetuſtiores faui deteriores C. 9, 15, 11. ex vetuſtiſſimis vineis C. 12, 38, 2.
Via militaris C. 1, 5, 6. ſacra V. 1, 2, 10. 3, 16, 23. *de hac laudat Schoettgenius Minutolum antiquitt. Ro. diſſ.* 3 *ſ.* 3 *p.* 143. *et Hier. Mercurial.* V. L. 1, 4 *add. Burm. ad Ouid. Art.* 2, 266. *Ab hac* via ſacra ceram ſacram *dictam arbitratur Rhodius ad Scribo. c.* 82 *p.* 143. ſalaria via V. 1, 14, 3. 3, 1, 6. 3, 2, 14. viae malitia P. 1, 6, 8.
Viatores C. 1 pr. 19.
Viatorium medicamentum et ſemper paratum Veg. 1, 61, 1. *it.* 3, 65, 12.
Vicarius meae diligentiae ſuccedit C. 11, 1, 5.
Vicenaria fiſtula P. Aug. 12.
Vicia vnde dicta V. 1, 31, 5. vbi ſerenda Ca. 35, 1. C. 2, 11, 6. P. Ian. 6. ſatio prima P. S. 8, 1. pabularis viciae natura C. 2, 14, 1. P. 1, 6, 14. ſatiua C. 7, 3, 22.
Viciarium cribrum C. 8, 5, 16.
Vicies et ſemel ducentos C. 5, 3, 3.
Vicinitatis cura quae nobis eſſe debeat Ca. 4, 2. C. 1, 3, 3 et 5. vicinitas domini ſuſpecta, *metuitur dominus in proximo agens* P. 1, 36, 1. vicinitatis praedia V. 1, 18, 7.
Vicinus. Vicini anniuerſarii V. 1, 16, 4. ex vicino Africae Gaditanum municipium C. 7, 2, 4.
Vicis. in vicem viuiradicis conſeritur malleolus C. 3, 14, 3. in vicem nouellam ſobolem ſubſtituat C. 5, 6, 1. eorum in vicem reponenda C. 14, 26, 2. ad eius vicem P. F. 28, 1. ad vicem ſolis P. Mar. 10, 35. vicem ſtramenti obtinet foenum C. 2, 19, 1. vice defruti C. 12, 19, 1. temonis vice trahitur C. 6, 2, 7. ¶ vice annua, *ſingulis annis* C. 3, 21, 3. vicibus annorum requietum, et alternis agitatum aruum C. 2, 9, 4. vice alterna annorum C. 3, 2, 19. cacuminum C. 4, 17, 2. mutua C. 4, 16, 3. vice pari C. 4, 22, 9. vicibus inter ſe miſtae qualitates C. 2, 2, 2. ¶ omnes vices miniſteriorum C. 3, 10, 9. ¶ prima vice agros proſcindemus P. S. 7. tertia vice arabitur P. S. 1, 1. tribus vicibus per annum foetus edunt P. 1, 28, 3. tribus per diem vicibus P. 1, 30, 4.
Viciſſitudinem cepis reddunt nuces P. Ian. 15, 19.
Victoriatus numus *Victor. ad* Ca. 15 *et* 145, 3.
Victum tolerare C. 10 pr. 1.
Videllam *pro* bdellio *MS. Corb. Vegetii aliquoties.*
Videt fructus dolium ac modium V. 1, 37, 4. vos videritis, qui Ariſtotelem legitis V. 2, 5, 13. videndum haec quatuor V. 1, 6, 1.
Viduata corpore materia C. 10 pr. 4. priſtino alimento vitis C. Arb. 1, 4.
Viduertatem prohibeſſis Ca. 141, 2.
Viduo. viduantur duo ſtatumina C. 4, 2, 1. *vid. no.*
Viduus pecudibus ager C. 2, 15, 6. mortalibus orbis C. 10, 65. viduum arboribus ſolum C. 2, 2, 5. ramum maritare C. 5, 6, 31. vidua fructibus membra C. 3, 10, 12. ſtatumina C. 4, 22, 6. ſpinis noualia C. 7, 3, 9. viduae pecudibus pabulationes C. 9, 4, 1.
Vieo. vimina vnde viendo quid facias V. 1, 23, 5.
Vieta poma V. 1, 59, 1. ficus C. 12, 15, 1. *Cic. de Sen.* 2. neceſſe fuit aliquid eſſe extremum, et tanquam in arborum baccis terraeque frugibus maturitate tempeſtiua quaſi vietum et caducum.
Vigena et quina iugera C. 4, 30, 3.
Vigent pretia C. 8, 17, 8. vigentis ſenſus adoleſcentulus C. 11, 1, 6.
Vigilaces in cuſtodia canes C. 7, 12, 5. galli C. 8, 2, 11.
Vigintiuir *ſ.* XX vir ad agros diuidendos V. 1, 2, 10.
Viginti vna pars C. 5, 3, 5.
Vigor experrectus C. 1 pr. 12. cum vigore et alacritate C. 11, 1, 17.
Vilicus *pro* villico *in veteribus libris v. g.* Ca. 2, 1. *Victor. ad Cic. fam.* 16, 21.
Vilis guſtus C. 3, 2, 5. ¶ vile et vtile *confunduntur* P. F. 24, 8. vilitas et vtilitas *ibid.* 16. *add.* Veg. 3, 66, 8 no. e. *et alias.*
Viliſſime conſtat C. 9, 1, 6.
Vilitatem prouentus facit C. 6, 3, 5.

Vitigi-

Viuira-

Viuiradix praestat malleolo C. 3, 14, 2. vt ematur C. 3, 3, 14. 3, 4, 1. deponatur C. 3, 15, 2. educetur C. 4, 6. de pastinato eximatur C. 3, 3, 11. transferatur C. 4, 16. in prouincialibus vineis vt tractetur C. 5, 5, 6. ¶ in rosa serenda adhibetur V. 1, 35, 1.

Viuo. Viuere prisci quibus rebus soliti fuerint V. 2, 1, 3. si vtraque vixerint, *h. e. comprehenderint, conualuerint*, davon kommen C. Arb. 16, 2.

Vicus tetrum Ca. 157, 13. vt cera facta C. 6, 8, 1. vlceribus remedium Ca. 157, 3 et 13. C. 6, 13, 2.

Vliginosus ab aquoso quid differat V. 1, 6, 6. fit locus, cum delapsum aquae non habet *ibid.*

Vligo. vligine redundat regio C. 1, 6, 16. vliginem dulcem desiderat C. 11, 3, 37. ¶ morbus pedum, *qui et* dulcedo Veg. 2, 52.

Vlmei folii callum P. Mar. 10, 28.

Vlmi vt ferantur Ca. 28, 1. vlmorum genera, satio, cultura C. 5, 6. generosissima Atinia C. Arb. 16, 1. vlmus apium ventrem soluit C. 9, 13, 2. vlmi vtiles in finibus V. 1, 15. vtilis arbor catenis P. N. 15, 2. semen vlmi samera C. 9, 13, 2.

Vlpicum, Allium Punicum, ἀφροσκόροδον C. 11, 3, 20. Baeticum Veg. 1, 18. *sed vid no.* vlpici caput Ca. 71. satio et cultura C. 11, 3, 20. P. N. 6, 1. Vlpica late olentia C. 10, 113.

Vltro citroque Ca. 33, 2.

Vlua palustri figuratae spartae P. N. 7, 22.

Vmbilicus persici P. N. 7, 8.

Vmbra villae publicae vtamur V. 3, 2, 1. vmbras compescere C. 4, 27, 2. piscis C. 8, 16, 8. Gr. σκίαινα. Laudat Ouid. Hal. 111. Auso. Mosella 90. *vbi Freherus docet*, ombrina *Italis dici, Gallis* Maigre.

Vmbraculis obiectis defendatur arbor P. N. 7, 4.

Vmbratilis mora C. 1, 2, 1.

Vmbriae boues C. 6, 1, 2. metendi ratio V. 1, 50, 1.

Vmbriferae rupes V. 2, 2, 11.

Vmbro. vmbrant virgae C. 5, 7, 2. vmbrantes platanos P. inf. 145. vmbrantibus arbustis tecta P. Aug. 8, 3.

Vmectus *pro* humectus *in MSS. Victor. ad* Ca. 9.

Vmmidius *vid.* Immidius.

Vncia iugeri C. 5, 1, 10. 5, 2, 6.

Vnciariae vites C. 3, 2, 2. a pondere acinorum dictae Plin. 14, 3. SCHOETTG.

Vncinis aereis tolluntur vermes e fico P. Mar. 10, 29.

Vnctioni quotidianae oleum secundarium C. 12, 52, 1.

Vnctum (*editt.* vncta) *pingue* Veg. 3, 71, 5.

Vncus, *a, um.* vnca vitis C. 4, 13, 1. *curua.* vnco digito educere C. 7, 11, 2.

Vncus (*int.* clauus) infixus solo C. 3, 18, 2. vnci ferrei Ca. 10, 1. 13, 1.

Vnda supernatantis olei P. Ian. 19. vndis duabus aut tribus feruere patieris, *auffieden 2 oder 3 mahl* P. N. 22, 4.

Vnde, *a quo* V. 1, 40, 6. 1, 41, 3.

Vndeuigesimo die C. 8, 5, 14.

Vndo. vndare coepit aqua calefacta P. F. 25, 10.

Vnguen indere Ca. 79 et 80. vnguine ceti linitur C. 6, 32, 1.

Vngo *vel* vnguo. vnguito. lectum fel bubulum *pro* felle bubulo, *Saserna apud* V. 1, 2, 25. vnguere corpus V. 1, 2, 26. ¶ vngueri *quasi* ex vngueo Veg. 3, 47, 9. *no. r.* perunguebis Veg. 3, 54, 2. *no.* g.

Vnguis. ad vnguem quadrare C. 11, 2, 13. dolare *ibid. Ad perfectam absolutionem, translatio a marmorariis, qui iuncturas marmorum tum demum perfectas ducunt, si vnguis superductus non offendatur, vnde iam quaecunque perfectissima esse volumus significare,* ad vnguem *facta esse dicimus. Horat.* Ad vnguem factus homo. BEROALD. ¶ vngues duo bouis in vngula vna V. 2, 5, 8. C. 6, 12, 2 *add.* Veg. 1, 56, 30. ¶ vngues ferrei C. 12, 18, 2. ¶ custodum in vite C. 4, 24, 8. P. F. 12, 5: *durae illae et siccae partes vltra gemmam vltimam superiori anno relictae, (neque enim consultum est sarmentum incidere* C. 4, 21, 15 et 16) *postquam germinauit gemma resecandae. vid. vngula.* ¶ vngues marini Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. *vid. Plin.* 9, 33 pr. *et ibi. Hard.*

Vngulae laesae remedia C. 6, 15. restituendae ratio Veg. 2, 56 et 57. de perna Ca. 158, 1. ¶ vngulis similis refectio palmitis C. 4, 24, 15. *vid.* Vnguis.

Vnicolores pecudes V. 2, 4, 3.

Vnio cepa simplex C. 12, 10, 1. *vid. Salm. ad Soli. p.* 822.

Vnitas coloris apparet C. 7, 3, 2. dum vnitas fiat C. 12, 22, 2. vnitatem faciunt C. 11, 3, 43. 12, 24, 4.

Vniuersitas operis inchoati C. 9, 2, 2. rusticationis C. 1 pr. 33. tergoris C. 7, 3, 2.

Vniuersi genitor C. 3, 10, 10.

Vnus ex multis, *exceptiua et cum praerogatiua* C. 11, 1, 6. vnae fibulae locum facito Ca. 19, 1. vno *dati.* V. 1, 18, 6. vnae quadrigae V. 2, 1, 14. vnas molas Ca. 13, 1. ¶ vnum et vigesimum diem C. 8, 5, 15. C. Arb. 26, 9. ¶ vnus et imus *confund. vbi vid.*

Vocabula sua mutare *h. e. nomina* C. 3, 2, 30.

Vocale instrumentum V. 1, 17, 1.

Vociferant galli V. 3, 9, 5. vociferatus est anser C. 8, 13, 2.

Vocificantes V. 3, 16, 8.

Volatile pecus C. 8, 4, 3.

Volatura coturnicum V. 3, 5, 7. a volatura capiuntur turtures C. 8, 9, 1. ¶ pro ipsis turdis C. 8, 10, 5.

Volema pira Ca. 7, 3. C. 5, 10, 18. 12, 10, 4. *volam implentia interpretatur etiam Rhod. ad Scribo.* c. 104 p. 174.

Volo. velit dignari *pro dignetur* C. 11, 1, 19. *vbi laudabat Schoettg. Reinesium et Burmannum ad Petro.* c. 70. volunt volucres purum locum V. 3, 6, 5. volens propitius Ca. 134, 2. Ca. 139. volentibus diuis Ca. 141, 1.

Voluae intimae, χορίον V. 2, 1, 19. *Ita* voluam pomorum *apud Scribo. comp.* 104 p. 174. *Rhod. Hadria-*

Consi-

Conſiderandum etiam, an ꝗ quam *eodem modo poſita ſit* Cic. fin. 3, 9. Quid autem apertius, QVAM, ſi ſelectio nulla ſit ab iis rebus, quae contra naturam ſint, earum rerum, quae ſint ſecundum naturam, tollatur omnis ea quae quaeratur laudeturque prudentia? *vnam* quam *poſtulat nomen comparatiuum* apertius, *alteram verbum* tollatur.

Vtenſilia, quibus aut alitur hominum genus aut excolitur C. 1, 3, 3. 2, 13, 19. 12, 1, 3. *ita* vtenſile far, vinum *rel.* V. 1, 2, 6. vtenſilibus collectis reuolant apes C. 9, 5, 1.

Vterque. ea res vtraque C. 1, 9, 1. quod vtrumque vſurpatur C. 3, 14, 2. vtraeque ſummae C. 5, 1, 6. quae vtraque genera C. 5, 11, 1. *ſic* C. 1, 7, 5. 1, 8, 6. 4, 1, 1.

Vterum corrumpit in ouibus aqua varia tempore admiſſurae V. 2, 2, 14. in vtero dolii C. 12, 4, 5.

Vtilis ſapor pomorum P. Mar. 10, 25. magis vtilior nepotibus quam filiis C. 6, 37, 4. ¶ vtillimus *MS.* P. Iul. 1, 1. S. 4, 1. N. 15, 1. ¶ vtile et vile *confundunt librarii, vbi* vid.

ad Vtilitatem adducere *de boue domando* V. 1, 20, 3.

Vtique *in concedendi ſignificatione* V. 2, 4, 4 et 21. 3, 7, 6. C. 1, 4, 8. 4, 7, 3.

Vtor. vti factoribus Ca. 13, 1. erit qui vtatur Ca. 7, 1. vtenda rogat Ca. 5, 3. vtito *pro* vtitor Ca. 96, 2. 107, 2. 123. 126. quam vti voles Ca. 118. vilicam vti Ca. 142. vicinas Ca. 143, 1. *vid.* Aduſus. Quam rem vtuntur Medici V. 3, 16, 23. ex altero loco, *ciſterna*, vt homines, ex altero, *lacu*, vt pecus vti poſſit V. 1, 11, 2.

Vtrinque ſecus Ca. 21, 2.

Vtroque, *ad maiores pariter atque ad minores* V. 2, 10, 1.

Vtrum editis *ſine interrogat.* V. 3, 2, 18.

Vtrumne conſuerit C. 11, 1, 5.

Vuae bis mille in vna vite C. 3, 3, 3. vt varii generis et coloris acinos ferant C. Arb. 9. ſine granis vt naſcantur P. F. 29. *quod idem eſt*, ſine vinaceis C. Arb. 9, 3. ſi nimio imbre complutae ſint, vt cognoſcatur C. 11, 2, 67. vt ſeruentur (ollares) C. 12, 43. P. S. 17. in vite ad veris initia P. N. 12. vt ſiccentur C. 12, 15, 4. coctae vti ſeruentur Ca. 25. paſſae Ca. 7, 2. vt fiant C. 12, 39, 3. paſſae Graecae vt fiant P. O. 22. ¶ ſilueſtres P. Iun. 11. Labruſcam *alias vocant.* ¶ vuae marinae Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. *inter ſuffimenta: piſcis eſt Plin.* 9, 1. *vbi vid. Hardui.*

Vulcanalia C. 11, 3, 18 et 47. *Dies feriatus Vulcano dicatus, dicitur* Vulcanalia. M. *Varro*, Vulcanalia a Vulcano, quod ei tum feriae, et quod eo die populus pro ſe in ignem animalia mittit. *Plinius:* A Vulcanalibus lucubrare incipiebat ſtudendi cauſa. BERO.

Vulgares equi C. 6, 27, 2.

Vulgo iacentes teſtae, *paſſim*, *temere abiectae* C. 9, 12, 2.

Vulneribus medentia C. 6, 32, 3.

Vulpeſtres *pro* Bupreſte Veg. 3, 15, 10.

Vulpibus communis vinea V. 1, 8, 5.

Vulſinienſis lacus C. 8, 16, 2.

Vulſant iumenta, cum aliquid ruperunt Veg. 3, 42, 1.

Vulſura pecorum tonſura antiquior V. 2, 11, 9.

Vulſus *eſt peius et cum periculo tuſſiens quod colligas ex* Veg. 1, 53, 4. 3, 65, 4. 3, 66. 3, 68, 1.

Vulturnus, *Eurus* C. 5, 5, 15. 11, 2, 65.

Vultus. vultu eodem venit aeſtas aut hiems C. 1 pr. 23.

X decuſſis C. 3, 13, 12. ¶ X *pro* ſſ. P. Mar. 12 *extr. in V. L. ad* h. l. *et ſaepe codex Columellae Lipſ. Etiam ſaepe apud Vegetium v. g.* de laxis *h. e.* laſſis 1, 38, 10 et 12. *ita* triſſago, trixago *cet.*

Xylobalſamum C. 12, 5, 2.

Yricus Veg. 1, 38, 4. *forte* colore iridis.

Yringion *in Vegetio ſaepe pro* Eryngio *v. g.* 1, 17, 14.

Yris illyricae Veg. 1, 34, 1. et yreos crudi *forte* floris iridis Veg. 1, 20, 1.

Z *pro S in MSS. Vict. ad* Ca. 102.

Z *in* di *vid.* Glycyrrhiza.

Zeus piſcis C. 8, 16, 9.

Zinziberis triti P. O. 20, 2.

Ziziphus arbor apibus grata P. 1, 37, 2. rutila et alba C. 9, 4, 3. ſatio et cultura P. Apr. 4, 1.

Zizipha vt ſeruentur P. Apr. 4, 3. MS. Pal. melius, *zizyphum*, et ita quoque Vindanion Geopon. 10, 43. Caeterum fructus zizyphi noti ſunt apud noſtros. Videantur Bapt. Pius annot. poſt. c. 37. Salmaſius ad Solinum c. 52. p. 730. Bodaeus a Stapel ad Theophraſti hiſt. plant. 4, 4. p. 328. ſ. *Schoettg. Officinae appellant* iuiubas.

Zmurna *pro* Smyrna *Victor. ad* Ca. 102.

Zungitis Veg. 4, 16, 2 N. L.

Zythi Peluſiaci pocula C. 10, 116.

Inſerenda ſuo loco:

Acinus. acini varii in vna vua coloris C. Arb. 9, 1.

Antiphili opus V. 3, 2, 5.

Caricae (*ficus*) P. 1, 26, 2. 1, 30, 4.

F I N I S.

